

John Adams
Library,

IN THE CUSTODY OF THE
BOSTON PUBLIC LIBRARY.

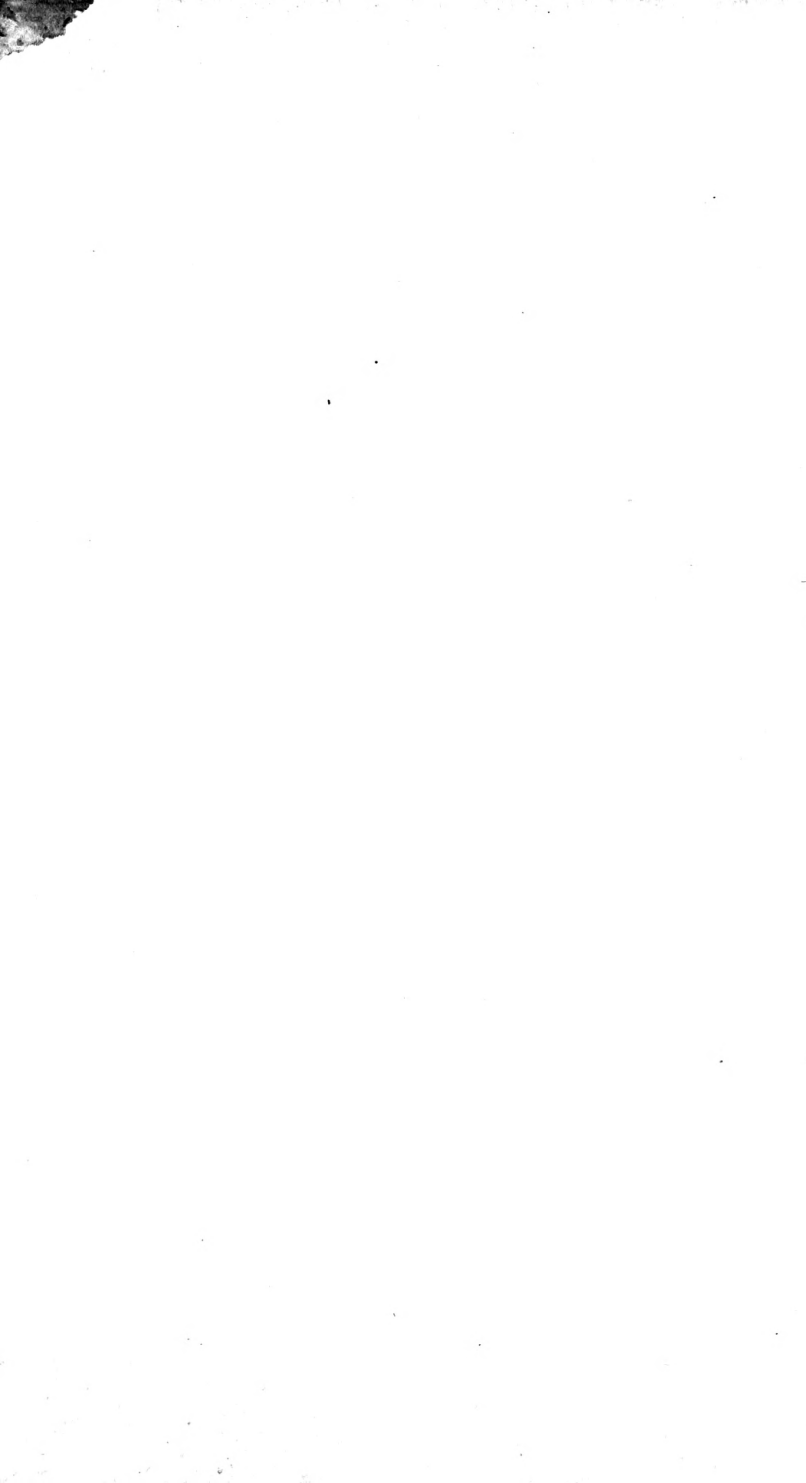
SHELF N^o

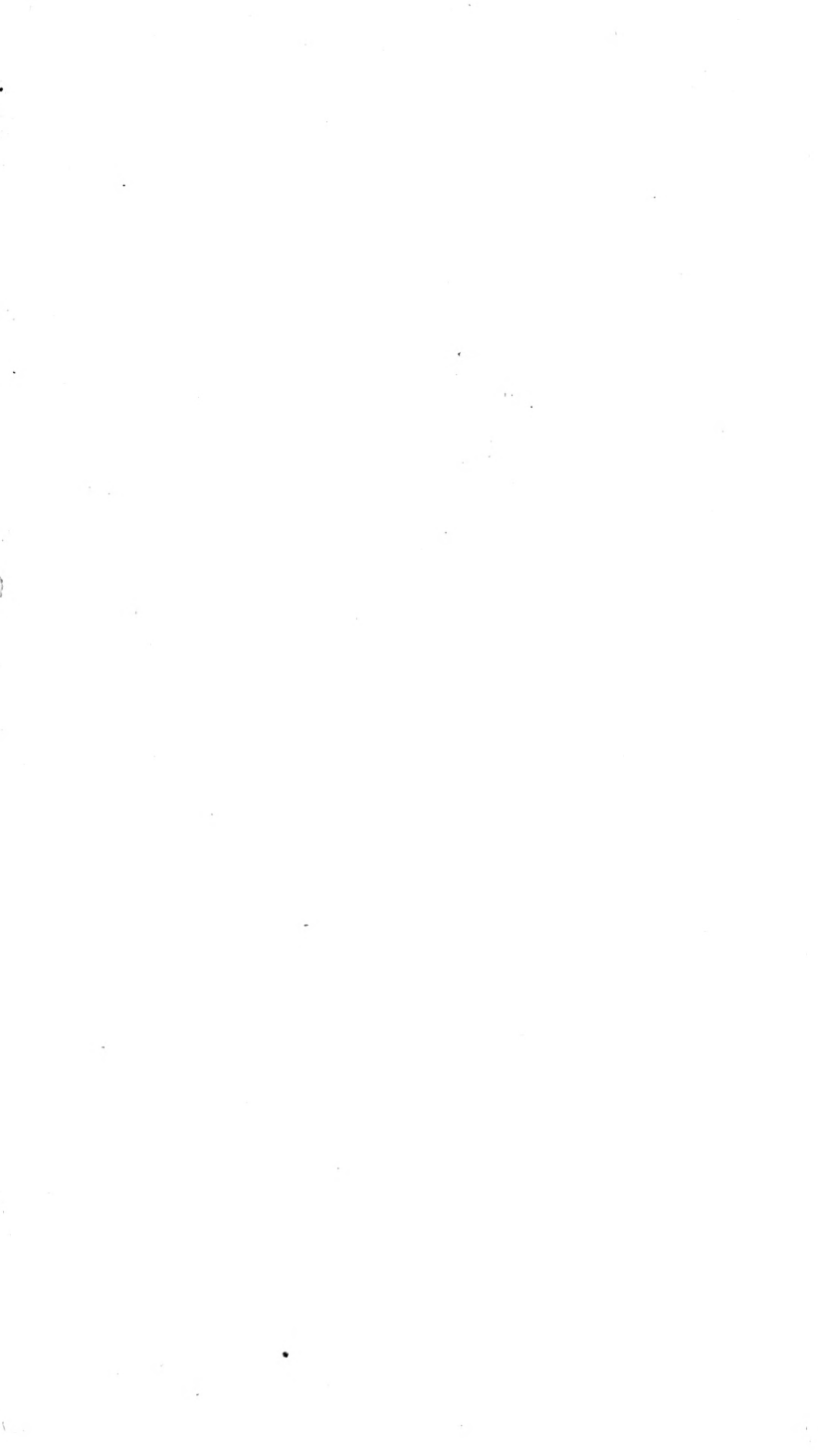
ADAMS

240.1

W.

John Adams
1774.

Rerum Scoticarum

HISTORIA,

AUCTORE

Georgio Buchanano Scoto.

*Ad antiquissimam ARBUTHNETI Editionem
exprimitur Textus.*

Sed NOTAS,

Quibus variae lectiones ex omnibus editionibus & nonnullis MSS. colliguntur, loci difficilioresexplicantur, & plurima, ex MSS. rarissimis, ad historiam & antiquitates Scoticas pertinentia, continentur;

Summa cura addidit

JACOBUS MAN, ABREDONENSIS.

ACCESSERUNT

Index locupletissimus, Auctoris vita ab ipso scripta, & Dialogus de Jure Regni apud Scotos.

ABREDONIÆ:

Typis JACOBI CHALMERS.

Prostant venales apud AL. ANGUS, in vico vulgo dicto *Broadgate*,
MDCC LXII.

ADAMS 240.1

W

GEORGII BUCHANANI

V I T A,

Ab ipso scripta biennio ante mortem.

GEORGIVS BUCHANANVS in Leuinia Scotiæ provincia natus est, ad Blanum amnem, anno salutis Christianæ millesimo quingentesimo sexto, circa Kalendas 1506. Februarias, in villa rustica, familia magis vetusta quam opulenta. Patre in iuventutis robore ex dolore calculi extincto, avoque adhuc vivo decedente, familia ante tenuis pene ad extremam inopiam est redacta. Matris tamen Agnet s. Heriotæ diligentia liberi quinque mares & tres puellæ ad maturam ætatem pervenerunt. Ex iis Georgium avunculus Jacobus Heriotus, cum in scholis patriis spem de ingenio ejus conceperet, Lutetiam amandavit. Ibi cum studiis literarum, maxime 1520. carminibus scribendis, operam dedisset, partim naturæ impulsu, partim necessitate (quod hoc unum studiorum genus adolescentiæ proponebatur) intra biennium avunculo mortuo, & ipse gravi morbo correptus, ac undique inopiâ circumventus, 1522. redire ad suos est coactus.

Cum in patria valetudini curandæ prope annum dedisset, 1523. cum auxiliis Gallorum, qui tum in Scotiam appulerant, studio rei militaris cognoscendæ in castra est profectus. Sed cum ea expeditione prope inutili, hieme asperrima per altissimas nives reduceretur exercitus, rursus in valetudinem adversam incidit, quæ tota illa hieme lecto affixum tenuit. Primo vere ad 1524. Fanum Andreæ missus est, ad Joannem Majorem audiendum, qui tum tibi Dialecticem, aut verius Sophisticam, in extrema fenestrate docebat. Hunc in Galliam ætate proxima sequutus, in flammam Lutheraniæ sectæ, jam late se spargentem, incidit : ac biennium fere cum iniquitate fortunæ colluctatus, 1526. tandem in Collegium Barbaranum accitus, prope triennium classi Grammaticam discipulorum præfuit. Interea cum Gilbertus Cassilissæ Comes, adolescens nobilis, in ea vicinia diversaretur, atque ingenio & consuetudine ejus oblectaretur, eum 1529. quinquennium secum retinuit, atque in Scotiam una reduxit.

Inde cum in Galliam ad pristina studia redire cogitaret, a 1534. Rege est retentus, ac Jacobo filio nobis erudiendo præpositus. Interea pervenit ad Franciscanos Elegidion per otium ab eo

G E O R G I I B U C H A N A N I

fusum, in quo se scribit per somnium a D. Francisco sollicitari, ut ejus ordini se adjungat. In eo cum unum aut alterum verbum liberius in eos emissum esset, tulerunt id homines mansuetudinem professi, aliquanto asperius, quam patres, tam vulgi opinione pios, ob leviculam culpam decere videbatur: & cum non satis justas iræ suæ immodicæ causas invenirent, ad commune religionis crimen, quod omnibus quibus male propitii erant intentabant, decurrunt: & dum impotentæ suæ indulgent, illum sponte sua sacerdotum licentiæ insensum acrius incendunt, & Lutheranæ causæ minus iniquum reddunt.

1537. Interea Rex e Gallia cum Magdalena uxore venit, nec sine metu sacrificulorum, qui timebant, ne puella Regia, sub amicitæ Reginæ Navarræ disciplina educata, nonnihil in religione mutaret. Sed hic timor brevi secuto ejus decessu evanuit. Subsecutæ sunt in Aula suspiciones adversus quosdam e Nobilitate, qui contra Regem conjurasse dicebantur. In ea causa cum Regi fuisset persuasum, non satis sincere versatos Franciscanos, Rex Buchananum, forte tum in Aula agentem, ad se advocat, & ignarus offensionis, quæ ei cum Franciscanis esset, jubet adversus eos carmen scribere. Ille utrosque juxta metuens offendere, carmen quidem scripsit, & breve, & quod ambiguum interpretationem susciperet. Sed nec Regi satisfacit, qui acre & aculeatum poscebat; & illis capitale visum est, quenquam ipsos nisi honorifice ausum attingere. Igitur acrius in eos justus scribere, eam Silvam, quæ nunc sub titulo FRANCISCANI est edita, inchoatam Regi tradidit.
1539. At brevi post per amicos ex Aula certior factus se peti, & Cardinalem Betonium a Rege pecunia vitam ejus mercari, elusis custodibus in Angliam contendit.

Sed ibi tum omnia adeo erant incerta, ut eodem die ac eodem igne utriusque factionis homines cremarentur, Henrico VIII. jam seniore suæ magis securitati quam religionis puritati intento. Hæc rerum Anglicarum incertitudo, & vetus cum Gallis consuetudo, & summa gentis humanitas, Buchananum ad se traxerunt. Ut Lutetiam venit, Cardinalem Betonium pessime erga se animatum ibi legatione fungi comperit. Itaque ejus iræ se subtraxit, Burdegalam invitante Andrea Goveano profectus.

1539. Ibi in scholis, quæ tum sumptu publico erigebantur, triennium docuit: quo tempore scripsit quatuor Tragœdias, quæ postea per occasiones fuerunt evulgatæ. Sed quæ prima omnium fuerat conscripta (cui nomen est Baptista) ultima fuit edita, ac deinde Medea Euripidis. Eas enim ut consuetudini scholæ satisfaceret, quæ per annos singulos singulas poscebat fabulas, conscripserat: ut earum actione juventutem ab Allegorii, quibus tum Gallia vehementer se oblectabat, ad imitationem veterum, qua posset, retraheret. Id cum ei prope ultra spem successisset, reliquas Jephthen & Alcestin paulo diligentius, tanquam lucem & hominum conspectum laturas, elaboravit. Sed nec id temporis omnino ei fuit expers sollicitudinis, inter Cardinalis & Franciscanorum minas. Cardinalis etiam de eo comprehendendo ad Archiepiscopum Burdegalensem

sem literas misit : sed eas forte fortuna Buchanani amantissimis dederat. Sed hunc metum Regis Scotorum mors, & pestis per Aquitaniam sævissime grassata sedavit.

1542.

Interea literæ a Rege Lusitaniæ supervenerunt, quæ Governanum juberent, ut homines Græcis & Latinis literis eruditos secum adduceret, qui in Scholis, quas ille tum magna cura & impensis moliebatur, literas humaniores & Philosophiæ Aristotelicæ rudimenta interpretarentur. Ea de re conventus Buchananus facile est assensus. Nam cum totam jam Europam bellis domesticis & externis, aut jam flagrantem, aut mox conflagraturam videret, illum unum videbat angulum a tumultibus liberum futurum, & in eo cœtu qui eam protectionem susceperant, non tam peregrinari, quam inter propinquos & familiares agere existimaretur. Erant enim plerique per multos annos summa benevolentia conjuncti, ut qui ex suis monumentis orbi claruerunt, Nicolaus Gruchius, Gulielmus Garentæus, Jacobus Tevius & Elias Vinetus. Itaque non solum se comitem libenter dedit, sed & Patricio fratri persuasit, ut se tam præclaro cœtui conjungeret. Et principio quidem res præclare successit, donec in medio velut cursu Andreas Governanus morte, ipsi quidem non immatura, comitibus ejus acerba, præreptus est. Omnes enim inimici & æmuli in eos primum ex insidiis, deinde palam animo plane gladiatorio incurserunt : & cum per homines reis inimicissimos questionem clam exercuissent, tres arripuerunt, quos, post longum carceris squalorem, in judicium productos, multos per eos dies conviciis exagitatos, rursus in custodiam abdidierunt. Accusatores autem ne adhuc quidem nominarunt.

1546.

1547.

1548.

1549.

In Buchananum certe acerbissime insultabant, ut qui peregrinus esset, & qui minime multos illic haberet qui incolumitate gauderent, aut dolori ingemiscerent, aut injuriam ulcisci conarentur. Objiciebatur ei carmen in Franciscanos scriptum, quod ipse, antequam e Gallis exisset, apud Lusitaniæ Regem excusandum curavit, nec accusatores quale esset sciebant ; unum enim ejus exemplum Regi Scotorum, qui scribendi auctor fuerat, erat datum. Crimini dabatur carnis esus in Quadragesima, a qua nemo in tota Hispania est qui abstineat ; dicta quædam oblique in Monachos objecta, quæ apud neminem nisi Monachum criminosa videri poterant. Item gravissime acceptum, quod in quodam sermone familiari inter aliquot adolescentes Lusitanos, cum fuisset orta mentio de Eucharistia, dixisset, sibi videri Augustinum in partem ab ecclesia Romana damnatam multo esse proniorem. Alii duo testes, Joannes Tolpinus Normannus, & Joannes Ferrerius e Subalpina Liguria, (ut post aliquot annos comperit) pro testimonio dixerunt, se ex pluribus hominibus fide dignis audivisse, Buchananum de Romana religione perperam sentire. Ut ad rem redeam, cum quæstores prope sesquiannum & se & illum fatigassent, tandem, ne frustra hominem non ignotum vexasse crederentur, eum in Monasterium ad aliquot menses recludunt, ut exactius erudiretur a monachis, hominibus quidem alioqui nec inhumanis, nec malis, sed omnis religionis ignaris. Hoc maxime tempore Psalmorum Davidicorum complures vario carminum genere in numeros redegit.

1550.

1551.

G E O R G I I B U C H A N A N I, &c.

1552. Tandem libertati redditus, cum a Rege comneatum rede-
 undi in Gallias peteret, ab eo rogatus ut illic maneret, pecu-
 niola interim accepta in sumptum quotidianum, donec de con-
 ditione aliqua honesta prospiceretur. Sed cum procrastinati-
 onis, nec in certam spem, nec certum tempus, tæderet, navem
 Cretensem in portu Olisipponensi nactus, in ea in Angliam
 navigavit. Nec hic tamen substitit, quamvis honestis conditio-
 nibus invitaretur. Erant enim illic omnia adhuc turbida sub
 Rege adolescente, proceribus discordibus, & populi adhuc a-
 nimis tumescentibus ab recenti motu civili. Igitur in Galli-
 am transiit, iisdem fere diebus, quibus urbis Mediomatri-
 cum obsidio fuit soluta. Coactus est ibi per amicos ea de ob-
 sidione carmen scribere, idque eo magis invitatus, quod non li-
 berter in contentionem veniret cum aliis plerisque necessariis,
 & in primis cum Mellino Sangelasio, cujus carmen eruditum
 & elegans ea de re circumferebatur.
1554. Inde evocatus in Italiam a Carolo Cossæo Brixiacensi, qui
 tum secunda fama res in Ligustico & Gallico circa Padum a-
 gro gerebat, nunc in Italia, nunc in Gallia, cum filio ejus
 Timoleonte quinquennium hæsit, usque ad annum millesimum
 1560. quingentesimum sexagesimum. Quod tempus maxima ex par-
 te dedit sacrarum literarum studio, ut de controversiis, quæ
 tum majorem hominum partem exercebant, exactius dijudicare
 posset, quæ tum domi conquiescere cœperant, Scotis a tyran-
 nide Guisfana liberatis. Eo reversus nomen Ecclesiæ Scoto-
 rum dedit. E superiorum autem temporum scriptis quædam
 1563. velut e naufragio recollecta edidit. Cætera vero quæ adhuc
 apud amicos peregrinantur, fortunæ arbitrio committit. In
 1579. præsentia septuagesimum quartum annum agens, apud Jacobum
 Sextum Scotorum Regem, cui erudiendo erat præfectus anno
 millesimo quingentesimo sexagesimo quinto, senectutis suæ
 malis fractus portum exoptans agit.
 Obiit Edimburgi vigesimo octavo Septembris, anno
 salutaris 1582.

IN GEORGIUM BUCHANANUM Scotum Epitaphia.

JOSEPHI SCALIGERI.

Postquam laude tua patriam, meritisque beasti,
 Buchanane, tuis Solis utrumque latus :
 Contemptis opibus, spretis popularibus auris,
 Ventosæque fugax ambitionis, obis ;
 Præmia quina quater Pisææ functus oliva,
 Et linquens animi pignora rara tui :
 In quibus haud tibi se anteferebant quos Itala vates
 Terra dedit : nec quos Gallia mater alit,
 Equabant genium felicitis carminis, & quæ
 Orbis habet famæ conscia signa tuæ.
 Namque ad supremum perducta Poëtica culmea.
 In te stat, nec quo progrediatur habet.

E P I T A P H I A.

Imperii fuerat Romani Scotia limes :
Romani eloquii Scotia finis erit.

ANDRÆ MELVINI.

ERgo silent magni Buchanani in funere Musæ ?
Nec vatem Aonidum flet pia turba suum !
An secum Buchananus habet montem, unde Camœnæ
Devolvunt mœstis murmura trunca modis ?
An secum Buchananus habet fontem, unde Poëtæ
Pieris poti collachrymantur aquis ?
Aonio frustra quæruntur vertice Musæ :
Castalio frustra e fonte petuntur aquæ.
Pro monte est cœlum, pro fonte est Christus : utrumque
Et Christum & cœlum nunc Buchananus habet.
Hauisti hinc sacros latices, divine Poëta :
Fudisti hinc summo carmina digna Deo.
Hauriat hinc quisquis Buchanani in funere mœret,
Ut vatum fundat carmina digna Deo.

JOANNIS JONSTONI.

SCOTIA quem genuit, fovit, cum Pallade Musæ
Diva beat, tanto sese hospite Gallia jactat,
Ingensque ingentem Tellus miratur & Aether,
Seu canit Historiam, seu grandi carmina pleetro :
Quem decorant Reges, qui ipsos decorat quoque Reges
Et Solymæ & propriæ gentis : quique cœtheus almi
Facta Dei, laudesque virum, qui sidera dixit ;
Exiguo magnus sub cespite Buchananus
Heic Vates recubat. Nomen viget alite fama,
Atque orbem immensum complet. Jamque arduus ipse
Cœlum habet, & gaudet permittus cœlitibus Diis.

* *JO. ADAMSONI* de cespitio *GEO. BUCHANANI* tumulo.

MArmoræ cur stant hic omni ex parte columnæ,
Signaque ab artificum dædala tacta manu ?
Ut spectent oculis monumenta insignia vivi,
Per quæ defunctis concilietur honos.
Talia nonne etiam debet Buchananus habere,
Doctius aut melius quo nihil orbis habet ?
Gloriolas vivus qui contemnebat inanes ;
An cupiet Divus se decorent lapides ?
Illis fas pulchro nomen debere sepulchro,
Qui nil quo melius nobilitentur habent.
Per te oim tellus est nobilitata Britanna,
Et decus es tumulo jam, Buchanane, tuo.

* Ejus cura Buchanani cranium de sepulchro erutum in Bibliotheca Academiæ Edinburgenæ asservatur, rotundius quidem ac tenuius, ut lux per id transpareat.
D. ROB. SIBBALDUS, Pag. 62.

T A B U L A
Regum Scotiae
CHRONOLOGICA.

<i>Regum series.</i>	<i>An. ante C. N. Anni regni</i>		<i>Pag.</i>
F ergusius I. <i>regnum iniiit</i>	330	<i>regnauit</i> 25	78
2 Feritharis	305	15	79
3 Mainus	291	29	80
4 Dornadilla	262	28	ibid.
5 Nothatus	233	20	ibid.
6 Reutherus	213	26	81
7 Reutha	187	14	82
8 Thereus	173	12	ibid.
9 Josina	161	24	ibid.
10 Finnanus	137	30	83
11 Durstus	107	9	ibid.
12 Evenus I.	98	19	ibid.
13 Gillus Nothus	79	2	84
14 Evenus II.	77	17	85
15 Ederus	60	48	86
16 Evenus III.	12	7	ibid.
17 Metellanus	4	39	ibid.
	<i>An. post C. N.</i>		
18 Caratacus	35	20	87
19 Corbredus I.	55	18	ibid.
20 Dordannus	72	4	ibid.
21 Corbredus II. <i>cog. Galdus</i>	76	35	88
22 Luētacus	110	3	89
23 Mogaldus	113	36	ibid.
24 Conarus	149	14	90
25 Ethodius I.	163	33	92
26 Satrael	195	4	93
27 Donaldus I.	199	18	ibid.
28 Ethodius II.	216	16	94
29 Athirco	231	12	95
30 Nathalocus	242	11	ibid.
31 Findocus	253	11	96
32 Donaldus II.	264	1	97
33 Donaldus III. <i>Insulanus</i>	265	12	ibid.
34 Carthilinthus	277	24	ibid.
35 Fincormachus	301	47	98

Tabula Regum Scotiæ Chronologica.

<i>Regum series.</i>	<i>An. post C. N.</i>	<i>Anni regni</i>	<i>Pag.</i>
36 Romachus	348	regnavit 3	99
37 Angulfianus	351	3	ibid.
38 Fethelmachus	354	3	100
39 Eugenius I.	357	3	ibid.
40 Fergusus II.	404	16	105
41 Eugenius II.	420	32	108
42 Dongardus	451	5	113
43 Constantinus I.	457	22	ibid.
44 Congallus	479	22	115
45 Goranus	501	34	116
46 Eugenius III.	535	23	121
47 Convallus	558	11	ibid.
48 Kinnatellus	569	1	ibid.
49 Aidanus	570	35	122
50 Kennethus I.	605	1	123
51 Eugenius IV.	606	16	124
52 Ferchardus I.	621	12	ibid.
53 Donaldus IV.	632	14	ibid.
54 Ferchardus II.	646	18	125
55 Malduinus	664	20	ibid.
56 Eugenius V.	684	4	126
57 Eugenius VI.	688	10	ibid.
58 Amberkelethus	697	2	ibid.
59 Eugenius VII.	699	17	ibid.
60 Mardacus	715	16	127
61 Etfinus	730	31	ibid.
62 Eugenius VIII.	761	3	ibid.
63 Fergusus III.	764	3	ibid.
64 Solvathius	767	20	128
65 Achaius	787	32	ibid.
66 Congallus II.	819	5	129
67 Dongallus	824	7	ibid.
68 Alpinus	831	3	130
69 Kennethus II	834	20	131
70 Donaldus V.	854	5	134
71 Constantinus II.	859	16	136
72 Ethus <i>cog.</i> Alipes	874	2	ibid.
73 Gregorius	876	18	137
74 Donaldus VI.	893	11	139
75 Constantinus III.	904	40	ibid.
76 Milcolumbus I.	943	9	141
77 Indulfus	952	9	ibid.
78 Duffus	961	5	142
79 Culenus	966	4	143
80 Kennethus III.	970	24	146
81 Constantinus IV.	994	2	153
82 Grimus	996	8	154
83 Milcolumbus II.	1004	30	156
84 Dancanus I.	1034	6	160
85 Macbethus	1040	17	164
86 Milcolumbus III. <i>cog.</i> Capito	1057	36	166
87 Donaldus VII.	1093	1	172

Tabula Regum Scotiæ Chronologica.

<i>Regum series.</i>	<i>An. post C. N.</i>	<i>Anni regni,</i>	<i>Pag.</i>
88 Duncanus II.	1094	<i>regnavit</i> 2	ibid.
89 Edgarus	1098	9	173
90 Alexander I.	1107	17	ibid.
91 David I.	1124	29	174
92 Milcolumbus IV.	1153	12	178
93 Gulielmus I <i>cog. Leo</i>	1163	49	181
94 Alexander II.	1214	35	185
95 Alexander III.	1249	37	188
96 Joannes <i>Balliolus</i>	1294	4	199
97 Robertus I. <i>Bruffius</i>	1306	24	208
98 David II.	1329	41	227
99 Eduardus <i>Balliolus</i>	1332		230
100 Robertus II. <i>Stuartus</i>	1371	20	247
101 Robertus III.	1390	14	262
102 Jacobus I.	1406	31	276
103 Jacobus II.	1437	24	294
104 Jacobus III.	1460	29	326
105 Jacobus IV.	1488	26	360
106 Jacobus V.	1513	30	382
107 Maria I.	1542	25	514
108 Jacobus VI.	1567	58	552
109 Carolus I.	1625	24	
110 Carolus II.	1649	36	
111 Jacobus VII.	1685	4	
112 Gulielmus II. & Maria II.	1689	14	
113 Anna	1702	13	
114 Georgius I.	1714	12	
115 Georgius II.	1727	33	
116 Georgius III.	1760		

Georgius Buchananus

JACOBO SEXTO

SCOTORUM REGI

S. P. D.

CUM post viginti quatuor annorum peregrinationem tandem in patriam redissem, nihil prius habui, quam ut schedas meas malignitate superiorum temporum disjectas, & multis modis male habitas, recolligerem. Partim enim nimio amicorum erga me studio, dum immaturam adhuc editionem precipitant, partim librariorum in alienis operibus immodica licentia, cum censorum personam induissent, multa pro cujusque libidine plerumque immutata, nonnulla foede corrupta, comperio.

His ego cum incommodis mederi conarer, subitæ amicorum preces omnes meas rationes conturbarunt. Omnes enim, velut conspiratione facta, hortabantur, ut ab levioris operæ libellis, qui magis aures oblectarent, quam animum erudirent, me ad Historiam nostræ gentis conscribendam conferrem. Id enim & ætate, & civium de me expectatione dignum esse: neque aliud esse argumentum aut uberius ad laudem, aut firmitus ad memoriæ conservandam diuturnitatem. Cæteras autem rationes ut omittam, cum Britannia nostra una sit totius orbis insula celeberrima, ejusque Historia res in omnes partes maxime complectatur memorabiles,

les, vix in omnis ævi cursu reperies, qui rem tantam suscipere sit ausus, aut susceptam sustinere potuerit.

Non mediocriter etiam me illud impellebat, quod meam sic operam tibi nec indebitam, nec ingratham fore existimarem. Absurdum enim ac pudendum videbatur, te, qui in ista ætatula omnium prope nationum res gestas perlegeris, plurimas memoriter teneas, domi quodam modo peregrinari. Præterea cum partes ingenii tui excolendi mihi commissas per valetudinem incurabilem obire non possem, proximum existimavi id genus scriptionis esse, quæ ad animum comparata est. Quo [igitur] hanc cessationis culpam, quoad possem, delerem, statui fidos ex Historia monitores ad te mittere, quorum consilio in deliberationibus uti, & in re gerenda imitari virtutem queas.

Sunt enim inter Majores tuos in omni laudis genere viri præstantes, & quorum nullam unquam posteritatem pigebit. Et, ut cæteros omittam, neminem in ullis rerum reperias monumentis, quem cum Davide nostro conferas. Quod si illi non modo miserrimis, sed etiam flagitiosissimis temporibus divina benignitas est elargita, (ut ait vates Regius) ut matribus tu quoque mensura fias voti, quoties bene precantur liberis, jure poterimus sperare, hanc potestatem, in omnium rerum exitium & ruinam properantem, posse interim etiam sufflaminari, donec ad ea tempora veniatur, cum ex æterno res humanæ consecutæ decretum certum, suum finem sint habituræ.

Edimburgi IV. Calend. Septemb.

RERUM SCOTICARUM HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER PRIMUS.

CUM res gestas majorum nostrorum à fabularum vanitate liberare, & ab oblivionis injuria vindicare statuissem; non ab re mihi facturus videbar, si è primordio usque repeterem, quantum in tanto intervallo temporum, & (1) literarum primùm egestate, deinde calamitate fieri posset, qui regionum situs, quod soli, cælique sit ingenium, quæ vetusta nomina, & mores, qui primi cultores fuerint insularum, quæ (2) veteribus Britannicæ vocantur, quæque (3) inter Hispanias, & Germaniam magno terrarum spatio Galliæ prætenduntur. Earum reliquas magnitudine duæ longè præcellunt Albi-um & Hibernia. De his primùm dicam: deinde, ut commodum erit, cæterarum situm, & nomina explicabo.

Cap. I. Prima magnitudine est Albiæ, quæ nunc sola nomen Britannicæ retinet, quod antea omnibus erat commune. De ejus longitudine, ac latitudine cæteri fere scriptores cum Cæsare consentiunt: esse videlicet longam à septentrionibus in meridiem octingenta millia porrectam: quæ vero latissima est (ut quidam sentiunt) quæ Galliam spectat: ut (ut aliis visum est) à Menæviæ angulo ad Jari fluminis offitium fere ducenta millia patere: inde paulatim in angustum cogitur, donec ad Scotiæ limitem sit perventum. Romani, quibus ulteriora nondum satis erant nota, totam insulam (4) triquetram crediderunt. Verùm paulatim ulterius progressi cognoverunt intra vallam Adriani eam se latius sensim diffundere, & ad orientem ætivum procurrere. Hæc in summa de ejus magnitudine dicta sūt. Cælum Gallico temperatius, ut ait Cæsar: verùm utroque mitius est Hibernicum. Aër rarè ferenus, sed caligine densa plærumque obscurus, ac hyeme satis miti magis pluvius, quam nivofus. Terra benignè fruges gignit, ac præter fruges etiam generis metalla. Pecore tota fecundissima. Qui partes insulæ extremas, ac magis frigore infestas habitant, avenaceo pane utuntur, (5) vinum è frugibus corruptis conficiunt: plærique serum lactis excoquunt, ac in doliis complures menses defodiunt: isque multus potus non solum salubriter, sed etiam jucundè bibitur.

II. De nomine Britannicæ nulla inter veteres controversia fuit, nisi quòd Græci Brettanian, Latini Britanniam eam nominabant. Cæteræ gentes aut hos, aut illos pro suo quisque arbitrio imitabantur. Nu-

(1) For letters were little or nothing known in these our north parts of Europe before the greatness of the Roman empire, a little after the birth of our Saviour; and within 400 years thereafter, learning having piece and piece decayed, was almost quite extinct; which he means by calamitate: 'till, about the year of Christ 1500, God in his mercy began to restore the light of good letters with the

light of the gospel throughout Europe.

(2) Under the names of Britannicæ and Britannicæ the ancients do also comprehend Ireland and the west and north isles of Scotland.

(3) Germany lieth to the E. from Britain, France to the S. Spain to the S. W.

(4) Three-corner'd.

(5) Ale made of malt.

per emerferunt homines non tam veritatis cupidi, quam contenti-
onis, qui ex hominum clarissimorum fuggillatione clarescere se posse
sperarent. Neque enim fieri posse existimarunt, ut non in magna eru-
ditionis opinione vulgo essent, qui cum tota antiquitate certamen sibi
proposuissent : & quanquam de re non admodum magnalis esset, tamen
quia de nomine ipso patriæ ageretur, tanquam pro aris, & focus, om-
nique totius gentis vetere gloria sibi contendendum putarent. Tria ve-
tusta insulæ, ut ipsi volunt, nomina diversos habent assertores Prudania,
Prytanea, & Britannia. Pro Prudania totis ingenii viribus Luddus :
pro Prytanea Thomas Æliotus eques Britannus, sed modestis studiis
contendit : Britanniam cæteræ fere gentes retinere conantur.

III. Pro Prudania utitur Luddus fragmenti cujusdam veteris ea au-
ctoritate, quam situs, & caries, & temporis longinquitas pene sacro-
sanctam facit. Eam tamen per se firmam, tamen & Etymologia, &
Bardorum carminibus, & patrii sermonis consuetudine, & vetustatis
veneranda quadam rubigine confirmat. Fragmentum quidem illud,
in quo causæ columnæ, & firmamentum est positum, ante omnia inter-
rogo unde ? quando ? aut quo patre natum prodiit ? aut quid tandem
ait, quod pro causa faciat ? De loco, de tempore, de auctore forsitan
inquires. Hæc omnia, quod incerta sunt, vetustatem ejus probant. Præ-
clara sanè probatio. Ex ignorantia, ignobilitate, & obscuritate certitu-
do, fides, & auctoritas testimoniorum pendet : & quod ad rem con-
troversam explicandam assumitur plus habet obscuritatis, plus infirmi-
tatis, quàm causa ad quam probandam assertur. Quis testimonium hîc
dicit ? nescio. Quid pro testimonio dicit ? ne id quidem scio. Illud au-
tem audiui in illo fragmento Prudanium nominari. Quid ista Prudania ?
monsne an fluvius ? vicus, an oppidum ? vir, an mulier est ? nescio :
sed Britanniam hoc nomine significari puto. Age verò Prudania
Britanniam significet. Quid tandem pro te facit hic tuum fragmen-
tum ? Illud scire velim, verumne nomen insulæ Prudanium esse affir-
met : an eorum inscitiam coarguat, qui falsum hoc nomen insulæ tri-
buunt ? Ne hoc quidem scio : sed sonum Britannicum hîc quidem
agnosco, visque sermonis Britannici in ipsa vocis etymologia se osten-
dit. Est enim Prudania, quasi Prudcania, hoc est, excellens pulchritu-
do : a Pryd, quod est forma, & Cam, quod est candidum, emollita
paulum asperitate vocis. At ista ratione non Prudanium, sed Pruda-
miam factam oportuit : quam vocem in patrio sermone Prudam Bar-
di pronuntiant. Omitto hæc quam sit levis, fallax, & plærunque
ridicula tota hæc originis vocum quærendi ratio. Omitto (1) M.
Varronem, alioque excellenti doctrina viros, qui in hoc genere sæpe-
numero ridentur. Totum (2) Platonis Cratylum taceo. Hoc tan-
tum affirmo, facilius æquis auribus me probaturum Cambros è canibus
& brutis esse factos, quam tu Prudanium è Prudcania coaluisse per-
suadebis. Isto enim modo quilibet è quolibet licebit effingere. Sed
quam parum sit in his omnibus firmamenti indicat Luddus, qui istis
prædidiis parum confusus accersit in auxilium Bardos, sanè pervetustum
genus hominum, sed quos veteres nihil scripsisse asseverent. Sed de
eis alias nobis plura erit dicendum.

IV. Ad ultimum Luddi perfrugium veniamus. CÆSAR (ait)

(1) M. Varro, a learned nobleman of Rome in Cicero's days, wrote very much concerning the etymologies of words, but almost to no purpose.

(2) The like may be said of Plato, in his dialogue called Cratylus, disputing much to the same purpose.

qui primus Romanorum hujus insulæ nomen Latinis literis commendavit, eam Britanniam appellavit, quem omnes fere Latini scriptores secuti idem nomen haud mutavere. Hic ab illustri mendacio Luddo visum est ordiri, quod videlicet Cæsar primus Latinorum Britanniam nominavit. Nam ante Cæsarem natum Britanniae Lucretius meminit, Aristoteles longè prius apud Græcos, & non multo post Cæsarem Propertius, cum ait, “ Cogor & in tabula pictos ediscere mundos,” indicat sua ætate mundi descriptionem parietibus affigi solitam. Te ipsum rogo, credisne Cæsarem illum in omni liberali disciplina eruditum, descriptionem orbis nunquam vidisse? aut visam non legisse? aut cum reliquus orbis describeretur, Britanniam insulam unam totius orbis maximam, jam tum Latinis, & Græcis monumentis tam illustrem, in tabulis illis omissam fuisse? credisne illum, qui de rebus Britannicis tam diligenter sibi inquirendam putavit, qui homines eam regionem, & tum & jam olim habitarent: quæ stirpium, quæ animalium genera in ea nascerentur, quibus legibus & moribus viveretur? eum, inquam, credis cum de his tam fuisset sollicitus, in universæ regionis nomine tam fuisse negligentem? aut qui tanta fide, & diligentia sua Gallorum urbibus nomina reddidit, Britannos antiqua sua gloria fuisse fraudaturum? Vetus autem (quoniam in hac maxime parte se Luddus jactat) cur nomen Prudaniæ existimet, nihil video: nisi fortè è putris chartæ situ etiam verba senectutem contraxerint. Hæc fatis ad Luddum in præsentia: qui testibus domo productis, suisque insomniis adversus omnium, qui usquam sunt, aut fuerunt, doctorum hominum consensum certandum sibi putavit.

V. Cum Ælioto minus erit negotii. Is non modò conjecturis verisimilibus, sed non obscuris etiam auctoribus inductus credit aliquando eam regionem Prytaneiam fuisse appellatam. Non enim incommode existimavit insulam omnium rerum, quæ ad vitam instruendam vel ornandam sunt necessaria, copia redundantem sic dici posse. Hic si causas nominum expendere oporteat, Sicilia Prytaneia potius dici debebat, nonnullæque aliæ tanto Eritannia fertiliores, quanto terrarum spatio sunt minores. Præterea apud auctores, quorum testimonio nomen Prytaneia confirmatur, facile apparet scripturam esse vitiatam. In Stephano quidem summa inconstantia est. In voce ALBION, inquit, eam esse insulam Brettanicam, secutus, ut ipse ait, Martianum. In vocibus Juvernia, & Juverna Prætunica scribitur. Alibi inquit esse in Oceano insulas Brettanicas, quarum cultores Brettani dicantur. Sed Martianum, & Ptolomæum in iis vocibus P literam primam facere. Quos locos si quis conferat, comperiet procul dubio scripturam esse corruptam: Stephanumque ipsum sentire Brettaniam per B primam, & duo TT scribi debere. Hæc Æliotus cum opinor non ignoraret, quæ homines gloriæ famelici ad ostentationem eruditionis undique converunt, admonuisse quantum fatis est contentus, suum lectori iudicium relinquit. Luddus vero, ut hic ingenium noscas, è tribus nominibus insulæ maximæ id maxime probavit, quod paucissimos habuit assertores, nempe Prudaniam. Proximè Prytaneiam amplectitur. Britanniam verò, quod nomen jam per omnes nationes erat illustre, quod (ut ait Plinius) Græcis & Latinis monumentis erat celebratum velut corruptum rejicit, & serò tandem, idque à C. Julio Cæsare ait corruptum, quem falso existimat (uti dictum est) nomen Britanniae latinis literis commendasse primum, cæterosque secum in eundem errorem traxisse.

VI. Ego verò antiquitatem vocis hujus BRITANNIA multis, & quidem locupletissimis testibus probare possem, si res in controverso esset: & à Cæsare non vitiatam, sed per manus à majoribus, & quidem puram fuisse traditam, nisi quòd veteres geminum TT scribere soliti videntur. Hinc factum opinor, ut Lucretius istius nominis primam syllabam fecerit longam. Nunc autem alterum T solet omitti Latinis, quod in voce Britto perpetuò retinetur. Græci qui Brettaniam scribunt, proximè ad patii sermonis prolationem accedunt: quam & ipsi Britanni, & omnes vicini adhuc retinent. Nam & Galli propiores Breccas appellant omnes scæminas Britannicas, & Bretter Britannicè loqui, & promontorium Aquitanie vulgo Capbretton dicitur, & (1) utriusque Scoti, hæc est Albienses, & Hibernenses sic loquuntur. Id tantum interest, quòd qui (2) Germanica dialecto gaudent, interdum transpositione literarum utuntur, ac Berton pro Breton proferunt. Dionysius autem Afer in illo versu,

Oceanu cechytai psychros rhoos entha Bretanoi,

in altero T rejiciendo usus est licentia poetica, quemadmodum idem in Samatai pro Sarmatai fecit. Hic tot nationum pene ab initiis usque rerum consensus & inter se, & cum vetustissimis Græcorum, & Latinorum pluris apud me erit, quàm omnia Luddi (3) rhacomata, è luto ad ludibrium collecta, ad ignominiam servata, & ad falsum testimonium adversus antiquitatem dicendum, quamlibet impudentem habeant patronum, tamen nondum egredi ausa. Proferat ille, si potest, qui ante Aristotelem scripserit Prudaniam. Id autem ut in omnia se vertat, nunquam efficiet: cùm certum sit post Aristotelem aliquot sæculis, Bardos nihil scripto commisisse. Facestat illa gloriosa, dicam, an stolidi jactatio antiquitatis, cujus nullum argumentum, nullum vestigium, imò ne vestigii fragmentum reperiri potest.

VII. Inter has variarum opinioinum discordias, diversasque loquendi consuetudines Luddus putat consaltissimum, vetustatem, & patrium loquendi morem, velut (4) Cynosuram quandam, semper spectare, atque inde omnis sermonis cursum dirigere. Ab eo ego non magno opere dissentirem: siquidem quod in veteri consuetudine positum est, & ideo certum existimatur, id semper teneri posset. sed pluribus de causis id fieri non posse animadverto. Primum, quòd in omni sermone vetustissima inveniri sit difficillimum: tutiusque sit hinc sequi doctiorum consuetudinem, quàm retrò semper origines, velut Nili fontes vano & ridiculo labore perquirere: præsertim cùm, vocabulorum initia non à sapientiorum judicio pendeant, sed à vulgi maxime rudis, & inculti arbitrio, cujus consilium anxie inquirere, supervacaneæ cujusdam est diligentie, & ubi inveneris, non magnum feceris operæ precium. Nam ut in reliquarum omnium rerum generatione quæ sponte nature proveniunt, aut ab hominibus ad usus vitæ excogitantur, primi fetus quodam modo imperfectiores, & non solum ad usus commodi, sed aspectu minus jucundi exeunt. Culta deinde mansu-

(1) The Irish of old were called Scoti, and therefore, for distinction sake, the Scots of Britain are oftentimes named Albienses or Albini.

(2) The propriety of the Dutch tongue which the English follow.

(3) Rotten rags.

(4) Cynosura is the constellation in the

heaven which is called Urfa Minor.— There is in the top of the tail thereof a star of the second magnitude, which is called the polar star, because it is the star that is next the north pole. The metaphor is taken from mariners, who govern their course by this star, which never sets, but is always seen by them.

escunt, & tractando paulatim levigantur. Eadem certè est in sermone ratio, qui primùm ab hominibus crassis, & rudibus editus asper plærunque, & insuavis, & impolitus est exortus, mox tractando sensim genitalem horrorem exiit, & mansuetiùs & jucundiùs ad aures accidebat, & multo facilius in animos hominum infuebat. Itaque in hac parte, ut si qua alia, consuetudini politiorum hominum aliquid indulgendum cenfeo : & voluptatem minimè illam illiberalem, & inhumanam, quatenus moribus est innoxia, minimè abominandam. Quod si quisita (1) Musis iratis est natus, ut (2) Catonis & Ennii sermonem potius amet, quam Ciceronis, & Terentii, & (3) inventis fragibus glandibus tamen vesci malit, jubeamus miserum esse libenter, quatenus id facit.

VIII. Sed hæc nostra disputatio non est de puritate, & elegantia sermonis Latini. Ad hanc enim nihil interest, quo sono Britannii olim literas efferrent. Hæc enim tota contentio eò tendit, ut Latini Britannicum, non Britannii Latinum sonum discant. Quod ad me attinet, malim ignorare veterem illam, & anilem præcorum Britannorum balbutiem, quam dediscere quodcunque hoc est sermonis Latini, quod magno cum labore puer didici. Neque aliud est, cur minus molestè feram (4) præscam Scotorum linguam paulatim intermori, quam quòd libenter sentiam barbaros illos sonos paulatim evanescere, & in illorum locum Latinarum vocum amœnitatem succedere. Quòd si in hac transmigratione in alienam linguam necessè est alteros alteris concedere, nos a rusticitate & barbaria ad cultum & humanitatem transeamus : & quod nascendi infelicitate nobis evenit, voluntate, & judicio exuamus. Aut si quid opera, & industria possimus, id omne eò conferamus ut linguam Græcam, & Latinam, quas orbis pars melior tanquam publicas recepit, pro viribus expoliamus, et si quis ex contagio barbari sermonis adhæsit situs, & squalor, quoad fieri possit extergeamus. Quid ? quod hæc nimis anxia diligentia in nominibus peregrinis, præsertim in alienam linguam transferendis nec servari potest, nec si posset, expedit : Quæ enim non literas & sonos habet, quæ alterius sermonis characteribus omnino exprimi non possunt ? Quæ natio præter Germanos W litteram proferre potest ? Quis Latinis literis eum sonum reddet, quem Hispani, Brittones, & Scotorum pars in literis D, G, P, T, X, & Z efferunt ? Ob hanc opinor soni absurditatem Plinius enumerans Hispaniæ oppida, quædam negat latiali sermone dictu facilia. Alia vocat ignobilia, & barbaræ appellationis : alia citra fastidium nominari posse negat.

IX. Quid hic rogo faceret Luddus, si ei latinè sit scribenda historia Britannica ? Ipsa genuina Brittonum nomina quomodo enunciaret, cum tota sua barbarica rubigine opinor non haberet. Nam cum tam anxie se torquet, quomodo Luddum scribat, Lhuydumne an Llundum, an verò Luddum, quorum nullum nec Latinis literis exprimi, nec ore latiali efferri, nec ab auribus latinis sine fastidio audiri potest. Si verum sonum retineat, non Latinam sed semibarbaram faciet orati-

(1) A man backward from learning, whom these learned goddesses do never favour.

(2) Wrote in those times, when the Latin tongue had not arrived to that perfection it did afterwards, in the days of Cicero.

(3) The poets write that men of old

lived upon acorns, before Ceres found out the husbandry of corn.

(4) The Irish tongue, spoke by the Highlandmen, who are commonly called priodi Scoti, because they still keep the language and manners of their fore-father.

onem. Sin ad genuinum latini sermonis sonum inflectet voces peregrinas, non minus flagitiose peccabit, quam Cæsar in verbo Britannus fecisse dicitur. Quid igitur Luddo faciemus? ut hominem & molestum, & morosum placemus? Prudamiam dicemus, potiùs quam Britanniam? Hoc nec Luddus tam severus aliorum censor exiget: Permittet enim ut è Prudam Prudamiam declinemus. Quòd si quis Britanniam, aut Brettaniam aufit dicere, quid aliud quam sacrosanctæ vetustatis violatæ, & sermonis antiqui, sincerique contaminati, & è robusto illo & masculino sono in muliebrem mollitiem fracti reum peraget? Nihilne ergo ex horrore vetusti squalore mutare nobis fas erit? aut si non mutare, saltem malè tornata perpolire vocabula? & ab inculta illa immanitate paulatim ita inflectere, ut saltem vox hominem sonet? & quod majores nostri in (1) Morinis, & Moremarusa, & Armoricis fecisse videmus: ut (2) si has voces donare civitate Latina non possimus, certè in eis amictum, & incessum Latinum imitemur? Sed per Luddum (ut video) non licet. Ad augustam illam nos revocat Prudanorum vetustatem: & à Bardis, & Senecionibus vetat usquam divertere.

X. At vetustissimos Græcorum, & Latinorum nunquam hæc religio tenuit. Neque postquam sermonis antiqui rigor se remittere cœpit, quisquam fuit, qui (3) famul, & volup retinere maluerit, quam quæ in eorum locum successerunt recipere, & in transferendis è Græco Latinis, aut è Latino Græcis summa libertas fuit. Quis unquam Latinis vitio vertit, quod Polydeucen in Pollucem, quòd Heraclea in Herculem, quod Asclepion in Æsculapium verterint? Aut Græcis, quod pro Catulo Catlum, pro Remo Romum dixerint? Quid in Barbaris ad se transferendis? num Græci dubitarunt AL Punicum in ultimis dictionum syllabis in AS convertere? num si quis Annibas pro Annibal dixit, omnem historiæ majestatem proculcavit, veritatem corripit, aut Pænorum linguæ maculam ullam inussit? Videte quantum veterum Saxonum, & Danorum, qui posterius immigrarunt in Britanniam, humanitatis & cultus studium ab hac Luddi immanitate & squaloris affectatione dissident. Illi inculti, & omni eruditionis ignari, cum venissent ad homines barbaros, & balbutientes, non solum eorum stribligine se passi non sunt infici, sed gustata semel Græci & Latini sermonis suavitate multum ex eo, quem ipsi invexerant horrore, absterferunt: quædam vocabula asperiora leigarunt; ita ut sine ulla aurium offensione tolerari possint, qualia sunt Oxonia & Roffa, pro Oxonfordia & Raufchestria, & plæraque alia ne repugnante quidem Luddo. Sed nec ipse quidem in hoc genere parum sibi permittit, qui

(1) (2) These were names of people and cities on the N. E. coast of France, named from the old French word More, that is, Mare. His meaning is, that the ancient Latin authors, writing of these places, did not turn them into Latin words, which he calleth "civitate Latina donare," yet they declined them like Latin nouns, which he termeth "incessum & amictum Latinum imitari."

(3) Famul, Volup, were used by the ancient Latins for famulus, voluptas.—Likewise the Latins turn the Greek words

Polydeuces, Heracles, Asclepius, to Pollux, Hercules, Æsculapius: as the Greeks turn Catulus, Remus, to Catlos and Romos; and the Carthaginian or Punic Annibal, Asdrubal, to Annibas, Asdrubas: as also, the Saxons, having subdued the Britons, mollified the names Oxenfordia, Raufchestria, to Oxonia, Roffa: not that Oxenfordia, Raufchestria were British names, but indeed were brought by the Saxons from Germany (for there are towns of the same name there) and afterwards mollified by the English being more civilized,

in uno Britanniae nomine cum tam duræ severitatis est exactor, in tot aliis sibi tantam assumit licentiam. Nunc contra veterem omnium gentium consuetudinem pro novo, obs uro, & incerto vocabulo tam pertinaciter nititur : nimirum ne regium illud nomen Luddi, è Cimbrorum prosapia ductum, & velut palladium in hunc usque diem servatum in oblivionem veniret. Idne fieret, Luddus adversus multitudinis consensum, temporis vetustatem, atque adeo ipsam veritatem sibi certamen instituit.

XI. Est & in vocabulo BRITANNIA illa adhuc observatio, quod apud externos scriptores id insulæ totius est nomen. Brittones autem & Angli qui res Britannicae literas mandarunt nunc cum exteris consentiunt : nunc tantum Britanniae nomine censent eam insulæ partem quæ provincia Romana fuit : idque variè, prout belli eventus limites mutavit : interim enim Adriani, interim Severi vallum finem imperio faciebant : reliquos qui extra vallum erant, nunc Barbaros, nunc Transmarinos appellabant. Beda libri primi initio sic scribit : “ Itaque petentes Britanniam Picti habitare per septentrionales insulæ partes cœperunt.” Nam austrina Brittones occupaverant. Idem cap. 34. “ Aidanus rex Scotorum qui Britanniam habitant.” et libro 4. cap. 4. dum reditum Colmani ex Anglia in Scotiam scribit, ait, “ Interea Colmanus, qui de Scotia erat, relinquens Britanniam.” Et alibi, “ Exinde cœperunt per plures dies de Scotorum regione venire in Britanniam.” Item, “ Occisus est Oswaldus juxta murum, quo Romani ob arcendos Barbarorum impetus totam a mari usque ad mare præcinxerant Britanniam.” Eadem loquendi forma est apud eundem, lib. 2. cap. 9. Hanc peculiarem Britannis loquendi formam non videtur ignorasse Claudianus, cum scribit legionem Romanam, quæ Scoto dat fræna truci, prætentam fuisse Britannis, hoc est, oppositam Scotis, ut eorum furorem à Britannis propelleret, in extrema quidem Britannia ac Scotiæ limite. Frequentissimè hoc genere sermonis utuntur Gulielmus Malmesburiensis, & Galfridus Monumetensis non obscuri inter Britannicarum rerum scriptores, apud quos facile cuivis erit animadvertere Britanniae vocabulo nominari, quod intra Severi vallum tantum continetur. Id apud eos etiam adeo perspicuum est, ut neminem latere possit : tamen magnos apud ætatis proximæ scriptores peperit errores, qui Aluredum, & Athelstanum, aliosque nonnullos Saxonum reges totius insulæ aliquando potitos scriptum reliquerunt, cum tamen Severi vallum nunquam transcenderint. Nam cum legerent eos totius Britanniae tenuisse imperium, totam insulam ab eis possessam existimabant.

XII. Nec dissimilis interim observatio est, in horum nominum usu, Britannus, & Britto. Veteres enim omnes Græci & Latini scriptores totam insulam Britanniam, incolas autem ejus omnes sine discrimine Britannos vocabant. Primus quod sciam Romanorum Brittones nominavit Martialis in illo versu. “ Quam veteres brachæ Brittonis pauperis.” Brittones ferè vulgus appellat peninsulæ Gallicæ habitatores : quanquam & ipsam Britanniam, & incolas Britannos Gregorius Turonensis semper vocet. Romani suos provinciales constanter Britannos dicunt : quanquam ipsi provinciales sese Brittones appellari gaudeant. Utriusque verò nominis una radix, & origo est, Britannia. Et sicut utrunque nomen ab uno fonte promanat, ita res eadem pro-fus utroque indicatur. Id autem maximè perspicuè ostendit Aufonii poetæ carmen.

Silvius ille bonus, qui carmina nostra laceffit :
 Nostra magis meruit disticha Britto bonus.
 Silvius hic bonus est. Quis Silvius ? Iste Britannus.
 Aut Britto hic non est Silvius, aut malus est.
 Silvius esse bonus Britto, ferturque Britannus.
 Quis credat civem degenerasse bonum !
 Nemo bonus Britto est : si simplex Silvius esse
 Incipiat, simplex desinet esse bonus.
 Silvius hic bonus est : sed Britto est Silvius idem
 Simplicior res est, dicere Britto malus.
 Silvi Britto bonus, quamvis homo non bonus esse
 Ferris, nec se quit jungere Britto et homo.

XIII. Qui Britannos Gallorum colonos esse contendunt, hi Herculem à Celto puella Gallica Britannum filium genuisse produnt : à quo gentem Britannam propagatam. Hanc nationem Plinius vicinam (1) Morinis, Atrebatibus, Gesoriacis collocat. Qui è Græcis hæc confirmant non desunt grammatici, Soudas, & qui Etymologicon magnum scripsit. In eadem sententia mihi fuisse videntur C. Julius Cæsar, & C. Cornelius Tacitus, aliique scriptores Latini non indocti : non incelebres tamen. Item sacra, sermo, instituta, gentiumque quarundam ad mare Gallicum habitantium mores, id confirmant, è quibus mihi (2) Britanni transmigrationsibus exhausti, Morini paulatim consumpti videntur. Morinus quidem à More (id vetere Gallorum lingua mare significat) suam mihi originem testari videtur. (3) Venta Belgarum, & ab Icio dictum Icenum etiam in alienum solum secum cognominis loco patriam vocem extulisse fit verisimile : atque in ipso statim aditu occurrentes Britannos, velut progeniem agnoscentes, domum suam tanquam in hospitium deducere velle. Morinus enim Gallis veteribus marinum, & Moremarusa mare mortuum significat : quanquam hæc postrema duo nomina Gorropius, dum suos Aduaticos nimis ambitiosè vult excolere, pene nobis surripuit : (4) nec Aremorici, aut Armorici se nostri generis negare possunt. Habemus enim majores & propinquos penes nos obfides. Nam Ar vel Are vetus est præpositio linguæ Gallicæ, quod ad vel super indicat, quasi dicas ad mare, vel super mare, hoc est, maritimum. Moremarusa verò à More, hoc est mare, declinat ultima syllaba producta in morem participii Græci. Aremorica quidem, seu Armorica (qui statim auditum non agnoverit, is veterem linguam Gallicam profus ignorat) & ipsum quoque (maritimum) significat, vel Strabone interprete, qui Græcè pro eo nobis semper reddit (5) Apocœnitas. Cæsar de Armoricis hæc lib. 5. "Magnas Gallorum copias earum civitatum, quæ Armoricæ appellantur, oppugnandi sui causa convenisse : " & lib. 7. "Universis civitati-

(1) People of France on the coast nearest to England.

(2) Venta Belgarum was the name of a town in France, and of another in Britain. Icius was also a town in France ; Icenî a people of Britain ; which argueth that the Icenî and the inhabitants of Venta in Britain were descended from Icius and Venta Belgarum in France.

(3) The Britanni, a people of France, neighbours to the Morini, seem to have

gone all over to inhabit the isle called by them Britain. Of the Britanni in France, see Plin. nat. hist.

(4) He proveth that Aremorici is an old Gallic word, and that there are other words of which it is compounded, majores, and come from the same original with it, propinquos, in the old Gallic tongue.

(5) Oceani accolæ, bordering on the ocean.

bus, quæ Oceanum attingunt, quæque eorum consuetudine Armoricae appellantur," & lib. 8. "Cæteræque civitates positæ in ultimis Gallie finibus, Oceanoque conjunctæ, quæ Armorice appellantur." Cæsar quoties harum civitatum meminit, semper alicui solet QUÆ APPELLANTUR: sed ita alicui, ut non nomen proprium esse intelligas, sed aut epitheton, aut loci cognomen. Sed nec apud quenquam alium idoneam scriptorem id civitatis nomen fuisse reperitur; cum tamen latissime in illa ora vox illi vacarent, ab Hispania videlicet ad Rhenum: inique tot scriptores namque Plinium reperiã, qui genuinam nominis viam non videatur intellexisse. Omnem nanque Aquitaniam ita putat aliquando fuisse appellatam. Sed hæc in præsentia. Nam plura nobis de sermone Gallico disputandum erit.

XIV. Antiquissimum insule nomen creditur fuisse Albion: aut ut Aristoteles, vel potius Theophrastus in libro, qui De Mundo inscribitur, recenset Albium. Sed hoc nomen magis è libris èritu, quam in communi sermone usurpatur, nisi præsertim apud Scotos, qui se Albinich, suam regionem Albii adhuc vocant. Multi nomen inditum inde putant, quod appellentibus è Gallis albæ rapes primæ occurrant. Mihi verò absurdum imprimis videtur Britannici nominis originem è Latino sermone repetere, tam raro tam inter feræ gentes commercio. Sunt qui ab Albione Neptuni filio id nomen inditum patent, quem aliquando Britannicæ fuisse regem comminiscuntur: audaci præsumptu, & nullo penitus antiquitatis testimonio nixi. Super hoc tamen tam invalido cognati nominis fundamento, regnum extruere eos non puduit. Nullam enim aliam hujus commenti ex historiis occasionem datam video. Meminerant enim Albionis, & Bergionis è Græcis quidem Diodorus Siculus, & Strabo: è Latiniis Cato, Hyginus, & Mela: è quibus id fere colligi potest Albionem, & Bergiona Neptuni filios, Ligures, ex agro Albicorum itinera, quæ in Italiam ferrent, latrociniis infesta habuisse. Hi, cum Herculem ex Hispania Gerane victo redeuntem præda exuere tentassent, tam atroci prælio eum exceperunt, ut pene desperatis rebus Jovis auxilium implorare sit coactus: cum, ut filio laboranti opem ferret, imbrem lapideum cælo demisset. Ejus pugnæ indicium ad posteros mansisse campum lapideum. Neque ego tamen abnuerim ab albo & insulam, & latronem nomen accepisse.

XV. Verum alium contendo plurimarum gentium commune fuisse vocabulum, apudque eos (1) non modò coloris, sed altitudinis nomen fuisse. Et Festus quidem Pompeius quæ Latinis Alba dicuntur, ea Sabinis Alpa vocari asserit, indeque Alpibus nomen inditum, quod perpetuis nivibus albescant. Ego quidem (ut de altero assentior) Albium, & Alpium pro eodem a veteribus fuisse dicta, non Festi solam, sed etiam Strabonis auctoritate fretus: ita Alpes potius ab altitudine, quam à candore nominatas arbitror. Primum quod cum Alba multarum sit in Italia, Gallia, Hispania urbium nomen, omnes in colibus, aut prope colles sint sitæ. Deinde quod Strabo abque discrimine hæc nomina Alba, Alpa, Alpia, Albionia, Albici in significatione altitudinis velut ab eadem radice destinata agnoscat: ideoque has voces usurpari maxime ostendat, ubi Alpes se attollere incipiunt. Illæ in Liguria

(1) The word Alba, of old, signified not only white, as among the Latins, but also high: and hence the Isle now called Britain's, dista fuit Albion, quod alibi vocat Hæberti.

Albingaunum, & Albium Intimelum. In (1) Japodibus autem (2) jugum est editissimum, ubi Alpes desinunt. Sunt & alia loca, quæ ab altitudine nominata possunt videri. In Italia quidem Albula fluvius ex Ethruriæ, Albulæ aquæ è Tiburtinis montibus effusæ: in Gallia Narbonensi Albici populi montani: in Germania Albis fluvius in Boëmorum montibus natus: in Asia Albanus fluvius è Caucaso defluit: & Albani populi, velut eisdem montibus infusi. Ex his opinor non abhorret à vero Album non unius, sed multarum gentium fuisse vocabulum, cumque omnibus quos nominavi locis altitudo perpetuè, & immutabiliter albescere vix paucis mensibus, nec omnibus semper accidat. Faciunt ad hanc quoque conjecturam & ipsa Gigantum Ligurum nomina Albion, & Bergion utrunque (ut opinor) à proceritate corporis impositum: ac de Albo jam quid veteres senserint diximus. Germanis verò Berg pro alto dici notius est, quam ut pluribus indicandum sit. Et Gallis olim eodem intellectu dictum fuisse ostendit locus Plinii libro tertio, quem ita legendum contendo. “Unde Bergo-
“mates Cato dixit ortos, etiam nomine prodentes se altius, quam fe-
“licius sitos.”

XVI. Albion igitur, & Bergion homines, ut videtur, cæteris vicinis corporum proceritate præstantes, & fiducia virium in ea Ligurum ora latrocinium exercentes: quos Hercules cum illac iter haberet armis compefcuit. In Britannia autem regnasse nemo veterum eos prodit, & rem omnino dissimilem veri facit rerum, qui tum erat Gallicarum status. Nec verisimile Britannicum multò fuisse tranquilliorum: qua in terra regnum maximum magnus ille Albion reliquit, ut domi latrocinaretur. Nos verò etsi non multum ab eorum opinione discedimus, qui Albionem ab Albo dictam fuisse scripserunt, ita non colorem, sed altitudinem montium occasionem nomini imponendo dedisse arbitramur. Qui autem hoc nomen imposuerunt, puto non nihil impulsos comparatione Angliæ cum Hibernia, inter quas angusto mari navigatur. Nam cum alterum litus totum in montes confurgere viderent, alterum depressum, & humile in campos æquales explicari, illam ab altitudine Albionem dixerunt: huic autem ab humilitate an nomen aliquod dederint, longinquitas temporis, & incolarum negligentia in memoria rerum vetularum prodenda fecit incertum. Huic præterea meæ sententiæ etiam illud suffragari videtur, quòd nomen istud insulæ ab albo ductum, sive Albion, sive Albium sit, adhuc in Scotia, velut natali solo pertinaciter hæret: neque inter tot mutationes habitatorum, regnorum, linguarum, aliarumque rerum vicissitudines unquam extirpari potuit. Hæc etsi nobis aut vera, aut veris proxima videntur, tamen si quis asseret meliora facilè in ejus sententiam transibimus.

XVII. Hactenus de vetustis insulæ nominibus: proximum esse videtur, ut terrarum situm exequamur. Ac (3) Angli quidem domestici scriptores satis disertè, atque explicatè singulas regiones tradiderunt. Hector autem Boëthius in Scotiæ descriptione quædam parum verè prodidit, & alios in errorem induxit, dum ipse, quibus ea inquirendi dedit negotium, nimis credulus eorum sententiam temere vulgavit: nos, quæ comperta erunt nobis leviter, & perfunctoriè attingemus: quæ aut obscurè, aut minus verè prodita videbuntur, quoad poterimus cor-

(1) Cr. Japidibus.

(2) Albium scil.

(3) MS. Angliæ

rigemus. Angliam commodissimè, quod ad nostrum institutum spectat, dividunt quatuor flumina, duo in mare Hibernicum decurrentia Deva & Sabrina : totidem in mare Germanicum Tamesis & Humber. Inter Devam, & Sabrinam triplex regionibus distincta includitur Vallia : inter Sabrinam, & Tamesim totum illud latus Angliæ, quod Galliam spectat : inter Tamesim, & Humbrum interjectæ regiones tertiam portionem constituunt : quartam, quicquid terrarum ab Humbero, & Deva ad Scotiam pertinet. Dirimitur autem Scotia ab Anglis primùm Tueda fluviò, Zeviota monte altissimo, & qua mons deficit, vallo non adeo pridem factò, ac deinde Esca, & Solvæo fluminibus. Citra hos limites a mari Scotico ad Hibernicum regiones hoc ordine jacent. Marcia, in qua Bervicum oppidum nunc Angli tenent, (1) finistrum Tuedæ latus attingit : ad orientem Forthæ æstuario, ad meridiem Angliæ clauditur. Ad occidentem ad utrumque Tuedæ latus est Teviotia, a Tevioto amne nomen adepta, Zeviota monte dirimitur ab Angliæ. Post hunc regiones non magnæ Lidalia, Evia & Escia a tribus fluminibus cognati nominis Lidalo, Evo & Esca nominatæ. Ultima Annandia, ipsa ab Annando amne prope mediam dividente appellata, secundum Solvæum in mare Hibernicum decurrit.

XVIII. Jam ut rursus ad Fortham redeamus, is ab ortu Lothianam claudit : Cocburni saltus, & Lamyrii montes eam a Marcia separant. Contingit deinde paulùm ad occasum inflexa Lauderiam, & Tuediam : alteram à Laudero oppido, alteram ab amne Tueda mediam secante (2). Tuediam ad meridiem, & occidentem contingunt Lidalia, Nithia, Glottiana. Nithiæ Nithus amnis nomen dedit per eam in mare Hibernicum labens. Lothiana a Lotho Pictorum rege nominata. Ab oriente æstivo finitur Fortha, sive mari Scotico. Vallem Glottianam spectat ab occidente hiberno. Hæc regio humanitatis cultu, & rerum necessariorum ad usum vitæ copia cæteras longè præcellit. Quinque annibus irrigatur, Tina, utroque Esca (qui antequam in mare cadant, in unum alveum cœunt) Letha, & Almone. Hi partim è Lamyriis, partim Pictlandicis montibus in Fortham defluunt. Oppida habet Dumbaruin, Hadinam, vulgè Hadintonam, Dalkethum, Edimburgum, Letham, Linnuchum.

XIX. Magis ad occidentem jacet Glottiana, utranque Glottæ fluminis ripam complexa quæ ob longitudinem (3) in duas præfecturas dividitur. In superiore præfectura collis est non admodum editus, è quo in tria diversa maria flumina effunduntur, Tueda in mare Scoticum, Annandus in Hibernicum, in Deuceledonium Glotta. In earum insigniores sunt Lanarcum, & Glasca. Hanc ab occidente hiberno Coila contingit. Ultra Coilam est Gallovidia. Ea separatur a Nithia Cludano amne, tota fere in meridiem vergens, ac ab lito e ejus reliquum illud Scotiæ latus tegitur. Univerfa pecoris, quam frumenti fertilior. Amnes habet in Hibernicum mare decurrentes Urum, Devam, Kennum, Cream, & Luffum. Nusquam fere in montes attollitur, sed collibus tantùm frequentibus intumescit. In convallibus inter eos aqua stagnans innumeros prope lacus efficit, è quibus primis ante æquinoctium autumnale imbribus rivi augentur, unde multi-

(1) The north side of Tweed : for suppose Tweed to be a man going eastward, the north is his left hand ; and so dextrum and finistrum is to be understood

of all other rivers.

(2) nominatas. MS. & Cr.

(3) The upper and nether ward of Clyde.

tudo incredibilis anguillarum descendit, quas accolæ (1) nassis vimineis exceptas sale condiunt, ac non modicum inde quæstum faciunt. Extremum lateris est Novantum promontorium, sub quo in ostio Luffi fluminis sinus est, qui Ptolemæo Rerigonius vocatur. Ei ex adverso influit ex æstuario Glottæ sinus vulgò lacus Rianus, Ptolemæo Vidogara: quod inter hos sinus terræ procurrit, incolæ Rinum, hoc est, Gallovidiæ aciem appellant. Ab eisdem Novantum (2) Mula, hoc est rostrum sive rictus nominatur. Tota autem regio Gallovidia (nam Gallovid præcorum Scotorum lingua Gallum significat) appellatur.

XX. Infra Vidogaram a tergo Gallovidiæ leviter declinat ad Glottæ æstuarium Carista. Eam duo amnes interfecant Stinfiarus & Grevanus: uterque multis amœnis villis cingitur. Inter amnes qua in medicos colles tumet pascuis fecunda, nec infelix frumento est. Tota terrestribus, maritimisque copiis non modò sibi sufficiens, sed vicinis multa suppeditans. Danus amnis eam a Coila separat, ortus ex ejusdem nominis lacu, qui insulam complectitur modicæ arcis capacem. Sequitur Coila, quam à meridie Gallovidia claudit, ab ortu æstivo Glottianam attingit: ab occasu Irvino fluvio a Cunigamia distinguitur: mediam Aëra amnis dividit. Ad eam sita est Aëra emporium non ignobile. In universum regio est feracior virorum fortium, quam frugum, aut pecorum, tota quippe tenui, & arenoso solo: quæ res hominum industriam acuit, & parsimonia vires animi, & corporis confirmat. Cunigamia post hæc ad septentriones procurrit, & Glottam submovet, ac prope ad justum amnis modum coercet. Nomen regioni Danicum est, quod eorum lingua regis domicilium significat: quæ res indicio est, eam Danos aliquando tenuisse. Proxime ad orientalem ejus plagam sita est Renfroana, ab oppidulo in quo conventus ejus celebrari solent, appellata: vulgò Baronia dicta. Mediam eam secant duo amnes, quibus utrisque Carthus est nomen. Post Baroniam est Glottiana, ad utranque Glottæ ripam protensa, & ipsa in plures jurisdictiones ob magnitudinem (3) divisa (4). Amnes nobiliores fundit: a læva Avenna; & Deglassum qui in Glottam decurrunt: item a dextra alterum Avennum, qui Lothianam ab agro Sterlinensi dirimit. Hi duo fluvii communem amnium appellationem loco proprii nominis acceperunt: quemadmodum in Vallia diversa dialecto is, quem Avonem vocant.

XXI. Sterlinensem agrum a meridie separat a Lothiana Avennus, ab ortu æstuarium Forthæ, donec paulatim seipso minor ad justam fluminis magnitudinem redactus prope Sterlinum pontem patitur. Secat regionem fluvius unus, qui memoratu sit dignus Carron: juxta quem aliquot vetusta sunt monumenta. Ad lævam Carrontis duo terreni sunt tumuli hominum opera (ut res indicat) ædificati: vulgò Deni pacis appellantur. Inferius autem ad eundem amnem ad duo fere milia passuum est ædificium rotundum sine calce, sed saxis asperis ita conformatis, ut superioris lapidis pars in inferiorem se inserat: ita ut totum opus mutuo complexa, & saxorum pondere se sustineat, paulatim ab imo ad summum in ætærum se colligens. Summa pars aperta est. Vulgus alium atque alium usum, & auctorem ejus ædificii profæ quisque ingenio comminiscitur. Ego certe aliquando conjectura sui inductus, ut crederem templum Terminum fuisse, quod (ut accepimus) rotundum, & superne apertum ædificari solitum erat. Nonnihil

(1) Fishing-weels, made of willows.

(2) Promontorium scil.

(3) Et agrum Glasguensium, (4) cujus incolæ Glæca jus petunt. aedit MS.

etiam conjecturam nostram juvare videbantur Duni pacis propinqui : quasi facta ibi pace, cujus monumentum hi colles essent, quòd illic terminum fuzæ ditionis Romani statuisent. Neque alia res me ab hac opinione deduxisset, nisi rescissem ex hominibus fide dignis in insula quadam compluria esse ædificia : cætera quidem ædiculæ, cujus meminimus, similia, nisi quòd majuscula, & laxiora essent. Duo item in Rosii simili forma sunt sacella. Ea res suspendere sententiam me coëgit, ac judicare monumenta rerum gestarum hæc esse, ac potissimum trophæa, a pæne extra orbem terrarum, ut tuta ab injuria hostium essent, constituta. Sed certè sive hæc trophæa sunt, sive (quod quidam suspicantur) clarorum virorum sepulcra, fuisse credo monumenta ad æternitatem memoriæ perpetuandam consecrata, sed ab hominibus indoctis, incultisque ad similitudinem illius ædiculæ, quæ est ad Carrontem constructa. A dextero Carrontis latere ager fere cætera planus in collem paulùm prominet, medio fere spatio inter Dunos pacis, & ædiculam : in eo ad ipsum anguli flexum modicæ urbis vestigium adhuc apparet. Sed murorum fundamenta, & vicorum descriptio partim culta rustico, partim eruendis ad propinquas ditiorum villas construendas lapidibus quadratis confusa est. Hunc locum disertè Beda Anglus Guidi vocat, atque in ipso valli Severi angulo collocat.

XXII. Multi præclari scriptores Romani ejus valli meminerunt : multa vestigia extant, multi lapides inscripti eruuntur, quibus aut testimonia salutis per tribunos, & centuriones acceptæ, aut sepulcrorum inscriptiones continentur. Et cum ab Adriani vallo (ut utriusque vestigia indicant) raro minus centum millibus passuum distat hoc vallum Severi ab eo, quod ante Adrianus construxerat ; aut magna incertitia fuit eorum, qui res Anglicas scripserunt, si Latinos, qui hæc tradiderunt non intellexerunt : aut incuria, qui dilucide tradita tam confuse reddiderunt. Utrumcunque sit autem, res mihi digna est visa si non reprehensione, saltem levi admonitione : præsertim cum ex monumentis jam dictis, & Bedæ Angli historia satis constet, ibi aliquando inter Britones, & Scotos limitem fuisse. Qui verò hîc Camelodunum fuisse fabulantur, iidem contendunt quam diximus ædiculam Claudii Cæsaris fuisse templum : vanissimo in utroque mendacio, cum & Camelodunum colonia Romanorum, ultra trecenta millia passuum ab eo loco absit, si Ptolemæo & Antonini (1) itinerario fides habenda sit. Cornelius Tacitus hunc eorum errorem apertissimè ostendit, cum reliqua tota narratione, tum maxime quòd Romanos amissa Cameloduno in templum Claudii Cæsaris confugisse salutis tuendæ causa scribit. Ædicula autem illa, sive templum Termini, sive alterius rei monumentum fuerit, sine foribus quarum nullum habet vestigium, & superne ad jactus lapidum patens, ne decem quidem milites non modo tegere, sed vix quidem continere potuerit. Quid ? quòd quadragesimo fere anno post Claudii Cæsaris (2) expeditionem Julius Agricola Romanorum primus in eas partes penetravit ? quòd quinquagesimo post Agricolam anno Adrianus limitem provinciæ inter Tinam, & Escam vallo ducto statuit ? cujus adhuc multis in locis vestigia supersunt. Septimius autem Severus circa annum a Christo nato ducentessimum decimum Britanniam ingressus, ultra limitem ab Adriano factum cen-

(1) A book writ by Antoninus of the ways and distances betwixt the towns of the Roman provinces in Britain and elsewhere.

(2) Expeditio is a journey or enterprize in war. Claudius Cæsar, emperor, came into Britain with an army and subdued some of the southern parts thereof.

tum millia passuum ab æstuario Glottæ ad confluentem Forthæ, & Avenni vallum duxit, cujus adhuc plurima, & perspicua remanent indicia. Accedit ad hæc, quòd in antiquis monumentis, nusquam comperimus (1) summam rei Picticæ (2) non Cameloduni fuisse, sed Abrenethii & regiam, & primatis Episcopi sedem, quæ postea ad Fanum Andree translata est. Quòd si quærat, quid Romanos impulerit, ut coloniam illuc deducerent, & quomodo eam in agro tam sterili, & tum (ut res erant) silvestri, & inculto, & hostium ferocissimorum obnoxiam quotidianis injuriis aluerint, respondebunt opinor (nam non video quid aliud respondere possint) copiis maritimis eam fuisse sustentatam, quando adverso Carronte tum naves ad urbis usque portas appellere solerent. Id siquidem verum fuit, necesse esset agros ad utranque ripam Forthæ jacentes tum inundationibus Oceani obrutos, ac perinde steriles fuisse, quos tamen in illo tractu solos frumentarios esse oportebat. Illa prope difficilior occurrit quæstio, quod cum utrinque circa Fortham loca aquæ marinæ obtinerent, cur illic Romani non potius vallum finirent, quam supervacuo labore ulterius per multa millia passuum producerent ?

XXIII. Ultra Sterlinensem agrum est Levinia, à Renfroana præfectura Glotta, à (3) Glasguensi Kelvino amne (4) divisa, ab agro Sterlinensi montibus, à Taichia Fortha dirimitur: tandem in montem Grampium definit, ad cujus radices per vallem cavam Lominius lacus se explicat, viginti quatuor millia passuum longus, octo latus. Supra viginti quatuor insulas complectitur. Præter multitudinem aliorum piscium habet & sui generis esu non insuaves: Pollacas vocant. Tandem erumpens meridiem versus Levinum amnem, qui regioni nomen dedit, effundit: qui prope Britannodunum arcem, & eodem nomine oppidum in Glottam ingreditur. Levinia partem extremam Grampii montis ultimi colles attollunt, sinu maris exiguo, quem Gerlochum a brevitate appellant, intercisi. Ultra hunc est sinus multo amplior, quem Longam vocant, a Longo qui in eum cadit fluvio. Is limes est inter Leviniam, & Covaliam. Ipsa Covalia, Argathelia, seu potius Ergathelia, & Cnapdalia multis sinibus angustis ex æstuario Glottæ infusis, in multas partes dirimuntur. Unus inter cætera insignis lacus Finis vocatur, a Fino fluvio, quem recipit. Is ultra sexaginta millia passuum in longitudinem porrigitur. Est & in Cnapdalia lacus Avus, in quo est insula exigua, & arx munita. Ex eo fluvius Avus effunditur: qui unus in illis regionibus in mare Deucaledonium exit. Ultra Cnapdaliam ad occidentem hibernum excurrit Cantiera, hoc est regionis caput, Hiberniæ occurrens, a qua modico freto dirimitur, ipsa longior quam latior, adeo arctis faucibus Cnapdaliæ conjungitur, ut vix mille passus expleant, idque spatium nihil aliud quam arena sit, adeo humilis, ut per eam naviculis traductis nautæ plærunque navigandi compendium quærant. Hanc attingit Lorna Argatheliæ adjacens, & usque ad Abriam pertinens: regio plana, nec infœcunda.

XXIV. Qua Grampius mons humilior est, & magis pervius Braid Albin regio vocatur, hoc est quasi altissimam Scotiæ partem dicas, ac

(1) The court or chief place of justice and government, or the head-town of the kingdom.

(2) Hellenismus. In aliis codd. Arb. deest non.

(3) The regality or barony of Glasgow, of which the D. of Lennox, and after him D. Hamilton were baillies.

(4) MS. & aliis codd. divisus; ita Genev.

ubi maxima pars illa attollitur Drum Albin, id est Scotiæ dorsum vocatur, nec omnino sine causa. Ex eo enim dorso flumina in utrunque mare decurrunt, alia in septentrionem, alia in meridiem. Ex Ierno enim lacu Iernam fluvium in orientem hibernum fundit : qui in Taum illabitur ad tria millia passuum infra Perthum. Ab hoc fluvio cognomen accepit ad utranque ripam affusa vetere Scotorum lingua Strathierna dicta. Strat enim regionem ad fluminum decursum jacentem appellare solent. Inter montes ejus regionis, & Fortham porrigitur Taichia, a Taicho fluvio qui medium fecat, nomen adeptæ. Excipiunt eam Ocelli montes, ipsi quidem magna ex parte, atque ager ad eorum radices adjacens in Iernensi præfectura censentur. Verùm (1) reliquum agri ad Fortham usque ambitio in varias præfecturas dissevit, Clacmananam, Colrossianam, & Kinrossianam. Ab his, & (2) Ocellis montibus quicquid agri a lateribus Fortha & Taus claudunt, in orientem angustè cuneatur ad mare. Ea uno nemine vocatur Fisa, omnibus rebis ad usum vitæ necessariis sibi sufficiens : qua lacus Levinus eam scindit, latissima : inde utrinque se colligens in angustum usque ad Caraliam oppidum. Amnem unum, qui memoratu sit dignus Levinum fundit. Totum littus frequentibus oppidulis præcingitur : è quibus maxime est memorabile propter bonarum artium studia Fanum Andreæ, quod prisca Scoti Fanum Reguli appellant. Interius in media fere regione est Cuprum, quo reliqui Fifani (3) adjus accipiendum conveniunt. Qua Ierniam contingit, est Abrenethium vetus Pictorum regia. Hic in Taum influit Ierna.

XXV. Ipse autem Taus e lacu Tao, qui est in Braid Albin viginti quatuor millia longo erumpit, fluviorum Scotiæ facile maximus. Is se ad Grampium montem inflectens, Atholiam attingit regionem fertilem in ipsis Grampii saltibus collocatam. Ejus partem sub radicibus montis in planitiem explicatam Blaram vocant, quæ vox liberum arboribus solum significat. Infra Atholiam ad dexteram Tai ripam sita est Caledonia oppidum, vetus tantum nomen retinens, vulgò Dundalden, hoc est tumulus corilis consitus. (4) Corilus enim cum per inculta se latissime funderet, & silvarum opacitate agros tegetet, & oppido & genti nomen dabat. Caledones enim, aut Caledonii gens olim inter Britannorum clarissimas alteram partem regni Pictorum faciebant, quos Ammianus Marcellinus in Caledones, & Vecturiones dividit, quorum nunc vix nominis vestigium aliquod superest. Infra

(1) (2) He accounteth the Ochel-hills to begin at Ethra, comprehending Ethra-hill, Menstrey, Ava, Tullicoutry, Campbell, Muckart, Fossoquhie-hill, and these which are properly called the Ochels, lying betwixt Fossoquhie and Balward. The lands lying betwixt all these hills and the sea is strangely divided in jurisdictions, and confusedly interlaced one with another : ——— for besides some places of Stratherne, be-north the Forth, first lieth Clacmannan-shire, cutting off Tulliallan, which is a part of Stratherne-stewartry in Perth-shire, from the rest : next to it on the sea-side lyeth the barony of Culross, a part of Stratherne : on the north of Culross, lieth a part of Fife, and beyond it Dolor and Muckart, a part of

Stratherne : on the east side of these lieth a part of Fife, and then Kinross-shire interlaced with some parts of Stratherne and Fife, and environed with the one on the north, and the other on the east, south and west. The reason whereof seemeth to be, because all the bounds be-south these hills, and the river of Tay to the Forth, being of old called Rossia, and this being afterwards in the hands of diverse lords (as the earls of Stratherne and sundry others, besides the earldom of Fife) came to be thus parted into sundry jurisdictions, and lost the old name of Rossia.

(3) Couper is the seat of the sheriff of Fife.

(4) The hazle-tree.

Caledoniam ad duodecim millia passuum in eadem (1) dextra ripa est Perthum. Ad (2) sinistram ripam sub Atholia ad orientem spectans est Gorea frumentariis campis nobilis. Et sub hac iterum inter Taum, & Escam porrecta Angusia, sive, ut prius Scoti loquuntur, Æneia. Sunt qui Horestiam, aut juxta dialectum Anglorum Forestiam dictam putent. In ea sunt urbes Cuprum, & quod Boëthius patriæ suæ gratulans ambitiose Deidonum vocat. Vetus enim nomen Taodunum fuisse reor, a Duno, id est colle ad Taum sito, sub cujus radicibus oppidum est extructum. Extra Taum ad 14 millia passuum recto litore occurrit Abrebrotia, alio nomine Abrinca. Deinde Rubram promontorium satis longe conspicuum. Esca fluvius cognomento Australis mediam secat: alter Esca Septentrionalis eam a Mernia dividit. (3) Ea ex magna parte solo est campestri, & plano, donec ultra Fordunum, (4) & Dunotrum Comitis Martialis arcem occurrat Grampius paulatim se demittens, & in mare subsidens.

XXVI. Ultra eam ad septentriones est Devæ, vulgo Deæ fluminis ostium: & plus minus mille passus ulterius Dona. Ad alterum Abredonia est salmonum piscatu nobilis, ad alterum Episcopi sedes, & scholæ publicæ omnium ingenuarum artium studiis florentes. (5) Hanc citiorem invenio vetustis monumentis Abredam appellatam. Nunc utrunque oppidum Abredonia Veteris & Novæ cognominibus distinctum vocatur. Ab hac tam (6) angusta fronte inter hæc flumina incipit Marria, ac sese paulatim dilatans ad sexaginta in longitudinem millia se protendit Badenacham usque. Ea regio perpetuo dorso continetur, & (7) in utranque mare flumina evergit. Badenachæ confinis est Abria, ad mare Deucaledonium modice prona, regio (ut inter Scotos: imprimis copiosa maritimis, & terrestribus commodis. Est enim & frumentis, & pascuis imprimis felix, & præterea nemorum umbris, & rivulerum fontiumque amœnitate jucunda. Piscium vero proventu adeo fertilis, ut nulli prope Scotiæ regioni cedat. Nam præter fluviatilium copiam quam tot rivi sufficiunt, mare longo canali per planum solum infusum penetrat: ibique terræ paulo altiore margine coercitum se latius diffundit, ac speciem stagni, aut verius lacus præbet: unde Abriam, id est stationem, patrio sermone appellant. Idem quoque nomen regioni circum circa vicinæ dant. Qui Anglice loquuntur utranque, hoc est (8) sinum illum maris, & regionem perperam, & (9) absurdè Lochabriam vocant. Hæ tres regiones Abria, Badenacha, & Marria latitudinem Scotiæ inter duo maria complectuntur.

XXVII. Ad plagam septentrionalem proxima Marriæ est Buchania, Dona fluvio ab ea divisa. Ea omnium Scotiæ regionum longissimè se in mare Germanicum exporrigit. Pascuis, oviumque proventu admodum felix, cæterisque commodis ad vitam necessariis sibi sufficiens. Fluvii ejus cum salmonibus abundant, Ratram annem tamen id genus piscis non ingreditur. Est in ejus litore spelunca, cujus natura præ-

(1) South-west side.

(2) The left bank of the river is that which is on a person's left hand, when he saileth down the same.

(3) MS. Ea magna ex

(4) MS. addit oppidum.

(5) New Aberdeen was of old called

Devana and Abredæ, because it is situated on the river Dee.

(6) Betwixt Dee and Don distant about a mile.

(7) To the east and west sea.

(8) Sinus, a bay or bosom of the sea, that goeth up betwixt two lands.

(9) For Aber is called a loch or large meuth of a river.

tereunda non videtur. Aqua è naturali fornice guttatim defillans statim in lapidum pyramidas vertitur, ac nisi opera hominum antrum subinde purgaretur, spatium usque ad fornitem brevi completeretur. Lapis autem qui ita gignitur velut mediam naturam inter glaciem, & saxum obtinet : est enim friabilis, neque ad marmoris duritiem unquam consolidescit. Nos cum Tolosæ effemus circiter annum salutis 1544, accepimus ex hominibus sive dignis similem per omnia hic speluncam esse in proximo Pyrenæo.

XXVIII. Ultra Buchaniam ad septentriones duæ sunt rei iunculæ Boina, & Ainia, quæ utque ad Spæam flumen pertinet, qui separat eas à Moravia. Oritur autem Spæa (1) à dorso Badenachæ, cujus meminimus : nec longè ab ejus fonte lacus est, unde erumpit Lutea, ac se in occiduum mare devolvit. Ad ostium ejus ferunt oppidum nobile fuisse, à fluvio Ennerluteam nuncupatum. Certè sive terræ vicinæ spectes ingenium, sive navigationis, & subvectionis maritimæ commoditatem, locus est admodum emporio aptus. Prisci quoque Reges has opportunitates secuti aliquot sæculis ibi habitaverunt in Evonia arce, quam nunc multis falsò persuasum est esse Stephanodunum. Ejus enim arcis rudera, & vestigium adhuc in Lorna monstrantur. Sunt regiunculæ aliquot exiguæ inter Buchaniam, & mare occiduum interjectæ : sed cum nihil habeant in signe, ac narratu admodum memorabile, non est quod in eis explicandis immoremur.

XXIX. Ultra Spæam usque ad Nessum sequitur Moravia, olim (ut creditur) Varar dicta. Inter eos amnes Oceanus Germanicus velut retro in occidentem terram agens, sinu vasto ejus laxitatem castigat. Tota quanta est hæc regio frugibus, & pascuis fecunda, amœnitate verò, & fructiferarum arborum pro entu totius regni facilè prima. Duo memoratu digna habet oppida, Elginam ad Loxiam amnem, qui nomen antiquum adhuc retinet, & (2) Nessum ad cognominem fluvium. Nessus (3) à lacu Nesso longo viginti quatuor millia effluit. Aqua semper fere tepida, nec unquam ita frigida, ut congelet. Quin & asperrima hieme fragmina glaciæ in eum investa tepore aquarum brevi solvuntur. Ultra Nessum lacum occidentem versus octo milia continentis terræ protenduntur. Tantillum sanè est, quod obstat, quo minus maria coeant, & quod reliquum est Scotiæ insulam reddant. Nam quod spatii ab iis faucibus ad mare Deucaledonium interjicitur, ferè sinibus maris in terram irrupentis est inte ciseum.

XXX. Quod ultra Nessum, et fauces illas angustas est interjectum in quatuor provincias solet dividi, (4) [Naverniam, seu ut vulgò Stranaverniam, a flumine Naverno dictam]. Ultra ostium Nelli, qua mari Germanico immergitur est Rossia, in mare promontoriis altioribus excurrens : quod & nomen ipsam indicat. Ros enim Scotis promontorium significat. Ea tota longior est, quàm latior. Nam a mari Germanico ad Deucaledonium porrigitur, qua in montes attollitur aspera, & inculta : qua se in campos explicat frugum fertilitate nulli prope Scotiæ agro inferior. Valles habet amœnas piscosis amnibus irriguas : lacus piscosos complures, sed maximum omnium (5) Lubrum. A mari Deucaledonio littus paulatim se castigat, & in orientem æstivum reflectit. Ab altero litte re mare Germanicum inter rupium excelsarum scopulos iter sibi pandens interius in sinum se spatiosum explicat ad-

(1) MS. è.

( ) MS. è.

(2) Inverness standing on the river Ness, partly in Murray, partly in Ross.

( ) Has voces delendas censet Craf.

(5) Briennum.

verius omnes tempestates portum salutiferum, ac certum 'perflugium. Est enim ingredientibus non difficilis aditus, intus verò adversus omnes cœli, marisque injurias tutissima (1) statio quantumlibet magnis classibus. Proxima Rossia extremæ septentrionem versus est Navernia, à Naverno amne appellata : quam vulgo proprietatem sermōis patrii secuti Stranaverniam appellant. Eam a meridie Rossia claudit, ab occasu & septentrione mare Deucaledonium eam alluit, ab oriente Cathanesiam contingit. Sutherlandia his omnibus ita interjecta est, ut omnibus sit finitima, atque ab aliqua regione cœli eas contingat. Nam ab occidente Stranaverniam, a meridie & oriente Rossiam, a septentrione Cathanesiam habet objectam. Cultores magis ex natura regionis (2) pascuo, quam arvo ceçiti. Nihil in ea quod sciam singulare, nisi quòd montes candidi marmoris habet, rarum in regionibus frigidis miraculum, & prope in nullos usus comparatum, quòd nondum ejus affectatrix luxuria eò immigravit.

XXXI. Cathanesia ultima ad septentrionem Scotiæ regio est : qua in plaga ei Navernia occurrit : hæque duæ regiones Scotiæ latitudinem in frontem angustam contrahunt. In eà fronte tria attolluntur promontoria. Altissimum in Navernia, quod Ptolemæo est Orcas, sive Tarvedum : reliqua duo nequaquam aq̄ue sublimia in Cathanesia sunt, Vervedrum, nunc Hoi, & Berubium, talsò Hæctori Boethio Dume appellatam, nunc Dunis Bei vulgò dicitur, ali Duncans Bei vocant. Ex hoc nomine aliquot literis exemptis vox Dunis Bei facta videtur. Ad radicem collis sinu est permodicus, quo portu naviculæ ab insulis Orcadibus appulsæ utuntur. Sinus autem maris vulgò Bei vocatur. Hic igitur sinus cum Duncani, vel Donachi sinus a vicinis appellaretur, ex his vocabulis utcunq̄e conjunctis sermō popularis Dunis Bei effinxit. In hoc tractu Ptolemæus collocat Cornavios, cujus nominis adhuc vestigia quædam restant. Arcem enim Comitum Cathanesiæ vulgò Gernico vocant. Nam qui Ptolemæo, & exteris Cornavii sunt, Britannis Kernici fuisse videntur. Nam cum non in hoc tractu modò, sed in diversissimâ in eà parte, nempe in Cornovalia Cornavii sponat eosdem, qui vetustum sermōnem Britannicum retinent adhuc Kernicos vocant. Ac fortassè non absurde judicabit, si quis Cornovallos pro Kernicovallis, id est Kernicis Gallis dictos existimaverit. Videntur & in media insula obscura quidem illa, sed hujus tamen nominis vestigia remansisse. Valli enim Severi initium scribit Beda non procul abesse a cornobio Kebercurnig, & monasterii quidem illic nullum indicium in illis locis est relictum. Manet autem non procul illinc semidiruta Duglassiorum arx Abreconum nomine. Horum autem vocabulorum utrunq̄e, an alterum sit a Kernico corruptum lectori dijudicandum relinquo.

XXXII. Restat nunc ut de insulis aliquid dicamus (quæ pars historiæ Britannicæ maximis erroribus est implicata). Sed omissis vetustioribus, a quibus nihil certi nobis est traditum, quæ ab hominibus nostri temporis & verius, & apertius sunt prodita prosequemur. Insularum omnium, quæ Scotiam eluti coronant, tres iecerunt vel classes, vel ordines, Occidentales, Orcadas, & Zelandicas. Occidentales appellant, quæ ab Hibernia pene ad Orcades, in mari Deucaledonio lateri Scotiæ occidentali prætenduntur. Eas, qui nunc aut

(1) A road for ships.

(2) To pasturage rather than tillage : arum est ager arabilis.

patrum ætate aliquid de rebus Britannicis scripto evulgarunt Hebridæ appellat, nomine certe novo, & cujus nullam originem, aut vestigium e scriptoribus præfciis ostendunt. In illo enim maris tractu alii Æbudas, vel Æmodas collocarunt : sed tanta inter se inconstantia, ut vix unquam in numero, situ, aut nominibus conveniant. (1) Straboni (ut ab antiquissimo incipiam) fortasse venia danda sit, quòd ea parte orbis nondum fatis (2) explicata famam incertam secutus videri possit. Mela Hemodas septem, totidem Martianus Capella Acmodas, (3) Ptolemæus & (4) Solinus quinque Æbudas, (5) Plinius septem Acmodas, & triginta Æbudas numerat. Nos in nominibus frequentissima antiquis retinebimus : Æbudasque omnes occidentales insulas appellabimus. Situm, & singulorum naturas, commoditatesque ex auctoribus ut recentioribus, ita multo certioribus recensēbimus. In primis autem Donaldum Monroum sequemur, hominem & pium, & diligentem, qui eas omnes & ipse peragravit, & oculis perlustravit. Hæ ve. ò in mari Deuceledonio sparsæ jacent, numero supra trecentas, & * * * * * Ab ultimis usque temporibus omnes Scotorum Reges eas tenuerunt usque ad Donaldum Milcolumbi Tertii fratrem : qui eas Regi Norvegiæ cessit, ut ejus opera in regno Scotorum adversus jus, fasque occupandum adjuvaretur. Tenuere eas Dani & Norvegi circiter annos centum sexaginta, donec ab Alexandro tertio Scotorum Rege ingenti prælio victi eis cesserunt. Tentarunt interdum & viribus freti, & seditionibus adducti se in libertatem vindicare, & sibi reges creare. Regium enim nomea cum alii, tum non adeo pridem Joannes e Donaldina familia usurpavit.

XXXIII. In victu, vestitu, totaque rei domesticæ ratione antiqua utuntur parsimonia. Opsonatio illis est venatus, & piscatio. Carnem aqua in omasum, aut cæsi pecoris pellem insula coquant : in venationibus interim sanguine expresso cruda vescuntur. Pro potu est jus carniū elixarum. Serum lactis aliquot annos servatum in conviviiis etiam avide bibunt. Id potitionis genus (6) Blandium appellant. Major pars aqua sitim sedat. Panem ex avena, & hordeo (quæ sola frugum genera in illis regionibus proveniunt) conficere non injucundum ex diuturno usu peritia quadam adhibita consueverunt. Mane ex eo paulum degustant, eoque contenti venantur : aut si quid aliunde operis est objectum, usque ad vesperum cibo abstinent. (7) Vete gaudent varia, ac maximè (8) virgata : colores amant maxime purpureum, ac cæruleum. Majores (9) fagis versicoloribus plurifaria diuinctis utebantur, ut adhuc præterique mos est. Verum plures nunc magis fuscas, & erice frondes proxime imitantes, ne in ericetis cubantes luce (10) florida vestis agnosci possint, ferunt. His involuti potius, quam lecti fœvissimas tempestates sub (11) dio tolerant : ac interdum nivibus obruti somnum capiunt. Domi etiam suæ humi cubant. Substernunt filices, aut ericam : sed hanc radicibus deorsum, frondibus sursum

(1) (4) (5) Strabo, Pomponius Mela, &c. ancient Roman writers.

(2) MS. explorata.

(3) An Egyptian geographer.

(6) A highland word, signifying a sort of drink they made of whey and some herbs fermented together ; with which sometimes they were fuddled, when they drank more liberally thereof.

(7) Tartan, the old native cloth of our ancestors.

(8) Highland plaids, which are made of divers and lezenged colours, and are used by them both in peace and war to cover their arms.

(9) Striped plaids

(10) MS. florida.

(11) In the open air.

versis : adeoque scite hac ratione lectos concinnant, ut mollicie cum pluma certent, salubritate longe superent. Erica enim naturali siccandi vi prædita supervacuos humores exhaurit, nervisque eorum molestia liberatis suum vigorem restituit : ita, ut qui vespere languidi, & lassissimi decubuerunt, mane vegeti, & alacres revertant. Omnibus non negligentia modò in (1) culcitris, & (2) stragula veste, sed affectatio inculti horroris, & duntaxat summa est. Si quando usus, aut necessitas eos in peregrinum solum trahit, culcitra, & hospitem stragula humi provolvunt, ac suis vestibus involuti se quieti componunt : solliciti videlicet, ne barbara illa (ut ipsi vocant) mollicies patriam, & ingenuam duritiam contaminet. In bello autem quibus corpora tegant arma sunt (3) cassis ferrea, & (4) lorica ferreis annulis confecta plerumque ad talos usque demissa. Tela adversus hostem arcus, & (5) sagittæ maxima ex parte hamatæ ferreis utrinque barbulis eminentibus : quæ nisi vulnere late patefacto e corpore extrahi non possunt. Sunt qui ensibus latis, aut (6) securibus pugnent. Loco tubæ (7) tibia utuntur utriculari. Musica maximè delectantur : sed (8) sui generis fidibus : quarum aliis chordæ sunt æneæ, aliis è nervis factæ, quas vel unguibus prælongis, vel (9) plectris pulsant. Unica autem illis ambitio est, ut fides multo argento exornent, & gemmis. Tenuiores præ gemmis cristallum adhibent. Accinunt autem carmen non inconcinne factum, quod fere laudes fortium virorum contineat : nec aliud fere argumentum eorum Bardi tractant. Vetere Gallorum sermone paulum mutato utuntur.

XXXIV. Insulæ circa Scotiam, quæ prisca utuntur lingua, quæque Occidentales vocantur ita fere se habent. Prima omnium est Mana, falso quibuidam dicta Mona : ab antiquioribus Eubonia : à Paulo Orosio Mævania, aut potius Mænavia. Prisca enim lingua Manim dicitur. Superi rætas oppidum in ea Sodoram appellabat : in qua Insularum Episcopus sedem habebat. Æquo fere spatio ab Hiberniâ, Gallowiâ Scotiæ, & Cumbria Angliæ provincia sita est. Viginti quatuor milia passuum in longum, octo in latum protenditur. Proxima in (10) æstuario Glottæ surgit Alisa, rupes ardua undique præter unum aditum præceps. Toto fere anno humano cultu vacua, nisi quoddam flatibus temporibus navicularum ingens numerus ad (11) asellos piscandos eò conveniat. Frequens est cuniculi, avibusque marinis, eoque maxime genere anserum, quas (12) solanas vocamus. Ex æ-

(1) Culcitra, a twilt or bed to sleep on.

(2) Stragula vestis, bed-clothes or bed-happings, blankets.

(3) A knapskali or head-piece ; a murrion.

(4) A mail-coat.——It is made of very small rings or circles of steel, very artificially insert in one another ; when it is off the body, it is easily put into a small bag for carriage. It resisted arrows, and was much used by our Highlanders, before the invention of guns.

(5) Sagittæ hamatæ, hooked or bearded arrows.

(6) Lochaber-axes. This weapon is like a halbert ; only the upper part thereof was armed with an ax above an ell long, narrow below, but broader in the

middle ; which run to a sharp point, edged on both sides : the two parts of this ax had a socket on the back, wherein the wood hand was contained, and all the rest was tied with iron, and armed at the lower end with a strong steel point.

(7) A bag-pipe.

(8) Clarshaughs, harps stringed with wire.

(9) A quill or stick, wherewith they raise the sound of musical instruments, as they do when they play on the cittern or dulcimer : a fiddle-stick.

(10) Æstuarium, a frith: in our ancient language it signifieth an arm of the sea that floweth up a fresh water river.

(11) Cod-fish, stock-fish ; also haddocks.

(12) Solan-geese. They are properly a

quo fere spectat ad orientem hibernum Carietam, ad occidentem hibernum Hiberniam, ad occidentem æstivum Kinteram. Ad viginti quatuor millia ab hac sita est Arania, fere in septentriones vergens: longa viginti quatuor millia, sedecim lata. Tota in altissimos, atque asperrimos montes assurgit. Sola maritima ora colitur. Mare qua humilior est, irrumpens in ea finum satis magnum facit: cujus aditum claudit insula (1) Molas. Itaque montibus undique se attollentibus, ac ventorum impetum frangentibus portus navibus intus est tutissimus: & in aquis perpetuo tranquillis piscatio adeo copiosa, ut si quid ultra, quàm quod in unum diem sit satis capiatur, accolæ in mare, tanquam in piscinam id projiciant. Nec longe ab Araniæ litore jacet insula exigua Flada cuniculorum feracissima. Bota octo millia passuum longa, quatuor lata interius in æstuario Glottæ sita est, ab Arania (uti dictum est) octo millia passuum ad orientem æstivum distans. Ab occidente æstivo abest ab Argathelia plus minus quingentos passus, ad orientem à Cunigamia sex millia passuum. Tota fere humilis est, & frugibus, & pascuis satis commoda. Unam habet insulæ cognominem urbem, & in ea veterem arcem Rosaiam. Aliam habet arcem ad finum, qui sermone patrio Comes, hoc est, Kampfos, vocatur. Ad occidentem hibernum est insula Mernoca humilis, & pro magnitudine fertilis, & culta: mille passus longa, quingentos lata. Interius in æstuario Glottæ sunt Cumbra major, & minor modico spatio diremptæ: major frugum, minor platyceroton ferax.

XXXV. A promontorio Cantera paulo plus mille passus abest Avona, id est portuosa: id cognomen adepta ab statione navium: quòd cum Dani insulas tenebant, ad eam classes eorum cursus dirigebant. Ab eodem promontorio ad occidentem hibernum contra Hiberniæ litus porrecta est Raciinda. Et à Kintera quatuor millia exigua insula Caraia: nec longe ab ea sita est Gigaia sex millia longa, mille & quingentos lata. Ab hac quatuor & viginti in longum porrecta abest Jura. Duodecim autem millia distat à Gigaia. Maritima cultu satis frequentia sunt: interiora silvis operta cervorum varii generis copia abundant. Sunt qui existiment eam antiquitus Deram fuisse nominatam: quòd nomen cervum Gothico sermone significat. Ab hac duo millia abest Scarba, ab oriente in occidentem quatuor millia passuum in longitudinem excurrans, mille lata: raris in locis ab hominibus culta. Æstus maris inter eam, & Juram tam violens est, ut nec velis, nec remis, nisi certis tempestatibus superari possit. Post hanc multæ ignobiles insulæ deinde sparguntur, Bellach, aut Genistaria, Geurastilla, Longaia, utraque Fidla. Tres item Garvæ cognominibus distinctæ, Culbrenina, Dumchonel, Luparia, Beluahua, Vikerana, Vitulina, Luinga, Seila, Seuna. Hæ tres proximæ pecore, & frugibus satis fecundæ Argatheliæ Comitibus parent. Proxima his Scla-

long-winged sea-hawk that prey upon fish, after the manner of other sea-eagles; and are so fierce in their flight, that an herring being made fast to a board, and left in the waves, these hawks, greedy on their prey, strike their beak so fast thro' the herring into the board, that the fishers easily catch them. Their egg is placed on a bare rock, pitch'd on the one end, and so fixed to the rock, that, if once you remove it, 'tis impossible to make it re-

main there again: upon this egg the hawk standeth with one foot, and so hatcheth the young. Some of the curious are of opinion, that the egg, at its first exclusion, hath a glairy substance at that end of it, which cements it to the stone.

(1) MS. Molassa, commonly called Lamlash, so near the island of Arrian, that it maketh a most safe road or harbour in that tempestuous firth of Clyde. Sometimes it is called the holy island.

ta, quoddè rupe ejus tegulæ, quas Sclatas vocant, excidantur. Deinde Naguifoga, & Eisdalfa, ac Skennia, & quæ vocatur Thiana, ab herba frugibus noxia non diffimili (1) Luteæ, nisi quoddè magis diluto fit colore, & Uderga, & infula Regia, mox Duffa, hoc est nigra, atque infula Ecclesiæ, & Triaracha. Deinde infula Ardua, Humilis, & Viridis, & Ericæa. Item Arboraria, Capraria, Cunicularia, & quæ Ocioforum dicitur, & Abridica. Item Lismora, in qua olim sedes Episcopalis Argatheliæ fuerat, longa octo millia passuum, lata duo. In ea præter communia cum cæteris commoda, metalla inveniuntur. Deinde Ovilla, & Siuna, infula Trajectus, infula Ovicularis. Item Flada, & infula Saxi, & Gressa, & infula Magna, & Ardiescara, & Musadilla, & Bernera, olim sacro sanctum (2) asylum dicta, Silva taxinobilis, Molochafgir, Drinacha spinis, sambuco & magnarum ædium ruiuis operta. Infula Vici fabrorum silvæ fertilis. Item Ransa, & Kervera.

XXXVI. Maxima post Juram ad occidentem est Ila, longa viginti quatuor millia, sedecim lata: a meridie in septentrionem porrecta: pecorum, frumenti, cervorum, item plumbi fertilis. Amnem aquæ dulcis habet nomine Laiam, item aquæ marinæ sinum, in quo insulæ variæ. Præterea aquæ dulcis lacum, in quo est infula Falangama dicta, olim omnium Insularum regia, in qua insularum Regulus assumpto nomine regio solebat habitare. Huic propinqua, sed minor est infula Rotunda: cui etiam a consilio nomen est inditum. In ea enim curia erat, in qua quatuordecim è primoribus jus assidue dicebant, ac de summa rerum etiam agitabant consilia: quorum summa æquitas, & moderatio pacem domi, forisque præstitit, & pacis comitem rerum omnium affluentiam. Inter Ila & Juram sita est infula parva a cumulo lapidum cognominata. Ad australe latus Ilae jacent hæc deinceps insulæ Colurna, Mulmoris, Ofrima, Brigidana, Corskera, infula Humilis, Imerfga, Beathia, Texa, Ovicularia, Naofiga, Rinnarda, Cana, Tarfcheria, Achnarra, infula Magna, infula figuræ humanæ, infula Joannis, Stacbadis. Ad occidentalem Ilae angulum Overfa. Ibi quoque (3) fretum torrentissimum nisi certis horis impermeabile est navibus. Infula Mercatoris: & ad occidentem æstivum spectans Ufabrafta, & Tanasta, & Nefa, & infula Textoris, & ad octo millia ab Ila magis in septentriones versa Orvanfa, & ei proxima Porcaria, & quingentos passus ab Orvanfa Colvanfa. Ultra Colvanfam ad septentriones jacet Mulla, duodecim millia passuum distans ab Ila. Hæc infula quatuor & viginti millia in longum, totidem in latum porrigitur: aspera quidem illa, sed frugum non infœcunda. Habet silvas frequentes, magnosque cervorum greges, portumque fatistutum. Ex adverso insulæ Columbi habet duos amnes salmonum fœcundos: alios item minores non omnino steriles: duos item lacus, & in singulis singulas insulas, suasque in eis arces. Mare diversis in locis irrumpens quatuor facit sinus, omnes halecum abundantes. Ad occidentem hibernam sita est Columbaria, sive infula columbarum: ad orientem æstivum Era: utraque pecori, & frumentis, & piscatui commoda.

(1) The herb guild, of a deep yellow colour, frequent amongst corns.

(2) Asylum, a girth or sanctuary, that men in distress flee to.

(3) Fretum, a frith: it is a strait sea betwixt two lands. There are divers that carry this name in Scotland.

XXXVII. Ab iis duo millia passuum abest insula Divi Columbi, longa duo millia passuum, supra mille lata : fertilis quidem omnium, quæ ea cœli plaga gignere solet, & veteribus, ut in ea gente, monumentis illustris : sed D. Columbi severa disciplina, & sanctitate clarior. Erant in ea duo monasteria, alteram Monachorum, alterum Monacharum : curia una, sive (ut nunc locutus) parochialis ecclesia, multaque sacella ex munificentia Regum Scotorum, & Regulorum Insularum. In Cœnobio veteri D. Columbi insularum Episcopi sedem statuerunt, vetere domicilio, quod erat in Eubonia, ab Anglis capto. Remanet adhuc inter veteres ruinas sepulcretum, sive (1) cœmeterium commune omnium nobilium familiarum, quæ in occidentalibus insulis habitabant. Eminent inter cæteros tumuli tres modicis intervallis distantes tribus impositis domunculis in orientem versis. In occidentali cujusque parte lapis inscriptus quorum tumuli sint, indicat. Qui medius est titulum habet TUMULUS REGUM SCOTIÆ. Ferunt enim quadraginta octo Reges Scotorum ibi fuisse humatos. In dextro incisus est titulus TUMULUS REGUM HIBERNIÆ. Quatuor enim reges Hiberniæ illic conditi fuisse dicuntur. Qui est in sinistra parte inscribitur TUMULUS REGUM NORVEGIÆ. Hujus enim gentis octo Reges illic fuisse sepultos fama est. In reliquo cœmeterio seorsum claræ insularum familiæ habent sua conditoria. Circa eam sex proximæ insulæ exiguæ, nec tamen infœcundæ ab antiquis regibus, & insularum Regulis Cœnobio Columbæ donatæ fuerunt. Soa etsi ovibus comoda habet pascua, major tamen proventus est ex avium marinarum incubatu, & maxime ex ovis. Proxima est Mulierum insula, ac deinde Rudana, mox Reringa. Post eam Skennia quingentos passus a Mulla distans. Habet suum parochum : sed parochiani magna ex parte in Mulla habitant. Litora cuniculis abundant. Ab hac mille passus abest Eorfa. Hæ omnes (2) Cœnobii Columbi Monachis parent.

XXXVIII. Ab Eorfa duo millia abest Ulva, quinque millia P. longa, frumento, & pascuis pro magnitudine fœcunda. Habet stationem navibus longis commodam. Australi ejus lateri prætenditur Colvanfa : agrum habet non infœcundum, ac silvam colurnam. Ab hac fere trecentos passus sita est Gomatra, duo millia longa, mille passus lata, a meridie in septentrionem excurrans. Deinde a Gomatra quatuor millia passuum meridiem versus Stafa, utraque portuosa. Quatuor ab hac millia P. ad occidentem æstivum recedunt duæ Kerniburgæ, major, & minor rupium ita circumvallatæ præcipitiis, & æstu torrentissimo, ut naturali munimento industria adjuto sint plane inexpugnabiles. Ab his mille passus distat insula, cujus terra fere tota est nigra ex putribus vetustate silvis, & mosco concreta. Ejus glebas ad usum ignis desiccant : inde dicta insula Monadum : nam ita genus illud terræ vocant, quæ Anglico sermone Mossa dicitur. Deinde Lunga, duo millia in longitudinem porrecta : dimidio minor Baca. Ab hac ad occidentem sex millia recedit Tireia, octo millia longa, tria lata, omnium (3) insularum omnibus ad vitam rebus necessariis longè copiosissima. Nam & pecore & frumento, piscatu, & marinarum avium fœtu abundat. In ipsa est lacus aquæ dulcis, & in ea vetus arx : habet & portum longis navibus non incommodum. Hinc duo millia abest Guana : & a Guana

(1) Cœmeterium, a place for burying of the dead, a church-yard.

(2) Cœnobium, an abbey, or priory prime.

(3) Æbudarum scil.

na pari spatio Colla duodecim millia longa, duo lata, imprimis fertilis. Nec procul hinc est Calfa, tota prope silvis operta. Post duæ insulæ cognominatæ Virides, major, & minor. Idem totidem eisdem cognominibus ex adverso promontorii Mullæ. Jacent non longe ab ea duæ insulæ cognominatæ Glassæ, hoc est cæruleæ. Deinde Ard an ridir, id est alta insula equitis. Deinde Luparia, sive insula luporum. Post eam insula Magna. A Colla insula septentrionem versus protenditur ab oriente in occidentem sedecim millia longa, sex lata montibus arduis, & silvosis assurgens Ruma, & quia raris in locis habitata est, aves marinæ passim in campis ova ponunt, quorum quantum libet quisque vere adulto colliget. In rupibus excelsis marini anseres (de quibus ante à nobis dictum est) abunde capiuntur. Ab ea quatuor millia ad orientem hibernum est insula Equorum: & ab ea quingentos passus Porcaria, pro magnitudine rerum necessariorum abundans. Nidificat in ea falco: habet & portum satis commodum. Non longe ab hac sunt Canna, & Egga modicæ insulæ satis fecundæ, posterior etiam anseribus marinis, quas Solanas vocant. Deinde Sobretilla, venatui quam aliis vitæ commodis aptior.

XXXIX. Hinc a septentrione in meridiem porrigitur Skia omnium (1) insularum circa Scotiam maxima: quadraginta duo millia passuum longa, alibi octo. alibi duodecim lata, in montes pluribus locis se attollens, ipsi silvis, silvæ pascuis abundant, campi frugum & pecorum fertiles: in his præter alia pecora greges equarum. Quinque amnes habet majores, salmonum fecundos: multos etiam minores, nec eos salmonum steriles. Mare ab omni parte in terram penetrans multos aquæ salis sinus facit, tres præcipuos, tredecim item alios, omnes hæc fecundos. Habet & lacum aquæ dulcis, & quinque arces. Insula præcorum Scotorum sermone Skianacha, hoc est alata vocatur, quod promontoria, inter quæ mare se infundit, velut alæ se obtundunt. Usus tamen obtinuit, ut Skia, id est Ala vulgo diceretur. Circa hanc sparsæ jacent insulæ minores Oransa frugibus & pecore, Cunicularia nemoribus & cuniculis abundans. Paba latrocinii infamis, quod in ejus silvis prædones transeuntibus insidias locant. Inde Scalpa octo millia ad æstivum occidentem sita. Præter alia commoda magnos cervorum greges in silvis alit. Inter ostium Caronis sinus, & Raarsam jacet Crulinga ratio navibus tuta. Et a Scalpa duo millia in septentriones porrigitur Raarsa septem millia longa, duo lata: silvas habet Betuleas, & in eis cervos. Quingentos ab ea passus est Rona silvis & erica operta. Portum in intimo sinu habet latrocinii infestum prætereuntibus, insidiis tegendis aptum: & in sinus (qui a brevitate Gerloch vocatur) ore est ejusdem nominis insula. Et a Rona sex millia septentrionem versus Flada, & a Flada duo millia Tuilmena, & ad australe Skia latus Oransa, & mille passus ab ea Buia parva, deinde Buia major, ac deinceps quinque parvæ insulæ ignobiles: post quas Isa fertilis frugum: & juxta eam Ovia, deinde Askerma, & Lindilla, & ad octoginta millia a Skia, ad occidentem æstivum projecta Linga, & Gigarmena, & Bernera, & Megala, & Paba, & Flada, & Scarpa vervecum, & Sandera, & Vaterfa, quæ præter alia commoda plurima stationem habet multarum, & magnarum navium capacem, in quam ex omnibus circumjacentibus regionibus statis temporibus magna piscatorum frequentia convenire solet. Hæ novem postremæ insulæ sub dominatu sunt Episcopi insularum.

XL. A Vaterfa duo millia abest Barra septem millia longa, ab oc-

(1) Æbudarum scil.

vidente hiberno se ad orientem æstivum exporrigenis: frugum non infœcunda: piscatu afellorum maximè insignis. In hac sinus maris angustis faucibus infunditur: interior latius rotundatur. Insulam habet unam, & in ea arcem munitissimam. In septentrionali p̄sopa Barræ assurgit collis, ab imo ad summum herbidus: e fumaro ebullit fons aquæ dulcis, e quo rivus qui desluit, secum in mare vicium desert velut minuta quædam, sed adhuc informia animalia, quæ aliqua ex parte, sed obscure speciem conchularum, quas vulgo vocamus Cochleas præferre videantur. Hanc litoris partem in quam deferuntur accolæ Magnas Arenas appellant, quædã ibi recedente maris æstu ultra mille passus arena nudetur: illinc magnæ conchæ effodiuntur quas vicini credunt ex illo velut feminio, quod rivus e fonte desert aut nasci, aut certè in mari incrementum sumere. Inter Barram & Vistum jacent hæc deinceps exiles insulæ, Orbanfa, Ovia, Hakerfieta, Gara n̄ga, Flada, Buya major, Buya minor, Haia, Hellisaia, Cigala, Lingaia, Feraia, Fudaia, Eriscia.

XLI. Ab his in septentriones excurrit Vistus, longa triginta quatuor, lata sex millia. Hæc insula influente duobus in locis maris æstu trium velut insularum speciem præbet: rursus nudatis æstu recedente arenis in unam coit. In ea plurimi sunt lacus aquæ dulcis: sed unus præcipua magnitudine tria millia passuum longus. Ad hunc creta terra mare viam sibi patefecit, nec ab incolis objecto sexaginta pedum aggere excludi potuit, quo minus inter ingentia saxa male coagmentata se insinuet, & marinos pisciculos persæpe relinquat. In eo piscis capitur cætera salmoni similis, nisi quod ventre albo, dorso nigro sit, & sine squamis instar salmonis. Item in eo prope innumeri sunt aquæ dulcis lacus. Speluncas habet erica tectas latronum latibula: in ea sunt quinque ad sacrorum usum Cuiæ. Inde octo milia occidentem versus jacet Helseer Vetularum, ita reor cognominata, quod ad Monachas Ionæ insulæ spectet. Deinde paulo longius ad septentriones se attollit Havekera, in quam certo anni tempore (1) vituli marini frequentes appellant, & capiuntur. Sexaginta fere ultra hanc millia ad occidentem æstivum recedit Hirta, frugum, pecorum, ac maximè ovium ferax, procerioresque gignit, quam ulla aliarum insularum. Inciæ prope omnium artium, ac maxime religionum rudes. Eò post (2) solstitium æstivum dominus insulæ procuratorem suum ad vesticilia colligenda mittit, & una cura eo sacerdotem, qui pueros proximo anno natos baptizet: is autem si forte desit, suos quisque baptizat. Domino pendunt certum numerum vitulorum marinarum, & sole duratorum vervecum, & avium marinarum. Tota insula non superat longitudinem mille passuum, totidem prope lata, nec ab ulla aliarum insula, unum videri pars ejus ulla potest, præter tres montes in litore se attollentes, qui ex locis editioribus cernuntur. In iis montibus sunt oves eximie pulchritudinis: sed ob violentiam æstus marini vix cuiquam est ad eos editus.

XLII. Jam ut ad Vistum redeamus; a promontorio ejus septentrio-

(1) Vitulus marinus, a seal-fish, a sealch.

(2) The summer-solstice, the longest day in all the year, about the 12th of June; but more commonly Solstitium is only used for it. The winter-solstice, which is about the 12th of December,

the shortest day in the year, is still set down with its epithet hibernum or brumale. They are called so, because the sun runneth not further that course, but seemeth to stand still, and after beginneth another.

nali sita est insula Valaia mille passus lata, duplo longior. Inter (1) promontorium, & (2) Haream insulam hæ fere sunt interjectæ exiguæ quidem, sed non infrugiferæ Soa, Stroma, Pabaia, Berneraia, Enisaia, Keligira, Saga parva, Saga magna, Hermodraia, Scarvaia, Gria, Linga, Gillinsa, Hea, Hoia, Ferelaia, Soa parva, Soa magna, Isa, Seuna parva, Seuna magna, Taranfa, Siegana, Tuemen, & supra Haream Scarpa, & ad occidentem æquinoctialem supra Leogum quinquaginta millia absunt septem insulæ, quas alii Flanas, alii Sacras, Afyla vocant, in montes herbidos consurgentes, sed ab omni humano cultu desertæ: neque quadrupedem fere ullum præter oves feras habent, quæ quidem a venatoribus capiuntur, sed ad nullum victus usum. Carnis enim loco (3) arvinam habent: aut si quid sit carnis, id adeo insuave est, ut nemo attingat, nisi in extremo famis periculo. Deinde prope eodem tractu propius septentrionem jacent Garvellan, id est aspera insula, Lamba, & Flada, & Kellasa, & Bernera parva, Bernera magna, & Kirta, & Buya parva, & Buya magna, & Vexaia, & Pabaia, & Sigrama magna, Cunicularia ab ejus animalis fœcunditate vocata, & Sigrama parva, & Pygmæorum insula. In hac fanum est, in quo credunt vicini populi olim (4) Pygmæos fuisse humatos. Multi exterorum terra altius effossa repererunt, & adhuc deprehendunt capita parva, & rotunda, aliarumque corporis humani partium officula, nihil famæ vetustæ derogantia. In eo litore Leogi insulæ, quod in orientem hibernum spectat duo sinus maris in terram irrumpunt, quorum alterum lacum Meridionalem, alterum Septentrionalem vocant. Uterque toto anno pisces abunde captantibus suppeditat. Ex eodem litore Leogi magis ad meridiem vergit Fabilla: deinde Adami insula: deinceps insula Agnorum. Item Hulmena, & Viccoilla, & Haverera, & Laxa, Era, & insula Columbi, & Tora, & Ifsurta, & Scalpa, & Flada, & Seuta. Ad orientale latus hujus insulæ iter est subterraneum, superne fornicatum, longum ultra jactum sagittæ, sub quam (5) cryptam naviculæ minoris velis, aut remis agi solent, dum fugiunt violentiam æstus, qui ad propinquum promontorium magno cum fragore, & navigantium periculo sævit. Magis ad orientem jacet insula, quam Vetustum Castellum appellant, locus naturali munimento tutus, & frugum, & piscium copia, & ovis ibi nidificantium volucrum marinarum abunde commeatum incolis sufficiens. Ad litus ubi sinus Briennus terras aperit insula Eu sita est, tota fere silvis umbrosa, ac latronibus tantum, qui prætereuntibus insidiantur, accommoda. Magis ad septentriones jacet insula Gruinorta, & ipsa itidem silvis opaca, & latronibus infestâ. Et in eandem cœli plagam spectans insula Sacerdotum vocata, præter pabula ovis volucrum marinarum abundans. Proxima huic est Afulla. Deinde ei propinqua Habrera magna, post eam Habrera parva, juxta eam insula Equorum, juxta eam rursus insula Mertaika. Hæ octo proximæ insulæ ante ostium sitæ sunt sinus, quem vulgo lacum Briennum vocant.

XLIII. Ab his insulis, quæ sinum Briennum præcingunt absunt Haraia, & Leogus septentrionem versus excurrentes. In longum pa-

(1) A cape, head-land, or hill running into the sea.

(2) Al. Haraiam, Herigh, a part of the Lewes. (skin or fell.)

(3) The fat betwixt the flesh and the

(4) Pigmies, a little stock of men,

which were not above a cubit high. In that island which hath its name from them, many of the small bones of these Dunibeggs are dug up.

(5) A cave, or natural vault in the earth.

tent sexaginta milia, in latum fedecim. Hæ quidem unam faciunt insulam, non enim maris infusi æstuaris, sed limitibus agrorum, & dominorum ditionibus definiuntur. Pars autem ad meridiem exposita solet Haraia vocari. In ea fuerat monasterium Roadilla dictum a (1) Macclodio Haraiensi conditum : ager frugum satis fertilis, sed quæ magis ex fodiendo, quam arando illis proveniunt. Pascua sunt in ea ovium pasturæ commoda, præsertim mons præaltus ad summum usque fastigium gramine virens. Narrat Donaldus Monrous homo doctus, & pius se, cum illic esset, vidisse oves admodum annosas, ut in eo pecoris genere, sine certis dominis vagas, quarum proventum illi auget, quod ibi nusquam cernatur vulpes, lupus, aut serpens, quamquam inter hanc partem, & Leogum magnæ interjectæ sunt silvæ, quæ cervos alant frequentes, sed humiles, & mole corporis minus conspicuos. In hac insulæ parte fluvius est salmonum ferax. In parte ad septentriones projecta est Leogus, secundum litus satis frequenter culta. Quatuor habet Curias, arcem unam, septem amnes majusculos, ac duodecim præterea minores, omnes pro cuiusque magnitudine salmonum fœcundos : plurimis in locis mare in terras penetrat, in sinusque se diffundit omnes halecum copia abundantes. Magnus ibi proventus ovium, quæ in ericetis, ac saltibus libere vagantur. Eas in locum angustum, ac velut caulas singulis annis coactas incolæ (2) antiquo more vellunt. Soli campestris magna pars ericetis constat : in quibus terra superne est nigra ex m. sco, & silvis putrescentibus multis sæculis coalita ad altitudinem circiter pedalem. Hæc velut superior crusta in cespites oblongos & tenues conscissa, & ad solem disiccata in usum ignis colligitur, & lignorum vice uritur. Proximo post annum nudum solum (3) alga marina stercoreatum feritur ordeo. In hac insula tanta plærunque balenarum capitur copia, ut aliquando (uti seniores narrant) viginti septem partim prægrandes, partim minuscule decimarum nomine sacerdotibus sint exhibitæ. Est & in hac insula spelunca ingens, in qua recedente æstu aqua (4) duas orgyas alta manet : ubi verò rediit æstus, supra quatuor est profunda. Ibi in rupibus sedens omnis generis sexus, & ætatis multitudo : hamis, & lino magnam vim piscium promiscuè ducit.

XLIV. Ad orientem æstivum sexaginta fere millia passuum a Leogo sita est insula parva solo humili, ac plano, & satis frequenter culto. Nomen est Rona. Cultores homines rudes, ac prope omnis religionis expertes. Dominus ejus, qui eam colant certum familiarum numerum finit, eisque majorum, & minorum pecorum assignat quantum satis videtur, unde & ipsi commodè vivant, & vectigalia solvant. Quod ultra victum provenit, ad Leogum singulis annis ad agri sui dominum mittunt. Hæc ferè vectigalis nomine pendunt : magnam vim farinæ ordeaceæ in pellibus ovium insutam : (apud eos enim hoc genus frugum copiosè nascitur) carnis ovillæ, & marinarum avium iole duratarum, quantum ex annuo proventu superat. Ac si quando multitudo capitem abundant, supernumerarios quoque domino annumerant. Atque ita soli, ut opinor, in universo orbe sunt, quibus nihil unquam deest, omnia ad satietatem redundant. Juxta luxus, & ava-

(1) There were two families of the Macleods, viz. Macleod of the Lewes, now extinct; and Macleod in Herigh.

(2) They do not clip, but pull the wool of them.

(3) Sea-wrack or wair, sea-tangle.

(4) Two fathom deep.

ritiæ ignari : quique innocentiam, & animi tranquillitatem, quam alii magnis laboribus ex institutis, & præceptis sapientiæ petunt, ex ignorantia vitiorum comparatam habent : nec aliud quicquam, præterquam quod suæ conditionis commoditatem non intelligant, ad summam felicitatem deesse videatur. Est in hac insula facellum Divo Romano sacrum. In eo (ut majores natu ferunt) ligo perpetuo relinquitur : quo cum quis moritur sepulcra locum inveniunt designatum. In hac insula præter aliam piscationem plurimæ balenæ capiuntur. Ab hac millia passuum sedecim occidentem versus jacet insula Suilskeraiæ, mille passus longa : sed quæ nullam herbam, ac ne ericam quidem gignat. Rupes tantùm nigras attollit, quarum quædam musco nigro teguntur. Volucres marinæ passim ibi ova ponunt, & excludunt. Ad eas nondum ad avolandum maturas proximi è Leogo insula adnavigant, ac plus minus octo dies eis legendis tribuunt, donec earum carne vento duata, plunisque naviculas onerent. In hac insula rarum, & aliis regionibus ignotum genus avis conspicitur. Colcam vocant, magnitudine paulo intra anserem. Ea vere singulis annis eò adventat, pinguisque exclusos eoque educat, dum ipsi sibi prospicere possint. Ad id tere tempus plumæ sponte desfluentes è toto corpore nudam desflunt : ac tum demum ad mare se recipit, nec ante proximum verumquam cessat. Illud quoque eis est singulare, quod earum pennæ eadem rem habent : sed levi, & cui nihil profus duri adest, plumæ tunc corpus velot lanugine vestiunt.

XLV. Sequenter Orcades in mari partim Deucaledonio, partim Germanico ac septentrionalem Scotiæ partem sparsæ. Harum de nomine inter scriptores veteres, & recentiores satis convenit. Rationem autem nominis nemo (quod adhuc sciam) explicavit. Sed neque, qui eas primi tenuerint satis constat. Omnes Germanicæ originis eos fuisse tradunt. At e qua natione Germanorum advenerint, id non proditur. Si e sermone conjecturam faciemus, & olim, & nunc quoque vetere Gothica lingua utuntur. Sunt qui Pictos eos fuisse arbitrentur, hoc maxime argumento, quod fretum eoa Cathanesia dividens Picticum coenominatur : Pictique ipsos generis Saxonici fuisse existimarent, Claudiani carmine maxime fieti è septima Panegyrica.

—————Maduerunt Saxone fuso

Orcades, incaluit Pictorum sanguine Thule :

Scotorum cumulos flevit glacialis Ierne.

Sed eorum refutari sæpe error potest, partim ex Beda Anglo Saxone, qui cum quinque diversis linguis à Britannis Dei laudes cani asseveret, unam ex eo numero Picticam esse ait. Quod si tum Saxonice Picti locuti fuissent, eam a Saxonica, (qua tum Angli incorrupta utebantur) non separasset : partim quod in illis versibus Claudianus discrete Pictos a Saxonibus alios esse ostendat : cum alteris Orcadas, alteris Thulen patriam esse affirmet : sed undecunque sunt oriundi, nostra adhuc ætate lingua a Scotis, & Anglis diversa utuntur : & quæ a Gothica non multum discrepet.

XLVI. In convitio quotidiano multum e vetusta parsimonia adhuc vulgus retinet. Itaque perpetua corporis, & animi sanitate fere omnes fruuntur. Rari morbis, plerique omnes lenio solvuntur : plusque apud eos deliciarum ignorantia, quam apud alios medicorum ars, & diligentia ad salutem tuendam prodest. Eadem parsimonia & ad formam elegantiam, & ad staturam proceritatem plurimum facit : frugum proventus eis exiguus est, præterquam avenæ, & ordei, ex quibus eis

& panis, & (1) vinum suppetit. Ex gregalibus animantibus oves, boves, & capræ non infrequentes, unde multus eis lactis, casei, & butiri est usus. Aves marinæ innumeræ : ex his fere, & piscibus victus eorum magna ex parte constat. Nullum ibi venenatum animal, ac ne deforme quidem aspectu apparet. Sunt eis equulei, specie quædem contemptibiles, sed ad omnes usus supra quam credi potest strenui. Nulla usquam arbor, ac ne frutex quidem præter ericam, nec id tam cœli, aut soli vitio, quam incolentium ignavia, quod facile ostenditur ex arborum radicibus, quæ pluribus in locis eruuntur. Quoties exotica vina navibus invehuntur, avide se ingurgitant. Scyphum habent antiquum, quæm (ut major crapulæ sit autoritas) divi Magni, qui primu ad eos Christi doctrinam attulit, fuisse prædicant. Is cum ita superet communium poculorum amplitudinem, ut e (2) Lapitharum convivio reservatus videri possit, eo suos episcopos initio ad se adventantes explorant : qui plenum uno hæstu ebiberit, (quod admodum raro evenit) miris eum laudibus prosequuntur : atque hinc velut læto augurio sequentium annorum proventum animis præcipiunt. Unde facilis conjectura est, illam quam dixi parsimoniam non tam a ratione, & studio, quam penuria ortam esse : eademque, quæ eam initio peperat, diu apud posteros conservavit necessitas : donec vicinis nationibus invalescente luxuria corruptis, paulatim disciplina vetere labefactata, blandientibus quoque delitiis ipsi sese dedidere. Multum etiam præcipitatem temperantiam impulere piratarum commercia : qui regiones continentis habitatoribus frequentes adire non ausi ex insulis aquantur : & vina, mercesque alias aut comæatibus mutant, aut vili precio distrahunt : & Insulani, & pauci numero, & inermes, in mari procelloso ita sparsi, ut mutuis auxiliis se tueri non possint, infirmitatis suæ conscii non omnino inviti securitatem cum lucro conjunctam adblandiente etiam voluptate vel receperunt, vel non rejecerunt. Sed hæc morum labes in potentiores fere, & sacerdotes incubuit. Apud vulgus multa pristinæ moderationis adhuc vestigia restant.

XLVII. Mare illis non solum ventorum violentia, & siderum positu sævum, & tempestuosum est, sed æstibus contrariis ex Oceano occidentali incitatis, & inter angustias terrarum configentibus, nulla vi remorum, aut velorum freti ex adverso recurrentes, & in se contorti vortices superari possunt. Si qui propius accedere audent, aut impetu violento rursus in mare rapiuntur, aut fluctuantis æqueris rapiditate abrepti in rupes, & scopulos compelluntur, aut in se convolutis aquarum cumulibus absorbentur. Dæ sunt tempestates, quibus hæ angustia sunt superabiles, aut cum æstium relapsu cessante undarum conflictu mare tranquillatur : aut ubi pleno alveo æquor ad summum incrementi pervenit languescente utrinque vi illa, quæ undas concitabat velut receptui canente Oceano procellis, & vorticosis pelagi commotibus se velut in sua castra recipientibus. De numero quoque Orcadum inter scriptores non convenit. Plinio sunt insulae quadraginta, cæteris fere triginta. Proximè ad verum accessit Paulus Orosius, qui triginta tres prodit, e quibus tredecim habitentur, cæteræ desertæ, & pecori pascendo relictae. Sunt enim plæræque humiles, & ita

(1) Per vinum intellige cervisiam, ale : vinum est quivis potus inebrians.

(2) The poets report much of the marriage-feast of Perilios, prince of the La-

piæ, in which, after drunkenness, there fell out a mischievous fight betwixt the Centauri and Lapithæ.

spatiis angustis, ut vix colonum unum aut alterum si colerentur alerent. Aliæ nudis scopulis, aut opertis musco squalentes.

XLVIII. Orcadum maxima multis veterum Pomona vocatur. Hodie Continentem appellant, quòd longe alias magnitudine præcedat. Patet enim in longum triginta millia passuum. Hæc satis frequenter habitatur. Habet enim duodecim sive Curias, seu parochias rusticas. Præterea oppidum unum, quod Dani, quorum in ditioe Orcades diu fuerunt, Cracoviacam appellabant: nunc nomine corrupto Kircua Scotis dicitur. In hoc duæ sunt velut modicæ arces propinquæ, altera Regis, altera Episcopi. Inter eas situm est templum, ut in locis illis satis magnificentum. Inter templum, & arces utrinque sunt non infrequentia ædificia, quas duas urbes incolæ appellant: alteram Regiam, alteram Episcopalem. Tota insula excurrit in promontoria: inter quæ sinus maris infusi stationes navibus tutas, & interim portus faciunt. Sex diversis in locis hujus insulæ metalla sunt (1) plumbi albi, & nigri tam probi quam usquam in Britannia reperiatur. Hæc insula a Cathanesia circiter viginti quatuor millia abest interjecto freto Pictico, de cujus natura jam diximus. In eo freto sparguntur insulæ complures, e quibus Stroma quatuor a Cathanesia millia abest, non infœcunda pro magnitudine. Sed hanc ob propinquitatem terræ Britannicæ, & quòd Cathanesiæ Comites eam semper tenuerint, inter Orcadas non numerant.

XLIX. Ab hac ad septentriones naviganti prima Orcadum occurrit Ranalsa australis, quæ a sinu Duncani, aut verius Dunachi abest fere decem millia: quod spatium duabus horis æstu secundo etiam cessantibus ventis naviculæ efficiunt. Tanta hujus freti est violentia. Hæc quinque millia passuum longa est, habetque portum satis commodum à Diva Margarita cognominatum. Ab ea paulum in orientem projectæ sunt insulæ duæ exiguæ, & incultæ pecori pascendo relicte. Holmas illi gentili vocabulo eas appellant, hoc est planicies herbidas, aquis assitas. Ad septentrionem est Burra insula, & duæ inter eam, & Pomonam Holmæ. A Burra occidentem versus ordine tres insulæ jacent, Suna, Flata, & Fara: & ultra eas Hoia, & Valis, quas alii duas, alii unam insulam vocant: quòd circa (2) æquinoctia (quo tempore maria violentissime incitantur, ac fervent) æstu recedente nudantibus se arenis angustis faucibus cohærent, unamque insulam faciunt: redeunte æstu rursus interjecto mari duarum insularum speciem præbent. In hac insula omnium, quas Orcades habent, altissimi sunt montes. Hoia, & Valis decem milia in longum porriguntur: ab Ranalsa absunt octo: a Fano Donati in Cathanesia, supra viginti millia passuum: a septentrione est insula Granisa in freto admodum angusto sita. Abest enim Hoia a proximo Continentis, id est Pomonæ promontorio duomodò millia. Hæc fere inter Pomonam, & Cathanesiam sunt insulæ in ipso freto sitæ. Latus Continentis occidentale mare apertum spectat, nullis in eo nec insulis, nec scopulis apparentibus. Ab orientali ejus promontorio paulum procurrit. Cobesa a Borea eam velut tegit. Litori propior Siapinsa paulum se in orientem inflectens ex adverso Cra-

(1) Tin and lead.

(2) When the day and the night are alike long. Æquinoctium brumale, the spring-equinox; it falleth out about the

11th of March. Æquinoctium autumnale; it falleth out about the 13th of September.

coviacæ duo millia sita, ipsa sex millia longa. (1) Ab occidentali parte Pomonæ jacet Rufa sex millia longa. Ab ea propius orientem sita est Eglisa, ubi Divum Magnum fama est esse sepultum. Hinc ad meridiem adjacent Vera, Gerfa : nec longè illinc Vestra, à qua Hethlandia abest millia passuum 80. Papa Stronza distat ab Hethlandia 80 millia passuum. In hoc medio fere cursu jacet Fara, hoc est bella insula, utrisque & Orcadibus & Hethlandiæ conspicua. Affert enim in tria altissima promontoria rupibus excelsis præcincta, & undique inaccessa, nisi quòd ad orientem æstivum paulum sese demittens stationem tutam naviculis præbet. Incolas habet longè pauperrimos. Piscatores enim, qui ex Anglia, Hollandia, cæterisque propinquis Oceano regionibus, quæ piscatum in illa maria singulis annis præternavigant, omnia pro arbitrio rapiunt, & ferunt.

L. Proxima post illam est insula Hethlandicarum maxima, quam ob eam causam incolæ Continentem appellant, sexaginta millia passuum longa, lata alicubi fedecim, in plurima parva se promontoria spargens. Duo tantum sunt, quæ nominare non pigeat : alterum longum, sed angustum in septentriones excurrit : alterum latius in orientem hibernum. Maritima fere habitantur. Interiora nullum animal proter volucres adit. Superioribus annis incole latius quam majores eorum solebant, excolere tentarunt : sed nullo prope successu. Divitiæ eis sunt a mari, ab omni parte summa piscandi commoditate objecta. Ab ea ad decem millia septentrionem versus est Zeal sita supra viginti millia longa, octo lata, adeo fera, ut nullum animal nisi illic natum, ferat. In hac habitare dicitur Bremensis mercator, qui omnes merces exoticas, quarum illic usus abunde omnibus suppeditet, (2) apportet. Inter hanc, & Continentem jacent insulæ minores Linga, Orna, Bigga, Sanctferri. Ultra hanc circiter novem millia ad septentrionem jacet Vuita, supra viginti millia in longum porrecta, in latum sex. Plana, & alioqui non inamœna aspectu, nisi quòd longè seivissimo mari ambiatur. Inter hanc, & Zeal sunt interjectæ Via, Ura, Linga. Extra eam ad occidentem respiciunt Skeniæ duæ, Burra : ad orientem Balta, Honnega, Fotlara septem millia longa, ab Vuita septem distans, octo a Zeale : et objecta freto, quod Vuitam a Zeale dividit. Multæ deinceps insulæ ignobiles prætenduntur orientali Continentis lateri Mecla, Skeniæ orientales tres, Chualsa, Noftuada, Brafa, & Mufa. Latus occidentale cingunt Skeniæ occidentales, Rotia, Papa parva, Vonnedà, Papa major, Valla, Trondra, Burra, Haura major, Haura minor, & inter eas totidem fere Holmæ intersparfæ.

(1) Ex MS. Mox ad occidentem duæ insulæ parvæ, Gerfa, Vera ; & Eglisa quatuor millia longa, in qua sepultus esse dicitur D. Magnus. Post hanc continenti propior Rufa, longa quatuor millia, & lata alicubi tria, frequens cultoribus. Ultra eam ad occidentem parva insula est Broca. Supra has ad Septentriones jacet alius insularum tractus è quibus proxime orientem posita est Stronza, & juxta eam Linga, in longum quinque, in latum duo millia passuum protenta, compluresque Holmæ. Etha se porrigit in longum quinque, in latum duo millia passuum, cui ad orientem adjacet Fara. Ultra eam inter Septentrionem excurrit Vestra, in

multa parva se spargens promontoria. Supra Stronzam ad orientalem Ethæ plagam se exporrigit in Septentrionem Sanda, decem in longum millia, quatuor lata, ubi latissima. Ea supra reliquas frugum est fertilis, sed ignis materia omni destituitur. Itaque nigra terra, cujus glebis ad ignem prope omnes nationes septentrionales utuntur, commeatus permutatione a vicinis Ethanis mercantur. Ultra Sandam est quam Septentrionalem Ranalsam dicunt, lata ac longa duo millia. Ea non aditur nisi adulta æstate, idque tranquillo mari.

(2) In cod. MS. deest apportet.

LI. *Victus ratio Hethlandicis eadem, quæ Orcadensibus : nisi quòd juxta copias domesticas paulo asperior. Vestiuntur Germanico ritu, sed juxta facultates non indecore. Proventus illis est ex panno sui generis crasso, quem Norvegis vendunt : ex oleo è piscium intestinis confectò, è butiro, è piscatu. Piscantur naviculis duoram scalmorum, quos factos è Norvegis cœmunt. Quos cæperint p fces partim sale condiunt, partim vento siccant. Ex iis fese rebus divenditis pecuniam conficiunt, unde vestigalia solvunt : domos in quibus habitent, suppellectilem universam, ac magnam victus partem parant. In domestico intrumento qui elegantix student, nonnihil argenti habent. Mensuris, numeris, ac pondere ad morem Germanicum utuntur. Germanicus etiam, aut pene vetus Gothicus est illis sermo. Ebrietatem ignorant, nisi quòd singulis mensibus se mutuo invitant : eosque dies hilare, & simpliciter sine rixis, & cæteris, quæ fert ebrietas, vitiis transigunt : eamque consuetudinem ad mutuam amicitiam retinendam facere sibi persuadent. Salubritatis firmitudo in Laurentio quodam nostra ætate apparuit, qui post centesimum annum uxorem duxit. Centesimum quadragesimum annum agens sævissimo mari in sua navicula piscatum prodibat : ac nuper nulla vi gravioris morbi labefactatus, sed senio solutus decessit.*

RERUM SCOTICARUM

HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER SECUNDUS.

REPETENTI mihi rerum Britannicarum memoriam supra duo millia annorum, cum multa se impedimenta objiciunt, tum illud in primis, quòd in eis regionibus, unde nostræ originis eruenda est cognitio, diu literæ nullæ fuerunt : & cum sero tandem advenissent, in ipso prope ortu interierunt. Omnes enim nationes, quæ in Britannia sedes ad hunc usque diem collocarunt, jure mihi videor affirmare posse è Galliis, Hispaniis, & Germania in hanc insulam commigrasse. Galli primum characteres literarum (1) a Massiliensibus Græcis accepere, quibus uterentur ad rationes conficiendas, & literas inter semissitandas : Græcis quæ idem figuris elementorum, sed sermone Gallico. Leges autem, & sacrorum ritus ne Julii quidem Cæsaris ætate literis committebant : res vero gestas multo minus, quæ tamen verisimile est fuisse multo maximas. (2) Quæ in Italia, Germania, Thracia, Macedonia, Græcia. & Asia vel fecerunt, vel passi sunt, in eadem fuissent apud posteros oblivione, nisi exteri scriptores ea memoriæ prodidissent.

(1) The inhabitants of Marseilles on the south-coast of France, of old, came out of Greece, and built that city.

(2) The antient warlike Gauls overran all these countries with armies.

(1) In Hispania vero Græcis, & ante eos Phœnicibus, qui interni maris occupaverant litora, & unis e (2) Barbaris (ut Strabo scribit) Turdetanis fuit quidem literarum usus : sed veteris memoriæ scriptor, quod adhuc sciam, extitit nemo. Varro enim, & Plinius, & si qui alii. Latinorum de primis Hispaniarum cultoribus obiter aliquid attigerunt, conjecturis magis, quam scriptorū testimoniis in hac parte fidem suarum opinionum confirmant. In ea parte Britannia, quam Cæsar attigit, nulla prorsus veterarum rerum erat memoria. Apud interiores verò, qui longe incultius agebant, longe minus : adeo ut cum illos de gentis origine, & veterrimis insulæ cultoribus rogaret, nihil certi se comperisse scribat. Post Cæsarem Cornelius Tacitus non minore fide, quam diligentia scriptor, jam perlustrata Romanis classibus Britannia, intimisque latebris ejus excussis, ne ipse quidem quicquam certi, quod posteritati proderet, invenit. Gildas quoque, qui supra quadringentos annos post Tacitum vixit, se non è monumentis, quæ nulla erant, sed ex transmarina relatione, quæ scribit tradere affirmat. Germania verò postrema omnium literis fuit expolita. Sed illa (3) pro reliqua sua ingenuitate cum nihil haberet, quod ex antiquis monumentis pro vero afferret, nihil monstri novi ipsa sibi confinxit. Igitur qui de veteribus annalibus Britannorum originem afferre se asseverant, reddenda opinor illis erit ratio, quis primus ista tradiderit, ubi tandiu latuerint, quomodo ad nos tot post sæculis incorrupta pervenerint.

II. Quòd autem ad Bardos, & Seneciones veteris memoriæ custodes quidam confugiunt, prorsus perridicule faciunt. Id autem multo magis intelligetur, si explicavero quale fuerit id genus hominum, cui de tantis rebus, tam obscuris, & a memoria nostra tam procul remotis fidem haberi volunt. Primum (4) Bardæ qui fuerint olim, & nunc sint luculenter a Strabone, & Ammiano exprimitur : sed breviter & dilucide quod ad præsens institutum sit satis a Lucano his versibus,

Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum vates diffunditis ævum
Plurima securi fudistis carmina Bardæ.

Sed horum antiquissimi literarum prorsus erant ignari, & qui nulla de rebus vetustis reliquerunt monumenta. Alterum genus est (5) Senecionum, ut ipsi vocant, e quibus veterum familiarum principes, & præterea plerique opibus præstantes aliquem alunt, qui patroni sui majores a primis usque rerum initiis recitent memoriter. Sed & hi cum literas prorsus ignorent, expendat apud se quisque quantum eis fidei sit habendum hominibus, quorum omnis res, & spes ex adulatione pendeat. Deinde ut maximè vera sint, quæ afferunt, non magno opere scriptorem historiæ juvare possunt. Postremo etiam illud co-

(1) The Greeks and Phœnicians or Sidonians of old had many towns in Spain, on the coast of the Mediterranean sea.

(2) So he calleth the native Spaniards, of whom the Turdetani were a part.

(3) For the Germans are plain and ingenuous, not given to fictions and lies.

(4) Bardæ : they were the historians, heralds, poets and musicians of the ancient Scots : and at their feasts, sung songs in the praise of their valiant ancestors.

They were likewise amongst the old Gauls and Britains, and were free and safe to travel through these fierce nations, even in the very time of their sharpest conflicts.

(5) The Seanachies, a sort of men instead of the Bardæ, entertained by the nywostles of the Highlands, to memory and rehearse the genealogical noble acts of their ancestors, at their feasts.

gitemus, quoties in manifesto errore deprehendantur scriptores rerum gestarum: quoties nutent, dubitent, æstuent: quantum non modo alii ab aliis dissentiant, sed & ipsi sibi sæpe non consent. Hæc si contingunt iis, qui magno labore in studium veritatis incumbunt, quid ab illis sperandum est, qui sine literarum auxilio (quo qui temere labantur possint erigi, & de industria mentientes redargui) soli confidunt memoriæ? Ut emittam quòd ea incultu soleat imminui, & ætate debilitari, & morbo penitus extingui. Ad hæc si accedat (ut sit plæru: que) patronis ad laudis studium, aut di cedat obsequendi voluntas, aut interveniat ira, odium, invidia, quæ animi iudicium solent pervertere, quis audeat ex horum auctoritate quicquam pro vero affirmare, aut ceu falsum refellere? aut quis pro certo tradet, quod à tam incertis auctoribus acceperit? In tanto igitur scriptorum veterum silentio rerum antiquarum, & suæ plærunque ætatis ignorantia, ubi nihil comperit, nihil sinceri esse potest, modestius esse reor quæ nescias silendo pudori servire, quam falsa comminiscendo tuam impudentiam prodere, & aliorum iudicia contemnere. Apud omnes igitur Britannorum nationes tanta fuit scriptorum penuria, ut ante Romanorum illuc adventum omnia silentii vallis tenebris conspersa jacuerint, ac ne res quidem a Romanis ibi gestas aliunde, quam è Græcis, Latinisque non mentis colligere possimus: & quæ adventum eorum præcesserunt, de his magis eorum conjecturis, quam nostris sit credendum commentis. Nam quæ nostri scriptores de suæ quisque gentis origine prodiderunt, adeo sunt absurda, ut non existimarem refellenda esse diligentius, nisi essent, qui illis commentis, velut feriis oblectarentur, & alienis plumis ornati sibi magnifice placerent.

III Nec minimam in hoc negotio difficultatem affert recentiorum scriptorum diversa tradentium tanta inter se discordia, ut non facile sit iudicare quem potissimum sequamur: tanta vero absurditas, ut omnes propemodum jure optimo videantur repudiandi. Neque ego tam demiror veterum in re tam obscura silentium, aut recentiorum in fingendo discordiam, quam paucorum concordem impudentiam. De illis enim temporibus, quibus omnia erant instabilia, & incerta tam constanter omnia affirmant, ut aurium potius vanam oblectationem, quam narrationis fidem spectasse videantur. Primis enim illis temporibus cum Britannis perinde ac plurimis aliis nationibus rarus foret agri colendi usus, divitiæque omnes in pecore essent, homines nulla rerum suarum, quæ prope nullæ erant, caritate imbuti, dum vel a potentioribus pellerentur, vel infirmiores ipsi pellerent, vel uberiora in locis vastis, & incultis pascua sequerentur facile sedes mutabant: facile etiam cum novis dominis locorum nomina mutabantur. Multam etiam attulit difficultatis opulentiorum illa ambitio, qui, uti sui memoriam posteris commendarent, nationes, provincias, & oppida in suum nomen adoptabant. Omnibus fere urbibus Hispaniæ bina erant nomina, omnium in eadem cultores, & cum cultoribus urbium, & regnum nomina sæpe fuerunt mutata. Ut autem Ægyptum, Græciam, & longinquiora omittamus, nonne

(1) Sæpius & nomen posuit Saturnia tellus?

Accedit quòd eisdem gentibus in eadem terra degentibus non eadem semper nomina soleant esse. Nam quæ Romanis est Hispania,

(2) Even Italy the kingdom of Saturn, Hesperia, Italia, &c.
die often change its name, as Oenotria,

Græcis Iberia, poëtis Hesperia, Divo Paulo in epistolis, Theodoro, & Sozomeno in historia Spania vocatur. (1) Græcorum tam celebratum Latinis, omnibusque Europæ gentibus nomen Græcis ipsis est obcurias. Hebræi, & Arabes omnibus fere nationibus vetusta servant vocabula, ne fando quidem audita cæteris populis. Scotus, & Anglus vulgata gentium Britannicarum nomina sunt, quæ hodie quoque præcis Scotis, & Britannis prope sunt ignota. Alteros enim Albinos, alteros Saxones appellant. Quare nemini mirum videri debet, si in tanta rerum humanarum inconstantia de nominibus hominum locorumve non semper conveniat inter scriptores diversis temporibus natos, magnis terrarum intervallis distitos, lingua, & moribus distantes. Hæc cum retro gentium repetentibus origines magnas pariant difficultates, recentiorum quidam prava ambitione impulsæ densissimis omnia tenebris involverunt. Nam dum suæ quæque gentis originem e longinquo petunt, & se fabulosis commentis frustra nobilitate nituntur, nimia fingendi licentia hoc tantum proficiunt, ut quæ illustrare res debuerant, eas obscurent: & si quando vera dixerint, toties, tamque inepte mentiendo ipsi sibi fidem derogent: ac tantum abest, ut quam sperarant, assequantur gratiam, ut mendaciis in lucem proditis ab eis ipsis, quorum assensionem captabant, rideantur.

IV. Primum omnium ut ab antiquissima gente, ita ab impudentissimo exordiar mendacio. Qui veterum Britannorum novam commentum sunt historiam interpolata (2) Danaïdum Labala Regem quendam Syriæ Diocletianum fingunt ex uxore Labana triginta tres genuisse filias, quæ in ipsis nuptiis occisis maritis a patre in navem sine gubernatore, & remigibus impositæ in Britanniam tum desertam pervenerunt: solæque in regione frigida, fructuumque sponte nascentium patum fecunda non modo vixere, sed è malorum Dæmonum compressu Gigantes genuere, quorum genus usque ad Bruti adventum perseveravit. Insulam aiunt ab Albine Albionem fuisse appellatam. Is autem Brutus dicitur fuisse Æneæ Trojani pronepos, Æneæ Silvii filius. Ab hoc Bruto cum temere missis telo pater fuisset occisus, factum quidem cunctis infelix, ac miserabile est visum: sed quia lædendi voluntas aberat, mortis pœnam remissam, exilium vel indictum, vel sponte susceptum affirmant. Interemptorem igitur consulto Dianæ oraculo varia fortuna usum per tot maria, atque terras decimo tandem anno in Britanniam appulisse cum magno comitum numero, multisque congressibus Gigantum immanitate sublata totius insulæ imperium tenuisse. Ei vero tres fuisse filios Locrinum, Albanactum, & Cambrum: his insulam divisam. Ab Albanacto Albanis, qui Scoti postea fuerunt, ab Cambro Cambris, qui nunc sunt Valli, imperatum. Eos suorum quæque regnorum imperium ita tenuisse, ut (3) summa rerum penes Locrinum esset, qui reliquis Britannis præfectus Loegriam suæ parti nomen dedit. Adjiciunt posteriores, ut & ipsi fabulosum illud imperium provirili propagarent, Locrino successisse Vendolinam filiam, Vendolinæ

(1) The Greeks call themselves Hellenes, and know not the name of Græci: the Highland Scots call themselves Albionich, and the Englishmen they call Sassenich: the ancient Brittons or Welshmen give them the same names, not knowing the vulgar names of Scotus and Anglus.

(2) The story of Danaus king of the Argives marrying his 50 daughters to his brother's 50 sons, who, by the direction of their father, killed all their husbands in one night, except one.

(3) Summa rerum, and summa res, the government or state, or chief authority.

Madanum, Madano Menpricium, ei deinde Ebrancum : qui è viginti uxoribus totidem genuerit filios. Ex his undeviginti in Germaniam migrasse : eamque regionem adjutos Albæ Silvii propinqui sui copiis armis sibi parasse : ab eis fratribus Germaniæ nomen fuisse impostum.

V. Hæc sunt fere quæ Brittones, & post eos quidam Anglorum de primis Britanniae cultoribus tradunt. Eorum autem nobis hic subit mirari consilium : quod cum facile possent, ac sine invidia imitari Athenienses, & Arcadas, aliasque gentes in primis illustres, seseque dicere (1) indigenas, neque dedecori sibi existimare eam originem, quam prope nobilissima, & prudentissima totius orbis civitas gloriæ ducebat, præsertim cum ea opinio non posset è scriptoribus antiquis refelli, atque etiam non ignobiles haberet assertores, maluerunt tamen ex omnium gentium colluvie sibi majores assignere, quos & ipsa narrandi series vulgo etiam imperito posset facere suspectos, nec vetustiorum quisquam vel tenui suspitione confirmaret. Deinde si id minus placuisset, cum eis fuisset liberum, ut (2) quidam poetarum scripsere, " honestos majores è quocunque vellent sumere libro", miror quid eis in mentem venerit, ut eos potissimum eligerent, quorum omnem posteritatem semper puderet. Quanta enim illa est stultitia nihil existimare magnificum, vel illustre, quod a magno scelere, vel flagitio est alienum ? nec defunt tamen, qui talibus nugis sese imperitis venditent. Ac Joanni Annio homini non indocto ignoscendum puto : cum sciamus poetis esse concessam, ut familiarum, & nationum origines fabularum figmentis ornare conentur. Qui vero ex professo scripserunt historiam, nescio an æquum sit hanc veniam concedi.

VI. Ut igitur ab ultimis repetam, quid magis (3) obhorret a fide, quam puella paucas absque virorum auxilio e Syria usque per tot maria. (quæ navigatio classe firma, omnibus rebus ornata in tanta navigandi scientia, & usu hodie rei navalis peritis esset formidabilis) extra orbem terrarum delatas in desertam insulam ? ibique nullis frugibus, nullis arborum fructibus victitasse : scæminasque Regii generis sub frigido cælo rerum omnium inopes non modo durasse, sed Gigantes etiam genuisse : ac ne parum digno potirentur matrimonio, a (4) Cacodæmonibus compressas ? Diocletianus autem ille quo tempore, qua in parte Syriæ regnavit ? quo pacto fiat, ut nulla de eo apud rerum scriptores sit mentio ? præsertim cum nullius gentis res gestæ diligentius, quam Syrorum proditæ sint posteris. Unde accepit non en Diocletiani ? quod supra mille annos post eum inter Barbaras sit natum, & ab origine Græca ad formam Latini sermonis sit declinatum.

VII. Proxima deinde nobilitatis accessio Brutus parricida, ne videlicet in hac parte Romulo esset inferior. Brutus autem iste quicumque fuit, quem & gentis, & nominis authorem Brittones edunt, quibus opibus ? quo linguæ commercio illis præsertim temporibus eo penetravit, quod Romana arma florentissimo statu reipublicæ, reliquo fere terrarum orbe perdomito vix tandem pervenire potuerunt ? Nam & ante Romam conditam, quam res Italarum fuerint tenues, quam ipsi

(1) The word seemeth to signify people sprung out of the earth, where they dwelt. Doubtless we must understand thereby people descended of no other na-

tion, but directly brought from the ark of Noah.

(2) Juvenal, sat. 8. line 136.

(3) Al. abhorret.

(4) Evil-spirits ; devils.

ab omni longinqua peregrinatione abhorrentes supervacuum est differere. Nec illud habeo necesse quærere terra an mari venerit, Alpi- bus ad eum usque diem (1) uni Herculi perviis, & Gallis ob insitam feritatem adhuc ab exterorum commercio alienis. Oceanum vero navibus ingredi vix fero, & florentibus domi rebus ausi sunt Cartha- ginenses, & Græci, qui Massiliam incolebant: ac ne tum quidem dominandi, sed speculandi causa: nedum (2) Albanos pastores semi- agreste genus hominum tam audax facinus aggressuros fuisse creda- mus. Præter hæc nemini qui Latinas literas non ignorat ignotum esse potest, Bruti nomen anno post commentitium istum Brutum fere quingentesimo sub (3) Tarquinio demum Superbo celebrari esse cœptum, cum L. Junius homo nobilis contemptu sui Regiam effugere vellet crudelitatem, simulatione stulticiæ novum illud sibi cognomen peperisset, atque ad posteros transmisisset.

VIII. Sed Monachus ille hujus Brutinæ fabulæ poëta, & artifex videri visus est commenti absurditatem. Verum objecta specie reli- gionis omnium ora se posse obstruere existimavit: ac Dianæ oraculo eos paruisse videri voluit. Non scrutabor hic diligentius cur hoc Di- anæ oraculum posteris tam ignotum fuerit, cum (4) Fauni, (5) Sibyl- læ oracula, ac (6) Prænestinæ etiam sortes in tanta celebritate tum essent. Illud tantum quæro, qua lingua Diana respondit. Si Latine dicant, illud rogabo, qui Brutus intelligere potuit sermonem nongen- tos circiter annos post se natum? Nam cum Horatius homo doctissi- mus carmen Saliare Numa Pompilio regnante compositum fateatur ingenue se non intelligere, quomodo Brutus iste tot annos ante (7) Sa-

(1) Before the Roman empire only Hercules is said to have crossed the Alps betwixt Italy and France.

(2) Brutus, they say, was the son of Æneas Sylvius, king of the Albani, who were a clownish people, inured to sheep-keeping.

(3) This was the last king of the Ro- mans, whose cruelty L. Junius Brutus fearing, counterfeited himself a fool, and from thence was surnamed Brutus, that is, beastly.

(4) Faunus was the third king of the Aborigines, who were from his son Latinus called Latins. After his death, Saturn his guest, whom he harboured in his banishment from Crete, consecrated him into the number of the Indigetes Dii, (gods made of men) and dedicated to him a grove, in which was a cave under a great rock, and in it a deep fountain. Here his priests gave oracles in ancient verse, called Saturnian; and he himself was called Faunus à Fando; because he spake out his oracles plainly. This oracle was famous at the first landing of Æneas, and was consulted by Latinus, in the matter of his daughter's marriage with him.

(5) Sibyllæ oracula, the oracles of Sy- bylla Cumæa, who lived in a great grotto

in the temple of Apollo in that place, and flourished a little after the Trojan war, and was consulted by Æneas at his first landing in Italy, near Cuma.

(6) Prænestinæ sortes: In the ancient town of Præneste, in Campania Roma, in the famous temple of Fortune, in a chest made of olive wood (out of which tree before honey had flowed) were kept the Sortes; which were little pieces of oak wood, oblongly square, marked with old letters and words. When the priest was consulted, he threw those lots upon a table, like to dice, and from the letters and words engraven upon the side that was uppermost, he gave the response. 'Tis affirmed, that Numetius Sufferius a noble citizen there was advised, and that with threatenings, in a dream, to break a stone designed then to him; which next morning he did, and in it found these lots.

(7) Salii were 12 priests, chosen out of the Patricians, instituted by Numa Pom- pilius, king of the Romans, in honour of Hercules. They danced to the bag-pipe armet, and sung in praise of the God of war and the heroes.

(7) Saliare carmen, a rude and out- worn song, composed by the said Pompili- us, which was in a language so obsolete,

lios institutos mortuos potuit intelligere carmina diu post Horatium, ut orationis tenor indicat, facta? Item quomodo (1) Bruti posteri sermonis Latini ita sunt penitus obliti, ut ne tenue quidem vestigium ejus apud eos remaneat? & unde eum, quo nunc utuntur, sunt nati? Aut si Britannicè & Dii, & homines tum in Italia sunt locuti, certe non hoc, quo nunc Brittones utuntur: quippe qui ex vicinarum gentium linguis ita sit conferruminatus, ut multæ nationes in eo sua vocabula agnoscant. Sin veteres illos Latinos locutos affirmant Britannicè, unde Monachus ille tam veterem dictionem bis mille annos ante datam intellexit? Sed quid ista minutius persequimur? cùm pluribus aliis argumentis appareat eundem Monachum & historiam totam fabricasse, & Brutum istum qui nunquam fuit genuisse, & responsum Dianæ confinxisse. Quin carmen ipsum apponemus, ut male callidorum hominum se facilius prodat vanitas.

BRUTUS CONSULIT.

Diva potens nemorum terror silvestribus apris,
 Cui licet anfractus ire per æthereos,
 Infernaeque domos, terretria jura resolve;
 Et dic quas terras nos habitare velis.
 Dic certam sedem, qua te veneremur in ævum:
 Qua tibi virgineis templa dicabo choris.

Respondit autem Diana versibus ejusdem generis, ut & ab eodem poeta facti videantur, non illis quidem obliquis, ambiguis & flexiloquis, sed perspicuis, quibus quod nunquam datura erat, promittit: imperium videlicet orbis terrarum.

Brute sub occasum solis trans Gallica regna
 Insula in Oceano est undique cincta mari.
 Insula in Oceano est habitata Gigantibus olim,
 Nunc deserta quidem, gentibus apta tuis.
 Hanc pete: nanque tibi sedes erit illa perennis.
 Hæc fiet natis altera Troia tuis.
 Hic de prole tua Reges nascentur, & illis
 Totius terræ subditus orbis erit.

Ex hoc opinor carmine cum ipsorum historiis collato reliquum commentum deprehendi potest: nec id obscure quidem. Nam præter vanitatem utrinque promissorum, etiam insulam non tum habitari, sed habitatam aliquando fuisse, nunc vero desertam esse carmen asseverat. Ubi ergo hominum illa portenta Gogmagog, & Tentagol, aliaque vastiora nomina ad terrorem dicam, an ludibrium conficta? Ubi præclara illa certamina Cor næi, aliorumque Bruti sociorum adversus non terrigenas, sed (2) Dæmonigenas Gigantes.

IX. Hæc de Bruto, eique data dictione. Horum adeo mendaciorum neque pœnitent, neque pudet posteros, ut ante paucos annos non ultimi nominis apud eos scriptor impudenter confinxerit Trojanos Britannicè locutos. Hujus sententiæ impudentem vanitatem facile refellunt Homerus, & Dionysius Halicarnassius, quorum ille omnibus Trojanis nomina dat Græca: alter longa, & seria disputatione con-

that Horace confesseth he could not understand it.

(1) Brittons, nempe the Welsh and Cornishmen.

(2) Giants begotten by devils, that inhabited Britain before the arrival of Brutus, as the Welshmen fable.

tendit Trojanos ab ultimis usque primordiis genere Græcos fuisse. Illud vero prætereo, quod cum in Angliam appulisset cum non magno comitatu, quomodo intra viginti annorum spatium tria regna condiderit, & qui universi in primo adventu vix unius modicæ coloniæ numerum explere poterant, tam brevi inf lam orbis maximam non pagis modo & urbibus, sed tribus regnis amplissimis occuparint : quique paulo post abundante multitudine, nec Britannia (ut videtur) eam capiente Germaniam regionem tam late fusam ceperint, incolasque victos in suum non Britannicum, sed Latinum nomen transire coegerint : atque ab undeviginti illis fratribus, qui (1) ne ipsi quidem Germani erant (nam singulis fere singulæ matres erant) Germaniam dici. Hoc nos commenum tam ex omni parte absurdum non adduximus in medium, ut confutaremus, sed ut Germanis irrideandum proponeremus.

X. Hæc in universum de commentis Brittonum dicta sint. Consilium autem fingentium non adeo mihi obscurum videtur. Illa enim de Dæmonum cum puellis concubitu monstrosa fabula illuc mihi pertinere videtur, ut Brutum suum cum duabus vicinarum gentium maximis vel cognatione jungeret, vel de nobilitate cum eis decertaret. Galli enim Cæsare, & Germani Tacito authoribus a Dite patre se oriundos ferebant. Similis quoque videtur fuisse causa fabulæ de Bruto fingendæ. Nam cum in Epiro Buthrotii, in Sicilia aliquot populi in Italia Romani, Campani, Sulmonenses, in Gallia Arverni, Hedui, Sequani, & posterius Franci Trojanorum nescio quos conditores laudarent, Britannicarum rerum scriptores ad suæ gentis nobilitatem exornandam non parum sibi collaturi videbantur, si ex antiquitatis arcanis ejus peterent primordia : idque petissimum a Trojanis, vel ob urbis claritatem omnium gentium literis celebratam, vel ob cognationem cum tot nationibus, quæ ex eodem illo velut naufragio prodiisse dicerentur. Neque arrogans id mendacium visum iri existimabant, si illius cum tot gentibus communicatæ nobilitatis ipsi in parte aliqua hærerent. Hinc opinor illud de Bruto commentum, aliaque antiquiora non minus stultè recepta, quam impudenter ficta : quarum omnium rerum ut vanitas argueretur, satis fortasse fuisset admonere vetustis scriptoribus ignota fuisse, literis florentibus in lucem prodire non ausa, emorientibus demum nata, ab adulatoribus indoctis prodita, ab hominibus crassis, & nimium credulis, qui fingentium fraudem non intelligerent recepta. Impostorum enim itorum qui non ex historiæ veritate communem utilitatem, sed ex adulatione privatam aliquem fructum petunt hujuscemodi est ingenium, ut cum vehementissime videntur laudare, tum maxime irrideant. Quid enim aliud isti faciunt, qui quorum ornare se simulant nobilitatem, eam ut clarius splendescat, de totius naturæ colluvione petunt ? & ea generis claritate homines creduli dicam, an stolidi sibi placent, quam nulli finitimorum eis invident.

XI. Qui Scotorum res literis prodiderunt, honestiorem, ut ipsis visum, originem ediderunt : sed nihilo Brittonum nobilitate minus fabulosam. Non enim è Trojanorum profugis reliquiis : sed è Graiis illis heroibus, quorum posterii Troiam everterunt, majores nobis adoptarunt. Nam cum Græcorum prisca illis temporibus duo maxime

(1) They were not full brethren.

genera celebrarentur, Dores & Iones, ac Dorici generis principes essent Argivi, Ionici vero Athenienses, Scoti principem suæ gentis conditorem Gathelum quendam faciunt : quem Argi, an Cecropis esse filium mallent, incertum reliquerunt. Ac ne Romanorum in hac parte cederent claritati, validam ei latronum adjecerunt manum, cum qua profectus in Ægyptum præclaras res gefisse dicitur, copiisque Regiis post Mosis discessum fuisse præfectus. Deinde cum uxore Scota Regis Ægyptii filia totum Europæ litus ad mare internum perti- nens circumnavigasse : ac præteritis tot regionibus illa ætate desertis, aut certe raris in locis, & a paucis habitatis Græcia, Italia, Gallia, totoque Africæ litore, (ut omittam interim tot maris interni insulas) alii eum ad Iberi annis ostium exponunt, eoque agro, quem tenere non poterat relicto in Galæciam regionem multò steriliorem traducunt. Alii Oceanum primum, ut arbitrator, mortalium classe ingredi ausum ad Durii fluminis ostium exponunt, eoque in loco celebre oppidum condidisse volunt, quod de nomine ejus Portus Gatheli nunc vocetur : unde universæ regioni, quæ a Lusò, & Lusà Bacchi filiis diu Lusitania fuerat appellata, Portugalliam dici cœpisse. Deinde coactum illinc in Galæciam penitus abire Brigantiam ibi extruxisse, quæ nunc Compostella vocetur. Bracaram item ab eo ad Mundæ annis ostium conditam.

XII. Hæc de origine suæ gentis fabulose tradunt Scoti : in quibus fingendis quam nostri parum circumspècti fuerint vel hinc æstimare licet, quòd Græco illi Gathelo scriptoribus Græcis ignoto ne Græcum quidem nomen dederint : quòd urbi a se conditæ Latinum à portu nomen potius quam Græcum dederint, præsertim illa ætate, qua Græcorum paucissimis Latium ipsum fuit cognitum : quod dubitant Argine, an Cecropis fuerit filius, cum Cecropem Argus prope centum annis antecesserit : quòd is, qui inter homines omnium ingeniosissimos tantum prudentia præstiusset, ut secundum à Rege locum teneret, ut Mofi profugo sufficeretur, ut peregrinus Regiis honoraretur nuptiis, relicta regione totius orbis fertuissima, tot prætervectus dextra, lævaque continentis utriusque terras, tot insulas proventu frugum omnes, æris temperie plæraque insignes Cretam, Siciliam, Corsicam, Sardiniam, quæ illa ætate ab agresti hominum genere tenebantur verius, quam colebantur, in Oceanum etiam ipso nomine formidabilem eruperit, præsertim cum homines adhuc non magnum rei nauticæ usum haberent, Portugalliam, seu Portum Gatheli urbem condiderit ad Durium : cujus urbis nomen nusquam reperitur ante Saracenorum in Lusitania dominatum : Bracaram etiam ædificavit ad Mundæ fluminis ostium, cum inter Bracaram, & Mundam intersint multa passuum millia, interjectis etiam duobus claris annibus Durio, & Vaca : Bracaraque omnino mariùma non sit. Subit & illud quærere, qui fiat, ut Gathelus homo Græcus, & illustri loco natus, & rebus gefis clarus cum è gente esset ambitiosissima in sui nominis memoria prodenda posteris, magnoque comitatu in extremas orbis totius oras, & ut tum res erant, prope incultas, & barbaras veetus oppida condiderit, nulli tamen eorum non modo suum, sed ne Græcum quidem nomen imposuerit. Portugalliæ enim nomen, aut (ut illi malunt) Portus Gatheli tot vetustis scriptoribus, qui ex professo terrarum, & locorum nomina sibi scribenda sumpserunt, ignotum ante quadringentes annos celebrari cœptum est. Neque minus de istius Gatheli adventu in Hispaniam suspecta est omnium Græcorum, & Latino-

Latinorum taciturnitas, præsertim cum Phœnicum, Persarum, Pœnorum, Iberorum, Gallorum, & comit in Herculis, & Bacchi qui in Hispaniam advenerint frequens, & illustris mentio fit apud veteres. Sed nostri fabulatores opinor monumenta veterum non legerunt: alioqui enim quando illis è Græcia conditorem gentis & suæ nobilitatis authorem educere visum erat, nunquam commississent, ut hominem potius ignobilem sibi comminiscerentur, quam ad Herculem, & Bacchum omnium gentium monumentis celeberrimos suum genus referrent.

XIII. Hæc fere de origine suæ gentis a nostris traduntur: quæ si cui pluribus quam res poscat, profectus esse videar, is velim ex adverso consideret quam pertinaciter quidam hæc tanquam (1) Palladium cælo demissum propugnent. Id si fecerit, non dubito, quin adversariorum pervicacia sit eum nobis minus iniquum redditura. De reliquis gentibus, quæ in hanc insulam posterius venerunt, & domicilio locum cæperunt, Pictis, Saxonibus, Danis, Normanis, quoniam eorum historia nihil monstri continet, posterius commodiore loco dicemus. Hæc vero duæ nationes (quarum meminimus) è Galliis mihi videntur oriundæ. Id cur ita esse existinem adjiciam, si pauca prius de antiquis Gallorum institutis dicam. Gallia omnis quanquam est frugum ferax, tamen & est, & fuisse dicitur hominum feracior: adeo ut Strabone teste Celtarum, quæ tertia pars est Galliæ, inventa sunt trecenta millia eorum duntaxat, qui arma ferre possent. Itaque cum in agro quanvis fertili, multitudine tamen laborarent sua, ad eam minuendam permissum fuisse creditur, ut puerorum amoribus indulgerent. Hac tamen ratione cum non satis provisum adversus inopiam agri videretur, prægravante adhuc turba liberorum capitum, sæpe decreto publico, interdum privatis consiliis ad exhauriendam domi multitudinem in omnes circum circa regiones frequentes colonias emiserunt. In Hispaniam autem, ut inde incipiam, tam frequentes, ut Ephorus teste Strabone Galliæ longitudinem ad Gades usque porrexerit, & certe totum latus Hispaniæ ad septentriones versum populorum, & gentium nominibus diu Gallicam testata est originem. Primi autem nobis occurrunt Celtiberi,

————— profugique a gente vetusta

Gallorum Celtæ miscentes nomen Iberis.

Hi tam late suos fines propagaverunt, ut quanvis asperam regionem, nec alioqui frugiferam incolerent, tamen M. Marcellus sexcenta talenta tributi nomine ab eis exegerit. Sunt etiam à Celtis, aut Celtiberis oriundi Celtici ad Anam fluvium, Ptolemæo Beticis cognominati, & Celtici alteri in Lusitania Anæ propinqui: & si Pomponio Melæ homini Hispano credimus, à Durii fluminis ostio ad promontorium usque, quod sive Celticum, sive Nerium vocant, Celtici colunt cognominibus distincti, nempe Grovii, Præsamarci, Tamarici, Nerii: ac cæteros quoque Galacos à Gallica origine non abhorreere nomen gentis indicat. Ab altera parte transierunt è Galliis in Italiam Ligures, Libui, Salassi, Insubres, Cenomani, Boii, Senones, & (si nonnullis scriptoribus antiquis credimus) Veneti. Hæc gentes quam late dominatæ sint in Ita-

(1) The image of Pallas carefully kept by the Trojans, as containing in it the preservation of their city: but Diomedes and Ulysses ascended by the common jakes, killed the keepers, and carried away the image, before that city was destroyed by the Grecians.

lia cum nemini paulum modo in historiaram lectione versato sit ignotum, non habeo necesse explicare. Sed nec inquiram diligentius quantæ Gallorum manus vel in Thracia confederint, vel ex ea egressæ Macedonia, Græciaque proculcata in Bithyniam transferint, regnaque Gallogræcorum in Asia condiderint : quando ad nostrum institutum ea res non magnè pertinere.

XIV. Ad Germaniam festinat oratio, ac de coloniis in ea Gallicis locupletissimos habeo authores C. Julium Cæsarem, & C. Cornelium Tacitum. Ille enim in commentariis belli Gallici scribit, quodam tempore Gallos Germanis habitos fuisse fortiores. Itaque Teutofages fertilissimam Germaniæ partem circa Herciniam silvam tenuisse, & Boëni, ut alter affirmat, ipso nomine conditores suos Boios indicant. Et pampira inter Merum, & Rhenum amnes aliquando Helvetii tenuerunt : Gallicæ originis etiam fuere Decumates trans Rhenum, & ad Danubium Gothini, quos Claudianus Gothunnos vocat, Arrianus in vita Alexandri Getinos, Flavius Vopiscus in Probo Gautunnos appellat. Sed & Gothunnos inter Getas Claudianus recenset, & Stephanus putat Getas ab Arriano Getinos dici : ut fortasse ne Getæ quidem ipsi a Gallica gente alieni fuerint ; quandoquidem certum est multas gentes Gallicas in Thraciam profectas esse, atque etiam resedisse in ea parte, quam Getæ tenuisse dicuntur. Gothinos quoque ætate sua Tacitus ait sermone Gallico fuisse usos. Cimbri quoque teste Philemone, & (si Tacito credimus) Æstiones ad mare Suævicum, ubi succinum legitur, habitantes tum locuti sunt Britannice, qui sermo erat idem cum Gallico, aut non multum ab eo diversus. Sunt & alia plurima Gallicarum per Germaniam coloniarum vestigia, quæ non gravate persequerentur nisi quæ dicta jam sunt, abunde ad nostrum institutum facerent : nempe ut ostendam quam late Gallia circa Britanniam suas diffuderit colonias. Quid ergo Britannia, quæ nec magnitudine, nec viribus, nec rei militaris peritia nationes illas æquabat ? eane tam vicina Gallorum fortissimis, nec aëris clementia, aut soli sæcunditate propinquis regionibus inferior nullos externos colonos accepit ? imo, ut Cæsar, & Tacitus asseverant, complures : ut autem ego contendo, veteres cultores universos. Tres enim antiquitus gentes, ut satis constat, totam insulam tenuerunt, Brittones, Picti, & Scoti : de quibus deinceps dicemus.

XV. Atque ut a Brittonibus, qui latissime in Albio regnarunt exordior, primus (quod sciam) C. Julius Cæsar aliquid certi de eis prodidit. Is interiores incolas indigenas putat : ideo credo, quod diligentius perquirando nihil de primo eorum adventu compererat : nec ulla tum erant apud eos monumenta literarum unde id disci posset. Maritima insulæ ait teneri a Belgis, quos spes prædæ illexerat, agri sæcunditas, & cæli clementia detinuerat. Ejus rei argumentum putat, quod plerique, civitatum unde venerant, nomina retinebant : quod ædificia Gallicis essent similia. Addit Cornelius Tacitus author gravissimus mores non esse dissimiles : parem & in periculis deprecandis audaciam, & in defugiendis formidinem : magnas utrinque factiones, magnas clientelas fuisse. Denique sua ætate talem esse Britanniam, qualis arte adventum Romanorum fuerat Gallia. Adjicit præterea Pomponius Mæla in bello Britannos equitatu, bigis, curribus Gallico armatu dimicare. Beda quoque omnibus, qui fabulosa de Brittonum origine scripserunt & ætate major, & autoritate prior primæ insulæ cultores ex Armorico tractu venisse affirmat. Ab his non dissentiunt quidam Græcorum Grammatici, qui Britannos a Britanno Celtus

Celtus filio nomen accepisse tradunt. In eo certe consentiunt, quod è Gallia eos intelligi voluerunt oriundos. E recentioribus huic sententiæ subscribunt Robertus Cænaïis, & in vita Diocletiani Pomponius Lætus minime spernendus author : uterque opinor vi veritatis coactus. In hoc tamen uterque mihi videtur errare, quod eos è Brittonum peninsula ad Ligerim quæ nunc Britannia vulgo vocatur, educat : præsertim cum maritimæ Britannorum coloniam ipsam, ut Cæsar ait, nominibus testentur unde demigraverint.

XVI. Sequitur ut de Gallicis coloniis in Hiberniam missis agamus. Jam ante ostendimus totum latus Hispaniæ quod ad septentriones exporrigitur Gallicis coloniis occupatum fuisse. Ex Hispania verò causas in Hiberniam commigrandi video complures fuisse : nam vel in Hiberniam eos pertraxisse videri potest facilis e propinquo trajectus, vel domo expulsi immoderata imperia Persarum, Phœnicum, & Grecorum in Hispanos bello superatos, & propter infirmitatem eis obnoxios. Item inter Hispanos ipsos è multis nationibus homines inter se male coalescentes, & studium libertatis, & fuga servitutis inter motus civiles, & novas rerum perturbationes in gente belli avida subinde exorientes. Has migrationum causas qui expendet, non mirabitur opinor si plerique fortunam quanvis tenuem foris, modo cum libertate conjunctam domesticam, & quidem acerbam servituti prætulerint. Retinuit autem illuc advectos turbulentior indies rerum Hispanicarum status, nunc Carthaginienfibus, nunc Romanis omnia servitutis mala in bello superatos exercentibus, & multos præterea ad eandem malorum fugam compulit : præsertim cum Hispani tum nullam aliam vicinam regionem haberent, in quam aut rebus domi florentibus exuberantem multitudinem emitterent, aut unde rebus adversis calamitatum periculum peterent. Retinuit & aëris clementia. Est enim, ut ait Cæsar, cælum Britannicum Gallico temperatius : Hibernicum autem solum amenitate, & cælum temperamenti æquabilitate longe Britannicum superat. Præterea homines in solo aspero nati, & educati, ocio, ut sunt omnes Hispani dediti, ad pascua fere totius Europæ uberrima ducti sese libenter è domesticis tumultibus in sinum externæ pacis recondebant.

XVII. Sed nec gentis cujusque de suis majoribus opinionem quæ verisimilibus conjecturis innitur, & testimonio vetusto confirmatur repudiandam existimo. Nam Cornelius Tacitus occidentale latus Britanniam, sive Albiam a posteris Hispanorum coli certa, ut ipsi videtur, conjectura affirmat. Verisimile autem non est Hispanos relicta a tergo Hibernia terra propiore, & cæli, & soli mitioris in Albiam primum descendisse, sed primum in Hiberniam appulsi, atque inde in Britanniam colonos missos : quod & Scotis contigisse omnes eorum annales affirmant, & Beda libro primo testatur. Scoti enim omnes Hiberniæ habitatores initio vocabantur, uti indicat Orofius. Nec semel Scotorum ex Hibernia transitum in Albiam factum nostri annales referunt : sed primum duce Fergusio Ferchari filio : deinde post aliquot ætates domo pulsos in Hiberniam rediisse, atque denique duce Reutharo in Britanniam reverbos. Post etiam regnante Fergusio Secundo magna auxilia Scotorum Hibernicorum missa, quibus sedes in Gallioidea sint data. Et Claudianus ætate sua auxilia illinc adversus Romanos transmissa indicat : ait enim

————— totam cum Scotus Iernam
Movit, & infesto spumavit renigæ Tethys. Et alio loco :

Scotorum cumulos flevit glacialis Ierne.

Principio autem cum utriusque, id est Hiberniæ incolæ, & coloni eorum in Albium missi Scoti appellarentur, ut discrimine aliquo alteri ab alteris distinguerentur, initio cœpere alteri (1) Scoti Ierni, alteri (2) Scoti Albini vocari: ac paulatim utrinque cognomenta loco nominis usurpata effecerunt, ut vetus nomen Scotorum prope oblivioni daretur: ac non ex usu loquendi, sed annalium memoria repeteretur.

XVIII Quod ad nomen Pictorum attinet, non patrium, & vetus id eis fuisse arbitror, sed a Romanis ex re datum, quod corpora cicatricibus haberent inscripta: quod & versus Claudiani indicat,

Ille leves Mauros, nec falso nomine Pictos
Edomuit, Scotumque vago mucrone secutus
Fregit Hyperboreas remis audacibus urdas.   Item alibi:
Venit & extremis (3) legio prætenta Britannis,
Quæ Scoto dat fræna truci ferroque notatas
Perlegit exanimis Picto moriente figuras.

Herodianus quoque de eadem gente, sed nomine tacito loquens hanc pingendi rationem, nisi quod ferri non meminit, dilucide exprimit. Neque (ait) vestis usum cognorunt: sed ventrem, atque cervicem ferro incingunt, ornamentum id esse, ac divitiarum argumentum existimantes: perinde ut aurum cæteri barbari. Quin ipsa notant corpora pictura varia & omnifariam formis animalium, quocirca ne induuntur quidem, videlicet picturam corporis ne adoperiant. Quo vero nomine sese ipsi nuncuparent in re tam vetusta difficile dictu est. Vicinæ certe nationes in eorum nomine parum secum contentiunt. Nam Brittones Pichtiades, Angli Pictos, Scoti præfci Peachtos eos appellant. Locorum vero quorundam nomina quæ quondam Picticæ ditionis fuerant, nunc verò a Scotis tenentur, diversam ab omnibus appellationem ostendere videntur. Nam Penthlandici montes, et frætum Penthlandicum a Pentho, non a Picto composita videri possunt. Sed hæc nomina posterioribus temporibus ab Anglis, aut certe Scotis Anglicum ferriorem usurpantibus indita fuisse crediderim. Eorum enim apud præfcos Scotos nec intellectus, nec usus est ullus.

XIX. De nomine vero Pictorum utcumque se res habet, sive Romani vocabulum barbarum in propinquam vocem Latinam translulerint, sive Barbari Latinam ad sui quisque ferrioris sonum, & declinationem proxime accommodaverint, ego certe in magno non ponam discrimine. Sed quando de nomine constat, & (4) ab orientali cœli plaga, alii è Scythia, alii è Germania eos in Britanniam appulisse rerum scriptores fatentur, restat ut vestigia persequentes conjecturis, si fieri potest, ad veritatem perveniamus. Neque aliud certius vestigandi initium video, quam a corporis illa pictura. Pingebant autem Britanni, Arii in Germania, & Agathyrsi corpora: sed, ut in bello terribiliones hosti apparerent, succis modo herbarum se inficiebant. Sed cum Picti ferro cutem variarent, ac diversorum animalium figuris inscriberent, verius

(1) The Scots of Ireland.

(2) The Scots in Britain, who now only are called Scots.

(3) Legio prætenta Britannis, a Roman legion that kept guard upon the Roman wall to defend their province. These legions were not only composed of Italians, but also of divers other nations; yea

of the Britons themselves, as is seen by ancient stones dug out of the ruins of Severus's wall. They defended the wall against the irruptions of the Scots and Picts, perpetual enemies to the Roman province.

(4) The east part of the heavens.

erit quærere quæ gentes vel in Scythia, vel Germania, regionibusque vicinis certo illo pingendi corpora instituto non ad terrorem, sed ad decorem uterentur, obse var. Occurrunt autem in Thracia, ut Vergilio placet, Geloni, de quibus Claudianus libro primo adversus Rufinum: Membraque qui ferro caudet pinxisse Gelonus.

Occurrunt apud eandem poetam in Thracia Getæ,

Crinigeri federe patres pellita Getarum

Curia, quos plagis decorat numerosa cicatrix.

Igitur cum Geloni Vergilio sint Getis vicini, & vel Gothunni, vel Getini juxta Arrianum Getis annumerentur, quid vetat cum juxta Tacitum Gothunni Gallice loquerentur, hinc credere Pictos oriundos? verum e quacunque natione Germanica advenerint, mihi fit verisimile eos fuisse de veteribus Gallorum colonis, qui vel ad mare Suevicum, vel Dannubium sedes habuerunt. Gallici enim generis homines cum a Germanis alienigenæ (ut erant) haberentur, eorum puto nomen in contumeliam abiit, adeo ut uno vocabulo WALSCH Gallum, peregrinum, & barbarum indicent. Ideoque sive a vicinis ejeti, seu tempestatum vi adacti fuerint, facile majores Pictorum Scotis fuisse conciliatos puto, atque ab eisdem, ut traditur, adjutos, ut homines cognatos, ejusdem fere linguæ, nec dissimilium rituum: eoque facile impetratum, ut sanguinem miscerent, connubiisque prope in unam gentem coalescerent. Alioqui enim non video quomodo Scoti, qui tum Hiberniam tenebant, homines feri, & inculti peregrinos omnium rerum egenos, ac tum denique visos, nullo legum, sacrorum, aut linguæ commercio conjunctos, tot necessitatibus circumventos in jus affinitatis, ac prope omnium rerum societatem tam facile ascivissent.

XX. Hic nobis nonnihil obstare videtur Bedæ Anglosaxonis auctoritas, qui unus (quod sciam) Pictos a Scotis diversa lingua prodit usos. Ait enim de Britannia loquens eam quinque linguis unam eandemque summæ veritatis, & veræ sublimitatis scientiam scrutari, & confiteri, Anglorum, Brittonum, Scotorum, Pictorum, & Latinorum. Bedam autem ego opinor pro quinque dialectis quinque linguas dixisse: quod a Græcis in re simili factum videmus. Item a Cæsare in exordio commentariorum belli Gallici. Tres enim Galliæ partes linguis, moribusque diversis esse usas ait. At Strabo, ut Aquitanos a cæteris lingua discretos esse confitetur: ita reliquos Gallos eadem lingua, sed paulum variata uti. Sed nec Scotos a Brittonibus toto sermone, sed dialecto potius discrepasse arbitror, uti posterior dicam, cum nunc etiam tam in sermone consentiant, ut eodem aliquando uti fuisse videantur, minusque inter se differant, quam quædam Gallicæ nationes, quæ omnes Gallice loqui dicantur. Itaque cæteri scriptores, ne diversi quidem sermonis ullam suspicionem faciunt: & ipsi, quandiu regnum utrunque stetit, velut unius gentis homines matrimonia semper inter se contraxerunt: ac initio mixti, deinde vicini, ac sæpius amici fuerunt, usque ad Pictorum excidium. Sed nec eorum reliquæ (quas extincta militari ætate multas fuisse oportet) ulla ex parte Scotorum linguam corruperint: ac ne in eis, quas reliquerunt sedibus ullum peregrini sermonis vestigium remansit. Omnes enim Pictorum regiones, ac singula etiam loca Scoticas appellationes hodie retinent, præter admodum pauc, in quibus prævalecente supra patriam (1) Saxonica lingua Germanicæ

(1) The Saxon tongue is a dialect of the High German, which comes nearer to the Danish and Flemish dialect, than to the High Dutch now.

originis nomina sunt imposta. Nec illud omittendum, quòd ante Saxonum in Britanniam adventum nunquam ullas Britannicas nationes inter se interpretibus usas legamus. Igitur cum uno consensu Scoti, Angli, & Germani scriptores Pictos è Germania oriundos ferant, constatque Gothunnos, five Get nos Gallorum fuisse colonos, & Gallice locutos, & Æstios ad mare Suævicum Britannice; unde potius existimem Pictos prodiisse? aut quòd sedibus ejectos, nisi ad cognatos contendisse? aut unde potius connubia impetraturos, quam a populo, sanguine, lingua, moribus sibi conjuncto?

XXI. Quòd si Pictos a Gothunnis, aut Æstis, aut Getis neget aliquis oriundos, propter earum regionum longinquitatem, is secum cogitet quot, & quantæ migrationes in omnes partes factæ sint illis temporibus, in quæ Pictorum adventus in Britanniam est conjectus, ac deinceps multis sæculis: intelliget opinor nihil horum non modo fieri, sed etiam facile fieri potuisse. Galli Hispaniæ, Italiæ, Germaniæ, & Britanniæ bonam, magnamque partem coloniis occuparunt: ad Mæotida & Cimmericum Bosporum populando sunt progressi, Thraciam, Macedoniam, & Græciam pervasantes in Asia confederunt. Cimbri, Ambrones, & Teutones Galliam deprædati in Italiam penetrarunt. Geloni, qui Vergilio in Thracia collocantur, apud cæteros fere scriptores vicini in Scythia sunt Agathyrfis. Gothi obscura diu natio diluvii instar brevi tempore Europam, Asiam, Africam inundarunt. Multis igitur deinceps sæculis dum ferociores finitimorum sibi sedes vendicabant, infirmiores potentiorum injuriis obnoxii, patriam, quam retinere nequibant, relinquunt, si homines diu cum fortuna colluctati, atque incertis sedibus per varios errores jactati, se in longinquas regiones tandem aliquando contulerunt, nihil opinor apud rerum peritos admirationis res habere debet.

XXII. Duas præterea nationes vetustas a scriptoribus Romanis collocari videmus intra eos limites, quibus regna Scotorum, & Pictorum aliquando claudebantur, Maiatas, & Attacottas. Ex his Maiatas, quos Dion unus (quod sciam) nominat Picticæ gentis fuisse, reor: quando eos in agris Caledoniis proximis constituit: quos agros certum est Pictos tenuisse. Attacottas ex Marcellino apparet fuisse ex eis, qui aliquando vallo Adriani exclusi postea prolatis imperii finibus ad Severi vallum usque intra provinciam sint comprehensi: quoniam in libello "de (1) castris officiis Romanorum per provincias" inter externa auxilia reperio cohortes aliquot Attacottorum, sicut & Brittonum: quo magis miror audaciam dicam, an stuporem Luddi: audaciam, qui Attacottas fuisse Scotos, sed nullo profus auctore, aut conjectura verisimili affirmet: stuporem, quòd in loco Marcellini a se citato Scotos ab Attacottis separari non videat. Inquit enim Marcellinus, Picti, & Saxones, Scoti, & Attacotti Britannos æri mnis vexavere continuis. Pari stupore ab eo factum est, ut contendat Caledonios è Brittonum gente fuisse, qui planissime Picti fuerunt: quod perspicue Luddus testimonio ex (2) Panegyrico, qui dictus fuit Constantino

(1) Camp-services.

(2) Panegyricus, is a speech made in a public meeting, in praise of any person deserving well of the public, wherein all his virtues and noble achievements are in a florid stile summed up to his great

renown, and with the whole assembly's applause and approbation. Here it is a panegyric made to Constantine the great by an uncertain author, and is still to be seen in the volume of the old panegyrics.

adversus se prolato demonstrat. Inquit enim orationis auctor Caledonum, & aliorum Pictorum filvas. Id testimonium ille qua stulticia est, pro se produxit : & quo stupore est, non contra se facere animadvertit. Quod si vocem inspiciamus, ea linguæ Scoticæ est. Calden enim Scor s ea arbor est, quæ Latinis corilus dicitur : unde & Caledoniæ silvæ nomen reor inditum, & Caledoniorum oppidum ad Taumamnem situm Duncalden adhuc vocatur, hoc est corilorum tumulus. Et si adversus consensum omnium Ptolemæi codicum mihi aliquid permittere auderem, pro mari Deucaledonio scriberem Duncaledonium : & apud Marceillinum pro Dicaledones, Duncaledones, & mari, & gente a Duncaledonio oppido cognominatis.

XXIII. Hæc quæ scripsimus etsi abunde satisfacere possint lectori non iniquo, nihilominus adjiciemus & alia, quæ C. Plinius manifesta originum indicia existimavit : nempe sacra, linguam, oppidorum vocabula. Primùm satis constat maximum amicitiae vinculum, & cognitionis argumentum habitam fuisse similitudinem religionis, & eandem de Diis opinionem. Apud Britannos autem & Gallos idem plane Deorum erat cultus, idem apud utrosque & nusquam alibi (1) Druidum sacerdotium, quorum superstitio adeo utriusque gentis animos pervaserat, ut multi dubitarent utri ab utris eam philosophiam didicissent. Item eadem sacra ex superstitionis persuasione deprehendi ait Tacitus. Nec ab eo ritu fuisse immunes Hispanos, ut quorum bona pars è Galliis originem ducebat, indicat tumulus prope Carthaginem novam qui Mercurius Teutates appellabatur, uti scriptum est a Livio. Idem quoque genus vatum apud Gallos & Britannos in summo fuit honore, quos utriusque Bardos vocabant. Horum & functio, & nomen adhuc perseverat apud omnes nationes, quæ vetere Britannorum lingua utuntur, tantusque eis honos multis in locis habetur, ut & ipsi sacrosancti, & eorum domus pro asylo sint : & inter infestissimos hostes ubi crudelissime & bellum geritur, & victoria exercetur perpetua sit eis, eorumque comitibus ultro citroque commeandi potestas. Nobiles eos ad se ventitantes & honorifice suscipiunt, & munifice dimittunt. Carmina autem non inculta fundunt, quæ (2) Rhapsodi proceribus, aut vulgo audiendi cupido recitant, aut ad musicos organorum modos canunt. Plurima ex veteribus institutis adhuc manent : nec quicquam fere in Hibernia, nisi in ceremoniis, & religionis ritibus est mutatum. Hæc de sacris in præsentia dicta sint.

XIV. Superest, ut de lingua veteri, ac oppidorum, & gentium vocabulis agamus. Hæ autem partes plærunque nobis erunt promiscuè tractandæ, quod altera alteri sæpenumero velut fundamento innititur : præcipue cum nomen proprium aut originatione, aut declinatione patriam asseret. Atque hæc quidem etsi mutua conspiratione sese confirmant, tamen quoad fieri potest, ea nos docendi gratia separabimus. Primùm igitur Tacitus in vita fœderis sui affirmat, non multo Galliam a lingua Britannica esse diversam : ex quo facio conjecturam ali-

(1) Druides, the Druids were the ancient heathen priests and judges in France and Britain ; and because they for the most part did all those offices under oak-trees, from them they received that name. For so oaks are called in the Greek and old Celtic language.

(2) Songsters, minstrels, musicians, a sort of people amongst our Highlanders at this day, that sing the genealogies and noble achievements of their ancestors, like those among the Grecians, that sing Homer's poems.

quando eandem fuisse, ac paulatim vel externarum gentium commercio, vel ignotarum ante rerum inventionem, vel novarum artium inventionem, & frequenti formæ vestiarum, armorum, supellectilisque reliquæ mutatione sermonem facile sequacem multis in partibus interim auctum, interim adulteratum, ac multa nova vocabula genita, multa vetusta vitiata. Cogitet apud se quisque quantum populi inconstantia sibi in hac parte sumat: quantum ei semper & fuerit, & sit præsentium fastidium, & innovandi studium, comperiet profecto illud optimi poetæ, & unici censoris iudicium esse verissimum.

Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos,
 Prima cadunt, ita verborum vetus interit ætas,
 Et juvenem ritu florent modò nata, vigentque. Et paulo infra.
 Multa renascentur, quæ jam cecidere, cadentque
 Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
 Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.

Hæc quidem ille de Romano sermone scripsit, qui magna civium cura incorruptus servabatur: quem omnes nationes, quæ intra tam latos imperii fines continebantur diligenter addiscebant. Ne admiremur igitur linguam ante colonias à Galliis in omnes partes emissas jam domi discordem & deinde diversarum nationum commistione pollutam, & ab initio barbaram, & suis quodam modo neglectam, ac postquam ab externo solo rursus in Britanniam se recepit in regna exteris prærunque obnoxia divisam sibi non semper constare. Nam & initio Celtæ, & Belgæ diversa utebantur, ut Strabo censet, dialecto. Deinde cum Celtæ magnas (1) colonias in Hispaniam emisissent, ut (2) Celtiberorum, & Celticorum indicant nomina, & Belgæ Britanniam maritimam, ut intelligi potest ex Ventæ Belgarum, ex Atrebatum, & Icenorum nominibus, occupassent, non potest fieri, ut non hinc Hispani, inde Romani, Angii, Dani, Normani non multa peregrina vocabula secum advexerint, patria corruperint. Quin illud potius mirandum censeo, quòd nunc etiam tanto post tempore tot gentium adventu adulteratis, & magna ex parte mutatis vicinarum nationum linguis (3) adhuc Britanni non tam sermone toto, quam proprietate, & dialecto inter se discrepent: ac si quis ex eis alterius nationis (4) Britannicè hominem audiat loquentem, forum tamen suæ linguæ agnoscat, & plurima verba capiet, quamquam sermonem univèrsam non intelligat. Nec si non eadem semper apud omnes earundem rerum inveniantur vocabula novum debet videri, reputantibus quantum in singularum gentium sermone quotidie mutant vicinorum commercia, quantum assidua consuetudo, quot nova verba cum rebus nuper inventis nascantur, quot ex ultimis terris cum suis mercibus advehantur, quot vetusta intereant, quot adjectis literis vel syllabis protrahantur, ablatis decurtenantur, transpositis aut mutatis interpolentur.

(1) A colony is a multitude of people sent from one country to another, to make a new plantation.

(2) The Celts were the ancient inhabitants of the middle part of France, of whom descended the Celtiberi and Celtici of Spain. The Belgæ, inhabitants of another third part of France, sent over colonies into Britain, as is manifest

by the names of people and towns being one and the same among the Belgæ in France and here in Britain; as Venta Belgarum, Atrebatum, Icenæ.

(3) He meaneth the Welsh and Scots Highlandmen, the ancient inhabitants of Britain.

(4) *MS.* Britannicæ

XXV. Non quæram quantum, & quam brevi (1) sermo Ionicus ab Attico degeneraverit, quantum ab utrisque reliqui Græci distillent, observemus nobilissimarum in Europa gentium sermonem. Gallica, Italica, Hispanica lingua (2) ab eisdem radicibus ortæ, quam cito a puritate linguæ Latinæ desciverint? nec inter se interim minus discrepant, quam Scotica prisca, & Britannica. Imo si singulas Galliæ provincias (eas dico, quæ Gallicè loqui existimantur) dispiciamus, quantum discrimen inter Galliæ Narbonensis incolas comperiemus, & Vascones? quantumque ab utrisque recedunt utrisque finitimi Lemo-vices, Petragorici, & Arverni? quantum ab his omnibus reliquæ Galliarum provinciæ? Atque ut propioribus utamur exemplis, leges Anglorum quingentos abhinc annos a (3) Gulielmo Normano Gallicè editas nemo Gallorum sine interprete nunc intelliget. Imo si qui longiuscule vixerunt senes, in memoriam revocent quot vocabala ipsi pueris usu protrita nunc profus obsoleta sint: quot autem proavis nostris inaudita in eorum locum successerint, minime mirabuntur eandem ab initio linguam apud gentes longe distitas, & sæpius bello dis-fidentes ita sensim longinquitate temporis immutari, ut propemodum tota diversa videatur. Contra vero cum non tot annis, sed sæculis (4) in sermone Britannico videam eam concordiam inter nationes vel spatio terrarum longè separatas, vel mutuis odiis laborantes, quanta non est inter multos Gallorum populos, qui sub eisdem Regibus, & legibus diu vixerunt. Cum talem igitur in loquendo concordiam mecum recogito, quæ & veterem cognationem & non obscuras ejusdem originis notas adhuc fervet, facile adducor, ut ante Saxonum adventum omnibus Britannis non multum diversam fuisse linguam credam: ac proximas Gallico litori nationes verisimile est Belgica usos fuisse: è quorum finibus bona pars vicinorum Galliæ Britannorum (ut legere est apud Cæsarem) transinigraverat. At Hiberni, & coloniæ ab eis missæ a Celtis Hispaniæ habitatoribus oriundi, uti credibile est, (5) Celtica utebantur. Hæ gentes cum velut è longinqua peregrinatione reversæ vicinas occupassent sedes, ac prope in unum populum committæ fuissent, rursus prope confusis (6) idiotismis sermonis quandam permixtionem factam reor, ut neutri linguæ vel Celticæ, vel (7) Belgicæ omnino similem, ita neutri penitus dissimilem:

(1) Sermo Ionicus, that dialect of the Greek, which is called the Ionic, from which, some think, the Latin tongue had its original. Sermo Atticus was that most ornate dialect of the Greek tongue, which the eloquent Athenians used.

(2) The Italian, French and Spanish languages were derived from the Latin, during the time the Romans were commanders of these countries.

(3) William, duke of Normandy in France, conquered England, and gave them laws written in the French language, which is the law of England to this day.

(4) In the old Scots language spoke by the Highlandmen, and the Welsh language, there is so great agreement, that doubtless they have sprung from

one original, which can be no other than the old Gallic or French.

(5) The Celtic or Gaulish tongue, which was spoken by the Celts, and communicated to all their colonies in Spain, Italy, Germany, Hungary, Asia, and the British islands. And it is from it that there are so many words to be found common to all these nations, which it seems were radicals in that old Celtic language.

(6) Idiotismus sermonis, the idiom or way of speaking that is proper and peculiar to every several language, and cannot be expressed in another but by way of paraphrase and circumlocution. In the Latin tongue we commonly call them phrases.

(7) Flemish or Low-Dutch.

qualem an'advertere licet in eis nationibus, quæ Germanicè loqui solentur, & tamen a vetusto sermone multum descivisse constat. Intellego Danos, Saxones maritimos, Frisios, Flandros, & Anglos, in quibus omnibus facile erit deprehendere quaedam literas, sonos, & inflexiones unis Germanis proprias, & cum nulla alia gente communes. Ex hoc opinor literarum sono, & familiari singularum gentium in certis literis pronunciandis ratione, & aurium judicio, item ex compositione, & declinatione vocum certiora sumi posse indicia cognati sermonis, quam è singulorum verborum significatione.

XXVI. Hujus rei exempla sunt, in literis (1) W. Germanicum, in compositione Moremarusa, & Armoricus, de quibus dictum est. In declinatione ea quæ apud Gallos in AC exeunt, quorum prope infinitus est numerus : quæ forma apud Scotos est (2) hypocoristica & apud veteres Gallos fuit. * Apud Scotos a Drix, quod veprem significat, declinatur Drissac, id est vepricula, & a Brix, quod rupturam indicat, Brixac : quod nunc Galli pronunciant Brissac. Quod enim Brix Scotis dicitur, id Galli adhuc Bresche appellant nullo discrimine in vocum significatione. Scriptura ut discrepet in causa est, quòd veteres Scoti, & adhuc universi Hispani X litera pro duplici ff. utebantur. Itaque veteres Galli a Brix Cœnomanorum oppidum Brixiam nominarunt, & a Brixia rursus Brixiacum, quod vulgo Brissacum. Simili prope forma ab Aurelia Aureliacum factum est, & ab Eburâ, quæ Cerealis, vel Eborâ, quæ Felicitas Julia Hispanis cognominatur Eboracum, ab Hispanis oriundi (3) Brigantes declinaverunt, Gallici sermonis proprietatem in declinando exprimentes. Quin & præter ea, quæ nobis commemorata sunt totum illud Britannicæ latus, quod ad occidentem hibernum porrigitur manifesta & Gallici sermonis, & originis impressa retinet vestigia, eaque etiam perspicuo gentium exterarum testimonio comprobata. Prima in eo latere occurrit, quam multi Cornualliam, Cornaviam veteres, vulgus Kernico vocant : quemadmodum & apud Scotos Cornavii, qui in ultima fere septentrionalis plagâ statuuntur a Ptolemæo, vulgo Kernic appellantur. A Kernico igitur, & Vallis Cornuallia deducta est, quasi dicas Kernicogallos. Vallis etiam in eodem latere altera peninsula (4) & nomine, & sermone majores suos asserit. Id ejus nomen qui ad Germanici sermonis sonum propius accedunt per (5) W. propriam unius Germanis literam efferunt : quam literam reliqui vicini, qui utuntur sermone prisco, nullo modo pronuciare possunt. Imo ne tormentis quidem

(1) The double W, as in the words will, world, wanton, &c. is not used by any other nation but the German, and those who follow the German dialect.

(2) Diminutiva, ut à Drix, Vepres, Drissac, Veprecula ; brier, brierling : so thingling, a little thing, is a diminutive from thing.

(3) He meaneth these in Britain who dwell about York, descended from the Brigantes of Spain, who from the city of Eburâ in Spain, named their city of York, Eboracum, forma diminutiva : which proveth that both they and the Brigantes of Spain are descend-

ed of the Galli, seeing they follow their manner of names diminutive.

(4) Wallia is pronounced by the English after their German accent for Gallia ; as Cornuallia for Kernicogallia, which sheweth that the Cornish and Welshmen are descended of the French.

(5) The German W is a letter, that no other people but they that are descended of the Germans can pronounce : and some have observed in their lips, that it cometh nearest to the sound of our F and VAU ; as, WAS WOLTEIR, they speak it FVAS FVOLTEIR ? What will you ?

a Kernicovallo, Hiberno, aut prisco Scoto exprimes, ut eam proferat. Gallis verò qui Valliam nominare volunt, G semper prima est litera, nec in hoc nomine solo id observare licet, sed in aliis multis quæ a litera G. habent initium. Gallicum enim sermonem qui ex r. pinquitate regionum germanissant, Wallum vocant: & in aliis prope infinitis hac permutatione literarum utuntur. Contra vero quæ regio est Angli. Wale., & North Wales, ea Gallis est Gales, & Norgales pertinaciter adhuc in vestigiis antiqui sermonis hærentibus.

XXVII. At Polydorus Vergilius velut novo commento sibi placet, quòd rem nulli sermonis Germanici mediocriter perito ignotam se u. um animadvertisse putat, nempe quòd vox illa Walsch peregrinum significet, atque inde Vallos, seu peregrinos ab eis fuisse nuncupatos. Hac in re mihi præter æquum sibi placere videtur. Nam si a peregrinitate nomen illud ductum fuisset, (1) rectius opinor in Angios adventitios competeret, quam in eos, qui propter antiquitatem indigenæ multis veterum sunt crediti. Aut si ab Anglis eis impositum fuit, cur Scotis, & Pictis id nomen non dederunt, qui rectius quam Brittones ita vocari poterant, ut quibuscum rariora commercia, & minorem usum habebant? aut si Angli tam contumelioso nomine Vallos notassent, num etiam ipsi Brittones tot sæculis Anglorum hostes interfississimi, & nunc etiam magis obnoxii, quam amici id nomen agnoscerent? quod quidem non inviti faciunt. cum ipsi sua lingua se Cum-bros appellent. Quid, quòd vox Walsch non simpliciter Germanis peregrinum significet, aut barbarum? sed etiam priore, & proprio magis intellectu Gallum. Itaque vox Vallia. ut ego quidem sentio, à verbo Gallia est immutata ab Anglis consentientibus quidem de nomine cum cæteris vicinis nationibus, sed observata tamen proprietate linguæ Germanicæ in prima litera enuncianda Wallia. Veteres certe ejus peninsulæ incolas Silures appellabant, ut apparet ex Plinio: quod nomen in parte quadam Valliæ diu apud posteros resedit. Lelandus autem genere Britannus in suæ gentis antiquioribus monumentis proferendis homo apprime diligens affirmat Valliæ partem aliquando Rossiam fuisse vocatam: quæ vox Scotis peninsulam indicat. Verum nationes propinquæ videntur nomen in loquendo potius usurpasse, quod gentis originem, quam quod regionis situm, & formam demonstraret. Idem quoque in Scotorum nomine est factum. Nam cum ipsi se Albinos nomine ab Albio declinato vocent, vicini tamen Scotos eos nuncupant, quo nomine origo eorum ab Hibernis declaratur. Sequitur in eodem latere, & litore occidentali Gallo-Idia: quam vocem à Scotis, & Vallis Gallum significare est perhiberi: ut utri alteri a Gallo, alteri a Valio nomen dederit. Valli enim Wallowithiam eam appellant. Ea magna ex parte patrio sermone adhuc utitur.

XXVIII. Hæ autem tres nationes totum Britannicæ latus, quod ad Hiberniam vergit, tenent: nec levia indicia, sed penitus inultas: & -tas Gallici sermonis, & cognationis adhuc servant. Illud autem in primis, quod Scoti prisca omnes nationes, quæ Britanniam incolunt, in duo genera partiuntur: alteros Gael, alteros Galle, sive Gaid appellant: hoc est (ut ego quidem interpretor) Galæcos, & Gantes.

(1) Rather the Welshmen should have named the Saxons or English, Welsh or stranger, than the English, the ancient Welshmen.

Porro Galæci vocabulo, id est Gael ipsi sibi placent : (1) suamque (uti dixi) linguam Galæcam vocant, eaque velut magis culta, & elegante gloriantur : reliquos, hoc est Gallos, velut barbaros præ se contemnunt, & quanquam ab initio Scoti Brittones, hoc est vetustissimos insulæ cultores Gallos appellarent, tamen consuetudo loquendi paulatim obtinuit, ut omnes nationes, quæ posteriori sedes in Britannia collocarunt contumelioso potius, quam gentilitio nomine ita compellent. Vox enim Galle, aut Gald non est minus apud eos significans quam apud Græcos & Latinos Barbarus, apud Germanos Walsch.

XXIX. Jam tandem eò ventum est, ut ex oppidorum, fluminum, regionum, & aliis id genus nominibus linguæ inter Gallos, & Britannos communionem, atque ex ea veterem cognationem demonstremus. Lubricus sane locus, & diligenter examinandus. Nam & superius differimus quam multis de causis sermo publicus immutetur. Quanquam enim non penitus ac semel innovetur, tamen in perpetuo fluxu est, & mutantium inconstantiam sua quadam naturæ flexibilitate facile sequitur. Id autem præcipue apparet in eo rerum genere, quæ non modò temporum momentis, sed unius etiam cuiusque arbitrio sunt obnoxia : qualia sunt singularum rerum, quæ ad usum vitæ quotidianam sunt inventæ, quarum nomina levibus de causis obsolescunt, innovantur, & interpolantur. At in iis quæ sunt æterna, ut cælum, mare, terra, ignis, montes, regiones, flumina, item in illis quæ diurnitate sua quoad naturæ patitur infirmitas æterna illa, & incorrupta quadam tenus imitantur, qualia sunt oppida quæ tanquam sempiterna futura conduntur, diversa longè ratio est. Gentium enim, & urbium non facile quis aut nova nomina fingit, aut vetusta immutat : quippe quæ non temere, sed tere consilio, & consensu populari dantur ab initio a conditoribus, quos vetustas plærunque divinis honoribus prosequatur, & quoad poterat immortalitate donabat. Merito igitur hæc nomina perennant, nec sine magna rerum omnium perturbatione loco cedunt : ac reliquo sermone profus mutato tamen illa pertinaciter hærent, & non nisi invita discedunt. Multum etiam ad eorum durationem facit causa nominis imponendi. Nam in demigrationibus qui vel pulsi sedes antiquas linquebant, vel sponte novas quærebant, amissa patria tamen nomen retinebant, & sono auribus jucundissimo libenter fruebantur, & hac qualicunque nominis umbra soli natalis desiderium leniebant : nec omnino sibi exulare, & procul domo agere videbantur. Sed nec deerant, qui superstitione quadam tacti sanctiorem aliquam, & augustiorem speciem in animis concipiebant, quam quæ in parietibus, & tectis conspici posset, ac non solum charitate patria simulacrum illud, & suavissimum prioris patriæ pignus amplectebantur.

XXX. Certius igitur ex hoc verborum genere cognationis argumentum sumetur, quam ex illis, quæ levissimis, ac sæpe nullis de cau-

(1) The Highlanders call themselves Gael, which argueth their descent to be of Galæcia, a country of Spain, whose old inhabitants came from France : their language they call Gallick, and Abergallick, to speak Irish. But they call the Brittons or Welsh, Galle or Gald, which argueth that the Brittons of old were di-

rectly come from France : yet the Highlandmen now-a-days use this word, Galle or Gald, to signify any man of Britain, who in language and manners differs from themselves, as the Greeks and Latins used the word, Barbarus, and the Germans the word Walsch.

sis rebus momentaneis & dantur, & adimuntur. (1) Nam ut casus efficere potest, ut idem vocabulum in diversis regionibus usurpetur: non tamen credibile est tot gentes, tam longe, lateque fufas eisdem in nominibus dandis toties fortuito consensisse. Proximo loco sunt ea, quæ ex primis deflexa sunt, aut composita. Sæpenumero enim declinationis, & compositionis similitudo propius indicat sermonis communionem, quam vocabula prima: quod hæc fortuito sæpe imponuntur. illa una, ac certa ratione declinantur, & ad certum quoddam exemplum diriguntur, quod Græci (2) Analogian vocant. Hæc igitur certa, & perpetua ratio (3) cognationis (ut Varro loquitur) nominalis nos quodam modo ad (4) generis cognationem, & veterem sermonis communionem ducit. Est & quædam in singulis verbis primogeniis observatio, unde quadam tenui quæ sint (5) inquilina, quæ patria dignosci possit. Nam & Philosophia, & Geometria, & Dialectica quanvis sæpe usurpentur a Latinis scriptoribus, vix ullum tamen habent in lingua Latina cognatum vocabulum, aut ex sese progenitum, aut unde ipsa trahere originem posse videantur. Contra Paradisus, & Gaza in usu sunt Græcis, & tamen esse inquilina vel illinc facile apparet, quod nec majores, nec progeniem in Græcam civitatem ascriptam possint ostendere. Eadem observatio in reliquis etiam linguis ad dijudicandum, quæ domestica, quæ aliunde accersita sint proficiet.

XXXI. Hæc de universo genere dicta sint: nunc è singulis partibus proponamus exempla: ac prima nobis occurrunt, quæ in Bria, Briga, & Brica finiuntur. Briam Strabo libro 7, & cum eo consentiens Stephanus ait urbem significare. Id ut confirmet, hæc nomina inde facta proferunt, Pultobria, Brutobria, Mesimbria, & Selimbria. Sed quæ illis est Brutobria, aliis est Brutobrica, & quæ Ptolemæo finiuntur in Briga Plinio exeunt in Brica, ut verisimile sit Briam, Brigam, & Bricam idem significare. Verum originem omnibus è Gallia esse vel hinc apparet, quod Galli antiquitus in Thraciam, & Hispaniam, non autem illi in Galliam colonos misisse dicantur. Igitur apud scriptores idoneos hæc fere hujus generis leguntur.

Abobrica Plinio in conventu Bracarenfi.

(1) He proveth that the Scots, as also the old Brittons, sundry people of Spain, and of the neighbouring places of Germany and Italy, were descended of the old Galli or French, because they had many names of towns, the same with the French names, and many like to them in composition, as these that are compounded with Dunum, Durum, Magus, &c.

(2) Analogy, in mathematics, is when we compare a thing that's doubtful with a thing like to it, that is clear and conceded by all; and so, by the help of that which is clear and certain, come to the knowledge of that which was doubtful: but analogy, in grammar, is when words are inflected or declined after one uniform manner, and according to a fixed rule: and hence such words are called regular.

(3) Cognatio nominalis, is when two words seem to agree together in sound and signification: but

(4) Cognatio generis is, when they do not only agree thus, but are likewise inflected like one another, and are declined after the same manner. And this is a certain sign that they spring naturally from one original: whereas, by the other, they may be put in two diverse languages by chance.

(5) Verba inquilina, words made use of in a language, but not originally of it: they are inhabitants therein, but not country-men: they may be called sojourning words. Verba patria, are natives of the language, having their birth, kindred, and posterity in it.

- Amalobrica in Itinerario Antonini.
 Arabrica Plinio, conventus Bracarenfis.
 Arabrica altera Ptolemæo in Lusitania.
 Arcobrica Ptolemæo in Celtiberis.
 Arcobrica altera Ptolemæo in Celticis Lusitanis.
 Arcobrica tertia Plinio in conventu Cæsaraugustano.
 Artobrica Ptolemæo in Vindelicis.
 Augustobrica Plinio & Ptolemæo in Lusitania.
 Augustobrica alia Ptolemæo in Vectonibus.
 Augustobrica tertia Ptolemæo in Pelendonibus.
 Axabrica Plinio in Lusitanis.
 Bodobrica Itinerario Antonini & libro de noticia imperii Romani
 in Germania prima.
 Brige Itinerario Antonini in Britannia.
 Brige vicus Straboni ad Cottias Alpes.
 Brutobrica Stephano inter Betim, & Turdulos.
 Cæliobrica Ptolemæo Celerinorum.
 Cæsarobrica Plinio in Lusitania.
 Catobrica in Turdulis Itinerario Antonini.
 Corimbrica Plinio in Lusitania, sed, nisi fallor, corrupte pro Conim-
 brica, cujus meminit Itinerarium Antonini, & quæ luum vetus
 nomen adhuc servat ad Mundam amnem.
 Cotteobrica Ptolemæo in Vectonibus.
 Deobrica Ptolemæo in Vectonibus.
 Deobrica altera Ptolemæo in Autrigonibus.
 Deobricula Ptolemæo Morbogorum.
 Dessobrica non longe à Lacobrica Itinerario Antonini.
 Flaviobrica Plinio, ad Amanum portum. Ptolemæus in Autrigoni-
 bus Magnum vocat : ac nescio an apud Plinium Magnum
 scribi debeat.
 Gerabrica in conventu Scalabitano, quæ in eodem Jerabrica.
 Juliobrica Plinio & Itinerario Antonini in Cantabris, olim Bri-
 ganria.
 Lacobrica in Vaccæis Plinio & Ptolemæo & Festo Pompeio.
 Lacobrica in sacro promontorio Melæ.
 Lancobrica in Celticis Lusitanis Ptolemæo.
 Latobrigi vicini Helvetiis Cæsari.
 Medubrica cognomento Plumbaria Plinio in Lusitania. Hæc ni-
 fallor in Itinerario Antonini vocatur Mundobrica.
 Merobrica cognomento Celtica in Lusitania Plinio & Ptolemæo.
 Mirobrica in Oretanis Ptolemæo.
 Mirobrica altera in Beturia, sive Turdetanis Beticis Plinio & Pto-
 lemæo.
 Nemetobrica in Celticis Lusitanis Ptolemæo.
 Nertobrica in Turdulis Beticæ Ptolemæo.
 Nertobrica altera in Celtiberis Ptolemæo, in Itinerario Antonini
 Nitobrica.
 Segobrica in Celtiberis Plinio : Ptolemæo vero Celtiberiæ caput.
 Talabrica, in Lusitania Plinio & Ptolemæo.
 Turobrica in Celticis Beticæ Plinio.
 Tuntobrica inter Bracares Galæcos Ptolemæo.
 Vertobrica cognomento Concordia Julia Plinio in Celticis Beticis.
 Volobrica Nemetum Ptolemæo.

XXXII. Ad hanc formam pertinere videntur plurima oppidorum, & gentium nomina in omnibus provinciis, in quas Galli colonias deduxerunt. Nam ut a Burgo Burgundus, & Burgundio, ita a Briga Brigantes deduci videntur. Rectus autem casus hujus vocis apud Stephanum est Brigas, unde inflectimus Brigantes, ut à Gigas Gigantes. Sunt autem Brigantes Straboni ad Cottias Alpes : & in eodem tractu Brige vicus : & Brigiani in Trophæo Augusti inter Alpinas gentes recensentur : & Brigantium oppidum est Alpinum : & Brigantii in Vindelicis Straboni : & Brigantia in Itinerario Antonini : & Briga mons Ptolemæo prope fontes Rodani & Dannubii : & Brigantium in Rhætis Ptolemæo, oppidum opinor quod in libro “ de notitia provinciarum Populi Romani ” est Brecantia, & lacus Brigantinus, & in Hibernia Brigantes populi Ptolemæo : & in Albio Brigantes Ptolemæo, Tacito & Senecæ, & Brige oppidum, & Iobrigantium Itinerario Antonini, & Brigantium oppidum Orofio ad Celticum promonto ium, & Flaviobrigantium Ptolemæo in magno portu, & recentior Brigantia nunc in regno Lusitanæ.

XXXIII. Est & alia nominum forma vel a Duno incoantium, vel in eam vocem exeuntium, quam Gallicam fuisse ostendunt cumuli illi arene in litore Morinorum, qui Duni adhuc appellantur, & in mari cumuli adversus Anglicum litus, quibus idem est nomen, & Plutarchus, (is dico, qui “ de fluminibus ” libellum scripsit) qui exponens Lugduni originem Dunum pro vocabulo Gallico agnoscit. In nominibus autem vicorum, & oppidorum exprimendis non est fere alia vox frequentior apud nationes, quæ veterem Gallicam linguam prope integram servant. Intellego Brittones in Gallia Celtica, & præscos Scotos in Hibernia & Albio : & Vallos, & Kernicovallôs in Anglia. Neque enim quisquam est harum gentium, qui id vocabulum pro suo non agnoscat. Id modò interest, quòd Galli veteres compositas inde voces in Dunum finiebant : Scoti plærunque in principio verborum eam collocant. Hujus generis in GALLIA hæc reperiuntur :

Augustodunum in Æduis.
 Castellodunum agri Carnotensis.
 Melodunum ad Sequanam.
 Lugdunum, ad confluentem Araris, & Rodani.
 Augustodunum in Arvernibus Ptolemæo.
 Lugdunum in Convenis Ptolemæo.
 Noviodunum in Tribocis Ptolemæo.
 Uxellodunum Cæsari.
 Juliodunum in Pictonibus.
 Isiodunum, & Regiodunum in Biturigibus.
 Laodunum agri Remensis.
 Cæsarodunum in Turonibus Ptolemæo.
 Segodunum in Rutenis Ptolemæo.
 Velannodunum Cæsari.

In HISPANIA.

Caladunum Ptolemæo Bracar.
 Sebendunum Ptolemæo.

In BRITANNIA.

Camulodunum in Brigantibus Ptolemæo.
 Camulodunum colonia Romana Tacito.
 Dunum oppidum Durotrigum Ptolemæo.

Maridunum Demetarum Ptolemæo & Itinerario Antonini.

Rigodunum in Brigantibus Ptolemæo.

Cambodunum Itinerario Antonini.

Margidunum Itinerario Antonini.

Sorviodonum, vel Sorbiodunum Itinerario Antonini.

Segodunum, & Axelodonum libro de noticia imperii.

Recentiora in ANGLIA.

Venantodunum.

Dunelmum.

In SCOTIA.

Duncaledon, quæ & Caledonia.

Deidonum, aut verius Taodonum ad Taum amnem.

Edinodunum, quam vocem prisici Scoti adhuc retinent : at qui germanissant Edimburgum malunt.

Dunum Hiberniæ oppidum.

Noviodunum, vel Dunum novum in Covalia.

Britannodunum ad confluentem Glottæ, .. Levini.

Sunt autem hoc tempore innumera nomina arcium, aut vicorum, aut collium hinc composita.

In GERMANIA apud Ptolemæum leguntur,

Lugdunum, Segodunum, Tarodunum, Robodunum, Carrodunum.

In ALPIBUS.

Ebrodunum, & Sedunum.

In VINDELICIS, RHÆTIA, & NORICO.

Cambodunum, Corrodunum, Gesodunum, Idunum, & Noviodunum, & in libro de noticia imperii Romani Parrodunum.

In SARMATIA, & DACIA Ptolemæo.

Corrodunum, Singindunum ad Dannubium, Noviodunum ad ostium Dannubii, item Noviodunum alterum.

XXXIV. Sunt & in eisdem provinciis non pauca a Dur declinata, quæ vox veteribus Gallis, & Britannis aquam significabat, & apud quosdam in eodem intellectu adhuc perseverat.

In GALLIA.

Durocotorum in Remis Ptolemæo : legitur & Durocortium, meminit & Cæsar. Divodurum Mediomatricorum Tacito. Divodurum prope Luteciam Itinerario Antonini. Batavodurum in Batavis Ptolemæo & Tacito. Breviodurum Itinerario Antonini. Ganodurum prope Renum Ptolemæo. Gannodurum in Helvetiis Ptolemæo. Octodurum, vel Octodorus in Veragris, Cæsari.

In RHÆTIA, VINDELICIS, & NORICO.

Bragodurum, Carrodurum, Ebodurum, Gannodurum, & Octodurum Ptolemæo. Venaxamodurum, & Boiodurum, libro de noticia provinciarum.

In HISPANIA:

Octodurum, & Ocellodurum Ptolemæo. Durius amnis in Oceanum, Duria in mare internum fluens, & in Hibernia Dur fluvius, Ptolemæo.

In BRITANNIA.

Durocobriva, Duroprova, Durolenum, Durovernum, Durolipons, Durotriges, Durocornovium, Durolitum, Duronovaria, Lactodurum. Ad hanc fortasse pertinent originem Doria major, & minor Alpina fuma,

mīna, alter per Salaffos, alter per Taurinos in Padum influentes. Item Issidorus & Alifidorus urbes Galliæ a situ (ut reor) prope flumina dictæ. Huc etiam pertinet Dureta, quæ vox Hispanis folium ligneum significabat, ut in Augusto scribit Suetonius. Huc pertinet apud Cæsarem proprium viri nomen Domnacus, quod mihi ex Dunaco corruptum videtur. Dunach enim Dunanum, & Dūnensem significare potest, ut Romach Romanum. Dunacus, sive potius Dunachus adhuc inter propria virorum nomina usurpatur, quod nomen utriusque linguæ Latinæ, & Britannicæ ignari perperam nunc Dūcanum, nunc Donatum vertunt.

XXXV. (1) Magus item vox antiqua in omnibus provinciis in quibus publicus fuit usus Gallici sermonis in nominibus urbium exprimendis admodum frequens: quæ res Gallicam eam fuisse indicat. Verum è declinatis ab ea magis suspicari possumus, quam pro certo affirmare domicilium, urbem, aut ædificium ea indicari solitum. In libro de notitia imperii Populi Romani legitur, "Præfectum numerorum Pacensium in præsidio Magis:" item in eodem libro, Tribuum cohortis secundæ Magnis collocatum. Magnos item in Itinerario Antonini invenimus: unumne oppidum, an diversa sint non ausim pro certo affirmare. Verum magis inclinat animus, ut credam diversa. In Magus autem exentia hæc fere legimus. Ex Ptolemæo Noviomagus in Santonibus, Noviomagus Lexoviorum, Noviomagus in Vadecaffiis. Noviomagus Nemetum, Noviomagus in Tricassinis, Noviomagus Biturigum, Juliomagus in Andegavis, Rotomagus in Venelocaffiis, Casaromagus Bellovacorum, Rotomagus Nerviorum, Berbetomagus Vangionum in Germania prima, Vindomagus in Volcis Arecomicis. Item ex Itinerario Antonini Argantomagus, & in Germania prima Noviomagus: ex libro de notitia Imperii Romani Noviomagus Belgicæ secundæ. In Rhætia Drusomagus Ptolemæo. In Britannia ex Itinerario Antonini Casaromagus, Sitomagus, Noviomagus in Regnis, Vacomagi, Magiovinium. Vicomagi pars Pictorum Ptolemæo.

XXXVI. Sunt & alia locorum nomina pluribus harum gentium communia, sed non tam frequenter usurpata, nec tam late sparsa, quam superiora, qualia sunt, Hibernia Romanis insulæ nomen, Pomponio Melæ, Ptolemæo, & Juvenali Juverna, Straboni, Claudiano, & incolis Ierna. Quod aliis Nerium promontorium est, Straboni Ierne. Iernus fluvius Galæciæ Melæ est Ierna. Iernus Hiberniæ fluvius Ptolemæo, Iernus Scotiæ fluvius in Taum cadens. Alter eodem nomine per Moraviam labitur. Regio utrique vicina Ierna vocatur. Ptolemæo Mediolanum oppidum Insubrum, alterum in Santoris, aliud in Aulercis Eburacis, aliud ad Ligerim, aliud ad Sequanam, quod nunc opinor dicitur Meulan, aliud in Germania magna prope Asciburgum, aliud ad Dannubium, aliud in Britannia, cujus etiam meminit Itinerarium Antonini. Item Marcolica Hispaniæ oppidum: Macolica Hiberniæ. Vaga Lusitanæ fluvius, & alter Valliæ in Anglia. Avo Melæ, Avus Ptolemæo, Galæciæ fluvius nomen adhuc retinet. In Argathelia ejusdem nominis fluvius ex Avo lacu defluens. Sacrum promontorium alterum Hispaniæ, alterum Hiberniæ. Ocellum promontorium Britannæ. Ocellum Galæciæ in conventu Lucensi. Ocel-

(1) Magus signifies an habitation or town, used in many compound words by all the Celtic colonies.

hi montes in Scotia. Ocellum ultimum Galliae togatae oppidum Caesari. Uxellum oppidum Britanniae, forte pro Ocello. Nam & Marlianus in antiquis urbium Galliae nominibus explicandis id se nomen varie scriptum invenisse testatur, Ocellum, & Ofcela, & Ofcellium. Atque hinc fortasse Uxellodunum, quod & Uxelodurum solet scribi. Item Tamarus fluvius Galaciae Ptolemaeo, Tamaris Melae, Tamari-ci populus Galaciae Plinio, Tamarus fluvius, & Tamara oppidum Britanniae Ptolemaeo. Sars Galaciae fluvius Melae, Sarcus Scotorum. Eboracum oppidum Lusitaniae, dicta Liberalitas Julia Plinio & Ptolemaeo. Ebury, quae Cerealis in Betica Plinio, Eboracum Ptolemaeo. Auverci Eburyaci in Gallia Celtica Ptolemaeo. Eboracum in Brigantibus Britannis. Deva, nunc Dea Angliae fluvius, & Scotiae unus in Gallovidi, alter in Angusia, tertius dividit Merriam a Marria. Cornavii in Anglia ad ultimum occasum, in Scotia ad ultimum septentrionem. Utrique nunc Kernici vocantur. Videntur & tertii Kernici in Scotia fuisse ad ostium Aveni fluminis, qui limes est inter Lothianam, & agrum Sterlinensem. Nam Beda ad finem valli Severi statuit Monasterium Aberkernie: ubi nunc ruinae Abercorni arcis ostenduntur. Avenus fluvius saepius in Scotia, & Anglia. Aven autem Scotis, & Avon Vallis fluvium significat.

XXXVII. E tribus gentibus, quae insulam primae tenuerunt post Caesaris adventum Brittones paulo minus quingentis annis sub imperio Populi Romani, Scoti, & Picti sub suis Regibus fuere. Tandem cum Romani universis circum circa nationibus in exitium eorum conjuratis exercitus omnes à longinquiore provinciis ad patriae salutem tuendam revocassent, Brittones destituti externis auxiliis, atque a Scotis & Pictis miserum in modum vexati Saxones tum piratica classe mare infestantes conduxerunt. Sed id consilium illis male vertit. Nam Saxones repressis Pictis, & Scotis ipsi & regionis ubertate, & incolarum infirmitate perspecta ad occupandum insulae imperium animum adjecerunt. Igitur post variam belli fortunam, cum vi aperta quod intenderant pervenire non possent, fraude Brittones aggredi statuunt: cujus haec ratio fuit. Cum ad colloquium utriusque partis proceres loco & die statim convenissent, Saxones ab Hengisto suo duce signo accepto omnem Brittonum nobilitatem trucidarunt, reliquum vulgus in loca montana, & aspera compulerunt. Planitiem omnem, ac longe fertilissimos insulae campos ipsi inter se in septem regna dispertiti sunt. Hic fuit status rerum in Britannia circiter annum salutis nostrae 464. (1) Cum autem ab initio tres nationes Germanicae expeditionem in Britanniam suscepissent, reliquae duae paulatim in nomen Anglorum concesserunt. (2) Sed neque cum Brittonibus, nec ipsis inter se Anglis unquam fatis fida pace, post 317 fere annum Dani maris potentes primum piraticis incursionibus Angliam ingressi cum acriter fuissent repulsi, tricesimo sexto fere post anno majoribus copiis aucti exercitum justum in terram expofuerunt. Ac primo congressu victores, vario Marte cum Anglis diu contenderunt, donec ad annum salutis 1012 Sueno devictis penitus Angli publico eorum consensu regnum est adeptus, quod tamen paucos annos in ejus familia remansit. Saxones enim iterum

(1) To the Saxons were joined, in the conquest of Britain, two other nations of Germany, to wit, the Angli, a people of lower Saxony, and Juti, or Jutlanders of Denmark, bordering with Germany.

(2) The Saxons or English enjoying no sure peace, either among themselves, or with the Brittons or Welsh, usque ad Henricum Septimum.

suæ gentis regibus creatis post viceſimum quartum ſere annum a Guilielmo Normano victi nobilitate maxima ex parte extincta, agris inter Normanos diviſis vulgus in mæra ſervitute fuit, uſque ad Henricum Septimum, qui parte oneris levata paulo commodiorem plebeiorem conditionem fecit. At qui in honore apud Regem ſunt, aut nobilitate illuſtres videri volunt, univerſi ſuum genus ad Normanos referunt.

XXXVIII. Hæc ſunt quæ ex antiquis monumentis, aliſque non obſcuris indiſciis de trium vetuſtiſſimarum in Britannia nationum origine, inſtitutis, & ſermone potuiſmus eruere quæque mihi faciunt fidem veteres Brittones, cæteroſque Britannia incolas è Gallis oriundos, Gallicoque ſermone ab initio uſos fuiſſe. Quarum rerum multa, & manifeſta veſtigia tam in Gallia, quam Britannia adhuc remanent. Nec mirum videri debet ſi in ſermone, qui ad ſingula vitæ inuenta maratur, pleræque res alii alibi nominibus in tanta longinquitate temporis vocentur. Imo illud potius admirandum reor, quod idem (ut ita loquar) ſermonis fundamentum, eadem declinandi ratio in populis magno intervallo diſſitis, tam raro in reliqua vitæ ratione concordibus, sæpe etiam capitali odio diſſidentibus adhuc perſeueret. De reliquis tribus gentibus, Anglis videlicet, Danis, & Normanis non erat quod anxie diſquireremus, cum adventus eorum tempora, cauſæque ſiat pene omnibus perſpicuæ. Hic autem labor a nobis eſt ſuſceptus, ut nos majoribus, ac majores nobis redderemus. Id ſi præſtitimus, non eſt quod nos pœniteat quantulicunque in re non maxima laboris: ſi minus, etiam qui ſententiæ noſtræ non accedent, voluntatem tamen opinor non improbaturos. Ego verò tantum abeſt ut hæc reſelli moleſte feram, ut ſi quis certiora doceat, ac de errore me deducat, ei maximam gratiam ſim habiturus.

XXXIX. Statueram huic diſputationi, quæ eſt de origine Britannicarum gentium hic ſinem imponere, niſi Luddus me invitum retraxiſſet, dum Scotos, Pictosque non ita priſtem in Albium veniſſe contendit. Ejus eſt leviſſimam vanitatem cum imperitia conjunctam ſine ullo piaculo contemnere potuiſſem: tamen ne indoctorum factio nimium ſibi hoc patrono placeret, paucis viſum eſt hominis procacitatem retundere, ac potiſſimum ex argumentis, & teſtibus, quos adverſus nos ipſe producit. Ac primùm de genere argumentandi, poſt de re ipſa dicam. Julius (inquit) Cæſar, & Cornelius Tacitus tanta diligentia ſcriptores, item Suetonius, Herodianus, cæterique Romani, qui de rebus Britannicis ſcripſerunt, nuſquam Scotorum, & Pictorum meminerunt, ſicut ea ætate ſedes in Britannia nullas habuerunt. Viſne Ludde iſtam conditionem recipere, ut cujus gentis nemo veterum ſcriptorum nomen protulerit, ea nuſquam fuerit? hanc conditionem ſi accipis, vide quot uno & altero verſu gentes (1) a ſuis aris & focis exigas: quantam (2) proſcriptionis tabulam proponas: quos etiam viros proſcribas, (3) Brutum, Albanactum, & Cambrum: quas gen-

(1) Banished from their religion and country.

(2) An open edict to forfeit and baniſh. Tabula is a public writing.

(3) For no ancient writer maketh mention of thoſe whom you alledge to have been the founders of the kingdom of Britain, and that the ancient inhabi-

tants thereof were from them named Loëgri, Cambri, Albani:— where he accuſeth him of wrongful violence in grammar, who deriveth Albani from Albanactus; whereas rather Albanactus might be derived from Albani, as capitatus from caput, not caput from capitatus.

es è rerum natura tollas, Loegros, Cambros, & Albanos, sicuti tu potestas non modo in historia, sed etiam in Grammatica tyrannus, qui Albanos ab Albanacto declines. Quòd si ista, quæ tibi offertur conditio non satis videtur æqua,

—————quia tu (1) gallinæ filius albæ,

Nos viles pulli nati infelicibus ovis,

aliam tibi proponam, eamque quam recusare nec debeas, nec opinor audeas. Est quoddam probationis genus è fragmentis, unde si paulum frontem perficueris, nihil est, quod non queas probare. Eo autem ut utar mihi potissimum venit in mentem, quòd id tu videaris maxime amplecti, ut qui è fragmento tibi opinor uni noto (2) Cimbrorum illam infinitam multitudinem ad descendendum imperium Romanum emiseris, è fragmento inquam tibi ostendam Scotos & Pictos ante (3) Vespasiani ætatem (quod tu negas) in Britannia fuisse. In libello tuo, cui tu Fragmentum Britannicæ descriptionis nomen dedisti, hanc maxime ob causam opinor, quòd existimans te satis probasse, è duorum fragmentorum altero (4) Prytaniam potius, quam Britanniam dicendum, ex altero multitudinem Cimbrorum quantam Britannia tota tum conficere non potuit, evomisses. Hanc ob causam, arbitratus es tuo fragmento satis fidei solo illo nomine conciliaturum. In eo libro scribis Scotorum & Pictorum nomen una cum Francis, & Angliæ orbi Romano innotuisse.

XL. Hujus sententiæ testem laudas sane idoneum (5) Mamertinum in Panegyrico quem dixit Maximiano : qui testis, si ego eum recte intelligo, contra Luddum facit. Nam cum Mamertinus de primo Julii Cæsaris adventu in Britanniam scribit, his verbis utitur. “ AD hoc natio & tum rudis, & soli Britanni Pictis modo, & Hibernis affueta hostibus adhuc feminudis, facile Romanis armis, & signis cesserunt.” Videte, quæso, quid ex hoc testimonio colligat Luddus : primum, “ solos tum Brittones insulam incoluisse :” deinde, “ qui ibi dicuntur Hiberni postea Scotos fuisse appellatos.” At horum neutrum author Panegyrici dicit. Brittones enim affirmat ante Cæsaris adventum dimicasse adversus Scotos, & Pictos, “ soli Britanni,” id est, “ in solo Britanno habitantes” hostes : ut “ soli Britanni” non rectus, sed gignendi sit casus : iterum sibi falso assumit. Arbitror enim me satis dilucide ostendisse ex Paulo Orosio Hispano, & Beda Anglo omnes Hiberniæ incolas ab antiquissimis usque tempo-

(1) A man of rare prosperity. ——— Much is spoken by Roman writers of a white hen cast down in the lap of the empress Livia, wife to Augustus, and of the brood. *Fausta* Latini vocant albæ. A Roman proverb, used in the days of the Satyrist Juvenal. It is said of one that is fortunate ; or per antiphrasis, of one, that, tho' undeservedly, thinketh he should be by all men esteemed such. For *Album* amongst the Romans denoteth happiness : as the proverb that is contrary to it (*nos viles pulli*, &c.) signifieth unhappiness ; mean men, forsook of an unfortunate race. *Infelicibus ovis* aliudeth to *malis corvi* *malum ovum* : for ravens in augury were esteemed unlucky.

(2) The Cimbri, now called Danes, with the Teutones, an ancient people of Germany, over-ran all France with an infinite multitude of soldiers, and entering into Italy, were hardly cut off by Marius and Catulus, Roman consuls. Luddus alledgeth these Cimbri were Welshmen of his country.

(3) Vespasian was emperor of Rome about the 70th year of Christ.

(4) *Craf. legit Prudanium.*

(5) There is exact a panegyric-oration and thanksgiving by Mamertinus to Julian the apostate, emperor, in honour of the consulship conferred upon him.

ribus dictos fuisse Scotos, ac tum demum cum in Albium colonos miserunt nomen Scotorum domi prope extinctum foris celebrari cœpisse. Alio loco contendit Caledonios fuisse Brittones, non alio argumento, quam quòd eos Britannos vocari reperit, quod nomen commune est omnibus eandem insulam colentibus. At nos superius è loco Panegyrici ab ipso citati ostendimus Caledonios Pictos fuisse. Idem confirmat Marcellinus, qui duo esse Pictorum genera inquit, Dicaledones (sive ut ego legendum censeo, Duncaledones) & Vecturiones. At Caledonii, sive Caledones ante Vespasiani imperium in Britannia habitabant, nec ignoti Romanis erant: ut perspicuè indicat Lucanus, qui (1) Nerone principe decessit.

Aut vaga cùm Tethys, Rutapinaque litora fervent
Unda Caledonios fallit turbata Britannos.

XLI. Sed quorsum externis testibus conquirendis laboramus, cum domesticum eumque luculentum admodum habeamus. Beda enim historiæ Ecclesiasticæ gentis Anglorum scriptor ordinem, & prope momenta temporum notat, quibus peregrinæ gentes in Britanniam immigrarunt. Hæc sunt verba ejus è libro primo: "IMPRIMIS
" autem insula Brittones, à quibus nomen accæpit, incolas habuit:
" qui de tractu Armorico, ut fertur, in Britanniam advecti australes
" sibi partes illius vendicarunt: & cum plurimam insulæ partem in-
" cipientes ab Austro possedissent, contigit gentem Pictorum de Scy-
" thia (ut perhibent) (2) longis navibus non multis Oceanum ingres-
" sam circum agente flatu ventorum extra fines omnes Britanniaè in
" Hiberniam pervenisse." Et paulo post: "Itaque petentes Britan-
" niam Picti habitare per septentrionales partes insulæ cœperunt:
" nam austrina Brittones occupaverant." Tandem post paucos ver-
" sus adjicit: "Procedente hoc tempore Britannia post Brittones, &
" Pictos tertiam Scotorum nationem in Pictorum parte recepit." Deinde post multos versus addit: "Verum eadem Britannia Roma-
" nis usque ad C. Juhum Cæsarem inaccessa, atque incognita fuit." Quæso te, quicumque hæc leges, hic animadvertite unde, quo tempore, quo ordine scriptor Luddo multo antiquior, & gravior has nationes Britanniam ingressas assermet. Nempe Brittones ex Armorico tractu tempore incomperito externorum ordine primos: Pictos è Scythia in Britanniaè partem adhuc habitatorum vacuum, nec adeo diu post adventum Brittonum, qui nondum in tantam multitudinem creverant, ut totam insulam occupare possent. Quid ergo Scoti? quando in Britanniam venerunt? "procedente" inquit "tempore:" nempe concedentibus in sua parte sedes vacuas Pictis ad priores ultimi accellerunt. Brittones igitur teste Beda ex Armorica Gallica, nec adeo diu post Picti è Scythia, utriusque autem in vacua venerunt: tandem insula inter eos divisa Scoti non vi ingressi, sed in sortem Pictorum recepti fuerunt: idque diu ante quam Romanis esset cognita Britannia. Hic quid Luddo facies qui testes sui mendacii Gildam, & Bedam facit: nempe quod Scoti & Picti, imperante Romæ Honorio

(1) Nero was emperor of Rome some few years after the death of Christ, and before Vespasian.

(2) Longe naves are properly galleys, such as are much used in the Mediterranean sea, but cannot sustain the billows

of the Ocean. We have, instead of them, in our isles, long-boats rowed with many oars on the side, which our isles-men call *BIRLINS*, and make great use of them in peace and war.

primum in Britannia cœperit fedes anno a Christo 420; quorum Gildas nihil pro Luddo facit, Beda eum mendacii coarguit. Tu vero, lector, nec Luddo, nec mihi, sed tuis oculis crede, & utriusque scriptoris locos diligenter expende.

XLII. At vero Dion (inquit) Caledonios vocat Britannos: vocat sane & Lucanus, ut ante dictum est, & Martialis in illo versu,

Quinte Caledonios Ovidi visure Britannos.

Sed nullus eorum propterea Pictos eos fuisse negat: sed jurè tamen optimo Britannos vocant. Nam quemadmodum tota insula Britannia vocatur, ita universi ejus incolæ Britanni merito vocabuntur. Verum quemadmodum insulæ Siciliae habitatores a Romanis universi vocantur Siculi sine ullo discrimine, ipsi vero se alii (1) Sicelus, vel Siceliotas appellabant, ita Britannia totius incolæ Britanni exteris appellantur: ipsi vero antiquos habitatores sæpissime Brittones, reliquas vero gentes in ea degentes plærunque privatis nationum nominibus, interim verò communi Britannorum vocabulo nuncupant. Igitur Caledonii, Picti, Scoti interim suo quæque gens nomine, interim communi Britannorum vocabulo nec adeo raro censentur. (2) At Brittones eos quantum memini nemo adhuc vocavit. Est & aliud discrimen apud eos animadvertendum in voce Britannia, quale est apud Græcos & Latinos in voce Asia. Est enim Asia interdum tertia pars terræ habitabilis, interim majoris illius Asiæ pars, quæ citra Taurum montem, & minor Asia appellari solet. Ita Britannia modò nomen est insulæ universæ: modò partis ejus, quæ Romanis fascibus parebat: eaque pars nunc Humbro fluvio, nunc Adriani, nunc Severi vallo finiebatur. Ejus autem partis habitatores sæpius à Britannis scriptoribus Brittones, quam Britanni nominantur: ceteros verò insulæ habitatores, nempe Scotos, & Pictos interim Britannos, interim peregrinos, & transmarinos Beda vocat. Idem quoque discrimen apud Monumetensem Monachum, & Gulielmum Malmesburiensem observare est. Quamobrem Caledonii nihilo magis erunt Brittones si a Dione, Martiali, Lucano, aut alio probo scriptore Britanni dicantur, quam Brutii sient Romani, etiam si utrique sint Itali. Hæc si animadvertisset Luddus nunquam in tantas tenebras se induisset, & de re non fatis cognita tam temere & inconsiderate pronunciaisset, Caledoniosque, quia vocentur a Dione Britanni, Pictos fuisse negaret.

XLIII. Nec est quod miretur Luddus, quòd cum Scoti, & Picti tot non dico annos, sed sæcula in Britannia habitaverint, nemo tamen paulo vetustior scriptor eorum meminerit, ante Annianum Marcellinum, & Claudianum. Nam ut omittam Vallos, Cambros, Loegros nuper nota mundo nomina, possum & ego eum rogare cum tot Græci & Latini res Græcorum mandarint memoriæ, (3) cur nemo Græcus Græcos, aut Romanus Hellenas nominet? cur tam serò nomina nationum, quarum modò memini, in historiam Britannicam ir-

(1) The first inhabitants of the island Sicily, which came from Liguria in Italy, called themselves Sicelos: and they named all the other colonies that arrived there from Greece, Siceliotas.

(2) The Caledonii, Scots and Picts are oft times by ancient writers called Britanni, which is a general name to all the inhabitants of the isle; but they are

never called Brittones, which is the peculiar name of the first inhabitants of Britain, before the Scots, Picts and Saxons entered the isle, of whom the Cornishmen and Welsh remain to this day,

(3) For the Greeks call not themselves Græcos, but Hellenes: and the Latins call them Græcos and not Hellenes.

reperint, quæ (1) Cambrobritannus iste vult videri vetusta ? Item si quem Anglum roges cujus sit, nemo Saxonem se profitebitur, cum Scoti, Picti, Hiberni, utriusque Brittones, & qui Britanniam, & qui Galliam incolunt uno consensu perpetuo Saxones eos vocent ? cur prisca Scoti ne nunc quidem Scotorum nomen agnoscant ? non debet igitur nobis absurdum videri, si Romanis captivos rogantibus cujus gentis essent, alius Mæatam, alius Attacottum, alius Caledonium se esse diceret, & quæ ab eis acceperint exteræ gentes ea nomina retinuerint, & in sermone publico usurpaverint : nec erit opinor incredibile alia nomina historicis & peregrinis, alia popularibus esse notiora.

XLIV. Et si satis ex his liquet Scotorum, & Pictorum in Britanniam adventum non modò antiquiorem, quam contendat Luddus, sed non adeo diu Brittonum adventu posteriorem fuisse, adjiciam & alias non (2) spernandas conjecturas. Brigantes magna & valida natio trans Humbrum, nempe circa Eboracum habitabant, ac totius insulæ latitudinem inter duo maria obtinebant. Hos non e proximo Galliæ tractu, in quo nulli Brigante habitasse dicantur, sed ex Hispania in Hiberniam, ex Hibernia in Britanniam propinquam immigrasse est verisimile : nec a conjectura Cornelii Taciti, quam de antiquis insulæ cultoribus facit, abhorrens. Si ab Hibernia Brigantes advenere, Scotici profecto generis, uti & reliqui omnes Hiberniæ habitatores fuere. Hanc nostram sententiam videtur etiam Seneca confirmare in elegantissima illa de morte (3) Claudii satyra his verbis.

Ille Britannos	Ultra noti	Litora ponti,
Et cæruleos	Scutabrigantes	Dare Romuleis
Colla cæthenis	Jussit, & ipsum	Nova Romanæ
Jura securis	Tremere Oceanum.	

In his versibus pro Scutabrigantes Josephus Scaliger Julii filius legendum censet Scotobrigantes. Is juvenis quanta sit eruditione, & judicio, quaque in vetustis scriptis conferendis industria, & abstrusis sensibus erendis acumine monumenta ab eo edita testantur. In præsentia autem cum res Britannicas illustrandas suscepissem ejus judicium non censui omittendum. Id autem cur verum existimem paucis exponam. Etenim cum legamus apud Cæsarem, aliosque scriptores non minus diligentia quam eruditione præstantes Britannos (4) glasto solitos inficere corpora : ac juxta Herodianum scutis angustis (qualia Livius Gallis Asiaticis tribuit) nec in armis insigni ullo usos ornamento, absurdum videbatur corporis, quod pingebatur mentione omiſsa, scuti quod non pingebatur, meminisse. Pingebantur autem veteres Britanni non ad decorem, ut aliæ non paucæ nationes : sed ut cæruleus color terribiliorem pugnantium speciem in acie hostibus offerret. Is vero color quomodo in angusto scuto terribilis videri posset, non intelligo. Itaque verisimile est ab homine

(1) Luddus, who calleth himself a Britan, of Cambria or Wales.

(2) Al. spernandas.

(3) It is a pleasant satyr written in elegant prose and verse, by the wise philosopher Seneca, on the translation of the emperor Claudius into the number of the deities.

(4) Glastum, the same with Luteum herba ; it is that herb called Woad or

Waad for Dyers. It was used by the old Britons to paint themselves into an æthereal colour, or sky-blue, for ornament, say some ; but according to others, to render them more terrible to their enemies : but others think it was the colour they thought fittest to deceive their game in their huntings. To this day our highlanders much use this colour.

doctissimo, & Britannicarum rerum perito, ut (1) qui totam insulam juxta Dionem usuris oppressam teneret, Scotobrigantes scriptum fuisse: ut diversi ab Hispanis, & Gallis Brigantibus intelligerentur. Eodem quoque pertinet illud, quod eodem carmine Britannos, & Brigantes separavit velut diversas nationes: quod a nonnullis Britannicis scriptoribus est factum, qui Britanniae finem Humbrum faciunt.

XLV. Atque hæc res parum animadversa Hectorem Boethium opinor fefellit, qui cum Silures. & Erigantes alicubi legisset Scotos appellari, utpote ex Hibernia oriundos, eos in parte regni Scotorum in Albio collocaret. Ejus error etsi alios jure offenderet, non tamen ita erat a Luddo exagitandus, cum ipse non levius in eodem genere impigerit, qui Cumbros (aut ut ipsi se vocant Cumros) ad spoliandum orbem terrarum è Britanniae angulo emiserit. Cimbros enim, & Britannos ex uno, & altero vocabulo, quod utrisque commune fuit, ejusdem gentis fuisse colligit. Ea sunt Moremarusa, & (2) Trimarchia: ubi operæ precium est videre hominis in disputando acumen, & colligendo subtilitatem. Hoc inquit vocabulum Moremarusa Britannicum est, Cimbricum erat, nec ullius præterea, quæ ad mare Balthicum habitat gentis. At cum nostri ea voce utantur, eodemque nomine censeantur cum alteris illis Cimbris, ejusdem igitur gentis, ejusdem nationis erant utriusque. Primum hic partim falsa pro veris, partim incerta pro certis sumit. Nam utrosque Cimbros vocari manifestum est mendaciam vel ipso Luddo teste, qui suos cives Cambros a Rege Cambro distos scribit, & se Cambro Britannum appellat. Possem idem omnium civium tuorum testimonio falsum convincere, qui se non Cimbros, sed Cumros vocant. Ut hoc autem falsum, ita illud incertum est, an alii ad mare Balthicum accedentes populi ea voce, quam tu Cimbris unis tribuis, uterentur: præsertim cum ex Tacito constet plures gentes in eo Germania tractu Gallicè locutas, & superioribus a nobis ostensum sit eam vocem Gallicam fuisse. Sed fuerit utrumque horum verum. Quid? tu id fati existimas ad istam conclusionem colligendam? Legistine aliquando Greci Pompeii milites, cum ipse res in Asia gereret, ab Albanis in monte Caucaaso habitantibus fratres fuisse salutatos propter (3) commune nomen Albanorum? Neque dubito, si quis utriusque gentis linguam observasset, quin unum aut alterum vocabulum rem eandem significans invenisset. Sed deerat illis Luddus, qui quod uterque populus quædam vocabula communia haberent, utrosque gentis ejusdem esse ostenderet. Quid? quod conclusionis vitium cæculus ille visus est animadvertisse, cum adjicit Cimbros a Germanis Æstiones vocari. Id ut confirmaret, explicandum ei erat, quando, & cur Cimbrici in Æstiones, aut Æstiones iterum in Cimbros fuerint transformati. Horum ille nihil, nisi quod Britannicam historiam ex (4) Milesiis Gallorum fabulis collectam, ac

(1) Seneca, a learned philosopher, had a great deal of money lying in Britain upon bank for usury.

(2) Trimarchia, three horsemen or three riders, and Moremarusa, the dead-sea, are two old words used by all the Celtic colonies — Pausanias saith, the Gauls that invaded Delphos had their horsemen disposed into three; if the

master fell in battle, the next filled his place; and if the second fell, the third succeeded: and this they called Trimarchia.

(3) Many of Pompey's soldiers had been levied out of Alba Longa near Rome.

(4) The Milesians of Asia were much addicted to fables and fictions, like to

fragmentum quoddam citat, unde iste non jam antiquarius, sed vel veteramentarius, vel scrutarius, & (si ita loqui liceat) fragmentarius nova regna, novasque gentes nobis consuit: idque magno cum labore, nec ullo tamen verisimili colore: cum tamen obvium ei esset (nisi forte id eum refugerat) Cimbrici nominis communicati cum Vallis causas invenire. Plutarchus enim non nationis, sed studii nomen id esse putat: eoque Germanis latrones intelligi. In eodem intellectu Suidas non ignobilis inter Græcos Grammaticus eandem vocem agnoscit, & apud Latinos Festus Pompeius scribit Cimbro à Gallis dici latrones. Horum sententiam si sequamur, non erit difficile repertu unde Cimbri, quos Luddus in Britannia collocat, id nomen acceperint: præsertim cum vicini Angli hoc etiam seculo eorum ab eo studio mores non abhorreere affirmant. Livius certe servum illum (1) ad Marium in carcere Minturnensium occidendum missum Gallum, Lucanus Cimbrum, nemo scriptor illustrior Britannum appellat. Hæc si Luddus animadvertisset, aut si animadversum tenere maluisset, quam nova monstra sibi confingere, non fuisset ei necesse omnem Britanniam uno momento, aut verius uno mendacio omni militari juventute exhausta, sexcentis milibus capitum eductis propemodum desertam relinquere.

XLVI. Non vacat hic minutatim exquirere, quibus pueris Valli Cimbricorum Regum dare nomina soleant: id enim etiam homo diligens pro argumento generis nobis affert. Ea autem nomina (nisi fallor) pauca præ Latinis, Germanis, & Syris comperiet. Quod si è propriis virorum nominibus, quæ plerumque aut temere a parentibus dantur, aut ambitiose ex historia aliqua adoptantur solidum argumentum peti posset, hac ratione Luddus cives suos (2) Judæos, Romanos, aut Germanos facilius, quam Cimbro esse persuaderet: aut si suos admonere voluisset, ut in baptismo pueris ex historiis eruta nomina darent, intra non adeo multos annos gentem suam in quam vellet nationem transformandam curaret. De nominibus autem Regum Cimbrorum, quæ pueris ait dari solita, illud libenter hominem rogarem, è quo illa oraculo accæperit, nisi scirem nunquam illi defuturum fragmentum aliquod unde quidvis probet. Illum autem mirari subit de Cimbrica ista expeditione, quomodo omni militari ætate emissa intra quadraginta annos (tantam fere spatium fuit a bello Cimbrico usque ad C. Cæsaris adventum in Britanniam) tam cito tantas vires Vallia vestra recuperaverit: præsertim cum rebus Britannicis multo florentioribus (3) a Maximo longè paucioribus eductis nunquam deinde Brittones caput

les Amades de Gaule, &c. of the French. It is a proverb, and signifieth tales and fables that are not so much as like truth. They serve for no other use but to please idle mens ears, and mispend their time. They have their name from Miletum, a town of Ionia, which was famous for this and all other sorts of luxury and idleness.

(1) Marius, that most valiant Roman, being banished Rome by the power of his adversary Sylla, lurked a long time at Minturnus, where he was taken and imprisoned, after he had been discovered hiding himself in the Marican-lough, under water all to the mouth, and the

hangman sent in to dispatch him in prison: but he so terrified the hangman with the austerity of his countenance, that he troubled him not; whereby Marius made his escape.

(2) Because more of them have Jewish names, as Abraham, David, James, &c. or Latin names, as Antony, Claudius, Cornelius, &c. or German names, as Robert, William, Albert, Frederick, Henry, &c. than Cimbric names, which no man knoweth what they were.

(3) Maximus the Roman Lieutenant in Britain, aspiring to be emperor, took all the ablest men of the Brittons over

extulerint, donec in acerbissimam servitutem a Saxonibus fuerint pertracti. Aut quemodo Cæsar, qui per ætatem belli Cimbrici meminisse poterat, cum in Britanniam venisset homo doctus, & (1) Marianarum partium studiosus nihil de Cimbrica ista expeditione percunctando compererit. Demum illud scire cupio, ludens, an serio Luddus adjecerit, è pari auri, & argenti contemptu colligi utrorumque Cimbriorum cognationem. Hic libenter ex eo quærerem parcòsne, & frugi serio vocet illos Cimbro, qui Galliis, & Hispaniæ parte non dico vexatis, aut spoliatis, sed proculcatis, & pene ad vastitatem redactis, tamen ad prædam magis optimam in Italiam properabant? quorum opulentiam ex latrocinii collectam æmulati Helvetii, & ipsi latrones evaserint, ut est apud Strabonem lib. 7. Hos tu homines frugi, & temperantes vocare audes? ac ne parum vere Cimbricum nomen vobis conveniat, tuos cives studiorum, quibus illi assueverant, vis æmulos fuisse: teque ipsum in primis, qui ad hoc quantumcumque glorie latrocinium per omnes nationes grassaris: nec contentus res gestas Cimbrorum tuis vendicare, nisi æque impudenti figmento (2) Sicambros vestri generis fuisse contendas: & quia in utriusque gentis nomine quædam similitudo literarum inest, ex ea verborum cognatione sanguinis conjunctionem es commentus.

XLVII. Deinde è Sicambriis Franci, & nati natorum vobis erant cognati, ac multis demum contabulatis mendaciorum ordinibus pontem ad retrahendos (3) Brennos illo fugaces struis, quorum alter qui Romam cepit, cum alterum, qui Delphos obsedit circiter centum annis præcesserit, tu utrumque in unum corpus coagulas, ut novum ex homine vivo, & mortuo nobis monstrum conficias. Quasi vero difficile esset aliqui probare, in ea, quæ te genuit terra monstra nasci. At duos inquit Luddus Brennos nemo præter Polydorum Vergilium tradit. Fugit te Ludde ratio, aut certe non legisti quartum Strabonis librum, ubi scribit alterum Brennum, qui Delphos oppugnavit à quibusdam Prausum existimari. Imo non Strabo solus, sed quicumque Romam a Brenno captam, & supra centum annos posterioribus Delphos a Brenno obsessos credit, is duos Brennos facit: cum utrumque horum ab uno geri non potuerit. Quod si Monacho historie Britannicæ architecto credimus, Brennus Belini frater hos ambos Brennos trecentis annis præcessit: qui si in Italiam duxisset, non cum Populo Ro. libero, sed cum Numa Rege, aut Tullo Hostilio congregari debebat. Sed his omisis videamus unde novus hic Dialecticus colligat Brennum fuisse Britannum: ex uno videlicet vocabulo Trimarchia, quod certe vocabulum Scotis, & Gallis erat cum Vallis commune. Pausanias certe, quem tu truncatum citas, ut ad rem tuam faciat, Brennum, comitesque ejus Gallos appellat: & vocem illam pro Gallica agnoscit. Tu vero, quæ tua est impudentia, Brennum adversus omnium scriptorum

with him to assist in that cause; but they being cut off, the Brittons were fore weakened, and first overcome by the Scots and Picts, afterwards almost ruined by the Saxons. See lib. 4.

(1) Cæsar was of Marius's faction against Sylla in the civil war. Now it was Marius that overcame the Cimbric.

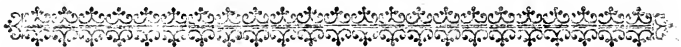
(2) The Sicambri were the old inhabitants of Guelderland, in the low coun-

tries, whom Luddus allegeth to be descended of his Cimbric, or Welsh, and of them the French.

(3) Histories make mention of two captains of the name of Brennus, both of Gallia, or old France; whereof the first took and sacked Rome, the other, 100 years after, spoiled the city of Delphos in Greece. Luddus allegeth that both were one man, and brother to Belinus king of Britain.

fidem, qui Græcè, & Latine scripserunt historias, unus non modò (1) Minerva, sed Musis omnibus invitis Britannum esse contendis. Hæc nos fortasse paulo pluribus, quam aut rerum obscuritas desiderabat, aut Luddi imperitia & inconstantia merebatur persecuti fumus, non studio reprehendendi (quod a nobis procul abest) sed ut hominis loquaciter maledici insulsum procacitatem paulam retunderem, & a rabie, qua in omnes fere scriptores grassatur, aliquando ad sua eum errata recognoscenda revocarem. Ac ut cæteros omittam in præsentia, in Hectorem Boëthium non solum artium liberalium cognitione, supra quam illa ferebant tempora insignem, sed humanitate, & comitate singulari præditum incurrit scurriliter: sed ita incurrit, ut nihil in eo reprehendat, quin ipse in eodem genere turpius errarit. Hæctor in Gallovidia Brigantes collocavit: falso quidem ille, neque enim errata ejus defendere est animus. Luddas ingentes Cimbrorum copias è Britannia angulo educit: quam recte, penes doctos esto j. dicium. Hæctor res ab aliis in Britannia contra Romanos gestas Scotis suis attribuit. Luddus captam Romam, vexatam Macedoniam, afflictam Græciam, nobilissimum orbis terrarum oraculum sacrilegio violatum, Aham coactam paucis errabundis tributum pendere impudenter Brittonibus suis ascribit. Hæctori vitio dat, & quidem falso, quòd Gildonem, qui maximum in Africa motum concivit Scotum faciat: nec ipse dubitat eundem Gildonem, qui Maurus erat, Gothum affirmare. At Guildus, & Gildo propinqua sunt nomina: an magis, quam Luddus, Lydus, & Ludio? Certe Guildus vetus est in Scotia nomen: ut vetus Makgildorum, sive Makgillorum gens indicat: è cujus posteris honestæ adhuc in Scotia, & Anglia sunt familiæ. Sed cum ea linguæ intemperantia sit Luddus, ut modo male dicat nihil pensi habeat quid dicat, nos eo relicto finem faciamus, hoc tantum admonentes, ut

Loripedem rectus derideat, Æthiopem albus.

RERUM SCOTICARUM HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER TERTIUS.

I. **Q**UANQUAM superioribus libris satis demonstrasse videmur, quam non modò fabulosa, sed portentosa fiat, quæ rerum Britannicarum scriptores de majoribus suis tradiderunt, ac certif-

(1) Minerva invita, a Latin proverb, which is said of them that go about to do any thing, to which their own inclination and genius doth not only not lead them, but is altogether averse. Minerva, the goddess of wisdom and all good arts, born of Jupiter's brain, without a woman, and

continuing a virgin, was thought to be the giver to every man of his own proper genius and inclination, and to be a great favourer of them that follow the same: therefore Minerva invita is as much as natura invita, or invito celo.

Imis iudiciis ostendimus veteres Britannos è Galliis fuisse oriundos: tamen, quia rem nobis esse videbamus potius cum hominibus pertinaciter in manifesto hærentibus mendacio, quam temere per ignorantiam lapsis, operæ precium me facturum existimavi, si ex scriptoribus, quorum summa apud omnes doctos esset auctoritas, hominum male feriatorum retunderem audaciam, & viris bonis, ac veri studiosis ad cohibendam eorum impudentiam arma suppeditarem. Hoc in genere C. Julio Cæsari jure principatum tribuendum existimavi, vel ob diligentiam in indagando, vel cognitionis certitudinem, vel explicandi sinceritatem. Is in quinto commentariorum belli Gallici de Britannia hoc habet.

II. BRITANNIÆ pars interior ab iis incolitur, quos natos in insula ipsi memoria proditum dicunt. Maritima pars ab iis, qui, prædæ ac belli inferendi causa, ex Belgio transferant, qui omnes fere his nominibus civitatum appellantur, quibus orti civitatibus eò pervenerunt, & bello iliato ibi remanserunt, atque agros colere cœperunt. Hominum est infinita multitudo, creberrimaque ædificia, fere Gallicis consimilia: pecoris magnus numerus: utuntur utem nummo æreo, aut annulis ferreis, ad certum pondus examinatis, pro nummo. Nasçitur ibi plumbum album in mediterraneis regionibus, in maritimis ferrum, sed ejus exigua est copia: ære utuntur importato. Materia cujusque generis, ut in Gallia, est, præter sagum, atque abietem. Leporem, & gallinam, & anserem gustare, fas non putant: hæc tamen alunt, animi voluptatisque causa. Loca sunt temperatiora, quam in Gallia, remissioribus frigoribus. Insula natura triquetra, cujus unum latus est contra Galliam. Hujus lateris alter angulus, qui est ad Cantium, quò fere omnes ex Gallia naves appellantur, ad orientem solem, inferior ad meridiem spectat. Hujus latus tenet circiter millia passuum quingenta, alter vergit ad Hispaniam, atque occidentem solem, qua ex parte est Hibernia, dimidio minor, ut existimatur, quam Britannia: sed pari spatio transmissus, atque ex Gallia est in Britanniam. In hoc medio cursu est insula, quæ appellatur Mona: complures præterea minores objectæ insulæ existimantur, de quibus insulis nonnulli scripserunt dies continuos triginta sub bruma esse noctem. Nos nihil de eo percunctationibus reperiebamus, nisi quòd certis ex aqua mensuris breviores esse noctes, quam in continente videbamus. Hujus est longitudo lateris, ut fert illorum opinio septingenta millium passuum. Tertium est contra septentrionem. Cui parti nulla est objecta terra: sed ejus angulus lateris maximè ad Germaniam spectat. Hoc millia passuum octingenta in longitudinem esse arbitrantur. Ita omnis insula est in circuitu vicies centena millia passuum. Ex his omnibus longè sunt humanissimi, qui Cantium incolunt, quæ regio est maritima omnis, neque multum à Gallica differunt consuetudine. Interiores plærique frumenta non ferunt: sed lacte, & carne vivunt; pellibusque sunt vestiti: omnes vero se Britanni lutco inficiunt, quod cæruleum efficit colorem, atque hoc horribiliore sunt in pugna aspectu: capilloque sunt promisso, atque omni parte corporis rafa, præter caput, & labrum superius. Uxores habent deni, duodenique inter se communes, & maximè fratres cum fratribus, & parentes cum liberis. Sed, si qui sunt ex his nati, eorum habentur liberi, à quibus primum virgines quæque ductæ sunt.

Et INFRA.

Ab his cognoscit, non longè ab eo loco oppidum Cassivellauni abesse,

esse, filvis, paludibusque munitum : quò satis magnus hominum, pecorisque numerus convenerit. Oppidum autem Britanni vocant, cùm filvas impeditas vallo, atque fossa munierunt : quò incurfionis hostium vitandæ causa, convenire consueverunt. Eò proficiscitur cum legionibus : locum reperit egregiè natura, atque opere munitum : tamen hunc duabus ex partibus oppugnare contendit. Hostes, paulisper morati, militum nostrorum impetum non tulerunt, seseque ex alia parte oppidi ejecerunt. Magnus ibi numerus pecorum repertus : multique in pugna sunt comprehensi atque interfecti.

DE JULII AGRICOLÆ VITA TACITUS.

III. Britannia situm, populosque multis scriptoribus memoratos, non in comparationem curæ, ingeniive referam : sed quia tum primum perdomita est. Itaque quæ priores nondum comperta eloquentia percipere, rerum fide tradentur. Britannia insularum, quas Romana notitia complectitur maxima, spatio, & cœlo in orientem Germaniæ, in occidentem Hispaniæ obtenditur : Gallis in meridiem etiam inspicitur. Septentrionalia ejus, nullis contra terras, vasto atque aperto mari pulsantur. Formam totius Britannia Livius veterum, Fabius Rusticus recentium, eloquentissimi authores, oblongæ scutulæ vel bipenni assimilavere : & est ea facies citra Caledoniam, unde & in universam fama est transgressa : sed immensum, & enorme spatium procurrentium extremo jam litore terrarum velut in cuneum tenuatur. Hanc oram novissimi maris tunc primum Romana classis circumvecta, insulam esse Britanniam affirmavit, ac simul incognitas ad id tempus insulas, quas Orcadas vocant, invenit, domuitque. Despecta est & Thyle, quam hætenus nix, & hiems abdebat : sed mare pigrum, & grave remigantibus perhibent. Ne ventis quidem proinde attolli : credo quòd rariores terræ, montesque, causa, & materia tempestatum, & profunda moles continui maris, tardius impellitur. Naturam Oceani, atque æstus neque quærere hujus operis est, ac multi retulere. Unum addiderim, nusquam latius dominari mare, multum fluminum huc, atque illuc ferre : nec litori tenus accrescere, aut resorberi, sed influere penitus atque ambire, etiam jugis, atque montibus inferi velut in suo. Cæterum Britanniam qui mortales initio coluerint, indigenæ, aut advecti, ut inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum varii : atque ex eo argumenta. Nanque rutilæ Caledoniam habitantium comæ, magni artus, Germanicam originem asseverant. Silurum colorati vultus, & torti plærunque crines, & postu contra Hispaniam, Iberos veteres trajecisse, easque sedes occupasse fidem faciunt. Proximi Gallis, & similes sunt : seu durante originis vi : seu procurrentibus in diversa terris, positio cœli corporibus habitum dedit. In universum tamen æstimanti, Gallos vicinum solum occupasse, credibile est. Eorum sacra deprehendas superstitionum persuasionone. Sermo haud multum diversus. In deprecandis periculis eadem audacia, & ubi advenere, in detractandis eadem formido. Plus tamen ferociæ Britanni præferunt, ut quos nondum longa pax emollierit. Nam Gallos quoque in bellis floruisse accepimus. Mox segnitia cum otio intravit, amissa virtute pariter ac libertate. Quod Britannorum olim victis evenit, cæteri manent quales Galli fuerunt. In perditæ robur, quædam nationes & curru præliantur : honestior auriga, clientes propugnant. Olim Regibus parebant, nunc per principes factionibus & studiis trahuntur. Nec aliud adversus validissimas gentes pro nobis utilius, quam quòd in commune non consulunt. Rarus dua-

bus tribusque civitatibus, ad propulsandum commune periculum conventus : ita dum singuli pugnant, universi vincuntur. Cœlum crebris imbribus, ac nebulis fœdum. Asperitas frigorum abest. Dierum spatia ultra nostri orbis mensuram, & nox clara, & extrema Britanniae parte brevis, ut finem, atque initium lucis exiguo discrimine internoscas. Quod si nubes non efficiant, aspici per noctem solis fulgorem, nec occidere & exurgere, sed transire affirmant: scilicet extrema et plana terrarum humili umbra non erigunt tenebras, infraque cœlum & sidera nox cadit. Solum præter oleam, vitemque, & cætera calidioribus terris oriri sueta, patiens frugum, fœcundum. Tarde mitescunt, cito proveniunt. Eademque utriusque rei causa, multus humor terrarum, cœlique. Fert Britannia aurum, & argentum, & alia metalla, pretium victoriae. Gignit & Oceanus Margarita, sed subsalsa, & liventia. Quidam artem abesse legentibus arbitrantur. Nam in rubro mari viva, ac spirantia faxis avelli, in Britannia prout expulsa sint colligi. Ego facilius crediderim naturam margaritis deesse, quam nobis avaritiam. Ipsi Britanni dilectum, ac tributum, & injecta imperii munera impigre obeunt, si injuriæ absint : has ægrè tolerant, jam domiti ut pareant, nondum ut serviant. Igitur primus omnium Romanorum D. Julius cum exercitu Britanniam ingressus, quanquam prospera pugna terrerit incolas, ac litore potitus sit, potest videri ostendisse posteris non tradidisse. Mox bella civilia, & in rempublicam versa principum arma, ac longa oblivio Britanniae etiam in pace. Consilium id D. Augustus vocabat, Tiberius præcipuè. Agitasse C. Cæsarem de intranda Britannia satis constat, ni velox ingenio, mobilis pœnitentia, & ingentes adversus Germaniam conatus frustra fuissent. Divus Claudius auctor operis, transvectis legionibus auxiliisque, & assumpto in partem rerum Vespasiano. Quod initium venturæ mox fortunæ fuit, domitæ gentes, capti Reges, & monstratus satis Vespasianus. Consularium primus Aulus Plautius præpositus, ac subinde Ostorius Scapula, uterque bello egregius : redactaque paulatim in formam provinciae proxima pars Britanniae : addita insuper veteranorum colonia. Quaedam civitates Cogiduno Regi donatæ. Is ad nostram usque memoriam fidissimus mansit, vetere ac jam pridem recepta populi Romani consuetudine, ut haberet instrumenta servitutis, & Reges. Mox Didius Gallus parta à prioribus continuit, paucis admodum castellis in ulteriora promotis, per quæ fama aucti officii quæreretur. Didium Veranius excepit, isque intra annum extinctus est. Suetonius hinc Paulinus biennio prosperas res habuit, subactis nationibus, firmatisque præfidiis : quorum fiducia Monam insulam ut vires rebellibus ministrantem aggressus, terga occasione patefecit. Nanque absentia legati remoto metu, Britanni agitare inter se mala servitutis, conferre injurias, & interpretando accendere : nihil profici patientia, nisi ut graviora tanquam ex facili tolerantibus impèrentur : singulos sibi olim Reges fuisse, nunc binos imponi, è quibus legatus in sanguinem, procurator in bona sæviret : æque discordiam præpositorum, æque concordiam subjectis exitiosam : alterius manus centuriones, alterius vim, & contumelias miscere : nihil jam cupiditati, nihil libidini exceptum : in prælio fortiorem esse qui spoliaret, nunc ab ignavis plerunque, & imbellibus eripi domos, abstrahi liberos, injungi dilectus, tanquam mori tantum pro patria nescientibus : quantum enim transisse militum, si sese Britanni numerent? sic Germanias excussisse jugum, & flumine non Oceano defendi:

fendi : sibi patriam, conjuges, parentes : illis avaritiam, & luxuriam causas belli esse : recessuros, ut Divus Julius recessisset, modò virtutes majorum suorum æmularentur : neve prælii unius aut alterius eventu pavescerent : plus impetus, majorem constantiam penes miseros esse : jam Britannorum etiam Deos misereri, qui Romanum ducem absentem, qui relegatum in alia insula exercitum detinerent : jam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare : porro in ejusmodi consiliis periculosius esse deprehendi, quam audere. His atque talibus invicem instincti Voadica generis Regii fœmina duce, neque enim sexum in imperiis discernunt, sumpsere universi bellum : ac sparfos per castella milites consecrati, expugnatis præsiidiis, ipsam coloniam invasere, ut sedem servitutis : nec ullum in barbaris sævitæ genus omisit ira, & victoria. Quòd nisi Paulinus, eo cognito provincie motu, properè subvenisset, amissa Britannia foret : quam unius prælii ser una veteri patientiæ restituit, tenentibus arma plærisque, quos conscientia defectionis, & proprius ex legato timor agitabat. Hic cum egregius cætera, arroganter in deditos, & ut suæ quoque injuriæ ultor, durius consuleret, missus Petronius Turpilianus tanquam exorabilior, & delictis hostium novus, eoque pœnitentiæ mitior, compositis prioribus nihil ultra ausus, Trebellio Maximo provinciam tradidit. Trebellius segnior, & nullis castrorum experimentis, comitate quadam curandi provinciam tenuit. Didicere jam barbari quoque ignoscere vitis blandientibus, & interventus civilium armorum præbuit justam segnitæ excusationem. Sed discordia laboratum, cum assuetus expeditionibus miles otio lasciviret. Trebellius fuga ac latebris vitata exercitus ira, indecorus, atque humilis, precario mox præfuit : ac velut pacti, exercitus licentiam, dux salutem. Hæc seditio sine sanguine stetit. Nec Vectius Bolanus manentibus adhuc civilibus bellis agitavit Britanniam disciplina. Eadem inertia erga hostes, similis petulantia castrorum : nisi quòd innocens Bolanus, & nullis delictis invisus caritatem paraverat loco auctoritatis. Sed ubi cum cætero orbe Vespasianus & Britanniam reciperavit, magni duces, egregii exercitus, minuta hostium spes : & terrorem statim intulit Petilius Cerialis, Brigantum civitatem, quæ numerosissima totius provincie perhibetur, aggressus. Multa prælia, & aliquando non incruenta : magnamque Brigantum partem aut victoria amplexus, aut bello. Et cum Cerialis quidem alterius successoris curam, famamque obruisset, sustinuit quoque molem Julius Frontinus vir magnus quantum licebat, validamque & pugnacem Silurum gentem armis subegit, super virtutem hostium locorum quoque difficultates eluctatus.

CICERO ad Trebatium, lib. 7. epist. fam.

IV. IN BRITANNIA nihil audio neque auri, neque argentum. Id si ita est, essedum aliquod capias suadeo, & ad nos quamprimum recurras. Sin autem (sine Britannia tamen) id assequi, quod volumus, possimus, perforce, ut sis in familiaribus.

PAULUS OROSIUS de Hibernia loquens.

V. HÆC propior Britannie, spatio terrarum angustior, cœli, solisque temperie magis utilis à Scotorum gentibus colitur. Huic etiam Mevania insula proxima est, & ipsa spatio non parva, solo commoda, æquè a Scotorum gentibus habitatur.

I D E M.

SEVERUS victor in Britanniam defectu pene omnium sociorum

rum trahitur. Vir magnis, gravibusque præliis gestis receptam partem insulæ a cæteris indomitis gentibus vallo distinguendam putavit. Itaque magnam fossam, firmissimumque vallum crebris desuper turribus communitum per centum, & triginta duo millia passuum a mari ad mare duxit.

Eadem pene ad verbum habet Ado Archiepiscopus Viennensis. Utrinque error in numeris est corrigendus: nam pro 132. scribendum est 32.

E SOLINI Chap. 25.

VI. MULTIS insulis, nec ignobilibus circumdatur, quarum Hibernia ei proximat magnitudine. Inhumana est ritu incolarum aspero: alias ita pabulosa, ut pecuaria, nisi interdum æstate a passibus arceantur, in periculum agat fatias. Illic nullus anguis, avis rara, gens inhospita, & bellicosa. Sanguine interemptorum hausto, prius victores vultus suos oblinunt. Fas ac nefas eodem animo ducunt. Puerpera si quando marem edidit, primos cibos gladio imponit mariti, inque os parvuli summo mucrone auspiciam alimentorum leviter infert, & gentilibus votis optat, non aliter quam in bello, & inter arma mortem oppetat. Qui student cultui, dentibus mari nantium belluarum insigniunt ensium capulos: candicant enim ad eburneam claritatem. Nam præcipua viris gloria est in armorum nitela. Apis nusquam. Advectum inde pulverem, seu lapillos si quis sparserit inter alvearia, examina favos deserunt. Mare, quod Hiberniam, & Britanniam interluit, undosum, & inquietum, toto in anno, non nisi æstivis pauculis diebus est navigabile. Navigant autem vimineis alveis, quos circumdant ambitione tergorum bubulorum. Quanto cunque tempore cursus tenebit, navigantes escis abstinent. Freti latitudinem in centum viginti millia passuum diffundi, qui fidem ad verum ratiocinati sunt, æstimarunt. Silarum quoque insulas ab ora quam gens Britannia Dumnonii detinet, turbidum fretum distinguit: cujus homines etiam nunc custodiunt morem vetustum. Nundinas ac nummum refutant, dant res, & accipiunt. Mutationibus necessaria potius, quam præciis parant. Deos percolunt. Scientiam futurorum pariter viri ac sceminæ ostentant. Thanatos insula alluitur freto Gallico a Britannia continenti æstuário tenui separata, frumentariis campis felix, & gleba uberi, nec tantum sibi soli, verum & aliis salubris locis. Nam cum ipsa nullo serpatur angue, asportata inde terra quoquò gentium invecta sit, angues necat.

E LIBRO 3. Herodiani Politiano interprete.

VII. AT Severus moras de industria nectens, ne vacuo sibi Romam adeundum foret, cupidus victoriæ, cognominisque Britannici, legatos quidem re infecta domum dimittit, ipse quæ bello usui forent, magna solertia comparabat. Sed in primis tamen curæ habuit pontibus occupare paludes, ut stare in tuto milites possent, atque in solido præliari. Siquidem Britannia plæraque loca frequentibus Oceani alluvionibus paludescunt. Per eas igitur paludes barbari ipsi natant, excursantque ad ilia usque demersi, ac plæraque corporis nudi cœnum contemnunt. Neque enim vestis usum cognorunt, sed ventrem, atque cervicem ferro incingunt, ornamentum id esse, ac divitiarum argumentum existimantes, perinde ut aurum cæteri barbari. Quin ipsa notant corpora pictura varia, & omnifariam formis animalium, quocirca ne induuntur quidem, videlicet picturam corporis ne adoperiant. Sunt autem bellicosissima gens, atque avidissima cædis, tantum

tum scuto angusto, lanceaque contenti. Præterea gladio nudis corporibus dependente, loricae, ac galeæ penitus ignorant usum, impedimentum id esse transgrediendis paludibus arbitrantur, quarum vaporibus, æstuque cælum ibi semper caliginosum.

EX AMMIANI Marcellini libro 20.

VIII. Hæc per Illyricum, perque Orientem rerum series fuit. Consulatu verò Constantii decies, tæque Juliani, in Britannis cum Scottorum, Pictorumque gentium ferarum excursu, rupta quiete, condita loca limitibus vicina vastarentur, & implicaret formido provincias præteritarum cladum congerie fessas, hiemem agens apud Parisios Cæsar, distractusque in solitudines varias, verebatur ire subsidio transmarinis, ut retulimus ante fecisse Constantium, ne rectore vacuas relinqueret Gallias, Alemannis ad sævitiam etiam tum incitatis, & bella. Mittere igitur ad hæc loca ad rationes componendas Lupicinum placuit, ea tempestate magistrum armorum, bellicosum sanè, & castrensis rei peritum, sed supercilia erigentem ut cornua, & de tragico, quod aiunt, cothurno strepentem : super quo diu ambigebatur avarus esset potius, an crudelis. Moto ergo velitari auxilio, Herulis scilicet & Batavis, numerisque Mœsiorum pluribus, adulta hieme, dux antedictus Bononiam venit : quæsitisque navigiis, & orani imposito milite, observato statu secundo ventorum, ad Rutupias fitas ex adverso deferitur : petitque Lundinium : ut exinde suscepto pro rei qualitate consilio, festinaret ocycus ad procinctum.

Ex E J U S D E M libro 26.

PICTI, Saxones, & Scoti, & Attacotti Britannos ærumnis vexare continuis.

Ex E J U S D E M libro 27.

Illud tamem sufficere dicitur, quòd eo tempore Picti in duas gentes divisi Dicalidonas, & Vecturiones, itidemque Attacotti bellicosa hominum natio, & Scoti per diversas vagantes multa populabantur. Gallicanos tractus Franci & Saxones iisdem confines, quo quisque erumpere potuit terra vel mari, prædis acerbis incendiisque, & captivorum funeribus hominum violabant. Ad hæc prohibenda si copiam dedisset fortuna prosperior, orbis extrema dux efficacissimus potens, cum venisset ad Bononiæ litus, quòd a spatio controverso terrarum angustiis reciproci distinguitur maris, attolli horrendis æstibus adsuæti, rursusque sine ulla navigantium noxa in speciem complanari camporum, exinde transmeato lentius freto deferitur Rutupias stationem ex adverso tranquillam. Unde cum consecuti Batavi venissent & Heruli, Joviique & victores fidentes viribus numeri, egressus tendensque ad Lundonium vetus oppidum quòd Augustam posteritas appellavit, divisam plurifariam globis, adortus est vagantes hostiam vastatorias manus, graves onere sarcinarum. Et prope fusis qui victos homines agebant & pecora, prædam excussit, quam tributarii perdere miserrimi. Denique restituta omni, præter partem exiguam impensam militibus fessis, mensam difficultatibus suis antehac civitatem, sed subito quoniam salus sperari potuit recreatam, in ovantis speciem lætissimus introiit. Ubi ad audenda majora prospero successu elatus, tutaque scrutando consilia, futuri morabatur ambiguus, diffusam variarum gentium plebem & ferocientem immaniter non nisi per dolos occultiores, & improvisos excursus superari posse, captivorum confessionibus, & transfugarum indicibus doctus. Denique edictis propositis, impunitaque

teque promissa, desertores ad procinctum vocabat, & multos per diversa libero comœta dispersos. Quo monitu ut redire plerique, incentivo percitus, retentisque anxiiis curis, Civilem nomine recturam Britannias pro præfectis ad se poposcerat mitti, virum acrioris ingenii, sed iusti tenacem & recti: itidemque Dulcitium ducem scientia rei militaris insignem.

Ex DIONIS libro 39.

IX. CÆSAR igitur Renum primus Romanorum cum transisset, & in Britanniam postea Pompeio & Crasso consulibus transmissit. Ipsa vero regio habet ultra Morinos 450 minimum stadia. Prætenditur vero ultra reliquam Galliam, ac totam propemodum Hispaniam in mare se porrigens: & quidem Græcorum, & Romanorum antiquissimis ignota. Posteris vero continens, an insula esset dubitatum est, & a multis vera quidem ignorantibus, ut qui nec ipsi quidem ea vidissent, nec ab incolis fando accepissent, sed conjecturas sequerentur, pro utriusque partis, aut otio, aut studio literis mandata fuerunt. Procedente verò tempore primum Agricola præfecto: deinde Severo imperatore insulam esse dilucide deprehensum est. In hanc igitur tum Cæsar reliquis in Gallia rebus compositis, adiectisque Morinis transire cupiebat, & qua commodissimum erat cum pedite trajecit, non tamen ubi oportuit, appulit. Audita enim fama adventus ejus Britanni omnes aditus continentis præoccuparant. Rupem autem prominentem circumventus alibi descendit: ac vicis qui descensum impediabant prius in terram suos exposuit: eaque positus est antequam plures hostibus se jungerent: ac deinde subsidia ipsa expulit. Barbarorum autem non multi cadebant, qui cum è curribus & equis præliarentur, facile Romanos, quippe quibus nondum equitatus esset, eludebant. Attoniti verò ad ea quæ de eis ex continenti nunciabantur. Et quod omnino transmittere ausi essent, & exscendere omnino potuerint, mittunt ad Cæsarem quosdam è gente Morinorum amicos suos qui legationem perferrent. Ac primum quidem obsides petenti promiserunt. Verum cum navales Romanorum copiarum, & quæ aderant, & quæ adventabant tempestate vexarentur, sententiam quidem mutarunt: nec tamen aperte sunt eos aggressi (castra enim valido præsidio ac statim tenebantur) quosdam verò nacti velut in pacatum ad rerum necessariorum convectionem missos pene omnes interemerunt: (Cæsar enim reliquis celeriter subsidio venit) ac statim ipsa in castra impetum fecerunt: atque ibi nulla re perpetrata turpiter fuerunt rejecti: non tamen ad conditiones venerunt, antequam sæpe male accepti fuissent: ac ne Cæsari quidem alioqui cum illis erat in animo pacisci. Cum verò & hiems adesset, nec satis haberet copiarum ad bellum tum gerendum, & quas advexerat, essent imminutæ, & Galli per ejus absentiam res novas moliti essent, de pace cum eis invitatus egit pluribus tum petitis obsidibus, paucis vero acceptis. Et ille quidem in continentem revertsus res turbatas composuit, nullo neque privatim, neque publice ex Britannia operæ precio perpetrato, nisi quòd bello eam petisse videatur. Ob hoc enim et ipse sibi vehementer placebat: & qui Romæ erant mirifice prædicabant. Nam cum viderent quæ prius ignota fuerant in lucem prolata, & quæ ante ne fando quidem erant audita, jam sibi patefacta spem ex his consecuturam velut re exhibitam amplectebantur, & quæcunque spe amplexi erant tanquam voti jam compotes gestiebant: atque ob has res supplicationes in vigesimum diem decreverunt.

EX BEDÆ libri primi Cap. 1.

X. QUINQUE gentium linguas unam, eandemque summam veritatis, & veram sublimitatis scientiam scrutatur, & confiteatur: Anglorum videlicet, Brittonum, Scotorum, Pictorum, & Latinorum: quæ meditatione scripturarum cæteris omnibus est tacta communis. In primis autem insula Brittones solum, a quibus nomen accepit, incolas habuit: qui de tractu Armorico, ut fertur, Britanniam advecti australes sibi partes vendicarunt. Et cum plurimam insulæ partem incipientes ab Austro possedissent, contigit gentem Pictorum de Scythia, ut perhibent, longis navibus non multis Oceanum ingressam circumagente flatu ventorum extra fines omnes Britannicæ Hiberniam pervenisse, & usque septentrionales oras intrasse: atque inventa ibi gente Scotorum sibi quoque in partibus illius sedes petisse, nec impetrare potuisse.

EX EJUDEM libri 1. cap. 5.

SEVERUS genere Afer Tripolitanus ab oppido Lepti 14. ab Augusto imperium adeptus decem & septem annis tenuit. Hic natura sævus multis semper bellis iaceffitus fortissime quidem rem publicam, sed laboriosissime rexit. Victor ergo civilium bellorum, quæ & gravissima occurrerant in Britannias defectu pene omnium sociorum trahitur: ubi magnis, gravibusque præliis sæpe gestis receptam partem insulæ, a cæteris indomitis gentibus non muro, ut quidam æstimant: sed vallo distinguendam putavit. Murus etenim de lapidibus: vallum enim quo ad repellendam vim hostium castra muniuntur, fit de cespitibus quidem circumcisus è terra velut murus extruitur altus super terram: ita ut in ante sit fossa de qua levati sunt cespites: supra quam fudes de lignis fortissimis præfiguntur. Itaque Severus magnam fossam, firmissimumque vallum crebris desuper turribus communitum a mari ad mare duxit: ibique apud Eboracum oppidum morbo abiit.

EX EJUDEM libri 1. cap. 12.

EXIN Britannia omni armato milite, militaribus copiis universis, tota floridæ juventutis alacritate spoliata, tyrannorum temeritate abducta. nunquam ultra domum rediit, prædæ tamen patuit: utpote omnis bellici usus profus ignara. Denique subito duabus gentibus transmarinis vehementer sævis: Scotorum a Circio, Pictorumque ab Aquilone multos stupet: gemitque per annos. Transmarinas dicimus ad gentes: non quod extra Britanniam essent positæ, sed quod a parte Brittonum erant remotæ, & duobus sinibus maris interjaacentibus: quorum unus ab orientali mari, alter ab occidentali Britannicæ terras longe lateque irrupit, quanvis ad se invicem pertingere non possint. Orientalis habet in medio sui urbem Guidi: occidentalis supra se, hoc est, ad dexteram sui habet urbem Alcluth, quod lingua eorum significat petram Cluth: est enim juxta fluvium nominis illius. Ob harum autem infestationem gentium Brittones legatos Romam cum epistolis mittentes lachrimosis precibus auxilia flagitabant, subjectionemque continuam, dummodo hostis imminens longius arceretur promittebant, quibus mox legio destinatur armata: quæ ubi insulam advecta, & congressa est cum hostibus magnam eorum multitudinem sternens cæteros sociorum sinibus expulit: eosque interim a dirissima depressione liberatos hortata est instruere inter duo maria trans insulam murum, qui arcendis hostibus posset esse præsidio: sicque domum cum triumpho magno reversa est. At insulani murum quem jussi erant non tam lapidibus, quam cespitibus construentes, utpote nullum

tanti operis artificem habentes ad nihil utilem statuunt. Fecerunt autem cum inter duo freta, vel sinus (de quibus diximus) maris per milia passuum plurima : ut ubi aquarum munitio deerat, ibi præsidio valli fines suos ab hostium irruptione defenderent : cujus operis ibidem facti, id est valli altissimi usque hodie certissima vestigia cernere licet. Incipit fere duorum milium spatio a monasterio Cebercurnig ad occidentem in loco qui sermone Pictorum Panuachel, lingua autem Anglorum Penultima appellatur, & tendens contra occidentem terminatur juxta urbem Alcluih. Verùm priores inimici ultro ut Romanum militem abisse conspexerant, mox adveſti navibus irrumpunt terminos, cæduntque omnia, & quasi maturam segetem obvia quæque metunt, calcant, transeunt. Unde rursus mittuntur Romam legati flebili voce auxiliùm implorantes, ne penitus misera patria deleteretur : ne nomen Romanæ provinciæ, quod apud eos tam diu claruerat exterarum gentium impertunitate obrutum vileſceret. Rursus mittitur legio, quæ inopinata tempore autumnii adveniens magnas hostium strages dedit : eosque qui evadere poterant omnes trans maria fugavit : qui prius anniversarias prædas trans maria nullo obsistente cogere solebant. Tunc Romani nunciavere Brittonibus non se ultra ob eorum defensionem cum laborioſis expeditionibus posse fatigari : ipsos potius monent arma corripere, & certandi cum hostibus studium subire, quòd non ob aliam causam, quam si ipsi inertia solverentur, eis possent esse fortiores. Quinetiam qui & hoc sociis, quos derelinquere cogebantur aliquid commodi allaturum putabant murum a mari ad mare recto tramite inter urbes, quæ ibidem ob metum hostium factæ fuerant, ubi & Severus quondam vallum fecerat, firmo de lapide locarunt. Quem videlicet murum hætenus famosum, atque conspicuum sumptu publico, privatoque adjuncta secum Britannorum manu construebant. Octo pedes latum, & duodecim altum, recta ab oriente in occasum linea, ut usque hodie intuentibus clarum est : quo mox condito dant fortia regni populo monita : præbent instituendorum exempla armorum. Sed in litore Oceani ad meridiem, quo naves eorum habebantur : quia & inde Barbarorum irruptio timebatur, turres per intervalla ad prospectum maris collocant, & valedicunt sociis tanquam ultra non reversuri.

ET PAULO POST.

QUID plura ? relictis civitatibus, ac muro fugiunt, disperguntur, insequitur hostis, accelerantur strages cunctis crudeliores prioribus. Sicut enim agni a feris, ita miseri cives discerpuntur ab hostibus : unde a mansionibus, ac possessionibus suis ejecti imminens sibi famis periculum latrociniò, ac rapacitate mutua temperabant : augentes externas domesticis motibus clades, donec omnis regio totius cibi sustentaculo excepto venandi solatio vacuaretur.

EX EPISTOLA GILDÆ.

XI. Quos jussit construere inter duo maria trans insulam murum, ut esset arcendis hostibus a turba instructus terrori, civibusque tutamini.

ET INFRA.

IGITUR rursus miseræ mittentes epistolas reliquæ ad Aetium Romanæ potestatis virum hoc modo locuentes : Aetio ter Confulli gemitus Britannorum. Et post pauca querentes : repellunt Barbari ad mare, repellit mare ad Barbaros. Inter hæc duo genera funerum aut jugulamur, aut mergimur, nec pro eis quicquam adjutorii habent.

RERUM SCOTICARUM HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER QUARTUS.

I. **C**UM nostræ gentis historiam scribere aggredieremur, quò reliqua magis aperta legentibus essent, pauca visum est supra repetere: sed ea potissimum quæ a fabularum vanitate abessent, & a vetustis rerum scriptoribus non dissentirent. Primum omnium constans fama est, quam plurima etiam indicia confirmant, Hispanorum multitudinem sive a potentioribus domo pulsam, sive abundante sobole ultro profectam, in Hiberniam transmisisse: ejusque insulæ loca proxima tenuisse. Deinde cum & aëris salubritas, & pabuli fœcunditas invitaret, paulatim complures & propter seditiones domi, & exterorum injurias (quibus Hispania semper fuit obnoxia) quietioris vitæ spes, & cupiditas eodem traxit: eoque facilius, quòd ad insulam jam a popularium suorum multitudine occupatam tanquam ad alteram patriam se proficisci sibi persuaderent. Stirps autem illa tanta sobole in terra hominum fœcundissima resoruit, ut jam non Hiberniæ finibus contenti in proximas etiam insulas minores frequenter emigrarent.

II. Interea Scotis (id enim univertæ genti nomen erat) per Æbudas insulas fines propagantibus, sed sine rege, ac certo imperio (1) per cognationes tributim sparsis, appulit ad Hiberniæ litus classis Germanica, vel (ut scribit Beda) Scythica, eò rejecta tempestatibus, (ut credibile est) quòd nec liberos, nec uxores secum extulissent. Hi omnium rerum egeni, cum è longinqua navigatione nihil eis, præter arma superesset, à Scotisque missis legatis sedes peterent: responsum fuit, se exiguas, & infœcundas insulas ob agri penuriam occupare coactos, quas ne univasas quidem si eis cedere possent suffecturas tantæ multitudini. Communis verò fortis miseros, hominibus sævitia fortunæ afflictis, nec genere, (ut è sermone, & institutis apparebat) alienis, consilium, & ad efficiendum quanta possent auxilia duros. Consilium autem erat, ut propinquam insulam (2) Albium & amplam, & fœcundam, & multis in locis adhuc incultam, & propter incolarum, sicubi essent, ingenia, qui multis tum regibus inter se inimicis parebant, infirmam peterent. In illis discordiis civilibus facile fore infirmiores fovendo regionem amplissimam occupare. Sua ad id auxilia non defutura. Cum Æbudaram angustia, & res, ut tum erant, tenues facerent fidem, Germani (qui postea Picti a Romanis, & vicinis

(1) These of one clan or kindred, dwelling together, and keeping a certain form of a common-wealth among themselves.

(2) Albium was the common name of the country of Scotland and England: for Britannia was a common name to Ireland and the west and north isles.

gentibus sunt appellati) oram Germanico mari vicinam ingressi pulsus incolis, qui & rari, & inter se discordes erant, magnam ejus orae partem in suam ditionem redegerunt: brevique prima illa cum Scotis amicitiae auspicia sequuti conjugibus ab eis acceptis in unam prope gentem coaluerunt. Ita enim effectum est, ut frequenti ultro, citroque com meatu magna Scotorum multitudo vel ab affinibus adhuc infirmis retenta, vel domesticarum rerum penuria impulsam, vel charitate suorum inter Pictos locum domicilii caperet.

III. Picti primo affinium adventu laeti cum augescere paulatim multitudinem cernerent, formidare coeperunt ne cum primum spem vires Scotis facerent, ipsi eis obnoxii redderentur, primo secretis coitionibus, deinde palam in consiliis fremere coeperunt, providendum, ne peregrini secum post miscerentur: rationemque ineundam, ut quae adesset multitudo minueretur. Jactatus etiam vulgo rumor est divinitus Pictis (1) ditionem esse datam, fore, ut aliquando tota gens a Scotis deleteretur. Hae suspitiones in causa fuerunt, ut nationes ante amicissimae seorsum habitarent: Scotique montanis in locis, & agriculturae minus aptis (ut qui pecori pascendo, & venationibus magis dediti essent) se continerent: Picti agris fertilioribus secundum mare Germanicum colendis assuescerent: ac paulatim tot ante officiis necessitudo contracta brevi in funestum prope civile bellum vertit. Levibus enim de causis primum jurgiis, deinde injuriis inter homines feroces ortis gravissimorum odiorum semina jacta videbantur. Hanc occasionem Brittones utriusque gentis inimici cum essent nacti, discordiarum faces admoverunt, & Pictis non poscentibus auxilium adversus Scotos offerunt. Id Scoti cum tractari sentirent, & ipsi adversus imminens discrimen non modo auxilium, sed Regem etiam peregrinum asciscunt. Insularum duces cum pene pari dignitate essent, nec alter alteri cedere in animum induceret, accersitur cum copiis ex Hibernia Fergusius Ferchardi filius, (2) omnium Scotorum & (3) consilio, & manu primus habitus: & magno populi consensu Rex declaratur: atque exercitum ad aleam pugnae, si sit opus, subeundam parare jubetur.

IV. Eodem prope momento rumor ad Scotos, Pictosque promanarat Brittones (4) ambigua consilia utrique genti juxta perniciose agitare, ut victos pariter, victoresque bello aggredierentur: & utrisque vel ad internecionem caesis, vel Albio expulsis, ipsi totius insulae potirentur imperio. Ea res utriusque gentis copias consilii incertas aliquot dies in castris continuit. Tandem in colloquium ventum, & detecta Brittonum occulta fraude de pace agi coeptum: eaque renovata tres exercitus diversi domum concesserunt. (3) Britto conatu priore dejectus, alia fraude rem aggreditur. Immissis clam latronibus pecora Pictorum abigit. Res repetentibus respondet, justius a Scotis furtis, & latrociniiis assuetis eas, quam a se repeti. Ita elusa legatione re infecta faeciales dimissi. Enimvero ea jam aperta ludificatio videri. Itaque cum fraudulenta consilia se magis, magisque aperirent, recens contumelia vehementius, quam ex priore conatu ira residua

(1) An oracle or response.

(2) For the Irish of old were called Scoti.

(3) Wisdom and activity.

(4) Deceitful plots.

(5) Britto for Brittones, synecdoche. So often Scotus for Scoti, Anglus for Angli, &c. or Britto for the king of the Brittons.

utriusque populi animos inflammavit. Igitur exercitu quantum poterant coacto duo Reges bifariam Brittonum fines ingressi, agros ferro, flammaque late deformatis, cum ingenti præda domum revertuntur. Ad eam injuriam vindicandam Britto Scotorum fines ingressus, ad Dunum usque amnem penetravit, & minore longe damno quam terrore ea loca pervagatus, in ripa fluminis confedit. Fergusius enim missis in montes, locaque exercitibus inaccessa liberis, & conjugibus, rebusque aliis, quæ agi, aut asportari poterant, ipse aditus omnes observabat usque ad Pictorum adventum. Castris tandem cum eis conjunctis, communicatoque consilio statuunt (1) bellum ducere, & in regione hostili incurfione prope vastâ hostem conficere.

V. At Coilus (id Britonum Regi nomen erat) per speculatores causa cunctationis intellecta quinque millia hominum in loca editiora, ut ibi in insidiis essent, præmittit: ipse reliquum exercitum recta in hostem ducere decrevit. Id quoque cum Picti rescissent, inito rursus cum Scotis consilio, antevertendum rati, statuunt Brittonum castra de nocte aggredi. Igitur eductis copiis Scoti a fronte, Picti a tergo invasuri, ad hostem ante lucem perveniunt. Ibi Brittones fiducia incautos, & qui ob superiorum dierum cunctationem hostes timere desierant, adhuc semifomnes obruncant. Cecidit cum parte majore suorum in eo tumultu Coilus ipse, (2) regionemque in qua pugnatum est, de suo nomine celebrem fecit. Fergusio victore domum reverso Scoti ei, posterisque ejus regnum jurejurando confirmarunt. Ipse deinde rebus in Scotia pacatis ad comprimendas auctoritate sua seditiones in Hiberniam transit: rebusque ibi compositis in reditu non procul eVectus è portu, cui (2) Rupes Fergusii nomen est, coorta repente tempestate interiit anno regni sui vicefimo quinto. Adventum ejus in Albiam in ea tempora conjiciant, quibus Alexander Macedo Babylonem cepit trecentesimo tricesimo fere anno ante Christum natum.

II. R E X.

VI. FERGUSIO defuncto, duo filii, sed nondum regni potentes restabant, Feriegus, & Mainus. Eò factum est, ut Phylarchis ad (3) prodendum Regem coëuntibus, magna contentione res transigaretur, aliis jusjurandum jaëtantibus, quo adacti erant regnum stirpi Fergusianæ se conservaturos: aliis quanta domi, forisque Rege puero instarent pericula commemorantibus. Tandem post longam disceptationem ratio inita est, qua nec puer ætate nondum regno matura imperaret, nec jurijurando fraus fieret: ut videlicet Regum liberis nondum adultis propinquorum, qui maxime videretur regno idoneus, is rerum summæ præficeretur. Eo mortuo regni successio ad Regis superioris liberos perveniret. Hæc postea perpetuo lex valuit per annos fere 1250, usque ad Kennethum Tertium, de quo suo loco dicemus. Hac lege Feritharis Fergusii frater regnum est adeptus: atque annos quindecim eum honorem gessit tanta æquitate & modestia, ut & cives justum Regem, & pupilli tutorem optimum eum experirentur. His artibus cum pacem foris, domi charitatem civium comparasset, propinquorum tamen ambitionem placare non potuit. Feriegus enim regnandi cupiditate jamdudum inflammatus, communicata re prius

(1) To linger the war.

(2) The country is called Coila or Kyle, the place of the fight Coil's-field or Colfield in the parish of Tarbaulton; the place where Coilus was buried, Coilton

or Culton.

(3) Craigfergus or Knoçfergus, a town of Ulster in Ireland.

(4) To proclaim the new king, or to crown him.

cum turbulentissimo quoque juventutis, ac rerum novarum avidissimo patrum adit, & regnum paternum reposcit, quod ille non ut suum, sed ut (1) fiduciarium tenebat. Feritharis adeo illo adolescentis importuno consilio non est perturbatus, ut concione advocata regnum egerare paratum se esse ostenderet: multaue etiam de adolescentis laude adjecit. Regno autem sibi credito, quod mors propinqua esset ablatura, malle sponte cedere, & voluntate potius, quam necessitate pietatem erga propinquos colere. Sed tantum omnium fuit erga Feritharem studium, tantaque charitas, ut hanc præproperam in Ferlego regni cupiditatem non modò vultu, sed increpationibus, atque adeo clara totius concionis acclamatione sint averfati. Patefacta verò per indices adversus patrum conjuratione cum consilii detestabilis auctor supplicio gravissimo dignus haberetur, valuit tamen in Ferlego patris memoria, & patrum præsentis gratia, & preces, quo minus gravissimi sceleris cogitati morte pœnas lueret. Custodes tantum adhibiti, qui facta, dictaque ejus omnia specularentur. Sed ille quamlibet brevis moræ ad spem animo conceptam impatiens, deceptis custodibus, cum paucis consociis primum ad Pictos, deinde cum ibi nullam rerum novandarum materiam inveniret, ad Brittones confugit, apud quos vitam ignavam, & perinde ignobilem egit. Feritharis verò paucos post menses incertum morbo, an fraude est sublatus. Ejus mortis suspicionem superior ambitio, scelusque detectum, & recens fuga sic auxit, ut Ferlegus omnium tententiis absens damnaretur, quintodecimo fere post mortem patris anno.

III. REX.

VII. FERLEGO damnato Mainus frater ejus Scotorum Rex Tertius creatur: vir patri, & patruo, quam fratri similior. Is pace cum vicinis confirmata, domi sublatis facinorosis, sacrorum ritus diligenter obeundo tantam sibi justiciæ, & pietatis opinionem paravit, ut eum lædere summum nefas tam cives, quam peregrini existimarent. Hac sanctitatis opinione, quam armis tutior, postquam viginti novem annos imperasset, decedens magnum sui desiderium apud omnes bonos reliquit.

IV. REX.

VIII. DORNADILLAM habuit & filium, & regni successorem, & in æquitate colenda patri similem: cæteris vitæ partibus disparem. Magnam enim temporis partem venationi dedit. Id studium in pace decorum, & corpori salubre ratus, & ad robur militare confirmandum maxime utile. Animum præterea voluptates maxime puras inde capere: & adversus avaritiam, & luxuriam, cæteraque vitia, quæ ex ocio gignuntur non modice roborari. Hunc fama est leges venaticas, quæ apud priscos Scotos hac ætate observantur tullisse. Decessit octavo & vicesimo regni anno.

V. REX.

IX. NOTHATUM ejus fratrem populus regnare jussit, immaturo adhuc ad regendum Reuthero ejus filio. Is imperium quod ad eum diem fuerat moderatum, & (2) legitimum statim in superbam dominationem convertit: civesque passim juxta summos, & infimos velut non in tutelam, sed prædam sibi datos multatione bonorum, exilio, morte,

(1) Intrusted to him to keep for another.

(2) That governs according to law.

omni denique suppliciorum genere ita afflixit, ut (1) nihil ad summam immanitatem sibi reliquum faceret: cæteris metu torpentibus Doualus quidam è Gallovidia, homo ambitiosus ex odio civium in Regem (2) locum crescendi datum ratus, cum sciret sibi insidias ab Rege parari, (3) facinus occupare statuit. Omnibus ad id satis comparatis, magna clientium, & amicorum manu stipatus ad Regem venit. Hi palam cædem nobilitatis, bonorum direptionem, publicamque servitutem cum exprobrasset, petit, ut tandem aliquando regnum quod gerere nesciat, hæredi legitimo restituat. Nothatus præter expectationem ultro conviciis petitus de acerbitate pristina nihil remittens respondit, se quæ gesserit, jure Regio gessisse. Si quid durius patratum esset, non id Regis ingenio, sed civium contumaciæ tribuendum. His conviciis ira utrinque irritata cum ad manus ventum esset, Nothatus a (4) Doualianis obruncatur, postquam crudeliter, & avare viginti præfuisse annos.

VI. REX.

X. REUTHERUS a Douali factione sine populi suffragiis Rex appellatur. Procures fama rei gestæ ad se periata etsi Nothatum quovis supplicio dignum existimabant, non probabant tamen exemplum. Multo etiam molestius ferebant comitia Regia sublata, & ad unius arbitrium lectionem amplissimi magistratus collatam. Neque id (5) gratuitum facinus existimandum, quod adolescens oneri impar ad summum imperium esset evectus. Rem verè æstimantibus satis apparere Reuthero nomen imperii, Doualo vires esse quæsitæ. Neque sane publice interesse Nothatus, an Doualus præfesset, nisi forte commodiorem sub eo vitam sperarent, qui privatus Reges interimeret, privatus privato sceptræ daret, quam sub ejus imperio, qui non ante insanierit, quam potestatis viribus fretus, & armorum terrore permissu populi septus fuisset. Nothati propinqui cum hæc vulgo jactari audirent, in cætus publice omnium vicem indignantium se insinuantes perferunt, ut bellum adversus Doualum decerneretur: copiisque ducem Ferchardum Nothati generum præficiendum curant. Nec Doualus pugnam detrectavit. Bis eodem die concursam. Doualiani etsi numero superiores, tamen fusi, fugatique sunt. In fuga plures, quam in prælio cæsi. Præter enim Doualum, factionisque principes cecidit cum multis suorum Gethus Pictorum Rex. Reutherus novus Rex captus est. Profuit ei ad veniam simplicior ætas, patris memoria, & Regii sanguinis respectus. Nec incrementa victoribus fuit pugna, cæsis præter alios prope omnibus Phylarchis.

XI. Hic conflictus Scotorum, & Pictorum res in Britannia ita affixit, ut qui supererant, ne prædæ Brittonibus forent, in loca asperiora, incultaque, & in proximas insulas defugerent. Brittones enim quam diu quæsierant occasionem nacti, statim ad Bodotriam (is nunc Forthæ est) nullo resistente perveniunt. Deinde ibi rebus pro tempore compositis in Caledonios profecti disjectis qui se ibi congregaverant, regiones Pictorum campestris occuparunt: ibique præfidiis dispositis bellum confectum rati domum reduxerunt exercitum. Interea reliquæ Scotorum & Pictorum, quæ in montibus, silvis, aliisque locis impe-

(1) i. e. summa immanitate usus sit.
The like phrase occurreth often.

(2) Occasion to rise to power.

(3) To prevent the fact, to kill the King first.

(4) Those of Dowall's faction.

(5) Without any profit to Dowall.

ditis resisterant, direptionibus pecorum & arcium præfectos infestabant, & ipsi quoque vicissitabant. Interim majore etiam manu ex insulis collecta vicis urebant, & latius prædas agendo agros plærisque in locis incultos reddebant. Brittones, sive domesticis diffidiis detenti, sive exercitum in loca vasta, & impedita ducere non satis tutum rati, cum obviam nulla majore manu irent, sua segnitie hostium aluerunt audaciam. His miseris Scoti, & Picti cum per duodecim annos fuissent afflicti, tandem nova sobole juventutis bellicosa, (utpote in tantis rerum angustiis duriter educata) aucti, nunciis in omnes partes missis, mutuis adhortationibus confirmati, statuunt fortunam experiri. Reutherus igitur ex Hibernia in Æbudas, illinc deinde in Albium navigat: atque ad æstuarium, quem nunc lacum Briennum vocant, copias exposuit: & cum Getho Gethi filio, eodemque suæ uxoris fratre congressus de summa belli deliberat. Optimum factu rati ad hostem incogitantem, atque imparatum ducere. Eum ubi primum obviam habuerunt, ita conflixerunt atrociter, ut neutra acies è prælio læta discesserit. Ex eo utriusque cladibus defatigatis pax in aliquot annos fuit. Reutherus (sive ut Beda vult, Reuda) in antiquam sedem Argatheliam concessit: Scotique diu ab eo Dalreudini appellati. Daal enim Scotorum lingua partem significat. Inde progressus brevi regnum ad fines antiquos promovit: ac vicefimo sexto quam regnare cœperat anno decessit, Thereo filio è Gethi filia relicto.

VII. REX.

XII. IS quia vix decem erat annorum, juxta legem de Regibus ordinandis jam pridem receptam patruus ejus Reutha Rex fuit declaratus. Qui à bellis externis ocium nactus populum primum malis efferatum, deinde victoria etsi cruenta insolentem, ad mitiorem cultum redigere conatus, multas sanctiones publicè utiles fecit: quarum non paucæ apud præcos Scotos adhuc manent. His artibus cum septemdecim annos imperasset, cum summa omnium reverentia, & amore, seu valetudinis adversæ (quod ipse causabatur) tædio, seu propinquitati sui Therei ambitiosum timens ingenium, multa de laudibus ejus habita oratione, populo ægre permittente regno se abdicavit.

VIII. REX.

XIII. T H E R E U S ei susceptus primis quidem sex annis ita regnum gessit, ut Reutha de eo recte vaticinatus fuisse videretur. Deinde non sensim, sed repente ita in omnia flagitia præceps abiit, ut nobilissimo quoque per calumniam sublato facinorosi homines, amoto metu, totum regnum brevi latrocinii infestum fecerint. Phylarchi, deplorato statu publico, cum in eum animadvertere statuissent, ille comperta conjuratione ad Brittones confugit: ibique reditu desperato in summo contemptu, & ignominia consenuit. Interea Conanus homo prudens, ac severus, Prorex electus, ab illo labefactata, & concussa restituit: latrocinia compescuit: ac rebus, quoad potuit compositis, in conventu publico, accepto nuncio de Therei morte, magistratu se abdicavit, duodecimo ferme anno, quam Thereus regnum inierat.

IX. REX.

XIV. JOSINA proximi Regis frater rerum gubernaculo admotus, nihil (1) in ullam partem gessisse memorabile fertur, nisi quòd me-

(1) For good or ill,

dicos in honore summo habuit : quòd cum exularet in Hibernia cum patre, eis maxime familiariter fuisset usus. Brevis reliqua nobilitate (1) in Regis mores eunte factum est, ut multis sæculis nemo esset in Scotia illustriore loco natus, qui vulnerum curationem non teneret. Reliquarum enim partium medicinæ rarus erat tum usus apud homines in summa parsimonia educatos, & magnis laboribus exercitatos. Decessit autem matura senectute, cum viginti quatuor annos regnum tenuisset.

X. REX.

XV. HUIC successit filius Finnanus, qui paternis insistentes vestigiis nihil magis laboravit, quam ut civili, & moderato imperio suos assuesceret : & benevolentia magis quam armis auctoritatem Regiam tueretur. Ut autem radices tyrannidis recideret, decretum fecit, ne quid Reges quod majoris esset momenti, nisi de publici consilii auctoritate juberent. Cum triginta annos regnum tenuisset, civibus & peregrinis juxta carus decessit.

XI. REX.

XVI. NEC ulla tamen res æquè desiderium ejus auxit ac Dursti filii, qui ei successit, vita in omnia vitia projecta. Paternos primum amicos, ut molestos voluptatum suarum interpellatores a se ablegavit, & corruptissimum quenque è juventute in familiarem consuetudinem ascivit : ac tum demum se totum epulis, & Veneri dedit. Uxorem Regis Brittonum filiam comitibus prostitutam abegit. Tandem facta contra eum nobilitatis conjuratione velut è somno experrectus cum neque domi quicquam tutum, nec foris exilio locum fidum prospiceret, quòd peregrinis, & civibus juxta invisus esset, optimum factu ratus prioris vitæ simulare poenitentiam. Ita enim & se imperium retenturum, & de inimicis in tempore poenas expetiturum. Igitur primum revocata uxore Brittones reconciliare conatus est. Civium primores ad se vocat. Gravissimo sacramento interposito præteritorum oblivionem fancit. Flagitiosissimum quenque velut ad supplicium servatum in carceres conjicit : ac sanctè pollicetur se nihil in posterum nisi de primatum consilio acturum. His rebus ubi animi sinceri fidem fecit, concordiam ludis, conviviis, aliisque, quæ publica fert læticia celebrat : ac jam gaudio solutis omnium animis nobilitatem frequentem ad cœnam vocat : eos ubi incautos, & inermes in unum locum conclusisset, immixtis percussoribus omnes ad unum occidit. Ea calamitas non tam reliquorum animos metu repressit, quam iram languentem Aovis facibus accendit. Igitur coacto magno exercitu cunctis ad invisum portentum tollendum conjurantibus, Durstus omni alia spe præcisa cum paucis flagitiosis, quos metus communis poenæ ob superioris vitæ scelera aggregaverat, prælii fortuna tentata occisus est : postquam novem annos regnasset. In omnium ordinum tam justo adversus eum odio tamen hoc Regio nomini, & majorum memoriæ tributum est, ut defuncti corpus in monumenta majorum inferretur.

XII. REX.

XVII. IN (2) comitiis Regiis magna fuit inter proceres contentio aliis consentibus juxta sacramentum Fergusio præstitum veterem esse morem servandum, aliis metuentibus, ne si quem è Dursti propinquis

(1) Following the king's manners.

(2) i. e. Ad eligendum regem convocatis.

facerent Regem, vel similitudo morum eum ad flagitia, vel sanguinis propinquitas ad ultionem impelleret. Tandem Euenus Dursti frater patruelis & vitæ superioris commendatione, & insigni adversus tyrannum vivum odio commendatus, è Pictis, ubi Durstum perosus sponte exulabat ad regnum magno consensu vocatus est. Is primus creditur cives in suum nomen (1) sacramento adegisse: qui mos a Phylarchis nunc quoque servatur. Euenus omnium primum ut mores a superiore Rege corruptos formaret, adolescentes ad antiquam in victu, vestitu, & in consuetudine quotidiana parsimoniam revocavit. Ita firmiores ad militiam & minus domi turbulentos ratus futuros. Omnes regni sui partes diligenter perlustravit: jus cum summa moderatione dixit: & fontes pro modo delictorum punivit. Pictorum Regem adversus Brittones auxilium juit: inter quos pugnam longe pertinacissimam nox diremit adeo incerta victoria, ut pari clade, ac perinde metu uterque exercitus affectus discesserit, Brittones domum, Scoti & Picti in montes proximos: qui postridie e superiore loco animadversa hostium fuga spolia legerunt: ac se pro victoribus gerentes exercitus domum reduxerunt. Hostibus repressis Euenus iterum ad pacis opera se convertit: ac ne molestum esset Regibus toties regiones omnes (ut tum mos erat) ad jus dicendum obire, iudices ordinarios regno in conventus diviso juri dicundo præfecit. Delatores item instituit, qui noxios deferrent. Id munus vitio deprehensio incertum legene sit abrogatum, an sponte abolitum. Decimo nono regni sui anno mortem obiit, Gillo filio notho, eodemque vasro, & regni cupido post se relicto.

XIII. REX.

XVIII. SUPERERANT e legitima Regum stirpe proximi Dochamus, & Dorgallus Dursti filii, iidemque gemini. Inter eos cum discrimen ætas non faceret, sordum de regno certamen ortum, Gilli etiam fraude vehementius accensum est. Cum res ad arbitrium propinquorum relata esset, ibi præ pertinaci factionum studio nihil decerni potuit. Gillus, qui auctor utrique fuerat, ut alter alterum tolleretur, cum occulta consilia parum procederent, procerum, & propinquorum primis, ut controversias finirent in unum locum coactis per homines idoneos seditione subito excitata utrunque interimendum curat. Deinde velut ipse petitus foret insidiis, implorata omnium, qui aderant fide in Euonium locum ab Eueno communitum profugit. Eo præsidio cum parte nobilitatis & hominibus sui sceleris conscis occupato, e superiore loco multa de fratrum temeritate & pertinacia ad populum frequentem concionatus, multa adversus cædis auctores locutus tandem subiecit, se ab Eueno non modò rerum domesticarum, sed etiam regni donec novus Rex eligeretur curatorem relicto. Hæc qui audiebant, etsi falsâ rebantur, tamen cum eum firmis præfidiis munitum viderent, neta gravissimis periculi sacramento incunctanter adasti eum Regem dixerunt. Ille etsi consensu populi utcumque expresso regnum sibi confirmaverat, tamen superstitibus Dursti, posteris nunquam se tutum ratus animum ad nepotes ejus tollendos adjecit. Erant autem Lismorus, Gormacus, & Ederas è Dochamo Dursti filio geniti: Hi cum in Manna insula educarentur, Gillus ipse ad eos reducendos profectus duos majores natu omni honoris & humanitatis specie profectus, in Albium

(1) Caused them to swear allegiance and fealty or homage.

secum abduxit : ut apud se (quemadmodum simulabat) Regii pueri Regio cultui assuescerent. Cum Edero, qui minimus erat, milites præsidii obtentu reliquit, quibus occulta dederat mandata, ut stato die puerum interficerent. Sed, cum Gilli ingenium omnibus esset notum, nutrix fraudem suspicata, alumnum clam sublatum nocte in Argathe-
liam transmisit : ac nequicquam ad cædem eum quærente Gillo aliquot annos occulte in spelunca educavit. Ille non modo fratres pueri natu majores, sed milites etiam custodes occidit. Ipsum vero Ederum cum falsus rumor in Hiberniam delatum pervulgasset, quærere desit. Sed nec nepotum Dursti cæde perpetrata satis tutum adhuc se arbitratus quandiu quisquam è Regia stirpe superesset, omnes propinquos, familiæque interimendos curavit. Proceres, qui moleste præsentem re-
rum statum ferebant, & pejora metuebant, conjuratione clam facta tanto silentio rem texerunt, ut Gillus prius geri, quam parari bellum senserit. Cum exercitum contra rebelles cogeret, sensit, quam fluxa fides hominum erga sceleratos esset. Nam & pauci ad eum conven-
runt, & hi fere, qui propter superioris vitæ flagitia pacem timebant. Itaque suis diffusis relicto exercitu piscatoria navicula in Hiberniam fugit. Scoti ne legitimo carerent imperio, Caduallum conjurandi principem copiis hostium in fidem receptis Proregem creant. Is cum Gillum facinorosos undique cogentem bellum renovare velle intelli-
geret, eum, antequam copias majores colligeret, persequi, quocunque fugeret, decrevit. Primum in Æbudas insulas navigavit. Ibi Ede-
rum unum è Dursti progenie superstitem ad se adductum liberaliter instituendum dedit. Gillus audito ejus adventu rursus in Hiberniam abiit : proceribus ejus gentis magna spe præmiorum sollicitatis in pri-
mis si se reducerent Æbudas iis se donaturum. His pollicitationibus magnum exercitum confecit. Caduallus cum rebus omnibus ad tra-
jectionem paratus esset, prope de cursu revocatus est, ut se suspicione regni falsa liberaret.

XIV. REX.

XIX. PRIMUM omnium Euenum præclara fama virum Doual-
lo Finnani Regis fratre genitum populi suffragiis Regem creandum cu-
rat. Is accepto magistratu loca hostibus opportuna, ac maxime mari-
tima firmis præsidii communit, ne subiti hostes possent impune (1) ex-
censionem facere. Gillus id cum rescisset, & ipse mutato consilio in
illam insulam navigat. Ibi cum omnia late ferro, flammaque vastas-
set, in Hiberniam rediit. Euenus, ut belli fontem exhauriret, mag-
num eò exercitum duce Caduallo mittit. Nec Gillus certamen de-
trectat. Sed a suis magis prædam, quam ducem secutis destitutus, ves-
te mutata in propinquum nemus fugit paucis e tanto numero eum
comitantibus. Reliquus exercitus a focis, & duce proditus se Cadu-
allo dedit. Gillus post prælium diu quæsitus tandem in antro ob-
scuro repertus trucidatur tertio quam regnum occupaverat anno. Ca-
put relatum ad Caduallum. Eum rebus feliciter gestis ex Hibernia
redeuntem non eadem fortuna excepit. Majorem enim exercitus par-
tem cum omni præda fœda tempestate vexatus amisit. Unde tantum
concepit mœrorem ut non adeo diu post ægritudine animi confectus
interierit : Rege frustra consolante, ac res præclare bello gestas lau-
dante, adversa in fortunæ sævitiam conferente. Rex novus hoc rerum
suceffu clarus, pacem cum Pictis renovavit : & Gethi tertii Pictorum

(1) Land out of their ships.

Regis filia in matrimonium accepta eam confirmavit. Sed hanc publicam lætitiā subito Orcadenſium in Albium exſcenſus interpellavit. Eos repente Rex aggreſſus ex agris ad montes, è montibus ad mare compulſit. Ibi trepidantes, & in conſcendendo turbatos adortus pene ad unum concidit. Belus eorum Rex deſperata ſalute ſibi manum intulit. Euenus bello deſunctus ad pacis opera converſus duo emporia locis commodis inſtituit: utrique ab amnibus præterfluentibus indita nomina, Ennerlothea, & Ennerneſſa. Enner enim præſci Scoti vocant locum, quo naves appellere poſſunt. Æbudas longa bellorum licentia tumultuantes ſublatis inter incolas diſcordiis pacavit. Brevi deinde poſt, cum ſeptemdecim regnaſſet annis mortem obiit.

XV. REX.

XX. SUFFECTUS ei Rex eſt Ederus Dochami filius. Is cùm pace domi, foriſque parta frueretur, ac venationibus ex vetere gentis conſuetudine indulgeret, ſubito aſſertur Bredium infulanum Gilli tyranni propinquum magna cum claſſe appuliſſe, ac late prædas agere. Adverſus hunc tumultuario repente exercitu ducto noctu hoſtium caſtris quanto potuit cum ſilentio præteritis ſtationem navium aggreſſus, parvo negotio necopinantes in ſuam poteſtatem redegit: cuſtodibus occiſis claſſem incendit. Mane in hoſtes duxit: ac pari negligentia ibi inventa primo tumultu incompoſitos fudit. Multi inter cunctationem pugnæ, ac fugæ caſi: reliqui ad mare propinquum intercluſa fuga capti, & laqueis ſtrangulati. Præda dominis agnoſcentibus reddita. Similem tumultum ex eĩdem infulis poſt aliquot annos ejuſdem Gilli alius propinquus excitavit, qui ſimilem quoque habuit exitum deſecto exercitu, claſſe incenſa, præda recuperata, ac dominis reddita. Ita pace ubique parta, ſenex octavo & quadrageſimo imperii anno morbo eſt extinctus.

XVI. REX.

XXI. HUIC ſucceſſit Euenus tertius indignus optimo patre filius: qui non contentus centum è nobilitate concubinis, ni ſuam ſpurcitiem latis legibus in vulgus proderet. Tuſit enim, ut cuiſvis liceret pro opibus quot alere poſſet uxores ducere: ut Rex ante nuptias ſponſarum nobilium, nobiles plebeiarum prælibarent pudicitiam: ut plebeiorum uxores cum nobilitate communes eſſent. Hanc flagitioſam ejus nequitiam ſecutæ ſunt (ut ſere ſolent) comites luxuria, crudelitas, avaritia. Nam cum ad ſumptus opes non ſuppeterent, opulentiores conſiſtis cauſis rapiebantur ad ſupplicium, & commercio Regi cum furibus inito furandi ſumma erat impunitas. Ita quam gratiam ab adoleſcentia corrupta ex promiſcua libidinis permiſſione ſperarat, eam truculentia & rapacitate amiſit: & conjuratione nobilitatis facta ſenſit, quam infida malorum eſſet ſocietas. Nam cum primum in aciem ventum eſt, a ſuis deſtitutus, vivus in hoſtium manus venit, ac in cuſtodiam publicam conjectus eſt. Cadallano, qui pro Rege ei ſuffectus erat, rogante de pœna ejus, in perpetua vincula eſt damnatus. Ibi quidam ex inimicis priorum offenſarum memor è cæde Regis vel procerum gratiam, vel ſaltem impunitatem ſperans, eum noctu in carcere ſtrangulavit, cum jam ſeptem annos regnaſſet. Ejus facinoris auctor fracta gula pœnas luit (1).

XVII. REX.

XXII. SECUTUS eſt Metellanus Ederi propinquus, non minus

(1) Was hanged or ſtrangled to death.

ob virtutes egregias omnibus carus, quam Euenus fuerat ob vitam flagitiose actam inuisus. Ea res tantam ei apud omnes peperit auctoritatem, ut eo imperante perpetua fuerit foris pax, & domi tranquillitas. Hoc unum ad summam felicitatem ei defuit, quòd nobilitatis in libidinem proclivis pertinacia impeditus leges Eueni spurcas abrogare non potuerit. Obiit mortem anno regni sui tricesimo.

XVIII. R E X.

XXIII. EO sine liberis defuncto regnum delatum est ad Caratacum Cadallani filium generis Regii juvenem. Is inito statim regno Æbudas a morte proximi Regis tumultuantes non sine labore compefcuit: nec temere tamen crediderim, quòd nostri scriptores Orofium, Eutropium, & Bedam secuti tradunt, Orcadas eo imperante a Claudio Cæsare superatas: non quòd difficile existimem paucas insulas in sævissimo mari disiectas, a paucis incolis, & inermibus habitatas, singulas aggredi, & cum mutuis auxiliis se tueri non possent, omnes vincere. Nec quòd incredibile putem in eam expeditionem classem a Claudio missam, homine (ut inquit Orofius) qui bellum ubique, & victoriam undecunque quæreret: sed quòd Tacitus affirmet ante Julii Agricolaë adventum eam Britanniaë partem Romanis omnino incognitam fuisse. Caratacus regnum annos viginti tenuit.

XIX. R E X.

XXIV. EI successit Corbredus frater. Is quoque Insulanus qui omnibus ferme interregnis spem novarum rerum secuti novos motus ciebant, multis expeditionibus attrivit: latrones in plebem grassantes extinxit: & pace ibi constituta in Albium reversus, totamque Scotiam pervagatus labefactata bello restituit, ac decimo octavo regni anno decessit.

XX. R E X.

XXV. CONVENTUS procerum præterito ob immaturam ætatem Corbredi filio Dardannum Metellani nepotem regnare iussit. Nemo ante hunc majore cum expectatione regnum iniit: nemo spem de se conceptam vehementius fefellit. Ante susceptum magistratum multa liberalitatis, temperantiæ, & fortitudinis dedit exempla: initio imperii medium se Regem gessit: triennio vix exacto in omnia vitiorum genera præceps abiit. Probos, & prudentes viros, qui patri à consiliis fuerant, quòd ejus adversarentur nequitiaë, ex aula expulit. Adulatores, & novarum voluptatum inventores in præcipuo habebat honore. Cardorum propinquum suum, qui juri, & æquitati administrandæ præfectus fuerat sub Rege superiore molestum suarum voluptatum interpellatorem occidit. Atque intra paucos dies plerique alii divitiis aut virtute præstantes alius alia fraude circumventi periere. Tandem ut metum successoris sibi demeret Corbredum Galdum genere propinquum, fratresque ejus in spem regni liberaliter educatos tollere decrevit. Negotium eos necandi datur Cormoraco cuidam ex intimis familiaribus. Is magnis muneribus donatus, & promissis oneratus ad scelus perpetrandum dimissus: sed rem incautius aggressus a Galdi comitibus strictam sicam tenens est comprehensus: ac in jus ductus tormentis adhibitis auctorem, totiusque conjurationis feriem confessus statim occiditur. Hoc facinore vulgato magno consensu in Regem conjuratur: cæsisque statim turpium voluptatum, quos nancisci poterant ministris, ad ipsum mali caput viam affectant. Interea Conanus unus ex assentatorum grege obscuro quidem loco natus, sed cui

cui omnium rerum apud Regem maxima erat fides, & auctoritas, collecta manu proceribus obviam ire ausus a suis deferitur, & captus vitam laqueo finit. Multitudo jam Galdum ducem nacta Dardannum latebras spectantem, & inter prendendum manum sibi inferre conantem ad eum perducit. Ibi statim mori iussus. Capite defuncti ad ludibrium proposito corpus in cloacam projectum, cum regnasset annos quatuor.

XXI. R E X.

XXVI. HUIC successit Corbredus secundus cognomento Galdus & suarum virtutum tirocinio, & patris optimi memoria, & indole præclara proceribus, ac plebi juxta carus. Sunt qui hunc Galgacum a Tacito appellari existiment. A Scotis cognomen ei Galdi est additum, quoddam apud Brittones educatus fuisset. Scoti enim vetere consuetudine advenas Gallos vel Gallos, velut Germani Wals appellare solent: qua de re alibi plura diximus. Hic maximam de se spem conceptam auxit. Profectus ad insulas Sciam, & Leogum, non minore prudentia, quam severitate motus jampridem ortos, & ignavia Dardanni auctos compefcuit. Latronum duces interemit: cæteris pœnæ metu vel sibi consciscere exilium, vel ad opera rustica redire coactis. Hic opinor primus Regum Scotorum signa cum Romanis contulit, imperio eorum paulatim se ad fines ipsius propagante. Nam Petilius Cerialis primus Brigantium vires fregit: & ejus successor Julius Frontinus Silures vicit. Ad has gentes non adeo longe a Scotorum, & Pictorum finibus positas non abhorret a vero missa fuisse auxilia. Successit superioribus Julius Agricola: qui superatis Ordovicibus, Monaque insula in potestatem redacta cum ad angustissimam Britanniae partem venisset, ratus non magnum sibi ad insulae finem spatium superesse, animum ad totam perdendam adjecit. Tertio igitur imperii anno proximas Pictorum, & Scotorum regiones populando percurrit, donec ad Taum annem pervenit: quanvis afflictio tempestatibus exercitu, spatium tamen ponendis idoneo loco castellis habuit: quæ res & consilia hostium vana reddidit, & vires fregit. Antea enim homines ad omnium malorum patientiam indurati quæ ætate amiserant, hieme legionibus per hiberna dispersis recuperabant: ac plærunque castella non satis munita expugnabant. Tum vero solertia Agricola in castellis ponendis, & diligentia in muniendis, annuis copiis in singula conjectis artes eorum frustrabantur. Quarto imperii anno perfecto quam brevi spatio Bodotriæ, & Glottæ æstuaria dirimantur, ac loco præfidiis firmato regiones in Hibernicum mare verfas depopulatus est. Quinto anno classe in Oceanum immissa multis in locis excensionibus fecit, ac populationibus maritimam oram infestavit, littoraque Hiberniam spectantia præfidiis munivit, non modo in usum præsentem, sed etiam ut in Hiberniam illinc facilius trajiceret.

XXVII. Hac Agricola prudentia Scoti & Picti in angustum angulum conclusi, & a Brittonum commercio seclusi ad ultimum sese periculum comparabant. Nec segnius Agricola classe circumire iussa ad extrema insulae exploranda, & ipse trans Bodotriam ducto exercitu in Caledonios tetendit. Ibi jam hostes ut in ultimum discrimen parati castella quædam Romanorum oppugnare aggressi tantum intulerunt terroris, ut plærque & multitudinem, & ex desperatione pertinaciam timentes consulerent cum exercitu retro in pacatiora loca revertendum. Verum dux propositi certus cum hostes pluribus agminibus adventare audisset, & ipse tripartito adversus eos duxit: quæ res ei
pene

pene exitio fuit. Hostes enim ejus intellecto consilio universi unam legionem de nocte oppugnare aggressi cæsis vigilibus paulum abfuit quin castra caperent. Sed adventu reliquarum legionum impediti cum usque ad lucem acriter dimicassent, tandem victi in loca impedita refugerunt. Hæc fere septimo expeditionum anno gesta. In proximam æstatem utrique se ad ultimam dimicationem parabant: Romanis in ea victoria spem finiendi belli collocantibus: hostibus de libertate, de vita, de omnibus, quæ chara, & sancta solent esse hominibus, decertaturis. Ac superioribus præliis se rati arte potius, quam virtute victos ad Grampii montis radices loco paulum editiore Romanorum adventum opperiantur. Ibi cruento prælio congressi cum diu incerto Marte pugnasent, tandem Caledoniorum fortissimo quoque cæso victa pertinacia in loca tutiora secesserunt. Neque quisquam dubitabat, quin Agricola totam Britanniam armis pacaturus esset, nisi à Domitiano non ad honorem ostentatum, sed ad necem revocatus fuisset. Sub discessum ejus Romana castra seditione laborarunt: & Scoti, Pictique paulum hac occasione recreati è latebris prodire cæperunt: & cum nec parem ducem nec eandem disciplinam apud Romanos sensissent, legatis passim dimissis non modo popularium animos, sed etiam Brittonum tentare sunt aggressi. Ac primum levibus præliis resumpta audacia jam præsidia oppugnare, & acie structa certaminis aleam experiri non dubitabant. Hac ratione Romani ex agris eorum expulsi cum Brittonibus de veteri provincia Marte ambiguo decertabant. Galdus ab armis ocium nactus regiones diligenter obeundo, veteres dominos in agros bello vastatos reduxit: in vacua milites misit: & latrocinii cohibitis dissidia cum Pictis orientia composuit. Tandem non minore apud hostes, quam cives glòria clarus decessit anno quam regnum suscepit tricesimo quinto.

XXII. R E X.

XXVIII. P A T R I optimo suffectus Luctacus filius flagitiosissimus: qui spreto majorum consilio se totum vino, & scortis dedit. Nullam ab ejus libidine vel propinqua cum ipso cognatio, vel reverentia legum, vel majorum, aut maritorum respectus vendicabat. Accessere ad hæc inhumana crudelitas, & inexplebilis avaritia. Juventus quoque in pejora proclivis facile in Regios mores degeneravit. Igitur cum passim omnia stupris, rapinis, & cædibus contaminaret, nec unus quispiam ejus impotentia obviæ ire auderet, tandem conventu primorum factò cum liberius coargueretur, & principes tanquam seditiosos ad supplicium rapi juberet, concursu multitudinis una cum scelerum administris fuit occisus, vix finito tertio regni anno. Datum autem honori patris, ut in sepulcrum majorum cadaver inferretur. Cæterorum corpora infepulta projecta.

XXIII. R E X.

XXIX. M O G A L D U S deinde Rex electus Galdi ex filia nepos, initio imperii optimis Regibus par: senior facile vitiorum contagio in avunculi mores abiit. Principio ut vitiosis superioris Regis institutis mores publicos scædantibus facillius mederetur, pacem cum vicinis coluit: ceremonias veteres incûria neglectas restituit: ministros flagitiorum ex aula expulsi: atque ad consilia seniorum omnia more prisco revocavit: quæ res ei & omnium popularium amorem, & apud vicinas nationes peperit reverentiam. Rebus domi compositis Rex ad studia belli conversus Romanos regni sui finibus prohibuit, & Pictos au-

xiliis ab eorum injuria defendit : & eorum auctoritatem aliquot secundis præliis apud Brittones ita imminuit, ut et ipsi spe libertatis recuperandæ erecti multis in locis arma sumpserint. Eam spem auxerat, quòd Adrianus Julium Severum virum acrem, & rei militaris peritum e Britannia in Syriam ad componendos Judæorum motus transtulerat. Igitur Adrianus tumultu magis ac magis glifcente è Galliis in Britanniam transiit. Sed ut erat pacis, quam belli studiosior, magisque tueri parta quam limites imperii proferre cupiebat, cum Eboracum venisset, agrosque ulteriores omni belli clade vastatos comperisset, ut rem propius inspiceret, ad Tinam amnem castra movit. Ibi a senioribus, qui Agricolam secuti prope ad ultimos Britanniae fines penetraverant edoctus, in reliqua insula perdomanda plus laboris, quam emolumenti fore, vallo, & fossa inter Tinæ & Escæ fluminum astuaria per octoginta millia passuum ducto Scotos, & Pictos a provincialibus exclusit : ac statu provinciae ordinato in continentem rediit.

XXX. Hujus valli cum adhuc pluribus in locis extent vestigia, miror à Beda mentionem penitus omisiam, præsertim cum è Latinis Ælius Spartianus in Adriano, è Græcis Herodianus in Severo meminerit. Nec enim mihi persuadere possum in eo fuisse Bedam errore, qui plerosque adhuc tenet, hoc vallum non ab Adriano, sed a Severo fuisse factum. Hac ratione Romana provincia pacata, & vicinorum excursionibus cohibitis diu pax utrinque fuit : Britannis ocium libenter amplectentibus, & Scotis, Pictisque agrum vicinum velut prædam oblatam inter se dividentibus. Sed eadem pax præterquam quòd defidia, & ocio vires corporis fregit, etiam voluptatum blandimentibus jam tum illecebris animi robor emolliit. Itaque adversus arma hucusque invictus Mogaldus avitæ gloriæ oblitus in vitia præceps abiit : ac præter alià facinorosa scæda, & publice perniciofa, legem iniquissimam condidit, ut damnatorum bona fisco addicerentur, nullam in partem liberis & uxoribus admittis. Eam legem etsi omnibus iniquam, & inhumanam & tum intelligerent, & nunc intelligant, tamen a (1) fisci procuratoribus qui Regum cupiditatibus lenocinantur hac etiam ætate defenditur. Mogaldus suis vitiis nobilitati, & vulgo juxta invisus cum eorum conjurationi par esse non posset, cum uno & altero comite latebras, & fugam circumspiciens deprehensus interficitur postquam triginta sex annos regnasset, circiter Antonini Pii annum 6. (2)

XXIV. R E X.

XXXI. HUNC secutus est filius Conarus, qui ab scelesto initio exorsus regnum flagitiosissimum infelici exitu clausit. Nam non modo conscius, sed etiam particeps conjurationis in patrem fuit. Sed ad occultanda initia vitia bellum commode ei incidisse videbatur. Vallo enim Adriani superato Brittones magnam hominum pecorumque vim abstulerant. Consilio igitur communicato, & exercitu cum Pictis juncto pluribus locis vallum transcendunt : Brittonumque agros late populantur : ac demum cum hoste congressi magno & cruento prælio cum Romanis & Brittonibus confligunt. Utrinque prope par clades pacem in proximum annum præstitit. Romanus quia non vice rat, sibi pro victo videri. Igitur suis copiis attritis, & Brittonibus, quos ex ipsius calamitate in spem libertatis videbat erectos, non satis confidens, supplementum ab Antonino Pio petit : culpam violatæ pacis in Scotos, & Pictos, acceptæ cladis in Brittones confert. Missus ab

(1) Lords of exchequer.

(2) He was emperor of Rome about the year 140. Impera-

Imperatore legatus Lollius Urbicus hostes magno prælio victos submovit, ac vallum denuo instauravit. Deinde per annos complures velut tacitis induciis ab armis est cessatum. Romanus enim satis habebat castris in propinquo positis hostem populatione prohibere: & Conarus, qui nihil in bello præter licentiam amabat, domum, ut se totum voluptatibus per ocium immergeret, properabat. Ibi statim vitia, quæ ad hominum studia concilianda cælaverat, se prodiderunt. Hac arte regnum sibi conciliatum ratus a majoribus magno labore parta luxû & libidinibus ita profudit, ut brevi ad extremam redigeretur inopiam. Igitur conventu habito multa de magnificentia Regibus necessaria locutus, & de inopia publica conquestus, splendoris, & elegantiz honestis nominibus vitia sua tegens vehementer petere institit, ut (1) censu habito pro rei familiaris modo tributum indiceretur. Ea oratio cum ad omnium aures ingrata accideret, responsum est, rem esse majoris momenti, quam ut in præsentia expediri posset.

XXXII. Brevi tempore ad consultandum impetrato, cum singulorum sententias (2) exquæssissent, intellectum est novum hoc infinitæ pecuniæ aucupium non a primoribus, sed ab adulatione aulica fuisse inventum. Statuunt Regem, ut parum ad regendum idoneum, in custodia habendum, donec eo regnum egerante alium substituant. Postridie revocatis, qui prius rogatus est sententiam asperere in priorem Regis vitam invectus longa oratione docuit, non lenones, parasitos, symphonicos, & meretricum greges instrumentum esse regni: quippe in bello inutiles, in pace molestos, sumptuosos, infamiæ & dedecoris plenos. Falsam esse querelam Regias opes sumptibus esse impares. Quippe quibus tot superiores Reges bello clari, & formidabiles hostibus in pace honeste, & splendide vixerint: quod si cui patrimonium publicum angustius videatur, non e civium direptione, sed e parsimonia domestica quod deest supplendum. Sumptuum cuique modum non ad cupiditates, quæ infinitæ sunt, sed ad census mensuram & necessitates naturæ componendum. Itaque se censere nebulones illos in quos collatum erat patrimonium publicum, & quorum causa Rex tot homines honestos afflixerit, bonis exuerit, trucidarit, cogendos, ut quæ per injuriam aliorum adulando pararint, jure nec sine cruciatu rependant. Regem in custodia interim habendum, dum alium sufficientiant, qui non modo assuescat ipse, sed alios exemplo doceat more patrio parce, & duriter vivere: & disciplinam a majoribus acceptam ad posteros transmittere. Hæc oratio ut erat aspera, auribus liberam audire vocem insolentibus visa est asperior. Itaque Rex non leviter animos commotos inflectere, & sedare annixus est, sed ferocibus minis vehementius inflammavit, & pene efferavit: interque altercationem, & jurgia orto tumultu Rex injecta ab astantibus manu in cellam cum paucis includitur.

XXXIII. Aulici pravorum consiliorum auctores statim ad supplicium ducuntur, & ne major aliquis motus oriretur in populo vinculis imperii soluto Argadus homo nobilis fit Prorex, dum populus ad novum Regem prodendum coeat. Is quanquam initio statum publicum æquitate summa rem administrando composuisset, & magnam hac moderatione laudem esset affectus, tamen corrupto rebus prosperis animo brevi prope omnem vitæ superioris existimationem amisit. Inte-

(1) Making a stent or tax of every man's goods,

(2) Alii codd. Arb. exquisissent; ita Genev.

stinas enim seditiones fovendo, & externis viribus auctoritatem suam confirmando, (1) junctoque cum primoribus Pictorum hospitio, (2) ut uxore inde sumpta, filiabusque ibi elocatis, facile apparebat eum viam ad regnum præstruere. Hæc cum ei in conventu objicerentur, graviterque increparetur, quod tam cito degenerasset, atque ille, quæ objiciebantur cum vera esse cognosceret, totus pudore confusus in lachrimas prorupisset : (3) ac ubi primum loqui potuit, cum objecta crimina purgare non posset, ad misericordiam conversus pœnam deprecatur. Id si impetret, se brevi curaturum, ut quod per errorem peccasset, virtute, & industria corrigeret. Hæc humi projectus cum suppliciter oraret, ira in misericordiam versa proceres eum attollunt, & in imperio perseverare jubent : ab eoque petunt, ut ipse sibi pœnæ moderator esset : satis enim illis sumptum videri supplicii, si vere, & ex animo superiorum eum pœniteret. Ex illo die Argadus hominibus prudentissimis convocatis nihil nisi de eorum consilio transigebat, multa in suo magistratu utiliter in publicum constituit. Illud autem in primis, quod judicum provincialium licentiam cohibuit : vetuitque ne sine discrimine de quovis delicto pronunciarent. Facinorosis sublatis, aut coercitis mores diuturna licentia corruptos non modò pœnis legum, sed vitæ quoque suæ exemplo emendavit. Inter hæc Conarus decimo quarto regni anno partim mœrore confectus, partim adversa valetudine afflictus in custodia impuram vitam finivit.

XXV. R E X.

XXXIV. IN ejus locum surrogatus. Ethodius ex Mogaldi sorore natus ilico in conventu Argadum magnis laudibus ornavit, honoribus profecutus est, & amplis præmiis donavit, summamque rerum omnium potestatem secum ei detulit. Cum de more omnes regni sui regiones perlustraret, in Æbudas trajecit. Missus ad pacis turbatores Argadus brevi comprehensus ad Regem perduxit. His motibus compositis cum in Albiam redisset, Insulani præsentis metu liberati, & falsis de bello externo rumoribus inducti, & supplicio noxiorum magis irritati, quam suppressi iterum tumultuari cœperunt. Ad eos coercendos missio rursus Argado, cum hic Pictorum, illi Hibernensium auxiliis freti essent, nulla mora pugnæ facta est : in qua Argadus circumventus insidiis interijt. Ea calamitas cæteris rebus omissis illò Regem traxit : qui levibus per occasiones præliis, & assiduis incursionibus ita Insulanos affixit, ut (quum viribus minus possent) quò loci commoditate tutiores essent, in vallem rupibus præruptis undique cinctam, in quam unus angustus ferebat aditus se conjecerint. Ethodius loci vitio perspecto custodiis ad idoneos exitus dispositis, fossam, & vallum ante fauces objecit : atque ita ad extremam omnium rerum penuriam eos perduxit, ut malis coacti tandem (4) sui arbitrium Regi permitterent. Datæ nihil recusantibus conditiones, ut ducenti, quos Rex ederet, una cum duce dederentur : reliqui traditis armis ad sua quisque remearent. Deditorum, quod statim repræsentatum est supplicium prope novam seditionem concitavit. Vulgus enim adeo indignitate spectaculi tam fœdi exaruit, ut cum armis carerent, lapidum temere objacentium jactu Regios incesserent. Is quoque tumultus non sine multa cæde compressus est. Ethodius pace ubique parta dum juris dicendi cauta om-

(1) Keeping a constant correspondence.

(2) MS. & uxore.

(3) Illud ac delev. jubet Cras.

(4) Submitted themselves to the king.

nes regni fines obit, & ocium venationibus oblectat, multas venaticas leges fecit, quarum magna pars adhuc fervatur. Cum de more procerum Scotorum fidicinem ex Hibernia in cubiculo suo pernoctantem haberet, ab eo noctu occisus fuit, in ultionem cujusdam propinqui sui, quem a Rege interemptum causabatur. Is dum ad supplicium duceretur averſo a tormentis animo ſpeciem gaudentis præbuit, tanquam qui ſuo munere probe functus fuiſſet.

XXVI. REX.

XXXV. ETHODIO cum triginta tres annos regnaſſet extincto, filioque nondum ad regendum maturo, electus eſt frater ejus Satrael. Hic, cum callido pravoque eſſet ingenio, ac regnum ſtabilire in ſua domo extinctis Ethodii liberis ſtatueret, primum proceres, ut quiſque ſuperiori Regi carus fuerat variis calumniis aggreſſus eſt. Deinde vulgus (ut rebatur) primatum cæde attonitum ſpoliare cœpit, quæ res brevi odium ejus auxit, & auctoritatem imminuit: & ſeditiones excitavit. Ad eas reprimendas odii publici non ignarus cum prodire non auderet, a ſuis noctu domi ſtrangulatus eſt: cum præuiſſet annos quatuor.

XXVII. REX.

XXXVI. ASSUMPTUS eſt in locum ejus alter Ethodii frater Donaldus: qui Satraelis vitia magnis virtutibus æquavit: vel etiam ſuperavit. Quas virtutes gratiores reddebat cum ſtudio æquitatis conjuncta clementia. Is & auctoritatis pondere, & pœnarum repræſentatione ſublatis inteſtiniſ diſcordiis, juventutem partim ocio laſcivientem, partim luxu fractam itineribus & labore ſalubriorem, & ad vim hoſtium arcendam paratiorem fore ratus delectum habuit, & militem exercendo ita aſſuefecit, ut brevi (1) tirones (2) veteranorum æquarent virtutem. Huic conſilio pax foris nonnihil opitulata eſt. Nam cum ante paucos annos milites Romani in Britannia tumultuantes quemlibet alium, quam Commodum Imperatorem depoſcerent, ac præcipue Ælium Pertinacem, qui ad eos pacandos erat miſſus, Scotis, & Piſtis omiſſis omnem vim belli in ſemetipſos converterunt. Proſuit etiam ad pacem colendam, quod Donaldus Regum Scotorum primus Chriſtianos ritus receperat. Nec tamen ipſe, nec proximi aliquot Reges, eſſi magna nobilitatis parte conatibus eorum favente, præſcas ſacrorum ceremonias penitus exigere potuerunt. Verum cum incidiſſet in ejus regnum Severi Imperatoris expeditio, omnes omnium rationes & publicas, & privatas, ea immutavit. Severus enim homo rei militaris peritiſſimus, in ſpem totius inſulæ perdomandæ tantas in Britanniam copias, quantas nemo antea Romanorum duxit. Suberant & aliæ hujus expeditionis cauſæ: filiorum vita urbanis delitiis corrupta, & exercitus ocio, & ignavia mollitus: quibus rebus ex labore militari petendum eſſe remedium exiſtimabat. Ejus adventu jamjam erupturi motus ſunt compreſſi. Et Scoti, Piſtique relictis proximis agris in loca impeditiora ſe receperunt.

XXXVII. Severus, ut aliquando finem bellis Britannicis imponeret, per vaſta omnia, & a cultoribus deſerta in Caledonios duxit. Hoſtibus nuſquam congregari auſis, cum regionis aſperitate plurimum ei laboris fuit, dum ſilvas excindit, editiora complanat, congeſta in paludes terra viam ſternit, & amnes pontibus jungit. Interea hoſtes non

(1) *Fresh-water-soldiers, or new levi-ed green-horns: alſo it ſignifieth novic-*

es in any profeſſion.

(2) *Old beaten ſoldiers,*

aufi adversus tantam multitudinem aciem struere, pecorum prædam aliis atque aliis locis objiciebant : ut ea illecebra Romanos longius ab exercitu digressos conficerent : qui præterquam quod sparsi insidias excipiebantur, etiam insolitis affligebantur imbribus : & itineribus fessum cum sequi non possent, a familiaribus ne in hostium potestatem venirent, passim occidebantur. Neque tamen desideratis quinquaginta millibus (ut scribit Dion) prius ab incæpto desisterunt, quam ad finem insulæ penetrassent. Severus ipse quanquam adversa valetudine fere tota hac expeditione lætica tecta sit circumlatus, tamen perseverantia illa incredibili coegit hostes ad conditiones pacis venire, atque agri partem non exigua cedere. Finem Romani imperii vallum duxit, inter Bodotriæ, & Glottæ æstuarium, ubi antea Agricola finire provinciam decreverat. Id vallum, qua Carrontem amnem attingit, præsidium habuit eo situ, & viarum descriptione, ut modicæ urbis instar esset, quam nostrorum quidam falso Camelodunum fuisse existimarunt. Propius vero est hanc esse urbem, quam Beda Guidi vocat. Paucis antequam hæc scriberemus annis vestigia fossarum, & murorum, item vicorum apparebant, nec adhuc muri diruti omnino ita confusa sunt indicia, ut non interim se multis in locis prodant : terraque leviter effossa quadrati lapides eruuntur, quibus vicini agrorum domini ad ædium suarum substructiones utuntur. Indicant autem inscripti lapides, qui interim inveniuntur id opus Romanorum fuisse. Magnitudinem molitionis ejus ostendunt hæc Ælii Spartiani verba. **BRITANNIAM** (quod maximum ejus imperii decus est) muro per transversam insulam ducto utrinque ad finem Oceani munivit. Quibus verbis mihi indicare videtur non vallum, quod Beda vult, sed murum fuisse : præsertim cum opus, quod vallo Adriani plusquam dimidio brevius sit, tali elogio prosequatur. Distat autem ubi minimum hæc munitio plus octoginta millibus passuum a vallo Adriani.

XXXVIII. Extant & alia (nisi fallor) ejus pacis indicia. Est enim paulo infra id quod diximus præsidium in adversa Carrontis ripa, ædificium rotundum, è saxis quadratis, nulla calce aut cemento coagmentatis : non majus modico columbari, superne apertum, cætera illæsum, nisi quod ostii superum limen, in quo nomen auctoris, & operis inscriptum fuisse creditur ad Eduardo primo Anglorum Rege est ablatum : eadem invidia qua reliqua omnia vetera Scotorum monumenta, quod in ipso erat, delevit. Id opus nonnulli falso prodiderunt templum Claudii Cæsaris fuisse. Nos quantum conjectura possumus assequi ædem Termini fuisse credimus. Erant item in ejusdem fluminis ripa sinistra duo tumuli terreni in modica planitie, manu (ut satis apparet) congesti. Minoris qui magis ad occasum vergit, bona pars alluvione amnis est ablata. Dunos pacis adhuc eos accolæ vocant. Pace igitur ex hac insulæ divisione iterum parta, ac rebus utcumque compositis, Donaldus, cum unum & viginti rei Scoticæ præfisset annos, decessit.

XXVIII. REX.

XXXIX. EI successus est Ethodius secundus superioris Ethodii filius : homo prope stupidus : certe languidiore ingenio, quam cui tam ferocis populi moderatio conveniret. Quo animadverso primores collecti erga genus Fergusii ea sunt usi reverentia, ut homini quantumvis ignavo, nullius tamen sceleris comperto, nomen quidem Regium relinquerent, præfectos autem singulis regionibus darent, qui jus dicerent. Eorum moderatione, & æquitate factum est, ut nunquam Scotica

ca res fuerit tranquillior. Neque enim tantum delicta puniebant, sed Regis avaritiam immodicam populo reddiderunt innoxiam. Rex vicefimo primo magistratus anno (1) familiarum tumultu occisus est.

XXIX. REX.

XL. ATHIRCO ejus filius cum ingenii majus, quam pro ætate specimen daret, Rex creatur. Nam equitando, jaculando, militari-busque studiis cum æqualibus contendendo, præterea beneficentia, & humanitate omnium sibi amorem conciliaverat. Verum cum ætate in vitia deflectens profunda avaritia, iracundia, luxuria, inertia, omni-um bonorum studia bene se avertit: & quo juventus flagitiis ejus magis consentiebat, eo vehementius eorum patres offendebat. Tan-dem per Nathalocum hominem apprimè nobilem, cujus filias a se constupratas, et flagris cæfas colluvioni fœdorum hominum, quam circa se habebat, prostituerat, conjuratione nobilitatis facta frustra se vi tueri conatus, a suis etiam turpium flagitiorum odio desertus ma-nam sibi intulit, duodecimo quam regnare cœperat anno. Rege ex-tincto (2) Dôrus vel quia frater, vel quodd scelerum minister ei fuisset, metuens proceres, ne, ut in recenti invidia erant animo inflammato, in totum genus Regium sævirent, cum parvis ejus liberis Findoco, Carantio, & Donaldò aufugit. Neque multum eum sua fefellit opinio. Nathalocus enim, qui singulari erat affectus injuria non contentus Dô-ri exilio submittit percussores, qui ipsum cum liberis fratris interfice-rent. Hi ad Pictos profecti (nam cum locum exilio Regii pueri dele-gerant) insidiatores decepti staturæ, & faciei similitudine alium pro Dôro clam nacti obruncant.

XXX. REX.

XLI. NATHALOCUS, quem maxime suis rationibus adver-sum metuebat, sublatum ratus, primus ambitiose regnum apud Scotos petisse dicitur: ac magna nobilitatis parte adversa, ab iis, quos pol-licitationibus, & donis corruperat, Rex factus est: nec male partum imperium melius gessit. Suspecta enim nobilitate, quam in comitiis regni sibi adversam fuerat expertus per homines plebeios, quos eges-tas, & audacia facile ad quodvis facinus impellere poterat, omnia ad-miristrabat. Accessit ad has suspensiones alia gravior, deprehensis li-teris ad principes nobilitatis, è quibus intellectum est Dôrum Athir-conisque liberos vivere, ac in regni spem apud Pictos educari: hoc igitur periculum ut averteret, quos maxime suspectos è primoribus ha-bebat, ad se vocat, tanquam de commodis publicis cum eis consultu-rus. Comprehenfos universos in carcerem conjecit, ac proxima noc-te strangulandos curavit. Verum quod suo timori speraverat remedi-um, id velut fax conjurationis fuit. Nam cæforum amici non minus sibi metuentes, quam propinquorum, & necessariorum calamitate do-lentes, undique in eum arma comparant. Quorum conatibus ut ob-viam iret, dum exercitum cogit, a quodam suorum familiarium occi-ditur, prope duodecimo regni anno. Adjiciunt hic quidam nostro-rum fabulam magis concinne fictam quam verisimilem: illum ipsum a quo Rex cæsus fuit, ad divinos missum, ut de victoria, de vita Re-gis, ac regno ejus percuntaretur, responsum a quadam anu accepisse Regem non diu victurum: nec periculum ei ab hoste, sed a familiari-

(1) MS. familiarium.

(2) MS. Dooras.

bus instare. Cum ille urgeret a quo? anum, a te, subiecisse. Ille mulierem execratus cum domum rediret, subiit animum illa cogitatio, nec responsum cæleri posse, nec edere tutum esse: ne se apud Regem hominem pravum, & suo timori indulgentem suspectum redderet. Itaque tutius visum est tyrannum cum multorum gratia interficere, quam cum gravissimo proprii capitis discrimine incolumem servare. Statim ubi domum rediit, impetrato ad responsa divinorum exponenda secreto, cæso Rege duodecimum imperii annum ingresso patriam servitio, & se periculo exemit.

XXXI. R E X.

XLII. E JUS morte divulgata liberi Athirconis revocantur. Findochus præter genus multis naturæ blandimentis, corporis viribus, forma, proceritate, ætatis flore, adhæc periculis commendatus Rex eligitur: neque spem de se conceptam fefellit. Erat enim in consuetudine quotidiana summa humanitate, in jure dicundo æquitate, in promissis fide. Verum Donaldus Insulanus pacis impatiens cum numerosa manu suorum in Albium trajecit: & ingenti clade villarum quacunque pergebat edita magnam prædam domum abegit. Causa belli prætexebatur, ultio mortis Nathaloci Regis. Findochus exercitu statim collecto in Ilam insulam transmisit, & Donaldum prælio victum ad naves fugere coegit. Multi in acie ceciderunt: multi dum cum tumultu naves conscendunt submersi. Donaldus ipse dum in scapham receptus fugam meditatur: ea multitudinis irrumptentis pondere depressa periit. Insulani animis nihil ea clade fractis discedente Rege accitis ex Hibernia auxiliis bellum renovant: & Donaldus prioris Donaldi filio duce iterum exscensionem faciunt: magnamque prædam abigunt. Findochus iterum cum copiis in Æbudas trajecit: omnesque insulas perlustrando severe in latrones animadvertit: munitionibusque in quas confugere consueverant everfis tantum prædarum abegit, tantamque cædem fecit ut multas insularum prope desertas relinqueret. Ad ejus reditum Donaldus ex Hibernia, quò per fugerat reversus, dum exercitum reparare conatur, ita vires imminutas sensit, ut necessario belli apertè gerendi consiliis omissis ad dolos animum converteret. Nam cum non auderet Regi fidem publicam interponenti se committere, duos è suis juxta callidos, & audaces in aulam cum secretis mandatis misit. Hi cum & genus suum jaçtarent, & de Donaldi injuriis graviter conquererentur, Regi quidem fidem non fecerunt. Itaque ad fratrem ejus Carantium hominem levem, & ambitiosum se contulerunt. Ab eo in intimum familiaritatis locum recepti, & per eum ad consilia de rebus maximis admissi, cum ejus ingenium explorando cognovissent, non dubitarunt secreta mandata de Rege tollendo cum eo communicare. Ille regnum alieno scelere, & periculo partum velut jam certum amplexus omni genere favoris eos est prosecutus. Igitur omnibus ad præcogitatum scelus comparatis captato tempore dum Rex, cæteris ad spectaculum inusitata magnitudine feræ accurrentibus, alterum eorum suæ fortunæ multiplicem eventum narrantem audit, ab altero venabulo in pectus adactò interimitur. Concurfu factò ad atrox facinus alii moribundum Regem excipiunt, alii percussores sequuntur. Comprehensi, & ad supplicium ducti, expresso prius tormentorum vi Donaldi consilio, & scelere Carantii, qui tum dissimulandæ rei causa procul aberat, ipsi quidem justas pœnas luerunt. Carantius autem primum ad Brittones fugit. Sed ibi vulgata exilii causa cum hospitibus esset detestabilis, ad Romana castra se contulit.

XXXII. R E X.

XLIII. OPTIMO & viro, & Regi scelere detestabili fratris occiso undecimo regni anno suscitatus est minimus trium fratrum Donaldus. Is cum ad ultionem necis fraternæ se pararet, audit Donaldum Insulanum Moraviam ingressum non jam pro latrone, sed pro Rege omnia gerere. Igitur edicto ut reliqui sequerentur, ipse cum paucis, qui forte aderant, recta ad hostem progreditur. Donaldus Insulanus certior per exploratores quam exigua Regi essent copiæ, diem, noctemque continuato itinere famam sui adventus prævenit. Rex inopinata re perculsus cum certamen fugere non posset congressus, majus quam pro numero prælium fecit. Tandem superante hostium multitudine victus, & graviter vulneratus ipse cum triginta è primoribus nobilitatis in manus venit. Cæsa ad tria millia, duo capta. Rex intra triduum seu mœnore ob rem male gestam, seu dolore vulnerum decessit, vix circumacto (1) primo anno regni sui.

XXXIII. R E X.

XLIV. EO defuncto Donaldus Insulanus, qui nomen Regium antea nullo auctore sumpserat, jam pro legitimo Rege se gerebat, fretus maxime timore procerum: qui ne propinqui sui captivi (2) occiderentur (nam id Donaldus assidue comminabatur) nihil movere ausi sunt. Tyrannus cum in omnes debaccharetur, non contentus edicto prohibere, ne quis præter ipsius ministros arma ferret, aut nobilitatem passim ad cædem rapere, in cujus exitio firmamentum sui regni constituebat, inter suæ crudelitati superflites discordias ferebat: nec ullum pulchrius existimabat spectaculum, quam mutuam civium cædem. Eam enim cladem lucro sibi ponebat: (3) tot inimicis levare putabat, quot ex utraque acie perissent: neque quicquam magis, quam civium concordiam metuebat. Itaque domi fere se continebat: & suarum in omnes injuriarum sibi conscius omnes formidans, omnibusque formidabilis raro in publicum prodibat. Duodecimo tandem anno in iis miseriis transacto vix publicorum malorum vindex est inventus Crathilinthus Findoci Regis filius. Is occulte apud nutricium delitescens diu periisse est creditus. Verum cum jam paucos viribus, & solertia pares haberet, genus, & nomen dissimulans primum in aulam, deinde in Regis familiaritatem receptus dexteritate ingenii brevi perfecit, ut primum gratiæ locum apud eum obtineret. Tandem rebus omnibus ex animi sententia succedentibus cum indicato paucis quis esset, & quid pararet, idoneam facinori patrando manum ad se collegisset, Donaldum injuriæ opportunum nactus occidit: & cum suis clam discessit.

XXXIV. R E X.

XLV. TYRANNI morte divulgata & res, & auctor summa omnium cum læticia excipitur. Crathilinthus generis indiciis, testibusque prolatis quanto antea studio Rex est declaratus, ut qui non modo libertatis, sed salutis omnium auctor esset. Primum magnò omnium consensu tyranni liberos, & propinquos, ut velut radicitus tyrannidem extirparet, necandos curavit: deinde partes omnes regni ad jus de more dicendum perlustravit: labefactataque Donaldò quanta potuit cura confirmavit: ac pace domi forsque parta ocium gentis more venationibus oblectare statuit. Ejus rei studio cum in

(1) Vox primo abest a MS.

(2) MS. occiderentur,

(3) MS. tot enim inimicis,

monte Grampio juxta Pictorum fines ageret, juventutem Picticam ad se venientem honorifice habuit. Nec ea contentus amicitia quæ ex antiquis necessitudinibus, & publica pace nata erat, etiam eos familiari consuetudine complecti studuit. Sed ea Regis comitas prope in perniciem vertit. Nam cum Picti canem insignem, quem Scotorum Rex in deliciis habebat, clam apud se cælassent, indicio ad custodem canis perlato, ad locum, ubi cælabatur profectus, dum canem retrahere conatur, interimitur. Ad ejus cædem clamore facto cum utrinque magna multitudo concurrisset, acri pugna edita, ac multis occisis, in ii. que non paucis ex utriusque gentis nobili juventute, jactum est crudelissimi belli seminarium. Nam ex eo die cum utraque gens alteram omnibus bellorum incommodis vexaret, non ante cessatum est, quam justis exercitiis sit concursus. Neque pax, etsi Regibus utrinque eam cupientibus, ullis conditionibus coire potuit. Quamquam enim non ignorabant, Romanis & Brittonibus semper infestis quanto cum periculo dissiderent, mutæ tamen ultionis cupiditas ita eos effraverat, ut dum privatas quisque persequitur injurias, calamitatem communiter omnibus impendentem contemnerent. Ac nisi Carausius exul Romanus obscuro quidem loco natus, at militia clarus intervenisset, ad alterius gentis internecionem pugnatum fuisset. Is enim a Diocletiano missus Bononiam maritimam, ut Belgicam Armoricam ab incursionibus (1) Francorum & (2) Saxonum tueretur, cum multis Barbaris sæpe captis prædam integram nec provincialibus redderet, nec ad Imperatorem mitteret, suspitio est orta consulo ab eo Barbaros admitti, ut redeuntes cum præda exciperet, atque hac se occasione dirtaret. Igitur a Maximiano jussus occidi (3) purpuram sumpsit, & Britannias occupavit: utque opes adversus Bassianum legatum Romanum firmaret, discordiis inter Scotos, & Pictos pacatis cum utriusque fœdus fecit, & societatem iniit. Romanis multa adversus hominem rei militaris peritum frustra expertis, & Scotis, & Pictis in veterem, quos aliquando tenebant agrorum possessionem restitutis, postquam septem annos imperium gessisset, ab Allecto socio est occisus. Allecto cum triennio rebus præfuisset, ab Asclepiodoto interempto Britannia decimo quam defecerat anno Romanis est restituta. Sed nec Asclepiodotus, nec qui ei successit Constantius Chlorus quicquam in Britannia memoratu dignum gessit, nisi quod ex Helena concubina Constantinum, qui postea (4) rerum potitus est, genuit. Inter hæc deceffit Crathilinthus, postquam rei Scoticæ præfuisset annos viginti quatuor.

XXXV. REX.

XLVI. FINCORMACHUS frater ejus patruelis post cum regno Scotorum potitus (5) secunda prælia adversus Romanos adjunctis Brittonibus, & Pictis, quædam absque externis auxiliis fecit. Tan-

(1) Franci were a people of Germany, who took this name from liberty, which they studied to maintain against the Romans: these Franci, piece and piece, thrust themselves into Gallia in the decay of the Roman empire, till at length they became absolute masters of it, and gave it the name of Francia.

(2) Saxones were a heathen people of Germany, great pirates by sea, who

purchased from the Romans sundry parts of the Netherlands, and at length became masters of South Britain, called by them Anglia.

(3) Usurped the title of emperor, who used to wear a purple robe.

(4) Became emperor, destroyed heathen - idolatry, and gave full liberty to the Christian religion.

(5) MS, multa secunda prælia.

dem viribus Romanorum domi bellis civilibus, & foris assiduis contentionibus attritis, quietioribus rebus Scoti quoque libenter pacem sunt amplexi. Liberati curis externis nihil prius habuerunt, quam ut religionem Christianam promoverent, occasione illinc orta, quòd multi ex Brittonibus Christiani sævitiam (1) Diocletiani timentes ad eos confugerant: e quibus complures doctrina, & vitæ integritate ciani in Scotia subsisterunt, vitamque solitariam tanta sanctitatis opinione apud omnes vixerunt, ut vita sanctorum cellæ in templa commutarentur. Ex eoque consuetudo mansit apud posteros, ut prisca Scoti templa cellas vocent. Hoc genus monachorum Culdeos appellabant: mansitque nomen, & institutum donec monachorum genus recentius in plures divisum sectas eos expulit: tanto doctrina, & pietate illis inferior, quanto divitiis, & ceremoniis, cæteroque cultu externo, quibus oculos capiunt, & animos infatuant sunt superiores. Fincormachus igitur Scotorum rebus æquitate summa compositis, & civibus ad mansuetioris vitæ cultum reductis, decessit quadragesimo septimo regni sui anno.

XXXVI. R E X.

XLVII. EO defuncto gravissima de regno contentio est exorta inter tres fratres patruales è tribus Crathilinthi fratribus genitos, Romachum, Fethelmachum, & Angusianum, seu verius Æneanum. Romachum commendabat, quòd è tribus Crathilinthi fratribus pater ejus ætate maximus, quòd mater è Regio Pictorum sanguine esset, quòd ipse ingenio foret acris, & ad parandas amicitias flexilis. Pro Angusiano faciebat ætas, & experientia rerum, & mores amabiles, atque inde favor populi, & ante omnia qui initio fuerat competitor, tum suffragator Fethelmachus. Propter eorum seditiones cum res ad arma spectaret, primis comitiis nihil peragi poterat: & soluto conventu cum totum regnum in duas factiones diversas iret, Romachus favore populi inferior, advocata juventute Pictica se externis auxiliis firmat. Ab his cum Angusianus rescisset sibi insidias parari, potius existimavit vitam semel fortunæ committere, quam in perpetuo timore sollicitam agere. Igitur coactis amicis cum Romacho prælio congressus, victusque in Æbudas cum Fethelmacho profugit. Ibi cum intelligeret, se factionum principibus ob virtutem formidabilem, & apud populum natura venalem, & Romachi sollicitationibus corruptum parum fore tutum, in Hiberniam cum suis discessit. Romachus autem vi magis, quam populi voluntate regnum assécutus æmulo submoto in adversarios crudeliter exercuit inimicitias: ac ne vi magis, quam jure grassari videretur, dum regiones obit ad conventus habendos, ac non adhibito de more consilio solus ad suum arbitrium causas capitales revocat, magna cum cæde grassatus maximum timorem in omnes bonos diffudit. Tandem omnibus præsentem rerum statum exosis, repentina conjuratione nobilitatis antequam vires (2) tyrannis colligere posset oppressus, e fuga, quam ad Pictos intenderat, retractus pœnas luit tertio sui regni anno. Caput pilo affixum lætum populo spectaculum circumlatum est.

XXXVII. R E X.

XLVIII. ANGUSIANUS ingenti omnium consensu ad regnum capiendum est revocatus. Primùm, qui Romacho crudelitatis,

(1) Dioclesian was emperor about the year 299.

(2) MS. tyrannus.

& avaritiæ ministri fuerant, sub Rege justo sibi timentes Pictorum Regem Nectamum in ultionem propinqui sui ad arma commoverunt. Angufianus pacis cupidus per legatos sæpe Pictos admonuit, quanto cum periculo utriusque regni pugnaturi essent Brittonibus in amborum exitium intentis. Verum ubi eos vel fiducia virium, vel iracundia perturbatos a pacificis consiliis aversos vidit, educto exercitu post acerrimum conflictum victoria est potitus. Rex Pictorum cum paucis evasit. Verum postquam metus recessit, ira, & pudore inflammatus ægre a suis impetrat, ut novum sibi exercitum decernant: eo coacto in Caledoniam ducit. Angufianus iterum frustra tentata pace cum suis copiis ad hostem tendit. Pugnatum est utrinque pari obstinatione, alteris partam laudem tueri, alteris ignominiam acceptam delere conantibus. Demum Scoti Angufiano cæso solutis ordinibus in fugam versi. Nec Pictis læta fuit victoria Rege suo, ac præstantissimo quoque bellatore in acie interempto. Prope par utrinque damnum acceptum pacem ad breve tempus præstitit. Præfuit rei Scoticæ Angufianus paulum supra annum.

XXXVIII. REX.

XLIX. FETHELMACHUS Angufiano Rex est successus. Cum vix biennium in regno compleisset exercitu coacto Pictorum agros scedis populationibus vastavit. Ubi primum hostis occurrit, concursum est cum utriusque gentis magna strage. Nam Pictorum acies media cornibus nudata prope tota circumventa est: nec tamen inulta cecidit. Rex Pictorum tertio post die è vulnere decessit. Scoti victoria usi, late nullo exercitu obvio Pictorum agros vastant. Picti enim tanta clade accepta (1) nunquam totis viribus ausi se fortunæ committere, leves procurfantium manus in populatores locis, & temporibus opportunis immittentes latius eos evagari prohibebant. Interea Hergustus homo callidus accepto in suos imperio quatenus viribus impar erat, ad fraudem conversus duos Pictici generis viros immisit, qui se Scotos simulantes Regi perniciem molirentur. Hi cum fidicine quodam de cæde Regis transegerunt. Hoc enim hominum genus ad somnos conciliandos, & vigiliis oblectandas in cubiculis nobilium pernoctabant: qui mos etiam adhuc in omnibus insulis Britannicis apud præcos Scotos observatur. Igitur statuto die Picti, ut conventum erat, a fidicine intromissi Regem quam maxime possunt occulte jugulant. Nec tamen ita rem cælare potuerunt, quin ad morientis gemitum ministri excitati facinoris auctores sunt persecuti: & cum ulterius fugere non possent è prærupto saxo lapidibus propugnantes ministri Regii affecti ad pœnas eos retraxerunt.

XXXIX. REX.

L. FETHELMACHO regni sui anno tertio extincto successit Eugenius, seu potius Euenus Fincormachi filius. Sub id tempus Maximus legatus in spem totius insulæ potiundæ erectus si utranque gentem deleret, primum cum Pictis, ut tum res erant, infirmioribus, atque ideo ad paciscendum promptioribus amicitiam simulat: eos vanis promissis implet, si in societate Romana perseverent, præter innumera alia commoda totum Scotorum agrum se eis concessurum. Audivere libenter ea Picti, & ira cæci, & vindictæ cupidi, & promissis delentiti, & in futurum improvidi. Igitur cum Romanis conjuncti Scoto-

(1) MS. nusquam.

rum agros popularentur primus eis confictus fuit ad Cream Gallovidiæ amnem. Scoti pauciores a pluribus circumventi dum non omnes partes fugiunt, Romani velut certa victoria potiti sine ordine fugientibus instant. Interea Argathelii, & posteriores aliquot populi, qui nondum se cum reliquis copiis conjunxerant, in dissipatos Romanos densis agminibus invecti magnam stragem ediderunt. Eugenius collectis, quos e fuga retrahere potuit, habito super summa rerum consilio, cum præsentis copiarum nullam spem renovandi belli facerent, retro in Caricam abiit. Maximum vero quo minus victoria uteretur, prohibuit trepidus nuncius omnia in interiore Britannia bello ardere. Scoti ejus discessu majore hostium parte levati quanquam vix ad sua tuenda sufficerent, ira tamen, ac spe se ante exactam ætatem hostes vicinos insigni aliqua clade repressuros, quicquid virium, aut odii supererat in Pictos effuderunt. Quacunq; pergebant, obviis absque discrimine trucidatis ferro & flamma late vastitatem faciebant. Maximus quanquam minis, & verborum contumelia Scotos persequeretur, utriusque tamen clade gentis pariter lætus, ubi primum ei commodum fuit, tanquam damna Pictis illata ulturus in Scotos movit. Illi tum non de gloria, imperio, aut præda dimicaturi: sed de patria, fortunis, vita, cæterisque, quæ hominibus cara esse solent, eductis omnibus, qui arma ferre possent non modo viris, sed etiam gentili consuetudine mulieribus in ultimum se discrimen parant: & castris non procul a Duno amne positis non longe ab hostibus constitierunt. Acie utrinque instructa primi concurrerunt cum Scotis (1) Romanorum auxilia. Ibi alteris spe, alteris desperatione incitatis certamen acrius, quam longius fuit. Picti, & Brittones magna cum cæde repulsi: ac nisi subsidium in tempore a Romanis venisset, fugam circumspiciant. Verum Maximo legiones admovente Scoti & multitudine, & genere armorum, & disciplina inferiores ruinæ modo retroacti. Cecidit ibi Rex Eugenius, dum suis non vult superesse: ac major procerum pars ne Regem prodidisse videretur.

LI. At Maximus tanta victoria citius, quam sperarat, potitus, cum vix haberet in quem odium exerceret, misericordia ad pristinam clementiam revocatus, multis Scotorum regionibus perlustratis dedentes sese recipit, agrosque colere jussit: & ut suis contenti, vicinis molesti ne essent imperat. Picti hanc ejus clementiam ægerrime ferentes contendebant nunquam Romanos, eorumque socios solidam & sinceram pacem habituros incolumi gente Scotorum semper inquieta, semper ad omnem prædæ occasionem intenta: nunquam terram Britanniam securam fore, dum in ea quicquam illius sanguinis superesset: cum feris bellis rem esse, quæ nullis officiis provocatæ mansuescant, nullis damnis fractæ conquiescant: eundem, qui ei genti esset, bello finem futurum. Cum Maximus contra multa differeret de vetere populi Romani instituto, a quo gentes victæ non modo relicte incolumes, sed etiam civitate sint donatæ: nunquam in orbe terrarum fere perdomito gentem ullam penitus excisam: se curasse, ut Rege cum omni juventute cæso non metuendos vicinis, sed potius miserandos

(1) The Roman army was of three parts: legiones, which the Romans called footmen; equitatus, their cavalry or horsemen; and thirdly, auxilia, their aids, that is, soldiers sent and maintained

by the provinces or their confederates in help of the Roman army, and these had a different manner of discipline from the Romans.

hostes relinqueret : nec se Pictorum adversus eos odio cedere : sed rem vere æstimantibus multo lætius esse spectaculum e viventium miseris, quam cruore occisorum : gravioremque pœnam esse vivendo semper mortem optare, quam semel moriendo malis omnibus defungi. Hæc quidem ille differebat non tam ulla erga Scotos benevolentia, quam Picticæ crudelitatis odio : simul in futurum prospiciens quam periculosum esset provinciæ Romanæ si vires Pictorum, deletis penitus Scotis, duplicarentur. Picti vero nec querelis, nec precibus, nec donis abstinuere prius quam edictum impetrarent, ut Scoti omnes ante certum diem Britannia excederent : qui secus fecisset, ei fore capitale. Ager eorum inter Pictos, & Brittones divisus.

LII. Scoti superstites quò quenque fors tulit per Hiberniam, Æbudas, Scandiam, & Cherronesum Cimbricam dispe: si ab incolis satis humaniter fuerunt recepti. Sed nec a sacerdotibus & monachis, qui tum in summo erant honore Picti, etsi publice Christianis institutis imbuti, injuriam abstinuerunt. Illi vero profugi cum in omnes circum circa regiones dispergerentur, multi in Ionam Æbudarum unam devenerunt : atque ibi in cœnobium collecti magnam suæ sanctitatis, & eruditionis famam ad posteros transmiserunt. Cæteris Scotis ita bello afflictis, patria pulsis, & de reditu desperantibus Æbudarum cultores ingenio feroces, & inquieti, & ob desidiam inopes, & hominum multitudine, & rerum necessariorum superante penuria aliquid per se audendum rati classe longarum navium coacta duce Gillone in Argatheliam transmittunt. Ibi dum ad prædam, ut in regione prope vacua habitatoribus vagi discurrunt, a Pictis eò ad præsidium missis circumventi, ac a navibus exclusi ad unum periere. Classis capta, & ad usum belli adversus Insulanos reservata. Nec ita multo post, qui in Hiberniam confugerant, partim veteris cognationis commemoratione, partim fortunæ commiseratione gentem ad bella, prædasque suo opte ingenio proclivem facile moverunt, ut auxilium ad patriam, pristinumque statum recuperandum decernerent. Data decem millia: Hi in latus Scotiæ adversus Hiberniæ transpositi magnum sui adventus terrorem late fuderunt. Hoc primo successu læti cum de reliquo bello consultarent, Scoti Albini gnari virium Romanarum, & quantum reliquas nationes peritia rei militaris anteirent, auctores erant, ut præsentem victoriam contenti cum præda domos redirent, nec expectarent, dum totius Britanniæ vires eos adorirentur. Et quando nec universæ Hibernorum copiæ si adessent, pares esse queant adversus eorum exercitus, quorum consilio, & armis terrarum orbis esset perdomitus, cum eis non vi aperta, sed astu certandum : occasiones captandas : & quos nec numero, nec opibus, nec bellandi peritia, æquare possent, laboribus, & malorum patientia fatigandos. Hanc unam esse hujus belli gerendi rationem. Hiberni Scoti contra Albinos increpare, quorum pristina animi vis adeo elanguerit, ut cum posteri essent eorum, qui Romanos exercitus prope delessent, ipsi nec aspectum quidem illorum sustinere possent. Nec deerant etiam ex ipsis Scotis Albinis, qui contenderent belli rationem a civibus suis propositam plane inanem esse : ut quæ ad hostem tantum vexandum, non ad patriam recuperandam faceret. Quamobrem fortunæ instandum : eam reditus ducem sequendam. Id si faciant, non esse dubitandum quin Deus, qui tam prospera belli initia dederit, aut novo Brittonum motu, aut revocatis ad bella propiora legionibus hostium vires sit imminuturus. Occasionem oblatam potius amplectendam, quam in præsentia neglectam posterius frustra

tra quærendam. Hæc sententia cum in consilio vicisset, læti ad prædas discurreunt: ac dum in spem amissa recuperandi audacius quam prudentius suæ cupiditati indulgent, majoribus repente copiis oppressi majorem suorum partem amiserunt.

LIII. Hæc clades in Hiberniam renunciata Scotis omnem spem reditus præcidit, & Hibernos de sua libertate retinenda sollicitos reddidit. Multis igitur consiliis tentatis cum alius exitus non appareret, visum est Scotis Hibernensibus legatos in Britanniam esse mittendos, ac pacem quam maxime commodis possent conditionibus cum Romanis faciendam. Eos Maximus primum graviter increpat, quod nullis provocati injuriis ultro arma Romana laceffissent. Legatis excusantibus, & culpam in imperitam multitudinem conferentibus data venia. Pax iis legibus facta, ne hostes Romanorum post eum diem Hiberni reciperent, ab eorumque focis omnem vim abstinerent, comiter imperii majestatem colerent. Hiberni æquiores quam sperarant conditiones læti domum retulerunt. Maximum autem ad pacificandum non metus ab Hibernis (ut qui non magnum in eorum motibus momentum poneret) flexit: sed quod in majorum rerum spem intentus non modo quietam, sed etiam benevolam sibi volebat relinquere Britanniam. Nam cum tot cæsis exercitibus imperii Romani vires bellorum civilium tempestatibus delimitatas videret, imperatoresque non a senatu, populove legi, sed militari favore assumi, cumque perdomita (quod nulli alteri contigisset) Britannia magnum in re militari nomen, exercitumque pro multitudine satis firmum haberet, in eo rerum statu decreverat, si se occasio imperii occupandi offerret, fortunæ non deesse. In hanc spem pronus milites plurima comitate, & omni largitionis genere complectebatur. De rebus gravissimis cum Britannorum majoribus consultabat: Pictorum juventute exercitum supplebat: eisque præsidia pluribus in locis provinciæ committebat custodienda: diviso inter eos, & Brittones Scotorum agro Pictis quidem veterem ditionem liberam reliquit: sed vectigalia modica ex attributo eis ultimo regni Scotorum angulo exegit. Indicium quidem, ut ipse prædicabat Britanniam universam partim a se perdomitam, partim pacatam. Atque his quidem artibus vulgus mirum in modum sibi conciliabat. Itaque omnibus ad spem conceptam paratis velut a militibus coactus, (1) purpuram sumpsit.

LIV. Post eum Constantinus ex infimo militiæ ordine sola nominis commendatione a Brittonibus dux est electus: atque eo rursus interempto Gratianus homo Britannici sanguinis insulæ imperium invasit. Verum Maximo in Italia, Gratiano in Britannia cæso missus est Roma Victorinus, qui legati nomine Britanniam regeret. Is cum sua opera imperium videri vellet auctum, Pictis in provinciæ formam redactis, legibus Romanis eos uti jussit, gravi pœna ni pareatur indicta: ac Hergusto eorum rege inter hæc mortuo, vetuit ne novum crearent, neve magistratum alium nisi a populo Romano datum haberent. Id vero Pictis mera servitus videri: ac jam serò, & frustra queri gentem & amicam, & cognatam, ac licet interim molestam, tamen adversum externum hostem omnium periculorum sociam a se fœde & crudeliter proditam. Eo se hæc jure pati, qui non auxilio solum, sed misericordia se privarint. Quis enim eorum calamitatibus indolere posset, qui

(1) See cap. 45.

meminerit, ad quantam omnium rerum inopiam veteres amicos redigissent? huc nimirum pertinere vetus illud oraculum, quod Pictos olim a Scotis delendos præcinuerat. Ob Scotos enim a se proditos nunc pœnas luere, ac miserius quam illos perire: nisi forte quis intolerabilius exilium, quam servitutem putet. Illos enim in qualicumque fortuna tamen liberos esse: se vero in extremis malis versari, cœque gravioribus, quod suo merito in ea incidissent. Itaque ut haberent ad quem convenirent, ut in medium de remedio calamitatum suarum consulere, Durstum Hergusti filium Regem creant. Apud hunc primores congregati dum remedia circumspiciunt servitutis asperitatem querelæ expresserunt. Jam non imaginaria se, sed vera servitute premi. Inclusos intra vallum Severi velut feras bestias ab omni humano commercio sejunctos: inde juventutem omnem splendido militiæ nomine ad lanienam educi. Præter vicinarum gentium odium accedere monachorum acerbissimas increpationes: qui oclamarent merito eorum preces a Deo contemni, qui (1) Dei ministros, suosque fratres eorundem sacrorum participes tanta sævitia essent persecuti, ut ne monachos quidem, per quos Deus exorari posset eodem secum cœlo frui sivistent. Hæc cum graviter eos urerent, subeunte in rebus adversis animos religione, tandem nonnihil à perpessione malorum laxamenti dato, una ad libertatem restituendam via est visa, si Scotis placandis, Deum etiam suæ perfidiæ infensum placare possent. Se intelligere Fergusium Regii generis juvenem in Scandia exulare: eo revocato cæteros ejus auctoritate facile posse adduci, ut redirent. Ad ejus animum tentandum occulta metu Romanorum legatio decreta est.

RERUM SCOTICARUM HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER QUINTUS.

I. CÆSO uti retulimus a Romanis Eugenio, ac gente universa patria pulsa Regis frater, sive ille Echadius, sive Ethodius fuit metu insidiarum a Pictis, ac rerum suarum incertus, conducto navigio, non magis ventis quam fortunæ vela committens, in Scandiam appulit una cum filio Ertho, & nepote Fergusio. Ibi cum in aulam venisset, Rex illius oræ edoctus qui, & unde esset, quaque fortunæ violentia exercitus fuisset, cum præter vectorum sermones habitus, formaque viri facile dictis fidem faceret, brevi eum in familiarium numerum admisit. Fergusius ibi patre, & avo mortuis cum adolevisset, & se totum studiis militaribus dedidisset, multæ simul adversus imperium Romanum expeditiones à populis ad septentrionem spectantibus sunt susceptæ. Aliis in Pannoniam, aliis in Galliam nationibus ir-

(1) Se cap. 52.

rumpentibus, Fergusius pariter & armorum studio, & Romanorum odio (1) Francos in bellum adversus Gallos est secutus. Sed cum ea expeditio parum prospere cessisset, majore gloria quam re parta in Scandiam rediit. Cum verò non ibi tantum, sed per vicinas quoque gentes nomen ejus celebraretur, ea viri fama ad Scotos, & Pictos perlata spem fecit Scotis patriam, Pictis libertatem recuperandi, si antiquis odiis depositis hoc duce adversus Romanos fortunam tentarent. Et erat ea tempestate Romana res adeo afflictata finitimorum armis, ut ipsa occasio veteres inimicos ad vindictam superiorum injuriarum excitaret. Nam Imperatores civilibus bellis attriti Gothicis, & Vandalis, & Francis, & Afris in proximas cuique provincias irrumpentibus ita undique vexabantur, ut ad Italiam, & Romani imperii sedem tuendam omiffa rerum exterarum cura exercitus revocarentur. Inter eos motus, qui Britannicis legionibus præerant rem Romanam habentes pro deplorata sibi quisque privatim consulentes, alius alio tempore (2) tyrannidem stabilire conabantur: nec contenti (3) Insulanos omni genere crudelitatis & avaritiæ vexare, etiam (4) ipse mutuis incursionibus sese conficiebant: ita decrescente quotidie (5) legionariòrum numero, crescente (6) provincialium odio magis deerant Britannis universis vires, quam animus ad rebellandum. Sed supra clades alias maxime omnium afflixit insulam ultimus exercitus Imperator Constantinus, qui sumpta purpura non modo militem Romanum, sed quicquid in Britannia erat abduxit, & insulam exarmatam, & si quem externum hostem habuisset, ad omnem injeriam reliquerat expositam. Quæ potissimum occasio Scotorum mirum in modum conspirationem maturavit. In hoc igitur statu rerum inita concordia per secreta cum Pictis colloquia per utriusque gentis legatos Fergusius ad regnum avitum suscipiendum revocatur. Ille ut homo militaris, & gloriæ cupidus, & præsentium rerum tædio affectus, & futurarum spe erectus facile conditionem accepit. Ad famam ejus profectio non modo Scoti exules, sed Danorum multi familiari usu, & commilitio conciliati in eandem cum eo spem domo profecti in Argatheliani appulerunt. Illuc ad eum antea de ejus adventu præmoniti, qui in Hibernia, & circumjectis insulis exulabant celeriter convenerunt: & ipsi secum hospitem, & amicorum, juventutis item novarum rerum avidæ fati magnum numerum trahentes.

XL. REX.

II. His auxiliis Fergusius fretus more patrio quadragesimus Scotorum Rex est creatus. Liber Pasletensis reditum ejus conjicit in annum Honorii & Arcadii Imperatorum sextum. Alii in octavum, hoc est, juxta Mariani Scoti supputationem 403, juxta Functium 404, a Christo nato, qui fuit a morte Eugenii (7) avi circiter 27. Qui ex Beda contendunt hunc primum fuisse Scotorum in Britanniam adventum, eos ejus historia manifesti mendacii coarguit. (8) Comitii igitur peractis homo in belio natus, & educatus, & qui fortunæ benignitate, & hominum alacritate utendum, & famam sui adventus præveniendam censeret, præsidia proxima, cum non satis militum haberet (9) ad ea

(1) See lib. 4. cap. 45.

(2) To usurp the authority of king of Brittons, or emperor of the Romans.

(3) i. e. Brittones & Pictos.

(4) Ipse put partitively, al. ipsi.

(5) Viz. militum Romanorum.

(6) Provinciales, the inhabitants and soldiers of a Roman province.

(7) His predecessor and great uncle.

(8) For the election of the king.

(9) To keep them.

obtinenda diruit : & regno recuperato cum primum per anni tempore statem posset, diligenter adversus hostes expeditionem apparat. Brittones interea in duas factiones erant divisi. Alteri libertatis cupidi & externæ dominationis pertæsi eorum adventu gaudebant : alteri præsens ocium cum maximis incommodis conjunctum incertæ libertati, & certo bello præferebant. Itaque & periculi imminentis metuentes, & suæ infirmitatis conscii duplicem legationem decernunt : alteram ad Pictos, quæ eos sollicitaret, ne relicta Romanorum & Britannorum amicitia ad veteres suos inimicos, homines sine re, sine spe, sine viribus deficerent. Addunt admonitiones, pollicitationes, & nî pareatur, graves minas a Romanis, quibus nec integri ambo unquam resistere potuerunt, nedum nunc alteri delectibus exhausti, alteri omni genere malorum attriti pares esse possent. Legationis ad Romanos summa hæc erat, ut in tempore, dum aliquid ab hostium immanium crudelitate superesset quod defenderetur, auxilia mitterent. Id si facerent, Britanniam in eorum perpetua fide constanter permanfuram : sin minus, satius fore patriam relinquere, quam gentium ferarum morte graviolem servitutem tolerare. Romani etsi undique ipsis instarent bella, tamen legionem unam ad provinciam protegendam è Gallis mittunt : sed rebus ibi pro tempore compositis reverti iustam. Iis copiis Brittones freti repentino adventu manus prædatorias incautius vagantes magna cum cæde repulerunt. (1) Socii Reges instructo exercitu cum ad vallum Severi venissent ad Carrontem amnem hostium copiis occurrerunt. Ibi atrox commissum prælium. Magna utrinque cæde edita Romani superiores (2) qui brevi in Gallias erant redituri, contenti hostes repressisse vallum Severi pluribus locis dirutum restituunt : eoque instaurato, ac Brittonum præfidiis firmato discedunt : & socii Reges etsi celeritate, & laborum tolerantia superiores, multitudine tamen, & opibus hosti impares, decreverant præliis abstinere, crebris incursionibus hostem vexare, summam rei nondum adultis viribus in discrimen unius certaminis non committere.

III. Verum ubi Romanos è Britannia abscessisse nunciatum est, mutata sententia totis viribus in unum collectis vallum militari tantum opere constructum, & segniter a Brittonibus custoditum diruunt. Inde liberiore jam populatione agrum ultra vallum, quem ob hominum inopiam tenere non poterant, ad multa millia Brittonibus inutilem reddiderunt. Principem in munitione diruenda Gramum quendam fuisse dicunt : qui milite navibus trans vallum exposito custodes incautos oppressit, ac suis aditum patefecit. Hic Scotusne, an Britto fuerit scriptores in ambiguo relinquunt. Major pars Brittonem fuisse è familia Fulgentiana imprimis in illa gente nobili oriundum, eundemque Fergusii focerum contendit. Eos ut sequar magis inclinat animus. Vallo igitur diruto cum Scoti & Picti inhumana crudelitate in Brittones (ut tum res erant) armorum defuetudine imbelles sine discrimine sexus, & ætatis grassarentur, illi miserabilem legationem Romam mittunt, quæ ineffabilem gentis calamitatem indicaret, & suppliciter auxilium posceret. Quòd si Brittonum cladem, & provinciam nuper tam splendidæ negligenter interitum, tamen ad dignitatem Populi Romani pertinere, ne nomen eorum apud barbariam illam incultam vilesceret. Rursus igitur missa legio, quæ (ut ait Beda) ino-

(1) The confederate kings of the Scots and Picts, (2) MS. quia.

pinatò tempore autumnì adveniens magnam hostium stragem dedit. Ad hos reprimendos focii Reges quantum possunt exercitum cogunt : & freti superiorum temporum successu, & Dionethi Brittonis amicitia ad hostem ducunt. Erat autem Dionethus honesto loco apud suos natus : & quia semper aliàs omnibus suis auctor fuerat, ut è servitute Romana se eximerent, ac tum maxime tanta opportunitate oblata, totis imperii viribus in alia bella conversis, ideo suis, ob novarum rerum studium suspectus, Romanis invisus, Scotis, & Pictis amicus erat. Hi cum in itinere scirent ab hostibus consilium, ut (1) hunc primum velut propius malum, & in ipsis inhærens vitalibus opprimerent, id ne fieret magnis itineribus ad hostem contendunt : & conjunctis cum Dionetho castris, acrique adversus Romanos conflictu inuito eos a fronte atque a tergo multitudine freti circumveniunt. Cum solutis ordinibus legionarii cederent, focii Reges acrius investiti a reliqua parte Romani exercitus, quæ in subsidiis collocata sub signis manserat excepti cum magna strage repelluntur : ac nisi Romani suæ paucitatis consilii fugientes insequi longius ausi non fuissent, insignem eo die accessissent cladem. Verùm quia damnum amissi militis in paucitate magis sentiebatur, minor ex victoria fuit lætitia.

IV. Maximianus (ita qui legioni præerat a nostris vocatur) hac offensione perculsus in intimam se recepit provinciam. Reges diversi ad sua quisque revertuntur. Dionethus more Romano sumpta purpura se Regem Brittonum edit. (2) Romanus ubi dispersos hostes intellexit, collectis quantas poterat viribus Brittonum auxiliis suas copias auget, ac in Dionethum propinqua sibi provincie loca infestantem ducit : eum, unde propius erat periculum, ante fociorum adventum ratus posse opprimi : sed tres Reges celerius ejus opinione conjuncti castra castris contulere, ac suos pro tempore exhortati in aciem prodixerunt : nec mora prælio facta est. Romanus Britannos in prima acie collocavit : suos in subsidiis tenuit. Commisso acri prælio cum prima acies loco mota esset, Maximianus promotâ legione Brittones prope circumspicentes fugam retinuit. Deinde circum missis, quæ terga cæderent cohortibus, Scotorum aliquot manipuli in medio deprehensi cum in orbem pugnando se defenderent, majore hostium parte in eos versa ipsi quidem universi occisione occisi : sed eorum calamitas cæteris ad dilabendum spatium dedit.

V. Ceciderunt in ea pugna Fergusus Scotorum, Durstus-Pictorum Reges : Dionethus faucibus ægre per suos raptus ad mare navicula domum est auctus. Hæc victoria ita omnium animos perculit, ut superioris temporis ante oculos imaginem haberent : & plerique jam exilio locum circumspicerent. Decessit Fergusus postquam sedecim annos rei Scoticæ præfuisset : vir plane magni animi, & quem secundum regni Scotorum, conditorem jure liceat appellare : atque in eo fortasse priori Ferguso anteferre, quòd ille in vacuos prope agros concedentibus etiam Pictis venit : nec ei res cum Romanorum invictis copiis, sed cum Brittonibus, ut non multo belli apparatu superioribus, ita laborum patientia longe inferioribus (3). At hic Fergusus cæsis prope omnibus, qui arma ferre possent, in externo solo educatus post

(1) Scil. Dionethum.

(3) Hæc. the MS. on the margin.

(2) Nempe legatus Maximianus; sic add. fuerat. Scotus, Gallus, pro rege Scotorum, Gallo-

rum.

vicesimum septimum demum exilii annum Rex ignotus ab ignotis sibi civibus ascitus, manu collecticia ex variis gentibus adversus Britannos interim Romanis opibus subnixos accersitus, nisi manifesta vis numinis ejus conatibus affuisset, temerarium facinus, ac propius amentiae ausus videri poterat. Decedens tres reliquit filios adhuc impuberes Eugenium, Dongardum, & Constantinum. Eis omnium magno assensu Græmus avus maternus tutor est datus: interim dum pueri adolescerent, pro Rege futurus. In eo tanta fuit virtus, ut temporibus turbulentissimis in gente feroci, nec semper suis Regibus morigera nullus domi sub peregrino principe motus extiterit.

XLI. REX.

VI. EUGENIUS, sive Euenus maximus natu filiorum Fergusii nomen Regium habebat: potestas penes Græmum erat. Is censu juniorum per univcrsum regnum habito cum vires supra quam crediderat superioribus præliis attenuatas comperisset, nihil tum conandum ratus, delectum remisit. Romana autem legio uti iussa erat, liberatis focis in continentem reditura, quicquid terrarum hostilium intra vallum Severi erat depopulata cæsis incolis agros Brittonibus restituit, prædam sibi retinuit. Scotorum, ac Pictorum reliquæ, quæ eam calamitatem evaserant, (1) intra duo maris æstuaria rursus inclusæ. Rebus ad hunc statum redactis Romani Brittonibus exponunt, quot, & quam validis exercitibus in exitium rei Romanæ conjuratis ipsi obsideantur: imperium nec laboribus, nec sumptibus tantis posse sufficere, ut longinqua tueatur. Quamobrem Brittones admonent, ne in posterum externa expectent auxilia, sed ipsi arma capeffant, & ad militares labores sustinendos sese exercent: & quod ignavia antea peccatum fuerat, industria, & malorum tolerantia compensent: neu se finant hostibus, quibus ipsi & numero, & opibus præsent, ita esse contemptui, ut ex agro eorum annuas prædas non secus, ac si venatum exirent, abducant. Ipsi vero Romani etiam ut in posterum prodesfent, magnum, & memorabile opus aggrediuntur. Collecta enim è tota (2) provincia maxima opificum manu Romanis ac Brittonibus certatim contendentibus, ubi vallum per triginta millia passuum a Severo fuerat ductum murum è lapidibus extruunt octo pedes latum, duodecim altum. Castellis eum distinguunt, quorum nonnulla oppidorum speciem præferabant. Finiebatur ad occidentem ad locum, qui nunc Fanum Patricii dicitur. Ad orientem vero incipit a monasterio Aberkernico, ut scribit Beda: quæ in regione ante 120 annos arx valida Duglassiorum fuit, Abercornum: monasterii vero nusquam ullum vestigium. Præterea ne hostes (ut aliàs factum meminerant) navibus ultra murum in terram descenderent, frequentes toto litore speculas excitarunt in locis editioribus, unde prospectus late in mare patebat. Appositæ ubi commodum visum est custodiæ: sed plane hominum ignavorum, & imbellium, qui nec hostis armati aspectum sustinerent. His Romana legio provinciales officiis profecuta fortibus etiam consiliis ad patriam propriis armis protegendam hortantur: ac vetant auxilium Romanorum post eum diem sperare. In eo enim statu rem Romanam esse, ut focis longinquis nullam opem possit afferre.

(1) Be-north the two firths of Forth and Clyde: for Vallum Severi beginneth at the firth of Forth, and goeth west to the firth of Clyde.

(2) Provincia Romana, a Roman pro-

vince. They were countries subdued by the Romans, and afterwards guarded by their forces, and governed by their lieutenants.

VII. Scoti, & Picti ubi Romanos abiisse, nec denuo reverfuros per exploratores pro certo compererunt, totis viribus, ac multo quam (1) ante acrius murum aggressi non modo telis missilibus propugnatores dejecerunt : sed uncinatis telis, inquit Beda, id est (ut ego interpretor) dorydrepanis, aut falcibus muralibus e muro detrahebant : ac superiore munitione defensoribus nudata operis adhibitis fundamenta subruebant : & semel aditu patefacto hostem percussum cogeant relictis villis, atque urbibus qua cuique commodum erat fugam intendere. Scoti vero, & Picti tam avide vindictæ incubuerunt, ut superiores omnes calamitates præ malis præsentibus tolerabiles hostibus videri possent. Deinde ubi prædatores magis lassati, quam satiati miseris hostium domum rediere, fera tandem subit illa cogitatio se non tam bona inimicorum, quam victoriæ præmia corrupisse. Igitur cum in conventu procerum disceptaretur, quomodo tanta victoria utendum esset, primum omnium placuit agros hostibus ereptos ad sobolis propagationem novis coloniis occupare. Et ut id consilium salutare videretur faciebat ingens multitudo fortium, sed inopum virorum, quibus veteres agri angusti erant futuri. Hoc autem rerum secundarum cursu per nationes vicinas divulgato non solum exulum e Scotia, sed & peregrinorum domi inopum vis ingens velut ad prædam convenerat, rati Græmum ætate, & rebus gestis florentem non prius finem belli gerendi facturum, quam totam Britanniam perdomuisset. Verum illi tot casibus jactato pronior animus erat ad pacem cum re, & gloria amplectendam, quam ad certam felicitatem in periculum incertum conjiciendum. Igitur pacem cum Brittonibus non modo volentibus, sed etiam cupidis his legibus fecit, ut uterque populus antiquis finibus contentus ab alteris abstineret injuriam. Limes autem utriusque esset Adriani vallum.

VIII. Græmus ita pace confecta non modo Scotis, sed etiam peregrinis auspicia sua secutis agros divisit. Regiones prope omnes, quod plærique novorum incolarum peregrini, reliqui verò inajore ex parte in exilio nati essent vetera nomina commutarunt. Gallovidia Hiberniæ regio proxima Hibernis forte data nomen id apud suos tum celebre creditur accepisse. Cathanesia quod montana : Rossia, quod peninsula : Buchania, quod magnum e bubus vectigal penderet, dicta. Bogia, & Narnia, & Navernia, & Speia, & Iernia, & Taichia a fluminibus : Abria a lacu, aut verius æstuario maris nomen accepit. Plurimæ item cis Fortham regiones Levinia, Glottia, Tuedia, Tevotia, Lidalia, Escia, Euia, Nithia, Annandia, & Duglassia a fluminibus cognominatæ sunt. Multis nomen antiquum permansit integrum : quibusdam paulum immutatum est. Deinde ut rectis institutis licentiam diuturnitate belli luxuriantem compesceret, primum operam dedit, ut monachi, doctoresque Christianorum institutorum revocarentur : & ne graves populo inopi essent, annuos proventus ex agrorum fructibus attribuit : qui etsi exiles, ut illis temporibus erant, hominum tamen modestia, & temperantia fecit, ut ampli viderentur. Præsidia opportunis locis adversus subitas hostium incursiones disposuit, partim quæ dejecta erant, restitutis, partim novis institutis.

IX. Bellis ita per totam Britanniam restinctis Brittones velut è turbulentissima tempestate recepti tranquillitatis publicæ bonis fruebantur, ita incertum fecerunt bellumne eis an pax plus incommodi attulerit. Dirutis enim urbibus, villis incensis, pecore, omnique rustico instrumento amisso, qui hostium sævitiam evaserant, cogeantur aut

(1) MS. antea.

venando vitam inopem tolerare, aut latrocinandi licentiam ab hoste adversum suos convertere : adeo ut è pace externa propè domesticum bellum nasceretur. Nec (1) soli exterorum perpetui hostes, etsi ab aperto bello temperabant, subinde proxima populabantur : sed Hibernorum manus spe lucri invitata maritimis incursionibus miseros, & extremis malis obsessos vexabant. Accessit omnium calamitatum extremum fames : quæ adeo feroces spiritus fregit, ut plurimi sese hosti sponte dederent. Tandem pauci, qui in speluncis latebant, necessitate coacti prodeuntes vagas prædatorum manus disjecerunt : & Hibernos ad mare compulsos Albio discedere coegerunt. Ea peste vix abacta propius malum gravius urgere cœpit. Scoti, & Picti perpetui hostes non contenti prædas clam abducere in occasionem rei majoris animum intenderant. Eugenius enim Fergusii filius, qui sub aliena tutela ad id tempus quieverat, jam adultis longa pace viribus, ac multa sobole juventutis auctus, specimen sui ostendere cupiebat : & præter Brittonum infirmitatem accesserat privata belli causa.

X. Græmus avus ejus maternus claro genere apud suos, uti diximus, ortus erat : sed ex ea factione, quæ patriam eripere cupiebat è servitute Romanorum. Eam ob causam ab altera factione validiore domo pulsus ad Scotos, quibuscum avitum ei hospitium, ac multæ aliæ necessitudines erant, se contulit. Eo defuncto Eugenius agros avitos, & fructuosos, qui intra Adriani vallum erant, per legatos repetebat : ac non obscure præ se ferebat, ni redderentur, bellum se illaturum. Cum legati mandata in consilio Brittonum exposuissent, inter ipsos tanta contentione animorum est certatum, ut prope ad manus venirent. Ferocissimus quisque clamat, Scotos non tam agros (quibus abundarent) quam bellum quærere : nec insidiari tantum alienis calamitatibus, sed patientiam tentare. Si agri negentur, bellum instare : si dentur, hostem immanissimum intra viscera accipi : nec tamen ita pacem habituros, nisi sperent eorum avaritiam paucorum agrorum concessione expletum iri, qui tot, tam amplis regionibus, quibus proximo bello demigratum sit, non sint contenti. Totis itaque viribus ab initio eorum immoderatæ, imo inexplebili libidini obviam eundum esse : nec parvarum rerum concessione cupiditatem inflammandam, & augendam audaciam, sed ferro comprimendam licentiam.

XI. Erat in eo concilio Conanus vir apprime nobilis, & opinione prudentiæ inter suos clarus. Is cum multa graviter de hostium sævitiâ, deque præsentis Brittonum statu disservisset, juventutem fere omnem in transmarinas expeditiones abductam : accessisse & bellum foris, & domi seditiones, & ex inopia famem, quæ reliquias miserrimas aut consumpserit, aut debilitarit. Romanas legiones ad domestica bella spe omni reditus prærepta abiisse : pacem cum hoste crudelissimo parum quidem honestam, sed certe necessariam esse. Id consilium nullo rerum suarum respectu a se datum, sed publica necessitate expressum : hoc esse indicio, quod quandiu se tueri adversus hostium immanitatem poterant, nulla unquam pacis mentio a se fuisset facta : neque se ignorare hanc ipsam, quam suadeat non fore diuturnam, sed moram tantisper bello facturam, dum vires Brittonum tot casibus debilitatæ, ac prope fractæ brevi quiete refocillari, ac recreari possint.

(1) The Scots and Picts, who being to the Brittons : for the Irish were but foreigners, had been perpetual enemies new enemies.

Hæc eum differentem clamor ab univerſa concione ſublatus conterruit. Oclamabat enim ſeditioſiſſimus quiſque nullam utilitatem publicam eum ſpectare : ſed regnum ſibi, fretum externis auxiliis velle parare. Cum ille è conſilio diſcedens Deum teſtaretur ſe nulla privati emolumenti ſpe pacem ſuadere, exorto tumultu a multitudine conſoſus eſt. Ejus calamitas effecit, ne prudentiorum quiſquam, eſſi patriæ interitum aperte videret, vocem tamen auderet liberam mittere.

XII. Legati cùm illinc domum re infecta rediſſent, Scoti, & Piſci aliis curis omiſſis in belli apparatus erant intenti. Brittones quoque ita futurem rati, poſtquam impetus iræ paulum reſederat legatos ad Scotos decernunt, qui ſimulatione pacis conſiciendæ moram belli redimerent, pecuniamque offerrent : ac ſpem injicerent plus quam bello peteretur, poſſe tractando, atque cedendo impetrari. Belli caſus eſſe dubios, & exitum incertum : virorum prudentium non eſſe, quæ ante oculos eſſet utilitatem negligere, et certo periculo in ſpem incertam incumbere. Nihil impetratum. Eugenius enim per exploratores reſciverat pacem foris ſimulari, domi bellum à Brittonibus intentiſſima cura parari. Igitur cum ob hanc cauſam, tum vetere odio Scoti, & Piſci incenſi, & Brittonum calamitatibus invitati, & rerum ſucceſſu elati nihil, niſi omnia permittentibus concedebant. Exercitibus ergo ad ultimam dimicationem paratis, ſocii Reges per aliquot annos vincere ſoliti in ſpem victoriæ majoris erecti erant : Brittonesque, quicquid victis accidere ab hoſte inſenſiſſimo poſſet, ante oculos habebant. In hoc rerum, atque animorum ſtatu ubi primum uterque exercitus alteri in conſpectum venit, prælium factum eſt, quale ante eum diem Britannis inter ipſos nullum fuerat : tantaque obſtinatione animorum eſt pugnatum, ut vix poſt longam dimicationem Scotorum dextrum cornu inclinare inciperet. Id conſpicatus Eugenius jam omnibus aliis ſubſidiis in pugnam promotis (1) cohortem ad impedimenta relictam in aciem duxit. Ab iis, ut integris adhuc, Brittones, qui ex adverſo ſtabant, loco moti : atque initium victoriæ fuit ab ea parte, unde cladem, & perniciem formidaverant. Illius aciei fortunam cæteri Brittones ſecuti terga verterant : cum autem in ſilvas, & paludes loco, ubi pugnatum fuerat, propinquas confugiſſent, eos palantes, & ſparſos, & inermes (2) calones hoſtium naſti magnam ſtragem ediderunt. Cecidere in ea pugna Brittonum ad quatuordecim millia : hoſtium vero quatuor.

XIII. Secundum hanc pugnam Brittones amiſſa prope omni juventute militari legatos mittunt, qui nullas conditiones pacis recuſent. Reges confœderati cum omnia ſibi permiſſa viderent, paulum ad miſeri ordiam verſi pacis conditiones eſſi duras, non tamen ut in rebus aſſiſtis iniquiſſimas obtulerunt : ut Brittones nec Romanum, nec ullum extræ gentis exercitum accerſerent, aut ultro advenientem reciperent, aut per ſuos fines iter præberent : ut communes cum Scotis, & Piſcis amicos, inimicoſque habeant : neu eorum injuſſu fœdus, aut bellum faciant, auxiliave poſcentibus mittant : ut finis eis eſſet Umber fluvius : pecuniæ etiam adjecta ſumma, quam in milites dividendam repræſentarent : quamque in ſingulos annos penderent : item centum

(1) A company or ſtrong party of foot-ſoldiers,

(2) Baggage-men, who attend the baggage of an army, or camp-ſlaves.

darent obsides confœderatorum arbitrio. Has condiciones gravate multi, necessariò tamen omnes Brittones acceperere : atque hanc pacem ut per aliquot annos fervarent fecit eadem, quæ eam peperit necessitas.

XIV. Brittones autem per se infirmi, & ab exteris destituti, ut esset apud quem in commune consulere, Regem sui generis creant Constantinum e Britannia Gallica accersitum hominem nobilem, & domi clarum. Is cum videret Brittonum vires foris bello, domi latrociniis, & intestinis discordiis fractas, nihil attentandum ratus decem (quibus regnum tenuit) annis pacem cum vicinis coluit : demum infidiis Vortigerni hominis potentis, & ambitiosi occisus est. E tribus filiis duo adhuc impuberes erant : tertius, qui erat natu maximus, tanquam rebus administrandis parum idoneus in monasterium relegatus. Is tamen opera maxime Vortigerni, qui sub alieni nominis invidia sibi opes parabat, Rex creatur. Agris per pacem cultis post famem gravissimam succedit tanta fructuum copia, quantam nulla memoria fuisse in Britannia est auditum. Inde pacis vitia longè omnibus bellorum damnis magis perniciofa sunt enata, luxuria, crudelitas, supra, ebrietas. Adeo nihil usquam veri, & synceri, ut non solum apud vulgus, sed & inter monachos, & sanctioris vitæ professores æquitas, promissorum fides, vitæ constantia pro ludibrio essent : de quibus luculenta est apud Bedam Anglosaxonem, & Gildam Britannum querela. Interea legati ab (1) Aetio reversi in eo nullam spem auxilii esse renunciarunt. Scripserant enim ad Aetium Brittones literas, quarum paucos versus a Beda recitatos libuit huc apponere : tum quòd miseras gentis breviter indicent, tum quòd ostendant in ratione temporum exponenda quantus sit apud pleròsque scriptores error. Verba hæc sunt, “ AETIO tertium Consuli, Britannorum gemitus.” Et paulo post : “ Repellunt Barbari ad mare, repellit mare ad Barbaros. Inter hæc duo genera funerum aut jugulamur, aut mergimur.” Gessit autem Aetius tertium consulatum cum Symmacho : qui fuit annus a Christo nato (2) quadringentesimus quinquagesimus. Neque tamen quicquam auxilii ab eo est impetratum, tum præcipuè adversus (3) Attilæ motus intento.

XV. Cæteris Brittonibus in hanc rerum desperationem redactis, Vortigernus unus malis publicis lætus, quod diu præcogitaverat scelus in hac omnium rerum perturbatione impune sibi futurum ratus, Regem per corporis custodes à se adhibitos obtruncandum curat. Deinde, ut tam fœdi facinoris a se suspicionem averteret, velut iræ, & moræ in vindicta expetenda impatiens, ipsos custodes indicta causa interemit. Ita regnum per summum nefas adeptus nihilo sanctius gessit. Nam cum civium suorum fidem erga se suspectam haberet, & viribus utpote infirmis parum confideret, (4) Saxones, qui piraticam exercebant, & omnia litora infesta late habebant, sibi conciliat. Eorum duci Hengisto cum valida manu tribus longis navibus ad se advecto agros attribuit, ut pro Britannia non jam ut peregrina terra, sed suo domicilio, suisque penatibus libenter dimicaret. Ad hanc famam tum tantæ manus è tribus Germaniæ nationibus Jutis, Saxonibus, &

(1) A Roman consul.

(2) Al. 446.

(3) Attila king of the Huns or Hungarians, over-ran all Italy, France, and o-

ther parts of the Roman empire.

(4) A great and powerful nation of Germany, who afterwards conquer'd South Britain and called it England.

Anglis affluxisse dicuntur, ut jam indigenis formidabiles essent. Primum circa annum a Christo nato 449, iis auxiliis fretus Vortigenus manum cum Scotis, & Pictis conferuit: victorque eos ultra Adriani vallum repulit. De Eugenio Scotorum Rege duplex est fama: alii in prælio trans Uerbrum interisse, alii morbo extinctum scribunt. De morte, ut res habet, satis constat ea æquitate remoticam moderatum, ut jure inter optimos Reges connumerari debeat. Quanquam enim primam vitæ partem pene a pueritia usque totam bellis impertiit, tamen sub avi disciplina ita profecit, animumque confirmavit, ut nec licentia militaris (quod plærunque fieri solet) in vitia solverit, aut in moribus ad pietatem conformandis negligentiosem fecerit, aut successus rerum secundarum arrogantiosem reddiderit. Sed nec pacis ocium ingenii acrimoniam, & martios viri spiritus fregit: sed ita vitam æquabili tenore temperavit, ut qui studiis bonarum artium instructi fe ad rerum gubernationem conferunt, eos indole naturali fretus vel æquarit, vel superarit.

XLII. REX.

XVI. EUGENIO defuncto eodem anno, qui fuit a Christo nato quadringentesimus quinquagesimus secundus susceptus est frater Dongardus, homo planè fraternorum morum: ut qui pace honesta libenter frueretur, & cum res posceret, bellum non reformidaret. Itaque in utriusque temporis curam intentus dabat operam non modo ut omnia ingruente hoste haberet parata, sed etiam ne animi per ocium nimis bonis debilitati languerent: juventutem labore, & parsimonia quoad poterat a vitiis continebat. Quò minus autem bello claruerit, seditiones domesticæ inter Brittones excitatæ in causa fuerunt. Hoc igitur metu liberatus ad cultus divini curam se totum convertit. Nam ecclesias adhuc turbabant hæresis Pelagianæ reliquæ: ad quas refutandas missus erat a Celestino Pontifice Romano hujus (1) patre Eugenio regnante Palladius, a quo instituti plurimi doctrina, & vitæ sanctitate clari succreverunt. In primis Patricius, Servanus, Ninianus, Kentigenus. Creditur idem Palladius primus Episcopus in Scotia creasse. Nam ad id usque tempus ecclesiæ absque Episcopis per monachos regebantur minore quidem cum fastu, & externa pompa, sed majore simplicitate, & sanctimonia. Ad hanc sacrarum repurgandorum curam Scoti tum intenti, & in animi cultu occupati eam tempestatem bellorum, quæ penè totum orbem affixerat intacti evasere. (2) Eugenio secundum annum regnante Vortigerno dejecto, filius ejus Vortimerus Rex a Brittonibus est electus. Is ut Saxonum vires facilius frangeret, cum Scotis, & Pictis antiquum fœdus renovavit, quod tempore Carausii factum a tribus gentibus erat adversus Romanos. Huc fœderi Dongardus non diu supervixit. Decessit enim post quintum regni sui annum.

XLIII. REX.

XVII. SUCCESSIT ei frater natu minimus Constantinus: qui cum privatus satis moderatè vixisset, statim regnum adeptus vitiis omnibus fræna solvit. Adversus nobilitatem crudelis, & avarus: infimi generis hominibus familiaris. Cum in stupra virginum, & matronarum, & immoderata convivia se totum daret, circa se (3) symphonia-

(1) His predecessor and elder brother, father and son.

between whom there was as perfect a likeness of character as ever was between

(2) Leg. Dongardo.

(3) Minstrels or musicians.

cos, & histriones, omnisque generis voluptatum ministros semper habebat. His vitiis offensus Scotorum proceres frequentes ad eum venerunt, ac sui eum officii admonuerunt. Eos ille adeo superbe contempsit, ut juberet alia curare, sibi satis aliunde consilium esse: falsam illam spem deponeret, se posse consulendi obtentu Regem in ordinem cogere. Ut autem erat erga suos arrogans, ita adversus hostes tam dejecto, & humili se animo præbebat, ut itatim petentibus non modò pacem dederit, injuriasque remisit, sed arces alias reddiderit, alias dirui permisit. Hi mores ejus ita Scotos, & Pictos commoverunt, ut Scoti prope modum rebellarent: Picti, qui jam antea secreta consilia cum Saxonibus contulerant, per se rebus suis consulerent, & palam tandem fœdus ierent. Sed apud Scotos Dugallus Gallovidianus, cujus ad populum maxima erat auctoritas, multitudinem oratione blanda in præsentia cohibuit, fatens quidem pleraque vera, quæ dicerent: justa, quæ peterent. Sed si ad præsentia mala civile bellum accederet, summæ rei periculum esse, cum jam regnum ab interitu vix posset sisti Pictis abalienatis, Brittonibus Vortimero extincto incertis amici, Saxonibus (quibus maximæ erant vires ad bellum, summa in victoria crudelitas in commerciis nulla fides) in perniciem omnium vicinorum semper intentis. Et populo quidem majorum natu prudentia lenito cum Rex in magno apud omnes odio & contemptu tamen regnaret, tandem a nobili Æbudensi ob stuprum per vim filix illatum cæsus fuit anno quam regnare cœperat quintodecimo. Hæc vulgatiores fama est. Verum ego (1) Joanni Fordono magis accedo, qui in Scoti-chronico tradit eum viginti duos annos regnasse, ac tandem diuturno morbo consumptum.

XVIII. Eo regnante venit in Britanniam hanc (2) minore Aurelius Ambrosius Constantini, qui ante complures annos regnum tenuerat, filius: sed eo per fraudem cæso, ac fratre, qui post patrem regnum gesserat, à Vortigerno per dolum sublato, duo reliqui Constantini filii per amicos paternos in Britanniam Gallicam fuerunt transvecti. Verior opinor hæc est Aurelii Ambrosii origo, quam quæ a quibusdam aliis traditur: in quibus etiam est Beda, qui eum Romani generis ultimum in Britannia rerum fuisse potitum tradunt. Hi fratres Vortimero novercæ fraude extincto, & Vortigerno Regium nomen sine auctoritate, & potentia tenente jam adulti, & regni potentes cum favore, & expectatione hominum in insulam, ad repetendum regnum paternum reversi non spernenda Brittonum à Gallia secum auxilia attulere. Priusquam advenas jam commoverent, oppresso in Vallia Vortigerno legatos mittunt ad Scotos, & Pictos amicitiam, & arma sociam adversus Saxones acerrimos nominis Christiani hostes petentes. Et a Scotis quidem benevole accepta legatione fœdus cum Constantino prius ictum renovatur: quod ab eo die perpetuo fere tenore mansit inviolatum, donec regnum Brittonum ab Anglis, Picticum a Scotis fuit oppressum. A Pictis autem responsum est legatis Brittonum, se fœdus habere cum Saxonibus, quod ut violarent, nullam adhuc intervenisse causam: cum eis omnia sibi prospera, & adversa posthac fore communia. Ita insula tota rursus in duas factiones abiit, Scotis cum Brittonibus adversus Pictos, & Saxones assidue bellum gerentibus.

(1) John Fordon wrote a chronicle, and called it Scoti-chronicon.

(2) Bretagne or Brittany in France, is

called Little Britain, from the inhabitants, who went out of Great Britain, and dwelt there.

XLIV. REX.

XIX. CONSTANTINO successit Congallus è Dongardo Constantini fratre genitus. Vir ad bellum quidem pronior : sed nihil dum committere ausus populo sub imperio patruī inter convivia, & supra fracto. Nec multorum sententiis (1) ejus ingenio (ut apud Reges fieri solet) velificantibus, ad bellum faciendum induci potuit. Primum se moribus publicis emendandis dedit : nec tantum prius quam creatis novis magistratibus, & per eos litibus, furtis, & latrociniiis cohibitis disciplinam veterem revocare est aggressus. Pace domi parta cæteros suo primum exemplo ad temperatorem vitæ rationem inducere est conatus : deinde si quos in flagitiis pertinacius hærentes animadvertisset, partim castigando leniter, partim tanquam nihili homines contemnendo brevi omnia in pristinum statum redegit. Initio imperii cum (uti dictum est) totum se studiis pacis dedidisset, Brittones Aurelio Ambrosio suadere cœperunt, ut Vestmariam a Scotis jam multos annos occupatam repeteret. Verum cum legationibus ultra citroque frustra missis res ad arma spectare cœpisset, metus ab hoste communi disceptationi finem imposuit. Fœdus a Constantino factum renovatur. De Vestmaria nihil mutatum. Toto tempore, quo regnavit Congallus bellum quidem cum Saxonibus erat, sed lentum, & per fortuitos inter prædas agendum congressus, quo in genere Scotus levis, & procurator miles, & equitatu maxime fidens se hosti præstare existimabat. Nunquam ad universæ rei periculum est devenit. Congallus enim qui fortunæ arbitrio quam paucissima committenda censebat partem suorum ad Aurelium Ambrosium auxilio mittebat, cum reliquis hostem fatigando distinebat : ac nocte dieque semper sollicitum tenebat.

XX. In horum, & proximorum Regum tempora inciderunt Merlinus, & Gildas ambo Brittones, magnam apud posteros ob divinandi opinionem nomen consecuti. Sed Merlinus ætate paulo major egregius impostor, ac veterator potius, quam vates habendus. Circumferuntur ejus vaticinia, obscura quidem illa, & nihil certi continentia, quæ vel antè quam eveniant sperare, vel cum evenierint promissa, vera audeas affirmare. Præterea ita composita sunt, ut eadem ad multa diversarum rerum eventa circumflectere, & accommodare possis. Ea cum quotidie interpolentur, & novis accessionibus accrescant, tamen hominum credulorum tanta est insania, ut quæ non intelligant, quovis sacramento vera esse contendere non dubitent : nec in manifesto interim deprehensi mendacio se coargui patiantur. Posterior vero Gildas vir bonus, & doctus in magna veneratione habitus est & vivus, & mortuus ob egregiam doctrinam cum vitæ sanctitate conjunctam. Vaticinia, quæ nomine ejus circumferuntur, ita & sententiis sunt ridicula, & verbis, totoque compositionis genere infirma, & inculta, ut ea nemo sanus Gildæ esse sit crediturus. Conspicit quoque utriusque pro moribus patronus. Merlino enim primo Vortigerus, deinde Uter, apud quem stupri interpres, & conciliator fuit : Gildæ Aurelius Ambrosius vir nihilo morum probitate, quam victoriis bellorum minus admirandus : quo mortuo Gildas in Avalloniæ secessu vixit, & decessit sanctissime. Ejus meminerunt libri nostri de vitâ Aurelii Ambrosii : cui vitâ functo successit è tribus Constantini filiis minimus

(1) Flattering his humour, and disposition, holding him forward in his courtes ——— Metaphora à re nautica.

Uter, anno salutis humanæ quingentesimo. Ac proximo pòst anno Congallus Scotorum Rex vicesimo secundo quàm regnare cœperat anno decessit.

XLV. R E X.

XXI. ET huic successit Goranus frater : qui ejus exemplo quantum per externa bella licuit summa pietate, & justitia rem Scoticam gubernavit : neque solum Regum bonorum veteri instituto regiones omnes obeundo in facinorosos animadvertit : sed potentiores, quò minus in tenues, & imbecillos sibi obnoxios, grassarentur, adeo, ut accepta injuria queri non auderent, deterruit, ne acerbius dominarentur, institutis exploratoribus, qui crimina tabulis inscripta ad se deferrent : remedium illis temporibus fortè necessarium : sed nunc certè anceps, & non mediocriter periculosum. Ejus maximè studio, & auctoritate factum est, ut Picti reliq̃ta Saxonum amicitia fœdus communiter cum Scotis, & Brittonibus inirent. Erat tum Pictorum rex Lothus, omnibus corporis, & ingenii bonis omnium aequalium præstantissimus. Cum eo diligenter Goranus egit, ut se a societate hominum barbarorum segregaret, memor communis patriæ in qua natus esset, (1) communium item sacrorum. Quòd si Scotis, & Brittonibus superatis fidam sibi cum Saxonibus pacem fore speret, eum vehementer decipi : quippe cum hominibus inhumana crudelitate, inexplebili avaritia. Eos documentum satis perspicuum dedisse, quam nihil apud eos sanctum esset, cum Brittonum nobilitatem optimè de se meritam ad colloquium evocatum per summum scelus trucidarunt. (2) A focero servatum esse generum non ad calamitatis aliquod subsidium, sed ad hostis ludibrium. (3) Fœderum sanctitas, quod apud alios amicitia firmissimum vinculum creditur, apud eos pro insidiantium laqueis, quibus viri simplices, & incauti capiuntur existimari. Quorsum attinebat tot subire pericula, ut se a Romanorum dominatione liberarent, si Saxonibus in duriorem, & longè fœciorem servitutem sint sponte sese tradituri ? hoc enim non esse conditionem, sed dominum mutare : & miti, & humano truculentum, & barbarum præferre. Quantæ stultitiæ sit, aut potius dementia agros Scotis, & Brittonibus adimere, quos Germanis tradant ? & homines nuper amicos, multisque vetustis officiis, & necessitatibus sibi junctos dispoliare, ut piratas communes humani generis hostes ad suum exitium opibus augeant ? Homini verò Christiano id longe omnium videri debet gravissimum in id fœdus consentire, quò religio Christiana extinguatur ? profani ritus revocentur ? et pro impiis tyrannis omnis humanitatis, & pietatis hostibus arma nefaria adversus Deum, & ejus legem induere ?

XXII. Hæc quidem Lothus vere dici intelligebat. Itaque Gorano rem integram committit. Ille Uterio facile persuadet, ut non in amicitiam tantum, sed affinitatem Pictus assumatur, data ei uxore An-

(1) The religion common to them, viz. the Christian religion, professed as well by the Picts as the Scots and Britons, but not by the Saxons, who were then Pagans.

(2) Hengistus captain of the Saxons, married his daughter upon Vortigern, usurper of the British kingdom ; afterwards he treacherously, under colour of parley, killed all the British nobility, only saving

Vortigern alive for a mocking-stock.

(3) Sometimes the nominative is put before the infinitive, cœpit, or cœperunt being understood : and in such instances the infinitive is commonly thought to be put for the imperfect of the indicative, as here existimari for existimabatur. And we find the best authors varying the construction, as Livy in particular in the very beginning of his first book.

na five sorore, five ex legitima uxore filia. Ego eis potius accedo qui sororem fuisse tradunt : atque errorem ex eo natum puto, quod Uterius aliam ex concubina Annam fustulisse dicatur. Hoc patrato trium Regum fœdere multæ de Saxonibus partæ victoriæ : ac nomen Uterii magnum, & formidabile per totam Britanniam esse cœperat. Omnibus fere Saxonum ducibus occisis, & superstitum fracta potentia, rebusque prope apud eos desperatis Uterius inter maximos ætatis suæ Reges poterat recenferi, nisi flagitio fœdo cum ingenti scelere conjuncto magnis virtutibus maculam aspersisset. Erat inter principes Britannorum Gorlois virtute, & potentia clarus. Ejus uxorem Igerne forma præstantem Uterius adhuc privatus deperibat. Sed cum omnia circa eam obsepta pudicitia libidini ejus obstarent, tandem per Merlinum hominem audacem, & maleficum mulieris continentiam expugnat. Ex hac stupri consuetudine natus est eis filius Arcturus. Uterius legitima uxore mortua, liber a vinculis nuptialibus, & Rex factus (ut sibi persuadebat) solutus legibus cum Igerne desiderium ferre non posset, temerarium ex amore consilium capit. Crimine adversus Gorloim confecto arcem ejus obsessam capit. Ipsum interimit. Igerne uxorem ducit, & Arcturum filium agnoscit : atque omni indulgentia in spem regni educat. Ut autem uxoris infamia quando regi non poterat, saltem elevaretur fabulam confingunt non dissimilem ei, quæ de Jove, & Alcmena in theatris sæpe aditata fuerat. Uterium scilicet arte Merlini in faciem Gorloidis versum primam cum Igerne habuisse consuetudinem. Et erat is Merlinus qui pravo potius, quam nullo facinore vellet nobilitari.

XXIII. Arcturus igitur ex hoc furtivo congressu genitus ubi primum è pueris excessit non solum corporis lineamentis, sed animi etiam indole talis apparuit, ut & parentum, & reliquorum civium animos, oculosque in se converteret, & futuræ magnitudinis multa indicia exhiberet : eumque mortuo patre omnes Regem sibi destinarent. Et pater hoc velut populari omine lætus, vulgi cupiditatem ita omni arte fovebat, ut jam cuncti in certam spem venirent, se non alium regni hæredem habituros. Uterio cum septemdecim regnasset annos vita functo statim ei successus fuit Arcturus, multum obnitente Lotho Rege Pictorum, qui suos liberos (binos enim habebat ex Anna Arcturi amita natos, jam tum pueritiam egressos) graviter querebatur regno fraudari, spuriumque ex adulterio genitum eis præferri. Contrà Brittones universi pro Arcturo stabant : ac pro spurio habendum negabant : quod Uterius matrem ejus etsi eo jam nato, uxorem tamen duxisset, eisque nuptiis filium legitimi loco sibi recepisset : atque ex eo semper eum pro legitimo habuerit. Sed quanquam hunc juris colorem prætenderent, plus tamen Arcturo profuit præclara indoles, & virtutum specimen sæpiuscule exhibitum : & velut tacita quædam in omnium animos impressa divinatio de ejus claritate futura. Adeoque omnes in ejus partes ierant præcipites, ut Lothus non solum illa juris specie, (1) quæ certe post id semper in Britannia valuit, sed populari gratia superatus a regno petendo destitit ; eoque facilius, quod liberos quibus regnum petebat, Brittonibus infensis committere non auderet. (2) Moverant etiam preces amicorum qui affirmabant nullum

(1) This pretence of law (that the father by marrying the mother of the bastard, had thereby made him legitimate) was kept as a firm law in all Britain thereafter.

(2) MS. moverunt.

regnum tanti ei debere videri, ut ad everfionem religionis Christianæ societatem cum hominibus infidis coiret : qui nihilo fanctius amicitiam, & fœdera cum eo culturi effent, quam cum Brittonibus ante coluiffent. Movit etiam & ipfius Arcturi ingenium liberale, & fupra ætatem animi magnitudo. Igitur fœdus a prioribus Regibus inter Scotos, Pictos, Brittonesque factum denuo eft confirmatum : tantaque ex eo fecuta eft familiaritas, ut Lothus Galvinum è duobus filiis minorem, ubi primum per ætatem labores ferre poterat, in aulam Brittonum fe miffurum fit pollicitus.

XXIV. Init regnum Arcturus decimo oſtavo ætatis anno nondum expleto. Sed ut ei animus fupra ætatem erat, ita animo excelfo nunquam fuffeffus defuit. Cum pater ejus regnum certis finibus cum Saxonibus diviffiffet, pacemque certis legibus confeciffet, plus apud eos valuit occafionis ex adolefcentia Regis blandimentum, quam fœderum fanctitas. Arcturus ut incendium in ortu ipfo ftatim extingueret collecto citius omnium opinione exercitu, accitiffique Pictorum, & Scotorum auxiliis duobus magnis præliis hoſtem vicit : & ad tributum pendendum, legesque accipiendas compulfit. Eodem impetu caput regni Saxonici Londinum capit, & rebus ibi compofitis recta Eboracum ducit. Sed au iliorum e Germania advenientium fama, & propinqua hiems obfidionem folvere coegit. Proxima æſtate Arcturus metu ingenti ex anni fuperioris repentino fuffeffu injeſto, ubi primum Eboracum advenit, oppidum per deditonem recepit. Eò undique vicinorum, & civium nobilitate adveniente cum ibi hiemaret, extremo Decembri omnibus lætis, & potationi, cæteriffique quæ ex ea nafcuntur vitiis deditis renata eft (1) veteram Saturnaliorum imago, fed numero dierum duplicato, & apud potentiores triplicato : quibus diebus prope nefas habetur aliquid feriæ rei agere. Munera mittuntur. Fit mutua, & proluxa inter amicos invitatio. A miniftrorum caſtigati- one abſtinetur. Noltri (2) Julia id feſtum vocant, Cæſaris videlicet nomine pro Saturno ſubſtituto. Vulgo perſuaſum eft natalem Chriſti iis ceremoniis coli : qua in re verius Bacchanaliorum laſciviam, quam Chriſti tum nati memoriam referri fatis conſtat.

XXV. Interea cum Saxones ad Umbrum dicerentur habere caſtra, Arcturus ad dubia adhuc ſigna veris ad eos ducit. (3) Fraſti voluptatibus Brittones cum ſegnius militiæ munera obirent, nec iidem viderentur, qui tot præliis Saxones fuderant, tantumque per ocium luxurioſum viderentur ad temeritatem adjeciſſe, quantum de ſeveritate diſciplinæ detraxiffent, a ſenioribus orta mentio eft de Scotorum, & Pictorum auxiliis accerſendis. Id facile per legatos impetratum : & quos ambitio pene diremerat, ita conciliavit ſtudium religionis, & accendit æmulatio, ut opinione citius ab utroque Rege copiæ adeffent. Lothus etiam ut animi reconciliati daret apertius teſtimonium Modredum, & Galvinum filios in caſtra ſecum adduxit. Galvinum etiam Arc- turo comitem dedit : quem ille tanta humanitate complexus eft, ut poſt eum diem ſimul & vitam tranſegerint, & mortem obierint. Parato à tribus Regibus exercitu, caſtrisque conjunctis ut quemadmodum

(1) The old Romans, in the end of December, celebrated always a great feſtivity for ten days, in honour of Saturn, with the like ſolemnity the papiffs now uſe at Chriſtmas.

(2) Yule, from Julius ; for the ancients pronounced J conſonant (as in Julius) as we pronounce Y, Julius as Yulius.

(3) MS. Fraſti deliciis.

erat omnibus commune periculum, ita eadem periculi causa videretur, magno consensu ab universis constitutum, ut expulsis Saxonibus Christiani ritus, & pietatis cultus ab eis profanatus restitueretur. Cum castra jam castris prope essent collata, Occa superioris Occæ filius, qui tum Saxonum erat Imperator nullam pugnae moram fecit. In (1) exercitu sociali cornua Scotis, & Pictis, acies media Arcturo commissa. Scoti primo statim congressu Childerico, qui ex adverso steterat hostium duce ex vulnere collapsus, cæteris ejus casu territis, cornu disjecerunt. In altero Colgernus Saxo multa in Pictorum perfidiam jurgatus in Lothum habitu corporis, & armis conspicuum impetu facto eum ex equo deturbavit: ipse in medium ab hostibus acceptus a duobus Pictis utrinque hastis transfigitur. Media acies, ubi acerrime pugnabatur cornibus nudata, tandem & ipsa cessit. Occa faucibus ad mare delatus cum cæteris, quibus navium copia fuit in Germaniam transmisit. Ex iis qui remanserunt, pertinaciores in errore suo morte multati: reliquos simulatio Christiani ritus incolumes servavit.

XXVI. Restabant adhuc in orientali Anglia, & Cantio validæ Saxonum copiae. In eos Arcturus ætate quæ secuta est movit, adjunctis ad suos deus Scotorum, & Pictorum millibus, quorum alteris Congallus Eugenii, alteris Modredus Lothi filius præerat, juvenes magnæ spei, & qui sæpe fortitudinis, & prudentiæ specimen præbuisent. Is trium Regum exercitus, cum circiter quinque millia ab hostibus abesset, ternisque castris diversi tenderent, Saxones per exploratores comperto apud Pictos (qui longiuscule à reliquis copiis tendebant) summam esse negligentiam, eos de nocte repente invadunt. Modredus cum fortiter diu resistisset, tandem prope desperata salute cum Gailano focero in equum impositus ad Arcturum venit. Ille nihil Pictorum clade territus eum diem rebus, quæ turbatae erant componendis dedit. Itinere exercitui denunciato de tertia vigilia triplici acie in hostem ducit: ac prius quam Saxones quid ageretur scire possent ad castra pervenit. Illi dum trepidi concurrant, nec temporis vel ad consilium capiendum, vel se armandum satis haberent passim a Brittonibus vallo superato trucidantur: ab iratis maxime Pictis in omnes sine discrimine sævitum. Quidam scriptores rerum Anglicarum tradunt Arcturum duodecies cum Saxonibus signis collatis dimicasse. Sed cum nihil præter nuda locorum nomina, in quibus pugnatum dicunt, ponant, id satis habui lectores admonere. De rebus ejus gestis ut summam dicam, illud inter omnes constat, Saxonum viribus attritis, pacem ab eo Britannia partam: & dum ad res in minore Britannia componendas profectus abesset Modredo propinquo suo regnum commendasse, ut usque ad suum reditum pro Rege præesset: quas autem res in Gallia gesserit, nihil, quod pro certo scribam, habeo. Quæ verò Galfridus ab eo gesta refert nullam habent umbram, ne dicam similitudinem veritatis. Ea igitur ut impudenter ficta, & temere credita omitto.

XXVII. Igitur ut ad rem redeam, dum Arcturus rebus Gallicis componendis intentus abest, jacta sunt semina belli terræ Britannia longè perniciosissimi. Erat in comitatu Arcturi Constantinus quidam Cadoris filius: qui ob eximias corporis, & animi virtutes flagrantissima apud omnes gratia erat. Is cum occulte ambiret, ac populum paulatim suum faceret, proceres Regem aliquando vacuum a negotiis naçti sermonem de successore injecerunt. Orant ut reliquis infinitis

(1) Sociorum Regum, Scoti, Picti, Brittonis.

in patriam beneficiis hoc adjiciat, ne si ipse liberorum orbis moreretur, etiam Britanniam Rege orbatam relinquat, præsertim tantis bellorum procellis imminentibus. Sub hæc cum quidam nominasset Modredum genere maxime propinquum, ac jam bello, & pace rebus moderandis assuetum, & qui hac vicaria regni administratione specimen sui dedisset, quique (1) non parvam accessionem esset ad res Britannicas adjecturus: succlamatum est a multitudine Constantino faventium, se peregrinum Regem nolle: neque Britanniam adeo viris effœtam esse, ut non sui populi rectorem ex sese possit edere. Stultum esse cujus domi copiam habeant, foris quærere. Senferat jampridem Arcturus populi in Constantinum stiticia. Itaque homo alioqui ambitiosus facilè suorum voluntati acquievit: ac ex eo die juvenem non cessavit producere, & ad spem regni propius admovere. Hanc injuriam cum amici Modredi ostenderent se molestè ferre, ac fœdere Arcturi cum Lotho cautum dicerent, ne in regni successione quisquam liberis Lothi anteferretur, respondebatur fœdus id adversus publicam totius gentis utilitatem temporum necessitate expressum: neque Lotho auctore mortuo eo se teneri. Proinde rectè facturos Pictos, si finibus antiquis contenti alienis abstinerent. Britannorum regnum nunc Dei benignitate in eo statu esse, ut non modò novas injurias prohibere, sed veteres etiam ulcisci possit.

XXVIII. Hæc ad Modredum perlata penitus animum ejus ab Arcturo averterunt, & ad dignitatem suam tuendam converterunt. Tantum bello moræ fuit, dum Scottorum animos experiretur. Eis ad causam adductis scribitur exercitus ex Pictis, Scotis, & frequentibus Brittonibus vel æquitate causæ, vel privato in Arcturum odio, aut Modredum benevolentia persuasis. Nec putatur Vanora uxor Arcturi novorum consiliorum fuisse ignara: ut quæ stupri consuetudinem cum Modredo crederetur habere. Exercitus utrinque ad Umbrum castra contulere. Cum jam in procinctu starent, tentata concordia est per utriusque partis Episcopos: sed frustra, Constantini propinquis obniventibus, omniaque prona Arcturi felicitati affirmantibus. Concursum est ingentibus utrinque animis. Sed Modredo, & confœderatis duo potissimum fuere auxilio locus in medio paluster Brittonibus transitu difficilis, & in ipso pugnæ ardore subornatus, qui Brittones moneret, ut Arcturo cæso rebus perditis suæ quisque salutem conuieret. Ea vox in fugam eos vertit: magna tamen cædes utriusque partis facta. Victoria neutris læta fuit, cæso ab altera parte Modredo, ab altera fratre ejus Galvino: atque Arcturo lætaliter vulnerato. Præda ingens capta. Non ignoro quæ de vita, & morte Arcturi à multis fabulosè tradantur: sed indigna relatu sunt, & viri clarissimi rebus gestis tenebras offundunt. Nam dum tam asseveranter mendacia affirmantur, sæpe veritas in dubium vocatur. Fuit certe vir magnus, & singulari fortitudine, & caritate in patriam, vel dum suos a servitute liberat, vel cultum Dei sincerum revocat, vel vitiatum restituit. Hæc nos de genere, vita, & morte ejus pluribus, quam instituti operis ratio poscebat sumus prosecuti: ut quibus non universas Britannorum res gestas complecti, sed partim ab oblivionis injuria, partim a fabulosis male feriatorum hominum commentis res gestas nostræ gentis liberare fuit propositum. In Arcturi vero rebus longiusculè sumus immorati, quòd plærique eas partim per invidiam nimis parce, partim per vani-

(1) A great augmentation, the kingdom of the Picts.

tatem nimis verbose perfequantur. Mortuus est anno Christi 542. regnavit annos 24.

XXIX. UT ad res Scoticas redeamus: Goranus Rex magno jam natu decesserat, postquam triginta quatuor annos præfuisset Scotis, fuorum (ut creditur) fraude extinctus. Erat quidam Toncetus (1) supremus rerum capitalium quæstor, homo non minus crudelis, quam avarus. Is cum adversus ditiores multa sæva facinora patraisset, facilem omnium sperabat apud Regem veniam, quodd hac ratione fisci commoda nonnihil auxisset. Populus, cui non facilis erat ad Regem senio, & morbo invalidum aditus, nec si adire licuisset, adversus hominem primarium, & gratiosum fides, Toncetum aggressi trucidant. Deinde postquam impetus iræ deferbuit, cum tecum cogitarent quantum facinus admisissent. nullumque veniæ impetrandæ locum prospicerent relictum, in ipsum Regem impetum, odiumque converterunt: ac incitante Donaldò Atholio in ædes intromissi eum interimunt.

XLVI. REX.

XXX. EI successit Eugenius Congalli filius. Hunc cum ad ulciscendam Gorani patris necem quidam nobiliorum hortarentur, eorum orationem adeo negligenter accæpit, ut ipse suspitione sceleris non caruerit. Eam etiam opinionem auxit accæptus in amicitiam, & familiarem consuetudinem Donaldus Atholius. Gorani igitur uxor liberis parvis timens cum eis in Hiberniam secessit: Eugenius autem, ut se vita, moribusque purgaret, ita regnum gessit, ut nemo superiorum Regum jure ei præferri possit. Cum vicinis nullum per se bellum gessit. Modredum adversus Saxones, atque etiam Arcturum auxiliis juvit. Assiduis per varios duces excursionibus (2) Anglorum fines infestos habuit. Nunquam justo exercitu cum eis congressus. Regnum tenuit annos 23, decessit 558.

XLVII. REX.

XXXI. POST eum successit frater ejus (3) Congallus: qui decem annos regno in summa pace præfuit: vir ob egregias virtutes omnium sæculorum memoria dignus. Nam præter æquitatem in jure dicendo, & animum adversus avaritiam invictum, certabat moderatione vitæ cum monachis, qui ea ætate severissima disciplina utebantur. Sacerdotes prædiis, aliisque proventibus ditavit, pio magis studio, quàm felici successu. Juventutem declinantem ad mollitiem, & luxum, pacisque bonis abutentem magis vitæ exemplo, & auctoritate, quàm legum severitate continuit. Filios Gorani, qui metu Eugenii in Hiberniam secesserant, revocavit. Sed ante reditum eorum ipse decessit anno a Christo nato 568. Rem bellicam non attigerat, nisi quatenus Brittones auxiliis juvit adversus Saxones, cum quibus varia fortuna sæpe pugnarunt.

XLVIII. REX.

XXXII. EO defuncto, & fratre ejus Kinnatello Rege designato Aidanus Gorani filius venit in Scotiam hortante viro sancto Columba, qui ante biennium ex Hibernia accesserat. Per eum ad Regem ductus præter & suam, & multorum spem humanissime accipitur: ac

(1) The lord-chief-justice, or the justice-general.

(2) The three nations that seized upon South Britain, are sometimes called Ang-

li, sometimes Saxones; the Juti are not much mentioned.

(3) MS. Co.vallus.

bono animo esse jubetur, ut qui brevi regnaturus esset. Kinnatellus enim & morbo, & a tate confectus cum Regio muneri non sufficeret, ipse Aidano ad rerum gubernaculum admoto, quartodecimo, aut ut alii quintodecimo, quam regnare cœperat mense diem suum obiit. Sunt qui hoc omisso Aidanum statim Convallo subijciant. Verum plures auctores inter eos Kinnatellum inserunt.

XLIX. REX.

XXIII. AIDANUS Rex nominatus a Kinnatello, & a populo confirmatus a Columba Regia accæpit insignia. Erat enim illis temporibus tanta eju viri auctoritas, ut nihil Reges, populusve absque ejus consilio susciperet. Ac tum quidem cum satis longa oratione hortatus esset omnes, ut Rex erga populum æquitate, populus erga Regem observantia uteretur, universos vehementer rogavit, ut in puro Dei cultu persisterent: ita enim fore, ut utrisque omnia prosperè succederent: sin aliter facerent, dignum malè patris expectarent exitum. His ita peractis ad suos discessit. Prima Aidani expeditio fuit adversus latrones Gallovidiam infestantes. Eò profectus ducibus eorum supplicio affectis cæteros metu compefcuit: sed cum inde reversum major tempestas excæpit. Nam postquam tribus conventibus in Gallovidiam, Abria, & Cathanesia habitis omnia pacata existimasset, inter venandum oborta seditio, ac cæde atroci patrata ministri Regii, qui noxios in jus vocabant pulsati: auctores pœnarum metu in Lothianam ad Brudeum Pictorum Regem perferunt. Ab eo cum per legatos ex fœdere petiti non redderentur, bellum grave inter Scotos, & Pictos exarsit: sed id brevi opera Columbæ, cujus apud utroque merito plurimum valebat auctoritas, extinctum.

XXXIV. Interea (1) Anglia iterum in septem regna divisa, & Brittonibus in peninsulam Valliam compulsis Saxones non contenti tam latè patentibus agris novum bellum inter Scotos, & Pictos suscitant. Ejus auctor, & fax fuit Ethelfridus Northumbriæ Rex homo avarus, & ob regni augendi cupiditatem pacis impatiens. Is Pictis agrè consentiente Brudeo persuasit, ut præda abigendo ex agro Scotico semina belli jacerent. Aidanus quoque fraude Saxonis intellecta ut & ipse peregrinis auxiliis se firmaret, cum Malgone Brittone fœdus antiquum renovavit. Filium Grifinum, & sororis filium Brendinum Euboniæ, quæ nunc est Manna. Regulum, hominem militarem cum copiis misit. Hi castris cum Brittonibus conjunctis Northumbriam ingressi tertio die ad hostem perveniunt: Sed Angli nova expectantes auxilia, quæ non procul abesse dicebantur, pugnam detrectabant. Adveniebat enim Cæulinus (2) orientalium Saxonum Rex vir bellicosissimus cum magnis copiis. Hunc Scoti, & Brittones in itinere aderti primam ejus aciem, quæ satis longè cæteros anteibat, integram cum Cutha filio occidione occiderunt: reliquos, quo minus aggredirentur, fecit timor, ne ab Ethelfrido, qui non longè aberat circumvenirentur. Conjunctis igitur duobus Saxonum Regibus rursus congressi multà utrinque cæde edita victi sunt, & fugati Scoti, & Brittones. Cæsi è Scotorum primoribus Grifinus, & Brendinus: ex acie

(1) Viz. 1. Kent. 2. South Saxons. 3. East Saxons. 4. Northumberland. 5. Mercia. 6. East Angles. 7. West Saxons, whose king piece and piece conquered the rest, and brought England to a monarchy.

(2) Ceaulin monarch and general of the Anglo-Saxons, of Essex as well as Wesssex, to whom the other Saxon princes, particularly the kings of Kent, Essex and Suffex, were forced to submit as his subjects and vassals.

adversa Ethelfridus altero oculo orbatus : Brudeus faucius è pugna elatus cum magna trèpidatione suorum.

XXXV. Ethelfridus proxima æstate Pictorum copiis ad suas adiunctis in Gali vidiam duxit, ratus ex superioris anni infelici prælio se plena formidinis omnia inventurum. Verum Aidanus cum illic citius hostium opinione venisset, palantes prædadores aggressus in castra repiue eos coegit. Ita temeritate castigata quietiores fore ratus nocte proxima præteritis eorum castris se Brittonibus conjunxit. Ambo exercitus viribus in unum coactis cum in valle angusta Annandixæ confederissent, hostes obsessis faucibus eorum exitio imminebant. At illi communitis castris, ut manerium speciem præberent, nocte recedente maris æstu per nota inter (1) instabiles arenas vada in Cumbriam, ac deinde Northumbriam duxerunt, fœda populatione quacunque ierant facta. Hostes eorum vestigia secuti. Statim ubi in mutuum conspectum venêre, utrique se ad pugnam expediunt. Scoti & Brittones ut pluribus ducibus vulgus temerarium regeretur, ad priores duces quatuor homines nobiles bellicarum rerum experientes adjiciunt : è Brittonibus Constantinum, & Mencrinum : è Scotis Calenum, & Murdæcum. Horum ductu, & hortatu tanto impetu milites iruerunt in hostem, ut statim impulsus fugam capefferet. Hanc victoriam fama est eadem hora, qua res gesta fuit, Columbam in Iona insula suis sôdalibus renunciaffe. Cæsi è primoribus Saxonum Cialinus, & Vitellius genere, & factis illustres.

XXXVI. Anno fere post hanc victoriam undecimo Saxonibus, & Pictis vicinos agros infestantibus dies dicta est, qua die Brittones, & Scoti conjunctis viribus Saxones invaderent. Ad diem, & locum destinatum Aidanus quanvis natu grandior cum venisset, dum Brittones frustra expectat, ac prædas interim ex hostico agit, Ethelfridus opportunitatem rei bene gerendæ nactus Scotos palabundos affectus magnam eorum cædem fecit. Aidanus compluribus suorum cæsis fugit : nec Saxones tamen incruentam retulere victoriam, amisso Ethelfridi fratre Theobaldo, & aliquot, quæ eum sequebantur cohortibus pene ad interuersionem cæsis. Aidanus ad hanc cladem accedente morte hominis sanctissimi, & sibi unicè cari Columbæ cum prospiceret quantæ hostium crudelitati reliquæ Christianorum essent expositæ ætate pariter, & mœrore confectus non diu supervixit. Regnavit annos 54. decessit anno partæ salutis 604. Eo regnante venit in Britanniam a Gregorio Romano Pontifice missus Augustinus quidam monachus : qui sua ambitione dum novam religionem docet, veterem vehementer turbavit. Nam non tam Christianam disciplinam, quam ceremonias Romanas docebat. Superiores enim Britanni Christianismum ex Joannis Evangelistæ discipulis edocti a monachis, quos ætas illa adhuc eruditos, & pios habebat, instituebantur. Ille dum ad unius Episcopi Romani dominatum omnia revocat, ac se unum totius Britannix Archiepiscopum edit, & disputationem de die celebrandi pascha nec necessariam, nec utilem introducit, magnopere turbavit ecclesias : ac disciplinam jam in superstitionem prolabentem ita ceremoniis novis, fisisque miraculis oppressit, ut sincerae pietatis vix relinqueret vestigium.

L. REX.

XXXVII. POST Aidanum Rex electus Kennethus nil memoria

(1) The sinking sands of Solway.

dignum gessit, Quarto, vel (ut alii scribunt) duodecimo mense post initum regnum expleto decessit.

LI. REX.

XXXVIII. PROXIME post hunc Rex pronuntiatur Eugenius Aidani filius anno a natali Christi 605. Hic (ut in libro Passletensi scriptum est) a Columba pie, & honestè educatus, ac literis etiam luculenter eruditus in hoc ab ejus institutis deflexit, quod belli, quam pacis studiis magis se addiceret. Assiduis enim expeditionibus Saxones, & Pictos exercuit. Vir imperii planè severi, & asperi: & qui superbos, & contumaces libentius ferro compeferet, quam conditionibus adjungeret: sed veniam petentibus, ac se ultro deditibus maximè clemens, & facilis: & in victoria minimè insolens. Hæc ille de Eugenio. Boëthius contra eum in summa pace regnum tenuisse prodidit: eamque pacem ei contigisse non tam externis fœderibus, quam hostium, qui civili inter se bello diffidebant discordiis. Interiores enim Angli jam nomen Christi professi, dum illatas ulciscuntur injurias Ethelfridum Regem Northumbriæ potentissimum vita pariter, & regno exuerunt. Ei cum successisset Eduinus, propinqui Ethelfridi in Scotiam profugerunt: interque eos septem ejus filii, & filia unica cum jam decimum annum rebus Scoticis præfuisset Eugenius. Is advenas Saxones, etsi suos, & Christiani nominis hostes infestissimos summa cum humanitate, & liberalitate quoad vixit, apud se habuit: ac doctrina Christiana diligenter instituendos curavit. Ipse decimo sexto regni anno decedens magnum sui apud omnes desiderium reliquit.

LII. REX.

XXXIX. EI furrogatus fuit Ferchardus filius anno à Christo nato 622. qui fuit Heraclio Imperatore 13. Is cum esset homo sceleratè callidus, ac legitimum regnum in tyrannidem mutare vellet, factiones nobilium inter ipsos alebat: ita nefariè a se perpetrata impune fore ratus. Sed proceres animadversa ejus malitia clam eo dissidia composuerunt: deinde conventu indicto eum ad concionem vocant. Renuentem arce, in qua tum se continebat expugnata invitum in jus pertrahunt. Multa, & gravia crimina ei sunt objecta. In his etiam (1) hæresis Pelagiana, & contemptus baptismi, & aliorum sacrorum rituum. Horum cum nullum satis purgaret, in vincula conjectus, ne diutius ad ludibrium superesset, ipse sibi mortem conscivit, decimo quarto regni sui anno.

LIII. REX.

XL. SUFFECTUS ei frater Donaldus, sive Doneualdus, qui & patris laudibus, & fratris exitu admonitus nihil majori studio egit, quam ut verum Dei cultum tueretur: neque domi solum, sed etiam foris quacunque poterat ratione eum amplificare studuit. Nam extincto Eduino, liberos, & propinquos Ethelfridi, qui multos jam annos in Scotia exularant, redeuntes domum viatico javit, & muneribus est profecutus, copiisque suis reduxit, & liberam commeandi quoties res eorum poscerent, potestatem fecit. Cæsus autem fuerat Eduinus à Kedualla, ut Beda vocat, Brittonum, & Penda Merciorum Rege:

(1) Pelagius the heretick had taught divers false doctrines, concerning free-will, the uncertainty of election, original sin to be only by imitation; as also concerning Christ's satisfaction.

quorum alter vetere gentis, alter novo Christianismi odio, uterque æmulatione potentia ei infensus erat. Nec alia crudelior fuisse memoratur victoria. Nam dum Penda Christianos, Kedualla Saxones delere contendunt, nulli neque sexui, nec ætati furor eorum pepercit. Post Eduinum Northumbria in duo regna fuit divisa. Deirorum Rex creatur Ofricus Eduini frater patruelis, Berniciorum qui Eanfridus Bedæ, nostris Andefridus appellatur, Ethelfridi filiorum maximus. Hi repudiata Christianorum disciplina, in qua diligenter fuerant instituti, alter a Scotis monachis, alter a Paulino Episcopo, ad veterem superstitionem reversi brevi per Pendam & vitam, & regnum amiserunt. Utrique successit Osualdus Ethelfridi filius: qui doctrinam Christianam magno studio promovit. Ad eum doctores è Scotia per legatos petentem misit Donaldus viros sanctitate, & doctrina claros, quos ille magna humanitate accepit, & beneficentia est profecutus: neque Regio munere inferius existimavit in concione populo peregrinum Scotorum sermonem non capienti concionis sententias interpretari: quæ omnia luculenter a Beda sunt scripta. Donaldus decessit 14. regni sui anno, præclara virtutum suarum memoria post se relicta.

LIV. REX.

XLI. SUCCESSIT ei Ferchardus ex Ferchardo ejus fratre natus, vir in omni scelerum genere inquinatissimus: vini æque ac pecuniæ inexplebilis: immani in homines crudelitate, & in Deum impietate. Cum in alienos passim sævitia, & rapinis grassatus fuisset, tandem in suos furorem vertit, jugulata uxore, & stupratis filiabus. Ob hæc scelera communione Christianorum fuit exclusus. Proceres autem ad eum puniendum coire volentes inhibuit Sanctus Episcopus Colmannus: coramque eum admonuit brevi divinam vindictam instare. Nec fides dicto absuit: nam inter venandum post dies paucos cum a lupo vulneratus in febrim incidisset, nec a solita intemperantia abstineret, morbo tandem pediculari corpus exedente exclamasse fertur merito sibi hæc evenire, qui bene monentem Colmannum non audisset: ac tum demum agnito errore Colmanno consolante, ac spem veniæ ostendente si modo resipisceret, in publicum se vili veste indutum in lectica proferri jussit, ac palam sua scelera passus interiit, anno redempti orbis 668. Octodecim annos hoc monstrum Scotia pertulit.

LV. REX.

XLII. HUIC Malduinus è Donaldò genitus est susceptus, qui ut labefactatas regni partes tyrannide Regis proximi confirmaret pacem cum omnibus vicinis fecit. Quietem ab hoste externo impetratam turbavit intestina seditio inter Argathelios, & Levinianos orta. Eam Malduinus ut compesceret, profectus est adversus authores, ut in eos sine incommodo plebis animadverteret. Illi ut Regis iram vitarent, discordia-primum sedata in Æbudas fugerunt. Insulani eos ad supplicium postulatos non ausi retinere dederunt: eorum pœna cæteros in officio continuit. Circa hæc tempora cum Scoti monachi latè per Angliam Christi doctrinam disseminassent, ac juventutem Anglorum ita literis erudissent, ut ipsi satis luculenter suis Evangelium annunciare posse viderentur, crevit etiam cum doctrina adversus doctores invidia: Scot que eorum importunitate ad suos redire sunt coacti. Quæ contumelia ut regnorum concordiam diremit, ita eorum qui injuriam acceperant modestia utranque gentem ab aperto bello continuit. Assiduis excursionibus sæpe, ac multis in locis pugnabatur. Incidit in eadem

eadem tempora per totam Europam pestis quantam nunquam fuisse seniores meminerant. Soli ab ea immunes Scoti, & Picti fuisse dicuntur. Ob frequentes utrinque illatas injurias, prædasque abactas cum res in apertum bellum eruptura videretur, intervenit Malduini mors postquam regnasset annos viginti. Uxor, quæ ob suspicionem de pellice eum strangulaverat quarto post die viva cremata est.

LVI. R E X.

XLIII. REGNUM autem iniiit Eugenius quintus, Dongardi (1) Regis filius. Eum Egfridus Northumbriæ Rex, (cum quo sumopere pacificare contendebat) cum simulatis induciis fallere conatur, pari arte ipse petitus est. Uterque enim pacem verbis ostentabat, occultè vero bellum apparabat. Finitis induciis Egfridus dissuadentibus amicis conjunctis Pictorum copiis Scotiam ingressus Gallovidiam populatur. Verum cessantibus in pugna Pictis ab Eugenio superatus amisso pene toto exercitu ipse faucibus cum paucis evasit. Proximo anno æquè dissuadentibus amicis in Pictos duxit: ab eis fugam simulantibus in insidias tractus cum suis omnibus concisus est. Hanc tantam occasionem Picti arripientes latissimos agros superioribus bellis ademptos recuperant: & Brittones, qui ab Anglorum imperio suos vindicabant, una cum Scotis Northumbriam ingressi magna eam clade affixerunt: adeo ut nec unquam in pristinum statum se erexerit. Secuta statim est mors Eugenii quarto quam regnare cœperat anno.

LVII. R E X.

XLIV. EUGENIO quinto successit Eugenius sextus Ferchardi filius: Egfrido vero Northumbro frater Alfridus: uterque Rex literis, ac præcipue sacris, ut illa ferebant tempora eruditi, ac inter se communium studiorum societate conciliati. Itaque pax inter eos fida fuit. Hac tranquillitate fretus Alfridus regnum angustioribus, quam antea finibus quodam tenus composuit. Cum Pictorum vero gente Scotis neque certa pax, nec bellum fuit: excursionibus vario eventu sæpe pugnatum est, frustra nitentibus Cutberecho Anglo, & Adamanno Scoto Episcopis ut rem componerent. Id autem perfecerunt, ne justis unquam exercitibus concurreretur. Eugenius interea inexpiabili odio adversus Pictorum perfidiam inflammatus è medio rerum cursu est sublatus, cum decem regnasset annos. Hoc rege septem dies per totam Britanniam sanguine pluiffe tradunt, converso etiam lacte, caseo, & butiro in sanguinem.

LVIII. R E X.

XLV. POST hunc regnum adeptus est Amberkelethus Findani filius, Eugenii quinti nepos. Is cum initio temperantiam simulasset, ad veros mores brevi rediit: & in omnia flagitia simul prorupit. Hac occasione arrepta Garnardus Pictorum Rex magno exercitu conflato Scotos invasit. Amberkelethus tandem prope convitiis excitatus cum arma sumpisset, noctu dum ad necessaria naturæ cum duobus famulis egreditur sagitta, incertum a quo missa occiditur, cum nondum regni plenum expleisset biennium. Sunt qui dum hostes in silva densa urgeret, sagitta vulneratum decimo post die extinctum tradant.

LIX. R E X.

XLVI. NE exercitus solveretur, aut sine imperio esset militari sus-

(1) A prince of the blood, brother to Maldwin the late king.

fragio in castris designatus Rex Eugenius septimus prioris Regis frater. Is cum parum spei in exercitu ab inerti Rege collecto reponeret, bellum induciis distulit : atque accepta uxore Spondana Garnardi filia nuptiis finivit. Ea non adeo multo post a duobus Atholiis in caput Regis conjuratis in lectulo confossa periit. Rex falso criminis insimulatus, & in jus ductus ante causam dictam deprehensus cædis patratioribus liberatus est. Noxii exquisito supplicio puniti. Rebus foris compositis Rex ad pacis opera conversus ocium quidem venatione oblectabat. Religionis in primis curam habuit. Ejus institutum fuit, ut in cœnobiis res gestæ Regum memoriæ mandarentur. Pace perpetua per septemdecem annos cum omnibus vicinis continuata Abrenethi diem obiit.

LX. REX.

XLVII. EUGENIUS paulo ante mortem Mordacum Amberkelethi filium proceribus commendavit. Eo regnante pax per universam Britanniam fuit : cujus Beda sub finem historiæ suæ meminit : nec in pace modo colenda, sed monasteriis etiam juvandis Eugenii æmulus fuit. Candidæ casæ cœnobium dirutum restituit. Ineunte decimo sexto regni anno decessit.

LXI. REX.

XLVIII. ANNO post Christi adventum 730. Etfinus Eugenii septimi filius regnum suscepit : & is proximorum Regum æmulus per annos triginta unum, quibus regno præfuit, in summa tranquillitate suos continuit. Jam senior, cum per se non posset Regis munus obire quatuor præfectos dedit, qui jus populo dicerent. Iis rem Scoticam regentibus facinorosi resumpta licentia vel magistratuum negligentia, vel (ut quidam crediderunt) culpa omnia miscere cœperunt. Sed aliorum scelera obscura fecit Donaldi crudelitas, & superbia : qui per Gallovidiam grassatus agrestes vel sibi tributa pendere cogebat, vel spoliatos ad summam redigebat inopiam.

LXII. REX.

XLIX. INTER hos tumultus Regi mortuo successus est Eugenius octavus Mordaci filius, qui nihil prius egit, quam Donaldum aliquot cruentis fractum præliis cæpit, ac supplicium ceu lætum spectaculum repræsentavit. Murdacum Gallovidiæ præfectum socium Donaldini sceleris convictum mori coegit : reliquos præfectos pecunia multavit. Populo spoliato de bonis eorum satisfecit. Harum pœnarum formidine malis perterritis, summa tranquillitate post turbulentissimam tempestatem restituta, cum vicinis Regibus fœdera antè facta confirmavit. Verum ipse, cujus in rebus turbidis gloria creverat, pace facta in omnia flagitia præceps abiit, & cum nec amicorum, nec sacerdotum admonitionibus quicquam moveretur, post tertium regni sui annum in cœtu procerum omnibus in ejus exitium consentientibus confossus periit. Socii scelerum, & flagitiorum in crucem acti, & ipsi gratum populo spectaculum præbuere.

LXIII. REX.

L. SUCCESSIT ei Fergusius tertius Etfini filius, qui pari simulatione virtutis, & vitiorum fœditate usus pari prope fato defunctus, pari etiam spatio, id est triennio regnum tenuit : periit autem veneno ab uxore dato. Alii scribunt, cum uxor sæpe exprobrasset ei matrimonii contemptum, & pellicum greges, neque quicquam profecisset,

tan-

tandem noctu dormientem ab ea strangulatum. Quæstione de morte ejus habita cum amicorum plurimi insimularentur, nec quisquam ne in gravissimis quidem tormentis quicquam fateretur, mulier alioqui ferox tot innoxiorum capitum miserta in medium processit : ac e superiore loco cædem a se factam confessa, ne ad ludibrium superesset, pectus cultro transfodit : quod ejus factum variè pro cujusque ingenio est acceptum : ac perinde sermonibus celebratum.

LXIV. REX.

LI. SEQUITUR Rex Solvathius Eugenii octavi filius : qui nisi tertio regni anno e frigore podagram contraxisset, jure inter optimos Reges annumerari potuisset : nihilo tamen minus tumultus per præfectos consilio, & prudentia sedavit. Primus velut de Rege ob infirmitatem pedum securus (1) Donaldus Banus (hoc est albus) occupatis omnibus insulis occidentalibus Regem se Æbudarum vocat. Deinde in continentem ingressus dum undique prædas agit, à Cullano Argatheliorum, & Duchalo Atholiorum præfectis in saltum, qui unum modo exitum habebat, compulsus cum suis frustra erumpere tentantibus periit nullo superstitute relicto. Eadem spe & audacia Gilcolumbus Gallovidiam à patre vexatam aggressus, ab eisdem præfectis victus pœnas luit. Pax interea ab Anglis, & Picis rebus eorum domi turbatis fuit. Solvathius cum viginti annis præfuisset cum summa laude moritur, anno a Christo nato 787.

LXV. REX.

LII. HUIC successit Achaius filius Etfini. Hic pace ab Anglis, & Picis parta cum ab Hibernia bellum instare intelligeret, non modo labore, sed etiam liberalitate seditiones domi jamjam erupturas composuit. Causa belli Hibernici hæc fuit. Superiore Rege ad expeditiones obeundas invalido Hiberni, & Insulani spe prædæ, & impunitatis eodem tempore cum magnis exercitibus in Canteriam peninsulam proximam exscenderant. Contracto autem inter latrones certamine Insulanorum multi, Hiberni universi periire. Hanc cladem Hiberni ut ulciscerentur magnam classem ornabant ad trajiciendum in Æbudas. Achaius cum per legatos ostenderet nullam justam belli causam esse, quòd latrones de præda pugnantes mutuis vulneribus ceciderint, neque quòd multi perierint, sed quòd quisquam evaserit in damno ponendum esse. Regem, & consilium publicum adeo ab inferenda Hibernis injuria abesse, ut cædis nuper factæ auctores omnes ad unum sustulerint. Cum in hanc sententiam multa legati differerent, adeo ferociter ab Hibernis sunt rejecti, ut ante discessum eorum clas-

(1) This is the service which was the occasion of celebrating, and assuming the honourable name of Duglass; for this Donald being inclosed by the king's army in a narrow place, and desperately setting upon the king's army, had put them to rout, when a certain nobleman, with his son and friends, came to their rescue, and so encouraged the flyers, and affrighted the standers, that they took the flight and were all killed with the usurper Donald their captain. The king being advertised of the hazard of his army, was coming to their rescue, when he was met with

the joyful news of victory, so unexpectedly purchased by the valour of this nobleman and his son, whom when the king asked for, it was answered him in the Irish tongue, (the vulgar language of Scotland at that time) SHOLTO DUGLAS, that is, behold the black gray man, for so the other designed him, from his colour, being ignorant of his name; by which name of SHOLTO DUGLAS (his own being thereby buried in oblivion) he is known to posterity. For this service king Solvathius gave to him lands in Clidisdale, to which he imposed the name of Duglass.

sem adversus (1) Scotos Albinos emiserint. Ea in altum evecta tempestate universa periit. Res Hibernis in religionem versa effecit, ut pacem, quam superbè recusaverant, suppliciter peterent.

LIII. Ab Achaio primum inter Scotos, & Francos inita est amicitia, hac maxime de causa, quòd non modo Saxones Germaniæ cultores, sed qui in Britannia quoque ceperant sedes, Gallias piraticis incursionibus infestabant. Deinde etiam a Carolo magno, qui Galliam non minus literis, quam armis illustrare cupiebat, accersiti e Scotia qui philosophiam Luteciæ Græcè, & Latinè docerent. Apud Scotos enim adhuc multi erant monachi vetere disciplina nondum extincta literis, & pietate insignes. Quo e numero erat Ioannes cognomento Scotus, sive Albinus, quod idem valet, (Scoti enim se Albinos sua lingua vocant) Caroli præceptor, qui plurima ingenii sui monumenta reliquit: è quibus nos rhetorica præcepta vidimus cum inscriptione Idæiannis Albini. Clementis quoque Scoti, qui eodem tempore Luteciæ literarum insignis professor erat, quædam scripta adhuc supersunt. Commigrarunt etiam in Gallias complures monachi Scoti studio pietatis ducti, qui populis circa Renum Christianam doctrinam prædicabant: tanto successu, ut monasteria plurimis in locis condiderint. Eorum memoriæ id Germani dederunt, ut usque ad nostram ætatem semper Scotos eis præficerent.

LIV. Achaicum pacis cupidum res Pictica in bellum traxit. Nam cum Athelstanus Anglus vattasset proximos Pictorum agros, Hungus eorum Rex ab Achaio Anglis jam antè infenso decem Scotorum millia impetravit. Eis filium Alpinum, qui ex Hungi sorore natus erat, præfecit: quibus fretus auxiliis maximam è Northumbria prædam abduxit. Athelstanus homo ferox prope vestigiis inhærens eum non procul ab Hadina oppido assequitur. Picti inopinato hostium adventu consternati ad arma currunt, & ad noctem usque se suis tenent locis. Sub noctem vigiliis dispositis Hungus cæteris rebus inferior ad divinum auxilium conversus totum se precibus dedit. Tandem corpore laboribus fesso, & animo cogitationibus ægro cum in somnum incidisset, visus est sibi per quietem videre Andream Apostolum astantem, & victoriam pollicentem. Hoc viso Pictis narrato spei bonæ pleni ad confictum, quem alioqui fugere non poterant, se alacrius comparant: postero die per leves velitationes consumpto, tertio demum ad manus ventum est. Adjiciunt & aliud ostentum, (2) crucem decussatam cum pugnaretur in cælo visam: quæ res Anglos adeo conterruit, ut primum Pictorum impetum ægrè sustinuerint. Ibi cæsus Athelstanus loco nomen dedisse dicitur, qui adhuc Athelstani vadum appellatur. Hungus Andream victoriam acceptam retulit: eique præter alia munera decimam partem prædiorum Regionum donavit. Hic opinor fuit Athelstanus Danicæ gentis imperator, cui Angli affirmant Northumbriam ab Aluredo concessam. Decesit Achaïus ab inito regno tricesimo secundo anno, à Christo nato 819.

LXVI. R E X.

LV. HUIC successit Congallus patruelis: qui cum summa domi, & foris concordia quinquennium regnavit.

LXVII. R E X.

LVI. EXCÆPIT hunc Dongalius Solvathii filius: cujus seve-

(1) See lib 1. cap. 6. lib. 2. cap. 17. Andrew's cross, like an X, which is the mark of the number ten, or decussis.

(2) Commonly called a baltier or St.

ritatem cum juvenus ferre non posset, collecti ad Alpinum Achaii filium, quoniam ei persuadere non poterant, ut regnum susciperet, vi, & minis eum in sua verba jurare cogunt. Is cum exercitu confectio se omnia ex eorum sententia gesturum simulasset, frustratus eos ad Dongallum venit. Id factum ejus quam Regi gratum, tam rebellibus molestum fuit: ideoque tanquam ipsi Alpini suafu rebellassent, eum apud Regem acculant. Rex eorum calumnia intellecta exercitu subito parato rumorem sui adventus prævenit. De comprehensis pœnas sumpsit. Decessit interea Hungus: & filius ejus natu major Derstologus fratris Egani fraude periit: nec cædis auctor diu fratri superfuit. Ita stirpe virili Hungi extincta sororis ejus filius Alpinus & vetere lege, & cognationis jure proximus hæres regnum Pictorum petit. Eum cum Picti ut peregrinum aspernarentur, Dungallus ea de re legatos ad eos mittit. Picti cum nondum auditos intra quartum diem finibus exire jussissent, Dungallus in eos summa vi bellum molitur. Sed in ipso apparatu submersa navicula in transitu Speiæ amnis rapidissimi extinctus est postquam Scotorum regnum tenuisset annos sex: alii septem.

LXVIII. REX.

LVII. ALPINUS Achaii filius exercitum a Dongallo confectum adversus Feredethum, qui sibi Pictorum arrogaverat regnum, ducit. Congressi ad Reskenotum Angustæ pagum cruentissima pugna usque ad noctem incerta victoria conflixerunt (1). Mors Feredethi fecit, ut Scoti victores viderentur. Is enim cum suorum animos in pugna labare videret, cum globo nobilium juvenum mediam Scotorum aciem perripit: sed exclusus a suis cum flore nobilitatis una interiit. Substitutus in locum ejus Brudus homo ignavus, nec ad rem militarem aptus. Eo regnante cum Scoti nullo resistente prædas ex hostico agerent, Picti ex composito inter se tumultuantes Brudum ante annum in imperio exactum interficiunt. Ei Kennethum alterum Feredethi filium substituunt, nec fratre in bello fortiozem, nec exitu feliciorẽ. Nam cum exercitu confecto in hostium conspectum ventum fuisset, Kennethus clam se subducens a rustico ignaro quis esset, sed turpem ei fugam exprobrante interficitur. Picti amisso Rege: nequam hostes id persentiscerent domum reversi alterum Brudum hominem genere, factisque nobilem Regem faciunt. Is statim accepto regio primum populatores vagos aggressus ingenti cæde temeritatem eorum comescuit: deinde ut vires affectas auxiliis externis firmaret, legatos cum magnis muneribus ad proximos Anglorum misit. Illi munera quidem acceperunt, & auxilia promiserunt satis impigrè: sed flagitantibus Pictis nihil præstiterunt, causati res domi turbatas.

LVIII. Picti illa spe dejecti omnibus, qui arma ferre possent contractis ad ultimum discrimen se comparant, ac recta ad hostem ducunt, qui castra non procul a Taoduno habebant. Ubi in conspectum alii aliorum venerunt, tanto impetu concursus est, quantum vetus odium, ira recens, multæ cædes mutux, & ultro citroque damna sæpius illata poterant efficere. Cum diu anceps fuisset certamen, tandem centum equites Pictorum ex insidiis surgunt: qui ut numerus major videretur calonibus in oneraria jumenta impositis, cum se in collibus proximis ostentassent, circumagique viderentur, ut pugnantium terga invaderent, ea specie tantum Scotis injecerunt terroris, ut ilico sparsi

(1) In solemnitate paschali 834.

in silvas proximas fugerent. Eæ majori parti salutis fuerunt : pauci in prælio, plurimi a calonibus expeditis in fuga occisi. Alpinus Rex, multique procerum capti : (1) omnes crudeliter cæsi. Regis caput conto affixum, ac per exercitum circumlatum in conspectissimo loco maximi apud eos oppidi (id tum Abrenethium erat) ad spectaculum propositum. Locus ubi cæsus fuit Alpinus ab eo adhuc Bas Alpin, id est Alpini mors vocatur.

LXIX. REX.

LIX. EI post tertium regni annum interempto successit filius Kennethus. Proxima æstate Picti in spem adducti si paulum admitterentur, Scotos, ut antea factum fuerat Britannia posse expelli, auxilio conductis aliquot Anglorum cohortibus copias, quantas possunt maximas cogunt. Sed cum seditio inter ipsos orta esset repentina & adeo vehemens, ut per Brudum Regem componi non posset, solutus est exercitus. Brudus ipse morore magis, quam morbo post tertium fere mensem decessit. Suffectus ei frater ipsius Druskenus : qui dum componendis domi rebus frustra vacat, Scoti juvenes aliquot Alpini caput nocte detractum ex eo, ubi Picti id fixerant loco ad Kennethum retulerunt. Ea res juvenibus non modo fuit honori, sed agris quoque sunt locupletati. Kennethus conventu habito cum de bello in Pictos consultaret, quanquam Rex, & ferocissimus quisque juvenum a perfidis justam expetendam vindictam suaderent : tamen major pars, ac potissimum seniores censebant expectandum dum vires superioribus bellis attritæ resicerentur : a Pictis interea nec pacem petendam, nec bellum gerendum, donec aliqua major se offerret aut pacificandi necessitas, aut belli gerendi opportunitas. Hæc sententia cum vicisset, consensu tacito utriusque gentis triennium proximum pax fuit.

LX. Quarto anno Kennethus belli cupidus cum paucos in conventu suæ sententiæ fautores invenisset, primores gentis ad cœnam vocat : & cum in multam noctem convivium fuisset extractum, in aula omnes pernoctant, quod eò facilius eis fuit, quod majorum instituto humi cubarent, in spatiosa domo ut quisque poterant compositi substratis tantum frondibus, aut herbâ. Ibi juvenem sibi propinquum Rex subornat, ut piscium exuviis (maximè generis asellorum) a siccatis vento piscibus detractis indutus noctu ingressus voce per longum canalem emissa, ut longius ad aures perferretur, velut cœlitus demissus eos ad bellum hortetur. Ad hanc vocem humana (ut tum ipsis visum est) augustiorem proceres subito expergefacti, plerique etiam vino graves attoniti cum fulgor argenteus e pellibus piscium in semisomnes oculos incurreret, aciemque hebetaret stupore vehementissimo capti sunt universi : cum & oculos species insolita, & animos occulta quædam religio percelleret. Illud etiam admirationem non modicè auxit, quod nuncius (2) persona, reliquoque ornatu detracto cum se per exitum occultum momento temporis e conspectu subduxisset, evanuisse est visus. Mane cum rumor ad Regem permanisset, multique omnia (ut fit) in majus auferent, nec ipse dissimularet similem sibi speciem (3) per quietem obversatam omnium decreto bellum, tanquam Deo auctore gerendum decernitur.

(1) 13 Col. Aug.

(2) His disguised habit of fish-skins.
Persona is a disguised or counterfeit ha-

bit, such as maskers or comedians use.

(3) In his sleep.

LXI. Exercitibus eductis ubi primum alteri alteris visi sunt non expectato ducum imperio qua cuique proximum fuit in hostem procursum. Nec minus atrociter pugnatum, quam cupidè commissum est certamen. Tandem ad Scotos inclinavit victoriâ. Pictis, in quo plurimum habebant fiduciâ, id ipsum fuit exitio. Cohortes enim Anglorum cum nullo ordine, sed temerario impetu rem geri viderent, velut spectatores alieni periculi in proximum tumultum se subdixerunt. Pictorum maxima cædes fuit, Scotis non solum superiorum temporum odio indulgentibus, sed recentis crudelitatis adversus Alpinum, & cæteros captivos memoria inflammatis. Maximè animos accendit vox velut tessera inter Scotos circumlata, ut memores essent Alpini. Ex eo nec ætati, nec conditioni parsum est. Anglos abeuntes colles texere : & a persequendo Scotos pertinax ira in vindicta exercenda retinuit.

LXII. Hac victoriâ Pictorum rebus vehementer afflictis, ac pene deploratis pax ut coiret ab eis tentatum, sed frustra, Scotis nullas condiciones audientibus nisi regnum daretur. Proximo anno jam deditis omnibus, qui ultra Fortham ad septentriones vergunt, ac præsidiiis impositis, dum Kennethus in citeriores ducit, accepto nuncio cæsa esse quædam ab eo relicta præsidia, reducto adversus rebelles exercitu nemini mortalium Pictici generis pepercit. Omnia ferro, & flamma vastata. Druskenus ea crudelitate Pictis pene efferatis (cum non de regno, sed de vita sua, & suorum sibi decertandum cerneret) quicquid supererat virium unum in locum cogit : ac Fortham transgressus ad Sconam oppidum in ripa Tai amnis Scotos opperitur. Ibi pacificatio frustra iterum tentata est, Pictis agro trans Fortham cedentibus, Scotis nihil, nisi omnia permetterentur, audientibus. Prælium, ut in extrema necessitate, fuit atrox. Tandem fracta Pictorum pertinacia fugientibus Taus, fluvius fuit exitio. Ibi Druskenus, cum transire non posset, cum omni fere nobilitate cæsus est. Nec dissimilis fuit aliorum fortuna : qui cum temere diversis congregassent se locis fugam impediente flumine omnes ad unum periere. Hinc factum esse arbitror, ut nostri uno die septies cum Pictis pugnatum fuisse tradiderint. Hac clade vires Pictorum penitus fractæ sunt : & Kennethus ne se reparare iterum possent, Lothianam, proximamque regiones similiter ac transforthanam vastat. Præsidia metu se dederunt. Qui cladi superfuissent, pauci in Angliam omnium rerum inopes fugerunt.

RERUM SCOTICARUM HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER SEXTUS.

I. **U**T Fergusium primum, ac deinde secundum jure optimo regi Scotorum conditores superius nominavimus, ita nunc non injuria Kennethum Alpini filium tertium in eum numerum referemus. Prior enim Fergusius ex modicis initiis Scotos ad opes vicinis invidiosas provexit : secundus extorres, & in longinquas nationes dispersos, & inimicorum opinione penitus extinctos velut in vitam revocavit, & intra paucos annos in pristinum splendorem restituit. At vero Kennetho in rebus prope deploratis accepto regno, cum alii vix reliquias miseras defendi, & contineri posse sperarent, tantum animi superfuit, ut hostem externis auxiliis fretum, & recenti victoria exultantem multis, & asperis, sed tamen secundis præliis fregerit, fractumque ex omni Britannia exegerit, nomenque Regium semel ereptum nunquam ex eo die sit passus (1) eum resumere. Hæc quanquam magna sunt, tamen operum ejus non sunt maxima. Regnam enim in duplam magnitudinem a se auctum ita legibus novis temperavit, & disciplina vetere roboravit, ut nec è bello natae licentiæ, nec è victoria insolentiæ, nec flagitiorum, quæ luxuriam, & ocium comitari solent, ullum vestigium eo vivo apparuerit : ac legibus ejus, quas Macalpinanas posteritas dixit, multis deinceps sæculis non minus, quam armis Scotica res stare visa est. Sed his omissis nos res ejus gestas, uti cœpimus, prosequemur.

II. Pictis igitur exactis Kennethus agros pro virtute cujusque suis divisit quorum ambitio multis locis, & regionibus nova nomina veteribus oblitteratis imposuit. Horestiam duobus fratribus Æneæ, & Mernæ partitus est. Altera pars prischorum Scotorum sermone adhuc Æneia dicitur : (qui Anglicè loquantur, Angusiam nominare maluerunt) altera Mernia appellatur. Proximam regionem a Tao usque ad Fortham apparet veteribus dictam fuisse Rossiam, hoc est peninsulam : cujus nominis indicia adhuc restant, Culrossia oppidum, quod est velut dorsum, aut posterior pars Rossie : & Kinrossia, quod Rossie caput. Eam regionem nunc Fifam vocant, a Fiso viro egregio, cui cognomen Duffo fuisse aiunt. Barodunum oppidum in Lothiana, vel juxta aliam dialectum Dumbarum a viro strenuo, cui Bar erat nomen, appellatum creditur. Lothiana non ita pridem a Lotho Rege Pictorum nomen habebat. Cunigamia vox est prorsus Danica, quam post

(1) Nempe hostem, id est Pictos.

Kennethum usurpatam fuisse reor a Danis : qui eam regionem pulsus extra vallum Severi Scotis aliquot annos tenuerunt. Significat autem vox Cuningham Regiam habitationem, vel domicilium Danorum ferme. Marciam, quòd limes duorum regnorum diu fuerit credibile est a Danis etiam ita dictam. Edimburgum quorundam vel crassa ignorantia, vel perversa diligentia, qui nunc valem dolorosam, nunc castrum puellarum appellant eam arcem, nomen non adeo per se obscurum prope tenebris immerfit. Nomina enim hæc è fabellis Gallicis intra trecentos annos proximos confictis sunt mutuati. Certè prisca Scoti Dunedinum, recentiores Edimburgum patriam in fingendis nominibus consuetudinem secuti eam arcem nominant : quæ rectius opinor media inter utrunque nomen appellatione Edinum diceretur. Hactenus de regionum prisca, & novis vocabulis : de quibus alio loco plura diximus.

III. Ut ad Kennethum revertar, regno (uti scripsimus) armis amplificato, & legibus composito in rebus usque ad superstitionem levibus auctoritatem Regum confirmare laborans, saxum marmoreum quod ex Hispania in Hiberniam transtulisse dicitur Simon Breccus, in (1) Scotiam Albinensem Fergusius Ferchardi filius, atque in Argathelia collocasse : ex Argathelia Sconam ad Taum amnem translatum Kennethus, & in cathedram ligneam inclusum ibi posuit. Ea in sede Reges Scotorum & nomen, & Regum insignia accipere solebant usque ad Eduardum primum Anglum, de quo suo loco dicemus. Sedem Episcopalem quam Picti Abrenethii collocarant, ad Fanum Reguli transtulit, quod posteritas Fanum Andreæ dici maluit. Scotorum autem veteres Episcopi è monasteriis electi, cum adhuc non honoris, & loci, sed sanctitatis, & doctrinæ certamen inter eos esset, sine invidia, & æmulatione passim ubi cuique obvenerat occasio suum munus obibant, nullis adhuc regionibus definitis : cum nondum functio muneris ecclesiastici esset quæstuaria. His artibus Kennethus imperio viginti annos præfuit. (2) Quinto ineunte regni sui anno Pictos profligavit, ut est in libro Pasletensi. Reliquos 16. annos post sublatum imperium Pictorum quietissime vixit, domi justitia, foris armis pace parta, ac promotis finibus ab Orcadam insulis usque ad vallum Adriani 854.

LXX. REX.

IV. DONALDUS ejus frater proximè Rex electus totam (3) secum disciplinam publicam circumegit. Nam cum vivo Alpino temperantiæ studium simulasset, ac seniorum sibi animos conciliasset, eo mortuo velut metu, & magistro liberatus totum se voluptatibus dedit. Ac velut jam de hoste securus militaribus studiis neglectis venatores, aucupes, & novarum libidinum inventores circa se prope solos habebat. In hos publicum patrimonium profundebar. Juventus ad voluptates explendas prona Regem, ut elegantem, & liberalem laudibus ad cælum ferebat : parsimoniam superiorum temporum ut incultam, & illiberalem ridebat. Seniores cum omnia brevi in præceps ruitura cernerent, ad Regem collecti sui cum officii, præsentium flagitiorum, & instantis periculi admonent. Cum ille nihilo minus in igna-

(1) Vide lib. 1. cap. 6. lib. 2. cap. 17.
and the notes on these places.

(2) Alii 7mo. aut 12mo.

(3) Changed the manners of his subjects by his bad example.

via perstaret, Pictorum reliquæ velut classico è summa desperatione excitæ Osbrethum, & Ellam qui inter Anglorum Reges (nam tum in plura regna divisi erant) auctoritate, & potentia præcellerant, adeunt: suam fortunam conqueruntur: auxilium petunt: se post victoriam, quam Donaldi inertia facile spondebat, perpetuo cum omni posteritate in Anglorum ditione futuros pollicentur. Angli facile persuasi compositis domi rebus educto exercitu in Marcia confedere: ac per fœciales a Donaldis petunt, ut quos per vim Pictis amicis suis Scoti ademissent agros restituat. Id ni faciat, se nuper amicos, nunc etiam deditos non neglecturos. Donaldus ex majorum sententia, quos invitus imminente periculo convocaverat, habito delectu ad Jeddam Tevotiæ amnem hosti occurrit: & commisso prælio victor Osbrethum ad proximos usque montes fugat. Inde secundum Tuedam ad mare profectus Bervicum ab Anglis captum, ac deinde metu ex adversa pugna conterritis desertum ingressus navibus in ostio amnis deprehensus omni hostium commeatu potitur. Ibi voluptatis interpellatæ instrumentum nactus, tanquam inimicis profus profligatis cupidè se delitiis immergit.

V. Angli, qui superiore prælio magis sparsi, quam concisi fuerant, per speculatores cognita Scotorum ignavia, & negligentia advocatis auxiliis è propinquis agris noctu somno, & vino gravatos adoriuntur: & magna cæde in cæteros grassati Regem semisomnem capiunt. Inde victoriæ cursum secuti ut latius popularentur in hosticum bipartito ducunt. Eorum pars cum ad Fortham venisset coactis navigiis trajicere in Fifam parant: sed multis naufragio amissis, cæteris vi tempestatis in litus, unde solverant rejectis, Sterlinum ducunt: & cum reliquo exercitu conjuncti Fortham ponte transeunt. Scoti ed ex fuga collecti magis speciem, quam robur exercitus ostentantes legatos de pace mittunt: quam Angli & pugna ad Jeddam adversa, & naufragio viribus imminutis non recusandam censebant. Duræ conditiones propositæ, quas tamen præsens rerum status tolerabiles faciebat videri: ut omni agro, qui intra vallum Severi esset, Scoti cederent: ut limites essent infra Sterlinum Fortha, infra Britannodunum Glotta, inter duos amnes vallum Severi.

VI. In tam dura pace Scotis non minus lætum, quam inopinatum accidit, quod nulla mentio de reducendis Pictis facta esset. Angli enim, & Brittones agros relictos inter se partiti sunt, Glotta eos dirimente. Sunt qui putent monetam argenteam, quam adhuc Sterlinam vocat vulgus ibi tum excusam. Agris ita divisis Picti, qui sua se recuperaturos crediderant elusi, ac spe frustrati ad Cimbro, & Scandianos, id est, ut nunc loquimur, in Daniam, & Noruegiam transmiserunt. Pauci, qui apud Anglos remanserant, velut res novas per externa auxilia molituri ad unum ab eis cæsi. Donaldis post pacem factam ad suos reverso majorum memoriæ, ac spei resipiscentiæ datum, ut honorificè reciperetur. Sed cum ille in pristina perseveraret ignavia, proceres veriti ne homo fœdus, & deses, qui nec consiliis amicorum, nec suis calamitatibus emendaretur, quod reliquum regni supererat, amitteret, eum in carcerem conjiciunt. Ibi vel præ dolore inhibitarum voluptatum, vel metu publici ludibrii sibi manum intulit, (1) sexto quam regnum iniit anno. Hunc Donaldum alii tradunt domi, forisque rem egregiè gessisse, & fato suo Sconæ decessisse 858.

(1) Alii 4.

LXXI. REX.

VII. POST eum Constantinus Kennethi filius Sconæ regnum suscepit: vir magni animi, ac virtutis eximiae. Is cum accēptam sub Donaldō ignominiam delere, atque ad fines a patre relictos regnum promovere cuperet, a senioribus inhibitus, quōd juventutis magna pars sub Donaldō extincta, & reliqua ita corrupta fuerat, ut arma publicē ei committenda non viderentur. Igitur primum ad disciplinæ publicæ emendationem Rex conversus sacerdotum ordinem jam relicto prædicandi Evangelii munere luxu corruptum, & venationibus, aucupiis, aulicæque pompæ deditum ad veterem parsimoniam legibus severissimè latis reduxit. Juventutem delitiis effeminatam humi cubare, ac semel quotidie cibum fumere iussit. Ebriosos capitali supplicio multavit. Lusus prohibuit, nisi qui ad militiam corpus, animumque firmarent. His legibus adolescentia ad meliorem frugem conversa, extitit repente insulanus quidam Euenus, quem ipse Abriæ præfecerat, homo inquietus, & regnandi cupidus: qui gnarus quam ægre juventus legum novarum asperitatem ferret, primum inter paucos, ac deinde pluribus adhibitis de præsentis rerum statu conquestus ubi suam orationem secundis auribus accipi vidit, facile persuasit ad conjurandum de Constantino tollendo. Sed dum diligentius, quam cautius factioni vires adjiciunt, a suis proditi antequam in se copias comparari intelligerent, oppressi fuerunt. Euenus conjurandi princeps laqueo strangulatus.

VIII. Circa hæc tempora Dani tum omnium Germanorum opibus florentissimi a Piëtis adversus Scotos, item à Buerno, (vel ut alii scribunt, Verna, cujus uxori Osbrethus per vim stuprum intulerat) sollicitati abundante domi juventutis multitudine facilè consenserunt, ut in Britanniam classe magna transmitterent. Primum in agrum Fifanum exscenderunt. Ibi obviiis omnibus ob Christiani nominis odium sine discrimine trucidatis, bifariam diviso exercitu agros latè vastarunt. Adversus eos Constantinus profectus primum in eam incidit manum, cui Hubba Regis Danorum frater præerat. Hi subito Levini annis incremento prohibiti cum suis vires conjungere facile victi, omnesque cæsi præter paucos, qui nandi periti flumen transiere, atque ad Humbrium alterum duces pervenerent. Ad hos fluvio jam permeabili Constantinus tanquam ad prædam, non ad prælium ducens eos est affectus non procul à Caralia oppido castris jam permunitis. Dani enim ab adversæ pugnæ eventu magis in omnia intenti super modicas, & flexuosas rupes prope litus cumulis objacentium passim faxorum aggestis speciem valli objecerunt. Ibi Constantinus eos adortus loci iniquitate Danorum desperationem juvante multo cum suorum sanguine suæ temeritatis pœnas luit. Magna enim exercitus parte amissa ipse captus, & in speluncam modicam tractus occiditur. Extant adhuc ejus pugnæ monumenta specus, & castrorum ambitus non æquis spatiis dimensus, sed ad rupium flexus circumductus. Rei male gestæ culpam quidam in Piëtos conferunt, qui a Constantino in fidem recepti, ac in commilitium asciti fuerant. Ab eis initium fugæ factum magnam exercitus partem una avertit. Dani spoliis collectis ad naves abierunt. Postridie Regis cadaver inventum ad sepulchra majorum in Ionam insulam defertur, (regnum autem tenuit Constantinus annos sedecim) anno 874.

LXXII. REX.

IX. SUCCESSIT Ethus frater a pedum celeritate Alipes cognominatus.

nominatus, nulla alia commendatione Rex electus, nisi quia reliquias exercitus à Danis profligati reduxit. Inter ostenta numerantur pisces marini raro quidem, & per longa temporum intervalla semper gregatim, sed nunquam sine magno mali præfatio visi. Vulgus alii monachos marinos, alii Bassinetos, quasi dicas galeatos, vocant. Ethus inmemor fratris, & majorum cum se omnibus vitiis pollueret, ac juventutem ad pejora proclivem secum traheret, conjuratione nobilitatis facta capitur: & oratione longa totius vitæ flagitiis populo expositis regnum ejerare cogitur secundo quam regnare cœperat anno. In custodia tertio die mœrore periit. Maximè viros militares ostendebat ejus segnitias, quòd Danis adversus Anglos cruento bello contententibus de recuperandis regionibus amissis nec ipsè cogitaret, nec se admoneri pateretur. Sunt, qui (1) non coactum cedere regno, sed ab æmulo regni Gregorio in quadam pugna vulneratum duos post menses interiisse scribant, 375.

LXXIII. REX.

X. ETHO Gregorius Dongalli filius est susceptus, homo planè animo Regio, & cui nulla virtus abesset, quæ virum principem deceret. Primum omnium reconciliatis omnibus, quos in regno petendo habuit adversarios, animum adjecit, ut procerum inter ipsos tolleret discordias. Severitatem imperii ita comitate temperavit, ut plura caritate, quam metu apud suos perficeret. Leges de immunitate ministrorum ecclesiæ (qui sub Pictis prope fervorum loco fuerant) vel veteres revocavit, vel novas condidit. Prima ei expeditio in Fissam adversus Pictos illic a Danis relictos fuit, dum ipsi in Anglos arma transferunt. Eos non modò illinc, sed è Lothiana, & Marcia ejecit. Cum Bervicum venisset, Dani, si quid ipsis accidisset, Anglos etiam a tergo metuentes non ausi cum Gregorio Marte aperto congregi partem suarum copiarum trans fluvium in Northumbriam miserunt jussam cum nova manu popularium recens advecta se conjungere, reliqui ut oppido essent præsidio Bervicum ingrediuntur. Verum Angli, qui Danis diversæ religionis hominibus inviti parebant, nocte Scotos in urbem receperunt. Dani in medio cæsi ad unum interiire.

XI. Inde in Northumbriam Gregorius profectus cum Hardunto feliciter confligit: tantamque Danorum cædem fecit, ut eorum vires toti nuper Britannix formidabiles partim a Gregorio Scoto, partim ab Aluredo Anglo prope confectæ fuerint. Gregorius recepta Northumbria, Anglisque, qui abire vellent cum bona gratia dimissis, reliquis humaniter habitis sedes dedit. Majorem eorum partem retinuit partim soli natalis amor, partim Regis beneficentia, & timor ab hostibus. Nam cum jam per aliquot annos tam incerta victoria, totque conflictibus cruentis cum Danis esset bellatum, multi Anglorum Scotis etsi antea inimicis, tamen Christianis parere malebant, quam vel in crudelium Danorum potestatem venire, vel incerta suorum auxilia sperare, præsertim rebus ita per totam insulam turbatis, ut fere semper Angli dubitare cogerentur cui primum parti opem ferrent. Re adversus Danos ita gesta, ut diuturnam ab eis quietem speraret, armæ vertit in Brittones, qui partem agri Scotici adhuc tenebant. Cum his quoque pace facta, recæptis agris, promissoque auxilio adversus Danos si redirent, exercitum dimisit. Verum Brittones domum reversos pacis inita pœnituit. Igitur Scotiam hostilitate ingressi cum prædam

(1) MS. Non exauguratum sed

ingentem asportarent, Gregorius eos ad lacum Mabanum ingenti prælio fudit, Constantino eorum Rege cæso.

XII. Cum hunc pravi consilii fructum Brittones retulissent, Heberto Constantini fratre Rege creato cogitare cœperunt, quam suæ res in præcipiti farent Scotis, & Danis inimicis, nec amicitia cum Anglis unquam fatis fida: decretum sit de pacificando cum Scotis. Missi ad id legati cum nihil transigerent, nisi Cumbria, & Vestmaria redditis, pax in eas leges est facta. Accesserunt eodem fere tempore legati ab Aluredo Anglo, partim ut victoriam de Danis gratularentur, ut quæ communiter omnibus Christianis jucunda esse debeat: partim ut novo fœdere se adversus omnes Christianorum inimicos confirmarent. Pax his legibus est facta, ut peregrinum hostem communibus auxiliis propulsarent: ubicunque (1) excenderent, cum viribus, quantis possent, uterque populus accederet: quod agri de Danis Scoti cœpissent, ut id sine controversia in posterum tenerent. Ita pace armis undique pax, & fœderibus stabilita Gregorio reverso nuncius affertur, Hibernos in Gallovidiam irrupisse. Causa bello prætendebatur, quòd Dublinensium (quæ civitas est Hiberniæ) Gallovidiani naves aliquot longas ad suum litus appulsas hostiliter diripuissent. Hiberni audito Gregorii adventu trepidè cum præda se in naves cœjecerunt. Gregorius coacta classe, ac firmo exercitu in Hiberniam, ubi primum ei commodum fuit, trajecit.

XIII. Erat per id tempus Duncanus, sive Donatus, seu verius Dunchachus eorum Rex adhuc puer. Brienus, & Cornelius secundum Regem potentissimi totam gentem in duas factiones distraxerant. Hi ad externi hostis adventum induciis factis ad Bani fluminis ripam locis, ut videbatur, fatis tutis bina castra communierant, eo consilio, ut impetum Gregorii mora eluderent, & inopia commeatumum è solo peregrino, & pervasato eum abigerent. Et Gregorius id ipsum agi suspicatus partem exercitus noctu clam misit, qui tumultum editiorem supra Brieni caput occuparent. Ex eo tumultu postridie cum incalesceret pugna, magnæ saxorum moles devolutæ multos in castris obriverunt: reliquis tantum injecerunt pavori, ut ordine nullo quò quisque poterat, diffugerent. Cornelius hoc eventu pugnae audito suos integros in tutiora loca reduxit. Brienus in castris periit: reliqui jubente Gregorio, quoad fieri potuit, incolumes servati. Agrum sine noxa miles transivit. Ea re effectum est ut major pars se Regis clementiæ permittere, quam vim experiri mallet. Oppida munitiora præfidiis tenebantur. Gregorius Dundargo, & Ponto locis natura, & opere tutis in suam potestatem redactis Dublinum ducere statuit. Sed cum rescisset Cornelium omnibus Hibernorum copiis præfectum cum ingenti exercitu eodem adventare in eum conversus acie vicit: & fugientes Dublinum usque secutus oppidum obsedit. Verum cum tantæ multitudini, quanta illuc confugerat commeatus non sufficerent, brevi id oppidum dedente Cormacho loci Episcopo, sine cujusquam detrimento, aut injuria ingressus Duncanum Regem propinquum suum invisit: ac testatus nulla se regni vel opum cupiditate, sed injuriæ vindicandæ causa illuc accessisse. Cura pueri educandi majoribus natu, quos maxime fidos ei fore credebatur commissa, ipse tutoris nomine dum Rex adolefceret suscepto, ac præfidiis in arces impositis jusjurandum à proceribus exegit, neminem se Anglum, Brittonem, aut Danum in insulam sine diplomate ipsius admitturos. Præfectos locis commodis imposuit,

(1) MS. Excenderet.

qui è legibus patriis jus dicent : ac sexaginta hæc ita fore obfidibus accæptis, domum magna cum laude rediit. Hæc fama ju licie pacem in reliquam tempus certio rem, quam ullus armorum terror potuiffet, præffitit. His rebus domi, foris que patris duo viceffimo regni anno deceffit, non minus jufticia, & temperantia, quam fortitudine clarus : unde merito apud fuos Magni cognomentum eít adeptus, 892.

LXXIV. REX.

XIV. Proximè Rex eít factus Conftantini fecundi filius Donaldus ejus nominis quintus, ab ipfo Gregorio antequam decederet proceribus commendatus. Is ju dicitium de fe viri prudentiffimi non fefellit. Ita enim pacem coluit, ut femper ad bellum fuerit paratus. Et cum nemo diu lacefferet, id operam dabat, ne juniorum animi pacis bonis corrupti nimium luxuriarent : &, quod antea sæpe acciderat, in fœdiffima vitia prolaberentur. Cum nova Danorum manus ad Northumbriæ litus appuiffet, ac fine cujuſquam injuria illic ad anchoras aliquot dies fteiffet, Donaldus confecto exercitu eò profectus in occafiones omnes intentus regioni præfedit. Tandem audito Danos in Anglorum agros exfcediffè auxilia ad Aluredum Anglum miffit. Is adeo cruento prælio de hoſte victoriam retulit, ut non recufaret eos in partem agri accipere, modò Chriftiani fierent. Ita pace compofita, ac dimiffio exercitu novus Donaldum domi tumultus exceptit. Inter Roffo, & Moravos ex parvis latrociniiſ ſubito tam magnum incendium eít ortum, ut plures interdum tumultuariis congreffibus caderent, quam aliàs jufta acie. Eò Donaldus profectus ducibus factionum ſublatis pacem cæteris reſtituit. Joannes Fordonus Scotichronici ſcriptor in hac expeditione Foreffæ eum deceffiffè affirmat, nec fine ſuſpitione veneni. Boëthius in Northumbriam reverſum, ut videret quò pax cum Danis, quam femper habuerat ſuſpectam, vergeret : ibique poſt undecimum regni annum fato ſuo functum, juxta ſummis, & infimis carum, a Chriſto nato 903.

LXXV. REX.

XV. EI ſuffectus eít Ethí filius Conſtantineſ tertius : homo non tam ingenio pravo, quam in bono parum conſtante. Dani, qui nullis pollicitationibus Gregorium, & Donaldum proximos Scotorum Reges potuerant flectere, ut arma adverſus Anglos tam Chriſtianos ſumerent, Conſtantineſ facile muneribus, & vana ſpe finium profendorum corruerunt, ut ſecum fœdus iniret. Quod cum vix biennium duraffet, Scotis relictis Dani cum Anglo fœdus percuffere. Eo quoque vix quatuor annos continuato Eduardus Anglus milite repente coaſto Danorum agros longè, lateque populatus eò deſperationis eos reduxit, ut ad Scotos nuper a ſe relictos redirent : ac ſanciffimè jurarent, ſe amicitiam perpetuo duraturam inituros. Hoc ſecundum fœdus magna ceremonia fuiſſe factum memoratur, decimo quam Conſtantineſ regnare cœperat anno. Is eodem quoque anno Milcolumbo proximi Regis filio Cumbriam donavit : qui honor velut augerium, & argumentum erat eum proximè regnaturum. Ac deinceps in proximis aliquot Regibus id fuit obſervatum manifeſta adverſus veterenſ comitorum rationem fraude, quæ omnem liberorum ſuffragiorum vim prope tolleret, non minus ac Conſulum a Cæſaribus deſignatio. Orto igitur bello inter Eduardum Aluredi filium, & Danos Conſtantineſ auxilia Danis Milcolumbo duce miffit. Hi exercitibus junctis multitudi ne ſua freti latè proximos Anglorum agros populantur : & maximam

quacunq; eunt, vastitatem faciunt, eo scilicet consilio, ut Anglos longe numero inferiores ad prælium illicerent. Tantum enim sibi arrogabant, ut ne conspectum quidem suum hostem laturum existimarent: ac jam non de victoria, sed de spoliis partiendis cogitarent. Verum ut secundæ res animos interim prudentiorum occæcant, ita adversæ periculorum cogitatione infirmiores erudiunt. Angli quod viribus deerat, consilio suppleunt. Acie subsidiis commodè firmata jussis primis cedentium speciem præbere, ac deinde solutis hostium ordinibus confertim in persequentes redire, pugnam non morantur.

XVI. Præerat omnibus Anglorum copiis Athelstanus Eduardi nothus, ut nostri scriptores contendunt, assentiente etiam Graftono. Hunc quoque Athelstanum parricidii infamem faciunt interfecto patre, ac duobus fratribus, qui jure patri proximè succedere debuerant, Edredo scilicet, & Eduino. De patris morte violenta suspicionem auget fama, quòd eum quidam Eduardum Martyrem (1) appellat. Ob id facinus invidus suis ut illustri aliquo factò populi favorem sibi acquireret, statuit (2) propinquorum manibus hostium sanguine parentare. Igitur cum satis acre prælium initio consensisset, sensim primo, deinde trepidantius cedendo, cum jam veræ fugæ speciem præbuisset Dani, & Scoti sese victores rati, ne si longius sequerentur præda omnis penes inertissimos esset, ad castra diripienda recurrunt. Tum dato signo ab Athelstano Angli ad signa collecti sparsos, & præda graves adorti velut pecora trucidant. Periit in ea pugna major Scoticæ nobilitatis pars, dum mori potius eligunt, quam ignominia velut sociorum desertores superesse. Milcolumbus multis vulneribus faucibus in pacatum a suis reportatus tristem amissi exercitus ad Regem Constantinum nuncium pertulit. Neque apud Danos lætiores res fuere. Athelstanus attonitis tanta clade hostibus, de Scotis Cumbriam, & Vestmariam, de Danis Northumbriam cepit.

XVII. Constantinus habito procerum conventu ad Abrenethium cum neque virium satis nec ad belli, nec ad pacis munia sustinenda reliquum esset, egerato sponte magistratu ad Culdeos, hoc est Dei cultores (ita enim illius ætatis homines Monachos vocabant) se velut in portum recepit, ac reliquos vitæ annos quinque inter eos ad Fanum Andreae transegit. Decessit anno a regno inito quadragesimo, a Christo nato 943. Hic Angli profusi in suas laudes tradunt Athelstanum totius Britanniaë unicum fuisse Regem, cæteros, qui intra Albium Regium nomen usurpant, (3) precario regnasse, ac beneficiarios ejus fuisse, eique (4) sacramentum e cu supremo domino solitos dicere. Testesque ejus sententiæ laudant multos scriptores Anglos ignobiles, quibus ut facilius crederemus Marianum Scotum fama illustri hominem adjiciunt. Qua de re lectorem admonendum putavi nusquam in eo Mariani codice, qui est in Germania editus ullam prorsus esse mentionem. Ipsi vero an alium habeant ab eo qui publicè legitur Marianum aut interpolatum, aut à se confictum, eum velim proferant. Quid, quod ne suos quidem scriptores, quippe homines magna ex parte increditi satis alicubi intelligant, nec animadvertunt apud Bedam, Gulielmum Malmesburiensem, & Galfridum Monumetensem Britanniam

(1) Al. appellant.

(2) To sacrifice his enemies to please the ghosts of his dead friends. Parentare est parentis aut alterius etiam manibus gratum aliquid facere aut sacrificare.

(3) As his vassals.

(4) To swear homage or allegiance. Sacramentum est juramentum sanctum & publicum.

plærunque vocari eam partem, cui Brittones imperarant : hoc est, quæ est intra vallum Adriani, aut cum longius ejus fines protendunt intra vallum Severi : Scotos vero, & Pictos sæpe extra Britanniam censerit, & interim (1) transmarinos populos dici. Quod igitur apud illos est, Anglos toti Britannia imperasse aliquando, id isti ita accipiunt, ac si diceretur totam Britanniam, id est Albium, sive Albionem, cum illi brevioribus finibus plærunque, uti dixi, Britanniam circumscribant. Sed de his alio loco latius disseruimus. Nunc ad res Scotorum redeamus.

LXXVI. REX.

XVIII. CONSTANTINO in Monachorum secessu quietem amplexo Rex declaratur Milcolumbus Donaldi filius. Athelstano mortuo, ac regnante fratre ejus Edmundo Cumbria, & Vestmaria relictis Anglis ad assuetum imperium redire : & Dani, qui in Northumbria remanserant Avalassum Danum hominem Regii generis tum in Hibernia exulantem ad regnum accipiendum vocant. Edmundus prospiciens quanta belli moles instaret, Milcolumbum Cumbria, & Vestmeria donat, ea lege, ut qui proximè in regnum Scotorum successurus esset sacramentum Anglorum Regi ceu supremo eorum locorum domino diceret. Deinde Danos variis calamitatibus afflictos facile in suam ditionem redegit : nec ipse diu ei victoriæ superstes fuit. Angli in locum ejus fratrem Edredum Regem creant. Adversus hunc cum Dani, qui Northumbriam tenebant, nec unquam bona fide pacem cum Anglis fecerant, rebellassent, multaque loca munita de eo in diversa regni parte occupato cepissent : ac in primis Eboracum, decem millibus Scotorum in subsidium acceptis Anglus eos magna clade compefcuit. Milcolumbus domum reversus totum se pacis artibus dedit. Ut autem belli vulnera, ac potissimum licentiam, & luxum sanaret, universos Scotorum conventus juridicos alternis fere annis invisebat : & summa cum æquitate jus dicebat. Tandem decimo quinto regni anno dum acrius latrocinia punit, & luxuria diffuentes juniorum mores coerces, in Moravia noctu a conjuratis est extinctus. Facinoris conscii diligenter a proceribus quæsti, ac deprehensi vario suppliciorum genere pro cujusque opera in scelere patrandò affecti.

LXXVII. REX.

XIX. PROXIME regnavit Indulfus : qui rebus domi compositis proximum septennium in summa tranquillitate transgessit. Octavo demum regni anno Dani agrè ferentes amicitiam Anglorum suæ prælatam, sædusque perpetuum a duobus Regibus adversus se factum, classe quinquaginta navium Scotis nihil minus expectantibus in æstuarium Forthæ fluminis ingressi prope necopinantes oppresserunt. Igitur in re tam sabita terroris, ac trepidationis plena fuerunt omnia, aliis bona sua in loca tutiora, ac mediterranea transferentibus, aliis ad mare concurrentibus, ut hostem excendere prohiberent. Præerant classi Hago, & Helricus. Hi cum Lothianam, ac deinde Fifam frustra tentassent, Tai æstuarium adeunt. Illic quoque terra prohibiti cum reliquum litus legerent, Æneiam, sive Angustiam, Merniam, Marriam, Buchaniam prætervecti, nec usquam admissi tanquam discessuri vela in litore Boinæ ad Collini fluminis ostium nacli locum idoneum antequam edito tumultu accolæ accurrerent, nullo prohibente militem exponunt. Eorum adventum cum rescisset Indulfus, pene famam sui

(1) Over-sea men, out-landish men, or not of the same country, foreigners.

prævenit: ac primum in sparfos populatores invecus eos ad reliquum exercitum compulit, minore quidem cum cæde, quoddanorum castra non longè aberant. Ubi in mutuum conspectum est ventum, sine mora instructis aciebus paribus prope animis, & viribus est concursus. Cum acriter utrinque pugnaretur subito Danos perturbavit a tergo conspecti Græmus, & Dumbarus cum Lothianis cohortibus. Cum alii ad naves, alii quo metus hostium agebat per loca ignota fugerent, major pars in valle silvestri conglobati occasionem aut rei bene gerendæ, aut fortiter moriendi opperiebantur. Indulfus velut penitus hostibus profligatis cum paucis obequitans casu in eos illatus occiditur in eunte decimo sui regni anno. Præfuit enim Scotis novem annos, & tres menses. Sunt qui sagitta è nave missa interemptum prodant: dum exarmatus ut fugientibus vehementius instaret, in conscendentes acrius fuisset invecus.

LXXVIII. R E X.

XX. E O defuncto regnum adeptus est Duffus Milcolumbi filius. Is statim Culenum Indulfi Regis filium præfecit Cumbriæ, atque in Æbudas tumultuantes misit, ut eas a latrociniiis purgaret. Juventus enim nobiliis magno numero comitum ascito (1) vicigalem sibi plebem faciebat, præter victum gratuitum certa pecunia singulis familiis indicta. Nec in eos asperior tuit Culenus, quam in ipsos insularum præfectos, qui genus id hominum coercere debuerant. Indictum eis, ut in posterum ipsi, quorum negligentia hæc eveniebant damnum acceptum plebi, multam Regi persolverent. Hæc denunciatio tantum ociosis illis nebulonibus terroris injecit, ut in Hiberniam plurimi discederent, & ibi mercenaria opera victum quærerent. Quam hæc res plebi fuit grata, tam proceres exulum propinquos, multosque juvenum id genus ociosæ vitæ probantium offendit. Hi in omnibus stationibus, & conventiculis primum secretis, mox comprobantium multitudinem freti, apertis criminationibus Regem lacerabant. Eum nobilitate contempta sacrificulorum consiliis abduci: homines honesto loco natos ad servilia munera cogere: plebis ultimos ad summos honores provehere: omnium rerum discrimina tollere, ac summa infimis miscere. Hic status rerum si perseveret aut nobilitati aliud migrandum esse, aut alium Regem creandum, qui populum in majorum institutis, quibus hoc regnum ex tam parvis initiis in hanc magnitudinem sit progressum, contineat.

XXI. Inter hæc Rex nullis apparentibus causis morbo novo, & inaudito afflictari cæpit: tandem aliis alia remedia frustra quærentibus incertis auctoribus rumor est (2) pervulgatus eum maleficarum veneficiis peti: sive ex indiciis orta suspitione: sive cum è perpetuo sudore corpus paulatim contabesceret, & vires deficerent, medicique undique acciti nihil salubre proferrent. Communibus morborum causis non se prodentibus ad occultam decursus est. Omnibus igitur in hoc unum intentis tandem allatum est Foreffæ (quod est Moraviæ oppidum) conventus nocturnos in ejus perniciem feri. Id quia nihil aliud occurrebat, pro vero acceptum. Missi ad rem explorandam fidi homines ad Donaldum arcis præfectum, cui maximis de rebus Rex semper maximam habere fidem solebat. Is indicio cujusdam meretri-

(1) Al. vicigalem, made the common pay tribute to them.

(2) MS. Pervagatus.

culæ, cujus mater ejus artis infamia laborabat, totam rem deprehendit, ac detexit. Puella enim quod de salute Regis, ac sine vitæ proximis diebus quædam temere effudisset, capta statim ostentatis tormentis quid in Regis exitium pararetur, indicavit. Missi milites puellæ matrem cum aliquot mulierculis effigiem Regis ceream lento igne torrentes comperiunt. Id facinus eò tendebat, ut cæra paulatim liquefcente Rex in sudorem solutus sensim contabesceret : ea vero consumpta spiritu defectus moreretur. Fracta cerea imagine, ac punitis veneficis tradunt eodem momento Regem morbo levatum. Hæc ego ut a majoribus accæpi tradenda censui. Quid de hoc genere veneficii sit sentiendum, legentium judicio relinquo. Admonendum tamen existimavi lectorem apud vetustiores non inveniri.

XXII. Inter hæc (1) objecto Regis, quem brevi moriturum sperant, metu multæ passim cædes, multa latrocinia fiebant. Duffus recuperatis viribus latrones per Moraviam, Rossiam, & Cathanesiam secutus multos variis casibus interemit. Principes eorum Forellam, ut conspectius fieret supplicium puniendos reduxit. Ibi cum Donaldus arcis præfectus aliquot necessarios suos pœnæ eximere precibus nequisset, ingentem iræ molem adversus Regem concæpit : ac totus velut insigni contumelia affectus, in vindictæ cogitatione erat. Tanti enim sua erga Duffum beneficia æstimabat, ut quacunque de re nullam ab eo repulsam pati deberet. Uxor quoque Donaldi cum supplicium noxiorum ad aliquot ipsius propinquos pertinuisset, ægrum mariti animum non modò verborum acerbitate inflammavit, sed consilio ad Regis necem armavit, affirmans Regiæ arcis custodem vitam, mortemque ejus in sua manu habere : eaque potestate præditum non modò ut facinus patrare, sed etiam patratum occultare posset. Igitur cum Rex altiore somno post negotia esset oppressus, & ministri ejus à Donaldò largius invitati jacerent, immixtis percussoribus nemine prorsus sentiente curat jugulatum Regem per posticum efferendum ita circumspèctè, ut nulla sanguinis gutta facinus proderet, atque ad duo millia passuum a Kinlossò cænobio sub ponticulo quodam in loco obscuro sepeliendum cespite herbosa superinducta, ne quod terræ effossæ vestigium appareret. Hoc mihi verisimilius videtur, quam quod alii tradunt, averso amnis cursu in scrobem corpus injectum : deinde revocato in suum alveum fluvio sepulchrum tectum. Ministri quoque scelèris ablegati : quòd opinio à majoribus accepta nostrorum hominum animos adhuc obtineat præsentè cædis auctore cruorem è vulneribus velut recente facinore post aliquammultos dies manaturum. Postridie vulgato rumore Regem nusquam comparere, lectum cruore esse conspersum, Donaldus re atroci, & subita percussus in cubiculum advolat : ministros, tanquam iræ impatiens jugulat : cuncta circum diligenter pervestigat, si qua cadaveris indicia comparerent. Cæteri tam novo scelere attoniti cum sibi quoque metuerent, domum quisque discedunt. Ita Rege optimo in ætatis flore per nefarium scelus postquam quatuor annos, & sex menses regnasset, extincto, ubi primum commodum fuit, comitia novo Regi creando sunt habita.

LXXIX. R E X.

XXIII. R E G E in comitiis creato Culeno Indulsi filio nihil prius actum, quam quæstio de Regis Duffi cæde decreta esset. Adigebant quoque uti id properarent prodigia : unum, quod propriè ad facinus

(1) Al. abjecto.

pertinere videbatur. Accipiter a bubone reciso gutture est interfectus. Alterum vulgi interpretatione eodem referebat. Per sex totos post eadem menses crebri præter solitum ignes micabant: & aër ventis vehementioribus agitato, & nubibus ita obductum fuit cœlum, ut neque sol, neque luna usquam in Scotia conspiceretur. Omnibus igitur in id unum intentis, ut optimi Regis mortem ulciscerentur Culenus in Moraviam properat: tanquam illic, ubi scelus patratum fuit, certiora ejus reperturus indicia. Donaldus ad hunc rumorem cum sibi nefariæ crudelitatis esset conscius, & nimia, & prope insana ejus in auctoribus vestigandis diligentia multis esset suspecta, navem ad ostium Spææ fluminis nactus insciis uxore, & propinquis eam cum paucis conscendit: veritus videlicet, ne res ex ipso tormentis exquireretur. Hic quoque ejus festinatio, & vultus perturbatus, & comitatus, & in conticendo trepidatio, præsertim in naviculam forte oblatam sine ullo apparatu ita vehementer in omnium, qui aderant animos impressit suspicionem, ut a nullo genere contumeliæ in eum temperarent, impium, sacrilegum, parricidam, & si quid ira gravius subiciebat acclamantes: Etsi Regis adventum fugeret, Dei tamen providentiam subterfugere non posse. Denique omnibus execrationibus, quas indignatio commotis animis offerebat, eum persecuti sunt, donec in altum evehctus è conspectu abiit. Nuncio tam trepidæ fugæ ad Culenum perlato iter accelerat. Uxorem Donaldi, ac tres filios repræsentatis tormentis cogit omnem facinoris ordinem exponere. Item corpus quomodo, per quos, ubi sepultum. Horum omnium se marito non consciam, non comitem modo, sed auctorem fuisse. Hæc (1) audiente populo, (nam palam quæstio habita erat) vix a magistratibus persuaderi poterat, ut manibus temperaret. Postridie Donaldus cum aliquot dies ventis adversis fuisset jactatus, tandem naufragio in litus ejectus ad Regem perductus una cum suis omnibus pœnas dedit. Qui eum ad Regem adduxerant liberaliter muneribus donati. Arx omnibus, qui in ea erant cæsis cremata. Corpus Duffi honorificè majorum sepulchris illatum.

XXIV. Hæc ut bonorum animos vehementer Culeno conciliarunt, ita reliquis vitæ cursus tantum ei peperit odium, quanto ante eum nemo Regum flagraverat. Sive enim naturæ sponte inductus, sive metu (ut videri volebat) periculi tractus, disciplinam severam sub Indulso, Duffoque cultam solvi est passus: ac juventutem comeffationibus intempestivis, & peregrinis delitiis fractam permisit ad libidines legibus vetitas, deinde ad vim apertam, atrocinaque prorumpere. Eò cum majorem adolescentium nobilium partem inclinare intellexisset, protinus & ipse eòdem deflexit: ac palam ita se flagitiis immerfit, ut nec a matronis honestis, nec sacris virginibus (quæ tum ob singulare pudicitia (2) servandæ studium erant in honore) nec a sororibus suis, nec a filiabus temperaret, cæterarumque virginum greges per conquiritores adductas velut in prostibulo contineret.

XXV. Cum à viris prudentioribus admoneretur, partim juventutem ætatis excusatione defendebat, partim se, etiamsi quædam minus rectè fieri confiteretur, metu tamen ad ea toleranda cogi. Meminisse

(1) Here, as in some other places, the ablative absolute is used, when it and the nominative of the verb are of the same person, in imitation of the best authors.

See lib. 14. capp. 33, 39. lib. 15. cap. 59.

(2) MS. Servatæ.

etiam quantam superioris Regis intempeſtiva ſeveritas attulerit non modò ipſi, ſed toti regno calamitatem. In nobilitate firmamentum eſſe regnorum : neque verum eſſe iſto liberiore vivendi genere ſpiritus eorum Martios frangi, & humiles, dejectosque reddi, ac ſtudia belli ſic in pace ab eis negligi ceu nunquam bellum fore ſperent. *Ætatis* florentis luxuriam ita compeſcendam eſſe, ne effluat, & bonam ingeniorum frugem nimia læticia in herba ſtrangulet : non autem omnino fuccidendam, ne ſimul virtutum ſeminaria tollantur. His auditis nobiles cum nihil apud Regem admonendo proficerent, ſibi etiam ea libertate ſermonis periculum crearent, ab aula ſeceſſerunt, ne non modo teſtes, ſed interim participes fieri cogerentur earum rerum, quibus cernendis, audiendisque oculos, & aures conſcelerare ſeſe exiſtimabant : & Rex tam moleſtis arbitris liberatus ſe totum convivii, Venerique dedit. Nec præmia deerant, ſi quis novum voluptatis genus quantumvis ſpurcum, ac deteſtandum inveniret. Noctes, dieſque aula læcivis cantionibus, ebrioſorumque clamoribus perſtrepebat. Nec minor illic laus erat impudentiæ, & intemperantiæ, quam apud bonos, & honeſtos eſſe ſolet modeſtiæ, & pudoris. Nam quæ apud alios mortales etiam cum lege ſunt permiſſa, cœlantur, ibi in propatulo abſque verecundia ſiebant. Juventus illecebris voluptatum delenita, & adulatorum, ſcurrarumque turba Regem in cœlum laudibus ferre : ut qui primus ſplendorem, magnificentiamque cum auctoritate conjunxerit, & ſeveritatem imperii comitate temperarit, & laborum moleſtias animorum remiſſione levarit.

§ XVI. Ad hæc autem continuanda cùm ſumptu opus eſſet, opulentioreſ conſectis cauſis ſpoliabantur : plebei homines non modo in prædam permiſſi, ſed ſervilibus etiam miniſteriis attriti. Si cui præſentia non placerent, aut pro agreſti, incultoque contemnebatur, aut ſi ferocioris animi videretur, delatorum calumniis obſectus plærunque velut (1) res novas molitus petebatur. In hac omnium flagitioſorum licentia cum triennium jam peractum eſſet, hominibus aut metu, aut ſegnitiâ ceſſantibus ipſa luxuria pœnas exigere cœpit. Viribus enim Venere immodica exhauſtis, corporis deformitate ex epulis largioribus contracta, morbiſque graſſantibus, qui utriuſque vitii comites eſſe ſolent, reſtabat deforme cadaver ad nullos alios uſus ſibi ſuperſtes, quam ad pœnas flagitioſæ vitæ perferendas. Rege ad omnes vitæ functiones inutili, corporis, animique viribus intemperantiâ debilitatis, & aula in mores ejus converſa, audaciores ſpe prædæ, & impunitatis ſollicitati cædes, & latrocinia palam factitabant, plebeios, & aulicos juxta contemnentes : quippe alteros per inopiam ſerviliter dejectos, alteros nequitia ſua imbelles, & effœminatos. Qui ſaniores erant è nobilitate duplici malo circumventi, ac de ſumma rerum conſultare coacti, conventum publicum Sconam indicunt. Ibi Rex adeſſe juſſus, ut una cum cæteris in tam præcipiti rerum ſtatu ſaluti publicæ proſpiceret. Hac admonitione iſtus, & ex ignava illa ſomnolentia velut experrectus ambigere cum ſuis una cœpit, quid potiſſimum in tantis anguſtiis deprehenſo factu optimum eſſet. Et cum neque reſiſtendi, neque fugiendi ratio conſtaret, eſſi animus nihil boni divinabat, tamen ad conventum ire decrevit. Atque ut miſeri interdum in rebus adverſis ſibi blandiri ſolent, non omnino deſperabat ſe vel miſericordia, vel patris optimi memoria aliquid effecturum, ne ex tanta fortu-

(1) One who had plotted treaſon.

na subito in extremum miseriarum caderet. Igitur cum Sconam iret satis magno comitatu, sed imbelli, ac jam ad Methuanum vicum propinquum pervenisset, a (1) Thano regionis ob stuprum per vim filiae illatum est occisus. Mors ejus audita uti omnibus fuit grata, quod minore quam speraverant labore tali monstro liberati essent, ita Rorhardi, sive Radardi Thani facinus vehementer omnibus displicuit. Regnavit, quemadmodum & superior Rex, annis quatuor, mensibus sex.

LXXX. REX.

XXVII. CULENO successus fuit Kennethus Duffi frater, ejus nominis tertius. Is ut ingenio, moribus, & totius vitae instituto Regi superiori fuit dissimilis, ita pari studio in corrigendis adolescentium moribus, atque ille in corrumpendis elaboravit: eoque difficilior id ei certamen fuit, quanto majore animi propensione homines in vitia præcipites ruunt, quam ad virtutem per arduum, & velut difficilem clivum enituntur. Quæ res potissimum in causa fuisse videtur, ut nonnulli, qui sapientiæ studio sese dediderunt, existimaverint homines ad voluptates fruendas a natura factos esse, ad virtutem violenter contra suum ingenium trahi. Falso quidem utrunque: sed ejus erroris inde tortasie fuit initium, quod cum in homine duplex naturæ sit vis, altera corporis, altera animi: corporis quidem vigor prius acolescere, animi vero tardius videatur. Ac velut stirpes prius caule, folia, floresque aspectu jucundos diffundunt, quam semen intra vaginas, & conceptacula formari incipiat: maturescente vero semine hæc omnia languescant, ac demum marcescant: ita corpora nostra cito adolefcunt quidem, antequam virtus animi adhuc infirmi suas vires possit exerere: ac senescentibus paulatim membris robor mentis, & consilii magis, ac magis se profert. Itaque non secus ac in fegetibus herbescentem luxuriosius messem compescimus vel pascendo, vel defecando, ita in adolescentibus indolem se vehementius ostentare festinantem cura, & cultu cohibendam leges censent, donec adolefcens ratio per se corporis jam infirmi impetus comprimat. Sed ad Kennethum redeamus.

XXVIII. Is cum persuasum haberet vulgus fere ad Principum nutus circumagi, & studia eorum diligenter æmulari, primum familiæ suæ disciplinam formare instituit: ut quæ verbis præciperet, rebus exprimeret: atque ut suam vitam familiaribus, ita ipsorum mores cæteris exemplo esse voluit. Aula libidinum, & nequitiae ministris purgata, ut idem in cæteris regni partibus præstaret, ipse ad conventus habendos singulas regiones obire statuit: ut furta, cædes, & latrocinia suppliciiis coercens, ac præmiis omnes ad labores perferendos invitans, & commodis sermonibus ad concordiam adhortans veterem disciplinam paulatim revocaret. Sed id experiundo difficilior opinione invenit, quod magna pars nobilitatis aut ipsa scelerum sibi conscia pœnas timeret: aut cum facinorosis illigata propinquitatibus esset. Igitur cum primus conventus ad Lanericum Glottiae oppidum indicus esset, qui vocati in jus fuerant admoniti a propinquis quanto cum periculo essent venturi, quidam in Æbudas, alii in alias latrocinii infames regiones fugere. Rex cum fraudem intelligeret, nec auctores

(1) Thanus, a thane. It was a word and office used amongst the Picts; which together with their lands, was made use

of by the Scots, after they had beat the Picts out of Albin. It was much like the office of a sheriff or steward.

ejus ignoraret, dissimulata ira solvit conventum : & velut (1) voti Divo Niniano reus in Gallovidiam cum paucis familiaribus proficiscitur. Ibi per ocium, re cum iis, quos fidos sibi rebatur, communicata optimum factu visum est, ut anno proximo conventum totius nobilitatis ad Sconam habeat, tanquam de rebus ad universos pertinentibus acturus. Ibi capita factionum sine tumultu posse capi. Illos in custodiam abditos posse per amicos, & clientes curare, ut facinorosi ad Regem adducantur : id consilium cum placuisset, paucis creditum, ac silentio tectum usque ad conventum Sconensem fuit.

XXIX. Tum per homines idoneos parato milite, atque intra regie proximas æde occultato cum postridie frequens nobilitas in aulam venisset, atque a Rege fuisset & vultu, & verbis humanissime accepta repente signo dato armati concilium circumsteterunt. Subito terrore ex insolita rerum facie oborto Rex eos leni oratione consolatur. Rogat, ut si quam ex his, quos viderent, animo formidinem conciperent, eam omnino deponerent. Nemini enim a se viro bono, & innoxio periculum imminere : nec in eorum perniciem, sed præsidium hæc arma comparata. Neque obscurum id eis esse posse, quo sua studia omnia, ex quo regnum susceperit, pertinuerint : nempe ut sublatis scelerosis boni non modò patrimonio vel a majoribus relicto, vel virtute, & industria parto : sed Regia pro cuiusque merito, & dignitate munificentia frui possent. Hoc vero eorum studio, & opera se assequi posse. Superiore anno, cum noxiorum quosdam in jus vocasset, neminem ad diem affuisse. Crebris multorum sermonibus se intellexisse non tam id ab eis factum suarum virium, quam propinquorum, & amicorum fiducia. Hoc siquidem verum esset, & (2) publicè calamitosum, & ipsis eorum amicis turpe esse. Nunc autem tempus venisse, quo sese crimine, & regnum latrociniis liberare possint. Rem autem facilem fore, si potentiores in sua quisque ditione comprehendant scelestos, atque ad supplicium offerant. Hi qui sint nemini esse ignotum. Quòd si excusationes nectant, & cum summa sit facultas de patria bene merendi, voluntas tamen absit, Regem, cui omnium incolumitas sit commissa, excusari non posse, si ipsos dimittat, ante quam poena de noxiis fuerit sumpta. Hunc enim finem eos retinendi se statuisse. Quare si cui diuturnior in illa custodia mora videatur esse molesta, sibi ipsi eam imputet, cum in sua cuique potestate sit non modo libertas, sed laudes, honores, præmia, & omnium bonorum gratia. Ad hæc primores cum de communi consilio Regi respondissent, se malle suam innocentiam rebus, quam verbis ostendere, operam suam ei prolixè promittant : invicemque eum orant, ut si quam de se suspicionem concepisset, eam deponeret. Id cum sanctè promississet, nomina noxiorum edit. Proceres per amicos diligenti conquisitione facta, facinorosos brevi ad Regem perducendos curant : quibus ex lege punitis nobiles dimissi, præmiis etiam donati, & pollicitationibus onerati, vulgi promiscua multitudine Regi, cæterisque omnibus omnia bona precante. Rebus ita domi compositis, cum Anglis fœdus a superioribus aliquot Regibus istum per Kennethum quandiu vixit sanctissime est servatum.

XXX. Hanc totius Britannie publicam tranquillitatem interpellant Dani, quorum numerosam classem prope Rubrum promontorium

(1) Pretending a vow, to visit St. Ninian's, or Ringan's chapel in Galloway.

(2) Harmful to the common wealth.

(is locus est Æneia, five Angufiæ) ad anchoras stare nunciatum est. Tenuit eos ibi aliquot dies consultatio, utrum in proximum litus descenderent, an in Angliam, quò eis cursus erat, deflecterent. Multi enim censebant Angliam petendam regionem opulentam, quæ & fructibus exercitum alere, & auxiliis augere posset. Multos enim ibi Danici generis esse adhuc superstites : multos vetere amicitia cum Danis conjunctos. Hos omnes ad primum eorum motum accursuros, quod semper antea ibi factitatum est. In Scotia gentem esse ingenio ferocem, & ut in duro, atque inopi solo duram, & laboris patientem : & quam nunquam sine clade insigni sint aggressi : quam si vincant, nullum operæ præcium facturos : sin vincantur, extrema omnia passuros. Alii contra diserebant, si in Angliam descenderent, cum utraque gente simul confligendam. Scotis autem prius devictis facile bellum cum Anglo futurum externis auxiliis spoliato, & amicorum clade territo. Neque magni animi viros in prædam unam intentos esse decere : sed potius meminisse debere propinquorum, & majorum toties in Scotia crudeliter cæcoram. Nunc cum ab omnibus ad bellum rebus necessariis parati tantum exercitum habeant, eam vindictam expetendam, quæ & immanitatem Scotorum pro merito puniat, & terrorem Danici nominis ad omnes nationes circumjectas perferat.

XXXI. Hæc sententia cum in consilio vicisset, traducta classe ad Eskæ fluminis ostium copias in terram exposuerunt. Oppidum proximum diripiunt : in direptum ferro, & igne sæviunt : arcem solo æquant : cives sine discrimine occidunt : nulli vel sexui, vel ætati parcent. Eam vastitatem per Angusiam usque ad Tai æstuarium faciunt. Hæc per eos, qui fuga sævitiam hostium evaserant, etiam tumultuosiora, quam erant, ad Regem Sterlinum perferuntur. Is consultis qui aderant ex primioribus, (1) brevem propius habitantibus ad conveniendum diem dicit. Ad longinquoires scribit, ut cum auxiliis accelerent. Ipse cum præsentibus copiis ad speculandum è propinquo res hostium, & populationes agrorum quoad posset, coercendas recta ad hostem ducit. Brevi ingens multitudo in castra Regis, quæ erant ad (2) confluentem Tai, & Iernæ fluminum accessit. Ibi dum contrahit copias, ad eum affertur hostes Taum transgressos Bertham oppidum obsidere. Loci tam propinqui periculo motus statim eò ducit. Ubi in conspectu Dani facere, nulla per Scotos in vindictam præcipites mora pugnæ facta est. Itaque statim acie æquo in loco structa contra hostes processere. Verum cum Dani in colle adverso consisterent, neque ad eos facilis esset sine ingenti periculo accessus sagittarii, & jaculatores eò missi cum descendere eoegissent, ad radices collis acerrima pugna confertur. Postquam incerta victoria diu multa cum cæde pugnatum est, Danorum duces per totam aciem dant tesseram, nemini in castra, nisi victori reditum sperandum. Ad eam vocem renovato clamore, tanto impetu sunt inveci, ut mediam Scotorum aciem cornibus utrinque nudarent, fugientesque acriter sequerentur.

XXXII. Fuisset profecto illa dies longe Scotis funestissima, nisi velut divinitus per unum hominera in re prope desperata fuisset oblatum auxilium. Colebat forte agrum propinquum, per quem plurimi fugiebant, homo plebeius cognomento Haius cum duobus una filiis :

(1) Al. codd. Arbuth. primioribus : ita vers, which is commonly called in the old Scots, Abre.

(2) Confluens, the meeting of two ri-

qui cum corporis, animique viribus magnis essent, nec minore in patriam caritate, pater jugo, filii quod cuique in promptu fuit, pro armis accepto, ubi densissimum fugientium agmen conspexerunt, obviam loco angusto profecti primum convitiis, deinde minis fugientes sistere conantur. His ubi nihil proficiunt, proximos feriunt, se quoque vociferantes adversus fugientes, Danos futuros. Ad hæc timidiore consistunt: fortiores, qui non tam metu, quam turba suorum abrepti terga verterant, ad eos se aggregant, clamantes auxilium adesse. Ita totum agmen in hostem convertunt: & Danos non minus trepida, quam ipsi venerant fuga retro ad suos compellunt. Ad hanc Danorum trepidationem agasones, & imbellis agrestium turba sublato clamore speciem novi exercitus præbuere. Ea res tantum animi Scotis, & formidinis Danis attulit, ut alteros de salute desperantes exeret, alteris pro sperata victoria certam calamitatem attulerit. Hæc est illa victoria ad Loncartem vicum parta, illo, & aliquot proximis diebus summa læticia, ad posteros perpetua fama celebrata.

XXXIII. Cum spolia victores dividerent, Haius in omnium ore erat. Multi homines honesti testificabantur se vidisse quacunque ille cum liberis impressionem fecisset, ibi nostrorum ordines restitutos, & hostilem aciem velut ruina impulsam. Omnes denique uno ore prædam, victoriam, famam, salutem se eis debere fatebantur. Haius ad Regem perductus modeste de se locutus, splendidas vestes sibi, & filiis oblatas, ut conspectiores Bertham ingrederentur, renuit: ac tantum absterfo pulvere, quotidiano amiculo indutus, jugumque quo erat in prælio usus, ferens multis a Rege anteire, ac satis magno intervallo sequi iussis, multis ad novi generis spectaculum accurrentibus urbem ingreditur: omniumque ora, & oculos in se unum convertit: ac solus prope omnem illius diei celebritatem tulit. Post Danorum discessum ocio præter spem tam cito parto, in conventu procerum, qui ad Scenam post paucos dies est habitus nihil prius, quam de Haii, filiorumque ejus honoribus, & præmiis est actum. Ager eis datus, unus prope totius Scotiæ fertilissimus, quem adhuc eorum posteri tenent: nunc in multas opulentas familias propagati: ipsi e plebe in ordinem nobilium relati. Insignia ferenda, uti mos est nobilitati, data (1) scutum argenteum, in cuius solo tria scuta rubricata insunt. Quæ insignia hoc opinor indicant, salutem publicam trium hominum singulari in prælio virtute fuisse defensam.

XXXIV. Hoc prælio pax in multos annos parta videbatur: quam domi sædarunt res turbulentissimæ: ac Insulanorum quidem, qui per Rossiam vagi prædabantur, motus brevi compressus est, multis latronum in prælio cæsis, multis item in fuga captis, & ad supplicium ductis. Majorem longe tumultum præbuit (2) Crathilinthus Fenellæ, aut (ut alii vocant) Finabellæ filius. Is Merniæ tum longè princeps genere, & divitiis erat. Cruthinetus ejus avus maternus præfectus erat a Rege ei Angusiæ agro, qui inter duos fluvios (Efska utrique nomen est) jacet: vectigaliaque inde Regia colligebat. Ad eum visendum cum nepos magno comitatu venisset, subito tumultu inter ministros eorum orto, duo e Crathilinthi familiaribus sunt occisi. Ille de injuria apud avum questus, cum in ejus comites seditionis culpa rejiceretur, a sene gravi oratione est increpitus, nec sine contumeliis a ministris,

( ) In a silver field three red shields: Gu'es.

the heralds say, Argent, three scutcheons,

(2) MS. Cruthilinthus.

& familiaribus ejus est dimissus. Igitur domum reversus irarum plenus ad matrem querelam detulit. Illa tantum abfuit, ut ægrum adolescentis animum commodis sermonibus mollire, & ad æquitatem reducere sit aggressa, ut etiam ad parricidium prope conviciis mater filium adversus suum patrem illius avum armaverit. Igitur non adeo diu post Crathilinthus cum armata hominum multitudine, quos ad id facinus opportunos credebat, noctu in Angusiam ad avi arcem venit. Ibi cum paucis sine suspitione receptus reliquos comites e suis latebris evocatos intromittit. Nepos avum senem cum omni familia trucidat: nec arcem modò, sed vicinos etiam agros depopulatus tanquam re bene gesta cum ingenti præda in Merniam lætus rediit. Nec diu eam cladem Angusiani inultam passi sunt. Nam brevi magno suæ factionis hominum numero coacto multiplicem in Merniorum agris vastitatem reddiderunt.

XXXV. Ab eo tempore cum ultro, citroque cædes, & rapinæ per occasiones fierent, Kennethus re audita, ne pluribus ad factiones se aggregantibus major aliquis motus existeret, utriusque partis duces Scenam in jus decimo quinto die adesse jubet. Pauci tamen severissimi edicti minis permoti ad diem apparuere. Plures conscii quid commeriti essent Crathilintho auctore, quò cuique commodum erat, diffugerunt. Rex diligentem conquisitionem facta noxiorum, alios alibi, maximam vero partem eorum deprehendit in Abria. Crathilinthus, & factionum principes morte, reliqui levioribus pœnis pro delicti modo castigati: nonnulli qui lævissime errarant, omnino pœna exempti. Hoc temperamentum apud malos metum, apud cæteros ingentem Regi amorem conciliavit: pacemque ei ad vigesimum alterum usque regni annum peperit.

XXXVI. Quòd si in cursu vitæ inchoato institisset, inter optimos principes jure censeri potuisset. Belli enim, & pacis munera ita obierat, ut fortitudinis, constantiæ, & æquitatis maximam sibi laudem compararit. Sed superioris vitæ commendationem facinore longe scelestissimo contaminavit: quod eo sædus omnibus est visum, quanto incredibilius, ac minus expectatum ab ejus ingenio fuerat, qui tam severe antea in facinorosos animadvertisset. Ejus autem culpæ hæc fuit occasio. Rex jam ætate grandior Milcolumbum habebat filium indole quidem præclara, sed si quid ipsi humanitus accidisset, ad regendum tam ferocem populum ætate adhuc immaturum. Etiam quo minus post parentem proximè regnaret, obstabat mos majorum, qui è propinquis Regum defunctorum non proximos, sed maxime idoneos, modò a Fergusio primo Scotorum Rege essent oriundi, eligere consueverant. Obstabat etiam nobilitatis favor erga Milcolumbum Duffi Regis filium, qui tum facile in omni genere laudis Scoticæ juventutis princeps erat. Accedebat ad hæc, quòd Cumbriæ tum præfectus erat: quam regionem Scoti beneficio Regum Anglorum ita tenebant, ut Cumbriæ præfectura velut omen regni esset, atque ita jam per aliquot ætates observatum erat.

XXXVII. Hunc igitur Milcolumbum ob has, quas diximus causas videbat spei, ac voto suo futurum impedimento: & quoniam palam non audebat, veneno tollendum curavit. Extincto cum omnium summo dolore juvene optimo, & jam summæ spei propinquo, signa quidem veneni in corpore apparuerunt: nulli tamen in mentem venit quicquam de Rege suspicari. Nec Rex etiam quicquam omittebat, quod ad suspensionem avertendam facere possit. Nam & mortuum fle-

vit, & quoties de eo sermo incidebat, memoriam ejus honorifica mentione prosequeretur, & funus magna ambitione celebrandum curavit: nullis, quæ ad defunctorum honorem excogitari poterant ceremoniis omisissis. Sed nimia illa Regis diligentia, quam ille suspicionis amolliendæ causa adhibebat, cautiore esse suspecta cœpit: verum intra libertatem loquendi ob summam omnium de sanctitate ejus opinionem. At cum Rex per eos dies spargeret sermones, animosque hominum tentaret, quo pacto laturo essent veteris legis abrogationem, & novæ de Rege creando rogationem, ut videlicet plurimarum gentium instituto Regibus morte sublatis liberi succederent, immaturisque adhuc ad regendum tutore darentur, ita, ut penes pueros nomen, penes tutores jus, & vis imperii esset. Quanquam pars magna, ut Regi gratificarentur hæc laudarent, tamen suspicio de morte Milcolumbi ad plures, metus a Rege ad nobilitatem, ac maxime Regii generis homines pervenit.

XXXVIII. Animis ita affectis, supervenerunt ab Anglia legati consolaturi Regem de morte propinqui, simul petaturi, ut in subrogatione præfecti Cumbrorum meminerit eum magistratum esse pacis interpretem, & concordie vinculum inter vicina regna. Talem igitur sufficeret, qui ex utriusque gentis commodo antiquam amicitiam contineret, & novas, si quæ orirentur, suspensiones restingeret. Hanc legationem suis rationibus commodam Rex opinatus conventum nobilitatis Sconam indixit. In eo cum multa graviter differuisset adversus comitiorum Regiorum veterem consuetudinem recitatis ab initio usque seditionibus ea de causa factis, quantoque cum scelere in Regum superiorum liberos fuerit a propinquis sævitum, quot bella inde nata, rapinæ, cædes, exilia consecuta. Ex adverso quanto minus turbulenta gentium aliarum essent comitia, quanto major propinqui sanguinis reverentia, cum citra ambitionem filii parentibus succederent. Cum ea de re quid statuerent ad concilium retulisset, adjecit etiam postulata Regis Anglorum: & ut animi civilis majora daret indicia, quod de Cumbriæ præfecto creando suæ potestatis jam Reges fecerant, suffragiis omnium permisit: simul ratus hac moderatione quod de regno petebat se facilius impetraturum, simul ne si filium præfectum nominaret, alteri rogationi præjudicasse videretur: quod uti dixi, præfectura Cumbriæ velut Regis futuri designatio videretur.

XXXIX. Qui utrique rogationi maxime videbantur adversaturi Constantinus Culeni filius, & Grimus ex Mogallo Duffi Regis fratrem natus partim formidine periculi, partim ne nobilitatis majori parti a Rege præcorruptæ adversarentur, primi omnium sententiam rogati penes Regem esse dixerunt, & leges publice incommodas corrigere, & præfectos, quos ei visum foret, constituere. Hæc reliqui, etsi eos non ex animi sententia locutos intelligerent, tamen approbarunt. Ita Milcolumbus Regis filius immatura adhuc ad rerum administrationem ætate & Cumbriæ præfectus, & princeps Scotorum est declaratus: quod nomen perinde est Scotis, atque (1) apud Gallos Delfinus, apud priores Romanorum Imperatores Cæsar, apud posteriores Rex Romanorum, quibus omnibus successor superiori magistratui dari intelligitur.

(1) In France, the prince who is next to succeed to the crown is named the Dauphin from the principality of Dauphinie: the emperors of Rome named themselves

Augusti, and their apparent successors Cæsares: the emperors now reigning in Germany call their appearing successors kings of the Romans.

Adjectæ sunt & aliæ leges, ut quemadmodum Regi maximus natu filius in regnum succederet, ita filio ante patrem defuncto nepos avo subrogaretur. Ut Rege impubere tutor, qui pro Rege esset, interea eligeretur vir prudentia & opibus insignis, qui ad quartum decimum usque annum Regis nomine rem administraret. Ad id ætatis ubi Rex pervenerit, ipse sibi curatores eligere possit. Multa præterea de legitima hæredum successione constituta sunt, quæ toti nobilitati cum Rege voluerunt esse communia.

XL. Ita Rex per scelus posteris, uti putabat, regno stabilito, animum tamen suum confirmare non potuit. Quamquam enim omne genus hominum summo studio, & ostentatione benevolentia complecteretur, plurimos omni genere officiorum prosequeretur, & ita regnum gereret, ut nullum boni Regis munus in eo quisquam desideraret: tamen animus conscientia sceleris inquietus nullum solidum, & syncerum ei gaudium esse permittebat: sed intercurfantibus per ocium cogitationibus sceleris scædissimi interdum vexabatur: & per somnum obversantia visa horrore plena quietem interpellabant. Tandem sive verè, quod quidam tradunt, vox cælo edita est, sive turbatus animus eam sibi ipse speciem finxerat, quod sceleratis plærunque evenire solet, visus est sibi per somnum ita admoneri, Putasne (1) Milcolumbe eadem hominis innocii a te per summum nefas clam patratam aut mihi esse ignotam, aut te diutius impune laturum: jam enim infidia, quas tu effugere non potes, in caput tuum parantur: nec, ut tu putas, stabile, & securum, sed tumultuosum, & procellarum plenum regnum tuis posteris relinques. Hac formidabili specie Rex conterritus summo mane ad Episcopos, & monachos confugit: animi sui confusionem, ac sceleris pœnitentiam denarrat. Illi vero non verum ei e Christi doctrina remedium (jam enim à veterum pietate, & eruditione deflexerant) præscripserunt: sed illa multo absurdissima jamdudum a malitiosis ad quæstum excogitata, ab incautis, & æque indoctis temere accepta, ut loca sacra, templaque donariis locupletata, & sepulcra sanctorum hominum inviseret, reliquias oscularetur, missis, & elemosynis peccata redimeret: monachos, & sacerdotes majore, quam antea consueverat honore, & reverentia prosequeretur. Nec ille quicquam horum, iis piaculis sanatum iri se credens, omittebat.

XLI. Tandem cum in Merniam (2) ad Palladii sanctissimi hominis ossa venerabundus venisset, ad proximam arcem (Fethercarniam vocabant) tum, ut tradunt, ædificiis, & nemoribus amœnam, quorum nunc nulla prope vestigia restant, divertit. Ejus arcis domina erat Fenella (cujus ante meminimus) non tantum ob filii Crathilinthi pœnam erga Regem inimico animo, sed ob Constantinum, & Grimum suos propinquos nova illa lege regni hæreditate exclusos. Ab ea iram dissimulante Rex liberaliter, & honorifice susceptus a prandio per ocium cum locorum amœnitatem, & arcis structuram diligentius inspiceret, Fenella eum ir (3) diætam seorsum ad statuam æneam arte singulari fufam ducit visendum: quam ita ingeniose confectam fuisse dicunt, ut ex occulto (4) loco funiculo, qui intentus erat remisso sagittas ejacularetur:

(1) Fortè pro Milcolumbæ. Genev. Milcolumbi.

(2) To Padie-kirk, where St. Palladius or Padie is buried; of whom see lib. 5. cap. 16.

(3) An inner hall or dieting-room; a dining-room.

(4) Vox loco abest a MS.

Regem autem dum intentius artificium admiraretur, sagitta è machina emissa interemptum. Hac arte cædem patratam Joannes Major, & Hector Boethius scriptum reliquerunt : quod mihi non fit verisimile. Neque enim credibile est tam in Britannia ultima post interitum apud alias gentes elegantiorum artium statuatam tam ingeniose factam fuisse, quanquam Joannes Major tradat Edmondum Eldredi filium hac ratione occisum : æque fabulose, ut arbitror. Nec facile mihi persuaserim tantum gemmarum in tota Scotia tum fuisse, quantum Boethius uni illi scæminæ tribuit. Ideo lubentius accedo ad aliorum sententiam, (in quibus est Vintonus) qui scribunt Regem ab equitibus locatis jussu Fenellæ in insidiis fuisse occisum. Obiit anno ab initio regni vicesimo quinto, vir plane cætera eximius, nisi Milcolumbi cædes, & nimium erga suos studium turpem præclaris rebus ejus notam inuississet. [(1) Regnavit annos viginti quinque,] decessit 994.

LXXXI. REX.

XLII. POST Kennethum Constantinus Culeni filius cognomento Calvus tanta ambitione in regno petendo est usus, quanta ad eum diem nemo. Is, cum omne genus hominum (2) prensaret, querereturque se, aliosque Regii sanguinis viros fraude Kennethi circumventos, & a regni spe exclusos iniquissimæ legis obtentu, multa adversus eam rogationem, cui ipse cum aliis propinquis metu cessisset, disputabat. Neque difficile esse vitium ejus detegere. Quid enim stultius, quam rem unam omnium maximam a prudentium censura, & suffragiis ad arbitrium fortunæ revocare? & sese ipsos astringere, ut puello forte nascendi oblato, & qui a muliercula aliqua regeretur, sese regendos committerent, & homines virtute præstantes interim a gubernaculo rerum arceant? Quid si Regum liberi corporis, aut animi vitio cur imperio exercendo parum sint idonei, laborent? Quid si pueri regnum tenuissent illis temporibus, quibus cum Romanis, Brittonibus, Pictis, Anglis, & Danis non tam utri imperarent, quam utri essent toties est dimicatum? aut quid magis furiosum dici potest, quam quod Deus velut ultimam calamitatem contumacibus minetur, id nos lege accersamus? & minas divinatorum vaticiniorum vel contemnamus, vel in eas sponte incurramus? Nec verum esse, quod ab adulatoribus Kennethi jactari solet, hac ratione cædes, & avaritiam consanguineorum vitari, neque enim liberis Regiis nondum adultis minus tutorum fraudes esse metuendas, quam antea fuerant propinquorum? Quamobrem nunc oppresso tyranno, libertatem ab eo sublatam fortiter esse repetendam: legemque illam per vim latam, per metum acceptam, si modo lex est, ac non potius publicæ libertatis mancipatio, abrogandam, & ad pristina instituta, (quæ hoc regnum ex nihilo pepererunt, & ex parvis initiis in tantam magnitudinem extulerunt, ut nulli vicinorum cedat, & toties dejectum erexerunt) dum licet restituenda. Quin & præsentem occasionem potius dum se offert, (3) amplectimur, quam è manibus elapsam frustra posterius (4) quæremus?

XLIII. Hæc circumeundo potentiores cum passim differeret, magna multitudine persuasa, factione illa fretus Sconam venit: & duodecimo die a funere Kennethi Rex est appellatus. Milcolumbus interea, qui patris funus curabat, audito Constantinum regnare, amicis con-

(1) Alii hæc delent.

(2) Sollicited.

(3) Cr. & MS. amplectamur.

(4) Ita MS. Arb. quæramus.

vocatis de summa rerum deliberat. Alii sentiebant procerum animos ante quam quicquam moveret, esse pertentandos, ut contra hominem popularem, & multis amicitiiis, & factionibus implicitum profecturus vires expenderet: ac tum demum ex præfenti copia consilium caperet. Hæc juniores, & ferocissimus quisque velut lenta consilia aspernari, ac differere obviam periculis eundum, & hostem ante, quam novum regnum confirmaret, aggrediendum. Hanc sententiam Rex adolescens velut magis speciosam secutus circiter decem millibus hominum coactus ad hostem pergit. Nec Constantinus sibi defuit. Tantum enim exercitum brevi confecit, ut Milcolumbus ad famam adventus ejus suo dimiserit: ipse in Cumbriam abierit. Id vero Kennethus ejus frater è pellice natus cum flagitiosum existimaret, aliquot virorum fortium cohortibus persuasis prope Sterlinum ad Fortham amnem, qui eis times erat, hosti se objicit. Ibi cum ad amnem præaltis ripis, ac raris in locis vadofum ociosi utrinque desiderent, fame & peste, quibus malis eo anno vehementer laboratum erat, uterque copias diimittere est coactus. Ita regno in duas factiones diviso, plebs, peste, & latrociniis miserabiliter est afflicta.

XLIV. Interea absente Milcolumbo, qui ex fœdere Anglo adversus Danos auxilium ferebat, Constantinus occasionem se nactum ratus oppugnandi factionem adversam cum magnis copiis in Lothianam contendit. Kennethus a fratre relictus, ut ad omnes Constantini motus esset paratus, ad Almonis amnis ostium se venienti objecit. Et quia inferior numero erat, rem consilio juvit, ita acie structa, ut solem, & ventum a tergo haberet: latera quoad poterat flumine munit. Ea res præcipue ei victoriam dedit. Nam Constantiniani multitudine freti cum acriter in prælium ruisent præter incommoventem solis adversi, procella statim coorta tantum pulveris in ora, oculosque ingessit, ut Constantini milites vix attollere vultus in hostem possent. In utroque exercitu strages ingens facta: & duces ipsi congressi mutuis vulneribus alter alterum confecerunt, post annum, & sex menses quam (1) regnum invaserat.

LXXXII. REX.

XLV. GRIMUS Duffi Regis filius, sive ut alii tradunt, ex Mogallo fratre ejus nato extincto Constantino Rex a suæ factionis hominibus Sconam ductus appellatur. Hic suæ partis proceres cum alios jam corruptos, alios per legatos a Milcolumbo sollicitari compelleret, comprehensos quosdam e Milcolumbi legatis, qui ad eos mittebantur in vincula conjecit. Id ille factum cum contra jus gentium videri vellet, (2) graviter offensus bellum molitur apertum. Adversus eum cum Grimus properaret, subitus rumor de magnitudine copiarum ejus per hostilem exercitum dispersus omnes rationes Milcolumbi turbavit: multi igitur quotidie dilabebantur: nonnulli alia, atque

(1) M.S. Constantinus reg. inv. but there is no need of this interpolation; the sentence is clear enough without it, Constantine being mentioned just before, and it being here told how long he reigned after his usurpation.

(2) An entire hexameter verse: the best prose writers sometimes fall into this, as it were, unawares. Quintilian, lib. 9.

observes, that Livy begins his preface with the four first feet of an hexameter verse,

Facturusne operæ precium sim,

In the same preface we have an entire hexameter, only one foot wanting;

Haud equidem in magno ponam discrimine.

alia causantes apertè missionem flagitabant. Is metus primum a mercatoribus ortus, qui suas rationes publicis utilitatibus præferebant, paulatim totum pervasit exercitum. Neque deerant etiam, qui Grimò clam studerent : erant enim in eo multa, quæ vulgus conciliarent, staturæ proceritas, & cum formæ dignitate conjuncta summa humanitas, & in omni actione cum (1) decore comitas. Nec deerat in loco severitas in animadvertendo, & in rebus gerendis celeritas cum prudentia. Itaque multi sub eo regnum sibi cum dignitate quietum spondebant. In hoc animorum motu Milcolumbus nihil ausus fortunæ temeritati committere ex consilio amicorum majore parte exercitus dimissa, cum selectis cohortibus statuit hostes Forthæ transitu prohibere.

XLVI. Interea Fothadus Episcopus magna tum apud omnes ob sanctitatis opinionem auctoritate rem componere aggressus sæpe inter factiones commeando tandem perfecit, ut induciis in tres menses datis, Grimus in Angusiam, Milcolumbus in Cumbriam secederet. Arbitri de utriusque consensu electi, qui statuerent de controversiis. Nec cessavit Fothadus, donec per eos hæ pacis condiciones ederentur : ut Grimus quoad viveret, Regium nomen teneret. Eo defuncto regnum ad Milcolumbum rediret, ac in posterum lex Kennethi de regno Regum liberis stabiliendo sancta, & inviolabilis esset. Interea communis utrique limes esset vallum Severi : quicquid intra vallum esset Milcolumbo, quod extra Grimò coleret. Hoc limite uterque contentus neuter alterum armis peteret, aut hostibus alterius auxilium ferret. Ita cum omnium summa lætitia pax est facta, quæ prope per octo annos summa fide servata fuit. Ejus violandæ causâ a Grimò est profecta. Nam cum ab initio regni temporibus turbulentis boni Principis specimen dedisset, remissa per ocium industria totum se voluptatibus immerfit. Deinde crescente, ut solet, ex luxuria egestate, ex egestate avaritia, multos è ditioribus confectis causis afflixit. Hæc quanto cum periculo faceret, a majoribus admonitus tantum abfuit, ut quicquam de prioris vitæ turpitudine remitteret, ut monitores, quanquam blande ad se vocatos, tamen in carcerem conjicere decreverit, ut reliquos eorum pœna deterritos ab hujusmodi libertate adversus Reges compesceret. Illi autem cum ab amicis admoniti sese pœnæ subtraxissent, Grimus adeo exarsit, ut collecta manu statim adversus eos duceret : in agrosque eorum multo crudelius, quam ullus externus hostis sæviret. Non homini, non villis, non pecori, non agris parsum. Quicquid asportari non poterat, ne dominis post usui esset, corruptum. Nihil sacrum, aut profanum ferro, flammave inviolatum remansit.

XLVII. Milcolumbus, qui tum maximè operam Anglo adversus Danos navabat, suorum querelis domum revocatus est. Neque solum earum rerum indignitate, quas homines clari, & innoxii patiebantur, erat commotus : sed multo magis, quòd Grimus, velut e ditione inimicorum, quam ad alium brevi transituram sciebat, nullo temporis futuri respectu præsentibus fructus colligebat. Ad Milcolumbi reditum cum concursus ingens fieret, Grimus, qui ad tempus ob-raras corporis, & animi virtutes populo fuerat charissimus, etsi a maxima procerum parte desertus esset, cum quantis poterat copiis obviam est profectus. Cum jam castra castris contulissent, sub ascensionis diem gnarus quam

(1) MS. decoro,

sanctè Milcolumbus id festum observaret, decreverat eum imparatum ac nihil suspicantem aggredi. Sed Grimus consilium cum ad Milcolumbum perlatum esset, suos in armis paratos habuit: & quanquam de victoria in causa tam bona benè speraret, tamen misit obviam hosti, qui eum hortarentur, ne homo Christianus memoriam diei tam celebris cruore civium pollueret. Ille nihilo fecius aciem ad prælium paratam in hostem ducit. Inimici timorem, cui diei festi reverentiam prætenderet, suis velut omen victoriæ indicat. Igitur cum infestis armis, animisque infensis esset acriter concursus, Grimus subito a suis desertus vulnærato capite capitur: mox oculis privatus. Nec multo post animi mœrore accedente ad vulnera moritur, decimo quam regnum inierat anno. Milcolumbus Regio adversus victos animo usus Grimum sepulchro majorum inferendum curavit. Factionem, quæ secuta eum fuerat, deposita omnium offensionum memoria in gratiam recepit. Deinde ad Regia comitia Sconam profectus non prius imperium suscepit, quam lex de Rege creando a patre lata omnium suffragiis confirmaretur.

LXXXIII. REX.

XLVIII. STATIM suscepto regno ad convulsam factionibus rem Scoticam restituendam est aggressus. Primum quemadmodum ipse omnibus offensas remisisset, ita curavit, ut inter omnes diversarum factionum homines veteres discordiæ confopirentur. Deinde prædides è nobilitate viros justos, & pios, qui latrones superiorum temporum licentia vagos compercerent, in omnes provincias misit. Plebe quoque ab eisdem ad agriculturam coacta, annona fuit laxior, & commercia tutiora, & publicè secura tranquillitas. Inter hæc Sueno Haraldi filius Danorum Rex domo profugus in Scotiam venit. Is sæpius a Vandalis victus, captus, redemptus, cum ab Olavo Scandianorum, & Eduardo Anglorum Regibus frustra petisset auxilium, tandem a Scotis ex acerrimo Christiani nominis hoste Christianus factus accæptis modicis copiis in regnum rediit: inde cum magno exercitu in Angliam transivit. Anglos primum solos, deinde adjunctis cum eis Scotorum auxiliis vicit: multa Scotis prius comminatus, quòd relictis Anglis domum redire nollent. Nec minæ frustra fuere. Olavus enim Scandianus, & Eneus summus Daniæ præfectus ab eo cum exercitu valido in Scotiam immissi. Hi per Moraviam vagi casis obviis, sacris, profanisque direptis, tandem in unum collecti arces, & alia munitiora loca aggrediuntur.

XLIX. Hæc dum oppugnant, Milcolumbus è proximis regionibus milite collecto castra non longe ab eis locat. Postridie Scotos visa Danorum multitudine, & apparatu bellico ingens terror invasit. Rex eos confirmare aggressus cum non multum proficeret, tandem clamor à paucis, qui minus timidi volebant videri exortus, & a reliquis exceptus, fecit, ut statim velut lymphati injussu ducis in hostem proruerent: ac sese instantium in procinctu Danorum tela induerent. Primis cadentibus reliqui citatiore quam venerant gradu fugam intenderunt. Rex accepto in capite vulnere vix a suis in propinquum nemus ablati, ac ibi equo impositus mortem evasit. Dani parta victoriâ Narnim arcem, custodibus eventu infelicis pugnæ perterritis per ditionem accæperunt: in deditos tamen sævitum. Arx, quòd opportuno loco sita esset, valide munita ex peninsula, admisso per angustas fauces mari insula facta: ac Danico nomine Burgus appellata. Reliquæ arces, quæ Elginæ, & Foreffæ erant metu crudelitatis Danorum deser-

desertæ. Dani rebus tam prosperè cedentibus in Moravia confidere statuunt. Naves domum ut liberos, & uxores advehant, dimittunt. Nullum interea servitutis asperriam exemplum in captivos prætermisum. Milcolumbus ut eorum conatibus obviam iret, majore, & firmiore exercitu, quam antea eis jam in Marriam progressis ad Murthilacum occurrit, non sine magno utriusque partis timore, Scotis crudelitatem Danorum, Danis ignota loca procul a mari, & insidiis opportuna magis, quam hostem formidantibus. Scotis in congressu metum auxit trium virorum fortium, Kennethi insularum, Grimi Ierniæ, & Dumbarii Lothianæ Thanorum continuata cædes. Igitur loco moti in antiquum, quod a tergo erat præsidium pulsi. Ibi vallo, & fossa, & (1) arborum concædibus circumdati in angusto loco æquata fronte hostibus restiterunt. Quosdam eorum velut parva victoria incautius invectos circumvenerunt, cæso inter hos uno è ducibus Eneco. Ea res ut Danos ad pugnam segniores fecit, ita Scotis pene profligatis alacritatem addidit. Igitur pene momento temporis mutata fortuna Dani fugiunt, Scoti fugientibus instant. Olavus imperatorum alter nactus itineris duces cum paucis in Moraviam ea nocte contendit. Id quam Milcolumbus non ignoraret, tamen promptissimo quoque in prælio cæso, ac plurimis vulneratis ab hoste persequendo desistit.

L. Eam cladem ad se in Angliam delatam magno animo tulit Suevo : ac partim è veteranis, partim è novis subsidiis domò advectis duce Camo ad veterem supplendum exercitum misit. Is primum Forthæ æstuarium invehens, cum ab accolis passim ad omnes ejus motus occurrentibus descendere prohiberetur, ad Rubrum Angusiæ promontorium vela fecit. Ibi militibus in terram expositis, ac locis aliquot frustra tentatis ad prædandum se convertit. Cum ad Balbridum, hoc est Brigidæ pagum haberet castra, didicit de exploratoribus, Scotorum copias vix duo millia passuum abesse. Uterque pro tempore suos ad pugnam hortati sunt : ac postridie quoque eodem prope momento in procinctu steterunt, Pugnatum est tertio die tanta pertinacia, quantam & nova spes, & vetus odium efficere poterat. Tandem (2) vincentibus Scotis Camus reliquias exercitus in montes, qua iter in Moraviam esse intellexerat subducere conatus, ante quam duo millia passuum esset progressus a sequentibus circumventus cum suis omnibus periit. Hujus victoriæ monumenta extant obeliscus, & (3) vicus proximus adhuc memoriam nominis Cami retinens. Alia manus non procul a Brechينو oppido interiit. Ibi quoque obeliscus alter erectus est. Reliqui pauci admodum numero tenebris propinquæ noctis protecti ad naves penetrare conati sunt. Hi cum ventis adversis aliquot dies severissimo mari jactati fuissent, tandem ad Buchaniæ litus importuosam appulsi tandiu ibi adversis tempestatibus detenti ad anchoras steterunt, donec pene omnium rerum inopes coacti sunt circiter quingentos è suis prædatum in propinquos agros mittere : quos Mernanus loci Thanus a mari exclusos in tumulum satis arduum coegit. Ibi cum diu loci commoditate adjuti se faxis defenderent, ac multos temere subeuntes affligerent, tandem Scoti alii alios cohortati diversis partibus multitudi-

(1) Cutted timber, or timber fit for cutting.

(2) This victory was procured especially by the valour of a gentleman, who, for his good service, was rewarded with the lands of Keith in Lothian, and thence

assuming a surname, was the author of the noble family of Keith.

(3) It is called Cameston, and the obelisk Cameston-cross : Obelisk is a great long stone pitched in the ground upon the end, as a monument of some great action.

ne freti in collem subierunt. Dani ad unum cæsi. Illic etiam, ut ad Balbridum vento arenas excitante ossa plærunque nudantur majora, quam pro statura hominum hujus ætatis.

LJ. Nec hac calamitate Sueno fractus Canutum filium cum novo delectu in Scotiam mittit. Adversus hunc expositis militibus in Buchania prædas agentem Milcolumbus nondum ex superioribus præliis fuorum viribus refectis cum exercitu venit : ac nondum alexæ fortunæ rem committere ausus, optimum statuit hostem populatione prohibere, ac levibus certaminibus fatigare, sperans fore ut brevi in alieno agro cladibus belli vastato, ac jam pene deserto rerum omnium inopia laboraret. Id consilium cum per aliquot dies fuisset secutus, evenit, ut hoste cognito Scoti suis viribus minus diffident, atque uterque exercitus prope pari inopia premeretur. Igitur omnibus signum pugnx ferociter flagitantibus, ac ni daretur, præ se ferentibus imperatorum injussu pugnuros, Milcolumbus suos in aciem educit. Commissa pugna ira, & desperatione ultima tam pertinaciter est certatum, ut neutra pars læta discederet. Et quanquam victoriæ nomen apud Scotos esset, tamen magna nobilitatis parte cæsa, cæteri ita laboribus fatigati, & animis fracti in castra redierunt, ut Danis liberam se recipiendi potestatem nemine persequente permitterent : postridie cum utrique suos recenserent, tantam cladis magnitudinem compererunt, ut sacerdotes pacis interpretes utrique libenter audirent. Ea in has leges facta est, ut Dani Moravia, Buchaniaque relictis discederent : neuter populus Milcolumbo, & Suenone viventibus alterum bello lacefferet : aut alterius hostibus adversus alterum auxilium ferret : ager in quo pugnatum est, in sepulturam mortuorum consecraretur. Danis se recipientibus Milcolumbus in prælio cæsos curavit sepeliendos. Post hæc indicto ad Sconam conventu, ut bene meritis de patria gratiam referret, omnes agros Regios eis divisit. Nobilitas contra Regi concessit, ut cum eorum aliquis moreretur, liberi ad vicesimum primum ætatis annum in (1) tutela Regia essent : Rexque proventus omnes, præterquam quod in educationem liberorum impenderetur, acciperet. Præterea ut puberum collocandorum potestas penes eum esset, ad eumque dos rediret. Hunc morem ab Anglis, & Danis potius acceptum credo : quod in tota Anglia, & parte Normanix adhuc perseveret.

LII. Deinde Rex versus ad detrimenta belli reparanda, multa loca sacra ab hostibus everfa restituit : arcesque per omnia oppida aut labefactatas instauravit, aut novas condidit. Tum regnum a se magna virtute pacificatum legibus, & institutis ornare aggressus (2) nova magistratuum nomina credo a vicinis accepta magis ad vanam ambitionem, quam ad ullum usum instituit. Nam superioribus sæculis præter Thanos, hoc est præfectos regionum, sive (3) nomarchas, & (4) quæstorum rerum capitalium nullum honoris nomen equestri ordine altius fuerat : quod apud Danos observari adhuc audio. Nunc verò nec ullus in novis honorum nominibus est modus : neque præter inanem titulum ullus nominum usus. Ac Milcolumbus quidem bellis perfunctus aliquot annos magna cum gloria regnavit : sed in ætatis decursu vitæ superioris splendorem avaritia scedavit. Id ei vitium partim cum

(1) Tutela, tutory : It is put for the ward of such minors, as hold their lands in ward.

(2) As chancellor, thesaurer, secretary, chamberlain, clerk-register, justice-

clerk, constable, mareschal ; also the titles of earl, baron, knight, &c.

(3) Sheriffs.

(4) My lord justice.

senio, ut solet, accrevit: partim enatum est ex inopia, quæ largitiorum immodicarum semper est comes. Prædia temere nobilitati divisa per scelus ad se retrahere conatus multos opulentiorum ita multavit, ut alios ad mortem, alios ad extremam egestatem redegerit. Igitur præfente pœna utcumque interdum justa superioris beneficentiæ gratiam superante, cum injuria ad paucos, metus tamen ad multos pertineret, spoliatorum, ac cæforum necessarii in ultionem suorum, ac suam securitatem omnes cogitationes intenderunt. Tandem apud Glammim in Angusia, corruptis pecunia domesticis ministris nocte intromissi Regem trucidarunt. Facinore perpetrato, ministri una cum parricidis cum in equos conscendissent, quos ad eventum rei stratos habebant, viarum vestigiis per campos nive adoperatos confusis, in lacum, qui est ad Forfarum oppidum delati, cedente oneri glacie nondum firma ad unum aquis absorpti perierunt. Gelu deinde coeunte ad tempus cœlata, ac tandem glacie resoluta, detecta corpora passim per vias publicas ad terrorem viventium, ac mortuorum ludibrium contabuerunt. Hæc vulgatio est fama. Alii ex insidiis à propinquis Grimi, & Constantini superiorum Regum cruento prælio conferto interemptum, alii a propinquis puellæ nobilis, cui vim intulerat, cæsum, omnes violenta morte periisse tradunt. Milcolumbus supra annos triginta regnum ita tenuit, ut nisi avaritia senilem animum corrupisset, inter optimos principes haberi posset. Annus quo mortuus est, prodigiosus fuit hieme fluminum, vere maris inundationibus: item paucis diebus post æstivum solstitium vehementi gelu, & nivis casu: quod prodigium magna frugibus corruptis fames est consecuta.

RERUM SCOTICARUM

HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto,

LIBER SEPTIMUS.

I. QUAM pertinaci contentione Kennethus, & Milcolumbus ejus filius elaborarint, ut Regum liberi per manus imperia parentum acciperent, superiore libro est a nobis explicatum: quo vero successu id fecerint, in sequentibus apparebit: certe quod publice regno, aut privatim regibus promittebatur ex lege nova commodum non est consecutum. Illa enim universis ostentabatur utilitas ex hoc regni successione stabilimento, ut seditiones, cædes, insidiæ inter propinquos, amotio inter proceres, malaque cætera, quæ ex iis nasci solent, præcaverentur. Contra verò mihi causas malorum publicorum perquirenti, & vetusta cum recentioribus conferenti, hæc omnia,

quæ

quæ lege nova fugiebamus vitia non vetustæ legis antiquatione videntur extincta, sed cum nova potius magnum accipisse incrementum. Ut enim omittam propinquorum in eos, qui regno potiuntur insidias, & regnantium adversus eos, quos & natura, & lex voluit cuique esse carissimos, suspitiones nefarias, quas narrationis ordo explicabit, tot priorum sæculorum clades cum illis collatæ calamitatibus, quæ Alexandri tertii interitum sunt consecutæ, leves præ iis, & tolerabiles videri possint. Omitto, quoddam ista lex enervat vires consilii publici, sine quo nullus legitimus dominatus potest consistere: quoddam ea mala ultro accersit, quæ alii rerum publicarum participes unice deprecantur, ut Reges videlicet constituamus, quibus alii rectores præficiendi sint: & in eorum potestatem universum tradamus populum, qui ipsi sui potestatem non habeant: & qui ægre Regibus usu rerum peritis, & prudentia præstantibus parent, poscimus, ut qualibuscunque Regum umbris pareant: & in eas scelerum pœnas sponte nos præcipitamus, quas Deus sui contemptoribus comminatur, nempe ut pueris, & puellis subjiciamur, quos omnium gentium leges, & omnium legum parens natura in aliena potestate esse voluerunt. Quod autem privatam ex hac lege petunt Reges emolumentum, ut generis, & nominis perpetuitatem inde sibi promittant, id quàm sit vanum, & fallax, non modo veterum exempla, sed ipsa etiam natura poterat admonere, si secum cogitassent, quot legibus, & præmiis etiam familiarum suarum præclara illa nomina Romani perpetuare sint conati: quarum ne unius quidem vestigium in toto terrarum orbe ab illis devicto ad hunc usque diem perseveret. Ac merito quidem id illis evenire arbitror, qui adversus naturam rerum certamen sibi desumunt, & rem maximè fluxam, & fragilem, omniumque casuum momentis obnoxiam æternitate, quam ipsi nec habent, nec habere possunt, donare contendunt: & ea ratione contendunt, quæ maxime instituto eorum contraria videtur. Quid enim est ad diuturnitatem minus fidum, quam tyrannis? at ad eam hæc nova lex gradum struit. Est autem tyrannus velut scopus ad universorum mortalium propositus odium: qui nec diu stare potest: & ubi cecidit, omnium suorum una secum ruinam trahit. Hunc stultorum hominum conatum mihi numen videtur plærunquæ infringere levius: interdum velut suæ potentiæ æmulum publico ludibrio exponere. Ejus voluntatis divinæ nescio an ullum aptius, & apertius exemplum proponere possim, quam quod in præsentia tractamus. Milcolumbus enim, qui tantopere laboravit, ut legem a patre suo prope per vim latam de Regum liberis in parentum locum sufficiens, communibus totius populi suffragiis confirmaret, nullam de se stirpis virilis prolem reliquit. E duabus vero filiabus alteram Beatricem nomine homini nobili Crino insularum occidentalium (1) Thanò, & reliquorum Thanorum præfecto, quem ætas illa (1) Abthanium vocabat: alteram Doacam Angusiæ Thanò collocavit: unde genitus fuit Macbethus, sive Macbeda, de quo suo loco erit nobis dicendum.

LXXXIV. R E X.

II. CÆSO igitur (uti dictum est) Milcolumbo successit (3) Donaldus nepos ex filia Beatrice, vir summa humanitate, ac majore erga suos in dulgentia, quam in Rege est opus. Erat enim natura lenior, ac jam in-

(1) The same as Stewart; and Abthanium as Stewart of Scotland, see cap. 19.

others say the same as treasurer. (3) Lege Donachus.

de ab adolescentia magnum popularitatis indicium dederat: nam temporibus difficillimis, cum ab avo præfectus Cumbriæ fuisset, quanquam propter Danorum cohortes passim vagantes (1) ad Regem penetrare non poterat ut in leges juraret, tamen cum fide partium Anglicarum causam sustinuit, donec cætera Anglia dedita Canutus expeditionem in eum suscepisset: ac tum demum in fidem Danorum se dedit eisdem conditionibus, quibus antea Anglo parebat. Erat & illud in eo popolare, quod cum summa æquitate jus dicebat: ac singulis annis ad inopum querelas audiendas perlustrabat provincias: neque quenquam, quod in ipso erat, potentiorum vi opprimi sinebat. Sed ut hæc virtutes bonorum studia ei conciliabant, ita auctoritatem apud seditionum cupidos minuebant, & ex ejus erga bonos clementia crevit malorum audacia.

III. Initium spernendi imperii natum in Abria adversus (2) Banchohem ejus regionis Thanum hominem acrem, & æquitatis unicum cultorem: cujus in animadvertendo severitatem cum non perferendam ducerent mali, conspiratione adversus eum facta, bonis direptis vulneratum, ac semivivum expulerunt. Ubi primum per vulnera jactationem corporis ferre potuit, ad Regem querelam detulit. Missus a rege (3) minister publicus, qui facinoris auctores in jus vocaret, omni contumeliarum genere affectus occiditur. Tantam eis securitatem dabat boni principis lenitas, quam illi ignaviam interpretabantur. Factionis, quæ cum motum conciverat, princeps Makdualdus desperata venia ad bellum se apertum comparat. Insulanos semper ad omnes motus parato, & promptissimum quenque ex Hibernia spe prædæ advocat. Docet sub Rege molli, ac deside, & qui aptior esset monachis, quam viris fortibus regendis nullum pœnæ metum, magnam emolumentorum spem esse: neque sibi dubium esse quin Scoti sub Rege superiore velut longæ pacis claustris cohibiti proposito semel belli signo se in pristinam libertatem vendicarent. Accessit ad has hortationes ab initio successus, qui ferociam eorum auxit. Milcolumbus quidam e prima nobilitate cum copiis a Rege missus statim ab eis exercitu fuso victus, captus, ac demum capite multatus fuit.

IV. Hac clade Rex perturbatus convocato consilio cum eis de remedio consultat. Aliis parum sententiam expedientibus Macbethus Regis consobrinus culpa rei male gestæ in ignaviam superioris temporis collata pollicetur, si sibi cum Banchone regionis perito mandetur imperium, omnia brevi pacata redditarum. Erat enim Macbethus acri ingenio, animo prorsus excelso, & magnarum rerum cupido: cui si moderatio accessisset quamvis magno imperio dignus erat. In plec-tendis autem sceleratis ea severitate, quæ soluta legum vinculis in crudelitatem facillè videretur eruptura. Decretum ei a Rege imperium adeo multos terruit, ut abjecta spe, quam de Regis ignavia concæperant, alii alio latebras petentes aufugerent. Insulani, atque Hiberni interclusa fuga in extremam desperationem acti, fortiter pugnando ad

(1) To the king of England, of whom the prince of Scotland held Cumberland in fee, and did swear homage to him for it.—The sentence is clear enough without interpolating the word Anglorum, the English party and England being mentioned immediately after Regem; so that

nobody needs doubt that the king of England is meant.

(2) Bancho. This was the original of the family of Stewart, of whom more is spoken hereafter.

(3) An herald.

unum prope interiere. Macdualdus cum paucis in turrim propinquam inclusus omni spe veniæ destitutus se, suosque voluntaria morte ab hostium ludibrio exemit. Macbethus ea pœna non contentus abscissum caput Bertham ad Regem mittit: corpus truncum in loco conspicuo suspendit. Quos insulanorum cæpit, carnifici strangulandos dedit.

V. Domestica seditione pacata, terror Danicus majorem longè sollicitudinem attulit. Sueno Danorum Rex potentissimus moriens tribus filiis tria reliquit regna, Angliam Haraldo, Noruegiam Suenoni, Daniam vero Canuto. Haraldo brevi post mortuo ei successit Canutus in regnum Angliæ. Sueno Rex Noruegiæ fraternæ laudis æmulus magna cum classe in Fifam trajecit. Ad rumorem ejus adventus Macbethus ad delectum missus, Banchone, qui interim rei militari præflicet, cum Rege relicto. Duncanus velut ex ignaviæ somno excitatus esset, hosti obviam ire coactus est. Prope Culrossiam pugnatum est tanta pertinacia, ut alteris ad sequendum fugientes animus deesset, vix alteris ad fugam vires suppeterent. Scoti, qui iniquitate loci magis quam virtute superati sibi videbantur, postquam Bertham venerunt, ibi hostium consilia opperientes cum reliquiis victi exercitus confederunt. Sueno si paulum instaret totam Scotiam brevi suæ ditionis fore ratus Bertham cum omnibus copiis ad Duncanum obsidendum contendit, classe circum missa, ut per Taum amnem eodem appelleret. Duncanus etsi adveniente, ac jam propinquo cum novis subsidiis Macbetho, satis præsentibus rebus consideret, tamen subjiciente Banchone ut arte vires juvaret, dimittit nuncios, alium ad Macbethum, ut subsisteret, alium ad Suenonem, qui de deditioe ageret. Scotus petebat, ut urbe dedita sibi cum suis incolumibus abire liceret. Sueno ratus eam deditioem ab ultima desperatione profectam nihil, nisi omnibus sibi permissis audiebat.

VI. Missi alii nuncii cum liberis mandatis, qui in scribendis conditionibus tempus tererent. Hi, ut ampliorem beneficentiæ speciem adjicerent, Regem affirmant, dum legis pacis darentur earum rerum, quarum non magnam copiam apud Noruegos intelligeret esse assatim in castra missurum. Id vero munus non tam beneficentia Scotorum, & vœnuria Noruegorum fecit gratum, quam quod existimarent fractis ferocibus animis jam debellatum esse. Missa magna vis panis, & (1) vini, tum e vite, tum ex ordeo confecti, ac succo infecti (2) herbæ cujusdam veneficæ, cujus magna copia passim in Scotia nascitur. Vulgo (3) solanum somniferum vocant. Caulis ei major bipedali in ramos superne diffunditur: folia latiuscula acuminata exteriore parte, ac languide virentia, (4) acini prægrandes, ac nigri, cum maturuerunt, coloris, qui e caule sub axilla foliorum exeunt: sapor eis dulcis, & propemodum fatuus. Semen habent perexiguum velut fici grana, vi fructui, radici, ac maxime semini somnifera, & quæ in amentiam si largius sumantur, agat. Hac herba cum omnia infecta essent, qui commeatus in castra vehebant, nè qua doli subesset suspitio prægustabant, Danosque magnis poculis invitabant ad bibendum. Idem quoque Sueno ipse benevolentia significandæ causa, ut illis nationibus mos est, faciebat.

VII. Duncanus, qui futurum sciret, ut vis potionis una cum somno

(1) Wine and ale.

(2) Poisonable herbs.

(3) An herb called night-shade.

(4) Acini, berries.

visceribus conciperetur, jam Macbethum cum suis per aversam ab hoste portam summo silentio in urbem recaperat : compertoque per exploratores somno, & vino graves jacere hostes, Banchoem itinerum, aditusque in castra gnarum cæteris in insidiis collocatis cum parte majore exercitus mittit. Is ingressus castra sublato clamore magno, opinione sua omnia negligentiora invenit. Pauci tumultu excitati cum velut amentes temere discurrerent, ab obviis cæduntur. Reliquis fere mors cum somno continuata est. Rex per temulentiam velut moruus a paucis, qui minus vinolenti erant, correptus cum non modo viribus, sed etiam sensu careret, instar oneris in jumentum forte oblatum injectus ad naves est delatus. Nihilo ibi, quam in castris melior status rerum fuit. Nautis enim prope omnibus in terra cæsis, vix qui unam navem regerent collecti : eorum opera Rex domum reportatus est. Reliquæ naves vi tempestatis obortæ inter se collisæ subsederunt : eumque arena, atque aliis, quæ flumen temere fert aggestis cumulum navigantibus periculosum fecerunt, quem vulgo (1) Drumilaum vocant. Scotis post hanc victoriam sine sanguine paratam in lætitiâ conversis, affertur classem Danicam ad Kingornum stare subsidio Suenoni a Canuto missam. Vectores in terram expositos, (2) ferre, agere nullo resistente Fisanorum bona : adversus eos Bancho cum copiis missus primos adortus magna strage concidit. Hi fere primores gentis erant : reliqui facile ad naves compulsi. Bancho magna pecunia cæsorum sepulturam vendidisse dicitur, quorum sepulchra aiunt adhuc in Æmona insula ostendi. Danos toties male tentatis in Scotiam expeditionibus jure jurando sanxisse ferunt se nunquam hostiliter eò redituros.

VIII. Cum in Scotia rebus domi, forisque prospere succedentibus omnia pace florerent, Macbethus, qui consobrini ignavia semper sprete regni spem occultam in animo alebat, creditur somnio quodam ad eam confirmatus. Quadam enim nocte cum longiuscule abesset a Rege, visus est sibi tres fœminas forma augustiore quam humana vidisse : quarum una Angusiæ Thanum, altera Moraviæ, tertia Regem eum salutasset. Hoc somnio animus cupiditate, & spe æger vehementer incitatus omnes regnum adipiscendi vias secum volvebat, cum non injusta, ut ipsi videbatur, oblata est occasio. Duncanus e filia Sibardi Reguli Northumbrorum duos filios genuerat, Milcolumbum (3) Cammorum quasi dicas Megalocephalon, & Donaldum cognomento Banum : id est, album. Ex iis Milcolumbum vix dum puberem Cumbriæ præfecit. Id factum ejus Macbethus molestius, quam credi poterat, tulit, eam videlicet moram sibi ratus injectam, ut (4) priores jam magistratus juxta visum nocturnum adeptus aut omnino a regno excluderetur, aut eo tardius potiretur : cum præfectura Cumbriæ velut aditus ad (5) supremum magistratum semper esset habitus. Animus etiam per se ferox prope quotidianis convitiis uxoris (quæ omnium consiliorum ei erat conscia) stimulabatur. Igitur re cum intimis amicorum, in quibus erat Bancho, communicata, Regem opportunum insidiis ad Ennernessium nactus septimum jam regnantem annum obtruncat : ac manu collecta Sconam profectus populari favore fretus Regem se dicit. Liberi Duncanici tam repentino malo icti, cum

(1) Drumlaw sands, in the mouth of the Tay.

(2) To spoil and reave away.

(3) i. e. Great head.

(4) The thaneship of Angus and of Murray.

(5) The crown or kingdom.

simul & patrem cæsum, & auctorem cædis regnantem audirent, & insidias passim a tyranno collocari, ut eorum cæde regnum confirmaret, latebras fugæ subinde mutando saluti aliquandiu consuluerunt. Verum cum neque quicquam adversus potentiam ejus satis tutum videretur, neque ab homine natura sævo spes ulla clementiæ ostenderetur, diversi, Milcolumbus in Cumbriam, Donaldus (1) ad propinquos patris in Æbudas diffugiunt.

LXXXV. REX.

IX. MACBETHUS, ut regnum male partum stabiliret, potentiores magnis largitionibus sibi conciliat, securus de Regiis liberis ob ætatem, de vicinis Regibus ob mutuas similitudines. Potentioribus delentis populi favorem æquitate parare, severitate retinere decrevit. Igitur cum latrones punire statuisset, qui Duncani lenitate animos sustulerant, nec id posse fieri sine magno rerum motu videret, consilium iniit, ut per idoneos homines discordiarum semina inter eos spargerentur, & ex discordia provocaciones, & paucorum pari numero certamina in disjunctissimis Scotiæ locis omnia eodem die fierent. Quem ad diem cum convenissent frequentes, per homines fidos ad id commode dispositos omnes comprehensi. Eorum pœna cæteris metus est injectus. Præter Thanos Cathanesiæ, Rossæ, Sutherlandiæ, & Narniæ nonnullos etiam è potentioribus, quorum intestinis discordiis plebs attrita erat, sustulit. Ad Æbudas profectus jus severissime dixit. Inde reversus cum Macgillum, sive Macgildum Gallovidiæ longe potentissimum semel, atque iterum in jus vocasset, isque magis Milcolumbici factionis invidiam, quam objecta crimina pertimescens adesse renueret, missis eò copiis prælio victum capitali supplicio affecit. Per hæc summa tranquillitate restituta ad leges scribendas, rem a superioribus Regibus prope neglectam animum adjecit: tulitque longe plurimas, atque utilissimas, quæ nunc magno publico malo aut penitus ignotæ sunt, aut neglectæ jacent. Profususque per decennium ita regnum administravit, ut si vis in eo parando abfuisset, nemini superiorum Regum fuisset habitus inferior.

X. Verum cum ita præfidiis, & favore multitudinis se communitet, ut a vi sibi metuendum non arbitraretur, Regiæ (ut credibile est) cædis stimulis animum elatum in præceps impellentibus imperium perfidia partum in crudelissimam tyrannidem vertit. Primum suæ immanitatis impetum in Bauchonem Regiæ cædis sociam conjecit. De hoc vulgabatur fors per maleficos edita, fore ut ejus posteritas aliquando regno potiretur. Igitur veritus ne homo potens, & industrius, & Regio jam sanguine imbutus exemplum ab ipso propositum imitaretur, eum cum filio ad cœnam familiariter vocatum curat redeuntem per insidias interimendum, veluti per tumultum repente ortum. Fleanchus filius per tenebras ignotus evasit insidias. Ab amicis autem admonitus patrem a Rege dolo cæsum, suam quoque vitam peti, occultus in Valliam profugit. Hac cæde tam crudeliter, & perfidiose parata proceres sibi metuentes domum quisque suam secesserunt: ac raro & rari in aulam ventitabant. Igitur partim patefacta, partim vehementer omnibus suspecta crudelitate Regia ex mutuo timore inter eum, & proceres mutuuum odium natum. Atque inde cum cœlari amplius non posset, res in apertam tyrannidem evasit: ac palam levibus

(1) See cap. 1.

de causis, & plærunque confictis potentiores occidebantur. Eorum bonis facinororum circa Regem manus nomine custodiæ alebatur.

XI. Nec per hos tamen Rex vitam suam satis munitam ratus in colle Dunfinano, unde late in omnes partes est prospectus arcem ædificare aggressus. Cum opus ob difficultatem vecturæ tardius procederet, Thanis omnibus per universum regnum laborem per vices paritum, (1) operas, & jumenta imperavit : ipsosque velut operi præfectos adesse jussit. Erat tum Macduffus Fifæ Thanus longe potentissimus. Is vitam suam Regi committere non ausus, operas frequentes, & ex intimis amicorum, qui opus urgerent, eò misit. Rex sine operis (quod simulabatur) invisendi studio, sine (quod Macduffus metuebat) ut eum comprehenderet, cum advenisset, & forte jugum bonum oneri impar per adversum clivum subire non posset, Rex occasione succensendi libenter arrepta, minatus est se contumaciam Thani jampridem sibi perspectam domitutum, ac jugum ipsius collo impositurum. Macduffus re ad se perlata nihil cunctatus commendata uxori familia, ac navicula pro temporis angustia ornata in Lothianam transvectus, inde in Angliam abiit. Fugæ consilio audito Rex statim valida manu, si forte eum opprimere posset, in Fifam contendit. In arcem statim intromissus non invento Thano, in uxorem, & liberos, qui aderant omnem iram effudit. Bona in fiscum redacta, ipse (2) perduellis denunciatus, gravi indicta pœna, si quis vel congregi cum eo ausit. In cæteros quoque genere claros, aut opibus potentes sine discrimine sævitum. Ac jam ex eo contemptis proceribus, Rex domesticis consiliis regnum administrabat.

XII. Interea Macduffus in Angliam delatus Milcolumbum Regio cultu habitum apud Eduardum Regem invenit. Eduardus enim fractis in Anglia Danorum opibus, in regnum ab exilio revocatus multis de causis favore prosequeretur Milcolumbum ab avo materno (3) Si-bardo ad se adductum : vel quòd pater, avusque cum præessent Cumbriæ quatenus per tempora licuit, semper majoribus suis studuissent : vel quòd eventorum similitudo, & memoria periculorum eos conciliaret, quippe Regem utrunque, & injusto exilio a tyrannis multatos : vel quòd Regum afflictæ res facile hominum etiam alienissimorum animos commovent. Thanus igitur ubi primum per ocium Milcolumbum convenire potuit, cum longo sermone suæ fugæ infelicem necessitatem, Macbethi in omnes ordines crudelitatem, & omnium contra eum odia exposuisset, accurata oratione ad regnum paternum repetendum filium est hortatus : præsertim cum neque sine summo scelere patris necem impiam inultam relinquere, nec populi a Deo ipsi commissi miseria negligere, neque amicorum justa petentium precibus deesse posset. Præterea non ei defuturum neque Eduardi Regis optimi erga amicum, & supplicem officium, neque populi studium adversus tyrannum, neque numinis favorem pro bonis contra scelestum, nisi ipse sibi deesse velit. Milcolumbus, qui sæpe antea per homines à Macbetho summissos, ut eum per dolum ad se illiceret, sollicitatus fuerat de reditu, priusquam rem tantam fortunæ committeret, Macduffi fidem tentare statuit. Ego vero, inquit, nihil horum, quæ a te sunt exposita ignoro : sed vereor ne tu me, quem ad regnum suscipiendum invitas, penitus ignores. Eadem enim vitia, quæ jam multos Reges pessum

(1) Operæ, workmen.

(2) A rebel or traitor.

(3) Siward earl of Northumberland, of whom more is spoken hereafter.

dederunt libido, & avaritia in me quoque adsunt : sed quæ nunc privata fortuna occulit, ea regni licentia solvet. Proinde vide ne me non in regnum, sed in exitium voces. Cum Macduffus ad hæc subjecisset multorum libidinem liberali conjugio solvi, & avaritiam pœnuriæ metu amoto temperari : adjecit Milcolumbus se malle nunc apud amicum ingenuè fateri, quam fero cum maximo utriusque malo in vitio deprehendi : nihil sibi veri, nihil sinceri in animo esse : nemini prorsus fidere, & consilia ad omnes suspitionum auras mutare, & ex sui ingenii inconstantia judicium de aliis facere. Ad hæc Macduffus, Apage, inquit, Regii sanguinis, ac nominis dehonestamentum, & prodigium non ad regnum accersendum, sed in extremas orbis solitudines deportandum : & cum dicto iratus discedere parabat. Tum Milcolumbus hominis manu apprehensa causam simulationis ostendit, se toties Macbethi insidiis petitum, ut non temere cuivis audeat credere. At in Macduffi nec genere, nec moribus, nec fama, nec fortuna quicquam se scire, unde fraudem extimescat. Igitur data, acceptaque fide de tyranni exitio consultant, amicis per secretos nuncios præmonitis, ab Eduardo Rege decem millia militum accipiunt : duce omnibus præfecto Sibardo Milcolumbi avo materno.

XIII. Ad famam ejus exercitus magni in Scotia motus facti : magni quotidie ad novum Regem concursus. Macbethus prope desertus ab omnibus, cum in tam repentina defectione nihil melius occurreret, in arcem Dunsinanam se inclusit, missis in Æbudas, & Hiberniam amicis, ut pecunia illinc militem conducerent. Milcolumbus consilio ejus audito recta ad eum ducit, populo quacunq̃ ibat bene precante, ac faustis acclamationibus eum prosequente. Hoc velut omine victoriæ læti milites frondes virentes galeis omnes apposuerunt, triumphantiumque magis quam ad pugnam progredientium specie agmen incedebat. Ea perterritus hostium fiducia Macbethus confestim in fugam se dedit : milites ejus a duce deserti Milcolambo se dediderunt. (1) Multa hic fabulose quidam nostrorum affingunt : sed quia theatris, aut Milesiis fabulis sunt aptiora, quam historiæ, ea omitto. Macbethus septemdecim annis rei Scoticæ præfuit. Decem primis optimi Regis officio est functus : septem supremis crudelitatem sævissimorum tyrannorum facile æquavit.

LXXXVI. REX.

XIV. MILCOLUMBUS recuperato paterno regno Sconæ vicesimo quinto die Aprilis, anno a Christo nato 1057, Rex fuit declaratus. Statim regno suscepto conventum Forfaram indixit. Primum omnium liberis eorum, qui a Macbetho erant occisi, bona paterna restituit. (2) A nonnullis primus creditur nova, & peregrina nomina,

(1) Macduffus tyrannum fugientem assecutus, caput occisi ad suos retulit. MS.

(2) Our author only relates the opinion of others, not his own; for 'tis manifest, by the book of the old laws of Scotland, that king Kenneth, great grandfather to king Malcolm Canmore, had instituted earls, barons and knights in his time. And there is here an ellipse of quales or ut before Duces, importing, not that all these different degrees and titles of honour were introduced by Malcolm

III. but that he first began to introduce any of them, of which Buchanan makes a full enumeration, not only of those that were supposed to be introduced at that time, but afterwards down to his own. He himself relates lib. 10. cap. 4. that the first dukes created in Scotland were David of Rothesay, and Robert of Albany; the latter the brother, and the former the son of Robert II. and marquises were first created by king James VI. in Buchanan's own time.

quibus honorum gradus distinguntur a vicinis accepta, nec minus barbara, quam erant priora introduxisse Duces, Marchiones, Comites, Barones, Ridaros, sive Equites. In primis Fifæ Thanus Macduffus Comes est appellatus: multique præterea pro suis erga rem Scoticam meritis novis titulis honorati. Sunt, qui tradant tum primæ cœptum, ut nobiliores ab agris cognomina fumerent, quod equidem falsum puto, cum ea consuetudo ne nunc quidem apud præcos Scotos sit recepta: totaque tum Scotia præco sermone, & institutis uteretur. Loco vero cognominis more Græcorum patris nomen proprio subjicerent: aut ex eventu aliquo, notave corporis, aut animi vocabulum affigebant: eundemque tum fuisse morem Gallis indicant illa Regia cognomenta Crassi, Calvi, Balbi: item multarum nobilium in Anglia familiarum cognomina, eorum maxime, qui circa eadem hæc tempora Gulielmum Normanum secuti in Anglia sedes posuerunt. Apud reliquos etiam Gallos sero mos cognomina ab agris ducendi receptus videtur, ut ex Frossardi scriptoris minime contemnendi historia intelligi potest. Macduffo in præmium navatæ operæ tria petenti privilegia sunt concessa: ut posterius ejus Regem coronandum in cathedra collocarent: ut in Regio exercitu primæ aciei præessent: ut ob (1) cædem impræmeditatam hominis generosi viginti quatuor, ob plebæi duodecim marcas argenti solverent: quæ postrema lex usque ad ætatem patrum nostrorum, quandiu scilicet ex ea familia supervit quisquam, duravit.

XV. Hæc dum Förfaræ geruntur, qui supererant ex factione Macbethi filium ejus Luthlacum (cui ex ingenio cognomen inditum erat fatuo) Sconam ductum Regem appellant. Hunc Milcolumbus in valle Bogiana affectus tertio quam Regis nomen susceperat mense occidit. Generi tamen Regio tributum, ut mortuus una cum patris corpore in Regium sepulchrum in Iona inferretur. Ex eo in summa pace quatuor annis exactis, affertur validam latronum manum Cocaburni saltum insidere, ac Lothianam, & Marciam cum magno agricolarum damno infestare. Eos Patricius Dumbarius non sine labore domuit, quadraginta e suis amissis. E latronibus sexcenti in congressu perierunt: quadraginta capti laqueo strangulati. Ob id facinus Patricius Marcie Comes dictus. Regno ita confirmato, ut nulla vis aperta ei nocere posset, Rex occultis insidiis est petitus. Tota conjuratione ad eum delata, principem ejus nihil ea de re suspicantem ad se vocat: ac longiore sermone familiariter instituto solus in vallem secretam alius subsistere jussis hominem seducit. Ibi exprobratis ei superioribus beneficiis, & commemoratis insidiis in suum caput structis, Quin tu nunc, ait, armatus armatum, si tantum tibi animi est, aggredere, & quod per dolum petis virtute præmium tibi para. Ille percussus re subita humi dejecit se supplex, ac veniam a Rege non minus clemente, quam forti obtinuit. Hujus facinoris meminit Matthæus Paris.

XVI. Interea Edgarus, cui (2) secundum Eduardum regnum Angliæ debebatur, in Scotiam ventis adversis actus cum tota familia applicuit. De hoc viro, ut quæ sequuntur facilius intelligi possint, pauca supra repetam. (3) Edmondo Rege Anglorum scelere suorum oc-

(1) By chand melle or chance-medley, not of fore-thought felony.

(2) i. e. post Eduardum.

(3) For the more clear understanding of this passage, which sundry have thought somewhat obscure, it is to be remarked,

cifo, Canutus Danus, qui in parte insulæ regnabat, totam statim occupat. Filios Edmondi Eduardum, & Edmondum ad se adductos initio liberaliter habuit. Deinde prava ambitione impulsus eorum cæde regnum confirmare suis posteris cupiens eos clam tollendos ad Valgarum Sueciæ præfectum misit. Is audita puerorum nobilitate, inspecta ætate, & innocentia, fortunæ etiam misertus, mentitus Canuto de cæde in Hungariam ad Solomonem Regem eos misit. Ibi cum Regio cultu educarentur, tanta indoles in Eduardo eluxit, ut ex omni juventute eum potissimum eligeret, cui Agatham filiam in matrimonium daret. Ex eo geniti Edgarus, Margarita, & Christiana. Interea Canuto mortuo successit Hardicanutus. Eo cæso revocatus est è Normania, ubi tum exulabat (1) Eduardus cum fratre Alredo, misso qui eos reduceret Goduino homine præpotente, Anglici quidem generis, sed qui Canuti filiam haberet conjugem. Is cupidus regni in suam familiam transferendi Alredum veneno sustulit. Eduardus magis numinis providentia, quam humano consilio servatus regnum in Angliâ sanctissime gessit. Liberis autem cum careret, nihil prius habuit, quam ut propinquos suos ex Hungaria ad id munus suscipiendum revocaret: atque Edgardo reduci statim cedere voluit. Sed ille cum Regis pietate modestia certans eo vivo se regnaturum negavit.

XVII. Tandem Eduardo Rege defuncto Haraldus Goduini filius regnum fraude quidem invasit. Agatham tamen Hungaram cum liberis humanissime tractabat. Sed eo quoque a Guilielmo Normano

that Eldred (or Ethelred) king of England had by his first wife Elgiva this Edmund (surnamed Ironside) afterwards king of England: thereafter being overcome by Sweno (or Sweyn) king of the Danes, he fled into Normandy, and married Emma daughter to Richard duke of Normandy. This queen Emma, Eldred's second wife, bare to him two sons, Edward, thereafter king, and Alured (or Alfred) whom he left in Normandy with their grandfather, and coming over to England, recovered his kingdom, and reigned some years, but he was killed by Canute. Edmund Ironside his son by the first wife regained the half of the kingdom from Canute, but was killed by his subject and brother-in-law Edric, leaving two sons, Edward (surnamed the outlaw) and Edmund (or, as some call him, Edwin) who lived and died in Hungary. Edward the eldest son married Agatha, daughter to the king of Hungary, by whom he had one son, Edgar Atheling (i. e. truly noble, to denote his being of royal blood, of whom much is spoken hereafter) and two daughters, Margaret queen of Scots, spouse to king Malcolm Canmore, and Christian, a nun at Wilton. Canute's posterity being cut off, earl Goodwin was sent to bring home the two sons of Eldred out of Normandy, where their father had left them. Alured died of poison. Edward, called St. Edward, was made king, the English

thinking, that his elder brother Edmund Ironside's children were dead. So that we must distinguish the two Edwards, whereof the one was half-brother to Edmund Ironside, called St. Edward, king of England, the other was his son, and lived and died in Hungary: but his children, Edgar Atheling, Margaret, and Christian came home to England, and thereafter to Scotland. But there is no great fear of confounding the two Edwards, even tho' we knew nothing of their history, but what our author relates. The former, commonly called the confessor, brother to Edmond, surnamed Ironside, Buchanan tells us, was at that time an exile in Normandy; and the other Edward, distinguished by the surname of outlaw, son of the same Edmond, in Hungary, married to the daughter of Solomon king of that country. All that our author intended by relating this passage of the English history, which is connected with that of Scotland, was to render the story of Edgar, the son of this last, the clearer, who, driven by stress of weather at sea landed in Scotland, with his brother and sisters, as he was desirous to return into Hungary, and whose sister Margaret became queen of Scotland.

(1) Scil. the two sons of Eldred, and half-brothers of king Edmund Ironside. Desiderat hic locus verba aliquot librorum incuria fortassis amissa, ut ita legatur, Eduardus Edmondi Regis ex Emma

jam profligato, Edgarus cum matre, & fororibus crudelitatem ejus vitans cum in Hungariam redire statuisset, vi tempestatis in Scotiam apulit. Ibi a Milcolumbo receptus hospitaliter, accepta in uxorem Margarita (1) sorore affinis etiam factus. (2) Gulielmus tum in Anglia rerum potitus, levissimis de causis in omnes Anglici, ac Danici generis nobiles sæviebat. Certior autem factus, quæ in Scotia gererentur, ac veritus ne nova aliqua tempestas illinc oriretur, fœcilem mittit, qui Edgarum deposceret, ac ni dederetur, bellum indiceret. Milcolumbus crudele, & nefarium ratus supplicem, hospitem, affinem, hominem denique, cui ne inimici quidem ullum crimen objicere possent, ad supplicium dedere hosti immanissimo, quidvis potius pati decrevit. Itaque non Edgarum modo retinuit, sed & amicos ejus maximo numero domo profugos recepit: prædiisque donavit: quorum posterum in multas, atque opulentas familias propagati sunt.

XVIII. Bello inter Scotos, & Anglos ob has causas orto, Sibardus Northumbriæ Regulus Edgardo favens copias cum Scotis conjunxit. Normanus rebus prospere succedentibus tumidus tanquam levi momento bello Scotico defuncturus, Rogerum quendam suæ nationis hominem domi nobilem cum copiis in Northumbriam misit. Eo victo, & profligato, ac demum a suis cæso Richardus Gloeltriæ Comes majore cum exercitu missus, a Patricio Dumbario levibus præliis fatigatus, & latius prædari prohibitus cum nihil promoveret, multo majores copias eò duxit Odo Gulielmi frater (3) ex Episcopo Bajocensi Cantii Comes factus. Quem, cum late Northumbriam populatus fuisset, (4) ac cæsis nonnullis, qui populatione eum prohibere nitebantur, redeuntem cum ingenti præda Milcolumbus, & Sibardus adortum spoliis exuerunt, multis de ejus exercitu interemptis, & captis. Neque Robertus Gulielmi filius suppleto exercitu eò missus ullum (5) operæ præcium fecit, nisi quòd ad Tinam amnem positis castris (6) bellum propulit, magis quam intulit: atque interea Novum castrum vetustate pene collapsum restituit. Gulielmus longo magis quam utili, aut necessario bello fatigatus, tandem lenita paulum ferocia animum ad studium pacis adjecit. Pax his legibus facta, ut in Stammeria, quasi dicas ericeto lapidoso, (id enim ex re nomen est loco) limes regnorum describeretur. In limite crux lapidea statuta, quæ Regum statuas, & insignia utrinque haberet. Ea quandiu stetit, Regia crux fuit appellata. Cumbriam Milcolumbus teneret, quo jure majores ejus eam tenuissent. Edgarus a Gulielmo in gratiam receptus, ac prædiis amplis donatus, ut ab omni rerum novandarum susceptione abesset, quandiu vixit nunquam ab aula discessit. Voldiosus Sibardi filius receptis bonis paternis, in affinitatem etiam Regiam ascitus accepta uxore nepte Regis ex filia.

XIX. Pacem externam intestini tumultus sunt consecuti. Gallo-

Normanica frater cum fratre Alredo; vel sic, Eduardus cum fratre Alredo Edmondi Regis ex matre Emma, vel è diversa matre fratres. Cras.

(1) 1070 al. 1067.

(2) William the conqueror, duke of Normandy, who had subdued England, killed Harold king thereof, and made himself be crowned king of England, by right of conquest.

(3) Whilst his brother William was duke of Normandy, he was bishop of Bayeux in France, but when his brother came to be king of England, he became earl of Kent.

(4) Cr. delet ac.

(5) A thing more worthy of remembrance, or notable.

(6) Held off the war.

vidiani, & Æbudenſes vicina omnia non ſine cæde populabantur. Et Moravi cum Roſſianis, & Cathaneſiis, aliisque propinquis facta conjuratione, adjunctis etiam Infulanorum proximis majore mole bellum ciebant. Adverſus Gallovidianos Valterus Banchonis ex Fleancho filio nepos jamdudum a (1) Rege in gratiam receptus, in reliquos rebelles Macduffus eſt miſſus, dum Rex cogeret copias majores. Valterus cæſo tumultus duce, ita cæteram multitudinem preſſit, ut Rex eum reverſum ob rem bene geſtam Stuartum totius Scotiæ fecerit : quaſi dicas œconomum. Hic magiſtratus cenſus omnes Regios colligit : juridiſtionem etiam qualem conventuum, præfeſti habent, ac prorſus (2) idem eſt cum eo, quem priores Thanum appellabant. Atque nunc ſermone Anglico patrium ſuperante, regionum Thani plariſque in locis Stuarti vocantur : & qui illis erat Abthanus, nunc Stuartus Scotiæ nominatur. Paucis in locis vetus Thani nomen adhuc manet. Ab hoc Valtero cæpit initium Stuartorum familia, quæ jam diu apud Scotos rerum potitur.

XX. Macduffus in regione diverſa cum ad Marriæ fines veniſſet, Marrianis pecuniam, ne fines eorum ingrederetur, pollicentibus multitudinem hoſtium veritus rem ſimulatione tranſactionis conditionibus ferendis ſuſpenderit, donec Rex ipſe majoribus cum copiis advenit. Cum ad Monimufcum vicum conjunctis caſtris fuiſſet ventum, Rex audita multitudine hoſtium ſollicitus, (3) Andreæ Apoſtolo, quem velut deum tutelarem Scoti colebant, vicum, in quo tendebat (4) ſe donaturum vovit, ſi victor ex ea expeditione reverteretur. (5) Paucis inde caſtris ventum ad Spæam, omnium Scotiæ fluminum rapidiſſimum. Hoſtium ibi tantum numerum quantum ex illis regionibus cogi poſſe nunquam credidiſſet, in ulteriore ripa ad tranſitum prohibendum ſtare conſpicatus, ſignifero cunctante flumen ingredi ſignum ei ablatum Alexandro Carroni equiti notæ fortitudinis dedit : poſterisque ejus is honos habitus, ut Regium in bello vexillum ferrent. Ei pro Carroie poſtea cognomen Scrimigero poſitum : quod magiſtrum tractandorum armorum multum ſibi ex eo ſtudio arrogantem ipſe vera virtute fretus, artiſque ejus penitus imperitus vicifſet. Regem jam flumen ingredientem (6) inſulati ſacerdotes ſunt morati : qui eo permittente ad hoſtem profeſti bellum citra ſanguinem finierunt. Nobiliores vita tantum impetrata ſe dederunt. Eorum, qui maxime inquieti, & ſeditionum autores fuiſſe comperti ſunt, bonis multati perpetuæ cuſtodix mancipantur.

XXI. Pace domi, foriſque magnis laboribus parta, ad mores publicos emendandos converſus ipſe & ſanctiſſime vivebat, & alios exemplo ad modeſtiam, & æquitatem provocabat. Creditum eſt eum in

(1) His grandfather Bancho had conſpired with Mackbeth to kill Malcolm's father king Duncan, ſee cap. 8. thereafter when Bancho was cut off by Mackbeth, cap. 10. Fleanchus fled into Wales, where he begot this Walter, progenitor of the Stewarts upon the prince of Wales' daughter : who coming to age, returned to Scotland, and was reconciled to king Malcolm.

(2) Perizonius, in his 13th note on Sanctii Minerva lib. 4. cap. 6. cenſures Scoppius and others for exploding idem

cum illo, and the like, as bad Latin. The expreſſion he maintains or the conſtruction is the ſame in idem cum illo, as in unus cum illo, ſimilis cum illo, æque, pariter, juxta cum illo ; in Plautus, Salluſt, Cæſar. Hence alſo unum idemque are often conjoined, as of the ſame uſe and ſignification.

(3) To the kirk of St. Andrew's, and biſhop thereof.

(4) Scil. caſtra, where he encamped.

(5) A few days marching.

(6) With their mitres on their heads.

hac re multum consiliis, & adhortationibus Reginae lectissimæ, & singulari pietate fœminæ adjutum. Illa quidem in pauperes, & sacerdotes nullum humanitatis officium omittebat: nec mater Agatha, & soror Christiana in ullo pietatis officio Reginae cedebat. Nam quoniam tum monachus inter præcipua pietatis instituta habebatur, utraque relictis rerum humanarum molestiis in virginum monasteria sese incluserunt. Rex ad quatuor priores Episcopatus Fani Andreae, Glascuæ, Candidæ casæ, & Murthlaci (qui Episcoporum inertia veterem disciplinam aut solverant, aut abjecerant) adjecit Moraviensem, & Cathanesium, conquestis hominibus, prout illa ferebant tempora, doctis, & piis. Luxum etiam jam tum non solum per frequentiam Anglorum, aliarumque gentium exterarum commercia, sed multis exulibus Anglici generis receptis, & per universum regnum diffusis; ingravescentem coercere prope frustra conatus est. Maximus ei labor fuit, dum ad veteris parsimoniam modum revocare studet proceres: qui admissio semel voluptatum delinimento non modo in pejus facile promoebant, sed in præceps rapi se patiebantur, fœdissimumque etiam vitium elegantiam, & munditiarum falso nomine dissimulare conabantur. Milcolumbus cum non modò religioni, sed etiam rei militari summam inde perniciem impendere conspiceret, primum diligenter suam familiam expurgavit: deinde leges sumptuarias severissimas, gravi adjecta pœna adversus violatores tulit. His autem remediis cum (1) rem sifteret magis, quam curaret, nunquam tamen desistit, quoad vixit, omni conatu urgere. Uxoris etiam precibus desisse fertur, ut primam novæ nuptæ noctem, quæ proceribus per gradus quosdam lege Regis Eugenii debebatur, sponsus dimidiata argenti marca redimere posset: quam pensionem adhuc Marchetas mulierum vocant.

XXII. Dum Milcolumbus moribus emendandis intentus est, Gulielmus Rex Anglorum moritur. Succedit ei filius Gulielmus Rufus. Inter duos Reges tam discordi ingenio pax diuturna esse non poterat. Rex enim Scotorum tum maxime alterum Dunelmi templum in Anglia, alteram ad Dunum Fermelini in Scotia magnis sumptibus ædificabat, remque ecclesiasticam labantem confirmabat, Turgotumque (2) præfectum monachorum Dunelmensium ad Episcopatum Fani Andreae transfert: cum interea Rufus silvas ad ferarum venationes includens, ut laxius spatium complecteretur, monasteria, vicosque diruebat. Anselmum Normanum Cantuarie tum Archiepiscopum liberius admonentem insula exegit. Causam belli adversus Scotos ferens Annevici arcem cæso præsidio, fraude interceptit. Milcolumbus rebus frustra repetitis magno exercitu arcem obsedit. Custodes arcis pene ad omnium rerum penuriam redacti de deditioe collocuti, petunt ut Rex adesset, ad claves recipiendas. Eas dum ad cuspidem lanceæ suspensas Rex incautus accipit, miles ferro in oculum adacto eum interimit. Filius quoque ejus Eduardus dum salutis suæ negligentior vindictæ cupiditate in hostem incautius irruit, ex vulnere brevi moritur. Scoti gemina clade ex (3) duorum Regum morte turbati soluta obsidione domos abeunt, & Margarita mœrore confecta non diu viro, & filio fuit superstes. Corpora Regum e Tinmutho, (quod ad ostium Tinæ cœnobium est) ubi primum fuerant sepulta Fermelino-

(1) MS. Malum sifteret.

(2) Abbot.

(3) Of king Malcolm Canmore, and

prince Edward his son, apparent heir to the crown.

danum relata sunt. Regnum tenuit Milcolumbus annos triginta sex, nullo proflus vitio notabilis : multis, & magnis virtutibus ad posteros insignis. Genuit ex Margarita sex filios : e quibus Eduardus in obsidione Annevici è vulnere mortem obiit. Edmondus, & Etheldredus exules in Angliam a Donaldo patruo pulsus interierunt. Tres reliqui Edgarus, Alexander, & David regnum deinceps tenuerunt. Durarum filiarum major Matildis, cognomento Bona, Henrico Regi Anglorum, minor Maria Eufathio Bononiæ maritimæ Regulo nupsit. Inter prodigia hoc tempore numeratur maris Germanici tam insolita inundatio, ut non agros modo demerserit, & arenis obruerit, sed vicos, oppida, & arces everterit. Tonitrua etiam solito frequentiora, ac magis horrenda : pluresque, quam unquam in Britannia memoriæ proditum fuerit, fulminibus exanimati.

LXXXVII. R E X.

XXIII. MILCOLUMBO rebus humanis sublato Donaldus Banus, hoc est Albus, ejus frater, qui Macbethi metu in Æbudas perferat, Magno Regi Noruegorum omnes insulas pollicitus, si ejus auxilio regno Scotorum potiretur, nullo fere negotio Rex est declaratus, maxime ab iis, qui superiorem Regem corruptæ majorum disciplinæ falso insimulabant : Anglosque domo pulsos in Scotorum agris collocatos dolebant. Edgarus in tam subita mutatione rerum, sororis liberis per ætatem adhuc infirmis metuens, eos in Angliam ad se transportandos curavit : sed ea viri optimi pietas calumnia non caruit. Nam ab Orgero Anglo gratiam apud Gulielmum Rufum Regem aucupante accusatus est, quod occulte jactaret, se, suosque propinquos legitimos regni hæredes. Id crimen cum delator nullis testibus confirmaret, certaminis alexæ judicium committitur. Tandem delator ab alio Anglo, qui pro Edgardo jam seniore nec satis firma valetudine se ad certamen obtulerat, victus est. Donaldum, qui externis auxiliis cum sua factione conjunctis regnum invaserat, cum boni omnes, apud quos sacrosancta erat Milcolumbi, & Margaritæ memoria, odissent, ipse id odium sua temeritate vehementer auxit, multa inter suos capiti nobilium minatus, qui sacramentum dicere abnuebant. Igitur Duncanum Milcolumbi nothum, qui apud Rufum diu honesto loco militaverat, adversus Donaldum accersunt. Ad ejus adventum multis deficientibus, Donaldus rebus suis diffidens, post sextum quam regnum invaserat mensem in Æbudas profugit.

LXXXVIII. R E X.

XXIV. N E C Duncanus diu regnum tenuit : homo enim militaris, & artium pacis non admodum gnarus, cum imperiosus, quam civilis ratio exigebat, omnia tractaret, brevi in maximum majoris partis odium incurrit. Id cum Donaldus exul ad omnes ejus motus intentus rescisset, corrupto Macpendiro Merniæ Comite Duncanum in Tairchia nocte curat obruncandum. Post annum & sex menses quam regnare cœperat, ipse, bonis cum inopia melioris magis tolerantibus, quam probantibus, plus minus triennio turbulentissimum regnum gessit : hinc Insulanis, hinc Anglis regnum infestantibus. Accessit & illa major invidia ex insulis occidentalibus per Magnum Noruegorum Regem occupatis : quas etsi ille velut per vim ingressus esset, tamen omnes intelligebant, fraudem subesse, non se commovente ad tantam contumeliam Donaldus. Ac tandem multo vehementius accensa est publica indignatio, secreta ejus pactione in vulgus prolata.

LXXXIX. REX.

XXV. IGITUR occultis nunciis actum cum Edgardo Milcolumbi filio, ut ad regnum capeffendum se duce[m] præberet: non defutura, ubi primum ad limitem veniret, auxilia. Nec vana fuerunt promiffa. Edgarus enim cum perEdgarum avunculum modicis auxiliis a Rufo impetratis vix Scotiam est ingreffus, cum Donaldus a fuis deftitutus fugit: atque e fuga retractus ad Edgarum adducitur: & in vincula coniectus non multo post mortuus est. Edgarus in Regnum summo omnium ordinum confensu reductus, primum omnium pacem cum Gulielmo Anglo fecit: atque eo fine liberis defuncto, eandem cum Henrico ejus fratre confirmavit. Ei Matildem sororem (cui ex moribus, uti dictum est, cognomen Bonæ datum fuit) uxorem dedit. Ex eo matrimonio geniti sunt (1) Gulielmus, Richardus, Eufemia, & Matildis. Regnavit Edgarus in summa pace annos novem, & sex menses, bonis omnibus carus, & verendus: malis adeo formidabilis, ut toto ejus regni tempore nulli motus intestini, nullus ab hoste externo metus fuerit. Unum operum civilium ejus monumentum fuit Coldingamiæ cœnobium Divæ Ebbæ virgini dicatum, septimo regni anno: posterius in Cutberti nomen translatum.

XC. REX.

XXVI. EDGARO sine liberis defuncto, successit frater Alexander cognomento Acer. Hunc inito statim regno juvenus quietis impatiens rata pacatum (hoc est, ut ipsa interpretabatur, ignavum) futurum exemplo fratris, ut majore cum licentia latrocineretur, cum occulta fraude tollere decrevit. Ille patefacta conjuratione in ultimam usque Rossiam fugere molientes eos est secutus. (2) Cum ad Spæam amnem constitissent, ac freti rapiditate fluminis transitu Regem prohibere conarentur, Rex a fuis retentus, quod æstu maris allabente impermeabilis videretur amnis, ipse primus calcaribus equo subditis, cæteris, ne Regem in tanto periculo desererent, sequentibus, ad hostem ire pergit. Verum (ut dixi) a fuis retentus Alexandro Carroni Alexandri, cujus supra meminimus, filio partem exercitus dedit, qui subito cum fuis amnem ingreffus audaciæ miraculo adeo conterruit hostes, ut passim in fugam statim se conjicerent. Multi inter fugiendum cæsi: principes eorum vel tum capti, vel postea ad Regem adducti laqueo strangulati. Hæc expeditio ex illo ad finem usque vitæ pacem ei præstitit. Redeunti per Merniam occurrit mulier paupercula graviter querens maritum suum a Comitis Merniæ filio, quem in jus ob æs alienum vocasset, loris cæsum. Rex indignabundus ex equo defiliens non prius conscendit, quam supplicio facinoris auctor fuisset affectus. Ita demum ad Ennergoream, vel, ut alii scribunt, ad Baledgar, hoc est Edgari villam est reversus. Ex his rebus ab eo gestis sunt, qui Acris nomen ei inditum putant. Alii magis tragicam cognominis causam

(1) William and Richard were both drowned, returning out of Normandy; see cap. 30. Euphemia died unmarried; Matildis or Maud married Henry IV. emperor, to whom she bare no children; thereafter she married Geoffrey Plantagenet, earl of Anjou in France, to whom she bare Henry II. king of England.

(2) Cum ad Spæam amnem constitissent, ac freti rapiditate fluminis, transitu Regem prohibere conarentur, etsi maris æstu allabente impermeabilis videretur amnis, ipse tamen primus calcaribus equo subditis, cæteris ne Regem in tanto periculo desererent sequentibus, ad hostem ire pergit. Verum a fuis retentus Alex. Carroni, &c. MS.

afferunt, latrones scilicet a ministro cubiculari corrupto, Rege dormiente intrinmissos, Alexandrum vero forte experrectum, primum ministrum, a quo proditus erat, deinde sex e latronibus interemisse. Ad hæc tumultu in aula concitato cæteros fugisse, Alexandrum fugientibus instituisse, donec major eorum pars concisa fuisset. Post hæc ad pacis opera conversus Fanum Michaelis ad Sconam a fundamentis extruxit. (1) Collegium, quod ibi erat, sacerdotum in cænobium Monachorum mutavit. In Æmonam insulam tempestate delatus ibi prope ad extreme periculum ex fame venit : cum nullum per aliquot dies nec ipse, neque comites victum habuissent, nisi quem apud solitariæ vitæ cultorem (eremitas vulgo appellant) invenerunt. Ibi quoque Fanum in memoriam Divi Columbi extruxit, adjectis Canonicis, (ut vocant) & agris, qui eos alerent. Fanum quoque Andræ satis antea dives, non modo donariis, sed etiam agris auxit. Ædem ad Fermelini Dunum a patre cœptam perfecit, & proventibus locupletavit. His fere pace, belloque gestis, cum septemdecim annos rei Scoticæ præfuisset, decessit, nullis è Sibylla Gulielmi Normani filia relictis liberis.

XCI. REX.

XXVII. DAVID ei frater successit anno a Christo nato 1124. Is, cum fratres ejus, alter post alterum in Scotia rerum potirentur, in Anglia apud Matildem sororem hæsit. Ibi uxorem accæpit Matildem propinquam suam forma, divitiis, ac nobilitate florentem. Erat enim ei pater Voldiosus Northumbriæ Comes : mater Iuditha Gulielmi Normani neptis. Ex ea filium suscæpit Henricum, in quo statim a pueritia & paterna, & materna indoles eluxit. Ex hoc matrimonio magnis proventibus auctus, nempe Comitatus Northumbriæ, & Hundintoniæ, sive Venantoduni cum magna civium gratulatione ad regnum accipiendum in Scotiam venit. Nam etsi parentum memoria ad popularis gratiæ conciliationem magnum momentum haberet, propria tamen virtute effecit, ut aliena commendatione ad laudem nihil egeret. Erat enim cuivis Regum in cæteris virtutibus par : audiendi vero causas tenuiorum facilitate longe superior. Potentiorum querelas ipse audiebat. Si quis judicum falsum judicasset, res judicatas non rescindebat : sed judicem litis æstimationem cogebat victo pendere. Luxuriam latius proserpentem patris exemplo coercuit. Artifices, & inventores earum illecebrarum, quæ gulam irritant, regno eiecit. Parentum, ac propinquorum beneficentiam venia potius, quam laude dignam in augendis proventibus ecclesiasticis longe superavit. Monasteria vel collapsa vetustate, vel bellorum injuriis diruta instauravit. Præterea nova a fundamentis multa extruxit. Ad sex Episcopatus priores quatuor adjecit Rossiensem, Brechinensem, Caledoniensem, & Dumblanensem. Hos ut proventibus annuis ditaret, posteros Reges pene ad inopiam redexit, maximâ Regionum agrorum parte ad Monachorum alimenta consecrata.

XXVIII. Ioannes Major, qui in studio Theologiæ magnum nomen me puero habuit, cum reliqua hujus Regis acta magnis laudibus prosequatur, hanc profusam ejus in monasteria largitionem gravi, atque utinam minus vera oratione incessit. Hanc ego quoque immodicam publicæ pecuniæ, atque adeo patrimonii profusionem eò magis demiror, quòd eisdem illis temporibus Divus Bernardus acerbissimis con-

(1) 1114 anno regni 7mo.

cionibus sacerdotes, & monachos ob luxuriæ sumptus immoderatos vexat : qui tamen ad nostram ætatem collati modici videri possent. Fructus autem, qui secuti sunt, harum donationum quale fuerit consilium ostendunt. Nam ut in corporibus fagina distentis usus omnium membrorum perit : ita ingeniorum igniculi luxuria oppressi in cœnobiis ex eo elanguerunt : literarum studia sunt extincta, pietas in superstitionem degeneravit : & velut in agro inculto vitiorum omnium semina suppullularunt.

XXIX. Unum toto regni tempore civilem tumultum verius quam bellum sensit : sed is brevi, Ænea Moraviæ Comite cum suorum magna multitudine cæso, conquieuit. Milcolumbus Macbethus cum novam seditionem accendere tentaret, in arcem Rosburgi custodiendus datur. Cæteris rebus ex sententia succedentibus, duplex supervenit molestia, aut verius calamitas. Altera ex uxoris, altera ex filii morte immatura. Uxore quidem Matilde summo genere, forma, moribus orbatus, quam & vivam unice amavit, & in ætatis flore mortuam ita desideravit, ut (1) plus viginti annis non modo cœlebs, sed expers etiam veneris superfuisset, nunquam tamen vis doloris ei (2) fuerit impedimento, quo minus & pace, & bello publicis muneribus fungeretur. De filio suo loco dicemus.

XXX. Cum David se totum studiis pacis dedidisset, res in Anglia turbata invitum ad bellum pertraxerunt. Henrici enim Angli tota sobole præter Matildem filiam in trajectu a Galliis submersa, Anglus eum casum adeo graviter tulit, ut nunquam deinde risisset tradatur. Matildis, quæ sola tantæ cladi superstes fuerat, Henrico quarto Imperatori nupsit. Ea, marito sine liberis mortuo, ad patrem in Angliam rediit. Hanc ille (metuens & viduæ, & orbæ, si quid ipsi humanitus accidisset) ut in regno confirmaret, nobilitatem sacramento (3) in verba ejus adegit : & in spem nepotum Galfredo Plantageneto Andegavorum Comiti eam collocavit. Intra quinquennium post id matrimonium (4) Robertus Dux Normaniæ, atque Henricus Rex decesserunt : & Galfredus Andegavus gravi morbo correptus lecto affixus jacebat.

XXXI. Stephanus interea Bononiæ maritimæ Comes per hanc Regiæ stirpis solitudinem animum adjecit ad regnum Angliæ occupandum : neque rem fore difficilem arbitrabatur : cum ob adversæ partis infirmitatem, tum quòd a Regio genere non esset alienus. Erat enim ex filia Gulielmi Normani, quæ Comiti Blænsi nupsit, genitus. In matrimonio autem habebat Matildem superioris Bononiæ Comitis filiam, Matildis autem Imperatricis consobrinam : ac (5) e Davidis Regis Scotorum sorore Maria natam. Tot igitur propinquitatibus, & absentia Reginæ Anglorum, & Galfredi valetudine fretus facile se Anglia potiturum sperabat. Ut autem ad eam spem aditus facilior esset, nihil reveritus fidem juris jurandi, quòd Reginæ una cum reliquis propinquis dederat, Episcopus Anglos ejusdem sacramenti socios ad eandem impietatem magnis pollicitationibus pel-

(1) An ellipse of *quavis* or *etfi*.

(2) MS. *ei impedimento fuit*.

(3) Made them swear homage and allegiance to her, as to the lawful successor of the crown of England.

(4) Robert duke of Normandy, eldest son to William the conqueror, being buried in the holy-war of Jerusalem, was

put by the crown of England, first, by his younger brother William Rufus, and thereafter by his youngest brother Henry Beauclerc, who also took him captive, put out his eyes, and kept him in prison till he died.

(5) See cap. 22.

lexit. In primis autem Gulielmum Eboracensem Archiepiscopum, qui princeps in verba Matildis juraverat, & Rogerium Sarisburiensem Episcopum, qui non modo ipse jurarat, sed cæteris etiam proceribus verba præerat. Hac fiducia, Henrico avunculo nondum sepulto, regnum ingressus primum biennium fatis tranquillum egit: eoque insolentior factus, & pacta cum Anglis negligere, & cum vicinis arrogantius agere cœpit.

XXXII. Postquam Anglos omnes partim metu, partim pactionibus in verba adegisset, legatos ad Davidem Scotorum Regem misit, qui cum ut idem faceret, ob Cumbriam, Northumbriam & Hundintoniam admonerent. David respondit, se non ita pridem una cum ipso Stephano, ac omnibus Angliæ proceribus Matildi legitimæ Reginae sacramentum dixisse. Alterum autem ea viva nec velle, nec debere Regem agnoscere. Hec responso ad Stephanum relato, initium belli statim factum est: Anglis in proximos Scotorum agros, ferro, & flamma sævientibus, Scotisque damna illata pari clade rependentibus. Proximo anno ductu Comitum Marcia, Taichia, & Æneia Scotorum exercitus Angliam ingressus ad Allertonem vicum obvias habuit Anglorum copias: quibus præerat Glocestriæ Comes. Pugnatum est acerrime. Par utrinque fuit cædes, dum acies steterunt. Fufis Anglis multi in fuga perierunt: capti è nobilitate plurimi. In iis Comes ipse Glocestriæ. Hac plaga Stephanus ictus, ne captivorum propinqui abalienarentur, nullas pacis condiciones recusabat. Hæ leges fuerunt, ut Anglus captivos sine pecunia reciperet: ac jus omne, quod in Cumbriam, tanquam supremum dominum habere se contendebat, remitteret. Sed Stephanus nihilo sanctius illic fidem coluit, quam in regno propinquæ invadendo prius fecerat (1). Nam vix dimisso utrinque exercitu, & captivis receptis, aliquot Northumbriæ arces clam intercæpit: prædis è Scotorum agris abigendis bellum renovavit. Scoti collecto è proximis regionibus exercitu, cum Anglos illo ipso victos a se anno contemnerent, temere prælio commisso ad Tesfam ampem magna clade contemptum hostis luerunt. Coacti præterea Northumbria decedere.

XXXIII. Ac hanc ignominiam delendam David quam potuit maximo exercitu contracto venit Rosburgum. Eò Turstanus Eboracensium Archiepiscopus, vel (ut scribit Gulielmus Neobrigiensis) Trustinus ab Anglo ad pacificandum missus. Spe concordia injecta, induciæ in tres menses datæ, ea lege ut statim Northumbria Scotis redderetur. Hoc quoque promissum, quod solvendi exercitus causa factum a Stephano erat, cum vanum fuisset, Davidque magnas prædas ex ea Northumbriæ parte, quæ Anglo parebat, abegisset, Stephanus coactis maximis copiis Rosburgum usque penetravit. Verum cum rescisset nobilitatem sibi adversari, & queri se bello injusto, & non necessario illigari, nulla re gesta retro in intimum regnum se recepit: ac proximo anno sibi metuens a seditione intestina Matildem uxorem ad Davidem ejus avunculum misit, quæ de pace ageret. Ea interprete factum, ut David e Novo castro, ubi se ferme continebat, Stephanus e Dunelmo in Cestriam vicum in medio itinere positum, & ex æquo ab utroque oppido distantem mitterent, qui de controversiis disputarent. Missi a Davide Fani Andrea, & Glasca: ab Stephano Can-

(1) Arb. facerat, fortè præteritum à præsentī formatur. more antiquo,

tuariæ, & Eboraci Archiepiscopi. Ed facilius inter eos convenit, quod Stephanus foris bellum, & domi seditionem metuēbat : & Scoti graviter ferebant se belli alieni omnem tempestatem excipere; Matilde interim, cujus causa agebatur, cessante. Igitur pax in eas leges convenit, ut Cumbria veteri jure Davidi, Northumbria usque ad Tēsam annem (ut scribit Gulielmus Neobrigiensis Anglus) & Hundintonia Henrico Davidis filio maternæ videlicet hæreditatis nomine cederet : isque Stephani eo se nomine beneficiarium fateretur. Rebus ita compositis David in Cumbriam, Stephanus in Cantium se recepit.

XXXIV. Hæc pax incidit in annum a Christo nato 1139. quò anno Matildis in Angliam reversa filium suum Henricum; qui postea regnavit inter Anglos, misit Carleolum ad Davidem magnum ejus avunculum, ut ab eo potissimum quippe sine controversia omnium ætatis suæ præstantissimo (1) in militarem ordinem ascisceretur. Quæ res illis temporibus cum maxima ceremonia fieri solebat. Tanta autem rerum perturbatio ex domesticis discordiis erat; ut nihil ab intestino bello liberum esset in Anglia, præter eam partem, quam David rex Scotorum tenebat. Sed ne ille solus à publica calamitate esset immoais, intra triennium filius ejus unicus tantarum opum, & felicitatis speratus hæres in ætatis flore (2) decessit, liberis maribus ternis; ac totidem alterius sexus relictis, tantumque sui desiderium apud Scotos, & Anglos reliquit, ut præter publicam jacturam unusquisque maximo privato incommodo affectus esse videretur. Tanta enim sinceritas, & moderatio animi in eâ ætate erat, quæ fere in licentiã effervesce solet, ut raros, & singulares fructus ex ea indole, si maturuisset, omnes expectarent. Acerbiorum eum luctum patri fecit tenera nepotum ætas, & ingenium Stephani inquietum, & imperii avidum : & Stephano etiam sublato, Henrici filii Matildis, qui in regno successurus erat, elatus animus, & in ætatis fervore ferocia.

XXXV. Obversantibus igitur animo ægrò tot molestiarum rerum cogitationibus, cum omnes eum dolori succubiturum putarent, tantum superfuit ei adversus ægritudines fortitudinis, ut nobilium amicorum primos, ne gravius (ut par videbatur) eum casum ferret sollicitos; ad cœnam vocaret, atque ita alloqueretur, ut propior consolanti, quam dolenti videri posset : neque enim sibi, neque filio quicquam accidisse novi. Nam se ex doctorum, & sanctorum virorum sermonibus didicisse, mundum Dei providentia regi, cui obistere velle non modo stultum, sed etiam impium esset. Nec ignorare se, eâ lege suum filium genitum fuisse, ut aliquando (3) decederet : & æs alienum; quod nascendo acceperat, moriendo redderet. Id cum semper haberet in promptu, nihil nec ipsius, nec aliorum interesse; quo tempore à creditore appellaretur. Quod si mali tantum morerentur, jure quidem in propinquorum obitu dolendum esse. Verum etiam bonos etiam decedere videamus, & homini Christiano esse debeat tam persuasum, quam quod est certissimum, bonis neque vivis, neque mortuis quicquam mali evenire posse, quid est, cur hanc disjunctionem a propinquis præferim tam brevem adeo moleste feramus? cum non tam nos reliquerint, quam ad communem patriam præcesserint : quò nos eos, etiam si longissimum vitæ spatium transigamus, tamen brevi sequemur. Filius autem meus si hanc peregrinationem prior suscipit, ut parentes;

(1) To be knighted anno 1149.

(3) MS. moretetur.

(2) Anno 1152.

& fratres meos homines sanctissimos prior videret, eorumque consuetudine prior frueretur, id si moleste feremus, providendum erit, ne potius illius invidere felicitati, quam mala nostra lugere videamur. Vobis autem viri optimi cum ob alia plurima officia, tum ob hanc erga me caritatem, & illius piam, & jucundam memoriam uterque (ut pro filio etiam spondeam) plurimum debere profiteamur.

XXXVI. Hæc magnitudo animi in Rege, ut multum ad pristinam venerationem adjecit, ita in omnium pectoribus filii desiderium auxit, cum recordarentur quali principe ipsi, liberique sui orbati essent. David autem, ut qua poterat, una consolatione frueretur, nepotes ex filio ad se adducendos curat : atque aulica disciplina (quæ tum erat sanctissima) educandos, & quantum humanis consiliis prospici poterat, securitati providit. Milcolumbum, qui e tribus erat natu maximus, toti nobilitati, peculiariter vero Macduffo Fifæ Comiti viro potenti, & in primis prudenti commendavit : & per eum curavit per universum regnum circumducendum, & proindubitato regni successore accipiendum. Gulielmum natu proximum Northumbriæ Comitem declarat : eumque jam tum in possessionem mittit. Tertium Davidem Hundintonii in Anglia, & Garriochæ in Scotia Comitem appellat. Hæc eò magis festinabat, quòd gravi morbo jam implicitus vitæ suæ finem brevi affore prospiciebat. Decessit autem anno a Christo nato 1153. nono Calendas (1) Junii, tanta omnium erga eum caritate, ut non Rege, sed parente optimo cuncti viderentur orbati. Nam cum tota vita talis fuisset, qualem nullum in literarum monumentis fuisse legimus, paucis ante mortem annis totum se ita ad emigrationem animi comparaverat, ut venerationem superioris temporis vehementer apud omnes auxerit. Ut enim superiores Reges omni laudis genere præstantes belli artibus æquaverat, studiis pacis antieerat : jam velut omissa cum aliis de omnibus virtutis partibus contentione, secum sibi certamen proposuit : in eoque tantum profecit, ut summo ingenio homines doctissimi, qui boni Regis imaginem exprimere contenderunt, talem non potuerint animo cogitare, qualem se David toto vitæ cursu præstitit. Regnavit annos viginti novem, menses duos, dies tres.

XCII. R E X.

XXXVII. DAVIDI successor fuit nepos ex filio Milcolumbus, qui quanquam adhuc impubes esset, magnam tamen de se spem omnibus præbuit. Ita enim a parente, & avo fuerat educatus, ut non magis corporis lineamentis, quam animi virtutibus eos reddere videretur. Initio statim regni sævissima fames cum magna hominum, pecudumque strage per totam Scotiam grassata est. Erat per id tempus Argatheliæ Thanus Sumerledus, cui & fortuna supra genus, & supra fortunam animus erat. Is & Regis ætate, & calamitate præsentis in spem regni erectus magna manu suorum collecta vicinas regiones invasit : & populatione late, latius etiam metu sui sparso facinorosis sponte accurrentibus, ac bonorum nonnullis vi se adungere coactis, brevi magnum confecit exercitum. Ad hujus tumultus famam Donaldus Milcolumbi Macbethi filius excitus cum res novas tentaret, prope Candidam casam in Gallovidia captus, & ad Regem missus, atque in eandem cum patre custodiam fuit inclusus : sed brevi post placato Rege uterque dimissus. Adversus Sumerledum Gilchristus Angusæ Co-

(1) A^o. Julii.

mes cum exercitu missus, cæsis rebellibus ipsum profligatum cum paucis in Hiberniam fugere coegit.

XXXVIII. Hæc victoria præter omnium spem tam cito parta domi tranquillitatem, foris invidiam peperit. Henricus enim Rex Angliæ homo ambitiosus, & proferendarum finium cupidus crescentem Milcolumbi auctoritatem, & potentiam imminuere statuerat. Sed quò minus aperte bellum faceret, obstabat ei pactionis verecundia. Nam cum Carleoli à Rege Davide Milcolumbi avo (1) militari baltheo, ut mos est, cingeretur, promiserat, &, ut præter scriptores nostros, Gulielmus Neobrigensis inquit, jurejurando caverat se, nec ipsum Davidem, nec posterorum ejus quenquam aliqua parte regionum, quas tum in Anglia David tenebat, spoliaturum. Hac verecundia obstrictus, at colore aliquo calumniam tegeter, primum in re leviori patientiam Regis Anglus experitur. Cum Ioannes Episcopus Glascuensis per Cumbriam sana dedicaret, sacerdotes raderet, aliaque, quæ ad Episcopi munus pertinere tum credebantur, obiret, Henricus per Trustinum Eboracensem Archiepiscopum novum in eam regionem misit Episcopum, quem Carleolensem dixit. Ea injuria Ioannes graviter permotus, cum nec in Rege, nec in lege satis præsidii videret, relicto suo Episcopatu se in monasterium Turonense in Gallia abdidit: nec prius inde rediit, quam rogatu Milcolumbi à Pontifice Romano invitus est retractus, & ad suos reverti coactus.

XXXIX. Hanc injuriam cum Scotus levius quam sperabatur, ferret, neque satis causæ ad bellum esse existimaret, Cestriam profectus est, ut sedatis suspicionibus, discordiarum causas præcideret. Ibi fraude Angli illectus est, ut in verba ejus juraret: cum non Rex ipse, sed fratres ejus, qui in Anglia agros haberent, ex conventu jam olim facto sacramentum dicere deberent. Sed hoc callide ab Anglo, ac malitiose excogitatum erat, qui semina discordiarum inter fratres spargebat: quod proximis annis multò apertius est declaratum, cum Northumbriam Gulielmi fratris patrimonium a Milcolumbo eblanditus est. Londinum enim eum accersivit, ut majorum exemplo se nomine terrarum, quas in Anglia tenebat, in conventu publico beneficiarium ejus fateretur. Ille non cunctanter eò accepta fide publica, profectus, nulla re cur venerat perfecta, cogitur Henricum invitus in Galliam cum eo, quem tum ibi habebat itineris comitatu, sequi. Consilium Angli eò spectabat, partim ne quid a Scoto se absente turbaretur, partim ut hoc commento Ludovici Regis Francorum animum ab eo averteret. Ita igitur Milcolumbus invitus, sed metu gravioris incommodi reluctari non ausus adversus veterem amicum tractus non prius ad suos redire permixtus est, quam Anglus bello in Gallia parum prospere gesto, domum est reversus. Milcolumbus tum demum impetrata domum redeundi venia, cum nobilitate coacta suæ peregrinationis acta exponeret, magnæ partis animos vehementer inferos reperit, quòd cum inimico certo adversus veteres, & certos amicos militasset, neque prospexisset, quibus artibus ab Henrico peteretur. Rex cum se invitum, nec tamen ausum quicquam ei Regi negare, cujus in potestate erat, in Galliam tum profectum diceret, atque ideo non desperaret se facile Franco purgatum iri, ubi intelligeret eum circumventum, ac sine domesticis copiis propere illuc pertractum seditionem jamjam erupturam in præsentia compefcuit.

(1) Was knighted, was made a belted knight, as then was used.

XL. Sed nec Henricum in omnia intentum sefellit, hunc tumultum magis tum cohibitum, quam popularium animos, erga eum placatos. Itaque iterum Milcolumbus ad conventum Eboracensem adesse jubetur. Ibi confecto crimine accusatus, quod ejus maxime opera res in Gallia minus prosperæ Anglis fuissent. Ideo relatum ad consilium de adimendis ei regionibus, quas in Anglia tenebat. Ad hæc cum ille respondisset, seque abunde (1) purgasse, omnium aures clausas invenit: quippe vel timore, vel gratia sui Regis occupatas. Ita decretum in Henrici sententiam factum. Nec hac injuria contentus per idoneos homines, qui Milcolumbum ultro, ac volentem tot regionibus cessisse dicerent, civium odium vehementer erga eum accendit: adeo ut domum reversum Berthæ obfessum pene comprehenderint. Sed interventu seniorum paululum ira sedata est. Cum nobilitatem edocuisse, se non modo injuste, sed fraudulenter etiam ab Henrico veteri patrimonio exutum, proceres ei auctores fuerunt, ut per vim ablata justo, pioque bello repeteret.

XLI. Ex hoc decreto bellum indictum, ac non sine magnis utriusque gentis incommodis gestum. Tandem cum Reges non procul a Carleolo ad colloquium convenissent, post multam disceptationem Henricus Cumbria, & Hundintonia Milcolumbo relictis, Northumbriam ademit. Anglo nullum aliud jus cupiditati suæ prætendenti, nisi quod tantam imperii sui diminutionem pati non posset. Verum cum neque juris reverentia, neque pacta, & conventa, neque jurisjurandi sanctitas Angli inexplebili aviditati obsisterent, homo pusilli animi, & pacis nimis cupidus conditionem accæpit, adversa, & reclamantem nobilitate Scotica: quæ negabat jus esse Regi quicquam de finibus regni detrahere, nisi omnibus ordinibus consentientibus. Ex eo Rex a suis contemni cæpit, ut neque fortitudine, nec prudentiæ ad moderandum imperium idoneus: neque quicquam æque animos hominum ferociorum a tumultu cohibuit, ac major metus ab Anglo, quem fretum simplicitate Milcolumbi, & potentia transmarina imperio totius insulæ potiundi cupidum perspiciebant. Hic universorum erga Regem affectus fecit, ut singuli reverentiam imperii facilius abjicerent.

XLII. Initium rebeliandi factum est ab Angusio, seu potius Ænea Gallovidiano, homine quidem potente, sed qui spei plus tamen in Regis ignavia, quam suis viribus collocaret. Adversus hunc missus Gilchristius tribus præliis victum in cœnobii Candidæ casæ asylum eum compulit. Unde cum abstrahendi jus non esset, omnium rerum inopia ex diuturna obsidione ad paciscendum est coactus. Ipse agrorum parte est multatus, & filius obses datus. Hanc imminutionem prioris magnitudinis cum elatus animus non ferret, rarus in cœnobium Edimburgo propinquum se a conspectu, & ludibrio hominum abdidit. Nec in diversa regni parte Moravienses homines inquieto semper ingenio se a rebus novis continuerunt. Gildone enim, seu verius Gildomineo duce non modo regiones omnes circumcirca depopulati sunt, sed sæciales ad se missos barbarica crudelitate interfecerunt. Adversus hos quoque missus Gilchristius majore quidem cum exercitu, sed dispare fortuna. Virtus enim adversarii, quæ aliis terrori esse solet, homines scelestos, & quid commeruissent gnaros desperare de salute coegit. Igitur dum student, ne inulti cadant, hoste profligato.

(1) M.S. Perpurgasset.

superiores evadunt. Milcolumbus ubi cladem suorum rescivit, suppleto exercitu veteri in Moraviam duxit. Ad Spæi fluminis ostium Moravienfes etsi Regis copias auctas, & suas è superiore prælio imminutas non ignorant, tamen loco freti, & parta nuper victoria feroces, eventum expectare constituerunt. Pugnatum est magna cum pertinacia, nec minore cæde. Neque enim prius cesserunt, quam fessis Regiis miles è subsidiis recens successit. Tum vero inclinata semel acie, non amplius pugna, sed cædes fuit. Nulli ætati, aut conditioni furor militaris pepercit. Hoc prælio veteres Moraviani pene ad interneccionem sunt redacti; quæ pœna utcumque crudelis, tamen videri potest non immerentibus accidisse: gravitatemque ultionis gentis perfidiosæ adversus alios immanitas excusat. Novi coloni in cæso- rum agros missi.

XLIII. Nec Sumerledus inter tot tumultus sibi quiescendum duxit. Is, (ut antea dictum est) cum in Hiberniam ex infelici prælio evasisset, ab eoque tempore latrocinii Scotiae litora habuisset infesta, ratus inter tot cædes majore parte militaris ætatis consumpta, aut e fugientibus aleam dimicationis opulentam prædam, aut è congregantibus fore non difficilem victoriam magna undique facinororum manu coacta, æstuarium Glottæ amnis navibus ingressus (1) sinistra ripa excensionem fecit, ac blandiente ab initio fortuna, Renfroam usque penetrat. Ibi dum multum prædæ, parum incolumitati suorum intentus agit, a multo paucioribus circumventus suos prope omnes amisit. Ipse vivus ad pœnam, & ludibrium servatus ad Regem perducitur. Alii eum una cum filio in prælio cecidisse scribunt. Hæc circiter annum 1163. gesta sunt. Pacato ubique a tumultibus bellicis regno, conventus omnium ordinum indictus. Ibi cum alia multa ad statum regni confirmandum decernerentur, communi consensu a Rege publice petierunt, ut, quoniam jam pridem matrimonio esset maturus, quippe qui vicissimum secundum vitæ annum excederet, de nuptiis cogitaret, & liberis creandis operam daret. Id eum & publice regno, & privatim suæ familiæ debere: neque præsentis modo temporis, sed futuri etiam tranquillitati ei animo prospiciendum esse. Ad hæc ille respondit, se ab eo usque tempore, quo vitæ suæ rationem inire, & cursum ejus dirigere potuerit, continentiam ab hujuscemodi cupiditatibus Deo sancte promississe. Quod suum votum se existimare ei non ingratum fuisse, qui & vires ad id præstandum dedisset, & hæredes ad succedendum præparasset: ut nec infirmitate animi, nec necessitate aliqua publica e proposito vivendi cursu deflectere cogeretur. Dimisso consilio cum foris pax esset, ad artes avitas, nempe sacrarum ædium extructiones, & in monachos largitiones sese convertit. Qua in re, si vita longior ei fuisset, majores videbatur longe superaturus. Obiit enim mortem non multo post: nempe quinto idus Decembres, anno a Christo nato 1165. vitæ vicefimo quinto, regni paulo supra duodecimum.

XCIII. REX.

XLIV. SUCCESSIT. Milcolumbo frater ejus Gulielmus, qui decimoquinto die post proximi Regis mortem regnum iniit. Is nullum fere nec publicum, nec privatum negotium, quod majoris esse momenti videretur, prius attigit, quam Northumbriam ab Henrico

(1) The South-side of Clyde's firth: for supposing that Clyde is a man going down from Glasgow to the sea, the South-

side, viz. Renfrew-shire and some of Cunningham is on the left, and the Lennox, &c. on the right.

Anglo repetisset. Anglus Gulielmum Londinum venire iussit, ut ob Cumbriam, & Northumbriam se beneficiarium de more profiteretur. Id ille cum non gravate fecisset, nec tamen a Northumbria poscenda desisteret, Henricus ambiguo responso rem differebat. Nam cum Northumbria Milcolumbo adempta, ipsi adjudicata esset, se eam abalienare nisi procerum decreto, non posse. Ad proximum conventum adestet, atque ibi quod jus esset, expectaret. Gulielmus, etsi nihil æqui se impetraturum sperabat, tamen ne calumniandi adversario daret occasionem, in Anglia ad conventum usque expectavit, & Henricum proficiscentem ad bellum Gallicum licet invitus, tamen est secutus. Ibi cum assidua flagitatione nihil proficeret, nec Rex brevi in Angliam rediturus speraretur, ægre commeatu impetrato in Scotiam est reversus.

XLV. Post reditum, primum omnium regnum latronibus castigatis repurgavit : deinde locis idoneis arces, & præsidia ad prohibendas repentinas incurfiones imposuit : demum per legatos de Northumbria reddenda Anglum admonuit : ni redderet, bellum interminatus. Anglus Gallico bello impeditus Northumbriæ parte, quam proavus Gulielmi tenuerat, ei cessit. Eam Scotus quidem accæpit, testatus se nihil de suo in reliquam partem jure decedere. Id cum Anglus graviter ferret, & prædam de manibus lite non dirempta dimissam doleret, per incurfiones in fines Scotorum nova belli semina jaciebat : hac occasione sperans reliqua, quæ controversa videri volebat, se facile ablaturum. Cum res de more per limitum præfectos repeterentur, Angli conquesti suos limites latrocinio Scotorum vexari, legatos, nulla ob quam venerant re impetrata, prope sine responso abegerunt. Scoti, ut quod jure obtinere non poterant, vi assequerentur, exercitu confecto in proximos Anglorum agros ferro, & igne sæviunt. Angli jam instante messe contenti per absentiam Regis sua quoad possent tutari, nullum quidem exercitum contrahunt. Hiems vero interea per mutuas incurfiones fuit inquieta.

XLVI. Æstate proxima Gulielmus in hosticum magno cum exercitu ingressus est. Ad eum Angli cum nullas adhuc satis firmas copias haberent conscriptas, legatos in castra mittunt. Inducias magna pecunia mercari contendunt. Id si impetrent, spem injicere conantur, omnia ex sententia conventura. Credidit fallacibus eorum promissis homo minime rualis, & qui pacem modo non iniquissimam (1) quamvis justo bello præferret. Angli spatium, quo ab armis cessabatur, totum in apparatu belli consumunt. Nec desinunt interim legatis missitandis promissa cumulare, ac pariter hostium castra speculari : in quibus cum omnia induciarum fiducia remissa, ac neglecta cernerent, majoremque partem exercitus Regii ad commeatus petendos dilapsam, reversi suis occasionem rei bene gerendæ ostendunt. Instant, ne eam e manibus elabi sinant. Igitur majore copiarum suarum parte in insidiis collocata, quadringenti fere equites expediti de (2) tertia vigilia iter ingressi paucas horas ante solis ortum Alnevicum, ubi Scotorum castra erant, adveniunt. Ibi majorem quam sperarant, bene gerendæ rei occasionem nacti, in Regem velut in summa pace

(1) i. e. Justissimo : quamvis, ut alibi, pro quantumvis : ita quamlibet, pro quantumlibet.

(2) After midnight, — Soldiers di-

vide the night in 4 watches, the 1st from 6 o'clock at even to 9; the 2d from 9 to 12; the 3d from 12 to 3; and the 4th from 3 to 6.

obequitantem, cum sexaginta plus minus equitibus impetum faciunt: ac pene antequam discerni posset, amicine, an hostes essent (acceptis enim armis, & insignibus Scoticis facile pro Scotis sefellerunt) (1) nono quam regnare cœperat anno eum capiunt. Cùm è castris tumultu exciti pauci, ac sparsi frustra sequerentur, nonnulli, ne Regem videntur deseruisse, in hostem ultro incurrentes capti fuere. Rex ad Anglum tum in Gallia militantem est perductus. Angli hoc insperato successu elati Cumbriam invadunt: sine certamine se potituros ea rati. Sed a (2) Gilchristio, & Rollando Scotis ducibus ita sunt repulsi acriter, ut induciis factis contenti fuerint, quoad Rex captivus esset Northumbria potiri: Cumbriæ, & Hundintoniæ liberam Scotis possessionem relinquere.

XLVII. Interea David Gulielmi frater Hundintoniæ, & Gariochæ Comes, qui tum apud Anglum militabat, accepto comiteatu rediit in Scotiam: ac rebus pro tempore pacatis, legatos in Angliam de fratre liberando mittendos curavit: qui tum Falesii in Normania asservabatur. Rex, traditis Anglo quindecim obsidibus, & quatuor arcibus Rosburgi, Bervici, Edimburgi, & Sterlini, ad Calendas Februarias permissus est redire ad suos. Ipse cum proceribus, & Episcopis evocatus ab Anglo Eboracum ad 18 Calendas Septembres venit. Ibi cum suis omnibus, qui aderant, (aderant autem principes nobilitatis) in verba Henrici iurarunt: ac regnum Scotiæ in fidem, & clientelam ejus dederunt. Has leges utcumque duras Scoti cupidi Regis optimi non renuerunt, ut Angli scriptores tradunt. Thomas Vellingamius Anglus, & ipse hanc deditionem non Eboraci, sed in pago Constantiensi factam scribit. Sunt qui tradant conventum inter Reges non de deditione, sed certa pecunia per pensiones danda, arcesque tantisper Anglo traditas, dum ea persolveretur. Hanc ut opinionem verioreri existimem facit fœdus cum Richardo Henrici filio renovatum, de quo suo loco dicam. Rex reversus motus in Gallovidiam se absente ortos per Gilchristium intra paucos menses compefcuit. Ad quartum Calendas Februarii cum conventus Noramam ad Tuedam indictus esset, eoque Gulielmus venisset, Anglus vehementer contendere cœpit, ut omnes Episcopi Scotorum Archiepiscopum Eboracensem pro Metropolitanano agnoscerent, instante vehementer, ut id fieret legato Romani Pontificis. Post longam disceptationem responsum fuit a Scotis, paucos in præsentia suorum adesse, nec eos posse cogere absentes, ut ab eis decreta confirmarent. Hanc ob causam re in aliud tempus dilata paulo post missis Romam legatis, Episcopi Scoti Alexandro tertio suam causam probarunt: ac domum rediere læti, quod ejus decreto ab Anglorum jugo essent liberati.

XLVIII. Non ita multo post Gilchristius (cujus sæpe meminimus) uxorem suam, eandemque Regis sororem adulterii compertam occidit. Ei, cum in jus ad diem dictum non affuisset, (3) aqua, & igni indictum. Ædes dirutæ, (4) bona in fiscum redacta. Eodem fere tempore arx Edimburgi reddita una pensione soluta: & ad stabiliendum firmius concordiam lata lex, ne alter alterius hostem ad se recæptaret. Hac lege Gilchristius Anglia exclusus rediit: ac mutatis sæpe locis

(1) 1174.

(2) Of Gilchrist earl of Angus much is spoken before and hereafter. This Rollard was lord of the half of Galloway, whom see lib. 8. cap. 7.

(3) He was put to the horn as a rebel.

(4) His goods escheated.

ignotus inter ignotos in omnium prope rerum summa pœnuria miseram vitam transigebat. Interea Gulielmus expeditionem adornabat in Moraviam adversus latrones Æbudenses : quorum princeps Donaldus Baan (hoc est albus) genus suum ad Reges referebat : ac nomen etiam Regis assumpserat. Is è navibus sæpe, ac diversis in locis exscendens non modo in maritimis locis solitudines faciebat, sed a mari etiam longe remota, crescente per impunitatem audacia, populabatur. Adversus eum navibus circummissis, qui classẽ incenderent, Rex terrestri itinere profectus pene omnes ad unum interemit. In reditu cum non procul a Bertha abesset, tribus rusticis offensis, præter pannos, & illuviem nihil rusticum præ se ferentibus, cum declinare viderentur multitudinis occursum, Rex adductos ad se diu contemplatus institit quærere, qui mortales essent. Gilchristus senior adorato Rege miserabiliter de fortuna sua questus quis esset, indicat : adeoque memoria superioris vitæ per summam dignitatem transactæ, qui aderant omnes commovit, ut nemo lachrymis abstinere se potuerit. Rex humo surgere jussum in pristinum & dignitatis, & amicitie gradum hominem restituit.

XLIX. Inciderunt hæc in annum 1190, quo tempore Richardus, qui superiore anno patri successerat, cum expeditionem (1) in Syriam ornaret, Regi Scotorum arces reddidit, & obsides remisit : atque eum, posterosque ejus absolvit ab omnibus pactis vel vi expressis, vel fraude obtentis, regnumque Scotiæ utendum, fruendumque eis finibus, eoque jure ei permittit, quo Milcolumbus, Regesque superiores id tenebant. (Harum conditionum meminit Matthæus Parisiensis) Ille contra ut Richardo se non ingratum ostenderet, ad bellum transmarinum proficiscenti decies mille marcas argenti dedit, Davidemque fratrem Comitem Hundintoniæ declaratum sequi eum in Syriam jussit. Is dum redit, classe tempestatibus disjecta ab Ægyptiis captus, a Venetis redemptus, Constantinopoli demum ab Anglo mercatore agnitus post quartum tandem annum in Scotiam rediit : & magna omnium, sed fratris præcipua gratulatione est recæptus. Boethius credit ab hoc Davide incolumi illic exposito oppidum, quod Alectum antè vocabatur, appellatum fuisse Deidonum. Ego potius Taodunum composito nomine è Tao, & Duno vocatum existimo. Alecti nomen apud unum Boethium invenio. Nec adeo multo post Richardus variis casibus jactatus ex eadem peregrinatione rediit. Ad eum reducem Gulielmus cum fratre gratulatum venit, ac duo millia marcarum argenti dono attulit, vel benignitatis superioris erga se memor, vel præsentis inopiæ misertus. Nec unquam (2) nomenoticum creditur Anglico fuisse conjunctus. Ibi cum Gulielmus in gravissimum incidisset morbum, rumor de morte ejus allatus novos in Scotia motus excitavit, Haraldus Orcadum, & Cathanesiæ Comes Episcopo Cathanesiæ infensus, quod per eum stetisse diceret, quod minus apud Regem quæ vellet, obtineret, eum comprehensum oculis, & lingua privavit. Rex reversus domum Comitis Haraldus magna ex parte copias variis congressibus delevit. Ducem e fuga retractum oculis orbatum per carnificem strangulavit : totamque stirpem ejus masculam emasculandam dedit : reliquos propinquos, & scelerum administratos magna pecunia multavit. Hæc a Boethio sic narrantur, & vulgari rumore confirmantur : collif-

(1) To the holy-land, for the recovery of Jerusalem from the Saracens,

(2) i. e. Scoti : nomen Anglicum, i. e. Angli,

que a testiculis nominatus memoriam rei gestæ servat : ac mihi veriora videntur, quam quæ ab aliis traduntur. Inciderunt hæc in annum salutis 1199, quo anno Regi Alexander filius est natus, & Richardo Anglo defuncto Ioannes frater successit.

L. Rex Scotorum in Angliam profectus est, ut sacramentum diceret ob agros, quos in Anglia tenebat. Sed ejus adventus non fuit initio novi regni magis jucundus, quam discessus ingratus : quod recusaret Anglum in expeditionem sequi adversus Philippum Francum veterem amicum. Igitur reversus è Gallis Ioannes dum belli causas quærit, præsidium è regione Bervici ædificare cœpit. Gulielmus frustra per legatos ea de injuria conquestus manu collecta, quod ædificatum erat, demolitus est. Exercitus utrinque conscribuntur. Cum jam castra castris prope collata essent, per primates pax facta his legibus, ut duæ Gulielmi filix duobus Ioannis filiis, cum per ætatem nobiles forent, collocarentur. Dos ingens dicta. Præsidium ne ædificaretur, cautum. Obsides in hæc dati. Reversus Gulielmus in periculum inexpectatum incidit. Berthæ oppidi major pars inundatione Tai amnis noctu diruta est. Nec ab hac calamitate Regia fuit immunis, filio Regis infante una cum nutrice, & quatuordecim aliis extincto : reliqui ægre evasere. Multi e promiscua multitudine oppressi. Rex, cum aquæ magna ex parte solum urbis obtinerent, nec ulla fere domus calamitatis esset experta, paulo infra ad eundem annum novam urbem commodiore loco exstruendam curat, & nomine non multum immutato Perthum appellat. Hunc honorem habitum credunt Pertho viro nobili, qui solum urbis Regi donavit. Eodem fere tempore Rex duces rebellium ad septentriones spectantium Gothredum Makulliam a suis proditum cœpit. Captus cibo constanter abstinuit, metu (ut creditur) gravioris supplicii. Hoc fere ultimum operum memorabilium fuit Gulielmo, ob ipse etiam ingravescentem ætatem per duces gestum. Nam paulo post 74. annum agens vitæ, regni 49. salutis humanæ 1214. decessit.

LI. Non multo ante mortem Gulielmi prope singulis annis cum Ioanne Anglo fœdera sunt renovata. Ioannes enim homo late proferendi imperii cupidus, cum haberet foris cum Gallo, domi cum Romanensibus bellum, nec certam unquam cum Vallis, & Hibernis pacem, non omisit tamen libidinem invadendi Scotiam, quæ tum Regem habebat senem, & proximum ei hæredem puerum. Ob hæc cum colloquia frequenter sereret, magis tentandi quid impetrare posset, quam ullius rei æquæ transigendi gratia, demum res in apertam suspensionem erupit. Ac post fœdera sæpe novata, tandem Gulielmus ad Novum castrum ad Tinam evocatus venit. Ibi cum in morbum gravissimum incidisset, nulla re transacta rediit. Deinde cum paulo ante mortem invitatus esset Noramam ad Tuedam, nec per valitudinem adesse posset, rogatus ut mitteret filium, id quoque de consilii sententia renuit. Fœdera illis congressibus sancita non libuit huc ascribere, ut quæ omnia eidem pene verbis sunt composita : neque quicquam habent novi, præterquam quod in uno cautum est, ne Reges Scotorum, sed eorum liberi jurarent in posterum, aut se in fidem Angli dent ob terras, quas in Anglia tenebant. Tota etiam harum rerum mentio est a scriptoribus Anglis ob eandem, ut arbitror, causam prætermissa.

XCIV. REX.

LII. GULIELMO successit Alexander filius ex (1) Emergarda

(1) Nupta anno regni Gul, 22do.

propinqua Regis Anglorum, Comitis Belli-montis filia. Sedecim-
 rat annorum cum regnum iniit. Is turbidis temporibus imperium a-
 deptus, omnia prudentius, quam pro ætate composuit. Primum om-
 nium indicto conventu publico, patris viri prudentissimi, juxta ac op-
 timi acta omnia ordinum decreto confirmavit. Prima ei expeditio fu-
 it in Angliam nulla privata cupiditate, sed ut Ioannis tyrannidem
 compefceret, ab ordine ecclesiastico (ut tum loquebantur) accersitus.
 Norama, quam obsidere cœperat, certis conditionibus relicta, interio-
 ra ingressus Regiarum partium homines omni belli clade persequitur.
 Eo domum reverso Ioannes mox Scotiam invadit. Dumbarum, Ha-
 dinam, & omnem vicinam Lothianam fœda populatione vastat : &
 quò latius bellum spargeret, alia via reverti statuit. Alexander cupi-
 dus prælio decernendi inter Picticos montes, & Escam, qua venturus di-
 cebatur, castra posuit. Ioannes ut congressum vitaret, secundum ma-
 re ducens Coldingamiam cœnobium crenat : Bervicum parum mu-
 nitum capit, & incendit. Eum retro feclinantem Alexander qua po-
 tuit proxime secutus ferro, flammaque per Northumbriam grassatus
 Richemondam usque pervenit. Sed eo se in interiorem Angliam mag-
 nis itineribus recipiente, Scotus per Vestmariam rediens vasta omnia
 Carleolum usque reddidit. Urbem vi cœpit, & communivit.

LIII. Proximo anno accersiti ab iis, qui sacerdotum factioni adver-
 sus Regem favebant, Ludovicus Philippi Franci filius, ut exauctorato
 Ioanne regnum acciperet, & Alexander Scotus, ut amico ferret auxi-
 lium ea ætate Londinum venerunt. Ioannes vero & suorum studijs
 destitutus, & peregrinis armis petitus magna pecunia in præsentia, &
 tribute perpetuo promisso, præterea jure regni in Pontificem translato,
 ut Reges Anglorum in posterum beneficiarii ejus essent, in gratiam rediit.
 Per Galonem Cardinalem notæ rapacitatis hominem literas Ro-
 ma impetrat, quibus Scotus, & Gallus magnis minis a populo sacrosanc-
 tæ sedis vestigali abstinere jubeantur. Ludovicus ob hanc rerum com-
 mutationem in Galliam, Alexander in Scotiam redit : sed minus quam
 venerat agmine pacato. Nam cum Angli extremum abeuntis agmen
 carperent, & vagos, ac moratores exciperent, & Ioannes Trenti fluminis
 pontes frangeret, vada palis acutis infixis occluderet, naves omnes a-
 verteret, magnum redeunti objectum videbatur impedimentum, &
 quod sine certa pernicie non posset effugere. Sed interim Ioannes a
 monacho Anglo accepto veneno ad Neurgum oppidum in ripa Trenti
 fluminis situm læstica delatus intra biduum moritur. Is casus Alex-
 andro iter aperuit. Tum suorum incuria castigata, circumspēctius
 quidem agmen egit, sed non sine magno eorum incommodo, per quos
 ducebat. Quicquid enim agi, ferrive poterat secum auferens cum
 ingenti præda domum rediit.

LIV. Galo legatus Romanus cum Henricum Ioannis filium in regno
 confirmasset, proceres Anglorum grandi pecunia multatos in gratiam
 recepit. Et ut hoc damnum pari inimicorum calamitate solaretur,
 Ludovicum Gallum, & Alexandrum Scotum (1) fulmine Romano in
 spem prædæ ferit. Omnibus Scotis sacris interdicit, ratus diras suas
 plus apud vulgus simplex, quam Reges valituras. Sed pace tandem
 inter Reges firmata, Scoti Carleolum, Angli Bervicum restitunt : si-
 nefque veteres ad Regiam crucem servari jubent. Alexander cum su-

(1) Excommunicates the kings of France and Scotland.

is per Episcopos Anglos, quibus ea potestas commissa erat, (1) refecatur. Hic Galo fremens tantam sibi prædam e manibus ereptam in Episcopos, & reliquos Scotorum sacerdotes iram vertit, tanquam suam peculiarem turbam, & nihil ad Reges attinentem. Annevici eis conventum indicit. Ibi timidiore pecunia hominem placant: qui obstinatiores erant, Romam in jus vocati. Hi obiter a multis Anglorum Episcopis, & Cœnobiarchis, literis ad Pontificem de fordibus legati acceptis, hominem graviter accusant: eum facem omnium malorum fuisse, dum non publicæ utilitati, sed avaritiæ privatæ studet: & bellum, pacemque inter principes suo arbitrio nundinatur. Galo, quod se non satis purgaret, multatus est a Pontifice pecunia, præda videlicet inter eos divisa. Accusatores verbis bonis onerati, pecuniæ inanes domos dimittuntur.

LV. Paucis post annis Henricus Anglus ætate, & consilio maturior Eboracum venit. Ibi cum Alexandro præsentem legato Pontificis Pandulfo, conventum est, data sorore Angli Ioanna ei in matrimonium: ex qua præmatura morte surrepta nullos liberos suscepit. Ab eo tempore usque ad vitæ finem pax inter Reges fuit. Ibi coram eodem Pandulfo Rex sancte juravit duas Alexandri sorores pro loci, unde erant dignitate se collocaturum, uti antea pater ejus promiserat. Verum altera elocata, altera innupta domum rediit. Proximo anno, qui fuit 1220 venit in Britanniam ad pecuniam in usum sacri belli expiscandam Ægidius Cardinalis. Is cum satis opimum quæstum in utroque regno fecisset, quod per imposturam ab hominibus nimium credulis exegerat, per luxuriam in itinere profudit. Cum vacuus Romam rediisset, mentitus est se a latronibus fuisse spoliatum. Consecutus est statim alter legatus, sed homines jam bis fraude Romanensium spoliati: publico decreto eum fines ingredi vetuerunt.

LVI. Alexander cum domi vitia per licentiam bellorum enata tolleret, totumque regnum jus dicendo una cum Regina obiret Rossiam Gilespicus indidem civis, vicinas regiones sæde populabatur. Nefarium annum transgressus, Ennernessum oppidum captum incendit. Recusantes in verba sua jurare crudeliter trucidabat. Adversus eum Ioannes Cuminius Buchaniæ Comes missus latebras per devia mutantem cepit, & cum duobus filiis capite multavit. Capita ad rei gestæ fidem ad Regem missa. Anno 1222 Cathanesienses Adami Episcopi sui cubiculum ingressi nocte monachum, quem de more comitem habebat (nam Mulrossensis Abbas ante fuerat) & ministrum cubicularium occiderunt. Ipsum graviter vulneratum in culinam attractum una cum domo cremarunt. Causam tantæ crudelitatis fuisse aiunt, quod Episcopus acerbius solito decimas exigeret. Hi diligenter conquassati gravissimo supplicio fuerunt affecti. Comes Cathanesiæ quanquam in facinore patrando non affuisset, suspitione tamen non caruit. Postea vero cum ad ferias natalis Dominici, quæ Scotorum Saturnalia sunt, clanculum ad Regem fuisset perductus veniam suppliciter petitam impetravit.

LVII. Circa hæc tempora decessit Alanus Gallouidianus Scotorum longe potentissimus. Decedens tres filias reliquit, de quibus posterius nobis erit sermo. Thomas filius ejus nothus earum ætate, & sexu contempto, se dominum vocat: nec eo contentus coactis ad decem hominum millia, resistentes opprimit, prædas è vicinis agris late po-

(1) Was absolved from excommunication.

pulabundus agit. Tandem misso a Rege exercitu, ceciderunt è rebellibus una cum duce ad quinque millia. Eodem anno Alexander cum uxore in Angliam profectus est, ut tumultus adversus Henricum orientes quoad posset, sopiret, & nobilitatem cum eo in concordiam redigeret. Hæc dum ille curat Eboraci, uxor ejus cum Regina Angliæ Cantuariam religionis ergo profecta, rediens inde ex morbo decessit, ac Londini sepulta est. Non adeo diu post ejus mortem Rex, cum liberis careret, (1) Mariam Ingelrami Cuciani Franci filiam accepit uxorem, anno a Christo nato 1239. Ex ea natus est Alexander, qui patri successit. Biennio proximo, anno scilicet 1242, cum Rex Angliam versus properaret, ut Anglum è Gallia reducem inviseret, dum Hadinæ in Lothiana se ludis equestribus oblectat, (2) Patricii Gallovidiani Comitis Atholiæ hospitium una cum ipso, ac duobus ministris arsit, late etiam in propinqua fuso incendio. Id minime creditum est fortuitum fuisse, propter nobiles inimicitias Patricii cum Bifectorum familia. Et quanquam Gulielmus familiæ princeps teste etiam Regina probaret se, ea nocte, qua facinus id paratum fuerat, Forfaræ fuisse ultra sexaginta millia passuum ab Hadina, ex adverso propinqui Patricii arguebant, ea nocte ministros, & clientes ejus complures Hadinæ visos: dies Gulielmo dicitur. Ille quidem ad diem Edimburgum venit: sed ob adversariorum potentiam (hi autem erant Cumini) non ausus judicio experiri, singulari certamine causam suam tueri cupiebat. Ea vero condicio cum non acciperetur, cum multis propinquorum exulatum in Hiberniam abiit: ac suæ gentis familiam in ea claram reliquit. Exortus est alius in Argathelia tumultus duce Sumerledo Sumerledi superioris filio. Sed is intra paucos dies per Patricium Dumbarium victus se in potestatem Regis dedit, atque ab eo veniam præteritorum accepit. Rex non multo post morbo correptus decessit anno ætatis 51. regni 35. salutis humanæ 1249.

XCV. REX.

LVIII. EJUS filius Alexander tertius eodem anno Sconæ coronatur, puer nondum annum octavum egressus. Omnium prope rerum potestas penes Cuminiorem factionem erat. Hi cum publicum patrimonium in suam rem verterent, imbecilliores opprimerent, nobilium quosdam suæ libidini adversos, ac liberius de statu regni loquutos confectis criminibus circumvenirent, ac bona damnatorum in fiscum redacta, ipsi a Rege, (cui tum imperabant potius quam parebant) accepta invaderent, conventu ordinum habito, tractatum præcipue de Anglo placando, ne tam periculoso tempore aliquid attentaret. Id quo facilius fieret, affinitate jungendum esse. Hæc ratio commodior Cuminiorem inimicis visa est ad eorum potentiam infringendam, quam si eos aperte oppugnarent. Legati ad Anglum missi libenter ab eo auditi, & munifice dimissi omnibus, cur ierant impetratis. Proximo anno, qui fuit 1251, Eboraci Reges conveniunt ad 8. Calendas Decembres. Ibi ipso Dominici natalis die Scotus ab Anglo (3) in equestrem ordinem est allectus, ac postridie de nuptiis cum Margarita Henrici filia conventum. Pax item renovata, quæ quædiu vixit Henricus, firma, & inviolata mansit.

(1) After Alexander's death she married John de Brienne, called d'Acre, son to the king of Jerusalem.

(2) Son to the lord of Galloway. He married ——— daughter and heir of

——— earl of Athol; but dying without issue, the earldom of Athol went to David Hastings, who had married the said Patrick's mother's sister.

(3) Knighted.

LIX. Quoniam vero Alexander adhuc impubes erat, ex amicorum consilio decretum, ut foci velut curatoris consilio uteretur in rebus graioribus. Ex hoc decreto quidam primatum accusati se clam subdlexerunt. Rege domum reverso, accusatus Robertus Fermelinoduni Abbas regni Cancellarius, quod Alani Durouarti uxorem Alexandri secundi notham (1) legitimæ prolis jure donaverit: ut hac ratione si Rex absque liberis moreretur, ea velut hæres ei succederet. Cancellarius hoc metu injecto, mox ubi domum rediit, magnum sigillum proceribus reddidit. Gamelinus, qui postea Fani Andreæ fuit Episcopus, in ejus locum successit. Triennio fere proximo, cum qui a consiliis Regi fuerant, singuli se prope pro Regibus gerent, ac agerent, raperentque omnia, populus in medio relictus servilem in modum premebatur. Rex Angliæ paterno plane erga Regem Scotorum animo certior factus ad Vercam, quæ arx est ad limitem Scotiæ sita, venit. Eoque generum cum primoribus accersit. Ibi multa ex ejus consilio utiliter mutata in iis præcipue magistratibus, quorum culpa minus tranquillæ domi res erant. Multa utiliter in futurum statuta.

LX. Rex cum uxore, ac præsidio Anglico, (2) qui domum deducerent, reversus Edimburgi in arce continere se decreverat. Eam tenebat Valterus Cuminus Taichiæ Comes, ob immutationem status publici ab Anglo factam alienior. Tamen per Patricium Dumberium Anglicis auxiliis fretum arcem coactus est dedere. Major pars nobilitatis, & ecclesiastici ordinis, quorum potentia novis statutis erat imminuta, offensior, ea calumniabantur, quasi jugum Anglicum, & servitutis initium. Eoque contumacia eorum processit, ut in jus vocati, et rationem rerum superioribus annis a se gestarum redderent, imperium contemnerent. Qui prius rerum turbandarum principes, iidem nunc non parendi auctores fuerunt. Hi fere (3) Cuminiorum principes Valterus Taichiæ, Alexander Buchaniæ, Ioannes Atholiæ, Gulielmus Marriæ Comites, aliique ejusdem sectæ non obscuri homines. Hi non ausi ad causam dicendam venire, quippe multarum in tenues, ac Regem etiam injuriarum sibi conscii periculum audacia discutere decreverunt. Explorato enim Regem paucis comitatum negligenter, ut in pace ad Kinrossum agere, manu clientium subito collecta eum dormientem opprimunt, ac Sterlinum ducunt: ac tanquam non per vim irrupissent, sed jure fuissent electi, veteres ministros expellunt, novos assumunt, omniaque pro sua libidine gerunt. Ac jam verterat terror in consultores priores.

LXI. Sed hunc motum sedavit Valteri Cuminii mors ab uxore Angla, ut creditum est, veneno extincti. Auxit suspicionem, quòd cum a multis nobilibus ambiretur, ea amatori suo Ioanni Russello juveni Anglo nupsit. Ipsa veneficii accusata, & in carcerem conjecta salutem pecunia redemit. Russellus cum uxore literis a Pontifice impetratis, actionem damni dati adversariis coram legato Pontificis intendit. Ea res sine exitu fuit, quòd veteri privilegio Scoti negabant se

(1) Rehabilitated or legitimated, had put the great seal to her patent of legitimation.

(2) Here the relative refers to the sense of the foregoing words, or to another substantive than that which goes before, so as to differ from it in gender and number. Præsidium is taken for milites qui præ-

sidio essent. This is a common way of speaking among the Latins.

(3) Crawford would have us to read Cuminianorum: for, says he, the earl of Athol at that time was surnamed Strabogie, the earl of Mar was surnamed Mar, and long after; but Athol seems to have been so named from his lordship of Strabogie.

posse ad causam dicendam extra regnum evocari. Rex suæ potestatis factus Cuminiis suppliciter petentibus veniam dedit, tanquam per Valteri mortem omnium scelere expiato. Sunt, qui profuisse eis credunt præter amplitudinem familiæ etiam ab hoste externo in rebus turbatis metum. Sed id bellum tardius omnium opinione geri cœptum est.

LXII. Nam anno a Christo nato 1263 ad Calendas Augusti Acho Rex Noruegiæ cum centum sexaginta navibus ad Aëram oppidum Coilæ maritimum applicuit: ac viginti millia militum exposuit. Causa belli prætendebatur, quòd majoribus suis a (1) Macbetho aliquot insulæ promissæ nondum essent traditæ, Bota videlicet, & Arania, & utraque Cumbra, quæ (2) nunquam inter Æbudas adnumeratæ fuerant. Sed quærenti bellum satis erat, eas esse insulas. Duas maximas earum direptas captis arcibus, antequam obviam iri posset, Acho in suam potestatem redegerat. Hoc successu elatus in Cunigamiam proximam continentem ex adverso Botæ descendit, eam in partem, quam Largas vocant. Ibi duplici infortunio eodem fere momento perculsus fuit. Primum cum Alexandro Stuardo ejus, qui ex ea familia primus in Scotia regnum gessit, proavo congressus, a multitudine Scotorum prope circumventus trepide ad naves refugit. Deinde navibus scædissima tempestate vexatis cum paucis, qui superfuerunt ægre ad Orcadas delatus est. Desiderata in eo prælio fuerunt de Noruegiis ad sedecim millia, de Scotis quinque. Sunt, qui Regem Alexandrum in hoc affuisse conflictu tradant. Verum & apud hos quoque Alexandri Stuardi honorifica fit mentio. Acho mœrore amissi exercitus, ac propinqui sui juvenis fortissimi, cujus nomen non traditur, morte confectus diem obiit.

LXIII. Ejus filius Magnus, qui nuper advenerat, res magis quam ratus erat desperatas conspicatus, præsertim cum auxilia domo ante ver non speraret, ac præterea Insulanorum animos cernens alienatos, & a Scotis, quorum fiducia pater ejus bellum susceperat, destitutum se intelligens, animum facile ad pacem flexit: neque magis prælium adversum, quam ab Insulanis metus adolescentis ferociam infregerat. Nam jam Alexander navibus circummissis, Mannam insulam inter Scotiam, & Hiberniam medio fere cursu sitam recuperaverat, ea lege ut insulæ Regulus quoties opus esset, decem naves longas ad Regem mitteret: Rex vero eum ab hoste externo defenderet. Hanc inclinationem animorum cum reliquæ insulæ securitæ viderentur, Magnus de pace legatos misit: quam cum Alexander nisi recæptis Æbudis recusaret, tandem pacificatoribus ultro citroque commeantibus convenit, ut Æbudas Scotus teneret: (3) in præsentia quatuor millia marcarum argenti, in singulos autem annos centum marcas numeraret. Præterea ut Margarita Alexandri filia quatuor annorum puella cum per ætatem commodum esset, Hangonano Magni filio nuberet.

(1) Al. Donaldo Bano.

(2) Because they ly in the mouth of the Clyde, the land of Kintire interjected between them and the out-isles: for of old they used to say so, Arran and the out-isles.

(3) By the contract concerning the Western isles between Magnus of Norway and Alexander III. of Scotland, which was ratified by their successors Haguin V. and

Robert I. and Eric and James I. as may be seen at the end of the 4th volume of Fordon, it appears, that Alexander was to pay to Magnus for each of the years 1267, 1268, 1269, 1270, a thousand marks, and for every one of the said years 100 marks more, which sum of 100 marks was to be annually paid by the king of Scotland to the king of Norway in all times to come. See lib. 12. cap. 27.

LXIV. Circa hæc tempora cum civili bello Rex Anglorum distineretur, missa sunt ad eum quinque Scotorum millia ducibus Roberto Bruffio, & Alexandro Cuminio. Hunc Ioannem scriptores Angli vocant. Eorum maxima pars in prælio cæsa fuit. Cuminius una cum Rege Anglo, & filio, multisque procerum, qui pro Rege steterant, captus. Regem etiam Scotorum sollicitum habuit domi sacerdotum, & monachorum arrogantia, qui a superioribus Regibus ditati diuturna pace lascivire cœperant: ac nobilitati, quam opibus antebant, omnibus in rebus antecellere, aut saltem æquari velle. Id juvenis indignum rata cum asperius eos acciperet, querelæ ad Regem sunt delatæ. Quas ille, sive quia injurias non tantas esse credebatur, quantas eas sacerdotes videri volebant, sive quia haud immeritis credebatur illatas cum non magni faceret, continuo cum omnibus illi (1) præterquam Regibus sacris interdixissent, minabundi Romam ire instituant. Sed Rex memor quantas in Anglia Thomas Becketus ambitionis ecclesiasticæ signifer turbas nuper dedisset, profecturos prope de itinere revocavit: nec eorum avaritiæ modo, sed etiam arrogantiae nobilitatem satisfacere coegit. Plurimum vero ad eos placandos profecit ecclesiasticorum patrocinium adversus Romanensium avaritiam a Rege susceptum. Nam paulo ante Ottobonus Romani Pontificis legatus in Angliam venerat, ut civiles discordias sedaret. Sed cum id, cur venerat, perficere non posset, ommissa cura publica ad privatum se quæstum convertit: & concilium ecclesiasticum Anglis indixit, evocatis ad id Scotorum legatis. Interim a singulis paræciis per totam Scotiam quatuor argenti marcas, a (2) cathedralibus ecclesiis sex in sumptum suæ procurationis exigere tentavit. Vix hæc collatio rejecta est, cum allatum est alium legatum ad Scotos jam in Angliam appulisse prætextu pecuniæ ad bellum sacrum colligendæ: ac præter indulgentias, aliaque pecuniæ cogendæ aucupia, ab Episcopis, Cœnobiarclis, & parochis singulis, ut ab iis, quos propriis Pontificiæ ditionis putabat, decimam omnium proventuum partem exprimere decreverat: ut Eduardus, & Edmondus filii Regis, Angliæ comitatiores ad bellum Syriacum proficiscerentur.

LXV. Scoti cum eam collationem gravem, & iniquam putarent, eorum id eis erat molestius, quod Angli viderentur confessionem exprimere velle, Scotiam sui juris esse: accedebat & ille timor, ne legatus pecuniam in bellum collatam, per nequitiam (quod ante paucos annos factum meminerant:) disperderet. Quare eum fines suos ingredi ventant. Sese enim absque ejus opera pecuniam in expeditionem Syriacam coacturos, & militem eum missuros. Et milites quidem ducibus Carictæ, & Atholiæ Comitibus primæ nobilitatis hominibus ad Ludovicum Regem Gallorum miserunt: ad Pontificem vero, ne omnino spretus videretur, mille marcas argenti. Proximo anno mortuo Rege Anglorum Henrico successit Eduardus primus, cui coronando affuit Alexander cum uxore; quæ reversa brevi post mortua est. Ac non longo interjecto tempore prope continuatis funeribus decesserunt, David Regis filius, ac deinde Alexander, jam uxore accepta Comitissæ Flandriæ filia. Item Margarita quoque Regis filia, quæ ex Hanganano Rege Noruegiæ filiam reliquit. Alexander uxore, & omnibus liberis intra paucos annos orbatus Ioletam filiam Comitissæ Druidum conjugem accepit: & intra annum vertentem ipse ab equo lapso ex-

(1) Except the king and queen.

(2) A cathedral church is where a bishop has his seat.

cuffus fractis cervicibus interiit, non procul a Kingorno, anno salutis nostræ 1285. 14 Calendas Apriles. Vixit annos 45. regnavit 37.

LXVI. Desiderium sui reliquit, quantum nullus unquam Regum Scotorum : non tam quod omnibus corporis, & animi virtutibus præditus decessisset, quam quoddam homines jam tum animis prospiciebant, quantæ calamitates in univèrsum regnum ex ejus morte essent redundaturæ. Leges saluberrimas ab eo conditas hominum negligentia, & temporis longinquitas antiquavit. Utiliter ab eo instituta magis fama celebrantur, quam consuetudine usurpantur. Diviso regno in quatuor partes, singulis prope annis totum obibat, ac ternos fere menses in singulis morabatur ad jus dicendum, & pauperum querimonias audiendas. Hoc toto spatio etiam tenuissimis ad eum aditus erat. Quoties juridicos conventus adiret, præfectos eorum cum lecta manu præsto advenientem excipere jubebat, & abeuntem ad limitem suæ jurisdictionis deducere. Ibi a proximo præfecto excipiebatur. Hac ratione assequebatur, ut totam nobilitatem nosceret, & ab omnibus noscituraretur, nec populum, qua ibat, turba aulicorum, quæ fere & rapax, & imperiosa est, (1) gravaretur. Magistratibus imperabat, ut ociosos, qui nec artem scirent, nec patrimonium haberent, severe compefcerent. Quod omnium scelerum, ac flagitiorum ex ocio velut fonte primordia dimanare existimaret. Comitatus equestris modum, qui sequeretur nobiles, ad certum numerum redegit : quoddam equorum multitudinem, quorum in bello nullus esset usus annonæ gravem arbitraretur. Cùm vel navigandi inciticia, vel temere se mari committentium avaritia multa fierent naufragia, & ad hæc accedente piratarum violentia, mercatorum ordo prope ad inopiam redactus esset, quæstus causa suos navigare vetuit. Id institutum cum prope annum durasset, ac multorum sermonibus tanquam publice noxium reprehenderetur, tandem peregrinarum mercium brevi tanta vis invecta est, ut non solum rerum copia, sed precii vilitas memoriam superiorum temporum superaret. Verum ut hic quoque mercatorum ordini consuleretur, vetuit ququam a peregrinis invecta emere, præter mercatores. (2) Cæteros autem, quod cuique usui esset, ab illis redimere.

(1) See A. Gellius, 18 : 12, and 15 : 14.

(2) Here jussit, a word of a contrary

signification to vetuit, is to be supplied ; of which ellipse there are many examples in the Latin authors.

RERUM SCOTICARUM
HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto,

LIBER OCTAVUS.

ALEXANDRO cum tota stirpe, præter unam (1) ex filia nep-
tem extincto conventus ordinum Sconam indicitur in quo de
novo Rege creando, & statu regni interim componendo agere-
tur. Eò cum frequens nobilitas venisset, primum omnium sex creant,
qui summæ rerum præessent: regionibus ita divisis, ut Duncanus Mac-
duffus Fifæ, Ioannes Cuminius Buchaniæ Comites, Gulielmus Frase-
rius Fani Andreæ Archiepiscopus partem regni, quæ ad septentriones
pertinet, regerent: meridiem (2) spectantibus præessent Robertus
Glascoensis Episcopus, (3) alter item Ioannes Cuminius, & (4) Ioannes
Stuartus. Limes in medio Fortha amnis esset. Eduardus Anglorum
Rex gnarus (5) suæ sororis neptem, Regis Noruegiæ filiam unam ex
Alexandri posteris esse superstitem, eandemque regni Scotorum legiti-
mam hæredem, legatos ad eam deposcendam filio suo uxorem in Scoti-
am misit. Hi cum in conventu publico multa, de utilitate publica,
quæ hoc matrimonium esset secutura disseruissent, Scotorum animos
ab ea affinitate non alienos invenerunt.

II. Erat enim Eduardus vir magni animi, magnæque potentia: :
majoris etiam cupidus. Eiusque virtus patre vivo in bello sacro, &
mortuo in subigenda Vallia enituerat. Neque Scotorum nomen un-
quam Anglo conjunctius fuisse meminerant, quam sub postremis Re-
gibus. Nec odia vetusta unquam commodius aboleri posse videban-
tur, quàm si uterque populus honestis, & æquis conditionibus in unum
coiret. Igitur facile de matrimonio est consensus. Adjectæ tantum
utraque parte approbante conditiones, ut Scoti tantisper suis legibus,

(1) Vide supra lib. 7. cap. 65.—She is commonly called the fair maiden of Norway, who by her father was heir of Denmark and Norway, and, as some say, of Sweden, and by her mother of Scotland, and was destined in marriage to Edward II. of England and Ireland.

(2) Some critics would have partibus understood to spectantibus, but others say better, that it may be taken in the neuter gender, as deduced from spectantia, locis or negotiis understood. Liv. lib. 9. cap. 46. Ex eo tempore in duas partes discessit civitas: aliud integer populus fau-

tor & cultor bonorum, aliud forensis factio tenebat.

(3) Lord of Cumbernald and Badenoch.

(4) In all the registers and records, and in the best histories, say some, he is called James, lord-high-steward of Scotland, in Latin, sometimes Dapifer Regis Scotorum, sometimes Seneschallus.

(5) Margaret, sister to Edward I. daughter to Henry III. of England, married Alexander III. of Scotland, who bare to him Margaret queen of Norway, mother to this Margaret.

& magistratibus uterentur, donec ex eo matrimonio liberi nascerentur qui regni potentes essent. Quòd si forte nulli procrearentur, aut nati ante legitimam regno ætatem decederent, tum regnum Scotorum ad proximè è Regia stirpe propinquos transfret.

III. Rebus ita compositis legati in Noruegiam missi Michael, aut ut alii habent, (1) David Vemius, & Michael Scotus equites Fisan illustres, & summæ prudentiæ apud suos illis temporibus habiti. Hi, quòd Margarita (id enim nomen erat puellæ) ante adventum eorum diem obierat, mœsti re infecta domum redierunt. Ex ejus autem puellæ immatura morte orta de regno est controversia, quæ Angliam vehementer concussit, Scotorum pene nomen delevit. Competitores enim extiterunt homines summa potentia Ioannes Baliolus & Robertus Brusius: è quibus (2) Baliolus in Gallia, (3) Brusius in Anglia, (4) uterque in Scotia magnas possessiones, multas propinquitates habebant. Sed antequam controversias eorum attingam quo magis omnia sint perspicua pauca supra repetam.

IV. Scotorum tribus proximis Regibus Gulielmo, Alexandris item secundo, & tertio cum tota sobole extinctis supererant. qui regnum jure peterent Davidis Comitis Hundintoniæ, aut Venantoduni posteris. Fuerat autem David Gulielmi Regis frater, Alexandri autem tertii magnus patruus. Is accèpta in Anglia uxore Matilde Comitis Cestriæ filia, tres ex ea genuit filias. Earum natu maxima Margarita Alano Gallouidiano homini inter Scotos præpotenti nupsit. Secunda Roberto Brusio cognomento Nobili Anglo genere, & opibus claro fuerat collocata. Tertiam accèpit Henricus Hastings item Anglus, cujus posteris Comitatum Venantoduni adhuc magna cum laude tenent. Sed eo, quòd à regni petitione se abstinuit, omisso, de Ballioli, & Brusii genere, majoribus, & causa orationem prosequamur.

V. Gulielmo in Scotia rerum potente Fergusius Gallouidiæ Regulus duos reliquit filios Gilbertum, & Ethredum. Gulielmus, ut discordiarum inter fratres semina tolleret, paternam hereditatem æquis portionibus divisit. Eam æquationem Gilbertus, qui major natu erat indignè ferens fratrem ut æmulum, & Regem ut parum æquum juxta

(1) The lairds of Weems and Balweery.

(2) Baliolus. For he was originally a Frenchman of Normandy, and so his predecessors under the kings of England (dukes of Normandy) got lands in England, namely, his great grandfather Bernard de Baliol got lands upon the river Tees, in the county-palatine of Durham, where he built Bernard-castle, and his grandfather Hugh de Baliol had the castle of Biwell in Northumberland; whereby he became a follower of William king of Scotland, as also his sons Henry and John.

(3) Brusius. Adam, Aldhelme, or Robert Bruce, a Norman gentleman, settled in England under queen Emme, and being afterwards thrust out by the English, settled in Scotland, having lands bestowed upon him: thereafter he followed duke William of Normandy in the conquest of England, and had great lands bestowed u-

pon him by the conqueror's gift. namely, Cleveland in Yorkshire, &c. His eldest son Peter and his posterity continued in England. Robert his second son came into Scotland with Edgar Atheling, lib. 7. cap. 17. and for his good service got the marriage of the lady of Annandale: Robert his son, William his son, Robert his son, all lords of Annandale: his son Robert, surnamed the noble, married Isabel second daughter of David earl of Huntington, by whom he got the Garioch in Aberdeenshire; his son Robert was earl of Carrick, by marrying Martha, heretrix thereof, contended with Baliol, and was father to Robert Bruce, king of Scotland.

(4) Baliol had in Scotland, Cunningham, or the Largs, Lanerk, Cadyow, Maldly, and Dundee-castle, besides the lordship of Galloway; in France, the lordship of Baliol, Harcourt, &c.

oderat. Itaque Rege ab Anglis capto, liberatus metu legum, odium diu reconditum in utrunque exprompsit. Fratrem enim cum nec opinantem cepisset, erutis oculis, & lingua exsecta simplice morte non contentus graviter, & diu cruciatum extinxit: & ipse ad Anglorum partes se adjunxit, prædæque ex agris finitimis velut ex hostico agens in cives suos omni clade belli sæviebat. Ac nisi Ethredi filius Rollandus, collecta ad se popularium, qui in fide regis persisterant manu, ei restitisset, regiones propinquas vel omnibus bonis spoliasset, vel in suas partes traxisset. Rollandus enim juvenis acer, summis animi, corporisque viribus & patrum impetus retundebat, & cum Anglis dum vel populantes reprimat, vel agros eorum ipse populatur semper fortiter, sæpe etiam feliciter conflixit. Rege tandem ad suos reverso Gilbertus, deprecantibus amicis, venia donatur, promissa ob damna data pecunia, ac datis in id vadibus.

VI. Sed Gilberto paucis post diebus mortuo, qui sub eo sanguini, & prædæ affueverant, cum se in Regis Angliæ fidem tradidissent, seu ingenii inconstantia, seu metu pœnæ ex conscientia antefactorum stimulati arma resumpserunt ducibus Gilpatricio, Henrico Kennedo, & Samuele, qui antea Gilberto flagitiorum auctores, & administrari fuerant. Adversus eos Rollandus cum exercitu missus gravi prælio facto principes eorum, magnamque promiscuæ plebis multitudinem occidit. Qui ex eo conflictu supererant ad quendam Gilcolumbum fugerunt prædonum ducem, qui latè populando Lothianam pervagatus multos nobilium, ac ditiorum afflixerat: quosdam etiam occiderat. Inde in Gallouidiam profectus Gilberti causam ab aliis pro desperata relictam suscepit. Nec ejus tantum agros sibi vendicavit: sed pro Gallouidiæ totius domino se gerebat. Tandem inito cum Rollando conflictu ad Calendas Octobres tertio fere post Gilberti partes prosligatas, mense cum maxima parte suorum cecidit, paucis è Rollandi exercitu desideratis: & in iis fratre ipsius juvene strenuo.

VII. Anglus cladem eorum, ut qui superiore anno in fidem ejus se dedidissent, molestè ferens Carleolum usque cum exercitu progressus, est. Ibi ad eum Gulielmi Regis opera sibi placatum Rollandus venit: & inimicorum calumniis refutatis, ac demonstrato quàm nihil temere, nihil injustè adversus inimicum suum, atque etiam publicum gessisset, à Rege honorifice est dimissus. Gulielmus illinc domum reversus memor & perpetuæ patris ejus Ethredi constantiæ, & rerum ab ipso pro causa publica gestarum, totam ei Gallovidiam dedit. Gilberti etiam filium utcumque de se meritum Caricæ donavit. Gulielmus Neobrigensis Anglus hæc in annum 1183 refert. Rollandus uxorem duxerat sororem (1) Gulielmi Morvillii, qui Comes stabuli in Scotia erat. Quo sine liberis defuncto Rollandus (2) hæreditarium eum magistratum accepit. Ei filius fuit Alanus, qui ob strenuam operam Joanni Anglo in Hibernia navatam opulentissima accepit prædium. Quo nomine permittente Gulielmo Scoto Regis Anglorum

(1) This Morvill was lord of Lauderdale in the west end of the Mers, and constable of Scotland.

(2) Became heretable constable. His son Allan succeeded him therein; Allan's eldest daughter, Helen, married Roger Quincy, earl of Winchester, who got the lordship of Lauderdale and office of con-

stable: his son, John Quincie, was slain in the holy land, about the year 1280: John Quincie his son was forfeited at the blaek parliament 1320; and William Hay of Arrol made great constable of Scotland, which office his heirs yet enjoy.

(1) beneficiarium se professus (2) in verba ejus juravit. Duxit uxorem Alanus Margaritam primogenitam Davidis Hundintonii. Ex ea tres filias suscepit : quarum maximam Dornagillam collocavit Ioanni Balliolo, (3) patri Ioannis Ballioli, qui Scotorum aliquot annos Rex fuit. Robertus vero Brusius, qui Isabellam secundam Davidis filiam duxerat, (4) ex ea genuit Robertum filium, qui Carictæ Comes est dictus, hanc ob causam quam dicam. Martha Carictæ Comes jam nubilis, ac patris, qui in bello sacro decesserat unica hæres, cum fortè inter venandum conspexisset Robertum Brusium omnium æqualium adolescentium longè formosissimum, eum in arcem suam propinquam benignè invitat, ac renuentem prope invitum ducit. Ibi cum ætas, forma, genus, mores facillè mutuum amorem conciliassent, paucis consensibus matrimonio copulantur. Id cum Rex, (5) cui jus erat puellæ collocandæ, rescisset, licet utrique graviter succenseret, tamen per amicos postea fuit placatus. Ex hoc matrimonio genitus est Robertus Brusius, qui postè regnum apud Scotos gessit.

VIII. Igitur hæc præfati abundè, ad rem præsentem & competitorum veniamus. Hi autem erant Dornagilla Davidis Hundintonii ex majore filia neptis, & ex minore (6) Robertus Brusius Carictæ Comes ejusdem Davidis pronepos. Pro Dornagilla faciebat mos patrius, quo qui gradu propior est jure potior habetur. Pro (7) Roberto sexus, quod

(1) Becoming his vassal for these lands : John Cumine, who married his second daughter, got these lands, and so being the king of England's vassal, took part oftentimes with him, which at length procured his overthrow, and occasioned the extirpation of the whole race of Cumine.

(2) Made homage to him as his superior.

(3) Mr. Crawford thinks the words "patri Ioannis Ballioli" have been omitted by the printer : for it is clear by that which follows, that John Balliol, who married Dornagilla of Galloway was never king, but his son of the same name.

(4) The words "ex ea genuit Robertum filium" are supplied from the MS. and this interpolation is as necessary as the former. For he that married Isabel daughter to David &c. was father to Robert earl of Carrick, as is clear by the words themselves. It is to be observed there were three Roberts surnamed Bruce, of whom mention is made in this discourse (besides the other five mentioned before) ; the first was Robert the noble lord of Cleveland in England, of Annandale in Scotland, who married the daughter of David earl of Huntington, and died before the contention ; the second was Robert earl of Carrick, who married Martha, heretrix thereof, he was son to Isabel of Huntington, contended with Balliol for the crown, and died during the wars against Edward Longhanks 1304. The third was son to the second, and being young in the time of the contention, there-

after came to be king of Scotland. There were also two Johns surnamed Balliol ; the first, being lord of Harcourt in France, married Dornagilla, daughter to Allan, lord of Galloway, begotten upon Margaret, eldest daughter of David earl of Huntington : this man pleaded in his wife's right, and died about the beginning of the contention : the second was his son, and pleading in his mother's right, came to be the unhappiest king that ever was in Scotland.

(5) The king had the marriages in his power, and disposition of such as held lands of him for service of ward, if they were not married before their father's decease, vide lib. 6. cap. 51. But herein, says Mr. Crawford, most of our writers are mistaken ; for the truth is, that this lady was the daughter and heir of Alexander earl of Carrick, after whose decease she made this clandestine marriage with T. Mackinsegart, a mean gentleman, whereat the king was much offended : but the earl being shortly after killed in the holy war, procured the marriage betwixt her and this Robert Bruce, master of Annandale, the king's cousin once removed, and in great esteem with him. The chronicle of Mailros calls her first husband Adam de Kilconcath, who died in the holy war, as well as her father, whom others call Niel.

(6) i. e. qui post regnavit.

(7) i. e. patre Regis Roberti, jus suum filio cedente. The competition is here stated between Dornagilla and Robert

in pari propinquitatis gradu mares fœminis præferantur. Itaque negabat æquum esse, ut vivo nepote neptis in avita bona succederet. Et quanquam in privatorum popularium hæreditatibus cernendis interim aliter fiat, in eis tamen bonis quæ feodi (ut vocant) nomine tenentur, ac regnorum successione contrarium jus esse. Jactabatur exemplum recens in controversia de Ducatu Burgundiæ : quem qui petebat Comes Nivernensis, licet haberet uxorem Ducis proximi ex filio nato maximo neptem, tamen filio Ducis minori fratris adjudicata fuit hæreditas. Robertus igitur contendebat se Ioanni Balliolo gradu priorem, nempe nepotem pronepote : Dornagillæ autem, cum qua in gradu erat æquali præferendum, quippe marem fœminæ.

IX. Hanc controversiam proceres domi non poterant dijudicare : quod ob partium potentiam totum regnum in duas factiones discesserat. Balliolus enim per matrem totam Gallovidiam regionem amplissimam tenebat. Cuminiam familiam secundum Reges potentissimam affinitate sibi junctam habebat, per Ioannem Cuminium, cui Maria Dornagillæ soror nupserat. Robertus, qui in Anglia Clevelandiam, in Scotia Annandiam, & Gariocham, (1) & per filium Carictæ Comitum, qui post regnavit, multis claris familiis subnixus erat populo maximè suo utebatur. Igitur cum ob has maximè causas controversia domi finiri non posset, nec si maximè ex æquo & bono pronunciareretur, ulla tanta in Scotia esset potentia, quæ partes cogere posset, ut iudicato starent, prope omnium voluntate consensus est, ut Eduardo iudice res decideretur. Neque quisquam de fide ejus dubitabat ; ut qui ex eo patre natus esset, quem superior Scotorum Rex fuisset expertus & focerum amantissimum, & tutorem æquissimum. Contra vero Anglus benevolentia Scotorum erga se recens, & illustre testimonium habebat ; cum ei tam facilè de matrimonio Reginae suæ consenserunt.

X. Igitur Eduardus cum primum Bervicum venit ed rectores Scotiae, & ordinum legatos per literas evocat, protestatus se eos non tanquam subditos ad dominum, aut magistratum legitimum, sed amicos ad arbitrum ab ipsis electum accersisse. Primum omnium jusjurandum à competitoribus exegit, se decreto staturos. Deinde ab ordinum principibus, & legatis se ei, quem ipse juratus Regem daret, parituros : ac super ea re publicum omnium ordinum diploma singulorum sigillis appensis sibi dari poposcit. Deinde è singulorum ordinum prudentioribus selegit duodecim Scotos, ac totidem Anglos eis adjunxit : à quibus etiam jusjurandum exegit, de eo, quod æquum, ac verum

Bruce, who was afterwards king, and between her and Robert Bruce the father, as some sentences after between the same Robert the father and John Balliol with his mother Dornagilla. This Robert the father challenged in his mother's right the kingdom of Scotland, as being nearer in proximity, in degree and blood, to king Alexander III. and Margaret daughter to the king of Norway ; altho' he was son by a second sister, who (as Camden says from the original) soon after resigning up his own right, granted and gave over to his son Robert Bruce earl of Carrick all the right and claim which he had or might have to the kingdom of Scotland. To this three or fourfold view

of the controversy some not attending, for pronepos read nepos, and by gradu prior, understand gradu collateralis, as the elder sister is one degree nearer than the second, tho' by gradu priorem they understand gradu descendente, as the grandson is one degree nearer than the great grandson : but others not liking that explication, as it would seem, nor content with reading nepos for pronepos, have also changed gradu prior in the very next sentence into natu major, pretending that the author's account of that famous competition would otherwise be inconsistent.

(1) Tenebat, or habebat to be supplied from the sentences immediately foregoing.

crederent, judicando. Hæc palam in speciem honesta, & popularis facta. Illud secreto, & inter paucos agitabatur, quomodo Scotiam suæ ditionis faceret. Id cum facile existimaretur regno in duas factiones diviso, tamen quò res esset expeditior, & fraus occultior, præter Brusium, & Balliolum octo alios competitores excitavit: ut e majore numero facilius esset unum, aut etiam plures in suas partes traducere. Ac ne tanta res temere acta videretur, consultatio eis est proposita, qui in Gallia pietate, prudentia, & juris scientia tum primi habebantur. Neque dubitabat, ut est id genus hominum nunquam inter se satis concors, aliquod se responsum quod in rem suam faceret relaturum. Et competitores quidem novi cum nihil in causa suscipita firmitatis viderent, sponte à petendo destiterunt. Juris peritis verò ab Anglo, qui totius negotii apud eos auctor, & moderator erat, falsa species in hunc modum est proposita.

XI. Rex quidam nec coronari, nec inungi solitus, sed in sede quadam à suis collocari, ac Rex denunciari, neque tamen ita liberè Rex, ut non in clientela sit Regis alterius, cujus se beneficiarium fateatur sine liberis decessit. Duo propinqui (1) è Sempronio magno Regis defuncti patruo prognati hæreditatem petunt, Titius videlicet ex majore Sempronii filia pronepos, Seius ex minore filia nepos: uter in hæreditate impartibili adeunda alteri præferendus? Hæc consultatione his fere verbis proposita prope omnes responderunt si qua lex, vel consuetudo ea de re in regno quod petitur, esset, ei standum: sin minus verum esse consuetudinem sequi ejus, in cujus clientela sunt. Quod in feodis dijudicandis consuetudo descendat, non autem ascendat: hoc est consuetudo superioris inferiori pro lege habenda est, non contra. Longum esset omnium sententias sigillatim referre. Sed ut paucis colligam, prope universi de jure litigantium incerta, & controversa responderunt. Potestatem vero judicandi summam juxta (2) falsam speciem propositam Eduardo tribuerunt.

XII. Ita re magis implicata, & involuta, quàm prius erat, anno proximo convenitur ad Noramam. Ibi Eduardus per homines idoneos leniter Scotorum animos pertentat, num sponte in ditionem ejus vellet concedere: quod ab eorum majoribus sæpe factum fuisse contendebat. Id cum constanter omnes abnuerent, (3) competitoribus regni, quos ipse excitaverat, convocatis promissis ingenibus ab eis exprimit, ut ipsi in verba ejus jurent: cæteris persuadet, ut conventus Bervicum in locum magis idoneum transferatur. Ibi viginti quatuor judices illos selectos in templum sine arbitraris inclusos de controversia cognoscere jubet: vetito interea ne quisquam ad eos propius accedat.

(1) Sempronius, Titius, and Seius are three names which the lawyers use for examples in general cases: here then by Sempronius understand David earl of Huntington; by Titius, John Baliol younger; by Seius, Robert Bruce, earl of Carrick.

(2) The question was not rightly set down or stated; for whereas he should have propounded the controversy touching the lawful heir of a sovereign king having no superior, he propounded it of a king homager, as if the crown of Scotland were holden of the crown of England.

(3) These were, 1. Florence earl of

Holland, descended of Adama, wife to Florence earl of Holland, who was sister to king William. 2. John Cumine lord of Cumbernald and Badenoch. 3. Patrick Dunbar earl of March, descended of Ada daughter to William king of Scotland. 4. Nicolas de Soules lord of Niddale. 5. Sir John Hastings, descended of Adela or Ada, youngest daughter of David earl of Huntington. 6. William Vescie, descended of Margaret, bastard daughter to king William. 7. William of Rosse, who seems to have descended of another daughter of king William. 8. Roger Man-

Cum lentius res procederet, ipse solus identidem ingrediebatur, & alios, atque alios compellendo cum comperisset pluribus videri jure priorem esse Balliolum, gratia, & factione inferiorem, Bruffio prius convento, quem quod jure esset inferior, facilius suis rationibus assensurum putabat, regnum ei Scotorum pollicetur, si se in Regum Anglorum clientela, eorumque ditioni subditum profiteri vellet. Ad hæc cum Bruffius ingenuè respondisset, se non ita cupidum regnandi, ut ea de causa libertatem à majoribus relictam imminueret, statim eo dimisso Balliolum acciri jubet. Is regni, quàm famæ honestæ avidior conditionem oblatam libenter arripuit.

XCVI. REX.

XIII. I T A post sex annos, ac novem menses à morte Alexandri (1) Ioannes Balliolus Rex Scotorum est declaratus. Scoti quidem cæteri tranquillitatis publicæ cupidi Ioannem Sconam de more ductum coronarunt, ac universi præter Bruffium in verba ejus jurarunt. Ille ab Anglo Rex pronunciatus, à suis recæptus, jam de Regno securus, ut promissi fidem exolveret, ad Eduardum qui tum in Novo castro ad Tinam agebat, venit, atque in verba ejus juravit. Idem quoque fecerunt, qui è proceribus eum secuti erant, non ausi adversus duos Reges procul domo reniti. Id autem reliqua nobilitas ubi rescivit, factum quidem molestissimè tulit : sed infirmitatis suæ conscia iram dissimulabat. Eam ut declararent, non adeo diu post se obtulit occasio Macduffo Comite Fifano (qui tempore interregni fuerat è sex gubernatoribus) ab Abernethiis (quæ familia tum in Scotia florebat opibus, & auctoritate) cæso, ac fratre Comitum ab eisdem in jus ad conventum ordinum tracto, Rex secundum Abernethios pronunciavit. Macduffus agro de quo lis erat abjudicato Regem, tum sibi ratus iniquiorem ut ante fratris interfecti non satis acrem vindicem, Anglum appellat : apud eum in jus Balliolum vocat. Causa Londinum delata forte Balliolus Eduardo Anglo in conventu ordinum assidebat : qui cum citatus per procuratorem respondere vellet, ipse coactus est surgere : & è loco inferiori causam dicere. Hanc contumeliam tum liberius agere non ausus, tacitus tulit. Sed cum primum se inde expedire potuit, ingentem irarum molem animo volvens domum rediit : in eaque cogitatione totus erat, quomodo suorum animos reconciliaret, & Anglum offenderet.

XIV. Hæc meditantibus commodum intervenit inter Francos, & Anglos novum dissidium, quod in bellum statim erupit. Itaque ad conventum in Scotia indictum aderant ab utroque Rege legati : Galli ut cum Rege novo vetus fœdus renovarent, Angli ut ex recenti deditione ad bellum susceptum auxilia acciperent. Utraque legatione ad publicum concilium relata proceres ad rebellionem proni Gallos æquam, Anglos iniquam rem petere, judicarunt. Fœdus enim cum Gallis consensu universorum ante quingentos annos factum, & propter æquitatem, & utilitatem in hunc usque diem perpetuo tenore, servatum fuisset. Deditionem hanc recentem à Rege invito expressam : quam etsi volens fecisset, ea tamen non teneri vel Regem, vel regnum : ut quæ

(1) The action and suit, says Camden, went with John Balliol, who sued for his right, as descended of the eldest sister, altho' in a degree farther off than Robert Bruce the father : and sentence was given in these words, for that the person

more remote in the second degree, descending in the first line, is to be preferred before a nearer in a second line, in the succession of an inheritance that cannot be parted.

à principe solo facta esset, non convocatis (1) ordinibus : quibus inconsultis, aut adversantibus nihil, quod ad totius regni statum attineret, Regi agere liceat. Decretum igitur fit, ut legati in Galliam mittantur ad fœdus antiquum renovandum, & Eduardo Balliolo Ioannis filio Regii generis uxorem deposcendam. Altera item in Angliam legatio missa, quæ declaret Regem Scotorum quòd per vim, ac nullo jure deditionem sui, ac regni Anglo fecisset, eam revocare : ac renunciare amicitiam cum ob has causas, tum ob innumeras injurias sibi, ac suis factas : ac se in pristinam libertatem vindicare. Hanc renunciationem cum nemo paulo illustrior auderet ad hominem natura præferocem, & fortunæ indulgentia prope sui immemorem deferre, Monachus quidam, aut ut alii scribunt Abbas Abrebrothii per literas detulit : qui innumeris contumeliis affectus ægrè incolumis ad suos rediit, magis contemptu sui quàm reverentia legationis tutus.

XV. Interea Anglus, qui aliquot mensium inducias cum Gallo pactus erat, sperans ante exitum earum Scotum imparatum posse opprimi, classem in expeditionem Gallicam paratam in Scotiam mittit : quæ prohiberet, ne commeatus Bervicum (quod audierat valido præsidio firmatum) inveheretur. Cum hac in ostio fluminis Scoti congressi octodecim naves expugnant, reliquas in fugam vertunt. Edwardi ferox animus hoc damno vehementius ad vindictam est irritatus. Balliolum semel atque iterum in jus ad se vocat. Ipse magno exercitu coacto ad Novum castrum ad Tinam venit. Ibi edicto proposito Ioannem rursus, ut de criminibus objectis se purget in jus vocat. Verum cum nec ille, nec quisquam ejus nomine ad diem convenisset, consilio ad vires adjecto Brusium ad se accersit. Regnum ei pollicetur, si in Balliolo exigendo fidelem operam navet. Ad quam rem perficiendam nec labore, nec impensis opus esse. Tantum ad amicos det literas, ut aut Regem deseriant, aut in prælio cessent. Ipse magnis itineribus Bervicum contendit. In eo oppugnando cum nihil proficeret, quòd oppidum valido præsidio teneretur simulato discessu, velut expugnatione desperata per Scotos quosdam Brusianarum partium spargendos rumores curat Balliolum cum magnis copiis jam propinquum esse. Ad eum honorificè excipiendum cum illustrissimus quisque properarent, urbeque sese promiscue pedites, equitesque projecissent, eques ab Eduardo immisus obvios partim proculcat, partim à suis excludit : & occupata porta proxima urbem ingreditur. Secutus Rex cum peditum copiis miserabilem omnis generis cædem edit. Occisa feruntur Scotorum supra septem millia : flos Lothianæ, & Fisanæ nobilitatis.

XVI. Cum nihil minus ab initio mihi fuisset propositum, quam ut à continente rerum explicatione diverticula quærerem, non potui mihi temperare quin Richardi Graftonii, qui nuper historiam rerum Anglicarum edidit effrenem maledicendi libidinem ostenderem : ut qui hæc legent, hinc expendant, quantum ei scriptori fidei sit habendum. Ait enim ab Hæctore Boëthio scriptum libro quartodecimo, capite secundo, tantum ibi sanguinis fufum, ut rivi ejus per urbem decurrentes molam aquariam per biduum circumagere possent. Primum Boë-

(2) Ordines, the three estates of the kingdom, the lords, barons and burgeses in parliament. Some will have them the nobility, clergy, and commoners ; but the

lords comprehended the bishops, priors, prime, and abbots that sat in parliament ; and the commons are comprehended under the barons and burgeses.

thius librum in capita non divisit : deinde quod iste asseverat, apud eum omnino scriptum non est : sed homine indocto, & impudenter mendace omisso ad Eduardum redeamus : qui abundante multitudine partem exercitus ad obsidendum Dumbarum misit. Ipse paucos post dies arcem Bervici auxilium nusquam sperantem per deditioem accæpit. Deinde junctis ad Dumbarum omnibus copiis cum Scotorum exercitu, qui ad solvendum obsidionem venerat, magno prælio conflixit. Victoria ad Anglos inclinante principes nobilitatis in arcem confugerunt : arx quoque sive Richardi Suardi præfecti perfidia, sive comæatu non sufficiente multitudini in arcto conclusæ dedita, in omnes captivos crudeliter sævitum. Sunt qui tantæ calamitatis causam in Robertum Brussium seniore[m] rejiciant : quod amicis ejus in prælio cessantibus reliquis timor sit injectus. Nostri præterea constanter tradunt, quod cum ab Eduardo Brussius operæ ibi navatæ precium sibi promissum regnum Scotorum peteret, Anglum Gallice, quo sermone libenter utebatur, respondisse, nihil aliud scilicet est, quod agamus, quàm ut vobis regna paremus ?

XVII. Dumbaro, ac nonnullis aliis arcibus prope fines Anglorum captis, secuta est deditio Edimburgi, & Sterlini. Ibi Anglus Fortham transgressus iter Forfaram intendit, ubi tum se Baliolus continebat. Cùm nullo resistente ad Montem rosarum venisset, suadente Iohanne Cuminio Strabogiano ad Eduardum venit : ac se regnumque ei dedit. Eo in Angliam navibus misso Bervicum Anglus reversus gravi edicto Scotorum proceres eò accersivit : qui venerunt, in verba ejus jurare coacti. Gulielmus Duglassius vir clarus genere, & factis cum obstinate recusaret, in carcerem conjectus : (1) ibi post aliquot an-

(1) This William lord Duglass, firnamed Long or Long-leg, was captain of Berwick, when it was taken, cap. 15. He was long kept in prison, and thereafter married to an English lady named Ferrers, in hopes to draw him to the English party, which he still refused, and joined himself with Wallace, took in divers castles, as Sanquhair, Durdeer, &c. and was made governor of all the country betwixt Drumlangrig and Air : thereafter he was taken captive by king Edward, and died in prison, because he would not swear homage to him. This man was the 7th lord Duglass, of whom (except the Duglasses of Calder, Cleer, Pompherston, Earl's Mill, and Pittendriegh) all the other Duglasses are descended. His first wife was sister to sir Robert Keith, marshal of Scotland, who bare to him two sons, James the good lord Duglass, who never married, and Hugh, who succeeded him, and was lord Duglass, but never married. His second wife, the lady Ferrers, bare also two sons, Archibald lord of Galloway, and John, captain of Lochlevin : this Archibald was governor of Scotland in the minority of king David Bruce, and was killed at Halidon hill, lib. 9, capp. 13, 14. He married Dornagilla Cumine daughter and heir of Red John Cumine, and by her he got the lord-

ship of Galloway : his son William succeeded to his uncle Hugh, and was lord Duglass ; at the battle of Durham he was by king David created earl of Duglass, of him descended the earls of Duglass and Angus with their cadets, as Cavers, Drumlangrig, Killspindie, Benjedburgh, Parkhead. John captain of Lochlevin had a son named James of Lowdon, who married Mary Duglass heretrix of Dalkeith ; of him descended the lords of Dalkeith, earls of Morton, the lairds of Lochlevin, Whittingham, Maines, Longniddry, Steinpeth, Tillie-whillie. Good lord James had, beside others, a bastard son called William lord of Lidsdale, stiled the flower of chivalry, the most valiant defender of the liberty of Scotland in the days of king David Bruce : he married Mary Graham heretrix of Dalkeith, and left but one daughter, married, as said is, to James Duglass of Lowdon. Where it is to be marked, that as this William lord of Lidsdale altered his arms a little from the earl of Duglass's bearing, the house of Morton and Lochlevin, who are descended of his daughter Mary carry his arms, viz. Argent, on a chief, Gules, two stars of the first : whereas the earls of Duglass and Angus with their cadets bear Argent on a chief, azure, three stars of the first.

nos deceffit. Ita rebus ex ſententia geſtis Ioanne Vareno Surriæ Comite pro Rege, & Hugone Creſſingamio pro quæſtore poſt ſe relicto Londinum rediit. Ibi Ioannem Balliolum in cuſtodiam tradidit, poſt quartum, quam regnum inierat annum. Sed is paulo poſt deprecante Pontifice Romano, ac ſpondente nihil eum in Scotia moturum, in Galliam eſt remiſſus, Eduardo filio obſide retento. Anglus omnibus rebus ad bellum Gallicum (quod propter Scotorum tumultus diſtulerat) paratis cum magnis copiis trajecit. Scoti per ejus abſentiam in ſpem libertatis crecti duodecim eligunt, qui ſummæ rerum præſent. Ex horum communi ſententia Ioannes Cuminius Buchaniæ Comes, cum manu ſatis valida in Angliam miſſus. Anglis, qui in Scotia per præſidia ſparſi erant, ſe non auſis commovere libere Northumbriam, & Cumbriam populatur. Carleolum fruſtra obſedit. Hæc expeditio etſi Scotorum animos nonnihil erexit, & Anglorum injurias inhibuit, tamen parum ad ſummam belli ea proſectum eſt, omnibus locis munitioribus ab hoſtium præſidiis infeſſis.

XVIII. Verum cum nobilitati nec virium, nec animi ſatis videretur ad majora capeſſenda, repente exortus eſt Gulielmus Vallas (1), homo nobili, & antiqua familia, ſed in re tenui natus, & educatus, ac nullis prope opibus fretus: qui tamen non modo ſupra omnium expectationem, ſed etiam ſupra ſidem res eo bello geſſit. Is enim cum magna vi corporis, atque animi eſſet, adhuc adoleſcens nobilem juvenem Anglum ſuperbè ſibi inſultantem occidit. Ob id facinus profugus domo, & latitans, fugæ locum ſubinde mutando annos aliquot tranſegit. Hac vitæ conſuetudine corpus adverſus omnes fortunæ injurias duravit, & animum ſæpe ſubeundis periculis ad majora audenda confirmavit. Tandem cum ejus vitæ erraticæ tæderet, & aliqui vel cum periculo tentandum cenſeret, manu hominum collecta, quos par fortunâ ei conciliaverat, non modo ſingulos excipiebat, ſed plures ſæpe cum paucioribus aggreſſus variis ſubinde in locis deprehenſos trucidabat. Hæc cum pari celeritate, & audacia gereret, nec unquam opportunum ſe hoſti præberet, brevi fama ſui utranque pariter gentem implevit. Igitur concurrentibus ad eum paſſim, quos vel cauſæ ſimiles, vel non diſſimilis amor patriæ conciverat, intra paucos meſes non contemnendum exercitum conſecit. Ab hac tumultuaria turba proceribus vel metu, vel ignavia ſegnius omnia gerentibus Vallas Prorex appellatur: & tanquam Balioli legatus omnia pro legitimo magiſtratu imperat. Id nomen ille nulla ambitione, aut imperandi cupiditate, ſed tantum civium ſuorum miſericordia, & caritate ſuſcepit. Hac manu primum vim apertam expertus Lanarci, conventus ejus præfectum clarum genere Anglum occidit. Multas deinde arces, aut parum munitas, aut præſidiis non ſatis firmatas, aut negligentius cuſtoditas cæpit, & evertit: quibus levioris operæ expeditionibus ita militum animos confirmavit, ut nullum ejus ductu periculum deſugerent: ut cujus nec audaciæ conſilium, nec conſilio unquam eventus deeſſet.

XIX. Harum rerum fama cum latè ſpargeretur, atque hominum favore aucta plærunque majora vèro perferret, quicumque vel rem Scoticam ſalvâ vellent, vel ſuæ timerent ad eum confluentibus in-

(1) His father was laird of Ellerſlie, afterwards ſtiled Craigie, beſide Paſeley, an ancient baron in Kyle, and was brother

to the laird of Riccarton: but William Wallace had an elder brother living at this time.

standum fortunæ ratus, quas Angli trans Fortham arces tenebant, etsi satis validas, & metu nominis ejus munitas brevi tamen in suam potestatem redegit. Taodunanam, Forfarensem, Brechinensem, ac Montis rosarum arces captas diruit. Dunotrium inopinato eventu oppressum præsidio munivit. Abredonian metu sui adventus ab hoste direptam, & adhuc ardentem ingresso quo minus arcem oppugnaret, rumor de adveniente exercitu Anglorum obtitit : quod eos ad Fortham opperiri constituerat : prælii enim aleam nisi suis locis subire volebat.

XX. Eduardus in Galliam (uti dictum est) discedens cum omnia Scotiæ loca munita Anglicis præsiidiis obtineret, multosque haberet Scotos sibi fidos, patriæ infidos, principes Scotiæ nobilitatis, quos aliquid ausuros suspicabatur in intimam Angliam usque ad suum reditum relegavit. In his Joannem Cuminium Badenacæ Regulum, & Alanum Loganum hominem manu, & consilio promptum. Rebus in hunc modum constitutis nihil minus, quàm novos in Scotia motus formidans exercitum omnem abduxit. Tum verò fama rerum à Vallâ gestarum permotus majore manu opus esse ratus ad eum comprimendum, nec tamen Rege dignam expeditionem esse ducens, quippe adversus latronem vagum (ita enim hostem Angli vocabant) scribit ad Henricum Percium Northumbriæ Regulum : item ad Gulielmum Lattimerum, ut copiis celeriter è propinquis locis confectis Cressinghamio, qui in Scotia resisterat, se conjungant : ac Scotos rebelles compefcerent. (1) Thomas Volsinghamius Comitem Varennæ huic expeditioni præficit. Vallas autem qui tum Cupri Fifensis arcem obsidebat, ne exercitus quem in adventum Anglorum intentus auxerat interea ociosus esset, hostibus jam propius accedentibus recta Sterlinum ducit. Fortha annis nusquam ferme vadofus illic quanquam & minoribus annibus recæptis, & maris æstu reciproco auctus ponte ligneo transiri poterat. Ibi Cressinghamio cum parte majore exercitus transmissò pons sive (ut nostri prædicant) architecti opera, qui non multo ante compagine trabium ita laxaverat, ut majorem vim non posset sustinere, sive tot peditum, equitum, machinarumque pondere arte nulla adhibita fractus Anglorum iter interruptit. Scoti transpositos nondum explicatis ordinibus aggressi cæso duce reliquos in flumen retro agunt tanta cum cæde, ut prope omnes vel ab hoste intercepti, vel aquis obsopti perierint. Vallas ab hac pugna ad arces oppugnandas reversus adeo brevi belli fortunam circumegit, ut neminem Anglici generis præter captivos in Scotia reliquerit. Hæc victoria, in qua è Scotis nemo illustrior, præter (2) Andream Moravium, cujus filius aliquot post annos pro Rege rem Scoticam administravit periiit, ad Idus Septembris anni 1297 parta est. Sunt, qui Vallam non ab arcis Cuprensis, sed Taodunanæ oppugnatione revocatum, eodemque post prælium rediisse tradant : in quibus est Joannes Major, & aliquot cœnobiorum libri.

XXI. Hanc stragem ex agrorum incultu consecuta est fames, & famem pestis, unde major, quàm è bello clades timebatur. Vallas, ut huic malo, quoad posset, mederetur, omnem militarem ætatem ad di-

(1) Thomas Walsingham affirmeth, that the earl of Warren had the command of this enterprize.

(2) He was lord of Bothwell : some call him lord of Clydddale ; he married king Robert Bruce's sister.

em adesse jussam secum in Angliam duxit : ratus (1) est corpora laboribus agitata salubriora fore, & per hiemem in hostico vivendo commeatibus domesticis parci, & militem omnium rerum inopem aliquem belli fructum ex opulenta regione, & diuturna pace florente sensurum. Ibi nemine congregi auso à Calendis Novembribus usque ad Calendas Februarias, cum suos & hostium fructibus refecisset, & spoliis ditasset, parta ingenti gloria domum rediit. Hæc expeditio ut Vallæ famam, & auctoritatem auxit ad populum, ita nobiliorum invidiam mirum in modum adversus eum (2) intendit. Ejus enim laudes ipsis exprobrare videbantur vel ignaviam si non auderent, vel perfidiam si nollent viri summa nobilitate, & opibus attentare, quod homo tenuis omnibus fortunæ præfidiis destitutus non magis fortiter susceperit, quàm gnaviter perfecit. Anglus quoque rem esse ratus majorem, quàm ut ea per præfectos defungi posset, ipse rebus pro tempore compositis in Gallia domum rediit : & maximo exercitu, sed repentino delectu (nam veteranos è transmarinis provinciis non deduxit) & è tyronibus fere conflato Scotiam versus pergit cum latronum incomposita manu rem sibi futuram ratus. Verum cum in Stammoriæ planicie quingenti fere passus inter acies instructas interessent, conspecto Vallæ exercitu disciplinam, ordinem, & confidentiam hostium admiratus adversus veteranum ducem, & militem omnibus malis induratum etsi multo majores copias ipse haberet, tamen non ausus fortunæ rem committere conversis signis sensim gradum retulit. Vallas quoque metu insidiarum abeuntem sequi non ausus suos in acie continuit.

XXII. Hac victoria de potentissimo Rege sine sanguine relata inimici multo acrius eum adorti curarunt rumores disseminandos Vallam jam aperte tyrannidem affectare. Id vero primoribus indignum videri, ac præcipuè Bruffio & (3) Cuminiis Regiæ stirpis hominibus. Nam si servendum esset, honestiorem sub Rege maximo, & potentissimo fore servitutem, quàm sub homine novo, cujus dominatus non minus ipsis turpis, quàm periculosus esset futurus. Itaque statuunt omni ratione Vallæ auctoritatem labefactare. Hic animorum habitus cum Eduardum non lateret, magno ex Anglis, & Scotis, qui in fide ei data permanserant comparato exercitu æstate proxima ad Varium facellum venit : qui vicus in ipsis valli Severi vestigiis est inædificatus paulo plus sex millia passuum à Sterlino distat. Nec procul inde Scotorum exercitus cœdit, satis quidem validus (erant enim ad triginta millia) si duces inter se concordessent. Duces autem erant (4) Ioannes Cuminius, (5) Ioannes Stuartus, & Gulielmus Vallas : priores genere & opibus, postremus rerum gestarum gloria longè Scotorum florentissimus. Cum in proinctu jam starent tres acies accessit ad pristinam invidiam nova contentio, quis primam aciem in hostem duceret. Ac nemine alteri cedente contentiones Angli diremerunt, qui instructi sub signis magno gradu ad eos adventabant. Cuminius non tentata pugna cum suis discessit. Stuartus à fronte, à tergo circumventus cum omnibus eum se-

(1) Cr. Scilicet. MS. ratus, &—

(2) An incendit? Cr.

(3) He meaneth Red John Cumine, lord of Cumbernald, begotten upon Mary, second daughter of Allan lord of Galloway; others say, she was sister to king John Baliol.

(4) John Cumine of Cumbernald, who it seems was lord of Galloway, in right of his wife, after Baliol's degradation.

(5) Others think it is most probable, that his name was James Stewart, for so the great steward of Scotland, lord of Renfrew, &c. was named at that time.

cutis occiditur. Vallas cum à fronte acriter premeretur, & Brussius circumito colle à tergo immineret, ordinibus quoad in tali rerum statu poterat non perturbatis, retrò trans Carrontem amnem abiit.

XXIII. Ibi objecto flumine cum & se tueretur, & sparfos è fuga recolligeret Brussio colloquium petenti non abnuvit. Cum soli sine arbitris, qua flumen angustiore alveo præaltis ripis cogitur ex adverso constitissent, tum Brussius prior mirari se ait, quid Vallæ in mentem venerit, ut plæbeculæ incerto favore ablatas contra Regem ejus ætatis potentissimum, maximis etiam Scotorum auxiliis subnixum sese periculis assiduè objiciat: idque nullo tantis laboribus operæ precio proposito. Neque enim si Eduardum vincat, Scotos unquam ei regnum permiffuros: neque si ipse vincatur, ullum superesse perfugium, nisi in misericordia inimici. Cui Vallas: Ego nunquam, inquit, istum laboris mei finem mihi proposui, ut regnum mihi pararem, quod nec mea fortuna capit, nec animus cupit: sed cum cives meos vestra, ad quos regnum jure spectat, ignavia rectoribus destitutos viderem hosti immanissimo non in servitutem, sed lanienam objectos, eorum vicem sum miseratus, & causam à vobis desertam suscipi: quorum libertatem, fortunas, & incolumitatem non prius deseram, quàm vita me deserat. Vos, quibus potior est turpis cum securitate servitus, quàm honesta cum periculo libertas, istam, quam magni æstimatis, fortunam amplectamini. Ego in patria sæpe defensa liber, & libens moriar: nec me prius ejus caritas, quam vita relinquet. Ita soluto colloquio uterque ad suos rediit. Hoc prælium incidit in undecimum Calendas Augusti in quo ceciderunt e Scotis supra decem millia: in his è proceribus clarissimi Ioannes Stuartus, Macduffus Fifæ Comes, & ex acie Vallæ Ioannes Gramus secundum ipsum Vallam Scotorum longè fortissimus habitus. Ex Anglis Frerus Briangius in re militari apud suos magni nominis. Post infelicem pugnam Vallas cum Perthum venisset, dimisit exercitum: atque invidiæ, cui se imparem sentiebat, cessit: neque post eum diem (1) pro imperio quicquam gessit. Anglos tamen cum amicorum cohorte quæ abdicato magistratus nomine semper ei adhæsit, quoties rei bene gerendæ se offerebat occasio semper infestus premebat. Eduardus post agrum trans Fortham Perthum usque omni clade belli vastatum receptis in fidem, qui metu præsentis nihil movere audebant, exercitum reduxit.

XXIV. E Scotis, qui patriæ libertati studebant, post hostis discessum paulum recreati (2) Ioannem Cuminium juniorem faciunt Proregem. Is de concilii sententia ad Philippum Valesium Galliarum Regem legatos misit, qui cum eo agerent, ut per forcem, quæ tum Eduardo erat desponsa saltem inducias obtineant. Ejus opera in septem menses impetratæ: nec tamen bona fide servatæ. Nam legatos ad Bonifacium octavum missos Angli retinuerunt, atque in carcerem conjecerunt. Scoti interea, qui nec tyrannidem Anglorum ferre, nec immanem Eduardi animum suppliciis exatiare, nec pacem æquam impetrare poterant, obstinatis animis ad ultimam dimicationem citrà spem veniæ se comparant. Primum omnes Eduardi præfectos, qui

(1) As warden of Scotland, and general of the army fighting for his country's liberties, which office Wallace had borne before, but now he became as a private man, and what he did was as a private

countryman, without publick authority. Vide cap. 18.

(2) Some writers call him John Cumine master of Badenoch.

Anglicæ nationis erant, ex omnibus urbibus, & arcibus exigunt. Scotos Anglicæ factionis quacunque vi possunt, affligunt. Hic status rerum cum prope biennium durasset Eduardus Radulfum Contraium cum magnis copiis ad prædones (ita enim eos vocabat) domandos, & reliquias belli conficiendas misit. Hi nemine obvio latè prædas agentes ad Roslinum usque (locus is Lothianæ est quinque fere millia passuum ab Edimburgo distans) trifariam, ut latius popularentur, divisi castra posuerunt. Ioannes Cuminius adjuncto sibi (1) Ioanne Fraferio Tuediæ longè potentissimo collectis ad octo millia hominum ad hostem ducit, ut vel ab effusa populatione cohiberent, vel si qua rei bene gerendæ occasio se obtulisset fortunæ non deessent. Occasio major quam sperabatur est oblata. Nam cum Angli nihil minus, quàm hostis toties victi, tot malis fracti adventum expectarent, ac solutius, quàm in hostico conveniebat, se gererent, prima eorum castra subito adventu Scotorum sunt oppressa magna cæde facta : qui evaserunt, in proxima castra tumultum pertulere. Ibi ad arma trepidè clamatum, & pro se quisque alius alium hortari ad opem suis ferendam. Sed cum serum auxilium esse sensissent, ad vindictam se comparant. Atrox, ut inter feroces victoria, & cupiditate ultionis incensos fit conflictus, tandem fufis, fugatisque Anglis victoria quidem, nec incruenta tamen cessit Scotis. Interea tertia acies, quæ longius tetenderat, adveniens trepidationem Scotis iniecit. Plærique enim vulnerati, ac major pars duplicis pugnæ laboribus fatigati videbant in certamine manifestum periculum, in fuga certum exitium sibi imminere. Tandem ducum jussu cæsis captivis, ne omnibus in hostem intentis à tergo insurgerent, ministros suos cæsorum spoliis armant, & majoris exercitus speciem hostibus præbent. Prælio inito acriter utrinque certatur. Cum aliquandiu anceps pugna fuisset, Scoti adhortationibus ducum, duplicisque victoriæ memoria revocata, viribus resumtis tanto impetu incurrunt in hostem, ut Angli turbatis ordinibus terga verterent. Pugnatum est ad Roslinum sexto Calendas Martias, millesimi trecentesimo secundi anni.

XXV. Hæc victoria tribus exercitibus eodem die ab uno victis quanto fuit clarior, tanto acrius Eduardus ad ignominiam delendam, & finem tandem aliquando diuturno bello imponendum animum intendit. Igitur exercitum, quantum nunquam antea conscribit, ac terra, marique Scotiam latè armis pervagatus est, ad extremos usque Rossæ fines, nemine armato se tantis copiis objicere auso. Solus Vallas cum suis nunc à fronte nunc à tergo, aut lateribus incurrendo temere prægressos, aut moratores, aut si qui cupiditate prædæ longius à suis discedebant, excipiebat : neque quenquam longius à signis progredi sinebat. Hunc Anglus magnis pollicitationibus frustra ad se sæpe traducere est conatus. Sed una ejus ad omnes erat oratio, se vitam, quam patriæ debebat, ei devovisse : cui si aliam opem afferre non posset, piis erga eam conatibus immoriturum. Restabant aliquot arces Anglis nondum deditæ. Urcharta in Moravia vi capta omnibus qui inerant ad unum extinctis : cæteræ metu se dederunt. His rebus gestis Anglus cum Eduardo filio, quem Perthi reliquerat se conjunxit : ac Sterlinum tribus mensibus obsessum dedentibus sese ob omnium rerum penuriam præfidiariis, ac tantum vitam, & libertatem

(1) Some call him lord Frazer of Twed- estate fell by marriages to the earl of Mar-
dale ; he was lord of Keith-Frazer : his shal, lords Yester and Fleming.

paſtis, cæpit. Nihilominus (1) Gulielmus Olivarius, qui arci præfectus erat adverſus paſta, & conventa retentus eſt : & Londinum in cuſtodiam miſſus.

XXVI. Tota Scotia recæpta conventus ordinum ad Fanum Andree ab Eduardo eſt habitus : ubi omnes in ejus fidem metu coacti præter unum Vallam jurarunt. Is metuens ne Anglo ſibi inſeſtiſſimo à nobilitate non fatiſ æqua proderetur, cum paucis ad antiquas latebras ſeceſſit. Eduardus præſectis & magiſtratibus per totam Scotiam ordinatis ſe in Angliam recæpit. Quo in diſceſſu ſingularem ſui odii in omne nomen Scoticum ſignificationem reliquit. Non contentus enim fuſſiſſe omnes, qui res novas moliri poſſe videbantur, adje- cit animum ad omnem (ſi fieri poſſet) gentis memoriam abolendam. Leges enim veteres delevit : ritus eccleſiaſticos ad Anglicam conſuetudinem traduxit : historias, fœdera, monumentaque vetuſta ſive à Romanis relicta, ſive à Scotis erecta deſtruenda curavit : libros omnes, literarumque doctores in Angliam tranſtulit. (2) Lapidem marmoreum rudem, in quo fatum regni contineri vulgo perſuaſum erat Londinum miſit : neque quidquam omnino reliquit, quod ſpiritus generoſos aut ſui memoria ad priſtinæ fortunæ recordationem excitare, aut ad veram animi magnitudinem erudire, & excolere poſſet. Ita non ſolum viribus, ſed etiam animis (ut rebatur) fractis, & in fervilem humilitatem dejectis perpetuam ſibi illinc pacem ſpondebat. Reliquit autem (3) Odomarum Valentinum pro Rege, qui omnium novarum rerum molimina, ſi qua emergerent, in ortu ipſo extingueret.

XXVII. Verum bellum ei novum unde minimè rebatur eſt exortum. Erant apud Eduardum Regem Scotici generis viri inter primos clari Robertus Bruſſius filius ejus, qui cum Balliolo de regno contenderat, & Ioannes Cuminius à colore faciei Ruber dictus Ioannis Ballioli proximi Scotorum Regis conſobrini. Hoſ Eduardus ſæpenu- mero ſeorſum conventos vana regni ſpe diu fruſtratus erat : atque ita opera eorum in Scotia perdomanda uſus. Patefacta tandem ludificatione nihil magis uterque expetebat, quam occaſionem qua Regis erga ſe perfidiam ulciſceretur. Sed ut æmuli, mutua ſuſpitione continebantur, ne conſilia communicarent. Tandem Cuminius cum ea quæ gererentur Bruſſio ingrata eſſe comperiſſet, ab initio malorum omnium exorſus apud eum patriæ calamitatem vehementer deploravit : & in perfidiam Regis Angli multum invectus ſeſe in primis, ac Bruſſium graviter incuſavit, quorum auxilio, & labore ſui cives in eas miſerias incidiffent. Ex hoc ſermonis initio longius progreſſi cum uterque alteri de ſilentio fidem dediſſent, demum inter eos ita convenit, ut Bruſſius regnum obtineret, cedente ei Cuminio jus ſuum. Cuminius vero Bruſſii agros, quos in Scotia ampliffimos, & fruſtuoſiſſimos habebat, teneret : ſecundusque ei honor poſt Regem haberetur. Hæc cum inter eoſ jurata, ſcripta, & conſignata fuiſſent Bruſſius in opportunitatem rerum novandarum intentus relictiſ in Scotia uxore, & fratribus in aulam Anglicam proficiſcitur.

(1) Sir William Oliphant, a valiant knight, laird of Aberdage.

(2) The marble chair. It is a timber chair with a ſeat of unpoliſh'd marble, wherein the kings did ſit at their coronation, having this inſcription engraven :

Ni fallat Fatum, Scoti quocunq; locatum

Invenient Lapidem, regnare tenentur ibidem.

In English thus :

The Scots ſhall reign into that land,
Where e'er this marble chair ſhall ſtand.

(3) Aimer or Aimery de Valence, earl of Pembroke.

XXVIII. Post ejus discessum Cuminius sive pœnitentia prioris confilii, sive quòd fraude tollere de medio Bruffium æmulum statuisset, atque hac via faciliorem sibi ad regnum aditum parare, secreta confilia dicitur Eduardo prodidisse: atque ad fidem faciendam (1) conventum ab utroque signatum ad eum misisse. Bruffio dies dicitur ut perduellionis reo. Ipse ab aula vetitus discedere. Appositi etiam custodes occulti, ac jussi dicta factaque ejus speculari. Cunctatio Regis in crimine manifesto eò spectabat, ut ante rumorem sumpti de eo supplicii fratres ejus comprehendi possent. Bruffius interea per Comitem Gomeriæ avitum amicum certior de repentino periculo factus: qui non ausus fugæ consilium literis committere Bruffii exemplo monitus ad eum calcaria inaurata, nummosque aliquot aureos misit, tanquam superiore hæc die mutuo ab eo accèpisset. Robertus, ut in periculis homines sunt sagaciores, non ignarus quid eo munere significaretur fabrum de nocte accersit. Trium equorum soleas inversas, ac præposteras equis affigere jubet, ne vestigia velut abeuntium per nivem fugam proderent. Ipse eadem nocte duobus comitibus assumptis iter ingreditur, ac multum hominibus, equisque fatigatis septimo demum die ad arcem suam, quæ sita est ad lacum Mabanum venit. Ibi Davidem fratrem, & Robertum Flaminium nactus, eis adjunctis, ac vix fugæ causa indicata, in tabellarium incidit, qui literas à Cuminio ad Anglum ferebat: in quibus scriptum erat, ut Robertus quamprimùm tolleretur: periculum enim in mora esse, ne quid homo nobilis & gratiofus pari consilio, atque audacia novæ turbæ excitaret. Perfidia Cuminii his etiam indicibus comperta Robertus ira inflammatus Drumfrisium, ubi inimicum esse compererat, rectà pergit: ac Ioannem in templo fratrum Franciscanorum nactus prolatis literis coarguit: ac impudenter suas esse negantem impatiens iræ pugione in ventrem adacto jacentem pro mortuo reliquit. Cum equum esset conscensurus Jacobus Lindesius, ac Rogerius à cella Patricii, alter propinquus, alter vetus amicus è vultu animi perturbatione intellecta causam sciscitantur. Qua ille breviter explicata cum subjecisset se putare Cuminium esse mortuum: quid, inquit Lindesius? tu ergo rem tam arduam in incerto reliquisti? & cum dicto ædem ingressus non illum modò, sed & Robertum Cuminium opem propinquo ferre conantem conficit. Hæc cædes facta est anno millesimo trecentesimo quinto ad quartum Idus Februarii.

XXIX. Eodem prope tempore Vallas à Ioanne Mentetho familiari suo per Anglos pecunia corrupto in agro Glascuensi, ubi tum latebat, captus, & Londinum missus Eduardi jussu scæde laniatus interiit. Membra ad aliorum terrorem in locis celebrioribus Angliæ, & Scotiæ suspensa. Hunc finem vitæ habuit vir sui temporis longè præstantissimus, in suscipiendis periculis animi magnitudine, in rebus gerendis fortitudine, & consilio clarissimis veterum ducibus facilè comparandus, caritate in patriam nemini secundus, qui servientibus cæteris solus liber, neque præmiis adduci, neque metu cogi potuit, ut causam publicam semel susceptam desereret: cujus mors eò miserabilior est visa, quòd ab hoste invictus, à quibus minime debuit, fuit proditus.

XCVII. R E X.

XXX. BRUSSIUS tantum moratus dum a Pontifice Romano

(1) The contract sealed by them both.

veniam cædis in æde sacra factæ obtineret, proximo mense (1) Aprili anno millesimo trecentesimo sexto Sconam profectus Rex coronatur. Primum gnarus quam potente cum hoste res sibi esset, copias undecunque potest, comparat. Sed cum totam gentem Cuminiam, cujus familiæ potentiam nulla unquam antè, neque postea in Scotia æquavit, haberet inimicam, multorum præterea animos offendisset, propter operam superioribus temporibus Anglo navatam, maxima autem pars metu potentiæ Anglorum conquiesceret, ad Methuanum tamen cum paucis fortunam tentare ausus ab Odomaro Eduardi præfecto vincitur: eo minore cum cæde, quòd Brussiani suæ infirmitatis conscii inuito statim certamine integri fugerunt ad 13 Calendas Augusti. Nec adeo diu post cum in Atholiam venisset, ac illinc in Argatheliam tenderet, patefacto Cuminiis ejus consilio, in loco, qui Dalree vocatur, hoc est ager Regius ex itinere prælium inire coactus paucis amissis, reliquis quòd cuique commodum erat dilabentibus pari ac prius eventu est usus. Post id tempus cum uno & altero fere comite tutiorem se in ea fortuna paucitate ratus per loca deserta vagus prope ferinam vitam egit. Nec si rursus fortunam tentare vellet, ulla virium spes usquam erat. Vulgo enim ex hac duplice offensione cætera augurante ab omnibus destituitur. Duo soli ex veteribus amicis constanti erga eum fide perstiterunt, Milcolumbus Levinus Levinæ Comes, & Gilbertus Haius. Angli ejus miseris nondum satiati mittunt in omnes regni partes, qui propinquos ejus comprehendant. Omnes præterea exulum uxores, & liberos jubent ante certum diem regno excedere. (2) Uxor ipsius Roberti a (3) Gulielmo Comite Rossie capta in Angliam mittitur. Nigellus ejus frater Kildrumiæ arce per præfectum Anglis prodita cum uxore & liberis in hostium manus venit. Thomas quoque, & Alexander itidem ejus fratres dum è Gallouidia Carictam petunt ad lacum Rianum, (qui Ptolemæo est sinus Rerigonius) comprehensi, in Angliamque missi. Hi tres alius alibi capite multantur. Cæteri Brussianarum partium passim conquesti. Ipsi cæsi. Bona direpta. Rex ipse cum uno plærunque comite, interim solus per loca maximè inculta pererrabat: atque in dies, & horas latibula commutabat. Et cum ne sic quidem sibi tutus à civium perfidia, & hostium crudelitate videretur, in Æbudas ad veterem quendam amicum transmisit. Ibi cum aliquot menses latuisset, quia nusquam comparebat, perisse creditus quæri desiit. Hæc fama ut ad securitatem erat ei non inutilis, ita si diutius durasset, amicis omnem recuperandi regni spem ademptura videretur. Aliquid igitur movendum ratus modicis ab amico ubi latebat copiis accæptis in Carictam navigat. Ibi arcem sui quidem patrimonii, sed à valido Anglorum præsidio infessam inopinato adventu

(1) He came home in February 1305 in the end of the year; for in England the year began upon the 25th of March: this manner of account was used in Scotland till the year of God 1600: since which time, following the Roman account and that of other nations, we begin the year with the first of January, as is now done in England, which is diligently to be observed.

(2) Named Hæbell Mar, daughter to Gratney earl of Mar, who bare to him

Marjory Bruce, mother to king Robert II. After her death he married Elizabeth Bourk, daughter to Haymer earl of Ulster in Ireland, mother to David II.

(3) The earls of Ross were descended of one Ferquhard Ross, who was created earl thereof by Alexander III. In the days of king Robert III. it fell by marriage to the Leslies, and shortly after by the same way it came to the lords of the isles, who being forfeited, it fell to the crown, James III. parl. 9. c. 71.

opprimit : & Anglis ad unum occisis ne ab hostium copiis intercederetur transmissio Glottæ æstuario, Ennernessum arcem munitam ad Nessum flumen in tumulo satis edito sitam longè diversa regione negligentius custoditam pari felicitate capit.

XXXI. Harum rerum fama divulgata magnum animorum motum per totam Scotiam fecit. Præter enim veteres amicos, qui passim è suis latebris ad eum accurrebant, multos etiam novos ei conciliavit Anglorum superbia, qui postquam extinctum arbitrati fuerant, magis avaræ, & crudeliter imperarunt, quàm antea. Igitur auctus non penitendis copiis militum optimi generis, (ut quos vel induraverant labores, vel desperatio ad ultima audenda impulerat) omnes ubique arces per Scotiæ regionem in septentriones procurrentem, ut quanque capiebat, diruit : partim ne suas copias dividendo infirmiores redderet : partim ne hostes ullum receptum tutum illic haberent. Cum passim obvia vincendo in interiorum partem regni penetraret, Ioannes Cuminius Buchaniæ Comes certior factus eum ad (1) saltum, per quem Esca fluvius in plana Merniæ delabitur pervenisse, cum subitatio exercitu Scotorum, & Anglorum, omnibus qui militari essent ætate ad arma convocatis ad Glenescam (ita loco nomen est) eum assequitur. Brussius loci angustias suorum paucitati commodas ratus, paratus ad dimicandum hostem expectabat. Cuminius acie in longitudinem explicata terrore multitudinis Brussium percussurum iri arbitrabatur. Verùm ubi eum videt suis se locis tenere, conscius imbecillitatis suorum, nec ausus in locum paulo iniquiorem aciem erigere de induciis, per quas de pace ageretur, missio præcone prior egit. Eas Cuminius cum obtinisset, ommissa mentione pacis, quibuscunque potest rationibus copias auget : nec Scotis quos secum habebat, multorum favore in Robertum inclinato, confusus supplementum ab Anglis petit. Interea Brussius quoque ut contemptum sui demeret Anglis, & amicorum animos erigeret, semper hostium copiis inhærens nunc hac, nunc illac carpere, & infirmiora præsidia aggredi, nec ipse unquam ullo in loco consistere diutius, aut hosti se opportunum præbere. Circa hæc tempora Simon Fraserius, Valterus Loganus equites strenui, & summa in patriam caritate à factionis Cuminiæ hominibus capti, & Anglis traditi Londini supplicio sunt affecti.

XXXII. (2) Eodem fere tempore Iacobus Duglassius ad partes Brussianas se adjunxit. Erat is Gulielmi filius juvenis omnium primarum artium facile princeps : qui cum Luteciæ literis operam daret, audito patrem in carcerem ab Anglo conjectum, ac non adeo multò post mortuum domum rediit, ut ex amicorum consilio reliquum vitæ cursum ordinaret ; ac patrimonio exutus, amicis aliis alio casu dispersis omnium rerum inops ad Gulielmum Lambertum Fani An-

(1) Glenesk.

(2) Sir James Duglass came to king Robert at Airick Stone in the head of Annandale, immediately after the killing of John Cumine : he was at his coronation in Scoon, at the battles of Methven and Dalree : he was with him during his lurking in the isles, and after he had set footing in Carrick, sir James past from him to Duglass, took the castle, and overthrew it ; he took also sir Alexander Stew-

art of Bonkle, and sir Thomas Randall, the king's sister's son, then on the English side, and with these prisoners he met the king in Glenesk. It is to be remarked, that king Robert Bruce and he were thirds of kindred ; for king Robert's mother Martha of Carrick was the daughter of Alexander earl of Carrick, and Isabell mother to the lord Duglass, grandmother to this lord James, was sister to the fore-said Alexander earl of Carrick.

dræ Episcopum se contulit : ab eo in familiam acceptus, atque ibi honestè habitus usque ad (1) Eduardi Regis pacata fere tota Scotia adventum ad Sterlinum obsidendam. Eò ad Regem salutandum profectus Lambertus Duglassium secum duxit : Regemque opportunum nactus oravit ut patrimonio restituto juvenem in fidem, clientelamque reciperet, ejusque forti, & fideli opera uteretur : atque adjecit, quæ pro tempore de laudibus ejus dicenda videbantur. Rex ubi nomen, genasque eus intellexit de Gulielmi patris pertinacia asperè locutus neque se filio, nec opera ejus uti velle respondit : nec patrimonium, si maximè vellet reddere posse, quod jam (2) de se benè meritis gratificatus esset. Ita dimissus ab Anglo Iacobus apud Lambertum fuit, usque ad Brussii in Merniam adventum : tum ne quam Anglo (cujus animum erga se implacabilem abundè perspexerat) occasionem nocendi omitteret direptis non infcio Lamberto ejus equis, ac nonnulla pecunia ad Brussium venit : ejusque ille opera multis asperrimis tempestatibus est usus.

XXXIII. Non adeo multo post uterque Rex eodem prope momento in gravem morbum incidit. Eduardus in belli apparatu adversus Scotos occupatus paucis post diebus morbo ad Lancastrium decessit, relicto hæerde Eduardo secundo filio, qui a loco ubi natus erat (3) Carnarivanus est dictus. Is à patre aucto exercitu in hosticum ingressurus præmisit edictam Drumfrisium ut Scoti frequentes eò convenirent. Verum è propinquis regionibus & pauci, & segniter affuerunt. Renunciato etiam res transmarinas turbari relicto præsidio quantum satis putabat ad Scoticos tumultus reprimendos reversus, rebus domi pro tempore compositis in Galliam trajecit. Interea Robertus morte Angli nunciata nonnihil recreatus de rebus suis melius sperare cœpit : ac viribus animi corpus infirmum sustentabat. Non ignarus autem quantum in unius ducis industria ad victoriam esset momentum ita se comparabat ad extremam fortunæ aleam, ut hostem, & pugnam deposceret. Ex adverso autem cum Anglus amicorum spe tardius adventaret Ioannes Cuminius avidus gloriæ belli per se finiti, cum speraret Robertum vel adjuncto ad labores morbo gravissimo extinctum iri, vel per valetudinem impeditum in aciem non descensurum omnibus quas potuit copiis in unum coactis rectà ad hostem ducit. Ille contra ut suorum animos confirmaret, se imponi in equum jubet. Ejus autem conspectus etsi duobus militibus eum sustentantibus hæere vix posset, tantum animi omnibus adjecit, ut nunquam alacrius pugnam inierint. Cuminius, qui spem victoriæ in adversa hostis valetudine collocarat, postquam neque hortando, neque castigando suos continere potuit una cum eis fugam capeffere est coactus. Multi in fuga capti : omnes humaniter habiti.

XXXIV. Hæc victoria ad Enneruriam parta ut Regem morbo liberavit, ita rerum prospere gerendarum ei fuit initium. Quicquid enim ab eo die attentavit, ei feliciter cessit. Post paucos deinde dies in Argatheliam duxit. Regionem depopulatus dominum ejus (4) Alexandrum ad deditionem compulit, qui cum familiaribus in Angliam profectus, ibi brevi post in summa inopia miseram vitam finivit. Eodem

(1) Vide cap. 17.

(2) He had given it away to the lord Clifford in England.

(3) Edward of Carnarvon, as being born

in the castle of Carnarvon in Wales.

(4) Father to John lord of Lorn of the clan Dougall ; after this we find one Campbel stiled lord of Argile.

anno pridie Calendas Julias (1) Eduardus Brussius æquè prospero eventu ad Deam Gallouidiæ amnem pugnavit. Rollandus nobilis eques Gallouidianus in prælio cæsus. Donaldus Insulanus è fuga retractus. (2) Gallouidia longè, latèque vastata. Hi tumultus Eduardum Anglum ocii cupidum invitum ad bellum exciverunt. Nam cum ubique res malè gereretur, ipse proximo anno cum magno suorum exercitu Scotiam ingressus numerosam manum Scotorum, qui ab Anglis nondum defecerant, sibi adjunxit. Cum iis copiis ad Renfroam usque progressus nulla re digna memoratu gesta rediit. Sive in causa fuit ipsius segne ingenium : sive quòd præter inopiam, quæ tum omnem Scotiam affligebat, Robertus curarat, ut commeatus qua iturus erat exercitus inde in loca devia transferrentur. Post ejus discessum Scotus in arcibus recipiendis, quæ adhuc ab Anglis tenebantur, reliquum anni tempus consumpsit. Plurimæ desperato ab Anglis auxilio non expectata obsidione sese dederunt.

XXXV. Anno deinde proximo qui fuit a Christo nato 1310 Brussius ut clades acceptas hosti rependeret bis Angliam infesto exercitu est ingressus, & cum maxima præda sine certamine rediit. Sequenti deinde biennio præsidia munitiora, quæ in Anglorum potestate remanserant prope omnia recepit. Perthum vi captum. Angli, Scotique præfidiarii promiscuè cæsi : quòd cæteri à simili pertinacia deterrentur. Muri diruti. Fossa repleta. Hujus exempli terror Drumfrisum, Larnarcum, Aëram, Botam oppida, aliaque multa minus firma loca ditionem facere coëgit. Veris initio (3) Bacchanalibus ad Jejunii Quadragenarii principium celebrari solitis, custodibus ad ludum, lasciviamque intentis Rosburgum a Jacobo Duglassio captum. Nec adeo diu post Thomas Randalus Edimburgi arcem munitissimam cæpit. (4) Manna quoque insula dedita : arces ubique, ne iterum receptaculo essent hostibus dirutæ. Interea Eduardus Brussius Sterlini arcem in rupe, nisi una, qua aditur parte undique præcipiti sitam obsidione clauferat. Eam tenebat Philippus Maubraius homo impiger qui successu Brussianarum partium in Scotia (5) animadversa eam armis, commeatibusque adversus obsidionem, quam jam tum animo prospiciebat egregiè munierat. Igitur cum dies multos Eduardus frustra in ea oppugnanda consumpsisset, neque spem potiundi per vim haberet, ne nulla re gesta repulsus inde videri posset, ad conditiones est ventum—ea lege, ut ni ante annum ab eo die circumactum Anglus opem ferret obsessis arx Scotis dederetur : præfidiarii quo velient cum rebus suis se conferrent incolumes.

XXXVI. Hæ conditiones vehementer displicuerunt Regi : eas tamen, ne fratris fidem elevaret servare decrevit. Verum cum non dubitaret Anglum ad diem affuturum, quicquid in tanta rerum inopia potest, adversus hostem potentissimum subiturus ultimum discrimen parat. Et Anglus qui à Scotis, quos pater ei victos, & fractos reli-

(1) He was brother to king Robert.

(2) Galloway was the inheritance of John Balliol, and after his degradation it seemeth to have been given to red John Comine, slain by king Robert, and for his cause they were great enemies to king Robert.

(3) Fastings even in the beginning of Lent.

(4) The isle of Man of old belonged to the crown of Scotland. Afterwards the earls of Derby became kings of the isle of Man, which honour was given for conquering it out of the hands of the Scots, to sir William Montague, whose son being forfeited, king Henry IV. gave it to the Stanleys, afterwards earls of Derby.

(5) Al. animadverso, ita Gen.

querat, se non modò regno Scotorum exutum, sed de Anglia dimicare coactum cerneret, gentem sæpe rebellem, semper inquietam, & infestam tollere cupiebat. Id ut & perficeret exercitum non modò ex Anglis, & Scotis, qui Anglorum sectam sequebantur, sed (1) è transmarina ditione, (quæ tum ei magna, & opulenta erat) quantum nullus unquam Rex Anglorum habuisse dicitur coegit: corrogatis etiam à transmarinis amicis auxiliis, maximè à Flandris, & Hollandis, quos pater ejus adversus Philippum Gallorum Regem impensè adjuverat. In eo exercitu supra centum millia bellatorum fuisse dicuntur. Sequebatur etiam turba calonum, & lixarum, eorumque qui commeatus terra marique subvehebant, ut in regionem non admodum frugum fecundam, & per tot annos omnibus belli cladibus afflictam. Præterea eorum qui (2) in colonias describendi, & agros accepturi uxores, & liberos secum trahebant ingens multitudo. Totæ autem vires opulentissimi regni, & jam diu florentis oculis, animisque subjectæ tantam omnibus fiduciam pariebant, ut non de bello gerendo, sed de præda dividenda omnis eorum esset fermo.

XXXVII. Brussius tanto apparatu hostium audito & ipse suas copias parat, numero quidem adversus tantam multitudinem exiguas. Erant enim ad triginta millia hominum, sed belli usu, & malis domesticis induratum, & qui vitæ, fortunarum, omniumque quæ sunt hominibus cara, spem in dextris gerebant. Cum hac manu (3) sinistram ripam Bannoci fluminis tenebat. Est autem is amnis præaltis utrinque ripis, paucosque & angustos habet transitus. A Sterlino circiter duo millia passuum abest. Infra colles, antequam in Fortham influat per loca paulum æquiora transit, sed alicubi paludibus impedita. Hieme quidem plærunque rapidus, ac torrens fertur: tum vero ut mediis caloribus modicis aquis & pluribus in locis pervius erat. Scotus quanto viribus inferior, tanto ad omnia circumspicior ut arte, & consilio transitum impeditiorem Anglis, qui dextram ripam occupaverant, redderet, locis æquioribus fossas præaltas duxit, in quibus palos acutos ita infixit, ut supernè integumentum è levi cespite fraudem cælaret. (4) Murices item ferreos, ubi commodum videbatur, spargi jussit.

XXXVIII. Igitur cum castra castris modico amne dirempta in adversis collibus prope collata essent, Anglus octingentos equites paulo longius à castris transmissos Sterlinum præmittit. Hos Robertus ad vicini agri prædam mitti ratus quingentos equites dat Thomæ Randulfo, cum quibus effusam agrorum populationem cohiberet: & si se occasio pugnandi daret, eam non omitteret. Eos Angli conspicati omissis, quo pergebant, itinere aciem convertunt. Pugnatum est diu acriter neutrò inclinante victoria. Iacobus Duglassius suis, qui pauciores erant, vehementer metuens Brussium orat, ut liceret laborantibus

(1) The kings of England were lords of many provinces in France, as Normandy, Anjou, Turenne, Maine, Poictou, Aquitaine, a great part of which were lost by king John, the rest they possessed unto the days of king Henry 6th.

(2) Englishmen to be planted in the Scots mens lands; for he divided all the lands of Scotland to Englishmen, intending utterly to root out the whole nation.

(3) The west-side towards Stirling;

for supposing Bannockburn to be a man going down to Forth, his left hand is the west, towards Stirling.

(4) Calthrops: They are engines used in war to disturb horsemen; for being made with four points, throw them which way you will in the grass or sand, one of the points falleth ever upward; and being trode on, cannot but wound the horse in the feet.

opem ferre. Id cum ille pertinaciter negaret, in tumultum velut spectator subjectus, certus tamen si res posceret suis ire subsidio, ubi Anglorum aciem inclinantem, remque Scoticam meliore loco esse animadvertit, ibi constitit, ne ex aliena laude quicquam velle decerpere videretur.

XXXIX. Angli paucis illis è tanta multitudine amissis nihil animis fracti, & Scoti velut totius victoriæ omine recepto se in crastinum diem ad dimicationem parant. Nox quamvis tum brevissima (ad Nonum enim Calendas Iulias pugnatum est) pro ardore tamen utriusque partis longa videbatur. Omnis Scottorum multitudo in tres acies erat divisa. Rex mediam ducebat: in dextro cornu ejus frater, in sinistro Randulfus imperabat. Angli præter magnum sagittariorum numerum, quos utrinque cornibus circumfuderant, cataphractos etiam e Galliis habebant. Hi cum in Randulfum, qui locis humilioribus stabat, se concitassent, ut in latus-obliquum incurrerent, subito in præparatas à Brusio fossas ruinæ modo cum magna hominum & equorum strage procciderunt. Primi suorum supra ruentium lapsu oppressi perierunt: & postremi priorum clade territi retrocesserunt. Is terror etiam pedestres copias nonnihil tardavit, veritas ne & ipsæ simili fraude caperentur. Accidit & aliud parvum quidem dictu: sed quod, ut in bello plærunque solet evenire, non leve attulit momentum ad summam rei. Robertum, qui ante suam aciem obequitabat, clavamque manu tenens primos ordines continebat, quidam Anglus agnoscens infestus in eum hastam dirigit. Rex ictu paulo evitato hostem equi impetu prætervectum clava ferit, ac exanimem solo prostermit.

XL. Vulgus militum periculosam Regis audaciam magnis laudibus prosequens non jam consilio regi, sed impetu in hostem ferri tanto ardore animorum, ut adversam aciem impulsuri viderentur, nisi sagittarii Anglorum in cornibus dispositi magno cum damno eos coërcuissent. Brusius aliquot equitum turmis immisissis eos quidem repressit: error tamen plusquam hostis Anglis nocuit. Turba enim castrensis calonibus in jumenta impositis, linteisque signorum instar explicatis cum in colle, unde conspici possent, constitissent, speciem novi exercitus adventantis præbuerunt. Angli, qui proximi itabant duplici metu attentiti fugam capessunt, ac suo pavore reliquam aciem turbant. Vulgi in fuga ingens edita cædes. Quinquaginta Anglorum millia quidam nostrorum cæsa tradunt. Caxtonus scriptor Anglus ut numerum certum non ponit, ita stragis ingentis suspicionem facit. Ait enim innumerabilem cæsorum fuisse multitudinem. Nec fortassis injuria rem in incerto reliquit, quòd numerum inire non erat facile, fuga tam longè, latèque sparsa, in qua plures, quàm in prælio perierunt. Tanta certè clades fuit, ut proximo, ac tertio post anno Angli quanquam pluribus incommodis provocarentur, tamen non se commoverint. E nobilitate Anglica ceciderunt circiter ducenti: par prope numerus fuit captivorum illustrium. Ex iis cognitum est initium fugæ ab ipso Rege ortum, ac nisi à Comite Marcie in arcem Dumbari receptus fuisset, ac navicula Bervicum missus, non evasisset manus Duglassii, qui cum quadringentis equitibus quadraginta millia passuum eum secutus erat. Inter captivos deprehensus est monachus ex eorum factione, qui (1) à Carmelo monte Syriæ sibi cognomen adoptarunt. Is, ut illis temporibus poeta non spernendus fuit habitus: atque ad bellum adductus ut

(1) A Carmelite-frier.

Anglorum victoriam versibus illustraret. Captus autem eorum cladem libertatis precium decantare est coactus : carmine plane rudi, & barbaro : sed quod illorum temporum auribus non displiceret. Nec incruenta Scotis fuit victoria. Ceciderunt enim ad quatuor millia : in quibus duo tantum equestris ordinis fuerunt. Sterlini arx, uti con-
venerat, dimisso præsidio recæpta.

XLI. Incidit in hæc tempora res ob fortunæ in exiguo curriculo varietatem non indigna relatu. Ioannes Mentethus, qui Vallam amicum Anglis prodidit, pro eo ac debuit Scotis invisus, ab Anglis præter alia præmia acceperat præfecturam arcis Britannoduni. Ea reliquis munitionibus recuperatis prope sola, aut cum paucis ab Anglis tenebatur. Et quia natura erat inexpugnabilis cum Rex per propinquos, & amicos cum præfecto de ea redimenda tractaret, Comitatum Levinæ proditionis pretium petebat : nec aliam ullam conditionem ad aures admittere sustinebat. Hic Rex cum animo fluctuaret, quòd arcem etsi maximè cupiebat, receptionem tamen ejus non tanti æstimabat, ut ob eam Comitem Levinæ offenderet, in omnibus suis calamitatibus amicum certissimum ac prope unicum. Eam Regis hæsitacionem Comes cum rescisset, auctor ei fuit ne conditionem recusaret. Igitur pactis ex sententia Ioannis confectis, ac sanctissimè confirmatis cum Rex ad arcem recipiendam veniret, in nemore Colchonio, quod prope mille passus ab ea abest, faber quidam lignarius Rollandus nomine impetrato, ut de re magna Regem convenire liceret, fraudem à præfecto intentam, ac paratam ei indicavit. Erat autem ea ejusmodi. In cella vinaria depressa, & occulta Angli satis magno numero erant inclusi : qui cætera arce recæpta Regem securum inter prædandum aut caperent, aut obtruncarent. Igitur Rex à Ioanne in arcem acceptus cum cæteris omnibus satis exploratis ad epulas blandè invitaretur, negavit se pransurum donec cellam illam occultam introspiceret. Cum præfectus causaretur fabrum abesse, qui clavem cellæ haberet, sed mox affuturum ostio effracto dolus patuit. Angli armati educti, & seorsum interrogati rem ordine narrarunt : aliudque indicium addiderunt navem armatam in æstuario proximo stare, quæ Regem in Angliam exportaret. Cæteris supplicio affectis Ioannes in carcerem conjectus aservabatur : quòd Rex propinquos ejus, ac maximè generos offendere tam periculoso tempore nollet. (1) Habebat enim filias complures egregia forma omnes, ac viris opulentis, & factiosis nuptas. Igitur imminente prælio in quo erat de incolumitate publica certandum, ne cujusquam hominis potentis animus offensior ad malas artes impelleretur, ea lege è carcere est eductus, ut spondentibus pro eo generis in acie prima locatus fortunæ judicium experiretur. Ibi homo aliqui fraudulentus Regi fidem servavit : atque ita fortiter se gessit, ut ejus diei opera non modò veniam præteritorum, sed ampla etiam in postero præmia promeruerit.

XLII. Hujus victoriæ fama per universam Britanniam divulgata non solum Anglorum ferociam repressit : sed Scotos etiam ex ultima

(1) He married Helen Mar, daughter to Gratney earl of Mar, younger sister to king Robert's own wife : his daughter Christian Monteith (of whom only came succession) was married to Edward lord Keith : their only daughter Janet Keith,

married to sir Thomas of Erskine, brought to that house the title of earl of Mar, which title, after long contention, was bestowed by queen Mary upon John lord Erskine, earl of Mar, thereafter regent. See lib. 17. cap. 26.

desperatione erexit: nec eos pecunia solum, sed gloria, & armis, & apparatu bellico auxit. Neque suos modo, qui partim bello, partim per inducias capti erant, redemerunt, sed magnam ex captivis pecuniam confecerunt. Ex spoliis autem plærique & superiorum temporum damna compenfarunt, & magnas in posterum opes pararunt. Venerant enim Angli cum preciosissimis rerum suarum non tanquam ad bellum, sed certam victoriam. Rebus bello feliciter gestis Rex hiemem, quæ secuta est statum regni diuturno bello labefactatum confirmando, & præmia benè meritis persolvendo consumpsit. Proximo vere Bervicum de Anglis est captum, post vicesimum annum quam in eorum potestatem venerat. Proximè comitia ad Aëram Coilæ oppidum sunt indicta. Ibi frequenti conventu omnium ordinum suffragiis Brussio regnum est confirmatum. Deinde quia unicam ex priore uxore filiam habebat, optimates memores quantum malorum publice redundaverat ex ea controversia, quæ superioribus temporibus de jure Regiæ successionis fuerat, decreverunt, ut si nulla Regi stirpis virilis proles esset, Eduardus ejus frater Rex crearetur: ejusque deinceps filii succederent. Quòd si is quoque sine stirpe virili decederet tum Roberti filia. (1) Maria, posterique ejus regnum tenerent, interea nobilitas virum, cui eam collocarent dignum puellæ Regiæ matrimonio, & regni successionem eligerent. Multò enim æquius esse, ut puellæ maritus ab omnibus, quam a puella Rex omnibus eligeretur. Decretum quoque ibi ut Rege impubere Thomas Randolfus, aut si quid ei accidisset, Jacobus Duglassius Regis tutor, & regni gubernator esset.

XLIII. Fama rerum à Roberto domi, bellicque gestarum (2) ex Hibernia legatos excivit ad se, suaque omnia in fidem ejus permittenda. Quòd si ipsum rerum suarum ratio detineret domi, orabant, ut Eduardum fratrem Regem sibi daret: neu sineret gentem cognatam sub crudeli, & superba dominatione Anglorum intolerabili servitute premi. Scripserunt idem Hiberni etiam ad Pontificem Romanum ferè in eandem sententiam. Is cum frustra monuisset, ut ab Hibernis Anglus injuriam abstineret, tandem Eduardus Brussius eò cum exercitu profectus magno universorum consensu Rex est appellatus. Primo sui adventus anno Ultoniam omnem ejectis Anglis suæ ditronis fecit: reliquamque totam insulam victore exercitu peragravit. Anno proximo novo ex Anglia transmissò exercitu cum belli major moles instaret, Robertus quoque novis copiis coactis ad fratrem festinavit. Multa ob inopiam comæatum in ea expeditione passus, cum fere unius diei itinere abesset, certior est factus fratrem cum omnibus eum secutis tertio Nonas Octobres cæsum fuisse. Fama est Eduardum nimia gloriæ cupiditate percitum rem præcipitasse, ne cum fratre victoriam communicaret.

XLIV. Rex Angliæ cum rescisset florem virium Scotiæ in Hiberniâ una cum Brussio abesse domo procul, commodissimam occasionem ulciscendi damna superiorum temporum sibi datam ratus, magnas copi-

(1) She is called by others Margerie or Marjorie, afterwards married to Walter, the great steward of Scotland. Vide cap. 56.

(2) The kingdom of Ireland had ever kept perfect friendship with Scotland, as being of one original and language. They

lived under their own kings, until Henry II. king of England set footing amongst them, and conquered a great part of their country. His successors, piece and piece, had brought the whole country into subjection by this time.

as sub lectissimis ducibus in Scotiam misit. Cum eis ter diversis in locis Duglassius limitum præfectus congressus duces fere omnes, & militum partem majorem occidit. Angli terrestribus copiis re malè gesta classe, qua parte virium plus poterant, in Fortham inveci excursumibus litora omnia infestant. Comes Fifæ equites quingentos ad prædones coërcendos misit. Hi non ausi cum tanta multitudine congregi cum redirent, occurrit revertentibus Gulielmus Sinclarus Caledoniorum Episcopus sexaginta ferè comitatus equitibus. Qui cum reditùs causam audisset, graviter increpita eorum ignavia exclamavit, Qui rem Scoticam salvam vultis me sequimini: & cum dicto correpta lancea cunctis eum alacriter sequentibus in populatores vagos impetu factò tam trepidè eos ad litus compulit, ut dum quisque naves conscendere festinat, una navicula irruentis multitudinis pondere depressa cum vectoribus perierit. Ceciderunt in eo tumultu plus minus quingentis ex Anglis. Id Sinclari factum adeo Regi gratum fuit, ut semper ab eo tempore suum illum appellaret Episcopum.

XLV. Illa æstate cum ob annonæ penuriam, & vulgatos in omnia fere mansueta animalia morbos, tum ob frequates incurSIONES Angliæ regiones omnes Scotis propinquæ pene incultæ jacerent, huic malo ut mederetur Anglus Eboracum venit: cumque ibi exercitum ob cultorum paucitatem conficere non posset, coacti sunt Londinenses, & eorum vicini, quanquam plerique vacationem haberent, militem dare. Ita tandem confectis copiis ad Bervicum obsidendum proficiscitur. Eò vixdum venerat, cum (1) Thomas Randolfus diversa regione Solveo ane superato Angliam ingressus ferro flammaque omnia vastat, nemine non modo resistentè, sed plerisque in locis vix quoquam obvio. Nam lues superiore anno tantam fecerat vastitatem, ut facies rerum prope hostibus miserabilis occurreret. Cum ultra centum millia passuum Scoti progressi essent, omniaque incendiis, ac maximè circa Eboracum fœdarent, rei magis indignitas quam virium fiducia Archiepiscopum arma sumere coëgit. Is satis numeroso quidem, sed imbelli exercitu collecto è promiscua multitudine sacrificulorum, & opificum, ac operarum rusticarum cum adversus prædatores majore audacia, quàm consilio duxisset, victus ac profligatus plurimis suorum in prælio amissis ipse cum paucis fugit. Tanta ibi sacerdotum strages fuit, ut ab Anglis diu illud fuerit (2) prælium album cognominatum. Eduardus audita suorum ciade metuens ne victor aliquid majus moliretur obsidione soluta Eboracum, deinde recipientibus se Scotis, in intimum regnum abiit.

XLVI. Anglo domesticis tumultibus occupato breves induciæ secutæ sunt Regibus magis bello fessis, quàm alioqui pacificandi cupidis. Hostibus igitur quiescentibus Robertus conventum indicit, omnem nobilitatem adesse jubet. Et quia belli diuturni vicissitudines jura possessionum confuderant, imperat, ut ibi quisque proferat, quo jure sua prædia teneret. Id cum veteribus, & novis possessoribus juxta molestum esset, quòd viri fortes optimo jure se arbitrarentur habere, quæ armis de hoste cepissent: ægrèque ferrent non operæ modo navatæ, sed sanguinis precium in pace eripi. Veteres quoque possessores cum nulla pene domus belli clade intacta foret, cum reliquis bonis etiam si quod scriptum habuerant de jure prædiorum, id perdiderant: itaque consilium specie quidem forte, sed eventu audax, & temerarium ine-

(1) T. R. cum Iacobo Duglassio diversa, &c. ita legendum censet Craſ.

(2) For the great numbers of priests slain there, with their rockets and sulphices.

unt. Rege enim in consilio jubente jura possessionum proferri universi ferrum stringunt clamitantes se prædiorum jura in dextris ferre. Rex inopinato spectaculo repente ictus etsi factum indignissimè ferebat, iram tamen ingentem in tempus recondidit: neque diu ejus promendi ei defuit occasio. Nobilium complures tam audacis facinoris sibi conscii metu pœnæ conjurant de regno Angliis prodendo. Id facinus per indicem prolatum, qui adeo certum crimen attulit ut ordine, tempore, & loco indicato literæ deprehensæ sint. Re palam facta comprehensi omnes, & ad Regem perducti sine tumultu. (1) Gulielmus Silius Bervici præfectus plurimum timebatur, ne in oppidum, & arcem Anglos reciperet. Rex nondum re vulgata velut aliud agens eò proficiscitur. Omnibus comprehensis conventus Perthum indicitur. Ibi prolatis literis agnito quisque suo signo sua confessione (2) majestatis convicti ad supplicium ducuntur. Principes eorum fuisse dicuntur Davi Brechinius, Gulielmus Silius supremi ordinis. Item Gilbertus Malarus, Ricardus Brunus, Ioannes Logius. Complures præterea omnium ordinum accusati, sed cùm suspicionibus tantum urgerentur, dimissi. Unius Davidis Brechini supplicium variè homines affecit: nam præterquam quòd erat (3) e sorore Regis natus, omnium ætatis suæ juvenum & belli, & pacis artibus longè primus habebatur. Dederat etiam suæ virtutis in Syria bello sacro præclarum specimen. Is ab (4) conjurationis popularibus appellatus nunquam assenserat: tantum ei crimini dabatur, quòd in conscientiam rei tam fœdæ ascitus eam tacitam habuit. Rogeri Maubraii ante judicium defuncti corpus ad omne genus ignominie damnatum est. Rex remissa pœna sepeliri jussit.

XLVII. Paucis mensibus ante hoc judicium legati Pontificis Romani qui ad componenda regnorum dissidia rogati ab Anglo venerant, cum nihil perficerent, ne frustra operam Angliis viderentur locasse, Scotos diris pontificiis terribili illis temporibus telo feriunt, ac facis interdunt. Scotus, ut Angli intelligerent, quàm parum in causa injusta Romanensium imprecationibus moveretur, collecto exercitu perie vestigia legati abeuntis insecutus Angliam invasit: ac omnia ferro, & flamma fœdando ad crucem usque Stammorianam processit. Anglus ne tantam ignominiam inultus ferret tam numerosum cogit exercitum, ut citra sanguinem facilem sibi victoriam promitteret. Robertus adversus ingentem potentissimi Regis apparatus periculosum ratus omnium fortunarum semel discrimen subire consilio magis quàm manu rem decrevit tractare: Pecora igitur in montes exercitui difficili aditu agi jussit. Reliqua, quæ hosti usui esse possent aut in loca munita (5) conferre, aut corrumpi. Angli, qui in spem pugnae festinaverant, neque comæatum paraverant ad expeditionem longinquam vastitate suorum agrorum conspecta ira, odio, & cupiditate vindictæ accensi in mediam Scotiam penetrare statuunt, ac Regem e suis latibulis invitum in prælium trahere. Magnitudo enim copiarum facile spem faciebat (6), aut ignominie acceptæ insigni victoria demendæ, aut damna

(1) William lord Soules of Liddale and Kilmarnock, very powerful on the borders, sister's son to red John Cuming.

(2) Convict of treason.

(3) Others write that he was sister's son to red John Cumine, and so cousin to the

lord Soules, which some think more likely, because the Cumian faction was the soul of the designed treason.

(4) The partakers of this treason.

(5) MS. Conferri.

(6) Anglo scil. i. e. Anglorum Regi.

proximè data latiore populatione rependendi. Hoc consilio cum Edimburgum usque raptim duxisset, locis quidem sacris tantum pepercit. Verum quanto ulterius progrediebatur crescente rerum omnium inopia intra quintum diem se recipere coactus est. In redeundo tæcra juxta ac prophana spoliata. Monasteria Driburgum, & Mulrossia etiam cæsis monachis infirmioribus, qui vel defectu virium, vel senectutis fiducia soli remanserant, incensa. Brussius ubi primum rescivit Anglum penaria commeatum morbis in exercitu vulgatis pluribus suorum amissis, quam si prælio infeliciter decertasset domum festinare, ejus prope vestigiis inhærens cum exercitu magis genere militum, quàm nunc opæstante omnia Eboracum usque omni belli clade fœdat. Regem ipsum ad Bilandum cœnobium repentino adventu pene oppressit, ac prælio tumultuario victum fugavit, capta supellecili, & pecunia Regia, omnique belli apparatu. Præter innumeros inferiorum ordinum captivos abductus est Ioannes Britannus Richemondia Comes. Ad hujus infanis fugæ ignominiam delendam Andreas (1) Berkelaius Carleoli Comes brevi post accusatus tanquam rem Anglicam pecunia corruptus prodidisset, alienæ ignaviæ pœnas capite luit.

LVIII. Proximo anno duplex legatio missa est: altera ad Pontificem Romanum, quæ eum jam diu à Scotis alienatum Anglorum calumniis placaret: altera quæ vetus cum Gallis fœdus renovaret. Utraque quod petiit facillè impetravit. Nam & Pontifex cum intellexisset nuper eam controversiam ex injuria Eduardi primi ortam, qui Scotorum Regem velut beneficiarium Anglorum Regibus parere debere affirmabat: neque quicquam Anglos habere quo suum jus defenderent, præter veteres fabulas, & recentes injurias, semperque rebus secundis cum in jus ad Pontificem vocarentur defugisse æquam disputationem: rebus adversis humiliter opem ejus petiisse: Scotos contra semper postulasse, ut de causa cognosceretur, neque unquam legitimi judicis cognitionem, aut bonorum virorum arbitrium recusasse: præterea cum plurima superiorum Pontificum rescripta & pro se, & contra adversarios protulissent, Pontifex quando & Scoti ad diem adessent, & Angli ut adessent admoniti abessent facillè Scotis reconciliatus est: nec minus facillè à Gallo de renovando fœdere vetusto impetratum. Ad veteres conditiones adjectum, ut si quando de successuro Rege apud Scotos ambigeretur, ea controversia ab ordinum consilio decideretur. Qui illic legitimis suffragiis Rex esset declaratus, eum auctoritate, & armis, si opus esset, Gallus tueretur.

XLIX. In hæc tempora nostri conferunt Hamiltoniorum florentissimæ nunc familiæ originem. (2) Homo nobilis in aula Anglica cum honorificè de fortuna, & virtute Brussii loqueretur, unus è Spenseris minister cubicularius Regis sive contumeliosum Anglis eum sermonem ratum, sive ut hoc facinore ampliorem locum gratiæ apud levissimum quenque è nobilitate quæreret, sica educata in eum insiliens levi vulnere corpus perstrinxit. Vir magni animi contumelia magis, quàm damno motus cum intercursum multorum præfens ultio fuisset inhibita, postridie inimicum sibi opportunum in eodem loco nactus eum conficit: ac statim & legum pœnas, & Spenserorum immodicam in aulo potentiam formidans in Scotiam ad Robertum Regem profugit. Ab eo be-

(1) Lege Herkelaius, sir Andrew Harclay, lately made earl of Carlisle.

(2) Sir Gilbert Hamilton of Hamil-

ton in England, a man of ancient family there, but not of such long standing in Scotland as the Boids.

nigné accæptus agris ad Glottam fluvium est donatus. Ejus posterî non multo post (1) in procerum dignationem pervenerunt : opulentissimaque ab eo Hamiltoniorum familia est cognominata. (2) Agro quoque quem à Rege accæpit Hamiltoni nomen impositum. Nec adeo multò post Anglus turbatis domi rebus cum è primoribus multos affecisset supplicio, Spenferosque pravorum consiliorum auctores altius quàm propinqui ejus ferre possent extulisset, ipse à filio, atque ab uxore modicis copiis transmarinis freta comprehensus est, & in arctissimam custodiam conjectus fædo mortis genere interemptus est, transmissò in anum per fistulam corneam ferro calido, intestinisque ita adustis, ut nullo exterius indicio facinus immanissimum proderetur. Neque filius, & uxor ab eo consilio alieni credebantur : vel quòd custodes tantam rem tam apertè sine magno auctore ausi non fuissent attentare : vel quòd nulla quæstio de tam nefario scelere est decreta.

L. Res in Anglia turbatæ, & Regis subsecuta mors, & Brussio vergente in senium corporis infirmitas aliquot annos inter finitima regna pacem præstitit. Brussius enim & metu ab Anglo liberatus, & ætatis decursu admonente ad res domesticas stabiliendas conversus primum omnium regnum nondum satis ex superiorum temporum motibus tranquillum filio unico, & adhuc puero confirmare per conventum ordinum festinat. Is vero si sine liberis moreretur Robertum Stuartum nepotem ex filia successorem destinat : & in verba decreti proceres jurejurando aedit. Deinde veritus ne vetus de regno certamen cum Balliolo se mortuo renovaretur, præsertim hæredibus suis propter immaturam ætatem omnium injuriæ opportunis misit in Galliam Iacobum Duglassium ad Ioannem Balliolum cum amplissimis muneribus, & promissis ut regno cederet : id autem non tam novi juris acquirendi causa (quippe qui ex more Scotorum Rex decreto ordinum, penes quos est omnium rerum summa potestas, factus esset) sed ut pravorum hominum calumniis posteros liberaret, & seditionum radices præcideret. Duglassius Balliolum jam extremæ senectutis molestiis obsessum longè & sua, & aliorum opinione placabiliorem invenit. Ingenuè enim confessus est sua culpa se in ordinem redactum, ac merito, velut regno inutilem exactum. Itaque se non modò facile pati imperium penes Robertum suum propinquum esse, cujus virtute summa, singulari felicitate, & maximis laboribus in pristinum splendorem esset vindicatum. Illud etiam se gaudere, quòd per quos ipse deceptus fuerat, perfidiæ suæ præmio non fruerentur.

LI. Hæc cum Robertus ex sententia perfecisset, eodem anno, qui fuit millesimus trecentessimus vigesimus septimus nostri tradunt legatos ab Eduardo tertio ad pacificandum in Scotiam missos, quod insidioso visi essent agere pro pace bellum domum retulisse, verum quæ fraus intentaretur non explicant. Et Angli bellum apertè à Roberto indicium affirmant : sed nec ullam illi causam ascribunt : eam tamen magnam fuisse, ac justam credibile est, quæ senem valetudinarium, tranquillitate domi vixdum constituta, & quem non bellorum, sed victoriarum satietas capere potuisset ad arma tam cupidè resumenda excierit. Certè illud satis constat, Regem ætate invalidum bello gerendo non interfuisse. Missi ab eo sunt in Angliam Thomas Randolphus, & Iacobus Duglassius omnium illius ætatis ducum & fortitudine, & pru-

(1) Made lords.

now Hamilton.

(2) Called Cadyow or Kedyow before,

dentia longè præstantissimi. Viginti millia equitum expeditorum habebant, sine ullis peditum copiis : quod eo consilio factum est, ut sine impedimentis latius discurrerent, nec usquam confisterent, aut prælii casum inviti subirent adversus Anglum, quem cum longè numerosissimo exercitu progressurum in primam expeditionem non dubitabant : nec sefellit eos opinio. Nam præter domesticas copias magna è Belgio equitum exciverat auxilia. Verum orta inter eos & Anglos Eboraci seditione, Anglorum quidam scriptores eos domum remissos tradunt. At Frossardus Gallus (1) æqualis illorum temporum scriptor tota ea expeditione secutos Anglum affirmat : ac non solum honoris causa, sed seditionis etiam metu proximum post Regiam cohortem in castris locum semper eis fuisse assignatum.

LII. Rex igitur omnibus copiis conjunctis, (supra sexaginta hominum millia fuisse satis constabat) adversus Scotos, quos jam Tinam esse transgressos intelligebat, movit. Ad Tinam enim duo erant oppida munita, alterum propius Valliam Carleolum, alterum circiter quinquaginta millia passuum inferius, Novum castrum appellant. Utrunque Anglus magnis præsidiiis, ut hostes transitu fluminis prohiberet, communierat. Illi tamen vadis notis ita sine ullo tumultu transierunt, ut utraque præsidia fallerent. Angli in agrum Dunelmensem progressi cum ex locis editioribus incendia longè prospicerent, tum demum intelligere cœperunt, quam propinquus hostis esset : tumultuose ad arma clamant : & velut jamjam pugnaturi, quâ incendiorum fumi cernebantur, eò triplice acie instructi rectâ ducunt, gravi pœna proposita si quis injussu imperatoris acie excederet. Frustra omnibus fatigatis sub vesperum loco castris in silva prope fluvium quendam designato ibi impedimenta (quæ celeriter raptum agmen sequi non poterant) collocant. Postero die eodem ordine profecti jam inclinante in vesperum die ut jumenta, peditesque reficerent, coacti consistere castris pro loci commoditate positos procures ad Regem coeunt. Deliberatur quo pacto efficere possint, ut manum cum Scoto conferant. Majoris partis ea fuit opinio non posse fieri ut Angli pedites equitem Scotum expeditum assequerentur : nec si assequantur, posse vagos prædones cogi ad pugnandum, nisi suis locis. Verum quia jam omnibus pervastatis in hostico diu permanere non possint, optimum videri cum omnibus copiis Tinam transire, atque hostem domum redeuntem excipere. Regionem etiam trans Tinam planiorem esse, & commodiorem ad aciem explicandam, totisque simul viribus decernendum.

LIII. Hæc sententia cum esset probata, edictum, ut corpora curent, atque universi quanto cum silentio possent, agerent, ut imperia facilius capeßere, & sonum tubarum audire queant : ut relictis impedimentis singuli singulos panes secum ferrent, ut proxima luce cum hoste dimicaturi, quem cuique fortuna daret exitum opperirentur. Igitur à fatigatione superioris diei refectis corporibus paulo post mediam noctem arma capiunt, & instructi iter ineunt. Sed paludes, & colles qua ducebantur citò coegerunt ordines sol ere, & quâ quisque poterat primi ducebant : alii præeuntium vestigia sequebantur. Tantoque cum tumultu iter faciebant, ut multi equi, multa item jumenta aut in luto palustri inhæserint, aut per declivia præcipitaverint : sæpenumeroque ad arma sit conclamatum, cunctis magna cum trepidatione, unde cla-

(1) A cotemporary writer, who also lived a little after this time.

mor oriebatur, eò sine ordine concurrentibus. Cum vero ad primos ventum esset, audiebant in causa esse cervos, qui strepitu hominum excitati per ericeta, & aspectu hominum còterriti magnis agminibus inter cohortes discurrebant. Tandem circa vesperum ad vada Tinæ fluminis, per quæ Scoti transferant, quaque eos Angli redituros sperabant, equites sine pedite pervenerant, ac sole occidente transferunt saxis rotundis, ac lubricis quæ fluvius volvit, equos magna molestia afficientibus. Accedebat ad alia incommoda, quòd rari (1) ferramenta quibus lignarentur, habebant. Itaque non tantum sine tentoriis, (nulla enim attulerant) sed sine tuguriis, sine palis, ad quos equos alligarent, permensi viginti octo millia passuum ea nocte in solo nudo armati, equorumque frænos altera manu tenentes decubuerunt. Primo mane cum diluxisset, tanti imbres deciderunt, ut modici torrentes equis, hominibusque essent impervii: ex rusticis forte deprehensis intelligunt loca vicina latè sterilia, & inculta: neque unde commeatus petatur quicquam propius quàm Novum castrum, & Carleolum esse: quorum hoc viginti quatuor, illud triginta millia passuum abesset. Igitur eo missis jumentis, & ministris, interea gladiis lignantur, palosque illigandis equis, fruticesque, & arbusculas ad cafulas extruendas congerunt, quorum frondibus equos pascunt: eamque noctem ibi jejuni agunt. Tertia demum luce qui missi ad oppida erant paululum commeatus quisque suis attulit. Qui ex oppido lucri causa erant secuti panem quidem, & vinum, sed nec multum, nec probum apportarunt: ejus enim tanta penuria erat, ut certaminis causas ipsis inter se præberet. Ad hanc rerum omnium inopiam accedente molestia ex imbris continuis cum septem dies egissent, ac ephippia madescerent, tergaque equorum ulcerarent, ipsique in vestibis uvidis, ac plærique armati dies, noctesque agerent, nec ignes è materia viridi, & ab aqua pluvia madente accendi possent, octavo demum die decretum, ut septem millia passuum superius commodiore vado flumen rursus transirent: sed & ibi anime imbris aucto pluribus in transeundo vexatis, nonnullis amissis, ubi primum constiterant, edictum ut qui certum nuncium ubi locorum essent Scoti attulisset, magna præmia referret: biduo proximo cum iter per loca vasta, & recentibus incendiis fœdata esset pabuli satis, sed aliorum commeatum non adeo multum reperiant.

LIV. Quarto demum die unus è quindecim juvenibus, qui exploratum exierant, retulit Scotos circiter tria millia passuum ab exercitu Anglorum abesse, ac proximis octo diebus æquè incertos fuisse quid Angli agerent, atque illi de rebus ipsorum. Hoc se pro certo afferre, ut qui captus à Scotis fuisset, ac sine precio dimissus ea lege, ut sine mora Regi nunciaret eos ejus adventum illic expectaturos: nec minore cupiditate pugnandi, quàm illum teneri. Hoc nuncio accepto, signa consistere Rex jubet, equorum, virorumque corpora curari, & ad ultimum certamen arma animosque parare: deinde triplice acie lento gradu hostem versus progreditur. Ubi alteri alteris conspicui fuere, Scoti tres acies seorsum in clivo ita struxere, ut dexteram, & sinistram rupes præcipites clauderent, unde hostes subeunt lapidibus obrui possent. Ad radices collis objectus erat Anglis rapidus torrens prægrandibus saxis, & rotundis ita impeditus, ut neque transire ad hostem, nec ubi transissent, se recipere sine certa pernicie possent. Angli cum

(1) Axes for cutting timber for their tents.

spicerent sine insigni damno aditum ad hostem non esse castris positæ præconem mittunt, qui jubeat in æquam planiciem descendere, & vera virtute de gloria, & imperio certare. Scoti respondent se non hostis arbitrio, sed suo pugnatos, se enim ultum illatas injurias in Angliam venisse, si quid fecerint quod eis doleat, summam expetendæ vindictæ copiam esse. Illic se quoad sibi commodum videretur expectaturos, si quis lacefferet, operam duros ne id impune faciat.

LV. Triduo proximo collatis castris, stationibusque ad vada collocatis levata per occasionem certamina facta. Quarto die prima luce vigiles retulerunt, collem in quo Scoti confederant, nudum esse. Speculatores emissi, qui certiora referrent, & abeuntium vestigia persequerentur, renunciant Scotos in alio colle multo tutiore ad eundem fluvium castra posuisse juxta silvam, quæ eis tutos exitus, & reditus daret. Angli, qui sperarant, se Scotos prælium detestantes in alieno solo fame domituros, ea spe dejecti eos sequuntur, & in adverfo colle castrametantur. Ibi postquam aliquot dies confederunt, animadvertitur nocturnas vigiliis negligentius ab eis haberi, sive contemptu paucitatis Scotorum, sive quod nihil nisi de fuga cogitare eos existimarent. Duglassius ne occasione deesset, aliquid audendum ratus cum ducentis equitibus selectis transmissis flumine castra hostium, quæ maximè neglectam custodiam intellexerat, ingressus ad tentorium pene Regis penetravit: ac duobus ibi funiculis incisis orto tumultu trecentis fere Anglis in reditu peremptis suos incolumes reduxit. Post id nihil memoria dignum est actum, nisi quod Angli suo damno moniti intentiores vigiliis locis idoneis disposuerunt. Tandem ex captivo Scoto rescitum est, edictum in castris fuisse, ut de tertia vigilia omnes, quod Duglassius duceret, sequerentur. Is nuncius tantam trepidationem Anglis injecit, ut tribus aciebus modico intervallo separatis totam eam noctem in armis egerint: equosque instratos, & in eventum paratos ministri in tentoriis haberent: stationesque firmiores ad omnia vada fluminis ponerent. Tandem sub lucem duo tubicines Scoti ad Regem perducti exponunt, se nunciare jussos Scotos domum reverti: si Angli damna accepta velint ulcisci, sequi jubent. Angli re ad consilium relata decernunt satius esse in præsentia reducere exercitum, quàm cum hominum, & equorum vexatione frustra prædones vagos sequi: præsertim cum in hac expeditione plures fame, ac morbis perierint, quàm plerunque justo prælio pereant. Decreto reditu multi Anglorum vel spe prædæ in nocturna trepidatione relictæ, vel noscendi res hostium studio in castra profecti hæc fere compererunt, feras circiter quingentas cervini generis, ac maximè platycerotas cæfas, quod genus Angli non modo Reges, sed privati multi alunt: utres etiam ingentes è crudis pellibus in quibus carnes coquebant, ac peronum ad decem millia inventa. Duo item Angli contractis cruribus adhuc viventes. Hæc fere omnia cum ingentem paupertatis, & laboris patientiam indicarent, fecerunt, ut facile probaretur eorum consilium, qui de reducendo exercitu sententias dixerant.

LVI. Hoc anno decefferunt (1) Valterus Stuartus, & (2) Elizabetha Regina, hæc gener, hæc uxor Regis: obsessæ item à Scotis arces Noramæ, & Annevici: sed frustra. Prædæ de Northumbris actæ.

(1) Walter the great steward of Scotland, father to Robert first king of the surname of Stewart, lord of Renfrew, &c.

(2) Daughter to the earl of Ulster: she bare to him David the 2d, and Margaret countess of Sutherland.

Mense Martio legati ab Anglo missi, qui de pace perpetua agerent. Induciæ in tres annos factæ. Anno proximo, qui fuit millesimus trecentessimus vigesimus octavus ad octavum Calendas Julias conventus Anglorum est habitus ad Hamptonam cognomento Septentrionalem : quo in conventu ex ordinum decreto confecta pax est cum Scotis in has leges, ut Anglus omni jure, quod ipse, majoresque ejus in regnum Scotorum sibi arrogaverant, cederet : idque regnum tam liberum relinquerent, quàm fuerat moriente Alexandro tertio : nullique servituti externæ in posterum obnoxium : ut Scoti pariter remitterent Anglis, quicquid terrarum aliquando tenuerant in Anglia (1) beneficii nomine : finesque Scotis essent Cumbria, & Northumbria Stammoria tenuis : ut David Roberti filius Ioannam (2) Henrici sororem uxorem duceret : ut Angli pacta, conventa, syngraphas, aut si qua alia servitutis monumenta haberent, ea Scotis bona fide redderent : irritaque in posterum esse juberent : uti Scoti pro damnis nuper illatis Anglò, proque agris, quos in Scotia pater, avusque ejus suis donaverant, triginta millia mercarum argenti repræsentarent. Erant suæ utrique Regi causæ cur in has condiciones tam facile convenirent. Anglus enim proxima expeditione ærario penitus exhausto, & ignominioso reditu apud suos, hostemque vilior metuebat, ne se civili motu impedito lateri hostis bellicosus adhærens rebus nuper prosperè gestis elatus insigni aliquo damno regnum afficeret. Et Robertus senio, laboribus, & morbo, (nam paulò ante mortem in (3) elephantiam inciderat) fractus, & utriusque fortunæ diu eventis exercitus statuerat non solum sese, si fieri posset, in quietem dedere, sed hæredum quoque ob infirmitatem ætatis tranquillitati prospicere : itaque pace foris parta totum se ad res domi ordinandas convertit.

LVII. Nuptiis filii magnificè celebratis Rex finem vitæ sibi adesse prospiciens ipse in privati prope habitum se componens (nam aliquot ante annis omnium majorum rerum administratio peres Thomam Randolphum, & Iacobum Duglassium erat) in modicis ædibus ad Cardrosiam (qui locus à Britannoduno Levino amne dirimitur) se continens, congressu vulgi, nisi si quando necesse erat, abstinebat. Eò paulo ante exitum convocatis amicis testamentum fecit. Hæredes eosdem, qui in conventu publico declarati erant, confirmat : primum Davidem filium octavum ætatis annum agentem : proximè Robertum Stuartum ex filia nepotem : eos proceribus, & in primis (4) Thomæ Randolpho fororis filio, & Iacobo Duglassio commendavit. Dispositis deinde rebus

(1) Holden of the crown of England in fee for service, viz. Northumberland, Cumberland, and Westmorland, with Huntington ; so the kings of England held for a long time Normandy, thereafter Poitou, Aquitaine and Anjou of the crown of France, as the kings of Spain held Burgundy, and the Netherlands of the same king ; and the kings of Denmark held Oldenburgh and other lands of the emperor : which thing impeacheth not the majesty of a sovereign prince.

(2) Lege Eduardi. Ioan, sister to king Edward 3d.

(3) Leprosy.

(4) This sir Thomas Randall, son to

sir Thomas Randall great chamberlain of Scotland and sheriff of Roxburgh, was earl of Murray : by his daughter it came to the Dunbars, who leaving it to two daughters, the lord Creichton married the elder, the earl of Douglas, brother to sir Archibald, married the younger, and was stiled earl of Murray : by his forfeiture it came to the crown, and was given out, first by king James 4th, to his bastard son James ; and he having no children, thereafter by queen Mary to her bastard brother James, called the good regent, whose only daughter Elizabeth, married James Stewart lord Down, slain at Dunnibrisfil, ancestor of the present earl of Murray.

domesticis omnes ad concordiaē inter se studium, & Regis observantiam est hortatus: id si præsent, ab exteris invictos fore affirmavit. Tria præterea seu præcepta, sive consilia adjecisse fertur: ne quenquam unum Æbudarum insularum dominum facerent: ne totis viribus, si fieri posset, cum Anglis de omnibus fortunis uno prælio contenderent: ne unquam cum eis diuturnas facerent inducias. In primo consilio explicando multa disseruit de numero, de magnitudine, & potentia insularum, de incolarum multitudine, & ferocia, ac malorum omnium patientia. Hi cum navibus sui quidem generis, sed in illis Oceani oris non incommodis adversus homines prope à re maritima alienos se conjungunt, posse plurimum incommodi asferre, modicis contra damnis affici. Eò igitur annuos præfectos juris dicundi gratia mittendos, quibus nec is honos in longum tempus continetur. Secundum eò pertinere consilium, quod Angli, qui meliorem quàm Scoti agrum colant, hominum numero, pecunia, omni denique belli apparatu præsent, & ob hæc commoda ocio magis assuefcant, eoque minus sunt laborum patientes: Scoti vero in duriore solo educati ob parsimoniam, assiduaque exercitationes temperamento corporis sunt salubriore, & ad omnem militarem patientiam ipso educationis genere assuefacti. Propterea aptiores esse ad tumultuarios congressus, hostemque paulatim carpendum, ac malis frangendum, quàm ad statariam pugnam. Tertii consilii hanc esse rationem, quod longior pax Scotos, (qui nulum præter Anglos, hostem habeant, ubi belli artes exercent) si ad ocium se contulerint, irrepente luxuria facilè duceret ad segnitiam, & illecebris mollitos imbelles efficeret. Anglos autem etsi pax eis cum Scoto sit, habere tamen Galliam propinquam, quæ in militari studio eos contineat. Itaque si rerum bellicarum periti cum Scoto rudi militiæ, & eo deside manum conferant, jure optimo certam victoriam sperare debeant.

LVIII. Commendavit item Iacobo Duglassio votum suum transmarinum. Voverat enim in Syriam proficisci, ac belli sacri adversus omnium Christianorum communes hostes partem capeffere. Sed quoniam ipse vel rerum domi perturbatione impeditus, vel senio, & morbo fractus se voto solvere non posset, orare impense, ut Duglassius eor ipso defuncto Hierosolymam ferret, ibique sepeliendum curaret. Id munus ille honorificum, & illustre amoris Regii erga se argumentum interpretatus proximo post Regis mortem anno cum firma cohorte juvenum nobilium profectionem adornat. Sed dum litus Hispaniæ legit, audito grave bellum ibi Regi Arragonum esse (1) adversus eundem hostem, cum quo in Syria dimicandum esset, nihil interesse ratus quo in loco rem Christianam juvaret, se cum Hispanis conjungit: ac post aliquot prosperas pugnas cum hostem ut fugacem, & imbellem contemneret, aliquid cum suis seorsum audendum ratus in Sarracenorum aciem incautius incurrit, ac protractus in insidias cum parte majore suorum interemptus fuit. Perierunt ex amicis præcipui (2) Gulielmus Sinclairus, & Robertus Loganus. Hæc inciderunt in annum proximum post Regis mortem, qui fuit 1330.

(1) The Saracens, who at that time possessed both the holy land of Judea, and almost all Spain.

(2) Sir William Sinclair of Rosline, who married Elizabeth Speir daughter to

the earl of Orkney, and in her right his son and successors were earls of Orkney, lords Sinclair; and sir Robert Logan of Restalrig, a great house, now extinct.

LIX. Ut multa paucis comprehendam, fuit certè Robertus Brullius vir undiquaque clarissimus: & cui ab heroicis usque temporibus paucos in omni virtutis genere pares inveniemus. Erat enim ut in bello fortissimus, ita in pace summa temperantia, & æquitate: & quanquam insperati successus, & postquam ejus malis fortuna fatiata, aut potius lassata fuit, perpetuus victoriarum cursus eum vehementer nobilitaret, tamen admirabilior mihi longè in rebus adversis videtur. Cujus enim animi robur fuit tot malis uno tempore ingruentibus si non frangi, certè ne debilitari quidem? cujus constantiam non labefactasset captiva uxor, (1) quatuor fratres viri fortissimi crudeliter trucidati? amici omni genere calamitatis uno tempore vexati? qui mortem effugere poterant amissis bonis profugi? ipse non amplissimo tantum patrimonio, sed regno exatus à potentissimo illorum temporum principe, & manu, & consilio promptissimo? omnibus his malis uno tempore obsessus, & ad extremam inopiam redactus, nec de recuperando regno unquam dubitavit, nec animo Regio indignum quicquam unquam aut fecit, aut dixit. Nec ut (2) Cato posterior, (3) & Marcus Brutus sibi vim intulit: nec ut (4) Marius calamitatibus efferatus odio adversus inimicos indulsit. Recuperato enim statu pristino ita cum iis vixit, qui maximis exercuerant eum laboribus, ut non tam se inimicum aliquando fuisse, quam Regem esse videretur meminisse. Sub exitum etiam morbo gravissimo ad senectutis molestias accedente adeo sibi non defuit, ut præsentem regni statum confirmarit, & posteritatis tranquillitati prospexerit: uti jure optimo defunctum omnes non modò ut justo Rege, sed pio parente orbat luxerint. Decessit septimo Idus Julias, anno à Christo nato millesimo trecentesimo vigesimo nono, regni vigesimoquarto.

RERUM SCOTICARUM

HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER NONUS.

I. SCOTORUM proceres funebri officio erga Regem defuncti comitia in primum diem commodum indicunt Proregi eligendo. Ibi in Thomam Randolfum Moraviæ Comitem, (qui Rege vivo jam aliquot annos eum gesserat magistratum, & à mo-

(1) David Neil, Thomas and Alexander. Vide capp. 28, 30.

(2) M. Porcius Cato, grandchild to old M. Cato, a noble Roman, being on Pompey's side; and after the overthrow at Pharsalia, seeing he could not escape Cæ-

far's hands at Utica, killed himself.

(3) M. Brutus, overcome by Augustus, did the like.

(4) Marius being chased out of Rome by Sylla, after his return used extreme cruelties against all Sylla's friends.

riente testamento erat populo commendatus) publicus favor apparuit.

XCVIII. REX.

CORONATIO Regis in octavum Calendas Decembris anni sequentis dilata est : ut Romani Pontificis permisso (1) inungeretur, ac nova illa ceremonia apud Scotos augustior videretur. Prorex creatus primum omnium pacem cum Anglis confirmat : deinde ad eam stabiliendam domi conversus, ut aperta latrocinia comprimeret, validam cohortem juvenum armatorum circa se semper habebat in omnes occasiones intentus. Igitur cum (2) Victonem (quod Gallovidiæ est oppidum) proficiscenti allatum esset, manum latronum satis validam in illa regione vias obsidere, ac viatores spoliare statim ex itinere missa in eos cohorte sua captos ad unum supplicio affecit. In cædis auctores erat prorsus inexorabilis : adeo ut quendam Roma reversum, & quod per diploma Pontificis veniam obtinuisset securum, comprehendit jusserit, culpæ condonationem ad Pontificem, corporis pœnam ad Regem affirmans pertinere. Furta vero ex reliqua belli contagione adhuc frequentia ut compesceret legem tulit, ut rustici instrumenta ruri colendo comparata in agris relinquerent : neve noctu domos, aut stabula clauderent. Damni dati si quod esset, precium damni à præfectis juridicis peterent : præfecti à Rege repeterent : Regi ex bonis latronum deprehensoforum satisfaceret. Inter hæc rusticus paulo ad rem avidior cum eam cautionem pro vana haberet, sui aratri ferramenta sublata abscondit, ac tanquam furto periissent à præfecto precium flagitavit : & is quidem statim fide bona persolvit : sed cum diligentius inquireret comperto rusticum ipsum furti auctorem fuisse, eum laqueo strangulari jussit : bona fisco addixit. Turban vagam scurrarum, ac symphoniacorum pœnis gravissimis propositis compressit. Si quis (3) viatori, aut alii ministro publico jure agenti resistisset, eum occidere impunè licebat. Itaque cum aliquando ad Halidonem vicum triginta fuissent à comitibus ministri publici occisi, eadem jure factam pronunciavit.

II. Nec ob hanc severitatem domi magis erat facinorosis, quàm foris hostibus ob fortitudinem formidabilis. Igitur Angli, qui sublato Rege Roberto in spem vindictæ erant in omnes occasiones intenti, cum nihil vi aperta Randolpho vivo auderent attentare, ad fraudem oculicam animum conferunt. Via brevissima tollendi inimici veneno visa est : nec defuit id molientibus minister idoneus monachus ex eo genere, qui in ocio educati penuria magistrorum, qui recta doceant, bona plærunque ingenia ad malas artes applicant. In eo cum duæ conjunctæ essent professiones monachatus, & medicinæ, altera visa est ad parandum aditum, altera ad patrandum scelus idonea. Igitur cum in Scotiam venisset, seque jactaret passim cum omnis medicinæ tum curandi calculi peritum facili sibi aditum ad Proregem fecit. Adhibitus ad eum curandum medicinæ lentum venenum admiscuit : deinde velut ad pharmaca comparanda accepto paucorum dierum commeatu in Angliam se recepit. Ibi apud Eduardum gravicam asseveratione jactat

(1) The custom of anointing kings, borrowed from the typical rites of the Jewish ceremonial law, had been used before in France, England and Naples ; and it had been objected as a defect of sovereign majesty in the Scottish kings, that

they were not anointed : but other kings used not that ceremony.

(2) Lib. 10. cap. 20. Victonia.

(3) Pursévants, heralds and messengers of arms in the execution of their office.

Randolfum ante certum diem mortem obiturum. Rex in eam spem ingenti exercitu comparato cum ad limitem regnorum venisset, audito Scotorum magnas copias non procul a suis castris abesse, caduceatorem, velut ad res repetendas mittit, iussum explorare quis eis copiis imperaret.

III. Randolfus, qui morbo ingravescente, ac non reverso ad diem monacho pejora omnia suspicaretur, dissimulato quoad potuit dolore in sella ante tabernaculum sedens, ac veste splendida indutus ad focialis postulata tanquam sanus ac valens quæ visa erant respondit. Is cum ad Regem visa, & audita retulisset, monacho velut mendace punito retro signa convertit, relicto ad limites adversus excursions præsidio: & Randolfus quò minus progrediretur morbi violentia impeditus cum dimisso exercitu rediret, ad Muscelburgum quatuor fere millia passuum ab Edimburgo decessit anno salutis (1) millesimo trecentesimo trigesimo primo, decimo tertio Calendas Augusti, postquam biennium à morte Regis Roberti imperasset, vir fortitudine, & rei militaris peritia nulli Regum Scotorum inferior: pacis verò artibus longe omnibus superior. Reliquit duos filios Thomam, & Ioannem planè tanto patre dignos. Mortuo Randolfo regni custode (ita tum eos vocabant) electus est Duncanus Marriæ Comes ad quartum Nonas Augusti Rege decimum annum agente: quo die trepidus allatus est nuncius Eduardum Balliolum pridie Calendas in æstuario Forthæ cum numerosa classe fuisse conspectum. De ejus adventu ut omnia fiant magis illustria res paulo altius est repetenda.

IV. Mortuo Rege Roberto erat quidam Laurentius Tuina (ex eis Anglis qui accæptis in militiæ præmium agris in Scotia resederant) genere quidem honesto, sed vita flagitiosa. Is spe majoris licentiæ concepta ex alterius Regis morte, alterius immatura ætate multo quàm antea liberius voluptatibus inhonestis indulgebat. Igitur cum in adulterio sæpe deprehensus à iudice causarum ecclesiasticarum itidem admonitus non abstineret, ab Episcopi Glascuensis officiali (ita eum magistratum vocant) tandem ei sacris, & communione Christiana est interdictum. Ille velut injuria affectus iudicem Aëram proficiscentem insidiis ad viam positus excæpit: ac tam diu tenuit apud se captivum, donec impensa pecunia se liberaret. Ob id facinus Tuina cum sciret Iacobum Duglassium sibi graviter infensum, seque ad supplicium quæri, ejus potentiam veritus in Gallias profugit. Ibi ad Eduardum Balliolum Ioannis (qui regnum aliquot annos in Scotia tenebat) filium se contulit: ei cum statum rerum Scoticarum indicasset hortatus est ne tantam occasionem regni paterni recuperandi omitteret. Regem enim puerum esse, pluresque prope inimicos, & odii erga patrem vindices, quàm amicos habere. Aliorum patres in conventu publico apud Perthum trucidatos, alios exules bonis amissis, multis agrorum bonam partem multæ nomine ademptam; complures præterea genere Anglos prædiis à patre ipsius donatos privatos expeditionis comites libenter futuros. Nec defuturos ex utroque regno homines egentes, & facinorosos vel spe lucri, vel iudiciorum metu novarum rerum cupidos, quibus nihil præter quem sequantur ducem ad omnia miscenda desit. Ad hæc Iacobo Duglassio in Hispania extincto, Randolfo per adversam valetudinem ad res gerendas inutili neminem præterea superesse, cujus auctoritati multitudo discors se regendam per-

(1) Alii 1332.

mitteret. Itaque quantulamcunque manum satis fore, ut vel rem paratam, & se offerentem arripiat, vel impulsam, & labefactatam evertat.

V. Hæc cum magna ex parte vera Balliolus non ignoraret, & magnas ab Eduardo Anglo copias in Scotiam duci audiret: facilè callidus veterator homini imperii, & gloriæ cupido persuasit, ut contractis pro præfenti copia navibus expeditionis ejus partem susciperet. Verùm sub adventum Ballioli in Angliam Eduardus exercitum dimiserat. Nihilò tamen minus Scotis exulibus, atque Anglis agris in Scotia expulsi ad eum confluentibus manum non contemnendam effecit. Sunt qui sexcentis tantum comitibus rem tantam eum scribant aggressum: quod mihi non fit verisimile. Propior vero eorum videtur oratio, qui sex millia peditum ei ab Anglo data ferunt. Alacriores multò ad hanc expeditionem universos fecit, illis ipsis, quibus hæc agitabantur diebus mors Randolfi nunciata: ac velut lætum omen rerum gerendarum omnium animos erexit. Cum hac igitur classe Kingornum vecta Calendis Augusti navales copias exposuit. Terrestres autem duxerunt David Cuminius olim Atholiæ Comes, Maubraius, & Bellomontius. Ex Anglis Talbotius. Ad classis appulsæ famam Alexander Setonius homo nobilis, qui tum forte in illis locis diversabatur, occurrit, sperans in descendendum trepidatione occasionem rei bene gerendæ non defuturam. Non multis autem è vicinia se adjungentibus cum hoste congressus cum bona parte suorum est cæsus. Balliolus paucis diebus suis ad se ex vexatione itineris reficiendos datis Perthum rectà contendit, cum ad molas aquarias non procul ab Ierna castra metatus fuisset, Prorexque ultra, (1) Patricius Dumbarus citra amnem uterque cum magnis copiis binis castris quinque millia distantibus confedissent. Balliolus etsi multis ad famam rerum secundarum se aggregantibus supra decem millia hominum haberet, tamen cum inter duos hostiles exercitus tenderet, veritus ne in medio opprimeretur, optimum factu est ratus seorsum, & ex insperato eos aggredi: primumque Marrium Proregem, quem verosimile erat, quò longius ab hoste tenderet, eò negligentius omnia acturum.

VI. Nactus igitur Andream Moravium Tilibardinum ducem est, qui non ausus palam se Anglis conjungere palam in medio amnis, quæ permeabilis erat nocte infixit, qui Balliolanis iter indicaret. Illi cum tecti silvis, quæ ulteriorem ripam vestiebant propius ad hostem accessissent, intelligunt eum raris vigiliis, & stationibus oppositis (2) velut in pacato noctem agere. Hac eorum negligentia freti præter castra summo cum silentio ducunt: & in averfam partem majorem se ibi solitudinem rati inventuros impetum faciunt. Sed in ea parte, qua summam negligentiam fore speraverant forte vigilabant Thomas Randolfus Moraviæ, Robertus Brusius Carictæ, Mordacus Taichia Comites, & Alexander Fraserius. Hi cum amicorum validis turmis primam hostium impressionem fortiter sustinuerunt super labrum fossæ, quam decursus aquæ pluviae fecerat: interea totis castris clamor, & tumultus arma capientium, & properantium ad conflictum fuit. Cumque temere sine ordine, sine signis festinarent, primum suorum, qui irrucen-

(1) The earl of March: his father had stood for the king of England, but was reconciled to king Rober; and this man had married earl Thomas Randal's

eldest daughter, and his brother John the other.

(2) Near Duplin: see cap. 8.

tes Balliolanos sustinebant, ordines turbarunt : deinde ultimis priores impellentibus eos in fossam dejecerunt, ac ipsi ruinæ modo super primos prociderunt. Ibi multi ab hoste cæsi, plures hominum, equorumque ruina oppressi, multò maxima pars ita debilitata ut nec ad fugam, nec ad prælium satis virium superesset.

VII. Ceciderunt è Scotis ad tria millia, fugientium plurimi Perthum contenderunt : sed hi ferè sine armis, sine ductoribus urbe Anglis sequentibus facilè cesserunt. Postridie Dumbarius cum de alterius exercitus clade, Perthoque capto, & Anglorum paucitate rescisset, recta ad oppidum tendit, eo consilio, ut obsidendo hostem omnium rerum inopia conficeret. Re ad primores relata cum aliud aliud excusaret, infecto negotio discessum est. Balliolus tot, tantisque rebus præter spem tam brevi tempore confectis animum adjecit ad reliquos Scotos vel conciliandos officiiis, vel bello perdomandos : ac brevi quidem tantus concursus ad eum est factus, ut maturum videretur se Regem profiteri. Id consilium ei èd tutius fuit, quod maxima pars cladis in familias Pertho vicinas inciderat. Cæsi enim erant in acie præter Proregem Robertus Kethus cum magno propinquorum, & clientium numero : è Lindesiorum familia octoginta, cum principe gentis Alexandro. Haiorum nomen ad interitum fuisset deletum, nisi Gulielmus familiæ princeps domi gravidam reliquisset uxorem. (1) Præterea Thomas Randolphus, (2) Robertus Brussius, & Mordacus Taichix Comes. Gulielmus Sinclairus Caledoniorum Episcopus, & Duncanus Macduffus Fifensis Comes apud hostem captivi rebus desperatis in ejus verba jurare sunt coacti.

XCIX. REX.

VIII. IGITUR Balliolus præsentis fortunæ satis confusus ad Sconam propinquum cœnobium profectus regnum iniit, anno 1332, ad Octobris Calendas septimum. Hoc vulnere potentia Davidis Brussii, etsi valde labefactata fuit, tamen amici ejus rebus adversis minimè fracti Regem nondum regni potentem, ut extra periculum armorum esset, unâ cum uxore ad amicum paternum Philippum Regem Galliarum mittunt : ipsi ad omnes casus se comparant, certi vel morte honesta defungi, vel patriam in antiquum statum restituere. Primum omnium in locum (3) Duncani Proregis (4) Andream Moravium ex Roberti Brussii sorore genitum virum illustrem substituunt : deinde in omnes partes nuncios mittunt, partim ut veteres amicos confirmet, partim ut segniores in ultionem injuriarum accendant. Primi omnium ad quos recentissimus dolor pertinebat parentibus, & propinquis ad Duplinum cæsis arma sumpserunt, Robertus Kethus, & Iacobus, & Simon Fraserius, ac sub æquinoctium autumnale Perthum obsidione claudunt : & cum oppugnatio diutius ac speraverant eos tenuisset, post tertium

(1) There is no need of foisting in the word *cecidere*, as in each of these three sentences the author is speaking of no other subject but the number of the slain.

(2) Earl of Carrick, son to Edward Bruce, king Robert's brother. This Robert Bruce and the other two were slain : to him succeeded his brother Alexander Bruce, cap. 9. slain at Halidon-hill, cap. 14. and to him succeeded the youngest brother Thomas Bruce, cap. 20, who married Dorna-

gilla Cumine, daughter of red John Cumine, and widow of Archibald Duglass lord of Galloway, slain at Halidon-hill.

(3) Al. Donaldi.

(4) Sir Andrew Murray, lord Bothwell, son to sir Andrew slain at the battle of Stirling-bridge, lib. 8. cap. 20. his son Maurice Murray cap. 27. had a daughter married upon Archibald the Grim earl of Duglass, who in her right was lord Bothwell.

demum mensem capiunt. Macduffus Fifæ Comes, qui oppidum Balliolii nomine tenuerat cum uxore, & liberis ad Kildrumiam Marriæ arcem in custodiam missus : Andreas Moravius Tilibardinus, qui vadum Iernæ amnis Anglis commonstraverat, supplicio affectus. Passentis liber oppidi muros affirmat solo æquatos. Id mihi veri similis videtur, quàm quod alii scribunt, præsidio imposito custodiri iustum, in tanta præsertim fidelium amicorum, & hominum militarium penuria.

IX. Eodem fere tempore Balliolus Annandiæ erat, recipiendis propinquare regionum proceribus intentus : quos ita subita mutatio rerum concusserat, ut etiam (1) Alexander Brusius Cariæ, & Gallovidiæ dominus desperatis Davidis propinqui sui rebus, ei se dederet. Hunc rerum secundarum successum secutus est hostium contemptus, & ex contemptu negligentia. Id cum per exploratores Prorex rescisset eo misit (2) Arcibaldum Duglassium Jacobi, qui in Hispania perit fratrem, ut si qua se offerret occasio ei ne deesset. Ille secum assumptis (3) Gulielmo Duglassio Lidalæ Regulo, Ioanne Thomæ Randolfi filio, & Simone Fraferio mille comitatus equitibus Maufetum venit. Inde omnibus satis exploratis de nocte movens Balliolum sopitum tanto cum tumultu, & trepidatione hostium invadit, ut ipse seminudus in equo nec frænato, nec strato fugere sit coactus. Complures ex intimis ejus amicis occisi. Alexander Brusius captus per Ioannem Randolfum propinquum veniam impetravit. Henricus Balliolus eo die magnam fortitudinis laudem apud utrosque est assecutus : qui in tam trepida fuga dum suos ab instantibus tuetur, multos hostium vulneravit : nonnullos interemit : tandem fortissimè pugnans occidit. Cecidere præterea factionis Anglicæ viri illustres Ioannes Maubraius, Valterus Cuminius, & Richardus Kircbius. Hæc gesta sunt ad 8 Calendas Januarii, anno 1332.

X. His successibus Brusianæ partis homines nonnihil recreati coeunt frequentes ad Proregem Andream Moravium, ut de summa rerum consulant : nemini omnium erat dubium, quin Balliolus non sibi, sed Anglo regnum pararet : omniaque ex ejus præscripto faceret. Itaque eum sibi hostem destinant : eoque diligentius omnia, quæ in bello usui esse possent, ut adversus potentiorum adversarium comparant. Bervicum, unde Anglum belli initium opinabantur facturum valido præsidio muniunt. Urbi Alexandrum Setonium equitem illustrem præficiunt. Patricium Dumbarium arcem tueri, ac vicino limiti præesse jubent : Gulielmus Duglassius Lidalæ Regulus, de quo illis temporibus summa erat, & fortitudinis, & prudentiæ opinio Annandiam ad limitem occidentalem tuendum missus. Andreas Moravius Rosburgum, ubi se Balliolus tum continebat, proficiscitur. Ita distributis imperiis domi, mittitur in Franciam Ioannes Randolfus, ut

(1) Slain at Halidon-hill, cap. 14. his brother Thomas, cap. 20. married Dornagilla Cumine, widow of the governor Archibald Duglafs, daughter and heir of red John Cumine, who bare to him an only daughter Eleanor Bruce, whom earl Duglafs her uterine brother (fearing lest she should claim Galloway by her right) wisely bestowed in marriage upon his own vassal Sir James Sandilands, and gave to

them the barony of Calder, (he wearing the Duglafs arms) whereby he got to himself the property of the lands of Sandilands in Duglafs dale, and assured himself of the lordship of Galloway and other lands.

(2) Lord of Galloway, lib. 8. c. 17.

(3) Natural son to good lord James, killed in Spain, lib. 8. cap. 17. of whom much is spoken hereafter.

Davidem Regem inviseret, ac Philippum Francum de statu rerum Scotticarum certiores faceret: ab eoque aliquid virium adversus communem hostem impetraret. Moravius, qui Rosburgum ierat, acre prælium cum Balliolo ad pontem extra urbem conferuit: dumque Anglis per pontem retro in oppidum se recipientibus instat pertinacius, à suis exclusus in hostium potestatem venit: victoriamque jam partam è manibus amisit. Eodem tempore in diversa regione Gulielmus Duglassius Lidalianus contracto cum Anglis certamine cum ipse vulneratus in potestatem hostium venisset, suorum animos eo casu turbavit, ac turbatos in fugam avertit.

XI. Hæc variantis fortunæ inconstantia Scotiam iterum in duas factiones distraxit, prout amor, odium, spes, metus, & rerum privatarum quæque ratio impellebat. Ejus interea occupandæ Anglus per has dissensiones commodam occasionem nactus Balliolum infirmiore, quam ut suis viribus se tueri posset, in fidem recæpit: & sacramento in sua verba adegit: ac nihil reveritus jus cum Brussio affinitatis, fœderum sanctitatem, & jurisjurandi religionem dum immoderatam cupiditatem suam expleret, bellum Scotis Rege destitutis, & inter se discordibus simul indicit, & facit. Id autem bellum ut in speciem justum videri posset, (1) legationem misit ad Bervicum repetendum, quod oppidum pater suus, atque avus multos annos tenuisset, ac ipse (2) eum cum exercitu statim est secutus. Legatis responsum, Bervicum semper Scotorum fuisse, donec Eduardus avus ejus id per summam injuriam occupasset. Tandem Robertum Brussium proximum Regem reliqua Scotia recuperata, id quoque oppidum Eduardo, ejus qui nunc id reddi postulet patri, ademisse, atque in veterem juris formulam restituisse. Nec adeo dudum ipsum Eduardum ex omnium ordinum decreto renunciassè omni juri, quod ipse, majoresve ejus in totam Scotiam, ac singula oppida, locave ejus habuisse dicerentur. Ex eo tempore se nullius commissi adversus fœdera sanctè jurata, & matrimonio confirmata conscios, cur iterum jam paucis annis & occulta fraude, & aperto bello peterentur. Hæc cum ita se habeant, se legatos orare, ut sui Regis animum ad æquitatis respectum inflectant, ne Regem absentem, ætate innoxium, & fororis maritum captato tempore spoliare conetur: se quidem nullas condiciones, modò honestas recusare. Sin injusta vis intentetur, pro commissa sibi Regis tutela potius honestam mortem obituros, quam in pacem regno, sibi que turpem consensuros.

XII. Hæc a consilio Scotorum responsa. Sed Anglus, qui non pacem, sed victoriam cupiebat, magno suorum exercitu externis etiam auxiliis aucto Bervicum terra marique oppugnare cœpit: neque quicquam quod ad urbium expugnationem faceret, omittebat: ac multitudine hominum fretus nec die, nec nocte ullum obsessis vacuum dimicatione tempus dabat: nec minus ferociter obsessi assiduis eruptionibus Anglos infestabant. Classem in flumine stantem injectis ignibus magna ex parte incenderunt. Perit in eo prælio Gulielmus Setonius præfecti urbis nothus multum apud suos desideratus ob singularem fortitudinem. Is dum in Anglicam navem insilire conatur, sua nave undarum impulsu longius rejecta in mare decidit: neque ei in tanta omnium trepidatione succurri potuit. Alter quoque Alexandri filius ex legitima uxore natus in quadam eruptione aviditate pugnandi longius

(1) i. e. legatos.

(2) Eum, i. e. legatum: al. eam, nempe legationem.

progressus, & à suis exclusus ab Anglis fuit captus. Sed cum obsidio incoata ad Idus Aprilis jam in tertium mensem durasset, atque obsessi præter labores, & vigilias accedente omnium rerum pœnuria diutius vim hostium non viderentur laturi cum Anglo paciscuntur, ni ante 3. Calendas Augusti auxilia à suis missa obsidionem solverent, urbem Anglo se dedituros. Datus in id obses Thomas filiorum Alexandri natu maximus.

XIII. Hæc dum ad Bervicum geruntur, Scoti conventu indicto de summa rerum consultant. Prorege ad Rosburgum capto ne sine dace essent, Arcibaldum Duglassium eligunt. Ei exercitum decernunt, quem in Angliam duceret, ac regiones proximas populando Regem Anglorum ab obsidione abduceret. Ex hoc decreto Duglassius dum in Angliam ducit, audita pactione Alexandri consilium mutat, ac prudentioribus suorum multum adversantibus recta ad Anglum ducit: ac pridie (1) Magdalenes ab hostibus pariter, & amicis est conspectus. Anglus etsi dies nondum advenisset, quo die convenerat, ut oppidum dederetur, tamen cum Scotorum copias tam vicinas videret, misit fœciale ad præfectum præsidii, qui denunciaret, nisi oppidum statim dederet, se animadversurum in Thomam ejus filium, frustra præfecto contendente diem deditionis nondum venisse, ac fidem datam attestante. Ibi cum caritas, misericordia, metus, & officium erga patriam variè animum paternum versarent, propiorem terrorem Anglus admoventum ratus, crucem in loco, ad quem prospectus ex oppido patebat, erigi jubet, & duos præfecti filios alterum obsidem, alterum bello captum eò ad supplicium producit. Ad hoc tam miserabile spectaculum cum patris animus fluctuaret, uxor ejus, eademque juvenum mater virilis fortitudinis mulier varia oratione eum confirmavit, proposita ante oculos fide erga Regem, caritate in patriam, dignitate nobilissimæ familiæ. Liberos alios illis extinctis superesse, necdum suam illiusque ætatem aliis gignendis præterisse. Illos etiam si nunc mortem evaserint, brevi tamen vel morte fortuita, vel temporis maturitate fato suo functuros: at si qua famæ macula in gente Setonia inhæserit, eam in omnem posteritatem permanaturam, ac immerenti etiam soboli aspersuram infamiam: sese non semel è sapientissimorum hominum sermonibus audisse laudes eorum, qui se, qui liberos suos ad sacrificium pro incolumitate patriæ obtulissent. Illum vero si urbem sibi commissam deperderet, prodere patriam: neque certum etiam de salute liberorum fore. Qui enim sperare posset tyrannum, qui nunc fidem violaret, promissis posterius staturum? orabat igitur ne commodum incertum, etsi contingat, momentaneum certa & perpetua redimeret ignominia. Hac oratione cum viri animum paulo tranquilliozem sensisset, ne supplicii fœditatem oculi perferre non possent, eum in diversam partem unde conspici nequibat, avertit.

XIV. Anglus secundum supplicium etiam plærisque suorum ingratum in Halidonem collem Bervico propinquum castra transfert, atque ibi hostem opperitur. Duglassius quem ante seniores flectere non poterant, ut agros Anglorum populando in se obsidentes averteret, tum ira æstuans, ac veritus etiam, ne si post tam nefandum facinus pene sub oculis suis patratum abcederet sine pugna hostem timuisse videretur, certus dimicandi recta ad eum ducit, Cùm acie instructa satis

(1) On St. Magdalen's even, July 21.

diu stetit, Anglusque se suis locis teneret, nec in æquum descenderet, totam Scotus aciem in adversum collem erexit. Id ejus temerarium consilium similem habuit eventum. Hostes enim per clivum ægrè obnitentes ingenti faxorum, & jaculorum vi immissa antequam ad manus veniretur confauciant: deinde in appropinquantes ita conglobati irruerunt, ut ruinæ modo depulsos dejicerent. Ceciderunt supra decem millia. Sunt qui ad quatuordecim desiderata prodant: è primoribus pene cuncti, qui infelici ad Duplinum prælio superfuerant, periere. Ex iis clarissimi memoriæ produntur dux ipse Arcibaldus, Jacobus, Ioannes, & Alanus Stuarti, Roberti qui proximè post Brussios regnavit patrum, Hugo Rossia, (1) Kennethus Sutherlandia, Alexander Brussius Carictæ Comites, Andreas, (2) Ioannes, & Simon Fraserii fratres. Incidit hæc Scotorum clades in (3) diem Divæ Magdalenaë sacrum anno 1333.

XV. Secundum hunc conflictum desperatis aliis subsidiis Alexander Setonius urbem, Patricius Dumbarius arcem Anglo dedunt, pacti ut incolumes sua sibi haberent. Uterque in verba Angli jurare coactus est. Dumbario præterea imperatum, ut arcem Dumbarum quam diruerat, ne receptaculum Anglis esset, suo sumptu denuo instauraret. Eduardus ibi paucos moratus dies urbem, & belli reliquias Balliolo commendavit. Ipse in suum regnum se recepit, relicto in Scotia (4) Eduardo Talboto homine nobili, ac raræ prudentiæ cum non multis Anglorum cohortibus, qui Balliolum in reliquis regionibus perdomandis adjutaret. Nec id quidem nobilitate pene tota extincta perdifficile videbatur, ex iis qui supererant aliis ad victorem concurrentibus, aliis in loca munita, aut inculta fugientibus. Sed præsidia admodum pauca erant, quæ in fide Davidis permanferant: citra Fortham (5) iniula in lacu, unde amnis Dunus fluit vix ad modicam arcem sustinendam patens: & Britannodunum ultra Fortham arx in lacu Levino sita: item Kildrumia, & Urcharta.

XVI. Proximo anno legati à Pontifice Romano, & Philippo Rege Francorum venerunt ad sedandas Regum Britanniaë controversias: eos Anglus rerum prosperè succedentium cursu elatus ne in conspectum quidem admittere voluit: ita enim animos, & vires Scotorum fractas existimabat, ut iterum rebellare nec auderent, nec possent. Verum ex occasione levissima unde minimè expectabatur, orta inter ipsos Anglos Perthi discordia summam tranquillitatem in bellum gravissimum commutavit. Ioannes Maubraius agros in Scotia ab Eduardo primo suis majoribus datos, deinde varietate temporum amissos, rursus Eduardo Balliolo Scotiam tenente recuperaverat. Eo fine virili stirpe liberum defuncto de prædiis adversus ejus filias Alexander earum patruus litem intentaverat. Puellarum causam tutabantur Anglicæ factionis homines Henricus Bellomontius, qui unam earum in matrimonio habebat: Richardus item Talbotus, & David Cuminius Atholia Comites. Balliolus Alexandro favebat, ac lite secundum eum adjudicata adversarios adeo offendit, ut palam de iniquitate decreti

(1) Kenneth Sutherland, earl of that ilk: his son married Margaret, younger daughter to king Robert Bruce. In the days of king James III. Adam Gordon, son to the earl of Huntly, married the heiress of this earldom.

(2) Al. Jacobus.

(3) 22 Julii.

(4) Al. Richardo.

(5) Loehdon-peil; or Lowdon-peil, as some call it, in the borders of Kyle and Carrick.

quererentur : & ubi nihil se querelis proficere viderunt, ab aula quisque ad sua secederent. Talbotus dum in Angliam proficiscitur captus Britannodunum ducitur. Bellomontius Dundargum Buchaniæ arcem validam præsidio firmat : ac non solum eum, de quo lis erat, sed vicinum omnem agrum suæ ditionis facit. Cuminius in Atholiam abiit, & locis commodis permunitis adversus vim, si quis intentet, se comparat. Hanc tam potentium virorum conspirationem Balliolus metuens mutat sententiam, ac (1) Bellomontii agro, de quo lis erat, concessit, Cuminium plurimis, & fructuosis prædiis Roberti Stuarti mox regnaturi donatis reconciliat. Alexander hac injuria ictus se cum Andrea Moravio Prorege Scotorum (qui se nuper ab Anglis magna pecunia redemerat) conjungit. Hæc diversis temporibus gesta conjunximus, ne sæpius narrationis cursus rumperetur.

XVII. Interea Balliolus in regione diversa omnes munitiones circa Renfroam partim capit, partim evertit. Ibi rebus suo arbitrio compositis in Botam insulam navigat : Rotefaium arcem communit. Eam Alano Lilio, quem præfectum juridicundo ante fecerat, tradit custodiendam. Robertum Stuartum Roberti Brussii ex filia nepotem diligenter ad necem conquirat : sed ille opera Gulielmi Herioti, & Ioannis Gilberti navicula in continentem adversam vectus, atque equos advenientem expectantes nactus Britannodunum ad Milcolumbum Flaminium arcis præfectum delatus est. Balliolus cum Botæ res ordinasset in continente propinqua Dunum novum, sive Noviodunum arcem in Cevalia sitam cepit : quo metu vicina nobilitas percussa prope tota se ei dedit.

XVIII. Inde reversus vere proximo ad lacus Levini arcem obsidendam omnem curam intendit. Sed cum res opinione lentior videretur, è sua factione Ioannem Sterlinum equitem præpotentem adjunctis ei Michaele Arnoto, Davide Venio, & Richardo Malavillano cum parte exeritus ad arcem oppugnandam reliquit. Illi ædificato ex adverso præsidio, qua brevissimus est trajectus, cum ut vi arcem caperent, omnia frustra fuissent experti impigrè propugnantibus Alano à veteri ponte, & Iacobo Lambino civibus Andreanis, eam exitu amnis clauso aquis submergere tentant : exit enim amnis Levinus è lacu angustis faucibus patefacta rupe. Hunc locum congesto è faxis, & cespitibus aggere obstruere conantur. Sed ea res tardius procedebat, quòd ut æstas mollientibus erat commoda, ita torrentibus, qui in lacum influebant penitentibus siccis, aqua longè latèque porrecta modicis incrementis augebatur. Hoc modo obfidione ducta in mensem Iulium, in quem incidit dies Divæ Margaritæ quondam Reginæ Scotorum festus, quo die frequens mercatorum conventus Fermelinodunum, ubi ejus Divæ corpus est sepultum fieri solet, Ioannes Sterlinus cum majore parte suorum, alii ad mecatum, alii religionis ergo eò proficiscuntur, castris cum non magno præsidio ad aggerem relictis, nempe de hoste securi, cum neminem adversæ factionis, præter paucos in arce inclusos esse in propinquis regionibus scirent. Obsessi verò de absentia Sterlini, & solitudine castrorum certiores (2) apparatu ad aggerem perforandum antea

(1) Fortè Bellomonti.

(2) i. e. facti. See cap. 45. and lib. 4. cap. 43. Ovid. Met. 14. 290.

— Nec tantæ cladis ab illis
Certior ad Circem ultor venisset Ulysses.

In Cic. Attic. lib. 15. epist. 28. " Sed velim quæras (facile autem potes) & me certiores" there is evidently an ellipse of feceris or facias.

excogitato primo vespere in naviculas imposito, sopitis vigilibus pluribus simul locis eum perforant. Aqua vero tenues aliquot nocte exitus brevi latiores sibi ipsa patefecit meatus, ac tanta vi tandem erupit. ut quicquid erat obvium devolvens plana omnia circum inundaret, ac tentoria, casaque & plerisque homines semisomnes, ac jumenta magno cum fragore secum in mare deferret. Qui in naviculis erant egressi, & cum ingenti clamore in attonitos irruentes huic tumultui tam inopinato alium adjecerunt: tantisque pavor cepit universos, ut nullius, nisi salutis memores rebus suis hosti relictis, qua quisque poterat, in fugam se conjecerint. Alanus per ocium non spolia modo, sed comatus ad longam obsidionem paratos è castris in arcem comportavit. Altera etiam eruptione cum præfidiariis, qui Kinrossiæ erant, æquè feliciter certatum. Præsidium captum, ac dirutum, obsidio soluta.

XIX. Eodem fere tempore, quo hæc in Fisa gerebantur, Angli magnis terrestribus, navalibusque copiis Scotiam intrarunt. Naves cum Fortham subirent (1) prætoria tempestate ad scopulos afflicta, reliquis vehementer vexatis majore cum damno quàm præda domum redierunt. Terrestres copię Glascuam usque penetrarunt. Ibi Anglus habito conventu procerum suæ factionis cum intelligeret nullum neque ducem, neque exercitum adversarum partium superesse, nec suam præsentiam amplius fore necessariam, ipse Balliolo, cujus ingenio non multum fidebat secum ducto, Davide Cuminio Atholiæ Comite, qui rei Scoticæ præfiet, relicto in Angliam abiit. Is primum omnium Stuartorum prædia longè amplissima, ut quæ Botam, Araniam, & Renfroanos agros, bonamque Coilæ, & Cunigamiæ partem continebant, occupat. Botæ præfectum juridicundo, quem alii Serifum, alii Vicecomitem vocant, Alanum Liliuin confirmat: vicinis etiam regionibus ei parere jussis. Ipse in diversam regni partem profectus Buchaniam, & Moraviam suæ ditionis facit: & quanquam supra privati hominis modum suas opes auxisset, tamen diplomata omnia, & quæcunque publice mandabat, nomine utriusque Regis Eduardi Angli, & Ballioli conficiebat. Ea tempestate quanquam nemo in Scotia præter pueros ludentes Brussium Regem profiteri audebat, tamen Robertus Stuartus, qui tum Britannoduni latebat aliquid per absentiam Cuminii audendum ratus Cambellos familiam in Argathelia potentem sui consilii certiores facit. Eorum princeps (2) Calenus circiter quadringentis coactis ad Noviodunum arcem Covaliæ ei occurrit: eam statim occupant. Ad eum rumore Botani exiguo mari dirempti populariter consurgunt, atque ad veteres dominos properant. Eorum iter ut impediret Alanus Lilius cum quibus potuit armatis occurrit. Vulgus magna ex parte inerme, & quod impetu magis quàm consilio coierat, re subita perterritum in proximum collem confugit. Ibi magna lapidum missilium copia reperta armatos ex contemptu temere subeuntes velut grandine obrunt: majorem partem antequam ad manus ventum esset assilunt, ac retrocedentes impellunt ita, ut cæso Lilio cum fortissimo quoque Joannem Gilbertum Botanæ arcis præfectum vivum cæperint, & suorum plurimos armarint cæsorum spoliis. Hanc victoriam non incrementam secuta est arcis Botanæ deditio.

(1) Sciz. navis, the admiral or chief ship of the fleet.

(2) Colin Campbell of Lochow predecessor to the earl of Argyll: his father

was sister's son to king Robert Bruce, and so himself was very near in kindred to lord Robert. This man's son or brother John Campbell was made earl of Athol.

XX. Ad hunc rumorem divulgatum (1) Thomas Brussius Carictæ Comes cum popularibus, & vicinis è Coïla, & Cunigamia, item Gulielmus Carruderus Annandianus, qui semper Anglorum imperium recuſaverat, cum amicis, & propinquis è latibulis ſuis prodiens ad Stuartum venit. Item Ioannes Randolfus Moraviæ Comes è Galliis reverſus ſpem externorum auxiliorum attulit. Igitur animis ad majora ſuſcipienda erectis exercitu confecto, ac juvante conatus eorum Gotofrido Roſſio præfecto juridico (2) Aërenſi brevi totam Carictam, Coïlam, & Cunigamiam in ſuas partes traxerunt. Renfroani quoque ad Stuartos veteres dominos libenter acceſſerunt. Eorum exemplum ſecuti (3) Andreæ Moravii clientes reliquos Glottianos partim volentes, partim invitos ad cauſam conjunxerunt. Ab his tam lætis initiis aucta fiducia, ut ſtatus publici eſſet aliqua imago collectis ſuarum partium principibus Proreges creant Robertum Stuartum eſſi adoleſcentem, tamen qui expeditiones has leviores animi ſui obſides erga patriam dediſſet : & Ioannem Randolfum patre, ac fratre viris clariffimis dignum. Is cum fatiſ valida manu ad regiones in ſeptentriones verſas miſſus concurrentibus ad eum quos immoderati Anglorum imperii pertæſum erat, Davidem Cuminium ſubita animorum inclinatione illa perterritum in Abriam uſque perſequitur. Ibi in anguſtiis locorum deprehenſum, & omnium rerum pœnuria circumventum ad deditiorem compulſit : & in verba Bruſſii coactum jurare dimiſit : adeoque pollicitationibus ejus fidem habuit, ut diſcedens vicarium eum pro ſe reliquerit. Nec ille ſegniter Bruſſianarum partium ſtudium ſimulabat.

XXI. Interea Randolfus in Lothianam reverſus cum vetere amico Gulielmo Duglaſſio, qui nuper ex Anglia reverſus ſqualorem diuturnum carceris magnis hoſtium cladibus ulciſcebatur, ſe conjunxit. Andreas Moravius, qui ad Roſbargum captus fuerat itidem rediit. Igitur cum ducum abunde eſſet, Proreges conventum indixerunt Perthum in Calendas Aprilis (4). Eò cum frequens nobilitas conveniſſet, nihil tamen confici potuit, propter ſimultatem nobilem, quæ erat inter Gulielmum Duglaſſium, & Davidem Cuminium. Cauſa prætendebatur, quòd Cumini opera Duglaſſius factum argueret, quòd tardius ab Angliſ eſſet dimiſſus. Cumini favebat Stuartus : Duglaſſio cæteri fere omnes. Cuminius vero quod comitator ad conventum veniſſet, eas inimicitias cauſabatur : adduxerat enim tantum amicorum, & clientium numerum, ut cæteris omnibus ſerimidoloſus eſſet : augebat ſuſpitiones ingenium ejus varium, & mutabile : animus vaſtus, & certi rumores de adventu Anglorum, cum quibus nemo fere dubitabat, quin ſe Atholius conjungeret. Nec multò poſt Anglus Balliolum ſecum ducens magnis copiis terra marique Scotiam invaſit : claſſis centum &

(1) Brother to Robert, and to Alexander ſlain at Halidon-hill.

(2) Others would have it Dumfriſienſis; becauſe, ſay they, the ſheriffſhip of Aire many years before this belonged to the Crawfords of Lowdon. In the days of king Robert Bruce, ſir Donald Campbell, brother to the knight of Lochow, married the heretrix of Lowdon, and continued ſheriff, he and his heirs to that lord Lowdon, who demitted the ſame office in the laſt century. Now the Roſſes of San-

quhair were ſheriffs of Dumfries of old; which eſtate and office fell to the Crichtons in the days of king James the 2d, by marriage of the elder daughter to ——— Crichton, 2d ſon to William lord Crichton, chancellor of Scotland; which office the lord Saughair and earl of Dumfries demitted in the laſt century.

(3) Lord Bothwell. See the notes on cap. 8. and lib. 8. cap. 20.

(4) 1335.

sexaginta navium Fortham subiit (1). Ipse terrestri itinere Perthum usque progressus vicinos agros latè populando ibi Cuminium expectat.

XXII. Inter ea cum Randolfus Ioannem, qui Æbudas sibi vendicaverat, convenisset, nec eum ad suas partes adjungere posset, induciis in aliquot menses in rebus tam perturbatis contentus Robertum alterum Proregem inde rediens gravi morbo implicitum deprehendit. Igitur alienissimo tempore onere in se unum inclinato, cum Anglo non ausus congregari vires divisit, per partes eum ut carperet. Audito autem Geldrorum validum exercitum per Angliam adventare, ut se cum Anglo jungeret, ad limitem Angliæ properat. Venienti occurrerunt Patricius Marciz Comes, Gulielmus Duglassius Lidalianus, & Alexander Ramisæus (2) tum in re militari nemini securus existimatus. Hi Geldros in campis Edimburgo proximis opperiantur. Ubi primum in conspectu fuere sine mora concurrunt. Post acerrimum conflictum Geldri victi (3) in propinquum collem, ubi semivota arx erat, refugerunt. Postridie cum omnium rerum pœnuria laborarent, vitam modò pacti se dederunt. Randolfus in gratiam (4) Philippi Valesii, quem sibi amicissimum prædicabant, non contentus incolumes, & comiteatu auctos dimittere, ipse deducendos suscipit: eo in itinere ab Anglicæ factionis (5) insidiis exceptus ad Regem deducitur: qui tum Perthum valido exercitu obsidebat. Eodem tempore David Cuminus cujus omnia consilia ex inclinatione fortunæ pendebant, lætus inimici calamitate ad Anglum venit: ei pollicetur se brevi è regno Brussianos exacturum: nec segnus fecit quàm erat pollicitus. Nam Pertho dedito, & muris nudato Rex in Angliam redire parabat: quòd comiteatus malignè suppeditabantur, Scotis omnibus sub ejus adventum admonitis, ut pecora in montes agerent. Alia omnia in loca munita, aut longinqua conveherent: quæ asportare non possent, corrumpent. Neque classis in qua ei spes rei frumentariæ erat, cum magnopere juvit. Primum Fortham subiens cœnobio monachorum in Æmona insula vastato cum in aperto mari ad anchoras staret, fœda tempestate vexata magnam fecit jacturam. Pars navium Ketham insulam propinquam, sed desertam ægrè tenuit. Alia longius ventorum vi ablatæ, ubi se primum recæperunt causam tempestatum in iram Divi Columbæ conferentes ob spoliatum avarè, & crudeliter ejus cœnobium: igitur quicquid è præda comparebat, eo diligenter reportandum cum (6) piaculis curant: neque quicquam eo anno memoria dignum à classee gestum est.

XXIII. Hæ causæ quanquam vehementer Anglum movebant, magis tamen ei reditum festinavit cogitatio de bello Gallico, quod tum maximè meditabatur. Itaque velut planè confecto bello Scotico exercitum reduxit, ac Eduardum Balliolum secum abduxit. Cuminium ad reliqua perficienda Proregem reliquit. Ille ut operam, & studium partium Regibus probaret, & hostes ulcisceretur, nihil ad summam crudelitatem reliqui sibi fecit, quæ acerbitas eò visa est indignior, quòd illi ante paucos menses ad extremam inopiam redactò tam facilis ad veniam portus fuerat. Tres fere ex omni procerum Scotorum numero superant, qui nullis neque pollicitationibus, neque pe-

(1) 2do nonas Julias.

(2) Lord of Dalhousie.

(3) 3 Kal. Augusti.

(4) Philip de Valois, first of that fir-

name, king of France.

(5) Hominibus understood; or insidiis put for insidiatoribus.

(6) Gifts for satisfaction of the wrong.

viculis cogi poterant, ut in Anglorum ditionem venirent, Patricius Marcia Comes, Andreas Moravius, & Gulielmus Duglassius. Hi Kildrumiam oppugnante Cuminio conjunctis viribus eò pergunt, & ad Kilblaniam silvam acre cum eo prælium conferunt. Sed cum Cuminus numero præstaret, & pauci à plaribus prope circumvenirentur, adventus trecentorum militum recentium cum Ioanne Crago arcis præfecto prælium diremit, ac victoriam certam Bruffianis dedit (1). Fortissimus quisque Cuminianorum aut in prælio, aut fuga cæsus. Multis fuit saluti (2) Cameronæ arx Roberti Mennesii propinqua. Sed cum tantæ multitudini in arcto stipatæ comæatus deessent, postridie fuit dedita, ac jurantibus in verba omnibus venia data. Cecidere præter ducem ex intimis ejus amici Robertus Bradus, & Valterus Cuminus. Thomas ejus frater captus postridie capite multatus.

XXIV. Hæc victoria fecit, ut Randolpho capto, ægrotante Stuardo, confirmaretur militari suffragio Andree Moravio Proregis nomen, & imperium. Nam cum literæ a Rege Francorum de induciis venissent, proceres Bruffiani ad eas accipiendas coacti, unanimi consensu honorem pristinum, quem calamitas ademerat Moravio restituerunt. Is paucorum mensium induciis finitis Lochindorcæ arcem obsedit. Eam tenebat Davidis Cuminii uxor. Ea, quod evenit, futurum prospiciens ab Anglo petiverat auxilium. Mox Angli copiis in Moravia expositis obsessos liberant. Elginum usque (quod est oppidum ad Loxiam amnem situm) penetrant, obvia ferro, & flamma vastantes. Dum Perthum tendunt Abredoniam cremant: arces per Merniam Dunotrium, Kinesum, & Lorestonium præfidiis occupant: sex monasteriis proximis imperant, ut muros Perthi dirutos instaurant. Ac rebus Scoticis iterum Eduardo Balliolo reverso commendatis in Angliam abeunt. Discedentibus Anglis, & Scotorum viribus fractis Henricus Bellomontius tempus adesse ratus expetendæ vindictæ de cæde generi sui Comitæ Atholiæ, quoscunque deprehendit, qui in prælio Kilblanensi fuissent, sine discrimine omnes crudeliter occidit. Eum Andreas Moravius in Dundargo obsessum ad deditionem compulit, & jurejurando accepto nunquam hostiliter in Scotiam rediturum incolumem dimisit: atque uno continuo victoriæ cursu omnes trans Fortham munitiones, præter Cupri arcem, & Perthum oppidum ejectis præfidiis captas demolitus est. Deinde Angliam cum exercitu ingressus inde magnas prædas egit: & militem domi inopiâ confectum nonnihil recreavit. Tota enim Scotia (3) eo anno agris belli injuria incultis, aut incurfionibus assiduis utriusque partis vastatis, ita fame laboratum est, ut Angli arcem Cupri munitissimam vacuum ob comæatus inopiam reliquerint. Præfidiarios nauta Scotus ab eis male multatus, dum in Lothianam noctu transportat, in cumulum arenæ maris æstu recedente nudatum exposuit. Illi cum in continenti se esse putarent, paulum progressi, atque iterum mari reperto frustra nautam inclamantes ad unum periere.

XXV. Proximo anno, qui fuit 1337, Angli arcem Dumbari obsederunt: eam tenebat Agnes Comitæ Martiani uxor, cui vulgus Nigræ cognomen dedit, mulier animi virilis: obsidebant autem Comites Sarisburiensis, & Arundellius. Ea obsidio cum spe omnium diutius protraheretur duo diversa agmina in subsidium Balliolo missa Scoti-

(1) 1335.

(2) Al. Carremora, the castle of Loch-

Kenmore, or Keandor in Mar.

(3) 1336.

am intrarunt. Alterum ducebat Monfortius, alterum Richardus Talbotus. Cum Monfortio congressus (1) Laurentius Prestonius exercitum duce cæso graviter concidit: ipse paulo pòst è vulnere decessit: amissi ducis iram miles inhumana captivorum cæde fatiavit. Talbotus a (2) Gulielmo Ketho deleto exercitu captus: nihilominus duravit obsidio Dumbari. Mari ab Anglis intercluso commeatum pœnuria pene obsessos affixit: ac procul dubio dedita fuisset arx, ni Alexander Ramisæus audaci incœpto in tempore subvenisset. Is nocte (3) intempesta (4) ad arcem deceptis, qui in (5) triremibus Genuensium maritimum latus observabant, navem (6) ad arcem applicuit: & quadraginta selectos viros, commeatusque magnam vim exposuit. Deinde præsidii parte ad suos adjuncta silentio noctis cum ingenti tumultu in vigiles Anglorum irruit: ac magna cæde hominum nihil minus, quàm eruptionem à prope victis timentium facta, proxima nocte æquè occultus atque venerat discessit. Sexto demum mense Anglos fatigatos, ac frustra omnia expertos revocante ad bellum Gallicum Rege Dumbari obsidio soluta est. Andreas Moravius patria prope peregrino milite liberata primum Sterlinum, deinde Edimburgum oppugnare est aggressus, sed utrinque re infecta discessit: pacata tamen Lothiana, & in fidem Regis recepta. Interea animo paulum à laboribus relaxato, dum sua transmontana prædia intervist morbo gravi correptus decessit: atque ad Rosmarchiam sepultus summum apud omnes bonos desiderium sui reliquit. Tantas enim res biennio ac semestri, quibus in magistratu fuit, gessit, ut suffecturæ cujuslibet magni ducis ætati viderentur.

XXVI. Post eum Stuartus Prorex fuit, usque ad Davidis è Gallia reditum. Adolescens adhuc multis præliis levibus eo anno ejus auspiciis per Gulielmum Duglassium gestis victor evasit, nec sine maximo Duglassii discrimine, & crebris vulneribus. Nam Anglos è Tevotia expulit: & in Lidalia Heremitagium cæpit, magnisque commeatibus de hoste ad Mulrossiam captis communivit. Cum Berclaio adeo acre, ac pertinax certamen iniit, ut vix ipse cum tribus comitibus, idque beneficio noctis evaserit. Ioannis Sterlini copias quanquam gravi prælio devicisset, tamen ab eodem brevi post prope circumventus fuit. Verum ex inopinato tumultu se colligens post acerrimam pugnam Sterlinum victum fugavit: triginta comitum ejus interemit: quadraginta vivos cæpit. Gulielmo Abernethio, à quo quinquies uno die fugatus fuerat, ita insitit, ut ante noctem cæsis omnibus ejus comitibus ipsum secum captivum abduxerit. Nec minore felicitate Laurentium Vausium hominem strenuum devicit. Tandem ad Davidem Regem in Galliam abiit, ut eum de statu rerum edoceret.

XXVII. Proximo anno, qui fuit 1339, Stuartus fortunæ ratus instandum coactò exercitu Perthum oppugnare aggreditur quadrifariam divisus viribus: sed Anglis acriter oppidum defendentibus non sine vulneribus rejectus fuit. Tertio demum obsidionis mense prope desperantibus de successu Duglassius supervenit quinque piraticis navibus conductis, quæ machinas, atque aliquid militum adduxerunt. Expo-

(1) Laird of Preston, a town in East-Lothian; predecessor to Craigmiller.

(2) William lord Keith, sheriff of Lothian.

(3) A little before midnight.

(4) Near about the castle.

(5) The people of Genoa in Italy used to serve in galleys for wages whosoever employed them.

(6) Close to the castle.

sita igitur parte militum reliqui in navibus Tai amnis ostium asservare iussi. Duglassius ipse ad arcem Cuprensem recuperandam mittitur : eam ab Anglis desertam Scoti occupaverant, quibus erat præfectus Gulielmus Bullocus sacerdos Anglus, idemque quæstor. Cum eo Duglassius transegit, ut acceptis in Scotia prædiis in suas partes transfiret. Id eo facilius ei persuasum, quod nec ab Anglis subsidium sperabat, nec Scotis, qui secum in præsidio erant admodum fidebat : ejus opera forti, & fideli sæpe postea Scoti sunt usi. Obsidio Perthi jam in quartum mensem protracta diutius videbatur duratura, nisi Rossia Comes per cuniculos aquam è fossa derivasset, atque ad mare usque cum suis penetrasset : tum demum dejectis propugnatoribus telorum vi perissimum è machinis emissorum deditio facta est ea lege, ut Angli incolumes quo vellent, sua omnia exportarent. Intra paucos dies Sterlinum quoque oppugnatum & eadem lege deditum. Mauritius Moravius Andreæ filius arci est præfectus. Hac tam subita mutatione rerum Balliolus territus è Gallovidia, ubi se plurimum continebat, in Angliam abiit.

XXVIII. Brevi post arx Edimburgi non vi expugnata, sed arte capta est (1). (2) Valterus Currius mercator, qui tum forte navem com meatibus onustam in æstuario Tai ad Taodunum habebat accersitus à Gulielmo Duglassio in Fortham venit. Ibi communicato cum Bulloco consilio Currius Anglum se simulat, ac duos vini optimi atres, aliæque nonnulla munuscula ad præfectum arcis attulit : oravitque ut ibi reliquos com meatus distrahere sine periculo per eum liceret. Si quare ei, præsidiove opus esset, commoneret, se libenter eis quoad posset gratificaturum. Præfectus ei ut aliquot dolia (3) vini, certumque numerum panis nautici afferret, imperat. Aditum ei cum vellet polliceatur. Ille, quod bene vertat, metu Scotorum, qui sæpe incurfiones in loca vicina facerent, summo mane se adventurum ostendit. Ea nocte Duglassius, duodecimque comites homines lectissimi nautico vestitu super arma injecto com meatum ad arcem portant. Suos quàm proximè possunt in insidiis collocatos expectare signum jubent. Progressi paulum Duglassius, & Simon Fraferius, cæteros modico intervallo sequi jubent. Intromissi à Ianitore intra munitionem è trabibus ante portam arcis structam cum animadvertissent claves ostiorum e brachio Ianitoris (4) suspensas ipsam jugulant : & sine strepitu portam arcis aperiunt. Deinde suis, uti convenerat cornu inflato signum dant : eodem sono & qui erant in insidiis, & custodes arcis admonentur, alteri ab amicis, alteri ab inimicis arcem teneri : utrisque properantibus Scoti onera in ipso portæ aditu dejiciunt, ne ante suorum qui per difficilem clivum lentius vadebant, adventum valvæ objici, ac ipsi (5) occludi possent. Acri conflictu edito, ac cæde utrinque patrata tandem præfidiarii cesserunt, cæteris præter præfectum, ac sex comites occisis.

XXIX. Alii in hunc annum, alii in superiorem conjiciunt expeditionem Alexandri Ramisæi (qui omnes illius ætatis Scotos rei militaris gloria anteibat) in Angliam. Erat enim ea tum de virtute ejus opinio, ut qui non prodiisset ex illius velut schola militiæ non satis pe-

(1) 1340 vel 1341.

(2) Others would have it read Turrius; because most part of authors agree, that this was sir Walter Tours or Towers of Inverleith, whether he was a merchant

indeed, or counterfeited so to be.

(3) Al. Vini.

(4) Al. suspensas, ita Gen.

(5) MS. Excludi.

ritus haberetur. Itaque juvenus ad eum, velut unicum bellandi magistrum frequens ventitabat. Is cum non paucas ante expeditiones in hosticum cum parva manu prospero eventu fecisset, rebus eorum tum in Scotia afflictis aliquid majus audendum ratus collecta magna clientium, & amicorum manu Northumbriam latè populatus est: eum revertentem Angli ex omnibus agris, & castellis longè majoribus copiis consequuntur. Eorum congressum cum Alexander vitare non posset, & suorum animos ob multitudinem hostium nonnihil debilitatos sentiret, præmissa præda pedites in insidiis locat. Equites late effusos simulare fugam jubet: deinde ubi locum insidiarum præterissent ad signum buccinæ rursus in unum coire. Eam equitum fugam Angli veram rati æquè effusi, & ipsi sequuntur, ad quos Scoti signo revocati cum se momento temporis obvertissent, peditesque undique ex insidiis profiliissent versus est in Anglos ex re inopinata terror, ac non paulo concitatore cursu, quàm antea secuti erant, fugerunt. Multi occisi: complures capti. Præda incolumis domum abducta. Inter captivos fuit præfectus Rosburgi: cum eum præsidium fere omne secutum fuisset, Alexander oppidum pene vacuum aggressus primo impetu cæpit. Inferiorem quoque arcis partem cum suæ potestatis fecisset, qui restabant in turrim validam confugerunt. Sed cum pertinacissimè oppugnarentur, nec subsidium à suis ullum sperarent, se dederunt. Sunt qui Sarisburii Comitem ibi captum tradant, & cum Ioanne Randolpho permutatum. Sed magis inclinatur animus, ut piures scriptores sequar, qui Sarisburium à Gallis atque in Gallia captum prodant. Randolphus in Annandiam profectus arcem suam ad lacum Mabanum de Angliis cæpit: ac tres limitum præfecti Alexander Ramisæus orientalis, Gulielmus Duglassius medii, Randolphus occidentalis, ultra veteres fines, qui Alexandro tertio regnante fuerant, Anglos expulerunt: neque quicquam in solo Scotico præter Beryicum tenebant. Sunt, qui Rosburgum à Ramisæo sopitis vigilibus de nocte scalis admotis captum tradant anno 1342, die Martii 30, cum quibus facit liber Pasletensis.

XXX. Eodem anno 4. nonas Julii David Bruslius cum uxore ad Ennerbervium applicuit, anno quàm discesserat nono: cujus adventus eò fuit omnibus gratior, quò minore in spe tum res Scotorum erant. Nam Eduardus factis cum Philippo Rege Gallorum ad Tornacum trium annorum induciis, atque ita bello Gallico vacuus decreverat totis viribus Scotiam aggredi. Habebat tum in exercitu quadraginta pedum, sex equitum millia: ac adversus annouæ angustiam magnam classem ornaverat, quæ commeatus terrestribus copiis suppeditaret. Ea cum Novembri mense solvisset tempestate sæva jactata, atque in Belgicum, & Germanicum litus post longam vexationem ejecta inutilis prorsus ad præsentis belli usum fuit. Interea Eduardus cum terrestribus copiis circa Novum castrum ad Tinam in maxima commeatum penuria se continebat. Ad eum legati è Scotia missi quatuor mensium inducias ea conditione fecerunt, ni David Rex ante calendas Junias domum rediret, ut Scoti omnes in Eduardi ditionem concederent. Verum David audito Angli apparatu ante legatorum ad se adventum solverat.

XXXI. Ad Regem ita (uti dixi) reversum inter gratulantes, qui ab omnibus regni partibus frequentes aderant, venit Alexander Ramisæus cum omni vita superiore splendide acta, tum recenti militari gloria clarus. Is singulari favore acceptus, & præter custodiam Rosburgi, etiam totius Teviotiæ præfectura judiciaria donatus. Hoc in honore

sibi eum prælatum Gulielmus Duglassius ægerrimè tulit. Nam cum Tevotia pene tota Anglos expulisset, conventibus agendis quanquam injussu Regis aliquot annos præfederat: meritis enim in patriam, & nobilitate generis, & familiæ opibus fretus neminem in eo magistratu sperabat sibi competitorem futurum. Itaque totus in ultionem intentus iram in præsentia suppressit. Tandem vero post tres menses inimicum conventum habentem in templo Havici nactus, eum nihil minus expectantem cæsis tribus comitibus auxilium ferre conantibus saucium jumento imposuit: atque in Heremitagio mori fame coëgit. Eodem fere tempore eodem genere mortis per Davidem Barclaium extinctus est Gulielmus Bullocus homo singulari erga Regem fide. Hæc duo crudelitatis inhumanæ facinora totam pene Scotiam in factiones distractam seditionibus replevere. Hæ res Regem adolescentem, & nondum militaribus ingeniis assuetum vehementer exercuerunt: & quanquam summam diligentiam in perquirendo ad supplicium Duglassio adhiberet, is tamen per amicos (plurimos enim ob res præclare gestas pro libertate sibi conciliaverat) ac in primis per Robertum Stuartum Regis è sore natum veniam obtinuit. Maxime valuit magnifica quidem, sed vera commemoratio rerum ab eo gestarum, & ratio temporis, quo pace foris incerta, nec rebus domi quietis militares homines retinendi, atque etiam omni favore amplectendi essent. Igitur non solum venia Duglassius, sed præfectura Rosburgi, & Tevotiæ donatus est, clementia fortasse in præsentia non inutili, sed exemplo in posterum pessimo.

XXXII. David rebus utcumque domi compositis expeditionem in Anglos denunciavit, magna nobilitatis parte ob comæatuum, qua laborabatur, pænuriam dissuadente. Collecto satis magno exercitu Joannem Randolphum ei præficit. Ipse occultus dissimulato nomine Regio cum eo proficiscitur. Hæc manus per duos prope menses depopulata Northumbriam cum ingenti præda domum rediit. Iterum intra paucos dies Rex se ducem exercitus professus hosticum intravit. Angli viribus inferiores certaminis alæ rem committere absente in Gallia Rege suo recusabant: sed magno equitatu ab omni parte assultantes à libera populatione Scotos arcebant: quinque primæ nobilitatis equites nuper à Davide in eum ordinem ascitos temere longius à suis progressos cæsis aut fugatis eorum comitibus hostes capiunt. Rex ne tempus illic frustra tereret, reduxit exercitum. Tertia expeditione coactis quàm potuit occulte copiis ut hostes necopinantes magna clade afficeret, cum Angliam præcipiti autumno fuisset ingressus, largis imbribus exiguos torrentes ita augmentibus, ut agrum omnem non modò impervium redderent, sed comæatuum advectionem prohiberent, paucis arcibus, ne nihil tanto conatu videretur egisse dejectis domum rediit. Non adeo diu post legatis ultro, citroque missis actum de induciis in biennium, in quas Scotus ea lege consensit, modo eas ratas Philippus Gallorum Rex haberet. Nam in fœdere inter Scotos, & Gallos ita cautum erat, ut neutra gens sine altera pacem, aut inducias cum Anglo faceret: hæc quietam interea Scotiam tenere.

XXXIII. Quarto fere post reditum Davidis anno Gallis magno prælio victis, obsessò ab Anglis Calisio Morinorum oppido, Philippo per legatos instante, ut Scoti Angliam ingressi partem virium Anglicarum in se derivarent, exercitus Perthum convenire jussus est: eò cum frequentes coissent, David Comes Rossia Reginaldum Æbudarum Regulum veterem inimicum, septemque comitum ejus nobilissimos noc-

in ex insidiis aggressus interemit. Ea cædes valde exercitum immi-
nuit : cum non solum utriusque partis amici, & clientes, sed multi e-
tiam vicinorum civile bellum inter familias potentissimas metuentes
domos discederent. Igitur Gulielmus Duglassius Lidalianus Regi
maximopere suadebat, ut omnia in præsentia expeditione res domi
componeret. Hoc consilio contempto Rex amicitia superante carita-
tem patriæ in Angliam ducit : ac ferro, & flamma omnia qua ibat
prosternens sextodecimo demum die in agrum Dunelmensem venit :
Angli partim à Percio collecti, partim ab exercitu qui Calisium obsi-
debat remissi cum frequentes convenissent, se Scotis multo celerius eo-
rum opinione acie instructa ostenderunt. David qui nihil minus quàm
hostis adventum metuebat, & (1) Gulielmum Duglassium ad agrum vi-
cinum depopulandum emiserat, suis signum pugnæ proponit. Du-
glassius cum in hostem necopinus incidisset, trepida fuga quingentis
vris fortissimis amissis in castra rediit. Nec infelix rei incipiendæ au-
spicium felicior consilius est secutus. Pugna acriter inita in prima
acie cæsus est, profligatis prius suis (2) Ioannes Randolphus. Mediam,
in qua Rex erat, duæ Anglorum acies, altera victrix, altera integra
aggressa oî stinatham mori cum eo nobilitatemoticam pene ad inter-
necionem ceciderunt. Rex ipse à Ioanne Coplando, cui telis ereptis
duos pugno dentes excusserat (3) captus, sed jam duabus sagittis gra-
viter faucius. Tertia cui Robertus Stuartus, & Patricius Dumbarus
præerant acies visa suorum clade prope incolumis se subduxit.

XXXIV. Post hanc pugnam ita profligata nobilitate statim Rosbur-
gum, Heremitagium, aliæque complures arces Anglis deditæ. Scoti
coacti præter quos in Anglia tenebant agros etiam Marcia, Tevotia,
Lidalia, & Lauderia cedere. Limites Anglorum ad saltum, quem
Cocburni vocant, & Soltram prolati Balliolus non contentus ditionem
majorum suorum in Gallovidia recuperasse, Annandiam, & Nitiam, &
quicquid agrorum ad Glottam adjacet, cæde, & incendio pervagatus
est. Lothianam quoque adjuncto sibi Percio Anglo simili clade af-
fecit : nec per aliquot annos in Scotia justus exercitus confici potuit.
Accessit ad hæc mala pestis gravissima, quæ partem fere tertiam po-
puli absumpsit : nec in rebus tam afflictis à domesticis malis cessatum
est. David Barclaius eques nobilis, qui Bullocum ante occiderat, hoc
quoque tempore in cæde (4) Ioannis Duglassii Dalkethii affuerat. E-
um Gulielmus Duglassius Lidalianus, qui in prælio ad Dunelmum
captus ab Anglis nondum redierat, (5) per suos clientes curavit inter-
ficiendum : nec ipse in Scotiam reverius diu ei superstes fuit. Nam à
(6) Gulielmo Duglassio Archibaldi filio nuper è Gallia reverso inter ve-

(1) Hitherto great mention hath been made of William Duglass lord of Liddale, natural son to good lord James : now he speaketh of William Duglass, lord Duglass, son to Archibald lord of Galloway, killed at Halidon-hill. This man was first earl of Duglass, created at this same battle of Durham.

(2) The last of this surname.—The earldome of Murray, and lordship of Annandale by his sisters came to the Dunbars.

(3) 17 Oct. vel 1 Nov. 1346.

(4) He was youngest brother to good lord James, captain of Lochlevin, slain at Kinross, in a place called the heading-

stone-fold by sir David Barclay of Towie, who had taken him there, and could not get him carried away, the people rising for his assistance. He was not lord of Dalkeith; but his son, James of Lowdon, married Mary, daughter to William lord of Liddale, heretrix of Dalkeith. See the notes on lib. 8. cap. 17.

(5) John Carmichel slew him in Aberdeen.

(6) By his cousin-german William earl of Douglas : some write that the earl was jealous of his familiarity with the countess his wife.

nandum in silva Atrica in ultionem cædis Alexandri Ramisæi est interfectus. Nec priscorum Scotorum tribus homines quietis impatientes à mutuis injuriis temperarunt.

XXXV. Inter hæc mala undique prementia Gulielmus Duglassius collecta propinquorum, & clientium manu primum Duglassiam majorum suorum patrimonium ejectis Anglis recuperavit : deinde è parvo successu crescente civium erga eum favore magnam Tevotiæ partem recepit. Interea Ioannes Francorum Rex, qui patri Philippo, & regni, & belli fuit hæres, veritus ne Scoti tot malis fracti tam potenti hosti succumberent, misit ad eos Eugenium Garenterium quadraginta viris fortibus comitatum petitum ab eis ne ullam cum Anglo pacem se inconsulto facerent. Is quadraginta scutorum millia ad militem conducendum attulit. Præterea magnificis promissis nobilitatem in suam sententiam traduxit. Illi accæptam pecuniam inter se partiti nullo milite conducto bellum per excursiones frequentes more suo administrarunt. Id ubi ad Anglum est perlatum Lothianam jam antea male habitam prope ad vastitatem redegit. Hæc ut ulciscerentur, Patricius Dumbarius, & Gulielmus Duglassius collecta quàm potuerunt occultissime magna manu Gulielmum Ramisæum Dallusium virum fortem, & notæ in bello industriæ ad Noramam pagum in ripa Tuedæ frequentem incendendum cum parte exercitus mittunt. Ipsi in insidiis consistunt. Cum quod quæsitum erat Ramisæus foret assecutus perducti ad insidias hostes, ac circumventi cæduntur. Tandem multitudinè impares deditonem faciunt : pars major capitur.

XXXVI. Hoc successu crevere Scotis animi : itaque iisdem ducibus conjunctis (1) Thomas Stuartus Angusiæ Comes Bervicum tentare statuit. Id occulte, ut conficeretur, conductis undecunque poterat navibus, scalisque, & reliquo oppugnandarum urbium apparatu imposito Patricium de suo adventu facit certiozem. Cum ad horam constitutam quàm minimo poterant tumultu ad muros accederent, vigiles tamen non fefellerunt : quibus post acrem pugnam repulsis Scoti tandem urbe non sine damno suorum potiuntur. Arcem ab Anglis rentam magna vi, sed frustra adoriuntur. Anglus audito rerum Scotticarum statu coacto exercitu copioso magnis itineribus eò contendit. Scoti accepto ejus adventu nulla re ad longam obsidionem satis provisa, urbe spoliata, & incensa ad sua redierunt. Eduardus omni genere artificum adhibito corrupta flammis instaurat : interea ipse Rosburgi manet. Eò Balliolus venit, Scotiæ regno ei cedit : oratque vehementer, ne sibi à Scotis illatas injurias negligat. Anglus velut ei obsecundans Lothianam terra, marique invadit : & quicquid supererat superiori vastationi corrumpit. Decreverat illa expeditione Anglus totam Scotiam sic affligere, ut nullas in posterum vires ad rebellandum recolligere posset. Verum id consilium discussit sæda tempestas, quæ classem, in qua subvehebatur commeatus ita dissipavit, laceravit, & afflixit, ut paucae naves iterum in unum portum coire potuerint. Ita Eduardus redire ob commeatus inopiam coactus iram suam in Edimburgum, Hadinam, reliquaque Lothianæ oppida effudit : eo cum ex-

(1) Lord of Bonkle and earl of Angus : his daughter Margaret, marrying this same William, first earl of Duglass, brought the earldom of Angus to the fir-

name of Duglass, bearing to him George Duglass, first earl of Angus of that surname.

ercitu in Angliam reverso Gulielmus Duglassius Gallovidiam, (1) Rogerius à cella Patricii Nithiam, (2) Ioannes Stuartus Proregis filius Annandiam Scotis hoste expulso restituerunt.

XXXVII. Eodem fere tempore Ioannes Rex Francorum in Pictoribus magno prælio ab Anglis victus capitur. Eduardus cum duobus Regibus captivis hiemem ageret in summa inter amicorum gratulationes læticia, Scoti animum ejus gloria fatiatum rati tum ad æquitatem facilius flecti posse, cum eo per legatos de Rege suo liberando egerunt. Brussius, ut facilius sui eum convenire possent, Bervi. um est missus : cum de conditionibus non conveniret, iterum Londinum est reversus. Nec adeo diu post per legatos Pontificios, qui de pace inter Anglos, & Francos summo studio agebant, cum Scotis etiam est transactum, promissis Anglo, ut nostri scribunt, centum, ut Frossardus quingentis millibus mercarum Anglicæ monetæ : cujus pecuniæ pars repræsentaretur, reliquum per pensiones solveretur. Ea summa quo facilius conficeretur, Pontifex Romanus sacerdotiorum decimas in tres annos donavit : induciæ interea factæ. Obsides dati nobilissimi adolescentes, qui pene omnes in Anglia peste interierunt David igitur undecimo quàm captus fuerat anno domum reversus, primum omnium, qui fugæ principes è Dunelmensi prælio fuerant, multavit : Patricio Dumbario partem agri abstulit : Robertum Stuartum fororis majoris filium à spe succedendi in regnum removit : atque in ejus locum substituit (3) Alexandrum Sutherlandiæ Comitum filium è secunda forore genitum ; & in ejus nomen proceres sacramento adigit. Hujus adolescentis pater, ut procerum voluntates filio conciliaret arctius, latos, & fructuosos agros viris potentibus donavit. Sed Alexandro brevi post mortuo David Stuarto placatus est, & in ordinum frequenti conventu suus ei locus est omnium decreto restitutus. Sed id aliquot annis posterius est factum.

XXXVIII. Proximos fere quinque annos in pacandis discordiis civilibus Rex consumpsit. Quo in tempore duæ clades inciderunt : altera ad paucos pertinens ex inundatione aquarum. Tantum enim aquæ pluriæ de cælo dejectum est, ut torrentibus, & fluviis per Lothianam in agros effusis non pontes modò, & molas aquarias, sed prærasque rusticas domos cum pecore, & dominis vis aquarum in mare detulerit, arbores radicitus evulserit, oppida quoque prope fluminum ripas pene delêrit. Hanc calamitatem secuta pestis multos omnium ordinum, atque ætatum consumpsit. Pacatioribus jam rebus anno millesimo trecentesimo sexagesimo tertio in conventu ordinum Rex (4) ad apolectos retulit, de Anglo aut ejus filio, si quid sibi humanitus evenisset, ad regnum capiendum in Scotiam accersendo. Id, sive tædio bellorum utriusque gentis commodis prospiciens, sive (quod alii putant) ab Anglo jurare coactus fecerit, oratio ejus fuit adeo omnibus ingrata, & molesta, ut non expectato dum ordine sententiæ rogarentur, omnes clamore confuso vocem abominarentur : ac nihil propius fuit, quàm ut qui liberrimè vociferati fuerant iram ejus metuentes defectiorem circumspicerent. Quorum ubi timorem rescivit, remissa ira e-

(1) Roger Kirkpatrick of Thortorwald : from his posterity, by marriage, this estate fell to the Carliles ; and by the same way in the last century to the Duglasses.

(2) Called John Stewart of Kyle, earl

of Carrick, eldest son to the governor, by Elizabeth Moor, cap. 42. afterwards king Robert the third, lib. 10. cap. 1.

(3) Others call him John.

(4) Propounded to the lords of the articles in parliament.

as in gratiam recæpit. Cæteris ubique pacatis montani in armis perstabant: nec solum inter se fœda, atque inhumana crudelitate sæviebant, sed vicina etiam late populabantur. Hos Rex cum ad concordiam nulla ratione posset adducere, per homines callidos discordias augendas curavit, donec ferocioribus mutua cæde consumptis cæteri tractabiles, & mansueti redderentur. His domi, forisque editis in arce Edinburgensi decessit, anno vitæ quadragesimo septimo, (1) regni prope tricesimo nono, salutis humanæ (2) millesimo trecentesimo septuagesimo, septimo die mensis Maii: vir sane in omni virtutum genere, ac in primis iusticia, & clementia memorabilis: & cui in bonis, malisque rebus exercito semper magis fortuna, quàm industria defuisse videatur.

C. REX.

XXXIX. DAVIDE vita functo cum proceres frequentes ad (3) Linnuchum præsto fuissent, ut Roberto ab avunculo jampridem Regi designato ineunti regnum gratularentur, ambitio Gulielmi Comitis Duglassii prope in seditionem rem adduxit. (4) Petebat enim jure hæreditario regnum sibi decerni, ut qui à Balliolo, & Cuminiis esset oriundus. Sed cum deprehendisset suam petitionem omnibus esse ingratam, ac in primis amicorum suorum intimis (5) Georgio, & Joanni Dumbariis fratribus, quorum alter Comes esset Marcie, alter Moravia: & (6) Roberto Arskino trium arcium firmissimarum, Britanno-

(1) Our historians have been unjustly censured by the asserters of hereditary indefeasible right, for counting the years of our kings reigns, not from the time of their accession, but of their coronation. For, to omit many other proofs that might be adduced, in a chartulary belonging to the kings college of Aberdeen, fol. 86. the collation of the chanonry and prebend of Rochtwene by William bishop of Aberdeen, on Mr. Bernard de Saluatis of the diocese of Tournay, bears date ult. Marcii 1507. indiction 10. pope Julius II's 3d year, regnante illustrissimo & excellentissimo principe Jacobo, Dei gratia Scotorum rege serenissimo, anno coronationis sue decimo nono. In like manner the bishops counted from the time of their consecration, and not of their nomination or election.

(2) Alii 1370-1, 22°. Februarii.

(3) 25 Mart. 1371.

(4) This William earl of Duglass his mother was Dornagilla Cumine, daughter to sir John Cumine of Cumberald by Mary, sister to king John Balliol: see the notes on lib. 8. cap. 22. Or rather her father sir John Cumine younger was begotten upon Mary, second daughter to Allan lord of Galloway, and sister to Dornagilla, mother to king John Balliol: vide lib. 8. capp. 7, 22, 24. so that now Balliol and Cumine being extinct, he represented their place.

On the one side [1] Margaret spouse of Allan lord Galloway and daughter to Da-

vid earl of Huntington, [2] her daughter Mary, wife to John Cumine, earl of Badenoch, [3] her son John Cumine younger (alias red John Cumine, who was killed by Robert Bruce at Dumfries) [4] his daughter Dornagilla Cumine wife to Archibald Duglass lord of Galloway, mother to [5] William earl Duglass and 5th from earl David.— On the other side [1] Isabel, lady Annandale, spouse of Robert Bruce the noble, and daughter to David earl of Huntington, [2] her son Robert Bruce earl of Carrick, [3] his son king Robert Bruce, [4] his daughter Marjory Bruce, [5] her son king Robert Stewart 5th from David earl of Huntington: so that William earl of Duglass was equal in degree to king Robert Stewart (being both 5th from earl David, and descended of the elder daughter): but he mistook the question; for the kings Robert and David Bruce's heirs were to succeed, in whose persons the parliament of Scotland had established the right of the crown.

(5) He had married their sister for his first wife, who had born to him James second earl of Duglass, and Archibald lord of Galloway: thereafter he married Margaret Stewart heretrix of Angus (ut supra) and last of all he married Margaret Mar, heretrix of Mar, and had by her a daughter Isabel.

(6) Sir Robert lord of Erskine: his son sir Thomas, mentioned cap. 47. married Jonet Keith grandchild to Helen Mar by sir John Monteith, who was sister to

duni, Sterlini, & Edimburgi præfecto, petere destitit : & se Regi Roberto professus est obtemperatum : & Rex ut eum arctiore vinculo amicitiae complecteretur filiam suam Gulielmi Comitis filio despondit.

XL. (1) Hoc anno induciæ in quatuordecim annos factæ, sunt per Anglos violatæ. Cum ad frequentem mercatum, quo ad tertium Idus Augusti ex locis etiam longinquis utriusque regni magna multitudo solebat convenire (2), plærque Marciani adessent, è familiaribus Georgii Dumbarii quidam est interemptus. Hujus cædis auctores cum Georgius ex jure, quod inter limitaneos observatur per fœciales peteret, ut vel sibi dederent, vel ipsi in eos animadverterent, tandem cum æquitatem vinci gratia cerneret, injuriam diffimulat, ac proximum in diem nundinis solennem occulte manum parat, oppidumque ex improvise adortus omnes puberes occidit : testam incendit, & cum ingenti prædâ domum rediit. Angli ut eam cladem ulciscerentur, pari crudelitate, Ioannis Gordonii equitis illustri agros pervagati sunt. Nec multo post Gordonius Angliam ingressus cum ingenti hominum pecudumque prædâ coacta rediret, Ioannes Lilburnus longè majore manu collecta redeunti sit obviam. Ibi infestissimis utrinque animis pugna conferta cum aliquandiu vario Marte certatum esset, victoria penes Scotos fuit. Ductor Anglorum cum multis propinquis, & clientibus captus.

XLI. Henricus Percius Comes Northumbriæ vir magni animi, qui (3) tum limitis orientalis erat præfectus, indignissimè ferens has suorum clades coactis amplius septem millibus hominum, ad vicum Dunsum (4) Ioanne Scoto, qui Subtilis cognominatur, magis quàm ulla alia re insignit : castra posuit. Ibi rustici, & pastores nullis aliis armis freti quàm crepitaculis, quibus cervos, & pecora, quæ illic passim sine custodibus vagantur, absterrent, nocte colles Lamyriorum montium vico proximos infederunt : ejus crepitaculi hæc forma est. In summo hæcili fatis longo infixis costis ligneis in semicirculum curvatis super eas pellem circumtendunt, ad eam maxime formam, qua sunt laternæ, quas vulgus Luteciæ fallotas appellat. Huic lapillos paucos, sed darissimos indunt, quibus agitatis cum ingenti sonitu feras à segetibus absterrent. Hoc genere crepitaculorum ingenti strepitu in imminentibus Dunso collibus edito equi Anglorum perterriti vincula rumpunt, ac passim per agros palantes in prædam agricolis cedunt. In exercitu toto tumultuatum, & ad arma clamatum est : & cum hostes adesse crederent, illam noctem insomnem duxerunt. Mane intellecto ludibrio multis jumentis una cum equis amissis sex millia passuum (tantum enim is vicus ab Anglia abest) relictis impedimentis pedibus prope fugientium modo transierunt. Eodem die, quo Percius à Dunso recessit, Thomas Musgravus Bervici præfectus cum aliquot cohortibus, ut se Percio conjungeret, egressus, in insidias à Ioanne Gordonio de itinere ejus præmonito collocatas incidit. Ibi circumventus cum suis

Isabel Mar spouse to king Robert Bruce, and grandmother to king Robert Stewart : so that this sir Robert Erskine's son's wife and king Robert were cousins once removed. Vide lib. 8. cap. 41.

(1) 1371.

(2) To Roxburgh, of which there is frequent mention both before and after this passage. The author contents himself with telling us, that the town, where one of George Dumbars men was slain,

was a place on the borders, at which a great yearly fair was kept in August.

(3) 1372.

(4) John Duns brother to the laird of Duns, is commonly by strangers called Scotus from his country, and Doctor Subtilis, for his subtle wit in philosophy and scholastick divinity. The English against all reason challenge him to be their countryman.

majorem hostium manum ratus in fugam se conjecit, sed retractus est una cum suis. Nec ad occidentalem limitem Ioannes Ioustonius exers & prædæ & gloriæ fuit. Parvis enim, sed crebris incurſionibus ita finitimos exercuit, ut non minus damni, quàm magni exercitus ſolent, eis dederit.

XLII. Rebus ita primo biennio feliciter ſuccedentibus, tertio ab inito regno anno Eufemia Regina Hugonis Comitis Roſſiæ filia moritur. Ex ea Rex ternos liberos genuerat, (1) Valterum poſterius Ierniæ, & Davidem Atholiæ Comites, & Eufemiam, quam Iacobo Duglaſſio nupſiſſe à nobis ante commemoratum eſt. Robertus non tam impatientia cœlibatus, quàm amore filiorum ex Elizabetha Mora prius genitorum ipſam uxorem duxit. Hanc enim eleganti forma (2) Adami Mori illuſtris equitis filiam adhuc adoleſcens vehementer amarat: ex eaque tres filios, ac duas filias ſuſceperat: eamque (3) Giſardo viro nobili in Lothiana curauerat collocandam. Verum ſub idem fere tempus Eufemia Regina, & Giſardo Elizabethæ marito defunctis, Rex ſive conſuetudine vetere Moræ inductus, ſive (quod à multis traditur) ut filios, quos ex ea genuerat, legitimos faceret, matrem eorum ſibi matrimonio iunxit: filios ſtatim diuitiis, et honoribus auxit. (4) Ioannes natus maximus Cariæ, (5) Robertus Taichæ, Alexander Buchananæ Comites ſunt facti, adjecta etiam Badenacha. Nec hac munificentia contentus, comitiis ad Sconam indiſtis obtinuit, ut præteritis Eufemiæ liberis in Rege creando gradus ætatis obſervarentur: quæ res poſtea tam numeroſam familiam prope extinxit.

XLIII. Biennio fere proximo cùm nec certa pax, nec bellum eſſet, leuibis incurſionibus, ac prope latrociniiis utrinque certatum eſt. Interea deceſſit Eduardus tertius. Ei ſucceſſit Richardus ſecundus nepos ex (6) Eduardo filio Burdegalæ natus: regnum iniit undecimo ætatis anno (7): quo tempore legati Caroli quinti Francorum Regis in Scotiam venerunt. Cauſa aduentus eorum fuit, ut vetus fœdus cum Roberto renovarent, eumque hortarentur, ut Angliam aggreſſus Franciam aliqua ex parte bello leuaret. Interim dum conuentus eis exhibetur Alexander Ramifæus, ut Angli ex Froſſardo narrant, quadraginta ſelectis iuuenibus comitatus nocte intempeſta ſopitis vigilibus Bervici arcem cæpit, omnibus qui eam tenebant aut cæſis, aut captis. Oppidani inopinato malo iſti accito Percio, cum decem millibus armatorum arcem undique obſidione clauſam acriter oppugnant. Harum rerum nuncio ad conuentum Scotorum perlato (8) Arcibaldus Duglaſſius de periculo propinqui ſui ſollicitus quingentis tantum e-

(1) i. e. Valterum & Davidem poſterius Comites Atholiæ & Ierniæ: poſterius ut well as comites refers both to Valterum & Davidem, and tho' Walter be placed firſt, for a ſpecial reaſon, becauſe he made the greateſt noiſe in the world, and was the chief contriuer of the tragedies acted on the children and deſcendants of Elizabeth Moor, particularly on king James I. David having died in March 1386, yet it is abundantly plain from lib. 10. capp. 46, 55, 58, that Walter the younger brother was earl of Athol, and David earl of Strathern.

(2) Sir Adam Moor of Abercorn, who

had married Elizabeth Moor, daughter and heir to Robert Moor of Rowallan, mother to this Elizabeth Moor.

(3) Lord Giſſard of Yeſter, in Eaſt Lothian; his eſtate by marriage came to the Hays of Lochartquhart.

(4) Called afterwards king Robert the third. Vide lib. 10. cap. 1.

(5) Afterwards earl of Fiſe and duke of Albany and governor.

(6) Edward ſirnamed the Black-prince.

(7) 16 July, 1377.

(8) Lord of Galloway brother to earl William of Douglaſs.

quitibus comitatus eò advolat : sed intercluso ad obsessos omni adiut nulla re gesta discessit. Arx postquam per dies aliquot validè fuisset defensa, tandem vi capitur : in omnes præter unum Alexandrum sævitum est. Hæc illi. Nostri opera sex hominum plæbeiorum è Marcia arcem captam, ac deinde eam eam tenere non possent, relictam tradunt.

XLIV. Non adeo diu post conventum (1) Iacobus primus Duglassiæ Comes, coactis viginti millibus hominum Angliam ingressus Pennerum oppidum frequentibus nudinis ex improvise cæpit, diripuit, incendit : exercitumque spoliis oneratum incolumem reduxit : & cum præda pestilentiam domum retulit : quæ quanta nunquam aliàs vi biennio per totum regnum sæviit. Angli, ut parem cladem Scotis rependerent, Solvæo transmissis Scotiam ingressi. Talbotus dux acerrimus quindecim millia militum ducebat. Hoc numero fretus longè, latèque populando vastitatem faciebat. Cum exercitum præda gravem reduceret, non longè à finibus Angliæ in valle angusta castra posuerat. In eas angustias Scoti plus minus quingenti noctu ingressi in securos, & imparatos, & magna ex parte inermes irruerunt : ac primo impetu obviis trucidatis, tumultu vero, & pavore latius fuso, totum exercitum in fugam vertunt. Multi ibi occisi : ad ducentos, & quadraginta capti : plurimi, ut in subita trepidatione temere flumen (2) ingressi periere : reliqui præda exuti, qua cuique proximum fuit domos rediere.

XLV. Cum interea bellum terra, marique maximis viribus cum Gallis ab Anglo gereretur, ac præterea pars virium Anglicarum in Lusitaniam mitteretur, ex conventus publici decreto missus est (3) in Scotiam Ioannes Lancastriæ dux Regis Angli patruus, qui de pace ageret, ut tot bellis undique circumstrepentibus ab eo latere, quod maximè patebat, saltem quies esset. Missi à Scotis jam de ejus adventu per fœciale certioribus, qui cum eo transigerent, (4) Iacobus Duglassiæ, & Ioannes Dumbarius Moraviæ Comites. Induciæ in triennium factæ. Sed dum ibi de pace agitur, civile bellum in Anglia longè gravissimum exarsit. Primus auctor fuisse dicitur Ioannes cognomento Ballus sacrificulus. Is cum plebis animos ob quatuor nummos Anglicos in capita singulorum imperatos vehementer offendi videret, primum in confessionibus, & secretis conventiculis obliquè, mox ubi sermonem suum non ingratum auribus sensit, apertè cœpit vulgus adversus proceres inflammarè. Accedebat ad recentem causam alia vetustior, quòd magna rusticæ plebis pars propemodum servilis conditionis erat. Ad hos cum se adjunxisset magna opificum manus, & aliorum, qui nec in re, nec in fama, quod perderent, haberent, tantum injecere tumultum, ut in magnum summæ rei periculum fuerit devenit. Hæc cum in concilio legatorum nunciata essent, tamen utrique rem tam diu dissimularunt, donec de pace transgressissent. Tum Duglassius Lancastrio inquit, se quo in statu res Anglorum sint, jam ab initio usque scisse. Tamen tantum abesse, ut momenta temporum, vel ad bellum gerendum, vel ad pacem commodius conficiendam caperent, ut etiam nunc si opus esset, quoad tumultus cessaret, tutum ei sit hospitium : vel ut tutius rediret quingentos equites, qui eum deducerent, dare sint parati. Lancastrius, etsi neutra conditione uteretur, sibi in præsentia opus fore speraret, tamen prolixè gratias e-

(1) Leg. Gulielmus.

(2) The river Solway.

(3) 1380 vel 1381.

(4) Leg. Gulielmus.

git. Verum cum domum rediens Bervico ab urbis præfecto excluderetur, accepta fide publica in Scotiam ingressus, ibi dum seditio popularis conquiesceret, se continuit.

XLVI. Induciis triennialibus finitis, anno millesimo trecentesimo octuagesimo quarto, mense Ianuario, Arcibaldus Duglassius Gallovidianus adjuncto sibi (1) Iacobo Duglassiæ, & Georgio Marcia Comitibus, obsedit Mabannum arcem ad lacum ejusdem nominis sitam, unde prope quotidianæ excursions in agros propinquos fiebant. Præfectus arcis repentino malo ictus cum hoste pepigit, ni intra octavum diem auxilia sibi advenirent, se eam dediturum. Deinde cum ad nomen usque diem cum summa molestia propter hibernas procellas, & continuos imbres Scoti ibi perstitissent, quarto die Februarii ex pacto arx dedita est. Qui proximè Rosburgum accolebant metuentes, ne & illa arx similiter opprimeretur, curant Graffocum hominem nobilem, & copiosum, & qui in re militari apud suos magnum nomen habebat, ei arci præficiendum. Is cum non modo comneatus amplos, sed omnem domesticam supellectilem illò mitteret, ratus nec alibi eam commodius ad suos usus, neque tutius ab hoste servari posse: Dumbarius cum & iter, & diem per exploratores rescisset, insidiis commodè locatis longum agmen, & confusum ex militibus, plaustrariis, & vulgo promiscuo invadit, ac sine pugna magna præda cum ipso domino positus statim se recepit.

XLVII. Anglus, ut damna accepta ulcisceretur, & incursions reprimeret memorabili aliqua calamitate, Lancastrium cum ingenti terrestri, navalique apparatu in Scotiam mittit. Lancastrius ipse per Marciam, & Lothianam Edimburgum usque venit. Classis ad Fife maritima pervastanda missa. Militibus Edimburgum volentibus incendere, dux memor ante paucos annos illic se à suis exclusum benignè, & hospitaliter fuisse tractatum, ignem tectis arcuit. Non fuit eadem humanitas in copiis navalibus. Nam Emonam insulam ingressi cœnobium monachorum direptum incenderunt: similique crudelitate usi sunt in omnibus locis, in quæ excenderunt: donec à Nicolao, & (2) Thoma Arskinis, Alexandro Lindesio, & (3) Gulielmo Cunigamio, multis cæsis, quibusdam captis adeo trepida fuga in naves fuerant compulsi, ut præter alia damna in ea festinatione accepta, quadraginta suorum fune nautico, in quo (4) pendebat, cæse, submergi ante oculos suos permiserint. Vix Lancastrius domum se receperat, cum Gulielmus Duglassius prope vestigiis ejus insistentibus arcibus, (5) quæ Angli in Scotia post Dunelmense prælium tenuerant, partim captis, partim dirutis Tevotiam omnem, præter Rosburgum, Scotis restituit: ac latrocinia per licentiam bellorum grassantia compescuit: nec ipse diu his rebus superstit, febre in arce Duglassiæ extinctus. Successit ei (6) Gulielmus Duglassius filius omni virtutis genere tanto patre dignus.

XLVIII. Interea cum annuæ induciæ prope Bononiam Belgicam

(1) Leg. Gulielmo.

(2) Sir Thomas Erskine, called lord of Erskine, in right of his wife Janet Keith, claimed the earldom of Mar anno 1390 shortly after this time; so it seemeth this hath been the man: and if this Nicol Erskine hath been the elder brother (as being first here named appa-

rently he hath) he died without succession; but other authors name him in the second place.

(3) William Cuningham of Kilmauri.

(4) Scil. quisque vel uniusquisque, al. pendebant.

(5) Scil. præsidia.

(6) Leg. Iacobus ut ante.

fuiſſent factæ inter Francos, Anglos, & Scotos, Francique, quibus erat mandatum, ut ea de re Scotos facerent certiores, negligentius ſe geſſiſſent. Proceres Anglorum Scotis finitimi locum ſibi datum rati, ut magna aliqua clade hoſtem ex improvifo afficerent, nec ante induciarum denunciationem ſpatium ulciſcendi ei relinquerent, cogunt ad decem equitum, ſex ſagittariorum millia : ac Scotiam ingreſſi ducenſibus Northumbriæ, & Notingamiæ Comitibus latè fuſa populatiōne omnia vaſtant : ſed præcipuè Duglaſſiorum, & (1) Lindefiorum agros. Scoti, qui rumoribus accæptis de induciis omnem belli cogitationem abjecerant, vehementer & ſuæ negligentia, & hoſtium perfidia irati, quàm primum poſſent, ultum ire ſtatuunt. Rumor interim incurſionis Anglorum Francos, qui renunciare juſſi erant inducias, ſuæ tarditatis admonuit. Hi cum ſera feſtinatione ſuperiorem ceſſationem corrigere contenderent, ac in ipſo incurſionis ardore Londinum veniſſent, ibi benigne, & hoſpitaliter excepti, ac blandis, & amicis invitationibus retenti, donec reſcitum eſt Anglos ex hoſtico reverſos eſſe : tum demum dimiſſi cum in Scotiam veniſſent, ac mandata expoſuiſſent, plærâque omnis nobilitas, ac maxime, qui recentiſſimæ cladis damna ſenſerant, fremere, eamque ludificationem Anglorum non ferendam clamare. Eos cum Rex fruſtra placare conaretur, ac induciis omnino ſtaturus videretur, illi rem diſceptando prolatant, donec clam per amicos quindecim fere millibus equitum collectis ſtato die (2) Duglaſſius, & Lindefius, ac Dumbarius clam ex aula ſecedunt, & cum ſuis conjuncti Angliam infeſto exercitu ingrediuntur : & vaſtato Northumbriæ ad Novum caſtrum uſque agro, per Comitum Notingamiæ, & Maubraiorum ditionem reverſi quicquid ferro, flammaque ſœdari potuit, corrumpunt, ac diruunt. Tum demum cum ingenti hominum, pecorumque præda ſe domum conferunt, ac ſtatim inducias publicandas curant.

XLIX. Sub earum finem anno milleſimo trecentefimo octuageſimo quinto venit a Rege Gallorum miſſus Ioannes Vienneniſis claſſis Gallicæ præfectus cum auxiliatorum circiter duobus millibus : è quibus centum erant equites cataphracti : ducenti, qui ſcorpionibus (quos poſterior ætas maluit arcubaliſtas appellare) tela mitterent. Cæteri pedites promiſcui generis erant. Attulerant & pecuniam in ſex menſium ſtipendia. Præterea munera, & in iis quadringentas panoplias, quæ viris fortibus dividerentur. Is convento Rege Northumbriam una cum Iacobo Duglaſſio ingreſſus tribus arcibus dirutis, cum ulterius progredi vellent, largioribus per autumnum fuſis imbris redire coguntur. Acceleravit etiam eorum reditum certus de Richardo Anglo rumor. Majore enim, quàm unquam aliàs ira in Scotos incenſus, quòd non modo ipſi regnum ejus omni belli clade infeſtarent, ſed peregrinos etiam accerſiſſent : & eo tempore potiſſimum, quo Gallus in Angliam cum infinita multitudine hominum transmittere parabat. Anglus igitur maximo exercitu coacto, in quo ſcriptores eorum ſexaginta millia peditum, octo equitum fuiſſe tradunt, ſtatuert ita Scoto-

(1) Wachopdale and Crawford; the firſt, the ancient patrimony of the Lindſays, the other acquired by the marriage of the heretrix of that ilk. When the earls of Crawford had ſettled themſelves in Glenesk in Angus, they exchanged theſe

lands with the earls of Angus, taking lands in Angus for them, regnante Iacobo 3tio.

(2) The earls of Duglaſs, Crawford and March.

rum vires frangere, ut in multos post annos exercitum conficere non possent. Magnam præterea classem cum com meatibus Fortham subire jubet : quòd sciret eam Scotiæ partem, quam ingressurus erat, bellis continuis per multos annos exhaustam : & si quid reliqui esset, incolas id in regiones proximas comportaturos. Securus præterea de Gallo erat, quem sciebat hibernis tempestatibus se non commissurum. Cum illis copiis Scotiam ingressus nulli loco, neque sacro, neque profano, nulli homini, qui modò militari esset ætate, parcebat. Interea Ioannes Viennensis, qui magis quid Rex suus discedenti mandasset, quàm quid Scotorum res poscerent, meminisset, cum Duglassio assidue agebat, ut prælio decerneret. Ille cum sæpe respondisset, Scotos non ob animi aliquam erga Gallos alienationem, sed ob infirmitatis suæ conscientiam prælium detrectare, eum tandem in locum arduum, unde tuto speculari posset hostium agmen, subduxit. Ibi cum longo ordine transeuntes Anglorum copias oculis perlustrasset, facile in Duglassii sententiam descendit. Proximum eis visum est, ut qua sola ratione hosti nocere possent, ipsi pro tempore confectis copiis Angliam adorirentur. Ingressi diversissimo à Regis exercitu itinere Cumbriam, regionesque ei propinquas longè, latèque populantur.

L. Angli Lothiana omnibus malis afflicta (nam ne com meatibus deficerentur, non audebant longius à sua classe discedere) cum jam instanti hieme de reditu consultarent, erant, qui Scotorum vestigiis insistendum, & in reditu ad certamen velint, nolint pertrahendos existimarent. Viarum periti ex adverso ostendunt itinerum per palustria, & montosa difficultatem, & plærunque angustias, omniumque rerum tantam inopiam, ut vix transitus esset paucis, & expeditis, qui secum com meatus in aliquot modo dies comportarent : deinde superatis viarum difficultatibus proximam quæ eos exciperet regionem non admodum natura fertilem, & ab hostibus vastatam : & ubi his malis perfuncti fuerint, cum hoste levi, & procuratore rem futuram, quem difficilius esset invenire, quàm, si prælio se committat, vincere : quique inventus, nisi suis locis cogi ad pugnandum non posset. Ejus rei periculum ab Eduardo tertio ejus avo factum cum Anglorum maximo, nullo Scotorum incommodo. His auditis, & omnium animo observantibus aliis, quæ fert hiems in solo frigido malis, & subeunte, quæ cuique domi sunt cara pignorum memoria facile de sententia discesserunt : & qua venerant, recta domos pergunt. Ita utrique libere in hostico prædati nusquam hoste conspecto ad sua sunt reversi.

LI. Scoti cum pro certo haberent Anglos usque ad proximam ætatem in expeditionem non prodituros Rosburgum aggredi decreverunt, oppidum propinquum, & longè proximis regionibus infestissimum. Eò cum frequentes convenissent, de oppido nondum expugnato dissidium inter Scotos, & Francos est ortum. Galli enim cum in oppugnationibus urbium Scotis essent ex multo usu bellorum domesticorum peritiores, magnosque sumptus in id bellum impendissent, oppidum, si caperetur, æquum censabant sui juris, & Gallicæ ditioris esse. Scoti contra iniquum esse contendebant, ut præmium universi belli penes auxilios esset : quos autem sumptus fecerint, eos non Scotis, sed sibi Gallum impendisse, ut hostium vires distraheret, & partem belli averteret à Gallia : quòd si ad calculos placeret revocare amicorum officia justius Scotos à Gallis totius belli impensas posse repetere, quàm eos auxilii lati præmia postulare, ac ejusmodi præmia, quæ nulla memoria vel data, vel petita ab amicis vel audierimus, vel

legerimus. Postulationis autem iniquitatem vel inde facile apparere, quòd Scotis integrum fuisset per Anglos in pace conquiescere, ac Regum potentissimorum inter se bellantium sese spectatores præbere. Gallis non idem licitum fuisse, nisi bona Galliæ parte cedere voluissent: nec se videre cui usui ejus oppidi possessio Gallis esse posset, nisi ut velut fræno injecto pacis, bellique arbitrium penes se esse vellent. Quòd si id eorum consilium esset, non solum utilius, sed etiam honestius Scotorum Regibus esse eo carere, quàm tam levi de causa in servitutum se voluntariam dedere. Sin tam iniqua petitione Galli reditum ad suos, quem jam pridem moliuntur, excusare conentur, nihil hac excusatione opus fuisse: nam ut ultro advenerunt, ita suo eis arbitrio semper licuisse discedere. Neque quenquam morari, quo minus abeant, quando eorum, si inviti manserint, operam inutilem fore prospiciant.

LII. Ita reditum est à Rosburgo re infecta: & cum antea sæpe graves querimoniam utrinque fuissent, tum si diutius res in eo statu permansissent, apertè inde inimicitiam videbantur orituræ. Origo autem dissensionum ex diversa utriusque in bello vivendi consuetudine processit. Scoti enim, & Angli non minus verecundè, & continenter in bello, quàm in pace apud civés suos agunt, & bona fide ab hospitibus accepta solvunt. Franci vero quasi publicè permisso latrocinio, quacunque transeunt, prædas agunt: & qui à pueritia huic vivendi rationi assueverunt, quod semper factum viderunt jure fieri putant. Itaque ante id tempus cum nec Franci à solita rapacitate se continere, nec Scoti insolitam servitutem suscipere possent, sæpe rixæ, atque interdum pugnæ aliis aliena rapientibus, aliis sua tuentibus conferebantur. Tum post hanc ad Rosburgum alienationem cum Gallorum pabulatores tanquam brevi discessuri majore quàm antea licentia raperent, & rustici indignati se paucis, & peregrinis prædæ esse, jumenta sæpe abstrahabant: ministros pabulatum missos, & milites vagos vulnerabant, atque interdum occidebant. Querimoniis ad consilium relatis uno omnium agricolarum consensu respondetur, se gravius à Gallis, qui se dicerent amicos, quàm ab Anglis ex professo inimicis expilari. Itaque non prius peregrinos discessuros, quam data damna compensarent: nec ab hac pertinacia à Duglassiis hominibus maxime populatibus deduci potuerunt. Remisso igitur exercitu dux in Scotia retentus, donec omnibus esset persolutum. Galli cum ad Calendas Novembres vela fecissent, Scoti sive laboribus bellicis superioris anni fatigati, sive præda tot secundis expeditionibus satiati, ea quidem hieme quieverunt.

LIII. Proximo vere Gulielmus Duglassius Arcibaldi Reguli Gallovidiani filius in Hiberniam navigavit, ut crebras Hibernorum excessiones in Gallo idiam factas & in præsentia ulcisceretur, & in posterum prohiberet. Erat is Gulielmus Scoticæ juventutis omnibus corporis, & animi virtutibus longe primus. Ingens corpus, & perinde vires, formæque (quod in tam vasta magnitudine raro solet evenire) cum virili dignitate grata. Accesserant ad hæc belli decora: sæpe cum paucis longe plures hostium aggressus victor evaserat: nec in ulla fuit expeditione, in qua virtus ejus non enituerit. Atque hæc bona quæ in plærisque solent esse invidiosa, comitas, & modestia omnibus ut grata essent, efficiebat. His ejus virtutibus Rex, etsi nothum eum esse non ignoraret, tamen impulsus Aegidiam filiam raræ in illa ætate pulchritudinis exemplum, & à multis nobilissimis juvenibus ex-

petitam ei collocavit : (1) Nithiamque Gallovidiæ proximam regionem dotis nomine dedit. Igitur cum ad Kerlinfordam oppidum, ut in ea gente opulentum suos exposuisset, res improvisa magnum oppidanis terrorem attulit : adeo ut statim ad eum miserint, qui de conditionibus agerent. Nec Duglassius abnuvit : interea de hoste securus Robertum Stuartum Durisderanum cum ducentis militibus misit ad commeatus in naves importandum. Oppidani tempus ad consultandum nacti auxilia à Dundalco accersunt. Missi quingenti equites : eo subsidio oppidani aucti, & ipsi bipartito in hostem ducunt : ut omnibus videlicet cæsis (quod multitudine freti perfacile factu putabant) etiam navibus potirentur. Sed utrobique victi, oppidum captum, direptum, & incensum. Quindecim navigiis, quæ in portu stabant spoliis urbis oneratis, atque obiter Manna insula spoliata ad lacum Rianum, qui partem Gallovidiæ à Caricta dirimit, appellunt. Ibi statim Duglassius cum rescisset patrem suam in expeditionem adversus Anglos profectum, eò & ipse quantum potest, festinat. Fuerat autem ea expeditio hac maximè de causa suscipienda.

LIV. Richardus Anglus cum Scotiam superiore anno fuisset ingressus, nec quicquam faciri, aut profani inviolatum omisisset domum reversus in maximam seditionem incurrit, quæ omnem totius regni statum immutavit. Huic malo ut mederetur, cum magistratus, præfecturus provinciarum, & minorum rerum curationes (ut in hoc genere fieri solet) ab aliis in alios transfuisset, ea ratione odiorum incendia non tam fuerunt extincta, quàm tecta, & in tempore mox eruptura. Scotia contra tranquillitate summa fruebatur, sed incerta : nam & juvenum robore florebat : nec alia ætas imperatorum feracior erat. Nobilitas igitur belli avida in omnibus cœtibus fremebat, tantam ulciscendi veteres Anglorum injurias opportunitatem negligi, quam illi nequaquam rebus nostris perturbatis præterituri essent. Robertus autem Rex homo natura quietior, & ob ingravescentem ætatem ad bella suscipienda tardior publicis injuriis non satis permoveri videbatur. Joannes ejus filius natu maximus ingenio segnis, & equi percussu claudus ad labores castrenses perferendos parum credebatur idoneus : ad Robertum Fifiæ Comitem natu proximum fit procerum concursus. Ibi prope deplorato statu publico facile inter omnes convenit ulciscendam esse cladem nuper acceptam : in id cum quisque alacriter operam suam offerret, delectus indicitur in proximas Nonas Augusti, sed occultus, ut utrunque Regem, & Scotum, & Anglum juxta lateret. Sed Anglos res minimè fefellit : qui cum per exploratores rem, diem, locumque conveniendi comperissent, & ipsi contrà simili dolo capere hostes conantur. Proceres enim cæteros admonent, ut suos quisque paratos habeant, non in cœrtum quidem diem, sed quandocunque opus esset, ut ad signa convenirent.

LV. His ita compositis cum jam audirent, non procul a limite in Tevotia Scotorum ad triginta, aut ut vult Frossardus, quadraginta millia convenisse, decreverunt, quoniam cum tanta multitudine congregari non auderent, nihil ante hostis adventum esse conandum : & ut interim commodius cœlarent consilium, domi quisque suæ se continent dum animadverterent in quam tandem regionem tanta se effun-

(1) This lord of Nithsdale had only one daughter, married to Henry Sinclair earl of Orkney, who got the lordship of

Nithsdale by her, and in the days of king James II. exchanged it for Caithness with the king.

deret procella: ac tum demum ad eorum motus consilia sua accommodarent; & quod autumnno superiore ab hoste factum observarent, diversam tum Scotiæ regionem ingressi clade cladem rependerent. Interea mittunt exploratorem, qui de hoste propinquo certiora omnia renunciaret: quodd referre putarent plurimum non modo instituta, sed facta, dictaque postrema cognosci. Qui missus erat cum sermone, cultu, armatu nihil à cæteris differret, facile pro Scoto fefellit. Omnibus vero quæ scire intererat, satis compertis ad equum, quem arbori alligarat, rediens eum furto sibi ablatum esse deprehendit. Igitur ocreatus, penulatus, calcaria indutus, totoque habitu equestri cum se pedes ad iter dedisset, cœpit res esse suspecta: eoque cum longiusculè abesset, missis equitibus velut è fuga retractus, & interrogatus quis & unde esset, quidve ita abiret, cum non satis constanter responderet, ad duces exercitus productus metu gravioris pœnæ injecto Anglorum consilia eis aperuit.

LVI. Scoti ergo his compertis, & ipsi rei agendæ ordinem mutant: exercitum dividunt ita, ut major pars Carleolum versus iter intenderet, eique præessent duo Regis filii Fisæ, & Ierniæ Comites: præterea Arcibaldus Duglassius Gallovidianus, Comitesque Marriæ, & Sutherlandiæ: alteram quæ Northumbriam ingrederetur, ducerent Iacobus Duglassiæ, & duo fratres Dumbarii Georgius & Ioannes, hic Moraviæ, ille Marciæ Comites. Iis attributi trecenti equites, & duo millia peditum præter equitum ministros. Singulos enim equites sequantur minimum singuli robusti ministri, qui leviter armati equorum prope cursum adæquant, & cum res poscit manum cum hoste conferunt. Dispertitis ita copiis, qui in Cumbriam, & Carleolum versus iter intenderant cum exercitu valido cuncta ferrent, agerentque hostem obvium non habuerunt. Duglassio in diversa parte omnia vailanti non eadem fortuna fuit. Expeditionis enim suæ rationem ita instituerat, ut quam magnis, & occultis posset itineribus transmissa Tina Dunelmum præteriret, ac tum demum populationi se daret. Id ab eis tanta cum celeritate, & silentio factum est, ut primum ubi essent hostes ex incendiorum fumo intelligerent Angli. Percius senior in Northumbria, & vicinis regionibus auctoritate & opibus longè princeps erat: re ad eum delata duos filios juvenes impigerrimos, Henricum & Rodolfum ad Novum castrum præmittit, cæteris eò convenire iussis, eo maximè consilio, ut Scotos reditu ad suos intercluderet. Illi vero agro Dunelmensi longè fertilissimo omni belli clade affecto præda ingenti potiti Tinam iterum transeunt ad tria fere millia passuum supra Novum castrum. Ibi homines domi nobiles, & gloriæ cupidi, & hoc qualicumque successu elati turpe sibi ducebant, si rusticis tantum, ac non etiam urbibus terrorem inferrent, ad Novum castrum adæquant: & oppugnationem comminati contumeliis hostem elicere tentant.

LVII. Cum biduum ibi restitissent, ac levia plærunque vario eventu certamina conseruissent, unum tamen, ac postremum posteriore die sub vesperum omnium ora, oculosque in se convertit. Ipsi enim duces genere, opibus, ætate, atque animis pene pares decorum existimabant se ab utroque exercitu spectari pugnantes. Igitur cum ex provocatione processissent in medium Iacobus Duglassius, & Henricus Percius, atque infestis hastis concurrissent, Percius equo dejicitur. Anglis ad auxilium concurrentibus cum Duglassius hostem attingere non posset hasta ejus potitur: atque eam quatiens exclamat, ut facilè

exaudiri posset, se spolia ejus in Scotiam laturum. Ita dirempta pugna Scoti, ut prope urbem civibus frequentem, & hostium plenam intentionem egere vigilias. Postridie Scotiam versus iter cepissent, sed lentè: graves enim spoliis erant. Præda dum paulum procedit, arcem hostium propinquam expugnant, & diruunt: atque inde iterum iter ingressi ad Otterburnum perveniunt: qui locus à Novo castro octo ferme millia abest. Ibi de reliquo itinere consilium ineunt. Pluribus videtur Carleolum versus ad alterum exercitum eundem: neque (quod ab initio convenerat) certamen cum quoquam contrahendum, priusquam omnes copiarum se conjungerent: contra Duglassius auctor erat bi-duo, aut triduo ibi manendum, ut rebus confutarent Percii magniloquentiam, qui affirmabat eos non laturos in Scotiam suam lanceam: interea ne ociosi essent, arcem propinquam oppugnari posse. Hæc sententia licet pluribus minus utilis videretur, tamen in Duglassii gratiam ab omnibus est recepta: communis igitur pro tempore castris, quæ ab una parte paludibus erant satis tuta, ad artis oppugnationem animum intendunt.

LVIII. At Percius uti erat ingenio ferox, ut acceptam deleret ignominiam statim abeuntes sequi cum præsentibus copiis cupiebat: sed à senioribus metu insidiarum est retentus. Neque enim verisimile credebant Scotos tam paucos urbem validam aggredi ausuros, nisi majores vires alicubi in propinquo latentes haberent. Eo die, & proximo rebus magis exploratis comperiunt à majore exercitu nihil timendum, ut qui longissimè à Duglassianis abesset. Igitur Percius cum decem millibus fortissimorum virorum se in viam dedit, non expectato Dunelmense Archiepiscopo, qui ea nocte adventurus dicebatur, satis virium se ratus habere, ad debellandos hostes, qui plus minus dimidio pauciores erant. Cum jam primi Anglorum conspicerentur, aliis Scotorum cœnantibus, aliis ab oppugnatione arcis propinquæ defatigatis, & ad quietem compositis subito ad arma clamatur: dum reliqui armantur peditum pars major, & complures ex equitum ministris freti qualicunque illa munitione castrorum impetus Anglorum sustinent: equites multum juvit res prius animadversa. Nam cum inter se disputarent de exercitu hostium excipiendo (venturos enim expectabant) collein vicinum magno usui sibi fore vident: eum igitur circumvecti dum Angli aditum castrorum oppugnant in latus obliquum eorum inveci latè stragem, latius etiam tumultum fecerunt. Sed Anglus abundante numero subsidiariis in aciem inductis facile ordines restituit. Hic tamen tumultus hoc Scotis profuit, quod segniore interim pro castris pugna spatium eis fuit egrediendi, & suam aciem explicandi. Interim nox utrosque oppressit: sed admodum brevis, ut mense Julio, & locis ad septentriones exporrectis: & forte cœlo sereno luna prope pernox lucis diurnæ usum præbebat: pugnatur igitur acerrimè, ut inter homines utrinque nobiles, & de gloria magis quam de vita sollicitos. Percius ignominiam delere, Duglassius partum decus novo facinore illustrare contendebat. Ita utrinque impari quidem numero, sed pari animorum contentione in multam noctem pugnatum est. Ibi obducta lunæ nubes cum discrimen hostis an amicus esset sustulisset, paulum intermissa pugna: luna vero nubibus liberata inferentibus se vehementius Anglis Scoti pedem referentes non nihil loco cessere: ac Duglassii vexillum pene amisere: cum ab altero cornu duo (1) Patricii Hepburnii pater & filius, ab altero Duglassii

(1) Patrick Hepburn of Haills, predecessor to the earl of Bothwell, and his son.

fius per fuorum ordines penetrantes in primam aciem, ubi plurimum erat discriminis pervolant, tamque atrox prælium cient, ut multis vulneribus illatis, & acceptis, suos in locum, unde pulsi erant, restituerent.

LIX. Nec Duglassius eo contentus cum duobus comitibus Roberto Harto, & Simone Glendunino propinquo suo in medios hostes irrupens, vires animi robore corporis æquans, quacunq; se objiciebat, circa stragem ingentem edebat. Amici quanquam acriter contenderent, antequam ad eum penetrare possent, tribus lethalibus plagis faucium, atque humi dejectum comperiunt. Juxta eum jacebat multis plagis perfossus Hartus. Sacerdos autem, qui per omnia discrimina ei semper adhæserat, corpus Duglassii viribus defectum securi ab injuria tuebatur. In hoc statu propinqui ejus (1) Ioannes Lindesius, Ioannes, & Valterus Sinclari de eo cum rogassent, ecquid valeret, (2) Ego, inquit, rectè valeo: morior enim non in lecto segni fato: sed quemadmodum omnes prope mei majores. Illa vero à vobis postrema peto: primum, ut mortem meam & nostros, & hostes cœletis: deinde, ne vexillum meum dejectum sinatis: demum, ut meam cædem ulciscamini. Hæc si sperem ita fore, cætera æquo animo feram. Illi ante omnia corpus amiculo, ne cognosceretur, tegunt: deinde erecto vexillo Duglassii nomen, (ut mos est) quantum possunt, inclamant. Ad eam vocem tantus est factus concursus, tanta alacritate in hostem incursum, ut eum continuo ultra locum pugnae longè propulerint. Nam ad nomen Duglassium non solum vulgus, sed Ioannes Moraviae comes accurrerat, ab ea parte rem laborare credens. Jam enim adversam sibi aciem capto minore Percio multis vulneribus faucio, & in castra ut curaretur misso, vehementer perculerat. Itaque languidiore in aliis partibus pugna Duglassiani, qui ad vexillum convenerant Anglos & viæ diurno labore, & nocturna pugna fessos dissipant: & eodem impetu Henricum Percium ducem hostium capiunt. Eo amisso cæteri sine ordine se in fugam conjiciunt. Cæni fuerunt in illo prælio ex Anglis 1840, vulnerati circiter mille, capti ad mille quadraginta. E Scotis cæli centum, capti in fuga, dum pauci plures Anglos sequuntur, ducenti.

LX. (3) Jacobus Lindesius Matinæum Redmannum Bervici præfectum, inter effusè fugientes ex armorum pulchritudine unum è potentioribus ratus in eum cursum intendit: ille cum tria millia passuum fugisset, equoque jam lassò se cursu non speraret evasurum, statim se in pedes conjecit. Lindesius sine mora idem facit. Tandem post conflictum satis longum Anglus genere armorum inferior Scoto se dedit. Ab eo domum dimittitur juratus intra vicesimum diem se rediturum. Hæc tum erat inter finitimas nationes adversum captivos hu-

(1) Others read James earl of Crawford.

(2) There is hardly a circumstance of this whole narration, but is taken from John Froissard the Frenchman: but as our author far outdoes the original, so he seems here to have outdone himself. Nothing can be set in a stronger or more striking light, than this story of Douglas and Percy, which the author of the famous ballad of CHEVY-CHASE, so much admired not only by the vulgar, but by per-

sons of the most refined taste, has made the ground-work of his romance, on which the Spectator has taken the pains to write a critic in two of his papers, volume first, N° 70, 71. finding beauties in it equal to those of Virgil's Æneid.

(3) Earl of Crawford, to which honour he was advanced at the coronation of king Robert II. anno 1370, and married the said Robert's daughter, sister to this earl of Duglass' wife.

manitas, quæ & hodie inter limitum accolæ optima fide perdurat. Si quis ad diem dictum non redeat, hæc pœna est. In congressibus, (1) quæ ob res repetundas fieri solent, qui deceptum se queritur, manus effigiem, aut cnirotecam in hasta oblonga omnibus conspicuam circumfert. Ea summa apud ipsos infamia habetur : adeo, ut qui fidem violavere amicis, propinquisque fiant detestabiles : nec paulo honestior eos convictu, sermone, aut domo sua dignetur.

LXI. Lindesius captivo hac lege dimisso, magnam armatorum multitudinem conspiciens ad eos rectè proficiscitur, nec prius hostes esse cognovit, quàm tam prope adequasset, ut se recipere non posset. Erant autem Episcopi Dunelmensis copiæ, qui cum ad Novum castrum tardius venisset, quàm ut Percium assequi posset, nec ante proximum diem eum cum hoste congressurum putaret, suos per ocium cœnare jussit ; ac paulo post cœnam iter ingreditur. Sed priusquam procul ab oppido abesset, cum ex fugientibus de adverso prælio rescisset, in oppidum reversus, cum amicis de Scotis persequendis consultat. Decretum ut sub solis ortum omnes in armis præsto essent, mane ad decem millia equitum, peditumque promiscui generis ex propinquis locis aderant. Hi animum Episcopo fecerunt, ut confestim ad hostes quàm proximè poterat, duceret, & eventum pugnæ tentaret. Eos enim & superioris pugnæ, & diei, qui eam præcesserat, labore, & plærosque vulneribus fessos, & ob secundum prælium negligentiores deprehensurum ratus non difficilem sibi promittebat victoriâ. Ejus adventu per exploratores comperto Comes Moraviæ, quem omnes mortuo Duglassio unum intuebantur, convocatis illustrioribus de captivis consultat, quos semel in fidem receptos trucidare crudele videbatur, & servare turbam hostium prope suis æqualem, periculosum. Consensum est, ut jurati, dum confligeretur nihil moturos, & etiam si à suis vindicati forent, captivos tamen permansuros, in castris cum levi custodia relinquerentur, quæ præsentem pœnam, si quid quis attentaret, de omnibus expeteret. His ita dispositis à superiore victoriâ pleni animorum in aciem prodeunt, muniti retro paludibus, dextera, lævâque (2) concadibus : illud etiam imperatum, ut simul ac hostis appropinquaret, singuli buccina, quam è cornu bubulo suspensam à collo gerebant, quàm possunt maximum clangorem ederent : qui sonus cum per se terribilis esset, etiam repercussu collium multiplicatus longè majoris multitudinis speciem reddebat. Angli qui magno gradu venerant inter stragem suorum pugnaturi, & horribili illo sono, & alacritate hostium in acie ex adverso stantium attoniti, cum neque dux militi subitario, neque miles duci imperito satis fideret, statim retro, unde venerant, signa convertunt. Interea cum Lindesius, uti dictum est, captus, & in Novo castro relictus à Redmanno conspectus, & agnitus esset, cum summa humanitate habitus domum liber dimittitur.

LXII. Hoc tam repentino tumultu Scoti leviter defuncti domum redire statuunt. Radolfum Percium, quod graviter vulneratus jactationem itineris ferre non posset, rogantem ut ad Novum castrum ad curandas plagas ire liceret, ac pollicentem cum primum in equo læ-

(1) Ita Cic. fam. ep. 8, lib. II. Sermonibus, quæ non possunt scribi. There are an infinite number of such examples in the Greek and Latin writers, where

they use the relative neuter, in virtue of some general word understood, when the antecedent express is of a different gender.

(2) Cutted trees.

borem viæ ferre posset, quocunque à Comite Moraviæ vocaretur, se venturum, fide (ut mos est) de reditu accepta dimittunt. Ejus exemplum sexcenti captivi secuti venia impetrata ad suos redierunt. Multi præterea e tenuioribus, ut ex quibus plus oneris, quam emolumenti sperabatur, sine precio dimissi: e nobilioribus Henricus, & cum eo prope quadringenti retenti, & in Scotiam abducti. Verum brevi fere omnes quod ipsi sibi statuerunt precium, eo liberati. Ita illa ætate, ut ait Ennius, non cauponantes bellum, sed belligerantes de libertate, & gloria homines decertabant. Duglassii, ac virorum illustriorum corpora tertio die ad Mulrossiam delata pompa militari sepulta sunt.

LXIII. Hæc uti gesta sunt ad alterum, qui Cumbriam populabatur, exercitum nunciata gratulationem de victoria turbarunt: ac prope omnem e secunda fortuna læticiam in acerbissimum luctum commutarunt. Ita enim desiderium Duglassii militares homines afficit, ut non modo qui ipsum erant secuti, sed alter exercitus taciturnus, ac mœstus, non secus, ac si victus fuisset, domum se recæperit. Accedebat etiam ad publicam commiserationem, quod in ætatis flore, quod sine liberis decesserat, ac prope solus à se partæ victoriæ fructu caruerit. Patrimonium defuncti ad (1) Arcibaldum Gallovidiæ Regulum cognomento Austerum devenit, & ipsum quoque gloria belli florentem. Hæc est illa ad Otterburnum pugna memorabilis, non solum militum, ducumque in pugnando magnanimitate, perseverantia, laborum tolerantia, & in victoria modestia, sed vario maxime eventu, quod victor in summa gloriæ expectatione morte præventus sui laboris fructu potiri non potuit. Victus, etsi tum profligato exercitu captivus, multos tamen annos ei pugnae cum laude superstit. Pugnatum est ad 12 Calendas Augusti anno salutis nostræ 1388.

LXIV. Hac victoria paulo tranquilliore domi, forisque statu publico, cum Rex per ætatem rebus gerendis non sufficeret, atque eam de se opinionem ex proxima expeditione, quam eo inconsulto susceperant, intelligeret, Ioannésque ejus filius natu maximus ingenio esset segnî, & magis ad ocium compositus, quam ad res arduas obeundas, habito conventu publico Robertum Fisæ Comitem vicarium regni fecit: & Governatorem appellavit. Nam qui ante eum magistratum gesserant, fere (2) custodes vocabantur. Henrico Percio genere, & factis claro apud Scotos captivo in locum ejus est suffectus Comes Martialis, quem vulgo Marefcallum vocant, homo verbis quam armis ferocior. Is cum Scotorum in pugna Otterburnensi virtutem elevaret, & Anglorum ignaviam graviter increparet, utriusque gentis odium

(1) Archbald the Grim: there were three Archbalds by succession lords of Galloway 1. governor to ki. g David Bruce slain at Halidon-hill, cap 14. 2. was this man's second son younger brother to earl William capp. 43, 53, 56. He was uncle to this earl James, and probably died a short while before him. 3. was earl William's second son by his first wife, brother to earl James and his successor in the earldom; for earl William had three wives, 1. Margaret Dunbar daughter to the earl of March, who bare James earl of Duglass, who died sans issue, and Archbald lord of Galloway, and after his brother's death

earl of Duglass. 2. Margaret Mar daughter to Donald earl of Mar who bare to him Isabel Duglass heretrix of Mar sans issue. 3. Margaret Stewart daughter and heir of Thomas Stewart earl of Angus, who bare to him George Duglass earl of Angus, of whom that house is descended. This Archbald the Grim married the daughter of sir Maurice Murray of Bothwell son to sir Andrew Murray, governor to king David Bruce, by which marriage he got the lordship of Bothwell. The foresaid earl James had no lawful son.

(2) Wardens.

adversum se concivit. Certè Robertus Scotorum Prorex adeo illa ejus jactantia fuit offensus, ut justam causam duxerit, cur expeditionem adversus eum susciperet, ingressus in hosticum unà cum Arcibaldo Duglassio tum Duglassiæ Comite recta ad hostem, qui magno cum exercitu præstolari dicebatur, duxit: atque ubi eò pervenit, statim pugnandi copiam fecit: ad morantem caduceatorem misit, qui eum ad æquam certaminis aleam provocaret. Sed cum Martialis locis tutis, & accessu difficilibus se teneret, nec responsum caduceatori daret, Robertus postquam aliquot horas aciem suorum ostentasset, exercitum in agros circumjacentes prædatum mittit: atque ea maxime loca, in quibus Martialis diversari solebat, populatus suos præda graves sine certamine reduxit. Hæc expeditio etsi nimis levi de causa fuisset suscipienda, tamen non minus Angli quam Scoti gaudebant hominis vanitatem ita fuisse refutatam. Ille autem, quoties ea de re mentio fiebat, caritate civium, quos in discrimen sine causa nollet exponere, id à se factum excusabat.

LXV. Hoc ipso tempore cum ex induciis in spem pacis inter Francos, et Anglos per Pontificem, & vicinos Principes ventum esset, ea lege, ut utrorumque amici ascriberentur, Anglorum videlicet Lusitani, Francorum Scoti, & Hispani Castellanenſes. Robertus Rex omnibus suis repugnantibus unus frustra assentiebat: neque enim ipse pacem, vel inducias facere poterat, nisi ex sententia publici conventus, neque firmas polliceri sine publico decreto: nec nobilitas dolorem suum tacitum adversus Gallum continere poterat, ex quo illum modo usum caperent, ut cum esset bellandum cum hoste arma de manibus detraheret, & fructum superioris victoriæ, spemque futuræ auferret. Tandem post longam altercationem legatus qui à Gallo venerat, vix impetravit, ut ea de re Scoti in Galliam legatos mitterent: cum iis actum ne sua pertinacia spem pacis propinquæ impedirent.

LXVI. Nec Robertus Rex diu superſuit. Nam in arce sua, quam Dunum Donaldi vocant, decessit, anno 1390 ad 13 Calendas Maii. Vixit annos 74, regnum tenuit 19 (1) ac dies viginti quatuor. Hic Rex per legatos bella fere semper optimo successu gessit: paucis ipse præliis interfuit. Quod factum alii ætati, alii ignaviæ tribuunt. Id vero omnes uno ore consentiunt virum fuisse optimum, pacisque artibus cullibet bonorum Regum facillè comparandum. Jus enim diligenter, atque æquabiliter dicebat: latrocinia severe coercerat: in factis summa constantia, in verbis fides inerat: regnum quod temporibus turbulentis accæperat, domi justitia, & æquitate sedatis discordiis pacavit: & ab hostibus ita recuperavit, ut tres tantum arces reliquas haberent.

LXVII. Eo defuncto initium rerum turbandarum, unde minimè expectabatur, est exortum. Alexander Buchaniæ Comes liberorum Regis ex Elizabetha Mora natu minimus, ob levem causam Episcopo Moraviensi erat infensus. Cùm ipsum ad cædem nancisci non posset, iram in sacram Elgini ædem, omnium, quæ tum in Scotia erant, pulcherrimam convertit, eamque incendio delevit (2). Eodem anno

(1) Menses 11.

(2) June 1390, he not only burnt the cathedral church, but also all the buildings of the town, St. Giles's church there, the hospital called Maison Dieu de Elgin, and 18 manſes of canons and chaplains. And in the month of May preceding he ca-

of which, and his other wicked deeds, he was stiled the Wolf of Badenach, of which he was created lord in 1371, according to the earl of Cromartie, and earl of Buchan in 1374, according to Geo. Crawford's Scots peerage.

Gulielmus Duglassius Nithiæ Regulus (quem diximus virtutis ergo generum à Rege ascitum) Dantisci ad Vistulam occisus fuit, percussoribus à Cliffordo Anglo in eum submissis. Duglassius enim rebus domi tranquillis, ne in ocio langueretur, in Borussiam ad (1) bellum sacrum profectus tale specimen virtutis dedit, ut universæ classi, quæ maxima, & ornatissima erat, præficeretur. Orta vero altercatione cum Anglo (2) ex antiqua æmulatione eum honorem moleste ferente, ad certamen singulare ab eo fuit provocatus. Provocator secum cogitans, in quam ancipitem Martis aleam se demissurus esset, hominem per sicarios tollendum curat.

RERUM SCOTICARUM HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER DECIMUS.

CI, REX.

ROBERTO secundo, successit Ioannes filius natu maximus, (3) Idibus Augusti anno salutis humanæ 1390. Hic cum ad eum usque diem Ioannes vocatus fuisset, de ordinum sententia mutato nomine Robertus est appellatus. Idne factum sit propter duorum Regum, alterius Franci, alterius Angli, quibus id nomen fuerat, calamitatem, an ob duorum Robertorum, qui nuper in Scotia regnum tenuerant, in pace, & bello virtutem, & felicitatem, quando ea de re nihil certi traditur, ego quoque pro incerto relinquo. Igitur Robertus tertius cum vitiis magis careret, quàm virtutibus esset illustris, penes eum Regium nomen, penes Robertum ejus fratrem rerum gubernaculum permansit. Initio regni foris quies fuit induciis triennialibus cum Anglo factis: ac paulo post in quatuor annos præterea prorogatis. Domi motus principium factum a Duncano, seu Dunacho Stuarto. Is ex fratre Regis Alexandro Buchaniæ Comite natus, patre feroci ferocior filius, avo mortuo ratus locum rapinis, aliisque injuriis fore, manu valida prædonum cinctus in Angusiam descendit, & velut ex hostico prædas agere cœpit. (4) Huic Valterus Ogilvius cum Val-

(1). Because it was maintained by the spruce knights against the people of Lettow and bordering countries, who then were heathens or pagans by profession: some foolishly call them Turks.

(2). The lord Clifford of England got the lands of Duglass from king Edward Longshanks, and thereafter from Edward

III. and Edward Balliol. See the notes on lib. 8. cap. 32.

(3) Middle of August: Alii 14 August.

(4) Walter Ogilvie of that ilk, sheriff of Angus: his posterity of the first line were called lairds of Peurie Ogilvie.

vero Lichtonio fratre dum obfistere conantur, cum sexaginta suorum cæsi fuerunt (1). Hoc successu latrones elati cum longè vehementius plebem affigerent, audito adventu Comitis Crafordiæ, quem Rex ad comprimendam eorum insolentiam miserat, expeditiores fuga celeri in latebras suas se receperunt. E tardioribus multi cæsi, multi comprehensi, & ad supplicium ducti. Verum hominum inquietorum nequitia, quo minus in plana, & regiones campestris erumperet, cohibita. domi inter ipsos vehementius exarsit.

I. Duæ autem potissimum familiæ insignes inimicitias insigni crudelitate exercebant. Hi, cum neque jure de controversiis disceptare, nec amicorum arbitrio eas committere vellent, missi à Rege ad eos pacandos duo Comites Thomas Dumbarius Moraviæ, & (2) Iacobus Lindesius patre defuncto Crafordiæ, cum animadvertissent gentem ferocem, neque voluptatis modo, sed etiam mortis contemptricem non posse domari, sine magna bonorum virorum ex adverso cæde, rem astu tractare instituunt. Igitur seorsum principes eorum allocuti ante oculos ponunt, quantum universis periculum ex mutua inter ipsos cæde impenderet: nec si altera familia alteram penitus extinxerit, id sine gravissimo vincendum damno posse evenire: nec si posset, ibi certaminum finem fore: quippe cum victori multis congressibus debilitato bellandum adversus Regem foret: qui quam infestus esset utrisque, vel ex eo intelligi posse, quòd ad utrosque adhuc incolumes delendos ipsi cum copiis missi sint. Verum se salutis, quam sanguinis eorum cupidores si audire vellent, rationem inituros, ut nec inhonestè, nec inulti, nec invito Rege pacificari possint. Id cum audire cuperent, conditio proponitur, ut ex utrisque (3) triceni ensibus modo armati coram Rege decertent. Victis impunitatem præteritorum fore: victoribus decus, auctoritatem, Regis etiam, & procerum gratiam.

III. Cum ea conditio satis utrisque placuisset, dies certamini dictus est, quo die cum principes (4) familiarum cum suis in aulam convenissent, campi ad septentrionale urbis Perthi latus pars fossis præaltis à reliquo seclusa eis ad congressum assignatur, structis circa spectaculis. Cum multitudo ingens hominum ibi confedisset, mora pugnae paululum facta est, quòd ex alteris tricenis unus metu latuisset, nec pauciores adversus plures decertare vellent: nec (3) repereretur, qui in absentis locum succederet: nec ex adversa factione quisquam eximi se numero pugnantium pateretur, ne velut à propinquis contemptus, ac rejectus videretur. Tandem (6) sellularius opifex prodiit, ac se in absentis lo-

(1) 1391.

(2) Others say the first earl was James mentioned before, and that this second earl his son was David, a very valiant man. In a chartulary belonging to the king's college of Aberdon, the obitus of lord David Lyndsay earl of Crawford, founded by Ingeram Lindsay bishop of Aberdon of 20 s. yearly out of his chaplainry of Westhale in the paroch of Ouyne is placed under the 18th of the calendis of February. This David earl of Crawford was alive in 1400, it appearing by the same chartulary, that at Aberdeen, Nov. 6, that year he sold out of a land in the Gallowgate an annuity of 26s. 8d. to the dean, canons, and chapter of Aberdon.

By the same chartulary it is evident, that the said David Lindsay was second earl of Crawford, and that he was dead in 1454; for Ingeram bishop of Aberdon, and lord of Westhale in the regality of Garuiach, at Aberdon, September 16, 1454, mortifies the lands of Westhale to a chaplain, imperpetuum, to say mass for the souls of king James II. and lady Mary queen-consort, and his spouse, and for the bishop's soul & anima quondam bone memorie Davidis Lyndesay secundi Comitis Crawford, &c.

(3) i. e. triginta.

(4) The Clan-kay and Clanchattan.

(5) Alii codd. Arb. reperiretur.

(6) A sandler of St. Johnston named

cum successurum est professus, si aurei scutati Gallici dimidium repræsentaretur sibi victori, ac in posterum, donec viveret, de victu caveretur. Ita rursus æquato numero certamen initur: ac tanta corporum, animorumque contentione pugnatur, quantum efficere poterat odium vetus novis detrimentis inflammatum in hominum ferocissimorum crudelitati assuetis ingeniis: & victori res, decuique, victo moro, & ignominia propofita. Nec minor spectantes horror, quàm pugnantibus furor tenebat, deformes corporum laniatus, detruncatosque artus, & in hominis effigie rabiem ferarum detestantes. Illud autem in primis ab omnibus est animadversum, quòd nemo se omnium fortius gereret, quàm suppositivus ille, & mercenarius bellator, cujus opera maximè victoriam partam existimant. Superfuerunt enim certamini ex ea, cui se ille addixerat parte præter ipsum decem: sed omnes magnis vulneribus graviter faucii. Ex altera factione restabat unus, qui cum corpus adhuc ferro haberet intactum, iniquamque certaminis fortunam sibi videret objectam, in Taum flumen propinquum se conjecit, ac adversariis, quo minus eum sequerentur, ob vulnera tardatis, in adversam ripam evasit. Hac ratione ferocissimo quoque cæso, multitudo sine ducibus relicta, in multos post id annos à tumultuando repressa ad agriculturam rediit. Hæc pugna incidit in annum salutis 1396 (1).

IV. Biennio fere post (2) in conventu ordinum Perthi Rex Davidem filium octodecim annos natum Rothsaia, Robertum fratrem Taichia, ac Fisa jamdudum Comitem Albinia duces vocat. Hic vani honoris titulus tum primum inter Scotos magno ambitionis, nullo virtutis incremento est celebratus: nec cuiquam postea feliciter cessit. Comitem etiam Duglassia Rex voluit eodem titulo afficere: sed ille, ut erat severus, constanter speciem supervacui honoris recusavit: & si quis hoc ei nomen ominaretur, gravissimè increpabat. Sunt qui Gubernatoris titulum à patre datum Roberto Regis fratri hoc anno à Rege confirmatum, & (3) Lindesiorum familiam titulo Comitum Crawfordia auctam tradant. Sed nec illud constat inter eos Thomásne, an David vocaretur, qui primus ex ea gente Comes fuit appellatus.

V. Proximo anno Richardus secundus Anglorum Rex coactus se regno abdicare. In ejus locum successus est Henricus quartus. Initio regni ejus nondum finitis induciis nova belli semina cum Scotis jacta sunt. Georgius Dumbarius Marcia Comes Elizabetham filiam Davidi filio Regis desponderat, ac bonam dotis partem jam dependerat. Arcibaldus Duglassia Comes ægrè ferens hominem potentem, & æmulum sibi prælatum, causatus ordinum consensum (quod in nullis ante Regum nuptiis quisquam factum meminerat) neglectum, filiam suam Mariam cum ampliore dote obtulit: perque fratrem Regis Robertum, qui tum omnia poterat, effecit, ut à Rege acciperetur conditio, & nuptiæ ex ordinum decreto conferent. Hac injuria, simul & ignominia ictus Georgius graviter cum Rege exposulat: & cum facta infecta fieri nequeant, saltem dotem filia repetit. Ea tam justa postulatione repulsa, cum nihil æqui se impetraturum cerneret, præoccupatis cunctorum ab æmulo animis, & auribus, ab aula non solum iratus, sed etiam minabundus discessit: & arce Dumbari fororis filio

Henry Wine; whence cometh the proverb, He cometh in for his own hand, as Henry Wine fought.

(1) 25 September.

(2) 28 April.

(3) Others have it, that James Lindsay of Glenesk was made earl of Crawford on the coronation day of Robert 2d. anno 1370, see before cap. 2.

Roberto Metellano tradita, in Angliam abiit. Robertus arcem fœciali à Rege missò statim tradidit. In eam Duglassius cum præfidiò recæptus Georgium domum reversum exclusit. Ille recepta uxore, liberis, & amicorum intimis, in Angliam rediit. Ibi cum homo domi potens, & foris etiam clarus, & injuriæ impatiens cum Percio Duglassii nominis hoste infestissimo consilia contulisset, fretus amore erga se finitimorum Scotorum, è quibus plurimi aut clientes, aut propinqui, aut alioqui beneficiis ei devincti erant, totam Marciam excursionibus, ac prædis è Duglassiorum prædiis agendis brevi infestam reddidit. Scotus primum Georgium (1) hostem publicum omnibus bonis ejus fisco adjudicatis, denunciavit. Deinde fœcialem ad Anglum mittit, qui transfugam ex fœdere reposceret, & de violatis induciis conquereretur.

VI. Ad ea postulata impudenter ab Anglo responsum est, se fidem publicam Georgio dedisse, nec Regum promissum violari deberi: tanquam sanctius esset observandum, quod privatim transfugæ esset cautum, quàm quod publice per legatos, & fœciales esset confirmatum. Induciarum enim, quæ cum Richardo factæ fuerant, nondum exierat dies. Interea Henricus Percius junior, (2) quem Plexippum diximus cognominatum, & Georgius Dumbarius non cessabant excursionibus vicinos Scotorum agros vexare. Id cum aliquoties ab eis impune factum fuisset, è successu crevit audacia: ac duobus millibus hominum coactis Lothianam ingressi, circa Hadinam latè populati, Halim arcem frustra oppugnarunt. Cum ad Lintonem (is vicus est ad Tinam Lothianæ amnem situs) confedissent, subito adventu Duglassii perturbati, relicta non modo præda, sed impedimentis quoque se in fugam conjecerunt, adeo trepidè, ut nusquam consisterent, donec Bervicum esset perventum. Hæc circa initium Februarii, anno 1400 celta sunt: quo anno reverso domum fœciali bellum Anglis est indictum: & Arcibaldus Duglassius, cognomento Austerus, vir nulli majorum in quovis genere laudis inferior morbo decessit, alienissimo patriæ tempore tot nuper imperatoribus diversis casibus amissis. Successit ei (3) eodem nomine filius.

VII. Ad Idus Augusti Anglus contractis maximis copiis Scotiam est ingressus. Cum Hadinam venisset, triduum ibi moratus Letham duxit. Ibi quoque cum totidem dies fuisset, arcem Edimburgi obsedit. Adversus hunc Gubernator magnum exercitum ita lentè ducebat, ut facile appareret cum non molestè laturum, si arx ab Anglo, & cum arce David Regis filius caperetur. Jam enim non obscurè prava ejus ambitio se prodebat. Fratre enim velut imbellè contempto, liberis ejus, quò regnum ad se traduceret, quibus poterat modis perniciem moliebatur: eorumque calamitates pro lucro sibi deputabat. At Anglus contra velut terrorem belli ostentando pacem quæreret, inimicitias clementer exercebat. Leviter enim oppugnatione arcis tentata obsidionem solvit: ac sine magna, qua transibat noxa domum rediit,

(1) Denounced him traitor and cheated his goods.

(2) i. e. cognominatum Plexippum, quem diximus, Henry Percy, surnamed Hot-spur, of whom we have spoken before lib. 9. cap. 58. ingenio ferox answers to plexippus.

(3) Called Archbald Tyrmeman; because notwithstanding his singular valour,

yet he ever lost all his men in battle. He married Margaret, daughter to king Robert 3d. who bare to him Archbald, stiled earl of Wigton, in his father's time, cap. 20. and thereafter earl of Duglass, cap. 37: their second son was James the Gros, lord of Abercorn, and afterward earl of Duglass, lib. 11. cap. 18.

magnam clementiæ, & moderati animi laudem & veniens, & abiens adeptus : nam et deditos humaniter habuit, & à locis sacris vim omnem abstinuit. Erga plærosque etiam ob hospitii paterni memoriam munificentia usus : quæ res ut illi benevolentiam, ita Governatori odium conflavit : quòd neque bellum, ut adversus inimicum acriter gereret, nec Regem tam facilem, & beneficum sibi amicum facere stude- ret.

VIII. Post Henrici reditum in Angliam Georgius Dumbarius magis frequentibus, quàm magnis incursionibus fines Scotorum infestabat. Ad eum reprimendum, quoniam assidua magis, quàm numerosa manu erat opus, Duglassius divisit in mediocres manus regionatim copiis, suos singulis duces, qui per vices vel hostium incursiones prohiberent, vel ipsi eos infestarent, dedit. Prima fors (1) Thomæ Haliburtonis Dirlitonii fuit : qui satis uberem ex hoste prædam ex agris Bamburgo proximis retulit. Non fuit idem successus (2) Patricio Hepburne, qui majore manu latius discurrerat. Nam cum numero suorum fretus incautius cum præda rediret, ab Anglis oppressus periit, & cum eo flos Lothianæ juventutis. Arcibaldus Duglassius, ut suorum cladem ulcisceretur, consentiente Governatore supra decem hominum millia coegit. Cum eo clarissimi procerum una profecti : & in iis Mordacus Governatoris filius. Cum Northumbriam usque ad Novum castrum ad Tinam transcurrissent, & ferro, ac igne latè stragem dedissent, congressi cum Henrico Percio minore, & Georgio Dumbario magno prælio vincuntur. Complures homines nobiles cæsi : captus Duglassius oculorum altero (3) omisso, Mordacus Fife, Thomas Moraviæ, Georgius Angustie Comites, alique permulti genere, & opibus clari. Nec à multis retro annis alia pugna æquè vires Scotorum attrivit. Pugnatum est ad Homeldonum Northumbriæ vicum anno 1401 ad Nonas Maii (4).

IX. Percius hac victoria tam insigni potitus statuit imperio Anglo- rum subjicere quicquid terrarum inter Northumbriam, & Fortham est interjectum. Nec in eo magnum sibi laborem proponebat : quòd omnem earum regionum nobilitatem aut in prælio interemerat, aut captivam detineret. Igitur à Coclao arce Teviotiæ exorsus cum præfecto arcis pactus est, nisi intra quinquagesimum diem Scoti obsidionem solverent, ipse arcem dederet. His conditionibus ad Regem, deinde Governatorem relatis, non defuerunt, qui dedendam Anglis arcem censerent. Tanti enim eam non esse, ut vires regni postremo prælio tam attenuatæ in discrimen iterum conjicerentur. Hanc animorum dejectionem non tam ab hoste metus, quàm imminentis regno Governatoris perfidia attulerat. Ille contra, ut omnem à se amoliretur suspitionem, verbis magnificè, & confidenter diserebat, hanc imbecillitatis, & timoris publici confessionem, plus quàm adversum prælium audaciam hostium aucturam. Quòd si quispiam existimet unius arcis concessione contentos fore Anglos, eum vehementer falli. Velut enim ignis levi aspersione aquæ magis accenditur, ita cupiditas prima quæque tradendo non resinguitur, sed inflammatur : & quicquid concesseris initio, ad ulterius penetrandum fit gradus. Quòd si universi ad arcem liberandam recusetis progredi, ego vel solus proficiscar : neque vivus,

(1) He was lord Haliburton, and Dirliton. In the days of king James 5th George lord Hume, and William lord Ruthven married the two daughters and

heirs of this estate.

(2) Of Haills, Vide supra lib. 9. cap. 58.

(3) Aliæ amisso.

(4) Añi 14. Septembris 1402.

& videns tantum nomini Scotico dedecus inuri sinam. Hæc locuto Gubernatore cæteri vel restincta, vel dissimulata suspitione se conclamant fecuturos. Verum fortuna id periculum discussit, Percio ad bellum civile revocato, atque arce sine vi liberata.

X. Hæc dum foris cum hoste geruntur, nihilo felicius res domi est administrata. Nam brevi post mortem Arcibaldi Duglassii (1) anno superiore prope continuatis funeribus decesserunt (2) Annabella Regina, & Valterus Tralius Fani Andreae Archiepiscopus, omnium prope animis magnam rerum mutationem præfagientibus. Nam ut per Duglassium rei militaris splendor, per Tralium ecclesiastica auctoritas, & veteris disciplinæ qualiscunque imago stetit, ita ab Regina incolumi aulæ dignitas est sustentata : quod ex ejus morte, & rebus, quæ eam sunt secutæ, palam est intellectum. Regis enim filius David adolescens erat natura ferocior. & ingenio ad libidinem proclivi. Ea vitia cum augeter indulgentia patris, in quo non satis erat auctoritatis ad reverentiam sui retinendam, tamen & admonitionibus eorum, qui infirmitati ætatis regendæ erant appositi, & multo magis materna diligentia, & consilio impetus ejus retundebantur, ea vero defuncta libido frænis libera ad veros mores rediit : ac metu, & pudore seposito, alienas uxores, & honesto loco natas virgines, quibus flagitium persuadere non poterat, per vim rapiebat ad stuprum. Si quis ejus inhibere libidinem vellet, malè multatus discedebat. De hac ejus impotentia cum multæ querelæ ad patrem fuissent delatæ, is ad fratrem suum Gubernatorem scripsit, ut adolescentem apud se retineret, donec deservescente lascivia ad meliorem frugem rediret. Gubernator quam jam diu expetebat occasionem stirpis fraternæ delendæ nactus, Davidem obvium sibi ad tria ferme millia à Fano Andreae secum ad arcem Andreanam, quam Archiepiscopo nuper mortuo per speciem custodiae tenebat, ducit. Inde paulo post in arcem suam Falcolandiam traducit : ibi moriturum fame in arctum carcerem inclusit. Sed quem patri crudelitas ad mortem in primis miserabilem destinarat, ei duarum muliercularum misericordia vitam in paucos dies prorogavit : altera quidem virgo erat, cujus pater & arci, & custodiae præerat. Ea panem avenaceum ita tenuiter (ut in Scotia vulgo fieri solet) extentum, ut complicari posset, sub lineo velo, quod capiti adversus solem negligenter injiciebat, quoties ad eundem hortos carceri propinquos erat copia, per tenuem rimulam, verius quam fenestram immittebat. Altera nutrix rustica lac è mammillis expressum, per canalem in os ejus immulgebat. Hoc miserabili victu, quo magis famem accenderet, quam levaret, cum aliquot dies vitam simul, & pœnam ei produxissent, custodibus diligentius observantibus deprehensæ ad supplicium protrahuntur, patre perfidiam filix vehementer execrante, dum erga infidum Gubernatorem suam fidem ostentare conatur. Adolescens omni humano destitutus auxilio, postquam victus inopia etiam sua membra lacerasset, non simplice morte defungitur (3). Mors ejus diu patrem lauit, nemine tam tristem nuncium rei, quam cuncti sciebant, ad eum perferre auso.

XI. Sed ut ad res Anglicas, quatenus nostris immixtæ sunt, revertamur: cum Percius magna conjuratione nobilitatis facta bellum adversus Regem suum meditaretur, cum Duglassio, (quem in prælio Homeldeo-

(1) 1400.

(2) Annabell Drummond, daughter to

the laird of Stobhall, anno 1401.

(3) 26 vel 27 Martii 1402.

nensi captum adhuc secum habebat) paciscitur, si operam suam adversus Regem æque fortiter, & fideliter sibi impendat, ac adversum se foret usus, eum se liberum domum dimissurum. Duglassius, qui nullam operæ navandæ adversus Anglum conditionem esset recusaturus, libenter promisit: & paucis ex clientibus, & amicis convocatis ad futuram se dimicationem parat: nec segnus in prælio se gessit, quam Percio promiserat. Nam contempta multitudine in unum Regem animum, oculosque intentos tenebat: & cum plures paludamento Regio essent amicti, (sive ut hostes ejus capiti imminentes deciperentur, sive ut omnibus in locis milites præsentem suæ virtutis, & ignaviæ eum se testem habere crederent) Duglassius in unum eorum armis conspicuum totis viribus investus eum ex equo dejecit: qui cum à circumstantibus exemptus fuisset periculo, iterum Duglassius alterum, ac deinde tertium (ut præter nostros etiam affirmat Eduardus Hallus Anglus) armorum splendore, & paludamento deceptus dejecit. Neque tam suo periculo commotus, quam unde tot Reges venissent, miratus. Tandem post cruentissimum conflictum versa fortuna, ac victore Rege Duglassius multis vulneribus faucius inter captivos recognitus, multis in ejus exitium imminentibus à Rege est servatus, non solum fide ejus erga amicum laudata, sed fortitudine muneribus honestata: ac vulneribus curatis cum aliquot menses apud Anglum fuisset, magna pecunia persoluta vix tandem dimissus.

XII. Interea de Davide Scoti primogenito scelere patruï occiso rumor ad miserum parentem permanat: auctôrque occultis rumoribus (nam palam nemo audebat hominem tam potentem accusare) designabatur. Rex fratre ad se accito, graviter cum eo expostulat. Ille de morte adolescentis jam ante paratam fabulam exorsus crimen in alios transfert, se, suosque, quando, & ubi Rex velit ad causam dicendam affuturos promittit. E cædis autem patratoribus quosdam se penes in vinculis esse: reliquos diligenter perquisiturum. Quæstione constituta ipse sceleris auctôr cogit concilium, accusatores instruit; & Rege præsentem tanquam noxius accusatus pro innocuo dimittitur. Rex vindictam cœlitus, & gravissimas diras eis, eorumque posteris imprecatus, qui tam nefarium facinus patraverant, curis, infirmitateque corporis æger in Botam unde venerat, est reversus, aucta suspitione de parricidio à fratre commissio: sed potentior erat, quam ut ab eo pœna exigi posset. Ille verò ut rem strenuè dissimularet, supposititios sceleris auctores è carcere producit, & facinorosos quidem illos, sed cujus insimulabantur criminis expertes gravi supplicio afficit.

XIII. Rex interea de Jacobo minore filio sollicitus, quem apud (1) Valterum Vardilaum Fani Andreæ Archiepiscopum hominem probum, & sibi fidum deposuerat custodiendum, cum amicis consultat. Illi nusquam eum in Scotia tutum fore rati auctores fuerunt, ut ad Carolum sextum Galliarum Regem (2) veterem socium, & Scotici nominis unicum amicum eum transmittat. Nusquam neque tutius, neque honestius eum educari posse. Hærebat enim in animis recens exemplum Davidis Brussii, qui dubiis domi temporibus aliquot annos ibi honori-

(1) Others would have the reading to be Henricum; for say they, Walter Wardlaw cardinal was bishop of Glasgow, and uncle to this Mr. Henry, which M. Henry raised the house of Torry in Eise,

which lands are holden of the see of St. Andrews.

(2) His old confederate. The Romans called their confederate kings and states socios reges, & socias. &c.

sicè transegerat. Igitur parata nave ad Bassam scopulum verius, quàm intulam adhibito rectore Henrico Sinclaro Comite Orcadam conscendit: ac dum litus legit ad Flamburgum promontorium, sive tempestatis vi coactus, sive ut è nausea marina se paululum recrearet, (1) descendit; ab Anglisque retentus, & à Rege consulto, quid eo fieri velit in aulam accersitus. Ibi nec jus induciarum, quæ paulo ante in octo annos fuerant factæ, neque literæ patris supplices ei profuerunt, quò minus jure captivus decerneretur. Pater enim discedenti literas ad Anglum (si forte illuc appulisset) dederat: in quibus multa de sua, multa de communi hominum fortuna erant lamentabiliter scripta. Verum apud Regem, (2) etsi inconstantia rerum humanarum non expertem, tamen plus valuerunt veteres gentis offensæ, quàm vel ætatis innoxia respectus, vel miseri patris lachrimæ, vel Regii nominis dignitas, vel induciarum fides.

XIV. Nam cum Anglus ad concilium retulisset, quomodo Scoti Regis filio in ditionem suam appulso uteretur: quibus æquitatis erat studium, & diuturni belli tædium, ad mitiorem sententiam inclinabant: ac censebant Regii generis adolescente crudelitatem suorum fugiente, & supplice hospitaliter, & amice esse utendum: & gentem ferocem tot sæculis bello indomitam beneficiis conciliandam. Hanc victoriam firmam, & solidam (3) deberi existimari, in qua non per injuriam libertas adimitur, sed animus amicitia vinculo insolubili jungitur. Alii contra differebant, jure captum videri, vel quòd è primoribus gentis auxilia in motu Perciano contra Regem in acie stetissent, vel quòd pater ejus Percium seniorem perduellionis in Anglia damnatum apud se haberet, & exilium ejus suis opibus sustentaret. Hæc sententia, ut plærunque deteriora solent, in concilio vicit: quamquam qui aderant non ignorarent, qui in prælio adversus Anglum dimicassent, non publicè à Rege missos, sed Duglassii privata gratia, cum & ipse tum in Percii potestate esset, adductos, ac meminisse possent, quid ante paucos annos Henricus ipse Scotis Georgium Dumbarium repositentibus respondisset. In hanc sententiam itum est, ut fere in aulis principum emolumentum falsa species honestis consiliis præponderat. In captum tamen à Rege Anglo hoc unum liberaliter, & Regiè est consultum, quòd literis, & honesta disciplina eum instituentum curavit.

XV. Calamitate filii ad patrem cœnantem perlata tanta doloris vi fuit oppressus, ut pene inter manus astantium exspirarit. Delatus in eubiculum ab eo tempore cibo abstinuit: ac tertio post die inedia, & mœrore extinctus est Rotefaiæ, quod oppidum in Bota insula est, anno ab inito regno sextodecimo, (4) Calendis Aprilis anno Christi 1405, sepultus Pasileti. Fuit Robertus & proceritate, & totius corporis forma, & compositione nulli fere suorum æqualium secundus: summa vitæ innocentia, & in quo nullam hominis privati virtutem desiderares: ut verè de illo dici possit meliorem virum, quàm Regem eum fuisse. Rege mortuo regni administratio Roberto ejus fratri per

(1) 30 Mart. vel 12 April. 1405.

(2) This Henry 4th king of England, when he was duke of Lancaſter, had been banished out of England by his cousin Richard 2d: but within few years he returned with an army, deposed and killed king Richard, and took his crown u-

pon himself.

(3) Sall. Jug. Metellus speaking to Marius, deberi illi res suas satis placere, vide lib. 16. cap. 22. dial. de regno cap. 27. permitti deberi.

(4) Alii 4. Aprilis.

omnes ordines confirmata est, qui ut cupiditate imperandi cæcus pessimis rationibus eò properabat, ita si unum illud demas, multa in eo tanto magistratu digna inerant. Nam & bello fortis, & consilio prudens erat, & æquitate summa lites dijudicabat : & liberalitate proceres conciliabat, nec tributis plebem exhauriebat.

XVI. Eodem anno Percius senior iterum in Regem suum conjuravit : ut fratris, & duorum filiorum cæsorum ultionem ab eo peteret : sed detecta conjuratione, & plurimis consciorum captis, & supplicio affectis, in Scotiam sibi metuens fugit, ut inde in Flandriam, & Franciam navigaret, & auxilia ad bellum renovandum conquireret. Interea Angli filius Henricus magnas in Scotorum agros excursiones terra, marique fecit. Is cum præda ingenti parta domum redisset, arx ledburgi, quam hostes à prælio Dunelmensi ad eum diem tenuerant, per plebem Tevotiæ capta, & spoliata, ac deinde per Gubernatorem solo æquata est, & Georgius Marcia Comes cum ab Anglis, quorum in gratiam multa damna suis dederat, neque ad sua recuperanda auxilium, neque vitæ honestè degendæ subsidium impetraret, per amicos placato Gubernatore domum rediit : parte tamen patrimonii, nempe arce ad Mabanum lacum, & Annandia multatus, quæ Duglassio nomine damni dati attributæ sunt : ac veteribus offensis utrinque remissis, in summa cum vicinis concordia, ac fide erga Regem reliquam ætatem transegit.

XVII. (1) Proximo anno Percius frustra pervagatus Franciam, ac Flandriam in Scotiam ad Comitem Marcianum veterem amicum est reversus : & ab eo humanissimè habitus, & pro copiis cultus. Ibi cum de reditu in patriam per occultos nuncios frequenter ageret, ad quendam vetustum amicum, & ut putabat, fidum Rodolfum Rokesbium scripsit, sibi è Scotis, atque Anglis non defore copias, quibus fretus patrimonium se recuperaturum non desperabat, si opera ipsius adjuvaretur. Erat autem tum Rodolfus in agro Eboracensi Vicecomes, ut vocant, hoc est conventibus juridicis agendis præfectus. Is cum falsa spe auxilii Percium illuc attraxisset, conjuratione Regi indicata miserum amicum in insidias illexit : caputque occisi Londinum ad Regem misit. Erat autem eodem tempore in Scotia quidam Anglus, qui se (2) Richardum secundum diceret : sed falso, ut reor. Nam cum senior Percius sæpe, ac vehementer colloquium ejus expeteret, nunquam tamen inducere in animum cujusquam oratione poterat, ut cum eo sermonem conferret. Credo metuens ne impostura deprehenderetur ab homine, qui optimè suum Regem noverat. Is tamen tanquam Regii sanguinis unus aliquot annos cultus, & quò securius ageret, ab omni regni cupiditate se alienissimum simulans, tandem mortuus in æde fratrum Dominicanorum Sterlini fuit sepultus, ascripto titulo Regis Angliæ. Nec multo post Fastcastellum arx Marcia longè munitissima (3) (uti nomen indicat) de Anglis captum per Patricium Dumbarium Georgii filium. Captus quoque Thomas Huldenus arcis præfectus, qui Lothianæ loca propinqua latrocinii assiduè infestabat. Et in Tevotia quoque à (4) Gulielmo Duglassio, & Galvino Dumbario minore Comitis Marciani filio pons Rosburgi fractus, oppidum in-

(1) 1407.

(2) Richard 2d. of England, who being taken in battle, had been imprisoned and secretly murdered by this Henry of Lancaſter.

(3) It is named Fastcastle for the fierceness of the strength.

(4) First laird of Drumlangrig, natural son to James earl of Douglass, slain at Otterburn.

ensum fuit : arcem non sunt aggressi, quòd ab omnibus rebus ad oppugnationem necessariis imparati venerant.

XVIII. Altero vero post anno, qui fuit à Christo 1411, Donaldus Insulanus Æbudarum dominus cum Rossiam (1) juris calumnia per Gubernatorem sibi ablatam, velut proximus hæres (uti erat) repeteret, ac nihil æqui impetraret, collectis insulanorum decem millibus in continentem descendit : ac Rossiam facilè occupavit, cunctis libenter ad justum domini imperium redeuntibus. Sed ea Rossianorum parendi facilitas animum prædæ avidum ad majora audenda impulit. In Moraviam transgressus eam præsidio desitutam statim in suam potestatem redegit. Deinde Bogiam prædabundus transivit : & jam Abredoniæ imminabat. Adversus hunc subitum, & inexpectatum hostem Gubernator copias parabat : sed cum magnitudo, & propinquitas periculi auxilia longinqua expectare non fieret, Alexander Mariæ Comes ex (2) Alexandro Gubernatoris fratre genitus cum tota ferme nobilitate trans Tam ad Harlaum vicum ei se objecit. Fit prælium inter pauca cruentum, & memorabile : nobilium hominum virtute de omnibus fortunis, deque gloria adversus immanem feritatem decertante. Nox eos diremit magis pugnando lassos, quàm in alteram partem re inclinata, adeoque incertus fuit ejus pugnae exitus, ut utrique cum recensuissent, quos viros amisissent, sese pro victis gesserint. Hoc enim prælio tot homines genere, factisque cari desiderati sunt, quot vix ullus adversus externos conflictus per multos annos absumpsisse memoratur. Itaque vicus ante obscurus ex eo ad posteritatem nobilitatus est. Hoc quoque anno (3) publicæ scholæ ad Fanum Andree aperiri cœperunt, magis hominum doctorum consensu ad professionem literarum se offerentium, quàm ullo publico, aut privato accedente auxilio.

XIX. Proximis decem annis nihil fere memoria dignum inter Scotos, & Anglos est gestum : sive induciæ in causâ fuerint, quod tamen à nemine proditum invenio : sive Henrico quarto ad 12. Calendas Aprilis mortuo, & filio Henrico quinto statim substituto, per omnem reliquam vitam in res Gallicas intento, Angli ab injuria Scotis inferenda abstinerint : sive Gubernator Scotorum nihil movere sit ausus, metu ne Rex Angliæ verum Scotici regni hæredem remitteret : cui non dubitabat ex commiseratione fortunæ gratiam apud suos non defuturam. Igitur si quæ fuerunt ea tempestate excursiones factæ, latrocinio, quàm bello propiores erant. Nam & Pennerum in Angliâ per Arcibaldum Dugiathum, & Drumfrisi in Scotia per Anglos est crematum : & permutatio captivorum est facta, reddito Scotis Mordaco Gubernatoris filio, qui ad Hamildonum captus fuerat, & Anglis

(1) It belonged to this Donald by his wife : the governor being her mother's father, caused her restore the earldom of Ross for a new investment to herself and her heirs, which failing, to John Stewart earl of Buchan his second son ; shortly thereafter she died, the governor being evil suspected as the cause thereof.

(2) Natural son to Alexr. earl of Buchan, he married Dame Isabel Duglass, daughter to William first earl of Duglass, begotten upon Margaret Mar, heretrix of that earldom ; but he had no children ; whereupon Thomas lord Erskine

served himself earl of Mar, but was put by the same by king James I. and so continued to the days of queen Mary. This Thomas lord Erskine was descended of Helen Mar, daughter to Gratney earl of Mar.

(3) The university of St. Andrew's, begun in that place, which is now called the new college : bishop Kennedy built the old college in the last days of king James the 2d. Prior John Hepburn built St. Leonards in the last days of king James 4. The new college was afterwards enlarged by bishop James Beaton.

Percio, qui ab avo victis partibus ex Anglia adductus in Scotiam apud Gubernatorem relictus fuerat: ac tum à novo Rege (1) majorum dignitati restitutus. Is quanquam jure belli captivus non esset, tamen injusta detentio Jacobi filii Regis Scotorum fecit, ne Angli de injuria queri possent. Ipse certe Percius adeo non est offensus, ut dum vixit Scotorum erga se humanitatem sit omni officiorum genere testatus. (2) Eodem quoque anno altera legatio venit à concilio Constantiensi, cujus princeps erat Abbas Pontiniaci: altera à Petro Luna, qui Papatum semel arreptum pertinaciter retinebat. Is per Henricum Hardinum Anglum Franciscanum in suam sententiam traxerat Gubernatorem: sed frustra: cum universus sacerdotum ordo contra niteretur. Qui Constantiensi concilio assensi, electioni Martini quinti subscripserunt.

XX. Interea Rex Francorum cum ex morbo parum sui compos esset, ac per Monachos curam ejus professus id malum auctum fuisset, Gallia in duas factiones abiit: alterius princeps erat dux Burgundia, qui caeso Regis fratre ipsum in partes Anglorum trahebat: alterius caput erat Regis filius, qui à patre deliro exhærecatus, per ludibrium ab inimicis (3) Rex Biturigum appellabatur; quòd Avarici Biturigum se continebat. Is à majore parte suorum, & omnibus externis amicis destitutus anno 1419 Comitem Vindocinensem legatum ad Scotos misit, qui ex fœdere auxilium peteret (4). Ei in conventu ordinum septem virorum millia decreta: neque tum juventute per longam ab Anglis pacem multiplicata difficile fuit eam voluntariorum manum conficere. Omnibus copiis præfectus est Ioannes Buchania Comes Gubernatoris filius. Eum multi genere clari sunt secuti: sed longè supra cæteros eminebat Arcibaldus Vintonia Comes, (5) Arcibaldi secundi Duglassiorum Comitis filius. Hi cum in Galliam venissent, à Delfino (quo nomine Reges Gallorum filios primogenitos appellant) in agrum Turonensem missi regionem omnium rerum copia in primis abundantem, & hosti vicinam. Angli enim frater dux Clarentia, qui in Gallia tum pro Rege erat, Andegavensium, qui in Regis Gallorum fide permanserant, agros populabatur: ac ad Baugium vicum venturus credebatur. Hæc biduum ante Pascha gerebantur. Igitur Scoti vel duçem rati (ut moris erat) illis paucis diebus ab omni violentia belli cessaturum, & ceremo-

(1) Bower tells us, that in 1415 the same year that the English burnt Dumfries and the earl of Douglafs Penner, there was a free exchange and release of Murdoch Stewart son and heir to the duke of Albany governor of Scotland, and Henry Percy 3d of that name, earl of Northumberland. In Rymer under May 11. 1415, exemplification for Henry Percy earl of Northumberland de habilitate, restored to the name, estate and heritage of the earls of Northumberland, notwithstanding the rebellions and forfeitures of his father and grandfather, both Henrys and both earls of Northumberland. Aug. 14. 1415. the king of England calls him our dearest cousin the earl of Northumberland warden of our east marches towards Scotland. It is true the commis-

sion given by the king of England to treat about his and duke Murdoch's liberation is dated December 11. 1415. and in 1416, says Goodwin, Henry Percy did homage in the house of Lords to the king sitting in his chair of state; by which his restoration was completed and confirmed in the parliament.

(2) 1416.

(3) Le Roy de Bourge.

(4) Mezerai under the year 1420 perfectly agrees with our author.

(5) Second of that name, but 4th earl. Earl William the first, 2d earl James his son, 3d earl Archibald the Grim brother to James, 4th earl Archibald Tyneman here mentioned, son to the Grim Archibald,

illis tantum ecclesiasticis vacaturum, vel (ut alii tradunt) induciis octo dierum factis negligentius agebant.

XXI. Id sive Clarentius per Andream Fregosum Italum, an per Scotos pabulatores ab equitibus suis interceptos rescierit, occasione rei (uti putabat) benè gerendæ lætus à prandio statim surgens equitibus modo arma capere jussis, recta ad hostem ducit: ipse præter arma, reliquumque ornatum insignis diademate aureo multis gemmis distincto. Proximi hostibus pauci Galli in vico, cui Baugius minor est nomen, eju adventu repentino territi in turrim templi vicini fugerant. Hi dum oppugnantur, clamore ad reliquum exercitum perlato, subito ad arma cum trepidatione magna discurrunt. Comes Buchaniæ, dum cæteri se expediant, triginta sagittario misit ad pontem, per quem unum torrens propinquus transiri poterat, occupandum. Ibi conferta pugna (1) Hugo Kennedus è templo propinquo, ubi diversabatur, cum centum comitibus accurrit, suis, ut in re tam subita, semiermibus. Hi cum sagittis equos transitu arcerent, Clarentius cum suorum primis ex equo descendens pedestrem pugnam ciet: ac valida impressione facta, Scotos partim inermes, partim leviter armatos è ponte rejicit, ac iter suis aperit. Interea dum Clarentius equum conscendit, ac reliqui pontem angustum rari transeunt, Comes Buchaniæ cum ducentis equitibus adest, & statim, ut inter cupidos periculum sui facere, pugnatur acerrimè paribus animis, atque odiis. Nam & Scoti gaudebant locum se nactos, ubi primum specimen suæ virtutis ostendere possent: & Gallorum convicia refutare: qui eos ut vini, & cibi avidiores traducebant: quo probro Galli Britannos, Hispani Gallos, Afri Hispanos incessere solent. Et Angli indignabantur se non solum domi, sed trans mare ab hoste implacabili peti. Neque quisquam acrius, quàm Clarentius ipse pugnabat. In eum insignem armis Ioannes Suintonius inventus lancea in facie graviter eum vulneravit: & Buchaniæ Comes clava percussus de equo dejecit. Eo prostrato passim Angli fugere, & cædi cœpere usque ad noctem. Pugnatum pridie Paschatis; diebus, ut in regione frigida, paulo post æquinoctium vernum (2) brevioribus. Cecidere in eo conflictu ex Angli circiter bis mille, inter quos viri insignes viginti sex. Capti complures homines domi clari, ac maximè propinqui ducis. E Scotis, & Gallis pauci, fere omnes ignobiles.

XXII. Hæc, quam modò posui vulgatior est de morte Clarentii fama. Verum liber Pluscartensis interemptum tradit ab Alexandro Macalfelano equite Leviniano, qui diadema, cujus memini, ei detractum Ioanni Stuardo Dernilæo mille angelatis vendidit: quod ille rursus Roberto Hustonio, cui quinque millia angelatorum debebat, pignori opposuit. Et hanc tum vulgatiorem fuisse famam inquit. Cum hujus victoriæ laus præcipua etiam invidis non repugnantibus penes Scotos esset, Carolus Delfinus Comitem Buchaniæ magistrum equitum, seu stabuli Comitem creat: qui summus post Regem Gallis est magis-

(1) Laird of Ardsinsiar, brother to the laird of Dunure in Carrick: he had no succession; but the house of Bargeny got his lands and carried his arms, which in these wars he got to be augmented with the royal coat of France quartered with his own: of his brother the laird of Dunure descended the earls of Cassills.

(2) Scil. aliquanto: when the days, as being in a cold climate, are somewhat short. Baugé in Anjou, where this battle was fought, being about the 8th northern climate from the equator, the day there, when at the longest, would be about 4 hours, or one fourth of the whole longer than it was at the time of the battle.

tratus. Cæteri duces pro cuiusque loco, & virtute ornati. Hæc dum anno millesimo quadringentesimo vigesimo in Gallia geruntur Robertus Gubernator Scotiæ eodem anno moritur ad tertium Nonas Septembres, decimo quinto post Roberti tertii Regis mortem anno.

XXIII. Sufficitur in locum ejus Mordacus filius ingenio segnis, ac non modo ad rem publicam, sed ne ad domesticam quidem regendam satis idoneus. Itaque sive foecordia, seu nimia erga suos indulgentia, liberos (tres autem habebat filios) ita corruptit, ut se, & illos brevi post in maximam calamitatem, ac demum exitium præcipitaverit. Hæc domesticarum rerum mutatio revocavit è Gallia Buchaniæ, Victoniæque Comites, & complures eorum propinquos: sed brevi compositis domi rebus, revocante Delfino Comes Buchaniæ, & focer ejus Arcibaldus cum Jacobo filio, & magna juventutis nobilissimæ manu in Galliam navigant, relicto altero filio Victoniæ Comite, qui gravi morbo implicitus sequi non potuit. Hi cum expositis ad Rupellam militum quinque millibus Piétavium ad Delfinum advenissent cum maxima gratulatione accepti, ac Duglassius Dux Turonensis appellatus. Henricus Anglus audita Clarentii morte, Ioannem alterum fratrem Bedfordiæ ducem in ejus locum sublituit: eumque ipse mox venturus in Galliam præmisit cum quatuor equitum, decem peditum millibus. Mox ipse secutus Jacobum Scotorum Regem secum in expeditionem duxit, ut per eum Scotos in Gallia militantes vel sibi conciliaret, vel à Gallo, ut suspectos averteret: sed neutrum ei ex sententia successit; ac ne illud quidem tenuit, ut rogatu sui Regis domum redirent, ac se belli spectatores præberent. Nam cum præsidia, quæ à Scotis tenebantur adisset, ferme ab omnibus unum responsam retulit, se, qui in aliena potestate esset, eum pro Rege non agnoscere.

XXIV. Hac eorum constantia Henricus offensus cum vi Meldensium oppidum cæpisset viginti Scotos ibi repertos laqueo strangulandos dedit, causatus, quod adversus Regem suum militarent. Mox ipse, & Carolus sextus Gallorum Rex prope continuatis funeribus decesserunt. Biennium fere post Anglis ad Vernolium victoribus cæsi fuerunt è primoribus Comites Buchaniæ, & Duglassiæ, hic dux Turonensis, ille magister equitum Gallorum. Item (1) Jacobus Duglassii filius, (2) Alexander Lindesius, (3) Robertus Stuartus, (4) Thomas Suintonius, ac e vulgo militum supra duo millia. Post hanc fere triennio altera clades insignis Scotorum auxilia graviter afflixit: cum comitum Aureliam (5) portantes Anglos in itinere aggressi in Belsia infeliciter pugnarunt. Qua in pugna cæsi sunt è Scotis viri clari Gulielmus Stuartus cum fratre, ac (6) Duglassiæ gentis duo equites insignes,

(1) Some think either that Buchanan, as other authors, has mistaken the name of John, or such like for James; or that this James must have been a bastard; because James, second lawful son to this earl (called lord of Abercorn) succeeded to be earl of Duglass, after the slaughter of William and David grandchildren to the duke of Touraine, in the castle of Edinburgh: but one and the same father might have called two of his lawful sons by the same name. That the former James was a lawful son seems plain from Major, who says, the earl of Duglass duke of Tours, with his son and heir fell in the battle of Verneuil, and gives Monstrelet for his vouch-

er. This son is by Bower called James, who adds, that he and his father were both slain in 1424 in the octaves of St. Laurence, that is, August 16. and so say other writers.

(2) Brother to the earl of Crawford.

(3) The earl of Buchan's brother.

(4) Either we must read here Ioannes, as cap. 21. or there we must rather read Thomas, say some; because our histories tell, that sir John Swinton was killed at Homelton 1401, some 23 years before this.

(5) Portantes quarti casus.

(6) John Douglass first laird of Lochlevin, younger brother to James lord of quo-

quorum posterius alterius in Nithia Drumlanricum, alterius in Fisa arcem lacus Levinii, opulentosque circa agros adhuc tenent. Hæc fere à Scotis in Gallia paucis annis gesta leviter percurramus, ut externa: & quorum fufior explicatio ex annalibus Gallorum peti potest. Quæ, etfi ab historia Scotorum non sunt aliena penitus, tamen ad ea non divertiffem, nisi quorundam fcriptorum Anglicorum obtrectatio eò me coegiffet. Maledicendi enim ftudio vellicare conantur, quæ gesta fuiffe negare non audeant: quæ, fi etiam historia taceret, tamen & Regum munificentia, & civitatum decreta, & honorifica Aureliæ, & Turonis monumenta fatis ea prædicarent. Quid ergo hic vitio vertunt? Scotos aiunt pauperiores effe, quàm ut tantas copias in externo solo alere poffent. Paupertatem fi vitium putant, agri eft, non gentis vitium. Nec ego id pro convicio accæpiffem, nifi fcripta eorum conviciandi animo dictum fuiffe oftenderent. Quibus hoc tantum respondebo, pauperes iftos, & (ut ifti volunt) omnium rerum inopes Scotos de opulentiſ Angliſ multas, & præclaras retuliſſe victorias: id fi mihi non credunt, hiftoriis à fe fcriptis credant: quibus fi ipſi fidem detrahant, ne poſtulent, ut nos eas pro veris accipiamus. Sed ad res Scotorum redeamus.

XXV. Suffecto, uti diximus, in locum patris Mordaco ſoluta domi difciplina, cum liberi ejus (erant autem Valterus, Alexander, & Iacobus) inferiores contemnerent, ac proinde multis injuriis opprimerent, adoleſcentiamque eiſdem, quibus ipſi dediti erant flagitiis contaminarent, nec pater eorum comprimeret licentiam, tandem ad ipſum prævæ inſtitutionis pœna proſerpiſſit. Habebat ſenex in delitiis avem ex co genere aquilarum, quod vulgus falcones appellat. Eam cum à patre ſæpenumero Valterus petiſſet, nec aſſequi tamen poſſet, è ſenis manu abreptam obtorto collo extinxit. Cui pater, Quoniam tu, inquit, animo tuo imperare non potes, ut mihi pareas, ego alium accerſam, cui obtemperare ambo cogemur. Atque ex eo ad Iacobum patruelem reſtituendum omnem animi cogitationem convertit, Caleno Cambelio viro claro, atque inter Argathelios primario, & quem Valterus antea contumeliis affecerat, id conſilium & probante, & juvante. Convocatis igitur omnium ordinum ſelectis Perthum, cum de revocando Rege conſulti eſſent, vel favore erga legitimum regni hæredem, vel præſentium rerum tædio, cuncti libenter decrevere legationem ad eum repetendam. Miſſi e (1) primoribus legati, proniores, quàm ſperaverant, Anglos invenerunt. Dux enim Gloceſtriæ, qui tam Rege puero rem Anglicam adminiſtrabat, advocato conſilio facile perſuaſit, ut Iacobus Regis Scotorum filius ſuis petentibus domum remitteretur, quando nec ea eſſet apud ſuos auctoritate, ut vel auxilia Scotorum è Gallia revocaret, vel aliquam regni partem ad Anglorum amicitiam attraheret. Alia igitur ratione fructum ex eo capiendum eſſe, ut non modo firmus amicus, ſed etiam perpetuo in Anglorum poteſtate eſſet. Nam Ioannam Comitris Somerſeti filiam omnium æqualitè longe formoſiſſimam (quam jam tum ille vehementer deperibat) ſi uxorem acciperet, per eam fœdus Gallicum facile labefactari poſſe ſibi perſuadebat:

Dalkeith, and William Douglafs firſt laird of Drumlangrig, natural ſon to James earl of Douglafs ſlain at Otterburn.

(1) Archbald earl of Douglafs, Wil-

liam Hay of Errol conſtable, Henry Lighton biſhop of Aberdeen, Alexander Irvine of Drum, and Richard Cornwall archdeacon of Lothian.

& ipsum liberatum, vel eo beneficio conciliatum iri, vel dum propin-
quorum adversum se injurias ulcisceretur, patriam gravi, & intestino
bello illigaturum. Hac ratione futurum, ut vel amico parato firmi-
ores, vel inimicis inter se dissidentibus expeditiores ad externa bella
Angli fierent.

XXVI. Hæc quidem minime stultè excogitata videbantur, nisi a-
nimi pusilli angustia ipsi suum beneficium corrupissent. Nam cum
ob eum redimendum majorem pecuniæ summam poposcissent, quàm
Scoti, ut tum res erant, vel promittere auderent, vel solvere possent,
ab eis inita ratio est, ut pro dimidio dos uxoris retineretur, pro altero
filii nobiliorum obsides darentur. Iacobus igitur ita liberatus domum
rediit decimo octavo quam captus fuit anno: à Christi adventu 1423.
Cum ad Regem suum visendum maximus concursus omnium ordinum
factus fuisset, gratulationes universorum excæpere statim querelæ eo-
rum, qui post Regis proximi mortem partim negligentia, partim culpa
gubernatorum omni genere injuriarum se affectos vociferabantur. Val-
terus Mordaci filius, Milcolumbus (1) Flaminius, & Thomas Bodius
gravissimè accusabantur. Hi, ut vulgus in præsentia placaretur, ali-
i in alias custodias inclusi, usque ad conventum proximum, qui in sex-
tum Calendas Junias erat indictus. Sed Flaminius, & Bodius damnis
aut persolutis, aut compensatis, & multa pecunia multæ nomine in
fiscum collata, dimissi.

CII. REX.

XXVII. REX interea ad undecimum Calendas Maii unà cum
Regina coronatus. Ipse in sede Regia à Mordaco patruale (quòd id
jus Comitum Fisanorum esset) collocatus. Proximis diebus multæ le-
ges in publicum utiles latæ: sed potissimum ad latrocinia compescen-
da, quæ superiorum aliquot annorum licentia tantum increverant, ut
contemptis legibus, & magistratibus jus in armis esset. Agitatum de-
inde de pensione Anglo ob redimendum Regem solvenda, ut aliqua
ratio iniretur. Nam cum patrimonium publicum tot bellis, & bella
secutis seditionibus domesticis à gubernatoribus partim condonatum
esset scelerum administris, partim de regno bene meritis, interim ac-
cepta pecunia pignori oppositum, Rex cum de suo solvere non posset,
civium imploravit auxilium. Proceres, qui liberos dederant obsides,
facile perfecerunt, ut decretum fieret: verum in pecunia præstanda
non eadem facilitate obtemperatum. Nam cum æstimatione rerum
mobiliùm cujuscunque generis facta, vicésima imperaretur in magna
pecuniæ penuria, rerumque aliarum summa copia, ac proinde (2) vi-
litate hominibus tributorum insolentibus, & exemplum in posterum
magis quàm præfens detrimentum metuentibus res visa est intolerabi-
lis. Nec potentiores calumnia in vulgus caruere, velut inclinato ab
ipsis in pauperiores onere. Maxime autem plebem gravabat brevis
solutioni dies statutus. Nam intra decimum quintum diem depende-
re tributum jubebantur: & si quis non solvisset, pecus ejus ad domi-
num fundi, vel juridicum cujusque conventus præfectum trahebatur.
Nec aris alieni, aut census, quem pro pensione quisque domino fundi
solvebat, exceptio quicquam ad imminuendum tributum valebat.
Nec minimum malum in acerbitate coactorum erat: qui non solum

(1) Predecessors to the lairds Boid and Fleming: some give them the stile of lords.

(2) The act of Parliament rateth the boll of wheat at 18 s. and the boll of bear at 12 s. at this time.

plebem vexabant, sed aut falsis rationibus, aut nomine impensarum magnam ejus pecuniæ, quæ in publicum usum colligebatur, partem avertabant. Eò etiam gravius erat præsens tributum, quòd laxiore imperio sub gubernatoribus habiti erant : qui omnibus in rebus animum populi sibi conciliare studebant, ne justis Regis desiderio aliquando caperentur. Ob eamque causam cum conventus tributum Roberto Regis patruo exigere permisissent, ille, ut benevolentiam popularem colligeret, quòd minus decerneretur, obstitit : seque affirmavit potius de suo eam pecuniam soluturum, quàm ut quisquam eo nomine gravaretur. Rex autem primam pensionem, eamque maligne contributam cum exegisset, idque cum pessima plebis gratia, præter belli laborem querentis hæc nova onera sibi imposita, reliquam exactionem remisit.

XXVIII. Capti in hoc conventu, & in custodias divisi Mordacus Dux Albinæ, filii ejus Valterus, & Alexander, & socer (1) Dunachus Comes Levinæ, & (2) Robertus Gramus, is, qui post aliquot annos Regem trucidavit : item viginti quatuor primæ nobilitatis viri. Sed reliqui non adeo diu post dimissi, Mordaco cum filio, & focero retentis. Eodem quoque die, quo captus fuerat Mordacus, Rex ejus arces in suam potestatem redigendas curavit, in Fifa Falcolandiam, in Taichia Dunum. Ex hac uxor ejus educta ad Tentallonem Lothianæ arcem missa. Iacobus filiorum minimus audita clade familiæ, collecta manu Britannodunum oppidum cremavit, & (3) Ioannem Stuartum Rufum Regis patrum, & cum eo triginta duos trucidavit. Ipse in Hiberniam profugit ; ibique paulo post decessit. Ibidem quoque mortuus est, qui cum eo fugerat Finelaus Lismorensis Episcopus, vir ordinis Dominicani, qui Iacobo erat auctor omnium consiliorum. Fugerat etiam in Hiberniam Valteri uxor cum duobus filiis (4) Andrea, Alexandro, & Arcturo notho : qui Iacobo tertio Rege domum reversi magnis honoribus sunt perfuncti.

XXIX. Eodem anno convocatis Sterlinum proceribus, producti è custodiis ad causam dicendam Mordacus cum duobus filiis, & focero. Judicium patrio more constitutum. Mos autem hic est. Eligitur (5)

(1) Some call him Duncan Lennox ; others write that Alexr. earl of Buchan married Elizabeth, daughter to earl Duncan Lennox, and had Duncan Stewart earl of Lennox, who had two daughters, Isabel Duchess of Albany, and Lillias, spouse to Allan Stewart, who in her right was made earl of Lennox, killed at Faw-kirk by Thomas lord Boid 1439.

(2) Brother to the lord Graham and to Patrick Graham, who, by the marriage of the daughter of David Stewart, earl of Strathern, was by the governor (labouring to strengthen himself) made earl of Strathern, and killed by Malcolm Drummond of Concrage, others say by sir John Drummond : he left a young son named Malise Graham, and this Robert tutor to him, vide cap. 46.

(3) He is styled by writers John Stewart of Dundonald, probably a bastard son of king Robert the 3d.

(4) This Andrew Stewart returned,

and was chancellor to king James 3d. lib. 12, capp. 27, 39. Lord Avendale, which he thereafter excambed with Ochiltree.

(5) Chancellor of the assize : the assizers were, Walter Stewart earl of Athol, Archbald earl Duglafs, Alexander of the Isles earl of Ross, Alexander Stewart earl of Mar, William Duglafs earl of Angus, William Sinclair earl of Orkney, George Dunbar earl of March, sir James Duglafs of Balvenie, sir Robert Stewart of Lorn, sir John ——— of Montgomery, sir Gilbert Hay of Errol constable ; sir Thomas ——— of Somerville, sir Herbert Herries of Terregles, sir James Duglafs of Dalkeith, sir Robert Cunningham of Klimmaurs, sir Alexander Lewiston of Callendar, sir Thomas Hay of Lochartquhart, sir William Borthwick of that ilk, sir Patrick Ogilvie sheriff of Angus, sir John Forrester of Corstorphine, sir Walter Ogilvie of Luntrethin.

qui præsit vir singulari prudentia, & auctoritate : ei dantur minimum duodecim assessores, qui crimina objecta audiant, & jurati de reo pronuncient. Hi fere ejusdem cum reo sunt ordinis, aut proximi, quoad fieri potest. Reo judicium rejectio datur, ubi justus numerus, id est duodenarius est confectus, aut ut fit plurimum, eo major, expensis criminibus, quod plures judicaverint, ei sententiæ statuitur. Hoc more tum selectis iudicibus, quorum non est operæ præcium nomina referre (erant certe omnes homines clari, & cum reis plærèque propinqua cognatione juncti) rei sunt perduellionis damnati. Eo ipso die duo juvenes, postridie pater eorum, et avus maternus capitali supplicio affecti in colle, qui assurgit contra arcem Sterlini. Fama quidem constans est, etsi à nemine scriptum reperiam, Regem ad Isabellam patruelis uxorem misisse patris, mariti, & filiorum capita tentandi gratia, an mulier ferox ex doloris impatientia (ut fit plærunque) animi secreta revelaret. Illam vero, etsi inopinato aspectu turbaretur, nihil tamen immoderatus locutam : tantum respondisse, siquidem vera fuerint objecta crimina, Regem rectè, & jure fecisse. Finito conventu missi a Rege (1) Ioannes Mongomerius, & Unfridus Cunigamius ad oppugnandam arcem, quæ in Marini insula in lacu Lominio nomine (2) Iacobi Stuarti profugî tenebatur, eam ad deditionem compulerunt. Nec adeo multo post (3) Ioannes Stuartus Dernelius (qui cæteris fere Scotorum ducibus in Gallia variis casibus absumptis, equitum inter eos præfectus erat) unâ cum Archiepiscopo Remensi in Scotiam venit, ad vetustum cum Gallis fœdus renovandum, ac matrimonium contrahendum inter Ludovicum Caroli septimi filium, & Margaritam Iacobi filiam, utrosque adhuc im-
puberes.

XXX. Quibus rebus perfectis anno proximo, qui fuit millesimus quadringentesimus vigesimus sextus, pacata omni Scotia intra montem Grampium Rex animum adjecit ad ulteriora perdomanda. Ac primum omnium Enernessæ arcem opportuno loco in ultimis Moraviæ finibus sitam refici jubet. Eò cum biennio post venisset ad jus dicendum, atrocinaque comprimenda, omnium familiarum principes ad se accersivit, præsertim eos, qui cum magnis catervis soliti erant è locis vicinis prædas agere, pacatis tributa imperare, ac vulgus ad vicium ociosis suppeditandum cogere. Horum alii mille, alii duo millia, nonnulli etiam plures latrones sibi dicto audientes habebant, ac bonos periculi metu tenebant obnoxios, malos, quibus apud eos perfugium certum erat, ad scelera patranda reddebant audaciores. Horum cum Rex alios minis, alios blanditiis illexisset, circiter quadraginta ex eorum ducibus in custodias inclusit : quorum causa cognita, duo maxime facinorosi Alexander Macrorius, Ioannes Macarcturius laqueo strangulati. Iacobus Cambellus ob cædem Ioannis Insulani viri clari inter suos capite luit : reliqui per custodias divisi, alii posterius supplicio af-

(1) Sir John Montgomery of Ardrossan predecessor to the earl of Eglinton.

(2) See the note on cap. 28. His mother Isabell being daughter to Duncan earl of Lennox, 'tis probable he had been destinate successor to that earldom : for Inchmerin is an isle of Lochlowmond in the Lennox.

(3) He was sixth of the house of Dernelly first lord of Aubigny in France, con-

stable of the Scots serving in the French war, cap. 22. predecessor to the earls of Lennox (for his son Allan Stewart, see lib. 11. cap. 8. and the notes on lib. 10. cap. 28. Lord Darnly married one of the heirs of the house of Lennox) : this John lord Dernelly was killed in battle in France anno 1429, his second son John Stewart, was lord Aubigny and father to Bernard.

festi, alii liberi domos dimissi. Ita principibus factionum vel cæsis, vel carceribus coërcitis, plebem ducibus orbatam nihil aufuram ratus benignè, & clementer admonuit cæteros, ut æquitatem colerent, neque certiores spem salutis ulla in re, quàm in vitæ innocentia collocarent. Id si facere in animum inducerent, apud se honorem, & præmia semper eis parata fore : sin minus, ex aliorum exitu exempla fumerent : & quid ipsis foret expectandum, discerent.

XXXI. Cæteris rebus ita compositis, adhuc habebat apud se Alexandrum Insulanum, unum post regem longe potentissimum. Imperabat enim omnibus Æbudis, ac Rossicæ præterea fertilissima regione per matrem, (1) Valteri Leslii Rossensis nuper Comitissæ filiam auctus erat. Is cum multa flagitiosè, multa crudeliter perpetrasset, atque in maximo metu versaretur : tamen per amicos Regem exorabilem est expertus. Benigne igitur appellatus, & præteritorum gratia facta, & in posterum spe ampla proposita, si legibus, & humanitati assuesceret, domum remittitur. Ille vero tantum abfuit, ut ob veniam, ac deinde libertatem à Rege acceptam gratiam habuerit, ut maximam sibi factam injuriam existimaverit, quòd in custodia dies aliquot fuerit habitus. Igitur ubi primum ad suos rediit, collecta manu hominum rapto vivere assuetorum, Ennernessam ingressus agmine pacato, hospitalitèrque acceptus oppidum in prædam suis permisit. Deinde expilatis ædibus ignem injecit : arcem frustra obsessam, cum in se rescisset parari expeditionem, relinquens in Abriam prope discessit. Ibi cum eo, quem habebat exercitu (habebat autem ad decem millia virorum in armis induratorum) opportunitate locorum fretus fortunam prælii experiri decreverat. Verum audito apparatu Regio, ex iis, qui alacriter ad prædandum secuti fuerant, duæ tribus eum deseruerunt, Catanei nempe, & Cameronii, quos illi suo more Clanchatan, & Clanchameron vocant.

XXXII. Hac parte virium destitutus, nec de cæterorum erga se animo certus iterum circumspicere latebras cœpit : ac dimisso exercitu cum paucis in Æbudas profugit : atque ibi cum suis de fuga in Hiberniam consultat. Sed cum nec illic à Regis ira se fore tutum speraret, ultimum perfugium experjundum esse ratus ad Regis anteperspectam clementiam. In eo quoque consilio cum inter spem, metumque dubius reputaret, quid scelerum prima defectione patrasset, quàm liberalem, & indulgentem Regis animum expertus esset, quanta perfidia, & crudelitate iterum grassatus spem secundæ veniæ sibi præcidisset, Regis erga se iræ tam justæ fortunas omnes, & salutem committere formidabat. Medium igitur inter fugam, & deditioem consilium exequi decrevit : ac deprecatores in aulam misit, per quos animum Regis ad lenitatem inflecteret. Ad id munus quanquam delegerat homines quietos, & à contagione sui sceleris alienos, ideòque principi non ingratos, tamen illi responsum aliud exprimere non po-

(1) This Sir Walter Lesly surnamed the Bold, son or grand-child to Norman Lesly of Lesly in Garioch, did great services in the wars of the German emperors : he married Eupheme Ross daughter to William earl of Ross, and in her right possessed that earldom : his only son Alexr. married a daughter of Robert earl of

Fife, duke of Albany governor, and left by her one daughter and heir Eupheme Leslie, see the notes on cap. 18. who dying unmarried, the earldom of Ross was seized by Donald, chief of the Clandonald, lord of the isles, who had married Eupheme Leslie, daughter to earl Walter Leslie, on whom he begat this earl Alexr.

tuerunt, quàm Regem eum non alioqui auditurum, nisi fidei suæ commissum : cum absente nihil tranfacturum. Alexander omnibus periculis circumspēctis, cum nihil adversus iram Regis tutum sibi prospiceret, tempore, & loco ad id electo se ei permittere statuit. Ita enim supplicem violandi verecundiam se ei injecturum. Itaque occultus Edimburgum, ubi tum Rex agebat, venit : ac lineo tantum amiculo tectus magis, quàm vestitus eo die, quo memoria resurrectionis Dominicæ magna ceremonia celebrabatur, ad genua Regis supplicem se dejecit : ac oratione ad misericordiam composita, se, salutēque suam ei credit. Movit circumstantes habitus, locusque, & tempus, ac tanta & tam subita fortunæ mutatio. Regina, proceresque qui aderant, pro eo Regem deprecari hæcenus moverunt, ut juberentur sacrorum finem expectare. Interea Rex omnia secum perpendens, cum nec tutum existimaret, hominem potentem, factiosum, & perfidum impune dimittere incolumem, aliquidque tribuere Reginæ precibus vellet, optimum factu ratus, ut vivum in custodia firma retineret. Ita fore, ut & sibi opinionem (1) clementia pareret, & illi potestatem novi sceleris patrandi auferret, & plebis prospiceret securitati, & exemplo licentiam aliorum reprimeret. Illum in Tentallonem mittit, matrem mulierem ferocem in Æmonam insulam relegat, ut quæ filium subinde ad nova scelera impulisse credebatur.

XXXIII. Ita inhibita Alexandri licentia, nondum tamen in regionibus ad septentriones porrectis res omnino tranquillæ fuerunt. Nam & Catanei, & Cameronii, qui superioribus annis Alexandrum deseruerant, orto inter ipsos dissidio, tanta contentione animorum, & virium pugnarunt, ut multis Cataneorum trucidatis, Cameronii pene omnes extincti fuerint. In Æbudis quoque, quæ relegatione Alexandri quieturæ videbantur, novum excitavit motum Donaldus Balochus Alexandri frater patruelis, velut injuriam propinquo illatam ulturus. Ad hunc tumultum comprimendum (2) Alexander, & Alanus Stuarti, hic Cathanesiæ, ille Mariæ Comes, coacta popularium manu obviam Donaldus in Abriam (ubi excensurum fama erat) profecti adventum ejus præstolabantur. Ille, cum eos incompositos, sine castris, sine excubiis agere comperisset, de quarta vigilia suis sine tumultu expositis necopinantes, & semisomnes aggressus magnam stragem edidit. Perit ibi Alanus cum suis fere omnibus. Alexander trepida fuga cum paucis evasit. Hoc successu Donaldus ferocior totam Abriam, nullo resistere auso ferro, flammæque latè pervastavit. Sed audito Regem majore in se apparatu venire, præda amplissima in naves congesta, in Æbudas rediit. Rex ad Stephanodunum progressus populationis sceleratissimæ vestigia conspicatus, ingentēque irarum molem in animo versans, cum jam trajecturus in insulas foret, familiarum principes ad eum supplices venerunt, negantes quicquam consilio publico actum. culpam in Alexandrum, hominesque egentes, & facinorosos conferebant. Rex ita demum se hanc purgationem admissurum respondit, si sceleratos comprehensos sibi ad supplicium traderent. Ad id cum suam operam pollicerentur, partem eorum ad latrones conquiendos dimisit : reliquos obsidum loco apud se retinuit. Qui remissi domos erant, multos è latronibus occiderunt : trecentos ad Regem victos adduxerunt.

(1) Al. clementiæ.

earl of Athol : I find not that he had any posterity.

(2) Alexr. was natural son to Alexr. earl of Buchan. Allan was son to Walter

Nam Donaldus ipse metu pœnæ profugerat : omnibus laqueo gula fracta.

XXXIV. Hoc latronum supplicium et in Æbudis, proximisque regionibus omnia paulo fecit pacatiora ad tempus, amen inquieta sceleratorum ingenia non sunt passa eam tranquillitatem esse diuturnam. Emiserat Rex è custodiis nobilium precibus exoratus duos Angulos Dufum, & Moravium latronum duces. Hi furore in se verso, pari ferè numero congressi (alebant enim è plebis rapinis latrones quisque ad mille ducentos) adeo pertinaciter conflixerunt, ut vix ex utrisque superessent cladis nuncii. Alii enim duodecim, alii novem ei prælio superstites fuisse prodiderunt : Regi certe utrisque pariter infenso vix reliquerunt, unde pœnas expeteret.

XXXV. Nec tamen horum calamitas Macdonaldum retardavit à solita immanitate. Erat is insignis latro in Rossia natus : qui impunitate superiorum temporum pravum ingenium incitante diu in vicinos grassatus fuerat. Unum præter alia insigniter crudele facinus ejus narratur. Cum vidua mulier ab eo spoliata vehementer quiritaretur, atque identidem clamaret se ad Regem querimoniam delaturam, & tu, inquit, quo minore molestia illuc pervenias, ego quoque te juvabo : advocatòque fabro soleas equinas plantis ejus clavis ferreis affigì curat : nec hac injuria contentus, etiam verborum contumelias adjecit, eam adve sus asperitates viarum sic munitiorem fore : ac per ludibrium prætereuntibus ita confixam ostentabat. Mulier ferox contumeliis magis accensa, quàm deterrita, ubi primum iter tolerare poterat, ad Regem profecta rem ordine denarrat. Rex, qui & ex aliis idem audierat, & auctorem facinoris in vinculis habebat, mulierem consolatus brevi ejus sceleris pœnam in inventorem redundaturam promisit : prolatoque è carcere Macdonaldo cum duodecim sociis clavis ferreis confixos triduo per urbem circumduci jubet, novi supplicii causa per præconem populo indicata. Deinde ducis corpus capite truncum, duodecimque socios laqueo strangulatos in cruces propter vias attolli jussit.

XXXVI. (1) Hæc nova eorum scelera, quos impetrata semel venia non represserat, Regem acriorem in Donaldò Insulano perquirendo fecit. Igitur eum cum rescisset apud Regulum quendam in Hibernia latere, per legatos ad supplicium reposcit. Regulus veritus, ne si tanto terræ, marisque spatio vivum transmitteret, elaboretur, idque malevoli sua fraude factum calumniarentur, occisi caput legato deferendum dedit. Latrociniiis apertis hac diligentia cohibitis, Rex occultiora crimina, & pravas consuetudines tollere aggressus, viros claros, prudentia, & sanctitate commendatos ad id munus elegit : eisque potestatem dedit, ut lustrato regno querimonias omnium audirent, & crimina, si qua ad eos deferrentur, de quibus ordinarii judices vel per metum non audent : vel per odium, favorève non deberent, aut nollent, de iis ipsi cognoscerent. Addidit & ponderum, & mensurarum cor-

(1) Sic resolvat : negotium quod attinet ad hæc nova eorum scelera, quos impetrata semel venia non represserat, id, inquam, negotium, quod præteritorum gratia facta eos non represserat, Regem acriorem fecit. The new crimes of Angus Duff and Angus Murray, and of McDonalld and his accomplices, was not mere-

ly the thing that made James I. keener than he was before in making strict search for Donald Balloch, cousin german to Alexr. lord of the isles, but these their crimes attended with this particular heinous aggravation, that they had committed them, after the king had pardoned their former or old offences.

rectorem, rem maxime necessariam : cum non solum in singulis urbibus, sed etiam prope domibus diversæ mensuræ essent : & in conventu leges eâ de re saluberrimas fecit : & mensuras ferreas certis in locis custodiri iussit : & qui ad eam publicam formam cæteras conformaret, per omnia fora, & conciliabula misit, gravi pœna indicta, si quis alia mensura, quàm publicè signata uteretur.

XXXVII. Hæc dum molitur ad usum publicum anno millesimo quadringentesimo tricesimo, quartodecimo die Octobris nati sunt eugemini. Ob id cum publicum gaudium celebraretur, Rex quoque, ut aliquid & ipse ad popularem læticiam adjiceret, nobilibus viris nonnullas offensas condonavit : quorum principes erant (1) Arcibaldus Duglassius, (2) & Ioannes Kennedus : qui, quòd de statu publico, & regi administratione temere, ac liberius, quàm oportebat, locuti fuissent, Duglassius in arcem lacus Levini, Kennedus Sterlinum relegati fuerant. Addidit etiam animi reconciliati erga Duglassium signa, quòd ipsum liberis baptizandis testem adhibuit : quæ res inter significationes, & honoris, & necessitudinura causas haberi solet : filium quoque ejus inter equites, qui ad publicæ læticiæ testificationem creati sunt, esse voluit.

XXXVIII. Cæteris regni partibus perpurgatis, ad ecclesiasticum ordinem instaurandum se retulit. At sacerdotes per magistratum corrigi non poterant. Jam enim diu per totam Europam Regibus bello impeditis paulatim sacrificulorum ordo jurisdictioni eorum se subtraxerant, unique Pontifici Romano parebant. Is autem vitii eorum indulgebatur, quòd rem quæstui sibi videret esse : & licentiam fovebat, ut per ordinis ejus potentiam Reges sibi magis obnoxios haberet. Igitur Rex, qua una ratione poterat, obviam ire eorum tyrannidi statuit. Nam cum præterita emendare, & homines honoribus indignos ex ec, quem semel occupaverant, loco exturbare perspiciebat in sua potestate non esse, in futurum sibi providendum ratus, ad scholas literarum ordinandas animum intendit : easque liberalitate, & favore prosequendas : quòd hoc omnium ordinum esset seminarium : & inde quicquid uila in reipublicæ parte magnum, & excellens foret, velut è fonte promanaret.

(1) Fifth earl of Duglass, son to Archibald Tyneman : he was before stiled earl of Wigton : he married Mauld Lindsey daughter to David earl of Crawford : she bare tō him William and David, execute in the castle of Edinburgh, lib. 11. cap. 17. and Beatrix mentioned there : however this was a friendly prison ; for the laird of Lochievin had married another daughter of the same earl of Crawford.

(2) Tho' all the rest of our writers call him so, yet, says Mr. Crawford, it is a mistake, his name being Gilbert Kennedy, who lived all the days of K. James I. and II. as is clear by the register, and by the genealogy of that house. Sir Gilbert Kennedy of Dunure in Carrick got the only trust of keeping Mary Stewart, daughter to king Robert 3d. Marion Maxwell his second wife procured this lady's affection to her eldest son, called James Kennedy, who first begot her with

child, and thereafter married her, his father sir Gilbert providing his whole lands to him, altho' against his will : but Gilbert, eldest son to sir Gilbert, by a former marriage, falling out with his brother for this cause, killed him in combat, and thereafter died in France without children, as did also his brother Hugh Kennedy mentioned before, and Alexander and Rolland. This James had two sons by the king's daughter, Gilbert first lord Kennedy here spoken of, and James Kennedy bishop of St. Andrews : his wife after his decease, married George the first earl of Angus ; so that William earl of Angus was half brother to this Gilbert and bishop James : 3dly she married lord Graham, and 4. she married the laird of Edmondston. Gilbert's son, and successor (begotten of Katherine Maxwell, daughter to the laird of Carloverock) was John, mentioned in the days of king James 3d.

Neque solum doctores literatos præmiis illexit; sed ipse plærunque disputationibus eorum aderat: & quodcumque ocium ei à rebus civilibus erat, literatos sermones libenter audiebat; falsamque opinionem ex animis hominum nobilium vehementer contendebat eximere, quòd literæ à rebus gerendis homines ad ocium, & ignaviam traducant, animosque militares molliant, & omnes generosos eorum impetus aut frangant, aut debilitent: literarumque studia ad monachos homines alioqui inutiles velut in ergastulum (1) relegabant. Verum illi, ut à majorum simplicitate, & parsimonia degeneraverant, ita ab animi cultu ad corporis curam se totos contulerant: nec in reliquis sacerdotibus minor erat eruditionis contemptus, ex ea maximè causa, quòd sacerdotia vel ignavissimis nobilium familiarum hominibus, & ad auras vitæ partes prorsus ineptis mandabantur: vel fraude Romanensium intercipiebantur. Eratque omnino sacerdotium nihil aliud, quam opere, nec semper in rebus honestis navatæ precium.

XXXIX. Accesserat & aliud malum ad corrumpendam disciplinam ecclesiæ vel maximum, ordines fratrum mendicantium. Hi cum initio simulatione vitæ severioris facile populo imposuissent, ut eos libentius, quàm suos Curiones & animis, & corporibus juxta crassos audirent: & Curiones, ut quisque ditior erat, ita suum munus maximè fastidiret, cum fratribus (ita illis vocare se placuit) transigebant, ut pensione annua eos conducerent ad paucas conciones ad plebem singulis annis habendas. Ipsi in urbes ad ociosas cantiunculas, velut magico ritu ignari quid dicerent, se congregarunt: neque curiam quilibet suam, nisi cum decimæ colligendæ erant, unquam respiciebant: paulatimque etiam sese à psallendi certis horis in templis levi quidem illo, sed quotidiano tamen labore exemerunt, conductis pauperibus sacrificulis, qui vicem ipsorum fungerentur in canendo, & missificando: certoque psalmorum penso, quod in singulos dies imperabatur, emurmurando colluderent, & nunc alternis versibus contententes, nunc choros inter actus adhibentes tragædiæ speciem exhibebant, quæ Christi morte imaginaria claudabatur. Fratres quoque eorum mercenarii nec audebant conductores suos offendere, à quibus omnino pendebant: nec insolentiam cum avaritia conjunctam ferre poterant. Itaque velut media quadam via inita, ut facilius ad persolvendam pensionem eos cogerent in luxum, & libidinem eorum populo secundo sæpe acerbè declamabant: & cum ad illos metu continendos, & vulgus conciliandum satis debacchati essent, sibi quoque cum in gente sacerdotum essent, in tempore prospiciebant: docendo utcumque alia essent, ordinem tamen sacrosanctum esse, nec profano magistratui ullam in eos esse animadversionem. Deo soli, & Pontifici Romano (cui par quodam modo cum Deo esset potestas) eos permittendos. Et qui simul cum luxu crescente avaritia, non satis magnum ab illis quæstum sperare poterant, novam sibi fratres tyrannidem pepererunt concione conversa ad operum merita. Inde natum purgatorium, & animarum, quas ibi visum erat Pontifici detinere lustrationes per missæ sacrificium, per aquæ benedictæ aspersiones, per eleemosynas, stipes oblatas, indulgentias, peregrinationes, reliquiarum venerationes. Hæ nundinationes cum per fratres exercerentur, brevi sibi imperium in vivos, & mortuos vendicarunt.

(1) Here it is obvious, that homines ly for monks, is the nominative to relegant, gentlemen of those times, who thought learning below them, and fit on-

XL. Hoc in statu Jacobus primus cùm in Scotia rem ecclesiasticam reperisset, hæc disciplinæ veteris instaurandæ compendiarium viam exillimavit, si viri boni, & docti sacerdotiis honorarentur. Ut autem æmulationem literas discentium accenderet, præfectos gymnasiolorum admonuit, ut quoniam ipse curis publicis impeditus singulos cognoscere non posset, juvenes virtute, & eruditione præstantes sibi commendarent, quos ad honores ecclesiasticos promoveret. Qui non solum doctrina, & exemplo plebi utiles esse possent, sed tenuiores etiam suis opibus juvare, & paupertatem eorum hæcenus sublevare possent, ne bona ingenia per inopiam cogerentur literis relictis ad sordidas artes se conferre. Ut autem boni alacrius animum ad bonas artes intenderent, & ignavi unam ad honores viam per virtutem esse intelligerent, studiorum gradus distinxit, ut sciretur, qui quibus sacerdotiis potirentur. Quam rationem, si qui secuti sunt, Reges tenuissent, certe ad hæc tempora perventum non fuisset, quibus nec populus sacerdotum vitia, nec sacerdotes vitiorum remedia pati possent. Nec Rex ignorabat ecclesiam in gravissima, quibus tum laborabat vitia, ob immodicam opulentiam fuisse prolapsam: nec profusionem pecuniæ in monasteriis ditandis, & arario exhauriendo in superioribus Regibus probavit: Davidemque alioqui Regem optimum sæpe illa sua pietate multum à multis laudata, regno damnosum fuisse prædicabat: ipse tamen velut æstu quodam consuetudinis abreptus non se potuit abstinere, quo minus ordini Carthusiano cœnobium prope Perthum ædificaret: & magnis proventibus locupletaret.

XLI. Illud in eo nescio an maximè fuit admirandum, quòd inter rerum maximarum curas, ne infima quidem sua diligentia minora putaret, è quibus aliqua in publicum redundaret utilitas. Nam cum per assidua bella, quæ post Alexandri tertii mortem prope centum quinquaginta annos Scotiam exercuerunt, toties spoliatis, atque incensis urbibus, juventute ad studia armorum conversa, cæteræ artes negligenterentur, opifices omnis generis è Flandria præmiis, & immunitatibus propositis excivit, urbeque prope vacuas (quod nobilitas veteri instituto in agris se contineret) hoc genere hominum replevit: neque speciem tantum, & frequentiam antiquam oppidis ita restituit: sed magnam ociosorum turbam ab inertia ad laborem traduxit: effecitque, ne quod parvo sumptu domi confici posset, magno precio foris pararetur.

XLII. Cum omnes regni partes labefactatas ita commodis remediis confirmaret, incurrit tamen in gravem suorum indignationem ob duas maxime causas. Altera quidem in speciem erat levior, sed unde omnibus fere populis omnium fere calamitatum oritur initium. Nam pace undique parta, ocium, luxus, & libido primum se, deinde cætera perdendi est consecuta. Hinc sumptuosa convivia, & nocturnæ, diurnæque computationes, & personatæ saltationes, & peregrinarum vestium delitiæ, & laxitas ædium non ad usum necessarium, sed ad oculorum voluptatem comparata, & corruptelæ morum elegantia nomine commendatæ, & omnibus in rebus ritus patrii contemptus: nec quicquam satis honestum, & decorum, nisi novum, & insolitum. Harum omnium rerum culpam in Anglos, qui Regem secuti in aula versabantur, vulgus libenter à se transferebat: neque tamen verbis flagitia vehementius damnabat, quàm voluptates studiosè amplectebatur. Sed huic pesti Rex quantum poterat, & legibus latis, & exemplo domestico resistebat. Ipse enim non modo cultu corporis, & frugalitate intra privati copiosioris modum se continebat: sed si quid immoderatum

ratum ulla in vitæ parte apud quenquam conspicabatur, vultu, & plærunque verbis id sibi ingratum esse ostendebat. Ita cohibitus est latè grassantis luxuriæ cursus, magis quàm nova intemperantia extincta, & vetus parsimonia reducta.

XLIII. Alterum crimen primum inimicorum sermonibus est celebratum : deinde in perniciem publicam erupit. Regis patruus Robertus, & patruelis Mordacus, penes quos regimen civium multos annos fuerat, cum ipsi regnum appetere, nec Iacobum è medio tollere possent, quod proximum erat, hominum animos ita sibi conciliare studerant, ut Regis desiderium non adeo magnum potentioribus relinquere : tantaque moderatione fere omnibus in rebus usi erant, ut eorum imperium admodum tolerabile multis, ac prope optandum videretur, si Valterus Mordaci filius populariter, & moderatè se gessisset. Potentiores enim ita munificentiae specie amplectebantur, ut agros Regios ab aliis occupari permiserint, aliis ipsi donaverint : & in gratiam quorundam res iudicatas resciderint, & exules restituerint. Inter eos autem unum insignem, & præpotentem Georgium Dumberium Marcianum Regulum, qui exul patriæ damna plurima, & gravissima intulerat : quibus rationibus conciliatos proceres sperabant nunquam de Rege accersendo acturos. Iacobo autem sine liberis defuncto regnum ad se sine æmulo perventurum, aut si forte ille ab exilio redisset, suam factionem tam potentem fore, ut à vi, etiam sub principe parum æquo securi essent. Verum Rege reverso, & vetere patruis gratia novis Valteri injuriis, & flagitiis prope rescindita, satis apparuit nihil esse popularius iusticia. Igitur populo non modo patiente, sed etiam favente Mordaco patre cum duobus filiis extinctis, tertio exulante non eorum modo bonis Rex auctus, sed Ioannis Comitis Buchaniæ, qui (1) sine liberis in Gallia decessit, & Alexandri Comitis Marriæ, qui & orbus, & nothus domi mortem obiit, de quo pauca obiter dicenda videntur.

XLIV. Alexander igitur ex Alexandro Roberti Regis filio natus in adolescentia malis perditorum hominum consiliis usus ductorem se latronibus præbuerat : verum cum ad virilem pervenisset ætatem mores adeo mutaverat, ut alius planè videretur. Igitur vitiis paulatim decrefcentibus, & accedente consilio, ita se domi, forisque gesserat, ut præclaram sui memoriam ad posteros transmisserit. Nam & domi ad Harlaum Insulanorum impetum magna cum cæde repressit : & bellum periculosissimum in ipso ortu extinxit : & cum multis opibus benè partis, prædiisque fructuosis coëmptis vicinos anteiret, non tamen ocio, & voluptati se dedit : sed in Flandriam cum firma popularium cohorte profectus (2) Carolum Burgundum adversus Leodienses se-

(1) Without male issue. He left only a daughter married to the lord Scaton : he was younger son to Robert the governor : some think the king claimed that estate, as nearest heir to Alexander earl of Buchan ; because the governor, who had gifted it to his son John, had no right to alienate any part of the king's estate.

(2) Others read Philippum ; for say they, Charles duke of Burgundy was not born at this time : there were in all but 4 dukes of Burgundy, 1. Philip the hardy about the year 1380. 2. John the

the proud his son was killed by Charles Dauphin of France, anno 1419. The 3d. Philip the good his son. 4. Charles the warlike his son, 1466. so this behoved to be either John the proud, or Philip the good ; but John the proud being in continual dissention with the Dauphin all his time, had no wars with these people ; and we read that Philip the good had. Others would have us to read Ioannem, meaning John the proud, who say they, killed 30,000 of the Liegeois in 1408.

cutus, ex eo bello rem, & laudem retulit : (1) opulenti etiam nuptiis in Hollandia Batavorum insula auctus est. Sed cum peregrini hominis imperium Batavi non ferrent, inde reversus classem comparavit ingenti quidem sumptu, nec magno tamen emolumento, ut adversus homines terrestribus. & navalibus copiis instructissimos. Tandem numerosam eorum classem Dantisco redeuntem adortus, ea capta, & spoliata, nautis cæsis, ac navibus succensis, damnum acceptum hosti multiplex reddidit : atque ita ferociam eorum fregit, ut centum annorum inducia postularint, & accæpeint. Idem quoque gregem nobilium equarum è Pannonia usque adducendum in Scotiam curavit : cujus soboles in multos post annos duravit. His igitur Comitibus longè ditissimis sine prole defunctis Buchania, & Marria eorum patrimonium ad Regem jure pervenerunt : ita trium, qui Roberto secundo Regi ex uxore posteriore nati erant fratrum solus ipse bonis potitus est : sed non sine hominum nobilium largitionibus assuetorum indignatione, quòd Rex è tam opulenta præda nihil ipsis decideret.

XLV. Accessit ad hanc & altera causa recentior, quòd quasdam à Roberto, & Mordaco postremis gubernatoribus largitiones factas tanquam injustas revocaverat. In his duæ erant insignes : Georgius Durnius hostis publicus denunciatus, deinde parte bonorum restituta, revocatus à Roberto fuerat. Ei successerat filius Georgius, multis gaudentibus antiquam, & nobilem, & sæpe de patria benè meritam familiam in pristinam dignitatem rediisse. Sed Regi, dum in jus fisci diligentius, ne dicam acerbius inquit, visum est potestatem ignominia demenda, exules revocandi, & bona ob crimen perduellionis in fiscum illata restituendi majorem esse, quàm ut eam alieni vicarius imperii, & qui tutoris loco eligatur, usurpare debeat : quando etiam largitiones in Regum ætate immatura factæ possint ex veteri Scotorum instituto revocari, nisi à Regibus ætate maturis confirmentur. Igitur Jacobus, ut Marcianos homines bellicosos, Angliæ vicinos in suam potestatem sine tumultu revocaret, Georgium apud se retinet. Literas ad arcis Dumbari præfectum scribit : imperat, ut eis perlectis arcem Gulielmo Duglassio Angusiæ Regulo, & (2) Adamo Hepburno Halensi, ad eam recipiendam missis, statim traderet. Georgius, cum quereretur se nullo jure patrimonio spoliari ob crimen alienum, cujus etiam ab eo, qui summæ rerum præerat, venia fuisset impetrata : Rex, ut ejus animum placaret, & clementiam apud vulgus ostentaret, cum (3) Buchania donavit. Hoc Regis factum cum pro cujusque ingenio, & studio variè celebraretur, incidit alterum quoque, quod vehemen-

(1) The lady Jacquette countess of Holland and heir thereof, forsaking her husband the duke of Brabant, married first Humphrey duke of Gloucester, and then this earl of Mar. — He died about the year 1434, and in a chartulary belonging to the king's college of Aberdeen, is designed earl of Mar and Garioch, and king's lieutenant, 7mo. Kalendas Augusti obitus magnifici ac potentis domini Alexandri Stewart comitis de Marr, & de Garwyach ac locumtenentis domini regis Scotorum, de quo commemoracio 8 s. de le Newlandis.

(2) A fatal house to their retainers : for they rose by the Dunbars in the decay

of the Englishmen's power in Scotland, regnante Davide 2do; the first of the house of Haills being an Englishman, a captive, afterward follower of the earl of March : at the first banishment of the Dunbars under king Robert the 3d they followed the Douglasses, which was the second step of their rising : the 3d was by the forfeiture of the earls of Duglass, whereby they got many lands and were made lords of parliament. The 4th was by the forfeiture of the duke of Albany and slaughter of king James 3d at Bannockburn, at what time they were made earls.

(3) Made him earl of Buchan, but wanting heirs it fell back to the crown.

ter mortem ei acceleravit, altius mihi ab initio repetendam.

XLVI. Dicitur est à nobis Roberto secundo Regi tres ex concubina filios natos : quos ille, (1) quanquam ex Eufemia uxore Valterum, & Davidem, alterum Atholiæ, alterum Ierniæ Comitem haberet, tamen eorum matre mortua concubinam uxorem duxit, ut ejus filios per matrimonium illud legitimos factos regni hæredes relinqueret : ac moriens etiam penes natu maximum regnum reliquit : penes secundum præter opes maximas etiam (2) regni procuratio fuit : tertium aliquot regionum constituit Regulum. In hac parte, etsi alterius uxoris liberi se affectos injuria putabant, tamen quia ætate, & opibus erant inferiores, iram in præsentia tacitam continebant. Eorum quoque potentiam imminuit Comitis Ierniæ mors, qui unica relicta filia decesserat. Ea Patricio Gramo adolescenti nobili (3) e familia illa ætate potentissima uxor data. Melissum Gramum ex ea genuit. Nec parentes diu superstites fuere : & puer paucis post annis adhuc adolescens in Angliam erat missus obses, dum pecunia Regi redimendo promissa solveretur. Atholius autem, etsi rebus omnibus adverse factioni inferior, nunquam tamen studium tollendi propinquos omisit : neque spem recuperandi regni abjecit : & quia ad vim apertam erat impar, callidè discordias eorum fovebat : & periculis insidiabatur : donec ejus maximè consilio amplissima familia ad paucos fuit redacta. Multi enim crediderunt eo auctore Davidem Roberti Regis filium fuisse sublatum. Nec Jacobus ejus insidias fugisset, nisi procul domo in Anglia bonam vitæ partem transgisset.

XLVII. Auctor enim erat Fife Comiti, ut fratre ignavo è medio sublat., regnum occuparet. Cùm Rex liberorum orbis, & fraternæ libidini obnoxius ex mœrore subito (4) discessisset, unus erat regni gubernator cum liberis, qui spem ejus impediret : quippe homo impiger, divitiis, potentia, auctoritate, in vulgus item gratia, & liberis florens. Ea res cum ejus consilium nonnihil remoraretur, Roberto quidem morte naturali, ac Ioanne filio ejus in prælio ad Vernolium sublato, ad pristinas cogitationes animum multo acrius intendit ; atque omnes ingenii nervos in id unum contulit, ut Iacobum liberaret, & eum cum Mordaco, liberisque ejus committeret. Hi cum pariter incolumes stare non possent, utercunque cecidisset, se uno gradu propius admotum ad spem regni prospiciebat. Iacobo demum reverso in patriam, ipse omnes machinas admovebat, ut Mordaco exitium maturaret : per homines idoneos crimina adversus eum subministrabat. Ipse judex in eum, filiosque ejus federat. Iis quoque extinctis, supererat unus Iacobus cum unico filiolo puero nondum sextum annum ingresso. Eo quoque conspiratione procerum interempto, non dubitabat, quin ipse, qui solus è stirpe Regia reliquus erat, ad rerum gubernacula admoveretur. Atholius igitur dies noctesque his cogitationibus sollici-

(1) Supple, adamans, deamans, vehementer, vel unice amans, i. e. of whom he being most passionately fond: such an ellipse is usual in expressing great passions, as in that of Virgil, Quos ego—sed motos, &c. and in that of Terence, Egone illam ? quæ illum ? quæ me ? quæ non ?

(2) The government.

(3) Brother to the lord Graham.

(4) Ex vita ista discedo, tanquam ex hospitio, non tanquam ex d. mo. commo-

randi enim natura deversorium, non habitandi dedit. O præclarum illum diem, cum ad illud divinorum animorum concilium, cœtumque proficiscar, et cum ex hac turba & colluvione discedam ! Cic. de tenebr. In other places simply discedere : also vita or è vita cedere, excedere, è corpore excedere ; and excessus vitæ, or excessus simply for death, or the soul's quitting or going out of the body.

tus, tamen suas cupiditates occultas continebat : ac per simulationem favoris erga Regem in propinquis tollendis operam ostentabat : idque unum agebat maximè, ut alieno scelere suas opes augetet, adversariorum imminueret.

XLVIII. Interea Meliffus Gramus (quem diximus obsidem Anglis datum) à Rege, dum in publicum patrimonium diligentius inquiri, Iernia est spoliatus, quod eam comperisset avo ejus materno ea lege datam, ut deficiente stirpe mascula ad Regem rediret : (1) feudumque esset masculinum, ut interpretes juris nunc loquuntur. Ea adolescentis innocii, & absentis, & obsidis calamitas multos ad commiserationem, Robertum vero ejus tutorem pene ad insaniam redegit. Is enim cæteris impatientius propinqui sui casum ferens Regem non cessabat palam injuriæ accusare. Cum autem in jus ad causam dicendam vocatus non affuisset, (2) ei aqua, & igni interdictum est. Ob hæc ferociore animo, velut nova injuria laceffito ad vindictam pronus cum eis consilia secreta coquebat, qui vel multati bonis fuerant, vel amicorum supplicia quantumvis justa, tamen iniquo animo ferebant, vel Regem avaritiæ infimulabant, quòd ad rem attentior ipsos parum pro expectatione fuerat remuneratus. Ad hæc non solum ad interitum redactas nobiles familias deplorabant, sed & (3) tutelam adolescentium nobilium, quæ præmia virorum fortium solebant esse, penes Regem esse. Ad unum omnes regni opes congeri : cæteros sub ingrato laborum aëlimatore in miseriis, & inopia contabescere. Hæc autem quod de tutelis exprobrabat, hujusmodi est. In Scotia, & Anglia, & nonnullis Galliæ regionibus mos est, ut mortuis parentibus pueri nobiles ad vicesimum primum usque annum in eorum tutela manent, quorum sunt beneficiarii : fructusque agrorum (præter sumptus ad pupillum alendum necessarios) & præterea dotes ab uxoribus pupillis datæ ad hujusmodi tutores redeant. Hæc autem tutelæ, vel (ut vulgo appellantur) custodiæ, cum aut modica pecunia propinquis vendi, aut bene meritis plerunque donari solent, qui inde ex emptione lucrum, vel ex donatione præmium sperabant, angebantur eas ad Regem unum pervenire : neque tacitum suum dolorem ferebant.

XLIX. Hujus generis querelæ cum ad Regem perlatae essent, id factum velut necessarium excusavit. Patrimonium enim publicum ita per superiores Reges, & gubernatores extenuatum, ut nec familia principe digna, nec comitatus honestus haberi, nec magnificentia erga legatos exteros exerceri posset : nec hanc diligentiam Regis in pecunia honestis rationibus paranda esse inutilem nobilitati, cui nihil magis adversum sit quàm inopia publica, dum Reges quo carere non possunt, id per vim à ditioribus extorquere conantur, aut plebem coguntur exigendis tributis vexare. Multoque minus in publicum obesse Regum parsimoniam, quæ modum donationibus immodicis imponit, quàm profusionem, quæ suis consumptis sine modo in aliorum bona debacchatur. Hoc responso Rex æquioribus satisfecit : iniquiores vero, qui magis conquerendi causam, quàm criminum justam expurgationem quærebant, vehementius ad maledicendum excitavit.

(1) Fee or land provided to the fiar and his heirs male only. This Malise Graham is the first earl of Monteith of that surname.

(2) He was denounced rebel and put

to the horn.

(3) Wards of heirs minor, holding ward and relief : it hath the name from guarding and protecting the heir, altho it be his greatest hurt.

L. Hoc statu rerum in Scotia, legatio è Gallia advenit, quæ petebat, ut Margarita Iacobi filia Ludovico Caroli septimi filio jamdudum desponsa ad sponsum mitteretur. Ea aliam Anglorum legationem excivit. Angli enim ab alienato ab eorum amicitia Burgundo, & (1) defectionem moliente, Lutecia, cæterisque provinciis transmarinis tumultuantibus, ne cunctis regni viribus in bellum Francicum inclinatis, Scoti ab adversa parte eos adorirentur, & fœderis cum Gallis renovationem, & nuptias impedire nitentur: atque ad fœdus perpetuum cum ipsis, qui in eadem insula nati ejusdem linguæ participes essent, feriendum adhortarentur. Id si facerent, seseque jurarent eodem, quos Angli, amicos, inimicosque habituros, pollicebantur suum Regem Beruico, Rosburgo, cæterisque omnibus locis, & agris, qui juris controversi habebantur, cessurum. Scotus eam petitionem cum ad omnes omnium ordinum, qui Perthi erant congregati, retulisset, post longam ea de re disceptationem ordine ecclesiastico in duas factiones diviso, succlamatum est à nobilitate se fraudem Anglorum agnoscere, qui novo isto fœdere veterem cum Gallis amicitiam solvere conentur, ut Scotos antiquis amicis spoliatos sibi facilius obnoxios redderent, dum aliis curis liberi in id bellum totis viribus incumbere possent, eo spectare tam benignam Anglorum pollicitationem. Se vero antiquo fœderi staturos, nec à fide semel promissa discessuros. Hac parte repulsi Angli à precibus ad minas transeunt: & amicitiam sequentibus bellum denunciant: filiamque si Rex inimico Anglorum desponsam in Galliam transmitteret, se iter, quoad possent, impedituros, illamque, & comites ejus in suam potestatem redacturos: classem enim jam se ad id paratam habere.

LI. Hæc legatorum comminatio adeo Regem non deterruit, ut ornata classe, magnoque comitatu nobilium virorum, ac sceminarum imposito, celerius quam constituerat, filiam solvere cogeret, ut Angli consilia præveniret. Verum quò minus in manum hostium devenirent, magis numine propitio, quam humana providentia factum videri potest. Nam cum non longè ab eo loco abessent, ubi in insidiis collocati Angli Scotorum adventum præstolabantur, ecce repente classis Belgica apparuit, quæ vinum è Rupella in Flandriam portabat. In eam (quod (2) Burgundus non adeo pridem Gallo reconciliatus hostes ejus totis viribus oppugnabat) magno impetu Angli feruntur: ac brevi naves expeditæ onerarias assequuntur: & prope nullo negotio armati inermes capiunt. Verum antequam in portum captas pertraherent, Hispani in compositos adorti prædam auferunt: & incolumes Flandros dimittunt. In hac tam varia trium nationum fortuna Scoti hoste non conspecto Rupellam applicant. Edò missis obviam multis ex aula Gallica viris claris, Turonas deducuntur. Ibi magno cum gaudio, & utriusque gentis mutua gratulatione nuptiæ sunt celebratæ (3).

(1) King Henry 5th of England had conquered the greater part of France: both he and his son were crowned in Paris; which title the kings of England kept ever after; but after the death of Henry 5th, the French king Charles 7th, piece and piece recovered his kingdom.

(2) The duke of Burgundy was lord of the 17 provinces of the Low Countries: Maximilian of Austria shortly after this married Mary heretrix thereof: his son

Philip married the heretrix of Spain and had two sons 1. Charles 5th emperor, king of Spain and duke of Burgundy, of whom the kings of Spain descended and were dukes of Burgundy and lords of the 17 Provinces (although their tyranny forced some of them to rebel). 2d Ferdinand duke of Austria and emperor, of whom descended the following emperor and dukes of Austria.

(3) 24 vel 25 Junii 1436.

LII. Hoc loco scriptores Angli, & in primis Eduardus Hallus, & ejus supplicator Graftonus in Iacobum plenis velis invehuntur, tanquam ingratus, & perfidus, citòque beneficiorum acceptorum immemorem, quòd tam humaniter, tot annos ab Anglis habitus, quòd Regiis nuptiis honoratus, quòd ampla dote auctus, quòd è diuturna servitute in libertatem restitutus, tot, tantàque beneficia oblitus Gallicam amicitiam Anglicæ prætulit. Sed eorum maledicentiam res ipsa facile refellit. Nam quòd in suum litus appulsus præter fœdera, præter jus gentium detinuerunt, primum injuria est, non beneficium. Quòd non occiderunt, ac pecuniam potius accipere, quàm invidioso non hostis, sed hospitis sanguine se polluere voluerint, non eorum amor erga se, & misericordiæ, sed magis avaritiæ vitam debet: & si quod in eo beneficium est, quod aliud id existimari potest, quam latronum? qui vitam, quibus non eriperunt, dedisse videri volunt: & si quid ob id Anglis debebat, quod suo lucro consuluerunt, certe privatim, non publicè id debebat. Quòd autem adolescentem ætate innoxium, fortuna supplicem, nascendi conditione Regem, per summum nefas retentum honestè instituendum curarunt, habet res humanitatis quandam speciem, quam si neglexissent, extra reprehensionem non erant futuri: & quæ beneficii nomine commendari poterat, nisi gratia ejus antecedente injuria, & avaritia consecuta, fuisset corrupta: nisi forte, si quem ultro vulneres, à curato gratiam reposcas: & magni damni levem compensationem beneficii loco ponendam existimes: aut quia tui partem aliquam feceris officii, solidum collati in alterum beneficii expetas præmium: & quod tibi præstitisti, alteri expensum ferri velis. Nam qui servum hominem curat erudiendam, vel suæ oblectationis causa, vel ut plures eum revendat, etsi ad eum qui eruditur, aliqua redit utilitas, tamen dominus non servi, sed suum emolumentum in erudiendo spectat.

LIII. At uxorem ei conjunxerunt sui Regis propinquam, & juvenem Regium Regiis nuptiis honorarunt. Quid si ea affinitas non minus honorifica fuit focero, quam genero? quam enim privato alicui collocaturus erat, Reginam fecit: & in eam familiam nuptum dedit, in quam Regum Anglicorum clarissimi sæpe antè suos liberos collocaverant: & unde tot superiores Reges oriundi fuerant. At dotem adjecerunt peramplam. Cui verò dos ista data est? nempe ipsis Anglis, qui eam antequam numeraretur, eriperunt; & marito tantum verbis ostentatam in suum usum retinuerunt. Itaque dicta, non data dos est: & ita dicta, ut à juvene plurimis, & maximis alioqui injuriis affecto multum sibi deberi velint, quòd indotatam uxorem domum rederit. At liberum eum domum remiserunt: certe, ut qui à piratis liberantur, precio persoluto. Sed quo pacto liberum? si ipsorum scriptoribus credamus, jurare coactum, ut Anglo tanquam domino semper obtemperaret; & regnum, cujus nondum compos erat, in servitutem perpetuam addiceret: & quod etiam si haberet, alienare non posset: antequam acciperet, alteri manciparet. Non igitur eum liberum, sed laxiore in speciem cathena vinctum remiserunt, non quidem Regem, sed alieni regni procuratorem, aut potius vicarium. Omitto dicere, quòd hominem captivum, & adhuc alieni juris cogunt promittere: & id quidem promittere, quod præstare non poterat, nec ad præstandum eos, quorum in potestate id erat, cogere. Hæc est illa præclara liberalitas, cujus eum immemorem arguunt. Verum ut permittamus hominibus imperitis, & omnis in scribendo modi, & modestiæ oblitis, ut emolumenta accepta in beneficiis datis annumerent, quan-

quantam illam existimabimus vel mentendi licentiam, vel maledicendi libidinem, qua in ejusdem Regis filiam utuntur? quam ob oris graveolentiam (nihil enim in mores homines alioqui tam impudentes audebant confingere) marito scribunt fuisse ingratham. At Monstrelætus illorum temporum scriptor æqualis & probam fuisse, & formosam, memoriæ prodidit: & qui librum Pluscartensem scripsit, eique Regina & naviganti, & morienti fuit comes, scriptum reliquit, eam dum vixit, egregiè caram focero, focru, & marito fuisse, epitaphiumque carmen omni laude plenum Gallicis versibus Catalauni ad Matronam (quo in oppido decessit) fuisse publicatum, quod in Scoticum sermonem versum plerique nostrorum adhuc habent. Sed omissis hominibus alienæ famæ calumniatoribus, & suæ tam negligentibus, ut nihil pensi habeant, quid vel ipsi de aliis dicant, vel alii de ipsis sentiant, ad rem veniamus.

LIV. Cum Rex ob sumptum in classe ornanda factum tributum à populo exigere tentasset, majorque pars apertè recusasset quicquam pendere, pauci & parum, & malignè dedissent, Rex coactores jussit à reliquo exigendo desistere: & quod exactum erat, restituere. Nec tamen ita populi sermones effugit: malevolis, & ob incommoda privata iratis novarum rerum cupidos adversus eum assiduè incitantibus. Eodem tempore Anglii terra, marique è Scotia prædas agere cœperunt duce Percio Northumbriæ Regulo. Adversus eos missus (1) Gulielmus Duglassius Angusiæ Comes cum pari fere numero: erant enim circiter quaterna utrinque millia. Cecidit à Scotis (2) Alexander Ioufstonus Lothianus vir nobilis, & spectatæ virtutis. Ex utraque acie alii ducentes, alii quadraginta tantum cælos affirmant. Ex Anglis capti ad mille quingentos.

LV. Rex jam bis ab Anglo provocatus, primum insidiis ad filiam intercipiendam collocatis, deinde recentibus agrorum populationibus, aperto bello cum aggredi statuit. Confecto igitur quam maximo potuit exercitu, Rosburgum acriter adoritur: cumque brevi deditionem expectaret, Regina quantis potuit itineribus ad eum vecta trepidum in castra nuncium affert, sævissimam in caput ejus conjurationem parari: ac nisi diligenter prospiciat, maturum exitium imminere. Rex tam inexpectato malo ictus dimisso exercitu domum revertitur, pessimo in vulgus rumore. In ipso enim articulo rei perficiendæ ad nutum fœminæ maximis sumptibus, & vexatione totius regni nihil aliud, quàm dedecus quæsitum videri. Reversus Rex in Cænobium Dominicanc-

(1) Second earl of Angus son to George.

(2) His name according to others, was Alexr. Elphinston, laird of Elphinston, in East Louthian: he left only one daughter in her mother's belly, named Agnes Elphinston, married thereafter to Gilbert Johnston, son to the laird of Johnston, and uterine brother to the lord Seton, superior of the lands of Elphinston: hereupon ensued great enmity betwixt this Gilbert Johnston, who married the heretrix, and Mr. Henry Elphinston, brother and heir male to sir Alexr. Elphinston, which was not composed before the days of king James 3d. anno 1471, about 35 years after this battle, which was fought anno 1436. The arbiters were David earl

of Crawford, James lord Hamilton, and William lord Moniepeunie, who decerned Agnes Elphinston and Gilbert Johnston her husband the lands of Elphinston, Nether Malgask and Leuchie, and to Mr. Henry Elphinston the lands of Archbeg, Chapelside, Pittendriech and Strickshaw in Stirling-shire; the which lands of Archbeg, &c. he changed in name, and called them Elphinston. His grand son Alexander was created lord Elphinston by king James IV. 1511. The laird of Elphinston in Louthian was surnamed Johnston, but other authors call him Alexander Elfinstonus: his father sir William Elphinston was living the time of this battle, but died shortly after.

rum, quod juxta mœnia Perthi erat, divertit : ut ibi quàm maximè posset occultè, de conjuratione quæreret. Sed res non latuit homines in omnem patranda sceleris occasionem intentos. Unus enim è domesticis ministris, qui in conjuratis erat (Ioannem scriptores appellant, cognomen non edunt) perlato ad socios quod in Regia agi senserat, fecit, ut re maturaretur, prius quàm occulta consilia proferrentur, ac remedia adhiberi possent. Valterus quidem Atholius Regis patruus etsi princeps auctor facinoris obeundi erat, tamen quantum fieri poterat, suspitiones omnes à se segregabat. Is propinquum suum Robertum Gramum (cujus ante meminimus) hominem manu promptum, consilio præcipitem, & Regi antea infensum cum ob incarcerationem, & exilium ante indictum, tum ob fratris filium, cui ipse tutor erat, Iernia spoliatum, eum (1) Atholius ad se vocat : ei adjungit suum ex filio nepotem Robertum juvenem impigram : docet quid fieri velit : facinore peracto, se in summa potestate futurum : ibi saluti quoque illorum prospecturum. Illi operam libenter promittunt, ac facinus aggredi festinant, ante, quàm tota conjurationis ratio patefacta Regi esset.

LVII. Igitur manu occultè collecta, ut Regem, quem cum paucis in Cœnobio Dominicanorum divertere sciebant, incautum minimo cum tumultu opprimerent: Ioannem ministrum Regium jam antè ab eis in partes tractum adhortantur, ut promissam operam præstet. Is conjuratos in Regiam introductos (2) nocte concubia prope Regium cubiculum occultos collocat. Ostendit ostium pessulo abs se ablato facile confringi posse. Alii à Roberto Comitis Atholii nepote putant in Regiam acceptos. Interim dum intenti illic expectant, quod in mora futurum videbatur, nempe ut cubiculi fores perfringerent, absque eorum opera fortuna expedit. Valterus enim Stratonius, qui vinum paulo ante intulerat, egrediens cum cerneret armatos, intro se proripere conatus, quanta potuit contentione vocis proditores adesse clamat. Hunc dum sicarii conficiunt, adolescentula nobilis è gente Duglassia, ut plures tradunt (alii (3) Lovelliam edunt) cum objecta valva pessulum fraude ministri ablatum non inveniret, brachium in foramen loco pessuli inferuit : sed eo celeriter confracto, intromissi sicarii in Regem irruunt. Eam Regina suo corpore objecto, cum protegere conaretur, ac prostrato se supersudisset, duobus vulneribus acceptis, vix abstrahi potuit. Tum ipsum ab omnibus relictum viginti octo plagis confossum, aliquot recta in cor directis trucidant.

LVIII. Hunc finem vitæ habuit Rex longe optimus à sceleratissimis latronibus morte crudelissima, & omnibus bonis maximè luctuosa affectus. Divulgato ex comploratione, & tumultu ejus interitu, magnus undique in Regiam fit concursus : reliquumque noctis (quoniam parricidæ per tenebras evaserant) querimoniis, & lamentationibus est transactum. Ibi variè pro cujusque ingenio vel acerbè ad parricidarum invidiam, vel miserabiliter ad amicorum dolorem augendum quæcunque ei vel secunda, vel adversa evenèrant, commemorabantur. Pueritia patris insidiis exposita, quas dum vitat, ipse in hostium potestatem præcipitatus : patris deinde mors consecuta, & reliqua adolescentia in exilio inter hostes acta : deinde vertente fortuna reditus insperatus, &

(1) Supple. inquam per ellipsin. see lib. 2. cap. 35.

(2) At bed time.

(3) Her name was Katherine Duglass, afterward she was lady Ballumbie; her husband's name being Alexr. Lovell.

post reditum paucis annis res turbulentissimæ in summam tranquillitatem commutatæ. Ac rursus subita rerum commutatione, cui hostes foris pepercerant, propinquorum fraude circumventus in ætatis vigore, & regni legibus, & moribus constituendi medio cursu. Corporis præterea, & animi virtutes extincta erga mortuum invidia, veris laudibus ornabantur. Nam licet statura fuerit infra justam, corpore tamen erat adeo robusto, & firmo, ut æquales omnes in omni genere exercitationis, ubi vires & agilitas spectari solet, facile superaret. Tanta ingenii celeritas, & vigor in eo fuisse dicitur, ut nullam homine ingenuo dignam artem ignoraverit. Carmina Latina, ut illud erat sæculum, rudia ex tempore fundebat. Anglico quidem sermone poemata ab eo conscripta nonnulla adhuc extant: in quibus ingenii præstantia elucet, expolitiore doctrina fortasse requiratur. In musicis curiosius erat instructus, quàm Regem vel deceat, vel expediat. Nullum enim organum erat ad psallendi usum comparatum, quo non ille tam scite modulabatur, ut cum summis illius ætatis magistris contenderet. Sed hæc fortasse studiorum flores verius, quàm fructus quispiam existimabit: quæque vitam magis ornent, quàm instruant, & ad res gerendas confirmant. Philosophiæ cum alias partes, tum eam, quæ de moribus, & republica regenda est, diligenter didicerat. Virtutes certe civiles quantæ, & quàm in eo maturæ fuerint, testatur ordo rerum ab eo gestarum, & leges latæ, quibus non suo tantum sæculo, sed posteritati etiam vehementer profuit.

LVIII. Mors vero ejus declaravit, nihil justitia esse popularius. Nam (1) qui vivo detrectare soliti erant, mortuum flagrantissimo desiderio sunt profecuti. Proceres enim nuncio cædis accepto ex omnibus regionibus sponte convenerunt: ac nondum quæstione decreta, in omnes partes ultro miserunt, qui percussores comprehenderent, & in jus ducerent. Compluribus captis, principes novo, & exquisito genere supplicii affecti: reliqui laqueo strangulati sunt. Principes in facinore consciscendo numerabantur Valterus Atholiæ Comes, & nepos ex filio Robertus, & eorum propinquus Robertus Gramus. Valteri supplicium (quia totius facinoris perpetrandi auctor erat) in triduum divisum fuit. Primo die vehiculo, in quo Ciconia erecta erat, impositus funibus per trochleas transmissis in altum attollebatur, ac subito iisdem funibus remissis demittebatur, donec pene terram attingeret, cum gravissimo per omnes corporis compages dolore: deinde in Columellam elato, ut omnibus esset conspicuus, ferrea corona candens imposita est, cum hoc elogio, ut proditorum omnium Rex appellaretur. Hujus supplicii causam fuisse ferunt, quod Valterus aliquando ex maleficis mulieribus (quo genere semper Atholia erat infamis) accæperat, se in maxima celebritate Regem coronatum iri: idque vaticinium ita vel impletum, vel elusum est: ac certe tales prædictiones frequenter hujusmodi sortiuntur eventus. Postridie super cratem alligatus, & ad caudam equi per vicum maximum Edimburgi tractus est. Tertio die super tabulam extento in loco conspicuo viventi intestina detracta, & in ignem injecta ipso spectante cremata sunt. Demum cor evulsam in eisdem ignes injicitur. Caput præfectum in spectatissimo urbis loco conto confixum ad spectaculum proponitur. Corpus in quatuor partes divisum ad urbes regni nobilissimas in locis celebrioribus

(1) See the note on lib. 12, cap. 14.

suspendendum mittitur. Secundum eum nepos luit : sed ut leviore pœna defungeretur, valuit in eo respectus ætatis, & quòd non auctor, sed alieni sceleris comes avo paruerat. Igitur in cruce suffocatus, & membratim dissectus fuit. Robertus vero Gramus, qui manu facinus peregerat, in curru per urbem traductus dextera ad patibulum in ipso curru erectum affixa : adhibiti carnifices, qui candentibus stimulis ferreis fœmora, humerósque, & corporis partes, quæ longius à vitalibus absunt, assidue confoderent : eodem deinde, quo priores modo dissectus est.

LIX. Hoc maximè pacto mors Jacobi crudelis quidem illa, sed certe ultra humanitatis modum crudeliter vindicata est. Hujus enim generis supplicia vulgi animos non tam, à sævitia metu avocant, quam ad quidvis agendum, & patiendum efferant : nec acerbitate tam pravos deterrent, quàm assuetudine spectandi terrorem pœnarum imminuant : præsertim si facinorosorum animi adversus vim doloris induruerint : apud vulgus enim imperitum confidentia pertinax constantis fiduciæ plærunque laudem accipit. Obiit Jacobus initio anni millesimi quadringentesimi trigesimali septimi, ad vicesimum diem Februarii, cum regnasset annos tredecim. Vixit annos quadraginta quatuor. In ejus morte ulciscenda tanta adhibita est diligentia, ut omnes conjurati intra quadragesimum diem pœnas luerint. Reliquit filium unum, posteriorem è geminis, cui faciei dimidium velut sanguine suffusum rubebat.

RERUM SCOTICARUM HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER UNDECIMUS.

CIII. REX.

I. SECUNDUM parricidarum supplicium Jacobus unicus Regis extincti filius vixdum septimum ingressus annum ad sextum Calendas Aprilis in Cœnobio sanctæ crucis ad Edimburgum regnum iniit. Rege nondum rebus administrandis idoneo, magna certatum est ambitione inter proceres de Prorege eligendo. Omnes ea ætate Scotos divitiis, & potentia longè anteibat Arcibaldus Duglassiæ Comes : auctoritate vero, & opinione prudentiæ multis officiis sub Rege superiore collecta, præstabant (1) Alexander Levinstoni-

(1) Sir Alexander Levingston of Calendar beside Falkirk in Stirling-shire ; of him descended the lords Levingston, raised to this honour by king James II,

and earls of Linlithgow ; which honour was conferred on Alexander lord Levingston by king James VI, anno 1600.

us, & (2) Gulielmus Crichtonius equeſtri uterque familia. Ad hos autem magis procerum conſenſus inclinavit, quòd Duglaſſii ſuſpectam haberent etiam Regibus gravem potentiam. Igitur Alexander Leviſtonius rerum adminiſtrationi præficitur. Gulielmus Cancellarius eſt creatus, quem ſub Rege ſuperiore magiſtratum geſſerat.

II Ab eo conventu nobilitate vix digreſſa, factionibus eſt laboratum. Cum enim Cancellarius cum Rege in arce Edimburgenſi, Prorex cum Regina ſe Sterlini contineret, Duglaſſius præteritum ſe proximis comitiis indignatus, & incertus utram factionem magis odiſſet, omnia miſceri non moleſtè ferebat. Itaque eo magis non impediente, quàm conſentiente Annandiani homines latrociniiſ, & furtiſ aſſueti palam velut ex hoſtico agere, rapere, omnes regiones vicinas infeſtas habere cœperunt. Iſ de rebus cum ad eos, qui ſummæ rei præerant, querelæ fuiſſent delatæ, ipſique per literas Duglaſſium (cujus in poteſtate erant Annandiani) ſui officii admonuiſſent, deinde acrius cum eo expoſtulaſſent, ille tantum abſuit, ut præterita puniret, ut impunitate glifcens malum aleret : atque ediceret, ne quis ſuorum Regiſ miniſtris in jus vocantibus, aut quidvis pro magiſtratu agentibus obtemperaret : ſe enim id privilegium (jus Regale vulgo appellant) à Regibus habere ſuperioribus. Id qui imminuere tentaſſet, capite pœnas daturum. Hunc rerum ſtatum cum Prorex, & Cancellarius magis deplorare, quàm mutare poſſent, ea peſtis ad proxima quæque proſerpens, quicquid Scotiæ intra Fortham eſt, velut tabes brevi pervaſit. Reliquæ duæ factiones etiam inter ſe diſcordes per præcones in omnibus oppidis, ac prope vicis edicunt : Alexander, ne quis Cancellario, Cancellarius, ne quis Alexandro obtemperet : ſi quis ad ſuas calamitates deplorandas ad alterum veniſſet, a diverſæ factionis hominibus in reditu male accipiebatur : interdum villis incendio corruptis omnibus exuebatur fortunis. Ita mutuis cladibus diverſarum partium homines odio pluſquam hoſtili ſeſe conſciebant. Viri autem boni, qui ad nullam ſe factionem adjunxerant, rerum ſuarum incerti, publica ſalute deplorata mœſti, atque taciti ſe domi continebant. Ita interea dum ad ſe quiſque vires contrahit, publica utilitas ab omnibus in medio relicta deſtituitur.

III. Regina, quæ cum Prorege ſe Sterlini continebat, ne nullam ſuis partibus acceſſionem facere videretur, virilis animi faciæ aggredditur. Edimburgum enim velut ad viſendum filium proſecta in arcem à Cancellario recipitur. Ibi benignè habita cum poſt primos congreſſus convertiſſet ſermonem ad præſentem regni ſtatum deplorandum, copioſeque diſſeruiſſet, quos, & quanta publicè mala ex hac diſcordia velut fonte redundarent, ſuum ſemper animum eò ſpectaſſe, ut diſſidiis ex utilitate publica compoſitis, ſi non tranquillum, tamen aliquem regni ſtatum haberent. Nunc quando nec auctoritate, neque conſilio in publicum prodeſſet, privatim quoad poſſet profuturam : omnemque operam in eo collocaturam, ut filius in ſpem regni ita honeſtè, ac

(1) Laird, afterwards lord of Crichton in Lowthian : of his ſon's marriage (ſee cap. 26) and forfeiture of his houſe, ſee afterwards lib. 12. capp. 50, 51. Of his ſecond ſon, married to the heretrix of Sanquhair, named Roſs, deſcended the lords Sanquhair, afterwards earls of Dumfries,

Crichton by the forfeiture was given to the Hepburns of Bothwell. By their forfeiture and reſtitution in Francis Stewart, ſiſter's ſon to James Hepburn earl of Bothwell, and his forfeiture anno——, Crichton was given to the houſe of Buccleugh.

piè educaretur, uti malis quotidie gliscentibus remedium aliquando posset afferre. Eam curationem sibi à natura datam minime invidiosam cuiquam videri debere. Cæteras administrationis publicæ partes usurparent, qui tanto se oneri existimarent non impares : sed ita usurparent, ut aliquando Regi adulto rationem se reddituros cogitent. Ad hæc cum ita vultum composuisset, ut facilis Cancellario sinceri animi fidem faceret, neque in comitatu ejus quicquam esset, unde vis, aut fraus timeri deberet, potestatem ei fecit, ut filium, quoties vellet sine arbitris conveniret, & in arce interdum cum eo pernoctaret.

IV. Interea mulier callida serendo plærunque sermones de tollenda inter partes discordia, quosdam etiam diversarum partium in colloquium evocando eo familiaritatis hominem illexit, ut de rebus prope omnibus consilia cum ea conferret. Cancellario ita delenito, pucro facile persuadet, ut ex hoc carcere sese libertatis auctorem sequeretur : hominique nefario, qui sceleribus suis Regium nomen prætenderet, omniâque regni munia in se unum traheret, & neglecta salute publica rem privatam auget, se eriperet. Id ut faceret, animo tantum non abhorrente à rectis amicorum consiliis ei opus esse : cætera curæ ipsius relinqueret. Hujus generis orationibus facile mater filium, & callida mulier puerum incautum proposita liberius vivendi spe ita in suam traxit sententiam, ut in ejus potestate Rex futurum se diceret. Omnibus igitur ad fugam satis paratis Cancellarium adit : se obligatam voto pro salute filii suscepto in arce ait pernoctaturam : summo mane ad Album fanum (id loco nomen est) profecturam. Interea dum rediret, filii salutem ei se commendare. Ille nullam subesse verbis fraudem ratus, felicem precatus & profectionem, & reditum, eam dimittit. Igitur (uti ante convenerat) in arcula, in qua solita erat mundum muliebrem recondere, ex arce per ministros fides Rex postridie expositus Letham ad mare defertur. Regina cum paucis, quò res minus esset suspecta, subsequitur. Omnes in paratam ad portum naviculam ingressi (1) secundo æstu Sterlinum petunt. Ac dum Regii ministri expectant in multum diem, donec Rex expergiscatur, antequam fraus detecta esset, jam navis extra periculum evaserat, ventòque adeo secundo usa est, ut sub vesperum Sterlinum appelleret. Ibi Reges à Prorege, omniq; promiscua multitudine populariter effusa, summo cum gaudio, faustisque acclamationibus excipiuntur. Reginæ astus omnium sermone celebratur. Cancellarii inveterata prudentiæ opinio infimis etiam ludibrio habetur. Hæc res biduum (ut solet) vulgi immoderata læticia jactata est : atque in omnium ore versata.

V. Tertio die, qui Alexandri factioni se dediderant, plærique etiam spes novas, nonnulli Regii nominis auctoritatem secuti convenere : quibus rei, uti gesta erat, ordine exposito, Reginæ animus in re suscipienda, in gerenda consilium, in eventu felicitas immodicis laudibus in cælum fertur. Cancellarii avaritia, & crudelitas in omnes, in Reginam, & Proregem ingratitude graviter incusatur. Eum omnium discordiarum, & proinde omnium, quæ ex discordia civili oriuntur, malorum unum auctorem esse : eum vestigalia publica in privatam domum avertisse : privatorum bona, quæ poterat, diripuisse, quæ non potuerit diripere, corrupisse. Apud unum opes, honores, divitias esse : apud cæteros ignominiam, solitudinem, egestatem. Hæc quan-

(1) With the tide, or having the tide with them.

quam acerba sint, graviora omnibus expectanda fuisse, nisi divino plane consilio non minus fortiter, quàm feliciter Regem è carcere, cæteros à Cancellarii tyrannide Regina liberavisset. Ab eo, qui Regem in custodia tenuisset, quid privatis foret timendum, nemini esse obscurum. Quæ spes reconciliandi adversariis cum eo relicta foret, qui amicos tam perfidè circumveniret? quod subsidium ab eo tenuioribus esset sperandum, cujus inexplebili avaritiæ omnium bona non sufficerent? itaque cum ope divina primum, deinde Reginæ solertia ab ejus impotentia sint in libertatem vindicati, prospiciendum omni ratione, ut hæc læticia eis sit perpetua. Unam ad id viam restare. si ab illa tyrannidis arce hominem extrahant: & aut opprimant, aut ita exarment, ut ne quid ab eo in posterum sit metuendum. Quanquam id ipsum parum tutum esse: imbutam enim cædibus, & rapinis belluam nunquam conquieturam, dum spiritus, & vires ei suppeterent.

VI. Hæc in concilio cum Alexander magno cum audientium assensu differuisset, fit decretum, ut domum reversi, quantum quisque militum possint, adducant. Arcem enim Edimburgensem obsidendam, nec ante rem confectam inde discedendum. Id quò facilius fieret, Regina magnum frumenti numerum è suis horreis, quæ in Fisa erant, eò se advecturam pollicetur. Celeritate opus esse, dum consilia adhuc occulta sunt, necdum ab hoste provisæ forent, quæ obidioni tolerandæ essent comoda. Nec ab Duglassio interim quicquam timendum: quem in Cancellarium odio implacabili esse scirent. Penes se virium, & pecuniæ fatis, penes se Regii nominis auctoritatem esse, qua semel hosti adempta nullam spem amplius, nisi in ipsorum clementia superesse. Ita conventu soluto, brevi rebus omnibus ad expeditionem comparatis, arx obsidione arctissima clauditur.

VII. Interea Cancellarius, qui hostium conatus exploratos habebat, summam spem salutis, & dignitatis tuendæ in eo ponebat, si Duglassium secum conjungeret. Missi igitur, qui suppliciter, & demissè cum eo agerent, Cancellariumque in fidem ejus traderent, si in præsentia auxilium ferret. Falli enim Duglassium, si Cancellario extincto, per quem ad ipsius exitium gradum faciant, ibi existimaret libidinem eorum, & crudelitatem staturam. Ad ea Duglassius magis liberè, quàm utiliter respondit, Alexandrum, & Gulielmum pari esse perfidia, & avaritia: non de virtute, & bono publico, sed de privatis aut commodis, aut simulatibus certamen inter eos esse: quo in certamine uter alterum vinceret, nihil interesse. Si uterque occidisset, magno id totius regni emolumento futurum. Nec ullum viro bono lætius posse dari spectaculum, quàm si tale par gladiatorum commissum cerneret.

VIII. Id responsum cum jam obsessa arce apud utròsque divulgatum esset, effecit, ut omnium spe celerius de pace conveniret. Inducias in biduum datis, Alexander, & Gulielmus inter se collocuti intellexerunt, quanta non solum publica, sed privata utriusque pernicie dimicaturi essent, si in odio pertinaciter persistarent. Duglassium enim velut in specula intentum in ejus certaminis eventum stare, ut integer victorem adoriretur; & omnes regni vires aut altero sublato, aut utroque fracto, & debilitato in se unum traheret: nullam alterutri spem salutis, nisi in communi concordia fore. Itaque homines alioqui prudentes præsens periculum facile conciliavit. Gulielmus clavibus, uti convenerat, Regi oblati, se, arcemque in ejus potestate esse præteritur: neque alium unquam suum animum fuisse, quàm ut Regiæ voluntati obsequeretur: magnòque omnium, qui aderant assensu in gratiam

tiam receptus etc. Rex ea nocte in arce sibi dedita cœnavit : postridie arcis præfectura Gulielmo, regni administratio Alexandro permiffa est. Ita post odium exitiabile inter eos in posterum, ut sperabatur mutui emolumenti spes, & ab hoste communi timor arctissimam amicitiam confirmarat. Per hos civiles motus factionum, præter atrocitiam, & ignobilium hominum cædes, quæ passim fiebant impunè, residua quædam inter illustres familias odia recruduerunt. Altero post Regis mortem anno, 11 Calendas Octobris Thomas Bodius a Cella Marnoci Alanum Stuartum Dernelium obvium sibi inter Linnuchum, & Varium facellum per inducias interemit. Proximo post anno ad 7 Idus Julias, Alexander Alani frater multis utrinque cæsis justo prope prælio Thomam victum occidit.

IX. Opportune in hæc tempora incidere visa est mors Arcibaldi Duglassii cujus vivi potentia omnibus formidolosa fuera: Decessit febre altero ab Iacobi primi morte anno. Ei successit Gulielmus filius sextus in hac familia Comes : quartumdecimum is agebat annum, adoleicens maximæ quidem spei, si tanta indole digna accessisset educatio. Sed ætatem adhuc teneram præmatura libertate insolescentem perpetua magnarum domuum pestis adulatio corruptit : homines enim ocio assueti, & quibus opulentiorum stultitia quæstui est, paternam laudando magnificentiam, divitias, opésque supra Regias eò impulerunt simplex, & incautum adversus hæc mala ingenium, ut ingentem aleret familiam, magno semper comitatu etiam supra privati sortem prodiret in publicum : veteres clientelas officiis retineret : novas largitionibus ascisceret : equites crearet, & senatores : ordinésque distingueret, per quos regni publicos conventus imitaretur : nihilque profus omitteret, quo principis majestatem æquare posset. Hæc cum essent per se invidiosa, illud quoque bonorum indignationem non mediocriter augebat, quòd cum plærunque duobus millibus equitum stiparetur : in iis homines facinorosos, atrociniis infames, & plærosque capitalia aulos in aulam, & Regis conspectum adduceret : ut non solum potentiam ostentare, sed omnibus bonis per hæc timorem incutere velle videretur. Hæc ejus insolentia etiam ex eo aucta est, quod missis in Galliam legatis hominibus claris (1) Milcolumbo Flaminio, & Ioanne Laudero, commemoratis in Reges Galliarum majorum meritis facile obtinuit, ut Turonum Dux appellaretur : quem honorem avus ejus à Carolo septimo ob res in bello præclare gestas accæperat : patérque ad eum diem tenuerat. Hac virium accessione elatus Proregem, & Cancellarium paternos, ut ipse dictitabat, inimicos contemnebat : neque Regem magnopere metuebat.

X. Duglassiorum igitur opes cum ob hæc jam pridem nimix viderentur, accessit & nova suspicionis causa. (2) In Lorna Gulielmus Stuartus amplum habebat patrimonium. Ejus frater Iacobus cum defuncto Rege auctus esset nuptiis Reginæ, ac liberos jam ex ea fuscâpisset, indignabatur se ad nullam munerum publicorum partem admitti : is, quòd facilius quod concupierat adipisci, & conceptum dolorem ulcisci

(1) Malcolm lord Fleeming of Cumbernald, and sir John Lawder of Hatton ; some call him sir Allan Lawder of Bafs. The laird of Hatton at this time was sir Alexr Lawder, who was sister son to the earl of Duglass : so that some would have the reading to be Alexandro Laudero.

(2) He was lord of Lorn after the forfeiture of the Macdowalls, which estate by his three daughters came to the earls of Argile, the lairds of Glenurquhie and Uiter. In the register of parliament 1434 he is Robertus Senescallus de Lorn.

posset, visus est à Duglassii factione non alienus; nec Regina ejus consilii ignara credebatur, indignata maximè, quòd sua merita non perinde ac ipsa sperabat, Prorex expenderet. Has ob suspensiones Regina cum marito, & mariti fratre ad quartum Nonas Augusti ——— non in custodiam sunt traditi: ipsa quidem in cubiculo alioqui angusto arctè, & diligenter asservata: reliqui compedibus vincti in carcere conjecti, nec prius dimissi, quàm in conventu procerum pridie Calendas Septembris, Regina se à novorum consiliorum conscientia purgasset: Jacobi s cum fratre prædibus cavissent, se neque adversus Proregem quicquam attentaturos: neque ullam publici muneris partem eo invito aggressuros. In hac rerum inconstantia Æbudani exscensione in continentem facta, longè, latè ferro, flammæque vastantes atque sexus, & ætatis discrimine nullum crudelitatis, aut avaritiæ exemplum sibi reliquum fecerunt: neque contenti in maritima grassari, in Levinia etiam è Marini insula, quæ est in lacu Lominio (1) Joannem Colchonium hominem nobilem fide data ad colloquium evocatum interemerant 23 die Septembris. Hujus generis cum fœda passim viderentur facinora partim agrorum incultu, partim cœli intemperie secuta est ingens annonæ caritas. Pestilentia etiam laboratum prope per biennium tanta morbi sævitia, ut correpti intra unius diei spatium exanimarentur. Causas horum malorum vulgus in Alexandrum Proregem conferebat. E enim rebus ex sententia procedentibus, Cancellario, illiusque factionis optimatibus contemptis, omnem rerum administrationem in se unum trahebat, eum enim querebantur homines nobilitate insignes, & opibus ob levissimas novarum rerum suspensiones vinculis coercere, gravissimòque afficere supplicio, reos ex sua unius sententia impunitate donare, cum Duglassio clam communicare consilia.

XI. Hæc Cancellarius cum neque tacitus ferre, neque vi prohibere posset, statuit suppressa ad tempus ira, ab aula secedere. Igitur ubi primum visa est occasio Rege, ac Prorege Sterlini relictis, cum ingenti clientium manu Edimburgum venit; ibique in arce munitissima in omnia mutandarum rerum momenta intentus confedit. Ea res audita & Proregi ob potentiam creavit invidiam, & Cancellario ex solitudine favorem. Neque huic animorum motui Gulielmus defuit, Audaci enim facinore & adversarii insolentiam compescere, & sui contemptum demere decrevit. Igitur cum per exploratores comperisset Regem, dum quotidie venatum proficiscitur negligentius custodiri, observata Alexandri absentia, regionumque commoditate, & temporibus, stipatorumque numero satis explorato, locum non longè à Sterlino designavit, in quem fidissimi amicorum, cum quantis possent copiis convenirent, ipsùmque præstolarentur. Ipse ante lucem cum equitatu modico in silvis arci propinquis Regis adventum opperitur: nec fortuna tam audax inceptum fefellit. Rex enim summo mane cum exiguo, eoque inermi comitatu silvam ingressus in Cancellarii turmam incidit armatam. Hi cum de more salutassent Regem, ac bono animo esse jubentes confirmassent, Cancellarius pro tempore eum paucis hortatur, ut sibi, ac regno suo prospiciat, seseque ex Alexandri carcere eripiat, ac Regio more in posterum, & libere vivat: nec aliorum libidini, & avaritiæ parere assuescat, sed aliis ipse quæ justa, & æqua sunt, imperet, civésque universos præsentibus malis le-

(1) John Colquhoun laird of Lufs or Colquhoun.

vet, quæ rectorum ambitione, & cupiditate adeo invaluerunt, ut nullis omnino, nisi princeps ipse capefiat imperium, fisti remediis possint. Id ut citra periculum, ac laborem etiam conficiatur, se providisse. Magnam enim in propinquo manum esse equitum, qui eum quocunque aut vellet, aut opus esset, comitarentur. Hæc cum vultu Rex sive quòd ita sentiret, sive ut timorem dissimularet, approbare videretur, fræno arrepto Cancellarius eum ducere pergit ad suos. Qui cum Rege erant & pauci, & inermes adversus plures, & armatos ad vim impares retro mœsti abeunt. Rex quatuor stipatus armatorum millibus ingenti læticia vulgi Edimburgi excipitur.

XII. Prorex hæc uti acta erant, ubi comperit, animo ira, & pudore confuso Sterlinum reversus, quid optimum factu sit expendit. Angebat ingentis animi virum, se sua negligentia ita pueriliter fuisse delusum : interim suorum fraude factum credere : diu incertus cui fideret, quem timeret, pudore, suspitione, & ira inter se certantibus : tandem animo paulum sedato cogitare secum occæpit, quod præsentibus malis inveniret remedium. Suas enim vires adversus Cancellarium hominem juxta consilio bonum, ac manu strenuum : populi præterea favore, & Regia auctoritate subnixum parum firmas existimabat. Reginam in custodia duriter habitam, ita offenderat, ut ejus placandæ vix ulla spes, in placata præsidii parum esset. Duglassio virium satis, consilii parum, ætatem teneram, infirmum animum, assentationibus etiam corruptum alieno circumagi arbitrio : & ut in hujusmodi fortuna esse solet, pessimum quenque plurimum apud eum posse, in ea etiam hominum colluvione non esse suæ dignitatis versari. Cancellarium, etsi alieno esset erga se animo, hominem tamen esse prudentem : ejus & ætati, & ingenio tutius esse credi : neque tantas cum eo causas offensionum esse, ut non veteribus officiis superentur. Maximam autem ad reconciliationem habere vim periculorum similitudinem, & animorum in publica salute tuenda consensionem : ejus præterea inimicitiam sibi potissimum esse formidandam, à quo, si ad alias factiones se adjungat, ipse in ordinem cogi, vel in exilium protrudi posset.

XIII. Hæc per aliquot dies cum intimis amicorum, & viris bonis, & publicæ salutis amantibus cum agitata essent, Alexander de consilio eorum cum familiari comitatu Edimburgum proficiscitur. Forte tum aderant (1) Abredoniæ, & Moraviæ Episcopi, homines, ut illa ferebant tempora, doctrina, & virtute præditi. Iis interpretibus Prorex, & Cancellarius usi in ædem Ægidio sacram cum paucis amicorum convenere. Prior Prorex verba facit. Nihil, inquit, in præsentia necessæ arbitror, ut aut longiore oratione, quæ omnibus plus satis nota sunt, deplem, aut mala commemorem, quæ ex intestina discordia, bonæ, quæ ex concordia redundant. Utinam ea potius externis exemplis, quàm domesticis experimentis nobis cognita essent. Ad ea veniam, quæ ad salutem omnium civium pertinent, sed nos tamen proximè orantium attingunt. Hæc animorum inter nos dissensio quamquam neque ab avaritia, nec dominandi libidine sit profecta, sed quòd in summa rerum administranda, quas uterque nostrum salvas esse vult, aliter ego atque tu sentiam : magnopere tamen providendum, ne illa nostra discordia publicè regno, privatim nobis afferat perniciem. Om-

(1) Henry Leighton bishop of Aberdeen, and John Innes bishop of Murray.

nium enim in nos oculi coniecti sunt : scelerati omnium rerum licentiam, ambitiosi honores, opes, & crescendi copiam in nostrum duorum interitu sibi proponunt. Invidentium tanta multitudo est, quantum homines novos in summo gradu collocatos habere necesse est. Hi omnes uti successibus nostris dolent, & res prosperas calumniantur, ita adversas libenter accipiunt, & exitium nostrum sperant, & optant. Quo magis operæprecium est, ut & nostræ incolumitati, quæ cum publica conjuncta est, consulamus, & inimicos cum summa nostra gloria ulciscamur. Una ad id ratio est, si privatas obliviscamur injurias : omnia nostra consilia, & cogitationes conferamus ad publicam utilitatem. Meminerimus Regis incolumitatem nostræ fidei commissam, regni salutem ita nobis creditam, ut rationibus obnoxii simus. Igitur veluti antea pravo studio certavimus, uter nostrum honoribus, & auctoritate auctorior esset, ita in posterum contendamus, uter moderatione, & justitia alterum antecedit. Ita demum efficiemus, ut plebs, quæ nunc adversa est, & nobis calamitates imputat suas, nos amet, & reveatur : nobilitas, quæ nostris discordiis freta in effrænem prorupit licentiam, ad modestiam revocetur : potentiores, qui dissidentium contemnunt infirmitatem, metu consentientium ad sanitatem revertantur. Quod ad me attinet, Regis tenellam ætatem, quam pater vivens tibi regendam tradidit, libenter permitto. Eam enim functionem quoties mecum diligentius expendo, non me honore spoliatum, sed onere levatum existimo. Privatim si quam abs te accæpi injuriam, eam publicæ salutis causa libenter condono : si quam feci, bonorum virorum arbitratu satisfaciam. Neque committam posthac, ut mea vel damna, vel emolumenta publicam utilitatem remorentur. Idem si tibi videbitur, securius in præsentia uterque agemus, & memoriam nostri jucundiorum posteritati relinquemus. Sin aliter sentis, omnes homines & præsentis, & futuros testes facio, per me non stetit, quo minus, quibus nunc laboramus, mala vel sanentur, vel aliqua saltem ex parte leventur.

XIV. Ad ea respondit Cancellarius. Ego, ut invitatus ad hoc certamen descendi, ita honestæ concordiæ mentionem non invitatus audio : & quemadmodum arma non nisi injuria laceffitibus indui, ita modestia provocatus non committam, ut mea pertinacia commodis publicis obstare videatur. Video enim hac nostra discordia optimum quæque pravorum injuriis expositum, seditiosorum animos in spem novarum rerum erectos, patriam in medio prædæ relictam, Regiam dignitatem imminui, salutem prodi, auctoritatem infimo cuique esse ludibrio ; neque dum communem prodimus, privatæ nostræ res meliore in loco sunt. Interim enim & nos hominibus turbandarum rerum cupidis quæstui sumus, & inimicis jucundissimum præbemus spectaculum (utrunque enim oderunt ex æquo) : & quantumcunque alterutri decedat, tantam ad suas opes accessionem fieri arbitrantur. Itaque non repetam alius simultatum causas, ne retractando antiqua recrudescant vulnera : illud breviter profitebor, mea me omnia privata incommoda, & injurias patriæ remittere : civium incolumitate nihil unquam aut fuit, aut erit mihi antiquius. Hæc qui aderant laudantibus, ac de utriusque consensu delectis ad componendas controversias arbitris, magna cum omnium læticia veterum discordiarum accisis radicibus, & novis amicitiae jactis fundamentis rursus communi consilio regni procurationem suscipiunt.

XV. Secundum hanc concordiam conventus omnium ordinum indictus est Edimburgum. Eò non pauci (ut aliàs fieri solet) sed totæ prope suis sedibus excitæ regiones conquestum de injuriis confluebant: ejus turbæ tam miserabilis erat facies, ut non sine ingenti motu animorum conspiceretur, cum pro se quisque, patres liberis, liberi parentibus, viduæ maritis, omnes omnibus fortunis à latronibus se spoliatos quererentur. Deinde, ut fit, ex commiseratione invidia adversus latronum duces orta, quorum essent tam nefaria scelera, ut tolerari nequirent, tam latè fusa factio, ut nemo prorsus vitam, fortunâsque tueri posset, qui non eorum factioni se addiceret, tantæ opes, ut in magistratum auctoritate parum præsidii infirmioribus adversus vim esset. Prudentioribus cùm vi insuperabilem esse eorum potentiam appareret, visum est arte paulatim carpendam. Comitem Duglassiæ, etsi caput esse mali omnes intelligebant, nominare tamen palam nemo eum audebat. Igitur Prorex odio in tempus dissimulato, persuadet universo conventui, Duglassium eum esse virum, quem placare, quàm suspitionibus irritari magis è re esset: quippe cui tantæ opes essent, ut is unus, si in sententia perstaret, decreta ordinum impedire: sin optimatibus se jungat, malis præsentibus mederi queat. Fit decretum, ut communi nomine literæ ad eum honorificæ mittantur, quæ admo-neant, ut memor loci, quem teneret, memor majorum, quorum plurima, & maximè illustra in rem Scoticam extarent beneficia ad conventum publicum, qui commodè absque eo, amicisq; ejus haberi non posset, veniret. Si qua de re queri vellet, sese ei, quoad liceret satisfacturos: si quid secus ab eo, amicisq; ejus commissum sit, nobilissimæ, optimæque de patria semper meritæ gentis memores, multa temporibus, multa ætati, multa ipsi, summæque de eo conceptæ spei remissuros. Veniret itaque, & quam vellet publicæ administrationis partem capefferet: remque Scoticam sæpe antea è summis periculis Duglassiorum armis ereptam, nunc intestinis malis laborantem sua præsentia erigeret, & confirmaret.

XVI. His cùm adolescens & natura, & ætate gloriæ cupidus com-moveretur, accesserunt amicorum adhortationes, quos sua quenque spes occæcaverat, ut (1) adversis à memoria periculorum animis, de privatis modò utilitatibus cogitarent. Cancellarius ubi eum rescivit adventare, obviam ad multa millia passuum ei est profectus: & in arcem suam viæ propinquam (Crichtonium vocant) amicè invitat, & magnificè excipit. Ibi per biduum comiter habito cùm plurima ostendisset amici animi indicia, ut adolescentem improvidum facilius circumveniret, omnémque alienatæ mentis aboleret suspitionem, cœpit familiariter suadere, ut memor dignitatis Regiæ, ac sui pariter officii, quem nascendi (2) fors, & patriæ leges, ordinúmque consensus ad rerum gubernacula admovissent, eum ipse pro domino haberet, & agnosceret. Patrimonium longè amplissimum virtute, & sanguine majorum partum ad posteros ita, uti accæpit, transmitteret: Duglassiæque gentis nomen non minus fide, quàm factis illustre, non modo à scæda proditoris macula, sed ab omni suspitionis nota liberaret: ab injuriis adversus imbellem plebem se, suosque contineret: segregaret à se latrones: in posterum ita justiciæ tuendæ se daret, ut si quid antè offenderit, non vitio naturæ, sed improborum consilio tribui posset:

(1) Averfis MS, ita Gen.

(2) Alii codd. Arb. fors.

in illa etiam ætatis infirmitate pœnitentiam pro innocentia posse accipi.

XVII. His, & similibus sermonibus cum benevoli animi fidem fecisset, adolescentem Edimburgum pellexit, unà cum Davide fratre omnium dictorum, factorumque conscio. Comitibus ejus in itinere nonnullam (1) suspicionis fraudem injecerant crebræ ab Alexandro Prorege misitationes, & ad singula prope momenta intercurfantes nuncii, blandiorque quàm pro more, & loco, quem tenebat Cancellarii oratio. Hæc cum secreto murmure totum prope agmen streperet, nonnullique Comitem liberius admonuissent, ut si ipse in proposito perstaret, saltem Davidem fratrem remitteret: neve totam familiam (quod & pater moriens admonuerat) sub unum fortunæ ictum daret. Incauta ætas amicis irata per vocales homines, velut præconio per totum agmen edito, clandestinos fufurros compescuit: amicisque respondit, se satis scire magnarum familiarum communem hanc esse pestem, ut semper habeant homines ocii impatientes, quibus lucro sint patronorum pericula, & miserix: eos, quia in pace legum vinculis constringantur, seditionum esse auctores, quò turbatis rebus liberius grassentur: se magis fidere Cancellarii, & Proregis spectatæ prudentiæ, quam seditionum temeritati, & vecordiæ credere. Hæc cum dixisset, ut sermonibus hujuscemodi occasionem præcideret, properantius, quàm pro itinere cum fratre, & paucis amicorum principibus recta in arcem pergit: & velut fato trahente in insidias inimicorum sese præcipitat. In ipso temporis articulo Prorex, uti convenerat, affuit: ut communi consensu res ageretur, neve in unum tantæ moles invidiæ incumberet. Duglassius liberaliter, & amicè acceptus, & mensæ Regiæ adhibitus fuit. Verum procedente convivio, armati inermem circumstant: & taurinum caput (ea illis temporibus tesseræ cædis erat) ei apponunt. Eo viso turbatus adolescens cum exurgere conaretur, ab armatis comprehensus, & in aream arci propinquam ductus graves intemperantis adolescentiæ pœnas capite luit, una cum Davide fratre, & Milcolumbo Flaminio, cui maxima secundum fratrem apud eum erat fides. Eorum cædi Regem (2) jam adolescentiam ingressum illacrymassè ferunt, Cancellario graviter increpante ejus intempestivum in morte hostili fletum, quo hoste vivo nulla tranquillitatis publicæ spes fuisset.

XVIII. Gulielmo sine liberis defuncto successit in jus Comitatus, (3) (feudum enim, ut juris periti loquuntur, masculinum erat) (4) Iacobus Crassus ex re cognominatus. In (5) reliquum patrimonium, quod erat immensum soror unica Beatrix, forma inter æquales eximia. Fuit hic Iacobus Crassus, etsi vir minime malus, nihilo minus, quàm superiores invisus vulgo, & Regi suspectus quòd homines latrociniiis assuetos sub

(1) Sometimes the word governi g and the word governed exchange cases, as Cæs. Bel. Civ. 1. 3. sex dies spatii postulant, for spatium sex dierum. Plaut. Pœn. trecentos nummos præsidii, for præsidium trecentorum nummorum: so here suspicionis fraudem for suspicionem fraudis.

(2) 1441.

(3) Entailed on the heirs male.

(4) Because of his gross corpulent body: see the notes on lib. 10, cap. 24. He

had married Beatrix Sinclair, daughter to the earl of Orkney, who bare to him William and James, who both succeeded to be earls of Duglass. 3. Archbald earl of Murray. 4. Hugh earl of Ormond. 5. John lord Balveny. 6. Henry bishop of Dunkell. 7. George, who died young, of all which there was no posterity left: he had also Margaret lady Dalkeith, Beatrix lady Aubigné in France, and Jonet lady Fleming.

(5) Galloway and Annandale.

Duglassiæ superioribus Comitibus, etsi non aleret, non tamen fatis acriter reprimeret: sed mors (1) intra biennium subtraxit eum invidiæ. Huic è septem filiis Gulielmo natu maximus successit. Is avitæ potentæ æmulus, ut familiam in pristinum restitueret splendorem, patruum filiarum multarum regionum hæredem ducere instituit. Id matrimonium plerique ex propinquis partim ut insolitum, ac proinde non legitimum: partim ob nimias opes vulgo invidiosum, Regibus formidolosum, non comprobabant. Rumor etiam erat, nec is temere sparsus, Regem nihil omisurum, quod ad rem impediendam faceret. Ea fuit Gulielmo causa maturandi connubii (2) interdicto nuptiis tempore, ut Regios videlicet conatus præveniret. Secuta nimias opes insolentia, insolentiam invidia grassantibus passim latronum gregibus, quorum duces à Duglassii consiliis non alieni credebantur. In iis erat Ioannes Gormacus Atholius, qui cum omnia atrocissimi infesta circa se reddidisset, (3) Gulielmum Ruvenium Perthi (4) Vicecomitem, quòd latronem Atholium ad supplicium duceret, aggressus prope iusto cum eo prælio conflixit. Tandem Gormaco duce cum triginta sociis cæso, reliqui fuga se receperunt in montes. Incidit hæc pugna in annum à Christo nato 1443.

XIX. Non adeo multis post diebus Britannodunum arx viribus inexpugnabilis intra paucos dies bis capta fuit. Præerat arci inferiori Robertus Semplicius, superiori Patricius Galbrethus, ita partiti imperium, ut peculiarem quisque aditum in suam partem habentes (5): nec hi quidem à factionibus liberi. Patricius enim occultè Duglassianis favere credebatur. Hunc Semplicius, cum superiorem arcis partem negligentius ab eo custodiri animadvertisset, ex ea expulsum res suas exportare iussit. Postridie Patricius cum quatuor comitibus inermibus ad supellectilem exportandam ingressus, primum janitorem, eum solum nactus, deinde arreptis armis, cæteros ex arce superiore dejecit. Mox accitis ex oppido propinquo auxiliis, etiam ex inferiore exclusit, totamque arcem in suam potestatem redegit. Plæraeque per id tempus ignobilium hominum cædes factæ, quæ partim à Duglassianis patrabantur, partim ab inimicis ad eos referebantur. Rege igitur jam adulto, & rebus gerendis adhibito, Duglassius invidiæ nobilitatis, & plebis de se querelis impar, statuit mutatis moribus populo satisfacere, & quibuscunque posset rationibus, Regem sibi aversum conciliare. Magno itaque comitatu Sterlinum venit. Regem cum per aulicos largiendo sibi venales placatum rescisset, tum demum ipse adiit: ac se, suasque fortunas ei permisit. Superioris vitæ crimina partim purgat, partim (quoniam id placabilius videbatur) ingenue fatetur. Quamcunque posthac habiturus esset fortunam, eam se Regis clementiæ, non suæ innocentæ debiturum. Quòd si Rex officiis, & obsequio sibi satisfieri patiatur, se curaturum, ut fide, observantia, & studio erga eum à nemine vincatur. In coercendis, & puniendis latronibus, quorum scelera inimici in ipsum conferrent, nullum neque acriorem, neque diligentiorum futurum. Se ea familia ortum, quæ non injuriis in imbecilliores, sed armis protegenda plebe Scotica crevisset. Hac oratione Comitum, aulicorumque secreta commendatione Rex adeo mutatus est, ut omnium superioris vitæ criminum gratia fac-

(1) March 1443-4.

(2) In Lent time.

(3) Predecessor to the lord Ruthven,

earl of Gowrie.

(4) Sheriff.

(5) Scil. essent.

ta, in familiarium numero eum haberet, secretaque cum eo consilia communicaret. Comes autem obsequio Regem, liberalitate ministros, comitate, & modestia cunctos brevi ita sibi devinxit, ut vulgo mansueti animi spem, prudentioribus metum faceret, quo tam repentina morum evaderet mutatio.

XX. In primis Alexander Levisonius, & Gulielmus Crichtonius omnia ejus consilia in suam spectare perniciem rati, procuratore publicorum munerum deposita diversi abeunt, Alexander in sua præra, Gulielmus in arcem Edimburgensem, velut Duglassianæ simulationis eventum speculaturi. Nec sefellit homines perspicaces præcepta opinio. Nam Duglassius Regem, & ob ætatis infirmitatem adhuc incautum, & senioram consilio destitutum nactus, tempus adesse ratus ulciscendi mortem patruelium, facile Regi persuadet, ut Gulielmum Crichtonium, & Alexandrum Levisonium cum duobus ejus filiis Alexandro, & Iacobo in jus ad se vocet, ut rationem suæ administrationis redderent. Eò spectabant ejus consilia, ut si accederent ad aulam, suæ factionis opibus eos opprimeret: sin venire abnuerent, hostes publicos declaratos Regii nominis auctoritate suis opibus prætentis, eos facile omnibus bonis everteret. Citati per literas responderunt, se nihil unquam Regis, regni que salute habuisse antiquius: magistratus ita gessisse, ut nihil optabilius ipsis esse posset, quàm ut rationes redderent apud æquos judices. Verum in præsentia cum omnium, qui judicaturi forent, animi sint inimicorum gratia, & largitionibus præoccupati, omnes aditus armatis obsepti, veniam sibi dandam, non quòd judicium defugerent, sed hostium capitalium violentiæ se subtraherent, ac melioribus temporibus vitam suam reservarent, dum pulsus à latere principis latronum ducibus, quod sæpe dubiis temporibus antea fecissent, suam innocentiam Regi, omnibusque bonis approbarent. Hoc responso accæpto, Duglassius conventu, qui ad Sterlinum in quartum diem Novembris indictus erat habito curat, ut illi hostes publici denunciarentur, bonaque publicentur. Ioannem Frostarium Cristorfinianum suum clientem ad eorum agros depopulandos, bonaque in fiscum redigenda cum copiis mittit. Is arces per deditionem recæptas partim demolitur, partim novis præsidiiis occupat. Populatione latè fusa cum nemo resisteret, ingentem prædam aufert.

XXI. Vix Duglassiani se receperant, cum Crichtonius ex amicis, & clientibus omnium spe celerius confecto exercitu Frostarii, Duglassianorumque agros percurrit, ad Cristorfinum, (1) Strabrocumque, & (2) Abercornum, Blacnesumque ædificia incendit, frumenta corrumpit, & quàm maximam potuit omnis generis prædam, in ea nobilium equarum gregem abegit: ac multo majora quàm accæperat, hosti damna rependit. Duglassius gnarus Crichtonium alienis magis, quàm propriis viribus fretum, in amicos ejus iram vertit, à quibus clam (nam palam pauci audebant) missa senferat auxilia. Præcipui erant (3) Ia-

(1) There was one sir James Duglass, lord of Strabrock a little before this time: he was descended of a second son of William first lord Duglass in the days of Malcolm Canemore, called sir William of Glendinning: of him descended the Duglasses of Calder, Cleer, Pompherston and Murray.

(2) Abercorn was earl James the

Gros's patrimony, before he came to be earl of Duglass.

(3) November 17, 1444. letters of inhibition from the convention and bishop of St. Andrews were presented to the magistrates of Aberdeen, by Mr. Thomas of Wynhame, that no payment should be made of any revenues pertaining to the king to these persons that now have

cobus Kennedus Fani Andreæ Archiepiscopus, (1) Georgius Angusiæ Comes, & Ioannes Mortonii, uterque Duglassiæ gentis : sed alter ex amita Regis, eademque Iacobi Kennedi matre natus, alter sororem Regis habebat in matrimonio. Hi potiore charitate familiæ salutem publicam, & officium semper habuerunt. Sed Kennedus & ætate, & consilio, ac proinde auctoritate cæteros anteibat. In eum potissimum ira est versa. Crafordiæ Comes, & (2) Alexander Ogilvius conflato satis magno exercitu, agros ejus in Fisa latè populati, dum prædam magnis, quam causam sequuntur, omni genere cladis in vicina etiam prædia grassati, nemine congregi auso pleni prædarum in Anguham revertuntur. Kennedus ad sua arma conversus Comitem Crafordia disceptationem juris fugientem (3) diris ecclesiasticis est persecutus : quas cum pro solita contumacia ille sprevisset, juris divini, & humani neglecti brevi pœnas dedit.

XXII. Eodem enim quo hæc gesta sunt anno, Collegium Benedictinorum Aberbrothii (quoniam monachi de civium causis statuere religio est) juridicundo præfecerat Alexandrum Lindesium Comitis Crafordiæ filium natu maximum. Ipsi eum magistratum Balivum vocant. Is cum numerosa conitum turba Cœnobio gravis esset, ac pro præfecto juridico dominum se gereret, à Cœnobiarchis magistratu ejectus est, surrogato in ejus locum Alexandro Ogilvio. Lindesius cum hanc (ut ipse rebatur) injuriam iniquo ferret animo, uterque velut indicto bello copias undecunque potest, cogit. Cum utrinque jam in procinctu starent acies, Comes Crafordiæ certior factus, quanta potuit celeritate advectus equo inter duas acies sola majestate nominis tutum se arbitratus processit : & dum inhibito filii impetu Ogilvium ad colloquium vocat, à milite quis esset, aut quid peteret ignaro, hasta in os injecta moribundus concidit. Hac cæde velut classico utraque acies mota est, & post acrem conflictum, multis utrinque vulneribus accæptis, victoria penes Lindesios fuit. Causam ejus hanc maximè fuisse ferunt, quòd cum utrinque rectis hastis speciem silvarum præbentibus starent, quidam exclamasse dicitur, Quid stimulos istos, tanquam adversus boves res esset, affertis ? quin iis abjectis comminus gladiis, & vera virtute, ut viros decet, nobiscum contendite. Ad hanc vocem utrinque hastas abjecerunt, cæteri, præter centum Glottianos, qui à Duglassio Lindesii auxilio missi erant. Hi cuspides manibus tenentes, hastas à tergo trahebant : quas cum ad manus ventum esset præ se denso vallo prætenderunt : & inopinata specie territis, qui ex adverso stabant, aciem hostium perruperunt. Desiderati ex victoribus centum : ex adversa acie supra quingentos : & in his multi viri clari. Alexander Ogilvius ab hostibus captus, paucis post diebus vulnerum dolore, & animi mœrore confectus interiit. Gordonius Huntliæ Comes in equum ab amicis sublatus evasit. Multoque major cædes fuisset, nisi nox fu-

the king in governance. November 20. The good men of the town, being inquired by the alderman, gave in commandment, that the letter should not be proclaimed nor obeyed, till it were seen what ordinance were made thereupon by the three estates.

(1) The third earl of Angus.

(2) Sir Alexr. Ogilvie of Innerquhar- rity, uncle and tutor to John Ogilvie,

predecessor to the lord Ogilvie, whose father had been baillie to the abbots of Arbroth ; the abbey at this time belonged by commendam to James Kennedy, bishop of St. Andrew's : the earl of Huntly, by accident, coming from court, joined himself to Innerquharity's party, being in great friendship with the Ogilvies.

(3) Excommunicated.

gientes texisset. Concursum est enim ad (1) nonas calendas Februarias, paucis horis ante noctem. Victoriam Lindesiani domibus direptis, & everfis, agrisque depopulatis crudeliter exercuerunt. Nec segnius in regione diversa bellum inter factiones gerebatur. Duglassius Gulielmum Crichtonium in arce Edimburgensi jam aliquot menses clausum tenebat. Ea ut arctius obsideretur, conventus, qui in Idus Julias indictus erat, ac coeptas haberi Perthi, Edimburgum est translatus. Tandem post nonum mensem obteffis, & obsidentibus pariter fessis, deditio facta est in has condiciones, ut Gulielmus venia omnium, quæ in Regem commisisse dicebatur, accepta incolumis cum suis abiret. In omni enim certamine qui potentior est, etiam innocentior studet videri. Nec adeo diu post Crichtonius in gratiam receptus à Rege iterum fit Cancellarius magno omnium consensu. Verum ille non modo aula, sed publicis etiam negotiis, quatenus per magistratum licebat, abstinuit.

XXIII. Duglassius Crichtonio magis perculso, quam everfo, reliquam iram in Levistonios convertit. Sed antequam ad eam partem veniam, cædes nobilium virorum, (nam omnium infinitum esset) per ea tempora attingam. Iacobus Stuartus nobilis eques ab Alexandro Lilio, & Roberto Bodio ad Fanum Patricii, quod duo millia à Britannoduno abest, fuit cæsus. Nec eorum crudelitas ejus morte contenta uxorem ejus gravidam, ac prope jam parturientem in suam potestatem redigere contendunt. Id ut perficerent, sacrificulum ad eam mittunt, quum tumultuosè nunciaret, equites, peditesque omnes vias obsidere, nec eam aliter tam præsens periculum evadere posse, quam si navicula Britannodunum ad Robertum Bodium devehatur: qui sanctè promittebat, se eam domum salvam remissurum. Mulier credula, & quæ igno- abat Robertum in cæde perpetranda affuisse, è Cardrosia in arcem vecta, se fraude inimicorum undique circumventam cernens, doloris, metus, & indignitatis magnitudinè victa foetum abortivum edidit, quum unà cum ipsa intra paucas horas interiit. Eisdem tere diebus Patricius Hepburnus Halensis Regulus Dumbari arcem tenebat: ac (2) Ioannam Iacobi primi uxorem, quæ fugiens tumultus illuc se recæperat, ibi secum habebat. Arcibaldus Dumbarius hanc iræ justam causam ratus Halim Hepburni arcem noctu aggressus, primo impetu præsidio interempto cæpit: paucisque post diebus timore perculsus Comiti Duglassiæ eam restituit, pactus, ut incolumis inde cum suis dimitteretur. Nec diu post Ioanna Regina decessit, relictis è posteriore viro liberis Ioanne Comite Atholiæ, Iacobo Buchaniæ, & Andrea posterius Moraviensium Episcopo. Ea defuncta, Hepburnus arcem Dumbari vacuum Regi tradidit. (3) In Angusia Alexander Crafordiæ Comes Io-

(1) Cr. nonum.

(2) It hath been hereditary to this house of Halls to be kind to the widow queens: as this man to queen Joan and his son also to queen Mary of Guelderland, lib. 12. cap. 18. Patrick Hepburn earl of Bothwell to queen Mary of Lorraine, widow of king James 5th. lib. 15. cap. 12. and his son to queen Mary, &c.

(3) This history, says Mr. Crawford, befell in the days of king Robert II. about the year 1382, more than 60 years

before this: for John Lyon, a gentleman and depender of James first earl of Crawford (which James had married king Robert II's daughter) by the earl's recommendation became first secretary to king Robert, and thereafter chancellor, and having privily begotten the king's daughter with child, the earl of Crawford brought the matter so about, that the king gave him the lady in marriage, and the lauds of Glamis in heritage for portion: thereafter the earl being offended at this John

annem Leontem ad magnas opes, & honores, ac Regiam etiam affinitatem à patre suo provectum velut ingratum, & beneficiorum immemorem Taoduni in foro capitali supplicio affecit. Annandiani agros propinquos omni calamitatis genere inter has discordias fœdabant.

XXIV. Omnium autem causæ malorum in Comitem Duglassiæ referabantur: qui tamen sedulo hæc à suæ factionis popularibus fieri dissimulabat: etsi palam unum id studebat, ut divertiarum partium homines affigeret. Eo enim evaserat impotentia, ut acta ejus reprehendere capitale esset. Jacobum Stuartum Regis vitricum de regni statu liberius locutum solum vertere coëgit: qui à Flandris capta nave non diu supervixit. Jam maturum ratus Levinstonios aggregi Edimburgum ad conventum evocandos curat (1) Alexandrum familiæ principem, ejusque filium Jacobum. Item Robertum Regium quæstorem, & Davidem. Ex amicis vero Robertum Brussium, Jacobum, & Robertum Dundassios. Ex his Alexander, & duo Dundassii bonis publicatis in custodiam Britannodunum sunt relegati: cæteri capitibus luerunt. Quo crimine tam grave meruerint supplicium, à scriptoribus illorum temporum non proditur. Nec ego in re tam à memoria nostra remota meas interponam conjecturas: tantum quod fama accipi, referam. Jacobum Levinstonium, cum ad locum supplicii venisset, graviter, & discretè aiunt de fortunæ inconstantia conquestum patrem suum imperio Regibus proximo nuper auctum cessisse libenter invidioso Proregis titulo: in sua prædia procul ab aula, & ab inimicorum oculis abiisse, quorum cum nullis ejus miseriis exatiaretur crudelitas, arma, sed coactum salutis tuendæ causa sumpsisse, Regisque jussu deposuisse. Ea in re, si qua fuerit culpa, jam pridem veniam impetrasse. Post id tempus etiam ab omni suspitione se vitam procul egisse. Ejus rei satis perspicuum esse argumentum, conscientiam nobilitatis, quæ tam sollicitè supplicia eorum deprecaretur. Plus tamen

Lyon for unthankfulness, (as he alledged) killed him nigh to Fortar; so that these words, say some critics, ought to be inserted lib. 9. at the end of cap. 45. because this slaughter fell out anno 1382. They farther observe, that the earl of Crawford was named James. To confirm this censure, Mr. Ruddiman refers us to Boëthius, and imagines that Drummond's story of one John Lynton, instead of Lyon, being killed at Dundee by Alexander earl of Crawford has misled Buchanan, tho' Drummond wrote long after him. Mr. Ruddiman, who pretended so great a veneration for the children of Elizabeth Moor, and has employed so much learning and industry in endeavouring to vindicate them from the imputation of bastardy, a thing that did not depend on them and which they could not help, was not well advised in referring us to Boëthius, whose story, filling near a folio page, highly reflects on Jane one of the daughters as a young lady lost to shame, and tempting a young-man far below her rank to debauch her, a thing she could have helped, of which Buchanan says nothing, comprizing this story in one single

sentence. Boëthius tells us that before their marriage Jane Stewart daughter to Elizabeth Moor frequently urged John Lyon to lye with her, and the more he denied she being inflamed with lust importuned him the oftener: and that it was not till he was overcome by her frequent solicitations, that he granted her desire. The question is whether Buchanan did wrong in casting several similar events as the slaughters of men of note together, without regard to the order of time, but which happened per ea tempora, during those times: Namely when the earl of Douglas's power at court was very great, when he struck such a terror into Crichton the chancellor, and after that converted his wrath against the Levinstons; and in imputing John Lyon's death to Alexander the son and not to James the father earl of Crawford, as does Boëthius?

(1) Alexr. lord Levinston, late governor, James master of Levinston; sir Robert Bruce of Airth, the laird of Dundas and his brother: the lord Levinston's mother had been a sister of Dundas's.

inimicorum potuisse sævitiam, quàm superiora officia suæ familiæ, quàm a Rege impetratam veniam, quàm nobilitatis preces. Itaque se omnes, qui adessent, rogare, ut præclaros imperii, magistratúsque titulos nihil aliud esse existiment, quàm sævituræ asperius fortunæ blandimenta, & funerum decora, potius quàm vitæ præsidia: præsertim cum semper plus possint improbi ad bonorum perniciem, quàm consensus bonorum ad salutem tuendam. Hæc cum dixisset, cum ingenti omnium mœrore cervices carnifici subjecit.

XXV. Inter hos motus missus est in Galliam Crichtonius, ut præter antiqui fœderis renovationem, etiam Iacobo Regi peteret Regii generis uxorem. Nec Duglassius molestè ferebat absentiam, etsi honorificam hominis juxta prudentis, ac strenui, & ex reliquiis veterum discordiarum sibi non satis æqui. In tam perturbato regni statu idem, qui in cæteros vulgatus erat morbus, ecclesiasticum ordinem suo contagio affectit. Ioannes Cameronus Glascuæ Episcopus in suæ ditionis (quæ in primis ampla est) agricolas multa crudelitatis, & avaritiæ exempla ipse ediderat: multa per eos, quorum in manu summa rerum erat, prodenda curaverat: ut dominis iniquo judicio circumventis, bona ad eum redirent: omniumque, quæ populariter fiebant malorum aut auctor, aut fautor credebatur. Ejus viri dignum vita nefarie acta fuisse tradunt exitium. Pridie natalem Christi cum in villa quadam sua ad septem millia passuum à Glasca distante quiesceret, vocem ingentem audire visus, se ad tribunal Christi, ut causam diceret, vocantis. Ex ea repentina perturbatione somno excussus famulos excitat, illatòque lumine assidere jubet. Ipse (1)librum in manum sumpto, cum legere occœpisset, eadem iterum audita vox omnium animos stupore defixit. Deinde cum longè vehementius, atque horribilius insonuisset, Episcopus ingenti gemitu edito, lingua exerta, mortuus in lectulo est inventus. Hoc tam perspicuum divinæ ultionis exemplum, ut neque temere affirmare, nec refellere est animus: ita cum ab aliis sit proditum, & constanti rumore pervulgatum, omittere visum non est. Eodem tempore Iacobus Kennedus vita, & moribus longè diversis, ut qui omnia sua consilia ad salutem publicam referret, cum neque auctoritate, aut consilio novis quotidie malis ingruentibus resistere posset, Regiasque vires adversus improborum conspirationem videret infirmas, fortunis omnibus in prædam relictis ipse suam salutem tuebatur: nec in his malis domesticis res foris quietiores erant.

XXVI. Finitis cum Anglo induciis Scoti in Angliam, Angli in Scotiam incursionem fecere, quacunquē ibant, omnia ferro flammaque vastantes. In Anglia Annevicus ab Iacobo Comitis Duglassiæ fratre, in Scotia Drumfriiūm à Comite Sarisburia, Dumbarum à Comite Northumbriæ direptum, & incensum est. Magnæ utrinque prædæ hominum, atque pecudum abactæ sunt. Inter duces conventum, ut captivorum fieret permutatio. Erant enim fere numero, & genere pares. His incursionibus cum agri pene ad solitudinem redigerentur, nihil autem ad summam belli proficeretur, rursus in septem annos pacti sunt inducias. In hoc statu rerum Iacobus Dumbarius Moraviæ Comes moritur. Is cum duas filias reliquisset hæredes, major natu à patre ante mortem Iacobo Crichtonio collocata fuerat. Minor patre defuncto Arcibaldò Comitis Duglassiæ fratri nupsit. Is contra leges, institutaque majorum Comes Moraviæ nuncupatur. Tanta tum erat in aula Duglassii potentia. Nec hoc incremento contentus, quò latius fami-

(1) Al. libro.

liæ nomen propagaretur, (1) Georgium fratrem curat Ormundiæ Comitum creati: Ioannem multis, fructuosisque prædiis donatum Balvaniæ Baronem vocat, multis amicorum nimiam jam antea, & formidolosam Regibus familiæ potentiam suspectam habentibus. Immoderata enim hæc fortunæ incrementa non diuturna fore augurabantur.

XXVII. Inimici vero, quàm invidiosissime poterant, insectabantur illam inexplebilem cupiditatem. Quam enim posthac vitam fore sub hominis impotentis tyrannide, cuius avaritiæ nihil esset satis: adversus cuius potentiam nihil esset tutum: qui per fas, nefasque procerum invaderet patrimonia, tenuiores clientibus suis in prædam relinqueret: adversantes libidini per latrones, & ficarios aut bonis everteret, aut è vita tolleret: novos homines ad summos honores eveheret, quos in veterum familiarum ruinis collocaret. In unam domum omnes opes regni congestas: præter tot equites, & Barones, (2) quinque opulentissimos unius gentis Comites: Regem ipsum jam precario regnare. Sub Duglassiis extrema omnia in misera servitute patienda: qui vocem libertatis memorem emisisset, animam simul emittendam. Hæc, atque hujus generis plæraque vera, plæraque ad invidiam creandam supra verum aucta cum passim spargerentur, qui extra factiones erant, omiſſa publici emolumentum cura, suis negotiis animum intendebant. Prudentiores inimicorum læti accipiebant, hominem tantis opibus, ut adversus eas nullæ vires satis firmæ viderentur, sua sponte præcipitem rueret: nec ea divinatio falsos habuit. Animus enim per se insolens tantis successibus eo crevit impotentia, ut amicorum liberis admonitionibus aures haberet clausas. Ac ne silentio quidem dissimulare, quæ probare non poterant, plærisque satis tutum fuit, adulatoribus omnium non verba modò sed vultus quoque observantibus. Veteres inimici in jus rapiebantur ad eundem adversarium, & iudicem: multi bonis, quidam vita spoliati, plures iniquum fugientes iudicium solum vertebant. Duglassiæ factionis homines nullo iudiciorum metu (nemo enim jure experiri cum quoquam eorum audebat) in omnem licentiam effusi sacra, profana agere, rapere, obnoxios cædere, neque sceleribus modum facere. Interdum nullis peccandi suppetentibus causis, (3) gratuita edebant facinora, ne per desuetudinem scelerum honestæ cogitationes animum subeuntes mollirent, ac à feritate illa mansuefacerent: quanto quisque contumeliosior in plebem esset, tanto se nobiliorem existimabat.

XXVIII. Tot malis in omnes regni partes diffusis, Scotia oneri succubisset, nisi eisdem temporibus non minor civilium tempestatum vis in Angliam incubuisset. Qua tandem aliqua ex parte sopita, induciarum fide violata, Angli incursionem in Scotorum agrum fecere, ac latè fusa populatione cum ingenti villarum strage grassati, vi magna pecorum abacta domum rediere. Nec Scotus hanc injuriam diu tulit inultam. Satis enim ampla manu Angliam ingressus majorem quàm accæperat, hosti cladem reddidit. Ita utrinque animis populatione irritatis, magnæ vastitates in utriusque gentis agris factæ: sed calamitatis major pars in Cumbriam, unde initium injuriæ ortum erat, incubuit. Ea enim omni clade belli vexata prope ad solitudinem erat redacta. Hæc Londinum perlata fecere, ut exercitus longè max-

(1) Al. Hugonem.

(2) Duglass, Murray, Ormond, Angus and Morton.

(3) Cruel facts without cause or benefit, only to hold their hands in use.

imus decerneretur in Scotos : quibus copiis regionem inopem domi intestinis malis laborantem facile in suam potestatem se redacturos arbitrabantur. Igitur delectu militum optimi generis habito, ducem præficiunt Northumbriæ Comitem ob regionum noticiam, & quòd magnum ejus erat nomen, magna auctoritas in illis gentibus. Ei addunt (1) Magnum quendam, equestri quidem familia, sed qui multos annos in Gallia cum industriâ, & fortitudinis laude meruisset. Is cùm præcipuo adversus Scotos odio flagraret, transgressisse cum Rege fertur, ut quantum agri pulsus, aut cæsis habitatoribus de Scotis caperet, ipse, posterique ejus post se tenerent.

XXIX. Contra Scoti a dîto apparatu hostium, & ipsi suas ex adverso copias comparant. Omnibus præficitur (2) Georgius Ormundiæ Comes : qui statim in Annandiam, quò venturum hostem intelligebat, ducit. Occupant priores Angli in hosticum ingredi. Superato Solvæo, & Annando omnibus ad Sarcam flumen castra locant : atque in omnes partes dimissis cohortibus longè latèque populantur. Demum adventu Scotorum cognito suos per tubicines revocant, omnesque in unum vires contrahunt. Ubi primum utrinque instructi apparere, nullam dimicandi moram faciunt. In dextro cornu Anglorum Magnus præesse jussus. In sinistra Ioannes Ponentionius eques. Ei attributi (3) Valli è veterum Brittonum stirpe reliquiæ. Mediam aciem Comes regebat. Georgius Duglassius adversus Magnum ——— Vallam Cragiæ Comarchum, adversus Ponentionium (4) Maxuallium, & Ionstonium cum suis quenque tribulibus locat. Ipse in media acie curat, ac suos breviter est hortatus, ut bonam de victoria spem haberent, ut qui hostium injuriis laceffiti arma induissent. Justiori causæ prosperum eventum non defuturum. Hostium superbiam si semel insigni clade retuderint, brevis laboris diuturnum fructum habituros. Angli qui sagittariorum numero abundabant, cum Scotos eminus missilibus sauciarent, Valla, qui sinistro cornu præerat, exclamat, ut à suis omnibus audiri posset, quid ita eludentes velitarentur ? se secuti cum hoste manum confèrent, ubi vera virtus spectari posset. Id demum virorum certamen esse. Hæc locutus totum secum cornu commovit. Ac statim prælongis hastis, quas Scoti pediti, atque equiti juxta habiles ferunt, hostem impellunt, impulsam fundunt, fugantque.

XXX. Magnus inclinatam suam aciem cernens vitæ superioris honestæ actæ magis, quàm periculi memor in Vallam magno impetu fertur, ut vel audacia prælium restitueret, vel extremum saltem spiritum præclari facinoris gloria illustraret. Sed dum incautius ruit, à suis exclusus cum paucis eum secutis occiditur. Hujus cædis fama per utrunque exercitum vulgata, Scotisque ideo se alacrius inferentibus, reliquus Anglorum exercitus non diu stetit. Cùm effusa fuga domum properarent, major abeuntium, quàm præliantium cædes facta est. Maxima vero in Solvæi ripa, cum æstus maris tum forte in amnem refusus fugientes retineret. Periere Anglorum in eo prælio circiter tria milia, Scotorum sexcenti. Captivorum magnus fuit numerus : è quibus

(1) Our writers call him Mans or Magnus with the red mane : because he had a great red beard.

(2) Lege Hugo, as before cap. 26. for so, say some, is the earl of Ormond named in the registers.

(3) The old Brittons who first possess-

ed England, were overthrown by the Saxons, and thrust out of the lower countries into the mountainous places of Wales and Cornwall.

(4) Lairds of Carlaverock and Johnston, with these of their surname.

clarissimi Ioannes Ponentonius, & Robertus Harentonius. Comitis Northumbriæ filius cum evadere posset, dum patrem in equum imponit, ipse in manus hostium venit. Capta præda, quantum nullo ante prælio meminerant. Angli enim & numero militum, & genere, & Scotorum discordia freti adeo securi eò venerant, ut non ad bellum, sed ad pompam proficisci viderentur. Tanta sui fiducia, hostisque contemptus inerat. Valla faucibus domum lætica delatus post tertium mensem decessit. Ormundiæ Comes victor captivos recensuit. Primores in arcem ad lacum Mabanum custodiendos dedit: ipse in aulam profectus effusis omnibus obviam omni genere honoris excipitur. Res belli gestas Rex magnis laudibus profectus, eum una cum fratre monuit, ut quemadmodum sæpe foris specimen fortitudinis ostendissent, rémque Scoticam suo labore, & virtute periculosis temporibus defendissent, ita domi modestiæ assuefcerent, ab infirmiorum injuria ipsi se abstinere, suosque continere. Potentiam, quam multis majorum in Regem, civisque suos meritis collectam haberent, in latronibus coercendis potius, quàm fovendis ostenderent, id unum eis ad absolutam laudem deesse: quod si pergerent facere, intellecturos nihil se commodis Duglassiæ gentis prius habiturum. Ad ea benignè cum respondissent, à Rege dimissi læti domum rediere.

XXXI. Post hoc ad Sarcam prælium, ut limes Scotiæ ab exterorum injuriis fuit pacatior, ita res Londinum nunciata Anglorum animos magis irritavit, quàm dejecit. Consilio de bello in Scotos habito, novus delectus ad ignominiam delendam decernitur. Omnibus in id unum intentis, civiles repente motus exorti, validaque adversus Regem plebis conspiratio belli externi consilia discussit. Legati in Scotiam de pace missi: quorum adventus eò gratior fuit, quòd ne ipsis quidem satis certæ res domi erant. Cum de pace non convenirent, legati in triennium inducias pacti retro domum redierunt. Hæc gesta sunt anno Christi millesimo quadringentesimo quadragesimo octavo. Auxit hanc publicam læticiam brevi post nuncius è Flandria à Cancellario missus, qui ad (1) Carolum septimum ierat de matrimonio contrahendo. Ejus opera desponsa est Iacobo Maria Arnoldi Ducis Geldriæ filia per matrem (2) Burgundi forem Regium genus contingens. Ea anno proximo magno virorum nobilium comitatu in Scotiam venit: ac mense Julio in Fano Sanctæ crucis ad Edimburgum coronata est.

XXXII Hanc tam multiplicem læticiam de victoria, de pace, de nuptiis nonnihil turbavit (3) Richardi Colvillii equitis non obscuri mors, non tam ipsa fortassis immerita, quàm pessimo in publicum exemplo perpetrata. Richardus enim (4) Ioannem Achleccum Dug-

(1) Charles 7th of France, of whom much is spoken before.

(2) The dukes of Burgundy were of the blood royal of France; for Philip the hardy was second son to king John of France, and first duke of Burgundy, anno 1370.

(3) Laird of Ochiltre in Kyle: in the days of king James the 5th, sir James Colvin married the heirs of Ochiltre, and excambed it with sir James Hamilton, bastard son to the earl of Arran, for

East Weems; for this sir James Hamilton had married ———— Levinston heretrix of East Weems: thereafter sir James Hamilton excambed Ochiltre with lord Andrew Stewart of Avendale for the lordship of Avendale.

(4) Laird of Achleck. or Auchinleck, in Kyle: in the days of king James 4th, by recognition the barony of Achleck was seized in the king's hands, who gave the gift thereof to Thomas Boswell, brother to the laird of Balmuto; the rest of

laffi neceffarium, de quo sæpe post multas, magnasque acceptas injurias conqueftus erat, cum in jure, & æquitate nullum præfidium videret, aut fperaret, pugna aditus, ipfum cum aliquot comitibus interemit. Hanc cædem adeo molefte tulit Duglaffius, ut graviffimo facramento fe alringeret, non prius quieturum, quàm Colvillii cæde eam expiaret. Nec vanæ fuere minæ. Expugnata enim Richardi arce, ac fpoliata, quicunque puberes in ea reperti funt, cæfi. Hoc facinus etfi nullo neque jure, neque more factum, non deerant tamen qui excufarent, & propemodum laudarent, tanquam ab ira generoso homine digna profectum : & ut fieri folet rebus in præceps euntibus, opulentia perpetua comes affentatio extrema flagitia nominibus honestis induebat. Duglaffium elatum fortunæ in exitium ejus imminentis blandiciis prava cæpit ambitio etiam exteris nationibus oftendendæ fuæ potentia: tanquam nimis angufto unius infulæ theatro fplendor tantæ familiæ coarctaretur. Occasio Romam petendi erat ambitio, prætendebatur religio. (1) Veteris Judæorum ritus ecclefia Romana fibi afciverat exemplum, ut quemadmodum illi quinquagefimo quoque anno fuis civibus debita cujuscunque generis remittebant, oppignerata gratis reddebant, fervos Hebræi generis libertate donabant, ita Romanus Pontifex omnium fecus factorum condonationem, velut Dei in terris vicarius arrogabat : quam aliis temporibus minutatim cauponabatur, quinquagefimo quoque anno apertis misericordia: fuæ horreis, nullius menfuræ parcitate cohibitam omnibus publicè, nec tamen omnino gratis effundebat. Duglaffius igitur magna nobilitatis frequentia partim novitatis avidæ, partim fpe præmiorum illecebræ ftipatus in Flandriam trajecit. Inde Luteciam terreftri itinere profectus affumpfit (2) fratrem Caledonia: deftinatum Epifcopum : deinde cum liberis Comes careret, Regis permiffu in fpeciem Duglaffiæ fubftitutam. In Gallia cum ob fœdus publicum cum Scotorum gente, tum ob avitorum in rem Gallicam beneficiorum memoriam liberaliter, & amicè habitus Romam fui adventus expectatione implevit.

XXXIII. Post alterum fere ab ejus profectioe menfem, qui metu præfentis continebantur inimici, & æmuli paulatim emergere cœperunt, & de injuriis pridem illatis queri. Cum faciles ad Regem aditus, nec difficiles ad audiendas querimonias aures effe fama divulgatum foret, quotidie fortunam lamentantium fuam turba crefcebat : omnesque complebat aditus ad Regiam ferentes. Rex, qui neque rejicere miferorum querelas, neque Comitem abfentem indicta caufa damnare poterat, medio refponfo importunos turba: clamores ad tempus fedavit : fe enim procuratorem Comitis adeffe jufurum, ut eo præfente de criminibus objectis cognofceretur. Is cum vocatus non paruiſſet, miſſi è ministerio Regio, qui renuentem vi cogerent. Eo in aulam perducto non defuere, qui vociferarentur extemplo fpreti imperii pœnas ab eo expetendas : nimia patientia Regiam auctoritatem vilefcere, ac infimo cuique ludibrio effe. Specie illa lenitatis improborum audaciam crefcere, & peccantium impunitate fccleribus novis aditum pateferi. Nihil his commotus Rex in fententia fua perſtitit, ut magis incommodorum compenfatione accuſatoribus fatiſſeri, quàm animos vindictæ avidos fanguine expleri vellet. Itaque procuratorem Comi-

his estate by his fecond daughters came to the houfe of Glenbervie and Craignavar.

(1) The jubilee of the Jews.

(2) James, afterwards earl, who ſucceeded to him after his ſlaughter.

tis custodia eductum in jus venire jubet. Si quid ad objecta crimin^a respondere posset, licere præfatus, ut id liberè, ac citra timorem faceret, hortatur. Multa judicia parum prosperè (1) experto cum Rex judicatum modo solvere jussisset, procurator in Comitum adventum, quem intra paucos menses expectabat, se rem integram servaturum respondit: idque fecisse credebatur auctoribus Ormundo, & Moravio Comitum fratribus. Re, ut erat ad Regem delata, mittitur (2) Gulielmus Sinclairus Orcadam Comes per id tempus Cancellarius, primum in Gallovidiam, deinde in Duglassiam. Is coactores creavit, qui redditus prædiorum Duglassii colligerent, remque judicatam cum fide exolverent. Sed cum ad negotium conficiendum non satis virium Sinclairo esset, aliis eludentibus, aliis non sine contumelia eum excipientibus, re infecta domum rediit. Rex hoc suæ auctoritatis contemptu irritatus jubet universos Duglassiæ factionis tautores in jus venire: detrectantes imperium publico hostes denunciat. Conscripto adversus eos exercitu, in Gallovidiam ducit. Primo adventu ducibus in arces compulsis pars exigua Regiarum copiarum, dum reliquos per aspera loca vitabundos persequitur, non sine ignominia retro ad Regem venit. Rex indignatus tantum vagos prædones ausos, ut contemptum sui demeret, receptacula eorum aggressus Mabanum arcem non magno labore capit. Duglassiam vero magna cum fatigatione miitum in potestatem redactam solo æquavit: agrorum cultores, qui se, suasque fortunas sibi commiserant, suis quæstoribus agrorum fructus pendere jussit, donec è Duglassii bonis judicatum solveretur. His fere gestis exercitum solvit, magnam lenitatis, & modestiæ famam etiam apud hostes consecutus.

XXXIV. Hæc uti gesta sunt Romam relata vehementer Comitum animum commoverunt. Jamque etiam vilior suis à magna comitum parte desertus cum paucis iter ingreditur. Cum per Angliam in loca Scotiæ vicina venisset, Iacobum fratrem præmisit, qui Regis erga se animum exploraret. Quem ubi placibilem comperit, domum regressus, humaniter receptus tantum admonetur, ut latrones segregatos à se compesceret, præsertim Annandianos, qui per ejus absentiam multa crudeliter, & avarè perpetrassent. Id cum jurejurando Duglassius ita futurum recæpisset, non modò in pristinum gratiæ locum est restitutus: sed Prorex etiam omnibus ejus imperio parere jussis, per totam Scotiam declaratus. Sed vastus animus sublimia semper, & immoderata cupiens hoc honore, qui maximus ei sub Rege poterat contingere, non contentus suspicionum novas causas temeritate sua principi subjecit. Clam enim in Angliam profectus ejus gentis Regem convenit. Ipse res repetitas, ac non redditas causam itineris videri volebat. Ea quò levior, & minus verisimilis erat, eo acriores in animo Regis jampridem infenso suspicionum aculeos infixit: cumque iram non dissimularet, ut qui altius aliquid sub eo colloquio latere interpretaretur, Duglassius iterum supplex ad expertam sæpe Regis clementiam confu-

(1) Experto jussisset: Liv. 42. 28. cui magistratus creare jussum erat. Cic. Attic. 9. 23. Hæc literæ mihi jubent reverti. Id. Fam. 16. 9. me, cui jussisset, curaturum. Id. paradox. 5. cui mulier jubet.

(2) Sir William Sinclair marrying Elizabeth Sper, heiress of Orkney, left that

earldom anno 1330 to his son William: his son earl Henry married Giles Duglass heiress of Niddale, see lib. 9. cap. 53. the fourth earl was this William, whose sister Beatrix was mother to the earl of Duglass: he left his eldest son William Orkney and Dyfert, to the second Caithness, to the third Roslin, &c.

git. Ibi Regina, multisque primorum deprecantibus, cum sanctè jurasset, se nihil in posterum commissurum, quod merito Regem offenderet, noxa liberatus est, magistratu tantum adempto. Admoti iterum ad rerum gubernaculum Orcadam Comes, & Gulielmus Crichtonius, qui perpetuo in fide permanferant.

XXXV. Ob hanc tantam (ut ipse videri volebat) contumeliam Duglassius omnibus aulicis erat iratus: sed præcipue Gulielmo Crichtonio, cujus potissimum prudentia suos conatus omnes impediri putabat. Hunc igitur si posset, insidiis: sin id minus procederet, quovis modo è medio tollere statuit. Id quò minore hominum indignatione faceret, subornatur quidam è Duglassii amicis, qui diceret se Crichtonium audissè asseverantem, nunquam rem Scoticam fore quietam incolumi Duglassiorum familia. In eo Regis, regniquè salutem, & ordinum concordiam, & pacem publicam esse positam, si homo natura turbulentus, multis, validisque propinquitatibus subnixus, quando nullis beneficiis placari, nullis honoribus satiari posset, tolleretur: ejusque morte tranquillitas publica stabiliretur. Hæc fabula passim divulgata, & quia verisimilia dicebantur, plerisque credita magnam Crichtonio conflavit invidiam. Duglassius comperto per exploratores eum Edimburgo discessurum, insidias in via de multa nocte, quàm potest occultissimè locat. Ad eas cum ventum esset, qui occultè subfederant, magno cum clamore exorti sunt: qui deprehensi erant, improviso primum attonitis malo dexteræ, mentesque obtorpuerant. Gulielmus vir magni animi, & consilii, ubi se à trepidatione collegit, uno ex iis, qui primi se obtulerant, cæso, altero vulnerato, per medios hostes cum suo globo vulneribus aliquot accæptis, erupit. In arce Crichtono, quò pertugerat, cum dies aliquot curandis plagis dedisset, magna clientium, & amicorum manu, quanto potuit cum silentio collecta Edimburgum proficiscitur: adeoque celeritate famam sui adventus prævenit, ut inimicum necopinantem pene oppresserit. Duglassius insperato ereptus periculo incertum ira, an pudore magis anxius, cum adversæ factionis opes non invito populo crescere videret, ut suas etiam ipse partes accessione virium firmaret, (1) Crafordiæ, & Rossiæ Comites, secundum nomen Duglassium, maximè tum fama, & opibus florentes fœdere sibi conjungit, jurejurando inter ipsos dato, quod eorum quilibet cæterorum fœderatorum clientibus, & amicis adversus oranes auxilio foret. Qua conspiratione confisi, non modò diversarum partium vires, sed Regias etiam præ suis contemnebant.

XXXVI. Hæc cum per se Rex indignanter ferret, accesserunt & recentes iræ causæ, quæ imminens exitium Duglassio maturaret. (2) Ioannes Heresius eques nobilis Gallovidianus, quòd à Duglassiorum sceleribus abhorreret, seque domi fere contineret, immisissis Annandianis, prædonum injuriis vexatus, cum apud Duglassium sæpe frustra questus fuisset, nullumque aliud suppeteret remedium, vim vi ulcisci decrevit. Igitur collecta manu amicorum, Annandiam iugressus à latronibus cum suis omnibus captus, ad Duglassium deducitur: ac Rege multum per literas deprecante, suspendio tanquam latro extinguitur. Ea res cum atrox, ut erat, omnibus videretur, passim ferebantur sermones Duglassium non obscurè pessimis artibus regnum affectare:

(1) Alexr. Lindsay earl of Crawford, and Donald MacDonald earl of Ross. See the note lib. 10, cap. 18.

(2) Laird of Teregles, predecessor to the lord Herries.

nihil enim jam aliud superesse, quo tam vasta cupiditas expleri posset : quam opinionem intra paucos dies alterum æquè scdum facinus auxit. Erat in Gallovidiâ (1) Maclelana familia genere, & opibus facile primaria. Ejus familiæ (2) princeps tutor cum è Duglassianis quendam assiduis injuriis sibi faciendis molestum occidisset, unà cum fratre captus, à Duglassio in carcerem erat coniectus. Rex per captivi amicos certior factus, ac vehementer rogatus, ne hominem nobilem, & alioqui virum bonum sineret non ad judicium, sed ad certum exitum ad eundem judicem, & capitalem inimicum in jus trahi, cui non tam præsens crimen foret nociturum, quàm quoddam meliorum partium semper fuisset. Illuc igitur Rex (3) Patricium Graium Maclelani avunculum equitem nobilem, ac Duglassii etiam propinquum mittit, qui juberet, ut captivo in aulam misso, ibi (4) jure cum eo experiretur. Comes Graium humaniter accipit. Captivum cum curasset interea supplicio afficiendum tanquam à facinoris, quod se invito à suis perpetratum erat, consilio alienus Graium rogat, ut se Regi excuset. Ille vero se apertè ludibrio habitum cernens adeo exarsit, ut Comiti propinquitatem, amicitiam, & si quo præterea necessitudinis vinculo teneretur, ex eo die renunciaret : professusque sit, se quibuscunque rebus posset, inimicum perpetuo futurum. Nuncio in aulam perlato adeo indignum omnibus facinus est visum, ut jam palam fremerent Duglassium privati modum supergressum, quod diu meditabatur, se palam pro Rege gerere. Eò haud dubiè pertinere tot Comitum Crafordiæ, Rossæ, Moraviæ, Ormundiæ cum eo conspirationem. Illuc spectare occulta cum Anglo colloquia, cædes bonorum, diripiendæ plebis permisissam licentiam. Jam innocentiam pro ignavia contemni, fidem adversus Regem pro perfidia puniri. Nimia Regis indulgentia publicos hostes inolescere. Enimvero capefferet ipse aliquando imperium, ac pro magistratu agat. Ita demum appariturum, qui hostes, qui amici essent : aut si id minus apertè propter quorundam potentiam auderet, perfidiam suis opprimeret artibus : sin ne id quidem auderet, quid aliud superesse, nisi ut qui ad eum diem in fide perititissent, aliquando tandem sibi consulerent.

XXXVII. His sermonibus quanquam & vita Duglassianorum, & prona in suspicionem Regum credulitas fidem facerent, Rex, sive ingenta quadam lenitate, sive jam facinore destinato Duglassium ad se accersit. Is tot facinorum sibi conscius, memor toties veniam impetratam, etiam non ignarus quàm novum cum Crafordio scdus esset invidiosum, etsi in Regis clementia magnam spem haberet, tamen proclivior in timorem renuit in aulam venire, in qua tot, tamque potentes haberet inimicos : quosdam etiam nuper suo capiti insidiosos. Hunc timorem ut discuterent multi homines nobiles, qui cum Rege aderant, mittunt ad eum diploma omnium chirographis, & sigillis appositis, sacramento interposito polliciti se etiamsi Rex quicquam adversus Comitum salutem moliri velit, incolumem tamen emissuros. Duglassius toties expertus Regis clementiam, præter fidem publicam tot nobilium virorum pollicitationibus confirmatus Sterlinum venit mag-

(1) The Maclelans, lairds of Bombie, afterwards lords of Kirkubright.

(2) The tutor of Bombie.

(3) First lord Gray of Foulles. This place seemeth to make much against those who affirm one sir Andrew Gray an Eng-

lishman to have been the first of that surname, laird of Foulles ; and that he came to Scotland 1424 : since he is here called uncle to the tutor of Bombie 1450.

(4) Pursue him by law.

na cum clientium turba. Liberaliter à Rege invitatus, in arcem ascendit. Cœna hilariter peracta, Rex in cubiculum secretius cum paucis eum introducit : ne his quidem adhibitis, cum quibus omnia confilia communicare consueverat. Ibi sermonem altius exorsus de majorum ejus fide, & fortitudine, suâque in omnem familiam indulgentia, privatim etiam in ipsum. Facinoribus enim ab eo perpetratis, vel ætatis infirmitate, vel improborum consilio, veniam se facillè dedisse. Semper sperasse vel sua in eum humanitate, & clementia, vel ætatis maturitate in melius profecturum. Ac ne nunc quidem aliter sperare : neque quandiu eum impiè patratorum pœniteret, aditum ad humanitatem fore interclusum. Hoc quidem postremum, inquit, cum Crafordio, & Rossienfi fœdus, neque tibi honestum, & mihi ignominiosum, etsi permolestè fero, tamen ejus dirimendi tibi adhuc facio potestatem. Id quanquam meo jure possim imperare, tamen suadere malo : ut, quando omnium oculi in te sunt intenti, criminum suspitiones abs te eò diligentius semoveas. Duglassius ad cætera satis demissè respondit. Cum ad fœderis mentionem est ventum, paulo perplexius agebat : neque liquidè expediebat quid esset acturus, se enim cum sociis collocaturum. Nec satis videre, cur in præsentia Rex id tantopere urgeat : cum in eo fœdere nihil contineatur, quod ejus animum debeat offendere. Rex sive deliberato jam facinore, sive responsi (ut videri volebant aulici) contumacia offensus, Si tu, inquit, non vis, ego dirimam. Et cum dicto pugionem ei in pectus defixit. Ad strepitum qui ad ostium stabant, ingressi, multis eum vulneribus conficiunt. Sunt qui proximè post Regem à Patricio Graio, cujus ante meminimus, securi in caput adacta, eum exanimatum ferant. Deinde reliquos, qui aderant, ut studium in Regem ostenderent, suam quenque plagam infixisse. Hæc cædes incidit in mensem Februarium, anni 1452, juxta supputationem Romanam.

XXXVIII. Erant tum Sterlini quatuor fratres ejus, magnusque eos festantis nobilitatis numerus. Hi re comperta, (ut in repentino motu fieri solet) magna cum trepidatione ad arma concurrentes omnia clamoribus miscerunt. Deinde sedato per primores tumultu, jussi, in hospitia se quisque sua recæpere. Postridie convocato consilio, primum omnium Iacobum fratris defuncti loco Comitem appellant. Is in Regem, aulicorumque perfidiam invectus hortatur, ut qui aderant, arcem obsidione cingant, copiasque undequaque convocent : extrahant ab illis latibulis homines ad solam perfidiam fortes, dum adhuc scelerum conscientia perturbati trepidant. Qui aderant Iacobi pietatem, & animi magnitudinem laudare. Verum ab obsidionis consilio abhorre, ut quibus nihil ad rem tantam suscipiendam parati esset. Domo; interea discedunt : ac re cum præcipuis amicorum communicata ad 6 Calendas Aprilis reversi, assula ad caudam equi alligata, (1) diploma Regium, ac procerum, de fide publica ad eum affigunt : ac nulla verborum contumelia adversus Regem, ejusque consilium abstinentes, per vicos trahunt. Ubi in forum ventum est, quingentis simul buccinis personantes Regem, quique cum eo erant, præconis voce fœdifragos, perjuros, omniumque bonorum hostes denunciant. Oppidum, immerenti etiam loco irati diripiunt : eoque egressi per Iacobum Hamiltonium retro missum incendunt. Deinde eodem furore proximis diebus perciti ad agros omnium, qui in fide Regis permanserant, diripiendos discurrunt. Dalkethi arcem obsident : jurejurando se obstrin-

(1) The king's letters patent.

gentes, nisi ea capta non discessuros. Ioanni enim ejus loci domino maximè erant infensi, quòd ille, cum Comite Angusiæ à reliqua Duglassiorum gente consilia separassent. Tenuit expectatione diutius obsidio(1) Patricio Cocburno præsidii præfecto, ad omnes hostium conatus strenuè occurrente. Itaque multis vulneribus accæptis, labore, & vigiliis confecti obsidionem solverunt.

XXXIX. Rex interea collecto exercitu, ut suis laborantibus ferret opem, cum se Duglassianorum copiis videret imparem, decrevit operiri (2) Alexandrum Gordonium, qui cum magnis auxiliis à sep-

(1) The laird of Ormiston.

(2) He was first called sir Alexander Seton, younger son to Seton of that ilk : he married Elizabeth Gordon, daughter and heir to the lord Gordon, and taking upon him the name of Gordon, was by king James II. made earl of Huntly; his son married Jean Stewart, sister to king James II. This is Mr. Crawford's note, which seems to confound the father with the son and grandson. For in the *fœdera Angliæ*, there is a safe conduct in 1421 for Alexander Seton, lord of Gordon, coming into England; and next year, being in England, there is a safe conduct for him passing and going to Rouen, to the presence of James, king of Scots: and the year after that a conduct for his coming into England to the king's council. He was one of the hostages for the payment of James I's ransom, his yearly rents and possessions being then valued only at 400 merks, whereas those of Thomas earl of Murray and Alexr. earl of Crawford were rated each at a 1000. For tho' Straloch thinks this Alexr. Seton was not married to the heiress, till after the battle of Harlaw 1411, at which he was present, yet he must have been too far advanced in years to have been able to perform such warlike exploits as are

here ascribed to the earl of Huntly. It must therefore have been his son Alexander, who assumed the surname of Gordon, and was, created first earl of Huntly in 1449, that fought the battle of Brechin: on whom there is an encomium of our author's which has never yet been printed, of which I have two copies, one in the hand of Mr. Robert Gordon of Straloch, and another sent me from a gentleman in Edinburgh: And tho' the former wants the penult distich, and in the last line has *animam* for *animum*, its title seems to be juster than that of the other; unless we suppose the poem to have been composed on Alexander the third earl, second of the name of Alexander, who was chancellor to king James IV. and one of his generals at the battle of Flowden, and one of the governors of the kingdom, during the absence of the duke of Albany regent to James V. At the time of this third earl's death, which happened in 1523, our author was about 17 years of age, and if the following epitaph was designed for this third earl, it may have been one of his first essays in poetry. It was George the second earl, father of this Alexr. the third earl, that married Jean Stewart, daughter to king James I. formerly countess of Angus.

ALEXANDRO GORDONIO Comiti Huntliæ, primo è Setoniorum Familia.

The other copy has this inscription following :

EPITAPHIUM ALEXANDRI GORDONII Huntliæ Comitis, ejus Nominis secundi.

Authore *Georgio Buchanano.*

Clausus Alexander jacet hâc Gordonius urnâ,

Qui priscum ornavit lumine stemma novo:

Formâ decens, firmæ vires, unôque tenore

Continuo, nullis fors laboracta malis:

Dives opum, luxúque carens, domus hospita cunctis,

Pacis amans pectus, fortis ad arma manus:

Omnia fœlicis permensus commoda vitæ,

Hic animum cælo reddidit, ossa solo.

tionibus ultimis usque collectis adventare dicebatur. Verum per Angusiam ducenti Comes Crafordiæ ad Brechinum cum valida manu se objecit. Commissio acri prælio, cum Regionum acies media jam loco moveri cœpta, vix Angusianorum sustineret impressionem (1) Ioannes Coleffius, qui sinistræ præerat alæ, Crafordio, cui erat intensus deserto mediam aciem nudavit : quo terrore perculsi, qui pene victores erant, terga verterunt. Gordonius præter spem victoria multo tamen cum suorum sanguine potitus est, duobus fratribus cum magno gentiliū, & clientium numero cæsis. Cecidere ex Angusianis non pauci viri illustres. In iis Ioannes Lindesius Comitis frater. Ipse ira ab hostibus in desertores versa, arces eorum diruit, agros ferro, flammæque vastavit. Hæc ut liberius faceret, Gordonii repentino ad suos reditu effectum est, audito Moraviæ Comite in suos agros Bogianos omni crudelitatis genere sæviisse. Itaque cum victore exercitu reversus, non modò cladem acceptam hosti reddidit, sed eum Moraviæ finibus expulit. Hæc præcipiti vere acta.

XI. Interea Rex ex Iacobi Kennedi maximè consilio, conventu Edimburgum indicto Duglassiæ Comitem, quique ejus festam sequebantur, proceres per fœcilem adesse iussit. Is tantum abfuit, ut paruerit, ut proxima nocte libellum templi valvis affigendum curaret, se salutem suam nec Regi commissurum, nec ei omnino in posterum pariturum, qui patruales suos Edimburgum, fratrem Sterlinum ad se fide publica illectos tam perfidè indicta causa trucidavit. Comitis proximè occisi quatuor fratres Iacobus, Arcibaldus, (2) Georgius, & Ioannes, ac Beatrix nuper Comitis uxor, item Alexander Comes Crafordiæ in hoc conventu hostes publici denunciati. (3) Multi etiam in supremum ordinem (4) illecti. Plærisque ex rebellium bonis præmia decreta. Exercitus ad hostes persequendos contractus : agri vastati : pecora abacta : frumenta in horreis igne corrupta : hieme deinde, cum sub dio haberi miles non posset, dimissus. Expeditio in ver indicta. Iacobus Duglassius interea, ne familiæ opes, quæ ex locuplete matrimonio in immensum excreverant, ad alienos transfirent, Beatricem antea fratri nuptam uxorem accæpit. Cum Pontifice Romano agit, ut id matrimonium confirmaret. Id inceptum Rege per literas impediende frustra ei fuit.

XLI. Hoc anno, duobusque sequentibus, agrorum direptionibus, arciumque everfionibus inter factiones certatum est. Nunquam ad summæ rei aleam est ventum. Magna ejus cladis pars in Annandiam,

(1) Laird of Balnamoon extinct, afterwards Carnegie.

(2) Al. Hugo.

(3) i. e. an. 1454. William Hay Constable, was made earl of Errol 1458. Sir William lord Marshal, was made earl Marshal 1459. Sir James Duglass lord of Dalkeith, made earl of Morton; George Lesley lord Lesley, made earl of Rothes; (Rothusius jam priorem locum tenet) James Stewart uterine brother to king James 2d, was made earl of Buchan, John Stewart his brother made earl of Athol. About the same time James Crichton made earl of Murray, vide cap. 24. Of his son, vide lib. 12. capp. 50, 51. George Crich-

ton made earl of Caithness, he died shortly without succession. 1454 sir John Stewart of Dernley made lord Dernley; sir Patrick Hepburn made lord Haills; sir Robert Boid, made lord Boid; sir Lyle, made lord Lyle of Dunchall; sir Robert Stewart made lord of Lorn: these are the first lords of parliament by creation, the lords Forbes, Lindsay, &c. who plead for antiquity of honour before that time, pretend to no patent or creation, but were lords by their baronies, as of old the lord Duglass, the lord Stewart, and many the like, who ordinarily took the title of knighthood notwithstanding.

(4) Al. allesti.

Forestiámque, & vicinos Duglassianorum agros incubuit. Vastitatem agrorum fames, famem pestis consecuta est. Interea prudentiores amicorum cùm sæpenumero cum Duglassio egissent, ut se, suáque omnia Regiæ clementiæ, quam antea frequenter majores ejus experti fuerant, permitteret : cum præsertim Regem haberet natura facilem, & per amicos exorabilem : nec sua pertinacia familiam clarissimam extingueret : tótque virorum illustrium, qui sectam ejus sequebantur, salutem proderet, aut eò necessitatis eos adduceret, ut calamitatibus fracti sibi consulere cogerentur, facilem ei fore pacificationem rebus florentibus : deserto ab amicis nullam spem veniæ superesse. Juvenis ætate, & ingenio ferox respondit, nunquam eorum potestati se permissurum, qui nec pudoris, nec divini, aut humani juris vinculis ullis continerentur : qui suos patruales, fratremque blandè pollicendo ad se adductos tam perfidiosè, & crudeliter trucidarint : omnia potius extrema passurum, quàm ut eorum se fidei crederet. Hæc pro ingenio quisque probabat, aut reprehendebat. Ferocios, aut quibus mala publica quæstui erant, animi magnitudinem laudare : prudentiores suadere, ne ad extremum deserentibus amicis occasionem pacificandi fero quereretur omissam : qui fere exitus stultis consiliis esse solet.

XLII. At Crafordiæ Comes longinqui belli pertæsus, & causæ, quam sustinebat iniquitatem, communisque rerum commutationes secum reputans, gnarusque veniam præoccupanti principis gratiam fore facilem, perseveranti in armis difficilem, simul ab amicorum parte desertus, reliquorum fide suspecta, Regem per Angusiam iter facientem, habitu maximè ad misericordiam composito, capite, pedibusque nudatis supplex adiit : ingenuèque temporum superiorum offensas confessus, se, suáque in fidem Regis tradidit, commemorata prius in Reges majorum suorum observantia, & officiis. Scire sua culpa, se omnia extrema meritum. Quicquid vitæ, fortunarumque sit in posterum habiturus, id se Regiæ debitum clementiæ. Hæc, pluraque hujus generis non sine lachrimis locutus commoverat vehementer omnes, qui aderant. In primis quosdam è nobilitate Angusiana : qui, etsi superioribus temporibus Regem secuti fuerant, tamen familiam tam vetustam, & claram cupiebant ab interitu vindicatam. Functus est ibi Jacobus Kennedus & boni Episcopi, & civis officio : qui plurimis, & gravissimis Comitibus offensis remissis, salutem ejus Regi accuratè commendavit : id enim quod erat, rebatur, Regis viribus tanta accessione auctis, hostem in posterum indies debiliorem futurum, multis tam clari hominis exemplum secuturis. Rex etiam eum arbitratus fracta pristina ferocia ex animo præteritorum pœnituisse, non difficilem se præbuit : veniæque data, & (1) bonis, honorèque pristino restituto monuit, ut in officio permaneret. Crafordius quoque lenitate Regis, & facilitate provocatus omni genere officiorum eum postea demereri studuit : & in ultimas regni oras proficiscentem cum suis copiis est comitatus : rebúsque ibi pro tempore compositis, reversum domi suæ liberaliter accæpit. Eunti ad reliquias belli civilis conficiendas, quantas conficere posset, copias pollicetur : adeoque omnem vitæ rationem commutavit, ut pristina ferocia deposita mansuetè, & comiter cum nobilitate vicina vixerit : eoque interitus ejus brevi consecutus majorem Regi, populóque universo dolorem attulerit.

(1) Only some of his north country lands, as Badenach and Lochaber, were bestowed upon the earl of Huntly, for his service, as also his place in parlia-

ment ; for he had been earl before Huntly and Argyle, but at this time both of them came to be before him.

XLIII. Carpente paulatim Rege vires Duglassianorum, reliqua spes erat in Anglo, si quid inde auxilii impetrari posset. Missus (1) Hamiltonius Londinum, responsum ab Anglo retulit, se nulla alia conditione bellum adversus Scotos suscepturum, nisi Duglassius se, suaque omnia ei dederet, civemque se Anglum profiteretur. Hac spe incisa, cum ab altera parte Rex editis, proscriptionibus, & armis urgeret, atque omnibus, quæ bellum fert, malis rebelles vexaret, Hamiltonius Comitem hortatur, ne Regem finat singula carpendo universa labefactare, ac demum evertere: quin potius in aciem prodeat: rem fortunæ committat: aut honestè vincendum, aut ibi fortiter cadendum. Id demum nomine Duglassiano dignum: in eoque unicum ærumnarum finem esse positum. His vocibus excitatus, cum per amicos, & clientes, quantum potuit exercitum cœgisset, ad solvendam Abrecorni obsidionem ducit. Rex enim multis arcibus Duglassianorum dejectis, Abrecornum longe munitissimum præsidium, medio fere inter Sterlinum, & Edimburgum itinere situm, obsessum tenebat. Duglassius cum eò venisset, ut & hostes conspiceret, & ab eis conspici posset, amicisque hortarentur, ut vel egregia victoria perpetuam laudem pararet, vel honesta morte se à contumeliis, & miseris vindicaret, cæteris omnibus ad decernendum paratis, sua cunctatione omnium animos fregit. Exercitu enim in castra reducto, bellum ducere decrevit. Id ejus factum cum homines militares damnassent, Hamiltonius pertæsus ejus ignaviam, desperatōque partium successu, ea nocte ad Regem transiit. Rex veniam quidem dedit: sed homini alioqui astuto non satis fidens eum Rosselinum, quæ arx Comitum Orcadam erat, relegavit: ac postea deprecantibus amicis custodia liberatum in amicorum numerum recepit, incruenta ei potissimum imputata victoria. Cæteri fere Duglassiani exemplum Hamiltonii secuti, qua cuique commodum fuit dilapsi. Arx multis vulneribus utrinque acceptis tandem capitur, cæsōque præsidio semidiruta in victoriæ monumentum relicta est. Duglassius pene ab omnibus desertus cum paucis familiarium in Angliam profugit. Inde non multò post (2) Annandiam, quæ Regi præfidiis tenebatur, cum parva manu ingressus, prælio commisso inferior, fuga cum Ioanne fratre elapsus, Arcibaldus Moravia Comes cæsus: (3) Georgius graviter vulneratus in manus hostium venit: curatisque vulneribus ad Regem adductus, capite luit.

XLIV. Conventu ordinum Edimburgum indicto in (4) nonas Iunii, anni millesimi quadringentesimi quinquagesimi quinti, iterum Iacobo, Ioanni, & Beatrici Duglassiis aqua, & igni interdictum. (5) Bea-

(1) Sir James Hamilton of Cadyow, lord Hamilton, then a follower of the earl of Duglass, predecessor to the marquis and dukes of Hamilton.

(2) The lord Carleill of Thortorwall and the laird of Johnston, with the supply of some men sent from the earl of Angus, overcame him, killed the earl of Murray, and took the earl of Ormond; for which cause the king gave to them the 40 pound land of Pitteneau on Clyde. Walter Scot of Kirkurds, predecessor to Balcleugh, had a charter of Fairholm, Abington and Glendonany given to him for good service done in this skirmish at

Arkinholm, dated February 22. 1559.

(3) Aliis Hugo.

(4) Forte nonum.

(5) This, says Mr. Crawford, seemeth a contradiction. Their mother Beatrix Sinclair, countess of Duglass, (see the note on cap. 18.) doubtless is the woman meant in the register, which hath occasioned a mistaking of the old and young countesses, being both called Beatrix: this old countess is said to have pricked forward her sons in their rebellious courses. This seeming contradiction is thus easily reconciled: There were two countesses of Duglass named Beatrix, viz. Be-

tricem hanc acta publica matrem horum faciunt : quod mihi tamen non fit verisimile, nisi forte per adoptionem facti sint ejus filii. Iacobus Comes fratribus amissis, ab amicis desertus, Anglis diffidens, ut nihil inexpertum relinqueret, Donaldum Æbudarum tyrannum, eundemque Rossie Comitem ad Stephanodunum convenit, hominem suapte ingenio sceleratum facile ad bellum impellit. In proximos Regis agros primum sævitur, nullo sexus ætatisque discrimine. Nichil ab injuria fuit immune, quod ferro, flammaque violari poterat. Pari crudelitate in Argatheliam, & Araniam usus, domum præda onustus rediit. Inde Abria, Moraviaque vastatis Ennernessum divertit. Arce capta oppidum direptum incendit. Nec Anglus interea quievit : sed temporibus infidiatus incurfiones in Marciam fecit : cæsisque hominibus aliquot illustribus, qui furorem latè grassantem compescere annixi erant, plenus prædarum, ut è regione opulenta domum sine damno rediit.

XLV. Proximo post hunc anno, Beatrix superioris Comitissæ Duglassiæ uxor, & fratri ejus Iacobo aliquot annos habita uxoris loco ad Regem profugit. Superioris temporis crimina in Iacobum rejicit : se & sœminam, & auxilio destitutam, ad sceleratas nuptias vi coactam, ad primam occasionem Iacobo absente, ab ea servitute profugisse. Regiæ fidei se, suaque omnia permittere : quicquid de ipsa, ejusque patrimonio statuerit, ejus decreto libenter parituram. Eam Rex in fidem receptam, Balvaniaque agris donatam, fratri suo ex eadem matre Atholici Comiti collocavit. Ejus exemplum secuta est Donaldi Infulani uxor. Ea erat (1) Iacobi Levinstonii filia, ab avo Prorege, suadente etiam Rege, Donaldo collocata : ut ferum hominis barbari molliret ingenium, eumque in partibus factionis Regiæ retineret. Sed tum propinquis suis in pristinum locum gratiæ restitutis, ac marito ad Duglassianas partes adjuncto, cum vilior, & contemptior apud eum quotidie fieret, adversus barbaram ejus crudelitatem Regis opem implorabat. Ei nulla se purgandi aderat necessitas apud Regem, qui auctor ipse ejus matrimonii fuisset. Igitur liberaliter, & humane recepta, prædiis amplis donatur, quo subsidio reliquum ætatis honorificè degeret. Eodem fere tempore Patricius Thorintonius occultè quidem Duglassianæ factionis, sed Regiam aulam diu secutus Ioannem Sandelandium Caldare-

atrix Sinclair, sister to the earl of Orkney and spouse to James earl of Duglass, (see the note on cap. 18.) mother to this earl of Duglass and his brethren ; she was forfeited at this parliament with her two sons, and therefore linea præcedente Duglassii must be applied to her, not as her surname being Sinclair, but as her husband's title. The other was Beatrix Duglass lady Galloway, only sister to William and David Duglasses, executed in the castle of Edinburgh, cap. 18. heir of Galloway and other lands, *ibid.* countess of Duglass, as being married first to William earl of Duglass, cap. 18. thereafter to his brother and successor James earl of Duglass, we read not of her forfeiture : she being divorced from earl James Duglass, was bestowed by king James 2d upon his uterine brother John Stewart earl of A-

thol, and got the lordship of Balveny. cap. 45. So Beatrix Sinclair, (not Beatrix Duglass) is called rightly their mother in the register. Others have observed, that the sister of William and David Duglasses, and daughter in law of the said Beatrix Sinclair, is by Mr. Crawford and others falsely named Beatrix for Margaret ; because in Rymer's sædca there is a conduct for a year to Beatrix countess of Duglass and Anandale, and Margaret countess of Duglass and Anandale, lady of Galloway, consort of William, late earl of Duglass and Anandale ; and others coming into England on a pilgrimage towards St. James of Canterbury and other places, dated June 2, 1452.

(1) The lord Levinston and his friends being restored, who had been forfeited.

um adolescentem circiter viginti annorum, & Alanum Stuartum homines nobiles, & conspicua in Regem fide ad Britannodunum nactus sibi opportunos occidit. Ipse deinde ab adversa factione brevi post comprehensus pœnas luit. Fuit insignis hic annus multorum illustrium virorum morte: sed maximè Gulielmi Crichtonii. Is quanquam equestri loco natus esset: tamen ob summam prudentiam, & fortitudinem, fidemque singularem erga Regem ad ultimum usque vitæ diem constanter cultum, maximum bonis omnibus desiderium sui reliquit.

XLVI. Proximo anno, Angli superiorum injuriarum impunitate illecti ducibus Henrico Percio Northumbriæ Comite, & Iacobo Duglassio exule, Marciam latè vastarunt. Hanc populationem ut prohiberet Georgius Duglassius Angusiæ Comes, collecta manu popularium in prædatores impetum fecit: ac magno cum tumultu partem eorum, in quam delatus erat, ad suas stationes compulit. Qua indignitate Angli commoti, cæteris nondum ad signa revocatis, aciem promovent. Nec Scoti moram prælio faciunt. Cum æquo Marte utrinque majoribus animis, quàm viribus pugnaretur, qui sparsi per agros erant Angli è clamore dissono, ac tumultu hostem adesse sentientes ne prædam, quam amplissimam coegerant, amitterent, rectà domum contenderunt. Eorum discessus faciliorem, nec tamen incruentam Scotis victoriam dedit, pari fere numero utrinque cæso, multis Anglorum in fuga captis. Hujus victoriæ nuncius ad Regem allatus ægrum inter civium, hostiumque arma animum nonnihil erexit. Dein Donaldum Insulanum ubique partium suarum adversam fortunam cernentem compulit, ut de pace oratores mitteret. Hi submissâ oratione, multa de Regis clementia erga Crafordium, cæterosque, qui in eadem causa fuissent commemorantes: suam culpam in fatalem temporum rabiem conferentes, multa de Donaldi in posterum observantia polliciti movisse Regem visi sunt. Is medio responso, nec Donaldi ignovit, nec spem veniæ præcidit. Multa quidem extare ejus maleficia: nullum adhuc dedisse animi mutati indicium. Itaque ut vera credatur, quæ verbis ostentatur pœnitentia, & ex animo profecta, reparanda superioris temporis damna, quos fortunis evertisset, res eis restituyendo: aliquo denique honesto facinore eluendam tot scelerum memoriam. Sed quidem scire nullam esse virtutem, quæ magis clementia Regem deceat. Verum providendum, ne nimia lenitate soluto imperio mali magis insolescant, quàm boni ad officium excitentur. Donaldi quidem, & reliquis ejus consilii sociis se spatium daturum, quo mutatae voluntatis indicia edere possent: talem se quenque habiturum, qualem res, non verba ostenderent. Interea securos esse jubet: in cujusque potestate futurum felicem, an miseram posthac ætatem agat.

XLVII. Hac ratione vel compositis, vel sopiis intestinis malis, Rex omnem curam in Angliam intendit. Dum de bello gerendo, totiesque violatis induciis habet consilium, superveniunt legati à nobilitate Anglica missi auxilium adversus Henricum Regem suum petentes. Henricus enim spreta nobilitate novos homines extulerat, quorum de consilio uxor ejus virilis animi fœmina cuncta administrabat. Auxerat etiam Regis apud suos contemptum, & familiarium ejus invidiam (1) res in Aquitania, & Normania male gesta. Tot provinciis amissis, antiquis insulæ terminis inclusi fremebant, neque Regis

(1) See the note on lib. 10. cap. 50.

ignaviam, neque Reginæ superbiam diutius ferendam. Capita con-
 jarationis erant tres (1) Richardi, nempe dux Eboraci, & Comites
 Sarisburix, & Varvici. Legati Angli, cum de justa belli causa, con-
 jarationis opibus, & sui Regis ignavia multa differuissent, auxilium
 adversus communem hostem in bello timidum, in pace fordidum, qui
 discordias domesticas inter Scotos aluisset, exules eorum juvisset, au-
 xilium petunt. Victoria parta, arces, & agros superioribus bellis cap-
 tos se reddituros pollicentur. Rex de consilii sententia respondit, jam
 pridem se de statu rerum Anglicarum audisse: neque partis utriusque
 jus sibi ignotum: neque, nisi ex utriusque partis sententia, se alieni
 regni arbitrum futurum. Quòd autem ad bellum attinet, sibi jamdiu
 in animo fuisse temporum superiorum ulcisci injurias: regni que sui
 loca per occasionem discordiarum intercæpta, quum jure non posset,
 armis recuperare. Ea si Eboraci dux, quique ejus sectam sequerentur,
 restituere polliceantur, se adversus Henricum eis auxilio futu-
 rum.

XLVIII. In hæc cum fuisset conventum, legati domum revertun-
 tur. Rex copiis paratis cum in Angliam ingressurus esset, sit ei obvi-
 am Anglus impostor ab Henrico missus. Is, ut qui diu Romæ fuisset,
 Italorumque mores, & sermonem didicisset, cultu omni, comi-
 tatúque peregrino, literisque Pontificis confectis, se facile homini-
 bus minimè callidis pro legato Romano probat: & quò minus sus-
 pecta fraus esset, monachus in partem fabulæ assumitur, cujus simu-
 lata sanctitate fides facilius accederet imposturis. Hi ad Regem
 perducti Pontificis Romani nomine vetant, ne ulterius progredere-
 tur: diras comminati, ni pareret. Pontifex enim, quò commodius
 commune bellum in communem Christianorum hostem geratur,
 per totam Europam compositis dissidii, in id unum intendere a-
 nimum: se quidem præmissos, qui hæc præmonerent. Ampliorem
 legationem prope diem venturam, quæ discordias Anglorum civiles
 finiret, & Scotis de accæptis injuriis satisfieri curaret. Eam se crede-
 re legationem in Gallia jam esse. Rex, ut qui fraudem nullam sub-
 esse suspicaretur orationi: quique, rebus adhuc domi non omnino tran-
 quillis, honestam pacem etiam cuperet, legato paruit, atque exerci-
 tum dimisit. Vix eo dimisso ab Anglis quibusdam de legati suppositi-
 titii fraude admonitus, iterum copias contrahit. Et quia cum Eboracensi
 se conjungere non poterat, ut Regias vires aliqua ex parte disti-
 neret, & suas etiam ulcisceretur injurias, Rosburgum recta ducit. Op-
 pidum primo adventu capit, ac diruit. Arcem longè munitissimam
 dum oppugnat, legati ab Eboracensi, focis que veniunt, qui Regem
 suum victum, bellumque confectum in Anglia nunciant: gratias a-
 gunt Iacobo pro ejus benevolentia, & studio in ipsorum dignitate, &
 salute tuenda. Ejus beneficii se memores in tempore fore promittunt.
 Verum in præsentia orare, ut ab obsidione arcis recedat, omnique alio
 maleficio in Anglos abstineat, neu ipsos rerum earum gravet invidia
 apud populum, qui vix contineri potuit, quin confestim exercitum in
 Scotos decerneret. Ad ea Iacobus victoriam gratulatus, rogat lega-
 tos, ecquid Eboracensis, & focii de promissis exolvendis mandassent?
 Cùm nihil sibi mandatum: respondissent, Ego, inquit, prius quam pri-
 or ad me legatio venisset, arcem istam in agro meo ædificatam everte-

(1) Richard Plantagenet duke of York, chard Nevill his son, earl of Warwick by
 Richard Nevill earl of Salisbury, Rich- marriage,

re decreveram : neque post id tempus ullo sum isti factioni beneficio obstrictus, cur intermittere rem affectam, & pene confectam debeam. De minis istis sive ipsorum, sive populi ipsi viderint. Vos nunciate me non verbis, sed armis hinc submotum iri.

XLIX. Ita legatis re infecta dimissis, dum Rex obsessos omnibus, quæ bellum fert malis, urgeret, Donaldus Insulanus cum magna popularium manu in castra venit. Is, ut facinorum superiore vita admissorum faciliorem obtineret veniam, Regemque sibi penitus placaret, ei est pollicitus, si quod progredi vellet, quandiu in hostico foret, reliquum exercitum mille passus antecessurum : & asperiora quæque pericula principem excepturum. Iuxta Regem tendere iussus, cohortes aliquot ad populandos agros emisit. Eisdem forte diebus Alexander Gordonius Huntilææ Comes novas copias adduxit. Fecit ea virum accessio, ut quanquam arx strenuè defenderetur, Rex in oppugnando pertinacior esset : & cum antea magis obsidio, quàm oppugnatio esset, abundante multitudine aliis, atque aliis in stationes deinceps succedentibus præsidarii, quorum jam multi ceciderant, plures vulneribus faucii inutiles, reliqui laboribus assiduis, & vigiliis fatigati erant, paulatim ad pericula segnius accurrerent : quibus ut major terror admo-veretur, pars muri Bombardis ferreis, quorum (1) tum magnus & usus, & metus erat, quati iussa. Ibi dum Rex propius ut arbiter, & exactor laboris instat, una è machinis violentia ignis internè furentis excusso cuneo ligneo, cæteris illæsis Regem in terram dejectum statim exanimat. Ex aulicis, qui proximè astiterant, etsi inopinato casu perculsi erant : tamen, ne Regis morte palam facta, vulgus dilaberetur, corpus velant. Regina, quæ eo ipso die in castra venerat, haud quamquam muliebri animo dejecta in luctus, proceres convocat. Hortatur ut animo bono sint : neu unius hominis casu tot viri fortes deteriti rem pene ad exitum deductam turpiter deferant. Se in locum defuncti Regem alium brevi adducturam. Interea omni apparatu belli hostem urgendum, ne morte imperatoris intellecta ferocior efficiatur, & in unius hominis morte tot virorum fortium simul virtutem extinctam existimet. Pudebat viros animi magnitudine à fœmina superari. Arcem igitur adorti sunt tanta vi oppugnare, ut neutra pars Regem abesse senserit. Interea Regis filius Iacobus septem annorum puer in castra adductus Rex salutatur : nec multi intercessere dies, cum Angli, qui in præsidio erant, laboribus, & vigiliis confecti arcem novo Regi dederunt, pacti ut incolumes sua secum exportarent. Arx ne iterum causa belli foret, solo æquatur.

L. Hunc finem vitæ habuit Iacobus secundus, anno à Christo nato 1460, non multis ante æquinoctium autumnus diebus : ætatis anno 29. postquam regnare cœperat 23. Semper à pueritia bella domestica, & externa eum exercuerunt. Ea moderatione animi res adversas, & prosperas tulerat : ea fuerat in hostes fortitudine, in deditis clementia, ut maximum sui desiderium apud omnes ordines reliquerit. Eoque est visa mors acerbior, quod in juventæ flore tot malis defunctus, cum summa de virtutibus ejus esset expectatio, repente decessit. Auxit ejus desiderium filii rebus gerendis ætas immatura reputantibus, quantum superioribus viginti annis malorum pertulissent ; quorum incendiis nondum plane restinctis, ex præteriti temporis recordatione, sequentis divinare posse statum sibi videbantur.

(1) Scil. Tormentorum,

RERUM SCOTICARUM HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER DUODECIMUS.

CIV. REX.

I. IACOBO secundo, uti retulimus, in castris extincto, ne qua de regni jure (ut aliàs acciderat) oriretur controversia, ejus filius Iacobus è geminis minor fratri superstes puer septem annorum in oppido Calsone regnum iniit. Deinde cum proceres de more in verba ejus jurassent, octavo ab inito regno die exercitu relicto domum rediit, in arce Edimburgensi sub tutela matris futurus, interea, dum conventus ordinum haberi posset, in quo de summa rerum statueretur. Is paulo tardius est indictus : quòd rebus in Anglia turbatis, domi satis quietis, primores nihil bello prævertendum censerent : ut & veteres ulciscerentur injurias, & hostem semper insidiantem alienis malis damno insigni compercerent. In hostico nullis obviis in agros Anglorum est sævitum. Multæ arces, unde hostes repentinas facere excursiones soliti erant, dejectæ. In his præcipua Verca in ripa Tuedæ amnis sita, ob propinquitatem Marcianorum agris maximè infesta. Exercitus quoad per anni tempus licuit, hostilem agrum pervagatus præmatura hieme domum reducit.

II. Hoc anno Henricus Anglus ab Eboracensi Regulo captus, & Londinum abductus fuit. Ibi formula pacis Henrico nihil abnuere auso scribitur, ut ipse dum viveret, nomen Regium, & insignia tene-ret, administratio rerum penes Eboracensem esset sub nomine protec-toris. Henrico mortuo, etiam regium nomen (1) ad Eduardum, ejus-que posteros transfret. Dum hæc Londini geruntur, Regina nuncia-tur adventare cum magnis copiis, ut Regem è custodia liberaret. Ad-versus eam Eboracensis, cum Henrico Rege Richardo Varvicense re-licto, circiter quinque millia secum ducens obviam in agrum usque E-boracensem processit : & ne, qui toties in Gallia nunquam se mœni-bus, sed semper armis adversus magnos exercitus defendisset, certamen adversus mulierem defugere videretur, cum longè majoribus co-piis congressus, ipse cum minore filio, ac magno procerum numero cæ-

(1) Some not attending to our author's concise way of writing, especially of the affairs of England, are for reading Richardum or Eboracensem, because Richard duke of York made this capitulation with Henry 6th, and was killed with-

in few days thereafter : but the agree-ment bore, that after his death, the crown should devolve to Edward earl of March, the duke of York's eldest son, on whom the parliament at the same time settled 3500 merks, and his posterity.

fus fuit. Principum capita super portam Eboraci affixa spectaculo proponuntur. Regina victrix, cum ad Regem liberandum iter intendere, (1) Dux Varvici obviam ei progreditur, Regem secum ducens, velut ejus auspiciis pacta paulo ante de regno inita defensus. Ad Fanum Albani, quod Verolanium fuisse creditur, hostibus occurrit. Regina iterum victrix ducibus hostium cæsis, marito recuperato recta Londinum tendebat. Verum comperto Pembrocii Comitem ab ipsa, Eboracensis filium à patre ad auxilia contrahenda missos ex itinere conflixisse, ac Eduardum inimici sui filium victorem, ipsa gnara cæii Londinensium erga se Northumbriam versus (quod ea pars Angliæ velut seminarium sibi virium esset) contendit. Ibi quoque cruentissima pugna (ut in qua ex utraque parte cecidisse tradantur supra triginta sex millia virorum fortium) superata, cum hostis instans spatium recolligendis viribus nullum daret, cum marito, & filio in Scotiam profugit. Victor se Regem Angliæ Eduardum quartum edit.

III. Henricus cum opem rebus suis afflictis postularer, Iacobo Kennedo Fani Andreae Archiepiscopo, qui tam auctoritate, & opinione prudentiæ cæteros Scotos anteibat, maximè annitente acceptus est humanissimè, & omni genere officiorum ita cultus, ut in spem prioris fortunæ recuperandæ erigeretur. Quam spem, ut mutuis, quibus poterat, officiis tueretur, Bervicum oppidum (quod ab Eduardi primi usque tempore Angli tenuerant) Scotis restituit. Qui eo munere devincti omnibus rebus Henrici factionem sublevabant, non modò reliquias naufragii ejus colligendo, sed auxilium etiam ad cætera in tempore recuperanda pollicendo: & ut amicitia jam incoata firmiter coalesceret, duæ Reginae, utraque genere Gallica tractare cœperunt de affinitate confirmanda, Iacobi sorore Henrici filio, quem Valliæ principem nominabant, desponsa: quanquam neuter eorum adhuc septimum annum explevisset. Has nuptias (2) Philippus Burgundus Reginae Scotorum avunculus, sed Anglorum Reginae capitalis inimicus maximopere impedire est conatus, missis (3) Gruthusio homine nobili ad id legato. Ita enim acerbè Philippus cum Renato (4) puelli avo materno exercebat inimicitias, ut omnem undecunque occasionem crescendi stirpi ejus invideret: itaque tum in ejus gratiam res magis dilata, quàm omissa est: sed exitum, quem metuebat Burgundus, Henrici fortuna discussit.

IV. Benevolentia enim erga se Scotorum, & literis ex Anglia amicorum nonnihil confirmatus, uxorem in Gallias ad Renatum patrem misit, ut ab amicis transmarinis, quanta posset auxilia, accerferet. Il-

(1) Some read Comes, because tho' his father in law Henry Beauchamp was created duke of Warwick, yet this Richard Nevill succeeded only to the title of earl. Mr. Crawford rather thinks it should be read here, Dux Norfolkæ, because John Moubay duke of Norfolk, last of that line, was the conductor of the army at this time. Upon what authority this is said, I know not. The antient reading I have retained, by Dux understanding not duke, but general, and supplying the word Regulus, as Regulo in the sentence immediately before; and so our author's meaning will be: As the victorious queen was on her march to free the

king, the earl of Warwick, in quality of general of the Yorkists army, advances to meet her.

(2) Philip the good, duke of Burgundy. See the note on lib. 10. cap. 44.

(3) Louis de Bruges, lord of Gruthuse, made earl of Winchester by Edward IV.

(4) Reiner or René duke of Anjou, titular king of Naples, Sicily, and Jerusalem; he was father to Margaret queen of England, and grandfather by the mother to Edward prince of Wales. King James and his sister were begotten upon Mary daughter to Arnold duke of Guelderland. See lib. 11, cap. 31. — Arb. puellæ.

la apud Gallos hæctenus profecit, ut suæ factionis hominibus tutum ibi receptum pararet, & adversarios excluderet. Præterea duo millia militum duce Varenno, ut Monstreletus prodidit, ut nostri, & Angli, quibus facilius accedo, quingentos duce Petro Briseo, aut Braceo (1) Brittone, ut aliis placet, itineris comites, verius, quàm adversus hostem auxilium impetrat: cum hac manu in Scotiam reversa, atque aliquid movendum rata, nihil dubitans ad famam externi militis populares suæ factionis conventuros, ad ostium Tinæ exscensionem fecit. Sed ea manus exigua ad famam adventantis hostis territa, nulla re memorabili gesta ad naves rediit. Ibi quoque velut ubique conatibus eorum adversante fortuna, fœda tempestate jactati. Major pars secuta Reginam in Scotiam Bervicum appulit. Pauci in Lindisfarnen insulam ejecti, & ab hostibus circumventi periere: sed virilis animi mulier nihil hoc infortunio deterrita, ad suos valida Scotorum adjuncta manu rursus fortunam experiri decrevit. Igitur filio Bervici relicto, ipsa cum viro Northumbriam ingressâ proximos agros ferro, flammâque latè devastat. Ad hanc famam novi exercitus ex primoribus (2) dux Somerseti, & Radolfus Percius, multi præterea ex Henrici veteribus amicis, qui Eduardo Regi metu temporum sese dederant, sed longè plures ex propinquis Angliæ regionibus latrocinio semper asueti, spe prædæ accurrerunt. Ad hunc tumultum sedandum Eduardus magnum belli apparatus terra, marique instruit. (3) Montacuti Regulum cum bona nobilitatis parte ad hostem ducere jubet. Mox ipse cum reliquo exercitu sequitur. Cum in campis non procul ab Examo utriusque castra posuissent, turba, quæ prædandi studio convenerat, dilabente, Henricus, quod in rebus desperatis honestissimum videbatur, configere statuit, commissô prælio victus principibus amicorum ab hoste aut captis, aut cæsis ipse magnis itineribus Bervicum pervenit. Captivorum alii statim, alii paucis post diebus securi percussi.

V. Eduardus ita per duces suarum copiarum victoria parta ipse Dunelmum venit: &, ut Scotorum incursiones terrore propinqui exercitus coerceret, & si quis domi tumultus oriretur, præsentia sua motus compefceret: ac dum ibi cum parte copiarum sedet, loca ab inimicis occupata per duces aggreditur. Annevici arcem multo cæteris majorem, & munitiorem, quam reliquis aut vi captis, aut per conditiones receptis, præsidium Gallorum tenebat, acriter oppugnat. Nec minus fortiter præsidarii spe auxilii propinqui è Scotia eam tuebantur. Sed cum nuper in Anglia re malè gesta tam brevi, quàm præsens flagitabat periculum exercitus cogi non posset, qui obsidionem solveret, aliis cunctantibus, nec suam sententiam explicantibus, Georgius Comes Angusiæ rem audaciæ, & periculi plenam suscepit. Collectis ex amicis, & clientibus, ac proximo limite, cujus præfectus erat, circiter decem millibus equitum ad arcem accessit; & Gallis, qui in præsidio erant, in eos impositis, quos sine sessoribus equos adduxerat, incolumes ad unum omnes in Scotiam reduxit: Anglis sive audaciæ miraculo stupentibus, sive subsidia Duglassio in propinquo delitescere ratis, sive potius arbitrantibus arcem sine certamine recipere, quàm cum

(1) Major calls him Francus, a Frenchman. Lesly designs him Seneschal of Normandy, which he might have been, and at the same time a native of another province.

(2) Henry Beaufort, a great courtier with king Henry VI.

(3) Sir John Nevil, brother to the earl of Warwick, newly created lord Montacute,

paucis illis, attamen delectis rem universam fortunæ ancipiti committere. Eduardus dispositis ad omnia loca opportuna custodibus, ne qua manus rebellium ultro, citroque commearët, velut universo regno pacato Londinum abiit. Henricus interea exul vel spe ab amicis injecta, vel exilii tædio compulsus statuit in Angliam ad suos occultus redire. Sed eadem fortunæ ad extremum durante violentia agnitus, captus, & Londinum ductus, in arcem conditur. Margarita uxor rebus diffisa præsentibus cum filio, & paucis comitibus è Scotia solvens, ad Renatum patrem in Galliam navigavit.

VI. Jam (ut ad res Scoticas revertar) conventus, qui fuerat indictus Edimburgum, dies advenerat. Ad eum cum frequentes sese contulissent, multitudo in duas factiones secessit. Pars enim procerum Reginam sequebatur: & longè plures Jacobum Kennedum, & Georgium Duglassium Angusiæ Comitem, alterius factionis principes. Regina diversabatur in arce, Episcopus, & Comes in Cœnobio Sanctæ crucis, in suburbio extremo ad orientem verso. Causa dissensionis erat, quod Regina tutelam Regis se pènes esse æquum existimabat. Contra pars altera ex universis ad eam curam eligendum, maxime idoneum: alteris maternum nomen, & propinquitatem: alteris vetustam legem perpetua consuetudine confirmatam jactantibus. Post tertium conventus diem Regina cum suis ex arce descendit: atque à sua factione se tutricem Regis, & regni procuratricem decerni curat: atque in arcem redit. Id cum rescisset Kennedus, cum sua factione in forum advolat, & multitudini, quæ frequens accurrerat, declarat longa oratione se, suosque nihil aliud, quam publicum emolumentum, & (1) veterem institutorum observationem spectare. Contra adversarios privatis cujusque commodis duci. Id se perspicuè ostensurum, si quando liber disceptandi locus sibi detur. Hæc ubi locutus est, in diversorium cum suis se recipere cœpit, ac non longè à foro aberat, cum alteram factionem audit armatam descendere. Id vero intolerandum ratus Duglassius, ut minis paucorum fortiores cederent, ac fugæ instar esset receptus, vix à Kennedo retineri poterat, quin portam urbis proximam invaderet atque inermis cum armatis congregaretur: ac nisi tres Episcopi, Glascuensis, Gallovidianus, & Dumblanensis tumultu exciti intervenissent, vix indignatio sisti poterat, quin ad manus ventum foret. Episcopis interpretibus res ita tum composita est, ut in mensem essent induciæ.

VII. Ducibus utcunque sedatis, multitudo tamen nullo imperio cohiberi poterat, quo minus iram, & indignationem verborum asperitate exprimeret. Reginæ postulationem regno esse turpem. nec ipsi satis decoram. Eone recidisse veterum Scotorum virtutem, ut in tot virorum millibus nemo inveniatur dignior, quam fœmina, qui rem Scoticam administraret? quæ ei genti imperet, (2) quæ majorem vitæ partem in armis transigat? quam spem tandem fore, qui Regibus parum strenuis non usquequaque tractabiles essent, eos fœminæ peregrinæ obtemperaturos? in hunc finem tot labores exantlatos, tantum sanguinis per tot annos terra, marique fufum, ut homines in armis nati, & educati se in muliebrem servitutem sponte dedant? quid futurum, si Angli, quod sæpe alias fecerunt, ultum accæpta detrimenta cum magnis exercitibus veniant? quem signum pugnæ propositurum? quem in aciem ducturum? quem leges belli, pacisque daturum, &

(1) An veterum?

(2) Imperet, quæ ita MS. Arb. imperet? qui

accēpturum? Hæc inter se in omnibus stationibus passim vulgus hominum liberè jactabat.

VIII. Verum mense exacto paulum pacatioribus animis, cum finitis induciis iterum esset conventum, Regina pro sua causa hæc fere affererat. Cum (1) superioris anni administrationem non ipsa vi usurpasset, aut in eum locum repugnante nobilitate irrupisset, sed omnium concordî assensu jure suo fuerit usa, se moleste ferre, nullo prætento crimine de gradu dejici. Cæterum si, quod solet, in tutelis propinquitas spectetur, neminem matre propinquiorem. Si Regis incolumitas, neminem fidiorem. E Regis enim morte aliis aliam spem esse: nihil ad se præter luctum, & orbitatem redundaturum. Sin utilitatis publicæ ratio ducatur, se peregrinam esse, nullis amicitiiis, inimicitiiisve ligatam: quod in iis, qui rem publicam capefferent, in primis esset spectandum. Quod non modo procul à vitiis eorum vita debeat esse, sed etiam quam paucissimas earum libidinum causas habere, quæ animum in judicando transversum agere soleant. Aliis parentum, propinquorum, affinium esse opes: quorum præsidio freti vel delicti excusationem, vel faciliorem veniam sperare possint. Interdum etiam cogi, ut ad eorum libidinem suas actiones accommodarent: sibi vero in sola innocentia spem defensionis fore. Unum enim esse filium, quem spectaret: cujus omnia emolumenta cum suis utilitatibus essent juncta. Hæc nisi respiceret, se privatam cum omnium gratia libentius, & feliciter etiam victuram, quàm in corrigendis delictis omnium malorum subituram inimicitias, & in bonorum offensiones interdum incurfuram. Neque novum videri debere, si scæmina alieni regni procurationem petat: cum non modo in Britannia, sed in maximis etiam, & potentissimis continentis regionibus scæminæ regnarint: & ita regnarint, ut administrationis earum cives non pœniterit.

IX. Hæc cum dixisset, multorum secutus est assensus, partim eorum, qui futuræ gratiæ iocum apud eam præmuniebant, partim, qui aliæ invidiæ fructum ad se perventurum sperabant. Neque deerant, qui prava libidine, si electio ex omnibus fieret, ne velut parum idonei præterirentur, malebant Reginam omnibus, quàm alios ejusdem secum, aut superioris ordinis præferri. Nobilitatis vero pars incorruptior cum & vultu, & ve bis orationem Regiæ aspernarentur, omnem cœtum vehementer movit Jacobi Kennedi Archiepiscopi Fani Andreæ auctoritas, & oratio, quem in hunc modum locutum accēpimus.

X. “Maximè vellem, proceres clarissimi, ut qui de omnium salute verba facere instituunt, sine singulorum offensione liberè ex animi sententia loqui et possent, & vellent. Nunc vero, cum, quæ ad publicam univerforum dicuntur utilitatem, ad privatam rapiantur contumeliam, difficile est ita modum inter diversa studia, & pugnantes sententias tenere, ut non in alterius partis offensionem incurras. Quod ad me attinet, ita moderabor orationi meæ, ut nemo de me queri possit, nisi suum prius flagitium fateatur. Libertate vero à majoribus accepta ita modeste utar, ut nec cupidè quenquam lædere voluisse, nec per timorem, aut ambitionem, quæ ad præsentem faciunt consultationem, præterisse videar. Duas omnino sententias esse video, quæ concordiam nostram remorentur. Altera censet in re, quæ ad omnium utilitatem pertinet, ex omnibus electionem fieri debere: & quemadmodum omnes ad ferenda suffragia de re, quæ totius regni salutem comple-

(1) See lib. 12. cap. 1.

titur, coimus; ita neminem à spe honoris æquum esse excludi, qui virtute, & honestis artibus eò contendat. Altera Reginæ clarissimæ principis, & lectissimæ scæminæ injuriam fieri putat, nisi in fili alutetueda, & regno administrando cæteris omnibus præferatur. Harum sententiarum cur priorem magis probem, dicam posterius. Aliorum tamen consilium hætenus probò, quòd parum è dignitate Reginæ putant, ut quisquam alius cum ea in contentionem de honore veniat, ne auctoritas ejus, quæ ut est, ita omnibus eximia haberi debet, cum inferioribus collata imminui videatur. Quòd si de honore unius, & non de omnium salute hic esset disceptatio, ego quoque facite, ac lubens ad eorum sententiam accederem. Verùm cum de eo statuendum sit hodie, quòd omnium privatorum vitam, & fortunas, quòd totius regni incolumitatem complectitur, huic uni cogitationi omnes singulorum rationes concedere oportet. Quare eos etiam, atque etiam moneo, ut ita Reginæ studeant dignitati, ne legum, ne veterum institutorum, ne salutis omnium interea obliviscantur. Nam si ostendere poterunt, & legibus licere, & publicè expedire, ut Regis tutela, & rerum administratio penes Reginam sit, me quoque suæ sententiæ assipulatorem habebunt. Sin vero eorum oratio sit publice perniciofa, & ad legum omnium ineritum, & Reginæ contumeliam spectet, hæc mihi veniam primum à Regina, deinde ab omnibus bonis datum iri spero, ut salva, & sacrosancta (quoad per leges, & instituta majorum licet) Reginæ auctoritate, non cælea, quid sentiam: aut potius ut id libere dicam, quòd sine summo scelere tacere non possum.

XI. “ Atque ut à legibus incipiam, lex est à Kennetho Rege non minus prudentia, & consilio, quàm belli gloria claro ante quingentos amplius annos lata, & ab omnibus regni ordinibus accepta, & usu tot annorum ad hunc usque diem probata, ut Rege pupillo coeant ordines, virumque prudentia, & opibus primarum eligant, qui Regis tutelam gerat, eoque nondum regni potente res administrèt. Hæc lex etsi ad Kennethum velut auctorem referatur, mihi tamen non tam primus eam tulisse videtur, quàm vetustam Scotorum consuetudinem nova sanctione confirmasse. Majores enim nostri adeo erant à cura publica mulieribus mandanda alieni, ut si omnia rerum vocabula excutias, ne muliebris quidem imperii nomen apud eos invenias. Quorsum enim ei rei nomen imposuissent, cujus ipsi nullum penitus usum habuissent, nec in posterum ullum fore sperabant? Quas enim Reginas alii suo quisque sermone, nos (1) Regum uxores appellamus: nec altioris fastigii nomen ullum in eis agnoscimus. Voluerunt enim, opinor, viri prudentes, ut illæ, quoties mentionem sui fieri audirent, ex adjuncto viri nomine se viris obnoxias esse meminissent. Itaque ad hunc usque diem nullum muliebre imperium, nulla publica procuratio fuit. In minoribus quoque magistratibus & mandandis, & exercendis eundem plane morem constantissimè observarunt. Nam (2) multi honores, atque in his jurisdictiones propter ingentia erga patriam merita, etsi ad plærasque jure hæreditario pervenerint, ac sæpe scæminis dotales cesserint, nunquam tamen ad memoriam usque nostram proditum est, scæminam aut in publico consilio præfedissee, aut jus dixisse, aut eorum, quæ propria virorum creduntur, ullum munus usurpasse. Quòd institutum cum

(1) The highland Scots and Irish have not a word in the Irish tongue, to express the word Queen or Regina, but they call

her BAEN REE, the king's wife.

(2) As lordships of regality, baronies, heretable sheriffships, &c.

majores nostri nullis obstricti legibus tam constanter observarint, naturæ tantum instinctu impulsæ, si nos eorum posteræ adversus legem omnium suffragiis acceptam, & tam longo usu probatam in manifestum periculum statum publicum præcipitemus, quis, non à temeritatis dico, sed infantiæ nos infamia vindicabit? præsertim cum exemplis propinquis admoneamur. Saxones enim ob unius Ethelburgæ scelus lege caverrunt, ne ulla deinceps Regis uxor Regina vocaretur: aut in sede honoris in publico Regi assideret. Quæso igitur diligenter expendite, quantum ab eorum prudentia degenerent, qui ad verius legem tam vetustam, tam fœminis utilem, quàm viris honorificam clavum reipublicæ eis committant, quibus majores nostri nunquam nomen Regium indulserunt: vicini etiam honori illius vocabulum ademerunt. Aliæ nationes aliter censuerunt. Quo successu dicam postea, modò pius eis respondeam, qui hanc legem non audent publicè calumniari, in mulierum autem conventiculis tanquam iniquam arguunt.

XII. “ Verum quisquis est, qui eam reprehendit, non ille sanctionem aliquam hominum modò suffragiis comprobata, sed naturam ipsam, hoc est legem illam primariam à Deo in animos nostros incisam velle reprehendere videtur. Naturam inquam, quam noster legislator in hac roganda ducem, & consiliorum suorum reatricem habuit. Natura enim ab initio non modo viros à fœminis animi, corporisque viribus discrevit, sed sua cuique sexui munia, suas virtutes genere quidem easdem, gradu vero longè diversas attribuit: nam qui minus indecorum est fœminis jus dicere, delectum habere, exercitum ducere, signum pugnæ proponere, quàm viro lanam, colum, telam, cæteraque muliebris infirmitatis tractare ministeria. Quæ in viris liberalitas, fortitudo, severitas, in muliere profusio, vesania, crudelitas habetur: contrà quod in fœmina elegans, come, venustum, in viris fractum, elumbe, putidum judicatur. Hæc naturæ sponte distincta qui permiscere, & confundere conantur, nonne vobis videntur omnem regni statum legibus, & institutis optimè formatum non perturbare, sed omnino evertere? cum muliebri imperium nobis probare contendunt, cujus ne nomen quidem ullum nostri majores habebant. Hujus enim (ut dixi) legis lator non tam in ea condenda novum jus attulisse videtur, quàm perpetuam majorum consuetudinem literis ad posteritatis memoriam consignasse. Et quod in Rege creando natura duce semper fuerat usurpatum, id in Regio quoque tutore creando publica auctoritate observandum consecrasset. Hanc qui labefactare conantur, quid aliud moliuntur, quàm ut omnes leges, ritus, consuetudines majorum una lege violanda semel evertant. Neque ego (ne quis id calumniatur) leges omnes, velut in æternum latas arbitrò immutabiles. Alia aliarum est ratio, alia vis, alia conditio. Quæ enim ad temporum vicissitudines accommodantur, ex fortunæ inconstantia sunt obnoxia: tamdiu durare solent, quandiu manet, quæ eas imposuit necessitas: & quæ per vim tyrannorum obtruduntur, cum suis auctoribus ferè una tolluntur. At naturæ vim illam, quæ viva quodam modo lex est, & à Deo condita, in animosque hominum incisa, & penitus impressa, nullius multitudinis consensus, nulla hominum decreta abolere possunt. Non enim (ut egregium poëtam dixisse ferunt) heri, aut hodie nata est, sed cum ipsa rerum natura una viget, consenescit, & interit.

XIII. “ Quo è genere cum hæc nostra imprimis lex sit, non oppugnat Regiæ dignitatem, qui cupit, ut ipsa ultro sibi præscribat metas,

metas, quas natura statuit, sexus postulat, consuetudo affirmat, & omnium pene gentium consensu latæ leges approbant : sed qui sui eam oblivisci jubent, & omnia juris vincula perrumpere, ordinemque rerum a Deo institutum, usu receptum, & in omnibus bene moratis civitatibus probatum perturbare suadent. Eum ordinem quicumque negliget, graves non hominibus, sed Deo suarum legum vindici exolvat pœnas. Nam si mortem lex divina minatur viro muliebrem, aut mulicri virilem vestem induenti, quod supplicium satis pro magnitudine sceleris grave eis irrogabitur, qui adulatione præpostera totam naturæ vim, & perpetuam Dei constitutionem evertant ? vultis intelligere, quàm isti assentatores non ex animi sententia loquantur ? in conventu publico dicere sententiam, juri dicundo præesse, leges rogare, aut abrogare ? Hæc singula etsi per se ampla sunt, quantula tamen portio sunt administrationis publicæ ? cur ergo eorum uxores hic nobiscum non consultant ? judiciis præsent ? leges suadent aut dissuadent ? cur non domi suæ ipsi rem familiarem procurant ? & uxores in castra mittunt ? Quod si, quibus rem familiarem committere vix audent, nedum minimæ negotii publici parti pares esse existiment, eas nostris imponere volunt cervicibus, videte quàm sibi consent : sin ipsi infirmitatis suæ sibi conscii idem sentiunt, quod loquuntur, sed pudore, magis quàm judicio cohibentur, desinant malè sperare de aliis, qui sua, hoc est virorum officia implere & volunt, & possunt. Sin (quod magis reor) hoc assentationis genere se Regina gratificaturos putent, eos admoneo, & hortor, ut falsam istam de principe summæ prudentiæ deponant opinionem : nec eam adeo rerum ignaram credant, ut quod aliis fœminis esset turpissimum, in eo suæ dignitatis aut incrementum ullum, aut ornamentum inesse arbitretur. Invitus in hanc orationem ingredior.

XIV. “ Itaque cum princeps illustrissima de universo regno ita fit promerita, ut nihil audire debeat, quod animum ejus, aut aures offendere posset, omittam, quæ in sexus contumeliam ab improbis jactari audio, & virtutum, quæ Reginae sunt propriæ potius usurpabo memoriam. Hæ enim cum plurimæ sint, & in primis illustres, nulla tamen majorem ei apud omnes commendationem, & laudem conciliavit, quàm modestia. Ea enim istius sexus ita propria existimatur, ut in privata plerunque vita alia aliarum vitia vel omnino texerit, vel certe obscurarit. In principe vero nostra, cujus ob fortunæ, generisque claritatem nullum dictum, factumve in obscuro esse potest, ita hæc præluet, ut ejus commendatione cæteræ virtutes gratiores fieri videantur. Cum ea igitur mihi longa oratione non est opus : sed tantum ut admoneam, & hortor, ut quam semel ad decus, & gloriam ingressa est viam, eam constanter teneat : ne cujusquam assentationi ita se præbeat, ut sui obliviscatur : malitque certum, & multis experimentis probatum iter ad laudem, & immortalitatem insilire, quàm per ancipitia, & intuta progrediendo anteaestæ vitæ decus, & splendorem in discrimen mittere. Vobiscum mihi omnis disceptatio, qui vel invidia erga meliores, quos ne vobis anteponantur, timetis : vel prava ambitione apud bonam principem futuræ gratiæ fundamenta jactis. Dicam igitur, Regina clarissima, fretus tua prudentia, quod sentio, & liberè dicam. Isti non te, sed tuam fortunam alloquuntur : & dum Regnam cogitant, eandem quoque fœminam esse oblivisci videntur. Cum fœminam dico (ne quis contumeliosè id dictum interpretetur) hominem dico, cui natura cum plurima dederit blandimenta, & indulgentiæ suæ munera, nonnulla etiam admiscuit (ut pulcherrimis quoque,

& preciosissimis rebus solita est) infirmitatis incommoda : ideoque non sui protegendi satis potentem in aliena voluit esse custodia. Adeoque in alios imperium non dedit, ut leges naturam imitatae in perpetua parentum, fratrum, maritorum tutela foeminas esse iusserint. Neque hoc ad earum est excogitatum ignominiam, sed infirmitati inventum remedium. Nam cum eas negotiis, quibus sunt impares, arcet, beneficium est consulenti pudori, non (1) honori detrectantis contumelia. Non commemorabo, quam aegre cohibeat eas maritorum diligentia, & parentum auctoritas. Non recensero, quo soluta vinculis quarundam licentia proruperit. Ea tantum dicam, non quae causa praefens offert, sed quae exigit : & quae sine fraude publica tacere non possum. Si qua in eo sexu sunt privatim noxia, ea maritis, & propinquis curae (2) sint : quae publice obesse possunt, ea leviter attingam.

XV. “ Nunquam ab hoc sexu animi magnitudo postulata est. Habent certè foeminae suas virtutes. Sed haec, de qua loquor, inter viriles, non muliebres semper connumerata est : deinde quod magis ob naturae imbecillitatem animorum motibus sunt obnoxiae, eò quoties legum franos licentia perruperit, longius progrediuntur, difficilius revocantur, ad modestiam vix unquam redeunt : quippe morborum, & remediorum juxta impatientes. Quod si quae inter eas fortiores videntur, eò sunt magis periculosa, quod vehementiores habeant impetus : & quae taedio sexus foeminam semel exuerunt, etiam ultra curas viriles licentiam extendere volent. Nam ubi modum, finemque à natura positum semel transieris, quicquid ultra est, infinitum est, nullo cupiendi, aut audendi tibi relicto termino. Ad hanc etiam naturae infirmitatem accedit, quod quanto quisque sui minorem habet fiduciam, tanto facilius aliorum dicta, & facta ad suam contumeliam accipit : vehementius irascitur : acrius pacatur : immoderatus vindictam exercet, & velut contemptum sui ulciscitur. Haec omnia quam sint magistratum gerentibus adversa, nemo vestrum opinor ignorat. Ista si quis à me confingi putat, apud animum suum reputet, quanta cum rerum perturbatione (3) Ioanna Neapolitana non ita pridem imperaverit. Revolvite prisca temporum historias. Non commemorabo Assyriam Semiramidem, non Cappadocem (4) Laodicem : monstra sunt ista, non foeminae. (5) Palmyraena illa Zenobia omnium ore celebrata Parthorum victrix, Imperatorum Romanorum propugnatrix, tandem victa, capta, triumphata, se, regnumque suum ab Odenato marito auctum, & illustratum uno momento evertit.

XVI. “ Sed nec illud quidem praeterire tacitus possum, cujus in alienae rei procuracione in primis ratio ducenda est, ne videlicet summum imperium ei hominum generi committamus, à quo malè obiti negotii ratio exigi non potest. Nihil ego neque Reginae ingenio, neque fidei, neque industriae detraho. Sed si quid (quod plerumque ac-

(1) Sueton. in vita Persii, sub finem : sibi primò mox omnibus detrectaturus.

(2) MS. sunt.

(3) Joan queen of Naples, a monster of insatiable lust : her first husband Andrew of Hungary she hanged up at her window, for insufficiency : the 2d, Lewis of Tarento, killed himself, striving to satisfy her lust : the 3d, James of Arragon, she beheaded out of jealousy : at length, she was expelled that kingdom, with her 4th

husband, Otho of Brunswick, and herself afterwards hanged.

(4) MS. Laodicem.

(5) A city of Syria in Asia, whose queen Zenobia strove with the Roman emperors for the dominion of the world, about the year 270. And therefore some would have the reading to be, Imper. Rom. Oppugnatrix, not attending, that at first she favoured the Romans, and did them great service.

cidere solet) aliena etiam fraude gestum fuerit secus ac publica utilitas, aut quem tenebit loci dignitas postulet, quàm multam à Regis matre exigemus? aut quam expetemus pœnam? apud quos rerum gestarum ratio reposcetur? apud muliebri concilium in gynœcæo de summa rerum consultabitur? Vos ibi decretis aut singuli subscribetis, aut universi auctores eritis: & quam vix inermem, legibus, & moribus vobis obnoxiam cohibere nunc potestis, auctoritate vestra semel armatam muliebrem impotentiam sustinebitis? Neque hoc ed à me dictum exultimate, quòd quicquam tale à fœmina lectissima, & omnium longè modestissima metuam: sed quòd nobis, quibus omnia adhuc in manu sunt, turpe ducam, spem nostræ incolumitatis, quam nobis ipsis debere possumus in aliena potestate collocare: præfertim cum pro nobis faciant divinæ, & humanæ leges, & non modò majorum nostrorum consuetudo, sed omnium, (1) qui ubique terrarum sunt gentium consentus. Tulerunt quidem in summo honoris gradu nationes quædam fœminas, non illas quidem iudicio, & suffragiis electas, sed forte nascendi oblatas. Nullus tamen unquam populus, cum libera essent suffragia, cum virorum quantulacunque esset copia, sibi fœminas præfecit. Quamobrem viri clarissimi suadeo, vósque vehementer adhortor, ut juxta leges patrias, & majorum instituta unum, aut plures etiam si ita videbitur, ex optimatibus scilicet optimos eligatis, qui interim regnum administrant, dum Rex eo robore sit & animi. & corporis, ut ipse ad rerum gubernacula admoveri possit. Quod faxitis Deum Optimum Maximum fortunare & volo, & opto."

XVII. Hæc cum Kennedus cum haud dubia majoris partis assensione dixisset, cæteri ne frustra contra niti viderentur, in eorum sententiam concesserunt. Res autem hoc maximè modo est composita, ut neutra partium alteri cessisse videretur. Bini è singulis factionibus adhibiti ad Regis custodiam, qui publica negotia cum fide tractarent, vectigalia Regia colligerent, ac dispensarent, familiaeque Regiæ curam gererent. E factione Regiæ (2) Gulielmus Gramus, & Robertus Bodius tum Cancellarius. Alterius factionis Robertus Orcadum Comes, & (3) Ioannes Kennedus, omnes familiarum suarum principes. Adjuncti his duo Episcopi Glascuensis, & Caledonius. Regiæ permissum, ut educationi Regis adesset, modò ne quam partem curæ publicæ attingeret. Reliquorum vero liberorum (erant autem quaterni, Alexander Dux Albinus, Ioannes Comes Marriæ, ac duæ puellæ) ipsa educationi præesset.

(1) Al. quæ. Sall. Cat. 39. animos eorum Plebis scil. arrexit.

(2) William lord Graham, predecessor to Montrose, Robert lord Boid, Robert Sinclair earl of Orkney, and John (read Gilbert) lord Kennedy. The genealogy of the house of Sinclair calleth this earl of Orkney William Sinclair, the same who was chancellor mentioned before, lib. 11, cap. 33. His first wife was Elizabeth Duglass daughter to Archbald duke of Touraine, by whom he had one son named William the Waster: his 2d wife Marjory or Margaret Sutherland, daughter to Alexander master of Sutherland who bare to him two sons, sir Oliver and William: the father foreseeing the prodigality of his eldest son William, gave Rossin, with all

his south-country lands to sir Oliver, and the earldom of Caithness to William; but the earls of Caithness contend that William was older than sir Oliver. Earl William the Waster lost Orkney and many lands in Denmark and Germany. His son sir Henry Sinclair by king James IV. anno 1488, was restored to be lord Sinclair, and chief of that blood. The same William the Waster, in a confirmation of the barony of Newburgh, 16th of Nov. 1459, is called Filius & hæres apparens Gulielmi comitis Orcadum & Cathanesiæ: whereby, says Mr. Crawford, it is evident that the right reading is Gulielmus Orcadum Comes.

(3) Others call him Gilbert.

XVIII. Rebus domesticis ita constitutis, legati Anglorum auditi et petentibus induciæ in annos quindecim datæ. Proximo anno, qui fuit 1463. Regis mater decessit (1) parum secunda pudicitiae fama. Eodem anno Alexander Regis frater, dum ab avo materno è Galliis redit, ab Anglis capitur; brevique liberatur, Scotis ni redderetur, ob violatas inducias bellum comminantibus. Pace foris parta, domi ab intestinis motibus non diu cessatum. Nam controversiæ procerum de statu publico ordinando rumoribus in majus auctæ, ætâsque Regis immatura rebus gerendis, & superiorum temporum licentiæ recens memoria hominibus natura inquietis frænos facile solvit. (2) Alanus Lornensis homo seditiosus Ioannem fratrem natu majorem hæreditatis ejus potiundi cupidus in vinculis captivum tenebat: vivum servaturus, quoad odio nefarii sceleris senescente, res ex sententia transigeret. Id facinus Calenus Cambellus Argatheliæ Comes cum rescisset, magna clientium manu collecta Alanum liberato fratre in carcerem conjecit, hominem alioqui multis latrociniis infamem in aulam ad supplicium ducturus. Verum ille, incertum fortuita, an voluntaria morte supplicium prævenit.

XIX. In diversa regione Donaldus Insulanus ut auctor potentior, ita res turbare majore mole est aggressus. Is enim Rege mortuo metu solutus in eo turbulento rerum statu locum injuriæ adversus infirmiores, & augendæ potentiæ occasionem sibi datam ratus, Ennerneffum cum non adedè magno comitatu venit: & à præfecto arcis, ut qui nihil hostile metueret, comiter invitatus arcem custodibus expulsis in suam potestatem redegit: Insulanorumque copiis undique coactis, se Regem insularum pronunciat. (3) Per propinquas regiones edicit, ut vectigal uni sibi cives pendant: neque alium Regem, aut dominum agnoscant: gravi pœna, qui secus fecisset indicta. Ad hanc famam facinorosis ad eum undique coeuntibus, satis magno exercitu confecto Atholiam ingreditur tanta celeritate, ut Comitem, qui Regis erat patruus, cum uxore nihil tale suspicatos cæperit. Is enim ad repentini tumultus rumorem Blaro arci diffusus in vicinam Brigidæ ædem se religione loci defensus secessit. Multi item popularium oppressi subito malo preciosissima quæque rerum suarum eò congestere. Ea ædes quanquam in illis locis magna ceremonia veneraretur, & ad eum diem inviolata mansisset ob sanctitatis eximiæ famam, plus tamen valuit apud animum immanem, & avarum præda, quàm religio. Comite cum uxore, magnoque captivorum numero illinc abducto, ædi rebus omnibus spoliata ignem injecit. Sacerdotes verbis à sacrilegio detertere conatos alios interfecit, alios malè multatos dimisit. Circumjectis deinde

(1) Says Major, she allured Adam Hepburn master of Halls, a married man, to commit adultery with her.

(2) Commonly called Allan Keer: he seemeth to have been the Rory M'Coule called by the highlandmen the laird of Netherlorn, proper name and nickname being familiar to that house.

(3) It has probably been at this time, that Alexander earl of Huntly (who January 21, 1462-3. entered into a bond of man-rent with the town of Aberdeen) and other high and mighty lords, charged

the provost and other inhabitants of that town to attend them at the Cabbrach on Monday at even.--- The provost excused himself and the inhabitants, because they neither had nor could get any horses, on account of the warning of the country of gentlemen to come to their lordships at that hasty tryft. And further, said they, "We are charged by the King to keep our town, for he has sure intelligence of a fleet of Englishmen to come for the destruction of our town, and others within this realm."

locis ferro, & flamma longè, latèque vastatis, dum cum ingenti præda domum redit, suborta repente tempestate, magna parte navium amissa, reliquis graviter afflictis, ipse cum paucis in illam insulam e-jectus est verius, quàm expositus. Id verò, qui è tanta calamitate evaserant, rati manifesta numinis ira evenisse nudis pedibus, ac lineis modo vestimentis tecti supplices cum muneribus ad Fanum Erigidæ, cui ante paucos dies tam contumeliôsè illuserant; accesserunt. Dux vero Donaldus sive dolore amissi cum præla exercitus, sive ànimum quamlibet immanem subeunte scelerum conscientia, & sprætæ religionis memoria, ex eo die parum composuisse mentis dicitur. Hic ducis casus propinquos ejus movit, ut Atholiæ Comitum cum suis liberis dimitterent, ac Brigidam ptopitatum cum piaculis, amplisque muneribus venirent. Rerum ita gestarum fama in aulam perlata omnem expeditionis adversus Insulanos apparatus solvit.

XX. Primis tumultibus ita sedatis, tanta cum æquitate, & tranquillitate res Scotorum administratæ sunt, ut nunquam altio rem securitatem, sinceriorèmq; pacem seniores affirmarent se meminisse. Ea erat in Iacobo Kennedo (cujus aula tum maximè nitebatur auctoritate) prudentia, & gravitas, ea in reliqua nobilitate, qui prudentioribus parere non recusabant, modestia. Tantam enim Kennedus existimationem multis erga rem Scoticam meritis, erga superiorem Regem officiis collegerat, tantam ob morum elegantiam, & propinquam cum Regibus cognationem comparaverat in rebus omnibus fidem, ut cæteri pueritiæ Regiæ cùratores, qui per ordinem bini in orbem sibi succedebant, cum quoties in aulam excurreret, velut diligentis exactorem, & probatorem facile ferrent. Itaque hac eorum concordia in summa tranquillitate ita Rex educabatur, ut accedente ad rectorum diligentiam optima pueri indole magnam omnium concitavit expectationem. Hæc fere ad sextum usque regni annum acta fuere.

XXI. Erat tum in aula Robertus Bodius familiæ suæ princeps: qui præter magnas opes, familias tum plurimas, & clarissimas propinquitatibus, & affinitatibus erat complexus. Florebat etiam tum egregia stirpe domus. Habebat enim præter Thomam, & (1) Robertum filios Alexandrum fratrem omnium primarum artium principem: qui reliquis pueritiæ Regiæ rectoribus non invitis, etiam cupiente Ioune (2) Kennedo propinquo [(3) qui per ingravescentem ætatem adolescentiæ

(1) Some read Alexandrum, and tell us, that this Alexander Boid by means of Archbald earl of Angus (who had married his sister Elizabeth Boid) in the first years of king James IV. was made factor for the king of the lordship of Kilmarnock belonging then to the crown by the forfeiture of his father and brother, in which employment he and his son continued till the governor Hamilton restored them to the title and estate of lord Boid (See the note, lib. 15. cap. 19. and the black acts of parliament). He had also great friendship by his cousin Margaret Boid, concubine to king James IV. mother to Alexander Stewart archbishop of St. Andrews, and Jean Stewart, countess of Morton.

(2) This Mr. Alex. Boid's mother was

the laird of Calderwood's daughter, named Maxwell, and the lord Kennedy's mother Marion Maxwell, was a daughter of the same house.

(3) This, and that which followeth, says Mr. Crawford, proveth clearly, that this was not John Kennedy, brother's son to bishop James, and second lord Kennedy, but Gilbert Kennedy, the bishop's elder brother, king James I's sister's son; for it was the year of God 1400 before his father James Kennedy married the king's daughter Mary Stewart (she being then with child) so that these things falling out before the year 1466, the lord Kennedy Gilbert was then no older than 66, and consequently his son John could not be a man of great age: beside

laboribus impar erat] ad Regem est admotus, ut militarium exercitationum rudimentis eum imbueret, quibus tum inter æquales facile primus habebatur. His opibus freti, nec loco, quanvis honorifico, quem in aula tenebant, contenti, nec auctoritate, quæ erat eis præcipua, omne robur publicum in suam transferre familiam decreverant. Id ut conficerent Alexandro negotium datur, ut Regis quoque animum adjungeret. Is Regem jam puberem in ætatis flexu nactus, ita comitate, & blanditiis animum infirmum cæpit, ut summa sibi fides omnium rerum esset. In hanc tam familiarem consuetudinem admisus sermones frequenter apud adolescentem terebat, eum jam regni potentem esse: jam tempus adesse, ut è senum prope servitio emancipatus ætatem circa se habeat militarem, eaque studia mature capefiat, in quibus velit ei agenda sit ætas.

XXII. Hujus generis orationes ab adolescente rerum imperito, & in ætatis lubrico ad licentiam prono facile accipiebantur: ac paulatim rectoribus contumacior multa illis inconsultis, nonnulla adversantibus tentare, atque occasionem quærere, ut a seniorum severitate velut è vinculis evaderet. Igitur cum è Limnucho Rex ignorante Kennedo, cujus tum vices erant, in agros venatum prodiret, senex certior factus non procul ab oppido eum assequitur: & cùm apprehensis habentis remoraretur, ac reducere conaretur, quòd nec tempus commodum, nec idoneum comitatum causaretur, Alexander accurrens seni optime de se merito arcu, quem manu tenebat, vulnus in caput infixit. Ita abactò Kennedo velut arbitro molesto, quòd cœperant ire, pergunt. Kennedus faucius in oppidum redit. Nec Robertus in aulam reversus fratris factum improbavit. Inde odiorum semina cum gravissimo regni damno, alterius autem factionis exitio sunt orta. Initium fuit promendæ discordiæ, cum Bodii Edimburgum, Kennedi Sterlinum Regem inde transferre vellent. Bodii, qui plus in aula tum poterant, sine consensu publico eum Edimburgum ducunt, ut ibi regnum iniret. Comites fuere itineris præter Bodios (1) Adamus Hepburnus, Ioannes Somervallius, & Andreas Carus familiarum suarum principes. Hæc acta sunt circiter decimum Julii diem, anni 1466. Kennedi in ea contentione inferiores diversi domos abeunt, Ioannes in Carictam. Jacobus in Fifam tumentibus ira animis, nec ultioni, sicubi possent, defuturi. Bodii superiores injuria non contenti, ad Ioannem simiam miserunt, quicum domi colluderet, ac se oblectaret, delirationem seni exprobrantes.

XXIII. Nec multo post Jacobus Kennedus decessit, maturè quidem ille, si ratio ætatis habeatur: verum ejus mors omnibus bonis adeo fuit luctuosa, ut parente publico viderentur orbat. Erant enim in eo viro præter virtutes ante commemoratas summa domi frugalitas, & continentia: foris splendor, & magnificentia. Omnes superiores, & qui eum usque ad hunc diem secuti sunt, Episcopos liberalitate in publicum superavit: cum interea non magnos ecclesiasticos proventus teneret: neque enim adhuc ad Scotos pervenerat consuetudo (2) fa-

the evidents of the house of Dunure or Cassills testify, that this first lord Gilbert lived after the death of bishop James, and after the year 1466, as his testament yet extant beareth record: now it is not probable, that his son John was chosen tutor to the king, while he himself lived:

so that in these and the preceding passages we must read Gilbertus for Ioannes.

(1) Adam, second lord Haills, John lord Somervale of Carnwath, and Andrew Ker of Cessford.

(2) Plurality of benefices.

cerdotia sacerdotiis cumulandi, & malè per avaritiam quaesita pejus per luxuriam profundendi. Unum reliquit suæ liberalitatis monumentum egregium, (1) scholas publicas ad Fanum Andreae maximis sumptibus aedificatas, & magnis proventibus ex ecclesiasticis tamen fructibus locupletatas. In eis sepulchrum sibi magnificè extruendum curavit. Quod tamen ei privatim de pluribus, publicè de omnibus optime merito malignitas hominum invidit: quòd dicerent nimiam vanitatis esse in re ad nullum usum comparata tantos sumptus facere. Mors virtutes ejus fecit illustriores, & desiderium auxit. Eo enim velut perpetuo censore morum de medio sublato, disciplina publica paulatim labefactata: deinde penitus corrupta, secum omnia pene in exitum traxit.

XXIV. Bodii ad domesticæ potentiae incrementum, & inimicorum vires imminuendas sub legum prætextu animum adjiciunt: e quibus maximè opportunus est visus Patricius Gramus (2) Jacobi Kennedi ex eadem matre frater, Roberti quoque (3) Bodii consobrini. Is, uti tum mos erat, per Canonicos electus Episcopus in locum Jacobi fratris nuper defuncti, sed per factionem aulicam impeditus, quòd minus cum Regis bona venia Romam adiret, sine comœtu ad Pontificem profectus facile cum eo transigit, ut in demortui locum sufficeretur. Nam præter generis nobilitatem, & maximarum virtutum commendationem, erat, ut illis temporibus liberaliter eruditus. Itaque dum Romæ adversæ factionis opes metuens desidet, vetus controversia de libertate ecclesiæ Scotorum agitari cœpta est. Nam Eboracensis Episcopus jam (quo Scotorum Episcopus contendebat sibi subditos) per licentiam bellorum usurpatum etiam in pace retinere studebat. Verum decreto Romæ secundum Scotos dato, Gramus non modo Scotiæ primas judicatur, sed etiam à Pontifice legatione in triennium, ut sacerdotum prolapsos mores, & disciplinam ecclesiasticam præcipitantem in pristinum statum restitueret, est ordinatus: nec tamen vir tantus, tot animi, fortunæque bonis illustratus, ac summi Pontificis tali prærogativa subnixus domum redire ausus est, usque ad inclinatam Bodiorum potentiam.

XXV. Bodii, cum non tantus ad eorum nobilitatis concursus fieret, quantum speraverant, ut inimicorum criminationes amolirentur, & securitati suæ in posterum prospicerent, conventum publicum indicendum curant in tertiumdecimum mensis Octobris. Ibi coram Rege, & (4) apolectis Robertus Bodius senior in genua procidens conquestus

(1) The old college of St. Andrews, called St. Salvador's college.

(2) Mary Stewart, mother to bishop Kennedy was thrice married: 1. to James Kennedy, son to the laird of Dunure, to whom she bare Gilbert Kennedy, and bishop James Kennedy. 2. To George, first earl of Angus, to whom she bare William, earl of Angus, &c. 3. To the lord Graham, knight of Mugdog, and bare to him — Graham, first laird of Fin-trey, and Mr. Patrick. It is thought she married a 4th husband, the laird of Edmondston.

(3) Sister's children, or cousin german he could not be: for this Robert, lord

Boid's mother was not king James I's sister (she was Patrick Graham's mother) but the laird of Calderwood's: perhaps it is because his uterine brother bishop Kennedy was cousin once removed with the lord Boid (see the note on lib. 12. cap. 21.) or by some other way. This is Mr. Crawford's note: but others have observed that our author seems to use the word consobrini not for the mother's sister's son, but in a larger sense, for propinquus or cognatus, and that Patrick Graham's grandmother was Mary Maxwell, descended of the same stock.

(4) The lords of the articles.

est, suum erga Regem obsequium, quod in eo Edimburgum deducendo præstitisset, malignis inimicorum sermonibus traduci, & in peiorem partem rapi, ac (1) minari illius consilii auctores pœnas aliquando daturus. Quamobrem Regem orare, ut si quam ob id factum iram, aut offensam animo concepisset, id palam declararet, & malevolentium calumnias compesceret. Rex ubi paulum cum apolectis collocutus fuisset, respondit Robertum non auctorem ejus itineris, sed comitem fuisse, neque obsequii pœna, sed potius officii in se collati præmio dignum existimare: idque se, ut invidorum sermonibus obviam eatur, publico conventus decreto declaraturum: atque eodem decreto cauturum, ne ea res Bodio, comitibusque ejus aliquando fraudi esse possit. Hoc decretum cum Bodius petisset in acta conventus redigi: idemque diplomate Regio, cui magnum sigillum appenderetur, confirmari: decretum quidem statim in acta relatum: diploma paulo post, nempe vicesimo quinto ejusdem mensis die ei traditum. Eodem quoque die adjicitur & aliud diploma ex consilii sententia, quo Bodium Proregem creat: suamque salutem, fratres, sorores, arces, & oppida, omnemque jurisdictionem in cives ei Rex committit, donec ipse vicesimum unum annum expleret: egitque cum proceribus, qui tum aderant, ut sese sanctè promitterent omnium actionum publicarum Bodii adiutores fore, pœnisque, ni id summa ope, & fide fecissent, obnoxios futuros. Huic promissio Rex ipse quoque subscripsit.

XXVI. His rationibus Rege sibi conjuncto, & parte nobilitatis privata fœdere connexa, ac totius regni administratione in se traducta, securitati in longum tempus provisum esse existimarent, fundamenta potentiae etiam in posterum jacentes perfecerunt, ut Regis soror natu maxima Thomæ Bodio Roberti filio nuberet. Id matrimonium ut opulentum, & velut potentiae stabilimentum videbatur, ita inimicorum odia intendit, & vulgo variam sermonum materiam præbuit. Et si enim hac via omnes aditus ad regem obseptos credebant, solique dictorum, & factorum arbitri erant, non tamen aulica gratia magis florebat, quam flagrabant odio publico, quod quadriennio prope tectum in exitium totius familiae tandem erupit: nec adversæ factionis prudentissimus quisque tam subitum eorum incrementum invitus audiebat: ut cui arrogantiam (ut fieri solet) comitem sperarent, quæ superiores ferre nequeat, æquales contemnat, & inferiores deprimat. Ubi autem privati excessit modum, Reges æmulationis intolerantes in sui exitium accendat. Fama vero discordiæ inter factiones tam potentes populari quoque licentiæ fræna solvit. Nam nationes atrociniis assuetæ veterem rapacitatem ex intervallo avidius repetebant: & odiorum semina ad tempus suppressa vehementius gliscebant: & seditiosi turbandarum rerum occasiones libenter amplectebantur: omnes denique omnia spe impunitatis injecta liberius audebant. Nec deerant occasionei Kennedi, qui partim spargendis rumoribus plebis iram inflammarent, & omnium malorum causas in Bodios, ut seditionum auctores conferrent. Partim etiam (ut nonnulli rebantur) à tumultuosorum hominum consiliis non abhorrebant, & nequitiae faces occultè subdebant. Illud certè ex eorum vultibus elucebat, hunc turbidum rerum statum non admodum eis ingratum esse. Unum restare videbatur ad florentem inimicorum potentiam subvertendam, ut Regis animum ad sua consilia traducerent. Satis enim, superque sibi virium esse: & vulgus.

(5) Scil. inimicos.

novarum rerum studiosum, & omnia alia magis quàm præsentia semper cupiens facilè ad partes accessurum. Itaque per homines callidos, qui studium Bodianarum partium præ se ferrent, Regis animum perterritare instituunt.

XXVII. Interea legati in Daniam decreti, ut Margaritam Dani Regis filiam Iacobo peterent uxorem : útque prospicerent, quoad fieri posset, ut vetus controversia (1) de Orcadibus, & Schetlandicis insulis, magnis utriusque gentis cladibus exercita tolleretur. Princeps ejus legationis fuit (2) Andreas Stuartus Valteri filius, idémque Scotiæ Cancellarius. De nuptiis facile cum Dano transactum omni jure, quod in omnes circa Scotiam insulas majores ejus sibi arrogarant, dotis nomine remisso : tantum ut privatis agrorum possessoribus caveretur, ut agros, quos ibi haberent, uti ante possederant, ita tenerent. Sunt qui pignori (3) oppositos, donec dos solveretur, scribant : sed postea Iacobo nepoti ex filia recens nato Danum omne jus suum in perpetuum cessisse. Cum à Cancellario Rex certior esset factus, omnia ex sententia esse confecta, proxima incidit deliberatio de honesto nobilium globo ad novam Reginam deducendam mittendo : ibi fraude inimicorum, & amicis parum prospicientibus Thomas Bodius Roberti filius Araniæ Comes, laudata supra modum etiam ab invidis, & minus æquis ejus virtute, & splendore, opibúque ad quanvis magnificentiam suppentibus legatus deligitur. Ille domi omnia patre Prorege ruta ratus libens professionem suscepit, ac jam ineunte autumno cum familiarium, & amicorum comitatu conscendit naves.

XXVIII. Kennedi interea labefactato Regis animo, & vincula, quibus Bodii ejus voluntatem se retenturos credebant, nempe voluptates, & à curis publicis ocium trahendo in crimen, eorúmque opes, quæ jam erant maximæ, velut Regi formidolosæ in majus extollendo, ac nomine peculatus prædam ex eorum ruina ostendendo animum infirmum, & suspicionibus, atque avaritiæ opportunum variè versabant. Bodii vero etsi obsequio, & malorum publicorum dissimulatione à molestis cogitationibus Regem avertere conarentur, tamen & vulgi querimonix, & aulæ solitudo, utræque ab inimicis auctæ de industria, tegi non poterant : nec deerant, qui Regem solitarium nacti de publicis calamitatibus, & eorum remediis liberius admonerent : & Rex ipse velut ad curas viriles assurgens, quæ vulgo fierent, nonnunquam ingrata sibi esse monstrabat. Nec Bodii, quanquam eum sibi paulatim minus obtemperantem, & pariter invidiam popularem crescere sentiebant, quicquam tamen è superiore licentia omittebant, confisi & pristina ejus facilitate, & venia præteritorum accepta. Igitur adversa factio

(1) The occasion of this controversy was the ambition of Donald Bane, who gave the west and north isles to Magnus king of Norway, to assist him to the crown of Scotland, after the death of his brother Malcolm Canmore, lib. 7. cap. 23. King Alexander III. recovered the said isles after the battle of Largs, lib. 7. cap. 62. but Orkney and Schetland seem to have stood in controversy ever till this time.

(2) See lib. 10. cap. 28. and the note on that place. His colleague in this embassy was sir Alexander Napier of Merchiston.

(3) Others read oppositas, tho' it is easy to understand, that the lands possessed by private men, and the isles themselves were but one and the same thing. There be certain lands in Orkney and Schetland, called Udall lands, which belong to particular men in Norway, and to whom, says Mr. Crawford, the inhabitants still pay yearly rent, and therefore we must read pignori oppositas, and not oppositos, meaning insulas, and not agros ; for the king of Denmark could not impignorate private mens lands for his daughter's tocher, but his own.

jam Rege clam in suas partes abducto, & Thoma Comite Araniæ in Daniam ablegato, unde propter Oceani Septentrionalis sævitiam magna anni parte navigationibus impervii, reditus ante ver aduultum non pateret. (1) Senes & ætate, & morbis invalidos, & raro propterea in aulam ventitantes, & præsidio multorum amicorum, qui in legationem erant profecti, destitutos maturum aggredi arbitrati, primum conventum publicum jam diu à multis flagitatum in vicesimum secundum diem mensis Novembris, anni millesimi quadringentesimi sexagesimi noni Edimburgum per Regem indicendum curant.

XXIX. Eò Bodiis fratribus adessè jussis, variè res pro cujusque odio, aut favore erga eos est celebrata. Ipsi certè tam inopinato casu percussi, nullo auxilio adversus imminens malum ante parato, fractis animis non tam factionis adversæ potentia, quàm subita Regis alienatione perturbati Robertus omni spe incolumitatis abjecta, in Angliam profugit. Alexander, quem adversa valetudo à fuga cohibuit, in jus venit. Crimini fratribus communiter datum, quòd in Regem injecta manu privato consilio eum Edimburgum duxissent. Cum Alexander affirmaret ejus culpæ veniam in conventu publico impetratam, supplèxque peteret, ut ejus veniæ ex actis publicis Rex exemplum describi pateretur, id ei negatum. Quid adversus id decretum ab accuatoribus objectum sit, ab illius temporis scriptoribus non proditur. Ego quoque, quanquam conjectura difficilis non sit, malo cogitationibus legentium rem totam relinquere, quàm (2) incerta pro certo affirmare. In eo judicio Alexander damnatus capite luit. Robertus paucis post annis Annevici in Anglia exilii tædio ad prægravem ætatem adjuncto, decessit. Filius ejus absens, inauditus, & negotium publicum gerens hostis publicus judicatus. Omnium bona publicata. Hæc quidem ita gesta sunt. Quæ autem ex viris bonis, & illorum temporum non ignaris accepi, non existimavi dissimulanda. Aiunt enim decretum, quo Bodii ante actorum venia fuit data, in actis extare in hanc fere sententiam, ut Rex omnem offensionem, & (ut tum loquebantur) animi rancorem remitteret. Quod quidem, qui Regi gratificari volebant juxta remissionis de culpa, & pœna distinctionem, quæ tum inter Theologos celebrabatur, interpretarentur: his videlicet verbis intelligi noxam quidem, & ex animi nequitia conceptam labem aboleri: cæterum legum pœnis reos non eximi.

XXX. Proximo vere Danica classis Reginam advexit. Thomas Bodius audita calamitate totius familiæ, quanquam non deessent, qui in publica omnium læticia spem veniæ ei ostentarent, non est ausus tamen descendere: verum ab uxore, quæ ad rumorem Danicæ classis advolaverat, edoctus nullum reditum ad Regis gratiam patere, omni aditu ab inimicis præcluso, statim in Daniam, unde venerat, revectus est: & peragrata Germania, in Galliam venit. Ibi multa frustra conatus, ut (3) Ludovico undecimo (qui regnum legitimum Francorum in tyrannidem converterat) deprecatore uteretur, ad (4) Carolum Burgundum

(1) Robert lord Boid, and his brother Mr. Alexander.

(2) Ter. Adel. 3. 1. 32. pro certon' tu isthæc dicis? Cic. Attic. 9. 18. Hæc pro certo putamus. Sall. Jug. 36. Quæ quanquam gravia, tamen consuetudine jam pro nihilo habentur. Liv. 4. 51. Illa pro certo habenda, in quibus diversi auctores non dissentiunt.

(3) Lewis XI. of France had married Margaret Stewart, rather's sister to king James III. and to the countess of Arran. See lib. 10. cap. 29.

(4) Philip father to this duke Charles was uncle to Mary of Guelderland, queen of Scots, and mother to the countess of Arran. See lib. 10. cap. 31. lib. 12. cap. 3.

profectus fortem, & fidelem ei in bello navavit operam : ac multis ab eo invicem donis, & honoribus affectus fuit. Ibi dum privatam, sed honorificam vitam ducit, uxori ei (1) Iacobum filium, & Græcinam filiam peperit, de quibus suo loco dicemus. Nuptiæ Iacobi tertii, & Margaritæ Reginæ magno nobilitatis concursu celebratæ decimo die mensis Iulii, anni 1470. Ex eo matrimonio tertio post anno natus est Iacobus, qui patri in regnum successit, mense Martio, die sacro Divo Patricio.

XXXI. Rex interea nondum satiatus Bodiorum calamitatibus scribit in Flandriam, ac sororem domum revocat. Sed cum ob insignem erga maritum amorem non facile ei de reditu persuaderi posse existimaret, carat ex aliorum literis spem ei injici, Regis ira spatio temporis lenita non desperandum, quin soror apud fratrem plurimum perficere posset ad mariti calamitatem sublevandam. Multum interesse, præsens ne tuam causam agas, an aliis agendam mandes. Illa ea spe illecta cum redisset, statim de divortio cum ea Rex agit : & affixis libellis publice, ac multis adscitis testibus, Kilmernoci (quod ante res afflictas Bodiorum princeps erat domicilium) jubetur Thomas intra sexagesimum diem adesse, quem sciebant omnes vix fide publica data, reverti ausurum. Cum diem non obisset, priores nuptiæ decernuntur illegitimæ : ac divortio cum absente, & inaudito transacto, Maria Regis soror invita Iacobo Hamiltonio homini prope novo, ac multum dignitate, & opibus, quàm prior maritus, (2) inferiori nubere cogitur. Peperit autem ei Iacobum, & Margaritam filiam. Revocati quoque ex altero viro à Rege liberi : nec ille diu superstes fuit. Cum Antuerpiæ diem obisset, nec propinquum ibi haberet, qui hæreditatem adiret, Carolus magnificum ei sepulcrum pecunia satis ampla, qua ipse munificè eum donaverat in æde ——— construendum cum inscriptione honorifica curavit. Ita Bodiorum, quæ tum erat in Scotia florentissima, familia intra paucos annos & crevit, & corruit, magno posteris documento, quam sint lubricæ Regum adolescentium amicitia : nec ea modò ruina obstupescit amicos, sed inimicos etiam terruit : nullo postea ad eum, unde illi dejecti erant, gradum contendere auso, partim dum rerum humanarum casus instabiles expendunt, partim dum Regis tam subito in beneficiis pœnitentiam, & in odio tantam pertinaciam in mentem revocant. Multum certè eos, qui ex ea mutatione status publici in maximam spem erant erecti, sua sefellit opinio. Nam Rex, qui superioribus annis assueverat ocio domestico, ac raro prodibat in publicum, jam novus etiam maritus domesticis voluptatibus magnam temporis partem impertiebatur : atque exclusa nobilitate in paucorum ministrorum potestate totus erat. Cùm esset enim ingenio acri, & præfervido, non facile ferebat sententiam suam à consultoribus reprehendi : ita cum procerum in censendo refugeret libertatem, tales circa se habebat, qui non corrigerent, sed approbarent sua decreta, & repugnandi offensione vitata obsequendo gratiam parent.

(1) His son James Boid earl of Arran was slain at the Wylylie by the Montgomeries : his uterine brother James Hamilton was made earl of Arran : Grekin Boid his sister was first married to the lord Forbes, but had no children to him ; thereafter she married David lord Kennedy, who by her means was created earl of Cassills, some years before Flowden, and had no children by her ; after her hus-

band's death, slain at Flowden, the Hamiltons kept her close, and caused her resign all her lands in favour of themselves, and would not suffer her to marry again, tho' within the age of forty.—— Thus the house of Boid, by rising too fast, did quickly fall. Of the restitution thereof we shall speak lib. 15. cap. 19.

(2) Supple erat.

XXXII. Inter hos aulae mores ordo ecclesiasticus nihilo sanctius agebat. Quavis enim luxu, & avaritia jam multos annos ecclesiae ministri laborassent, remanserat tamen adhuc species quaedam antiquae gravitatis, quae & stimulos literas discantibus adderet, & qui in discendo profecissent, spem emolumentis eis injiceret. Eligebantur enim Episcopi à collegiis Canonorum, & Cœnobiarchae a suis sodalibus: tum autem aulicos, qui Regis animum, & aures obsederant, lucri ostentata magnitudo, & eorum, quibus cum certamen esset, infirmitas eò facile perduxit. ut Regi suaderent, ne rem tanti emolumentis penes homines ignavissimos, & ad nullam rei publicae partem capeffendam idoneos esse sineret: sed potestatem designandi quos vellet, ad se revocaret. Inde enim non defuturum, unde & contumaces reprimeret, & dubios retineret. & bene meritis gratiam referret. Nunc autem penes vulgi faciem honores, & opes esse, non minus in publicis necessitatibus parcos, quam in domesticis voluptatibus profusos. Unum Regem esse oportere, in quem omnium oculi sint intenti: penes quem sit & puniendi, & ignoscendi, & remunerandi facultas. Cùm his, & similibus blandimentis Regis animum aetate infirmum, nec satis adversus pecuniam firmum, & prava consuetudine labefactatum, & à natura primum ad licentiam in suam sententiam pertraxissent, continuo nova rerum facies per totum regnum oritur, rebus omnibus tam sacris quàm profanis in aulam velut ad publicam nundinationem propofitis.

XXXIII. Patricius autem Gramus, qui praecipitantem ecclesiam unus velut suffaminabat, cùm inimicis omnia domi tenentibus, Romae aliquot annos subsedisset, certior per amicos factus, quo in statu res essent, fretus propinquitate Regis, e cujus amita magna natus erat, ad suos redire statuit: & ut animos hominum pertentaret, diploma de legatione impetrata praemisit, & promulgandum curavit, mense Septembris, anni 1472. quae res & magnam ei invidiam statim conflavit. Nam qui redemerant in aula honores ecclesiasticos, ne praedam, & precium simul amitterent, metuebant: & qui spem crescendi ex aulica nundinatione conceperant, aditum sibi obstrui dolebant. Nec minus fremebat ea factio, quae sacerdotia mercenario questu à Rege impetraverant, vel impetrata aliis divendebant, ne genus illud lucri è manibus eriperetur. Hi omnes conjuratione facta maledictis Patricium absentem onerant, & in Regiam collecti queruntur vetusta majorum jura, & recentia Regum edicta violari, ac multa universo regno damnosa per Romanenses agitari: quorum libidini nisi maturè obviam eatur, Regem brevi in ordinem redactum iri, & penes illos omnium rerum potestatem fore. Id periculum ut praevenerent, ex decreto consilii ad Patricium vix navi egressum missi, qui vetarent, ne ullam sui muneris partem attingeret, donec Rex de querimoniis adversus eum ad se delatis cognosceret. Dies dicta, ut Edimburgi adestet ad Calendas Novembres. Interea cum amici, & propinqui confirmarent, Regem in tam justa causa non iniquum fore, idque ex rumoribus adversa factio rescisset, Regis, & aulicorum animos magnae pecuniae promissione ita sibi devinxit, ut nunquam deinde Patricius aequo jure cum adversariis contendere potuerit. In conventum accitus cum diplomata protulisset, è quibus ostenderet se à Romano Pontifice Archiepiscopum Fani Andreae, primatem Scotiae, & legatum ad ecclesiasticum statum ordinandum in triennium creatum, a minoribus quidem sacerdotibus satis aequo animo est auditus. Gaudebant enim munus tam necessarium viro bono, & erudito commissum. Sed hi metu potentiae aliorum, qui

qui sibi Regem, & aulicos conciliaverant, mutire palam non audebant. Adversarii, ut favor populi erga Patricium elanguesceret, mora interposita Pontificem Romanum, qui unus in ea causa iudex esse possit, appellant. Ipse ad suam ecclesiam à Rege remissus vetitus est, dum lis dijudicaretur, Archiepiscopi insignia usurpare: aut quicquam præter consueta superioribus Episcopis munia attentare.

XXXIV. Inter hæc exortus est Patricio levi de causa novus inimicus, sed omnium longè acerrimus Gulielmus Seveffius. Is juvenis acuti ingenio cum aliquot annos Lovanii apud Ioannem Sperincum medicum, & astrologiæ studiis nobilem egisset, reversus ad suos cum cætera ingenii dexteritate, tum scientiæ rerum cœlestium jactatione brevi in aulicorum gratiam se insinuavit. Ea res magnum ei favorem conciliavit, quæd aula omnibus divinandis generibus tum usque ad insaniam dedita erat. Seveffius igitur ingenii acrimonia & aulica gratia florens, brevi Archidiaconus Fani Andree designatur. Cum ab Episcopo ad id munus non reciperetur, communicato consilio cum Ioanne Locco tum scholarum publicarum rectore, & Patricii inimico, machinas omnes ad eam subvertendum admovent. Rector fretus Romani Pontificis privilegio, quo à jurisdictione Patricii erat exemptus, ei sacris interdicit. Hanc ille hominis ex inferiore ordine comminationem ita contempsit, ut etsi veniens in aulam eisdem diris semel atque iterum esset petitus, nihil tamen de superioris vitæ consuetudine remitteret. Tum inimici (ut mos est cum diræ ecclesiasticæ contemnuntur) Regis auxilium implorant, ac Patricium omnibus sacris ædibus excludi procurant: in bona ejus (1) procurationem fisci immittunt. Comites gravi (2) indicto jussi discedere. Dati custodes, qui observarent, ne quicquam quod edicto repugnaret, attentaret. Episcopi reliqui, ne erga Regem tam benevolam ingrati viderentur, summam pecuniæ grandem, quam tenuioribus sacerdotibus gravatè extorserant, ad eum attulerunt.

XXXV. Rex hac præda potitus velut Patricii misertus cœpit cum eo mitius agere, ac missis ad eum Abbate Sanctæ crucis, & Seveffio, Episcopus Regi, & Episcopo Seveffius reconciliatur: sed pecunia ante ab amicis collata, & ad Regem perlata. Igitur Patricius velut omnibus molestiis liberatus, cum ad villam suam Monimalium divertisset, atque ad ea, quæ sui muneris erant, privatim, & publicè obeunda se compararet, mensarii Romanenses ab inimicis in eum immissi, ob nondum solutam pro diplomate Pontificio (bullas ipsi vocant) pecuniam, ei sacris interdicit. Erat autem ille ad extremam inopiam jam adductus. Nam & ante, & post reditum census ejus majore ex parte à procuratore Regio erant in fiscum relati: & quod ab amicis potuit confici, Regi, & aulicis datum. Ministris autem Regiis iterum in possessionem missis, ipse in arce sua adhibitis à Rege custodibus, ac domesticis ministris ablegatis servari jussus, etiam ad inopiam consilii est redactus. Gulielmus Seveffius capitalis inimicus, velut mentis parum compositi à Rege primum adjutor (ut vocant) est datus, deinde à Romano Pontifice approbatus. Mox idem Seveffius per factionis adversæ potentiam quæstor electus, qui de vita, & moribus ejus anquireret. Multa ei levia, multa ridicula, quædam etiam incredibilia objecta: inter quæ quod interim uno die ter missaret, idque ea ætate, qua vix reperiebatur Episcopus, qui ternis mensibus semel id munus obiret. Ibi inimico iudice, conductis testibus episcopatum egerare coactus est. Se-

(1) MS. procuratorem,

(2) MS. edicto,

veffius, qui decretum ad Pontificem pertulerat, in ejus locum fuffectus. Nec inimici hac hominis clade contenti, cum omnes eum contumelias magno animo ferre confpicerent, curarunt, ut in cœnobium aliquod devium quatuor adhibitis custodibus includeretur. Electa est Æmona scopulus verius, quàm infula : inde exorto bello metu Anglicæ claffis post triennium est translatus Fermelinodunum : illinc rurfus in arcem, quæ est in lacu Levino : atque ibi tandem ætate, & miferiis confeftus deceffit. Vir nullius fccleris compertus, doctrina & virtute nemini fui temporis inferior. Reliqui viri boni calamitate ejus deterriti fpe abjecta inftaurandæ ecclefiasticæ difciplinæ, feſe ad ſua privata quiſque negotia contulerunt. In aula facerdotia aut vendebantur, aut adulatoribus, & turpium voluptatum adminiſtris in præmium cedebant. Hæc, ne rerum ſeries sæpius interrumperetur, quamquam diverſis temporibus geſta in unum locum contulimus, ut memorabili exemplo miferiam illius temporis ante oculos exponeremus. Facilis enim hinc conjectura eſt, quibus in malis inferiorum ordinum homines verſarentur, cùm omni virtutis genere vir clarus, & idem Regia, magnarumque familiarum propinquitate ſubnixus, à paucis infimæ fortis nebulonibus fuerit inimicorum ludibrio, & crudelitati expoſitus. Nunc ad alia, quæ per ea tempora evenerunt, redeamus.

XXXVI. Anno milleſimo quadringentefimo ſeptuageſimo ſexto, cum ex decreto publico adverſus Ioannem infularum Rêgulum, qui aliquot jam provincias occupaverat, & maritimas continentis regiones latè populabatur, Rex ipſe terreſtri itinere proficiſci ſtatuiffet, & Crafordiæ Comitem tum maris præfeftum cum claſſe eſſet miſſurus, Rêgulus tantis apparatibus impar, ſuadente Atholio Regis patruo venit in aulam ſupplex, ac ſe Regi permiſit. Ademptæ ei, quas per vim cæperat provinciæ Roſſia, Kintera, & Cnapdalia. Intularum imperium relicturn. Eodem anno controverſia cum Anglis jamjam in bellum eruptura finem habuit. Navem Scoticam ab Iacobo Kennedo ædificatam, qua majorem ad eum diem in Oceano viſam non meminerant, vis tempeſtatis in litus Anglicum impegemat. Bona ab Anglis direpta, ac sæpe fruſtra repetita. Hæc per aliquot annos cùm lis animos diſtinuiſſet, legatione tandem honorifica in Scotiam miſſa, cujus principes erant Epifcopus Dunelmensis, & Scrupus homo nobilis. Ab iis, cùm (1) Eduardus fortunæ inconstantia jaftatus, pecuniis tam diuturno bello exhaustus requiem ab armis libenter amplecteretur, facilè renovatæ ſunt induciæ, eis legibus, ut (2) navis direptæ, & bonorum, quæ inerant præcium per viros bonos æſtimaretur, ac bona fide redderetur.

XXXVII. Eodem anno legati ad (3) Carolum Burgundum ad ſedandas mercatorum querelas miſſi, cùm in Flandriam appuliſſent, ibi comiter accepti. Ab eis aliquando forte fortuna invitatus, ut una cœ-

(1) King Edward IV. with great war and bloodſhed had attained to the crown of England : thereafter his chief friend the earl of Warwick offended with him, gathering an army, chaced him out of England, and repoſſeſſed king Henry in the royalty thereof ; but king Edward again recovered his kingdom, cauſed murder king Henry and his ſon prince Edward.

(2) Navis, ita MS. Arb. naves.

(3) This Charles was the laſt of the

French line duke of Burgundy, his daughter Mary married Maximilian of Auſtria, who got by her Burgundy (except that part of it which Lewis XI. had taken) and the 17 Netherland provinces : his ſon Philip married Joan, heretrix of Spain ; their eldeſt ſon Charles V. emperor left his ſon Philip II. Spain, Burgundy, and the Netherlands ; the ſecond ſon, Ferdinand got Auſtria, of whom are deſcended the German emperors,

naret Andreas quidam medicinae professor, & qui magnam astrologicae praedictionum habere putabatur peritiam. Is audita eorum adventus causa, seductos occultè admonuit, non esse, cur magnopere festinant. Intra paucos erim dies certum de duce nuncium affuturum. Nec praedictioni defuit eventus. Nam intra triduum est renunciatum, ducem exercitu profligato ad Nancæum Lotharingæ oppidum ab Helvetiis esse interfectum. Ita illi rebus, ob quas profecti erant, infectis reversi, cum apud Regem Andream de rebus futuris praescientiam mirè laudassent, animum ejus in eas artes proclivem impulerunt, ut magnis pollicitationibus hominem ad se accerferet, ac non ita diu post ea convenienter benevolè exciperet, & opulento sacerdotio, aliisque muneribus donaret. Ab hoc autem cum Rex accepisset (uti fama est) sibi à suis exitium imminere, eaque dictio cum maleficarum mulierum (quibus immodicè deditus erat) responsis consentiret, quæ praedixerant fore, ut leo à catulis suis extingueretur, è principe ab initio indolis optimæ, & summæ fœi, ac ne tum quidem penitus depravato in immanem tyrannum degeneravit. Suspicionibus enim animo semel occupato sanguine proximos, & fere optimum quenque è nobilitate pro inimico habebat. Proceres autem cum ob hanc ipsam cum hoc malefico genere hominum consuetudinem Regi erant insensu, tum longè magis ob aulicos quosdam infimæ sortis homines, quibus nobilitate contempta solis consultoribus utebatur. Eorum hi principes erant, Thomas Præstonus honesto loco natus, sed qui Regi omnibus in rebus obsequi in animum induxerat. Robertus Cocheranus homo magnis corporis viribus, ac pari audacia: qui cum è certamine quodam singulari cognitus Regi fuisset, statim (1) ex architecto aulicus factus, & ad spem vitæ liberalioris erectus, brevi diligenter obeundis levioribus negotiis, & Regis moribus obsequendo perfecit, ut ad intima de rebus magnis consilia adhiberetur: ac gener à Præstono eligeretur. Tertius erat Gulielmus Rogerus Anglus cantor, qui cum Regis Angli legatis in Scotiam ingressus, postquam semel, & iterum Regi auditus placuit, ab eo retentus, & divitiis auctus brevi in equestrem ordinem est ascriptus. Cæteri è contemptissimo genere hominum vilissimarum artium opifices, & sola improbitate, & audacia commendati.

XXXVIII. De aula ab hoc hominum genere purganda cum nobilitatis convocatio fieret, principibus duobus Regis fratribus, ejusque paulatim prodirent indicia, Ioannes minimus natu fratrum cæteris incautior, cum temere de statu regni liberius locutus fuisset, ab aulicis arreptus, & in carcerem conjectus à domestico Regis concilio condemnatus, ac vena rescissa mori est coactus. Causa mortis in vulgus edita est, quòd cum fœminis veneficis clam consilia conferret in Regis caput. Id crimen verum, ut videretur, decreta adversus veneficas quaestione ad duodecim earum, quarum vilissima erant capita cremata. Mors Ioannis conjurationem jamjam (ut videbatur) erupturam magis repressit, quàm discussit.

XXXIX. Alexander ut genere, ita periculo proximus, quamvis omnes à se quoad potuit, suspitiones amoveret, tamen per ministros Regios, qui nunquam eo vivo, sibi satis consultum credebant, subito in arcem Edimburgensem raptus est. Ibi cum diligenter asservaretur ab eis, qui ejus potentiam sibi exitiabilem rebantur, nec per necessari-

(1) He was first a mason, then advanced thereafter his minion, a privy counsellor, and earl of Mar.

os animum Regis placare posset, consilium clam, quando aliter non poterat, evadendi cepit conscio cubiculari tantum ministro, quem unum è suis sibi relictum habebat : per eum naviculam conduxit, quam in statione proxima paratam esse iussit. Deinde crebris ex aula nunciis comitantibus, qui coram custodibus (nam secreto colloqui non licebat) fingerent Regem placabiliorem fieri, ac brevi spem libertatis ostentarent. Cum destinatus ad evadendum dies appeteret, vultu quantum in illa fortuna potuit, ad hilaritatem composito, simulat se plane nunciis credere Regem sibi conciliatum esse, nec diu se sperare in ea custodia futurum, lautam custodibus cœnam dedit : & ad multam noctem unà cum eis bibit : illis discedentibus, & vino copiosiore in somnum solutis solitudinem nactus, è linteis lectuli sui stragulis funem concinnavit, pro altitudine, ut rebatur, muri satis longum. Ac primum, ut periculum faceret, ministrum demisit, è cuius casu breviorum justo eum esse intellexit. Aucto igitur pro præsentī copia fune ipse secutus ministrum, qui in descensu crus fregerat, in humeros sublatum circiter mille passus ad mare tulit, ac ventum secundum nactus Dumbarum navigavit : arcæque adversus vim satis communita, cum paucis in Franciam abiit. Eo absente Andreas Stuartus Cancellarius cum exercitu ad arcem capiendam missus. Eam cum aliquot menses fortiter à præsidio defensam oppugnasset, tandem qui intus erant omnibus necessitatibus circumventi, naviculas nacti, noctu clam in Angliam discesserunt. Postridie arx vacua recepta est. Cæsi ex obsidentibus aliquot equites clari.

XL. Circa hæc tempora Regibus Scotorum, & Anglorum malis domesticis fatigatis, pacis cupido incessit. Missa ad eam conciliandam legatio ab Anglis benevolenter excipitur : nec de pace modo conveniunt, sed ad eam confirmandam adjecta affinitas, ut Cæcilia Eduardi filia Jacobi Scoti filio cum primum nubendo maturuissent, nuberet. Pars etiam dotis representata, ea lege, ut si utrisque puberibus nuptiæ non sequerentur, dos Anglo redderetur. Dati prædes aliquot oppidorum cives. Sed ea pax non diuturna fuit. Nam ex odio vetusto, & residua è superioribus bellis ira incursionibus utrinque factis, abactisque prædis, & villarum incendiis, ita utrinque animi sunt inflammati, ut ex mutuis injuriis res in apertum bellum erumperet. Erant & præter has suæ utrisque causæ. Anglum incitabant Duglassius quidem vetus, Alexander autem Regis frater novus exul. Nam Alexander in Galliam, uti diximus, profectus uxorem accepit filiam Comitis Bononiæ maritimæ. Sed cum à Ludovico undecimo, qui tum imperitabat, impetrare non posset ad sua recuperanda copias, in Angliam transfectus, ibi se sperans aliquid moturum. Jacobum autem Scotorum Regem ad bellum incitabat Ludovicus Gallus, Roberto Irlando Scoto doctore Sorbonico cum duobus equitibus Gallis ad id missis.

XLI. Igitur violata pace, quanquam res Scotica vastatis aliquot regionibus pejore in loco erat, decreto etiam in Anglia magno exercitu, qui ductu Glocestrii Scotiam invaderet : Rex tamen, & qui circa eum erant, inviti exercitum indicunt. Homines enim nuper egeni, & qui ex aliorum calamitatibus creverant, Regique impotentium consiliorum auctores fuerant, nihil magis metuebant, quam nobilitatis inersæ frequentem conventum. Cum Lauderam ventum esset, oppidum & Marcianis, & Tevoticis finibus vicinum, quæ regiones aut ab hoste vastatæ, aut per vim parere coactæ fuerant, Rex nihil de su-

teriorum temporum ratione omittebat : (1) nobilitate enim diffusus, omnia per domesticum consilium transigebat. Proceres eam indignitatem non tolerandam diutius rati, in templum (2) oppido de tertia vigilia coierunt. Concilio jam satis frequenti (3) Arcibaldus Du-glassius Angusiæ Comes conveniendi causam ita explicasse dicitur.

XLII. “ Non arbitror necesse, viri clarissimi, ut statum rerum Sco-ticarum pluribus declarem : partim enim ipsi meministis, partim ante oculos videtis. Principes nobilitatis in exilium pulsi aut pati intoleranda, aut nefaria facere coguntur. Vos autem, in quibus omne regni est robur sine capite relictum, velut navis sine gubernatore omnibus fortunæ procellis, & tempestatibus estis objecti. Ager noster uritur, fortunæ diripiuntur : agricolæ aut cædibus exhausti, aut quia nulum in tot malis aliud prospiciunt allevamentum, hostibus dediti. Rex vero, (4) si compos esset, homo & animi generosi, & raræ prudentiæ malis venenis expugnatus, non ad procerum cœtum, sed ad nismæ fortis homines de pace, de bello, de salute publica refert. Illi ariolos consulunt, & maleficorum responsa ad animum ægrum, & pravis superstitionibus captum adhibent : & de nostrum omnium incolumitate decreta illis auctoribus fiunt, qui, quod omnibus jure se invisos intelligunt, omnes oderunt : nec vestram auctoritatem imminuere, sed universos omnibus artibus extinguere contendunt. Partim jam vestrum morte, partim exilio sustulerunt : neque, ut homines novi solent, gradatim ad summa nituntur : sed in Regio sanguine tyrocinium crudelitatis, & avaritiæ exercent : alterum è Regis fratribus trucidarunt immanissimè, alterum patriæ metu mortis abstulerunt : & hostibus nostris ducem dederunt. Illis jam è medio sublatis, reliquæ nobilitati imminet, & suæ humilitatis conscii nihil eminens, aut excelsum superesse volunt. Quicumque habent aut divitias ad eorum avaritiam explendam, aut potentiam ad audaciæ resistendum, hunc pro hoste sibi numerant : & nos interea castra adversus Anglos habemus, ut hosti publico resistamus : tanquam ullus sit hostis capitalior eo, qui nec bonis vestris cupiditatem, nec sanguine crudelitatem explere potest.

XLIII. “ Ut autem intelligatis, quàm hæc pestis intestina sævior, quàm illa externa sit, fingite Anglum (quod Deus avertat) victorem veterum offensarum memorem, & felicitate præsentis elatum. Quem tandem odiorum suorum finem, aut quod præmium victoriæ statuet ? Regine inimici mortem, an vestram ? ego certè neutrum existimo. Non enim de vita, sed gloria, & imperio nobis est certamen : & generosus animus, ut adversus resistentes vehemens est, & concitatus, ita

(1) Nobilitate diffusus. Cæs. Bel. Civ. 1. 12. Diffusus municipii voluntate.

(2) MS. Oppidi.

(3) George son to William earl of Du-glass (by Margaret Stewart heretrix of Angus) was first of that surname earl of Angus ; 2. William his son ; 3. George his son ; 4. this Archbald first of that name, surnamed for distinction, Archbald Bell-the-Cat, upon this occasion : The nobility thus assembled in Lawder-kirk, and consulting how to curb the perverse courtiers who misguided the king, one showed the difficulty of the matter by this parable : the rats and mice upon a time being sore grieved at the great harm done

to their commonwealth by the cats, deliberating upon the matter, found this to be the best remedy, by manifest votes that to every cat's neck a bell should be hung, whereby they might be advertised of his approach, and so escape. I grant, said an old rat, that were best, if it could be effected ; but who shall BELL THE CAT ? Earl Archbald hearing the parable answered sadly, I SHALL BELL THE CAT, meaning Cochran, the great and terrible minion, which he did accordingly at this time.

(4) MS. Si sui compos : but sui may be elliptically understood.

precibus, obsequio, ipsa denique instabilitatis humanæ recordatione mitigatur, & ad lenitatem inflectitur. Sed demus hostem iratum sanguinem Regium, & cædem quærere. Uter tandem mitius consulere videtur? Inne, qui unà cum vita omnium malorum sensum adimeret? an qui, quem secundum Deum amare, & observare debent, ad quotidianam carnificinam reservant? qui animum beneficiis obsessum in exitium propinquorum armant? qui Regem inimicorum armis prope circumventum velut captivum detinent, neque permittunt, ut suorum vultus aliquando aspiciat, benevolentiam intelligat, operam, & studium experiatur? non tam hostes existimandi sunt, qui castris ex adverso positis odium suum palam profitentur, quàm qui domi ex insidiis vestræ salutis imminet, Regem alienatum ab amicis inimicis produnt, vos duce destitutos hostilibus armis objiciunt: à quibus, si victi mortem effugeritis, tamen in servitutem, & ignominiam incidetis. Sin (1) vinceritis, non quietem vobis, opes patriæ, Regi gloriam comparabitis: sed inimicis vestris grassandi licentiam in præsentia, in futurum securitatem, vobis ipsis pestem, ac perniciem, Regi arctiorem servitutem conciliabitis. Nec vincendo mala fugiemus externa, sed domestica augebimus. Mea igitur sententia, ut paucis comprehendam, hæc est, ut prius domesticum servitutis jugum exuamus, quàm cum exteris manum conferamus. Alioqui enim paucorum libidini omnes serviemus, hostium opes augebimus, & publicam salutem prodemus. Vos quod faxitis, Deum velim fortunare.”

XLIV. Secundum Duglassii orationem non jam consultatio erat, sed murmur confusum totius fuit concionis arma in hostem publicum poscentium. Ita enim inflammati erant omnium, qui affuerant animi, ut ni ducerentur, extemplo erupturi in Regiam viderentur. Verùm qui ætate, honoribus, & auctoritate principes erant, sedato tumultu, quod metuebant, ne in temerario forte plebis impetu Rex violaretur, censent, ut primiores assumpto quisque familiarium, quantus esset factis numero, sine majore motu exercitus in prætorium proficiscerentur. Noxios, penes quos summa rerum erat, comprehenderent: eos in judicium ad exercitum producerent; ac pœnas secundum leges expecterent.

XLV. Interea dum hæc geruntur, rumor in aulam promanat, proceres ante lucem coactos in templo consultare, incertum qua de re: sed magnam sane videri, quæ Rege, ejusque consiliariis ignorantibus, tales viros coegerit. Rex trepidè è somno experrectus, & ipse, quid optimum factu videatur, è suis quærît. Interim Cocheranum præmittit, qui quid agatur, observet, & omnia certiora referat. Is dum paucis comitatus ad templum proficiscitur, occurrit primoribus nobilitatis in aulam venientibus. Ei statim Duglassius manum injicit, ac torque aureo magni ponderis, quod gestabat apprehenso, gula paulum constricta dat custodiendum. Ipse rectà ad Regis cubiculum pergit. Qui ibi aderant vel repentino ejus accessu attoniti, vel majestatem hominis reveriti, sese continuerunt. Ibi cæteris, qui Regem pravis consiliis corrumpere credebantur, arreptis unum adolescentem se amplexum, ut sibi condonarent, Rex oravit. Is erat (1) Ioannes Ramisæus honesto loco natus, quem excusatione ætatis facile accepta dimiserunt. Cæteri cum in jus ducerentur, exortus est cum clamore to-

(1) Archaismus.

in the Mernis.

(2) Predecessor to the laird of Balmain

us exercitus tumultus omnibus vociferantibus, malos malè per-
dos. Statim igitur ad supplicium rapti vitam suspendio finierunt :
sedque tanto univerforum studio in eorum exitium, ut cum funes in re
subita deessent, singuli lora jumentorum, & frænorum habenas eum in
usum offerrent : ac vehementer contenderent, quis potissimum hoc ho-
nore potiretur.

XLVI. Plurimis adversus privatos injuriis hæc aulica factio preme-
batur. In publicum his maximè, quòd novæ monetæ æneæ fuissent
auctores cudendæ, quam invidiosò nomine vulgus nigram appellabat.
Hinc primum orta erat omnium rerum caritas : deinde etiam fames,
dum venditores potius frumenta domi corrumpi sinerent, quàm ven-
ditionis prætextu emptoribus condonarent. Sed, ne omnino commer-
cia inter cives cessarent, unum contrahentibus inventum est remedi-
um, ut in contractibus adjicerent, quo genere monetæ solutio fieret.
Cuderant & id genus numismatis aliquot superiorum Regum, sed ma-
gis ad usum necessarium pauperiorum, quàm ad suum quæstum : ac
legibus etiam caverant, ultra quam summam venditores non cogeren-
tur accipere. Ita rerum tenuium hinc erat emptoribus commoditas,
& ne diuoribus permutatio fraudem afferret, satis provisum videbatur.
Dabatur etiam crimini Regis animus à nobilitate averfus ; & ad ma-
gicam insaniam conversus, atque in propinquorum cædem impulsus.
Sed Cocherano maximè invidiosus fuit titulus Comitatus Marriæ :
quam regionem Rex extincto minore fratre vel ei donaverat, vel re-
gendam commiserat. Pravis consultoribus è medio sublatis cum nec
Rex militi, nec miles Regi confideret, soluto exercitu domum est re-
ditum.

XLVII. Rex etsi in præsentia iram supprimeret, ac multa, & præ-
clara nobilitati polliceretur, nihil aliud tamen in animo, quàm vindic-
tam, cædem, & sanguinem coquebat. Itaque ubi primum sui potens
sibi visus est, se in arcem Edimburgensem cum paucis abdidit. No-
bilitas in eventum suspensa, sua seorsum concilia habebat. Anglus
suadente maximè Alexandro, qui simul ac Scotiam attigisset, magna
equitum peditumque auxilia conventura, & nobilitatem cum Rege
discordem suam fore pollicebatur, fratrem suum Ricardum Glocestriæ
ducem copiis per hiemem coactis, præficit ; atque in Scotiam ducere
jubet. Is adulta jam ætate, iter ingressus intellecto, quo in statu res
Scotorum essent, Bervicum divertit. Admissus statim in urbem qua-
tuor millibus ad obsidendum arcem relictis, cum cæteris copiis E-
dimburgum rectà ducit : fœde vastatis, per quæ ierat locis. At du-
cente Alexandro sine maleficio urbem ingressus Iacobum (quoniam
alloquendi spes nulla erat) edicto palam in foro proposito admonuit,
primum ut quæ cum Eduardo pepigisset, servaret : deinde ut ante
Calendas Septembris proximas de damno dato, & injuriis adversus An-
glos perpetratis satisfaceret : id ni fiat, Ricardum Glocestriæ ducem
eum, regnùmque ejus ferro, flammâque persecuturum.

XLVIII. Ad hæc Iacobus, cum videret se neque in præsentia, quæ
postularentur posse perficere, neque vires habere, quibus hostium vim
propelleret, nihil prorsus neque scripto, neque per nuncios respondit.
Scotorum autem primores à suo Rege destituti, ne tamen omnino fa-
luti publicæ deessent, coactis iterum copiis ad Hadinam castra posu-
erunt : atque ut imminentem calamitatem saltem levarent, & victo-
riæ cursum sisterent, legatos ad (1) Glocestriam Ducem miserunt, qui

(1) MS. Glocestriæ,

peterent, ut nuptiæ jam pridem promissæ conficerentur : ostenderent per Scotos non staturum, quo minus, in quæ conventum fuerat, optima fide præstarentur. Anglus, qui satis sciebat Scotos aleæ pugnae rem non commissuros, cum & pars virium ipsorum cum Alexandro homine vulgo gratioso apud se esset, & reliquos factionibus distrahi non ignoraret, respondit, non sibi satis compertum esse, quid Rex Anglus eo de matrimonio decrevisset : interim pecuniam, quæ Iacobo dotis nomine erat repræsentata, æquum sibi statim reddi censebat. Pacem vero si vellent, promitterent se arcem Bervici reddituros : aut si id minus possent, sanctè jurarent, se nec obsessis ullam opem, nec obsidentibus molestiam allaturos, donec aut vi capta, aut conditionibus dedita arx foret. Ad ea Scoti per legatos responderunt, matrimonium nondum confectum esse nulla sua culpa, sed ob immaturam sponsi, sponsæque ætatem. Pecuniam cujus solvendæ dies nondum advenisset, nondum deberi. De solvenda, si non satis cautum videretur, amplius cautos. Bervici arcem in solo Scotico à Scotis ædificatam suæ ditionis esse, ac per multa sæcula fuisse. Eam si aliquando Angli intercæperint, aut per vim tenuerint, nihil ea injuria jus vetus imminutum fuisse.

XLIX. Glocestrius, qui superior viribus erat, in sententia perstabat ; neque juris disceptationem ullam audiebat. Eodem die (1) Calenus Cambellus Argatheliæ Comes, & Andreas Stuartus Cancellarius, duo item Episcopi Fani Andreæ, & Dumblani miserunt ad Alexandrum, qui in castris Anglorum ad Lethintonum erat, suis diploma sigillis, & chirographis confirmatum, si Regi dicto audiens esset, se curaturos, ut in proximo conventu publico bonis restitutis, omnium anteaactorum impunitate donaretur : hæc omnia ita futura fide interposita. Alexander re cum Glocestrio communicata, ab eo benevolè dimissus ad suos rediit. Coacto consilio summa imperii ad eum omnium consensu defertur. Statim ad eosdem relatum de obsidione Bervici solvenda. Prudentioribus visum est tam periculoso tempore, cum omnia seditionibus domesticis essent adeo perturbata, ut vix quietis hostibus fortunæ sævientis impetus sisti posset, pacem quavis conditione faciendam. Videbant enim perspicuè, si hostem tam potentem vincerent, se magis eum irritaturos, quàm absterrituros. Sin ipsi vincerentur, incertum esse, quemadmodum hostis natura ferox, & rebus secundis insolentior factus victoria esset usus. Hæc, etsi nonnulli ferociosiores, quàm pro tempore occlamarent, sententia in consilio vicit. Post alias, atque alias condiciones frustra jactatas, tandem ad septimum Calendas Septembres anni millesimi quadringentesimi octuagesimi secundi, conventum, ut arx Bervici dederetur, ac induciæ in paucos menses darentur, donec de pace per ocium tractari posset. Ita Bervicum vicesimo uno anno, postquam ad Scotos redierat, redditum fuit Anglis. Glocestrius re foris bene gesta, cum summa gratulatione ad suos est reversus. Eduardus de consilii sententia censuit, quæ de nuptiis pactus erat irrita fieri magis è re Anglica esse : quòd in tantis intestinis dissidiis metueret, ne Iacobi posteritas regno pelleretur : atque in Alexandrum, quem si Regem fecisset, tanto beneficio sibi obnoxium perpetuo in amicitia permansurum sperabat, pronior erat. Fœcialis Edimburgum est missus, qui affinitatem renunciaret, & dotem reposceret. Is ad octavum Calendas Novembris cum sui adventus cau-

(1) 2 Augusti 1482.

sam publicè declarasset, (1) cives impetrato ad solutionem die, bonæ fide pecuniam reddiderunt : datis scèciali, qui Bervicum usque eum profecerunt.

L. Alexander, ut si qua essent residua fratris erga se odia, ea mitigaret, & novo beneficio novam iniret gratiam, eum ex arce deductum in liberam regni possessionem restituit. Sed plus apud animum impotentem valuit veterum offensarum, quàm recentis benefici memoria. Accedebant ad priores suspitiones calumniæ inimicorum Alexandri, qui nimiam ejus popularitatem assiduè criminabantur : idque non dubium affectati regni argumentum esse asseverabant. Ille admonitus per amicos consilia adversus suum caput in aula agitari, clam in Angliam secessit, arcemque Dumbarum Eduardo tradidit. Alexander absens damnatus est. Crimini ei datum, quòd in Angliam primum frequentes nuncios misisset. Deinde non impetrato à Rege comœtu, illuc ipse transisset : cum Anglo adversus patriam, Regisque caput consilia cõisset. Cæteris omnibus earum rerum consiliis venia data, & in iis Gulielmo Crichtonio, quem non modò consiliorum omnium adversus patriam socium, sed etiam auctorem, & impulsorem fuisse arguebant. Verum post veniam præteritorum semel impetratam iterum accusatus, quòd literis assiduis Alexandrum jam damnatum confirmaret, consilioque instrueret : idque per Thomam Dicsonum sacrificulum : quòd arcem Crichtonium curasset adversus Regem muniendam, eamque non dedendi præfidiariis auctor fuisset. In jus adesse jussus ad 16. Calendas Martias, anni millesimi quadringentesimi octuagesimi quarti. Quo die cum non affuisset, ipsi aqua, & igni interdictum : bona in fiscum redacta.

LI. Hæ quidem in acta publica causæ sunt redactæ. Verum odium Regis ob causam privatam conceptum plus ei nocuisse creditur. Erat Gulielmo uxor è nobili Dumbarorum familia nata, atque insigni pulchritudine. Eam cum à Rege marito corruptam comperisset, consilium temerarium quidem, sed ab animo amore ægro, & injuria irritato non alienum suscepit. Minorem enim è Regis fororibus, & ipsam quoque forma egregia, & consuetudine fratris infamem compressit : & ex ea Margaritam Crichtoniam, quæ non adeo pridem decessit, genuit. Interim domi uxor Crichtonii moritur. Soror vero, quam à Rege compressam diximus, adeo impotenti Gulielmi desiderio flagrabat, ut interim velut mente alienata delirare videretur. Rex partim ab amicis Gulielmi exoratus, partim & injuriæ ei factæ memor, & cupidus matrimonii prætextu fororis infamiam levare, Gulielmo reditum permisit, ea lege, ut eam duceret. Gulielmus ab amicis persuasus, & melioris consilii inopia coactus, præsertim Ricardo Anglo extincto Ennernesum venit, ac Regem ibi non adeo diu ante utriusque mortem est allocutus, atque in spem reditus erectus. Ibi sepulchrum ejus adhuc ostenditur. Hæc diversis temporibus gesta, ne cursus historiæ nobis esset abruptendus, in unum locum sunt congesta. Nunc ommissa repetamus.

LII. Eduardus Anglus proximo post Dumbarum receptum mense Aprili decessit millesimo quadringentesimo octuagesimo tertio, relicto filiis tutore Ricardo fratre. Is primum Gubernatoris nomine contentus duos menses Angli præfuit. Deinde magna nobilitatis, ac ple-

(1) The burgeses of Edinburgh paid it, ample charter of privileges, for which they obtained a new and more

bis parte variis artibus conciliata, duobus fratris filiis in custodia conjectis, Regina cum totidem filiabus in asylum sanctissimum prope Londinum inclusa, mense Junio proximo Regium nomen, & insignia usurpavit. Alexander Albinus, & (1) Iacobus Duglassius cupidi experiri, qui esset civium erga se animus, comitati quingentis equitibus selectis, ad lacum Mabanum veniunt, quod ibi frequens mercatus die Divæ Magdalenæ sacro fieri soleret. Ibi subito irritatis animis pugna conferitur, vario sæpe successu, prout auxilia his, aut illis è vicinis regionibus sese aggregabant. Pugnatum est incerto eventu fere à meridie usque ad noctem. Tandem victoria cruenta quidem illa multis suorum amissis, ad Scotos inclinavit. Captus ibi fuit Duglassius, & à Rege relegatus in Cœnobium Limdorim. Alexander in equum impositus fugit, nec diu post in Angliam mansit. Multæ interea incursiones factæ, sed majore Anglorum damno, quam Scotorum commodo. Ricardus domi rerum exitu adhuc incerto, & metu externo impendente, à (2) Comite Richemondix, cui tum apud Gallos exulanti multi Anglorum favebant, & ad regnum capessendum vocabant, magna animi sollicitudine afficiebatur. Nec minus scelerum suorum velut stimulis vexatus statuit, quoniam seditiones domesticas non adeo cito sedatum iri sperabat, quibuscumque posset conditionibus externos complecti, & eorum auctoritate, & opibus se domi tutiorem, & inimicis magis formidabilem reddere. Igitur missis in Scotiam legatis, qui vel pacem, vel saltem aliquot annorum inducias impetrarent, omnia opinione sua multo faciliora invenit. Iacobus enim, qui ob multâ non dissimilia scelera maximo apud suos odio laborabat, legatos libenter audivit. Pace enim cum Anglis facta, sperabat, se per ocium civiles injurias clauso inimicis perfugio ulcisci posse.

LIII. His maximè de causis missis ad regnorum fines ex intimis utriusque Regis familiaribus, post multas, & diuturnas de rebus repetundis disceptationes, cum ob repetentium res multitudinem, & probationum infirmitatem pax confici non posset, de induciis in triennium convenit, & quia ob difficultates, quas dixi, & temporis angustiam tum res reddi non poterant, dati utrinque legati, qui unâ cum limitum præfectis id ex æquo, & bono curarent. Una conditio in eis induciis perplexè scripta erat, de Dumbaro Scotis restituendo, per quam Anglus eam tenere, Scotus oppugnare (3) posse salvis induciis interpreta-

(1) This is the last mention of this James earl of Duglass, who was the last man of that house: for of all the seven brethren abovenamed there remained no posterity; their uncle's two sons were executed in the castle of Edinburgh: granduncles they had none: their great grand uncle James, slain at Otterburn, had no issue: their other great granduncle George was (in his mother's right) earl of Angus, and his grandchild George got the lands of Duglass, Jedburgh forest, and others by the forfeiture of the earl of Duglats: however they obtained not the title of earl of Duglass. This last earl James, weary of exile; yielded himself to one Alexander Kirkpatrick, brother to the laird of Clofburn, who for his service got the lands of Kirkmichael; but the lairds of Mouffoll; Cockpoll and Johnston were on the fields,

and stoutly maintained the fight until the English were put to flight.

(2) Henry Tudor, called afterwards king Henry VII. This man was heir of the house of Lancaster, by his mother lady Margaret, daughter and heir of John duke of Somersset, son to John of Beaufort; son to John of Gaunt, first duke of Lancaster by his second wife: so that the first wife's posterity being cut off by king Edward IV. and Richard III. who were of the house of York, and had deposed and killed king Henry VI. of the Lancastrian line, this Henry earl of Richmond claimed right to the crown as heir to the house of Lancaster deposed by the house of York.

(3) MS. Salv. ind. se interp. without posse.

batur. Scotus cum post sex menses præscriptos arcem per legatos peteret, Richardus de sua voluntate per literas satis prolixè pollicebatur: sed alia, atque alia causando, eam usque ad vitæ suæ finem (qui brevi secutus est) retinuit. Eo autem à suis interempto, ac Henrici septimi regno nondum stabilito, Iacobus arcem asperissima hieme obsedit. Qui in præsidio erant, nullum ob res domi turbatas auxilium expectantes, eam dederunt.

LIV. Henricus autem multis agitatus procellis, ut externorum belorum causas præcideret, & veterum, odiorum incendia resingeret, ad Novum castrum ad Tinam venit. Inde legatos in Scotiam misit, qui vel fœdus perpetuum, vel certè inducias diuturnas facerent. Homo enim singulari prudentia, & multas rerum vicissitudines expertus, in primis ad regnum suum stabiliendum utile existimabat, cum vicinis omnibus, ac maximè cum Scotis pacem habere, quòd fere hæc duo regna semper alterum alterius rebus insidiarentur adversis: & rebelles tum integros fovendo, tum extorres recipiendo spe vel auxilii, vel refugii seditiones alerent. Et Iacobus nihil magis cupiebat, quàm ut metu ab exteris liber de suis pro arbitrio pœnas expetere possêt. Itaque legatos humaniter acceptos monuit, se quidem nihil magis, quàm pacem cupere. Verum existimare à suis impetrari non posse, ut vel perpetuam pacem, vel diuturniores facerent inducias: partim, quòd id prisca lege vetitum esset, ne metu amoto animi per ociura relanguerent, & nervos industriæ remitterent: partim quòd ferociam ex longo armorum usu collectam non tam cito possent omnino depone-
re. Quòd si eò adduci possent, ut sex, aut septem annorum induciis faciendis consentirent, non esse respuendum. Quòd autem ad se attinet, dum viveret, pacem sibi sanctam, & inviolatam cum Henrico fore: curaturum etiam, ut induciæ antequam dies earum exiret, renovarentur. Verum se maximopere rogare legatos, ne quicquam eorum, quæ secreto cum ipis egisset, in vulgus efferrent, ne proceres ad pacificandum tardiores essent, si studium ejus in eam partem persentiscerent. (1) Hæc Anglo relata cum sciret, quàm turbido in statu res Scotorum essent, quàmque Regi pacem esse expediret, eum fir-
cerè, & ex animo loquutus, induciis in septem annos factis retro Eboracum se recepit.

LV. Interea moritur Scotorum Regina mulier singulari Græmæ gratia, & probitate, quæque viri effrœnatos impetus plærunque moderari credebatur. Moritur item in Gallia Alexander Regis frater quobus filiis relicto, (2) Alexandro ex uxore priore Comitis Orcadum filia, & è secunda Ioanne, qui postea Prorex in Scotia aliquot annos fuit. Iacobus autem confirmata foris pace, & domi consiliorum suorum duobus molestis interpellatoribus liberatus ad ingenium rediit: & exclusa fere omni nobilitate, homines novos circa se habebat, quos & aulicis honoribus, & ministeriis præficiebat, & rejecta in eos cura publica, & pecuniæ undique conquirendæ rationibus, ipse totum se voluptatibus immerfit. Princeps aulicæ factionis erat Ioannes Ramisæus, qui ad Lauderam servatus à Rege supplicium evaserat. Is in tantam elatus est superbiam, ut cum domus magister (is honor apud Scotos præclarus habetur) à Rege esset electus, multisque prædiis opulentis de-

(1) The accusative absolute with the ellipse of circa or quod ad, in imitation of the Greeks, whose ellipse is kata.

(2) He was, afterward bishop of Murray, and abbot of Scoon, and had no posterity.

natus, non tamen ea fortuna contentus impetravit edictum, ne quis præter se, suosque comites in eis locis, in quibus Rex diversaretur, arma ferret. Ut scilicet hac ratione se, suamque factionem adversus nobilitatem communiret: quæ & frequentes seorsum coitiones faciebat, & armorum terrore stipata obambulabat: sed id edictum longè Ramisæo plus odii, quàm terroris conciliavit: & jam (1) manifestæ servitutis imago omnium oculis observabatur.

LVI. Rex interea nihil aliud moliebatur, quàm ut animum expleret eorum sanguine, qui rebellandi auctores credebantur. Id cùm vi aperta obtinere non posset, eos arte capere contendit, cum aliis atque aliis se reconciliatum simulans comiter, ac paulo etiam blandius, quàm principem deceret, accipiebat. Alios, quorum potentia eminebat, præmiis, & honoribus prosequabatur. (2) Davidem Lindesium Crafordiæ Comitem ducem Montis rosarum appellat, hominem magnis opibus præpotentem sibi adjungere studens, (3) Georgium Angusæ Comitem apud se frequentem habebat, & cum eo velut penitus in gratiam recepto secreta consilia communicabat. Nec tamen præmiis, nec blanditiis cuiquam sinceri animi fidem faciebat. Nam qui ingenium ejus noverant, non dubitabant eò spectare illam benevolentis simulationem, vel ut seorsum alios, ac deinde alios comprehenderet, vel proceres inter se committeret: quod utique nobilitatis principes Edimburgi nactus magis perspicuum fecit. Duglassio enim in arcem ad se vocato, demonstravit egregiam sibi in præsentia oblatam fumentis ultionis occasionem. Comprehensis enim factionis ducibus, ac supplicio affectis cæteros conquieturos. Hanc opportunitatem ultro se offerentem si omittat, similem postea se nunquam sperare.

LVII. Duglassius, qui animum Regis nihilo sibi, quàm reliquis placatiorem sciebat, consilium tam crudele, & præceptis callidè discussit, ratiocinatus quàm turpe, & flagitiosum id facinus omnes judicaturi essent, si indicta causa tot homines claros, quibus promissa prætorum venia conciliatus esset non ita pridem, nunc fide publica accepta securos repente ad supplicium raperet. Non enim feroces hostium animos interitu paucorum fractum iri, sed violata semel fide spem omnem concordis sublaturum: desperatamque semel venia iram in rabiem versum iri. Inde majorem obstinationem, & Regis auctoritatis, & vitæ propriæ contemptum secuturum. Mihi vero si credis, inquit, rationem habeo, qua salva Regia dignitate etiam vindictæ prospiciatur. Ego enim convocatis amicis, & clientibus de die, & palam injecta manu, quo voles, in jus traham, & legum pœnas expetam. Id non honestius modò, sed & tutius erit, quàm si clam de nocte velut à latronibus oppressi trucidentur. Rex Comitem ex animo loqui credens (non enim ignorabat, quæ polliceretur posse præstare) gratis ei actis, multis promissis oneratum dimittit. Ille admonitis proceribus, ut imminenti periculo se subtraherent, ipse quoque se statim subduxit.

LVIII. Ab eo die Rex post occulta consilia patefacta, nemini deinde fidens cum ad tempus in arce Edimburgensi se continuisset, nave in regiones transforthanas, quæ adhuc ei parebant, vectus brevi firmas

(1) MS. manifesta.

(2) He had no sons, but three daughters, so his brother succeeded only to the title of earl.

(3) Some would have us read Arcibaldum, mentioned before, cap. 41, and as-

ter, lib. 13. cap. 35. his son George master of Angus was killed at Flowdon, who might have been called Comes, as being heir-apparent: his grandson Archbald married queen Margaret.

copias confecit : & proceres, qui antea emendatum, non extinctum Regem volebant, desperata concordia consilia sua omnia in exitium ejus conferebant. Illa difficultas eos habebat sollicitos, quem sibi ducem nominarent, qui Rege in ordinem coacto, Vicarius regni esset populo non ingratus, & obtentu nominis illustri factionem minimè gravaret invidia, multa circumspicientibus in Regis filium est ab omnibus consensum. Is à custodibus suis, & ætatis infirmioris rectoribus corruptus hoc maximè metu, ne si ille recusaret, ad Anglos hostes familiaræ suæ perpetuos imperium deferretur.

LIX. Iam Rex Fortham transierat, & ad Blacnessum arcem habebat castra, & filii exercitus dimicationi paratus non longè aberat. Verum interventu Comitis Atholiæ patrui Regis res composita fuit. Ipse Atholius pacis pignus (1) Adamo Hepburno Bothueliæ Comiti datus apud eum usque ad Regis mortem permansit. Verum concordia, ut inter suspectos invicem non diuturna fuit. Legatis interea commenantibus à nobilitate responsum est, cum Rex nihil sincere agat, certum bellum infida pace sibi potius videri : unam spem esse concordiam, si Rex filio sibi suspecto regno se abdicaret : alioqui nihil esse, quod colloquiis sese invicem frustrarentur. Hoc responsum Rex legatis, quos ad Anglos, & Francos mittebat, ostendit : eosque summopere rogavit, ut auctoritate sua, aut, si opus esset, auxilio paucorum rebellium furorem infringerent : eosque ad sanitatem reducerent : communemque eam fortunam existimarent, & quæ suo contagio facile ad propinquas gentes ferperet. Missi etiam ad Eugenium octavum Pontificem Romanum, qui orarent, ut pro sua paterna in Scoticum nomen caritate legatum in Scotiam mitteret, qui rebelles pro jure sacrosanctæ potestatis cogeret, ut armis positis Regi suo parerent. Pontifex cum tum maximè haberet in Anglia Adrianum Castellensem, hominem singulari eruditione, & prudentia, ad eum scripsit, ut rebus Scoticis componendis operam daret.

LX. Sed hæc fera fuerunt auxilia. Proceres enim, qui hæc agi non ignorabant, & Regem erga se implacabilem sciebant, ante quàm majores copiam ad eum convenirent, decernere armis decreverant : & quanquam Regis filium apud se haberent, simul ad auctoritatem ad vulgus comparandam, simul ut ostenderent se non patriæ, sed pernicioso Regi infensos esse, tamen ne legatorum externorum adventu plebis animi debilitarentur, dies noctesque solliciti erant, quomodo rem ultimo discrimini committerent. Obstabat eorum festinationi Regis timor : qui, quoniam satis firmas acciverat copias è regni partibus ad septentriones spectantibus, in arce Edimburgensi se continebat, dum ea auxilia convenirent. Ab hoc consilio, quod ei visum fuerat tutissimum, fraude, aut certè inscitia suorum est deductus. Propter enim frequentia æstuaria, quæ moram, & periculum conventuris afferre poterant, suascrunt, ut Sterlinum peteret, locum unum totius regni commodissimum ad auxilia ex omnibus regni partibus excipienda. Ibi quoque non minus tuto, quam in arce Edimburgi eum fore posse, cum hostes ab omnibus rebus ad expugnandas arces necessariis imparati essent : simul classem, quam ad omnes casus instruxerat, in propinquo stare posse.

(1) He was not created earl of Bothwell before the coronation of king James IV. says Mr. Crawford, who adds, that

his name was Patrick ; that his father and son were named Adam.

LXI. Hoc quidem consilium & fidele videbatur, & satis erat tutum, nisi præfectus arcis (1) Iacobus Sias ab adversa factione corruptus venientem exclusisset. Itaque cum hostes prope vestigiis ejus insitissent, neque quò se reciperet, haberet, coactus cum eis, quas habebat copiis aleam certaminis experiri. Initio cum satis acriter pugnaretur, procerumque prima acies loco cederet, Annandiani, & eorum vicini, qui ad occidentalem Scotiæ limitem accolunt, acriter gradum promoverunt. Hi cum longioribus uterentur hastis, quam qui ex adverso stabant, statim Regis mediam aciem fuderunt. Ipse equi casu debilitatus, in molas aquarias non longè à loco ubi pugnatum erat, se recepit, eo (ut videbatur) consilio, ut naves, quæ non longè aberant, conscenderet. Ibi cum paucis deprehensus occiditur. Tres eum fugientem proximè secuti (2) Patricius Graius familiæ suæ princeps, ——— Sterlinus Kerius, & sacrificulus cognomento Borthicus : incertum à quo eorum percussus. Ejus cædis fama licet incerta per utrumque exercitum divulgata, fecit, ut victoribus minus acriter instantibus fugientium multo pauciores cæderentur. Cum Rege enim, non cum civibus proceres bellum susceptum videri volebant. Cæsus est è Regiis (3) Alexander Cunigamius Glencarniæ Comes cum paucis clientibus, & propinquis : ex utraque parte complures vulnerati.

LXII. Hunc finem vitæ habuit Iacobus tertius, vir non tam ingenio pravo natus, quam prava consuetudine corruptus. Nam cum initio magnæ, & præclaræ indolis, animique verè Regii specimen dedisset, per Bodios primum, sed paulatim in licentiam est effusus. Iis è medio sublatis, ab hominibus infimæ sortis in omnia simul vitia est præceps datus : tempora etiam corrupta, & vicinorum Regum exempla non parum ad eum evertendum juverunt. Nam & Eduardus quartus in Anglia, Carolus in Burgundia, Ludovicus undecimus in Gallia, Ioannes secundus in Lusitania tyrannidis fundamenta jecerunt. Ricardus tertius in Anglia immanissimè eam exercuit. Morti etiam Jacobi illa iniusta est ignominia, ut in proximo conventu omnium ordinum decreto jure cæsus judicaretur. Cautumque sit diligenter omnibus, qui adversus eum arma tulerant, ne ea re ipsis, eorumve posteris fraudi esset. Obiit anno à Christo nato millesimo quadringentesimo octuagesimo octavo, regni vicesimo octavo, ætatis tricesimo quinto.

(1) He is called James Shaw of Haly.

(2) Patrick lord Gray, William Stirling laird of Keir.

(3) He was lord of Kilmaurs, a little before this created by king James III. earl of Glencairn, and got for maintenance of

that honour the 40 l. land of Drummond which reward with the honour of earl was taken from his son Cuthbert lord Kilmaurs, thereafter he recovered the title of Glencairn, which gave occasion to the earl of Eglinton to claim precedency of him.

RERUM SCOTICARUM HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER DECIMUS TERTIUS.

IACOBO tertio ad (1) ——— Iunii prope Sterlinum cæso, qui sectam adversam sequebantur, de exitu Regis adhuc incerti retro Linnuchum castra moverunt. Ibi ad eos delatum scaphas à classe ad terram commeari, ac faucios in naves comportare. Inde suspitio est orta Regem à classe recaptum fuisse: itaque motis Letham castris missi à Principe (ita enim Scoti filium Regis natu maximum appellant) præfectum classis evocant. Is erat (2) Andreas Woodius, sive quis malit interpretari, Silvius, eques & beneficiorum sui Regis memor, & summa erga defunctum benevolentia constantia: qui cum negaret se in terram egressurum, nisi acceptis obsidibus, dati (3) è supremo ordine (4) Setonius, & Flaminius. Rogatus à consilio Regio ecquid sciret, ubi Rex esset, & quinam essent, qui post prælium scaphis ad naves vestri fuissent. De Rege se quicquam scire negavit: scaphis autem se cum fratribus descendisse, ut una cum aliis bonis civibus salutem sui Regis tuerentur: sed cum frustra vitæ ejus opitulari essent conati, in classem rediisse: eique, si viveret, uni se parituros, sin extinctus esset, ad mortis ultionem paratos. Cum multa præterea adversus rebelles jaceret convicia, metu tamen ne obsides violarentur, incolumis ad naves est remissus. Receptis obsidibus cives Lethenses ad concilium vocati, ac magnis pollicitationibus sollicitati, ut consensu navibus Andream Silvium oppugnarent. Responsum est ab universis uno consensu eum duas habere naves, ita omnibus rebus ad bellum idoneis ornatas, sociisque navalibus ita instructas, eamque in ipso præfecto rei navalis esse scientiam, ut ne decem quidem naves in Scotia essent, quæ cum duabus illis auderent congrredi. Ea igitur consultatione dilata, Edimburgum eunt. Ibi certiores de morte Regis facti, funus ei amplissimum faciendum curant ad Cammiskennethum Cœnobium Sterlino vicinum ad vicesimum quintum diem mensis Junii.

(1) Some have it the 11th of June.

(2) Sir Andrew Wood of Largo.

(3) He maketh two ordines of gentility, comprehending in the first earls and lords, as also dukes, marquisses, and viscounts: and equites in the second or low-

est, see lib. 18. cap. 48. and in the first order he maketh two degrees, earls and lords. See lib. 18. cap. 41.

(4) Lords Seton and Fleming, predecessors to the earls of Winton and Wigton,

II. INTEREA comitia novo Regi creando in certum diem indicunt. Pauci ad id munus, & fere conjugationis adversus superiorem Regem populares convenere. Regno suscepto, statim novus Rex ad præfectum arcis Edimburgensis fœcilem misit, qui ad deditorem eum sollicitaret. Ea recepta Sterlinum est profectus: arcæque à præsidio dedita est potitus. Rumore in Angliam de rebus in Scotia turbatis perlato, quinque naves Anglicæ è classe Regia delectæ Forthæ æstuarium ingressæ passim prædando mercatoribus iter clausurunt, & multis e- scensionibus in utrunque litus factis loca maritima vehementer infestabant. Major etiam rerum motus a terrestribus civium copiis expectabatur. Nam cum inimicorum vires magis dissipatæ, quàm fractæ superiore prælio fuissent, quippe quæ nec universæ affuerant, nec ex iis, quæ aderant, adeo multi cecidissent, ab animis adhuc odio, & invidia inflammatis, & fiducia sui elatis, major tempestas imminere videbatur. Augebat indignationem, quòd non in Regiam, sed paucorum potestatem tot viri genere, & opibus clari tam facilè recidissent. Titulum enim, & nomen Regium penes adolescentem quindecim annorum, qui non regeret, sed à patris interfectoribus regeretur. Vim autem imperii penes (1) Duglassium, Heburnum, & Humium esse: (2) quibus fiduciam (3) augebant, quòd omnia litora duabus classibus Anglicæ, & Scotica essent infesta.

III. His difficultatibus ut mederetur, novus Rex primum omnium statuit copias maritimas reconciliare: ne aut illæ aliquid turbarent, ipso in longinquas regni oras ad statum earum regionum ordinandum profecto, aut in interiora regni aditum darent Anglis ad mediterranea loca expilanda. Igitur Andream Silvium Regis morte jam passim divulgata, minus in causa fore obstinatum ratus, eum fide publica in litus evocat: & periculo publico, & infamia gentis universæ, quam paucæ naves Anglicæ ita superbè contemnerent, ante oculos exposita, non solum in suas partes Andream traducit, sed etiam adversus Anglos armat, multisque suadentibus, ut in plures, & majores saltem æquum numerum navium duceret, se suis duabus contentum respondens, cum primum tempestas commoda incidit, rectà adversus Anglos, qui ante Dumbarum oppidum stabant, vela fecit: & asperissimo prælio conferto Latham omnes captas perduxit: ac præfectos earum Regi obtulit. Andreas à Rege munificè donatus, ejusque in re militari peritia, & militum virtus singulari laude honorata. Nec deerant ex eo genere hominum, qui Regum qualèscunque res gestas (4) admirantur, ac magnas etiam in majus extollant, qui eam victoriam longè majoris mox fecuturæ manifestum esse omen præfagirent.

IV. Interea procerum pars adversa legationibus in omnes regni partes missis, mutuo se cohortantur, ne præsentem rerum statum ferant: neu tot viri fortes parricidas publicos, qui alterum Regem occidissent, alterum in servitute tenerent, sibi tam superbè paterentur illudere: ac Regiæ salutis defensores perduellionis arcessere, ipsos omnis divini,

(1) Archbald Duglass earl of Angus, (of whom before) Patrick Hepburn, lord Haills, who was first created earl of Bothwell at the coronation of king James IV. and Alexander lord Hume, surnamed the Chamberlain, who was father to Alexander the great-chamberlain, much spoken

of in the last days of king James IV. and minority of king James V.

(2) i. e. Rebus vel verbis.

(3) i. e. Inimici vel terrestres inimicorum copiarum.

(4) M S. admirentur.

& humani juris violatores pro vindicibus decoris publici se venditare, ac liberatorum patriæ nomen usurpare, apud quos ne Rex quidem ipse liber esset : quippe qui coactus sit in patrem, eundemque Regem arma fumere, & eo nefariè cæso paternos amicos, & capitis defensores impio bello persequi. Multa hujus generis cum vulgo jactarentur, ad majorem odii flammam excitandam (1) Alexander Forbosius clarissimæ familiæ princeps Regiam interulam sanguine sædatam, & vulnerum vestigiis laceram ex hastili longo pendentem per Abredoniam, & illustriora vicinarum gentium oppida circumtulit, & velut edicto publico per præconem omnes ad sædissimi facinoris ultionem conciebat.

V. Nec minus impigre in regionibus Cisforthanis (2) Matthæus Stuartus Levinix Comes homo genere, & opibus clarus, & popularitate quadam honesta summis, infimisque juxta carus vicinos sibi regulos accendebat : ac jam satis valida manu comparata, cum per pontem Sterlini Regiis oppidum tenentibus, penetrare non posset, per vadum non procul à fluminis ortu ad Granpii montis radices contendit, ut sociis se conjungeret. Id consilium cum (3) Joanni Dromundo per Alexandrum Macalpinum ipsius clientem, qui hostibus se conjunxerat, esset indicatum, ac palam factum in castris rebellium, omnia adeo secura ac neglecta esse, ut quo quisque loco esset, sparsi tenderent, nec vigiles suis locis dispositos haberent, nec ullum rei militaris munus usurparent. Dromundus cum aulicis, ac paucis voluntariis, qui operæ navandæ studio se ad eos aggregarant, sopitos invadit. Multis cum somno mors fuit continuata. Cæteri inermes retro unde venerant, præcipiti fuga ruunt. Plures capti : sed à notis amicis pars dimissa. In eos tantum lævatum, qui contumeliosius scripserant, aut locuti fuerant.

VI. Auxit hujus victoriæ læticiam nuncius allatus, eisdem diebus, de prospera pugna navali Andree Silvii, adversus Stephanum Bullum. Anglus enim audito quinque suorum naves à duabus Scotticis

(1) Alexander lord Forbes. On the 12th of September 1489, the alderman and baillies, council and community of Aberdeen gathered, granted, and consented by their oaths to these articles and opinions underwritten, subscribed with divers lords and barons hands. 1. "Where our sovereign lord was slain, and no punition made therefore upon the treasonable vile persons that put their hands violently in his most noble person, whose soul God assoilzie, to see for punition of these treasonable persons, committers of the said slaughter. 2. For the reformation of the governance of our sovereign lord's thesaurie, and disposition of his heritage menes, and his authority and crown, and als for the remed and souerign of our sovereign lord's most noble person and of our lords his brethren ; and in likewise his treasure, strengths and artillery, to be put in sure and comptable men's hands, to the utility and profit of our sovereign lord and his successors, by the advice and counsel of the three estates ; also that all

" ransoms taken by any manner of man
" of any of the king's lieges, spiritual or
" temporal, be restored and given again ;
" and also that his laws and justice be
" ministred thro' this realm to all his
" lieges equally, according to the pleasure
" of God, common profit of the realm
" and lieges : " and granted their common seal thereupon. One of the barons that joined lord Forbes in this cause was Patrick Barclay laird of Gartlie, grandfather to William author of the book de potestate regali, whose son John wrote the Argenie, a famous romance in elegant Latin.

(2) Son to John first of the surname of Stewart earl of Lennox, father to John, slain at Aven, grand-father to Matthew regent ; his father John earl of Lennox was son to Allan lord Dornly, lib. xi. cap. 8. who married one of the heirs of Lennox, and is by some called earl.

(3) Sir John Drummond of Cargill, sometime stiled laird of Stobhall, was made lord of parliament in January 1488.

longe etiam minoribus superatas & captas fuisse, cum & ignominiam deletam cuperet, nec justam belli causam obtendere posse videretur: convocatis ducibus rei maritimæ peritis, oblatisque navibus selectis, & navali apparatu (1) quantum vellent hortatus est, ut hanc nominis Anglici maculam tollerent: magnis ostentatis præmiis, si ipsum Silvium aut vivum, aut mortuum ad se adducerent. Sed cæteris, qui virtutem hostis cum felicitate conjunctam noverant, cunctantibus Stephanus Bullus eques notæ fortitudinis expeditionem suscepit: & rei bene gerendæ occasio videbatur oblata, quòd Silvium è Flandria propediem reversurum sciebat, eumque in reditu incautum, non magno negotio posse opprimi sperabat. Igitur tribus è Regia classe navibus electis, ac brevi instructis, litus Angliæ legens ad Maium insulam in æstuario Forthæ desertam constitit, loci maximè naturam secutus, quòd ab omni parte insula stationes habeat tutas adversus omnes ventorum procellas: & mare ibi se in angustum cogat, ut nulla navicula præteriens latere posset. Interim e scaphis piscatoriis, qui rei maritimæ peritiores haberentur retentis, eorum aliquot continenter in speculis habet, ut naves hostium agnitas sibi commonstrent. Cum ibi non multos dies ad anchoras resitissent, Silvii naves plenis velis advenientes simul visæ, & agnitæ sunt: & Bullus sublatis anchoris præcepta jam animo victoria ad pugnandum se comparat. Silvius tantum moratus dum sui arma expediunt, suas naves in hostes concitat. Congrediuntur duo fortissimi duces magnorum exercituum animos gerentes, ac tam (3) obstinati pugnarunt, ut incerta victoria nox prælium dirimeret. Postridie mane refectis viribus duces exhortati utrinque suos, certamen renovant: ac manibus ferreis (harpagonas vocant) in hostium naves injectis, velut pedestri ac stabili acie comminus decertarunt, tanta pertinacia, ut æstum relabentem neutri sentirent, donec ad cumulos arenæ in ostio Tai amnis delati essent. Ibi minus alto mari naves Anglorum, cum ob magnitudinem regi minus facilè possent, se dedere fuerunt coactæ. Inde adverso Tao Taodunum tractæ ibi manserunt, donec sepultis mortuis vulnerati medicis ad curandum distribuerentur. Hoc prælium incidit in decimum diem mensis Augusti, anno redempti generis humani millesimo quadringentesimo, nonagesimo. Paucis post diebus Silvius ad Regem profectus Stephanum Bullum, naviùmque præfectos, & è cæteris honoratissimum quemque Regi obtulit: ac invicem ab eo laudatus, & muneribus est donatus. Rex captivos cum suis navibus una Regi Anglo collaudata militum fortitudine munificè reddidit: ut qui non de præda, sed de gloria certamen inissent, virtutemque etiam in hoste apud se honoratam esse ostendit. Henricus etsi fuorum infelicem pugnam ægrè ferret, tamen Regi Scotorum gratias egit: & munificentiam ejus, & animi magnitudinem se libenter amplecti est professus.

VII. Circa hæc tempora monstrum novi generis in Scotia natum est, infer ore quidem corporis parte specie maris, nec quicquam à communi hominum forma discrepans. Umbilicum vero supra trunco corporis, ac reliquis omnibus membris geminis, & ad usum, & speciem discretis. Id Rex diligenter & educandum, & erudiendum curavit: ac maximè in musicis, qua in re mirabiliter profecit. Quin & varias linguas edidicit, & variis voluntatibus duo corpora secum discordia

(1) i. e. oblato navali apparatu, M S. (2) M S. obstinate, adis permisso after vellent.

dissentiebant, ac interim litigabant, cum aliud alii placeret. Interim velut in commune consultabant. Illud etiam in eo memorabile fuit, quod cum infernè crura, lumbive offenderentur, utrunque corpus communiter dolorem sentiret: cum vero superne pungeretur, aut alioqui læderetur, ad alterum corpus tantum doloris sensus perveniret. Quod discrimen etiam in morte fuit magis perspicuum. Nam cum alterum corpus complures ante alterum dies extinctum fuisset, quod superstes fuit dimidio sui computrescente paulatim contabuit. Vixit id monstrum annos viginti octo: ac decessit administrante remoticam Ioanne Prorege. Hac de re scribimus eò confidentius, quod adhuc supersunt homines honesti complures, qui hæc viderint.

VIII. Victoriæ navalis fama ad septentrionales perlata, & ipsi omissis belli consiliis domos suas abierunt. Hoc tumultu ita levi momento compresso Rex ad seditiones non modo in præsentia sedandas, sed in posterum omnino tollendas animum adjecit. Primum conventum, qui indictus erat in sextum Novembris diem, Edimburgi habuit. In eo multa salubriter ad concordiam publicam stabiliendam sunt decreta. In primis, ut animi facilius ad pacem coalescerent, culpa in paucos collata, pœnæ magna ex parte levatæ, aut omnino remissæ. Cum de jure belli disceptaretur, Ioannes Leon Regulus Glammius capita quædam a proceribus ad Regem de pacificandò missa protulit, quibus Iacobus tertius sæpe assenserat, ac subscripserat etiam: ac plane legibus illis concordiam cum proceribus confirmasset, nisi a pravis consistoribus animus ejus fuisset alienatus, atque eò perductus, ut hostem veterem adversus cives suos pugnaturum in regnum introducere persuasus esset. Hanc ob consiliorum inconstantiam Comites Huntillus, Arelius, & Martialis cum ipso Glammiò, & plerisque aliis viris nobilibus eum tum deseruerunt, atque ejus filium Iacobum quartum ob animum ejus publicæ utilitatis, & tranquillitatis amantem, sunt secuti. Post satis longam disceptationem tandem ab universis est decretum, qui in prælio Sterlinensi cecidissent, eos sua culpa cæcos videri: juræque eam cædem fuisse factam. Eos vero, qui adversus publicæ salutis hostes fraudi occultæ honesta nomina prætexentes arma ceperunt, nec culpæ, nec crimini esse obnoxios. Huic decreto, quibus in conventu publico sententiæ dictio est, subscripserunt, ut exterarum nationum legatis, quos adventare rumor erat, sui facti rationem redderent. Multa alia ibi decreta sunt facta, quæ & pauperioribus ablata redderent, & potentiores leviter multarent, & utrique parti caverent, ne arma tum sumpta ipsis, posterisque eorum fraudi essent.

IX. Hanc in adolescente quindecim annorum & victore, & in summa potestate collocato moderationem adornabat magnopere benignitas, & promissorum fides, & (quod in primis vulgus admiratur) corporis dignitas, ac vividum, & alacre ingenium. Itaque cum nec avare, nec crudeliter victoria exerceretur, & delicta bona fide condonarentur, brevi summa concordia inter factiones, & æquale partis utriusque studium, & amor erga Regem coaluit. Pauci, qui pertinaciores fuerant, modica pecunia, aut exigua parte agrorum multati, nemo fortunis omnibus exutus. Et multæ non in fiscum, sed in præcium operæ navatæ cedebant. Huic Regiæ clementiæ gratiam adjiciebat, quod homines adhuc recenti memoria tenebant, quàm levibus de causis sub Rege superiore viri clarissimi omnibus bonis excidissent, quàmque dispares in eorum successissent locum. Principes quoque factionis

adversæ quo fidelioribus eis uteretur affinitate sibi conjunxit. Duas enim (1) amitæ ex diversis maritis filias (2) Græcinam Bodiam Alexandro Forbosio, (3) Margaritam Hamiltoniam Matthæo Stuardo dedit uxores, ita brevi conciliatis omnium animis tam jucunda pax, tanta tranquillitas, & velut ancillante fortuna Regiis virtutibus, tantus omnium frugum, & fructuum proventus est secutus, ut e sæculo plusquam ferreo (4) ver aureum renatum fuisse videretur. Rex autem latrocinia armis, cætera vitia judiciorum severitate cum compressisset, ne in alios acer vindex, in seipsum indulgentior crederetur, ut omnibus palam esset, patrem se invito fuisse interemptum, cathena ferrea quoad vixit, se cingebat, cui singulis annis anulum unum adjiciebat. Id quanquam cædis auctoribus formidolosum esse posset, tamen vel miti Regis ingenio, vel factionis opibus confisi omni motu publico abstinuerunt.

X. In hac communi univerforum, ac privata singulorum læticia, septimo fere ab inito regno anno (5) Petrus Varbecus in Scotiam apulit. Sed ante quam causam ejus adventus explicem, pauca mihi supra sunt repetenda. Margarita (6) Henrici quarti Regis Anglorum soror cum Carolo Burgundo nupsisset, ea Henricum septimum factionis adversæ ducem quibuscunque posset rationibus, si non evertere, saltem exercere statuit. Id autem ut facilius efficeret, Petrum quendam Varbecum regni æmulum ei excitavit. Erat autem is adolescens Tornaci (quod est Nerviorum oppidum) humili loco natus, sed ea forma, ingenio, statura corporis, atque oris dignitate, ut facile Regii generis fidem faceret. Verum cum ita diu propter inopiam peregre vixisset, ut vix a suorum paucis agnosci posset, multarum nationum linguas addidicerat, atque ad summam impudentiam & os, & animum affirmaverat. Hunc Margarita, (quæ ad omnes occasiones turbandi rem Anglicam intenta advigilabat) cum esset nacta, aliquandiu apud se occulte habuit, donec eum edoceret, quibus factionibus Angliæ laboraret: quos amicos, inimicósque illic haberet: perficerétque, ut omnem Regii generis seriem, quæ item singulis prospera, vel adversa evenissent, teneret.

XI. His ita comparatis, cum jam maturum videretur fortunam experiri, hominem occulte curat cum honesto comitatu primum in Lusitaniam, deinde in Hiberniam mittendum. Ibi magno concursu, & vulgi applausu velut Eduardi Regis filius receptus, five suoapte ingenio ad simulandum composito, atque arte etiam adjuto, five barbarorum hominum credulitate fretus magnum brevi motum excitaturus videbatur. Cùm bello repente inter Gallos, & Anglos exorto, a Carolo octavo magnis pollicitationibus ex Hibernia vocatus, Luteciam venit, illic honorifice, ac Regio cultu, adjectis etiam satellitibus habitus, & ab Anglis exulibus, qui tum ibi frequentes agitabant, in spem certam regni adductus est. Sed eo tumultu conditionibus sopito, clam ex aula Gallica metu ne dederetur in Flandriam se contulit: atque a Mar-

(1) Mary, who was first married to Thomas master of Boid, earl of Arran, lib. 12. cap. 26. thereafter to sir James Hamilton of Cadyow lord Hamilton, lib. 12. cap. 32.

(2) Daughter to Thomas earl of Arran, married to the lord Forbes, see the notes on lib. 12. cap. 30.

(3) Daughter to James lord Hamilton,

sister to James first earl of Arran: she bare John earl of Lennox, of whom more hereafter, lib. 14. cap. 29.

(4) M S. verè

(5) Commonly called Perkin Warbeck.

(6) Leg. Eduardi 4, for king Henry 4. was of the Lancastrian line, and was dead about 36 years before this.

garita ceu tum primum ab ea visus magno studio cultus, & aulicis ostentatus, & sæpe multis præsentibus omnem fortunæ suæ fabulam iterare jussus. Margarita velut eam tum primum audisset, ad singulos tum prosperos, tum adversos eventus ita simulatis affectibus orationi ejus subserviebat, ut omnibus faceret fidem, se pro veris, quæ audisset accipere. Post unum, & alterum diem Petrus Regio cultu procedere jussus adhibitis triginta stipulatoribus, ac nomine (1) albæ rosæ (quod in signe factionis Eboracensis apud Anglos est) commendatus verus, & indubitatus Anglici regni hæres prædicatur. Hæc ubi fuerunt primum per Flandriam, deinde per Angliam divulgata, ita populi animos erexerant, ut magna ad eum concurreret frequentia, non eorum modo, qui legum formidine in asyis, aliisque locis latitabant, sed hominum etiam nobilium, quibus aut suæ res non satis placebant, aut novarum (2) rerum erat cupiditas. Sed cum longior mora, quam Petrus vires novas adjecturam sperabat, præsentibus (3) emergente in lucem mendacio paulatim imminueret, statuit belli fortunæ rem committere. Itaque comparata modica manu paucis suorum in litus expositis Cantianorum erga se voluntatem frustra tentavit. Omnibus, qui in terram descenderant, circumventis in Hiberniam cursum flexit. Nec ibi quoque pro spe acceptus in Scotiam navigat, gnarus raram, nec unquam fere diuturnam inter Scotos, Anglôisque esse concordiam.

XII. Hic cum ad Regem admissus Eboracensis familiæ ruinam, suâque calamitates quam maxime potuit, miserabiliter deplorasset, eumque vehementer obtestatus esset, ut Regium sanguinem ab hac contumelia vindicaret, Rex eum bene sperare jubet, polliceturque se effecturum, ne frustra ejus auxilium rebus suis afflictis postulasse existimetur. Paucis post diebus convocato concilio Petrus introductus lamentabiliter de sua fortuna disseruit: se cum (4) e Rege florentissimo suæ ætatis ad summam spem natus esset, præmatura morte patris destitutum in Ricardi patris tyrannidem pene prius incidisse, quam calamitatis ejus sensus ad se pervenire possent. Fratre majore crudeliter extincto, se a paternis amicis subtractum, in eo regno, cujus hæres jure esset, ne in summa quidem inopia precariam vitam ducere ausum. Apud exterarum gentes ita vixisse, ut fratris extincti, qui ex illis miseris fuisset ereptus, repentina morte conditionem, præ iis, quæ ipse ferret, felicem duceret. Se enim ad fortunæ ludibrium servatum ne hoc quidem reliquum habuisse, ut calamitatem suam apud externos, quod eos ad misericordiam adduceret, deplorare auderet. Postquam autem quis esset profiteri cœpisset, omnibus adversæ fortunæ telis petatum esse. Ad priores enim miseras quotidianum insidiarum accessisse periculum, callidissimo inimico nunc vitam suam ab hospitibus mercante, nunc cives clanculum sollicitante, qui simulata amicitia secreta rimarentur, veros amicos corrumperent, latentes detegerent, & falsis criminibus genus infamarent apud vulgus: Margaritam amitam, nobilisque Anglos qui ipsum agnoscerent, conviciis proscinderent. Eam tamen con-

(1) The house of York in the time of the civil wars used for their badge the white rose, as the house of Lancaster the red rose.

(2) Vox rerum abest a MS.

(3) Scil. vires: the author in revising his work, has added an elegance to this passage; he was not for multiplying el-

lapses in both sentences: he loved variety, in the former expressing himself without, in this sentence with an ellipse.

(4) He pretended to be the son of Edward the 4th king of England: this king left two sons, who were both murdered by their uncle Richard 3. usurper.

scientia sua adversus maledicentiam inimicorum fretam, & misericordia erga suum sanguinem permotam ejus inopiam suis fortunis sustentasse. Tandem cum in muliere & vidua id ætatis non fati præsidii videret, se vicinos Reges, & nationes circumisse, rogantem, ut communes casus respicerent, neu Regium sanguinem violentia tyrannidis oppressum in luctu, miseriis, & formidine sinerent contabescere. Se vero etsi in gravissimis malis versetur, non ita animo esse dejectum, ut non speret aliquando fore, ut amicorum, (quos plurimos adhuc habeat in Anglia, & Hibernia) auxilio restitutus, pro merito cuique gratiam referre posset, præsertim adjunctis ad suam sectam Scotorum viribus: per quos si in regnum redeat, brevi futurum, ut intelligant firmissimum amicum sibi paratum: & eo tempore paratum, quo veri amici conciliari soleant. Tanti autem beneficii se, suosque posteros ita perpetuo memores fore, ut omnem melioris fortunæ accessionem debere se eis libenter faterentur. Addidit præterea multa de Regis laudibus partim vera, partim qualia præsens fortuna exprimebat.

XIII. Post hæc dicta cum Petrus reticuisset, Rex cum sevocatum bono animo esse jussit: se de postulatis ejus ad concilium relaturum. Eorum sententiam, etsi sibi sit necesse in rebus gravioribus sequi, tamen utcunque illi decernerent, se effecturum spondet, ne eum aliquando ad se confugisse pœniteat. Petro egresso cum sententiæ rogarentur, prudentiores, & quibus major erat rerum usus rem integram rejiciendam censebant: sive quòd vana quæ prætenderentur, existimarent: sive quòd plus e bello prospicerent periculi, quam e victoria, etiam si certa esset, emolumenti expectarent. At major pars, vel ob imperitiam rerum, & animorum inconstantiam, vel ut Regi gratificarentur, (1) nunc de causa Petri differenda, ut quæ esset justissima, fortunam hominis commiserabantur. Nunc rebus in Anglia turbatis, animisque ex civili discordia adhuc fluctuantibus occasionem arripendam, & quod Angli semper facere consueverunt, id se aliquando experiri debere, ut inimicorum adversa tempora ad suum usum traherent. Victoriámque jam sibi ante classicum augurabantur, præsertim adjunctis magnis Anglorum copiis: quæ si spe hominum infrequentiores convenirent, tamen e duobus alterum sponte secuturum, ut vel victores tanto beneficio Regem sibi obnoxium in Regiam sedem collocarent: ab eoque quæ vellent, omnia impetrarent: vel si absque certamine rem transigere possent, Henricum sedatis motibus domesticis nondum regno confirmato, in quas vellent condiciones pertracturos. Quod si facere cunctatur, bello semel moto permulta, quæ nunc laterent, sponte se oblatura.

XIV. Hæc cum major pars censuisset, Rex novarum rerum cupidus in eam sententiam inclinavit, ac cæteros secum traxit. Nec post id cessavit Petrum honorificentius tractando, ducémque Eboracensem appellando populo ostentare. Nec hac beneficentia contentus Catharinam Gordoniam Comitissæ Huntillæ filiam, ac præter splendorem generis forma commendatam ei uxorem dedit, hac affinitate in spem fortunæ melioris eum confirmaturus. Interea ex consilii decreto Rex comparato exercitu in Angliam ducit, primùm circumspicè, & agmine ad prælium, si qua repentina vis ingrueret, parato. Deinde, ut

(1) i. e. de qua nunc differere parabant. On account of his cause, which was now to be debated as a very just

per equites missos exploratum cognovit nullum exercitum, nullam hostium manum usquam coisse, dimissis ad prædandum cohortibus brevi pene totam Northumbriam late in omnes partes fusa populatione vastavit. Hæc per aliquot dies dum geruntur, neque Anglorum quisquam ad Petrum descenderet, & nunciatum Regi esset, per vicinas regiones exercitum conscribi, periculosum ratus suos præda graves expeditis, & recentibus Anglorum copiis objici, statuit in Scotiam redire, ac deposita præda, cum primum per anni tempus liceret novam expeditionem parare. Neque metuebat, ne Angli abeuntem sequerentur, ut qui non ignoraret, neque subitarium militem diu in castris posse contineri, neque per inopem, & nuper vastatam regionem posse, nullis ante præparatis comitatibus sequi. Et Petrus contra quam speraverat, nullis Anglorum auxiliis ad se coëuntibus, veritus ne, si diutius in hostico morarentur, commenta sua palam fierent, velut & ipse sententiam Regis probaret, eum adit: & compositis vultu, & oratione ad misericordiæ habitum rogat suppliciter, ne in regnum sibi debitum, & civium suorum cruorem tam hostiliter sæviretur. Tanti sibi nullum esse dominatum, ut suum sanguinem ita profundi, & solum patrium ferro flammæque sic miserabiliter vastari cerneret. Et Rex prope jam intellecto, quo intempestiva hominis illa clementia spectaret, respondit se vereri, ne regnum illud, in quo nemo eum (1) non modo Regem, sed nec civem agnosceret, non sibi, sed hosti suo capitali servet: ita de communi sententia domum reditur, & exercitus dimittitur.

XV. Rex Anglus de motu & reditu Scotorum certior factus expeditione adversus eos in proximum annum decreta validum exercitum conscribi jubet. Ipse interea, ne hiems iners esset ordinum conventum habet. Ibi (2) concilio ejus de bello Scotico comprobato in subsidium leve tributum populo indicitur: sed quod gravius domi bellum excitavit, quam cui reitinguendo foris erat destinatum. Querebatur enim vulgus tot bellis intra paucos annos gestis juventutem delectibus esse absumptam: rem familiarem valde attenuatam, proceres, & consultores Regios, non modo iis calamitatibus non commoveri, sed in pace nova bella quærere. Nova rerum omnium egentibus tributa imponere, ut quos ferrum non absumpserit, hi inopia, & miseriis conficiantur. Hæ querimoniæ cum publicæ fere essent, Cornavii longe præ cæteris indignabantur, quippe cum agrum magna ex parte sterilem colerent, bellum eis magis quæstuosum, quam sumptuosum esse consueverat. Igitur homines bellicosi, qui rem familiarem magis peculio castrensi augere, quam tributis imminuere solebant, primum coactores & ministros Regios occidunt. Deinde tam audacis facinoris, unde receptus ad misericordiam non erat, sibi conscii multitudine ad arma indies affluentius properante Londinum versus iter capefunt. Sed de his motibus, quos longius prosequi animus non est, satis ad meum institutum arbitror dicere, quod totum eum annum (3) Cornavii Regem Anglum ita exercuerint, ut arma copiisque ad bellumoticum paratas in rebelles vertere sit coactus.

XVI. Interea Scotus, qui animo præceperat hostem superiora damna non passurum inulta, & per exploratores cognoverat, ingentes in se co-

(1) Non modo for non modo non, as in several other places, in imitation of Cicero and Livy.

(2) Al. consilio.

(3) The Cornish-men, people of Cornwall.

pias parari, & ipse ex adverſo cogit exercitum eo confilio, ut ſi Angli priores cum invaderent, ipſe ſua tueretur : ſi minus expeditione in hoſticum facta vicina ſuis finibus loca ita devaſtaret, ut (1) non modo (2) militem, ſed ne ad cultores agrorum alendos ſolum alioqui tenue, neceſſaria ſuppeditaret. Verum nuncio de Cornavorum tumultu alato ſtatim Angliam cum magnis copiis ingreſſus biſariam ſuos diviſit. Partim ad Dunelmeneſes agros populandos miſſis, cum reliquis ipſe Noramam arcem validam ad Tuedam in colle præalto ſitam oppugnare aggreditur. Sed nec hac, nec illac magnum operæ pretium tactum. Nam Ricardus Foxius Dunelmeneſis Epiſcopus vir ſumma prudentia, e ſtatu rei Anglicæ turbato ſuſpicatus Scotum tantam rei bene gerendæ occaſionem non omiſſurum, arces aliquot validis præſidiis communivit. Pecora quæque alia ferri agive poterant in loca aut natura tuta, aut amnibus, & paludibus impedita transferenda curavit. Comitæmque Surriam, qui magnas in agro Eboraceniſi copias habebat, accerſit. Igitur incendiis in agros modo ſavatum eſt : & Norama valide a præſidio eſt deſenſa. Ita nulla re memorabili iſteſta, Scoti domum redierunt. Angli eos brevi ſecuti Atonam arcem modicam prope in ipſo limite ſitam everterunt. Deinde & ipſi quoque nullo operæ precio factò ex hoſtico exceſſerunt.

XVII. Inter hos motus externos, & civiles venit in Angliam Petrus Hialas, vir prudentiæ ſingularis, & ut illa ſerebant tempora, non indoctus, a (3) Ferdinando, & Iſabella Regibus Hiſpaniarum miſſus. Ejus legationis ſumma erat, ut Catharina eorum filia Arcturo Henrici filio collocata, nova affinitas, & ex ea neceſſitudo contraheretur. Eum cum de affinitate Anglus libenter auდიſſet, cuperétque etiam eo interprete cum Scoto (a quo ipſe parum e dignitate ſua putabat, ut pacem peteret) bellum finire, Petrus libens negotium ſuſcepit : ac profectus in Scotiam; cum varie verſando Iacobi animum tandem ad quietiora conſilia eum flexiſſet, ſcripſit ad Anglum, ſe ſperare pacem non difficulter coire poſſe, ſi ipſe aliquem e ſuis hominem prudentem ad ſtatuum de conditionibus mitteret. Anglus, ut homo fortunæ inconſtantiam sæpe expertus ſuorum animis e domeſtico tumultu adhuc ferocibus, nec tam clade fractis, quam irritatis jubet Ricardum Foxium, qui in arce ſua Norama ſe continebat, conſilia cum Hiala communicare. Hi cum Jedburgi cum Scotorum legatis per aliquot dies diſceptaſſent, multis ultro citroque jaſtatis conditionibus nihil certi ſtatuiere potuerunt. Pax quò minus coiret, maxime impediabat Henrici poſtulatío, qui æquum cenſebat Petrum Varbecum hominem fraudulentum, & multarum turbarum auctorem ſibi dedi. Id cum Iacobus obſtinate negaret, neque enim honeſtum ſibi eſſe, hominem Regii generis primum ſupplicem, mox (4) affinem violata fide hoſtium ludibrio tradere, infecta re e colloquio diſceſſum eſt. Spe tamen non penitus abjecta induciæ in aliquot menſes factæ, dum Iacobus Varbecum ſalva fide ab ſe dimitteret.

XVIII. Cum jam ex colloquio cum Anglis, magniſque aliis indici-

(1) Non modo pro non modo non.

(2) MS. ad militem.

(3) Ferdinand king of Arragon, marrying Iſobel queen of Caſtile, and conquering Naples, Granada, and Navarre, brought the long divided Spain all (except Portugal) into one monarchy ; their

ſon Philip brought in the Netherlands and Burgundy, Charles the 5th the duchy of Milan, and Philip the 2d Portugal.

(4) This Perkin Warbeck had married Katherine daughter to the earl of Huntly, begotten, as it ſeemeth, upon Jean ſiſter to king James the 2d.

si falsa illa de genere, & fortuna Petri fabula dilucere cœpisset, Rex eo ad se vocato, beneficia in ipsum collata, singularémque suam benevolentiam, cujus ipse optimus esset testis, commemoravit. In primis quodd ejus causa bellum cum opulentissimo Rege suscepisset, ad jam alterum annum gessisset magno cum hostium incommodo, & civium vexatione. Se pacem honorificam ultro si eum dederet, oblatam recusasse. Ea in re cum civium, & hostium animos juxta offenderet, se nec velle, nec posse consensui eorum amplius resistere. Petit ab ea, ut circumspiciat sive bellum, seu pax placeat commodiorem exilio locum: sibi decretum pacem cum Anglo facere, factamque sanctè colere, & quicquid eam perturbare possit a se procul segregare. Nec Petrum queri posse, se prius a Scotis, quam ab Anglis, quorum fiducia bellum Scoti moverunt destitutum. Utrenque autem hæc se haberent, se cum viatico, rebusque ad navigandum necessariis profecturum. Varbecus, etsi præter spem discessu angebatur, nihil tamen remittens de simulata animi magnitudine paucis post diebus cum uxore, & familia in Hiberniam navigavit: atque inde brevi in Angliam, & cum reliquiis Cornavianæ conjurationis sese conjunxit. Ibi cum multa attentasset, neque quicquam succederet, tandem captus, & vitæ superioris ludibria passus laqueo vitam finivit.

XIX. Seminario belli inter Scotos, & Anglos prope extincto, rebusque ad pacem spectantibus, e levi occasione subito animis irritatis fœvissimum bellum prope exarsit. Juvènes aliquot Scoti cum (ut in pace fieri solet) in oppidum Noramam arci propinquum sæpius scelerè con-venissent, ac per ludum, & lasciviam tam familiariter cum vicinis, ad fluvio tantum, nec eo quidem lato diremptis commessarentur, quam si domi fuissent, custodes arcis ex residuo superioris belli odio animis infensis, & per jurgia irritatis, cum velut speculatores Scotos arguerent, a rixa ad manus ventum est. Multis vulneribus utrinque acceptis, Scoti numero inferiores aliquot suorum amissis domum redeunt. Re sæpius in conventibus inter limitum præfectos agitata, Iacobus vehementer iratus fœciale ad Henricum mittit, questum de violatis induciis, & Anglorum inconstantia in pactis servandis: ac nisi satisfiat ex legibus, quæ ex utriusque populi consensu de rebus repetundis sanctæ essent, bellum denunciare jussit. Anglus fortunæ violentia à primis usque incunabilis exercitus, & ad pacem pronior respondit, quidquid hujus patratum esset, se quidem invito, atque etiam ignaro factum. Si quid temeritate præsidarii militis secus commissum esset, se salvis fœderibus curaturum, ut ea de re quæstio habeatur, ac de noxiis pœna expetatur. Verum cum ea res lentius ageretur, id responsum eò visum est tendere, ut dilata pœna spatio temporis invidia evanesceret, ideoque animum Iacobi magis accendit, quam leniit.

XX. Ricardus Foxius Dunelmi Episcopus, qui arcis erat dominus, cum ferret moleste causam solvendi fœderis à suis ortam, id ne fieret literis officii, & humanitatis plenis subinde missis, homo summa prudentia, & dicendi peritia Iacobi animum ita flexit, ut rescriberet libenter se cum eo collocaturum non modò de recenti injuria, sed de aliis negotiis, quæ ex usu gentis utriusque forent. Is consulto, ac assentiente primùm suo Rege ad Milrossium, ubi tum Iacobus erat, venit. Ibi post vehementem querelam de injuria ad Noramam accepta prudente, & gravi Foxii oratione delentus offensam quidem contortæ causa, cujus se cupidissimum esse ostendebat, remisit. Cætera sine arbitris acta: quorum hæc, ut postea cognitum est, summa fuit

se semper non modò pacem, sed quò arctius ea coalesceret, etiam affinitatem cum Henrico cupiisse: ac nunc etiam cupere. Quòd si Henricus induceret in animum Margaritam filiam despondere, sese sperare eam rem in utriusque regni emolumentum cessuram. Foxius verò, cujus auctoritatem jure maximam esse domi sciret, si ad eam affinitatem conciliandam suum studium adjungere vellet, se non dubitare faciliè omnia conventura. Ille suam operam libenter est pollicitus: atque in aulam Anglicam profectus, re cum Rege communicata spem Scotorum legatis fecit, concordiam Reges inter faciliè coituram. Ita demum tertio post anno, qui fuit millesimus quingentesimus, iisdem ferè diebus Margarita Henrici natu major filia Iacobo quarto, & Catharina Ferdinandi Hispani filia Arcturo Henrici primogenito desponsa fuit. Nuptiæ altero post anno magno apparatu celebratæ fuerunt (1).

XXI. Secundum nuptias rebus tranquillis, aulæque a studio armorum ad lusus, & lasciviam conversa, nihil aliud, quàm spectacula, pompæ, & convivia, & saltationes conspiciebantur: ac veluti perpetui quidam ludi, & ludorum causa dies feriatu agitabantur. Edebantur & certamina equestria frequenter, maxime ad morem Gallicum. Intercurrebant etiam velut tragici actus provocationes hominum latrociniò vivere assuetorum, Rege ad ea spectacula ita facilem præbente, ut qui cædem eorum in lucro ponendam existimaret. Horum ludorum fama cum ad exterarum gentes permanisset, multi peregrini, ac potissimum e Gallia virtutis ostentandæ cupidi quotidie adventabant: & a Rege benevolè, & liberaliter excipiebantur, & dimittebantur. Nec in has modo ludicras exercitationes, sed etiam ædificationes Sterlini, Falcolandiæ, aliisque diversis in locis, atque in monasteriorum substructiones magnos sumptus fecit: ad navium autem fabricationes longe maximos. Tres enim eximia magnitudine naves ædificavit, multasque mediocres. Sed omnium admirationem & sumptus, & apparatus una longe superavit, qua nullam hominum memoria in Oceano majorem viderat. Cujus ut præteream (2) descriptiones a nostris hominibus proditas, & mensuram aliquot locis servatam, illud satis perspicue magnitudinem ejus indicat, quod Franciscus Rex Galliarum, & Henricus octavus Rex Anglorum æmulatione stimulati, cum uterque paulo capaciorem navem extruere conati essent, & jam utraque perfecta, & omnibus rebus ad navigationem ornata, ac in mare de-

(1) According to contra? the marriage was to be solemnized about Sep. 1, 1503. some say it was so done August 8.--- August 22, 1501. 100 merks and 10 crowns to be given by the town of Aberdeen to the ambaxat passing to the compleating of the king's marriage. July 1, 1503. the town granted to set to foremail a third part of a net's fishing upon the water of Done for 13 years, and a sixth part of the Crovis for 16 years, for furnishing of the expences of the honourable men (the best and worthiest of the town) passing to the king's marriage. July 24. Ten pounds assigned to the common minstrels to furnish them to the passage with the alderman and other honourable neighbours to the feast of the king's marriage, at command of his highness, and to the pleasure

of his majesty. January 13, 1503-4. the town granted them owing to Davy Theman four marks for keeping their common horologe and clock, and for an ounce and a half of silver, which he put in the common arms of the town given to their common minstrels, when they passed to the king's marriage, at the king's command. See Drummond's history.

(2) She was ten score foot of length, 36 foot of latitude within the walls; she was 10 foot thick of cutted oaken joists and planks, so that no cannon could do at her. She bore 6 great cannon on every side, with 300 shot of smaller artillery, beside culverings and cross-bows. She had 300 mariners to sail her, and six score of gunners, &c. Lindsay of Piscottie's MS.

ducta, magnitudine sua immobiles, & ad omnem usum incommodæ essent.

XXII. In hæc igitur opera, quæ diximus, cum magnos sumptus fecisset: & exhausto jam ærario, novas conficiendæ pecuniæ rationes comminisci fuisset coactus, inter alias auctore, ut creditur, Gulielmo Elinstonio Episcopo Abredoniensi, rem est aggressus universæ nobilitati valde molestam. Inter agrorum apud Scotos jura unum genus (1), quod dominus vel empta, vel donata prædia ea lege obtinet, ut, si possessor moriens (2) pupillum relinquat hæredem, tutela ejus ad Regem, vel alium quemcumque dominum superiorem pertineat: omniisque fructus usque ad ætatis annum vicesimum primum expletum. Est et alia servitus huic generi agrorum adjuncta, ut si possessor sine assensu superioris domini supra dimidium agri vendat, totus ager ad supremum dominum redeat. Hæc lex ut parum æqua, & ab adulatoribus aulicis, qui fisci commoda promovere contendunt, introducta, cum diu jacuisset, Rex admonitus aliquid pecuniæ ab ejus violatoribus corradi posse, (3) legem exercere jussit. Eam quæstionem recognitionem vocarunt. Hæc pecuniæ conficiendæ ratio, quanquam nemo bonis omnibus everteretur, prope vulgo molestior erat, quam patris avaritia. Injuria enim ad plurimos, atque honestissimum quenque pertinebat: quod sub duobus proximis Regibus per bella non solum externa, sed etiam civilia memoria ejus legis prope erat abolita: ideoque cogebantur suos agros a procuratoribus fisci redimere, aut eorum parte aliqua cedere. Tantus tamen amor civium, ad quos id pertinebat incommodum ob alias virtutes, tantaque erga principem reverentia erat, ut ea hominum indignatio (4) citra motum constiterit.

XXIII. Sed cum nec Rex modum faceret sumptibus, nec deesset perpetuum aulæ malum, adultores, qui id vitium sub honestis nominibus splendoris, & magnificentiæ alerent, in animum induxit in Syriam proficisci, ut immanem illum luxum, quem nec sustinere sine pernicie, nec omittere posse salvo pudore videbatur, per absentiam imminuere assuesceret. Prætendebatur profectioi honestum velum, ut expiaret illam culpam, quod adversus patrem suum in acie stetisset armatus. Hujus autem sive veræ, sive ostentatæ poenitentia, quam in omni sermone præferebat, dederat, ut ante commemoravi, ab initio statim regni significationem. In hanc profectioem classem jam ornaverat, & comitum principes descripserat: ac Reges vicinos per legationes fecerat certiores. Multi quoque velut eodem voto se obstrinxissent, barbam, & capillos promittebant: brevique soluturus credebatur, nisi in id maxime intento objecta fuissent impedimenta. Jam enim futuri belli suspitio inter Gallum, & Anglum gliscebat. Nam & (5) Anglus non fatis æquo animo successus Gallorum (6) in Italia ferebat:

(1) MS. addit est.

(2) Lands holden by service of ward and relief belong to the superior from the death of the feuar or feodary, siar or possessor, till his heir be past 21 years of age; and no man may sell ward-lands in whole or the greater part thereof without the consent of the superior, without which the land by recognition falleth into the hands of the superior.

(3) Put the law in practice.

(4) Raised no sedition.

(5) Henry the 8th of England newly succeeded to his father, who had married Catherine daughter to Ferdinand King of Spain, married first to his eldest brother prince Arthur, cap. 20. and after his death (by the pope's dispensation) to this Henry the 8th, which procured great trouble thereafter.

(6) King Charles the 8th of France with a great army had gone thro' all Ita-

& a Iulio secundo Pontifice, & Ferdinando Hispano socero in societatem sollicitabatur, & Venetis, & Helvetiis ad hos adjunctis, & (1) Maximiliano (etsi plærunque sua consilia ex rerum eventu moderarentur) accessuro conjuratio tot gentium tam firma cunctis apparebat, ut Gallia tot copiis undique (2) erumpentibus, opprimi posse videretur. Rex Angliæ & ætate, & regni florentis opibus tumidus, & rerum gerendarum cupidus conjungere se eis aſcebat: sed honestam, quam bello prætexeret, causam quærebat. Cum autem uterque alterius consilia per exploratores cognosceret, neque Franco persuaderi posset, ne adversus Pontificem Romanum Henrici amicum arma ferret, tandem fœcialis in Galliam missus, qui (3) Normaniam, Aquitaniam, Andegavos veterem Anglorum in Gallia ditionem reposceret. Sed cum nec his minis bellum in Italia intermitteretur, Anglus bello Gallis indicto exercitum in Cantabros, ut se Ferdinando socero conjungeret, mittit: & ipse expeditionem in (4) Gallum adornat.

XXIV. Iacobus autem Scotus quanquam neutri adesse decrevisset, tamen in Gallum pronior, classem, cujus antea meminimus, mittere statuit, dono Annæ Reginae Francorum, ut magis amicitia pignus, quam ad rem gerendam subsidium videri posset. Ecclesiasticus quoque ordo largitionibus Gallicis assuetus suum studium (5) Ludovico volebat ostentare. Sed cum id aperte non (6) auderet, ab Anglo sui Regis alienandi causas circumspiciebant. (7) Missus est ex eorum factione, qui Gallo studebat, in Angliam Andreas Formanus tum Episcopus Moraviensis, ut ab Henrico peteret magnum pondus (8) auri, argentique facti, cujus major pars in mundo muliebri erat. Hæc pecunia legata dicebatur ab Arcturo majore Henrici fratre Margaritæ sorori, quam Scoto nupsisse ante ostendimus. Henricus autem (ut credibile est) causam belli quæri ratus, benigne respondit: non modo, si quid deberetur, sed si quo alio Iacobus egeret, nulla in re se ei defuturum. Hoc responso accepto Iacobus constituerat Gallum, si qua in re alioqui posset, juvare, sed profus ab Anglia invadenda abstinere: eundemque Formanum in Galliam misit, qui hæc Ludovico annunciarat.

XXV. Interea quoniam audierat magnos belli maritimi apparatus utrinque fieri, classem, de qua diximus, statim ad Annam mittere decrevit, ut ante belli initium, si fieri posset, illuc appelleret. Ei præfecit (9) Iacobum Hamiltonium Araniæ Comitem, & cum primū

ly with victory, and conquered the duchy of Milan and kingdom of Naples, &c. but he shortly lost them all.

(1) Duke of Austria and emperor: his son Philip had married the eldest daughter of Ferdinand king of Spain.

(2) M S. irrupentibus.

(3) Normandy was the inheritance of duke William the bastard, conqueror of England; Anjou was the earldom of Geoffrey Plantagenet, who married Maude only child in life and heir to Henry 1st king of England, his son Henry 2d married Eleonora heretrix of Aquitaine and Poictou: these lands (taking up a great part of the kingdom of France) were piece and piece conquered by the French from the English, so that this king Henry 8th

had nothing left on the continent of France, except Calais and the pale thereof, which his daughter queen Mary lost.

(4) M S. Galliam.

(5) Lewis the 12th of France, who succeeded to king Charles 8th.

(6) M S. auderet, circumspiciebat.

(7) M S. missus est ex eorum factione qui Gallo studebant sententia, in Angliam Andreas Formanus. Ecclesiasticus ordo is the antecedent to eorum, and the same or Andreas Formanus the antecedent to qui.

(8) Goldsmith work.

(9) First of that surname, earl of Ar-ran, after his uterine brother James Roid was slain, as we have shown before; his son James duke of Châtelherault, and go-

commodum fuit, vela facere coëgit. Sed Hamiltonius vir minime malus, verum pacis, quam belli artibus instructior five periculi metu, five naturali inertia omisso in Galliam itinere ad rupem Fergusii oppidum Hiberniæ adversus Gallovidiam situm appulit. Urbem spoliatam incendit, atque inde tanquam re bene gesta, in Scotiam ad Aëram portum Coilæ vela fecit. Rex de ejus reditu certior factus, ac supra quam dici posset, iratus nec minis, nec convitiis adversus eum sibi temperare potuit: iram etiam ejus incendebant e Gallia literæ Annæ Reginæ blanditiis ad bellum Anglicum illicientes, & alteræ Andree Formani promissionem de classe mittenda, velut vanam omnium sermonibus exprobrari significantes. Rex, ut huic malo mederetur, quoad posset, ex consilii sententia Hamiltonium, qui cursu, quem tenere iussus erat, omisso urbem nunquam Scotis inimicam, & tum (1) Regum fœdere conjunctam crudeliter vastasset, bellumque non indictum amicis intulisset, abrogata classis præfectura ad se venire iussit: successoremque ei destinaverat (2) Arcibaldum Duglassium Angusiæ Comitem, misso cum eo (3) Andrea Silvio, qui classem reciperet. Sed Hamiltonius ante adventum eorum per amicos de Regis erga se voluntate certior factus, statim vela in altum fecit, ac fortunæ incertæ potius, quam irato Regi se committere elegit. Dum autem Galliam petit, diu adversis ventis, ac fœdis tempestatibus jactatus, dissipata, ac multum vexata classe sero, ac maritimarum rerum cura apud Gallos deposita, in Britanniam minorem appulit. Ibi navis illa tanto sumptu, ac labore ædificata sublatis armamentis in portu Bristonico (4) computruvit.

XXVI. Interea domi aliæ discordiarum causæ subortæ sunt, quæ Scotum ab Anglo penitus alienarunt. Regnante adhuc Henrico septimo, (5) Robertus Carus eques nobilis ob egregias virtutes Iacobo ita acceptus erat, ut eundem & (6) pincernam sibi principem, & machinarum bellicarum, & mediis limitis præfectum crearet. Is cum acer latrociniorum vindex esset, non majorem Regis gratiam, quam limitaneorum odium sibi conciliavit. Igitur cum & Angli, & Scoti, quorum licentiam judiciorum sæveritate comprimebat, si qua daretur occasio, juxta ejus exitio imminerent, tandem in conventu solenni, qui inter Anglos, & Scotos rerum repetundarum causa solet agitari, orta altercatione, tres Angli homines audacissimi Ioannes Heron, Lilburnus, & Starhedus aggressi, unus lancea aversum transfixit, reliqui jam faucium confecerunt. Cum res ad bellum spectare videretur, Henricus Rex vir alioqui justus, nec minus facinori turpissimo, quam Iacobus infensus perfecit, ut Ioannes Heron Ioannis frater Furdy Comarchus, & Angli limitis præfectus cum Lilburno (nam duo reliqui fuga vitæ consuluerunt) Scotis dederentur. Quibus acceptis, & in Fascastellum arcem inclusis, Lilburnus ibi decessit. Illud quoque in manifesti criminis expiationem statutum est, ut in conventibus Angli priores fidem publicam solumoticum ingressi peterent, ibique conventus habe-

vernor to queen Mary: his son John first marquis of Hamilton, his son James second marquis, his son James third marquis 1624.

(1) For king Henry the 8th of England lord of Ireland, and king James the 4th of Scotland, at this time were in amity and peace.

(2) Archbald, surnamed Bell-the-Cat,

(3) Laird of Largo.

(4) Al. computruit.

(5) Laird of Cesfoord, predecessor to Roxburgh.

(6) Chief cup bearer, master of the ordnance, and warden of the middle marches; for there used to be three wardens of the marches, of the east, west, and middle, see cap. 29.

rent; & legati Anglorum multa verborum, & decretorum honorificentia crimen (1) a conscientia publica removerent. Duo reliqui percussores in Anglia interiore latuerunt, usque ad Henrici octavi regnum, nec tamen poenas effugerunt. Nam cum Regem adolescentem opibus ferocem, suasque vires ostentandi cupidum cernerent, e latibulis prodierunt: & Heron quidem propinquorum potentia fretus palam domi versabatur, & occultè latrones in Scotiam submittebat ad pacem turbandam: bello semel moto veterum injuriarum oblivionem, & novarum impunitatem sperans. Starhedus vero prope nonaginta millia passuum a limite domicilio constituto, se longinquitate tutum putabat. Andreas autem Carus Roberti filius, qui odiorum semina mox in bellum eruptura jam tum jaci videbat, veritus ne armis semel publice susceptis vindicta cædis paternæ sibi periret, duobus suis clientibus e familia Tatorum persuadet, ut dissimulato habitu Starhedo perniciem moliantur. Illi facinore suscepto domum ejus, quòd tam procul a limite habitaret, securi noctu ingressi dominum trucidant, & caput abscissum ad Andream apportant. Ille in vindictæ expetitæ testimonium Edimburgum id mittit, & in loco maxime celebri affigendum curat. De Herone suo loco dicemus.

XXVII. Excepit hanc veterem injuriam novum facinus, quod sopitam Scoti Regis iram verius, quam extinctam resuscitavit. Erat ea tempestate mercator Scotus Andreas cognomento Britannus: ejus pater cum spoliata nave cæsus crudeliter a Lusitanis fuisset, causa ab Andrea filio in Flandria (quod cædes ibi facta fuisset) acta, damnati Lusitani cum judicatum non solverent, nec Rex eorum per fœcilem a Rege Scotorum admonitus, cives suos cogeret de cæde, & latrocinio satisfacere, Andreas a Rege suo ad omnes Principes, & civitates Oceanum accolentes (2) diploma impetravit, ne si Lusitanos juris publici violatores vi, & aperto bello persequeretur, pro pirata, aut latrone haberetur: intra paucos menses magnis eos damnis affecit. Eorum autem legati jam bello Gallico adversus Iulium secundum flagrante, & cum Anglis in Iulii partes ascitis mox futuro Henricum adeunt. Andream hominem impigrum, & audacem, & a quo ipsi Anglorum veteres amici maximo damno essent affecti, certum ei adversus Gallos rem gerenti hostem futurum: nunc facile securum opprimi posse: ac facti, si qua esset invidia, nominis piratici obtentu posse tegi. Id si faciat, & suorum civium commodis prospècturum, & Regi affini, & amico gratificaturum:

XXVIII. Hac oratione Lusitanus Anglo facile persuadet, ut Andree insidias collocari jubeat. Missus ad id a Rege (3) Thomas Hauartus maritimarum rerum præfectus, duas e classe Regiæ naves firmissimas ornat, & ad Dunos (ita cumulos arenarum recedente æstu eminentes vocant) eum e Flandria domum redeuntem expectant: ac mox in nave modica, minore etiam comitatum cernunt, & invadunt. Andream Hauartus ipse aggreditur, & acri pugna conferta, licet rebus omnibus esset superior, vix tandem domino cum suorum plurimis interempto navem capit. In ipso certe Andrea tantum animi in rebus deploratis superfuit, ut aliquot plagis faucibus, crure etiam altero globo ferreo confraçto arripiens tympanum, donec spiritus cum vita eum de-

(1) Declared that the council of England and admirals, eldest-son to Thomas Howard duke of Norfolk, and predecessor to the earls of Arundel; of him much is

(2) A letter of marque.

(3) Earl of Surrey, earl marshal of England and spoken in the battle of Flowdon.

fecisset, bellicum sonuerit, & suos ad fortiter dimicandum sit hortatus. Minor navis, quæ se imparem hosti cernens in fugam dederat, minore cum certamine dedita. Qui ex utraque cædi superfuerunt, in carcerem Londini conditi. Inde ad Regem producti, cum, ut edocti ab Anglis fuerant, suppliciter vitam precarentur, illè superba misericordix ostentatione inopes, & innoxios incolumes dimisit. Missis in Angliam a Scoto legatis, qui de navibus in pace captis, & vectoribus cædis conquererentur: responsum, fœdera piratarum cæde non violari, nec eam fatis honestam belli causam fore. Hoc responsum contemptim purgantis manifestæ cædis crimen, cum velut belli (1) quærentis esse videretur, Angli, qui limites accolunt ex rebus, quæ gerebantur, animum sui Regis interpretati homines sæpe in pace maxime tranquilla belli semina spargere soliti, & ipsi rebus novis intenti prædas è proximis Scotorum agris agebant.

XXIX. Erat ea tempestate (2) Alexander Humius omnibus Scotiæ limitibus, qui in tres provincias dividi solebant, unus præfectus, Iacobo quidem Regi vehementer carus, sed ferociore, quam publicæ utilitati tum expediebat ingenio. Is Regi ad belli curas converso, & de accepta per incursiones ignominia delenda sollicito pollicetur se, cum propinquis, & clientibus brevi effecturum, ut Angli, si quod ex re bene gesta gaudium accepissent, magno damno, & dedecore id luant. Hæc ut præstaret tribus fere millibus equitum collectis, Angliam ingressus, septem proximos pagos antequam succurri posset, spoliavit. Sed dum revertitur cum ingenti omnis generis præda, homines latrociniiis assueti moræ impatientes in hostico eam dividunt: & qua cuique proximum erat, domos contendunt. Alexander cum paucis agmen cogebat, ac prospiciebat, ne qua in abeuntes incursio fieret. Sed cum neminem sequi videret, dum incautius agit, incidit in trecentos Anglos in insidiis collocatos: qui captato tempore eum adorti injecta ingenti trepidatione, in quos inciderint, eos fundunt, fugantque. In eo tumultu è Scotis complures occisi, ducenti capti. In iis (3) Georgius Humius Alexandri frater, quem Angli accepto Comarcho Herone Furdio, qui ob cædem Roberti Cari complures annos in Scotia retentus fuerat, dimiserunt. Præda omnis, quia qui eam agebant, iter præceperant, in Scotiam incolumis venit.

XXX. Hæc animo Regis ob ea, quæ retulimus, ægro objecta offensio cum eum quò cupiditas agebat, præcipitem impelleret, conventum ordinum ad consulendum de bello habuit. Ibi multis prudentiorum contra nitentibus, legato vero Gallo Lamota precibus, promissisque instante, & literis crebris Andreae Formani eodem urgentibus, Rege quoque non dissimulante quid vellet, multisque ei gratificari studentibus, cæteris, qui pauciores erant, ne frustra pugnando principis indignationem in se accenderent, assentientibus bellum terra, marique adversus Anglos incertum pejore consilio, an eventu decernitur: dies exercitui ad conveniendum indictus. Fœcialis in Galliam ad Henri-

(1) The word causam to be repeated from the sentence immediately foregoing.

(2) Called commonly the great chamberlain, lord Hume. In his time the house of Hume by marrying heretrixes had acquired great estates, and by this way had risen to great power: for besides many cadets, the lords themselves had married

the heiresses of Dunghlaff, called Papadie, of the lord Landells (by whom they got in many of Balf's lands also) and of Car of Samuelston: of the lord Alexander and his tragical death, much is spoken hereafter.

(3) After his brother's death, lord Hume,

cum tum obsidentem Tornacum est missus, qui bellum ei denunciaret. Causæ armorum capiendorum recensebantur, res repetitæ, & non reditæ. Roberti Cari interemptorem Ioannem Heronem palam se ostentare. Andreas Britannus præter fœderis leges spoliatus, & interemptus Regis ipsius iussu. Has etiam injurias ut dissimularet, se non posse æquo animo ferre Ludovici Regis Francorum veteris amici, & Caroli (1) Geldriæ Ducis propinqui sui ditionem hostiliter omnibus belli calamitatibus evasari: quibus rebus nisi desistatur, se bellum ei denunciare. Henrico & ætatis vigor, & florentissimi regni opes, & prope totius Europæ consentiens, adversus unum Gallum conspiratio in animo gloriæ militaris avido belli cupiditatem accendebat. Igitur etiam, quam pro ætate ferocius fœciali respondit: se nihil ex eo aliud audire, quam quod jamdudum a Rege divini, & humani juris violatore expectabat. Proinde ageret, uti sibi videretur, se bellum tam profepere cœptum ob ejus minas non omisurum: nec se morari ejus amicitiam, cujus jam sit expertus levitatem.

XXXI. Hac belli denunciatione in Scotiam perlata, dum ad exercitum proficiscens Rex Linnuchi vespertinas in æde sacra cantiones (ut tum moris erat) audit, senex quidam ingressus capillo in rufo flavescente, ac in humeros promisso, fronte in calvicium glabro, capite nudo, veste longiuscula cyanei coloris amictus, ac linteo cinctus, cætero aspectu venerabilis. Is Regem quærens per turbam obstantium penetrat. Ubi ad eum accessit, rustica quadam simplicitate super solium, in quo Rex sedebat innixus, "Rex," inquit, "Ego ad te sum missus, ut te admoneam, ne quò instituisti, progrediaris. Quam admonitionem si neglexeris, non erit è re tua, nec eorum, qui te comitantur. Præterea præmonere sum iussus, ne mulierum familiaritate, consuetudine, aut consilio utaris. Secus vero si facies, & damno, & ignominia tibi res erit." Hæc locutus turbæ sese immiscuit: nec cum precibus finitis Rex eum requireret, usquam comparuit: quod eò magis mirum est visum, quòd eorum, qui propius astiterant, atque eum observabant, avidi multa ex eo sciscitandi nemo ejus discessum senserat. In iis fuit (2) David Lindesius Montanus homo spectata fidei, & probitatis, nec a literarum studiis alienus, & cujus totus vitæ tenor longissimè a mentiando aberat: à quo nisi ego hæc uti tradidi, pro certis accèpisssem, ut vulgatam vanis rumoribus fabulam omisurus eram.

XXXII. Rex quò intenderat, profectus prope Edimburgum recensuit exercitum. Inde paucis post diebus Angliam ingressus Noramam, Vercam, Etellam, Furdumque, & alias quasdam limiti Scotorum propinquas arces vi cæpit, ac diruit, & finitimam Northumbriam late populatus est. Interea Regem amore nobilis captivæ (ea erat Heronis Furdii uxor) (3) irretitum cum rem militarem negligeret, & ociofo exercitui in agro non valde copioso commeatus deficeret: nec è longinquo facilis esset comportatio, major exercitus pars dilapsa signa infrequentia (3) reliquit. Proceres soli cum propinquis, & clientium paucis, iisque etiam subiratis in castris erant. Major enim pars suadebat, ne

(1) His grandmother was a sister of that house, (lib. 11. cap. 31.) and at this time the king of England and the emperor were in war against this duke.

(2) Sir David Lindsay of the Mount,

lyon king at arms.

(3) Accusativus absolutus: vel sic res solvas; major pars reliquit signa & Regem.

in regione bello vastata, & alioqui inopi se, suisque diutius conficeret. Sed Bervicum a tergo relictum (†) aggredierentur: in quo uno majus esset operæ precium, quam in omnibus circum circa pagis, & arcibus. Nec ejus expugnationem difficilem fore, quod certum esset & urbem, & arcem omnibus ad resistendum rebus imparatam esse. Rex suis armis nihil arduum ratus, præsertim occupatis bello Gallico Anglis, aulicis adulatoribus ejus vanitatem foventibus in reditu se ea potituram facile arbitrabatur.

XXXIII. Dum ad Furdum ita desideretur, fœciales Anglorum eum adierunt, petentes, ut diem, locumque constitueret, ubi prælio decerneretur. Consilio super ea re coacto, major pars in ea fuit sententia, ut domum rediret, neu cum tam paucis universi regni statum in discrimen committeret, præsertim cum & famæ, & gloriæ, & amicitiaæ abunde sit satisfactum. Nec ullam videri justam causam, cur suos tam paucos, & tot arces oppugnantes fatigatos tantæ Anglorum multitudi- ni recenti, & novis subsidiis austæ objiceret. (Nam illis ipsis diebus dicebatur Thomas Hauartus in castra venisse cum sex millibus fortissimorum militum e Gallia remissis) Accedere præterea, ut si discedat ipse, necesse sit Anglorum exercitum solutum iri: nec iterum eo anno, quod militem e longinquo collectum habeat, cogi posse. Quod si maxime acie decernere velit, in solo patrio dimicanti & loca, & tempora, & commeatum magis in sua potestate fore. Sed cum orator Gallus, & quidam Gallicis donis culti contra tenderent, facile Regi pugnandi avido fuit persuasum, ut ibi hostem opperiretur.

XXXIV. Interea cum Angli ad diem fœciali dictum non affuissent, Scotorum proceres eam occasionem arripientes, iterum Regem adeunt. Ostendant fraude hostium fieri, ut de die in diem res protraheretur, dum ipsorum vires crescant, Scotorum imminuantur. Itaque pari arte adversus eos utendum. Nam cum illi tempus a se designatum non obeant, nulla verecundia obstrictos eis esse Scotos, quo minus discedere domum sine prælio, aut suis locis depugnare possint. Horum prius consilium multis de causis tutius esse: id si minus placeat, alterius capiendi summam occasionem dari. Nam cum Tillus amnis ripis præaltis, ac nusquam fere vadofus nullum intra aliquot millia passuum, nisi per unum pontem exercitui transitum daturus esset, paucos ibi tantæ multitudini posse obsistere. Possè etiam parte Anglorum transmissa machinis commodè locatis, pontem interfecindi, primosque transgressos deleri, antequam ab adversa ripa subveniri posset. Rex neutro consilio probato respondet, etiam si centum essent Anglorum millia ex adverso, se cum eis dimicaturum.

XXXV. Universa nobilitas cum responso tam temerario offenderetur, Arcibaldus Duglassius Angusiæ Comes, qui cæteros ætate, & auctoritate longe antebat, leni oratione Regis animum inflectere conatus, utriusque consilii superioris rationem explicare aggreditur. Ostendit enim Regem satisfecisse Gallorum amicitiaæ, qui majorem hostilis exercitus partem a Gallis in se avertisset: atque effecisset, ne magnæ illæ copiae aut Galliam (quod sperarant,) obtererent, aut Scotis damno esse possent, ut quæ non diu contineri castris valeant in locis præfrigidis, & solo cunctis belli calamitatibus vexato, nec alioqui frugum fertili. Hiemem etiam imminere, quæ in regionibus illis ad septentriones porrectis præmatura esse soleat. Quod autem Regis

(†) i. e. Rex & proceres, vel ipse suisque, see the note on lib. 12. cap. 54.

Gallorum legatus tantopere ad dimicandum nos impellat, neque novum, neque mirum reor videri oportere, si homo peregrinus, qui non communem factionis, sed privatam suæ nationis utilitatem respiciat, tam sit alieni sanguinis prodigus. Est præterea postulatio ejus admodum impudens. A Scotis enim petit, quod ne pro suo quidem regno, & dignitate Rex Gallorum homo summa prudentia præditus sibi faciendum judicat. Nec hujus exercitus amissio levius eò damnum videri debeat, quod pauci numero sumus. Quicquid enim aut virtute, aut auctoritate, aut consilio in regno Scotiæ excellit, hic est. His amissis reliquum vulgus præda victoris erit. Quid? quod bellum ducere & in præsentia tutius est, & ad totius periculi summam utilius? Nam si Ludovicus existimat Anglos aut sumptibus exhauriendos, aut mora fatigandos esse, quid accommodatius ad præsentem rerum statum fieri potest, quam ut hostem copias dividere cogamus, ut alteram sui exercitus partem adversus nos velut semper incursum intentam, & silitam teneamus: & metu huic injecto belli molem Gallis labore nostro levemus. Gloriæ etiam, & splendori (quæ homines vereor ne magis verbis, quam factis feroces suæ temeritati prætendunt) satis factum arbitror. Quid enim Regi splendidius accidere potest, quam tot arcibus dejectis, agris ferro flammæque vastatis, ex tam effusa populatione tantum prædæ abactum, ut ne multorum quidem annorum pace Regio tot cladibus deformata in pristinam faciem redire queat? Quod autem e bello majus expectaremus emolumentum, quam ut in tanto armorum tumultu cum summa nostra laude, & decore, hostium ignominia & dedecore, nostro militi reficiendo quietem cum re, & gloria conjunctam habeamus? Id autem genus victoriæ, quod magis consilio, quam armis paratur, maxime hominis, maxime etiam ducis est proprium: ut ejus nullam omnino partem sibi miles vindicare possit.

XXXVI. His quanquam omnes qui aderant vultu assentirentur, tamen Rex, qui se cum Anglis dimicaturum sanctè juraverat, totam orationem adversis auribus accepit: & domum, siquidem formidine caperetur, Duglassium abire jussit. Ille, qui rebus præcipitantibus Regiæ temeritatis exitum jam animo prospiciebat, statim in lachrimas prorupit. Ut primum autem loqui potuit, pauca est locutus: “ Si mea,” inquit, “ vita superior non me vindicat à timiditatis opinione, nescio quibus aliis rationibus me purgem. Certe, dum corpus hoc sufficiebat laboribus ferendis, nunquam ei in salute patriæ, & Regum gloria tuenda peperci. Nunc vero cum meis consiliis, quibus unis utilis esse possum, aures oclusas video, (1) duos filios, qui mihi secundum patriam sunt carissimi, cæterósque propinquos, & amicos hic relinquo, certissimum erga te, salutemque communem pignus mei animi. Deum autem precor, ut hunc meum timorem falsum esse velit: atque potius ego falsus dicar vates, quam quæ timeo, ac videre videor eveniant.” Hæc locutus accepto comite discessit.

XXXVII. Reliqui proceres, quoniam Regem in suam sententiam traducere non poterant, quod proximum erat, tenuerunt, ut quando numero erant inferiores (nam in exercitu Anglorum viginti sex millia arma ferentium per exploratores esse compertum erat) locorum opportunitate se communirent, castrisque collem propinquum occupa-

(1) His eldest son George master of Angus was killed at this field, the second was sir William Duglass of Braidwood, who married ——— Achleck, heiress of Glenberrie, of whom the last earls of Angus were descended.

rent. Erat is locus, ubi Zeviota mons sensim in planiciem se demittit, modicus quidem, & aditu angusto leniter declivis. Eum æneis machinis velut prævallant. A tergo erant montes, à quorum radice oriens continens palus sinistrum latus claudebat, ad dexterum fluebat Tillus amnis ripis præaltis, aditum per pontem non procul à castris præbens. Angli cum per exploratores didicissent, castra Scotorum sine certa pernicie adiri non posse, à fluvio iter averterunt: ac speciem dederunt, tanquam hoste omisso Bervicum, atque inde recta in proximam Scotiæ regionem longe fertilissimam tenderent, majorem quam acceperant cladem relaturi. Auxit eam suspicionem rumor superioribus diebus sive temere sparsus, sive de industria ab Anglis confictus, ut hostes e locis superioribus in planum protraherent. Id vero Scotus non ferendum ratus, & ipse incendio in stramenta, casulasque coniecto castra movet: quæ res fumo late fluvium operiente prospectum eis Anglorum ademit. Ita Scotis per aperta loca proxime fluvium, Anglis per asperiora longiuscule ab eo ducentibus ad Fluidonem collem præaltum, alteri prope de alteris incerti pervenerunt. Ibi cum solo æquiore jam se in planiciem explicante fluvius per pontem ad Tuifilum, & vadum ad Milfordiam transmeabilis esset, Angli primùm agnam jubent machinas æneas per pontem traducere, cæteros vado transmittere, ut acie instructa pro loci commoditate, velut reditum hostibus præclusuri se objiciant: ac superante multitudine, velut duos exercitus inter se discretos ita struxerunt, ut utraque pars prope Scotorum universas copias æquarent.

XXXVIII. In primo exercitu mediam aciem ducebat Thomas Hauartus rei maritimæ præfectus, qui paucis ante diebus cum classiariis ad patrem advenerat. Dexterum cornu Edmundus Hauartus, sinistrum Marmaducus Constaelius agebat. Cæteri post eos velut in subsidiis locati, & ipsi tripartito instructi steterunt. Dextro cornui Dacrius, sinistro Eduardus Stanlæus, mediæ aciei Surriæ Comes omnium copiarum dux præerat. Scoti cum in totidem partes suos dividere ob militum paucitatem non possent, nisi frontem extenuarent, quatuor acies adversas modico intervallo distantes struxerunt, e quibus tres cum Anglis ex adverso stantibus concurrerent, quarta in subsidiis esset. Mediam aciem Rex ducebat. In dextero cornu imperabat (1) Alexander Gordonius, cui Alexander Humius, & Martiani sunt attributi. In tertia præerant Matthæus Stuartus Levinæ Comes, & Gilespicus Cambellus Argatheliæ, (2) Adamus Heburnus cum propinquis, & cætera Lothiana nobilitate in subsidiis erat. Gordonii acies acri pugna in nita brevi profligavit sinistrum Anglorum cornu. Sed a persequendis fugientibus reversa reliquas suorum acies pene profligatas reperit. Nam alterum cornu, in quo Levinus, & Argathelius erat suorum successu alacriores facti solutis ordinibus temere in hostem ferebantur, signis a tergo relictis, multum Lamota legato Gallo reclamante, ac præcipientes in suam perniciem remorari conato. Hi non modo ab ex adverso structis excepti, sed ab alia quoque Anglorum manu a tergo circumventi, pene omnes occisione occisi fuere. Acies Regia, atque Heburnus cum Lothianis pertinacissime pugnaverunt. Utrinque cædes ingens edita, donec fessis utrifque certamen in noctem protractum est. Cecidere ex acie Regia viri illustres complures. Qui numerum

(1) The earl of Huntly, and the lord Hume.

(2) Earl of Bothwell, second of that surname, son to earl Patrick.

cæſorum nominibus ſingulorum per diœceſes exceptis inierunt, tradunt in ea pugna Scotorum ſupra quinque millia cecidiſſe : ſed fere nobiliſſimum quenque, ac manu promptiſſimum, qui maluerunt in veſtigio mori, quam luorum cædi ſuperſeſſe. Ex Angliſ non minorem numerum deſideratum ferunt : ſed eum gregariorum fuiſſe.

XXXIX. Hæc eſt illa nobilis ad Fluidonem (1) pugna, inter paucas Scotorum clades memorabilis, non tam cæſorum numero (nam pluribus aliis præliis duplo plures perierunt) quam Rege, & procerum principibus amiſſis, & paucis ſuperſtitibus, qui multitudinem natura ſeroceſ, & ſpe impunitatis infrænem regere poſſent. Duo genera hominum acceſſionem e cæterorum calamitate ſenſerunt. Nam & ſacerdotum opulentiorum eo crevit inſolentia, ut non contenti ſua functione omnia regni munia ad ſe trahere niterentur. Et fratres mendicantes (id monachorum tum genus erat maxime ſuperſtitioſam) cum depositam eorum, qui in bello ceciderant pecuniam ſine teſtibus ad cuſtodiendum acceptam retinuiſſent, ex ea præda opulentiores facti veteris diſciplinæ ſeveritatem ſolverunt. Nec deerant inter eos, qui id genus quæſtus, velut ſanctam quandam, ac piam fraudem probarent : nec eam pecuniam melius collocari poſſe contenderent, quam cum ſanctis hominibus data ſit, qui ſuis precibus animas deſunctorum ſuppliciiſ horrendis liberarent. Cùm tanta fuiſſet in pugna animorum obſtinatio, ut ſub noctem utraque pars ſeſſa, ac prope ſuæ conditionis incerta ſeceſſiſſet, Alexandri Humii milites, qui integri remanſerant, magnam ſpoliorum partem per ocium legerunt. Poſtridie mane Darius cum equitatu ſpeculatum miſſus, cum ad locum pugnæ veniſſet, & ænea Scotorum tormenta incuſtodita reperiſſet, majorémque mortuorum partem inſpoliatam, tum demum Hauartum acceſſit, & ſpoliis per ocium lectis magna læticia victoriam celebrant.

XL. De Rege Scotorum duplex fama eſt. Angli in pugna cæſum contendunt. Scoti contra affirmant, complures eo die paludamento, cæteroque habitu Regio uſos, partim ne hoſtes unum aliquem ſibi præcipuum hoſtem deſtinarent, a cujus morte victoria, ac ſumma belli penderet, partim ne cæſo Rege cives animum deſponderent, nec eum amiſſum crederent, quamdiu aliquem Regio armatu, & cætero apparatu in acie verſari conſpicerent, eumque etiam ſemper præſentem bene, ac ſecus factorum teſtem conſpicerent. Ex his unum fuiſſe (2) Alexandrum Elphinſtonium, qui & vultu, & ſtatura Regi perſimilis eſſet. Cum eo induto paludamento Regio ſtorem nobilitatis Regem ſequi ſe ratos, ideóque mori obſtinatos cecidiſſe. Ipſum vero Regem Tuedam fluvium tranſiſſe, & prope Calſonem oppidum a clientibus Humii interfectum, incertum an eo iubente, an cædis miniſtris cupiditati patroni ſui ſervientibus, quòd homines novarum rerum cupidi eo ſublato rerum omnium impunitatem ſperabant : Vivo autem ceſſationis in pugna pœnas metuebant. Addunt & alias conjecturas. Eadem nocte, quæ pugnam illam infelicem ſecuta eſt, Cœnobium Calſonem a
Caro Humii familiari fuiſſe Cœnobiarcha ejeſto occupatum : quod veriſimile non erat eum auſurum, niſi Regem occiſum ſciſſet. David quoque Galbrethus, & ipſe ex Humii familia aliquot poſt annos cum Ioannes Prorex Humiis eſſet moleſtus, dicitur ignaviam æqualium graviter incuſaſſe, qui peregrinum illam ſine modo furentem perfer-

(1) Commiſſa 9. Sept. 1513. (2) Firſt created lord Elphinſton, anno 1511, 2 years before this battle.

rent, cum ipse sextus e privatis Regis insolentiam apud Calsonem comperisset. Sed hæc ita incerta sunt habita, ut a notho Regis Iacobo Moraviæ Comite in iudicio capitis Humio objecta non multum nocuerint.

XLI. Verum utcunque res habet, reticendum non existimavi, quod ipse è Laurentio Taliferreo viro & probo, & docto non semel audiivi. Is enim sese (nam unus tum e pueris Regiis pugnae spectator erat) aiebat re inclinata Regem in equum impositum vidisse Tuedam transeuntem. Idem complures cum confirmassent, fama multos annos tenuit Regem vivere, atque in tempore affuturum, persoluto scilicet voto, quo se obstrinxerat, Hierosolyma religionis ergo se petiturum. Sed is rumor æquè vanus est deprehensus atque ille, qui olim sparsus erat a Brittonibus de Arcturo, & ante paucos annos a Burgundionibus de Carolo. Illud constat Anglos sive Regis Iacobi, sive Alexandri Elinstonii corpus requisitum, & in magna cadaverum strage repertum in Angliam interiorem comportasse, & inexpiabili odio adversus mortuum adhuc manente in capsâ plumbea incertum barbara magis, an stulta crudelitate insepultum servasse, quod scilicet arma sacrilega adversus Iulium secundum, cui tum se Angli venditabant, tulisset: aut, ut alii affirmant, quòd homo perjurus contra fœderis leges bellum Henrico octavo intulisset: quorum neutrum ei exprobrari debuerat, nec ab hoc Rege, qui dum vixit, (1) nullam unquam stabilem de doctrina Christiana persuasionem habuisset, nec ab hoc populo, qui toties adversus Episcopos Romanos bella gesserant. Omitto interim tot Reges Anglorum perjuros testibus eorum scriptoribus:

Gulielmum Rufum; teste Polydoro, & Graftono.

Henricum I. Thoma Volsingamio, Hypodigmate Normaniæ.

Stephanum; Neobrigiensi, Graftono, Polydoro.

Henricum II. Neobrigiensi, Graftono, Polydoro.

Ricardum I. Hypodigmate Normaniæ.

Henricum III. Hypodigmate Normaniæ, Graftono, Thoma Volsingamio.

Eduardum I. Thoma Volsingamio.

Hos paucos exempli gratia selegimus, non è primis illis Saxonici generis Regibus, quorum magna suppeditabat copia, sed e Normanorum familia, & quorum posterì adhuc regnum tenent: & quorum dominatus in ea incidit tempora, quibus Anglia longe fuit florentissima, ut eos admoneam, qui tanta indulgentia suorum perjuria patiuntur, ne in exteros ita sint acerbi: præsertim cum criminis, quod objicitur penes ipsos culpa fuerit, qui priores violarunt inducias.

XLII. Sed ut ad rem redeam, magnam ex illa pugna contra Scotos Thomas Hauartus Surriæ Comes gloriam reportaverat, si moderate suam fortunam tulisset. Sed homo secundarum rerum successu quasi ebrius, & instabilitatis humanæ parum memor suis domesticis ministris (ut mos est Anglis) notam, qua agnoscerentur, in sinistris brachiis ferendam dedit leonem album (quo ipse insigni utebatur) qui rubrum superincumbens unguibus discerneret. Hanc ejus insolentem insultationem, velut numine plectente, nemo fere posteriorum ejus al-

(1) For in the beginning he was earnest and forward for the Pope, and wrote against Luther and the reformed religion, for which he got the title of Defender of

the Faith; yet thereafter he cast off the Pope's authority, and overthrew monasteries, yet still he continued an enemy to protestants.

terutrius sexus sine insigni ignominia, vel clade decessit. Rex autem Iacobus, ut vivus omnibus fuit carissimus, ita ejus amissi tantum remansit apud superstites desiderium, tam jucunda in omnium animis hæsit recordatio, quantum nullius fuisse Regis aut meminimus, aut legimus. Quod evenisse credibile est, simul comparatione malorum, quæ vel ejus regnum præcesserunt, vel statim secutura videbantur: simul virtutum expressarum, ac vitiorum etiam popularium, quæ virtutum affinitate quadam vulgi animos facile decipiunt. Erat enim corpore firmo, statura justa, oris dignitate summa, ingenio quidem acri, sed vitio temporis ab literis inculto. Unum e vetusta gentis consuetudine hausit avide, ut vulnera scientissime tractaret. Cujus rei peritia toti Scotorum nobilitati, ut hominibus in armis assidue viventibus, fuerat præcis temporibus communis. Erat ei in adeundo facilitas, in responsis lenitas, in jure dicundo æquitas, in suppliciis expectendis moderatio, ut ad ea invitum cogi omnes facile animadverterent. Adversus malevolorum sermones, & amicorum admonitiones tanta animi altitudo ex optimæ conscientiæ tranquillitate, & suæ innocentæ fiducia enata, ut non tantum non excandesceret, sed nec asperiore verbo unquam uteretur. Inter has virtutes quædam obreperunt nimio popularitatis studio vitia. Nam dum famam avaritiæ paternæ conaretur effugere, & vulgi gratiam substructionibus sumptuosis, conviviorum, & spectaculorum apparatu, & immodicis donationibus captare conatur, in eam incidit inopiam, quæ si diutius vixisset, videbatur superiorum temporum gratiam odio novorum tributorum extinctura, ut mors ei magis commode, quam immature accidisse possit existimari.

C VI. R E X.

XLIII. EXTINCTO Iacobo quarto Margarita uxor cum duobus filiis relicta est, quorum major biennium non expleverat. Eum conventus procerum Sterlini habitus sexto Calendas Martias more patrio Regem declarat. Deinde ad statum publicum ordinandum conversi, tum demum intelligere cœperunt suæ calamitatis magnitudinem. Cæsis enim primoribus, in quibus aliquid auctoritatis, & consilii inerant, qui supererant, pars major per ætatem, & animi infirmitatem ad res magnas tempore tam turbulento tractandas parum erant idonei. Qui autem e potentioribus restabant, in quibus aliquid esset ingenii ob ambitionem, & avaritiam a quietis abhorrebant consiliis. Alexander Humius omnium limitum præfectus magnum nomen, magnasque opes Rege vivo, & in regionibus ad Angliam pertinentibus eo mortuo pene Regiam obtinebat auctoritatem. Is prava ambitione cum atrocinita non inhiberet, ut homines audaces, & facinorosos magis haberet obnoxios, viam ad majores opes pernicioso consilio, & infelici exitu muniebat. Ei imperium datum in regiones citra Fortham, ulteriora Alexandro Gordonio commissa, ut nationes illic seditiosas in officio contineret. Nomen summi imperii penes Reginam erat. Nam ex testamento Regis, quod profecturus ad bellum fecerat, decretum erat, ut ea, quamdiu cœlebs maneret, summæ rerum præesset. Id etsi præter morem patrium, & primum imperii muliebris exemplum apud Scotos fuit, tamen inopia virorum fecit, ut tolerabile plerisque, ac maxime pacis cupidis videretur.

XLIV. Is magistratus ei diuturnus non fuit. (Nam ante veris exitum (1) Arcibaldo Duglassio Comiti Angusiæ adolescenti genere,

(1) Son to George master of Angus, slain at Flowdon, grandchild to Archbald
for-

forma, omnibus denique bonis artibus Scotiæ juventutis primario nepfit.) Discordiarum enim femina ante finem illius anni sunt jacta. Earum initium ab ordine Ecclesiastico est ortum. Extinctis enim proceribus, cum in omnibus publicis conventibus major pars ex eo genere hominum esset, in calamitatibus publicis multi suum agentes negotium tantas opes compararunt, ut nulla res eos magis præcipitaverit, quam intoleranda, qua postea arroganter, & immodice sunt usi potentia. Cæso ad Fluidonem (1) Alexandro Stuardo Fani Andreæ Archiepiscopo, tres ad id sacerdotium diversis artibus contendebant. (2) Galvinus Duglassius familiæ splendore, & sua virtute, & doctrina fretus, a Regina etiam nominatus, arcem Andreanam occupat. Ioannes Hepburnus Cœnobiarcha Andreanus, Archiepiscopo nondum suffecto velut sequester proventus colligebat: homôque potens, factiosus, & callidus, a suis monachis (penes quos jus eligendi antiquo more esse contendebat) in locum demortui suffectus, Galvini ministris pulsus arcem valido præsidio communiit. Andreas Formanus cum Romæ, & in aula Gallica e superiorum temporum officiis magnam gratiam collegisset, præter Moraviensem, quem in Scotia jam ab initio tenuerat Episcopatum, ab Ludovico duodecimo Gallorum Rege accæperat Archiepiscopatum Bituricensem. Iulius vero Pontifex Romanus etiam honoribus, & sacerdotiis cumulatum a se dimisit: nam & Archiepiscopatu Fani Andreæ, Fermelinoduno, & Aberbrothia Cœnobiis longè opulentissimis eum donavit: & præterea legationem (ut vocant) à latere adjecit. Sed tantæ tum Hepburni opes erant, Humiis adhuc cum ea familia concordibus, ut nemo prorsus inveniretur, qui diploma Pontificis Romani de Formani electione promulgare auderet; donec Alexander Humius magnis pollicitationibus, & præter alia munera Cœnobio Coldingamia Davidi minimo ejus fratri donato, ad causam in speciem honestam adductus (quod Formanorum familia in clientela Humiorum esset, résque non iniqua peti videretur) diploma Edimburgi curaret promulgandum. Ea res magnorum, quæ postea acciderunt, malorum fuit initium. Hepburnus enim elati animi vir ab eo tempore dies, noctésque exitium Humiis semper est machinatus.

XLV. Regina in summo magistratu id unum memoria dignum gessit, quod ad fratrem scripsit, ut sui, & liberorum suorum ætatis memor bello abstineret. Neu propinqui sui regnum in tot factiones sponte divisum externis præterea armis infestaret: sed potius ætatis, & cognitionis memor adversus aliorum injurias tueretur. Henricus animo magno, & verè Regio respondit, sibi cum Scotis pacatis pacem, cum bellantibus bellum fore. Cùm Regina per nuptias a magistratu exci-

Bell-the-Cat, mentioned before (cap. 35) who returned home a few days before the field of Flowdon, and died within some days thereafter. This Archbald is surnamed, for distinction, CHEEPING ARCHBALD, from the way of his pronunciation: he married queen Margaret, widow of king James IV. who bare to him one only daughter, lady Margaret Duglass, countess of Lennox, grandmother to king James 6th: thereafter he married dame Margaret Maxwell, but had no children: thereafter David, son to his brother, fir

George of Pittendriagh, succeeded earl of Angus, and to him good earl Archbald who had no sons; and so the estate of Angus fell to the laird of Glenbervie, descended of William Duglass uncle to this cheeping Archbald.

(1) Natural son to king James the 4th, begot upon the lord Boyd's daughter, so much commended by his master Erasmus in adagio, Spartam nactus es, hanc exorna.

(2) Grand uncle to the cheeping earl Archbald, bishop of Dunkeld.

disset, nobilitas aperte in duas factiones secessit. Duglassiana penes Reginam summam potestatem esse cupiebat, atque ita *seruus* Ducem cum Anglis (quæ non utilis modo, sed etiam necessaria erat) fore spondebat. Altera pars, cujus princeps fuit Humius, publicæ utilitatis quandam umbram, & veterem regni in Proregibus eligendis consuetudinem prætendebat. Quod ad Reginam attinet, se ejus honori, quantum per leges, & publicum commodum possent, favere. Ejus rei argumentum esse, quòd contra majorum consuetudinem ejus imperium non legibus coacti, sed benevolentia adducti hætenus tulerint: ac nunc quidem, si quid æqui, & honesti prætexeretur, laturos. Verum cum ipsa nubendo se sua sponte exuerit imperio, nihil esse, quod indignetur, si alius in locum ab ea desertum substituatur: quem veteres ei leges etiam (1) adimebat: quæ ne rebus quidem tranquillis fœminis permittant imperium, nedum his temporibus tam inquietis, ut ægre viri maxime prudentis consilio, & auctoritate, tot undique malis Ingruentibus obsisti possit.

XLVI. Dum de Prorege eligendo magna utriusque factionis pertinacia certatur, ac vel prava ambitione, vel occulta invidia præteritis, qui aderant in (2) Ioannem Ducem Albinum tum in Gallia rama secunda degentem suffragia multorum inclinarent, dicitur Gulielmus Elfinstonius Abredonensis Episcopus publicam fortunam multis cum lachrymis deplorasse: ac maxime animos commovisse, cum recenseret, qui viri proximo prælio erepti fuissent: quam dispares illis restiti forent, quorum nemo dignus esset, ut ad rerum gubernacula posset admoveri: quàm tenue publicum patrimonium: quàm a proximo Rege imminutum: quanta ejus portio Reginæ esset decidenda: quantum in educationem Regis necesse esset impendere: quàm exigua pars restaret ad auctoritatem publicam sustinendam. Et quanquam nemo esset in præsentia, qui commodius eum locum sustinere posset, quam Regina, se, quando aliter concordia fieri nequeat, in eorum sententiam concedere, qui Ioannem Ducem Albinum è Galliis evocandum censerent: etsi damna publica hoc remedio magis differri, quam sanari existimaret. In hanc partem Alexander Humius adeo propensus erat, ut in conventu sit ausus profiteri, etiam si reliqui omnes recusarent, se privatim Ioannem ad imperium accipiendum in Scotiam adducturum. Id autem fecisse creditur, nullo neque patriæ, neque privati alicujus commodi, aliòve respectu, quam quòd homo ambitiosus cum opibus magis, quam caritate se apud cives posse cognosceret, eum ipse honorem desperabat: metuebatque, ne si penes Reginam vis imperii esset, Duglassiorum opes vicinæ nimium invalescerent, ac suæ minuerentur, jam (3) Lidalianis, & Annandianis se subtrahentibus, & ad veterem Duglassiorum clientelam se paulatim recipientibus. Accedebat eò, quòd Regina per Anglorum auxilia omnes ejus conatus posset reprimere.

XLVII. Cum in Ioannem plurima suffragia convenirent, decernuntur legati: (cujus legationis princeps fuit ea ætate clarus eques Andreas Silvius Largöus) qui eum ad rerum Scotticarum regimen accer-

(1) Al. adimebant.

(2) Son to Alexander duke of Albany, lib. 12. cap. 55.

(3) By the forfeiture of the earls of Duglass, Lidsdale had been given to the Hepburns of Halls and Bothwell, An-

nandale to Alexander duke of Albany: it seemeth that this lord Hume having the lordship of Landells in these quarters, and being Warden of all the borders, had brought the people of Lidsdale and Annandale to follow him before this time.

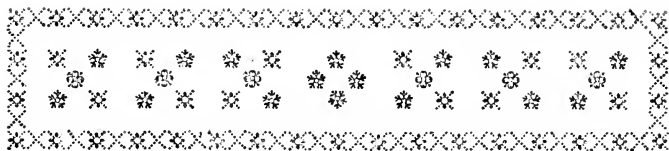
ferent, non solum ob virtutem, sed propinquam cum Rege sanguinis conjunctionem. Genitus enim erat ex Alexandro Jacobi tertii fratre. Hunc a Scotis evocatum ad statum publicum ordinandum Rex Gallorum Franciscus ejus honorem commodum suis rationibus ratus, proficiscentem pecunia, & comitibus ornavit. Ante ejus adventum, cum nemo unus auctoritate præcipua polleret, passim caedes, & rapinae fiebant: & dum potentiores privatas opes, & factiones contrahunt, vulgus inopum desertum omni genere miseriarum affligebatur. Inter prædones illius temporis fuit (1) Macrobertus Struanus, qui per Atholiam, & vicina loca octingentis plærunque latronibus, ac interim pluribus comitatus omnia pro arbitrio populabatur. Tandem cum esset apud avunculum Ioannem Crichtonium, per insidias captus interiit.

XLVIII. Major vero moles imminere videbatur ex Andrea Formani, & Ioannis Hepburni discordiis. Verum utriusque natura, & mores, magis quam animi discordes, quod imminere videbatur, malam in tempus distulit. Erat enim in Ioanne profunda non minus avaritia, quam in Andrea pecuniæ contemptus, & profusa largitio. Alterius aperta, & omnibus exposita erant consilia: neque erat, quod ea magnopere cœlaret: ut cujus vulgo vitia pro virtutibus haberentur: & (2) nature simplicitas, non minus favoris assequeretur, quam Hepburni occulta calliditas, & malitiosa dissimulatio, atque offensarum implacabilis memoria. & ulciscendi cupiditas. Igitur Formanus, cum nihil certi adhuc de adventu Ducis Albini haberet, nec per Humium posset in possessionem mitti, cum Hepburnus in regione longinqua, & procul ab eis locis, in quibus Humiorum potentia posset esse formidolosa, arcem, & cœnobium firmis præditiis infedisset, statuit per amicos experiri, quomodo avaritiam hominis, si non pecunia explere, saltem frangere aliqua ex parte valeret. Tandem his legibus convenit, ut Formanus Hepburno proximorum annorum proventus, quos ille tanquam sequester collegerat, condonaret: Episcopatu Moraviensi ei cederet, tria millia scutorum Francicorum annua ex proventibus ecclesiasticis in amicos dividenda præberet. Ita paululum represso implacabilis hominis odio, res in ea parte compositæ.

(1) The laird of Strowan Robertson in Athol.

(2) That is, Forman's openness gained him no less favour, than Hepburn's secret cunning and malicious dissimulation and implacable spight and desire of revenge gained him: i. e. Andrew Forman. Buchanan's sentiment and the justness of it, may be sufficiently understood by the following passages of the Roman authors. Liv. 22. 26. Haud parum calidæ auram favoris popularis ex dictatoria

invidia petiit. He very craftily endeavoured to insinuate himself into the favour of the populace, by means of the ill opinion they had of the dictator. Nepos Dion cap. 5. Sed Dion fretus non tam suis copiis, quam odio tyranni, &c. Dion relying not so much on his own forces, as on the ill will that people bore the tyrant, &c. Justin 13. 8. Sed Perdiccæ plus odium arrogantia, quam vires hostium nocebant, quam existeretiam focii ad Antipatrum gregatim profugiebant.

RERUM SCOTICARUM HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER DECIMUS QUARTUS.

I. **H**IC erat in Scotia rerum status, cum Ioannes Dux Albinus decimo tertio calendas Iunii, anno millesimo quingentesimo decimoquinto, Britannodunum appulit, summa cum omnium bonorum gratulatione: quippe qui in ejus magistratu res tranquilliores, & juris æquabilitatem sperabant. Ac frequenti nobilitate de ejus imperio latum: ex ordinum decreto (1) patrimonium ei reditum. Dux Albinus, & Marcix Comes declaratur, & Prorex usque ad maturam Regis ætatem creatur. Iacobus item proximi Regis notus Moravix Comes vocatur, juvenis, qui summam de se spem conceptam sua virtute longe superavit. Spem de Prorege præceptam vehementer confirmavit, in ipsis prope comitiis Petri Mausacti supplicium. Erat is latro insignis, qui post multa crudeliter, & nefarie perpetrata per licentiam superioris biennii eo provectus erat audaciæ, ut in aula quoque Regia palam verisaretur. Ejus pœna inexspectata adeo rerum statum subito mutavit, ut facinorosi fugam, & latebras spectarent: boni autem animos erigerent: ac repente rerum facies, velut e turbida tempestate cœpit in summam tranquillitatem converti.

II. Ioannes Heburnus interea in aures, atque animum Proregis per amicos ejus, quos muneribus occulte coluerat, obrepit: & delationibus, & simulatione quadam intelligentiæ moris patrii apud hominem rerum Scoticarum ignarum ita se insinuavit, ut prope soli de rebus majoribus haberetur fides. Is autem a Prorege per Scotiam universam, (2) ut de delictis eorum, qui vulgus oppressum prope servorum tenebant loco, (3) inquireret, hac sibi maxime ratione paravit fidem. Primum, quæ essent in singulis regionibus aut novæ discordiæ, aut veteres inimicitia ostendebat. Quæ factiones item, & qui principes eorum essent: & hæc quidem satis vere (ut quæ omnibus nota forent) narrabantur.

(1) The duchy of Albany, especially the earldom of March, lordships of Dunbar and Annandale, &c. For his father had been forfeited by king James the 3d. lib. 12. capp. 49, 50.

(2) Ad eam perlustrandam missus, or some such words understood. Cic. Lucull: à Chryippo nunquam—there is an ellipse of movet or the like.

(3) M S. inquireret.

In Humium. vero prout occasio se dabat, qui de ejus impotentia quere-
rentur, excitabat : & partim veris, partim confictis criminibus aures
adversus omnem purgationem occludebat. Cæterum toto fere regno
perlustrato, cum explicasset diserte singularum inter se familiarum
cognationes, affinitates, & fœdera, persuasissetque neminem honesti-
ore loco natum, quantumvis sceleratum sine multorum offensione
posse opprimi : neque id tam ob inimicitias, & propinquorum
conspiraciones, quàm quòd delictorum pœna. ad paucos, exemplum
ad innumeros pertineret, quos ex inimicis culpæ similitudo, & par
metus pœnæ plerunque redderet amicos. In tantas autem, & tam
late sparsas factiones, viribus domesticis non posse animadverti. Ro-
gandum esse Regem Gallorum, ut majores copias ad hanc frangendam
contumaciam mitteret. . Eam quoque rem non magis ex usu terræ
Scoticæ, quam rei Gallicæ esse. Interim vero factionum capita aut
deprimenda, aut (si fieri possêt) esse tollenda : idque ea prudentia, ne
plures sese peti opinentur. Capita vero in præsentia tria præcipua es-
se. Eorum Arcibaldum Duglassium in flagrantissima apud vulgus
gratia esse. Ob multa enim majorum merita erga rem Scoticam no-
men ejus gentis maxime esse populare. Præterea & juventæ flore, &
Anglica affinitate subnixum majores privato spiritus gerere. Humi-
um vero sua potentia gravem, ac longinquitate temporis confirmatum.
magis esse formidabilem. Ibi non contentus, quæ (1) adversus Pro-
regis patrem, & patrum facta ab Humiis essent invidiosè commemo-
rare, quorum omnium cum Heburni essent participes, tamen invidiam
in solos Humios conferebat : & cessatio in prælio proximo adversus
Anglos, & rumores invidiosi de morte Regis magna cum asseveratio-
ne, & (2) Noramæ instauratio eo dissimulante sæpe repetuntur. For-
manus neque propinquus, aut generis claritate erat per se metuendus,
in quancunque tamen partem se inclinasset, magnam accessionem fac-
turus videbatur, cunctis regniopibus in unam domum congestis. Eum
enim posse vel præsentem partium inopiam pecunia sublevare, vel pol-
licitatione (quia omnia in ejus potestate tum essent) multos ad consi-
liorum communionem allicere.

III. De Formano levio rem Heburni auctoritatem reddebant nobiles.
inter eos inimicitia, nec ejus opes invidiosæ erant, quas magis gau-
debat largiendo profundere, quam apud se servare. Nec genus ul-
lum hominum æque muneribus colebat, ac Proregis comites Gallos :
nec tam ulli se factioni adjungere studebat, quam universos benevo-
lencia complecti. Cæterum altius in animum Proregis penetravit de
(3) præfecto limitum suspitio, quam ejus (4) ab Humio adversa voluntas,
& in congressibus vultus minus, quam antea familiaris quodam modo

(1) In the days of king James III. the Hepburns and Humes rising to great power, and linked together in affinity and friendship, fearing Alexander the duke of Albany, whose authority grew very fast in the bounds of East Louthian, and Mers where their power was most, and where they had taken into their hands and possession many things belonging to him, did once and again sow the seeds of jealousy between him and king James 3d, until they procured his overthrow, and there-

after the same men were the chief authors of cutting off king James 3d himself.

(2) Norham castle standeth close upon the border, and had been overthrown by king James 4th, lib. 13. cap. 32. and it may be presumed, that my lord Hume, whose lands lie over against it, might have hindered the repairing of it, if he had not favoured the English.

(3) Lord Hume, lib. 13. cap. 29.

(4) M. S. Aversus Humio vultus.

prodebat. Itaque post paucos menses Alexander Humius non pro sua spe a Prorege acceptus cœpit cum Regina, ejusque marito secretas coitiones facere : in quibus Humius fortunam publicam graviter deplorabat, quòd Rex in ea ætate, quæ sua mala intelligere non poterat, incidisset in manus hominis exulis in exilio nati, & educati : cujus pater prava ambitione regnum fratri majori præripere tentasset. Hic cum proximus hæres regni sit, quis non videat id tantum eum spectare, ut ordinatis pro arbitrio rebus aliis, puerum innoxium e medio tollat, ac regnum in se transferat : & quod pater ejus impie meditatus fuerat, ipse per summum scelus perficiat ? unam esse periculi vitandi rationem, si Regina cum filio in Angliam discedat, sese, suaque omnia fratris fidei committat.

IV. Hæc ad Proregem delata cum facile credita essent, homo natura acerrimus, & qui in rebus conficiendis celeritate summa uteretur, præsentibus tantum copiis fretus, eorum conatus prævenit. Arcem Sterlini, & cum ea Reginam in potestatem suam redegit. Regi sacramentum palam dixit. Submota Regina, & Duglassius ex procerum decreto præter Joannem Arskinum arcis præfectum, tres (1) supremi ordinis viros summa fide, & integritate, qui Regis educationi præessent, adhibuit, ut sibi per vices succederent, addita etiam adversus vim, & fraudes custodia. Sub hæc Humius cum fratre Gulielmo in Angliam secessit. Duglassius cum uxore tantum morati, dum Henrici voluntatem scirent, eos consequuntur, atque apud Harbotillam in Northumbria subsistere jubentur, donec prolixius eis de sua voluntate significaret. Joannes interea graviter de eorum discessu commotus statim legatos in Angliam misit, qui se Henrico purgarent, nihil commissum cur aut Regina sibi ab eo metueret, aut alieniore erga eum esset animo : neque cæteris ejus fugæ comitibus quicquam a se factum, quo minus & patria libertate, suisque bonis frui possent. Hæc publicè ad Regem. Nec interea Humiis, & Duglassio per ipsorum amicos reditum suadere, fidem interponere, omnia liberalissimè polliceri desistit, donec eos in suam sententiam pertraxisset. Cæteris igitur domum revocatis, Regina tum maximè gravida, & instante partu ibi necessariò relicta, filiam Margaritam peperit, de qua suo loco nobis erit dicendum : cum autem itineris laborem pati posse visa est, supellectile Regia, & comitatu ab aula ad eam missa, Londinum est profecta : ibique ab Henrico fratre, & Maria sorore (quæ defuncto marito Ludovico Franco non ita pridem ad suos redierat) honorificè, & amanter est recepta.

V. Nec suspitiones tamen in Scotia jamdudum ortæ, aut Regina discessu, aut comitum ejus reditu magnoperè fuerunt levatæ. Nam Galvinus Duglassius Comitis Angusiæ patruus, & (2) Patricius Panitarius, qui superiori Regi fuerat ab epistolis, & Joannes Drumundus, sive Drumenius suæ familiæ princeps, alius alio fuerunt relegati. Alexander autem Humius in jus ad conventum publicum duodecimo die mensis Julii, anni 1516 vocatus, cum non paruisset damnatus, bonaque ejus fisco adjudicata. Ille ea (ut rebatur) contumelia ferocior factus, ut metu metum discuteret, vel immisis latronibus, vel excur-

(1) Earl Marshal, lords Borthwick and Ruthven.

(2) He was a favourer of the earl of Angus, and imprisoned for his cause :

the lord Drummond's father's sister was the earl of Angus's mother ; he was imprisoned for striking Lyon king at arms.

rere permittis, vicinos magnis calamitatibus affecit. Adversus hos conatus decem equitum, peditumque millia Proregi decreta, ut eum aut caperet, aut regno pelleret. Sed antequam ad manus veniretur, Humius amicorum suavis in Proregis fidem se dedit: ac Edimburgum ductus Comiti Araniæ Jacobo Hamiltonio suæ sororis marito datus est custodiendus, pœna perduellionis denunciata, si eum dimitteret. Sed ea res præter omnium expectationem cessit. Nam Humius Hamiltonio persuasit, ut secum una discederet, & facta conjuratione rerum administrationem ipse susciperet, ut qui proximus post superioris Regis liberos esset hæres, nempe e Jacobi tertiæ sorore genitus: æquiusque esse, ut ille proximum a Rege locum teneret, quam Ioannes e fratre quidem, sed exule natus, & cætera plane peregrinus: cum quo ne linguæ quidem commercium esset. Hæc Prorex cum rescisset, ad Hamiltonum arcem diruendam profectus admotis machinis intra biduum eam deditioe recepit. Humius interea factis e Marcia excursionibus, vicinisque regionibus spoliatis, Dumbari oppidi magnam partem ferro, flammaque vastavit. Hæc fere eo anno gesta sunt.

VI. Veris initio accessit ad factionem rebellantium Ioannes Stuartus Levinæ Comes ex Hamiltonii sorore genitus, ingensque manus amicorum, & clientium ejus. Hi capta arce Glasguensi, una cum Hamiltonio Proregis adventum ibi præstolantur. Prorex consilio procerum suarum partium Edimburgi habito, subitarium confecit exercitum, ac hostibus non expectare ausis Glasguam ingreditur: arcemque recipit. In unum Bombardarium Gallum tanquam desertorem est animadversum. Cæteris, deprecante Formano tum pacis interprete, venia est data. Comes Levinæ post paucos dies in gratiam est receptus: ac ex eo die summa fide, & observantia semper erga Proregem est usus. Nec adeo diu post, primum Hamiltonius, ac non multo posterius Humius in aulam redierunt. Eis quoque præteritorum gratia facta: sed Humio, quia sæpius rebellaverat, ægrius venia impetrata: lege etiam adjuncta, si quid post id tempus offenderet, veterum quoque facinorum memoriam renovatum iri.

VII. Ita pace undique stabilita Prorex ad Falcolandiam secessit. Illic cum se menses aliquot continuisset, magnis suspitionibus adversus Humium coortis, inde Edimburgum rediit. Conventu Procerum ad octavam Calendas Octobris habito, Humium magnis pollicitationibus in aulam protrahere per amicos est conatus. Verum dissuadentibus pluribus, aut si ipsi decretum esset eò proficisci, ut Gulielmum fratrem (cui ob fortitudinem & munificentiam prope major, quam ipsi erat auctoritas) domi relinqueret consulentibus. Proregem enim fratre incolumi nihil durius in ipsum consulturum. Ille tamen velut fatali necessitate præceps raptus spretis amicorum admonitionibus cum fratre Gulielmo, & Andrea Caro Farnhestio in aulam venit: ac statim diversi in custodias dati ex consilii sententia, paucos post dies ad causam patrio more dicendam producti. Nec ullum tamen novum facinus objectum. Acculavit princeps Iacobus Moraviæ Comes de cæde patris, quem compertum erat multorum testimoniis, prælio vivum excessisse. Sed cum hoc crimen acriter objectum parum perspicuis argumentis confirmaretur, tandem ad privata facinora recursum, & renovata superiorum motuum civilium memoria, quorum omnium aut auctor, aut particeps Alexander fuisset. Opera etiam ad Fluidonem parum fideliter navata, crimini datur. De iudicium sententia Humii damnati, Alexander quinto Idus Octobres, frater postridie capite lue-

runt. Duorum fratrum capita publice in loco maximè conspicuo ad terrorem fixa, bona publicata.

VIII. Hic finis fuit (1) Alexandri Humii omnium sui temporis Scottorum potentissimi : qui quanquam in vita multorum odia, & æmulationem adversum se inflammaverat, tamen ejus mors invidia senescente multorum sermonibus varie celebrata fuit : eoque potissimum, quòd nullo novo crimine, sed Ioannis Heburni Cœnobiarchæ calumniis concidisse credebatur. Homo enim factiosus, & vindictæ avidus implacabili odio adversus Humium arserat, quòd ejus unius opera Archiepiscopatu Fani Andreæ exclusus fuisset. Ideoque odium vetus in tempus recondens Proregi jamdudum ob suspitiones Humiis infenso durioris consilii auctor fuisse existimatus, ostenso quantum Regi, & universæ rei Scoticæ periculum immineret, si discedens ipse in Galliam tam acrem inimicum incolumem relinqueret. Quid enim eo absente aufurus non esset, qui præsentis auctoritatem toties contempnisset ? ejus hominis contumaciam, quæ nec præmiis, nec honoribus, nec venia toties oblata leniri posset, ferro frangendam, si rem Scoticam salvam esse velit. Hæc, atque hujuscemodi cum per speciem consulendi salutis communi in animum sua sponte ægrum paulatim irreperent, plus putant ad mortem Humiorum, quam crimina valuisse. Extinctis fratribus Humiis Andreas Carus impetrata unius noctis mora, ut de animæ salute cogitaret, per amicos, ac maxime per Gallum, apud quem asservabatur, non sine pecuniæ repræsentatæ suspitione supplicium effugit. Alexandro tres fratres erant superstites, qui omnes variis casibus per ea tempora consistati fuerunt. Georgius ob cædem exul in Angliâ apud hospites latebat. Ioannes Jedburgi Abbas ultra Taum relegatus erat. David natu minimus, qui erat Coldingamiæ Prior, biennio fere post cædem fratrum ab (2) Iacobo Heburno fororis marito per speciem colloquii evocatus, & in paratas insidias præcipitatus interiit, magna hominum commiseratione, quòd adolescens innoxius, ac summa indole tam turpiter, a quo minime debuit, proditus esset. Cum hoc pacto pœna totam Humii domum pervagata fuisset, vertit invidia in eorum inimicos, ac potissimum in Ioannem Heburnum tam acerbum ultionis injustæ exactorem. Ex unius autem familiæ tam potentis calamitate cæteris metus injectus res ad tempus tranquillores fecit.

IX. Decembri proximo, Prorex Regem Sterlino Edimburgum traduxit : & a proceribus Scotis veniam redeundi in Galliam petiit. Ejus postulationi prope cunctis refragantibus, aliquot menses remansit :

(1) He died leaving one only daughter, heir general of his unentailed lands, purchased by marriage, as the lordships of Dungleas and Landells, the barony of Samuelston, &c. Thereafter the Humes sent her into England to be brought up out of the way secretly, intending to marry her in England and keep the lands entire with the house of Hume ; but (notwithstanding she stayed there till she was 20 years of age, and a great portion promised to her) no man asked her in marriage : therefore the Humes, to make men believe that she was dead, made a shew of bringing her corpse out of England and burying her in Dungleas ; but neverthe-

less she returned home the next year thereafter : yet her father's sister Elizabeth Hume countess of Arran (lest she should pull the best feathers from the wings of the lord Hume's houie) persuaded her to accept of the lands of Samuelston and quit all the rest ; and married her upon John Hamilton, a bastard son to her husband the earl of Arran : of him came the Hamiltons of Samuelston, long since decayed. Her grandmother Nicholas Car, lady Hume and Samuelston lived 1525. To the lord Alexander succeeded his brother George 3. lord Hume.

(2) Commonly called master of Halls.

æ præcipiti jam vere sese, si major aliquis motus, qui præsentiam ipsius repositæ, oriretur, rediturum pollicitus naves conscendit, relictis qui summæ rei præsent Angusæ, Araniæ, Argatheliæ, Huntileæ Comitibus, Archiepiscopis Fani Andree, & Glasceæ: quibus adjunctus est (1) Antonius Darsius Gallus, qui Dumbaro præerat: cui mandaverat etiam, ut de rebus omnibus certiosem se faceret. Ne qua vero ex ambitione discordia inter homines claros in pari potestate constitutos oriretur, suas singulis regiones attribuit. Gallo, cæteris non gravate concedentibus, princeps inter eos locus est datus, ac Marcia, & Lothiana, cui præesset. Cæteræ pro cujusque commoditate provinciæ distributæ. Interea Regina post annum fere quam in Angliam venerat, extremo mense Maio in Scotiam rediit, ac Bervico per maritum est deducta. Verum (2) nequaquam pari atque antea concordia vixerunt.

X. Prorex quanquam discedens, ne motuum semina se absente suppullarent, nobilissimarum familiarum aut principes ipsos, aut eorum filios, propinquosve per speciem honoris obfides secum duxisset, multosque in diversa loca relegatos in libera custodia reliquisset, arcibus Dumbaro, Britannoduno, & Garviæ custodes Gallos imposuisset, tamen e re parva, & unde minime metus erat, tumultus origo suborta est. Antonius Darsius in suo magistratu magnum æquitatis, & prudentiæ specimen, ac maxime in compescendis atrociniis exhibuerat. Primum in ejus provincia motum fecit, qui ad bellum spectaret Guilielmus Cocburnus Comarchi Lanctonii patruus: qui curatoribus pupilli exclusis, arcem Lanctoniam tenebat, fretus maxime potentia Davidis Humii Vederburnii, cujus sororem Cocburnus in matrimonio habebat. Eò cum Gallus satis firmo comitatu venisset, arcemque, qui intus erant, dedere recusarent, cum raris equitibus expeditis adequitans David Humius Alexandri sui propinqui cædem nefariam exprobrabat. Gallus partim suis diffusus, partim equo perniciosissimo, cui infidebat. confusus, se Dumbarum versus in fugam conjecit. Ibi lapsu equi impeditum inimici affecuti eum trucidarunt: caputque abscisum supra Humium arcem loco conspicuo affixerunt. Incidit ea cædes in 12. Calendas Octobris, anni 1517. Cæteri gubernatores congressi, cum ex hoc initio majorem motum formidarent, Comitem Araniæ principem rectorem delegerunt. Georgium Duglassium Angusiani Comitum fratrem cædis nuper factæ suspectum in Garviam custodiendum dederunt: atque in Galliam ad Proregem miserunt, qui eum in Scotiam quamprimum revocarent.

XI. Sub idem ferè tempus semina discordiarum jacta sunt inter Comitem Angusæ, & Andream Carum Farnhestium ob (3) jurisdictionem agri quidem Comitis, sed in quo (4) jus conventuum habendorum Andreas sibi esse affirmaret. (5) Reliqua Carorum familia Comiti, Andree vero Hamiltonii favebant, magis ob Duglassii odium, quam quòd certum jus esse Caro arbitrarentur. Igitur cum sub diem conventus in majoris, quàm pro re, de qua contendebatur, aleam certaminis sese utrique pararent, (6) Ioannes Somervallius Du-

(1) Commonly called monsieur de la Batie.

(2) He had begotten a child upon a gentlewoman in her absence; for which thereafter she divorced from him anno 1525, and married Harry Stewart brother to the lord Ochiltree, whom she procur-

ed to be made lord Methven.

(3) The baillery of Jedburgh forest.

(4) He alledged he was heretable bailie thereof.

(5) The Carrs of Cefsoord, &c.

(6) Laird of Camnethan: he married the earl of Angus's sister.

glastianæ factionis juvenis nobilis, & magni animi (1) Iacobum Araniæ Comitum filium: nothum in itinere aggressus quinque comitum ejus occidit: reliquos fugavit: supra triginta equos cepit.

XII. Cum Edimburgum conventus esset indictus in tertium calendas Maias, anni millesimi quingentesimi vigesimi: Hamiltonique dicerent, se (2) Archibaldo Duglassio præfecto non satis in ea urbe tutos futuros, ille ne in mora publicis negotiis esset, sub finem mensis Martii se magistratu sponte abdicavit. Suffectus ei indidem civis Robertus Loganus. Scotorum occidentalium proceres, qui frequentes convenerant, in ædes Iacobi Betonii Cancellarii convocati consilium in eunt de Comite Angustia comprehendendo. Ejus enim opes nimias, & publice formidolosas causabantur, neque illo libero quicquam libere decerni posse. Occasio quoque videbatur eorum cupiditati subservire, quod propinquis nondum coactis ipse, cum paucis clientium facile posset opprimi, antequam amicorum auxilia coirent. Id ille cum agitari sensit, patrum suum Galvinum Caledoniorum Episcopum ad eos misit, qui animos eorum nulla provocatos injuria leniret: peteretque ut sine armis, & vi disceptaretur. Si quid de se queri jure vellent, se paratum ex æquo & bono satisfacere. Sed oratio habebatur apud homines numero feroces, & viribus fretos, & ultionis cupidos. Itaque Galvinus cum nihil æqui impetraret, declarata Angustia inimicorum superbia familiam suam Comitem sequi jussit. Ipse ut sacerdos, & invalidus ætate in hospitium secessit. Alii id ab eo factum interpretabantur, ut (3) Cancellario intempestivam ostentationem exprobraret: qui cum maxime pacis auctor esse debuisset, velut seditionis fax volitaret armatus. Duglassius spe concordia abscissa suos adhortatus, ut cum laude potius morerentur, quam per ignaviam se abderent in hospitia, unde paulo post ad supplicium protraherentur. Nam inimicorum opera jam portas, omnesque aditus præclusos. Omnibus, qui aderant assentientibus, armatus cum suis latissimum oppidi vicum occupat. Erant autem ei comites circiter octoginta, sed omnes viri fortes, & virtutis expertæ: hi pro loci ratione divisi hostes per angiportuum angustias pluribus simul locis prodeuntes exceperunt, & primis interemptis reliquos ruinæ modo per prona retro compulerunt. Comes Araniæ Dux multitudinis cum Iacobo filio vadum nactus, per lacum septentrionalem evasit: reliqui fere per diversam urbis partem ad Dominicanos profugerunt. Hæc dum ingenti cum tumultu per totam urbem geruntur, Gulielmus Angustii frater cum magna clientium manu ingreditur. Ea multitudine Duglassius fretus, licet multiplex hostium numerus in urbe esset, per tubicinem tamen edicit, ne quis in publico præter suos amicos, & clientes armatus appareret. Cæteris petentibus, ut sine injuria discedere liceret facile permissum. Abierunt autem uno agmine præter eos, qui fugam præceperant equites plus minus octingenti majore cum ignominia, quam damno. Ceciderant enim non amplius septuaginta duobus: sed in his viri illustres (4) Comitis Araniæ frater, & Eglingtonii filius. Hæc gesta fuerunt pridie Calendas Maii, anno millesimo quingentesimo vicesimo. Hanc contumeliam ut ulciscerentur, Hamiltonii Cellam Marnoci (ea

(1) Sir James Hamilton of Finnart, author of the house of Avendale, of whom much is spoken hereafter.

laird of Kilspindie.

(3) James Beton bishop of St. Andrews.

(2) Uncle to the earl of Angus, first

(4) Sir Patrick Hamilton, a worthy and valiant champion.

Cunigamiæ arx est) obsederunt. Eam tenebat (1) Robertus Bodius Duglassianorum cliens. Sed illinc brevi re infecta recessum. Proximo anno Duglassius ad 13 calendas Augusti assumptis Humilis exilibus venit Edimburgum, atque Alexandri, & Gulielmi Humiorum capita e publico, ubi affixa erant, detraxit.

XIII. Hoc totum fere quinquennium a Proregis discessu usque ad ejus reditum, tumultuose actum: nec cædibus, & rapinis usquam temperatum. Rediit autem ad tertium calendas Novembris, anni millesimi quingentesimi vicesimi primi. Ut motus per absentiam suam coortos facilius sedaret, statuit Duglassiorum imminuere potentiam. Angeliæ Comitem familiæ clarissimæ principem in Galliam relegavit. Ejus patrum Episcopum Caledoniorum Romam per Pontificem evocandum, ad causam dicendam curavit. Is proximo anno dum Romam proficiscitur, Londini peste correptus obiit, magno suæ virtutis apud bonos desiderio relicto. Præter enim natalium splendorem, & corporis dignitatem, erant in eo multæ, ut illis temporibus literæ, summa temperantia & singularis animi moderatio, atque in rebus turbulentis inter adversas factiones perpetua fides, & auctoritas. Reliquit & ingenii & doctrinæ non vulgaria (2) monumenta sermone patrio conscripta.

XIV. Proximo post reditum Proregis anno conventu ordinum habito, exercitus ad Edimburgum statim die adesse iussus, satis frequens convenit: qui cum in campis Roselino proximis castra posuisset omnibus incertis quo ducerentur, per præcones denunciatum est, ut Annandiam versus pergerent, gravi pœna in (3) abnuentes proposita. Ad Solvæum Scotiæ limitem, satis quidem obedienter a cæteris est ventum. Unus (4) Alexander Gordonius, & qui eum sequebantur ad tria ferme millia longius ab Anglia subsisterent. Id cum Proregi esset nunciatum, postridie retro ad eum venit, & ad sua castra perduxit. Ibi convocatis proceribus cum plurimis & gravissimis rationibus ostendisset, cur eam potissimum partem Angliæ aggredi statuisset, magna pars nobilitatis maxime auctore Gordonio, qui cæteros opibus, & ætate anteibat, ingredi omnino Angliam renuerunt, sive prava erga Proregem invidia, sive (quod maxime præ se ferebant) quia tum rei Scotiæ id expedire putabant. Causæ jactabantur in speciem, vulgo non ingrata. Nam si ea opera Gallis navaretur, ne Anglus in eos totis viribus incumberet, satis ad id videri bellum ostentare. Sin rerum domesticarum ratio habeatur, statu publico domi turbato, ac Rege adhuc puero suas existimare partes fines veteres tueri, & regnum incolume servare. Sin porro ire pergerent, (5) fortuitarum etiam offensionum ipsis culpam esse subeundam: ac rei male gestæ rationem intra paucos annos esse reddendam. Postremo si maxime veillent, & commune periculum adversus hostem negligere, & suarum domi rationum oblivisci, se tamen vereri, ne in hostico Scoti imperio satis audientes forent: ac maximopere cavendum, ne vel æmulatione, vel invidia, vel recentibus adhuc odiis ignominia accipiatur.

XV. Prorex, qui adversando se nihil acturum videbat, consensit.

(1) Son to Robert or rather Alexander Boid, mentioned lib. 12. cap. 21. father to Robert Boid mentioned lib. 15. cap. 19. first restored lord Boid.

(2) Virgil's Æneid translated into Scottish metre and many other.

(3) MS. abeuntes.

(4) Earl of Huntly.

(5) Not only for enterprising such a war without a warrant from the estates, but also for such mischances as might befall in this war.

Ne tamen nihil tanto conatu ducto ad Solvæum exercitu actum videretur, per hominem idoneum, qui in Anglia negotiari consueverat, (1) Dacrium Anglici limitis præfectum admonendum curat, posse aliquid transigi, si ad colloquium veniretur. Ille, ut cui omnia imparata erant, (neque enim Scotos aut omnino, aut saltem per eum limitem irrupturos expectaverat) libenter id audivit, & misso caduceatore obtinuit, ut fide publica venire in castra posset. Postridie viginti equitibus, in quibus maxime insignes Thomas Dacrius, & Thomas Musgravus erant, comitatus ad tentorium ducis venit, ac cæteris submotis soli cum singulis interpretibus sunt congressi. Igitur cum & Dacrius rebus imparatis deprehensus a quietis consiliis non abhorreret, & Prorex invito exercitu rem gerere non posset, pactis induciis, & spe pacis injecta discessum. Scotorum, qui rebus gerendis maxime fuerant impedimento, ut culpam a se averterent, sparserunt rumores ob pacem obtinendam Proregi ab Dacrio pecuniam partim repræsentatam, partim promissam, ac nunquam solutam. Atque in vulgus his profeminatis rumoribus colloquium infamare sunt conati.

XVI. Prorex cum octavo calendas Novembris discederet in Galliam, pollicitus est se ante calendas Augusti rediturum. Eum diem cum obire non posset, quod magnam Anglorum classem ad se excipiendum ornatam sciret, proximo mense Junio quingentos pedites Gallos præmisit: qui spe reditus propinqui interea Scotos confirmarent. Hi nusquam toto itinere hoste viso prope Maiam insulam in æstuario Forthæ sitam, in Anglicas naves freti angustias obsidentes inciderunt. Ac magno edito prælio Galli in hostium naves ingressi, suum quidem Navarchum amiserunt. Eo cæso cum neque focii navales peditum ducibus parerent, nec milites, quippe rei nauticæ ignari, nautis imperare scirent, ingenti Anglorum cæde facta, vix in suas naves cogi potuerunt.

XVII. Per Scoti Proregis absentiam Thomas Hauartus Surriæ Comes ab Anglo immisus, ac Scotos inter se discordes sine summo magistratu, sine certo imperio nactus cum decem millibus mercenariorum, ac amplis auxiliis Marciam, & Tevotiam pervagatus, utriusque provinciæ arces cum maximo potentiorum, nec levioie plebis (quæ adversus subitas incursiones hæc habebant propugnacula, in quibus se, suaque servare soliti erant) damno (2). Et Scotia tum ita intestinis laborabat seditionibus, ut vicinorum calamitates nemo ad se pertinere existimaret. Angli per aliquot menses qua libuit sine prælio grassati cum solvissent exercitum, Scoti finitimi, ut aliqua ex parte accepta damna ulciscerentur, cum assiduis incursionibus è Northumbria prædas agerent, missus iterum adversus eos Hauartus Jedburgum oppidum effi (ut mos fert Scotorum) immunitum magno cum labore, nec sine furorum vulneribus cepit. Dum hæc in Tevotia geruntur, tantus, incertum qua de causa, eques Anglorum terror de nocte invasit, ut prope quingenti abruptis vinculis in castra illati obvios dejecerint, quosdam obriverint, ac inde velut furentes egressi, & per agros dispersi passim prædæ Scotis fuerint. Trepidatio ingens in castris, atque ad arma clamatum: neque ante lucem potuit tumultus sedari. Eo, quod consecutum est, triduo nulla re præterea gesta, Anglorum exercitus est dimissus.

(1) The lord Dacres.

the sentence following.

(2) Here cepit is to be supplied from

XVIII. Dux Albinus cum omnes portus Gallici litoris obsessos ab Anglis, qui reditum ejus in Scotiam observare jussi erant, sciret, quibus impar viribus erat, arte statuit eludere: classē suam nullum in unum locum contraxit, sed per varios portus ita sparsam tenebat, ut nullam bellici apparatus speciem præferret, milites in locis mediterraneis ita collocarat, ut nihil minus, quam de navigando cogitare videretur. Anglicæ classis præfectus, qui ad eum excipiendum usque ad Idus Augusti frustra toto mari volitaverat, per exploratores certior factus neque classē, neque exercitum toto litore Gallico parari, ratus eum nihil ante ver proximum moturum naves subduxit. Dux Albinus hostium discessu cognito repente quinquaginta navium classē contracta, ac tribus millibus peditum, centumque cataphraclis impositis post æquinoctium autumnī e Gallia solvit: ac octavo calendis Octobris Araniam insulam tenuit: eodem forte die, quo Jedburgum ab Anglis est crematum.

XIX. Ostendimus, quam miserabilis ætate superiore fuerit rerum Scoticarum status, proceribus inter se dissidentibus, Anglo proxima sibi omni belli clade devastante, ac mari obsesso, spe omni externi auxilii sublata. Hostis autem consilium eò spectabat, ut feroces Scotorum animos malis fractos ad paciscendum secum cogeret. Nec segnius etiam Scoti factionis Gallis adversæ laborabant, ut perpetuum cum Anglo fœdus iniretur, Regina principe. Nam cum Humius morte sublatus, Duglassius relegatus esset, cæterique magis idonei comites, quam ad res suscipiendas duces haberentur, quicumque alieno adversus Gallos erant animo, se ad Reginam applicarant. Illa pariter ut fratri gratificaretur, & imperii vim ad se traheret, dissimulata cupiditate privata hortabatur, ut filium jam prope puberem e peregrinorum manibus, & se ab externo jugo liberarent. Prospiciebat etiam Regina adversus maritum, quem jamdudum cœperat odisse, præsidia. Anglus etiam frequentibus ad proceres Scotorum literis, & pollicitationibus consilium sororis promovebat. Per se enim non stetisse, quo minus æterna inter vicina regna esset amicitia. Idque se cum alias, tum nunc maxime cupere nullo rerum suarum respectu, sed ut omnes intelligerent se sororis filium amplecti, tueri, & quibus posset commodis amplificare velle. Quòd si Scoti in animum inducerent, soluto cum Gallis fœdere, sese Anglis conjungere, brevi cognituros, quàm nec ambitioni, nec potentia, sed uni concordia studeret, Maria filia unica Jacobo collocata: quo matrimonio non Scoti Anglorum, sed Angli Scotorum imperio accederent. Odia non minora inter alias gentes intercessisse, quæ & affinitatibus, & rerum necessariorum commercis, & mutuis beneficiis extincta, & prorsus abolita fuerint. Commemorantur ab aliis commoda, & incommoda, quæ ex utraque amicitia redundare possent. Alteram esse gentem in eadem terra natam, sub eodem cœli tractu educatam, lingua, moribus, legibus, institutis, vultu, colore, lineamentis corporis adeo similem, ut magis una, quam diversæ nationes videantur. Alteram non magis cœlo, & solo, quam omni vitæ cultu differentem. Præterea quæ nec magnum, si hostis esset detrimentum, Scotis posset afferre, nec si esset amica, emolumentum. Anglum in propinquo, Gallica auxilia longinqua esse. Iter unum per mare, quod & ab hostibus occludi, & tempestatibus impediri posset. Considerarent itaque, quàm ad momenta rerum gerendarum esset incommodum, & ad salutem tuendam intutum, spem omnem salutis a vento suspensam habere: & in elementi inconstantissimi

arbitrio sui status incolumitatem collocare. Quantum auxilii in amicis absentibus adversus præsentia pericula esset, si unquam alias, certe hac ipsa ætate non modo intelligi, sed oculis spectari potuisse, cum Anglus hinc nos ab amicis desertos ferret, ageret : totisque viribus in perniciem nostram incumberet, illinc auxilia sæpe promissa, ac diu sperata teneret classibus suis obsessa.

XX. Hæc cum pro fœdere Anglico disputarentur, ac non pauci in eam sententiam ituri essent, multi contra disserebant. Erant enim in eo conventu plærique Gallicis largitionibus præoccupati, nonnulli etiam, qui quòd e publicis detrimentis sua comparabant emolumenta, omnino a pace abhorrebant. Nec deerant, quibus Angli in pollicendo facilitas esset suspecta, præsertim cum res Anglica tum potissimum penderet ex arbitrio Thomæ Volsæi Cardinalis viri pravi, & ambitiosi, & qui consilia omnia ad suam privatim auctoritatem, & dignitatem ampliandam referret : ideoque ea ad omnem fortunæ statum accommodaret. Hi tum omnes diversis rationibus adducti, sed pari studio tamen Gallicum fœdus tuebantur : negabantque repentinam illam hostis liberalitatem esse gratuitam. Nec nunc primum Anglos illis artibus ad incautos homines decipiendos uti. Eduardum primum juratum, & omnibus legum vinculis constrictum ad litem dirimendam arbitrum electum, sese per summam injuriam Regem Scotorum creasse. Nuper etiam Eduardum quartum Cæciliam filiam Jacobi tertii filio despondisse. Cùm autem puella nubendo maturuisset, nuptias prope paratas occasione belli ex nostris domesticis dissidiis arrepta, dissolvissse. Neque nunc aliud Anglum quærere, quàm ut injecta spe vana dominatus, nos in veram servitutem rapiat, ac destitutos externis auxiliis toto virium suarum molimine incautos opprimat. Nec illud quidem, in quo exultat eorum oratio, verum tutiorem esse propinquam, quam longinquam amicitiam : dissensionum enim causas inter vicinos nunquam defuturas. Quas sæpenumero casus gignat, & potentiores non raro levi occasione oblata serant. Concordiæ leges, qui superior in armorum erit certamine, pro suo arbitrio præscribet. Neque unquam inter finitima regna tam sanctum fuisse amicitiae vinculum, quod non vel oblatiis occasionibus, vel quæsitis causis sæpissime violaretur. Neque sperandum Anglos nunc magis à nobis violandis temperaturos, quam (1) a tot sui sanguinis Regibus abstinerint. Fœderum enim sanctitas, & jurisjurandi religio, & pactorum, & conventorum fides inter bonos firmissima sunt vincula, inter malos oblata commoditate ad fallendum retia. Hæc autem commoditas in finium propinquitate, & linguæ commercio, & vitæ cultu non dissimili vel maxime sita est. Quòd si hæc omnia longe secus haberent, duo tamen nobis providenda sunt, alterum, ne veteres amicos sæpe de nobis bene meritos inauditos rejiciamus : alterum, ne frustra altercando tempus hic teramus, ea præsertim de re, de qua nihil nisi in omnium ordinum conventu constitui potest. Hoc maxime pacto Gallicæ factionis homines tenuerunt, ne quicquam ante certos de Gallorum auxiliis nuncios decerneretur.

(1) For William the conqueror, William Rufus, Henry the first, king Stephen, Henry 2. Richard 1. king John, Henry 3. Henry 4. Edward 4. Henry 7. were infested with civil wars and rebellions. Edward 2. Richard 2. Henry 6. Edward 5. and Richard 3. were killed by

their subjects or emulators, so that of the catalogue of all the English monarchs, only Edward 1. Edward 3. and Henry 5. (altho' they found some treasonable plots and conspiracies against them, yet) enjoyed peace at home by having great wars abroad. XXI.

XXI. Adventus Proregis divulgatus amicos magna læticia affectit, dubios confirmavit, & multos ad fœdus Anglicum proclives retinuit. Ille apparatu belli adverſo flumine Glotta Glaſcuam miſſo recenſuit ibi exercitum, ac præmiſſo edicto, ut nobilitas Edimburgi præſto eſſet, luculenta oratione apud eos habita, laudat eorum conſtantiam in antiquo fœdere conſervando, & adverſus Anglorum perfidioſas pollicitationes providentiam. Multa magnificè commemorat de Franciſci Regis erga Scotorum gentem animo, ſtudio, & liberalitate. Hortatur, ut ſimulatibus depoſitis, dum externa adſunt auxilia, acceptas ulcifcantur injurias, & inſigni damno inſolentiam hoſtis reprimant.

XXII. Per hos dies reſecto milite, & Scotorum copiis adjunctis ad limitem pervenit ad undecimum calendas Novembris. Sed cum jam Angliam ingreſſurus ponte ligneo, qui eſt ad Mulroſſiam, copiarum partem majorem traduxiſſet, Scotis eadem cauſantibus, quæ ſuperiore expeditione ad Solvæum prætenderant, ac Angliam ingredi renuentibus, tranſgreſſos amnem eadem via reduxit : atque paulo infra ad ſiniſtram Tuedæ ripam poſitis caſtris Vercam arcem ad dextram ex adverſo ſitam oppugnare eſt aggreſſus. Equites interea trans amnem miſſi aditus omnes obſidebant, ne qua incluſis auxilia intromitterentur, vicinum agrum ferro flammaque vaſtabant. Arcis hæc forma eſt. Turris munitiſſima in intima area in magnam aſſurgit altitudinem : eam duplex murus ambit : exterior latum amplexus ſpatium, in quod belli tempore ruſtici ſolebant confugere, ac pecora, fruſtusque agrorum conferre. Interior multo anguſtior, ſed foſſis circumductis, & turribus excitatis munitior. Exteriorem ambitum cum Galli cæpiſſent per vim, Angli immiſſo in horrea, atque ſtramenta, quæ in eis erant, igne, flamma, fumoque eos exegerunt. Biduo deinde proximo interiore muro tormentis converberato, poſtquam ſatis facilis aditus patefactus videbatur, iterum Galli rem aggreſſi per ruinas quidem ſtrenue tranſcenderunt : ſed cum ex arce intima adhuc integra omni genere telorum ipſi ad omnes iſtus expoſiti peterentur, paucis ſuorum amiſſis, ejeſti ad exercitum trans flumen redierunt.

XXIII. Prorex cum & Scotorum animos a rebus gerendis videret averſos, & pro certo comperiſſet copias Anglorum numeroſiſſimas, nempe in quibus ipſi ſcribant quadraginta millia armatorum fuiſſe, ac præterea millia ſex ad Bervici oppidi propinqui cuſtodiam relicta, tertio Idus Novembris caſtra movit ad Cœnobium monacharum (Eccleſiam vocant) ad ſex ab eo, ubi confederat loco paſſuum millia. Inde de tertia vigilia Lauderam proſectus itinere nocturno propter ſubitum nivis caſum hominibus, & jumentis vehementer (1) afflictuſ. Eadem vis tempeſtatis effecit, ut Angli nulla re geſta ſoluto exercitu domos diſcederent. Hiemis reliquum prope quietum fuit. Adulto jam vere, Prorex in conventu nobilitatis cauſas explicavit, cur ſibi in Calliam redeundum eſſet. Verum ante calendas Septembris ſe rediturum pollicebatur. Ab eis viciffim petiit, ut interea Rex ſe Sterlini contineret : nec pacem, aut inducias ante ſuum reditum cum Anglis faceret : neque quicquam in adminiſtratione regni innovaret. Id cum ſanctè ei promiſſum fuiſſet, ad 13. calendas Junii cum ſuis e Scotia ſo v. t.

XXIV. Abſente Prorege cum omnes omnia non modo impune dicerent, ſed facerent, agerent, ferrent, raperent, Rex adhuc impubes

(1) Afflictuſ Gen.

matre, Comitibus Araniæ, Levinæ, Crafordiæ, compluribusque aliis supremi ordinis nobilibus auctoribus Sterlino Edimburgum venit ad quartum calendas Augusti. Primoribus in Regiam ad Sanctæ crucis coactis, de consilio eorum regni administrationem Rex suscepit: ac post die omnes novo sacramento in suum nomen adegit. Qui publicam functionem, aut procurationem habebant, universos juris usurpandi causa exauctoravit: ac paucis post diebus omnes in pristinum, unde dejecti erant, locum restituit. Magno procerum numero ad vicefimum Augusti diem convocato, ut imperium, quod ipse jam usurpaverat, Proregi abrogaret, cum splendida (ut moris est) pompa in publicum urbis prætorium processit. Fani Andrea, & Abredoniæ Episcopi, qui soli dissentiebant, & calendas Septembris expectandas censebant, in custodiam dati. Illi, ut suis se armis ulciscerentur, omnibus per suas jurisdictiones sacrorum usu interdicut. Verum post alterum fere mensem Rege placato, in pristinum gratiæ locum restituti fuerunt.

XXV. Circa idem fere tempus Arcibaldus Duglassius (quem in Galliam relegatum diximus) præmissis (1) Simone Pennango homine acri, & cui plurimum fidebat, egit cum Rege Anglorum, ut per ejus ditio- nem tuto redire domum liceret. Anglus, qui Ducis Albini hominis impigri auctoritatem imminui non moleste forebat, ac rerum Scotica- rum mutationem libens audiebat, Comitem advenientem benevole accepit, & liberaliter dimisit. Ejus autem reditus Scotorum animos varie affectit. Nam cum ad Reginæ, & Comitis Araniæ arbitrium ne- gotia publica gererentur, magna nobiliorum pars, cujus principes e- rant Ioannes Stuartus Levinæ, & Calenus Cambellus Argatheliæ Comites se ad nullam curæ publicæ partem recipi iniquo animo fe- rentes, cum ingenti gratulatione Duglassium recæperunt: ut cujus auxilio vel potentiam factionis adversæ ad se traducerent, vel certe fastum reprimerent. Contra, Regina, quæ (uti dictum est) animam a marito averterat, ejus adventu commota omnibus machinis eum op- pugnare instituit. Hamiltonius quoque ex residuo odio ei non modò infensus, sed etiam metuens, ne a Duglassio, quem secundo loco non fore contentum sciebat, in ordinem redigeretur, adversus eum velut pro dominatione retinenda totis viribus contendebat. Hi cum in ar- ce Edimburgensi se continerent, nec ignorarent multos procerum re- rum novarum esse cupidos, tamen & loco munitissimo, & Regis quamli- bet inermi auctoritate confisi, a vi sibi tuti videbantur. Pars adversa coacto majore nobilitatis numero, tres e suis eligunt Regis, & regni- custodes, Arcibaldum Duglassium Angusiæ, Ioannem Stuartum Levi- næ, & Calenum Cambellum Argatheliæ Comites. Hi celeritate sum- ma usi primum transmissis Fortha Iacobum Betonem summa prudentia- virum perspectis factionis opibus recusare non ausum sibi adjungunt. Inde Sterlinum profecti ministeriis, & procurationibus publicis ad suæ factionis homines translatis Edimburgum nullis præfidiis munitum si- ne vi ingrediuntur. Arcem levi aggere circumjecto obsident. Qui- intus erant, nulla re ad obsidionem tolerandam satis provisâ, & illam, & sese dedunt. Cæteris præter Regem dimissis, omne curæ publi- cæ pondus in tres, quos diximus, Comites transferunt, ea lege, ut singuli per ordinem quaternos menses apud Regem essent.

(1) There was, long time after this, called also Simon Pennango: this man a gentleman of his lineage living in Kyle, was captain of Tantallon.

XXVI. Sed ea societas nec fida, nec diuturna fuit. Duglassius primis mensibus ad aulam regendam adhibitus Regem in aedes Archiepiscopi Fani Andreæ induxit : & suppellectili ejus, & re familiari pro sua (nam ab eis jam defecerat) usus est. Et quod magis animum Regis sibi devinciret, omnibus voluptatum illecebris cum imbui permisit : nec tamen propositum tenuit ; ministris domesticis Regis ab adversa factione, cujus principes erant Regina, & Hamiltonius, corruptis. Prima animorum in aula alienatio fuit ob sacerdotiorum divisionem Duglassiis omnia ad se trahentibus. Georgio Crichtonio ad Episcopatum Caledoniæ translato, Cœnobium Sanctæ crucis suburbanum ab eo relictum Duglassius Gulielmo fratri donavit, qui Coldingamiam ad sex a Bervico millia passuum jam quintum annum a cæde Roberti Blacateri postremi Abbatis per vim tenuerat. Nam a Pontifice Romano id Cœnobium consentiente Ioanne Prorege accæperat Patricius Blacaterus Roberti frater Patruelis. (1) Is etiam litem intenderat Ioanni Humio familiari Comitis Angusiæ, & sororis filiæ marito de veteri Blacaterorum patrimonio universo. Igitur Patricius opibus Duglassianorum impar sua adversariis esse prædæ patiebatur. Sese vero procul ab regionibus eorum factioni obnoxiiis apud materni generis propinquos melioribus temporibus reservabat. Duglassiani etsi Patricium facile contemnebant, tamen cum rerum gubernaculum tenerent, ut maculam illam aliena violenter obtinendi elaberent, eum per amicos aliqua ratione placare contendunt. Cumque ille non alienum a concordia se ostenderet, ac multum de suo jure paratus esset remittere accepta fide publica per diploma missum a Duglassio cum Edimburgum cum paucis & inermibus veniret, non procul ab urbis porta a Ioanne Humio ex insidiis erumpente est interemptus. Ejus facinoris fama cum urbem pervassisset, multi conscensis equis, ut percussores comprehenderent, aliquot millia passuum secuti animadverso Georgium Duglassium Comitis fratrem in suo cœtu esse, ac multos præterea Duglassianos, & Humii propinquos, incerti quo animo illi existent, utrum ut caperent, an ut tuerentur, cædis auctores sequi ulterius desierunt. Adversè passim de Duglassio rumores ferebantur. Jam Calenus Cambellus se ab illo velut triumviratu subtraxerat : & (2) Levinianus etsi Regem sequebatur, Duglassiis tamen munera publica, & emolumenta ad se trahentibus, animi ab eis alienati multa indicia dabat. Verum illi opibus suis freti rumores, & indignationes aliorum parvi faciebant.

XXVII. Rex inter hæc etsi indulgentius, quam decebat, haberetur, ut ea licentia infirmus adhuc animus teneretur, tamen paulatim & eorum imperii pertæsus, & ministris domesticis partim vere, partim falso Duglassiorum acta vellicantibus, & dubia in pejus interpretantibus alienatus inter familiares, quibus audebat consilia secretoria credere, de

(1) The lairds of Blackader in the Mers, had been antiently of the surname of Blackader, and of that house Robert Blackader archbishop of Glasgow died 1500, and this other Robert Blackader had been abbot of Coldingham, and his cousin Patrick Blackader, brother to Robert Blackader of that ilk, archdeacon of Dumblane. Robert Blackader of that ilk, married Alison, sister to the earl of Angus, who had two daughters to him :

she in her widowhood married sir David Hume of Wedderburn, and her two daughters married John and Robert Humes, brothers of Wedderburn, who in right of their wives possessed the barony of Blackader, and the posterity of this John (the other failing) did long after. This Patrick Blackader, archdeacon of Dumblane, pretending to be heir male, was killed by the Humes.

(2) M S. Levinius.

se vendicando in libertatem occulte differebat. Unus e proceribus Ioannes Levinæ Comes erat, cui aperire intimas cogitationes non timeret: erat enim præter alias animi, & corporis virtutes ore probo, & naturali quadam suavitate morum ad homines conciliandos egregie compositus. Eo igitur in conscientiam assumpto, dum de tempore, loco, & ratione rei perficiendæ consultatur, Duglassius multis expeditionibus ad latrocinia coercenda, sed non magno successu factis, tandem circa finem Iulii Regem in Teviotiam ducere statuit, ejus præsentiam ad terrorem injiciendum aliquid profuturam ratus. Jedburgi conventu habito principes familiarum ex omni circa regione ad se vocatos Rex jubet suæ quæque gentis facinorosos, quorum nomina eis edidit, exhibere: quibus gnæviter parentibus, multi latronum duces supplicio affecti: multis in spem vitæ in melius mutandæ venia data. Ibi in lætitiâ solutis omnium animis, qui Regem Duglassiis eripere conabantur eis opportunum visum est, ut conatum perficerent: quod (1) Valterus Scotus, qui non longe a Jedburga habitabat, magnas in regionibus propinquis clientelas habebat. Rei gerendæ ratio sic inita erat, ut Valterus Regem dômum suam invitaret, ibique non invitum detineret, dum majores ad rei famam copiæ convenirent. Id consilium sive forte fortuna, sive alicunde emanante indicio discussum videbatur, Rege retro ad Mulrossiam ducto. Verum Valterus nihil ea re segnior recta ad Regem ire pergit. Cum jam non longe abesset, trepidus ad Duglassios nuncius affertur, Valterum cum ingenti armatorum manu ipsum armatum advenire. Nec dubium esse quin homo factiosus, ac manu promptus aliquid mali machinaretur. Ibi statim magno cum tumultu ad arma concursum. Duglassius etsi numero esset inferior, tamen cum e suis delectos circa se haberet, reliquos vero ex Humiorum, & Carorum familia cum principibus suis (2) Georgio Humio, & (3) Andrea Caro viros fortes, pugnæ fortunam experiri statuit. In ipso temporis articulo pene in mora fuit Georgius Humius, qui Duglassio jubente, ut ex equo descenderet, & partem pugnæ capesseret, se si Rex juberet, descensurum respondit. Concursum est magnis utrinque animis, ut quibus Rex præmium certaminis spectator esset. Ioannes Stuartus prope Regem ociosus, pugnæ arbiter stetit. Post acrem conflictum vulnerato Valterø ejus clientes loco cesserunt. Quo minus ex ea victoria solida lætitiâ Duglassiani fruerentur, fecit mors Andreae Cari, propter virtutes utrique partium vehementer desiderati. Ex ejus cæde diuturnum odium inter Carorum, & Scotorum familias est ortum, (4) nec sine sanguine restinctum. Ex eo Ioannes Stuartus, qui se in conflictu ambiguum gesserat, Duglassiis ante suspectus, jam vero manifestus hostis habitus ex aula discessit. Hæc gesta sunt ad octavam calendæ Augusti, anno millesimo quingentesimo vicesimo sexto.

XXVIII. Duglassiani multorum se obnoxios invidiæ cernentes, ut factionem suam nova virium accessione confirmarent, Hamiltoniorum gentem & opibus, & multitudine gentiliū longe florentissimam, sed ab aula jam diu remotam compositis ex vetere odio dissidiis, in partem curæ publicæ asciscunt. Ex adverso Ioannes Stuartus multorum im-

(1) The laird of Balcleugh.

(2) Lord Hume, brother and successor to lord Alexander: this man married ——— Haliburton, one of the heirs portioners of Dirleton, who bare to him Alexander lord Hume his successor.

(3) Laird of Cessford, predecessor to Roxburgh.

(4) For in revenge of this slaughter, the Carrs slew the laird of Balcleugh in Edinburgh 1552.

penso erga se favore fretus, ac Regiis etiam literis occulte impetratis ad principes nobilitatis, quos rem silentio testuros sperabat, suas partes magnis accessionibus auget. Igitur cum Sterlini suæ factionis hominum conventum haberet, præfente Iacobo Betonio cum nonnulla Episcopis, ac multis nobiliorum familiarum principibus jam palam ad consilium refert, de Rege in libertatem vindicando. Id cum magno consensu decretum esset, quamquam dies a Levinio dictus ad conveniendum nondum advenerat, tamen quia Linnuchi Hamiltonios ad iter impediendum congregatos audierat, consultissimum visum est eos, antequam Duglassiis jungerentur aggredi, cum ea (1), quæ habebat manu, recta illuc iter intendit. Cæterum Hamiltonii cum rescissent Ioannem summo mane, eo die Sterlino moturum Duglassios Edimburgo evocaverant. Illos vero præter alia impedimenta Rex etiam nonnihil retinebat, qui simulata valetudine adversa & tardius lecto surrexerat, & lentius progrediebatur, & per viam velut alvo soluta, ut ad necessaria naturæ diverteret, quascunque poterat moras necessebat. Georgius Duglassius cum blandiendo ad iter accelerandum nihil proficeret, potius inquit, quam te hostes nobis eripient, altera discepti corporis pars penes nos manebit.

XXIX. Id verbum altius, quam pro ætate in Regis animum (2) descendit. Itaque Duglassiis exulibus post multos annos, cum erga cæteros non admodum esset iniquus, de reconciliatione cum Georgio neminem unquam audire voluit. Hamiltonii inter metum hostium imminentiæ, & spem adventantis auxilii ad Aveni fluminis pontem (qui circiter mille passus ab Linnucho abest) sese intruxerant. Et pontem quidem levi præsidio obtinebant. Reliquos in supercilio collium, quæ hostem venturam sciebant, objecerunt. Levinio præcluso per pontem transitu, paulo supra cum ad monacharum familiam (Manuelem vocant) modicis aquis fluentem amnem suos transire jubet, & Hamiltonios e collibus dejicere, priusquam Duglassii advenirent. Leviniani cum per æqua, & iniqua ad hostem contendissent, ac lapidibus e superiore loco dejectis, male accepti, jam ad manus venissent, clamor exortus est de Duglassiorum adventu: atque una ipsi de itinere in aciem accurrentes, prælii fortunam non dubiam fecerunt. Leviniani cum multis vulneribus in fugam compelli. Hamiltonii, ac præter cæteros (3) Iacobus nothus, crudeliter victoriam exercuerunt. Gulielmus Cunigamius Comitæ Glencarniæ filius, multis plagis faucibus a (4) Duglassiis propinquis suis est servatus. Ioannem Stuartum occisum Comes Araniæ ejus (5) avunculus, multis lachrimis, & Duglassius luctu, & mœstitia, sed longe supra alios Rex est profecutus: qui conflictu ex clamore & tumultu cognito, præmiserat Andream Silvium Largoum familiarem suum, sed ferum re peracta auxilium, ut vitæ Levinii Comitæ, si qua ratione posset, profpiceret.

XXX. Post hanc victoriam factio Duglassianorum, ut metu injecto æmulos perpetuo sibi obnoxios haberet, quæstionem decrevit in eos, qui adversus Regem arma sumpserant. Ejus quæstionis metu alii pecunia cum eis deciderunt: nonnulli in clientelam partim Duglassiorum, partim Hamiltoniorum se tradiderunt. Pertinaciores in jus vo-

(1) An ellipse of itaque or igitur common with writers.

(2) Al. descendit.

(3) See the notes on cap. II.

(4) His mother was daughter to Ar-

chbald-bell-the-Cat earl of Angus.

(5) See lib. 13, cap. 9. This John left two sons, 1 Matthew earl of Lennox and regent, 2 John monsieur d'Aubigny father to Esme first duke of Lennox,

cabantur. Ex eo numero (1) Gilbertus Cassiliffæ Comes, cum ab Iacobo Hamiltonio notho premeretur, ut se in clientelam Hamiltoniorum dederet, vir magni animi respondit: vetus amicitiae foedus ab utriusque avis factum, quo in foedere suus avus velut honoratior, semper prior nominatur. Neque se nunc adeo decoris familiae oblitum, aut a majoribus degenerem videri velle, ut in eorum clientelam, hoc est, proximum servituti gradum sponte concedat, quorum princeps in æquo societatis foedere faciundo, secundo fuerit loco contentus. Igitur cum die dicta Gilbertus ad causam dicendam adesse juberetur, Hugo Kennedus ejus propinquus respondit eum non contra Regem, sed a Rege missum, eo in prælio affuisse: ac multum frementibus adversus ejus audaciam Hamiltoniis, Regias, si sit opus, se literas prolaturum affirmavit. Rex enim cum ad alios complures, tum ad Gilbertum domum abeuntem scripserat, ut Ioanni Stuardo se conjungeret. Ille cum jam certamen videret instare, nec spacium sibi relinqui ad amicos, & clientes convocandos ex itinere cum familia, quæ tum aderat, Sterlinum divertit. Igitur impotentia Hamiltoniorum in eo iudicio paulum repressa, Iacobus Nothus gravissimo in Kennedum odio incitatus eum intra paucos dies (2) per Hugonem Cambellum Aërensis diœcesis præfectum, in reditu tollendum curavit. Hugo, ut sceleris, quod clientibus commiserat, conscientiam dissimularet, quo die cædes facta fuerat, apud (3) Ioannem Arskinum, cujus uxor soror erat uxoris Gilberti Kennedi, fuit. Ea statim facinore audito, multis verbis acerbe ei scelus exprobravit. Ita nobilissima Kennedorum familia prope ad interitum redacta est. Comitis occisi filius adhuc impubes ad propinquum suum (4) Arcibaldum Duglassium, tum quæstorem Regium confugit: suamque & familiae salutem ei commendavit: benignèque ab eo receptus, ob altam indelem (5) gener est destinatus. Hugo Cambellus in jus vocatus, cum sceleris manifesti teneretur, solum vertit. Nec minus acriter Duglassii suam in Iacobum Betonium exercuerunt iram. Copiis enim ad Fanum Andreae ductis arcem Episcopi, quem omnium consiliorum auctorem Comiti Levinio fuisse arguebant, expugnarunt, ac diripuerunt. Ipse quoniam nemo palam eum tueri audebat, mutando sæpe latebras periculum effugit. Pari quoque dissimulatione Regina, ne in mariti, quem oderat, manum veniret, solitudine sese tegebat.

XXXI. Proximo vere ineunte Duglassius expeditionem in Lidaliam fecit: multos latrones in casulis inopinantes oppressit: ac antequam se colligere possent, occidit. Captorum duodecim suspendio peremit: totidem obsidum loco retinuit: in quos paucis post mensibus cum eorum propinqui latrocinii non abstinerent, animadvertit. Accidit in ejus expeditionis initio res in primis memorabilis, quam ob facinoris novitatem non censui prætereundam. Fuerat in stabulò Ioannis Stuardi homo humili loco natus, ac ministerio perinde humili

(1) Second earl of Cassills, son to earl David.

(2) Sir Hugh Campbell of Lowdon, sheriff of Air, who at that time was at enmity with the house of Cassills.

(3) John lord Erskine, father to the regent earl of Mar, who married Campbell daughter to the earl of Argyle, as the earl of Cassills had married Isabell

Campbell her sister.

(4) The first laird of Killspindie, uncle to the earl of Angus, spoken of before cap. 12. He was made treasurer a little before this time.

(5) Yet he married the laird of Bargenie's daughter. Of this Gilbert earl of Cassills much is spoken hereafter.

ad curandos equos adhibitus. Is cum occiso ab Hamiltoniis patrono aliquandiu vagus, & incertus consilii oberrasset, tandem animo confirmato majus, quam pro fortuna, & loco unde erat, facinus patrare decrevit. Nam Edimburgum ad destinatam patroni mortui ultionem profectus forte occurrit ejusdem fortunæ, & familiæ homini: rogat, vidissetne Jacobum Hamiltonium nothum in urbe. Cum ille fassus esset, vidisti, inquit, hominum ingrattissime, & non peremisti scelera- tum illum, qui optimum nostrum patronum trucidavit? abi quo dignus es in maximam malam crucem: ac tantum locutus se quo iter intenderat proripiens recta in aulam perrexit. Erant ibi in area ampla, quæ ante (1) palatium suburbanum est, ad duo millia hominum armata ex Duglassiorum, & Hamiltoniorum clientibus ad eam, de qua diximus, expeditionem parata. Hic ille patroni vindex cæteris neglectis in unum Hamiltonium oculis, animoque intentis, tum sine armis penulatum ex area egredientem, conspicatus in fornice oblongo, & paulo obscuriore, qui portæ est impositus, in eum involat, ac sex vulnera (quorum quædam prope ad vitalia penetrabant, alia Jacobus flexu corporis, & objecta penula pene effugerat) infligit, statimque sese in turbam retro conjicit. Repente orto tumultu cum Hamiltoniorum quidam suspicarentur a Duglassianis veteris odii nondum oblitis, tam atrox facinus patratum, nihil propius factum est, quam ut hæ factiones inter se confligerent. Tandem compressa paulum trepidatione, jussi omnes, qui aderant ad parietes areæ circumjectos ordine simplice secedere, percussor ibi cruentum ferrum adhuc tenens, est deprehensus. Interrogatus unde esset, & cur illuc venisset, cum non satis constanter responderet, ad carcerem tractus, repræsentatis tormentis statim fassus est in ultionem cædis patroni facinus a se susceptum. Hoc autem unum se dolere, quod frustra tam præclarus conatus cecidisset. Diu tormentis excarnificatus nullum conscientiam edidit. Tandem damnatus, ac per urbem circumductus, cum nudi corporis totius singulæ partes ferro ignito tentarentur, nullum nec sermone, nec oris habitu doloris indicium dedit. Dexterâ manus cum detruncaretur, levius, quam pro merito eam plecti dixit, quæ animo tam forti non fuisset obsecuta.

XXXII. Eo quoque anno Patricius Hamiltonius e Ioannis Ducis Albini sorore, & fratre Comitis Araniæ natus, juvenis ingenio summo, & eruditione singulari conjuratione sacerdotum oppressus, ad Fanum Andrææ vivus est crematus. Non adeo diu post ejus supplicium animos hominum conterruit Alexandri Cambelli mors. Is erat sodalitio Dominicanorum, & ipse magno ingenio juvenis, & eorum, qui Thomæ Aquinatis sectam imitantur inter eruditiores habitus. Cum eo Patricius de scripturæ sacræ interpretatione sermones sæpe contulerat: ac differendo eò perduxit, ut omnia prope capita, quæ tum habebantur paradoxa, vera fateretur. Nihilominus Alexander vitæ, quam veri cupidior, a suis persuasus eum publice accusavit. Patricius ut erat natura vehementior, hanc hominis ambitiosi pravam gloriæ captationem ferre non potuit: sed palam exclamavit, Ego te, hominum nequissime, qui quæ nunc damnas, ea vera esse scis, & paucis ante diebus apud me es confessus, ad tribunal Dei vivi in jus voco. Qua voce Alexander perturbatus nunquam ex eo die compos mentis fuit. At (2) non multo post insania conflictatus mortem obiit.

(1) The palace of Holyrood-house. (2) Gen. ac.

XXXIII. Hoc toto spatio, ac magnam anni proximi partem Duglassiorum (1) aliis in aliam partem intentis de Regis ab se secessione securi erant. Quòd & blandimentis, & immodica licentia satis conciliatum ejus animum crederent: nec si secus erga eos animatus esset; ulla erat factio adversus ipsorum opes satis firma, nec locus ullus munus, quo se reciperet præter unam Sterlini arcem, quæ sedes Reginæ ad habitandum attributa fuerat. Sed tum a Reginæ ministris, cum ipsa se metu Duglassiorum occultaret, ad tempus deserta: ac tumultu paulatim residente in speciem magis, quam adversus vim instructa. Rex quantulocunque laxamento accepto, quod id unum sibi per fugium relictum cerneret, cum matre clam transiit, arcemque, & circumjectos agros cum aliis prædiis non minus illi commodis commutavit. Deinde rebus aliis quatenus occulte poterat comparatis, & Duglassiis in custodiendo minus intentis, noctu cum paucis e Falcolandia Sterlinum se contulit: ac brevi multis procerum ad se accersitis, aliis ad rei famam sponte accurrentibus, jam satis adversus vim tutus erat. Ex horum sententia Rex edixit, ut Duglassii ab omni administratione publica abstinerent. Item ne quis propinquorum, affinium, aut clientium eorum propius duodecim millia passuum ad aulam accederet: si quis secus fecisset, ei capitale fore. Id edictum cum Duglassiis Sterlinum venientibus oblatum fuisset, multis consentibus progrediendum Comes cum fratre Georgio auctores fuerunt edicto parendi. Ita retro Linnuchum concesserunt, ibi mansuri, dum certior nuncius ab aula afferretur.

XXXIV. Interea Rex summa diligentia, missis etiam ad longinquas regni partes viatoribus proceres, quibus in comitiis publicis sententiæ dicendæ est jus, imperat, ut Edimburgi tertio nonas Septembris adsint. Ipse Sterlini, Duglassii Edimburgi copias contrahunt: uterque magis sui tuendi causa, quam ut alterum invaderet. Tandem posttridie Calendas Julii Duglassii urbe discesserunt, ac Rex sub signis ingressus est. Ibi amicis apud Regem deprecantibus condiciones Duglassiis oblatae, ut Angusiæ Comes trans Spæam relegaretur, Georgius ejus frater, & Arcibaldus patruus in arce Edimburgensi custodirentur. Huic decreto si parerent, Regiæ elementariæ spes facta. Hac conditione rejecta, per fœciale jus ad comitia Edimburgi tertio Nonas Septembris adesse. Interea publicis functionibus eis ademptis pro Comite Cancellarius est factus Galvinus Dumbarus nuper Regis præceptor, vir bonus, & doctus: sed in quo nonnulli civilem prudentiam desiderabant. Pro Arcibaldo quæstor Robertus Carnicrucius a pecunia, quam virtute notior. Duglassii prope ad ultimam spem redacti, Edimburgum discessu Regis vacuum missis cum Arcibaldo illuc aliquot equitum turmis occupare conantur, eo consilio, ut excluso illinc Rege conventum solverent. Verum septimo Calendas Septembris (2) Robertus Macsuallius cum clientibus, & amicis, magnoque promiscuo vulgi numero jussu Regis prævenientes eos excluderunt: ac stationibus, & excubiis diligenter dispositis ad comitiorum usque tempus summam ibi tranquillitatem servarunt. Duglassius hac spe dejectus ad Tentallonem arcem suam ad 14 millia passuum ab urbe secessit.

XXXV. Rex quo die Sterlino movit, tanta vis imbrum de cælo dejecta est, ut torrentibus auctis comites ejus in multas partes distracti, ac diu vexati multa nocte Edimburgum sint ingressi, ita vehementer

(1) See the note on lib. 6. cap. 23.

(2) The lord Maxwell.

ter violentia tempestatis afflicti, ut a paucis equitibus maximo damno facile affici possent. In comitiis aqua, & igni interdictum fuit Comiti Anguliano, Georgio fratri, Arcibaldo patruo, præterea (1) Alexandro Drummanio Carnocensi eorum intimo amico: bona eorum fisco adjudicata. Adjectum eorum condemnationi edictum, quo qui eos tecto recepisset, aqua, igni, aliave ope juvisset, eidem poenæ obnoxii judicantur. Maxime ad eos damnandos homines commoti putantur, quod Rex jurejurando affirmavit, se, quandiu apud Duglassios fuit, semper vitæ suæ timuisse: eumque timorem post Georgii minas vehementius auctum asseveravit. Unus in hoc consilio (2) Ioannes Bannatinus est inventus Duglassiorum cliens, qui publice protestari auderet, nihil eorum, quæ tum agerentur Comiti fraudi esse debere: cum iusti ei metus causa esset, cur ad dictum diem non adveniret. Paucis post diebus alter Comitis frater Gulielmus Abbas Cœnobii Sanctæ crucis morbo simul, & animi anxietate, & rerum præsentium tædio est extinctus. Sacerdotium ejus Robertus Carnicrucius homo humili loco natus, sed pecuniosus a Rege tum a pecuniis inopi redemit, novo genere fraudis elusa lege ambitus, quæ sacerdotia venire vetat: sponcione scilicet victus, qua magna pecunia deposita contenderat Regem non eum proximo sacerdotio vacuo donaturum.

XXXVI. Duglassii tum demum omni veniæ impetrandæ spe abjecta ad vim apertam, & vindictæ solatium ex inimicorum calamitate conversi, prædia eorum omni genere molestiæ vexabant. Coslandiam, & Cranstonum vicos cremarunt: & quotidie portis Edimburgi ita obequitabant, ut urbs prope obsessa videretur: atque delicta potentiorum vulgus innoxium lueret. Inter hæc ad undecimum Calendas Decembris, (3) Martina navigium ea ætate nobile preciosis mercibus onusta ad Ennervicum vi tempestatis in litus impexit. Mercium pars a Duglassianis equitibus in ea regione vagis est direpta. Reliquum etsi rustici sustulissent tanta ignoratione precii, ut cinamomum tanquam vilis cortex ad ignis usum distractum esset: tota tamen invidia in Duglassianos versa est. Hac rerum commutatione facta latrones, qui jam diu metu a maleficiis continebantur, e latebris suis prodeuntes omnes regiones vicinas incursionibus infestas habebant: & quanvis a multis varia facinora passim ederentur, omnia omnium furtiva, & cædes ab aulicis, qui se Regi hac re gratificaturos existimabant, in Duglassios referebantur, ut nomen alioqui populare ad vulgus invidiosum esset.

XXXVII. Ineunte jam hieme Rex, ne quis esset exulibus receptus, ad Tentallonem arcem Duglassiorum maritimam obsidendam proficiscitur. Id quo minore labore, & impendio faceret, machinâs æneas, & pulverem e Dumbaro accepit. Ea arx a Tentallone sex millia pas-

(1) Alexander Drummond of Carnock in Stirling shire, the earl of Angus's mother was the lord Drummond's daughter.

(2) John Bannatyne tutor of Corhouse in Clydsdale, great grandfather to my lord Newhall.

(3) 27. April 1540. War ship to be furnished at the king's command. 15. May, expences of said ship to be sent to the king with the 25 men it extends to 500 merks. The king's letter to the town, dated Kirkwall in Orkney June

19th of his reign the 27th year, bears, that he having caused Andrew Buk skipper of the Nicolas of Aberdeen, and other inhabitants of Aberdeen, to pass with him in his service presently in the isles, with the ship called the Martine, no ship therefore to be load till the said Nicolas be first served, and no strangers to be load, till the ornament of the ships of the town be first slaykit. Records of Aberdeen,

suum distans adhuc præsidio Ioannis nuper Proregis, quod ipsius patrimonii pars esset, tenebatur. Ibi per aliquot dies obsidione frustra tentata, cum ex obsessis nemo, ex obsidentibus aliquot cæsi, vulnerati, ac ignito pulvere afflati essent, re infecta discessum est. Inter redeundum (1) David Falconarius, qui cum pedite mercenario ad machinas reportandas erat relictus, ab equitibus Duglassianis ad carpendum extremum agmen, & moratores excipiendos missis interficitur. Quæ res adolescentem Regem ultro infensum adeo commovit, ut per iram sancte juraret, se vivo nullum Duglassiis postliminium fore: ac statim, ut Edimburgum venit, ut eos arctius premeret, statuit de consilii sententia ad Coldingamiam manum assiduam magis, quam magnam continere: quæ agricolas a populationibus tueretur. Id munus (2) Bothuelius auctoritate, & opibus Lothianæ facile princeps ad se ab Rege delatum recusavit: sive Duglassianorum potentiam, cui tota reliqua Scotia nuper videbatur impar, metuens, sive clarissimæ familiaritæ interitu adolescentem acrem, & suoapte ingenio paulo violentiorem imbui ad crudelitatem nollet. Cum Rex Hamiltoniis, ut hostium amicis non satis fideret, & ob cædem Ioannis Stuarti Leviniani eis infensus esset, nec in alio quoquam nobilitatis vicinæ satis auctoritatis, aut virium esset, tandem eò decursum est, ut (3) Calenum Cambellum in ultimis quidem regni oris habitantem, sed prudentia clarum, & perspectæ in bello virtutis, & ob iustitiam vulgo carum Rex cum imperio adversus rebelles mitteret. Duglassiani, Hamiltoniis, & cæteris amicis deficientibus ad summas angustias redacti a Caleno, & Georgio gentis Humiæ principe coguntur in Angliam exulatum abire.

XXXVIII. Missi mense Octobri ab Anglo duo equites clari, qui quanquam utroque Rege pacem vehementer cupiente, vix ejus incundæ rationem comminisci potuerunt. Henricus enim cum adversus Carolum Cæsarem bellum pararet, omnia a tergo pacata relinquere volebat: atque eadem opera Duglassiis reditum ad suos parare. Iacobus Tentallonem arcem maximopere cupiebat recipere: sed a Duglassiis restituendis abhorrebat animus. Igitur cum ob hanc causam dies aliquot esset disceptatum, neque pax tamen coiret, tandem eò deventum est, ut induciæ in quinquennium fierent. Ab Duglassiis Tentallone arce tradita, Rex suo syngrapho seorsum de cæteris eorum postulatis caveret. Arce dedita, cætera tamen non sincerè servata sunt, nisi quòd Alexandro Drumano (4) Roberti Britanni gratia redeundi data est venia. Nam superioribus mensibus cum (5) Iacobus Colvil-

(1) Commonly called Captain Falconer, born about Borrowstonness.

(2) Patrick Hepburn third earl of Bothwell, son to Adam slain at Flowdon; of him much is spoken hereafter: he was admiral, and sheriff of East, West and middle Louthians, baillie of Lawderdale, &c. he is misnamed James lib. 15. cap. 12.

(3) Colin earl of Argyle.

(4) This Robert Bartan, son to Robert Bartan, the sea captain mentioned before, acknowledged his true surname to be Drummond, and therefore he favoured all

of that surname: he was comptroller to king James the 5. he had two sons, one of whom he married on the heretrix of Barnbugall, the other upon the heretrix of Rossyth in Fife; the one assuming the name of Stewart, the other of Moubray.

(5) Sir James Colvill of Ochiltree, which he excambed with James Hamilton the bastard, for Easter Weems, predecessor to the lord Colvill: he was first director of the chancellery, thereafter comptroller and one of the first lords of session.

lius, & Robertus Carnicrucius favoris erga Duglassios suspecti ab aula fuissent remoti, eorum munia ad Robertum Britannum aulica gratia tum florentem, aliisque multis ministeriis praefectum fuerant delata.

XXXIX. Post hæc rebus non plane foris pacatis, (nam Angli nondum reversis domum legatis Arnen Tevotiæ vicum cremarant) ab armis reliquus annus fuit quietior : sed latronum audacia nondum plane erat compressa. Itaque Rex, ut metum cæteris injiceret, Gulielmum Cocburnum (1) Henderlandium, & Adamum Scotum latrones insignes Edimburgi deprehensos, capitali supplicio affectit. Proximo anno, mense Martio Rex (2) Iacobum Moraviæ Comitem Vicarium regni fecit : & ad limitem misit, ut Comitem Northumbriæ conveniret, & cum eo de pace, & rebus repetendis, reddundisque ageret. Sed id colloquium orta inter eos contentio diremit, altero nitente, ut in Scotia juxta (3) leges de expianda cæde Roberti Cari factas, altero, ut in Anglia conveniendi locus esset. Interea missi, qui utrumque Regem ea de re consulerent. Ad 17 Calendas Maii habito procerum conventu post longam disceptationem ad vesperum usque productam Rex Comitem Bothueliæ, Robertum Maxuallium, Valterum Scotum, & Marcum Carum in arcem Edimburgensem custodiendos dedit. Marcia, & Tevotiæ fere principes alium aliud relegavit, ratus eos belli semina clam adversus Anglos spargere. Ipse mense Julio circiter octo millibus hominum coactis, expeditionem ad reprimenda latrocinia suscepit : & magna celeritate eò profectus castra ad Evum flumen posuit. Non procul inde habitabat Ioannes Armistrangius princeps unius factionis latronum. Is tantum sui metum vicinis incusserat, ut etiam Angli ad multa passuum millia penderent ei vestigal : ac Maxuallius etiam ejus potentiam reformidaret, omnibusque rationibus ei exitium intentaret. Ioannes a Regiis ministris illectus, neglecto fidei publicæ diplomate, cum circiter quinquaginta equitibus comitatus inermis ad Regem veniret, incidit in exploratores, qui eum velut a se captum ad (4) eum perduxerunt. Ibi cum majore comitum parte fracta gula perit. Qui cædis auctores fuerant, vulgo ferebant, se pollicitum fuisse facturam, ut agri Scotici propinqui aliquot millia passuum Anglis parerent, si ea res sibi honori, emolumentoque foret : cum Angli contra fuerint ejus morte vehementer lætati, ut qui gravi hoste liberati essent. (5) Sex, qui superfuerunt comitum ejus, obsidum loco retentis, cum nihil apud eos Rex hoc metu proficeret, post paucos menses pœnas luerunt. Ab eis qui domi superfuerant, novos obsides exegit. Lidaliani relictis domibus in Angliam populariter commigrarunt : & prope quotidianis incursionibus vicinas regiones infestabant. Paucis post diebus Rex proceres relegatos libertati restituit, acceptis ab eis obsidibus. Ex his Valterus Scotus Roberto Ionitono notæ crudelitatis latrone, ut Regi gratificaretur, interfecto capitales cum ea familia suscepit inimicitias, ac magnis utriusque gentis damnis exercuit.

XL. Proximo anno, qui fuit 1531, res accidit novitate quidem admirabilis, & cujus admirationi nihil aut auctoris obscuritas, aut temporis omnia diligenter explorantis curiositas detraxit : Ioannes Scotus

(1) Laird of Henderland, and Adam Scot of Tushilaw, both long since decay'd,

(2) His own bastard brother,

(3) See lib. 13. cap. 26.

(4) M S. Regem.

(5) Vide Cap. 33.

homo nec literis expolitus, nec usu magno rerum peritus, nec ingenii subtilitate ad fraudem appositus, cum in lite quadam succubuisset, nec iudicatum solveret, in Aſylo Cœnobii ſanctæ crucis aliquam multos dies ſine cibo, & potu ſe continuit. Res divulgata, & ad Regem tandem perlata eſt. Ejus juſſu veſte mutata, & diligenter excuſſa, in arcem Edimburgenſem ſeorſum ab omnium commercio ſepoſitus pane, & aqua quotidie appoſitis, triginta duos dies omni cibo humano ſponte abſtinuit. Inde tanquam re ſatis explorata, educſtus nudus in publicum prodiit : & ad plebis concurſum frequentem ſatis diu ineptiſſima oratione habita, nihil in ea memoria dignum eſt locutus, niſi quod ſe dixit Mariæ virginis auxilio fretum perferre quoad luberet jejunium. Hæc cum ſtultitiam magis, quam fraudem præferrent, dimiſſus, Romam profeſtus, & a Pontifice Clemente in cuſtodiam datus, donec jejunando miraculi fidem feciſſet. Illinc veſte, qua induiti ſacrificuli miſſantur donatus, teſtimonioque confirmato ſigillo plumbeo, quod apud Romanenſes maximam fidem habet, Venetias venit : ac jejunandi fide apud eos confirmata, cum ſe voti reum diceret, ad viaticum itineris Hieroſolymitani quinquaginta nummos aureos (quos Ducatos vocant) accepit. Inde reverſus folia aliquot palmarum, ac ſacculum lapidibus plenum attulit, quos videri volebat e lapidibus columnæ, cui Chriſtus alligatus vapulavit.

XLI. Cum domum reverteretur, Londino tranſiens cathedram, quæ eſt in cœmiterio ad Divi Pauli, aſcendit : ac magna populi frequentia de divortio Regis Angli cum Regina, de defectione a ſecta Romani Pontificis concionatus verbis quidem aſperimis, & per jugulum redituris, ſi paulum prudentiæ in eo repertum fuiſſet. Conditus ibi in carcerem cum prope quinquaginta dies continuos victu abſtinuiſſet, inde incolumis fuit dimiſſus. In Scotiam reverſus cum Thoma Duchio ſe conjungere voluit, qui circa ea tempora ex Italia advenerat, ædemque Mariæ virgini e ſiſte vulgo collata ædificarat : magnumque e factis miraculis quæſtum faciebat. Sed Thomæ prope omnibus vita flagitiouſſima erat nota, & falſitas miraculorum deprehenſa. Nemo tamen palam redarguere ob metum Epiſcoporum audebat, qui hoc novo Atlante ſuum jam caducum purgatorium fulcire conabantur : & ille, ut viciffim gratiam eis referret, quoties ex opulentioribus ſacrificis eò quiſpiam miſſatum veniebat, mendicum aliquem debilitate mentis, aut corporis ſimulata in promptu habebat, qui illo miſſante ſanaretur. Ab hoc Thoma, qui in ſocietatem lucri neminem admittebat, Ioannes Scotus rejectus cœnaculum ſubobſcurum in ſuburbio Edimburgenſi conduxit : & altari pro opibus erecto, & ornato filiam impuberem, ſed ſingulari oris elegantia cereis circa accenſis in eo pro virgine Maria adorandam ſtatuit. Sed cum is quæſtus opinioni non reſponderet, ad priſtinam vitæ rationem eſt reverſus, poſtquam in ſimulatione ſanctitatis præpoſteræ hoc tantum profecerat, ut omnes intelligerent, non voluntatem ei, ſed ingenium ad impietatem commiſcendam deſuiſſe.

XLII. Initio ſequentis anni, qui fuit 1532. Bothueliæ Comes, quod clam in Angliam profeſtus ſermones occultos cum Northumbriæ Comite habuiſſe diceretur, in arce Edimburgenſi ad 16. Calendas Februarii cuſtodiri juſſus eſt. (1) Iacobus Sandelandius eques ob ſum-

(1) The laird of Calder, predecessor to the lord Torphichen,

nam prudentiam, & fidem, & majorem, quam pro ordine & loco apud omnes bonos auctoritatem, missus est ad Heremitagium (ea arx est Lidalix) ad latronum incurfiones inhibendas.

XI.III. Cum ab antiquiffimis ufque temporibus nulli effent in Scotia ftati dies, aut certus locus ad judicandum de pecuniariis inter cives litibus, Ioannes Dux Albinus a Pontifice Romano impetravit, ut fuma pecuniæ annua, quanta fatis effet ad paucorum iudicum falarium folvendum imperaretur Ecclefiaftico ordini univerfo, a fingulisque pro modo census exigeretur. Galvinus Dumbarius Abredoneifis Epifcopus fuo, & aliorum facerdotum nomine Pontificem appellavit. Ea controversia tenuit a quinto Idus Martias ufque ad octavum Calendas Maias, quo die collegium (1) iudicum Edimburgi conftitutum eft. Ab iis cum ab initio multa utiliter effent excogitata, ut jus æquabile diceretur, tamen qui fperabatur eventus non eft confecutus. Nam cum in Scotia nullæ pene fint leges præter conventuum decreta, eaque plæraque non in perpetuum, fed in tempus facta, iudicesque, quod in fe eft, lationem legum impediunt, omnium civium bona quindecim hominum arbitrio funt commiffa, quibus & perpetua eft potestas, & im-

(1) Our author's account of the college of justice in a good meafure refembles Livy's character of the judges at Carthage, lib. 33. cap. 32. who holding their office for life, had the life, fortune and reputation of all the citizens in their power, and tyrannized over that republic, till Annibal got it paffed into a law, that the judges fhould be annually chofen, and that no one fhould be a judge for two years together; which was nearly the practice in Scotland, before the inftitution of the college of justice in 1532, when the lords of feffion were chofen by the parliament, and accountable to the next meeting. Mr. Ruddiman, making a handle of this paffage to reproach our author, has the modefty to oppofe his own testimony concerning what he obferved in his time to that of Buchanan, who lived long before him, afferting this character of the court of feffion to be moft unjust and invidious, becaufe, forfooth, in this our age, that is, about a century and an half later, no where in the world is there to be found a graver or more upright bench of judges, nor more eloquent advocates, or better skilled in the law, or juftice more impartially adminiftr'd; that is now, when the British parliament, to which the fubject has always a freedom of appeal, if he thinks himfelf lefed by the decrees of the court of feffion, meets annually; whereas in Buchanan's time, the lives and fortunes of the fubjects were at the difpofal of 15 men, whofe arbitrary decifions, being often the tools of an arbitrary court, were inftead of laws, when parliaments met but feldom, and moft of their acts were not of perpetual, but temporary duration, and the judges ufed their

utmoft to hinder the paffing of laws.— The French kings of the houfe of Capet, in order to bring their fubjects under the yoke, and fupplant the whole authority of the general council or afsembly of the three eftates, fubftituted a certain number of counfellors inftead thereof, and took from it the venerable name of parliament to give it to that council which they had framed to their mind, erecting thefe fupreme courts and parliaments in the principal towns, as at Paris, Thouloufe, Bourdeaux, &c. See Hotoman's Franco-Gallia, cap. 20. And 'tis certain that our college of justice was formed upon the plan of the parliament of Paris. Left Mr. Ruddiman's own testimony fhould not be fufficiently valid, he adds that of bifhop Lesley, our author's co-temporary, and one of the judges themfelves, and fo the more friendly; but which the unprejudiced will never put in ballance with our author's, namely, "That the king gained immortal honour by the inftitution, and pofterity infinite advantage by keeping it up." But it feems Mr. Ruddiman, at the fame time that he gratified his fpite to Buchanan, (which increafed with years, and with the repeated difappointments of the defigns of a popifh pretender,) for ruining the fyftem of abfolute power and hereditary indefeafible right, could not better make his court to the gentlemen of the long robe, from whom probably at the time of writing his notes upon our author's hiftory he had expectations, as for many years after a confiderable dependance upon them, having for a great part of his life been keeper of the lawyers library.

perium plane tyrannicum : quippe quorum arbitria sola sunt pro legibus. In gratiam Romani Pontificis quaestio sœvere in (1) Lutheranos exercita. Pontifex contra ut Regi tam bene de se merito gratificaretur, sacerdotiorum decimas ei in proximum triennium dedit.

XLIV. Hoc anno cum Angli statum rei Scoticæ tranquillio-rem in dies fieri cernerent, sed externis auxiliis existimarent nudatos, quod ipsi se cum Gallo adversus Carolum Imperatorem conjunxissent, undique causas belli quærebant. Mense enim Aprili e Bervico expeditione facta Coldinganiam, & Dunglassum, multosque pagos vicinos abacta præda ferro flammaque sœdarunt, nullis apparentibus causis irritati, nec inimicitia denunciata. Quam enim cupide id bellum suscepit Anglus, ipsius edictum non multo post vulgatum demonstrat. Ait enim præfidiarios Bervici licentia verborum apud Scotos jaكتورum irritatos fuisse. Verum ipsa verba in edicto inserta nullam contumeliam habent. Hæc causa cum ne ipsis quidem satis justa videretur, Caraben viculum ignobilem cum paupere Cœnobio ad limitem situm, de quo nulla unquam controversia fuerat, tanquam sui juris repetunt, & Duglassios exules restitui petunt. Anglus enim cum suam tum operam Gallo adeo necessariam videret, ut ea nullo pacto carere posset, eumque sœdere, in quo Scotis non caveretur, obstrictum haberet, non existimabat fore difficile ad quaslibet condiciones eos protrahere. Accedebat quod alienato per pacem Gallicam, & divortium cum amita sua (2) Cæsare, ac Romano Pontifice bellum apud omnes Reges Christianos ciente, magnam domi rebus novandis relinqueret occasionem : & Scotus, ne adversus hostis minas esset imparatus, fratrem suum Moraviæ Comitem edicto per universum regnum misso, Vicarium suum pronunciat : & quia limitum accolæ per se Anglis magno mercenariorum præsidio fretis pares esse non poterant, regno (3) in quatuor partes diviso, singulas per vices jussit potentiores cum suis familiis mittere, & quadragenos illic dies morari. His copiis sibi in orbem succedentibus, magna strages villarum, & arcium agro late pervastato facta est.

(1) Luther began not to make a noise in the world till 1518 : and as early as on the 17. of July 1525 an act of parliament was made at Edinburgh, that no stranger nor others, that happens to arrive with their ships in any port of the kingdom of Scotland, bring with them any books or works of Martin Luther, his disciples or servants ; dispute or rehearse his heresies or opinions, except it be to confute them, under the pain of esteeming their ships and goods, and putting their persons in prison : and that this act be published at all ports and boroughs of the kingdom. Accordingly, upon a complaint made to king James V. by Gavin Dunbar, clerk of register and bishop of Aberdeen, that sundry strangers and others had books of that heretick Luther, and favoured his errors and false opinions, contrary to the act made in the last parliament, Sir John Rutherford knight, and Thomas Menzies of Pitfodellis, are commanded by the king's let-

ters of date August 7. 1525. to publish the said act, at all places needful, and take inquisition if any persons be found within the diocese of Aberdeen that has such books or favours such errors of Luther, and to confiscate their goods according to the tenor of the said act of parliament.

(2) Charles the 5th emperor and king of Spain, son to Philip duke of Austria and Burgundy, and to Joan elder daughter and heir to the king of Spain ; his mother's younger sister Catherine had first married Arthur prince of Wales, and after his death Henry prince of Wales, thereafter king of England, 8th of that name, whom he (pretending conscience of the unlawfulness of his marriage) divorced from him, and joined with Francis the French king, enemy to Charles 5. emperor.

(3) They are called for this cause the Quarter Reads.

XLV. Anglus sua expectatione frustratus, cum præter opinionem bellum duci videret, & alia sibi prævertenda existimaret, pacem libenter cupiebat, sed eam a se peti volebat: cum e dignitate sua non crederet illam aut offerre, aut petere. Commodissimum visum est, ut per Gallum communem amicum res conficeretur. Is Stephanum Aqueum legatum in Scotiam misit, qui dispiceret, utrius culpa bellum id inter vicinos Reges ortum esset. Rex de belli causa diligenter se purgat: conqueritur de suis legatis diu sine responso in Gallia retentis: legato discedenti dat literas, quibus petit a Gallo, ut maneat in fœdere antiquo, & a Iobanne Prorege Rothomagi renovato. Simul in Galliam (1) Davidem Betonium mittit, qui Anglorum calumniis responderet: item qui de fœdere antiquo servando, & nova affinitate jungenda ageret. Dat eidem literas ad (2) Senatum Parisiensem acerbas: & querelarum plenas de iis, quæ Rothomagi pacta, & transacta erant inter Franciscum Regem Gallorum, & Ioannem Scotorum Proregem. Vetera officia, conventa, pacta, fœdera negligi in gratiam (3) hostium quondam communium. Has literas iussus erat legatus, si, quæ ei mandata erant in Gallia minus succederent, concilio iudicum dare, ac se statim in Flandriam proripere, eo (ut verisimile est) animo, ut & amicitiam, & fœdus, & affinitatem (4) instrueret cum Cæsare. In Britannia interea & bellum gerebatur, & ad Novum castrum de jure belli certabatur. Cum inter utriusque gentis ad pacificandum missos legatos non conveniret, missus est a Gallo Vido Floreus ad res componendas. Ei Scotus respondit, se quacunque posset in re Gallo gratificaturum, simul de re conjugali (de qua qui transigerent, legatos in Gallia habebat) quod visum est pro tempore cum eo egit. Floreo pacis interprete, præsiidiis a limite utriusque deductis induciæ factæ, quas mox consecuta pax est.

XLVI. Pace parta, Rex quanquam proximis aliquot annis cum Gallo, & Carolo Cæsare (5) per legatos egisset, nunc tamen ocio ab aliis curis impetrato de eo vehementius, quam alias cogitandum sibi existimavit. Ac præter communes causas affinitate potente se muniendi, & familiæ, quæ ab uno pendeat per sobolem firmandæ, etiam de (6) proximorum hæredum improba spe curæ animum ejus alioqui suspicacem anxium habebant. Multa enim eorum animos ad regni

(1) Abbot of Arbroth, afterward cardinal and archbishop of St. Andrew's: he was brother to the laird of Balfour, brother's son to bishop James Beaton.

(2) The parliament of Paris, which he calls a few lines following, concilium iudicum; for these parliaments in France are courts for judging of pleas.

(3) Scil. Anglorum.

(4) MS. institueret.

(5) MS. de matrimonio.

(6) Scil. Hamiltoniorum. King James 4. had neither brother nor sister which came to perfection, as neither king James 5. king James 3. had two brothers, John earl of Mar, whom he cut off before he married, and Alexander duke of Albany, whose son by his first wife, Alexander bishop of Murray, married not; his son

by his second marriage, John duke of Albany, was lately deceased without issue: so that the next heirs to the crown were the posterity of Mary, sister to king James 3d. She was first married to Thomas Boid earl of Arran, to whom the bare James Boid earl of Arran, killed in his young years sans issue, and Grekin Boid twice married without issue: thereafter this princess married sir James Hamilton of Kadyow lord Hamilton, see note on lib 13. cap. 25. King James 3d had a younger sister alledged to be married to the lord Creichton; a daughter of hers married George earl of Rothes, and bare a daughter married to the laird of Parbroth Seaton, of whom that family descended, as also the house of the earls of Lowthian.

expectationem erigebant. Opes domesticæ, solitudo Regis, & incauta ætas, animusque periculorum contemptor, quæ non modo fortiter adibat, sed etiam sedulo provocabat, ut qui sæpe cum paucis adversus ferocissimos latrones proficiscens, frequenter eos numero superiores vel celeritate præventos capiebat : vel Regii nominis reverentia attonitos in (1) ditionem accipiebat : diemque, & noctem in equo sedens continuabat, victuque temere oblato, ac semper parco uteretur. Hæc cum Hamiltonios in spem prope certam erigerent, longum tamen videbatur fortuitos, aut naturæ sponte casus imminentes expectare, nisi insidiis mortem ei maturarent. Ei rei dabant occasionem ejus nocturnæ ad amicas itiones, ad quas plerunque unum, aut alterum comitem assumebat. Sed cum hæc omnia præter eorum expectationem acciderent, statuerunt spem legitimæ prolis nuptias, quæ fieri poterat, impediendo tollere. Quamquam Ioannes Dux Albinus, cum Prorex esset, huic incommodo satis prospexisse videbatur : qui cum Rothomagi vetus inter Gallos, & Scotos fœdus renovaret, etiam caverat, ut Franci filia natu maxima Scoto locaretur. Sed hoc fœdus duo impedimenta objecta prope diremerunt. Nam (2) Gallus studio maxime, & diligentia Angli in libertatem ex Hispanorum manibus restitutus, fœdus adeo amplum cum eis fecit, ut multum Scotico fœderi derogaretur : & filia Francisci natu maximæ jamdudum decesserat. Petebat igitur Scotus natu proximam Magdalenam. Cum ad eam descendendam legatos misisset, pater puellæ valetudinem excusabat : eamque adeo infirmam, ut nulla non modo spes (3) liberum, sed ne diuturnæ quidem vitæ esse posset.

XLVII. Sub idem tempus de affinitate cum Carolo Cæsare jungenda per legatos agitatum, tandem 24 Aprilis anno millesimo quingentesimo tricesimo quarto Cæsar Godscalcum Erycum, quod res esset occultior Toletu per Hiberniam ad Scotum misit. Is cum exposuisset mandata sibi a Cæsare de injuriis Catharinæ amitæ, filiaque ejus ab Anglo factis. De universali concilio convocando. De hæresi Lutherana expugnanda, de affinitate contrahenda. Ibi Cæsar per literas optionem Regi dabat de tribus Mariis propinquis suis : hæc autem erant Maria Caroli soror vidua cæso a Turcis ejus marito Ludovico Ungaro, Maria Lusitana ex Leonora sorore, Maria Angla ex (4) Catharina amita nata. Et quia proniorem in has nuptias Carolus Regem fore sciebat, in eam magis partem incumberebat, ut Scotum a Gallicæ amicitia respectu abduceret, & cum Anglo eadem opera committeret. Rex ad ea respondit, matrimonium cum Angla multis quidem modis, si confieri posset, utile fore, verum rem esse spei incertæ, majoris periculi & laboris, ac diuturnioris moræ, quam solitudo ipsius, qui unicus in sua familia esset, ferre posset. Ex omnibus Cæsaris propinquis maxime commodam suis rationibus Christierni Danorum Regis filiam

(1) MS. deditionem. Plaut. Mil. glor. 4. 1. 8. aures meas profecto dedo in ditionem tuam. Liv. lib. 24. cap. 23. Moliri clam eos atque struere, ut Syracusæ, per speciem reconciliandæ societatis in deditione Romanorum sint. Id. lib. 28. cap. 11. Ea sine certamine tota gens in ditionem pop. Romani rediit. Id. lib. 41. 17. Omnes Sardonum populi, qui defeecerant, in ditionem redacti. Cæs. 6. 9. Ubii, qui ante obsides dederant, atque in

deditionem venerant.—These passages compared seem to intimate, that dition and deditio may sometimes be used promiscuously.

(2) Francis the first king of France had been taken by the Spaniards at the battle of Pavia.

(3) Fo, liberorum : fo Livy and Tacitus.

(4) See the note cap. 44.

ex Isabella Caroli sore genitam. Ad id paulo post cum Carolus Madrico respondisset, eam alteri jam promissam, quanquam Cæsar conditionibus oblatis magis ducere promissis Regem, quam quicquam velle transigere videretur, tamen hæc actio non fuit omnino deposita.

XLVIII. Tranquillis domi rebus Rex Scotiam navibus circumire statuit: & feroces Insulanorum spiritus ad imperata facienda cogere. Primum ad Orcadas appulsi. Ibi turbas exortas composuit, paucis è nobilitate captis, & in custodiam datis. Duas arces, alteram Regis, alteram Episcopi præsidiiis communiit. Deinde cæteras insulas obeundo principes earum ad se accersit: renuentes vi cepit: impositis vestigalibus, acceptisque obsidibus, ac turbandarum rerum auctoribus secum abductis, præsidiiisque è suo comitatu in arces impositis, alios e ducibus Edimburgum, alios Dumbarum misit. Nam Dumbari arcem circa hæc tempora Regi Ioannes Dux Albinus reddidit, quam ad eam diem præsidio Francorum detinuerat.

XLIX. Proximo mense Augusto acriter in Lutheranos inquisitum. Quidam coacti publice recantare; nonnulli quod citati non adessent, exules pronuntiati: duo cremati: quorum alter David Strato ejus criminis omnino purus erat. Sed cum in decimis publicano solvendis paulo pertinacius ageret, Lutheranismi accusatus, pœnas commenticii criminis luit. In conventu, quem Rex ad latrocinii purganda vicina Jedburgi habendum curaverat, Valterus Scotus perduellionis damnatus, in arcem Edimburgensem est inclusus, ibique quandiu Rex vixit permansit. Eodem Augusto mense cum Galus excusata (uti dictum est) filiae valetudine Scoto, quanvis aliam Regii sanguinis puellam obtulisset, missi in Galliam legati Jacobus Moravia Comes regni Vicarius, & Gulielmus Stuartus Abredoniae Episcopus mari, (1) Ioannes autem Arskinus terra, quoniam mandata quaedam ad Anglum ferebat. Additus est eis quartus, (2) Robertus Reidus vir bonus, ac non vulgari prudentia. Ibi Regii sanguinis puella Maria Borbonia Caroli Ducis Vindocinensis filia eis oblata est, quæ Regi collocaretur. Ac cætera quidem facile convenerant: tamen legati veriti, ne ex animo Regi hæc nuptiæ forent, sponsalia eo inconsulto facere non audebant.

L. Interea Anglus, ut rem tantum non transactam turbaret, misit in Scotiam Sancti Davidis sive Menevensis Episcopum mense Novembri, qui libellos Anglico sermone scriptos religionis Christianæ dogmata continentes offerret, Regemque rogaret, ut eos perlegeret, ac diligenter, quod in eis scriptum esset, expenderet. Is aulicis quibusdam sacerdotum ordini addictissimis, eos dedit inspiciendos. At illi vix inspectos hæreseos damnarunt, & Regi sunt gratulati, quod oculos in tam pestiferis scriptis intuendis non conscclerasset. Hæc legationis causa vulgo est seminata. Sunt qui secretiora mandata fuisse ad Regem allata credant. Deinde idem Episcopus cum Gulielmo Hauarto Ducis Norfolciæ fratre Sterlinum adeo inexpectatus venit, ut Regem prope ante rumorem sui adventus oppresserit. Petebat Anglus, ut diem Scotus diceret, quo die de rebus magnis, & magnopere ad utriusque gentis salutem pertinentibus secum colloqueretur: magna spe, si cætera convenissent, fore, ut ei filiam collocaret: ac totius eum

(1) Lord Erskine, father to the earl of Mar regent.

(2) Abbot of Kinloss, afterward bishop of Orkney.

Britanniæ Regem post se relinqueret : & quo firmissis crederet, eum in præsentia Ducem Eboracensem, ac regni Anglici Vicarium pronunciaret.

LI. Cum Iacobus tam magnis promissis libenter fuisset assensus, ac de die convenisset, duæ factiones profectionem Regis in Angliam impediendam susceperunt. Hamiltonii occulte, quod proximi essent hæredes, id laborabant, ne Rex uxorem duceret, liberisque relinqueret, qui eos a successione regni (1) excluderet. Sacerdotes ipsi frequentes contendebant. Causæ in speciem honestæ prætendebantur, primum pericula, si in potestatem veteris inimici, Rex cum paucis sese daret, ubi ei velit nolit, alienæ voluntati obtemperandum foret. Recitabantur majorum exempla, qui vel credulitate sua, vel hostis perfidia in extremam necessitatem deducti, ex amicis pollicitationibus, damnum, & ignominiam domum retulerunt. Iactabatur Iacobi primi infelix error, qui per inducias in terram (ut rebatur) amicam delatus, per annos octodecim captivus detentus, tandem expressis ab eo conditionibus, quas nec debuit, nec potuit accipere, avare suis est venditus. Proferebatur Milcolumbus primum, deinde frater ejus Gulielmus Scotorum Reges illeæti Londinum per Henricum secundum, atque inde in Galliam protrahi, ut speciem belli gerendi adversus Gallum vetusto fœdere sibi conjunctum præberent. At nihil horum Henricus octavus faciet. Primum quæ istud sciemus ? deinde cujus imprudentiæ est fortunæ omnes, vitam, decusque quæ in tua manu sunt, alienæ potestati permittere ? Demum sacerdotes, qui pro aris ac focis sibi certandum videbant, Iacobum Betonium Fani Andreae Archiepiscopum, & Georgium Crichtonium Caledoniæ Episcopum, senes invalidos ad aulam pertraxerant, fremere religionem, hoc congressu prodi, quæ tot sæculis a majoribus servata, custodes suos servaverit : cujus ruinam mox regni interitus esset secuturus. Eam levissimis de causis deserere hoc præsertim tempore, cum universus orbis pro ejus incolumitate vota faciat, & arma induat, non dico quanto cum periculo in præsentia, & in posterum infamia, sed quanto cum scelere & impietate sit conjunctum. His velut machinis admotis cum Regis animum superstitionibus obnoxium labefactassent, tum corruptis, qui plurimum poterant aulicis, magnam per eos Regi pecuniæ vim polliciti, penitus eum a colloquio averterunt. Anglus pro eo ac debuit rem indigne tulit : ita discordiarum semina iterum jacta.

LII. Interea Rex diuturnum cœlibatum ægerrime ferens, non magis legationibus externis, quam domesticis aulicorum dissentionibus in diversa distrahebatur, omnibus utilitatem publicam præferentibus, multis tamen e publico negotio privatum emolumentum spectantibus, & quanquam plærique rebus Caroli florentibus affinitatem cum eo utilem existimarent, Rex ipse tamen pronior in Gallicam amicitiam erat. Itaque cum per legatos res non conficeretur, ipse in Galliam navigare statuit, & classe pro temporis brevitate ornata, septimo Calendas Augusti portu Lethæ solvit, omnibus quo pergeret ignaris. Nam plerimi rebantur Angliam petere, ut avunculum conveniret, pœnitentia videlicet ductum, quod superiore anno cum eo congressus non esset. Sed cum orta tempestate ventis contrariis jactaretur, sciscitanti navis gubernatori, quem cursum teneri vellet, in quamlibet, inquit, si necesse est terram appelle præter unam Angliam, tum demum ejus

(1) Al. excluderent.

consilium est intellectum. Igitur quanquam domum revehi posset, maluit tamen Scotiam circumvectus, iter per Oceanum occidentalem experiri. Ibi quoque vento parum secundo usus, ex consilio paucorum dormiens retro vectus est. Eam rem experrectus adeo ægre tulit, ut (1) Iacobum Hamiltonium, jam inde a cæso Comite Levinix invisum, ex eo implacabili prosequeretur odio: neque cæteris ejus consilii auctoribus unquam satis æquus fuerit. Neque deerant, qui ut iræ regix obsecundarent, Hamiltonium simulatione officii, revera ut conatus ejus impediret, fuisse secutum insimularent. Iterum navigationem tentaturus, multis e procerum numero prosequentibus, calendis Septembris selvit, ac decimo post die Diepam Normanniæ portum appulit. Inde ut famam sui adventus præveniret, occultans quis esset, ad Vindocinensis oppidum, ubi tum diversabatur, magna celeritate se contulit. Cujus filia cum ei visa non placuisset, ad aulam recta contendit. Et cum ad Regem Franciscum præter ejus aliorumque expectationem venisset, ab eo amantissime est acceptus: qui suam ei filiam Magdalenam prope invitus sexto Calendas Decembris despondit. Pater enim, uti ante dictum est, qui filiam natu majorem ob valetudinis infirmitatem ad liberos procreandos inhabilem rebatur, filiam minorem, aut aliam quamlibet e nobilitate Gallica uxorem offerebat. Sed Iacobus, & Magdalena jam ante per nuncios amore inter se coalito, & ex mutuo aspectu, congressu, & colloquio confirmato de sententia deduci non poterant. (2) Nuptiæ Calendis Januarii factæ, anni millesimi quingentesimi tricesimi septimi, cum summa omnium lætitia in Scotiam classe Gallica comitati appulerant ad quintum calendas Junii. Nec diu illa superstes fuit febre Hæctica consumpta. Decessit Nonas Julii cum ingenti omnium, præterquam sacerdotum mœrore, quod ea viva (quam scirent sub amixæ Reginæ Navarræ disciplina educatam) formidabant luxui suo, ac libidini modum impositum iri. Cæteris ejus mors tantam dolorem attulit, ut tum primum (ut opinor) apud Scotos vestis lugubris usus occeperit: quæ, ne nunc quidem quadragesimo post anno quanquam mores publici in pejus fere proficiunt, admodum est frequens.

LIII. Legati in Galliam statim David Betonius Cardinalis, & (3) Robertus Macsuallius missi, qui (4) Mariam Gasianam Longevillani Ducis viduam accerferent. Nam Rex id quod evenit de exitu uxoris veritus in illam oculos conjecerat. Hoc anno Bothuelius, quod in Angliam clam commearet, & cum Anglis etiam in Scotia clam consilia conferret secreta, extra Scotiam, Angliam, & Galliam fuit relegatus. Circa idem tempus complures perduellionis fuerant insimulati, (5) Ioannes Forbosius juvenis acer, & magnæ familiæ, & factionis princeps ab (6) Huntillæo æmulo creditur oppressus. Erat enim quidam Strachanus homo ad quodvis flagitium promptus, multos annos Forbosio val-

(1) The bastard, author of the house of Avendale, long since decayed.

(2) On a copy of our author's epigrams, edit. 1594, that belongs to the Marshal-college, the following distich is transcribed from Stephen's, which is wanting in the later editions.

De insignibus Gallix, et Scotix, junctis in nuptiis Iacobi V. et Magdalenes filix Francisci I. Gall. Regis,

Quàm bene cum fulvo sunt lilia juncta leone:

Floribus illa quidem præstat, at ille feris.

(3) Lord Maxwell.

(4) Daughter to Claude first duke of Guise in France, brother to the duke of Lorrain.

(5) Lord Forbes, a grand-child of the house of Angus.

(6) This enmity betwixt the Gordons

de familiaris, & omnium ei nequiter patratorum aut confcius, aut particeps, aut auctor. Is parum (ut rebatur) ab eo pro merito cultus ad inimicum ejus Huntilæum se confert: & crimen capitale vel ad eum detulit, vel (ut plurimi putant) una cum eo confinxit: quod Forbosus videlicet ante annos complures de Rege occidendo consilium inisset. Id crimen quanquam nec satis firmis argumentis, nec idoneis testibus fuisset probatum, & studia inimicorum in judicio neminem laterent, decimo tertio die Julii a judicibus magna ex parte ab Huntilæo conductis damnatus capite luit. Sed ejus supplicium vulgo minus triste fuit, quòd etsi criminis, ob quod pœnas dederat, expertem homines crederent, tamen ob (1) superioris vitæ facinora morte non indignum existimarent. Strachanus index, quòd tantum crimen tamdiu cœlasset, extra Scotiam relegatus complures annos Luteciæ vixit, adeo sæde, & nequiter, ut nullum in eo crimen incredibile esset. Rex non adeo multo post velut pœnitentia ductus,

and Forbesses continued very long. See more of it lib. 20. capp. 64, 65.

(1) He had killed the laird of Meldrum, Seaton, very treacherously in Aberdeen, in the Provost's house, who died penult. January 1536-7. The following detail may serve for a farther confirmation of what is here mentioned by our author in general terms. From time immemorial there had been a contract betwixt the town of Aberdeen and the lord Forbes's predecessors, by which the town was bound to pay lord Forbes a tun of wine per annum, and he to cause keep the black fish of their waters in undue or forbidden time, and punish the slayers thereof according to law: but in May 1530 the lord Forbes claiming the wine on account of a half net's salmon fishing on Don, to which he pretended a right, tho' it appears he had none, about which the town writ him a very smart letter, that the quarrel soon rose to such a height that it came to be debated by the point of the sword. On the penult of July that year, being a sabbath-day, a great number of the Forbesses, headed by Alexander Forbes younger of Brux, invaded the town. The inhabitants rose in arms to the number of 500, chased young Brux to the friars place, and there besieged him for 24 hours; and there was blood shed on both sides. In the beginning of August the town was ordered to be fortified with a wall and fosse, and artillery and ammunition to be provided for defence against the lord Forbes and his friends. Both parties raised criminal letters against each other for fore-thought felony, slaughter and mutilation, first the Forbesses against the town, above 20 of whose inhabitants were convicted by an assize at Lithgow, August 17. of wounding Brux younger and other two Forbesses, of robbing him

of his horses and killing his servant. Whereupon the town council passed an act that no pension should be given in time coming to the lord Forbes or any others for keeping of their waters, because they that should be keepers were principal destroyers and fishers of them in undue time; protesting, that if any such pension were given, it should be holden as reis and black mail. And in December the same year, the town raised letters of lawboroughs against the Forbesses of Pettegow, Toquhone, Corfinday, Brux, Towie, Barnes, Kinellar, Auchintoile, Tuliegony, Quyltis, and their accomplices, particularly John son and apparent heir to Thomas Strathachin of Lenturk (probably the same naughty person whom our author knew at Paris during his exile) and his father's brothers. And at Perth on the 12th of the same month, John lord Forbes gave in to the lords of council his bond of lawborough for himself, John master of Forbes his son, and the rest of his sons, that Philorth, the provost and town of Aberdeen should be harmless of him, &c. under the pain of 5000 l. to be paid to the king. Five years after this Mr. Alexr. Forbes, parson of Forbes, in name of John lord Forbes, demanded of the magistrates a tun of wine, conform to the town's gift made to the said lord. They promised to convene the council, and give him an answer: but the answer is not recorded. The king, about the time that John master of Forbes was put to death, sent the town a very kind letter, dated Old Aberdeen Sept. ult. of his reign the 25. year 1537, which concludes thus, 'For we will that ye live in liberty and freedom like burges men, but our thrawing of out men or great persons, keeping this for your warrand.

Forbosii alterum fratrem in familiam suam recepit, alteri claris nuptiis aucto bona in fiscum redacta restituit.

LIV. Post paucos dies aliud secutum est iudicium & reorum genere, & sceleris novitate, & atrocitate supplicii maxime miserabile. Ioanna Duglassia Comitissæ Angusæ soror Ioannis Leontis Reguli Glammissii uxor, item filius ejus, & posterior maritus (1) Gilespicus Cambellus, Ioannes Leon prioris mariti propinquus, & senex sacrificulus infimulati, quod Regem veneno tollere voluisse dicerentur. Hi omnes quanquam ruri assidue procul ab aula vitam agerent, nec quicquam, quod eos læderet, a propinquis, & ministris foret exorsum tormentis, tamen damnati, & in arcem Edimburgensem conditi. Duglassia quinto post Forbosii supplicium die igni cremata cum maxima spectantium commiseratione. Movebat enim homines & ipsius, & mariti nobilitas, & in juventutis vigore formæ inter paucas egregiæ commendatio, & inter ipsum supplicium virilis in fœmina animi fortitudo: sed omnium maxime, quod fratris exulis odium plus quam crimen suum ei obesse crederetur. Maritus ejus cum ex arce Edimburgensi evadere conaretur per demissum funem, sed forte breviorē, quam ut radices rupis attingeret, fractis eo casu prope totius corporis ossibus, fuit extinctus. Filius adolescens simplicior, quam ut suspitio tanti facinoris in eum caderet, in arcem inclusus, & Rege demum mortuo dimissus, adempta bona recuperavit. Accusator fuit Gulielmus Leon propinquus. Is postquam familiæ nobilissimæ interitum & sua calumnia imminere vidit, fera pœnitentia ductus suum scelus Regi est confessus: nec tamen aut pœnam reorum levavit, aut efficere potuit, quod minus bona fisco addicerentur.

LV. Proximo qui hunc secutus est anno postridie Idus Junii, Maria Gustia ad Balconium villam Iacobi Lermontii appellit. Inde terrestri itinere ad Fanum Andreae vecta magna frequentia nobilitatis illuc collecta, Regi nupsit. Initio anni proximi, qui fuit 1539 Lutheranismi suspecti complures capti sunt. Sub finem Februarii quinque cremati: novem recantarunt: complures exilio damnati. In his fuit Georgius Buchananus, qui sopitis custodibus per cubiculi fenestram evaserat. Hoc anno Regina filium peperit ad Fanum Andreae. Item proximo anno alterum ibidem.

LVI. Hoc anno, atque item superiore magis quietæ, quam compositæ res erant. Nec tam seditionum causæ, quam auctor deerat: multis cupientibus, sed nemine aucto se tumultus ducem profiteri. Nam Rex provisus jam hæredibus, de sua salute securior nobilitatem velut ignavam, & imbellem cœpit contemnere, tanquam adversus domum sobole confirmatam nihil aucturos. Ac jam ad substructiones ociosas animum adjecterat. Ad hæc pecunia opus habebat Rex juxta egens, ac cupiens: unde par formido invasit & nobiles, & sacerdotes, dum eam quisque tempestatem a se in alterum inclinare contendit. Interim quoties apud familiares de inopia publica querebatur, altera alterius factionis opes ostentabat, velut prædam paratam, & ille modo his, modo illis assentiens, utrosque inter spem, formidinemque suspensos tenebat. Igitur cum ea tempestate legati Anglorum in aulam venissent, ab eoque petissent, ut Eboracum ad avunculum accederet, magnumque si id faceret, operæ precium pollicerentur, ac prolixè de sui Regis amore, & benevolentia erga eum sponderent, factio sacerdotibus

(1) He is called Archbald Campbell of Skipnish.

iniquior toto conatu, atque animi viribus eò incubuerunt, ut Rex tempus, locumque colloquii petitum obiret. Id cum sacerdotes rescissent, actum de ordine suo rati, nisi & congressum Regum impedirent, & eorum concordiam turbarent, odiorumque femina Regem inter, & proceres jacerent. Omnes autem rationes circumspicientibus, unum illud tum præsentī malo remedium præsentissimum est visum, si animum Regis adversus pecuniam infirmum largitionibus immensis aggrederentur, proposita ante oculos periculi magnitudine, & fluxa, & incerta promissorum hostilium fide, pecuniam domi & majorem, & facile parabilem ostentant. Primum de suo in annos singulos se triginta aureorum millia contributuros, cæterasque omnes fortunas ad incerta discriminum, si res postulet, paratas fore pollicentur. Ex bonis vero eorum, qui adversus Pontificis Romani auctoritatem, Regiamque majestatem rebellarent, & novis, ac sceleratis erroribus statum ecclesiarum turbarent, pietatem everterent, magistratuum jura tollerent, ac tot sæculorum instituta convellerent. Ex horum inquam bonis in fiscum relatis posse supra centum aureorum millia annua confici: si Rex tantum (quoniam ipsi de capite civium jus dicere non possent) qualem velint judicem ferret. Cæterum in quæstione exercenda nullum fore periculum, aut in judicando moram: cùm tot hominum millia nihil dubitent veteris, & novi testamenti libros contrectare, de Pontificis potestate sermones ferere, veteresque ritus ecclesiæ contemnendo religiosi hominibus, ac Deo sacratis omne obsequium, ac reverentiam detrudere.

LVII. Hæc cum illi vehementer urgerent, datus est eis judex ex animi sententia Iacobus Hamiltonius nothus Comitis Araniæ frater, multis largitionibus ante eis obnoxius, & qui facinore quantumvis crudeli Regis animum jamdudum offensum sibi conciliare cuperet. Venerat in Scotiam circa idem tempus (1) Iacobus Hamiltonius Linnuchi conventuum juridicorum præfectus, idemque superioris Iacobi frater patruelis. Is post diturnum exilium, cum adversus Iacobum nothum judicium esset professus, impetrato in patriam ad tempus reditu, ac intellecto, in quanto discrimine ipse una cum cæteris purioris doctrinæ studiosis versaretur, filium ad Regem in Fifam transmissurum misit, qui eum nactus antequam naviculam conscenderet, trepido nuncio hominem alioquin natura suspitiosum implevit, rem esse capitalem, & terti regno periculosam, nisi Rex adversus insidiatorem facinus occuparet. Rex, qui tum in Fifam properabat, juvenem remisit Edimburgum ad conventum (quem Scacarium vocant): ibi convenire jussit (2) Iacobum Lermonthium, (3) Iacobum Kircadium, ac (4) Thomam Areskinum: quorum primus erat familiæ præfectus, alter Quæstor primarius: neuter a religione puriore alienus: tertius Papisticæ factioni deditissimus, & Regi ab epistolis. Eis mandabat, ut nuncio æquè certam haberent fidem, ac si ipse præsens eadem narraret, ac annulum notum de digito detractum pro tessera ad eos misit. Hi consilio inter se communicato, Iacobum jam pransum, ac se ad iter expedientem domi suæ comprehendunt: & in arcem dant custodiendum. Ipsi cum per exploratores comperissent, Rege exorato dimissum iri, præter publicum

(1) James Hamilton of Kinkeville, sheriff of Linlithgow and captain of Blacknefs.

(2) See cap. 55. He was first laird of Balcomy of that surname, master-houhold to king James 5th.

(3) Sir James Kirkcaldy of Grange Thesaurer.

(4) Sir Thomas Erskine of Brechin secretary, afterwards laird of Pittodry. See note on lib. 20, cap. 22.

periculum etiam sibi metuentes, si homo factiosus & potens, ac tanta ignominia laceffitus incolumis evaderet, non ignari quàm acerbe, & crudeliter vindictam exerceret, summa celeritate in aulam provefti, discriminis præfentiam, ingenium pravum, animum acrem, opesque, omnia quam fufpitioniffime poffunt in majus augentes Regi perfuaserunt, ne hominem juxta callidum, & audacem, ad hæc ignominia irritatum indifta caufa liberaret. Igitur Rex Edimburgum, ac inde ad Setonium profectus, Iacobum ad causam dicendam promi juffit, ac judicio more patrio conftituito, damnatum capite multavit: & corpore post mortem lacerato, partes ejus in publicis urbis locis fufpenfæ. Crimina adverfus Regem objecta, quòd certo die effrafto cubiculo Regem trucidare conftituiffet: quòd (1) cum Duglaffiis hoftibus publicis secreta confilia communicaffet. Ejus mors ob fcelerate aetiam fuperiorem vitam paucis attulit dolorem, præterquam propinquis, & facerdotum ordini, qui in ejus incolumitate omnem prope fuarum fortunarum fperam collocarant.

LVIII. Ab eo tempore fufpitione adverfus nobilitatem aucta, curisque fubinde animum anxium vellicantibus, infomniis etiam nocturnis mens ægra follicitabatur: quorum unum infigne circumfertur. Videre vifus est Iacobum Hamiltonium enfe ftrictò in fe ruentem primum dextrum, deinde finiftrum detruncasse brachium: cumque comminatus fuiffet, se brevi, ut vitam quoque adimeret, affuturum, statim disparuiffe. Ille trepide experrectus, cum de fomnii eventu multa fecum volveret, paulo post allatum est utrunque filium, alterum ad Fanum Andree, alterum Sterlini eodem prope temporis momento decessiffe.

LIX. Interea cum Anglo jamdudum infenso neque certa pax, nec bellum erat. Nulla enim armorum denunciatione e vicina Scotia prædæ agebantur, nec Angli de rebus repetundis appellati quicquam æqui respondebant: nemini erat incertum Henricum ob frustrationem ad Eboracum colloqui graviter indignari. Scotus autem etfi pro certo haberet bellum instare, cenfumque habuiffet, & fratrem Moravia Comitem univerfis copiis ducem designaffet, & in belli apparatu diftineretur, legatum tamen ad hoftem miffit, qui sine vi, si fieri poffet, rem componeret: (2) Georgio interim Gordonio cum mediocri manu, ut incurfionum licentiam inhiberet, ad limitem miffio. Angli Gordonianorum paucitate contempta, cum ad Jeduardum cremandum properarent, Georgius Humius cum quadringentis equitibus eis se objecit: prælioque acri conferto, cum Gordoniani procul vifi effent, metu injecto effusa fuga se hofti fubdixerunt. Cæfi non adeo multi: plurimi capti. Iacobus Lermonthius, qui ad Novum castrum de pace agebat, vix tandem responfo accepto, quò belli apparatus occultior foret, unà cum Anglorum exercitu redire juffus est. Eidem exercitui occurrit Eboraci Ioannes Areskinus, & ***** legati nuper e

(1) It is certain that he had secret correspondence with them; for about the year 1610 James marquis of Hamilton having bought the estate from the house of the Avendale (successor to this James the bastard) among the rest took assignation to a charter and sasine of diverse of the earl of Angus's lands granted by the cheeping earl Archbald at this time in his banishment, thereby to get himself re-

stored; upon which the marquis intended action, but they were reconciled by means of the earls of Morton and Abercorn.

(2) Son to John master of Huntly; for he died before his father earl Alexander: this John had married king James the IVth's bastard daughter, sister to king James V.

Scotia missi. Hi quoque ab Hauarto, qui copiis præerat retenti: nec ante dimissi, quam Bervicum est ventum. Scotus ante legatorum reditum certior de adventu Anglorum per exploratores factus, ad quatuordecim millia passuum a limite ad Falaum Fanum castra posuit, præmisso Georgio Gordonio cum decem millibus, qui vagas Anglorum populationes prohiberet. Verum is nihil memoratu dignum gessit: ac ne levia quidem certamina cum hoste conferuit.

LX. Rex mirum in modum cupiebat prælio decernere, adversa nobilitate, a quibus id impetrare non poterat. (1) Plenus irarum multa in eos fudit convitia, imbelies, & majoribus indignos eos compellans, ac subinde disitans quando ab eis proditus esset, se cum sua familia quod illi renuissent, facturum. Nec placari poterat, quamvis frequentes dicerent, fatis ei ad gloriam perpetratum, quòd tantum Anglorum exercitum, tanto tempore collectum, ac Scotos ex improvise aggressum, ac magna comminantem, non modo libera populatione prohibuisset, sed per octo dies, quos in Scotia manserat, ita continuisset, ut vix unquam ultra mille passus a limite sit ausus discedere. Nam Bervico Anglus egressus, adverso flumine Calsonem usque tenuit iter. Ibi certior de Scotici exercitus adventu, vado copias Anglus traduxit, adeo pugnae fugientes eventum, ut cum temere, & sine ordine in fluvium proruerent, uti quisque transierat signis relictis, qua proxime possent, domum properarent. Nec Gordonius interim, qui hæc e propinquo prospiciebat, quicquam movebat. Hanc ob causam Rex adversus eum odium implacabile conceperat. Macsuallius, ut Regis iram ex parte leniret, promittebat, si sibi decem tantum millia permitterentur, se per Soluæum in Angliam penetraturum, ac operæ precium facturum: quod adeo præstare poterat, nisi Rex proceribus infensus (2) Oliverio Sinclaro Roselini Comarchi fratri literas dedisset occultas, quas in tempore promeret. In eis scriptum erat, ut exercitus universus Oliverium pro duce agnosceret. Id consilium eò spectabat, ne, si quid felicius gestum foret, rei prosperæ gloria penes proceres esset. Cum jam in hosticum esset perventum, ac circiter quingenti equites Angli in propinquis collibus cernerentur, Oliverius a sua factione in altum elatus, ac duabus hastis innixus, Regias (3) profiteri literas jussit; quarum lectio ad eò totum exercitum offendit, & in primis Maxuallium, ut ordinibus solutis omnes confundi, ac misceri statim cœperint. Hostes homines militares, sed nequaquam ad tantæ rei expectationem coacti, cum eam omnium rerum perturbationem e loco superiore intuerentur, magno (ut eis mos est) cum clamore trepidos inter pugnae, & fugæ consilium aggressi pedites, equites, & calones confusos in (4) paludes proximas adigunt. Ibi multi ab Anglis, plures à Scotis latronibus capti, & Anglis divenditi.

LXI. Calamitate exercitus, ad Regem, qui non procul aberat delata, supra quam credi potest commotus, indignatione, ira, mœstitia animum in diversa trahentibus, nunc in vindictam de suorum (ut ipse disitabat) perfidia pronus, nunc in novum belli apparatus, & rationem rerum gerendarum intentus erat. Id autem inter res prope perditas optimum est visum, ut induciis cum Anglo factis, Arcibaldum Du-

(1) Vocem igitur addit M. S. tho' it ther to Rosline.
may be elliptically understood.

(2) M. S. Olivario, Oliver Sinclare of Whitekirk, minion to the king, bro-

(3) M. S. Proferri.

(4) Sullway Moss.

gladium Angustæ Comitem, quibuscunque posset conditionibus revocaret. Interim vigiliis, & inedia vires corporis labefactantibus, animo curis obruto intra paucos dies moritur, (1) decimo tertio die Decembris, relicta filia hærede ante quintum diem nata, sepultus fuit postridie Idus Ianuarias in Cœnobio Sanctæ crucis prope Magdalenam priorem conjugem.

LXII. Erat ei dum viveret, facies, & compositio membrorum decora, statura mediocris, supra corporis modum vires : ingenium acre, sed quod vitio temporum parum fuit excultum. Victu utebatur parco, vino parcissimè. Laboris, algoris, æstus, inediæ patientissimus. Sæpe in equo sedens hieme asperissima diem, noctemque continuabat, ut latrones inopinantes domi deprehenderet. Illaque celeritate tantum sui metum incusserat, ut velut eo semper præsentem a maleficijs se continerent. Tanta moris patrii erat scientia, ut de rebus gravibus etiam per iter summa cum æquitate expeditissimè responderet. Aditus etiam pauperioribus ad eum erat facillimus. (2) Ingentes autem virtutes vitia prope adæquabant, sed quæ temporis magis, quam naturæ videri poterant : omnium enim rerum licentia disciplinam publicam solverat, quæ nisi magna severitate animadversionis sisti non poterat. Pecuniæ autem id fecerat avidiorem, quod cum alienæ potestatis esset, in summa parsimonia educatus fuisset : & cum primum sui juris est factus, in vacuas ædes ingresso direpta suppellectili omnis ei simul aulæ partes denuo erant exornandæ. Proprium autem Regum patrimonium in eos, quos minimè voluisset usus, curatores ejus absumpserant. Ad mulieres autem proniorem eum reddiderant adolescentiæ educatores, qui hac ratione diutissime eum sibi obnoxium fore arbitrabantur. Nobilitatis magna pars ejus mortem non adeo molestè tulit, ut quorum alios exilio multaverat, multos custodiis coercuerat : alii metu severitatis ejus nunc ad pristinum contemptum ira recenti adjecta, maluerunt Anglo se hosti dedere, quam sui Regis iræ se committere.

(1) M. S. XIV.

(2) Vide Livium lib. 21. cap. 4. The shade of Annibal's picture is the blackness of darkness : that of James the V.'s has a good mixture of light. "Has tantas viri-

(scil. Annibalis) virtutes ingentia vitia æquabant, inhumana crudelitas, perfidia plus quàm Punica, nihil veri, nihil sancti, nullus deum metus, nullum jusjurandum, nulla religio.

RERUM SCOTICARUM HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER DECIMUS QUINTUS.

REGE in ætatis flore non tam morbo, quàm mœroris vi extincto, motibusque superiorum temporum inopinato eventu sopitis verius, quàm compositis, tanta prudentioribus imminere videbatur tempestas, quantam vix ulla proximorum sæculorum memoria aut ex majoribus audierat, aut ipsa meminisset (1) Neque Rex domi (2) suprema ordinaverat, & puellam octavo ante ejus mortem die natam hæredem reliquerat. Et nobilitatis duces, in quibus aliquid auctoritatis fuerat, vel suo fato functi erant, vel apud hostem exules, aut captivi retinebantur. Nec, (3) fuissent si domi, vel ob odia privata, vel ob dissensionem de religione vivo Rege metu compressam, & mox animis metu solutis erupturam, inter se discordes quicquam erant pro sanis acturi. Accedebat ad hæc bellum externum adversus Regem potentissimum : qui quomodo esset usus victoria, multi pro sua cujusque spe, aut metu variè differebant. Qui (4) secundus erat hæres, ut nec ad privatam vitam degendam, virtutibus multum vulgo præstabat, itz neque consilio ad regnum gerendum, neque fortitudine erat insignis. (5) Cardinalis in publicis malis locum crescendi sibi esse ratus, ut & ordini (6) suo, & Gallicæ factioni se ostentaret, facinus & audax, & impudens est aggressus. Conducto enim Henrico Balsurio sacrificulo mercenario falsum testamentum Regi subjecit : in quo ipse se, tribus assessoribus è potentissimis procerum adjectis, in summo magistratu collocabat. Spem ei id consilium successurum faciebat Comitum Araniæ minimè turbidum, & à periculis ad quietem pronum ingenium, & generis propinquitas. Erat enim (7) ex amita Cardinalis

(1) MS. Nam neque. Nam or enim is commonly understood.

(2) He had not made his testament.

(3) M. S. Si domi fuissent.

(4) James earl of Arran, son to James spoken of before : he was a man of a simple nature, and too much led by his friends : he was thereafter made duke of Chatelherault, lib. 16. cap. 3.

(5) David Beaton, now Archbishop of St. Andrews, cardinal and chancellor. see the note on lib. 14. cap. 45.

(6) M. S. Suqi. i. ecclesiastico, the kirkmen,

(7) James first earl of Arran married Elizabeth Hume, sister to Alexander lord Hume, but she being barren, his friends (lest the title of heir apparent to the crown should fall from the Hamiltons to the earl of Lennox his sister's son) caused him to divorce his wife, and keep Janet Beaton sister to the laird of Creich, cousin to bishop James Beaton, widow of Robert Levinston of East Weems, who bare to him this James earl of Arran, governor, and duke of Chatelherault, and some daughters.

natus : & ipse unus ex (1) possessoribus, velut in partem dominationis assumptus. Occasio item supremæ potestatis invadendæ, (2) & celeritatis egere visa est, ut captivorum, & (3) exulum ex Anglia reditum præveniret, ne quid in approbatione sui honoris eis integrum relinqueret, quorum & potentiam, & gratiam formidabat, & mentem a se alienam ob (4) diversum pietatis cultam non dubitabat. Ea causa fuit ei, ut statim post Regis interitum edictum de quatuor gubernatoribus eligendis promulgaret. Adiecit etiam factioni suæ quosdam procerum donis, & pollicitationibus illectos : ac maxime Reginam adversis partibus non satis æquam. Hamiltonius autem adversæ factionis princeps homo minime ambiciosus quietem oblatam videbatur amplexurus, si per propinquos licuisset : qui suæ magis libidini studebant, quàm de ejus honore erant solliciti. Hii (5) die noctûque juvenis animum spe implebant, & hortabantur, ne fortunam ultro se offerentem è manibus (6) labi sineret : omniâque commisceri malebant, quam in vitæ certa, & privata conditione conquirere. Præterea multos eis conciliabat amicos (7) Cardinalis odium, indignitâsque sub sacrificiî imperio servitutis. Suberat & spes incerta quidem illa, sed tamen ad hominum studia excitanda non inefficax, quòd cum Hamiltonius secundus esset hæres, multi secum reputabant, PUELLA paucorum dierum, quæ sola eum anteiret, quot ante nubilem ætatem vel casibus fortuitis esset objecta, vel tutorum fraude periculis obnoxia. His in longum fundamenta potentiæ struentibus consultissimum est visum, qui ex præsentem rerum statu se offerebat, fructum non negligere : & futurum Hamiltoniorum incrementum spe amplecti : (8) quæ si fessellisset, non difficilem apud novam principem gratiam hominum in regni initio colligentem, & si quid fecus evenisset, veniam.

II. Dum in Scotia hic rerum est status, Anglus interea in lætitiâ ob victoriam insperatam effusus, principes captivorum Londinum accersit. Biduo in arce conclusi die sacro Thomæ Apostolo, qui est De-

(1) M S. assessoribus, Huntly, Argyle, and Arran : some write Huntly, Argyle and Murray.

(2) M S. deest et.

(3) Archbald earl of Angus and his friends.

(4) The earl of Angus and his friends who had been banished, were protestants, as also the earls of Castills and Glencairn and others of the chief captives at Sullway Moss.

(5) M S. diu.

(6) M. S. Elabi.

(7) See the note on lib. 13. cap. 48.

(8) Quæ (i. e. spes futuri Hamiltoniorum incrementi) si fessell. non. diff. apud novam principem, (Mariam nubilem seu adultam) gratiam hom. in initio regni colligentem, etsi quid fecus evenisset, veniam. i. e. if the hopes of Mary's dying in her minority, and of the Hamiltons coming to the crown, conceived by many of the Scots at the time that the earl of Arran was chosen governor of her and the kingdom, should fail or be disappointed, those who had sided with the

Hamiltons in that hope, if they had done any thing amiss against Mary in her minority, would easily obtain her pardon when she was of full age to assume the government, and no longer needed a tutor. Our author is accounting for the earl of Arran's finding so many friends and being chosen governor, he being second heir to the crown, and Mary a minor liable to many accidents and dangers, before she arrived at full age. On this many built their hopes, and were therefore apt to worship the Hamiltons, the rising sun ; and if those hopes failed them, they flattered themselves with the hope of pardon from Mary when she should be capable to hold the reins of government, even tho' they had been guilty of some offence against her during her less age, as the world probably study to be popular in the beginning of her reign. M S. Quæ si etiam fessell. non. diff. ap. novum principem, hominum gratiam in reg. init. collig. & si quid fecus evenisset, fore veniam.

cembris viceimus per urbem, qua longissima est, ac velut ad publicum spectaculum per ora vulgi traducti cum tandem ad aulam Regiam pervenissent, ibi a Cancellario Anglo graviter increpiti tanquam fœderis violatores, ac verbis amplissimis bonitate, & clementia Regis laudata, qui multum de suo adversus eos jure remisisset, per familias laxiore custodia distribuuntur. Erant autem (1) ei (2) ex ordine supremo septem. Præterea honesto loco nati viginti quatuor. Verum ante triduum renunciato Regem Scotorum unica filia hærede superstitite decessisse: hic occasio peropportuna Anglo visa est per concordiam Scotos Anglis conjungendi, eorum Regina filio suo desponsa. Itaque revocatis in aulam captivis, & per homines idoneos eorum animis prætentatis blandius eos appellatos, operamque suam pollicitos quatenus aut sine publico detrimento, aut privata infamia possent, calendis Januarii ineunte anno millesimo quingentesimo quadragesimo tertio Scotiam versus dimisit. Cum ad Novum castrum venissent, ac Thomæ Hauarto Duci Norfolkicæ obsides dedissent, cætera liberi ad suos redierunt. (3) Redierant una cum eis Duglassii fratres post decimum quintum exilii annum patriæ restituti. Omnès autem cum partis majoris gratulatione recepti fuerunt.

III. Cardinalis, qui hanc tempestatem in se intentam videbat, non dubius quin & captivos, & exules in comitiis adversarios esset habiturus, curarat, ut ante adventum eorum ipse Prorex eligeretur. Verùm is honor haud diuturnus ei fuit. Nam paucis post diebus fraude ejus in falso testamento Regi subjiendo deprehensa, honore dejectus, & Jacobus Hamiltonius Araniæ Comes Prorex dictus: aliis, quòd regni proximus esset hæres, jam tum gratiam occupantibus: aliis Cardinalis crudelitatem in quæstionibus de religione tanto ante prospicientibus. Eum timorem auxerunt codicilli post Regis interitum reperi, (4) e quibus supra (5) trecentorum è prima nobilitate nomina continebantur. Et inter hos in primis, qui Prorex postea factus est, in crimen vocabatur. Ejus igitur electio, quia multorum pericula sãlevatura videbatur, & superbiam sacerdotum compressura, majori parti hominum admodum grata fuit. Ipse quoque libellos, qui controversias de religione continebant, libenter lectitabat, & vitæ superioris quies procul ab aulica ambitione remota spem animi modesti, & temperantis multis faciebat, magistratu nondum torporem, & torcediam ingenii de tegente.

IV. In conventu, qui mense Martio habitus est, affuit Radolfus Sadlerius eques ab Anglo legatus, qui nuptias, & pacem publicam procuraret, & alios promissi admoneret, alios (ut fama circumferebat) pecunia tentaret. Huic paci cum Regina, Cardinalisque cum tota sacerdotum factione non solum repugnaret, sed obturbando, & alios interpellando nihil decerni pateretur, communi prope omnium consensu

(1) Vox ei abest a MS.

(2) The English histories name the earls of Cassils and Glencairn, the lords Maxwell, Fleeming, Somervale, Oliphant and Gray; as also Oliver Sinclair of Whitekirk and his brother, John Rofs of Cragie, Robert Erskine brother to the lord Erskine, Carr of Greydon, the lord Maxwell's two brothers, John Leslie bastard of Rethes, George Hume of Hutton,

John Maitland of Wikecas, James Pringle, Thomas Crawford, John Carmichael, captain Crawford, Patrick Hepburn, John Seaton of Touch, William Seaton, John Stewart, John Murray, Henry Drummond, Henry Maxwell.

(3) MS. Redierunt.

(4) Gen. in.

(5) These were accused of heresy, as they called it.

Cardinalis in cubiculum seorsum seclusus est, dum sententiæ perrogantur. Eo semoto, de matrimonio Reginae, deque aliis conditionibus facile consensum. Obsides etiam hæc firma fore Anglo promissi, Cardinalis, deprecante Regina vidua, liberiore custodia apud Setonium habitus: eo pecunia persuaso brevi post est dimissus.

V. Cum jam post gravissimam imminentis belli formidinem pax cum summo utriusque regni emolumento confecta in perpetuum videretur, qui jam aliquot annos a negotiando cohibiti erant mercatores, certatim in mare provolant: quam possunt pro tempore plurimas preciosissimis mercibus naves onerantes. Edimburgum duodecim, cæteræ illius oræ urbes (quæ pars est Scotiae opulentissima) pro viribus quæque ornant. Hæc classis fiducia pacis Angliæ litus propius, quam alioqui necesse erat, legens cessante vento alibi stabat ad anchoram, allic tutos portus erant ingressæ, opportunæ Anglis ad omnem injuriam, si quis belli motus oboriretur. Eodem fere tempore redierant è Gallia (1) Ioannes Hamiltonius Abbas Passetensis, & David Panitarius. Hi multorum annorum abjecta persona ad veros mores reversi, & vult in schola non pietatis, sed nequitiae se exercuissent, aulæ omnium flagitiosorum antesignani erant.

VI. Cardinalis in sperata libertate potitus homo superbo ingenio natus, & repulsa accepta, ac fraude detecta, ignominia etiam accensus omnes circumspicit turbandæ concordiae rationes. Primum re communicata cum Regina vidua communiter ambo indignabantur, Duglassanos ob multa (2) magna beneficia, certissimos Angli clientes statim ab exilio in consilia de summa rerum accitos: & receptæ religionis mutationem omnes pariter formidabant, quæ secum Gallici fœderis solutionem allatura videretur. Ibi de Reginae consensu Cardinalis coacto sacerdotum conventu, & magna ab eis extorta pecunia, quæ imminentem universæ Papanæ ecclesiæ ruinam averteret, primum parte ejus compluribus adversæ factionis hominibus claris representata, & adjectis multis, magnisque pollicitationibus persuadet, ne obsides promissos Anglo traderent: & qui nuper è captivitate redierant, ab eis pariter impetrat, ut liberos, & propinquos nuper hosti datos posteriores legibus, & salute publica habeant, & religione pristina: cujus incolumitas in hoc uno momento verteretur: ne se in perpetuam servitutem ultro præcipitent. Præterea curat per sacerdotes, ut Regis Angliæ legatus superbè contemneretur: per operas vero, & scurras contumeliosis verbis comites ejus acciperentur: eorumque dicta, & facta in pejorem partem raperentur. Verùm legatus obstinato adversus omnium contumelias animo, ne quam ipse dissidii occasionem dedisse videretur, statuit diem tradendis obsidibus dictum operiri. Is cum venisset, Proregem adiit: deque probris non tam sibi, quam Regi suo illatis, jurisque gentium contemptu graviter questus petit ab eo, ut juxta fœdus non ita pridem factum obsides tradat, amicitiamque nuper initam sanctam, & inviolatam ex utriusque gentis commodo servandam curet. Ille de contumeliis legato factis se excusat, ac nolle factum dicere, brevique quæstione habita operam daturum, ut eorum petulantiae pœna sit erga gentem Anglorum sui studii, & voluntatis testimonium. Quod ad obsides attinet, Ego, in-

(1) Bastard brother to the governor, afterward thesaurer and bishop of St. Andrews, of whom much is spoken here-

after. Mr. David Panter was afterward bishop of Ross.

(2) M.S. et reg.

quit, nec à volentibus impetrare, nec invites cogere possum. Id genus enim est imperium, quod gero, ut non minus juris accipiam, quàm dem. Itaque tanta seditione, quantam ipse vides à Cardinali excitata, omnes meæ rationes conturbatæ sunt, ut vi publici furoris abreptus, nihil de me certi confirmare possum.

VII. Jam negatis novis obsidibus, incidit & altera non minor consultatio de nobilibus ante paucos menses bello captis, qui obsides dederant, ac sanctè promiserant, se, pace, quam Anglus petebat, conditionibus minime iniquis non confecta, redituros. Eos enim factio Cardinalis, reliquusque sacerdotum ordo partim rationibus, & exemplis contendebat, rem, propinquos, liberos, & si qua alia hominibus debeant esse jucunda, patriæ charitati posthabenda. Partim nōnas à Gallicis auxiliis, & conjurationem totius Europæ in majorum ritibus, & ceremoniis propugnandis, crimèrque proditæ patriæ, & veterum familiarum imminētis interitus intentabant: orabantque, ne tam periculoso tempore patriam desererent, qua salva liberos, & propinquos alios sperare possent: perditæ spes reliqui temporis una periret. Multa quoque de inexpiabili harum gentium odio, deque Regis, in cujus potestatem venturi erant crudelitate, vera falsis mixta commemorabantur. Iactabatur etiam decretum concilii Constantiensis, quod pacta, contracta, promissa, jurata hæreticis irrita esse jubet. Cum major pars eorum, quos ea res attingebat, facile qualemcunque suæ culpæ excusationem acciperent, inventus est unus Gilbertus Kennedus Cassiliæ Comes, qui nec pecunia abduci, nec minis depelli de constantia fidei servandæ posset. Is cum binos fratres obsides in Anglia haberet, palam professus est se in custodiam rediturum: neque ullo metu objecto commissurum, ut suam duorum fratrum sanguine vitam redimeret, (1) recta Londinum multis reclamantibus est profectus. Rex & juvenis constantiam laudavit, & ut locum virtuti apud se omnes scirent, muneribus donatum una cum fratribus domum remisit.

VIII. Sed nec placatior erat erga Kennedum Henrici animus, quam erga cæteros Scotos ira implacabilis. Itaque navibus Scotorum, quarum (uti diximus) satis magnus numerus in portibus, & stationibus Anglorum stabant, retentis, statim bellum indixit. Nec obscure non modò fœderum, sed etiam juris gentium violatoribus minabatur, cum in tam præcipiti statu regnum Scotorum staret, tantum abest, ut vel cognationis memoria, vel communis patriæ charitas, vel salutis publicæ respectus animos permoveret, ut multo acrius seditionis faces accenderentur. Factio enim Cardinalis, & Regina viduæ, quæ omnia trahebat ad Gallos, missis ad eos legatis ostendebant, nisi quid in eorum subsidiis opis esset, nunc in ipso articulo rem esse, ut Scoti, & Angli in unam ditionem cõirent. Id quàm ex usu terræ Galliæ foret, aliquot sæculorum experientia esse compertum. Illud autem in primis à Gallis petebant, ut Matthæus Stuartus Levinia Comes domum ad suos remitteretur: ut qui non solum Hamiltoniæ familiæ esset æmulus, sed etiam patre ad Limnuchum ab eis cæso capi alis inimicus. Huic juveni præter in ipso juventæ flore formam egregiam, & corporis dignitatem conciliabat omnium animos patris hominis maxime popularis memoria, & solitudo, & pericula familiæ clarissimæ jam ad paucos redactæ: multæ domi clientelæ: magnæ familiæ propinquitatibus conjunctæ. Ad id proximi Regis judicium, qui si absque mascula stirpe liberum decederet, hunc sibi hæredem, & successorem destinabat: eamque voluntatem, si diutius vixif-

(1) Gen. ac recta.

set, conventus publici (penes quem est omnium rerum summa potestas) decreto confirmaturus credebatur. Neque deerant adulatores, quibus animum generosum quidem, & magnarum rerum expectatione iam erectum, sed adversus fraudes iacantium ad spes ampliores excitarent. Præter enim summum in annos prope viginti proximos imperium, & in veteres inimicos dominationem, etiam Reginae viduæ nuptiæ spondebant: & si quid humanitus interea puellæ, penes quam tum Regium nomen erat, accideret, cum haud dubie Regem futurum: nec Regem modò, sed & (1) Iacobi Hamiltonii proxime defuncti legitimum hæredem: quando Prorex nothus esset, ac non modò regni, sed ne suæ quidem familiæ hæreditatem jure posset sperare. Accedebant Francisci Regis Francorum adhortationes, & spes ostentata, & auxilia in tempore promissa. His rebus cum simplex, & credulus juvenis animus faciliè impelleretur, professionem in Scotiam adornat.

IX. Horum tum nihil cum Hamiltonius ignoraret, ut & ipse suæ parti vires adjiceret, de consilio quibus maxime fidebat amicorum, statuit Regiam, quæ adhuc in matris potestate erat, è Linnucho tollere. Ea enim ad se traducta, non modò Regii nominis umbram, quæ plurimum apud multitudinem valet, se penes fore: sed puellæ collocandæ, atque etiam regni quo vellet transferendi se arbitrum futurum. Id si consecutus fuerit, tum Anglum pollicitationibus duci: vel si necesse sit, partibus adjungi posse. Hoc consilium cum summo opere placuisset, ut in civilibus dissensionibus exploratoribus omnia utrinque observantibus, nihil occulti esse potest, ad Cardinalem statim est delatum. Is coactis, quos sibi è nobilitate pecunia conciliaverat, Linnuchum venit, ac magno cum civium damno dies aliquot Reginae præsidio fuit.

X. Interea Levinus è Gallia appulit, & amicè Prorege salutatis dissimulatis utrinque odiis Linnuchum contendit. Ibi convento Cardinale domum suam profectus, in concilio amicorum longo sermone explicavit, à quibus accersitus, cujus jussu, qua spe fretus, quibus conditionibus venisset. Nec summum magistratum modò, sed nuptias Reginae viduæ ab ipsa, factionisque principibus oblatas. Ab Rege Gallorum ad hæc perficienda favorem, opesque, & sicubi opus esset, auxilia sperare jussum. Cunctis assentientibus, atque adhortantibus, ne fortunæ sese offerenti deesset, plus minus quatuor millibus hominum comitatus ad Regiam venit. Hamiltonius, qui delectu habito, congregatisque Edimburgum amicis ad Regiam perrumpere decreverat, jam se viribus inferiorem cernens ex amicorum consilio, & suo ingenio ad concordiam propensior, de pacis conditionibus tractare cœpit. Missis ab utroque summæ prudentiæ viris ad Lintonem vicum medio fere inter Edimburgum, & Linnuchum spatio in has conditiones conventum est, ut Regina Sterlinum traderetur. Educationi ejus, qui præessent, quatuor primi ordinis proceres eligerentur, qui neutri se factioni implicuissent. Nominati (2) Gulielmus Gramus, Ioannes Areskinus, Ioannes Lindesius, & Gulielmus Levinsonius viri clari, & illustrium familiarum principes. Hi ex communi partium decreto

(1) James first earl of Arran father to the governor, whom they accounted as a bastard, notwithstanding the pretended divorce betwixt his father and Elizabeth Hume his first wife; see the note on cap. 1. Now Matthew earl of Lennox's

father was sister's son to this James first earl of Arran, lib. 13. cap. 9. lib. 14. cap. 29. Neither had he any brother who had children.

(2) The earl of Montrose, lords Erskine, Liadsey and Levinston.

Regina accepta viam, quæ Sterlinum fert, ingressi sunt, stante sub armis cum suis Levinio, donec extra periculum à factione adversa esse perventum. Nec multo post peractis consuetis ceremoniis, acceptisque imperii insignibus, ad duodecimum calendas Septembris Sterlini regnum iniit.

XI. Prorex autem cum nec favore vulgi ob inconstantiam à se alienati, nec viribus se parem adversæ factioni videret, & ipse per occulta colloquia cum cardinale tractare cœpit, & Cardinalis, qui (1) per matrem Proregi genere propinquus erat, eum terrore injecto potius ad se traducere, quam vi armorum opprimere volebat. Igitur cum eum parte procerum largitionibus antè detracta domi infirmiore, & Angliis viliorem reddidisset, & ad consentiendum iniquo fœderi cœgisset, per familiares, apud quos pecunia, quam honesti studium erat potentior, Sterlinum perduxit: atque ut infamia flagitii minueretur ad vulgus, non propalam, sed in æde Franciscanorum præsentè Regina vidua, & aulicorum primoribus sententiam suam de religionis capitibus controversis Prorex mutavit, ac metu (2) litis de fortunis omnibus intentatæ se ita Cardinali reddidit obsequentem, ut de imperio solam auctoritatis umbram retineret.

XII. Hoc modo Cardinalis, quod supposito falso testamento petierat, Proregis ignavia, & propinquorum ejus avaritia est consecutus, ut omnibus regni commòdis frueretur, & invidia careret. Id unum ad stabiliendam potentiam restare videbatur, ut Levinium molestum consiliorum suorum interturbatorem abigeret. Tandem cum Cardinale Regina vidua hunc ordinem rei gerendæ constituit, ut interim, dum responsum à Rege Gallorum expectatur, ipsa juvenis animum suspensum spe nuptiarum injecta teneat. Scripserant autem de Levinio ad Gallum honorificè: neque enim negare poterant, ejus maximè secundum Deum opera se in libertatem vindicatos. Nunc Regis liberalitate, & subsidio rebus in Scotia tranquillis eum orant, ut suum beneficium tueatur, ac pacem a se præstitam revocato Levinio confirmet. Neque enim aliter res diu fore pacatas sine factionis alterius pernicie. Hæc occultè adversus Levinium tentabantur. Ipse interim variis ducebatur artibus ab Regina vidua, & Cardinale. Aula in luxum, & lasciviam soluta ludis, & conviviis indulgebat. Dies (3) equestrium certaminum simulacris, nox personatis saltationibus strepebat. In hæc cum Levinius & natura proclivis, & aulæ Gallicæ consuetudine exercitatus esset, accessit æmulus (4) Iacobus Hepburnus Comes Bothueliæ, qui animum quamvis languentem extimularet. Is enim ab Iacobo quinto relegatus, ac statim eo mortuo domum reversus, eisdem artibus Reginæ viduæ nuptias ambiebat: & eminebant in utroque (5) natura, & fortunæ dotes magis similes, quàm æquales. Itaque cum Bothuelius cætera pene par, in omni autem certamine, & armorum ludicra meditatione esset inferior, aula relicta domum concessit.

XIII. Lævinius æmulo remoto, cum cætera facilia, & prona existimaret, ac promissa Reginæ, & Cardinalis repræsentari vehementius

(1) Janet Beaton mother to the governor, was the cardinal's cousin german.

(2) If the earl of Lennox were declared heir to his father James earl of Arran, cap. 8.

(3) Turnaments and masques.

(4) Leg. Patricius, see the note on lib. 14. cap. 37. This house of Haills hath carried a fatal hereditary affection to the queens of Scotland, see lib. 11. cap. 23. He is commonly called the fair earl.

(5) M S. naturæ.

postularet, intellexit demum se fraude circumventum, ludibrio haberi: inimicum suum Hamiltonium per eos ad opes, auctoritatem, & in omnium vitam, & fortunas potestatem promoveri. Iuvenis malarum artium insolens, & qui aliorum ingenia de suo aestimaret, ita ira exarsit, ut nec verborum acerbitate abstinere: ac sanctè juraret, se inopiam, exilium, mortem, denique potius quidvis perpeffurum, quàm ut tantam contumeliam inultam relinqueret. Itaque cum totus in vindictæ cogitatione, sed consilii adhuc dubius Britannodunum se removisset, ibi ad eum deferuntur triginta fentatorum millia a Rege Gallo- rum (nondum enim certo compererat, quo in statu Scotorum res esset) missa, ut hac pecunia vires factionis augetet. Ea res agrum animum aliqua ex parte erexit, quòd à Rege Gallo se nondum desertum crederet. Cum autem in pecunia distribuenda juberetur uti Reginæ viduæ, & Cardinalis consilio, partim ipse suis amicis divisit, partim ad Reginam misit. Cardinalis, qui totam eam prædam spe devoraverat, & hoc lucro se fraudatum, & ignominia affectum graviter ferens, Proregi auctor fuit, ut exercitu statim comparato, Glasviam proficisceretur: non dubius & Levinium, & pecuniam ibi pariter opprimi posse. Eorum consilio ad Levinium perlato, ille ex amicis, & clientibus brevi supra decem millia hominum coëgit. Hanc autem ut multitudinem facilius conficeret, multum juvit procerum quorundam indignatio, qui ab initio & religionis studio, & Cardinalis odio Proregem ad summum honorem evexerant, ac tum priorem benevolentiam in odium commutaverant, quod ille amicis optimè meritis non modo inconsultis, sed quod in ipso erat proditis hosti immanissimo se, & illos in servitutem dedisset. Itaque hic animorum habitus novam, & vix credibilem rerum Scoticarum fecit mutationem, ut prope integris partium viribus duces modò alii accederent: Hamiltonio cum propinquis ad Cardinalem, & Reginam viduam adjunctis, ejus autem prioribus amicis se Levinio aggregantibus. Cum eis ergo copiis repente coactis Levinius Letham venit: misitque Edimburgum ad Cardinalem, qui denunciarent, nihil opus esse, ut se Glasviam oppugnatum venirent. Se enim primo quoque die sui copiam in campis, qui Letham, Edimburgumque interjacerent facturum.

XIV. Cardinalis, qui Prorege in suas partes tracto adverse factionis opes, & animos fractos rebatur, neque quenquam fore sperabat, qui secum acie congredi auderet, cum se præter opinionem viribus inferiorem cerneret, conflictum quidem verbo non recusabat, sed rem de die in diem variis moræ causis interpositis differebat, gnarus interim Levinium non posse diu voluntariorum exercitum sine stipendiis, aut comætu in longum tempus proviso continere, assiduè precibus, & pollicitationibus eorum, quos idoneos putabat, animos tentabat, si quos ad se traducere posset. Levinius cum hostem ducere bellum videret, nec ulla ratione prælio rem commissurum, seque ad obsidionem omnibus rebus necessariis imparatum, præterea colloquiis nocturnis quosdam suorum cum hoste jam transegisse, ut se ex iis angustiis quamprimum explicaret, amicis, qui jam sibi occultè prospexerant, urgentibus, pacisci cum Prorege fuit coactus. Itaque Edimburgum ad eum profectus est, atque aliquot dies ibi tanquam odiorum veterum oblitus una transegerunt. Tandem ubi Limnuchum est ventum, hic Levinius per amicos admonitus sibi occultas parari insidias, Glasviam de nocte clam se contulit, arcèque Episcopali comæatibus, & præsidio quantum satis videbatur communita, Britanno lunum concessit.

cessit. Illic magis dilucidè cognoscit Duglassios cum Hamiltoniis convenisse. Et quia ex pristinis similitudinibus suspitiones inter factiones adhuc reliquæ erant, (1) Georgium Duglassium, & Alexandrum Cuninganium, alterum pro patre, alterum pro fratre obfides datos. Id quidem quanquam in speciem, & firmioris concordix simulationem factura fuisset, promissumque foret, eos intra paucos dies liberatum iri, tamen usque ad Anglici exercitus adventum detenti fuerunt, Hamiltoniis nunquam securis, donec proceribus, in quibus aliquid animi, aut virium esset, sublatis, eorum supplicii terrore cæteros a tumultuando compeferent. Præter hæc circa idem tempus fit certior Levinius, Franciscum Regem inimicorum calumniis esse alienatum. Interea Glasquam venerunt Archibaldus Duglassius Anguxiæ Comes, & Robertus Maxuallius clarissimæ familiæ princeps ad controversias (si fieri possiet) inter Proregem, & Levinium sedandas. Sed qui Proregi erant a consiliis, persuaserunt, uti ipsi pacis interpretes retinerentur. Itaque per posticum ædium, ne quis tumultus in oppido fieret, educti in custodiam ad arcem Hamiltonium mittuntur.

XV. Hoc statu rerum in Scotia, nec Anglis, quam Scotorum præstantissimis Proregi inferioribus Henrico Regi visa est occasio non modo fœderis, sed juris gentium violati pœnas expetendi: ac prius, quam vi, & armis quicquam attentaret, literas minarum, & justæ querelæ plenas ad Edimburgenses misit jure increpans, quòd amicitiam suam, qua facile carere non possent, oblatam adeo arroganter rejecissent: nec rejecissent modò, sed beneficiis provocati belli semina spargerent: & ipsum invitum ad arma cogerent. His literis cum nihil profecisset, magnas navales copias, quas tum in armis habebat, in Morinos primo quoque tempore trajecturas, in Scotiam vela facere jussit: ac Edimburgum, & Letham, quæ oppida præcipue legato ejus insultaverant, & regiones circum circa omnibus belli malis affligere. Naves eò delatæ paulo supra Letham peditum decem millia quarto die Maii exposuerunt, ac nullo repugnante (cives enim negotiandi causa plerique omnes aberant) oppido potiuntur. Prorex, & Cardinalis, qui tum Edimburgi erant, cum ab omnibus rebus imparati omnia circumspicerent, tantus eos repente terror invasit, ut quatuor illos viros genere, & factis nobilissimos (quorum ante meminimus) captivos è custodiis eduxerint, nullo certe incolumitatis publicæ respectu: sed simul veriti, ne propinqui, & clientes eorum aut militiam recusarent, aut se cum hoste conjungerent, simul ut populi multis de causis a se alienati benevolentiam redimerent. Ipsi autem & civium, & hostium pari odio se committere non ausi Linnuchum (2) perfugerunt. Angli Lethæ triduum morati dum impedimenta, machinæque exponunt, sese ad congregiendum parant. Aliarum autem rerum cura expediti Edimburgum ducunt: & urbe spoliata, ac deinde incensa ad vicinas circa regiones depopulandas dispersi multos pagos, arcesque nonnullas, & villas hominum nobilium ferro, flammæque (3) vastarunt. Edimburgo dein Letham reversi, ac secundam tempestatem nacti, ignibus in ædificia immixtis naves solverunt.

XVI. Per id tempus Levinius certior est factus calumniis inimicorum Regem Franciscum esse penitus alienatum. Frequentibus enim

(1) Sir George Duglass master of Angus, brother to the earl, and Alexander master, afterward earl of Glencairn, He was afterward called the good earl, of

whom much is spoken hereafter.

(2) MS. profugiunt.

(3) MS. vastarunt.

literis, & nunciis aduersa factio Gallo persuaserat, "unum esse Levinium, qui ob veteres cum paternis hostibus inimicitias publicam Scotorum concordiam remoraretur: eum esse caput factionis Proregi aduersantis, & Anglis amicæ: & qui privatis magis indulgeret odiis, quam causæ communi faveret. Eum si Rex in Galliam revocaret, inter cæteros facile pacem cõituram." Hæc cum Levinius de se ab inimicis ad Regem delata ex amicis rescisset, scripsit et ipse ad eundem, "quo in statu rem Scoticam comperisset: quanto suo, & amicorum labore utranque Reginam vindicasset in libertatem, easque rerum potentes fecisset fracta partium aduersarum potentia, atque è turbulentissima tempestate rem in summam tranquillitatem restituisset. Nec sibi quicquam fore gratius, quam in Galliam, in qua prope diutius, quam in Scotia vixisset, redire, hominumque charissimorum suavissima consuetudine frui. Verum se non sua sponte, sed Regis missu in patriam reversum, nec quicquam ibi gessisse, cuius aut ipsam, aut Regem pœnitere debeat. Quòd si favore pristino non destituatur, se brevi facturum, ut non modo spem de se conceptam æquet, sed etiam superet: sin in medio rerum cursu nunc revocetur, non solum res præclare inchoatas se relicturum imperfectas, sed amicos, propinquos, & clientes, quos ad causam publicam suscipiendam impulerit, & sumptu, & laboribus pene afflixerit, in servitutem, & cruciatum crudeli, & impio (1) tyranno traditurum: qui, quantum in se erat, Reginam, & regnum hostibus venum dederit: pacta, & promissa cum hominibus nihilo sanctius observet, quam pietatis adversus Deum cultum: quem intra paucos annos jam tertium mutavit. Nec id in eo mirandum, qui promissa, & jurata non fidei firmandæ vincula, sed perfidiæ (2) occultandæ (3) latibula existimaret. Illud autem se magnopere optare, ut Regia majestas, & qui à consiliis sunt, cogitent, utri potius fides in re tanta sit habenda: cûc, cujus (4) omnes majores se, suam vitam, opes, honores ad ejus amplitudinis emolumenta contulerint, & multi (5) beneficiis non tam laborum præmiis, quam bene promeritorum testimoniis aucti, cumlati, et honorati fuerunt, quam homini ad omnem levissimi rumoris auram inimicos, amicosque mutanti, & a solius fortunæ arbitrio pendentî."

XVII. Hæc quanquam plurimi vera non ignorarent, tamen Gallus a (6) Gufianis, Reginæ viduæ patre, & patruo omnibus in rebus ejus opes, & auctoritatem augmentibus obsessus adversus Levinii deprecationem aures ejus, animumque ita (6) offirmaret, ut Ioannem Cambelium hominem claro loco natum, & spectatæ fidei ab eo missum nec audire, nec omnino in suum conspectum venire pateretur, ac prope in custodia habuerit, observarique jusserit, ne consilia, quæ in aula Gallica agitabantur, ad suos perscriberet. Nec defuerunt tamen, qui omnia efferrent. Hæc cum ad Levinium perlata fuissent,

(1) Proregi.

(2) Occultandæ, i. e. ut occultaretur.

(3) MS. instrumenta.

(4) John lord Dernley, predecessor to the earl of Lennox, was sent to the assistance of France, among other noblemen, anno 1419. see lib. 10. cap. 20. and for great services was made lord Aubigny and constable of the Scots in France, lib. 10. cap. 29. his second son

John lord Aubigny, his son Bernard, his son in law Robert, his cousin John son to the earl of Lennox, did successively continue in the like employments in France.

(5) Scil. majores, Gen. multis.

(6) Claude 1st. duke of Guise, and his brother the cardinal of Lorraine,

(7) Gén. offirmarat.

pudor simul, & ira in diversas cogitationes ægrum animum rapiabant. Pudebat irritò incepto discedere. Multo etiã magis, quod amicis, & propinquis, quorum omnes fortunas in discrimen secum traxerat, nisi sola morte satisfacere se posse non arbitraretur. Cæteris irascebatur, ac in primis Reginae viduæ, & Cardinali, quorum perfidioso ludibrio in has angustias erat conjectus: sed maxime omnium de Rege Galliarum querebatur, qui in arenam deductum in ipso rerum secundarum curſu destituit: & se inimicis conjunxit.

XVIII. Cum in hac inopia consilii fluctuaret, ad eum affertur, omnes citra Grampium montem habitantes, qui arma ferre possent edicto jussos ad certum diem Sterlinum adesse, ac decem dierum comœatu parato, quò Prorex duceret, sequi. Nec minus impigre rumorem res consecuta est. Prorex enim exercitu ad diem dictum confecto, Glascuam ducit. Ibi cum arcem decem dies obsessam æneis tormentis converberasset frustra, tandem induciis in unum diem factis, & custodibus per colloquia tentatis, incolumitate prædialiis promissa, arx dedita est. In omnes tamen præterunur, & (1) alium est sævitum.

XIX. Levinius interea desertus a Gallo, omnisque alterius auxilii spe præcisa, per amicos Angli erga se animum explorat. In Anglia omnibus ex sententia succedentibus cum eò proficisci statuisset, cuperetque Hamiltonios ante suum discessum insigni aliqua clade afficere, ea de re consilio cum Gulielmo Glencarniæ Comite habito dies dicitur, quo die Glascuam cum amicis, & clientibus (2) conveniret, atque inde in regionem Glottianam, quam soli Hamiltonii tenebant, impetum facerent. Re ad Proregem delata, optimum visum est Glascuam occupare, & locum conveniendi hostibus præripere. Sed jam cum magna suorum parte (3) Cunigamius in oppidum receptus, Levinii adventum expectabat. Verum audito Hamiltoniorum accessu, & consilio, in campum propinquum progressus pro copia præsentē aciem instruxit: accirciter octingentis partim e suis, partim oppidanis civibus in causam pronis comitatus, majore animo, quam viribus manum acriter cum hoste conferuit: primamque eorum aciem captis tormentis æneis, quæ secum advexerant, in secundam impegit. Ibi cum circa Proregem pugnaretur, resque esset in magno discrimine, subito (4) Robertus Bodius vir clarus, ac strenuus ex itinere cum parva equitum manu in confertissimam pugnam investus majorem quidem, quam pro multitudine tumultum, & trepidationem fecit. Utraque enim acies magna subsidia Hamiltoniis venisse credebat. Is error fortunam pugnae statim commutavit, dum alteri suas, alteri hostium copias auctas existimant. Occisi ex utraque acie circiter trecenti. Major pars Cunigamiorum fuit: & in iis duo Comitissæ filii viri fortissimi. Nec incruenta fuit Hamiltoniis victoria. Nam & apud eos aliquot viri insignes desiderati sunt. In Glascuenses gravissime clades incubuit. Hostes enim non contenti civium cæſorum sanguine, & superstitum

(1) MS. alterum.

(2) MS. convenirent.

(3) Earl of Glencairn.

(4) His father, Alexander Boid, (see the note on lib. 12. cap. 21.) brother to Thomas Boid of Arran, was only factor to the king for the lord Boid's lands, himself (assisted by the earl of Angus) continued in the same employment till this

time: it chanced that the governor's lady, daughter to James earl of Morton, was near cousin to this Robert Boid; upon which consideration he gathered all his friends for the governor's assistance, and being the occasion of this day's victory, was restored to the honour and estate of Lord Boid, which thereafter was confirmed by queen Mary.

miseriis, & supellectilis direptione, (1) & valvas ostiorum, & fenestrarum, (2) clatrâsq; ferreas abutulerunt, neque ullum genus calamitatis omiserunt, nisi quoddam testis spoliando laceris, & deformatis ignem non subjecerunt.

XX. Hujus pugnae fortuna magnam animorum commutationem fecit: adeo ut amici, & propinqui Levinii iterum rem alexae certaminis committere recusarent, non tam quoddam hostium opes auctas, & tuas imminutas viderent, nec quoddam amissis viris fortissimis e locis longinquis copias novas non tam celeriter cogere possent, quam quod Hamiltonium, sub cujus imperium se mox venturos prospiciebant, gravius nimia pertinacia offendere, & novam seviendi causam praebere nollent. Levinius a Gallis, & majore Scotorum parte destitutus arcem Britannodano custodem (3) Georgium Sterlinum dedit. Ipse cum paucis in Angliam navigavit, frusta a consulentibus amicorum praecipuis, ut in arce inexpugnabili aliquot mensibus se contineret: ac novam rem, quam brevi futuram non dubitabant, mutationem opperiretur. Ille certus propositi quod intenderat, in Angliam profectus, a Rege fuit susceptus honorifice: qui praeter aliam munificentiam, Margaritam Deglassiam ei dedit uxorem. Ea erat Jacobi Scotorum Regis proximi soror ex Comite (4) Angusii, & Henrici Regis Anglorum sorore nata. Puella in aetatis flore summa forma, & elegantia praedita.

XXI. Interea Scoticam factionem, quae discessu Levinii sine duce relicta erat, & obstinate recusabat, ne in Hamiltonii (cujus levitatem ante cognoverat, & sevitiâ timebat) potestatem veniret, Regina vidua in suam fidem recepit: metuens videlicet, ne quid ex rebus adhuc turbidis ferox per desperationem moliretur. Hamiltonii tam potentis inimici discessu laeti, nondum autem poena satiati nimium intemperanter rebus secundis usi sunt. Ipsum enim, & amicos in proximo conventu Limnuchi damnarunt, & bonis in fiscum redactis exilio vertere solum coegerunt. Ex eorum multa se, (5) suasque (6) a fisco redimentium magna conflata fuit pecunia, sed non sine maxima invidia, & omnium bonorum offensione gravissima.

XXII. Inter has seditiones domesticas Angli Scotiam ingressi Jeddurgum, Kelsonem, & regiones circumjectas ferro flammaque vastantes, late solitudines fecerunt. Inde ad Coldingamiam progressi templum, templique turrim pro tempore operibus munierunt, ac praesidio ibi relicto discesserunt. Praesidarii partim praedae aviditate, partim ne com meatum obsessuris hostibus suppeditaret ager vicinus, effusas populationes fecerunt. Qui rei Scoticæ praerant Regina vidua, Cardinalis, & Prorex advocato consilio edixerunt, ut nobiles, & reliqua multitudo prudentiores armati adessent, quod Prorex duceret sequuturi: secumque octo dierum com meatum afferrent. Brevi supra octo millia convenere, & asperrima hieme cum turrim ædis sacrae machinis verberassent, totum diem, noctemque illam cum maxima hominum, & equorum fatigatione in armis steterunt. Postridie Prorex sive suam in labore militari ferendo molliciem accusans, sive vero

(1) MS. etiam.

(2) Plaut. Mil. glor. 2. 4. 26. fenestra clatrata.

(3) The laird of Glorat, who notwithstanding otherwise faithful to Lennox, yet he refused with great loyalty to take

in an English garrison, sent by the earl to to keep Dunbarton.

(4) MS. Angusiae.

(5) Gen. suasque res; forte leg. suaque.

(6) Compositions for their clicheats and forfeitures.

hostilem incurfionem formidans (erat enim de adventu Anglorum à Bervico urbe præpinq̄ua certior factus) cæteris proceribus ignavis, ac paucis fuorum comitantibus, quantum equi contendere cursu poterant, Dumbarum se recepit. Qui hujus fugæ turpitudinem excufare conabantur, aiebant eum timuisse, ne a suo exercitu propter odia ex multis offensionibus collecta Anglis proderetur. Ejus discessus magnam in exercitu fecit perturbationem : eoque etiam graviorem, quod quanto causa fugæ erat obscurior, eò majores timendi causas multi in animo sibi proponebant. Itaque pluribus in ea sententia obllinatis, ut qua cuique proximum erat, machinis relictis domum (1) prorumperent : aliis, qui magis providi, & minus formidolosi videri vellent, consulentibus, ut eas, ne usui esse possent hostibus, pulvere gravius oneratas dirumperent, Arcibaldus Angusiæ Comes unus obstituit, ne turpi fugæ turpissimum adjicerent flagitium. Et cum nec auctoritate, nec precibus quenquam retinere posset, clara voce, ut à multis audiretur, inquit, “Quod ad me attinet, quamlibet mortem honestam malo, quam vitam tali admiffio dedecore quamvis opulentam, & securam. Vos amici, & commilitones videritis, quid vobis faciendum statuatis. Ego aut has machinas reducam, aut vivus ipse domum non redibo : idemque vitæ, & gloriæ mihi terminus erit.” Hæc locutus paucos admodum, quibus decus vita carius erat, commovit : cæteri ob probrosam Proregis fugam animum despondentes vagi solutis ordinibus, qua cuique visum est abierunt. Duglassius præmissa tormenta cum suis instructo agmine est secutus : & equitibus hostium, quos tumultus excivit, à tergo frustra instantibus, Dumbarum reduxit.

XXIII. Hæc expeditio temere suscepta, & turpiter obita multorum apud Scotos animos fregit, & Anglos in arrogantiam intolerabilem extulit Scotici Proregis ignaviam ad suam laudem trahentes. Igitur Radolfus Iverius, & Brienus Latonius Angli equites splendidi nemine obvio Marciam, Tevotiam, & Lauderiam percurfantes prope omnes earum-regionum incolas aut se dedere (2) coëgerant, aut si quis pertinacius resisterat, in agris vastatis solitudines ei reddebant. Eòque inoffensus prosperarum rerum cursus insolentiæ Anglos (3) pervexerat, ut finem victoriæ suæ æstuarium Forthæ statuerent. Atque hanc spem secum ferentes Londinum profecti ab Henrico ob operam fortiter, & fideliter navatam præmium postularent. Ea de re cum in consilio ageretur, Thomas Hauartus Nortfolciæ dux, qui multas expeditiones fecerat adversus Scotos, magnisque damnis eos affecerat, cum ex rebus tum in Scotia turbulentis intelligeret non fuisse difficile regiones nullis præfidiis firmatas prædando percurrere, vulgusque, cui nullum esset aliud præsentis mali perfugium, ad sacramentum cogere : idemque non ignoraret Scotorum & in suis tuendis constantiam, & in amiffis repetendis pertinaciam. Regi auctor fuisse dicitur, ut agrum bello captum eis operæ precium statueret, & ad eum tuendum, donec Anglorum assuesceret imperio, modicas copias daret. Id donum cum libenter acciperent, & Rex non ægre tribueret, vanæ jactationis æque vana compensatione donati læti ad limitem rediere. Addita præter limitum accolæ, qui sine stipendiis militare solent, tria mercenariorum millia.

XXIV. Cum reditus eorum vehementer proximorum animos per-

(1) M S. properaret. t.

(2) M S. coëgerunt.

(3) M S. provexerat.

turbaret, ut qui nullam a Prorege spem haberent auxilii: quippe qui sacrificulorum, & potissimum Cardinalis uteretur consilio, Archibaldus Angulæ Comes & publico dedecore, & privatis etiam damnis (habebat enim multas, & fructuosas in Marcia, & Tevotia possessiones) graviter commotus & periculi magnitudinem Proregi luculenter exposuit, & ut obviam iret, est hortatus. Ibi cum Prorex suam deploraret solitudinem, & se a nobilitate derelictum quereretur, Duglassius ostendit "id ipsius culpa fieri, non nobilium, qui & fortunas omnes, & vitam ad publicam salutem tuendam conferrent, quorum consilio contempto ad sacrificulorum nutum circumageretur, qui foris imbelles, domi seditiosi, omniumque periculorum expertes alieni laboris fructu ad suas voluptates abuterentur. Ex hoc fonte inter te, & proceres facta est suspitio, quæ, (quodd neutri alteris fidatis) rebus gerendis maxime est impedimento. Quodd si consilia de rebus magnis cum illis communicare in animum inducas, qui in illis exequendis vitam non recusent impendere, non despero nihilo minus illustres res posse geri, quàm a majoribus nostris temporibus aut æque, aut non multo minus turbulentis gestæ sunt. Sin per desidiam singula hostem carpere sinamus, aut nos brevi ad deditiorem coget, aut in exilium eiciet: quorum utrum sit miserius, aut flagitiosius vix dici potest. Quod autem ad nos attinet, scio me ab inimicis proditionis, te vero timiditatis infimulari. Quod si tibi, quod effugere non poteris, quamprimum faciendum videtur, utrunque crimen non verbis expolita oratio, sed campus, & acies redarguet."

XXV. Cùm Prorex se in illius, & cæterorum potestate futurum ostenderet, consilio super expeditione suscipienda habito edictum in omnes regiones propinquas est missum, quo imperabatur nobilitati, ut, quanta cum celeritate possent, ad Proregem ubicunque esset venirent. Ipsi postredie cum præsentibus copiis (erant autem non plures trecentis equitibus) Angliam versus iter intenderunt. Aggregantibus se ad eos non adeo multis Lothianis, ac Marcianis, cum Mulrossiam ad Tuedam devenissent, ibique suos expectare decrevissent, Angli, qui Jedburgum jam (1) pervenissent, certiores facti per exploratores de hostium paucitate ad quinque fere millia hominum Jedburgo educunt, & rectâ Mulrossiam iter intendunt, nihil dubitantes, quin eos & paucos, & de via fessos una cum Prorege oppressuri necopinatos essent. At Scoti per suos exploratores de Anglorum adventu edocti se in proximos colles subdixerunt, speculaturi è tuto, quid consilii hostes captarent. Angli spe sua dejecti in oppido, & cœnobio monachorum non adeo multo ante spoliatis vagi, & si quid prædæ invenirent intenti ad ortum usque diei subsisterunt. Prima luce cum Jedburgum reverterentur, & Scoti receptis prope trecentis è Fifana juventute, ducente Normano Leslio Comitis Rothusæ filio (qui Scoticæ juventutis in omni virtutum genere tum facile princeps erat) alacriores facti lentiore gradu ad colles, qui (2) supra Ancram vicum surgunt, se recipiebant. Ibi ad eos paucis admodum comitatus Valterus Scotus (cujus ante non semel meminimus) homo manu, & consilio promptus venit. Is excusata temporis angustia, suos mox affuturos affirmans, Scotis auctor fuit, ut in collem proximum amandarent equos, & om-

(1) M. S. pervenerant.

(2) It is called the battle of Ancram-moor for the valour of so few against so many, occasioned by their wisdom in tak-

ing the advantages: and a most notable victory, worthy to be more famous than it is.

nium æquato periculo in pedes descenderent, atque in loco humiliore hostem expectarent. Nec enim dubitabat, quin ministri cum equis in editiorem locum subeuntes fugæ speciem Anglis darent: & ad gradum intendendum eos incitarent. Igitur ne nocte imminente sine prælio Scoti evaderent, ac rursus cum in magno labore vestigandi forent, Angli triplice acie instructa ad eos pergunt: Uno (ut sperabant) levi prælio (1) bellum patrare cupientes, & quo propior spes erat quamvis nocturno, diurnoque itinere sub gravibus armis continuato, alius alium vehementius hortatur, ut gradum addant, & brevi labore longam quietem, rem item, & gloriam redimant. Ita cum quantum adhortatio adderet animorum, tantum viæ labor adimeret virium, prima eorum acies in Scotos ad prælium instructos velut in insidias præcipitavit. Numero tamen confisi arma expediunt, ac fortiter prælium ineunt. Sed duæ res provisæ prudenter Scotis auxilio fuerunt. Nam & sol in occasum præceps rectis radiis in hostium oculos incurrebat, & ventus fatis violens fumum fulvæ pulveris ita in posteriores acies rejecit, ut omnem oculis prospectum adimeret, & odore tetro de via adhuc anhelos graviter afficeret. Prima Anglorum acies in secundam, & secunda in tertiam. & sua perturbatione impedita, & Scotorum impetu impulsa, confusis ordinibus retro impacta ita omnia fugæ, & terroris implevit, ut nec signa, nec ducem quisquam nosceret: & dum suæ quisque privatim saluti prospicit, nemo dedecoris, & periculi publici reminisceretur. Cum Scoti conferti sequerentur, non jam inde pugna, sed cædes fuit. Sub noctem Scoti ad signa revocati, cum inirent cætorum numerum, è suis duos modò desiderabant: ex Anglis (2) præter duces circiter ducentos milites compererunt interemptos: & in iis pleròsque nobilitate insignes. Capti fuere fere mille: ex quibus genere clari octoginta. Hæc victoria quanto magis præter omnium opinionem accidit, tanto lætior fuit, cujus quidem fructus ad Proregem, gloria (3) fere tota ad Duglassios redundavit.

XXVI. Circa hæc tempora fraude, ut creditur, Georgii Gordonii Comitis Huntlyæ certamen commissum est, in quo tota fere Fraseriorum familia est (4) extincta. Erat inter eos, & Reginaldines vetus

(1) To put an end to the war.

(2) Sir Ralph Ivers and sir Brian Layton: these two had taken charter of the Mers and Teviotdale to be holden of the king of England: at this time they came to the Saffine and possession, which Archibald earl of Angus hearing, vowed that he should write the instrument himself with sharp pens and red ink upon their own skins, which he performed; for when they offered to yield themselves captives, he suffered them to be killed: hence arose the proverb, The cheeping earl's instrument.

(3) MS. pene.

(4) Lesly's account of the commotions of the Highlanders tho' partial to Huntly may, however, serve to explain that of our author, "The highlanders and inhabitants of the western isles taking advantage of the confusions of the times and the weakness of the government, com-

mitted great depredations and acts of cruelty. To suppress them, the governor gave the earl of Huntly the command of the northern parts of Scotland, of Orkney and Schetland, and of the western isles to the earl of Argyle. Huntly raised an army against the Clan Cameron, Clan Ronald, those of Mudyart and Knuydart, whose chieftains had violently seized the lands of the lairds of Grant and Lovat, after turning out the lawful possessors. As soon as they heard that Huntly had pitched his tents near them, they hastily fled every one to their own lands, which being fenced in partly by the sea, and partly by mountains and marshes, hindered Huntly from getting at them. So Grant's and Lovat's lands were quickly restored to them, the robbers being dispossessed. But as Lovat was returning home to his lands, it unluckily fell out, that he lighted on his adversaries, and

odium sæpe multis utriusque partis cladibus nobilitatum. Et Hunti- læus occulta indignatione æstuabat, quòd inter vicinas gentes soli ab ejus clientela abhorrebant. Nam cum vicini insulam adversus Co- mitem Argatheliæ quicquid virium poterant, cogerent, nemo fere in illo terrarum tractu fuit, qui non in alterius castris futurus esset. Sed re sine certamine composita, inter redeundum cum diverso itinere ab eo separati reverterentur, (1) Reginaldini admoniti cunctis po- pularibus collectis atrocissimo prælio eos adoriuntur. Fraserii pauci- ores à pluribus victi, atque ad unum casû. Ita gens numerosissima, & sæpe de re Scotica bene merita tota interierat, nisi divino (ut credi par est) consilio ex familiæ principibus octoginta domi reliquissent gravidas uxores, quæ suo quæque tempore mares (2) pepererant sin- gulos: qui omnes incolumes ad virilem pervenerunt ætatem.

XXVII. Eisdem prope diebus fit certior Anglus, suum exercitum in Scotia factum, & fugatum esse, & legatus a Prorege in Galliam est missus, qui victoriam nunciaret, & auxilium adversus postulata, & mi- nas Regis Anglorum postularret, ac Levinium calumniaretur, ejusque discessum è Scotia infameret. De auxilio vix impetratum; quòd pro certo compertum esset, Anglum magnis cum copiis in Galliam tra- jecturum. Dati tamen quingenti equites, & peditum tria millia, non tam ut Scotos ab incursionibus Anglorum protegerent, quam ut eos distinerent, ne totis viribus in Galliam irruerent. Anglus ea ætate non existimabat necesse copias majores ad limitem Scotorum mittere, quod sufficere putabat arcium præsidia ad excursions hostium inhiben- das. Nam ex turbido rerum apud Scotos statu intellexerat justum exercitum eo anno ad expugnanda loca munita cogi non posse. A legato Scotorum in Gallia levata, nec digna responso crimina in Levi- nium absentem jactabantur, quòd pecuniam ad se missam suppressisset: quòd ob ejus cum Cardinale dissensiones prodita fuisset causa publica. Discessus autem ejus in Angliam quam invidiosissime exagitabatur.

XXVIII. Rex Gallus, qui recenti ex rumoribus factis invidia ita exarserat, ut nullam adversus calumnias purgationem admitteret, qui- que (3) Levinii fratrem satellitem suorum præfectum in custodiam inauditum incluserat, paulatim (4) illucente veritate, ut excusatio- nis culpa, temeritati velandæ colorem quæsit: ac in crimina Levi- nio objecta inquiri jussit. Id negotium (5) Jacobo Mengomerio Lor-

them disposed in such order, that neither party could forbear fighting. First they shot at one another with arrows at a distance; these being spent, they came to close fighting with their swords. They fought so desperately, that the night coming on, which put an end to the battle, lest it absolutely uncertain who had the victory. The slaughter was so great, that it could not be known who had the victory: but by counting the dead bodies next morning on the side of the Clan Cameron, Clan Ronald and Mudyarts, the greatest number was slain. But Lovat with his son and heir, a young gentleman of very great hopes, educated in the colleges of France, and 300 of the clan being cut off, the stroke was somewhat heavier.—Huntly pursued the enemy,

put Euen, Alanson and Ronald, chiefs of their tribes to death, imprisoned others of the same kindred, and restrained the rest of the common sort by the severity of the law. Argyle did his business with better success, without blood-shed: for all the isles-men came suppliants to him, gave hostages, and promised freely that they should live in time to come in pro- found peace and quietness.

(1) The Clanrannald or Macrannald, a branch of the Clandonald.

(2) MS. pepererunt, Cr. pepererint.

(3) John Stuart, thereafter lord Aubig- ney in France, father to duke Esme, grandfather to duke Ludovick.

(4) MS. illucescente; Gen. [elucente.

(5) James Montgomery Monsieur de Lorge in France, descended of George

giano auxiliærum Gallicorum præfecto, viro quidem impigro, & probo, sed Levinii acerrimo inimico datur, procurantibus maxime Guffanis, quòd sororis suæ causam separare a perfidia Cardinalis non possent. Mongomerius cum Gallicis, (1) quas diximus auxiliis appulit in Scotiam ad quintum Nonas Iulii 1545. ac literis, & voluntate Regis Galliæ in consilio expositis effecit, ut indiceretur exercitus potentioribus modo, & qui sumptus belli ferre possent, ad brevem diem convenire iussis. Ad eum diem Hadinam convenerunt ad quindecim millia Scotorum, atque ad limitem profecti è regione Vercaë arcis Anglicæ castra posuerunt. Inde alternis fere diebus Angliam sub signis ingressi magnas prædas abigebant: & hostibus frustra conantibus agros a populationibus tueri, Scoti levibus aliquòt præliis satis prospero successu factis, ad sex circiter millia in omnem partem flamma, ferroque vastarunt. Cum his incurfionibus decem ferme dies consumpsissent, nec ulterius in hosticum penetrarent, quam ut nocte se recipere in castra possent, interea Mongomerius, (2) & Georgius Humius sedulo, sed frustra cum Prorege egerunt, ut castra trans Tuedam amnem transferrentur, ut è propinquo agros liberius incurfarent, terroremque spargerent latius. Sed repugnantibus Prorege, & qui in consilio erant, quòd omni oppugnandarum arcium apparatu destituerentur, soluto exercitu domum est reditum. Cæteri quòd cuique est visum commodissimum in hiberna concesserunt. Mongomerius Sterlinum in aulam. Is cognitis inimicorum adversus Levinium calumniis, etsi ei erat insensissimus, tamen Cardinalem gravissimis verbis arguit, quòd nulla injuria insigni ab inimico affectus hominem nobilem, & innoxium falsâ invidia gravasset, atque coegerit invitum hosti se conjungere.

XXIX. His fere diebus ad omnes regnorum limites incurfiones utrinque vario eventu factæ. (3) Robertus Maxuallius Roberti filius singulari virtute juvenis ab Anglis fuit captus. Nihil præterea memoria dignum gestum. Proximæ hiemis initio Mongomerius in Galliam est reversus. Cardinalis Hamiltonium proregem specie sanæ: darum partium, quæ seditionibus erant convulsa, per proximas regiones circumduxit. Primum Perthum est ventum. Ibi quatuor hominibus, quòd carnem die vetito comedissent, supplicio affectis: mulier cum parturiret, quòd virginem Mariam in auxilium, opemque ejus implorare noluisse, una cum partu extincta est. Ad rei universæ cogitationem animum intendunt. Taodunum inde profecti, ipsi se prædicabant ad pœnas de novi testamenti lectoribus ire sumendas. Nam illa tempestate id inter gravissima crimina numerabatur: tantaque erat cœcitas, ut sacerdotum plerique novitatis nomine offensi contenderent eum librum nuper a Martino Lutero fuisse scriptum, ac vetus testamentum reposcerent. Ibi cum (4) Patricius Graius claræ familiæ in illis regionibus princeps adventare bene comitatus diceretur, unaque (4) Comes Rothusius, tumultu sedato per amicos Prorex utrunque postridie adesse iussit. Sed Cardinalis parum tutum ratus du-

Mongomery, who with Bernard Stuart of Aubigny, Alexander duke of Albany, John his son, Robert Stuart, &c. commanded the Scots in the Neapolitan war under king Charles the 8th of France about the year 1490.

(1) Copias scil. seu cohortes: Gen. quæ.

auxilia qui Liv. 29. 12.

(2) Lord Hume, father to Lord Alexander, grandfather to earl Alexander.

(3) Master of Maxwell.

(4) The lord Gray and George earl of Rothes.

os homines nobiles, & factiosos, & bene comitatos in oppidum recipere, (1) unum instauratæ religioni addictissimum egit cum Prorege, ut Perthum rediret. Proceres mane cum ad iter parati essent, accepto Proregem Perthum tendere eum consecuti cum in conspectu essent, datum Cardinalis timori, ut Prorex eos juberet urbem seorsum ingredi. Postridie ambo in custodiam dati. Sed Rothusio statim dimisso Graius, quem vehementius oderant, & timebant, ferius liberatur.

XXX. Antequam illinc discederetur, visum est Cardinali, ut potentiam (2) Ruveni præfecti urbani imminueret. Prorex præturam ei ablatam dat (3) Kinfanio comarcho vicino, & Graii propinquo. Erat Ruvenus Cardinali inimicus, religioni instauratæ favebat. Graius nec prorsus alienus a religionis causa, nec amico in Cardinalem animo. Hoc pacto si velut in arenam protrahi (4) posset, non dubitabatur, quin ob familiarum claritatem multi ex propinquis regionibus ad utrosque se essent adjuncturi: è quibus quantum caderet, tantum hostium sibi detractum Cardinalis existimaret. Igitur prætura Perthi, quæ multos jam annos velut hæreditaria in familia Ruvena hæserat, in Kinfanium translata cum multa civium indignatione, qui veterem suffragiorum in comitiis libertatem sibi sublatam moleste ferebant. Missus novus prætor, qui cives nisi sponte parerent, vi subigeret. Urbis oppugnatione bisariam divisa, Graius, qui totum rei pondus in se susceperat, à ponte Tai oppugnationem aggreditur: altera manus machinis per adversum flumen admotis latus apertum erat invasura. Sed quia maris æstus eorum consiliis non respondebat, in tempore non affuerunt. Graius per pontem aggressus, (quem Ruvenus recepto in ædes proximas præsidio incustoditum videri voluit) cum neminem ex adverso armatum conspiceretur, solutus omni metu interius in oppidum penetrabat: cum a Ruveno ex ædibus proximis repente prorupente invaditur ita acriter, ut fugam cum suis omnibus circumspectaret: sed turba confusa in angusto sese impediabat, & fugam primorum ultimi introrumpere conantes morabantur. In hac confusa multitudine perire conculcati complures. Sexaginta ferro cecidere. Cardinalis etsi penes Ruvenum esse victoriam invitus audivit: tamen cædem adversariorum ab eo factam non moleste tulit. Quos enim amicos sibi fore desperabat, eorum vires mutuis cladibus (5) in lucro sibi deputabat.

XXXI. Cardinalis peragrata quoad tum satis putabat, Angusia Proregem post (6) hibernum solstitium ad Fanum Andreæ duxit, ut animum ejus, si fieri posset, sibi arctius devinciret. Quanquam enim filium ejus Comitem Araniæ obsidem haberet, tamen quoties de Scoticæ nobilitatis ferocia, & factionis adversæ viribus, & Proregis inconstantia cogitabat, verebatur, ne pari ac ad se venerat levitate ab adversariis persuasus, ad eos deficeret. Ibi (7) igitur ocium cum pau-

(1) The most zealous for the reformation of any town in Scotland, meaning Dundee. This elegant use of unus is as common with our author as it is with the best writers. see lib. 6. capp. 33, 42.

(2) The lord Ruthven, sheriff and provost of Perth.

(3) John Charterhouse, laird of Kinfawns,

(4) Graius seu uterque, al. possent.

(5) Subintell. imminutas, cadentes, or pereuntes, all from the context.

(6) Cr. would have it brumam; but Særvius, Columella, Solinus, &c. use the same expression of hiemale, brumale or hibernum solstitium.

(7) Arb. Gen. igitur ocium, al. cum per otium,

cis nactus viginti (1) Saturnaliorum diebus per ludum, & lasciviam tranſactis, multa in præſentia largitus, multa poſterius pollicitus, multa item de ſtatu regni cum eo loquutus paulo animi ſecurior Edimburgum eſt profeſtus.

XXXII. Erat interim ibi conventus eccleſiaſtici ordinis ad Idus Januariæ. In eo cœtu cum jaſtata plurima fuiſſent de veteri eccleſiæ libertate retinenda, de manifeſtis quibuſdam ſacerdotum flagitiis expurgandis, nec ullus inveniretur exitus, tandem delatum eſt ad eos Georgium Sophocardium concionatorem Evangelii longe populo acceptiſſimum ad ſeptem ab urbe millia paſſuum apud hominem nobilem (2) Ioannem Cocburnum diverſari. Ad eum ſtatim equites miſſi, qui hominem ſceleratum depoſcerent. Sed cùm Cocburnus alia, atque alia cauſaretur, ac moras innecteret, ſi eum occulte poſſet dimittere, circumſpiciens, Cardinalis per ſuos id fieri admonitus intempeſta nocte cum Prorege illuc delatus, omnes aditus obſedit : nec tamen aut blanditiis, aut pollicitationibus, aut minis quicquam efficere potuit, donec Comes Bothueliæ è propinqua villa ſua evocatus eò venit. Is cum omnium Lothianorum facile potentiſſimus eſſet, tandem impetravit, ut Georgius ipſi dedere ur, interpoſita fide ſe ab omni damno, & injuria eum deſenſurum. Sacerdotes hanc velut opimam prædam naſti, Edimburgo eum ad Fanum Andreæ transferunt. Ibi poſt alterum ſere menſem coacta frequenti omnis generis ſacerdotum multitudine, quæ de doctrina ejus decerneret, & magis ut ſpeciem judicum præberent, quam quòd cuiquam dubium eſſet quid decreturi forent, de conſenſu omnium Cardinalis (quoniam per leges Pontificias de capite cuiuſquam nec (3) exercere quæſtionem, nec ſtatuerè poſſet) petit à Prorege per litteras, ut designet rei capitalis judicem, qui in rem animadvertere juberet, qui jam à conventu ſacerdotum hæreſeos damnatus eſſet.

XXXIII. In ea re nulla videbatur mora per Proregem futura : ac ne fuiſſet quidem, niſi propinquus ejus David Hamiltonius Præſtonianus multis verbis eum admonendo, rogando, deterrendo, ac interim prope objurgando continuiffet. In hanc ſere ſententiam locutum ferunt.

“ SE VEHEMENTER mirari quo conſilio Prorex adverſus Dei ſervos, quibus nullum crimen objiciatur, præter Evangelii Jeſu Chriſti prædicationem, tantam licentiam permetteret, & hominibus flagitiorum turpitudine, & merum immanitate pluſquam ferina prope in cruciatum dederet innoxios, quorum vitæ integritatem inimici fateantur inviti, doctrinam non ignoraret : ut cui ipſe non ita pridem vehementer fuiſſet deditus : cujus commendatione in hunc ſupremum gradum pervenerit : quam ſe amplexum ſit teſtatus publicè editis : quam tuendam palam ſuſceperit : ad quam legendam, cognoscendam, vitæque & moribus exprimendam ſingulos, & univerſos ſit hortatus. Cogita igitur, inquit, qui ſermones, quæ cogitationes hominum de te (4) ſunt futuræ : cogita beneficia in te collata divinitus. Sublatum è medio Regem hominem acrem, & tibi inſenſum cum iſtud idem iter inſiſteret, quo tu nunc veſtigia ſequeris. Qui ſuis conſiliis illum præcipitarunt, te nunc in exitium rapere conantur : te ab initio impugnarunt omni mole ſuæ potentæ : nunc pravis conſiliis te in fraudem illiciunt. Re-

(1) The twenty holy-days of Yule or Christmas : this feſtivity the ancient heathens dedicated to Saturn, the Chriſtians conſecrated the ſame to the celebration of Chriſt's nativity.

(2) The laird of Ormiſton.

(3) Hold courts of aſſize, nor decern or g. v. ſentence.

(4) M S. ſint.

voca in mentem victoriam tibi de civibus sine cæde, & sanguine, de hostibus longe majoribus copiis fretis cum ingenti tua gloria, maxima illorum ignominia concessam. Reminiscere quorum in gratiam Deum deseras, & amicos oppugnes : expergiscere aliquando, & tenebras tibi a nefariis hominibus circumfusas discute. Propone tibi ante oculos Saule illum Israelitici generis Regem ex infimo loco in supremum translatus. Quanta illum indulgentia legi suæ obedientem Deus est persecutus ? quantis miseris eundem præcepta sua negligentem involverit ? confer tuarum rerum ad hanc usque diem successum cum rebus illius prosperis. Ac, nisi consilium mutaveris, nihilo felicior, imo deteriorem exitum expecta. Quid enim ille designavit, quale tu nunc facis ? idque in gratiam hominum scelestissimorum, qui neque flagitia sua tegere possunt, nec dissimulare saltem conantur."

XXXIV. Hac admonitione hominis amici Prorex motus, rescripsit ad Cardinalem, ne id iudicium præcipitaret : sed rem totam servaret integram usque in suum adventum. Neque enim se consensurum in illius hominis perniciem, antequam de causa diligentius cognoscat. Quòd si Cardinalis fecus faxit, in caput ejus pœna vertat. Se vero immunem cædis, & sanguinis fore hisce literis attestari. Cardinalis hoc responso præter opinionem ictus cum non dubitaret interposita mora reum vulgo gratiosum ereptum iri : nec rem disceptationi committi vellet : partim quòd nullam in æquitate spem poneret : partim quòd de sententiis jam ante conciliorum auctoritate prædaminatis, iterum iudicium fieri volebat. Itaque prope furem iratus in concilio ante suscepto perseveravit : ac respondit, se non ad Proregem ideo scripsisse, quòd ab ejus auctoritate ulla in re penderet, sed quòd ad speciem consensus publici ejus nomen ad condemnationem ascribi vellet. Igitur Georgio è carcere producto (1) Ioannes Viniramus vir doctus, & qui ex animo sinceræ religionis causæ, sed occulte faveret, è superiore loco concionem habere iussus, è Matthæi capite decimotertio declamavit, bonum semen esse verbum Dei, malum vero hæreses. Hæresim enim esse opinionem falsam, & cum sacra scriptura plane pugnans, & quæ cum pertinacia defenderetur : eam vero & gigni, & ali ignorantia pastorum ecclesiæ : qui spiritali gladio, id est verbo Dei, nec Hæreticos convincere, nec errantes reducere in viam norunt. Deinde explicato Episcopi ex epistola ad Timotheum officio, unam esse hæresim deprehendendi rationem ostendit, si ad verbum Dei, velut ad lapidem Lydium conferatur. Tandem cum perorasset, etsi quæ dicebantur contra sacerdotes facerent, qui non ad refellendas hæreses convenissent, sed ad eos plectendos, qui licentiæ, & arrogantiae eorum obviam irent, tamen velut omnia succederent eis ad votum, ut consuetam judicandi sibi formam observarent, ad suggestum in templo extractum Georgium pertrahunt : alterum ex adverso suggestum conscendit Ioannes Lauderus Romanensis sacrificulus : cæteri velut ad judicandum circumstant : sed nulla iudicii, aut liberæ disceptationis ibi forma fuit. Accusator enim cum multis abominandis conviciis odiosissima quæque, quæ vulgo adversus purioris doctrinæ magistros confingi solent, cum summa verborum acerbitate detonabat. Atque ita tum actis aliquot horis, Georgius in arcem reductus in præfecti cubiculo pernoctavit, magna parte temporis in orando consumpta.

XXXV. Postridie mane Episcopi duos Franciscanos ad eum mise-

(1) Mr. John Winrame, sub-prior of St. Andrews,

runt, qui ei denunciarent moriendum quamprimum esse : ac rogarent, num ipsis de more peccata confiteri vellet. Ille nihil sibi rei cum fratribus esse respondit : nec cum eis libenter collocuturum. Verum si in animum inducerent in hoc genere sibi gratificari, se cupere sermonem conferre cum homine illo docto, qui pridie concionatus fuerat. Is cum Episcoporum permisso in arcem venisset, cum Georgio satis diu Viriramus collocutus, tandem sedato fletu, a quo se cohibere non potuerat, placide rogat eum, num vellet cœnæ sacramentum accipere : & perlibenter, inquit, si ex Christi instituto sub utraque specie, nempe panis & vini exhibeatur. Viriramus ad Episcopos reversus cum retulisset eum sancte asserere, se immunem a sceleribus, quorum arguebatur : nec id eò pertinere, ut mortem instantem deprecaretur : sed ut suam innocentiam Deo satis notam, hominibus etiam testatam relinqueret. Ad ea Cardinalis ira inflammatus : Et te, inquit, quis jam pridem non igneramus. Item rogatus, cum sacri corporis, & sanguinis communionem ei permitteret, cum aliis Episcopis paulum collocutus, ex eorum sententia respondit, non videri æquum, ut pertinax hæreticus, ab ecclesiæ damnatus ullis ecclesiæ beneficiis frueretur.

XXXVI. His renunciatis. cum familiares præfecti arcis, & ministri hora circiter nona ad jentaculum convenissent, rogatus ab eis Georgius, num & ipse unà vellet sumere cibum. Respondit, & perlibenter, ac multo etiam libentius, quam a me est factum superioribus diebus : quoddam nunc denique intelligam, viros vos esse bonos, & in eodem Christi corpore mecum esse sociatos : quodque hunc mihi in terris novissimum convictum esse sciam. Te autem, inquit præfecto, hortor per Dei nomen, perque eum amorem, quo afficeris erga dominum, & servatorem nostrum Jesum Christum, ut huic mensæ paulum assideas, audientiâque facias, donec ego brevi adhortatione vos compellem, ac super pane, quem ut fratres in Christo sumus esuri, orem, ac deinde vobis valedicam. Interea mensa, ut mos, linteo operta, impostoque pane, Georgius disserere breviter, ac dilucide cœpit de Christi cœna, totentisque, et morte circiter horæ dimidium loqui. Hortatus est autem præcipue, ut abjecta ira, invidia, ac malitia, in animos imprimerent mutuam amorem, ac perfecta fierent membra Christi, qui assidue pro nobis interpellat patrem, ut nostrum sacrificium apud eum proficiat in vitam æternam. Hæc locutus cum Deo gratias egisset, panem fregit : ac singulis particulam ejus porrexit : & vinum pariter ubi ipse gustasset, omnesque precatus esset, ut memoriam mortis Christi nunc postremum in hoc sacramento secum usurparent : sibi autem amariorem potionem temperari ob nullam aliam causam, nisi Evangelii prædicationem. Posthæc gratiarum actione peracta, se in cubiculum suum recepit, ac orationi finem reddidit.

XXXVII. Nec multo post duo è carnificum numero ad eum à Cardinali missi : quorum alter tunica e (1) linteo panno nigra eum induit : alter multos pulveris sulfurei sacculos ad omnes corporis partes adnexuit : atque hoc ornatu amicum in cubiculum exterius præfecti eductum ibi commorari jubent. Interea eodem pene momento in area ante arcem suggestum ligneum erigitur : pyra extruitur. Ex adverso fenestra, & propugnacula arcis tapetibus, stragulis sericis, & pulvinis ornabantur, unde Cardinalis cum suo grege lætum specta-

(1) MS. lino.

culum e tormentis hominis innoxii caperent : & velut tam præclari facinoris auctores gratiam populi captarent. Magna præterea frequentia armatorum adversus vim externam, aut verius ad ostentationem potentiae adhibita. Machinae aeneæ per totam arcem locis idoneis dispositæ. Inter hæc tubis clangentibus Georgius productus suggestum conscendit, & ad palum fanibus alligatur : ac vix impetrata pro ecclesia crandi venia, carnifices ignem subjecerunt, qui pulverem undique alligatum confectum in flammam, ac cinerem solvit. Prefectus arcis, qui tam prope astabat, ut flammæ afflata ambureretur, breviter eum est hortatus, ut bono animo esset, ac delictorum veniam a Deo peteret. Cui ille, Hæc quidem flamma corpori, inquit, attulit molestiam, animum vero non fregit. At, qui nos ex editiore loco tam superbe despicit, intra paucos dies non minus ignominiose jacebit, quam nunc arroganter cubat. Hæc locuto fanis circa fauces arctius attrictus vocem inclausit. Post aliquot horas corpore in cineres ignis violentia soluto, Episcopi adhuc ira, odioque furentes gravissimis pœnis propositis vetuerunt, ne quis pro defuncto oraret. Ex eo Cardinalis a suo grege magnus haberi, ac divinis in caelum laudibus ferri, ut qui torpentibus cæteris unus auctoritate Proregis contempta tantum facinus perferisset : qui populari superbia compressa totius ordinis ecclesiastici patrocinium tam fortiter susceperit, ac feliciter gesserit. Tales profecto suæ dignitatis vindices superioribus annis ecclesia si habuisset, ipsa nunc aliorum imperiis non esset obnoxia, sed suæ majestatis vi, ac pondere cætera sub se omnia contineret.

XXXVIII. Hæc sacerdotum supra modum luxuriante victoria non promiscuum modo vulgus, sed plerique genere, & opibus illustres magis irritati, quam fracti rem eò sua segnitie redisse indignabantur, ut præceps aliquid cum periculo esset audendum, aut omnia cum ignominia foret patiendum. Jam etiam plures & aperius erumpentibus vi doloris querelis, de Cardinale tollendo coire, & ad libertatem recuperandam, aut vitam projiciendam hortari. Quam enim spem dignitatis reliquam fore sub arrogantissimo sacrificulo, eodemque tyranno fœvissimo, (1) qui bello adversus Deum, hominesque suscepto, non inimicis modo, id est, qui aut rem haberent, aut pietatem colerent, sed (2) quicumque esset leviter offensus, eum, velut pecus ex hara suæ lividini mactaret ? Qui publicè bellum & civile, ... externum alat, privatim (3) meretricum amores nuptiis copulet, nuptias legitimas pro arbitrio dirimat : domi cum scortis volutetur : foris in cæde innoxiorum, & sanguine debaccharetur.

XXXIX. Cardinalis autem etsi suis opibus non disideret, tamen cum non ignoraret, qui habitus esset animorum, qui de se sermones vulgo spargerentur, sibi cogitandum existimavit de potentia novis incrementis augenda. In Angustiam igitur profectus filiam natu maximam (4) filio Comitis Crawfordiæ despondit, nuptiasque magno ap-

(1) The construction appears to be as follows : qui——non inimicis modo——quibus graviter esset offensus, eos, sed quicumque esset leviter offensus, eum mactaret.— Quicumque is here the dative, as we find quoi or qui in that case in the best authors, as well as in the ablative in all genders both singular and plural.

(2) MS. cuicumque.

(3) Entertained whores avowedly as if they were his wives ; and first, Maria Ogilvie, the lord Ogilvie's daughter, whose son he made laird of Melgund, and her daughter countess of Crawford : this is meretricum amores nuptiis conglutinare, Terent. And. act. 5. Scen. 4. 10.

(4) David Lindsay master of Crawford.

paratu, & prope Regia magnificentia fecit. Inter hæc cum per exploratores certior fieret, Anglum ad infestanda Scotiæ litora magnos apparatus navales cogere, ac potissimum Fifensibus minari, ipse ad Fanum Andreæ reversus nobilitati, ac potissimum iis, qui maritimos agros tenerent, diem ad conveniendum statuit, ut in commune confulerent, quod huic malo remedium esset objiciendum: quòque id facilius prospiceret, decreverat una cum agrorum dominis totum litus, hoc est pene Fifam universam circumire, & loca pro cuiusque commo- ditate communire, aut præfidiis obtinere.

XL. Inter alios juvenes nobiles venit ad Cardinalem Normanus Lessiu Comitum Rothusæ filius, cujus antea a nobis mentio non semel facta est. Is cum sæpe ante Cardinali fortem, & fidelem navasset operam, incidit inter eos contentio de re privata, quæ ad tempus animo non nihil alienavit. Sed (1) ea lite magnis pollicitationibus inductus Normanus cesserat. Verum cum post aliquot menses ad repetenda promissa redisset, e sermone in altercationem, ac deinde neutri satis decora inciderunt convitia: discesseruntque utrinque animis infensissimis: Cardinalis non quam volebat reverenter tractatus indignabundus: & alter velut fraude circumventus minabundus, & in vindictam pronus, ad suos rediit, & intolerandam Cardinalis superbiam eis exposuit: facile omnes in cædem ejus conjurarunt. Et quòd res minus foret suspecta, Normanus cum quinque tantum comitibus Fanum Andreæ ingressus, in consuetum diversorium se recepit, ut ea paucitate cædis consilium dissimularetur. Erant in oppido præterea decem ex conjurationis conficiis, qui alii alio in loco rei aggrendiendæ signum expectabant. Cum hac manu tantum facinus obire est ausus, in oppido pleno propinquorum, & clientium Cardinalis. Erant tum, ut in illis regionibus vere præcipiti dies longissimi, nempe circiter Maii nonas. Et Cardinalis arcem suam in usum belli communiebat tanta festinatione, ut prope diei noctem in opere continuaret. Igitur cum diluculo ad operas intromittendas aperiretur porta, Normanus e suis in domuncula propinqua duos præmissos in insidiis collocarat, ut janitore ab eis comprehenso portæ compotes signum, quod convenerat cæteris darent. Hoc pacto sine tumultu omnes ingressi quatuor e suis miserunt, qui Cardinalis ostium observarent, ne quis ad eum nuncius perferri posset. Alii circa aliorum cubicula missi, qui hominum, & locorum noticia freti ministros nominatim excirent. Eos cum semisomnes sigillatim evocassent, mortem præsentem, si quisquam mutiret, comminati, extra arcem inviolatos sine tumultu eduxerunt. Ita cæteris ejectis, cum soli arce potirentur, qui obsidebant Cardinalis ostium tum demum pulsant. Regati quinam essent, cum sua nomina edidissent intromissi (promissa, ut quidam sunt auctores, incolumitate) multis eum vulneribus conficiunt.

XLI. Interea rumor de arce capta per totam urbem spargitur. Cardinalis amici somno, & crapula languidi sese lente molliuntur è

having cruelly used his own father, was therefore by him disinherited, and the laird of Edgall infest in the earldom; but the cardinal reconciled the master to his father, and moved Edgall to repon him to the earldom: he married the cardinal's daughter, who bare to him David earl of Crawford, Alexander lord Spynie, &c.

(1) Sir James Colvill of East Weems being forfeited by king James Vth, the house of Rothas had acquired a right to a part of the forfeiture; the cardinal procuring East Weems's restitution, conditioned to satisfy Norman Leslie, master of Rothas, for his right.

lestis, & tumultuose ad arma vocantes ad arcem accurrunt cum magnis minis, & verborum contumeliis. Scalas possunt: & alia, quæ erant ad oppugnationem necessaria comportant. Qui ex arce hæc spectabant, ut repentinum illum animorum impetum paululum retunderent, & ad respectum sui furentes revocarent, conclamant frustra eos tumultuari, & mortuo seram opem ferre: & cum dicto cadaver exanimatum oculis omnium exponunt in illo ipso loco, unde ipse non multo ante Georgii Sophocardii supplicium tam lætus spectaverat. Nec subibat modo animos rerum humanarum inconstantia, & inexpectatus eventus, sed multis occurrebat Georgii illa de illius morte prædictio: multaque alia, quæ sanctissimus vir ille non sine divino (ut credibile est) spiritus afflatu ventura præmonuerat, ut brevi secutus exitus comprobavit. Cardinalis amici, & propinqui ad hoc insperatum spectaculum attoniti, celeriter sunt dilapsi.

XLII. Re per omnes regni partes divulgata, diversus animorum pro cuiusque erga eum amore, vel odio fuit motus: aliis pulcherrimum, aliis nefarium facinus existimantibus. Multi enim ob diversum religionis cultum vitæ suæ ab eo metuentes, non pauci ob arrogantiam intolerabilem offensi non solum factum probarunt, sed & gratulatum ad libertatis publicæ auctores venerunt. Quidam etiam vitam, fortunæque cum illis junxerunt. Aula vehementer perculsa, & velut consilii sui parte orbata, de sententia eorum, qui aderant cædis auctoribus denunciant, ut intra sextum diem adsint, & (1) vadibus datis caveant se intra diem, qui eis nominaretur ad causam dicendam in jus venturos. Illi cum arcem munitam tenerent, & in ea supellectilem, pecuniamque Cardinalis, & Proregis filium primogenitum obfidem (ut ante narravimus) Cardinali datum, nec pollicitationibus hostium, quorum sæpe ante levitatem, & perfidiam perspexerant, fidem haberent, nullas conditiones, aut mentionem pacis admittebant. Ita eis aqua, & igni interdictum est. Hoc pacto res partim minis, & inanibus alterius partis promissis, partim alterius dissidentia a mense Maio ad Nona usque Novembris est extracta.

XLIII. Tum vero Prorex & Regina viduæ importunis flagitationibus, & sacerdotum maledictis, & convitiis impulsus arma sumpsit: & arce totis tribus mensibus circumfessa, machinisque pulsata quarto demum mense præcipite jam hieme re infecta copias dimisit: & ad conventum ante indictum in mensem Februarium Edimburgum venit. Qui arcem tenebant interea metu ab hoste liberi non solum frequentes loca excurrendo vicina populationibus assiduis, & ferro, flammaque vastabant: sed tanquam armis parta licentia in stupra, & adulteria, aliaque hominum ocio abundantium vitia profusi jus, & æquum sua libidine metiebantur. (2) Nec (3) Ioanne Knoxio, qui tum ad eos advenerat, crebro admonente, Deum non irrideri, sed graves mox pœnas per eos, a quibus minime sibi timebant, de suæ legis profanatoribus expetiturum: a flagitiis tamen contineri (2) non poterant.

XLIV. Præter hoc domesticum, & in ipsis visceribus grassans malum, accessit & bellum externum. Angli enim collectis copiis Solvæum transgressi longe, latèque sui terrorem fuderant: nec prædis, & in-

(1) Find caution to underly the law.

(2) Duo negativa apud Græcos, nunquam et apud Latinos vehementius negant, vide lib. 1. cap. 23. lib. 2. cap. 24. Dialog. de regno, cap. 68.

(3) Mr. John Knox, an happy instrument of the reformation of religion (after Mr. George Wishart) who at this time began to preach.

conditiis contenti arces quasdam munitas vi cæperant, & præfidiis occuparant. Nec in reliquis limitibus res quietæ erant. Robertus Maxuallius, in quem maxima belli tempestas incubuerat, Edimburgum ad auxilium rebus pene perditis poscendum venerat. Jam enim in agris solitudines vastas esse: præfidia ab inimicis teneri: cultores agrorum sedibus patriis ejectos, omniumque rerum inopia confectos amicorum misericordia vivere: quod fidem erga Regem mutare nolent, hæc pati. Quod nisi eorum egestati prospiciatur, brevi futurum, ut & ipsi suis miseris coacti, & vicini similibus metu in fidem Anglorum se dedant. Ei, ut sua recuperaret, auxilia promissa Prorex cum exercitum eò duceret, ad Megatam amnem castra posuit. Ibi amicis, & propinquis Cardinalis à Prorege importune petentibus, ut Georgium Lesium Normani patrem, qui ibi aderat, in jus vocaret: neu hominem potentem, sed fidei dubiæ, aut verius aperte hostem ut belli socium duceret: Comes, etsi & tempus, & locus contra suaderent, tamen nullam se iudicio moram facturum ostendit. Igitur iudicium nominibus de more (1) alibi retulimus) lectis, ac nemine ab adversariis nominatorum rejecto, sententiis omnibus est absolutus.

XLV. Inde ad Langopum arcem progressi, expulsis illinc Anglis, cum alia præfidia aggredi vellent, nuncio repentino sunt revocati. Allatum enim erat, Gallicam classem non procul ab Ebbæ promontorio visam, in qua essent una, & viginti triremes. Prorex, id quod res erat, suspicatus ad arcem Andreanam (uti conuenerat) expugnandam eas advenire, lætus domum properat. Ibi cum (2) Leonte Strozio Gallicarum triremium præfecto collocutus conjunctis copiis arcem obsidione cingunt, tanta celeritate, ut multi ex præfidiariis excluderentur: & plerique, qui extra eam conjurationem erant, negotii causa arcem ingressi includerentur. Mox sublatis machinis æneis in turres duorum templorum, quæ in proximo utrinque stabant, totam arcis aream adeo propugnatoribus infestam reddiderunt, ut nemo sine manifesto vitæ periculo extra ædes apparere auderet. Nec multo post, quod inter duas turres muri erat (cum subtractiones posteriores cum prioribus non satis coagmentatæ essent) admotis majoribus machinis cum magno fragore corruit. Jam vero qui antea munitionibus confisi se ad omnia discrimina subeunda promptos ostenderant, trepidare cæperunt: & convocato de summa rerum consilio, Proregis crudelitatem (quæ in animis imbecillioribus acrius exardescere solet) in propinqui morte ulciscenda metuentes, Leonti Strozio incolumitatem modò pacti se dederunt. Ille suis ad arcem spoliandam immisis, in qua præter omnis generis commeatus vim maximam, & Cardinalis pecuniam, & supellectilem, etiam præfidiariorum omnes facultates, & multorum præterea civium, ut in locum tutissimum opes erant congestæ, una cum Proregis filio, qui obses a patre Cardinali datus, eoque cæso in arce deprehensus fuerat. Arx de consilii sententia diruta. Leon post paucos dies cum deditis in altum vela dedit. Hæc in mensem Augustum anni 1547. inciderunt.

XLVI. Eodem fere tempore allatum est, Anglos magnas copias terra, marique parare, ut in Scotiam irrumpant, & pacti fœderis fidem repetant: quod fœdus circiter quatuor annos antea factum fuerat cum Prorege de Regina Scotiæ Angli filio collocanda. Repenti-

(1) See lib. 10. cap. 29.

(2) Prior of Capua, an Italian gentleman.

nas hic rumor animum Proregis alioqui imbecillum vehementer perculit, ut qui nec tum auxilia haberet externa, nec domesticis copiis admodum confideret. Nam & Papanorum factio ejus levitate offendebatur, & Levinii exulis amici crudeliter ab eo, & avaro habiti odiorum femina adhuc retinebant. Tamen Edimburgum ad edictum frequentes convenerunt. Inde profecti ad Escæ fluminis (quod per Lothianam fluit) ostium adventum Anglorum præsolantur. Interea Scoti equites, adventantem hostem omni ex parte adequitantes, & convitiis eos ad certamen lacerant, & iter infestum reddunt. (1) Imperator autem Anglus, qui Scotos in tumultuario genere pugnae sciret (2) suos longe præcellere, vetuit, ne quisquam ex agmine adverso in eos excurreret. Tandem importunis (3) Graii equitum præfecti precibus exoratus promisit, ut paræ (4) quamplures equitum graviter armatorum, & cataphrastorum turmæ in imparatos ex inopinato se effunderent: qua repentina procella Scoti, qui deserant hostem timere, cum solutis ordinibus fugerent, eorum aut cæsi, aut capti sunt circiter octingenti. Ex Angliis etiam, dum avidius fugientibus instant, capti fuerunt complures: & in iis nobiles aliquot turmarum ductores. Ex eo die Scotorum equitatus nihil memoria dignum gessit. Anglorum castra ad Præstonum vicum erant, paulo plus mille passus distantia. Inde e superiore loco Scotorum copias contemplati, cum opinione majorem multitudinem viserent convenisse: interim dum de summa rerum consultant, literas ad Scotos mittunt, ut si quid æqui impetrare possent, bellum conditionibus potius, quam armis finirent. Earum literarum hæc summa erat.

XLVII. “ Se magnopere Scotos orare: primum, ut meminerint utranque aciem Christi anorum esse hominum, quibus (nisi suæ professionis prorsus obliviscantur) nihil pace, & tranquillitate debeat esse operatus, nihil armis, & vi injutta detestabilius: deinde belli præsentis causam non ab avaritia, odio, & invidia natam esse: sed a perpetuæ pacis studio, quæ nulla ratione firmiter, quam matrimonio coire possit, eoque publico proceram omnium consensu promisso, publicoque fœdere palam approbato: eisque conditionibus, quæ Scotis, quam Anglis essent æquiores: (5) ut quæ non in servitutem, sed in vitæ societatem, omniumque fortunarum communionem eos vocent. Tanto autem utiliores eas nuptias fore Scotis, quam Anglis, quanto infirmioribus a potentiore & emolumentorum spes, & injuriarum metus esset major. Illud autem imprimis in rationibus ponendis in hoc genere spectandum, quod Reginam viro collocare Scotis esset necesse: quod necessitatis vis esset inevitabilis, & moderatio difficilis. Viri eligendi potestatem unam publico consilio relictam esse. Quod si maritum ex dignitate, & utilitate publica eligant, quem potius assu-

(1) The general of the English army, Edward Seymour earl of Hartford and duke of Somerset, protector of England, and of the young king, Edward VI. his sister's son: for king Henry VIII. was then lately deceased.

(2) Any one who attends to the whole of this sentence and the foregoing, may easily see, that the English general, knowing his own men to be far inferior to the Scots at skirmishing, forbid any of them

to fall out upon the Scots, who were provoking them to fight; and that there is no ambiguity here.

(3) The lord Gray of Wilton.

(4) M. S. complures.

(5) In so much that they were called (viz. by these beneficial conditions) not unto a servitude, but unto a common fellowship and a liberal communication of all their fortunes.

mant, quam Regem vicinum in eadem insula natum, genere propinquum, in eisdem legibus (1) institutum, moribus, & lingua educatum, nec opibus tantum, sed omnibus fere externarum rerum vel ornamentis, vel emolumentis superiorem: & adhæc, qui perpetuam secum concordiam, & veterum odiorum oblivionem afferret. Quod si peregrinum aliquem lingua, moribus, & institutis dissentientem accersant ad regnum capiendum, secum ut cogitarent, quantis illud consilium malis implicatum esset: & quot secum afferret incommoda. Id ipsos aliarum nationum exemplo posse animis prospicere: idque fatius esse, quam experiundo discere. Quod autem ad se attinet, si Scotorum animos a concordia non alienos intelligant, aliquid de jure summo remissuros: contentosque fore, ut puella Regia in potestate suorum educaretur, usque ad ætatem nubilem, donec ipsa de consilio procerum sibi maritum eligere posset: ad id usque tempus, ut utrinque a vi, & armis abstineretur: ne interea Regina in peregrinum solum transvehatur: neve cum Gallo, aut alio quoquam extero de matrimonio pactio fiat. Id si Scoti sancte promittant, se sine mora pacato agmine discessuros: & si quid damni Scotiam ingressi dederint, id se bonorum virorum arbitro compensaturos."

XLVIII. Has literas ad se allatas Prorex cum Ioanne fratre Fani Andreæ Archiepiscopo, quem in locum, & auctoritatem Cardinalis assumpserat, paucis aliis (2) ostenderat. Illi in spem victoriæ erecti auctores fuerunt, ut supprimerentur. Verebantur enim ne si palam factæ essent, æquitate conditionum intellecta, multi ad pacatiora consilia inclinarent. Ipsi autem per totum exercitum rumorem spargendum curant, Anglos eo consilio venisse, ut ablata per vim Regina, regnum vi, & armis in suam ditionem redigerent. Prorex autem homo natura focors quatuor nihilo se ipso in re militari consultiores allegerat, ad quorum nutum omnia circumagerentur. Hi erant tres eju propinqui, Ioannes frater Fani Andreæ Archiepiscopus, Abbas Fermelinoduni (3) Georgius Durius, & Archibaldus Betonius. Quartus erat Hugo Riggus causidicus, corporis mole, & stolidis viribus magis, quam militarium rerum cognitione insignis. Hi Proregem sua sponte inconstantem, sed ad omnem rumoris auram consilia mutantem ita vana spe victoriæ implerunt, ut aliorum admonitionibus clausas aures haberet.

XLIX. Interea cum per Scotorum exercitum Proregis amici fictum a se rumorem disseminandum curassent, statim magno cum tumultu ad arma discursus est. Primam aciem Archibaldus Duglassius Angusiæ, postremam Georgius Gordonius Huntillæ Comites ducere iussi. Denam utrique virorum fortium millia data. Prorex in media prope parem numerum habebat. De fuga Anglorum rumor subito exortus, nec omnino vanus erat. Nam cum deficerentur comætu, nec è longinquo frumentari, nec rapere ex agris in tanta paucitate auderent, unam salutis expediendæ rationem credebant, si parte impedimentorum relicta ipsi longis itineribus retro contenderent. Verum tot armatorum millibus ad prælium instructis, cum nec in planum descendere aude-

(1) M. S. institutis.

(2) M. S. ostendit.

(3) Mr. George Dury, brother to the laird of Dury, cousin to the cardinal and governor, Archibald Beaton of Pitlochrie,

comptroller, brother to the laird of Balfour, cousin to the governor and to the late cardinal, and Mr. Hugh Rig of Carbarrie.

rent, nec (1) obeundo fallere possent, in loco superiore adventum hostium præstolantur. Ex adverso Prorex impatiens moræ cum per unum e suis Duglassium admonisset, ut aciem promoveret, ille, ut qui ob inopiam commeatuum sciret Anglos non posse diutius in eo loco consistere, ac expectabat ut agmen abeuntium invaderet, lente progrediebatur, donec per (2) alterum a Prorege nuncium juberetur ad hunc gradum, tum demum flumen transivit, media, atque ultima acie satis longo intervallo sequentibus.

L. Angli, qui de discessu cogitabant, cum Duglassium ad se venientem magno gradu prospicerent, Graium equitum præfectum cum toto equitatu obviam miserunt, qui agmen hostium morare-ur, dum pedites collem propinquum occuparent: aut, si daretur occasio, Scotorum ordines turbaret. Nam major pars eorum cum Gallico armata essent, Scotos impetum suum sustinere non posse existimabant. Verum Scotorum phalanx densis ordinibus constipata, ac longarum hastarum vallo prætento venientes exceperunt. Ibi cum primi Anglorum se hastis induissent, proximi velut in insidias illati retro in aciem suorum se receperunt, ac pro certo affirmarunt, Scotorum ordines nihilo magis perumpi posse, quam si in murum faxeam incurrerent. Cùm jam pediatu relicto equites Angli fugam meditentur, partim mutua adhortatione, partim a ducibus retenti, & æquiore loco confisi ordines restituant. Scotos a progrediendo in adversum collem retinuit illud maxime, quòd (3) Jamboam Hispanum cum cohortibus sclopetariorum equitum (4) gentilium velut in latus incursum per obliquum clivum descendere viderent. Itaque ne phalangem per subita belli dividere cogerentur, neve a lateribus circumvenirentur, à recto collis ascensu pedetentim deflexerunt. Media acies cum loco relicto primos fugere crederet, ipsa solutis ordinibus fugæ se dedit. Id Angli e superiore loco conspicati missò equitatu multos fugientium obrivere. Toto hoc itinere ab Esca ad castra Anglorum classis Anglica in obliquum Scotorum latus jaculata magnò damno eos affecit. Cùm viæ omnes armis contratæ essent ob cædes passim factas, quosdam in reditu amnis absumpsit. In sacerdotes, & monachos (nam & qui per ætatem, & vires arma ferre poterant, in castra venerant) Angli gravissime sævierunt. Nec pauci erant, qui illius diei calamitatem illis imputarent, qui arroganter pacem honestam rejecissent: & in victoria, si eis obtigisset in suos magis, quam Angli sævituri sperabantur. Ceciderunt ex Anglis equitibus in primo congressu supra ducentos. E Scotis vero tota fere illustriorum familiarum juvenus cum amicis, & clientibus, qui sine flagitio se eos non posse deserere existimabant. In fuga multi capti. Scoti præci in unum globum congregati integris ordinibus incolumes domum redierunt. Per loca enim impedita, & equiti incommoda primum sunt progressi: nec, si quando in plana descendere cogebantur, equitibus Anglis, qui sparsi fugientes (5) premerant, eos ausis aggredi. Hoc prælium inter pauca Scotis calamitosum factum est decimo die mensis Septembris, anno 1547.

(1) M. S. obeundo.

(2) Archbald Duglas serjeant at arms being sent with this charge in writing, the earl wrote this answer on the back, and sent it to the governor; "If you be as free of cowardice as I shall be of treason, (for the certification of the

"charge was treason) we shall have a good day of it."

(3) Gambo, a Spanish captain entertained by the English.

(4) Of his country, viz. Spaniards.

(5) Premerant, more antiquo; M. S. premebant, Gen. premerent.

LI. Angli parta victoria, eaque lætiore, quod præter spem acciderat, quinque millia cum omnibus copiis progressi, ibi circiter octo dies substiterunt : & quotidie excurrendo ad sex ferme millia regionem circumjectam ferro, flammaque vastarunt. Neque rem (1) ulla memoria dignam præterea attentarunt, nisi quòd in æstuario Forthæ desertas insulas Ketham, & Æmonam munierunt : in æstuario Tai Brochteam arcem caperunt : & inter redeundum terrestri itinere Fascafellum, & Humum arces injecto terrore ad deditionem compulerunt : præsidiaque alterum ad Lauderam, alterumque in ruinis Rosburgi excitarunt. Repentinus eorum discessus Scotorum animos nonnihil recreavit : & facultatem coeundi, ut de summa rerum consulerent, dedit. Igitur ad Reginas, cum tum sterlini erant cum parte procerum, statim post prælium Prorex cum reliqua parte accessit. Prorex quidem, & frater mæssi, & dejecti : ut quorum culpa eò calamitatis deventum esset. Regina autem vitia multa signa luctus & vultu, & oratione præ se ferebat. Sed qui sensus ejus introrsus specularantur, eis non ægre ferre videbatur, Hamiltoniorum arrogantiam repressam. Eum autem affectum, qui in dolore publico superante lætitia eminebat, quibus Regum vitia nominibus honestis occultare mos est, ad animi magnitudinem referebant. Præterea Regina vidua jam inde a morte Cardinalis in omnes occasiones fuerat intenta, ut Proregem loco deiceret, & summam rerum in se transferret potestatem : nec unquam id effectum iri sperabat, illis in summo culmine collocatis, & loca munita tenentibus. In omni fere sermone aucto in majus ex Anglis metu domesticarum copiarum infirmitatem ostendebat, & pericula propendebat, quæ civitibus dissensionibus impendebant : suumque consilium cum iis, quos Hamiltoniis minus æquo esse sciebat, communicabat.

LII. Proceribus de universa re Scotica consultantibus, decretum fit, ut Regina Britannodunum seponeretur, dum in conventu procerum de toto regni statu ageretur. Datus est custos ex Reginæ viduæ haud dubiè factione (2) Ioannes Arskinus. Additur ei Gulielmus Levistonius Hamiltoniorum fautor. Missi in Galliam legati, qui a Rege Francorum Henrico auxilia ex fœdere peterent adversus hostem communem : spes etiam facta Reginam in Galliam venturam, ac (3) Delfino nupturam. Sed Galli domesticis curis intenti, dum lentius, quam periculum instans postulabat, auxilia comparant, Angli ab utroque limite interim Scotiam ingressi. Levinus Comes velox accitus ab amicis ad solstitium hibernum Drumfrisium venit. Socer enim ejus Angusius, & vetus amicus Glencarnius duo millia equitum, ac vicinarum gentium peditum auxilia ei promiserant : si relictis Anglis ad se veniret. Verum cum ad locum, & diem ventum est, vix trecenti convenerant : hique ex iis fere, qui latrocinio visitabant. Hæc, atque alia hujus generis suspicionum plena, ac maxime varium ingenium (4) Ioannis Maxuallii, qui jam obsides Anglis dederat, Levinio

(1) M. S. ullati.

(2) Lord Erskine and William lord Levingston. This lord Levingston had married the sister of James Duglass earl of Morton ; and the governor had married his daughter ; besides that the governor's grandame was the lord Levingston's sister.

(3) The dauphin, or prince of France,

Francis, afterward king.

(4) Called master of Maxwell : he was brother to the lord Maxwell, and tutor to his son ; and, by marriage of the daughter and heir of Herries, lord Herries of Terregles, he was first of the surname of Maxwell lord Herries. Of him much is spoken hereafter.

fidem faciebant, se dolo peti. Igitur, ut pari arte luderet hostes, re-
tento apud se Glencarnio, item Ioanne Maxuallio, aliisque Scotorum
primoribus, qui de ipsius ad suos transiitione tractabant, de media noc-
te sexcentos equites partim Anglos, partim è Scotis deditis Drum-
lanricum versus pergere iussit. Ili cum ad locum destinatum venis-
sent, fere quingenti emissi, qui quàm tumultuosissime ferro, & igne-
grassarentur, ut arcis dominum Iacobum Duglassium in insidias eli-
cerent. Ille id ipsum agi ratus cum suis lucem expectavit. Deinde
insidiarum metu liberatus in prædatores effusius inVectus, amnem Ni-
thum transgressus ipse cum suis a tergo urgenti abeuntibus inhæsit. Illi
spatium, & locum se colligendi adepti, retro in eum verso impetu
feruntur, & in angustiis vadi trepidatione injecta turbant, turbatisque
instantes paucos occidunt: multos viros præstantes capiunt. Hac
levi expeditione tantus majorem Gallovidiæ partem terror invasit,
ut certatim se Anglis dedere: partim Levinio gratificari studentes:
partim, ne a vicinis relicti ad omnem injuriam paterent, metuentes.
Prorex Scotorum veritus, ne, si ipse tanto circumstrepente undique
tumultu nihil modiretur, animos suorum hæbentatos penitus dejice-
ret, Brochteam arcem obsedit, ac post tertium fere mensem nulla me-
morabili re gesta suos abduxit, relicto cum centum equitibus Iacobo
Haliburtono juvene impigro, qui vicina loca infesta redderet, & com-
munitatis terrestres in Brochteam, & præsidium, quod in colle vicino Angli
communierant, inferre (1) prohiberent. Hæc fere sub finem illius anni
gesta.

LIII. Proximi anni, qui fuit 1548, initio, Angli Hadinam oppi-
dum ad Tinam amnem in Lothiana communierant, & villarum in-
cendiis, & direptionibus agrum totius ferme Scotiæ fertilissimum vasa-
tarunt: aliudque præsidium ad Lauderam urgebant. Et Levinius
sub finem Februarii limite occidentali transmissio insidias sibi a parte
deditorum paratas ægre evasit, & Carleolum reversus de aliquot obsi-
dibus, ac maximè Ioannis Maxuallii, quem præcipuum defectionis
auctorem rebatur, ex literis Regis Anglorum pœnas sumpsit.

LIV. Inter hæc Henricus Gallus, qui patri Francisco successerat,
miserat ad mare copias, quæ in Scotiam trajiciendæ erant, ad sex fere
millia hominum. In his erant tria Germanorum peditum millia duce
Ringiavio: duo fere Gallorum millia, ac circiter mille diversi generis
equites. Omnes iussi parere Deseio Gallo, qui jam aliquot annos copias
in Gallia non sine laude duxerat. Hi Lethæ expositi, ac iussi Edim-
burgi commorari, dum se a nausea, & jactatione marina reficerent.
Prorex, & quod secum habebat copiarum Hadinam profecti orani ad-
itu obsessio urbem clausurunt: edictoquo in omnes partes misso, paucis
diebus ad octo millia Scotorum convenere. Ibi nobilitate omni con-
gregata, renovata est illa consultatio de Regina in Galliam transpor-
tanda, & Desino despondenda. Convocatur consilium in cœnobi-
um monacharum, quod extra Hadinam est: hoc est in ipsa castra. Er-
rant in eo conventu diversi animorum motus. Alii enim disputabant,
bellum ab Anglis perpetuum, & a Francis servitutem ex hac Regi-
næ ablegatione imminere. Erant, qui ob religionis consensum, & præ-
sentium temporum conditionem, Anglorum oblatam amicitiam conse-
rent amplectendam: præsertim cum pacem decennem offerrent, nec
ullo vinculo, & pactis gravioribus Scotos illigarent. Totum enim id
fœdus esse, ut vel Rege Anglorum, vel Regina Scotorum antè decem-

(1) i. e. Iac. Halib. cum 100 equitibus.

njum e vita decedente omnia utrinque sint integra. Ut nullus autem fortuitus eventus intercurrat, tamen regno malis presentibus, quibus fractis viribus prope succumbat, liberato, posse juventute, quam proxima clades pene totam absumpserat, longa pace aucta, sopitis intelligentis dissensionibus maturius, quam inter cornua, tubasque de summa rerum agi: qua in consultatione saepe mora fuit salutaris, & precipitum festinationem celeris est secuta poenitentia.

LV. Gallicae causae favebant primum omnes Papani: deinde Gallicis beneficiis praecipue occupati, aut in magnam spem emolumentorum erecti. In hoc genere fuit & Prorex. Ei promissi erant redditus annui duodecim millium librarum Francicarum, & praefectura centum equitum cataphractorum. Ita in eorum sententiam frequenter itum est, qui Regnam in Galliam amittendam censebant. Igitur classis, quae ad eam devehendam venerat, & interim Lethae stabat, simulato discessu totam Scotiam circumvecta, Britannodunum appulit. Regina, quae (1) quamplures menses ejus adventum expectaverat, comitantibus (2) Jacobo fratre, Ioanne Arskino, & Gulielmo Levistonio conscendit: ac multum tempestatibus adversis jactata, tandem in Britanniam peninsulae Gallicae fuit exposita, atque inde ad aulam modicis itineribus perducta.

LVI. In Scotia cum bellum ad Hadinam substitisset, vulgus Scotorum diversis in locis rei gerendae occasionibus non defuit. Nam cum ex Humo, & Fascaffello arcibus hostes excurrentes magnis incommodis vicinas regiones afficerent, tandem Scoti observato negligentius in Humo vigilias obiri, nocte per rupem, ubi sciebant fiducia loci minimam diligentiam adhiberi, in summum penetrarunt, ac caesis custodibus arcem in suam potestatem redegerunt. Nec ita multo post cum praefectus Fascaffelli imperasset vicinis agricolis, ut magnam commatum vim ad certum diem adveherent. Hanc vicina juvenus occasionem nacta frequens ad diem dictum affuit: ac deposita e jumentis onera cum in humeros extulissent per pontem, qui duas rupes committit, recepti repente quod ferebat dejecto, custodum qui aderant signato conficiunt. Ac prius quam reliqui Angli convenire possent, armis, & locis opportunioribus occupatis, suisque per patentem portam acceptis, arce sunt potiti.

LVII. Nec fuit interea Anglorum exercitus quievit. Tota enim terrestri belli mole Hadinam versa proximas regiones praesidio nudatas rati hostium duces in Fisanum agrum descendere decreverunt. Igitur cum aliqua oppida maritima habitatoribus frequentia praetervecti ad Fanum Miniani vicum satis frequentem appulerunt, ut inde terrestri itinere ad immunita quidem, sed majora, & in quibus diripiendis majus operae premium esset, pergerent. Iacobus Stuartus Reginae frater accepto tumultu, ipse cum plebe Fani Andreae, & paucis, qui domi relicti erant civibus, eò accurrit, aggregantibus e ad famam passim vicinis. (3) Angli jam in terram egressi, circiter ad mille, & ducenti ad pugnam instructi stabant: ac metu machinarum, quas e

(1) MS. compiures.

(2) James Stewart, prior of St. Andrews, thereafter earl of Murray, regent to king James VI. He was natural son to king James V. begotten upon Margaret Erskine, daughter to John lord Erskine. The other two, were John lord

Erskine, his uncle, afterwards earl of Mar, and regent; and William lord Livingston, predecessor to the earl of Linlithgow.

(3) This is commonly called the field of St. Ninian's Moor.

navibus exposuerant, agrestium turbam facile dissipabant. Iacobus autem terrore fugientium paulum compresso, tanto impetu in hostem irruit, ut quamvis turbam temere collectam magna ex parte secum haberet, statim hostem funderet, (1) aut fugaret: atque inde ad mare magna cum cæde compelleret. Multi in fuga trucidati: non pauci, dum ad naves properant, aquis absumpti. Navicula (2) cum vectoribus, dum tumultuosius ad suos festinat, depressa est. Ferunt eo die cæsos circiter sexcentos, centum captos.

LVIII. Illinc classis ad Merniam regionem minus frequentem est devecta: eo consilio, ut montem Rosarum oppidum non procul a (3) Dææ fluminis ostio situm opprimerent. Excursionem noctu facere statuerunt: quam opperientes donec lucis aliquid supererat, ad anchoras extra terræ conspectum steterunt. Cum per tenebras paulatim ad litus allaberentur, ipsi sua imperitia rationem occulti consilii accensis in omnibus naviculis lucernis hosti prodiderunt. Ioannes Areskinus Danius oppidi præfectus omnibus abique strepitu arma capere communitis, tripliciter suos divisit. Alios (4) retro aggerem terrenum in litore ad excursions impediendas extractum collocavit. Ipse jaculatores, aliosque leviter armatos in hostem duxit. Tertiam manum ministrorum, & vulgi promiscui adjunctis paucis hominibus militariibus, qui turbam regerent, (4) retro collem propinquum expectare iussit. His ita comparatis, ipse cum jaculatoribus in hostes descendentes invehens acre certamen conferuit: ac tumultuario genere pugnae eos usque ad (5) aggeres pertraxit. Ibi conjunctus cum statione suorum acie instructa omnes una in hostem immisit. Nec illi cessissent, nisi e colle propinquo acies alia sub signis se (6) ostendissent: tum demum ad mare, & naves adeo trepide asti sunt, ut e circiter octingentis, qui excenderant, vix tertia pars incolumis evaserit.

LIX. Interea ad Hadinam acriter excursionibus pugnabatur, nec sine utriusque partis damno: plures tamen ab Anglis cadebant. Itaque cum multarum rerum aut jam esset, aut mox instaret pœnuria: atque auxilium, quod parabatur, serius venturum crederetur, quam vires obsessorum affectæ ferre possent, Bervico interea duo equites illustres Robertus Bovius, & Thomas Palmerius eò mille pedites, & trecentos equites quanta possent celeritate ducere iussi sunt. Hi omnes insidiis excepti pene ad unum interierunt. Cum Angli statim alia subsidia mittere conarentur, eorum consilio intellecto, Galli ad angustias viarum, qua venturierant, se objecerant. Verum (7) Desfio per exploratorem hostium, quem cæperat, deluso, (quippe asseverabat, Anglos adhuc procul abesse, & alia via (8) instituisse ad suos penetrare) relictis, quas obsidebat faucibus, aliò se avertit. Et Angli interea, qua pertenderant, nemine obvio penetraverunt. Trecentos adducebant recentes milites. Attulerunt & globos ferreos missiles, & sulfurei pulveris non nihil. Commeatum item ejus generis, cujus apud obsessos summam esse pœnuriam sciebant.

(1) MS. ac. Sen. ep. 100. Et for aut. fingulis et genium et Iunonem dederunt majores nostri.

(2) MS. una cum.

(3) i. e. Escæ septentrionalis; for Montrose standeth upon the mouth of Esk.

(4) Here and lib. 16. cap. 34. we find the accusative after retro as if it were a preposition, of which beside Apuleius

and later writers, we have an example in Plin. nat. hist. lib. 28. cap. 6. contra sippitudines retro aures fricare, (to rub behind the ears) prodest, et lacrimosis oculis frontem.

(5) MS. aggerem.

(6) MS. ostendisset.

(7) See the note on lib. 6. cap. 23.

(8) MS. institisse.

LX. Dum hæc ad Hadinam varia fortuna geruntur, neque quicquam ad summam belli proficitur, certus affertur rumor, iustum in Anglia conscribi exercitum ad obsidionem solvendam. Deslius copiis adventantibus, cum se imparem sciret, castra paulo longius ab oppido removit, & machinas æneas, præter sex minusculas ex eo genere, quæ campestres vocantur, Edimburgum remisit. Tandem (1) Angli exercitus adventus obsidionem solvit: quod in unius aleam certaminis remoticam duces committendam non censebant. Scoti, qua (2) cui proximum erat, domos redierunt. Galli, etsi Anglis vehementer prementibus, sine noxa se receperunt. In reditu (3) Edimburgi præfectum prohibentem cum omnibus copiis oppidum ingredi (quod sciret eos a prædandi licentia non posse contineri) una cum filio, & civibus aliquot, qui se ad eos aggregabant, (4) Galli milites interemerunt.

LXI. Deslius interea, ne seditio glisceret, simul ex rebus bene succedentibus ratus hostem negligentiosem factum statuit tentare, num ex inopinato Hadinam interciperet. (5) Ea tota fere nocte profectus prima luce vigilibus occisis ad muros venit, ac munimento, quod ante portam erat oppresso, cæsisque excubitoribus, alii portam effringere conantur. (6) Horrea (7) Anglorum proxima invadunt. Ibi molientium portas fragor, & Gallorum alacritas victoriam ingeminantium vix tandem sopitis Anglis somnum excussit. In hac maxima omnium trepidatione miles quidam machinæ æneæ maximæ, quæ in portam forte (8) adversa stabat, ignem subjecit, ut in præsentis malo etiam anceps remedium tentaret. Globus perfracta porta, per densos Gallorum ordines transvolans, tantam stragem dedit, ut inter vociferationem militum victoriam gratulantium, & fractarum valvarum fragorem clamor dissonus ad extremos perveniret. Illi trepidationis causam igneantes in fugam conversi, reliquos secum traxerunt. Inde Galli cum damno repulsi, in Tevotiam, quam Angli maximis afficiebant calamitatibus ducti: ibi præsidente Deslio, Jedburgo hostes repressi. Multæ incurSIONES in agrum Anglorum non sine re, & laude factæ. Tandem omnibus agris vastatis, omnium rerum inopia ad labores quotidianos adjuncta est minore vulgi commiseratione ob Edimburgensem seditionem: quam velut ad tyrannidem conatum accipiebant. Nec ab eo die quicquam a Gallis memoria dignum est patratum.

LXII. Rex Galliarum ex Proregis, & Reginae viduæ literis certior factus, Deslium levibus expeditionibus, & ferme inutilibus magnos sumptus facere, graviosemque eum amicis, quam inimicis esse, ac præcipue post Edimburgi factam seditionem adeo Franci militis auctam insolentiam, ut res non procul abesset a perniciose ex intestinis discordiis. Eo revocato auxiliis Paulum Termium virum militarem, & summa prudentia præditum (9) Gallus cum supplemento misit in Scotiam. Is dum advenit, Deslius cum ad suam existimationem facere

(1) MS. Anglici.

(2) MS. cuique.

(3) William Hamilton, laird of Stanehouse.

(4) Hæc duo voces absunt a MS. tho' without them it might not be quite so clear whether the Scots returning, or the French retreating, slew the provost and

other inhabitants of Edinburgh.

(5) MS. eò,

(6) MS. alii; but an ellipse of alii, as of pars and partim, is common with the best writers.

(7) Horrea, i. e. beer or ale cellars.

(8) obversa.

(9) Absent Gallus a MS.

arbitraretur, Ketham insulam ante paucos dies captam, & muniti cœptam recuperare classe Lethæ coacta cum lecta manu Scotorum, & Francorum conscendit, Regina viduaspectante; & nunc singulos, nunc universos adhortante: ac litore potitus Anglos in altissimum insulæ angulum compulso cæsis fere omnibus eorum ducibus ad deditionem, nec tamen sine sanguine cœgit. Hoc postremo in Britannia opere fortiter patrato, exercitum Termio tradidit.

LXIII. Is eductas ex hibernis copias in regiones ad septentriones spectantes duci iussit. Eos ipse Desso dimisso statim secutus est, ac exercitum ad Brochteam arcem admoto brevi eam, ac mox castellum propinquum de Anglis cepit, utrinque fere omni præsidio deleto. Cum in Lothianam redisset, ac totis viribus in id incumberet, ne comæatus Hadinam subveherentur, ac pene ex improviseo magnus Anglorum, & Germanorum exercitus ei se ad prælium paratum ostendisset, suos instructos magno gradu retrodixit, donec ad loca tutiora perveniret. Interea Scotorum eques, qui ab omni parte hostium agmini insultabat, conspicatus Germanorum impedimenta incustodita, ea momento temporis diripuit. Comæatus interim nullo impediente Hadinam illati. Inter hæc ad Coldingamiam Iulianus Romerus cum Hispanorum cohorte incautius, ut in rebus tranquillis (1) oppressus, ipse capitur: pene tota cohors est deleta.

LXIV. Termius domum reversis Anglorum copiis, ad Hadinam oppugnandam redire decreverat. Tenebant oppidum viri acres: sed regionibus circa vastatis, cum difficilis, & periculosa esset comæatum è longinquo subvectio: parumque, & raro, nec unquam sine damno apportaretur: ipsique præterea Angli gravissima seditione domi laborarent, & foris Gallico bello premereatur, præsidium Hadinense omni ipse auxilii destitutum ad Calendas Octobres 1549. oppido incendio in Angliam discessit. Præsidium quoque ad Lauderam jam in eo erat, ut omnium rerum necessariorum inopia circumventum dederetur, cum subito allatum est de pace inter Anglos, & Francos inita, quæ ad Calendas Aprilis, anni 1550, fuit in Scotia promulgata, ac proximo mense Maio Galli milites sunt classe domum reveci. Ea pax circiter triennium, quod ad externum hostem attinet, duravit. Sed gravissimo bello nihilo minus fuit & molesta, & perniciosa. Nam qui præerant rei summæ Prorex, & frater ejus Fani Andreae Archiepiscopus, uterque summa crudelitate, & avaritia. Archiepiscopus etiam in omnem libidinem solutus, quasi jure permissa in omnes omnium rerum licentia, suis cupiditatibus obsequabatur.

LXV. Primum velut futuræ tyrannidis fuit præfagium inulta cædes (2) Gulielmi Creichtonii hominis primarii. Is in ipsius Proregis ædibus, ac tantum non in ipsius conspectu à (3) Roberto Semplo fuit cæsus: pœnæ tamen exemptus fuit cædis auctor, exorante (4) concubina Archiepiscopi, quæ Semplici erat filia. Archiepiscopus, qui Rege vivo inter eos, quibus plurimum fidebat, sincerioris religionis studium præ se ferebat, & eo defuncto in omnia vitia præceps

(1) MS. ut in reb. tranq. agens.

(2) MS. Gul. Crichtonii Sancharii, (William Creichton, lord Sanquhair) the last words of the MS. preserved in the library of Edinburgh-college, which was gifted to it by John Nicol their porter in

1671.

(3) Robert lord Semple.

(4) She was commonly called lady Gilton: she bare a son to the archbishop, named John Hamilton of Blair beside Culross.

ierat, e multis concubinis hanc Sempliciam nec forma decoram, nec fama alioqui integram, nec alia re, quam procacitate insignem à marito (1) propinquo suo, & gentili abductam prope in uxoris justæ loco habebat. Proxime secuta est mors (2) Ioannis Malvillii nobilis Fifani, qui proximo Regi inter familiarissimos habebatur. Ejus deprehensæ fuerunt literæ ad Anglum quendam, cui amicum captivum commendabat. In eis etsi nulla suspitio criminis inerat, tamen ad supplicium auctor earum raptus capite luit. Pœnam foediorem fecit patrimonium ejus (3) Davidi filiorum Proregis minimo datum. Horum quidem facinorum damna ad paucos, invidia ad multos, exemplum prope ad omnes pertinebat. Ob hanc imperitiam regni gerendi, totiusque vitæ segnitiam, cum animos etiam vulgi Prorex offendisset, tum ob alia indices fiebat vilior: præcipue post sublatum Georgium Sophocardium, maxima parte hominum secutas calamitates (4) in religione vertente (5): sed iis maxime, qui non modo puritatem doctrinæ, & vitæ totius moderationem in Georgio suspiciebant: sed qui multis & ejus veracissimis prædictionibus persuasi vim futuri perspiciendi divinitus ei inditam credebant.

LXVI. Vilescente ob hæc interim Proregis auctoritate, mox & secutum malum multo latius fufum, quod omnium querelas, nec eas quidem obscuras expressit. Conventibus enim juridicis per universum regnum indictis, verbo quidem, ut latrocinia comprimerentur. Verum res ipsa ostendit nihil aliud, quam publicam direptionem sub honestis nominibus quæri. Ab universis enim extorquebatur pecunia: & a bonis viris, & latronibus æqualis multa exigebatur: & utrique non pro magnitudine scelerum, sed opum plectebantur. Nec à sinceræ religionis cultoribus abstinebat (6) crudelitatem, & avaritiam, etsi

(1) William Hamilton of Stanehouse, before named, cap 60.

(2) Laird of Reth, great grandfather to lord Melvil.

(3) This man died without succession, and the laird of Reth was restored by the queen regent, shortly after.

(4) In governs the accusative or ablative promiscuously, without regard to grammatical motion or rest, see A. Gell. l. 7. who tells us, that Cicero in an oration de imperio Pompeii, said potestatem rather than potestate, for the sake of sweeter sound. Quum vestros portus in prædonum fuisse potestatem sciatis, see lib. 18. cap. 31.

(5) Thinking they came from God's justice, punishing the innocent death of Mr. Wisheheart.

(6) In the histoire des martyrs depuis le temps des apostres jusques a present, a folio in 12 books, printed in 1608, there is a very circumstantial account of a very solemn trial of Adam Wallace, one of our Scots martyrs, in July 1550, (which the author says was communicated to him translated from the vulgar Scots) at which were present, besides the governor and his brother the archbishop, Gavin Hamilton

dean of Glasgow, who represented the diocesan of the said place, because the see was then vacant, the bishops of Dunblane, Murray, Galloway and Orkney; the abbots of Dumfermline and Glenluce, and the prior of St. Andrews, with the earl of Argyll, chief justice, and his deputy, the sire John Campbell, the earl of Angus, my lord Forbes, and many other personages both ecclesiastic and laic. Wallace behaved with great firmness during his trial and imprisonment, and at the place of execution. Before passing the sentence, he said to the governor and other lords that were there present " If you condemn me, because I maintain the word of God, my blood shall be required at your hands, when you shall be brought before the judgment seat of the Son of God, who is mighty to defend the innocency of my cause; before whom you shall not be able to deny any thing, and still less to resist his great judgment; to whom I leave vengeance, as it is written, Deut. xxxij. 35."

Being condemned to be burnt on the Castlehill of Edinburgh, and being put in fetters in the tolbooth 'till the time of

ipse aliquando eam sectam professus fuisset : nec tum haberent Cardinalem, sub cujus nominis (1) prætextu sua vitia tegerent. Nec Proregis nomine pecunia turpius querebatur, quam flagitiosius (2) libidine fratris profundebatur.

RERUM SCOTICARUM

HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER DECIMUS SEXTUS.

REBUS domi compositis, Regina vidua, partim ut filiam, patriam, ac propinquos inviseret, partim ut (3) spem dominandi admotam, & sese offerentem amplecteretur, in Galliam proficisci statuit, comitibus adjunctis, quos a suis consiliis non putabat fore alienos. Mulier enim ambitiosa, nec incallida sperabat Proregem suis vitiis pessum eantem facile de gradu depel-

the execution of that sentence, he spent the night in singing, and praising God, having the psalms of David in a small volume, the bible having been taken from him. Hugh Curry, crosser-bearer to the archbishop of St. Andrews, a cruel man, who kept the keys of the prison, hearing that still he had some book, came to him and plucked it out of his hands, reviling and railing at him ; and on the morrow, the same Curry taunted and abused him as he was went ; saying, that he should make him sing another song before evening ; to whom he answered, " You ought to have some fear of God : nay, and instead of reviling me, to comfort me in my affliction. When I perceived that you was coming, I prayed to God, to continue in me the strength to resist your temptations : wherefore, I pray you, let me alone." A little after, Adam, with a chearful heart, asked one of the officers who were come for him, " Is the fire ready ?" The officer said to him, " Yes." And, says Adam, " I am also ready." After that, he spoke to one of the faithful, who was in the company, assuring him that they should meet in heaven. At coming out of the prison, the provost of Edinburgh,

to whom the justice depute had delivered him up, expressly forbid him with threatenings, to speak any more, or any body to speak to him, which he said, had been enjoined him by his superiors and lords. The people were going after him, praying to God to have pity upon him. Being come to the fire, he lifted up his eyes twice or thrice to heaven ; then turning to the poor people, he said, " Let not my suffering death, this day, for the quarrel of the truth, offend you, seeing the disciple is not greater than his Master." At which words the provost was very angry, and commanded him to hold his peace. Then Adam Wallace looking up again to heaven, said, " Lord, they will not suffer me to speak." The rope being put about his neck, the fire was kindled : and thus he departed happily to God, to the confession of his enemies.

(1) Al. prætextu.

(2) John, archbishop of St. Andrews, then thesaurer.

(3) Hoping to be made queen regent of Scotland for her daughter, who drew nigh to 12 years of age, at which time it was alledged she might chuse herself a curator.

li, ac se in ejus locum posse substitui. Itaque cum apud Gallum supra annum commorata rerum Scoticarum ei statum indicasset, benigne audita est, & quæ voluit, per fratres facile persuasit. Rex Gallus, ut quæ cupiebat in Scotia sine motu adipisceretur, Scoticæ nobilitatis, quæ Reginam viduam profecuta fuerat, primores pro cuiusque ordine, & loco variis honoribus accæpit. Qui Proregi aliqua necessitudine erant conjuncti, honoribus cumulantur. Filius enim ejus (1) Iacobus Scotis omnibus mercede militantibus in Gallia præficitur: duodecim præterea francicarum librarum millia annua ei promissa. Huntilæus (cujus filius (2) ei erat gener) fit (3) Comes Moravia: (4) filiis Rothesi ex diversis matribus de patrimonio litigantibus natu minimus, qui Hamiltoniis erat affinis, Comes vocatur. Gallus a Regina vidua admonitus (5) Robertum Carnagium Proregis familiarem nuper in Galliam missum, ut gratis agat de auxiliis toties adversus Anglos missis: item Davidem Panitarium Scotorum nomine per aliquot annos in Gallia legatum, & Galvinum Kiluinini Abbatem omnes haud dubie factionis Hamiltoniæ ad se vocat. Iis aperit, quæ cum (6) Gufianis superioribus diebus tractaverit: quorum summa eò fere tendebat, ut Proregi ostendant, eum Regi rem futuram gratissimam, si breve tempus, quod supererat ei magistratus Reginæ viduæ cederet. Id cum & æquum, & bonum, & cum legibus esset consentaneum, tum se curaturum, ut a rationibus ejus non alienum foret: operamque daturum, ut cum Rege munifico, ac amico fideli sibi rem esse sentiat: offendere jubet qua beneficentia in eum, & amicos in præsentia ultro sit usus: quid in posterum sperare debeat. Ita magnificis promissis oneratum Carnagium domum remittit: ac brevi post legatum Scotum Panitarium Rossensem Episcopum sequi jubet. Is, ut majore erat eloquentia, & auctoritate, cum Prorege, atque ejus amicis egit, ut summæ rei administrationem in Reginam viduam transferri sineret, ac vix tandem impetravit. Ipse ob fidem, ac industriam in eo negotio transigendo a Rege Galliarum cœnobio in Pictonibus est donatus. Regina tanquam certa de rerum in Scotia successu, cum satis provisum videretur, quo pacto Scoti amissa veteri libertate, ad servitutem Gallorum adducerentur, accepto legato ad rem gerendam Osellio homine acri, cujus consilio in rebus omnibus uteretur, terrestri per Angliam itinere domum est reversa.

II. Proximo post reditum anno, Proregem prope per omnes regni partes conventus juridicos agentem secuta, nobilitatem paulatim su-

(1) Called earl of Arran, who overtaken with a frenzy, lived many years retired from the world.

(2) George lord Gordon son to the earl of Hartly, who was chancellor and father to the marquis of Huntly, married governor Hamilton's daughter, mother to the second marquis.

(3) It had fallen to the crown by the death of James earl of Murray, bastard son to king James 4th, who had no children. This earldom was taken from the house of Huntly, cap. 6.

(4) George earl of Rothes's eldest son Norman Leslie had been forfeited for the cardinal's slaughter, so that his brothers german could not succeed as heirs to him;

therefore his half brother by the father's side, Andrew marrying the daughter of sir James Hamilton of Avendale cousin to the governor and to the cardinal, was by the French king and governor's favour made earl of Rothes, grandfather to John earl of Rothes.

(5) Robert Carnagie of Kinnaird, who first raised that house, chamberlain of Arbroath, thereafter knighted and lord of council and session, grandfather to David earl of Southesk.

(6) The duke of Guise, the cardinal of Lorraine, the duke d'Aumale and marquis of Elbeuf brothers to our old queen Mary, who then ruled all in France.

am faciebat. Hoc toto itinere pauci facinororum supplicio affecti : cæteri pecunia fuerunt. Hæc Regina nec probare poterat, nec tamen penitus invita audiebat. Quicquid enim favoris publici Proregi decederet, id universum sibi accrescere interpretabatur. Interim igitur nobilitate in suas partes tracta, cum ipso Prorege per amicos egi, ut sponte magistratu se abdicaret. Propinqui circumspectis ejus viibus, cum a pecunia, & amicis eum inopem cernerent, & quanta ex tutelæ rationibus reddeatis ei moles incumberet, (Rex enim Jacobus quintus magnam vim pecuniæ, & armorum, magnam navium, & equorum, machinarumque ænearum numerum, magnam, & preciosam suppellectilem decedens reliquerat, quæ ille inter suos intra paucos annos profuderat) nec rationes posse diu differri, Regina jam prope adulta videbant. His molestiis, si imperii abdicatione se explicare posset, non magnam in eo iacturam fore cernebant : & magistratum eum totum Gallis redderet, cujus jam diu vis omnis ab illis penderet : & invidiosa Proregis titulo, quem diu retinere non poterat, incolomitatem, & securitatem suam, & suorum redimeret. Hæc conditio cum non displiceret, in has fere leges conventum est, ut quæcunque Hamiltonius e proximi Regis bonis usurpaverat, ea Gallus ei condonanda caveret, ac immunem a rationibus tutelæ nomine reddendis eum faceret : accepto tantum jurejurando, se, quæ comparerent redditurum. Nec tamen in eo promissum præstitit. Nam duodecimo fere post anno, arce Hamiltonia post prælium ad Langosidum capta, multa illic sunt deprehensa, quæ perjurium ejus coarguerent.

III. Data sunt ei ampla munera, & titulus Ducis Castellerotii (quod est Pictorum oppidum ad Viennam flumen situm) cum annuo duodecim millium francicarum librarum reddito : cujus summæ dimidium aliquot annos fuit persolutum. Adjectum, ut omnium ordinum suffragiis, si Regina sine liberis decederet, Hamiltonius proximus hæres ei decerneretur. Hæc quidem ibi conventa, & pacta, atque in Gallias missa : ut per Reginam ibi, & curatores ejus confirmarentur. Curatores autem Regina de sententia matris creat Henricum secundum Regem Francorum, Franciscum Ducem Gusiæ, & Carolum Cardinalem ejus fratrem. Et Prorex quidem quanquam ab administratione publica suadente Panitario jam decedere erat pollicitus, tamen appropinquante finiendi imperii termino, pro sua solita inconstantia rursus omnia in dubium revocare, & quam gravis è summo magistratu in vitam recidere privatam casus esset cogitare, obnoxium se fore iis, quorum multos offenderat : jam palam obniti, excusationibus necedendis tergiversari, cum Regina nondum duodecimum expleisset ætatem. Adversus hæc cum non deesset quod diceretur, tamen Regina vidua maluit Sterlinum secedere, ac tempus finiendæ tutelæ expectare legitimum, quàm de re parva, etsi certa rixari. In hoc secessu cum nobilitatis pars maxima ad eam ventitaret, fortuna illuc inclinante, nunquam interea cessavit omnibus rationibus aut proceres in suam factionem pertrahere, aut tractos confirmare, bonam omnibus spem de se faciendo, & cum rerum administrationi admoventur (quod brevi omnes futurum intelligebant) multa singulis, & universis pollicendo. Tantum illis artibus profecit, ut duo solum primi ordinis Proregi adessent, reliqui ad Reginæ partes transfirent. Apud eum enim soli remanserunt (1) Ioannes frater ejus Spurius, & Levistonius propinqua

(1) Archbishop of St. Andrews the- and allya. See the note lib. 15, cap. 53.
saurer, and the lord Levingston his cousin

cognitione junctus. Hæc felitudo circa Proregem, & velut publica significatio alienatæ voluntatis omnium ordinum, & apud Reginam procerum frequentia coëgit eum ad conditiones, quas pœnitentia ductus rejecerat denuo reverti, hac lege, ut Regina vidua eas in proximo conventu per tres ordines, & per curatores in Gallia curaret confirmandas.

IV. Eodem fere tempore res in Anglia turbatæ fuerunt ob Regis Eduardi sexti mortem adolescentis maximæ expectationis, propter raram ad omne genus virtutis indolem & natura inditam, & doctrinam excultam. Principio veris proximi nobilitas Sterlini coacta est. Ibi frequenti concilio prolata est approbatio eorum, quæ cum Prorege transacta fuerant, quibus omnibus Regina cum curatoribus subscripserant. Hæc quoque adjecta est conditio, ut Britannoduni custodia penes Proregem esset. Ad ea perficienda conventus est indictus Edimburgum in decimum diem proximi mensis Aprilis. Ibi prolata sunt pacta, & conventa, uti dictum est, a curatoribus approbata. Iis lectis Prorex assurgens sese palam abdicavit magistratu, atque (1) insignia imperii Osellio tradidit. Is ea Reginae absentis nomine recepit: atque ex ejusdem mandato Reginae viduæ tradidit, eaque magno conventus assensu illa suscepit: atque in locum Proregis suffecta pompa præeunte per urbem in palatium suburbanum est vecta. Prorex autem, qui magna frequentia procerum stipatus ense, corona, & sceptro prælatis de more ingressus in comitium erat, in ordinem redactus turbæ se immiscuit, anno (2) 1555. Novum fuit id prorsum, & ante eum diem inauditum Scotis spectaculum. Primum enim tum de consilii sententia ad regni gubernacula admota est foemina. Hac rerum ad Gallos inclinatione Scoti nunquam adduci potuerunt, ut arcem Edimburgensem exteris custodiendam committerent, veriti, ne si Regina sine liberis decederet, eam sibi Galli tyrannidis sedem constituerent. Ea igitur tutela Joanni Areskino velut sequestro est data: quam nemini, nisi ex ordinum decreto redderet.

V. Post hæc statu publico (ut videbatur) composito, Regens (ita tum eam vocare placuit) Georgium Gordonium Huntileæ Comitem ad comprehendendum Ioannem Muderacum Reginaldinæ gentis principem, insignem latronem, multis, ac scelestissimis facinoribus cooperatum misit. Hanc expeditionem parum sincera fide creditur obisse Gordonius. Itaque cum re infecta redisset, in custodia usque ad diem causæ dicendæ retentus est: propinquis interim ad leniendam rei male gestæ invidiam culpam in Catanam tribum falsos rumores in vulgus spargendo, referentibus. Rem enim ab eis corruptam ementiebantur ob insigne eorum in Gordonium odium. Id autem ex hoc fere initio exarsit. Dum Regina adornat navigationem in Galliam, Gordonius (3) apud se in viculis Gulielmum Catanæ familiæ principem adolescentem cura Jacobi Comitis Moraviæ liberaliter educatum

(1) The crown, sword and sceptre.

(2) Cr. 1554, as the queen's age proveth, being born in December 1542, and all other histories agree. Besides, that the queen's revocation in the black acts of parliament, dated at Fountainbleau 25. April 1555, makes mention of this demission as a thing past some good time before; whereas this parliament was hol-

den April 10. See some lines above. The queen dowager contended that the year that her daughter lay in her belly ought to be added to the number of the years of her age.

(3) He had kept him at first confined to his own house, and afterward threw him into a common jail.

in vincula conjecerat, nullius quidem maleficii compertum, sed quòd se in clientelam ejus dedere recusabat. Oberat etiam Moravii, cujus e forore natus erat, propinquitas. Hunc Gordonius contumelia accensum non satis tutum arbitrabatur post se liberum relinquere, neque dignam causam expetendi supplicii reperiebat. Igitur per amicos homini adolescenti, & malarum artium ignaro persuadet, ut sibi uni suam causam permitteret. Hac enim una ratione posse alterius famæ, alterius incolumitati consuli. Igitur Gordonius vitæ, necisque inimici dominus factus, odio dissimulato cum uxore agit sua, ut se absente de homine innoxio supplicium sumat : ratus facinoris invidiam in eam transferri posse : quod longe contra evenit.

VI. Nam cum omnes Gordonii vasrum ingenium agnoscerent, & uxorem ejus fœminam lectissimam in omni reliqua vita intra matronalis decoris præscriptum se continuasse scirent, omnibus facile persuasum est eum omnium consiliorum uxori auctorem fuisse. Igitur Gordonio in custodia retento, de pœna in consilio Regentis sententiis est variatum : aliis in Gallias cum ad aliquot annos relegantibus, aliis capite multandum censentibus : utraque sententia est rejecta per principem inimicorum ejus Gilbertum Comitem Cassilissæ. Is enim cum ex præsentis rerum statu prospiceret non diuturnam fore inter Scotos, & Gallos concordiam, ne in Galliam relegaretur, oblitit. Hominem enim ingenio vasro, & obtrectatoribus, & æmulis nocendi cupido, bello, quod brevi (1) futurum ob Gallorum insolentiam non dubitabat (1) futurum, velut facem, atque adeo ducem hostibus præbendum non esse. Supplicio afficiendum etiam multo minus exillimabat : nullum enim malum domesticum tantum esse, aut ejus vindictam tanti putandam, ut Gallos procerum Scotorum sanguini fundendo assuescerent. Eò tandem decursum est, ut pecunia cum eo (2) diceretur, ac retineretur, donec jure, quod in Moraviam sibi vendicabat, cederet : Orcadam, Hethlandicarum insularum, & Marriæ vectigalibus, omni denique patrimonio Regio, quod in illa plaga situm est, item præfecturis juridicis aliquot provinciarum, unde illi magnæ commoditates erant, abstineret, omnisque fructus utendos, fruendosque publicanis, & coactoribus, quibus Regenti visum esset, libere permitteret. His conditionibus dimissus, cum Regentem, aliisque nonnullos, qui apud eam plurimum poterant, conciliasset, non multo post ad intima consilia fuit adhibitus. Interea aulica omnia officia, ex quibus quæstus esset, ut æmuli videri volebant auctore Gordonio, peregrinis dabantur, eo consilio, ut Regentem cum Scotorum proceribus committeret : & ex utriusque partis cladibus voluptatem si non honestam, saltem non injundam caperet. Comes autem Cassilissæ, qui hanc tempestatem futuram viderat, jam prope vates haberi cœperat. Ex eo res tranquillæ fuerunt usque ad mensem Iulium anni 1555.

VII. Regens hoc velut ocium a bellis nacta ad publicum regni statum corrigendum animum intendit. Ennernessum profecta publicos conventus in omnibus locis fere, in quibus haberi solebant, coëgit : & cum multa severitate de pluribus quietis publicæ perturbatoribus supplicia sumpsit. Ioannem Stuartum Atholiæ Comitem ad ver sus

(1) Cassillis not only foresaw a war between the Scots and French as a thing future, but that it would quickly break out, or as an event that would soon hap-

pen. Posterius futurum abest a Genevensi & aliis libris.

(2) Al. decideretur.

Ioannem (1) Muderacum misit, ut offensam Gordonii in superiore expeditione corrigeret. Ille non solum fortitudine, & constantia propriis sibi virtutibus, sed solertia, & felicitate summa usus eum cum liberis, & omni familia deditum recepit, & ad Regentem perduxit. Verum ille sive ocii, cujus erat impatiens, seu scelerum conscientia ægrum animum stimulante, custodiis deceptis elapsus, omnia cæde, & sanguine rursus implevit. Quo tumultu audito, Regens citius, quam constituerat, coacta est ad judicia exercenda adversus illum, atque alios maleficos proficisci: inde reversa in conventu publico quosdam à Cardinalis Betonii interfectoribus homines populares a Prorege in exilium pulsos restituit. Nec tamen hoc factò plus gratiæ collegit, quam ex novorum tributorum excogitatione offensionis. Hanc pecuniæ conficiendæ rationem vulgo creditum est Osellium, Rubeumque, & pauculos illos Gallos, qui circa Regentem erant, commentos, ut videlicet censu factò tabulæ conficerentur, in quibus omnium bona perscriberentur: ac singuli pro rata quotannis portiunculam ad sumptum belli in thesaurum publicum hunc in usum destinatum reponerent. Ex ea pecunia in hoc peculiari ærario servata mercenarium militem posse conduci, qui limitibus esset præsidio, quieta interim domi nobilitate, nisi si quando major vis hostium ingrueret, quam ut ordinariis præsiidiis posset sustineri.

VIII. Hanc novam pecuniæ confessionem cum tenuiores ægerrime ferrent, & amarulentis dictis palam prosequerentur, è proceribus major pars tacite mussabat, dum quisque respicit, ne qui primus obviam iret Regentis cupiditati, præcipuam recusationis invidiam in se unum averteret. (2) Proximus ordo primoribus, (3) qui sua taciturnitate libertatem publicam proderent, non minus quam Regenti inensus cum circiter trecenti Edimburgi convenissent, è tunc corpore duos (4) Jacobum Sandelandium Calderanum, & Ioannem Vemium ad Regentem miserunt, qui in tributo solvendo ignominiam, & in censu conficiendo paupertatis publicæ, & privatæ confessionem deprecarentur: "majores enim suos non modo se, suaque adversus Anglos longe, quam nunc sunt potentiores defendisse, ac sæpe etiam in illorum agros incurrisse: neque se nunc degenerasse adeo, ut non & rem, & vitam, sicubi usus postulet, patriæ impendant. Quod ad mercenariorum conductionem pertineat, rem esse periculi plenam, summam rei Scoticæ hominibus sine re, sine spe, quidvis ob pecuniam ausuris committere, quorum profundam avaritiam incendat ad nova molienda occasio, & fortuna secum fidem circumagat, & ut cætera recte se habeant, illique patriæ charitatis magis, quam suæ conditionis meminerint, cuiquamne credibile fore mercenarios fortius pro alienis, quam dominos pro se, suisque præliaturos, majoresque stimulos excitaturam in vulgi ignobilis animis exiguam mercedulam mox in pace casuram, quam nobilitati fortunas, liberos, conjuges, arasque, & focos. Huc præterea illud accedit, quòd hæc consultatio ad imperii Scotorum summam spectet, resque multo sit major, quam quæ hoc tempore, & in hac principis nostræ ætatula sit tractanda: & ut confici absque ullo motu possit, ipsam illam novam belli administrandi rationem inutilem fore major pars hominum suspicatur, & metuit: præsertim cum ex tributo

(1) Mudyartach, or laird of Mudyart.

(2) The gentry.

(3) Cr. would have it quod.

(4) The lairds of Calder and Weems, predecessors to the lord Torphichen and earl of Weems.

Scotorum hominum non copiosissimorum tantum pecuniæ ægre confici possit, ut ad tuendum per mercenarium militem limites sufficiat: varendumque ne hujus consilii is sit exitus, qui limitem nostrum hostibus potius aperiat, quam claudat. Nam si Angli ex opulentiore regno opulentiùs in eum usum ærarium instituunt, quis dubitet eos cum suæ plebis minore molestia duplo nostris majores alere posse copias? & eas, non quæ limiti obtendantur, sed in ipsa regni viscera penitus irrumpant.

IX. “Reliquam orationis partem nescio an præset silentio suppressere, an in vulgus efferre. Audio plæròque obmurmurantes, hanc pecuniolam quis colliget? quantum ex ea erit necesse in quæstorum, aut coactorum mercedem decidere? quis eam spondebit non in luxuriæ instrumentum, sed in usum publicum conversum iri? magnam nihil tale futurum spem nobis affert, magnam suppeditat fiduciam principis clarissimæ (penes quam nunc summa est potestas) probitas, & temperantia. Sed cum aliorum vel externa, vel nostra facta recordamur, non possumus nobis imperare, ne, quod sæpe factum vidimus, aliquando futurum timeamus. Sed his omissis, quæ fortasse frustra timemus, ad ea veniamus, in quibus majores nostri in sua libertate munienda adversus arma potentiorum maximum collocarunt præsidium. Roberto ejus nominis primo Scotorum Regum nemo creditur fuisse prudentior: certe fortiorem nullum fuisse omnes consententur. Is, ut quemadmodum sæpe vivus fecerat, etiam vita functus aliquando civibus suis prodesset, moriens hoc consilium dedit, ne Scoti non modo pacem perpetuam, sed nec longiores inducias cum Anglo facerent. Videbat enim homo & natura solertissimus, & longo rerum usu in utraque fortuna exercitatus, in ocio, & desidia animos delitiis, & voluptatum amœnitate frangi, corpora languescere: & extincta disciplina severiore, & parsimonia velut in solo inculto luxuriam, & avaritiam succrescere, & laborum impatientiam, & ocio assuetorum ignaviam, & militandi odium: quibus malis corporis, & animi vires labefactatæ virtuti malorum tolerantia exercitatæ facile concedunt, & insolitam istam ex ocio brevi voluptatem insigni aliqua calamitate scenerantur.”

X. Hæc ubi dicta sunt, Regens tumultum, si perseveraret, veritatem censum remisit, & errore suo agnito sæpe distitisse fertur, non se, sed Scotorum non obscurissimos ejus consilii fuisse architectos. His verbis plærìque Huntillæum designari existimabant, hominem suoapte ingenio acrem è custodia nuper emissum: magisque injuriæ (ut videri volebat) in se detinendo, quam ostentatæ in liberando benevolentia memorem. Igitur cum videret Regentem in id unum intentam, ut Scotos tributis afflueretur, veritus, ne nimium aucta ejus potentia nobilitatis vires infringeret, & auctoritatem imminueret, omniumque rerum arbitrium mulier peregrina ad suos cives revocaret, consilium dedisse creditur non abhorrens ab ejus animo, & pecuniæ confectioe, quam illa tum maxime tractabat, sed alioqui plane hostile: gnarus videlicet, neque Scotos tributa soluturos, nec in posterum tam facile, quàm antea fecerant, parituros. Sunt qui hanc pecuniæ cogendæ rationem a Davide Panitario Rossienfi Episcopo excogitatam credant. Erat enim is homo summo ingenio, & doctrina præditus, Hamiltoniorum quidem beneficiis affectus, nec ab eorum genere, & consiliis alienus.

XI. Proximo anno, qui fuit 1557, dum legati Scotorum de pace

Carleoli agunt, Gallus a Regente Scotorum per literas petit, ut Anglis ex fœdere bellum indiceret. Causa prætendebatur, quòd Angli Philippum Hispanum suum maritum tum acerrime adversus Gallos bellantem auxiliis in Belgium missis juvabat. Reversis ex Anglia legatis neque certo bello, neque pace confirmata, Regens ad Neobotellum cœnobium proceribus convocatis cum varias incursiones Anglorum in Scotorum agrum factas, prædas abactas, res repetitas, & non redditas recensuisset, postulat a Scotis, ut bellum Anglis indicant: & simul hanc genti suæ ignominiam demant, & Regi Gallorum eadem opera opem ferant. Nec proceribus tamen persuadere poterat, ut bellum priores inciperent. Igitur alia via rem aggressa est, maxime Ofellii (ut creditur) usa consilio. Ad (1) ostium Aii amnis præsidium ædificare jubet adversus Anglorum subitas incursiones: in quo etiam tormenta ænea, resque alias ad usum belli necessarias seponere tuto, & commodè, cum opus esset, expromere posset, ne convehendè è longinquis regni partibus labor multum temporis consumeret, & præter vecturæ molestiam rebus gerendis esset impedimento. Et hæc quidem utilitates omnes aderant: sed alia erat destinati operis causa. Non enim dubitabatur Anglos opus impedituros, & omnia conaturos, ne molitio tam propinqua Berwico cresceret. Hinc semina belli (quod illa cupiebat) jaci, culpamque sumptorum armorum in hostes rejici posse. Nec defuit eventus consilio.

XII. Nam Scoti hostium injuriis lacerati dum sua defendere coguntur, facile Regenti de indicendo bello consentiunt: ac receptis legatis, qui ad pacem faciendam fuerant in Angliam missi, proposito edicto, ac die ad conveniendum statuto frequentes Edimburgum coeunt. Cum ad Maxuallii rupem castra essent posita, nec de ratione belli gerendi quicquam adhuc in consilio decretum foret, qui Regenti gratificari studebant, & suam Gallis operam ostentare jam circa Vercam arcem in Anglorum limitibus sitam prædabundi discurrebant, Ofellius aliquot Gallorum vexilla illuc adduxerat, & tormentorum quantum ad ejus arcis expugnationem satis videbatur. Is non expectato consilii decreto, ea trans Tuedam amnem miserat. Id factum Scotorum procerum animos supra quam credi potest, offendit. Ofellius enim eò spectare videbatur, ut quicquid in ea expeditione gereretur, ejus gloriam apud Gallum in se unum transferret: atque paulatim Scotos imperiis ferendis assuetos sibi obnoxios faceret. Scoti vero (2) ab homine privato, eodemque peregrino se ita contemni, ut ne sententiis quidem juxta majorum consuetudinem corrogatis circumagerentur, ab eo præsertim qui proceribus inconsultis plus uni sibi arrogaret, quam ullus unquam Regum attentasset. Re igitur in consilio deliberata, in id omnes consenserunt, se non objecturos regni vires hostibus ad cujusvis privati hominis arbitrium, præsertim cum nec Regibus unquam legitimis in eo genere parere consuessent, nisi rebus antequam geri cœpissent in consilio explicatis, & multum diuque, expensis. Hanc vero imperandi licentiam quid aliud esse, nisi tentationem, quam patienter tyrannidem ferre possent. Itaque Ofellium jubent machinas reducere: ni pareat, pœna, quæ a proditoribus exigi solet, indicta. Hæc molestissime tulerunt Regens, & Ofellius: quòd altera suam, alter Re-

(1) The town of Ayemouth, near to Berwick, in the Mers, standing upon the mouth of the river Aye,

(2) Subintellige indignabantur, offende-
batur.

gis, cujus erat legatus, majestatem minui existimaret. Sed cum viribus essent impares, pro tempore ferenda erant: neque remedium aliud occurrebat, nisi ut Regina Scotorum, quæ jam nubilis erat, cum primum commode posset, Delfino nubret. Ita enim consilii publici vim, cum in viri manu uxor esset, imminutum iri.

XIII. Per eam hiemem variæ, & eventu vario fuerunt excursionses. Una ad Zeviotæ montis radices memorabilis, qua inter Norfolciæ Ducem, & Andream Carum acriter, & diu ancipite victoria certatum est. Tandem ad Anglos inclinante victoria, Carus captus fuit: multi utrinque viri fortes vulnerati. Conventus Edimburgum in mensem Decembrem est indictus, ad literas Regis Francorum audiendas. In iis post satis longam fœderum antiquorum commemorationem, & (1) mutuûm officiorum vicissitudinem petit a senatu Scotorum, qui ex trium ordinum delectis conficitur, ut quoniam Delfinus filius suus circa finem Decembris ætatem juxta leges nuptiis maturam esset ingressurus, legatos homines idoneos cum liberis mandatis mitterent, qui nuptias prope inchoatas (quippe hac spe Regina Scotorum in Franciam fuerat transmissa) absolvant, & gentes hæcenus fœderatas in unum velut corpus uniant, & veterem utriusque populi benevolentiam hoc insolubili vinculo connectant. Id si faciant, prolixè de se, suisque omnia pollicetur: & quicumque benevolentia fructus ad amicos pervenire possent, a se sperare jubet.

XIV. Hæc festinatio Galli cum omnes intelligerent quo pertineret, Scotique cum eo mox de libertate certamen imminere prospicerent, tamen ad conventum indictum obedienter omnes venerunt. Ibi sine tumultu electi octo in Galliam matrimonio conficiendo legati, supremi ordinis tres Gilbertus Kennedus Cassiliffæ, & Georgius Leilius Rothusæ Comites: his additus est (2) Comernaldiæ Regulus Iacobus Flaminius familiae suæ princeps. Tres item ordinis ecclesiastici, Iacobus Betonius Glascuensis Archiepiscopus, Robertus Reedus Orcadam Episcopus, & Iacobus Stuartus Cœnobii Fani Andree Prior, & idem Reginae frater. Infimi ordinis duo, (3) Georgius Setonius, quod Edimburgi, & Ioannes Areskinus Dunensis Montis rosarum præfectus esset, equestri quidem loco, sed dignatione primoribus facile par. Eos, cum vela fecissent, litus Scotiae legentes primum ventus vehementissimus excepit. Deinde longius provectos adeo sæva tempesta afflixit, ut duæ naves non procul a Bononia Morinorum oppido fluctibus obrutæ perierint. Comes Rothusius, & Orcadensium Episcopus piscatoria navicula in terram delati soli ex vectoribus evasere incolumes: Cætera classis diu fluctibus jactata ad alios litoris Gallici inferiores portus appulit.

XV. Legati cum rursus in unum locum convenissent, statim in aulam contenderunt. Ibi de nuptiis agi cœptum: & cunctis fere assentientibus, Gusianorum tamen in eis accelerandis insigne studium erat: simul quod ea affinitate multum auctoritatis accessurum ad suam familiam existimabant: simul occasio eorum cupiditati suffragabatur, quod qui eas maxime improbaturus videretur (4) Annas Momoranci-

(1) Pro mutuorum: sic Tacit. summum pro summorum pontificum, hominum.

(2) James lord Fleming; he married duke Hamilton's sister, who bare to him Jean Fleming, lady Thirlestane, spouse to

chancellor Maitland, afterwards countess of Cassils: he had no issue male.

(3) In those times, noblemen and great baro is used to be provovits of good towns.

(4) Montmorencie was one of the chief noble families in France, and esteemed

us omnium tum Gallorum procerum habitus prudentissimus detineretur ab hoste captivus. Is cum ob multas alias causas, ut plerisque videbatur, non injustas rem præcipitari volebat, tum ne Gufianorum potentia (quæ prudentioribus suspecta, omnibus jam intolerabilis esse cœperat) supra quam tutum Regibus esset, cresceret. E quinque enim fratribus Gufiani, qui natu maximus erat, omnibus, quæ in Gallia merebant, copiis præerat: proximus in Ligures, ut Carolo Cossæo succederet: tertius ad eum, qui in Scotia erat, exercitum cum imperio, & supplemento mittebatur. In quarti potestate triremes ad Massiliam erant. In Cardinalis Caroli manu res nummaria tenebatur, ita ut nec miles, nec nummus in omni ditione Regis Gallorum citra eorum voluntatem moveri posset. Hanc Regis optimi fortunam quidam commiserati memoria repetebant illorum temporum conditionem, cum per aulæ factiones Gallorum Reges in monasteria, velut mitius quoddam exilium relegabantur.

XVI. Aula per aliquot dies nuptialibus illis orgiis operata, ubi ad se rediit, legatis Scotorum in consilium vocatis Cancellarius Franciæ cum eis egit, ut coronam, ceteraque regni insignia repræsentarent, ut Regiæ maritus de more Scotorum Rex crearetur. Ad ea breviter legati, "nihil sibi de iis rebus mandatum responderunt." Tum rursus Cancellarius: "Nihil aliud a vobis in præsentia postulamus, quam quod in vestro positum est arbitrio, ut, cum hac de re in conventu Scotorum disceptabitur, honorem, quem juste nunc petimus, vestris suffragiis comprobetis: idque vos ita facturos syngrapha confirmetis." Id postulatum cum impudentiæ plenum videretur, paulo constantius, atque acrius rejiciendum existimarunt. Itaque responderunt, "suam legationem intra præscriptas metas coerceri, quas nec possent, nec vellent transgredi. Quod si etiam cum liberis mandatis missi essent, tamen amicorum fidelium non esse postulare, quod sine certa pernicie, & proditionis infamia, etiamsi periculum capitis abesset, concedi nequiret. Se quidem Gallis tot necessitudinibus conjunctis, quæ ab amicis honeste tribui possent, gratificaturos. Orare, ut illi in petendo intra eisdem modestiæ se fines continerent."

XVII. Ita legatis ex aula dimissis, etsi redire ad suos festinabant, tamen antequam conscenderent, quatuor è principibus eorum Gilbertus Kennedus, Georgius Leslius, Robertus Reedus, & Iacobus Flaminius, omnes summa virtute, & charitate in patriam: item complures ex eorum comitibus non sine magna suspitione veneni decesserunt. Creditus est Iacobus Regiæ frater eadem potione petitus. Nam etsi constitutione corporis firmiore, & juventæ robore fretus mortem evaserat, assidua tamen, & periculosa ventriculi infirmitate quoad vixit, laboravit.

XVIII. Ea ætate fuit is rerum in Britannia status, ut magis pax non esse, quam bellum esse videretur. Certatum est utrinque prædis abigendis, & villarum incendiis. IncurSIONES interim non incruentæ factæ. Duo nobiles captivi ab Anglis abducti Gulielmus Kethus Comitis Martialis filius, & Patricius Graiorum familiæ inter Scotos princeps. Cætera bellorum damna per vilia capita sunt evagata. Eodem fere tempore Angli duce Ioanne Claro equite, classem ad infestanda Scotiæ litora miserunt. Ea ad Orcades accessit, ut exscensione facta Cracoviacam sedem Episcopalem, solùmque in ea gente oppidum cremarent. Cum suorum non paucos in litus exposuissent, sæ-

the first christian nobleman; in the last century, the lord Montmorencie being unhappily entangled in a civil commotion, was forfeited, and his house extinct.

viffima procella subito exorta naves ab ora maris in altum rejecit. Ibi cum undis, & ventis diu confictatæ vela retro in Angliam dederunt. Qui descenderant, ab Insulanis ad unum sunt occifi.

XIX. Hoc anno, & superiore etiam causa religionis quodam modo jacuisse videbatur, quod morte Georgii Sophocardi nonnihil compressa abunde sibi satisfactum (1) putaret, alteri si in cœnibus privatis tranquillè Deum patrio sermone colere, & de rebus divinis sobriè disputare liceret: alteri cæso Cardinali magis duce partium, quam vindictæ cupiditate se carere ostenderent. Nam qui in locum ejus successerat, magis pecuniam, quam sanguinem adversariorum vitæbat: neque sere fiebat, nisi ut prædandi, & voluptatum fruendarum licentiam tueretur. Mense Aprili Valterus Millus sacrificulus, nec admodum literis expolitus, Episcopis tamen suspectus, quod miffare defiffet, ad conventum eorum rapitur. Is quanquam & natura, & ætate invalidus, & extrema paupertate oppressus, tamen & squalore carceris productus, & acerbiffimè convitiis petitus adeo non modo constanter, sed etiam acutè respondit, ut tanta animi magnitudo, & fiducia in tam tenui corpusculo etiam inimiciffimis divini nominis vi nixa videretur. Cives Fani Andreæ adeo ægre injuriam ei factam vulerunt, ut nemo inveniretur, qui iudex in eum federet: nec, tabernis omnibus clausis, quicquam, quod ad supplicium faceret, venale haberetur. Quæ res unum vitæ diem ei produxit. Postridie tandem repertus est è familiaribus Archiepiscopi Alexander Somervallius homo flagitiosus, qui iudicis personam in eum diem fusciperet. Populus certe ejus mortem adeo moleste tulit, ut, ne memoria mortis simul cum vita interiret, in eum locum, ubi corpus ejus crematum fuerat, magnum lapidum cumulum congesserit. Quem cum per aliquot dies dissipandum sacerdotes curassent, semper postridie congestus apparebat, donec tandem opera Papanorum ad ea, quæ per oppidum extruebantur ædificia fuit asportatus.

XX. Ad 13. Calendas Augusti dies ab Episcopis dicta erat Paulo Mefanio nobili tum verbi divini concionatori. Eo die cùm (2) frequens advocatio procerum adfuit, ac res ad tumultum spectaret, iudicium in aliud tempus dilatum est, complures, sed absentes tantum damnati: qui, ne acerbitate pœnæ terrentur, iusti ad Calendas Septembres adesse: ac recantantibus errorum venia promissa. Cum in easdem Calendas incidere dies Divo Ægidio festus, quem velut Deum tutelarem Edimburgenses venerabant, & magnis ei poculis libabant, ac vicinos, & hospites magno epularum luxu accipere solebant, Regens verita ne in tam confusæ multitudinis turba tumultus aliquis oriretur, & ipsa accessu voluit. Papani ejus adventu lati facilè exorant, ut in pompa solenni, in qua Ægidius per urbem ferri consueverat, adesset. Sed Ægidius ex æde sua facto sublatus nusquam comparebat. Verum ne pompa Ægidio, aut oppidum pompa tam celebri die caret, substitutus est ei alius Ægidiolus. Hunc cùm Regens esset comitata per maximam oppidi partem sine ulla suspitione motus, ac se festam in divarforium contuliffet, statim juvenus urbana Ægidiolum e ferentium humeris detractum in cœnum provolvit, apparatusque pompæ disjecit. Sacrificuli, et fratres, qua quisque poterat trepidæ fuga dilapsi, speciem tumultus majoris præbuerunt. Verum ubi intellectum est plus in eo motu timoris, quam periculi fuisse, remque to-

(1) Cr. Al. putarent,

(2) A great number to assist him.

am citra cædem, ac sanguinem transfactam, rursus è latibulis suis prorepserunt, & congregati de summa rerum consultant. Ibi etsi pristinae dignitatis recuperandæ spe prope penitus dejecti, tamen si quid fiducia simulatione rebus deploratis mederi queant, non secus, ac si prioris fortunæ vires manerent, ultro metum hostibus intentant. Convantum Edimburgi ad 6. Idus Novembres indicunt. Ejus dies habendi cum venisset, sacerdotes in ædem dominicanorum collecti, Paulum Mesanium, quem jampridem in superiori conventu adesse jusserant, nominatim citant. Ei absenti exilium indicunt, cum gravissimæ pœnæ denunciatione, si quis eum tecto recipiat, aut ulla re ad vitam necessaria juvet. Ea comminatio minime Taodunos ab officio deterruit, quò minus necessaria suppeditarent, & alii ad alios deducerent, & per homines in aula gratiosos agerent cum Regente, ut exilium ei remitteretur. Sed cum sacerdotes non solum reniterentur, sed pecuniæ vim satis magnam offerrent, nihil confici potuit.

XXI. Inter hæc quidam viri nobiles è Fisa maximè, & Angusia, ac aliquot oppidorum cives illustriores per omnes Scotiæ præfecturas dispersi hortabantur universos, sinceram divinæ legis prædicationem amarent, ne se, suosque amicos, & (1) eorundem sacrorum participes a paucis, & infirmis opprimi sinerent. Si jure agere inimici velint, se superiores: sin vi contenderent, non impares fore. Quibus hæc placerent, (2) tabulas ea de re confectas, quibus subscriberent, offerunt. Hi primi congregationis nomen assumpserunt, quod postea celebrius qui consecuti sunt, fecere. Purioris religionis vindices cum jam procul dubio rem in ultimum discrimen brevi venturam prospicerent, communiter ad Reginam postulata quædam mittere decreverunt, quæ nisi obtinerent, neque facies ecclesiæ ulla futura erat, neque multitudo a seditione poterat contineri. Eis ad Regentem ferendis hominem ætate venerabilem, totoque vitæ cursu eleganter acto, (3) Iacobum Sandelandium Calderanum splendidum equitem selegerunt, qui legationis mittendæ necessitate multis verbis explicata nomine omnium, qui ecclesiam Christi instauratam cupiebant, in summa hæc postulavit, “ ut in precibus publicis, in sacramentorum administratione ministri ecclesiæ populari lingua, quæ ab omnibus intelligi posset, uterentur, ut ministrorum electio juxta antiquam ecclesiæ consuetudinem penes populum esset: ut qui præessent electiceni, in eorum vitam, doctrinamque diligenter inquirerent: & si per superiorum temporum negligentiam indocti, flagitiosive ad honores obrepissent, ut eis a ministeriis ecclesiæ remotis alii sufficerentur.”

XXII. Sacerdotes ad hæc indignabundi fremebant, esse quenquam, qui palam tam impudentis facinoris auctorem se profiteri auderet. Deinde paulum sedato motu, respondent se rem procul dubio disputationi commissuros. Quod enim illinc fore periculum ubi ipsi in sua causa futuri essent judices? Contra contendentes religionum vindicibus non ex hominum arbitrio, sed perspicua scripturæ sacræ sententia rem (4) decidi deberi. Proposuerunt sacrificuli & alias concordia conditiones, sed tam ridiculas, ut responsione sint indignæ, ut videlicet si vindices religionis missam in pristino retinerent honore: si purgatorium post hanc vitam esse faterentur: si & divis supplicandum,

(1) Their brethren of the same religion, viz. the reformed.

(2) A covenant and general band for maintenance of religion and mutual defence: there was another form thereof

subscribed anno 1559, another 1562, but especially 1581.

(3) Laird of Calder, predecessor to the lord Torphichen.

(4) See lib. 10. cap. 14.

& pro mortuis orandum esse consentirent. Illi nobis vicissim permitterent, ut sermone patrio in precibus Deo offerendis, in baptismo, & cœna domini (1) uteremur. Instauratores ecclesiæ intulerunt (uti ante) a Regente petere, ut in causa tam iusta responso se ab æquitate, & ratione non alieno solaretur. Regens quidem sacerdotum causæ favebat: eisque clam, ubi primum se daret occasio, suam operam, opeque spondebat. Adversam factionem jubebat patrio sermone orare Deum, sacramenta populo exhibere, cæterosque ritus obire sine tumultu, tantum ne doctores eorum publice Edimburgi, & Lethæ conciones ad populum haberent.

XXIII. Hæc etsi illi sedulo præstarent, tamen alienatæ ab eis voluntatis multa se prodebant indicia, & Papani Edimburgi ad eadem tere postulata, quæ per nobilitatem ad eam sunt delata, pene paribus usi sunt responsis: hoc etiam amplius ad eam partem, quæ erat de ministrorum electione, in hoc genere quæstionum, aut juris Canonici, aut concilii Tridentini decretis standum. Sed nec ipsi de rebus suis quicquam in illo cœtu statuerunt, nisi quòd Episcopis mandarunt, ut in singulas suæ ditionis paræcias occultos delatores mitterent, qui legum papisticarum violatores ad ipsos deferrent. Et quanquam jam palam suas minas pro nihilo pendere viderent, tamen & auctoritate publica (quæ penes ipsos erat) & Gallorum armis confisi non minus imperiose, quam antea infirmioribus insultabant. Ad horum animos aliqua ex parte mitigandos, & acerbiter sententiæ adversus Evangelii concionatores deprecandum missus est Ioannes Areskinus Dunensis Comarchus homo doctus, & perinde pius, & humanus. Is pro ea, qua cuncti erga Deum pietate, erga homines charitate affici debemus, eos oravit, ut saltem non gravarentur tolerare, ut cum populus ad orandum conveniret, Deum patrio sermone juxta leges divinitus iussas coleret. Hanc ejus postulationem tantum abest, ut comprobarent, ut acrioribus, & arrogantioribus, quam unquam antea verbis incesserent, adjectis etiam solito gravioribus minis, & convitiis: ac, ne nihil in eo conventu actum putaretur, quasdam protritæ Papanorum leges typis curant excudendas, omniumque templorum valvis affigendas, quas quia quadrante veniebant in publicum, vulgus quadrantarias, & interim triobolarem fidem vocabant.

XXIV. Inter hæc in conventum ordinum ingressi, qui superiori anno legationem in Gallia obierant, facile tenuerant, ut acta sua probentur: introductus deinde Gallorum legatus, cum satis longa oratione explicasset Regum Gallorum veterem, ac diuturnam in omne Scotorum nomen benevolentiam, ab omnibus, & singulis vehementer contendit, ut corona, quam ille novo, ac monstruoso nomine matrimonialem vocabat, maritum suæ Reginae ornent: quo e nomine nullum emolumentum, nulla potentia, præter nudam vocis illius usurpationem esset accessura. Multæ aliæ verberum blanditiæ, quas hic enarrare supervacuum esset, a legato adjectæ fuerunt: quæ, quò in re futili erant accuratiores, tanto, ne fraus occulta subesset, suspectiores fuerunt. Legatus tamen partim immodicis promissis, partim importunis precibus, favore etiam quorundam mox futuræ adulantium potentia, tenuit, ut corona Delphino decerneretur. Delecti, qui eam ferrent Gilespicus Cambellus Argatheliæ Comes, & Iacobus Reginae frater. Hi cum in manifestum exitum ablegari viderentur, jam im-

(1) Arb. uterentur.

minente omnium capitibus Gallicæ ambitionis procella, lentius profectionem adornare, ac rem in diem proferre decreverunt, donec omnia circumspiciendo, velut futuri temporis certius omen captarent: præsertim cum propior, & luculentior honoris titulus sese offerret. Mortua enim (1) Maria Anglorum Regina, statim Scota se pro hærede gerit: ac titulos & insignia Regum Anglorum in omni supellectili, & instrumento domestico apponenda curat, ut cum Gallia misere per id tempus in Mediolani, Neapolis, & (2) Flandriæ dominatu vendicando vexaretur, ad cumululum malorum adjectum est tituli Anglicani ludibrium. Neque prudentiores Gallorum non hoc videbant: sed Gufianorum (qui tam omnia poterant) erroribus etiam assentiendum erat. Illi enim plurimum hoc vanitatis genere splendoris Gallico nomini se adjecisse videri volebant. Regens quoque accepto decreto de corona matrimoniali, novum quodam modo induisse videbatur ingenium. Nam pristinam illam omnibus gratam comitatem in imperiosam paulatim convertebat arrogantiam: & pro lenibus responsis, quibus utrique factioni se excusabat, non voluntate sua fieri, sed ratione temporum, quo minus tam prolixè quam cupiebat, nondum accepto illo decreto promittere auderet, nunc omnium rerum, ut rebatur, compos aliis moribus, alia oratione utebatur.

XXV. Indictus erat Sterlinum conventus in sextum Idus Maii, cum sæpe ex ea audiretur, nunc se aliis curis vacuam non passuram majestatem summi imperii de gradu dejectam, nobili aliquo exemplo eam esse restituendam. His futuræ tempestatis indiciis multi admoniti deprecatum veniebant: & in iis, quò dignitate hominum res fieret impetrabilior, publicè missi Alexander Cunigamius Glencarniæ Comes, & Hugo Cambellus præfectus juridicus Aërensis eques illustrissimus. Ibi non se potuit continere, quin vocem impietatis testem profunderet, "Invitis," inquit, "vobis, vestrisque ministris isti, etsi Paulo sincerius concionabuntur, tamen exulabunt." Cum illi subjicerent supplices, ut quæ sæpenumero promississet, in memoriam revocaret: respondit, "fidem promissorum a principibus exigendam, quatenus eam præstare commodum eis videretur." Ad hæc illi subjecerunt, "se ergo omne obsequium, & parendi necessitatem ei renunciare, atque præmonuerunt, quantum incommodum esset ab hoc fonte emanaturum." Hoc responso præter opinionem icæta se cogitaturam dixit.

XXVI. Hic cum resedisse non nihil impetus iræ videretur, nova fax multò acrius eam incendit, audito Perthanos Evangelium publice recepisse. Illa (3) Patricium Ruvenium oppidi præfectum, qui forte aderat, aggressa, jubet omnes illos novandæ religionis motus comprimere. Cum ille in corpora, facultatesque eorum se imperium respon-

(1) Queen Mary was king Henry's daughter by his first wife queen Catherine of Spain: Edward the sixth was begotten upon Jean Seymour after the death of queen Catherine. The papists, who maintained that the divorce with queen Catherine was unlawful, accounted queen Elizabeth a bastard, being begotten upon Anna Boleine before the death of the divorced queen Catherine, and therefore queen Mary of Scotland, being married to Francis 2d, dauphin and prince of France, behaved herself as heir to queen

Mary of the crown of England.

(2) The earldom of Flanders was a fee holden of the crown of France by the dukes of Burgundy. King Francis the 1st. being taken prisoner at the battle of Pavia, gave the superiority of Flanders and sundry other estates for his ransom. See the note on lib. 19. cap. 28.

(3) Patrick lord Ruthven father to William first earl of Gowry, of him much is spoken hereafter. He married Jean Duglass daughter to cheeping earl Archbald of Angus.

esset habere, hæc ut in potestate ei sint sedulo curaturum, jus in animos non habere : adeo statim incanduit, ut diceret non mirandum fore, si brevi eum tam perfractæ pœniteret audaciæ. Jacobum Hali-burtonum Taoduni præfectum iussit Paulum Mefanium comprehensum ad se mittere. Verum is ab eodem præfecto admonitus ut tempori paulum cederet, oppido excessit. Ad cæteros quoque vicinos conventus rescripsit, ut Romano more Pascha proximum celebrarent : qua in re cum nemo ei paruisset, jam furenter irata omnes ecclesiarum totius regni ministros Sterlinum in jus vocavit ad decimum diem proximi mensis Maii.

XXVII. Ea re divulgata, purioris religionis cultores sese mutuo exhortati, ut una cum ministris ad confitendam suam quoque fidem adessent : tanta fuit eò properantium multitudo, ut etsi inermes adventarent, Regentem metus incesset, ne consilia sua parum sibi procederent. Igitur Ioannem Areskinum Dunensem, qui forte aderat, ad se accersit. Cum eo agit, ut turbam non necessariam domum remitteret : quod ei non difficile, (1) propter auctoritatem, quæ ei apud suos erat : se interea nihil adversus quenquam illius sectæ molitaram. Multi de hoc Regentis promisso certiores facti, omisso veniendi consilio domos rediere. Illa nihilo fecius, cum decreta conventui dies advenisset, omnibus, qui citati ad nomen non respondiissent, velut contumacibus aqua, & igni interdixit. Dunensis quam parum promissis fidendum esset expertus, jam sibi a vi metuens se subtraxerat, ac Ierniæ, Angusiæ, & Merniæ proceres, etsi de Reginæ fide dubios, tamen adhuc collectos reperit. Illi ex ejus sermone cum (quod ante suspicabantur) odium Reginæ inexpiabile intelligerent, neque amplius per simulationem rem transigi posse adversus apertam vim se parant.

XXVIII. In hoc tam lubrico statu Knoxius Perthi multitudinem coactam nactus concionem ad eos luculentam habuit, animosque accensos penitus inflammavit. A concione major populi pars pransum discessit : in æde pauci, & plebæi : sed & hi ira & indignatione æstuantes remanserant. Inter hæc sacrificulus plebæus animos hominum experiri volens se ad missandum apparat, ingentem tabulam, ac verius, Idolotheam explicat, in qua erat historia multorum divorum maximo sumptu exsculptorum. Adolescens quidam astans, cum adclamasset facinus intolerandum fieri, sacerdos ei colaphum incussit : ille lapide sub lato, ut in sacerdotem mitteret, ictu in tabulam delato, unam statuam ex ea confregit. Reliqua multitudo furens partim in sacrificulum, & tabulam, partim in cæteras aras involant : ac momento temporis omnia profani cultus monumenta comminuunt. Hæc ex infima plebecula operæ prandentibus tum maxime potentioribus peregerunt. Eodem furoris impetu ad monasteria fratrum diversi discurrunt, reliquo se vulgo continenter ad eos aggregante : et quamquam fratres haberent velut ad hos casus comparata præsidia, nulla tamen vis temerario multitudinis furori potuit obsistere. Primus in idola, & sacrorum apparatus factus est impetus : proxime tenuiores ad prædam discurrerunt. Inventa est apud Franciscanos supellex quidem non solum copiosa, sed etiam admodum lauta, et quæ decuplo tot, quot ipsi erant, abunde satis fuisset. Dominicanis nequam eadem erat opulentia, sed certe tanta, ut mendicitatis professionem facile falsam redargueret, adeo ut non inscite quidam non fra-

(1) Esset scil.

tres mendicantes, sed manducantes eos appellaret. Atque hæc omnia pauperibus in prædam cesserunt. Nam quibus res erat, adeo se continuerunt ab omni avaritiæ suspicione, ut monachorum nonnullos, ac præcipue fratrum Carthusiensium præfectum, auro, atque argento facto discedere onustum permiserint: nec magis fuit incredibilis militarium hominum a præda abstinentia, quam in demoliendis tot ædificiis celeritas. Carthusiensium enim ædes illæ laxissimæ tam properanter non modo dirutæ, sed etiam exportatæ fuerunt, ut intra biduum vix fundamentorum vestigia superessent.

XXIX. Hæc ad Reginam, ut erant gesta, aut paulo etiam atrocius relata animum ejus elatum ita inflammaverunt, ut sancte juraverit, se civium sanguine, & oppidi incendio tam execrandum scelus expiaturam. Cuprenses Fifani audito rerum Perthi gestarum ordine, & ipsi maximo consensu, simulachris aut confractis, aut ejectis suam ædem repurgant. Eam rem ædis Curio adeo acerbe tulit, ut nocte, quæ infecuta est, ipse sibi mortem consciverit. Harum rerum nuncio Regens percussa Hamiltonium, Argatheliæ, atque Atholiæ Comites cum propinquis, atque clientibus ad se accersivit: et quanquam summa celeritate hostium conatus prævenire cuperet, tamen machinarum ænearum subvectio in causa fuit, ut vix demum decimo octavo die Maii ad loca urbi vicina accederent. Ubi de Regentis apparatu, & copiis ad proceres, qui Perthi erant, est perlatum, & illi nunciis celeriter in omnes partes dimissis, amicos, & eorundem sacrorum socios implorant, ne in ultima de vita, & omnibus fortunis dimicatione se deserant. Accessere e proximis conventibus magno studio, & summa celeritate prope omnes populariter: nonnulli etiam Lothiani properarunt eodem, ne communi periculo defuisse viderentur. Sed omnium conatus, & festinationem vicit Alexander Cunigamius Glencarniæ Comes. Is audito quo in statu res esset, bis mille, & quingentos partim equites, partim pedites collegit, ac diei noctem continuans in itinere ducto exercitu per loca aspera, & inculta, vitatis Regentis castris Perthum pervenit.

XXX. Erant in exercitu Regentis adhuc Iacobus Stuartus proximi Regis nothus, & Gilespicus Cambellus Argatheliæ Comes. Hi etsi præcipui auctores instaurandæ religionis erant, tamen quia spes concordiæ nondum erat penitus abjecta, manserant apud hostes eo consilio, ut si bonis rationibus pax coire posset, operam amicis præstarent: sin autem animi Papanorum a quiete prorsus abhorrent, eandem cum cæteris, qui Perthi erant, aleam fortunæ subirent. Regens per exploratores certior facta in castris hostium supra septem virorum fortium millia esse, omnesque summa alacritate se ad prælium expedire, quanvis ipsa præter Gallorum auxilia prope parem Scotorum numerum in armis haberet, tamen in ultimum discrimen rem committere verita per eosdem, quos ante nominavimus, Iacobum Stuartum, & Gilespicum Cambellum ad hostem misit. Ex altera parte Alexander Cunigamius, & Ioannes Areskinus Dunensis electi, qui cum eis de concordia agerent. Hi quatuor, Regina jam placabiliore, quod sciret Glencarnium jam copias conjunxisse cum reliquis idololatriæ oppugnantibus, ita convenerunt, ut Scotis militantibus utrinque dimissis Regenti oppidum pateret, donec lassitudinem ex itinere contractam paucorum dierum quiete ipsa, comitésque levarent. Interea oppidanorum neminem damno, aut molestia afficerent: Gallorum ne quis oppidum ingrederetur, neve propius tria millia passuum accederet: cæteræ omnes controversiæ in proxima comitia dilatæ. XXXI.

XXXI. Ita præfenti tumultu composito sine cæde, & sanguine, religionis vindices, ut qui non inferre arma, sed illata propullare cupiebant læti discesserunt, Deum laudantes, qui belli incruentum exitum hunc dedisset. Comes Argathelius, & Iacobus Stuartus ad Fanum Andree, relicta ad Perthum Regente, concesserunt, ut tædia superioris temporis per ocium discutrent. At illa soluto voluntariorum utrinque exercitu, oppidum cum paucis ingressa honorifice pro civium copiis est recepta. Galli mercenarii cum Patricii Moravii civis honesti aedes præterissent, sex eorum cum omnes jactus adversus podium ligneum, unde familia spectabat, direxissent, unus Patricii filius adolescens tredecim annorum fuit peremptus. Regens corpore ad se alato cum genus didicisset, casum quidem miseratione dignum esse inquit: eoque magis, quod in filium, ac non in patrem potius ea calamitas incidisset: se vero fortuita præstare non posse. Ex hac ejus oratione cum facile omnes intelligerent fidem conventorum non amplius duraturam, quam donec suæ vires Regenti placerent, illa orationi facta convenientia adjecit. Nam intra triduum omnia miscere cœpit. Civium enim alios spoliavit, alios exilio multavit: magistratus omnes nulla juris formula observata commutavit, ac Sterlinum discedens Scotos mercenarios, qui præsidio essent, in oppido reliquit: quo factio a conventis volebat videri non discedere, quod promississet urbe libera, neminem Gallum se in ea relicuram. Cum objiceretur in conventis omnes Gallos censer, qui fidem Regi Gallo haberent obligatam, ad illud Papanorum commune recurrit, Hæretico non servanda promissa. Quod si æque honesta facinoris excusatione uti posset, nulla sceleris conscientia se impediri, quo minus illi hominum generi & bona, & vitam adimeret. Promissorum autem fidem a principibus non esse adeo anxie exigendam.

XXXII. Cum hæc satis indicarent pacem non diuturnam fore, tum ea, quæ secuta sunt, multo vehementius opinionem de ea sinistram confirmarunt. Iacobum Stuartum, & Gilespicum Cambellum minacibus literis, & mandatis prosecuta extremas legum pœnas eis, ni redirent, interminata: de adversæ factionis exercitu secura, quippe quem è voluntariis, & qui sine stipendiis militarent, constat esse sciebat: nec ubi dimissi essent, facile, aut cito conventuros existimabat. Missa restituta, cæterisque rebus quoad poterat, compositis, oppido quo diximus, præsidio communito Sterlinum versus iter ingressa est. Multis enim de causis (i) eum locum a suis teneri volebat. Nam id oppidum prope totius regni in medio situm, & solum muris cinctum, cives habet bellicosos, & vicina nobilitas universa a Papanis aliena erat: ad quos reprimendos hanc arcem objici volebat. Commoditates habet præterea multas, & in primis ad terrestrium, & maritimarum copiarum subvectiones. Nam per Taum amnem, qui muros alluit, æstus maris infunditur, exterarumque nationum commerciis aditum præbet. Idque unum fere est oppidum, quod ab ultimis usque regni finibus undique terrestri itinere adiri potest. Ad cætera enim longis æstuariis a mari immixtis, viæ multifariam interciscæ sunt, & per ea itinera lenta: quod nusquam ea sit navicularum copia, ut uno comœatu magnam multitudinem transmittere queant. Sæpe etiam aut ventis contrariis, aut tempestatum violentia dies complures viatores retinentur. Ob has causas Perthum & conventibus habendis,

(i) Perthum scil,

& militibus undiquaque contrahendis commodissimum habetur. Verum illa tempestate Regens non tantum accepit ex loci commodo situ emolumentum, quam ex violata induciarum fide comparavit invidiæ. Is enim ultimus ei rerum secundarum, & publici contemptus primus dies fuit. Res enim divulgata magnorum ei in omnibus regni partibus motuum causas dedit.

XXXIII. Nam Comes Argatheliæ, & Iacobus Stuartus in violandis se auctoribus factis induciis suam fidem ladi credentes, convocata ad Fanum Andree vicina nobilitate, se ad purioris religionis cultores adjungunt: atque ad ejus sectæ socios scribunt, Regentem Falcolandiæ cum Gallicis copiis esse: Cupri, & Fani Andree exitio imminere: cui nisi præsentis auxilio obviam eatur, omnes ecclesias Pifanas in summo discrimine versari. Ad eos e locis propinquis magna repente accurrit multitudo infensissimis adversus Regentem, & ejus copias animis. "Quippe cum gente infociabili, & fera bellum esse, apud quam æquitas, jus, fas, promissa, fides, & juris jurandi religio tam levi momento penderent, ut ad omnem spei auram, & incertissimos blandientis fortunæ status dicta indicta, facta infecta essent. Nullas in posterum condiciones concordiæ audiendas, nullam pacis, nisi altera parte extincta, aut certe peregrinis regno exactis, spem superesse: proinde se ad vincendum, vel moriendum compararent." His, atque hujusmodi sermonibus ita universorum animi fuerunt incitati, ut primum Caraliæ (quod oppidum in extremo Pifæ angulo situm est) impetu facto aras everterent, simulachra confringerent, & omnem misificandi apparatus disperderent. Quod autem vix credibile est, ira plus apud vulgi animos poterat, quam avaritia. Inde ad Fanum Andree progressi, spoliatis reliquis divorum ædibus, fratrum Francisci, & Dominici Cœnobio solo æquarunt. Hæc cum prope in oculis Archiepiscopi gererentur, quanquam satis validam equitum manum tecum haberet, quibus copiis se oppidum posse tueri paulo ante speraverat: tamen cum populi studium, ac tantum voluntariorum concursum cerneret, sese cum suis a furore multitudinis subduxit, ac Falcolandiam ad gentiles, & propinques venit.

XXXIV. His auditis Regens adeo exarsit, ut sine ulteriore deliberatione denunciaret in proximum diem professionem, ac statim præmitteret, qui Cupri hospitia Gallis designarent, ac missis in omnes partes edictis imperavit, ut omnes, qui arma ferre possent, se Cuprum sequerentur: præsentisque Gallorum, & Hamiltoniorum copias præcœnuit, ut ad sonum tubæ omnes præsto in armis essent. Hoc eorum consilium cum rectæ religionis vindices per exploratores rescissent, iis qui aderant familiaribus, & amicis repente convocatis, ut Regentis consilium prævenirent, statim Cuprum contenderunt. Eodem prope momento Taodunani, & nobiles e proximis agris ad mille virorum, velut eodem signo exciti se cum eis conjungunt. Eam noctem ibi commorati, postridie mane copias ex oppido educunt, & in campis proximis in præcinctu steterunt Papanorum exercitum expectantes, suaque auxilia, quæ paulatim adventabant, recolligentes. In castris Regentis duo Gallorum millia erant, quibus præerat Ofellius. Mille Scotos ducebat Iacobus Hamiltonius dux Castellerotius: ita tum eum vocabant. Hi omnes præmissis de vigilia secunda machinis summo mane iter ingressi eò venerant, ut hostium primos conspicerent, & ipsi ab eis conspicerentur. (1) Modicus in medio amnis fluebat. Ad eum idoneis

(1) The water of Edin.

locis machinæ erant collocatæ: quingenti equites emissi, quibus levibus præliis hostium animos pertentarent, simul si flumen transire pararent, ut impeditos aggrederentur. Horum alacritas Gallis cunctationem afferebat: eam etiam auxit adventus (1) Patricii Lermonthii præfæci urbani Fanii Andrea, cum quingenti civibus armatis: qui agmine (ut mos itineris habet) in longum experræcto majoris, quam pro numero multitudinis speciem præbebat. Hæc res eis erant impedimento, ne (quod maxime cupiebant) numerum, & ordigem hostium conspicerent: ac duces è propinquo noscerent, ac (ut jussi erant) ad suos referrent. Itaque quidam è Gallis, ut totam hostium aciem saltem e longinquo subjectam oculis haberent, in collem sat seditum conscenderunt. Inde cum plures equitum, peditumque acies modicis intervallis relictis stare viderent, ac (2) retro illos magnum calorum, & equisonum numerum ad vallis cujusdam labrum, velut spectaculum in longum extensum conspicerent, rati universam illam multitudinem ibi in subsidiis collocatam, omnia vero majora ad suos detulerunt.

XXXV. Duces de consilii sententia ad Regentem, quæ Falcolandiam subliterat, miserunt, qui, quo in statu res essent, edocerent. Scotos sibi videri multo plures, quam sperarant, & ad pugnandum alacriores: contra, qui tecum militarent nullare: & quosdam aperte indignari, se in paucorum peregrinorum gratiam adversus cives, amicos, & propinquos duci. Tandem assentiente Rege, (3) tres ab Hamiltonio legati ex primoribus mittantur, atque hi maxime, qui in exercitu hostium propinquos, aut liberos haberent. Hac legatione pax confieri non potuit, quod pietatis vindices toties vanis promissis elusivellam passionibus fidem haberent: nec Regens tum habebat, aut si habuisset, e dignitate sua existimasset aliud fidei firmamentum dare. Accedebat & illa difficultas, ut (quod maxime petebatur) peregrini regno excederent, quod præstare inconsulto Rege Galliæ non poterat: & moræ induciarum interpositæ non ad animos ad pacem inflectendos: sed, ut sæpe antea experti erant, ad accersenda auxilia externa petebantur. Hoc tantum convenit, ut Galli milites in Lothianam transportarentur, induciæque in octo dies fierent, dum Regens pacificatores e suis ad Fanum Andrea mitteret, qui pacis æquas leges utrisque ferrent.

XXXVI. Sed vindices libertatis cum plane perspicerent Regentem, quod conditionibus sibi honestis rem componere non posset, tantum rerum pro atationem quærere, dum proximum æluarium cum suis transmitteret: Comes Argathelie, & Jacobus Stuartus per literas egerunt cum ea, ut Perthum deducto præsidio liberum suis legibus relinqueret, uti in oppido recipiendo pacta erat. Hujus scæderis violati invidiam in se conferri, qui faciendi authores fuerant: cum nihil a Rege responderetur, Perthum versus, unde preces, & lamentabiles querelæ quotidie afferebantur, signa convertunt. (4) Kinfaunus enim vicinus Comarchus, quem Regens cum discederet oppido præfecit, ut obsequendi studium vexatione civium ostentaret, suo dolori privato indulgebat: & veteres inimicitias, quas cum plerisque civium habebat, parum civiliter exercebat, aliis domo fugatis, aliis obtentu religionis spoliatis. Nec dissimilem militibus licentiam per-

(1) The laird of Darrie.

sey and laird of Waughton.

(2) See note on lib. 15. cap. 58.

(4) The laird of Kinfaun's Charters,

(3) The earl Marshal, the lord Lind-long since decayed.

mittebat. Has injurias amicis, & eorundem sacrorum sociis illatas cum qui Cupri erant, intellexissent, iter eò primo mane pronunciatum est. Oppidum obsessum post paucos dies est deditum : ac pulso Kin-fanio præfectura urbana Patricio Ruvenio præfecto juridico reddita est : deinde Sconam vetas, & infrequens oppidum ob unum seorum contra fidem datam occisum incenderunt.

XXXVII. Per exploratores est rescitum Regentem præsidium Francorum Sterlinum missuram, ut qui ultra Fortham erant, a reliquis excluderentur. Id consilium ut prævenirent Gilespicus Cambellus, & Iacobus Stuartus, jam multa nocte cum summo silentio Pertho moverunt, ac Sterlino potiti monasteria fratrum statim diruerunt : cætera item circa urbem sacra ab idolorum cultu nefario emundarunt : ac post tertium diem viam, quæ Edimburgum fert, ingressi, Linnuchum in medio itinere situm superstitioso cultu liberant : & quanquam admodum pauci numero essent vulgo militum tanquam bello confecto ad domestica negotia dilapso, per tot oppida tamen compresso Papanorum factu Scotorum, & Gallorum cohortes mercenarias tantus terror invasit, ut cum omnibus, quæ trahere poterant impedimentis Dumbarrum perfugerent. Scotorum proceres instaurandæ religionis principes, complures in re ordinanda dies (1) morati, præter ædium sacrarum ab omni missificandi apparatu repurgationem verbo Dei sincere enunciando concionatores constituerunt.

XXXVIII. Interea e Gallia nunciatur Henricum secundum Regem decessisse. Ea res ut Scotis auxit læticiam, ita minuit industriam : plerisque tanquam omnibus defuncti essent periculis, quò visum est dilabentibus : Regens contra formidans, ne ipsa cum Gallis tota Scotia exigeretur, summa cum vigilantia in omnes occasiones erat intenta. Primum exploratores Edimburgum præmisit, qui hostium consilia cognoscerent, per eos admonita vulgus militum dilapsam : paucos restitisse adeo securos, ut nullum omnino militiæ munus obirent, non cunctandum rata cum eis, quas habebat copiis, rectà Edimburgum ducit. Occurrerunt ei officiose Iacobus Hamiltonius dux, & (2) Iacobus Duglassius Mortonii Comes. Hi cum conditionibus frustra rem componere tentassent, illud saltem tenuerunt, ne eo die confingeretur. Tandem conditionibus hinc inde jactatis 24 die Iulii 1559, induciæ factæ in decimam usque Ianuarii, quarum summa hæc erat, ut nemo cogereceremoniis, quas nollet, uti : ne præsidium militare Edimburgi collocaretur : ne sacerdotibus fieret impedimentum, quominus prædiorum suorum fructibus, decimis, pensionibus, aliisque quibuscunque redditibus libere uti frui possent : ne quis ecclesiæ instauratæ templa, monasteria, aliave loca in sacerdotum usus fabricata demoliri,

(1) Edimburgi scil. In the sentence immediately preceding we are told, that the lords of the congregation, three days after they purged Sterling of the Romish idolatry and superstition, were on their way to Edinburgh, and half way between the two, when they reformed Lihgów.

(2) Son to sir George Duglass of Pittendreigh, brother to cheeping Archbald earl of Angus ; his elder brother David was earl of Angus ; he married one of the daughters of James Duglass earl of Morton, duke Hamilton married

another, and the lord Maxwell a third : he was earl of Morton, chancellor, regent to king James 6th and at last executed, leaving no lawful children. To him succeeded in the earldom of Morton his brother's son good earl Archbald of Angus, who had no sons, and so the earldom of Morton by entail befell to the laird of Lochlevin, and the earldom of Angus to the laird of Glenbervie. The regent Morton had sundry bastard sons, as the lairds of Spott; and Tofts.

aut in alios usus transformare tentet : item ut postridie illius diei typos excudendæ pecuniæ, ac palatium Regium Regenti cum omnî, quam in ea acceperant supellectili redderent.

XXXIX. Has inducias ne per se, aut suos violasse videretur, Regens eò impensius dabat operam, quod in superiorum temporum promissis servandis ejus levitas vulgo erat infamis. Verum tamen curabat, ut per suæ factionis homines Scoti ad iram natura paulo propensiores irritarentur : occasionésque sæviendi in miserum vulgus darent. Cum nullus autem color occurreret, qui juris aliqua specie crudelitatem cœclare possit, falsos rumores disseminandos curat, religionem rebellionis prætendi. Veram famendorum armorum causam esse, ut stirpe legitima extincta, Jacobus superioris Regis nothus regnum in se transferret. His, atque aliis hujus generis mendaciis cum animos vulgi nonnihil labefactari videret, literas unas, atque alteras, quas a Regibus Gallorum Francisco, & Maria videri volebant missas, ad eundem Jacobum curant perferendas. Hæ partim falsam beneficiorum exprobrationem, partim gravissimas minas continebant, ni defectionis consilio abjecto ad officium rediret. Ad hæc cum Jacobus respondisset, “se nullius dicti, aut facti sibi conscium esse aduersus vel Reges, vel leges. Quædã vero causam eorum, qui religionem prolapsam in suum gradum restituere vellent, nobilitas susceperit, vel potius ad eam causam se adjunxerit, eorum, quæ cum illis gesserit, invidiam, si qua est, facile sustinere. Nihil enim ibi quæsitum, nisi divinæ gloriæ illustrationem : (1) cujus consilii pœnitere non esse æquum, (1) cujus habeat auctorem, factorem, & propugnatorem Christum : quem nisi sponte abnegare vellet, ab incœpto desistere non posse. Extra hanc unam causam & se, & reliquos, quibus invidiosum rebellionis nomen impingitur, in aliis rebus omnibus fore obsequentissimos.” Hoc responsum ut in Galliam mitteretur Regenti datum, contumax ei, & superbum est visum : contra plerisque non modicum modo, sed etiam intra modum, præsertim in jactatione beneficiorum, quæ nulla profus acceperat, nisi quæ cum omnibus peregrinis erant ei communia.

XL. Inter hæc & mille mercenarii Galli Letham appulerunt, & Comes Aranius Jacobi Hamiltonii nuper Gubernatoris filius ad conventum procerum, qui tum Sterlini habebatur, venit. Regens Gallorum adventu velut spei suæ certa jam palam ad Scotiam domandam animum adjecit. Araniæ Comitæ reditus hæc fuit (2) causa. Cum

(1) Cic. ad Herenn. quid veniam, qui sim, quare veniam, quem insimulem, cui profim, quem postulem, brevi cognoscetis.

(2) Hist. ecclesiast. des Eglises reformees, printed at Antwerp in 1580 in 3 tomes.

About a month before Easter 1559 the seur James Hamilton, a Scotman, earl of Arran, caused set up at Chastelleraut a small Christian assembly, and for that purpose obtained a minister from the church of Poitiers.

Under the year 1560. The author speaking of the assemblies of the reformed at Poitiers and Chastelleraut, adds the following passage, “ Now in the month of June preceeding, whilst king Henry 2.

was still alive, the seur earl of Arran, at the sollicitation of those of Guise, who had given a commission to the count de Lude, to the seurs de Sanfac and Monpezat, to take him dead or alive, had been constrained to escape out of the kingdom, to the great hazard of his life, having gone away privately by night, three days before the coming of those who had charge to take him, who instead of him seized on the person of David monsieur, his brother, a youth between 14 and 15 years of age, to whom being still in the castle the minister of the place found means to enter, so that he protested to him, he would rather die than go to mass, or do anything contravening to the promise he had made

vehementius, quam per illa tempora tutum erat, instaurantium rem ecclesiasticam causam tueretur, a Gufianis, qui omnia apud Franciscum minorem poterant, ad terrorem inferiorum ordinum morti destinabatur. Nec dubitavit Cardinalis Lothareus cum in senatu Parisiensi vehementius in causam instauratæ religionis invehetur, pronunciare eos prope diem supplicium spectaturos hominis, qui principum dignationi esset æqualis. Id ille cum rescisset, atque in memoriam revocasset, se non ita pridem cum Duce Gufio liberius verba commutasse, clandestina fuga de consilio amicorum saluti consuluit: ac repente præter omnium expectationem domesticis tumultibus intervenit: ac ipse ad partes vindicæ pietatis accessit. Cum patre etiam egit, ut se eis adjungeret: ac multos e veteribus offensis ei inimicos reconciliavit.

XLII. Principes factionis, qui ibi aderant, cum pro certo audissent auxiliares copias partim jam appulisse, partim ut quamprimum nitterentur, conscribi, Lethamque summa vi communiri, ut horreum comitatum, & apparatus bellici esset: ibique Galli in rebus adversis receptum, in secundis portum suscipiendis amicis haberent, (1) Scoti per hæc tempora accitis undequaque copiis, Letham obfidiione, sed frustra claudere tentant. Nam fere quicquid ænearum machinarum erat in Scotia, penes Regentem erat, aut (2) arcis Edimburgensis præfectum, qui nondum cum libertatis publicæ vindicibus se conjunxerat: neque penes eorum factionem hæc vires erant, ut oppidum ab una parte mari cinctum, & fluvio divisum claudere justa obfidiione possent. Gallus interea de rerum Scoticarum statu certior factus Labrossium equitem (3) Conchiliati ordinis cum duobus millibus peditum eò misit, qui Regenti Papanæ superstitionis cultum promoventi pro viribus adessent. Missus fuit una Episcopus Ambianensis, tresque doctores Sorbonici, qui de controversiis, si opus esset, disceptarent: eorum adventus Regentis animum dejectum ita erexit, ut sanctè promitteret, se prope diem pœnas de divorum, & Regum hostibus expetituram.

XLIII. E principibus nobilitatis duodecim tum Edimburgi erant collecti, a quibus Labrossio, & Episcopo, qui se legatos missos dicebant, & diem ad explicanda mandata peterent: responsum est, "eos non pacem (quod simulabant) quærere, sed bellum minari. Alioqui quid attinebat armatas cohortes ad disceptandum adducere? se vero non adeò rerum esse ignaros, ut in eam disceptationem se committerent, ubi cogi possent ad conditiones inimicorum arbitrio accipiendas. Quòd si pacificatio inter arma placeret, se quoque curaturos, ne magis vi compulsus, quam rationibus adducti viderentur. Illi autem, quod præ se ferunt, si vere, & ex animo petant, peregrinum militem remittant, inermesque (ut sæpe alias) conveniant, velut ad rem ex æquo componendam, non ferro, & viribus decernendam." Hæc quidem de legatis. De munitione Lethæ in hanc fere sententiam rescripserunt, "se vehementer mirari, quòd Regens nullis provocata injuriis tam cito a conventis recesserit: ac veteribus Lethæ incolis expulsis, peregrinorumque colonia ibi collocata, arcem ad

to God, receiving the holy supper; which promise he faithfully observed, for which he was more than a year detained prisoner at Bois de Vincennes near Paris.

(1) Hanc vocem deleri jubet Craf.

(2) John lord Erskine, afterward earl of Mar, lib. 17. cap. 26. lib. 18. cap. 22.

(3) Knight of the order of the cockle, the chief order of knighthood in France.

interi.

interitum legum, & libertatis omnium capitibus imponat : se magno opere orare, ut ab hoc tam pernicioso consilio adversus fidem promissorum, publicam utilitatem, leges, & libertatem temere suscepto desistat : neve eam necessitatem eis imponat, ut universi populi fidem implorare cogantur. In eandem fere sententiam post mensem Edimburgi collecti rescripserunt : ac superioribus hanc petitionem adjecerunt, ut molitionibus novis everfis peregrinos, aliosque mercenarios quoslibet oppido emigrare jubeat, ut liberum ibi omnibus ex æquo esset negociari, & mutua exercere commercia. Id si recusaret, se pro certo indicio accepturos eam regnum hoc in servitutem velle redigere : cui malo se, quacunque ratione possent, remedium quaesituros."

XLIII. Ad hæc qui responderet, Regens triduo proximo misit Robertum Formanum principem fœciale (vulgus Regem armorum vocat) cum his mandatis. "Primum omnium ostendes, nihil nobis magis præter opinionem accidere potuisse, quam alium esse quempiam, qui potestatem hic habeat, quam (1) gener, & filia mea, unde omnis nostra pendet auctoritas. Superiora procerum acta, & hæc præsens postulatio, seu potius imperium satis declarant, eos nullam superiorem agnoscere auctoritatem. Nec eorum petitio, aut potius minæ utcanque verborum coloribus opertæ nobis jam novæ videri possunt. Postulabis a duce Castelleroii, ut in memoriam revocet, quæ nobis verbis, & Regi per literas sit pollicitus, non se modo Regi dicto audientem fore : sed factorum, ne filius ejus Araniæ Comes patriæ tumultibus se omnino implicaret. Item ecquid, quæ nunc geruntur, illis respondeant promissis. Ad literas autem respondebis, nos publicæ tranquillitatis causa ostendisse facturos, ac nunc etiam polliceri, quicquid cum pietate in Deum, ac observantia erga Reges non pugnet : neque de libertatis, & legum everfione unquam cogitasse. De regno vero per vim acquirendo multo minus. Cui enim illud quaererem, quod jam filia hæreditario jure sine controversia teneat ? Quod ad munitionem Lethæ attinet, illud rogabis : Nōsne unquam aliquid in eo genere attentavimus, priusquam illi multis conventionibus, ac demum conjuratione inter se facta palam ostenderent, imperium legitimum se rejicere, ac nobis, quæ supremi magistratus auctoritatem, & locum teneamus, inconsultis statum publicum pro suo arbitrio perturbassent ? suasque partes captis urbibus confirmassent ? & cum veteribus inimicis de fœdere sanciendo tractassent : ac nunc maxime complures eorum Anglos domi suæ habeant ? & ut alia omittam, quam tandem causam proferre poterunt, cur illis liceat exercitum tenere Edimburgi ad rerum præfides invadendos ? nobis autem non liceat Lethæ ad salutis nostræ prætidium aliquid copiarum circa nos habere ? Illud nimirum cupiunt, ut quotidiana mutatione locorum furorem eorum (quod ad hunc diem fecimus) vitare conemur. Ecquæ in eorum literis de parando justis magistratibus est mentio ? Ecquam ad concordiam instaurandam viam pandunt ? Ecquo judicio monstrant, se hos motus velle sedatos, & in pristinum statum omnia velle reducta ? operiant ista quibus velint emolumentum publici coloribus, palam tamen est nulla de re minus eos cogitare. Nam si id unum concordiam moraretur, sæpenumero quæ duceret, eò viam ostendimus. Nec ipsi ignorant, Gallos istos mandatu sui Regis jam dudum, nisi suis ipsi factis in mora fuissent, extra Sco-

(1) Supple est per ellipsin, vid. lib. 12, cap. 31.

tiam futuros. Itaque, si quas nunc quoque offerant conditiones honestas, quæ spem faciant imperii majestate salva, se obedienter, & modeste superioribus parituros, nullam initaunduræ concordiæ rationem recusabimus: neque quicquam omittemus, quod ad utilitatem publicam spectare poterit: nec nos modò erga eos hoc animo sumus, sed etiam Reges eorum, qui Conchiliati ordinis equitem illustrem, & ecclesiastici ordinis hominem primarium cum literis, ac mandatis eòdem spectantibus ad eos miserunt: quos illi tamen ita contempserunt, ut non modo responso, sed ne audientia quidem sint dignati. Quam ob rem postulabis, & imperabis quoque duci, & cæteris proceribus, aliisque cujuscunque ordinis civibus, ut ab eis statim discedant: sin minus, perduellionis eos teneri denunciabis.”

XLIV. Ad hæc postridie, qui fuit 23 Octobris, proceres in hanc sententiam responderant, “EX Literis tuis, ac mandatis per fœcialemissis facile intelleximus, quam perseveranter male animata sis adversus pietatem in Deum, & nostræ gentis publicum emolumentum, & communiter omnium libertatem. Hæc ut perinde ac debemus tueamur, nos Regum nostrorum nomine præfectorum, aut quocunque alio imperii titulo publicam administrationem sub Regibus usurpas, suspendimus, ac inhibemus: ut qui pro certo habeamus, quæ nunc à te geruntur, ea cum eorum perpetua voluntate erga publicam hujus regni incolumitatem pugnare: & quemadmodum tu nos legitimos hujus regni, & Regum cives pro senatu, & consilio publico non habes: neque nos te Regentem, aut magistratu sapremo fungentem agnoscimus. Cùm præsertim imperium, si quod habes a Regibus commissum, gravissimis, justissimisque de causis sit a nobis inhibendum: idque eorundem Regum nomine, quorum nos consultores nati sumus, præsertim in rebus, quæ ad omnium salutem spectant. Quanquam autem nobis est decretum, nullum subterfugere vitæ discrimen in eo oppido liberando, in quo tu contra nos mercenarios peregrinos collocasti: tamen pro ea, quam tibi, ut Regiæ nostræ matri debemus reverentia, & opera fidei, magnopere ut secedas oramus, dum nos utilitatis publicæ ratio cogit oppidum illud nunc armis repetere, quod sæpe antea precibus liberare sumus conati. Illos præterea rogamus, ut una tecum educas intra 24 horas, si qui sunt, qui aut legatorum ad controversias disceptandas, aut ad res gerendas nomen sibi vendicant, quicquid item mercenariorum militum in eodem est oppido, quorum nos sanguini libenter parcimus, & incolumitati favemus, propter veterem, quæ tot sæculis inter Scotos, & Francos fuit, amicitiam: quam ob nostræ Regiæ cum illorum Rege matrimonium potius augeri, quam imminui est æquum.”

XLV. Eodem quoque die idem fœcialis retulit, pridie illius diei procerum, aliorumque civium frequentissimo consilio persuasum esse omnia Regentis dicta, facta, consiliaque meram spectare tyrannidem. Igitur decretum factum de abrogando ei magistratu, cui universi ut justissimo subscriperunt: legationemque ei a genero, & filia datam inhibuerunt, eamque pro imperio quicquam agere vetuerunt, usque ad generalem ordinum conventum ab ipsis ubi commodum foret indicendum. 25 autem die proceres fœciale miserunt Letham, qui omnibus Scotis denunciaret, ut intra spatium 24 horarum ex oppido discederent, seque ab everforibus libertatis publicæ segregarent. Post has comminationes excurrentibus utrinque equitibus, bellum, citra tamen magnam cædem commissum est. In hoc rerum gerendarum initio tantus in castra vindicum libertatis repente terror incidit, ut & præsentem statum vehementer perturbaret, & spem omnem successus in

in posterum extingueret. Multos enim Regens, qui nomina ecclesie dederant, partim minis, partim promissis a procerum factione abstraxerat, & castra speculatorum erant plena, qui non modo dicta, & facta, sed consilia etiam, quæ maxime occulta & credebant, & volebant ad eam deferrent: & comprehenso (1) Jacobi Balfurii ministro, qui literas Letham ferebat, suspicio in multos, timor in omnes se diffuderat. Mercenarii quoque ob non soluta ad diem stipendia tumultuabantur: ac si quis eos a nefario consilio revocare conabatur, graviter ei comminabantur: sed in hominibus a pietate, & honesto alienis non tam miranda erat seditio, quam omnes male habebat Ducis Castellerotii imbecillitas, & prope diffidentia, quem (2) propinqui terroris ita implerunt, ut ejus timor multorum animos labefactaret.

XLVI. Qui firmiores erant, cum remedia his malis adhiberent, prima de mercenariis placandis consultatio fuit. Cum inter se proceres, qui remanserant, de pecunia in stipendium conferenda agerent, aliis per avaritiam detrectantibus, aliis inopiam excusantibus, summa confici non potuit, quæ mercenariorum furorem mitigaret. Proximum visum est, ut vasa singulorum argentea conflarentur. Cumque monetarii operam suam liberaliter promitterent, typi, incertum quorum fraude, sublatis fuerunt. Restabat unica spes ab Anglis, sed lenta nimis videbatur: tandem privatim suorum amicorum fidem experiri decreverunt: atque ad equites duos notæ virtutis (qui tum Beruici publicis muniis præfecti erant) Radulphum Sadlerium, & Jacobum Croftum mittunt Ioannem Cocburnum Ormistonium, qui vel modicam ad remedium præsentis necessitatis (3) impetrarent pecuniam. Id consilium quanquam maxime occultarent, tamen ad Regentem est delatum. Ea Comitem Bothuelium reditum ejus observare iussit. Is quanquam ante paucos dies sancte juraverat se causæ procerum nulla in re obfuturum, spemque fecisset se factioni eorum subscripturum, tamen Ormistonium ex insidiis necopinum aggreditur: vulneratum capit, pecuniam eripit.

XLVII. Hujus facinoris fama Edimburgo Araniæ Comitem, & Jacobum Stuartum cum toto pene equitatu excivit, non tam vindictæ cupiditate, quam ut Ormistonium (si forte viveret) eriperent, aut saltem impedirent, quod minus ad Regentem transportaretur. Sed Bothuelius per speculatorem præmonitus, adventum eorum fuga prævertit. Eodem die præfectus Taodunanus cum suis civibus, ac paucis voluntariis Letham versus progressus, suas in colle propinquo machinas collocarunt. Galli, qui per exploratores cognoverant omnem prope hostium equitatem abesse, ad pedites, quorum paucitatem videbant, opprimendos aliquot cohortes eduxerunt. Taodunani aliquandiu spe subsidii resisterunt. Sed cum in primo statim congressu mercenarij (qui pauci eos erant secuti) terga vertissent, ipsi quoque relictis machinis sensim pedem retulerunt: donec a tergo clamor ortus est, Gallos breviori via prægressos ad portam urbis a tergo tendere, ut eos excluderent. Ad hanc vocem tanta omnium rerum perturbatio est orta, ut quisque, qua proxime poterat, in tutum se reciperet, & dum alii aliis obstant, infirmiores a valentioribus conculcarentur: ac dum sibi quisque prospicit, nihil in commune consulitur. Papani è lateribus prodeuntes palam convitiabantur. Qui antea studium doctrinæ

(1) Sir James Balfour of Burlie, clerk register, father to Michael lord Burlie.

(2) i. e. cognati Ducis.

(3) Al. impetraret.

purioris præ se ferebant, partim clam se subducere conabantur, partim de tota causa abjicienda consultant.

XLVIII. Quinta die Novembris, cum nunciatum esset Gallos exisse, ut commeatus Edimburgum venientes interciperent, præterquam quòd vindices religionis inter se non satis essent concordēs, mercenarii vix ex oppido extrudi poterant. Comes Araniæ, ac Jacobus Stuartus primi cum familiaribus egressi adversus eos exierunt. Hos multi viri honesti, ac strenui comitati sunt: ac in Gallos se acrius, quam prudentius intulerunt: nec quicquam propius fuit, quam ut ab Edimburgo interclusi suæ temeritatis pœnas dedissent. Nam cum hinc paludes, illinc (1) paradisi proximus murus iter & angustum, & Gallorum sclopetariis obnoxiam eis reliquissent, partim a suis, partim ab equitibus pedites obterebantur. In hac trepidatione certa clades omnibus imminebat, nisi duces æquato cum cæteris periculo, ex equis descendissent, cum illis pudor multos retinuit. In his fuit Alexander Haliburtonus Centurio, juvenis strenuus, & in causa religionis instaurandæ acer. Is cum gravi vulnere accepto in manus hostium venisset, multis ab eis plagis lethaliter fauciatu brevi post moritur.

XLIX. Post hunc conflictum, in quo circiter 25 perierunt; multis se subtrahentibus, cæteris animam despondentibus Araniæ Comes, & Jacobus Stuartus suam operam obtulerunt, si vel modica manus ena maneret. Cunctis pene reculantibus proxima fuit consultatio de urbe relinquenda, ac uti decretum fuit a proceribus, de secunda vigilia iter ingressi postridie Sterlinum pervenerunt. Ibi Ioannes Knoxius luculentam ad eos concionem habuit: ac multorum animos in spem certam brevi ex his malis emergendi erexit. In hoc conventu id modò decretum est, ut quoniam Galli quotidie novis subsidiis augerentur, & ipsi etiam externis opibus se confirmarent, (2) missus est in Angliam (3) Gulielmus Mætellanus juvenis summo ingenio, & eruditione, qui Reginam edoceret, quantum immineret Angliæ periculum, si Galli in Scotia operibus, & præfidiis loca communirent: ut qui non religionis modo, sed legum, & libertatis interitum quærerent. Scotis autem vel vi, vel fraude oppressis, vel iniquo fœdere in servitutem redactis, faciliorem eis gradum fieri ad Anglorum vires infringendas. Angli re diu inter se disceptata, tandem spem auxiliorum fecerunt.

L. Proceres libertatis vindices in duas se partes diviserant. Alteri Glasceæ confiterunt, ut proximis provinciis præfiderent, & socios factorum ab injuria tuerentur. Alteri in Fifam missi. Franci, qui nullam ab hostibus abstinebant injuriam, de Anglorum auxiliis solliciti ante eorum adventum reliquias adversæ factionis delere conantur: ac primum adversus eam partem, quæ Fifam infederat, ducunt. Primum in itinere Linnuchum, ac Hamiltoniorum prædia spoliant: inde Sterlinum profecti, atque ibi tantum commorati, dum oppidanos

(1) The park dyke.

(2) Here there is an ellipse of *legatio* decerneretur, and of *igitur* after *missus* est.

(3) Sir William Maitland younger of Lethinton, secretary, elder brother to chancellor Maitland: he was forfeited for holding the castle of Edinburgh with the laird of Grange against king James

the 6th, and disinherited by his father sir Richard Maitland. He died after the old Roman fashion, says sir James Melvil, that he might not come to the shambles with the rest. Our author wrote a severe satire upon him, about two years before his death, entitled *Charnæleon*, concluding thus, *respice finem, respice funem*.

diriperent, pontem transeunt : & secundum flumen ducto exercitu, litus illud vicis, & oppidulis frequentibus habitatum, legunt : ac toto itinere, quæ occurrebant direptis, tandem Kingornum veniunt. Scoti ut eorum cursum remorarentur, Desertum oppidulum (id loco nomen est) cum paucis insederunt. Hic per viginti dies, cum quotidie levia prælia confererentur, Galli quam non poterant in dominos iram, in parietes effuderunt : villamque (1) Galielmi Kirkadii, Grangiam nomine a fundamentis diruerunt. Ille, qui non ignoraret Gallos eò ad rusticos diripiendos frequenter excurrere, paulo ante lucem se in insidiis collocavit : ac animadverso Labastio Allobroge cum sua centuria egresso, tam diu in insidiis occultus subsistit, dum supra mille passus a præsidio Galli abessent : tum demum immisso equite a suis eos exclusit. Illi, quod in tali discrimine unum restare videbatur, in rusticam villam propinquam ingressi se maceria, sepibusque tueri conabantur. Scoti ex superiore Gallorum crudelitate irritati, suæ salutis immemores, & dum hostem læderent (etsi nulla præter lanceas equæstres haberent arma) prostratis quæcunque obstabant, intro irrupunt : ducem recusantem se dedere, & cum eo quinquaginta milites interimunt, cæteros Taodunum mittunt.

LI. Qui ad Desertum veluti in statione assidua erant, Cuprum convenere. Ex eis, & aliis, qui Glasvæ erant, electi, qui ad scribendum fœdus cum Anglis Bervicum mitterentur, cujus hæ præcipuæ (2) leges fuerunt, uti adversus peregrinos, si qui in Britanniam belli faciendi causa descenderent, utrique alteris auxilia mitterent, Scotis in Anglia, Anglis in Scotia militantibus Angli stipendium solveret. Præda de hoste capta Anglis, oppida, & arces statim antiquis dominis redderentur. Scoti obsides darent, qui durante matrimonio Regis Galli cum Regina Scota, atque eo dirempto unum annum in Anglia manerent. Hæc Bervici acta 27 die Februarii 1560. Illud Angli magnopere Scotos monuerunt, ne antequam amicorum auxilia venirent, prælio cum hoste decernerent, ac in summæ rei discrimen venirent. Magnopere enim proceres Anglorum metuebant, ne Scotorum præservida ingenia in errorem inemendabilem universam rem præcipitarent.

LI. Galli interea Desertum, ac Vemium depopulati inter se disceptare cœperunt, rectane ad hostem, an secundum litus ad Fanum Andree, atque inde Cuprum ducerent : posterior sententia placuit, quod propter ingentes nives viarum confusis vestigiis equites sine

(1) Son to sir James Kirkaldie theaforer, mentioned lib. 14. cap. 57. afterward captain of Edinburgh castle, and executed for holding of it against K. James 6th.

(2) The principal articles of the contract between the Scots and English made at Berwick 27. Feb. 1560 were these : that in case Britain were invaded by foreigners, both should send forces to aid the others. That the queen of England should pay the wages of the Scots army in England, and of the English serving in Scotland. That the spoil taken from the enemy should be delivered to the English, and the towns, forts, or strengths to their

antient masters. That the Scots should give pledges to remain in England during the marriage of the queen of Scotland with the French king, and one year after the dissolution of the said marriage. — Some of these articles are not in Knox's copy, nor in that of Cecil : but it appears from a minute from the council to the duke of Norfolk March 12. 1559-60, that for some matter of form, and more ample declaration of the minds of the contrahents of both parties, queen Elizabeth caused the same to be newly written, and enlarged, and meant to confirm the same with her great seal of England.

magno incommodo per mediterranea duci non possent. Igitur cum paulum secundum mare essent progressi, atque ad promontorium, quod Kincragium, hoc est, rupis caput, aut finem appellant, esset perventum, quidam conscendentes, unde in mare longissime prospectus erat, renunciarunt cum magna læticia octo majoris formæ naves conspici. In illis Galli universi pro certo, quod jam diu expectaverant, habentes, auxilia ad se adveli, eas ingenti, ut mos est, sonitu tormentorum æneorum consalutarunt, ac sese mutuo invitantes, aliique aliis congratulantes, eum diem ibi transigere cum summo gaudio statuunt. Nec ita multo post navicula una, & altera, ex adverso Lothianæ litore appulit. Ab eis (1) (ut qui inter transmittendum cum vectoribus navium externarum collocuti fuissent) rescitum est Anglicam eam classem esse. Præterea rumoribus ferri copias eorum terrestres non procul à Scotorum finibus abesse. Fit subita animorum mutatio : & immatura læticia in metum, & trepidationem est versa.

LIII. Statim sublatis signis, pars Kingornum, alii Fermelinodunum plurimis præ festinatione impransis retro properant. Metuebant enim ne præsidio, quod Lethæ reliquerant, extincto, ipsi ab hostibus undique circum fufis opprimerentur, antequam vires omnes in unum contrahere possent. Hæc toto itinere e Papanis, qui se frequentes eis conjungebant, plures quam ex hostibus exuebant bonis. Nam hostium fere opulentiores fortunarum suarum bonam partem in loca longinqua periculo subdlexerunt. Si qui vero sua non asportarant, præfecti Gallorum non modo præfenti successu elati, sed auxiliis etiam, quæ de die in diem è Gallia expectabantur, confisi se perpetuos illarum regionum dominos fore, villas opulentiores omni comæatuum genere abundantes in suam peculiarem prædam inspoliatas reservabant. Papani vero aut crebris honoratorum invitationibus amicitia specie exhauriebantur, aut clam a milite suppilabantur, aut in reditu cum magna comæatuum esset pœnuria, etiam non sine ludibrio palam spoliabantur, Gallis acerbè exprobrantibus eorum in præliis ignavam operam, & in amicorum inopia sublevanda avaritiam : quæ res quantum a perfidia abessent, ipsos judicare jubebant. Hæc superbia contumeliosa cum rapacitate conjuncta multorum animos a studio Gallicæ factionis avertit. Nec multo post (2) Fifani partim hostium metu, partim fociorum injuriis coacti ecclesiæ instauratæ nomina dederunt. Ac demum longinquæ regiones ab exteris populariter defecerunt : nec minus acres se ostenderunt in Gallorum tyrannide reprimenda, quam reliqui Scoti in sua religione asserenda.

LIV. Jam ver appetebat, & utraque pars festinabat sua in unum locum auxilia contrahere. Comes Martigius strenuus, & nobilis adolescens ad mille pedites, & paucos equites duabus navibus è Gallia advexit. Ipse cum milite statim descendit. Naves de nocte a Scotis fuerunt captæ. Eisdem fere diebus Marchio Elbevii Regentis frater, qui octo navibus pecuniam, & auxilia portabat, partim metu impulsus mari navibus Anglis pleno, partim tempestatis adversæ excusatione usus, unde solverat, revertexus est. Et nova classis Anglica ad priorem est missa, ac toto freto volitantes Ketham insulam obsessam tenebant, & Letham omnibus maritimis commoditatibus prohibebant. Interim libertatis vindicum, qui Fife præsidebant principes Perthum

(1) Nautis scil.

(2) Such as had not joined themselves

before, as the lairds of Weems, Balmuto, Balveery, Dury, (or Pury) Seafield.

profecti, & cum Huntilæo triduum ibi collocuti facile totam campæ cotiæ plagam, quæ ad septentriones versa est, sibi adjuaxerunt. Edicta paulo post proposita sunt, ut ad finem Martii frequentes adessent.

LV. Ad id tempus universi fere ecclesiæ instauratæ principes Limnuchum convenerunt : inde Hadinam profecti ad Calendas Apriles Anglis occurrerunt. Erant in Anglorum exercitu supra sex peditum, duo equitum millia. Proxima nocte ad Præstonum castra posuerunt. Eodem die Regens jam propius adnoto periculo, ut ab incertis belli casibus abesset, se cum paucis domesticis in arcem Edimburgensem recepit. Præerat arci Ioannes Areskinus vir & innocentis, & diligentis spectatæ. Ejus autem custodiam ex publici consilii decreto (ut jam antea demonstratum est) acceperat ea lege, ut eam nemini, nisi ejusdem consilii jussu redderet. Hanc cum Galli suis rationibus opportunam viderent, multa sæpe moliti sunt, ut ea dolo potirentur. Ille, etsi nec animum eorum erga se ignoraret, arcemque ita communisset, ut a vi, doloque esset securus, ac omnia sedulo caveret, Regentem tamen excludere tali tempore volebat. Id autem in ea recipienda diligenter providit, ut ipsam, & arcem in sua potestate semper haberet : nec proceres, qui liberandæ patriæ erant duces, etsi sæpe antea Regentis animum adversus causam, quam susceperant, obstinatum sensitissent, tamen præsentem occasionem prætermittendam censuerunt : si forte aut belli propius admoti metus, aut ex longinquis auxiliis spes incerta eam ad quietiora consilia inflecterent. Igitur collecti ad Dalkeithum factionis principes ita scripserunt.

LVI. "SÆPENUMERO antè per literas, nunciosque a te contendimus, ut milites Gallos, qui jam alterum annum infirmam plebeculam intolerabilibus malis premunt, ac populum universum in miserrimæ servitutis formidinem conjecerunt, tandem aliquando hinc amandares, nosque hoc metu liberares. Verum cum justis precibus apud te nil promoveremus, coacti fuimus apud Reginam Anglorum & regni snibus maxime propinquam conditionem nostram deplorare, & auxilium implorare ad peregrinos servitutem nobis intentantes armis (si aliter nequeamus) expellendos. Illa vero quanquam nostris calamitatibus permota causam nostram susceperit, tamen ut erga Reginæ nostræ matrem nostro fungeremur officio, & a Christiano sanguine fundendo, quoad fieri possêt, abstineremus, & vim armatam tum denique experiremur, cum aliter jus nostrum obtinere nequiremus. Adhuc nostræ modestiæ esse putavimus te iterum rogare, ut Gallicas copias cum præfectis, & ducibus quamprimum hinc emigrare jubeas. Id autem ut commodius confici possit, Regina Anglorum non modo tutum, ut sit iter per suum regnum præstabit, sed & classe sua in Galliam transportandos curabit. Quæ conditio si rejiciatur, nos Deum, & homines testamur, nulla nostra malitia, aut odio ad arma itum, sed invidios, & mera necessitate coactos extrema experiri remedia, ne statum publicum, nos ipsos, fortunamque nostras, & posteritatem omnem in ultimas calamitates præcipitaremus. Neque tamen, quanquam gravissima patiamur, & graviora instent, ullum periculum nos coget ab officio erga Reginam nostram discedere, aut Regi marito ejus ulla in re, quæ non ad vetustæ libertatis interitum, aut ad nostrum, posterorumque nostrorum exitium pertinebit, resistere. Te autem princeps benignissima, iterum, atque iterum rogamus, ut expensa nostræ postulationis æquitate, & quæ ex bello sequi possint malis, & quam huic

tuæ filiæ regno gravissimè (1) affectæ necessaria sit quies, justis precibus te non gravatim accommodes. Id si feceris, & jucundam tuæ moderationis memoriam apud omnes nationes relinques : & maximæ partis Christianorum consules tranquillitati. Vale, Dalkethi 4. die Aprilis 1560."

LVII. Sexto Aprilis die, cum Angli secundum mare appropinquarent, Galli circiter mille, & trecenti Letha egressi collem, ubi planities definit, modice assurgentem occuparunt, quòd ibi Anglos castrameturos existimarent. De loco aut capiende, aut retinendo supra quinque horas acerrime dimicatum est, non paucis utrinque cadentibus : tandem Scotis equitibus magno impetu in densissimam Gallorum aciem irruentibus, trepida fuga in oppidum fuerunt compulsi. Id modo, quòd minus omnes a suis exclusi perirent, obtitisse visum est : quòd Angli equites paulo tardius, quam convenerat, erant emissi. Tentata post hæc frustra sunt colloquia Anglis inducias aspernantibus, & per excursions levias, nec tamen incruenta certamina miscentibus, quæ commemorare non est operæ precium.

LVIII. Ad undecimum Calendas Maias Ioannes Monlucius Valentia Allobrogum Episcopus primum in castra Anglorum, inde in arcem Edinburgensem ad Regentem est deductus. Cum ea biduum collocutus rediit ad Scotorum proceres : nec tum ratio concordia cum eis iniri potuit : quòd Scoti in eo constanter perstarent, ut peregrinus miles domum remearet. Post hæc Angli cum ob intervallum, quòd castra dirimebat ab oppido globorum impetus evanesceret, ac ictus prope invalidi conciderent, castra trans Letham fluvium propius oppidum locant, unde certior è propinquo nocendi esset facultas, & cum hoste frequentius comminus congredierentur. Prædie Calendas Maias, circiter duas horas ante solis occasum ignis fortuitus partem oppidi corripuit, ac violentia ventorum adjutus ad proximamque lucem in tecta sæviit, lateque stragem dedit : ac partem horreorum publicorum amplexus nonnihil commeatus absumpsit. Nec in hoc tumultu Angli sibi desuerunt : nam & majoribus machinis in eam partem obversis vulgus ab incendio restinguendo prohibebant, & fossas ingressi altitudinem murorum aliquot in locis sunt dimensi : & nisi Galli initio tumultus insidias veriti frequentes in muros conscendissent : ac, ne quid in tali trepidatione acciperetur cladis, providissent, ea dies bello finem allatura videbatur. Ad 4. Nonas Maii Angli in molas aquarias, quæ juxta oppidum erant, ignem iniecerunt. Alteram ante lucem, postridie alteram absumperunt, incendio frustra Gallis opem ferre conantibus. Nonis Maii, cum obsidentes scalis undique adnotis aditum tentassent, ob scalarum brevitatem cum multis vulneribus repulsi fuerunt, centum sexaginta suorum amissis. Proximum triduum cum summo labore, & periculo Galli muris reficiendis dederunt, Anglis in eos assidue, sicubi frequentes vidissent, jaculantibus.

LIX. Hoc successu, Papani immo dice elati jam sibi discedentibus Anglis, & obsidione soluta, finem belli promittebant. Verum Angli, & Scoti nihil ob hanc offensionem animo demissiores, alteri alteros ad constantiam sunt hortati : & Angli se expectaturos pollicebantur, donec ex aula de voluntate suæ Reginae certiores fierent. Sed interim Ducis Norfolciæ literæ vehementer omnium animos confirmarunt. Scripsit enim ad Graium, qui in castris summum habebat imperium :

(1) Cr. affecto.

ac jussit obsidionem continuare : militem autem ei non desaturum, quoad in sua provincia esset, qui arma ferre posset, (ea autem latissimis finibus inter Tuedam, & Trentam patebat) ac si responderet, se in castra venturum promittebat. Idque ut certius confirmaret, suum tentorium eo missum in castris tendi jussit, ac intra paucos dies duomillia militum subsidio misit. Atque ita omni memoria damni accepti ex animis expulsa, cum summa alacritate bellum velut renovatur : & quanquam creberrimis excursionibus confingeretur, nulla fere ex eo tempore Gallis fuit secunda.

LX. Interea Regina Anglorum Gulielmum Cecilium hominem doctum, & prudentem, & cujus consilio tum maxime res Anglica innitebatur, & Nicolaum Vottonum Decanum Eboracensem, qui de pace agerent, in Scotiam misit. Hi jussi cum Randano, & (1) Monlucio Gallis de pacis legibus consilia conferre. Reges enim Gallorum non credebant e sua esse dignitate in æquam disceptationem cum civibus suis venire. Hujus colloquii fama in causa fuit, ut controversiis veluti jam transactis conventus in mensem Julium indiceretur.

LXI. Regina vidua interea in arce Edimburgensi quarto Idus Junias decessit morbo simul, & mœrore confecta. Mors ejus varie mentes hominum affecit. Nam & apud quosdam eorum, quibuscum armis contendit, non mediocre sui desiderium reliquit. Erat enim singulari ingenio prædita, & animo ad æquitatem admodum propenso : gentesque ferocissimas, & extremos insularum cultores virtute, & consilio pacaverat. Sunt, qui nullum ei futurum cum Scotis bellum crederent, si suo ei ingenio uti licuisset. Ita enim se moribus eorum accommodabat, ut omnia sine vi facile confectura videretur. Etsi enim nomen imperii penes eam esset, neque virtutes loco tam sublimi dignæ abessent, tamen precario tantam dominari videbatur : ut cui de summis rebus responsa, velut oracula erant e Gallis expectanda. Gufiani enim, quorum tum immedica in aula Gallica erat potentia, Scotos peculiare suæ familiæ regnum destinabant : auctoresque forori erant, ut in causa Papantæ religionis asserenda asperior esset, quam aut ipsius natura, aut illa tempora ferre poterant : quod ipsa frequenter non cœlabat. Assirmabat enim si sui arbitrii res esset, non se desperare, conditionibus non iniquissimis dissidia componi posse.

LXII. Erant, qui hæc eam populariter magis jactare, quam ex animi sententia existimarent dicere : neque solum illa eò pertinere crederent, ut culpam, vel invidiam rerum secus gestarum a se averteret : sed ut prætextu consilii petendi moras interponeret, dum peregrina accerferet auxilia : & Scotorum impetus vehementes cedendo contunderet, & tractu temporis eorum iram languescere sineret : simul quod putaret eorum cœtus voluntarios semel, atque iterum solutos non facile rursus in una castra posse cogi : quippe qui hominum essent sine stipendio, sine certo imperio militantium. Hujus autem simulationis in Regina certissimum fuisse indicium, in promissis inconstantiam, ut quæ non ex præscriptis conditionibus induciarum finem expectaret, sed qualicunque emolumenti specie oblata bellum ex sua unius libi-

(1) In the first draught of the articles between the bishop of Valence and M. Randan commissioners from the king and queen of France, which were not so favourable to Scotland as the final treaty in 1560. The said commissioners consent,

that neither the king nor queen shall ordain war or peace in Scotland, without the counsel and advice of the three estates, according to the custom of the country and of their predecessors. Cecil's state papers, page 331.

dine resumeret. Nec desunt, qui omnium quæ avare, aut crudeliter facta sunt, quæ fraude, aut calumnia attentata sunt, culpam in eos referant, quorum consilio in rebus gerendis utebatur. Erant enim ab initio, cum eum, quem tenuerat magistratum suscepit, Galli consultores adjuncti: Regis Gallorum legatus Ofellius homo celeris, & vehementis iræ, cætera vir bonus, & pacis, bellique artibus juxta eruditus: quique ad juris æquitatem potius quam ad Gufianorum libidinem sua consilia dirigeret. Additus ei fuerat Rubius quidam caudicus Parisiensis ad juris controversias, sicubi opus esset, disceptandas. Is cum in administratione publica, omnia ad mores, & leges Gallicas, tanquam ea demum recta esset reipublicæ regendæ ratio, quam poterat proxime, conformare vellet, suspensionem rerum novandarum in se transfudit: & communis fortasse cum aliis criminis invidia prope solus flagrabat. Atque hi nihil immedicabile peccabant.

LXIII. Sub finem belli tres distincti suis limitibus duces militarem rem tractabant: e (1) familia Luxemburgica Comes Martigius, qui & Dux postea Stamparum fuit: & Labrossius equestri loco natus, sed qui magnum in re militari usum habebat. Tertius iis additus erat Ambianensis Episcopus aliquot Sorbonicis doctoribus comitatus, quasi verbis, non armis de dominatione cernendum esset. Horum trium omnia consilia ad apertam tyrannidem spectabant. Martigius auctor erat, ut in omnia loca Lethæ vicina ferro, & igne sæviretur: ut soli vastitas, & rerum necessariarum pœnuria Scotos ab obsidione prohiberet. Sed ex eo consilio pacatis hominibus, & alioqui pauperibus, & majore ex parte Papanis exitium parabatur: & nullum ad obfesso redundabat emolumentum. Commeatus enim aperto mari abunde ex omnibus Angliæ, Scotiæque locis maritimis in castra obsidentium subvehi poterant. Clades autem ex vastatione agrorum non minus ad Papanos, quam ad religionis veræ cultores pertinebat. Labrossius censebat omnem sine discrimine Scotorum nobilitatem esse extinguendam. In eorum autem prædiis mille Cataphractus equites Gallos collocari posse: reliquam multitudinem fervorum loco habendam. Id consilium literis ejus ad Gallum interceptis, divulgatum mirum quantum Gallorum odium jam aliis de causis natum auxit. Ambianus autem Episcopus non modo Romanæ causæ minus æquos, sed etiam Gallorum partibus minus quam ipse censebat æquos addictos indicta causa agere, rapere, trucidare jubebat: Galloque milites graviter increpabat, quod sui Regis inimicos palam omnium oculis impune se ostentare paterentur. Unum etiam nominatim designabat Gulielmum Mætellanum juvenem nobilem, & eruditum, quem quia Sorbonici rationibus refellere non poterant, ferro Episcopus tollere destinabat: ejusque Gallis militibus vitam exprobrabat, & mortem commendabat. Id ille cum rescisset, captato tempore se a Gallis subduxit, & in Scotorum castra venit.

(1) The duke of Luxemburgh's house.

RERUM SCOTICARUM

HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER DECIMUS SEPTIMUS.

I. **P**AUCIS post mortem Regentis diebus, induciis in breve tempus factis, ad audiendos legatos, qui ut de concordia agerent, è Gallia, & Anglia advennerant, ex utraque gente primores congressi sunt. Hi quo minus quicquam conficere potuerint, obstitit maxime concordiae, quod Galli, qui superiore hieme magnam è locis vicinis prædam comportaverant, discedere, nisi salvis impedimentis, recusarent. Id cum obtineri non posset, eruptiones rursus inuito quam antea ferocius factæ sunt: sed Francis minus secundæ. Tandem cum omnes belli tæderet, nec amplius pacis cupiditas dissimulari posset, iterum ad colloquia legati utrinque convenerunt. Quæ animos maxime ad studium pacis inflecterent, hæc erant. Galli omni spe auxilii præcisa commeatibus indies arctioribus, ac non diu suffecturis, propè in extremam desperationem erant coniecti: & Angli diuturna obsidione fessi nihilominus, quam Galli inopes omnium rerum finem belli cupiebant. Scoti etiam, ut qui sine stipendiis militabant, ideoque difficiliter in castris contineri poterant, libenter concordiae mentionem audiebant. Ita maximo tandem omnium consensu octavo die Julii, anno ab humani generis redemptione 1560, pax est promulgata his fere legibus, “ ut Galli intra vicesimum diem salvis impedimentis enavigarent: & cum in præsentia navium illis copia ad tantam multitudinem transportandam non suppeteret, ut naves ab Anglia mutuo acciperent, relictis interim obsidibus usque ad classis reditum: ut Letha Scotis reddita, ejus muri diruerentur: ut munitiones nuper a Gallis ad Dumbarum ædificatæ complanarentur: ut his (ubi conventum erat) peractis, Angli statim copias reducerent: ut Mariæ Scotorum Regina consentiente Francisco marito, lege lata sanciret oblivionem omnium, quæ per Scotorum proceres gesta, aut attentata fuerant a decimo die Martii 1559. usque ad Calendas Augusti, 1560. eaque sanctio in proximo publico Scotorum conventu (qui in mentem Augustum dilatus erat) approbaretur: eique conventui habendo Francisci, & Mariæ Regum consensus accederet: Ketham insulam, & Dumbarum arcem sexaginta Galli custodirent, ne Regina totius regni possessione dejecta videretur.”

II. Post hunc externi militis discessum usque ad Regine reditum summa fuit ab armis tranquillitas. Conventus ordinum Edimburgi cœpit haberi: in quo de religione sincera promovenda potissimum est actum. Ea decreta in Galliam sunt missa, ut Regina ei subscriberet:

magis ut ejus animum nudarent, quam quòd quicquam impetrare sperarent. Missi in Angliam legati, qui ob auxilium tempore tam necessario latum gratias agerent. Nec multo post in aulam Gallicam venit Iacobus Sandelandius Rhodiensis collegii eques, & à factionum discordiis adhuc liber, qui ante acta purgando motus animorum ex bello residuos leniret: & omnes stabiliendæ concordix rationes tentaret: sed in tempora longe turbulentissima ejus adventus incidit. Nam Gufianorum in manu tum res Gallica erat: qui postquam se animadverterunt blandiciis, & minis parum proficere, vi, & armis adversam factionem opprimere conabantur: & in quos sectæ diversæ crimen competere non poterat, eos proditi regni fecerunt reos. Iam (1) Rex Navarræ perpetuæ custodiæ erat damnatus: & frater ejus princeps Condæus morti addictus. Annas Momorantius, duoque fororis ejus filii Gaspar, et Franciscus Collinii, & propinquus eorum Carnutum Vicedominus cædi destinabantur. Præter eos supra decem millia reorum in tabulas erant relata. Ad hæc omne terroris genus oculis, & animis offundebatur. Urbs Aurelia plena peditum. In agris equitum præsidia passim collocata. Omnes viæ publicæ stationibus eorum intellæ: judicia exercebantur per paucos in aula de hominum honestissimorum vita, fortunis, & fama. Omnes sacrarum ædium, omnes per murorum ambitum turres oclusis luminibus, ostiisque adversus vim firmatis in usum carcerum erant præparatæ. Rerum capitalium judices e toto regno convocati. Ratio suppliciorum sumendorum ita erat constituta, ut simul ac Ligeris glacie soluta navigabilis esset, Rex Chinonem ad ostium Viennæ fluminis in agro (2) Pictorum secederet. Gufii cum paucis ex præscripto consilii aulici (cujus ipsi principes essent) pœnas exigerent.

III. Inter hæc Sandelandius in aulam venit, non tam præteritorum veniam precabundus humiliter, quam ad cives suos tumultuum causis in Gallos rejectis purgandos. Gufiani in eum asperrime coorti increpabant, quòd homo (3) sacræ militiæ addictus mandata rebellium pro hæresi illa execrabili, quam tum maximus omnium gentium consensus in (4) concilio Tridentino damnaret, perferenda suscepisset. Plærique etiam non jam stultitiam, sed insaniam Scotorum mirari, qui pauci, & inter se discordes, atque bellico apparatu, sed maxime pecunia destituti Regem tam potentem, & ab hoste externo quietum ultro lacerarent.

IV. Inter hos indignantium fremitus, & minas Rex in morbum repente incidit. Legatus sine responso dimissus est. (5) Nuncius au-

(1) The kingdom of Navarre, situate in the hill countries betwixt France and Spain (by the authority of the pope) had been violently taken by Ferdinand the catholick king of Spain from John d'Albret: his son Henry by Margaret Valois sister of Francis I. had a daughter and heir, Joan d'Albret, who married Anthony of Bourbon a prince of the blood royal of France, who by her obtained the title of the kingdom of Navarre, and left it to his son Henry IV. king of France, father to Lewis XIII.

(2) Cra. Pictonum, Poictou.

(3) The knights of Rhodes were es-

teemed as kirkmen and did not marry: they were instituted first for defence of Jerusalem and the holy grave from the Saracens, thereafter for keeping the isle of Rhodes from the Turks, and since the loss of Rhodes they keep the isle of Malta. They were first called knights of St. John of Jerusalem, secondly knights of Rhodes and thirdly knights of Malta.

(4) The council of Trent holden at this time by the pope and his adherents for rooting out the Protestant religion.

(5) The news of the king's death, which happened on or about the 5th of December, at Orleans, where the

tem eum de morte Regis Lutecie ad Nonas Decembres deprehendit. Inde meliore in reliquum spe domum properat. Fama de morte Regis divulgata, tam Scotorum animos periculorum imminentium cura suspensos erexit, quam universam Galliam factionibus, & seditionum domesticarum veneno implevit. Iacobus Reginae frater Scotia jam per mortem Francisci omnino a Gallorum dominatu libera, quanta potuit celeritate ad Reginam contendit: quæ marito vidua in Lotharingiam cum avunculis concesserat: sive secretum suo dolori quærens, sive muliebri æmulatione, ut a focu procul abesset: quæ (1) focordia Antonii Borbonii Regis Navarrae freta totam Regni administrationem paulatim in se derivabat. Ibi Iacobus ejus frater, rebus in Scotia pro tempore pacatis eam convenit, ac multis sermonibus ultro, citroque habitis, Regina ostendit sibi in animo esse in Scotiam proficisci: diemque præsinivit, ad quem se expectari vellet, avunculis etiam in eam partem pronioribus. Magna enim ante Iacobi adventum ea de re deliberatio fuerat: "plærisque causantibus itineris difficultatem, præsertim Regina Anglorum non satis æqua. Deinde ad homines barbaros, & natura seditiosos eam proficisci, qui nec virorum imperiis satis obedienter parent. Exempla ante oculos eam habere recentia patris, matrisque: quos cum palam opprimere vel non auderent, vel non possent, variis artibus ad desperationem adegerint: apud quos assidue vel de honore, vel de vita periculum esset subeundum." Contra differebatur a peritis rerum Scotticarum, "sæpius Regum, quam civium culpa seditiones illic ortas, dum regnum, quod ab extremis usque temporibus semper fuerat legitimum, ad infinitam, & liberam legum potestatem reducere conarentur: eamque, quam gens bellicosa magis quam opulenta tolerare non posset. Reges autem omnes, qui jus populi imminuere non tentassent, non solum ab inimicis, & populi tumultibus fuisse tutos, sed in summa civium charitate ab hostibus fuisse invictos, & apud exteros illustres regnasse. Potentissimam, ac fere solam in præsentia pacandarum rerum esse rationem, ne quid in statu religionis receptæ mutaretur."

V. Hæc palam utrinque jactabantur: sed apud propinquos alia potentiores erant causæ. Avunculi, qui rebus in Gallia turbatis magis magnas, quam honestas spes alebant, Reginam absentem arbitrabantur magis in sua potestate futuram, quam si in Gallia maneret: ejusque matrimonii spe vicinis Regibus ostentata, se multorum amicitias complexuros, & opera usuros. Interea è suæ factionis hominibus aliquem rebus administrandis in Scotia præfuturum. Accedebat ad hæc Reginae voluntas, cui omnino decretum erat redire ad suos: marito enim rebus humanis defuncto, focu (quæ res moderabatur) alieniore viliores se videbat in regia futuram. Et quanquam non adeo diu regno assueverat, moleste ferebat mulier adolescens ætate florens, & animo elato se in ordinem redigi. Quamlibet enim in imperio malebat fortunam, quam alioqui opulentissimam. Nec certe

French court was then kept, and from which the Scots ambassadour had a little before been dismissed, overtook him at Paris. Our author would never mark the time of sir James Sandeland's arrival at Paris preferably to the time of Francis 2d's death, an event that was attended with such remarkable consequen-

ces, particularly with regard to Scotland.

(1) For next to her children, he was heir apparent to the crown of France, and as first prince of the blood, ought to have had the government of the kingdom during the young years of Charles 9. who succeeded his brother Francis 2.

admodum honorificam spectare poterat, Guſianorum potentia ab adverſis partibus prime impetu labefaſtata. Nec minimum ad hæc momentum addiderunt Iacobi fratris adhortationes, & pollicitationes omnia eam domi pacata (1) reperturam : præſertim cum is eſſet, cujus fidei ſe maxime tuto poſſet committere, natura frater, & qui ab adoleſcentia magnis rebus ſumma fortitudine, & felicitate geſtis apud omnes gloriam, & auctoritatem comparafſet.

VI. Regina his rebus intenta Noalius Senator Burdegalenſis, qui e Gallia miſſus paulo poſt finem publici conventus in Scotiam venerat, rejeſtus eſt in proximum conſilium, quod de publico ſtatu ordinando ad 12. Calendas Junias indictum fuerat. Sed cum ne tum quidem proceres (qui ad diem frequentes convenerant) ſederent, quòd adhuc de Regina voluntate erant incerti : interim Iacobus Stuartus e Gallia reverſus a Regina diploma attulit, quo conventus habendi, ac ſtatuendi de rebus in publicum utilibus jus eis faciebat. Tum demum legatus Gallus eſt auditus. Legationis capita hæc erant, “ ut vetus cum Gallis fœdus renovaretur. Novum cum Anglis ſolveretur. Sacerdotes unde erant dejeſti, ut bonis redditis reſtituerentur.” Ad hæc reſponſum, “ quod ad fœdus Gallicum attinet, ſe nulla in re ejus violati ſibi conſcios eſſe : contra multipliciter a Gallis fuiſſe neglectum : maxime vero nuper in oppugnanda publica libertate, cum populum antea amicum, nullius ſcleris compertum in miſerrimam ſervitutem redigere attentarent. Fœdus vero cum Anglis ſolvere ſe non poſſe, niſi omnium ingratiſſimi velint haberi : & beneficium maximum graviffimo maleficio compenſare, & adverſus liberatorum ſuorum ſalutem conjurare. Demum quòd ſacerdotum reſtitutionem petat, quos ille ſacerdotes appellat, eorum ſe neque munus ullum, nec uſum in eccleſia agnoſcere.” In eodem illo concilio factum eſt decretum de omnibus monachorum cœnobiis demoliendis : ac ſtatim in omnes partes ſunt dimiſſi, qui imperata perficerent.

VII. Rebus (uti dictum eſt) in Gallia ad profeſſionem comparatis, Regina amicis intimis, penes quos ſumma conciliorum erat, viſum eſt, ut de religione in præſentia res in totum diſſimularetur : quanquam non deerant, qui impotentibus conciliis ad cædem eam armarent. In primis Durius Abbas Fermelinoduni, & Ioannes Sinclarus nuper Brechinenſis designatus Epifcopus. Ad ea autem conſilia ipſa & natura, & propinquorum impulſu adeo erat prona, ut ab invita aliquando erumperent minæ, quæ exceptæ in aula ad populum perferebantur. Palam etiam inter familiares jaſtitabat, ſe propinquæ tuæ Mariæ Regina Anglorum exemplum imitaturam. Igitur ſumma conſiliorum eò tendebat, ut ſuæ factionis homines in præſentia ſpe aſeret : adverſarum partium ſectatores paulatim deprimeret : deinde confirmatis

(1) After the death of her mother and of Francis 2d, Mary reſolved to return to Scotland, and to carry thither a good and powerful army, by the advice of her uncles ; of which Elizabeth gave immediate notice to James Stewart her baſtard brother, who, upon his arrival in France, propoſed ſeveral reaſons for preventing the levying of that army ; alledging, that there were means of appeaſing the ſmall trouble that there was in Scotland without entering into any expence ; that at

the firſt ſight of her majeſty, the diſorder that remained in her kingdom would evaniſh, juſt as does a ſmall morning miſt at the approach of the ſun : that her bare word would bring the moſt refractory and diſobedient to reaſon : that to make ſo great warlike preparations, was a work of needleſs expence : that he would pawn his honour and his life, that her majeſty ſhould meet with no reſiſtance or contradiction in Scotland. Blackwood's martyrre de Marie, pag. 45, 6.

jam viribus in tempore animum exprimeret. Id autem non adeo difficile videbatur concilio Tridentino non ita pridem inchoato, specie quidem ad restituendos collapsos ecclesiæ mores: revera ad Evangelii professores eliminandos, quod postea ex concilii secretioris decreto est declaratum. Ad hæc avunculi Reginam vehementer animabant, vires Papanæ factionis demonstrando, cui dux ex concilii decreto futurus esset Franciscus fratrum Gufianorum n. tu maximus: interea Carolus Cardinalis inter tot publicas curas sui non oblitus consulebat Reginæ, ut supellestem, mundanæque muliebrem magni precii Regina velut in alium orbem transitura apud se deponeret, donec de sui itineris eventu certius cognosceret. Illa facile intellecta fraude, ut quæ hominis ingenium probe noisset, respondit, cum se periculo committeret, non videre, cur mundo magis quam sibi caveret.

VIII. His ita decretis, mittitur in Angliam ad Reginæ voluntatem explorandam Osellus. Is honorifice ab Anglia receptus, ac statim in Galliam remissus refert Reginæ Scotorum, "si per Angliam transire vellet, nullum eam officium, quod vel a propinquis, vel ab amicis expectari deberet, desideraturam: seque maximi beneficii loco id habituram. Sin declinaret suum congressum, contumeliæ loco accepturam." Præterea classem satis amplam ornaverat Anglia specie piratas persequendi. Id alii interpretabantur factum ad Reginam Scotorum excipiendam, si se invita transire conaretur. Unam autem illi navem, in qua navigabat Comes Eglentonii, Londinum pertraxerunt, ac brevi liberam dimiserunt. Sed qualecunque fuerit in classe paranda consilium, fortuna, si quid intentabatur periculi, discussit. Nam triremibus Gallicis, in altum evestis caligo per aliquot dies est secuta, donec in Scotiam ad duodecimum Calendas Septembres applicuerunt.

IX. Fama de Reginæ adventu passim divulgata, quicquid erat nobilitatis ex omnibus regni partibus passim occurrit: partim velut ad spectaculum publicum, partim ut reditum gratularentur. Convenerant & nonnulli, ut officia sua erga absentem commemorarent, gratiamque ejus statim occuparent, aut inimicorum calumnias prævenirerent. Non pauci, ut ex initio novi regni auspiciam de rebus futuris captarent. In his tam variis animorum motibus omnes ex æquo suam Reginam videre cupiebant, post tam varios fortunæ utriusque eventus, velut ex insperato sibi oblatam: ut quæ inter sævissimas bellorum tempestates patre intra sextum quam nata erat diem orba, matris quidem lætissimæ fœminæ summa diligentia educata: sed inter domesticas seditiones, & externa bella eorum, qui plus possent prædæ relicta, & antequam sensum habere malorum posset, omnibus fortunæ sævientis exposita periculis: & patria relicta, velut in exilium relegata, inter hostium arma, & fluctuum violentiam ægre servata. Ibi quidem fortuna paululum blandiente matrimonio quidem illustri aucta: sed velut ostentato magis, quam exhibito gaudio extinctis matre, viroque, in luctum, & orbitatem rejecta, novo, quod acceperat, regno amisso, veterere prope incerto. Commendabatur etiam præter discriminum varietatem, excellentis formæ bonitate, & maturescentis ævi vigore, & ingenii elegantia: quam vel auxerat, vel certe fallis virtutum coloribus gratiorem fecerat aulica educatio, minime quidem illa sincera, sed ad honesti quandam similitudinem adumbrata: & quæ naturæ bonitatem studio, & placenæ cura deteriorem faceret: & virtutum semina delinimentis voluptatum retunderet, quominus ad maturos fructus per-

pervenirent. Hæc ut in vulgus grata erant, ita perspicaciores minime fallebant. Sed mollis adhuc, & flexibilis ætas rerum usu putabatur facile corrigi posse.

X. Incidit inter has gratulationes levis quidem offensio, sed quæ altius in utriusque factionis animos penetravit. Nam cum Regina ita cum nobilitate convenisset, ut in statu receptæ religionis nihil immutaretur: ipsi tantum, suæque familiæ una permetteretur missa, eaque privata. Ad eam adornandam dum apparatus per aulam in sacellum ferretur, quidam e turba cereos arreptos confregit, ac nisi interventu modestiorum conatus ille fuisset discussus, reliquus omnis apparatus fuisset disiectus. Ea res varie in vulgus accepta, quibusdam id facinus ut nimis audax culpantibus, aliis patientiam hominum tentari, quid ferre posset interpretantibus: quibusdam censentibus, atque etiam clamantibus, ut pœna, quæ in sacris literis adversus (1) idolatras est sancita, sacerdos plecteretur. Sed hic statim in ipso ortu motus per Jacobum Reginae fratrem est compositus, Georgio Gordonio vehementer, sed clam indignante. Is enim in omnes turbandarum rerum occasiones intentus, hic locum gratiæ patere arbitratus Reginae avunculis (qui aderant) conventis pollicitus est, quicquid ultra Caledonios est regionum ad veteres ceremonias reducturum. Id illi eum suspectum haberent, ut qui de hominis ingenio multa aliunde audissent, veriti ne sine ullo effectu tempestatem novam excitarent, ad Jacobum Reginae fratrem rem detulerunt.

XI. Quod reliquum fuit ejus anni dimissis honorifice Gallis, qui Reginae officii gratia comitati fuerant ludis, & conviviis transactum. Unus ex avunculis Elbevii Marchio est retentus. Inter hæc Gulielmus Mætellanus junior legatus in Angliam missus Reginae ejus gentis (uti mos est) officiose salutavit, suæque animum erga eam, studiumque pacis, & concordiae servandæ demonstravit. Tum literas procerum Scotorum ei porrexit. In iis inerat superiorum officiorum benigna commemoratio, benevolentiaeque plena. Ab Anglia autem magnopere petebant, “ ut erga suam Reginae amice, & humaniter, & publice, & privatim se gereret: ut officiis provocata non modo in amicitia inita perseveraret, sed arctioribus si fieri posset, vinculis eam indies conduceret: se pro sua voluntate, & studio inter vicina regna perpetuandæ concordiae nullam occasionem prætermitturos. Unam, & certissimam esse rationem, quæ omnium dissidiorum veterum oblivionem afferret, & fontem discordiarum in posterum exhauriret, si Regina Anglorum decreto publico universi populi statueret, ac ipsa sua auctoritate confirmaret, secundum se, suosque (si quos gigneret) liberos hæredem Anglici regni jure esse Reginae Scotorum. Id decretum cur æquum esset, & ex usu universæ Britanniae cum legatus pluribus argumentis disseruisset, adjecit, neminem in eo perficendo diligentia, & studio ipsam, ut quæ genere maxime esset propinqua, præcedere debere: eamque benevolentiae, & officii declarationem ab ea Scotam sperare.”

XII. Ad hæc Anglia: “ aliam expectabam,” inquit, “ a Regina vestra legationem. Miror enim ei e memoria excidisse, quid ante suum e Francia discessum post longam flagitationem tandem promiserit: ut videlicet fœdus Lethæ transactum ratum haberet, & confirmaret. Quæ de re certum mihi responsum erat pollicita, ubi primum ad suos redisset. Jam satis mihi verba dari sum passa. Jam certe tempestivum erat (siquidem suæ dignitatis rationem habuisset) ut orationi tam benevolæ facta responderent.”

XIII. Ad

(1) Gen. idololatrias.

XIII. Ad hæc ille, “ se a Regina paucissimis post adventum diebus in hanc legationem missum, antequam ullam adhuc publicorum negotiorum partem attigisset : in eo tantum fuisse occupatam, ut proceres plærosque omnes de facie adhuc ignotos, ac tum primum salutatum advenientes reciperet : maxime autem omnium, ut ad aliquam certam formam statum religionis reduceret : qua in re quantum esset difficultatis, & molestiæ ipsa non ignoraret. Ex iis facile tua maiestas potest intelligere, potuisse nullum ante meum discessum Regine Scotorum tempus vacuum fuisse. Nec homines affuisse idoneos, quos in consilium de rebus tam arduis advocaret : præsertim cum, qui extremas regni oras in septentriones obversas habitent, nondum ante meum ab aula discessu affuissent : præter quorum sententiam res tanti in publicum momenti conscribi nec debeant, nec possint.” Tum illa commotior. “Et quid,” inquit, “Reginæ hic erat opus consultatione, id ut effectum redderet, ad quod efficiendum, & chirographo, & sigillo se astrinxerat. Ego,” inquit ille, “quid respondeam ad hæc, in præsentia non habeo : ut de quibus nec mandata ulla acceperim, nec Regina nostra expectabat, ut a me nunc ratio posceretur. Illud autem ipsa facile apud te potes expendere, quam iustas ipsa nunc moræ causas habeat.”

XIV. Post nonnihil verborum super his rebus ultro, citroque jactatum Regina ad gravissimum totius negotii caput reversa, “hoc,” inquit, “in primis notavi, quod & in oratione nomine Reginæ vestræ declarasti, & in mandatis procerum explicandis posuisti. Commemorasti enim ex Anglorum Regum sanguine eam oriundam, meque naturali illo vinculo ut proximam genere ad eam diligendam confringi : quam rem ego inficari nec volo, nec possum : orbi etiam universo perspicue ostendi, me in omnibus meis actionibus adversus ejus salutem, aut regni tranquillitatem nihil attentasse : & qui intimos meos sensus, & cogitationes norunt, multi sunt conscii me ne tum quidem cum justissimas offensionum causas illa mihi præbuisset, meis insignibus usurpandis, titulumque regni mei vendicando, nunquam tamen in animum inducere potuisse, quin hæc odiorum semina ab aliis potius, quam ab ea exorta crederem. Utcunque tamen hæc habent, meum opinor mihi viventi sceptrum non eripiet : neque liberis (si qui ex me nascentur) erit impedimento, quo minus in meum locum succedent. Si quid autem interea humanitus acciderit, nunquam tamen illud comperiet, quicquam a me factum fuisse, quod jus, quod illa sibi in regnum Angliæ esse asseveret, aliqua ex parte lædat, & imminuat. Illud autem jus quale esset, nunquam diligentius mihi expendendum existimavi. Nec ea de re unquam disquirere altius est animus : eamque quorum interest, quæstionem judiciis disceptandam relinquo. Vestræ autem Reginæ causa siquidem iusta est, illud a me pro certo expectare potest, me nulla in re ei nocituram : ac Deum præsentem nostri sermonis arbitrum testor, me neminem secundum meipsam nosse, quem illi præferam, aut si res in controversiam veniat, eam possit excludere. Tu qui competant nosti, inquit. Quibus tandem opibus, aut qua virium fiducia misellæ illæ tantam rem attentabunt ? Deinde non longo sermone de illis interjecto, tandem is finis fuit, ut rem gravem, & magni ponderis esse diceret : ac nunc primum serium de ea sermonem se habuisse. Itaque longiore ad eam expediendam spatio esse opus.” Post paucos deinde dies accersito rursus legato, “ se mirari vehementer ait, quid procerum in ipso statim Reginæ adventu sibi

sibi velit postulatio : præsertim cum scirent superioris offensæ causas nondum esse sublatas. Quid autem postulant ? ut ego videlicet tam gravi affecta injuria absque ulla satisfactione ei in re tanta gratificer ? Hæc autem oratio quantum a minis abest ? istac si pergant, illud velim cogitent, nec mihi domi vires, nec foris amicos defuturos magis quam illis, qui meum jus tueantur."

XV. Ad hæc ille respondit, " se ab initio dilucide ostendisse, proceres ut hunc ad concordiam publicam aditum patefacerent, partim inductos officio, quòd Reginae suæ, & securitati tuendæ, & dignitati amplificandæ prospicere debeant : partim studio pacis publicæ armandæ, & conciliandæ amicitiae. Tecum autem ut hæc apertius, quam cum ullo alio principe agerent, effecit non solum egregia tua erga illos voluntas experiundo perspecta : sed etiam ipsorum incolumitatis ratio : quippe, qui sibi vitæ, & fortunarum omnium discrimen subeundum intelligant, si quis Reginae jus oppugnet : aut si qui motus armorum inter hæc regna ea de causa oriatur. Quamobrem non injusto studio sibi teneri videntur, qui cupiunt, ut, sublatis discordiarum feminibus, solida, & cæca cum pace dissidia componantur."

XVI. "Si quidem," inquit illa, "ego quicquam attentassem, quòd Reginae jus imminueret, tum demum justa fuisset postulandi causa, ut fecus facta corrigerentur. Hæc autem postulatio, ut viva mihi linteam sepulchrale ante oculos proponam, exemplo caret : neque simile quicquam ab ullo principum unquam est petitum. Animum tamen nobilitatis vestræ in petendo boni consulo : eoque magis, quòd hinc intelligam Reginae suæ colendæ, ejusque dignitatem promovendi illis esse studium. Nec minus prudentiam amplector, quòd & suæ securitati prospiciunt, & a fundendo Christiano sanguine abhorrent : cui (ut fateor) parci non posset, si qua factio se objiceret, quæ regnum sibi vendicaret. Sed quæ tandem illa erit ? aut quibus viribus freta ? Sed his omissis, singe me ultro in eam partem propendere, ut illi postulationi assentiar. Existimasne me procerum voluntati potius quam ipsi Reginae id gratificaturam. Verum & alia sunt plurima, quæ me ab hac transactione avocant. Primum, quòd non ignorem, quam sit periculosum (1) hanc movere Camarinam : ac jure mihi semper abstulisse videor, ne jus regni in disceptationem vocarem. Toties enim jam sermonibus multorum jactata est controversia de matrimonio justo, deque nohis, & legitimis liberis, dum pro ingenio quisque aut huic, aut illi parti studet, ut & ego ipsa ob has disputationes hactenus ad nubendum fuerim cunctantior. Semel cum publice coronam accepi, matrimonium cum hoc regno inii : cujus pignus hunc annulum perpetuo fero : utcunque autem hæc se habent, quoad vixero Regina Anglorum ero. Ego ubi defuncta fuero, in meum locum, qui jure potior erit, succedito. Ea si Regina vestra est, nulla interim in re ei obero : sin alteri jus est potius, iniquum erit postulare, ut a me aperte afficiatur injuria. Si qua lex vestræ Reginae obest, mihi quidem ignota est, quod non libenter hac de re exactius disquiro. Sed si qua est, ego cum regnum inivi, civibus meis juravi, me leges eorum non mutaturam. Quod autem secundo loco sumebas, ex hac successionis declaratione arctius inter nos amicitiam coituram, vereor ne hinc sit potius odiorum seminarium. Credisne tu me libenter funeris mei apparatus semper ante oculos habituram ? Regibus hoc fere peculiare

(1) To touch this string. See Ainsworth's dictionary.

est, ut erga liberos nascendi jure sibi successuros alieno sint animo. Carolus septimus Galliarum Rex qualis erga Ludovicum undecimum fuit? aut is rursus erga Carolum octavum? aut Franciscus nuper adversus Henricum? quo igitur animo me verisimile est fore adversus propinquam meam semel hæredem judicatam? eo ipso videlicet, quo Carolus septimus fuit erga Ludovicum undecimum. Accedit illud, in quo ego longe gravissimum pondus inesse statuo.”

XVII. “Novi ego populi hujus inconstantiam. Novi quam præsentem rerum statum fastidiant. Novi quam intentos habeant oculos in proxime successuros. Scio natura comparatum esse, ut plures (quod dicitur) solem orientem, quam occidentem adorent. Id autem, ut aliorum exempla omittam, ex meis ipsius temporibus didici. Cum soror mea Maria regnum teneret, quibus votis plærique petebant, ut ejus in solio me collocatam viderent? quo studio in me provehenda ferebantur? nec ignoro, quibus periculis subeundis homines eventum consiliorum suorum attentassent, si mea voluntas ad eorum cupiditatem adjuncta fuisset. Nunc autem idem illi fortasse non sunt eodem erga me animo: non secus, ac pueri, qui inter quiescendum poma sibi per somnum oblata exultant, mox mane experrecti, ac sua spe decepti gaudium in lachrymas commutant: ita qui me, cum Elisabeth modo vocarer, summa benevolentia complectebantur. Et si quos forte alacriore vultu eram intuita, secum cogitabant, statim atque ego regnum adeptam essem, se pro suæ cupiditatis potius, quam officii mihi præstiti modo remuneratum iri. Nunc vero cum eventus expectationi non respondeat, quidam eorum non gravate novam rerum mutationem in spem fortunæ melioris ferrent. Nullæ enim principum facultates quantumvis magnæ insatiabiles hominum cupiditates explere poterunt. Quod si animi civium nostrorum erga nos languescant, aut voluntates immutentur, ob temperamentum nimis largitionibus adhibitum, aut aliam leviculam causam, quid suspicabimur futurum, si certum regni successorem malevoli cives haberent, ad quem animi sui ægritudines deferrent, aut se ipsi irati conferrent? quanto me judicas in periculo versaturam tam potente, & propinqua principe successura, cui quantum ego virium in successione confirmanda adjicerem, tantum meæ securitati detraherem. Hoc periculum nec ullis cautionibus, aut aliis legum vinculis averti potest. Nec facile principes, quibus regni spes oblata est, sese intra juris, & æqui terminos continebunt. Ego vero, si de meo successore orbi constaret, nunquam res meas in tuto collocatas existimarem.”

XVIII. Hæc in summa in illo congressu acta sunt. Nec adeo multis post diebus legatus Reginam rogavit, ecquid literis procerum Scottorum responderet: “Ego,” inquit, “in præsentia non habeo, quod respondeam, nisi eorum benevolentiam, & sedulitatem erga Reginam suam me probare. Res autem tanta est, ut nequeam repente plane, & diserte respondere. Verum cum vestra Regina, ad quod se astrinxit, in fœdere confirmando præsterit officium, tum erit tempestivum, ut meum erga se studium experiatur. Interea sine meæ dignitatis imminutione nihil ei gratificari me posse arbitror.” Hac de re cum se (1) illi quicquam mandatum habere negaret, nec unquam cum sua Regina in hoc genus sermonum incidisse: neque se tum Reginæ, sed suum de jure successionis judicium, & ad id confirmandum rationes

(1) Cr. ille.

afferre : comprobationem autem fœderis per maritum a Regina Scotorum absque eorum consensu, quorum id ratum, aut irritum fieri interesset, expressam non tanti esse, ut ipsam, omnesque posteros a regni hæreditate excluderet. “Nec inquirō nunc,” inquit, “per quos, quando, quomodo, qua auctoritate, qua de causa fœdus illud factum fuerit : quando nihil horum in præsentia attingere sim jussus. Illud autem audeo affirmare, etiamsi ab ea mariti voluntatem secuta confirmatum esset, cum tamen ex eo tanta emolumenta penderent, Regnam nostram in tempore omnes rationes conquisturam cur solvi & posset, & deberet. Nec ego tamen hoc Reginae nomine loquor : sed eò tantum mea spectat oratio, ut ostendam proceres nostros non sine causa laborare, ut omnibus controversiis radicitus ablati stabile fœdus, & perpetuum inter nos coëat.”

XIX. Tandem multis ultro, citroque verbis de fœdere habitis, Regina eò perducta est, ut legati utrinque congregarentur, qui fœdus retractarent. Atque ad hanc prope formam corripuerunt, “ut Regina Scotorum abstinere Regiis Anglorum insignibus : abstinere item titulis regnorum Angliæ, & Hiberniæ, Regina Anglorum, aut liberis ex ea superstitibus. Contra vero ut Angla caveret, neque se, neque posteros ex se genitos quicquam acturos, quod jus successionis Scotæ læderet, aut imminueret.”

XX. Hæc fere sunt, quæ in ea legatione sunt agitata : quæ dum foris de pace stabilienda tractantur, domi res ad seditionem paulatim spectare cœpit. Nam, ut antea dixi, permessa erat Reginae, ejusque familiæ unica missa : qua de re cum edictum publicaretur, qui contradiceret, e tota nobilitate unus est inventus Comes Araniæ, multum licet dissimulanter indignante Regina. Proxima fuit offensus adversus Edimburgenses. Hi fere ad 3. Calendas Octobres suos magistratus eligere solebant. Tum Archibaldus Duglassius præfectus de more edixit, ne quis adulter, fornicator, ebriosus, missarius, aut obstinatus Papanus post proximas Calendas in oppido deprehenderetur, gravibus legum pœnis in contumaces denunciatis. Id ubi ad Regnam delatum est, statim incognita causa magistratus in arcem custodiendos misit : civibusque imperavit, ut novos magistratus eligerent : atque edixit, ut urbs omnibus fidelibus civibus pateret, non sine risu, & indignatione, quòd homines flagitiosissimi pro fidissimis ministris agnoscerentur.

XXI. Cum Regina majorem quam expectaverat, civium suorum patientiam hic comperisset, paulatim ulteriora tentare cœpit. Calendis Novembribus ad missam adhuc tenuem, & quotidiano cultu contentam omnem Papanæ pompæ fastum adjecit. Id cum evangelii ministri tulissent ægerrime, & in publicis cœtibus magnis querimoniis rem prosecuti fuissent, ac nobilitatem sui officii commenuissent, controversia in domo privata inter paucos est agitata : possentne idololatricam jamjam in omnium perniciem grassaturam compescere, & summam magistratum, quando ipse nullum sibi modum statuatur, intra legum præscripta per vim reducere. Ecclesiæ ministri in sententia superioribus temporibus approbata constanter permanerunt, posse videlicet magistratum sub leges vi cogi. Proceres vel gratia, vel spe honorum, & pecuniæ minus firmi fuerunt, & tamen secundum eos & numero, & splendore superiores judicatum est.

XXII. Aulam inter hæc indormientem suis vitiis, & in omnem lux-

um solutam vix excitantur latrones (1) limitum Anglicorum accolæ, qui vicinas regiones velut permiffa populatione liberè diripiebant, ac cæde interim, & fanguine omnia fœdabant. Ad hos reprimendos (2) cum vicaria potestate miffus est Iacobus Reginæ frater, non tam, ut multi existimabant, ut augetur honore, quam ut objiceretur periculis: gravis enim erat ejus potentia Reginæ: gravior etiam innocentia, quæ ei sua vitia exprobrabat, & impetum ad tyrannidem retardabat. Sed Deus ultra spem hominum ejus justos conatus promovit. Vingtio octo enim è ferocissimis latronum laqueo sustulit: alios acceptis obfidibus, alios solo terrore nominis compressit.

XXIII. Regina ex ejus absentia non nihil licentiæ nacta videbatur. Nam præsentem rerum statum non satis æquo animo sequebatur, cum ob religionis controversias, tum quòd res administrabantur majore cum severitate, quam adolescens mulier educata in aula omnium corruptissima tolerare posset (ut quæ legitimi regni moderationem Regibus indecoram, aliorum servitutem suam libertatem interpretaretur) adeo ut frequenter impotentis animi voces exciperentur: & paulatim tyrannidis fundamenta jaci viderentur. Nam cum superiores Reges omnes fidei nobilitatis suam salutem credidissent, illa quidem custodiam satellitum adhibere decreverat, sed rei exitum non inveniebat: neque enim ullam suæ cupiditati causam prætereundam poterat, præter inanem aulicæ magnificentie speciem, & exterorum Regum consuetudinem. Fratris vero mores quanto sanctiores erant, tanto majorem ei curam afferebant, quod neque suspitionibus, aut criminibus fingendis locum dabant, neque vivendi licentiam latere viderentur. Populum præterea ita animatum videbat, ut custodiam corporis pro tyrannidis non obscuro indicio accepturus esset. Igitur inquietus animus, quod semel designaverat, cum quovis modo efficere statuisset, tale commentum excogitat. Erat Reginæ (3) frater Ioannes nomine, cupidus potentie, sed ingenio minus, quam Iacobus severo: & qui facile induceret in animum omnia Reginæ obsequi, ideoque ei carior, & cupienti omnia miscere magis idoneus. Cum hoc, absente Iacobo, consilium de stipendiis assumendis communicat. Ejus hæc fuit ratio. Nocte tumultum annunciandum curant, ac si Iacobus Hamiltonius Araniæ Comes Reginam per comitum infrequentiam clam aggredi, atque in suam arcem, quæ ad quatuordecim millia passuum aberat, asportare conaretur. Hæc videbatur fabula illis verisimilis futura, vel ob Reginæ animum ab eo alieniorem, vel ejus immodicum erga eam amorem, quorum neuter vulgo erat obscurus. Hoc uti compositum erat tumultu nunciato, cum bonam noctis partem per agros propinquos equites discurrissent, postridie custodes ad fores Regias appositi apparent, aliis indignantibus, aliis ridentibus. Hujus commenti auctores etsi ipsi scirent vulgo fidem sibi non haberi, tamen ipsi secum gestiebant securi de opinione hominum, cum neminem eorum, qui aderant, sibi palam repugnaturum certi essent.

XXIV. Ab hoc initio aula in luxum, & lasciviam præcipite, jura tamen adhuc æquabiliter dicebatur, & scelera plestebantur. Summa enim rerum penes Iacobum Reginæ fratrem erat, qui ob fortitudinem, & æquitatem cunctis erat charus. Consilio inprimis utebatur Gul-

(1) Dwelling near the borders.

(3) Abbot of Kells, father to Francis.

(2) With a commission of lieutenant-earl of Bothwell.

elmi Matellani adolescentis summo ingenio, quique magna jam dederat præclaræ indolis experimenta : magnamque in posterum expectationem concitarat. Horum virtute, & consilio factum est, ut domi, & foris esset summa tranquillitas, & is rerum status, quem boni cuperent, factiosi magis indignari, quam queri poterant.

XXV. Inter hæc in Regia orta est consultatio, quæ totos tres menses universam aulam exercuit. Qui proxime superioribus annis aut Reges fuerant, aut locum Regum tenuerant, publicum patrimonium (quod nunquam in Scotia fuit amplum) prope ad nihilum redegerant, & (1) immoderatæ Reginæ luxui nihil erat satis. Procerum, ac plebis facultates proximorum temporum tumultibus vehementer erant attenuatæ : nihil restabat, unde in aulicorum sumptuum subsidiiis aliquid deradi poterat, præter sacerdotia. Accersit in aulam sacerdotum principes : adjuncti è primoribus nobilitatis, qui vel ingenio persuadere, vel auctoritate cogere possent. Tandem post longam disceptationem cum sacerdotibus magis infirmitatis conscientia non recusantibus, quam rationum vi permotis transactum est, & è fructibus ecclesiasticis (2) tertia pars decisa est, unde Regina ministros orthodoxos aleret : reliquum in suos usus reservaret. Ea transactio nemini omnium fuit grata. Sacerdotes opulentiores indignabantur quicquam ex veteri fortuna sibi detrahi. Ministri Evangelii nihil æqui a Regina expectabant. Ad ipsam autem ex illa ostentata spe non adeo multum rei perveniebat. Multis enim ex veteribus possessoribus suorum fructuum pars tertia condonabatur. Multis etiam non viris modo, sed etiam sceminis domesticæ ministerii merces, & operæ per multos annos impensæ hinc præmia, & (3) senectutis viaticum assignabatur.

XXVI. Ea hieme Regina Iacobum fratrem magno cum honorum omnium assensu Marriæ Comitem creavit. Nam quod virtuti honos esset habitus, omnes laudabant : quod propinquitati aliquid esset concessum, non improbabant, & utilitati publicæ consultum non pauci existimabant, quod vir genere illustris, meritis erga patriam illustrissimus hoc honore auctus majore cum auctoritate in publicis functionibus procurandis versari posset. Nec deerant, qui Reginæ beneficentiam eò spectare crederent, ut animum Iacobi, quem iis rebus, quæ per absentiam ejus in aula gerebantur, offensum non dubitabant, eam reconciliare voluisse arbitrarentur. Tum quoque uxor ei data est (4) Agnes Ketha Comitissæ Martialis filia : quibus in (5) nuptiis epularum magnificentia, aut verius immoderata luxuria omnium amicorum animos graviter offendit, & invidis maledicendi materiam suppeditavit : eoque vehementius, quo ille in omni superiore vita se temperantius gesserat. Non adeo multo post ei pro Marria (quæ (6) veteri jure Ioannis Areskini fuisse deprehensa est) (7) Moravia donata est.

XXVII. (8) Gordonius ablata primum sibi Marria, deinde Mora-

(1) Cr. immoderato. Luxui regina adolescentis apud nos insueverat. Thuanus hist. lib. 29.

(2) This is called the assumption of the thirds of benefices.

(3) Pensions.

(4) She bare to him one daughter, married to the lord of Downe slain at Dunnibristel; after his death she married Colin master of Argyle, and bare to him Archbald earl of Argyle.

(5) Nuptiæ insolito luxu fatigante re-

gina celebratæ sunt. Thuan. lib. 29.

(6) See the note lib. 10. cap. 18.

(7) Made earl of Murray the 10th of February 1562.

(8) Besides the earldom of Murray, mentioned lib. 16. cap. 6. he had gotten from the French king and queen Mary the sheriffship of the isles of Orkney and Sheatland, the bailliary of Strath-dee, and the administration of the earldom of Mar.

via, cui regioni diu præfuisset, se velut patrimonio spoliatum arbitrat, omnia sua consilia eò conferre cœpit, ut æmulum everteret. Multa eum præterea ad id facinus incitabant. Nam cum esset ob multa majorum in Reges merita omnium Scotorum longe opulentissimus, & majorum ipse potentiam malis artibus quotidie auget, primum Ioan- nem Forbosum (uti ante dictum est) falsis testibus circumvenerat. Deinde Iacobo Stwarto Iacobi quinti fratre sine liberis defuncto, (1) procuracionem Moraviæ ab eis, qui in summo magistratu erant, adeptus, se quasi hæredem gerebat, quibus opibus eo magnitudinis crevit, ut æmulatione deposita omnes, qui propinquas ei regiones incolebant, in ejus auctoritate conquiescerent, & prope in ditionem concederent.

XXVIII. Inter hunc aliorum vel metum periculi, vel servitutis patientiam unius hominis libertas, & ut ipse videri volebat, superbia eum pessime habebat. Is erat (2) Macaintotius magnæ inter præcos Scotos familiæ princeps : natus quidem, & educatus inter homines feros, & prædæ assuetos, tamen sive arcano naturæ impulsu, sive rectis monitoribus usus, comitate, & modestia, omnique humanitatis genere cum iis certabat, qui magna parentum, & magistrorum cura ad virtutem capiendam erudiuntur. Hujus adolescentis cum Gordonius potentiam suspectam haberet, nec ingenio recto ad scelerum ministeria abuti posse videretur, manum ei necopinanti injecit, atque in custodia detinuit.

(1) See lib. 16. cap. 6.

(2) Mackintosh, chief of the Clanchattan, of whom see more lib. 16. cap. 5. where this same story is related.—— His father L——n Mackintosh a man of an opulent estate and eminent wisdom, who kept his clan strictly to their duty, was slain by James Malcomson his relation, who fled for sanctuary to an isle of the loch of Rothemorus : the rest of the clan apprehended him, and put him and the partners of his crime to a deserved death. Upon this the clan chose Hector MacIntosh, a bastard of the family, for their chieftain, till his nephew were of fit age, who was the earl of Murray's sister's son, and by him committed to the care of the Ogilvies, his mother's relations, who gave him a virtuous and religious education. Hector was greatly incensed at this, and wanted much to have the boy in his own power, all being of the mind that he designed to destroy him, that the chieftainship might become hereditary to him and his issue. Hector to be revenged on the earl of Murray, stirred up his brother William and others of his kinsmen to waste and baraf. the earl of Murray's estate ; which they did, committing many murders and horrid acts of cruelty : and besieging and taking the castle of Pettie (which at that time belonged to the laird of Durn of the family of the Ogilvies) they slew 24 of the Ogilvies all together. The earl of Murray obtaining a commission of lieutenantcy

from the king took just vengeance upon them. Hector begged mercy of the king, and obtained it : but notwithstanding did not escape divine vengeance, having been slain unawares by one James Spense a priest, who was deprived for it. The earl of Murray kept the Clanchattan within the bounds of their duty, till Lachlan MacIntosh's son was grown up. This young gentleman was most eminent for virtue & justice "Hic Makintoshi filius, morum ac vitæ probitate in ipsis teneris ætatis unguiculis ita conformabatur, ut cum ad remp. contulisset, omnes duces eorum, quibus in ultima Scotia Hibernus sermo erat vernaculus, illum tanquam virtutis solidam quandam effigiem, ac reip. probe constituendæ egregium artificem suspexerint. Quare quidam tantum virtutis fulgorem non valentes sustinere inuito consilio cum iis, qui illum et sanguine contingebant proxime, ac patri manus antea violentas inferebant, illum quoque morte violenta affici curarunt." Joan. Lessæus de gestis Scotorum. The same author in another place, after an account of Huntly's putting this excellent gentleman to death at Strabogie, tells us, that the clanchattan entering the castle of Pettie by stratagem, (having condemned all his dependers to banishment) seized and slew Lachlan MacIntosh as the betrayer of their chieftain. "Hunc enim Huntlæo faces ad Gulielmum Makintosham tollendum & prætulisse et subjecisse putabant."

Sed cum nullum in eo capitale crimen inveniret, submissis amicis (uti dictum) ei persuasit, ut se, suamque causam ipsi permitteret. Eam unam esse rationem & à custodia cum bona gratia abeundi, & amicitia cum longe potentiore ineundæ. Homine simplice, & minime malo ad suum exitium hac fraude impulsio, tamen adhuc mortis ejus invidiam Gordonius vitans cum sua egit uxore, ut ea se culpæ supponeret: nec virilis animi mulier rem cunctanter suscepit, ac miserum, & innoxium, & supplicem, & deditum absente marito securi percussit. Hoc supplicio vicinis vel metu stupentibus, vel largitione conciliatis, quicquid terrarum ultra Caledonios est, uni parebat. Itaque homo & gloriæ, & potentiæ avidissimus molestissime ferebat Iacobum Moraviæ Comitem sibi æmulum appositum, statusque præsentis impatiens, in omnes rerum turbandarum occasiones erat intentus: actaque ejus omnia assidue, & palam calumniabatur: librumque sua manu scriptum Reginæ porrexit, in quo eum (1) gravissime, sed levissimis argumentis (2) affectatæ tyrannidis accusabat.

XXIX. In diversa regione eodem tempore (3) Iacobum Heburnum Bothueliæ Comitem æris alieni magnitudo, & indomitæ libidines ad insidias eidem Moravio instruendas (4) impellebat. Is enim luxuriosa adolescentia inter scorta, & popinas acta, eò redactus erat, ut aut civile bellum ei foret excitandum, aut audaci aliquo facinore extremæ inopiæ metus propellendus. Omnia circumspicienti maximè commodum ei, videbatur perturbandi status publici initium, si Moravium cum Hamiltoniis committeret: certa, ut videbatur, spes in utriusque partis exitium incertum. Primum Moravium adit. Ei persuadere conatur, ut Hamiltoniorum familiam Reginæ, regno, atque ipsi privatim imminentem e medio tollat. In id suam operam pollicetur. Nec id facinus ingratum Reginæ fore contendebat: quæ præter commune omnium Regum odium, quo sanguine proximos, velut in exitium suum intentos prosequuntur, etiam peculiare offensionum causas, nec eas injustas habere videbatur: vel ob (5) Evangelicæ doctrinæ studium, cujus Aranius unicus erat assertor: ob quam etiam cum Gufio in Gallia contraxerat inimicitiam, vel ob contentionem verborum nuper in Scotia cum altero Reginæ avunculo Elbevii Marchione habitam. Sed cum Moravius homo probus, & innocens abhorreret a scelerate tam scelerati facinoris, Heburnus ad Hamiltonios se contulit, & ministrum ad cædem Moravii, cujus potentiam moleste ferebant, se offert: illum esse unum, qui spes eorum remoretur, & commoditatibus obstet. Eo sublato Reginam velit nolit in ipsorum potestate futuram. Ratio autem expedita, & facilis videbatur. Regina tum in Falcolandia erat: ea arx est cum ejusdem nominis pago: modica in propinquo silva est, in qua platycerotes cervini generis (quas vulgo Damas falso appellant) aluntur. Regina cum aut eò iret, aut in loca vicina prope quotidie cum familiari comitatu perfacile videbatur Moravium inermem, & incautum tollere, & ipsam in suam potestatem redigere. Cæteris non ægre persuasum, ac tempus facinori perpetrando constitutum.

(1) Virum innocentissimum. Thuan. lib. 29.

(2) Of aspiring to the crown.

(3) Fourth earl of Bothwell son to Patrick called the fair earl: he had no children, and being forfeited his estate was

bestowed upon Francis Stewart son to John Abbot of Kelfo mentioned before (cap. 23.) begotten upon Jean Hepburn sister to this earl.

(4) Al. impellebant.

(5) The reformed religion.

XXX. Unus Araniæ Comes scelus est execratus : clamque literis ad Moravium missis omnem rei ordinem exposuit. Moravio per eundem nuncium rescribit : sed Aranio forte absente literæ patri ejus redditæ fuerunt. Ibi consilio inuito, (1) Aranius à patre in arctam custodiam est inclusus, è qua noctu elapsus ad Falcolandiam contendit. Ut ejus fuga palam est facta, equites in omnes partes dimissi, qui comprehensum retraherent, quos in silvam ingressus ea nocte frustratus est. Mox ad Falcolandiam deductus, omnem insidiarum ordinem aperit. Nec multo post Bothuelius, & Galvinus Hamiltonius, qui manu facinoris patranda partes susceperant, consecuti in arce Falcolandiæ jussu Reginæ custodibus appositis retinentur. Cum facinus totum ante oculos esset, & ad locum, tempusque ab Aranio dictum duces convenissent, exploratoresque retulissent, equites multis in locis apparuisse, Aranius rei ordinem interrogatus paulum animo turbatus est. Nam cum Reginam deperiret, Moravioque arctissima junctus esset amicitia, & illis gratificari cupiebat : & patrem hominem minime malum, sed ad res difficiles suscipiendas nimis facilem e conjuratione eximere volebat, pietate, & amore animum in diversa ea nocte per solitudinem rapientibus, ita mente est emotus, ut non obscure ex vultu, & sermone animi perturbatio appareret. Præcesserant & aliæ, quæ juvenis animum commoverent causæ. Nam cum ad eum diem liberaliter, & pro amplitudine familiæ fuisset educatus, pater homo ad rem attentior consiliarios nactus, qui id vitium alerent, filium magno comitatu affuetum ad unum ministrum redegit. Qui facinus patrandum susceperant, diversi in custodias missi, Bothuelius in arcem Edimburgensem, Galvinus in Sterlinensem, donec de causa cognosceretur. Aranius ad Fanum Andree, quod Regina erat profectura, missus : atque in arce Archiepiscopi asservari jussus. Ibi quoties ad se redibat, ad Reginam de se, deque aliis tam prudenter, & accurate scribebat, ut in suspicionem incideret simulate insanie, quo patrem è conjuratione cædis eximeret. Cæteros ita constanter, & acriter accusabat, ut aliquoties ad consilium productus se, quando facinus tam occultum aliis testibus coarguere non posset, armis cum Bothuelio dimicaturam promitteret. Circa ea tempora Jacobus Hamiltonius Aranii pater primum ad Reginam scripsit, deinde ipse ad Fanum Andree venit, ac multis precibus ab ea postulavit, ut filium suum, Bothuelium, & Galvinum Hamiltonium acceptis vadibus sibi dimitteret : nec impetrare quicquam potuit. Eisdem etiam diebus Regina Britannodunum arcem longe omnium, quæ sunt in Scotia munitissimam : sed quam Hamiltonius tenuerat ab eo tempore, quo Prorex fuerat, repetitam accepit.

XXXI. Georgius Gordonius (uti ante diximus) Moravio inimicus, Hamiltonio filii sui socero in manifesto scelere implicato, ac prope perculso, longe infensior factus occasionem adesse ratus, cum impune inimicum e medio tollere posset, (2) duabus familiis illustribus ad causam adjunctis primum per suos tumultum in oppido tum admodum infrequenti curat excitandum, sperans Moravium ad rem auctoritate sua sedandam ex aula egressurum. Ibi facile hominem inermem, & incautum in turba opprimi posse. Id ubi parum ex sententia processit, è suis aliquot armatos ad perpetrandum facinus in Regiam venire sub

(1) James earl of Arran eldest son to duke Hamilton late governor, a stout and worthy nobleman, who overtaken with a

frenzy, died many years after this.

(2) The Hamiltons and Hepburns.

vesperam jubet, qui Moravium in suum hospitium redeuntem a Regina, quæ ad multam noctem eum detinere solita erat, obtruncarent. Id enim tempus maxime videbatur idoneum, & rei patrandaë, & patrata evadendi. Ejus rei cum ad Moravium permanasset indicium, nec nisi oculis foret subjecta, crediturus esset, paucis ex amicorum fidissimis (ne quid suspicatus fuisse videretur) comitatus, unum, & alterum e Gordonianis manu in exitu atrii pertentans armatos deprehendit. Re ad Reginam delata, Gordonius accitus suorum aliquot commentus domum discessuros, arma induisse: deinde nescio qua de causa retentos. Ita tum ea excusatione magis accepta, quam probata disceditur.

XXXII. Ea æstate legatis utrinque missis agebatur, ut Reginaë Scottorum, & Anglorum Eboraci congregerentur: ibique de multis controversiis transigerent. Sed cum prope ad iter se compararent, res in aliud tempus rejecta est. Causa differendi colloqui vulgo ferebatur, quod Aumalius e Gustanis fratribus unus literas legati Angiici, qui in aula Gallica tum agebat, resignasset: quodque illius opera maxime navis Anglica, quæ alterum vehebat legatum, fuisset directa. Itaque rebus, uti credibile erat, ob has, & alias injurias ad bellum Gallicum inclinatis, Regina è Fano Andreaë Edimburgum profecta Aranium eodem misit, & in arcem ibi condidit.

XXXIII. Interea Jacobus ejus frater Havicum ad frequentem in illis locis mercatum profectus, quinquaginta e latronum, qui illuc convenerant, primariis inopinato adventu oppressit: cæteris circa provinciis metum ingentem incussit, & totum illum tractum ad tempus quietiorem reddidit. Verum id factum ut amorem, & reverentiam bonorum ei conciliabat: ita invidorum animos magis ac magis in ejus exitium indies inflammabat. Nam ad tres familias potentissimas in ejus perniciem pronas accessit Gustanorum conspiratio. Hi enim cum veteres ecclesiæ Romanæ ritus restitui vellent, nec id vivo Moravio perfici posse arbitrarentur, ad eum quovis modo tollendum omnem ingenii vim intenderunt. Spem perpetrandi sceleris multa eis faciebant. In primis autem quod Galli, qui Reginam deduxerant domum reversi quantæ essent Gordonii opes, quam inquietus animus, quam item operam in missa asserenda pollicitus esset, omnia paulum supra verum augentes exposuissent, re in aula Gallica multum inter Papanos agitata, hæc ejus perficiendæ ratio tandem est inita. Scribunt ad Reginam, ut Gordonii vecordiam promissis alat. (1) Ioanni ejus filio spem suarum nuptiarum magis osculetur, quam promittat: ut hæc spe occæcatus, quod vellent, impelleretur: simul nomina eorum edunt, quos una interim vellent. Ad hæc literæ Pontificis Romani, & Cardinalis eodem incitabant. Nam cum ad immodicum, cui Regina assuerat luxum opes publicæ non sufficerent, a Pontifice Romano pecuniam tanquam ad bellum adversus eos, qui ab ecclesia Romana defecerant, poposcit. Is rescripsit obscurius, sed Cardinalis aperte pecuniam ad id bellum non defuturam: sed iis demum interfectis, quorum nomina essent edita. Has regina Moravio, cæterisque ad eadem destinatis literas ostendit, sive quod indicium ad eos aliunde permanasse crederet, sive ut animi sinceri, & occulta consilia ab iis non separantis faceret fidem.

(1) John Gordon laird of Findlater, second son to the earl of Huntley; for the laird of Findlater Ogilvie had disinherited

his own son and bestowed his estate upon this John Gordon, which was recovered by his forfeiture.

XXXIV. Igitur cæteris ad facinus exequendum comparatis, Regina magno desiderio teneri simulat, eam Scotiæ partem, quæ ad septentriones vergit, invifendi. Et hanc ejus cupiditatem Gordonius liberaliter invitando alebat. Tandem cum Abredoniam ad Idus Augusti ventum effet, Gordonii uxor virilis animi, & consilii mulie omnibus modis Regiæ animum versabat, nunc ut secretas cogitationes penitus haberet exploratas, nunc ut in partem, quam volebat, eam inflecteret. Gnara enim erat, quam levi momento sint mobilia Regum consilia: nec ignorabat, quo animo Regina non multo ante in utrunque, Moravium nempe, & Gordonium fuisset affecta. Nam cum utrunque odisset, secum interdum agitare solebat, utrum priorem sublatum vellet. Moravii innocentiam licentiæ suæ adversam graviter ferebat, & Gordonii perfidiam primum erga patrem, deinde matrem multis experimentis perspectam oderat, & potentiam metuebat. Sed avunculorum, & Pontificis Romani literæ ad Moravii cædem urgebant. Hanc ejus cunctationem (cujus non ignarus erat Gordonius) cum eximere vellet, rursus per uxorem promissa de instaurandis ritibus Romanis repetit. Ea cum libenter Regina acciperet, unum tamen, nec id adeo magnum erat impedimentum, quo minus ei assentiretur, quod non putaret (uti affirmabat) è dignitate sua Joanni filio ejus (qui ante paucos dies ob tumultum Edimburgi excitatum in custodiam traditus effugerat) reconciliari, nisi ad custodiam liberam saltem ad paucos dies Sterlinum rediret. Id Regina non tam ob eam, quæ simulabatur, causam volebat, quam ut omnia integra extincto Moravio haberet, neu ad nuptias absente sponso cogi posset. Gordonius quidem satisfacere Regiæ cupiebat: sed filium velut obsidem in manum hominis maxime suis conatibus adversi (is erat Ioannes Marriæ Comes, (1) Moravii avunculus, qui arci Sterlinensi præerat) dare cunctabatur: præsertim incertus quam in partem Regina cædem patratam acceptura foret.

XXXV. Cum inter ingenia se invicem fraude captantia ita mutuis suspicionibus laboraretur, ac se Regina in mora esse negaret, quo minus ex sententia res conficeretur, neque quicquam expediret tamen, Ioannes Gordonius & ipse suam operam ostentans, in omnes eventus intentus, circiter mille è propinquis, & clientibus suis homines ad quodvis facinus paratos armaverat, atque in propinqua oppido loca adduxerat. Moravius vero etsi non optime comitatus esset, & hæc omnia (uti per amicos ex aula Gallica, & Anglica erat præmonitus) in suum exitium videret parari: nec interim Regiæ admodum consideret, de die solita obibat in aula munia: nocte intra cubiculum unum, & alterum suorum vigilare jubebat: ac sæpe de inimicorum insidiis certior factus, amicorum præsidio fretus, omnes eorum conatus absque tumultu elusit.

XXXVI. Eisdem forte diebus Bothuelius per funem è fenestra demissus ex arce Edimburgensi evasit. Rebus Abredonii mutua simulatione adhuc suspensis, cum Regina progredi statuisset, a Ioanne Lessio homine nobili Gordonii cliente invitata domum ejus ad duodecim ferme millia passuum ab oppido distantem divertit. Is locus, ut infrequens Gordonianis ad cædem commodus est visus: Lessius ve-

(1) This James Stewart earl of Murray was begotten by king James the Vth. upon Margaret Erskine lady Lochlevin, sister to this earl of Mar.

ro, qui secretorum consiliorum non erat ignarus, deprecatur, ne hanc sibi, ac suæ familiæ inurant infamiam, ut ipse potissimum Regiæ fratrem hominem alioqui non malum, nec sibi inimicum ad eadem prodidisse videatur. Proxima nox ad Rothimaium (1) Abrenethiorum villam satis tranquillè transacta est: quòd postridie in Strabogio Gordoniorum arce diversari statuisent. In id tempus consilium cædis est dilatatum, quo in loco omnia in ipsorum potestate erant futura. Itaque inter eundem cum Gordonius longum cum Regina sermonem instituisset, ac tandem eò ventum esset, ut ille accuratius Ioanni filio veniam erroris peteret: quòd videlicet homo adolescens legum ignarus fugisset e custodia, in quam nullum ob scelus, sed ob tumultum, nec illius tamen culpa excitatum datus esset. Regina contrà contendebat suam imminutam visum iri auctoritatem, nisi filius ejus in aliam custodiam quamlibet laxam ad aliquot dies rediret: ut velut expiata priore culpa, dimitti honestius posset. Gordonius, qui destinati facinoris occasionem prætermitti nollet, etsi levia imperabantur, tamen obstinate renuebat: vel quòd si Regina eadem factam non probasset, culpam ejus in filium conferri volebat: vel quòd si absente filio, ac Regina non invita res confici posset, tamen adolescentem obsidem videbat futurum. Ea Gordonii pervicacia Regina adeo fuit offensa, ut cum jam prope in ædium ejus conspectu esset, aliò diverteret: ita tota facinoris sapientissime, ut ipsis videbatur, constituta ratio tum quidem dilata est donec Ennernessum ventum esset. Nam præterquam quòd (2) juri dicundo ibi ipse Gordonius præfectus erat, quòd (3) arcem Regiam (quæ in colle edito imminet oppido) teneret, tota circa regio clientelis ejus plena erat. Regina cum in arce diversari statuisset, & a custodibus esset exclusa, tum demum timere cœpit, ut quæ in oppido immunito pernoctatura esset, cum interea Huntillæi filius plus mille selectis equitibus præter propinquæ regionis promiscuam multitudinem in armis haberet. Regina, consilio pro re præsentis capto aditus omnes oppidi vigiliis obsidet. Naves, quæ comæatum advexerant, in statione fluminis paratas esse jubet, ut si major vis ingrueret, id perfugium haberet. Nocte intempestâ exploratores ab Huntillæo missi, cum primi vigiles de industria eorum adventum dissimulassent, progressi in angustias, ac undique circumventi capiuntur: & e montanis Cattana tribus cum primum se adversus Regiam duci intellexit, Huntillæum deseruit, & postridie ad eam in oppidum venit.

XXXVII. Audito principis periculo magna priscorum Scotorum multitudo partim exciâ, partim suasponte affuit. In primis Fraserii, & Monroi hominum fortissimorum in illis gentibus familiæ. Cum jam satis a vi tuta videretur, arcem Regina oppugnare cœpit. Ea cum nec propugnatoribus, neque cæteris rebus ad oppugnationem sustinendam satis esset munita, deditur. Propugnatorum præcipui supplicio affecti, cæteri incolumes dimissi. Tum concurrente undique nobilitate, aliorum adventu ulterioribus domum redire permissis, cum satis firmo præsidio quarto die Abredoniam rediit. Ibi demum metu liberata vehementer in Gordonii odium inflammatur: & in vindictam prona fratrem rursus omni favoris ostentatione amplexa est, simulando

(1) It belonged to the lord Abernethy of Salton, now to the earl of Fife.

(2) The earl of Huntley was sheriff

of Inverness. (3) The castle of Inverness.

se totam ex eo pendere, ac suam salutem in ejus incolumitate positam cunctis persuadere nititur.

XXXVIII. His Gordonius totam scenæ aulicæ faciem cum videret inversam, Moraviæ Comitem nuper morti destinatum in summa gratia esse, sese è summa spe honoris, & dignitatis in flagrantissimum odium incidisse. Cum ulterius jam se progressam existimaret, quàm ut receptus ullus ad veniam restaret, ad præcipitia se consilia convertit: nec ullum aliud periculis instantibus remedium ratus, quàm ut Reginam quovis modo in suam redigeret potestatem: eam etsi in præsentia se graviter offensuram videbat, tamen officiis, blanditiis, & filii nuptiis, quarum etiam avunculi credebantur auctores, muliebrem animum cum tempore flecti posse non desperabat. Itaque communicato cum amicis consilio, Moravium quovis modo posset, tollere decrevit. Eo enim sublato, neminem esse, cui vel Regina imperium manderet, vel qui susceptum sustinere posset. Rei perpetrandæ spem afferebant speculatores: ac præter alios (1) Georgius Gordonius Sutherlandiæ Comes, qui assiduus in aula simulatione erga Reginam benevolentis omnia ejus consilia rimabatur, ac per idoneos homines indicabat: nec modo temporum, & locorum opportunitates observabat: sed operam suam in re perficienda offerebat. Accedebat ad hæc oppidum undique apertum, & insidiantibus commodum: ci- ves vel beneficiis conciliati, vel necessitudine juncti, vel metu nihil au- furi: auxilia montanorum dimissa domum. Cum Comite Moraviæ paucos esse, & è longinquis regionibus adductos, quorum offensa ei non esset magnopere pertimescenda. Et cum per vicinas regiones omnes (2) in ipsius essent potestate, rem sine sanguine perfici posse: uno ho- mine extincto, & Regina in potestatem ipsorum redacta, cætera vul- nera pericula posse sanari. His cogitationibus ad rem aggrediendam impulsus, cum jam ratio perpetrandi facinoris constituta esset, ex lite- ris Comitis Sutherlandiæ, & Joannis Leslii deprehensis omnia eorum consilia sunt patefacta. Sutherlandius cognito indicio discessit. Les- lius agnita culpa veniam impetravit: ac deinceps quoad vixit, fortem, & fideliem o. e. am Regina, deinde Regi præstitit.

XXXIX. Huntillæus, qui exitum suorum consiliorum in loco ob circumjectas paludes prope inaccessio cum magna suorum manu ex- pectabat, intellecto quid in aula gereretur, ex consilio amicorum sta- tuit in montes secedere. Sed cum ex vicina nobilitate, quæ ad Re- ginam convenerat, multos haberet sui studiosos, eorum promissis satis confusus iterum mutato consilio statuit eventum pugnæ in loco natura munito expectare. Moravius cum suorum, quibus consideret vix cen- tum equites haberet, sequentibus qui aderant proceribus, in primis (3) Jacobo Duglassio Mortonii Comite, (4) & Patricio Lindesio, ad hos- tem ducere cœpit. Cæteri ex vicinis agris collecti circiter octingenti magna ex parte ab Huntillæo præcorrupti magis Moravii cohortem ad exitum tracturi, quam in periculis opem laturo magna cum verborum jactatione una progrediebantur. Pollicebantur enim sese hostem sine a-

(1) Some read Ioannes. He was grand child to Adam Gordon first earl of that surname; his wife was Helen Stewart countess of Erroll, sister to Matthew earl of Lennox.

(2) He was then sheriff of Aberdeen.

(3) See the note lib. 16. cap. 38.

(4) Patrick lord Lindsay of the Byres: he married ———— Douglas, sister to William Douglas of Lochlevin, and u- terine sister to this same earl of Murray.

hiorum ope debellaturos: adessent modo, ac spectatores sese præberent.

XL. Præmissi equites, qui circa paludem aditus omnes fervarent, ne Huntilæus evaderet, cæteri lentiore gradu adventabant: & quam superiore nocte è Gordonianis non pauci diffugissent, restabant adhuc supra trecentos suis se locis tenentes. Eò cum ventum esset, Moravius in cl'vo præpinoquo, unde prospectus in paludes erat, cum suis simplice ordine acie instructa stetit. Reliqui statim inter ducendum, adversus hostem aperte prodicionis signum dederunt: quòd ramos ericæ, (cujus magna in illis locis copia erat) ut ab hostibus agnoscerentur, tegumentis capitum affixerunt. Ubi propius ventum est, Huntilæani securi de exitu gradum ad eos accelerant, & cum adversam aciem (1) a proditoribus turbatam viderent, & jam in fugam conversam, ut expeditius sequerentur, sarissas abjiciunt. & strictis ensibus ad terrorem integrorum prodicionem ingeminantes, in hostem magno gradu feruntur. Proditores eodem illo impetu (2) aciem stantem una se rati in fugam averfuros, ad eam accelerabant. Sed Moravius, qui nullam in fuga spem videret, neque quicquam præter honestæ mortis decus restare crederet, exclamavit, ut sarissas sui præse tenderent, nec in aciem suam fugientes reciperent. Illi præter opinionem exclusi cornua utrinque confusis ordinibus præterierunt. Huntilæani vero, qui jam profligatam rem putarant, cum aciem quidem parvam, sed prætentis hastilibus horrentem cernerent, ipsi, ut qui sparsi, ac sine ordine sese inferebant, nec propter hastarum longitudinem ex adverso ad manus venire poterant, repente terrore percussi non paulo celerius fugiunt, quam antea sequebantur. Eam fortunæ mutationem proditores conspicati jam fugientibus instant, ac ut se a priore culpa purgarent, quicquid fuit cædis eo die, ipsi ediderunt. Cæsi ex Huntilæanis circiter 120. capti 100. Ex altera acie nemo. Inter captivos fuit ipse Huntilæus, ac duo filii Ioannes, & Adamus. Pater ætate ingravescente, & ut in homine corpulento, & angusto spirituum meatu, inter capientium manus est exanimatus: cæteri multa jam nocte Abredoniam ducti. Moravius ministro ecclesiæ suam adventum expectare jussu, primum omnium gratias Deo immortalis egit, quòd è tanto, ac tam præsentis periculo nullis suis viribus, & consilio, sed ejus unius benignitate præter omnium expectationem cum suis emerisset. Deinde ad Reginam illinc profectus est. Ibi inter maternas multorum gratulationes Regina nec vultum hilariorem, nec vocem lætitiæ indicem edidit.

XLI. Proximis diebus Ioannes Gordonius supplicio est affectus, non sine vario motu animorum: erat enim adolescens viriliter elegante forma, in ipso florentis ætatis aditu, Regalibus nuptiis non tam destinatus, quam earum simulatione deceptus, & quod non minorem indignationem, quam misericordiam inovebat, ab imperito carnifice laceratus. Regina mortem ejus cum multis lachrymis spectavit. Verum, ut erat ad cœlandos animi sensus composita, ita tum ejus mœsticiam variè interpretabantur: eoque magis, quo non minore odio ei fratrem, quam Huntilæum esse plerique intelligebant. (3) Adami

(1) The northland men, who following the earl of Murray, had agreed to betray him to the earl of Huntly.

(2) To wit the hundred horsemen, who, with the earl of Morton and lord Lindsay, followed the earl of Murray

(see cap. 39.) these stood still, when the northland men treacherously fled, and thought to disorder them also. This is commonly called the field of Corriche.

(3) This was sir Adam Gordon of Auchindowne, a man of great action in

ignovit adolescentiæ. Georgius natu maximus desperatis domi rebus, ad focerum (1) Iacobum Hamiltonium se recepit: ut vel apud eum fugæ latibulum, vel ejus precibus veniam culpæ impetraret. Multi e Gordoniorum clientibus, prout quisque deliquisse visus est, alii pecunia, alii exilio multati: nonnulli in longinquas regni partes, ne res domi turbarent relegati: quibus potentiores contigerant deprecatores, scelere soluti, ac in pristinum gratiæ locum restituti: ita vel compositis, vel sopitis ad septentriones rebus, reliqua hiems per quietem transacta est.

XLII. Ad 5. Calendas Decembris Bothuelius per socialem in custodiam, unde erat elapsus, redire jussus cum non paruisset, hostis publicus est denunciatus. Ad Reginam Abredonia Perthum reversam venit Iacobus Hamiltonius pro Georgio Gordonio genero deprecatum: ac satis elementi responso accepto, tamen generum tradere est coactus. Is ad Dumbarum in custodiam est remissus: ac deinde anno proximo, qui fuit 1563, ad 7 Calendas Februarii inde accersitus Edimburgum perduellionis damnatur, ac Dumbarum remittitur. Hoc maxime tempore edicto multa pecuniaria irrogata fuit, si quis (2) quadragesimalis jejunii tempore carnibus vesceretur: in quo edicendo non religionis, sed publicæ utilitatis causa valuit. (3) Archiepiscopus Fani Andreæ quod post edictum in adventu Reginæ factum nec missis audiendis, nec dicendis abstinuisset, in arcem inclusus fuit Edimburgi. Cæteri ejusdem criminis rei leviter multati, graviore pœna denunciata, si postea ejus culpæ affines deprehenderentur. Iam comitiorum, quæ in 20 mensis Maii indicta erant, dies advenerat. Regina coronata, atque amplissima veste amicta cum ingenti pompa in senatum venit. Novum prorsus spectaculum, nisi sub ejus matre, & (4) avia oculi hominum ad tolerandum imperium muliebri fuissent alluefacti. In eo conventu quædam decreta fuerunt in eorum favorem, qui puriorem Evangelicæ legis doctrinam profitebantur: ac in monetarios paucos animadversum. (5) Reliquum ætatis Regina venationi in Atholia indulgit.

the civil troubles which ensued shortly after this. Of him much is spoken hereafter.

(1) James duke of Chatelherault, late governor. The author ordinarily useth to express noblemen by their name and surname only, without their stile and title, especially these that are chief of their houses.

(2) In lent time.

(3) John Hamilton brother to the governor.

(4) Queen Margaret, widow of king James 4th, who by her husband's testament was left governess of the realm during her widowhood: see lib. 13. cap. 43.

(5) Gul. Barclaius de regno & regali potestate. "Arno redemptionis nostræ 1563 Comes Atholiæ, ex regio sanguine princeps, venationem ingenti apparatu & magnis sumptibus, optimæ, atque illustrissimæ reginæ Scotiæ exhibuit, cui ego tunc adolescens interfui: (cujusmodi venatio-

nem regiam nostrates appellare solent) habebat autem Comes ad duomillia Scotorum montanorum, quos vos hic Scotos sylvestres appellatis, quibus negotium dedit ut cervos cogere, ex sylvis & montibus Atholiæ, Badenachæ, Marriæ, Moraviæ, aliisque vicinis regionibus: atque ad locum agerent venationi destinatum. Illi verò, ut sunt valde pernices & expediti, ita dies noctesque concursurunt, ut intra bimensis tempus amplius 2000 cervorum cum damis & capreis unum in locum compulerint: quos reginæ, principibusque in valle confidentibus, & cæteris qui unâ aderant omnibus, visendos venandosque proposuerunt. Sed ita, mihi crede, omnes illi cervi, velut agmine composito incedebant (hæret enim, hærebitque semper id animo spectaculum meo) ut ducem unum & rectorem cerneret præeuntem, quem alii quoquod iret subsequerentur: is autem

Cervus erat forma præstanti, & corni-

XLIII. Sub finem autumni permittente Regina, rediit in Scotiam. Matthæus Stuartus Levinæ Comes 22 anno, quam turpiter à Rege Gallorum destitutus abierat, uti ante a nobis est scriptum. Ac proximo anno, qui fuit 1564 mense Ianuario in conventu publico ad id prope unum indicto, remisso exilio, & bonis receptis restitutus, eamque restitutionem Regina prosequuta est multa verborum honorificentia, commemoratis in se Comitis multis, magnisque officiis in prima sua adhuc infantia: quippe cujus ope fuerit e manibus inimicorum liberata, & regni insignibus decorata. Ex Anglia deinde comteatu in tres menses impetrato, ad Idus Februarii venit in Scotiam Henricus ejus filius (1). Hunc adolescentem genere, & forma præstantem (2) amitæ suæ filium Regina Scotorum comiter accepit: cumque quotidiana consuetudine illecta amare cœpisset, frequens sermo de eo in virum asciscendo vulgo ferebatur, nec invita quidem nobilitate, quod permagnæ commoditates ex iis nuptiis in totam Britanniam redundaturæ viderentur, si volente Regina Anglorum fieri possent. Illa, ut quæ utrisque eodem gradu consanguinitatis erat proxima, non tam repugnabat, quam se auctorem credi volebat: suamque in conficiendo aliquam esse gratiam, simulque ex usu suo putabat propter iniquæ suæ potentiam hac mediocritate conditionis coerceri, ne supra quam vicinis esset tutum, aufereretur. Sed, quæ res omnia jam transacta paulum retardarit, cunctaque tandem divina, & humana miscuerit, paulo altius initio repetito, quod magis omnia in aperto sint, paucis explicabo.

XLIV. Erat inter aulica ministeria (3) David quidem Rizius Augustæ Taurinorum natus è patre homine quidem probò, sed pauperulo: ut qui elementa musices docendo ægrè se, & familiam sustentabat. Hic cum nullum, quod suis patrimonium relinqueret, haberet, liberos utriusque sexus psallere docuit. Ex iis cum David in adolescentiæ vigore constitutus, & non inamœna voce præditus, & a patre in musicis institutus esset, in spem fortunæ liberalioris erectus Nicæ-

bus ingens. Virg. *Æn.* 7. Qua ex re non mediocrem animo regina cepit voluptatem: cepit mox & timorem: ubi ad eam Atholius, qui talibus à pueritia venerationibus affueverat, vides, inquit, ducem illum cornigerum, qui turmam præit? Periculum nobis ab illo est. Si enim aliquis eum furor, timorve, ab isto montis dorso in hanc planiciem compulerit, nostrum sibi quisque prospiciat: nemo certe ab injuria tutus erit: quandoquidem cæteri eum sequentur confertim, & viam sibi ad hunc, qui à tergo est montem nobis proculcatis statim aperient. Cujus sententiæ veritatem alius illico eventus patefecit. Laxarus enim reginæ jussu atque immissus in lupum insignis admodum ac ferax canis, dum fugientem insequitur, ita cervum illum ductorem exterruit, ut retro uude venerat fugam capesseret: cunctique cum eo regressi eruperunt ea parte, qua montanorum corona arctissimè cingebantur: ipsis vero montanis nihil spei, nihil perfugii reliquum fuit, nisi ut strati in erica pronos se proculcari, aut

præteriri paterentur: quorum nonnullos cervi transfiliendo vulnerarunt, alterum quoque aut tertium peremerunt, ut statim reginæ nunciatum fuit. It vero ita glomerati evasissent omnes, nisi homines illi venatus peritissimi ipsos e vestigio secuti, arte quadam extremos ab ipso agmine distraxissent, qui mox reginæ & nobilium canibus in prædam cessere. Confecti autem eo die fuerunt circiter 360 cum 5 lupis & capreis aliquot.

(1) Juvenis forma imperio dignissima, aptissima membrorum compositione, ingenio mitissimo et moribus suavissimis. Camdeni annales Eliz:

(2) His mother lady Margaret Duglass was uterine sister to king James 5th, begotten by Archbald earl of Angus upon queen Margaret, widow of king James 4th, lib. 14. cap. 4. She married Matthew earl of Lennox, and bare to him this Henry lord Dernley, afterward king, lord Charles, and Robert earl of March.

(3) David Riccio or Rizio, commonly called Seigneur Davie.

am in aulam Ducis Sabaudiaë nuper in suam ditionem (1) restituti profectus est. Sed ibi non pro spe acceptus, cum omnium rerum e-
 genus omnia circumspiceret, tandem in Morettium incidit jam tum
 Ducis missu iter in Scotiam adornantem. Hunc cum secutus eò ve-
 nisset, nec Morettius homo non admodum copiosus operam ejus aut
 necessariam, aut utilem sibi existimaret, ibi subsistere paulum, & for-
 tunam denuo experiri decrevit : eò maxime adductus, quòd Regina
 diceretur cationibus valde oblectari, nec ipsa musices omnino impe-
 rita esset. Igitur ut primum sibi aditum ad eam patefaceret, egit
 cum cantoribus, quorum plærique Galli erant, ut inter eos appareret :
 semel, atque iterum auditus placuit : statimque in eorum collegium
 ascriptus est. Ibi brevi cum Regina sensum, atque mores intellexisset,
 partim adulando, partim alios ministros calumniando perfecit, ut non
 minore esset apud Reginam gratia, quam apud cæteros odio. Neque
 tamen hoc fortunæ blandientis favore contentus, cum æquales omnes
 partim viliores fecisset, partim variis criminationibus expulisset, pau-
 latim assurgere, & majora negotia tractare cœpit : donec (2) ab e-
 pistolis assumptus esset : & hoc prætextu secretius, & seorsum à vul-
 go agere cum Regina posset. Jam sermonibus materiam dabat re-
 pentinus hominis tantum non mendici ad opes non mediocres pro-
 gressu, & supravirtutem fortuna, supra fortunam arrogantia, & æquali-
 um contemptus, & cum superioribus æmulatio. Alebat hanc vanissimi
 hominis insaniam magnæ partis nobiliorum adulatio, qui amicitiam ejus
 captabant salutando, orationi ejus subserviendo, foribus obambulando,
 exitus, reditusque ejus observando. Unus autem Moravius, in cujus ani-
 mo nihil simulat m inerat, non modo non assentabatur, sed vultu plæ-
 runque eum aspernabatur : quæ res non minus Reginam, quam Davi-
 dem ipsum offendebat. Ille contra, ut subsidium sibi adversus odia
 procerum compararet, adolescentem Regiis nuptiis destinatum omni
 assentationis genere ambiebat : in eumque familiaritatis gradum per-
 venerat, ut lectum, cubiculum, secretosque sermones communicaret :
 persuaderetque adolescenti incauto : & in id, quod cupiebat proclivi
 credulitate sua maxime opera fieri, ut Regina oculos in illum conji-
 ceret. semina etiam discordiarum inter eum, & Moravium assidue
 ferebat. Eo enim pulso, reliquam vitæ cursum sibi inoffensum fore
 promittebat (3).

XLV. Cum jam non obscuri rumores vulgarentur non solum de nup-
 tiis Henrici, sed etiam de secretis ejus cum Regina congressibus : nec
 belli sermones de Davidis cum ea familiaritate spargerentur, Moravi-
 us, qui bene monendo nihil aliud quam sororis odium assequebatur,
 statuit ab aula secedere, ne rerum, quæ gerebantur, auctor crederetur.
 Nec Regina moleste ferebat tam severum arbitrum abesse, eo maxime
 tempore, quo factionem ei adversam confirmabat. Exules enim Bo-

(1) Charles duke of Savoy anno 1536 was beaten out of his own dominions by Francis I. king of France, and his son Emmanuel restored anno 1558.

(2) He was made secretary for French affairs by a political draught of the brethren of Guise, that sir William Maitland of Lethinton, who was a stout protestant, should not be put upon the secrets of

French intelligence, being then principal secretary.

(3) Nec invitus fecit Moravius, integerrimus ac priscaë severitatis vir, (Livy's character of T. Manlius Torquatus, lib. 22. cap. 60.) et qui sermones de secretis Rizii cum regina congressibus jam passim æquo animo ferre non posset, ut ab aula secederet. Thuanus lib. 37.

thuelium è Galliis, Georgium Gordonium Sutherlandiæ Comitem è Flandria revocavit : & alterum Georgium Gordonium Huntillæi Comititis filium è custodia eductum priori dignitati, & loco restituit. Bothuelium e Galliis reversum Moravius de recentibus contra se infidiis accusat. Detulerunt nomen juvenes honesto loco nati, qui in Gallia ex intimis ejus familiaribus erant. Res aperta, atrox, invidiosa. Cum dies causæ dicendæ appropinquaret, primum Regina cum fratre diligenter egit, ut ab accusando desisteret. Cum ille exorari non posset, quodd multum ad famam sua inte esse putaret, quam in partem eventus acciperetur, Regina, quod proximum erat, multos procerum per literas deterruit, ne diem judicii obirent. Alexandrum Glencarniæ Comitem Moravio amicissimum, cum non longe a Sterlino iter ei esset, de via ad se accersivit : tantus tamen omnium bonorum erat consensus, ut Bothuelius non modo sua conscientia prædamnatus, sed publica sui sceleris detestatione permotus (1) diem causæ dicendæ obire non sit ausus.

XLVI. Hoc vulgi studium adeo Reginæ animum adversus fratrem accendit, ut jampridem ei destinatum exitium maturaret : cujus ita ratio composita erat. Moravio Perthum evocato, ubi Regina cum paucis erat, ibi Darlæus cum eo sermonem conferre debebat : cum nemo dubitaret, Moravium libere, & simpliciter locuturum, re in altercationem deducta David Rizius primus eum feriret : cæteri mox vulneribus conficerent. Hac de conjuratione Moravius per amicos, qui in aula erant edoctus, tamen certus cundi pergebat. Tandem per (2) Patricium Ruvenium iterum admonitus ex itinere (3) ad matrem in propinquas ejus ad lacum Levinum ædes divertit : ac alvo forte soluta, ea morbi excusatione usus ibi substitit. Interea cum amicorum quidam eum inviserent, rumor statim diffusus est, ibi eum hæsisse, ut Reginam, & Darlæum redeuntes Edimburgum interciperet. Equites passim dimissi cum neminem armatum conspexissent, tamen Regina tanta celeritate, ac tam trepide iter illud confecit, velut certo imminente periculo.

XLVII. Nuptiis jam instantibus, ut aliqua consensus publici species ad Reginæ voluntatem accederet, convocatur Sterlinum magna pars procerum : sed hi præcipuè, quos aut libenter consensuros, aut repugnare non ansuros credebant. Ex iis in consilium adhibitis multi assenserunt, modò ne quid in religionis doctrina publice recepta innovaretur : plurimi citra ullam exceptionem quod Reginæ gratum fore existimabant, ad id sententias accommodabant. Unus Andreas Stuartus (4) Ochiltreus palam professus est, se nunquam assenturum, ut Papanæ factionis Rex assumeretur. Moravius quidem alienus à nuptiis non erat, (ut qui in primis auctor erat juvenis ex Anglia evocandi) sed videbat quantis motibus ea res initium datura esset, si non assentiente Angla consierent. Pollicebatur etiam se curaturum, ut volente, atque auctore Angla omnia transfigerentur, si modò religioni caveretur. Sed cum videret in illo conventu nullum libere censendi locum futurum, maluit abesse, quam sententiam dicere sibi fortasse exitiabilem, & in

(1) To compear at the day.

(2) Patrick lord Ruthven, father to William first earl of Gowrie, of whom much is spoken hereafter.

(3) Margaret Erskine lady Lochleven. see the note cap. 34.

(4) Lord Ochiltree : his great grandfather Andrew Stewart lord Avendale, (son to Walter grandson to D. Murdo earl of Fife) being restored from banishment, was made chancellor by K. James 3. see the note on lib. 10. cap. 28.

publicum inutilem. Iactabatur etiam vulgo illa quæstio, possétne Regina defuncto marito, quem vellet alium ex animi sententia virum sumere : aliis censentibus Reginæ ex morte viri eam libertatem non negandam, quæ plebæis quoque conceditur : aliis contra affirmantibus in regnorum hæredibus diversum jus esse, ut quæ una opera & virum sibi sumerent, & populo Regem darent : multoque æquius esse, ut populus uni puellæ maritum, quam puella Regem universis eligeret.

XLVIII. Mense Julio venit ex Anglia legatus, qui ostenderet, Reginam Angliæ, quæ in eodem consanguinitatis gradu utrunque contingeret, mirari, quòd rem tantam præcipitent, neque secum communicarent : quique magnopere peteret, ut interposita mora diligentius rem expenderent, fortasse non sine utriusque regni emolumento. Hac legatione cum nihil actum esset, statim secuta est alia. Nicolaus Throgmortonus eques nomine Reginæ Anglorum Levinianum, & filium ejus monuit in certum diem commeatum habere : cumque diem jam præterisse. Domum itaque illos redire jubet, nisi se multari exilio, bonaque in fiscum redigi mallet. Illi nihil ea comminatione retardati in sententia perliterunt. Interea Regina cum connubium illud nimium dispar videretur, si nuper maximi Regis uxor, ipsa regni illustris hæres adolescenti privato, nullis insignioribus honorum titulis claro nuberet, edictum publico præconio promulgavit, in quo Darlæus Dux Rothesæius, ac Rossia Comes appellatur. Præterea ad rem accelerandam urgebant (1) maleficarum ex utroque regno prædictiones, quæ si nuptiæ citra finem Iulii mensis conficerentur, multa Regibus commoda in posterum promitterent : re secus gesta, damna, & ignominiam comminarentur. Accedebant rumores passim de morte Reginæ Anglorum divulgati : diesque præscriptus, intra quem moretetur : quæ prædictio non tam divinationem, quam civium conjurationem denunciare videbatur. Erat & illa festinandi Reginæ causa non levissima, quod (2) suos avunculos a nuptiis illis aversos non dubitabat. Igitur si mora longior interponeretur, metuebat, ne quod ab illis, quod rem prope confectam turbaret, impedimentum objiceretur. Nam cum secretum illud decretum de bello sacro per totam Christianorum ditionem tuscitando, & pura Christi doctrina penitus extirpanda est factum, eique Dux Gustus imperator destinatus spes improbas, & immodicas aleret, is statuit per sororis filiam ita domesticis tumultibus perturbare Britanniam, ut nullo auxilio transmarinos amicos juvare possent. Sed Davide, qui tum apud Reginam plurimum poterat, contendente ex usu rei Christianæ nuptias eas futuras : quòd Henricus Darlæus, & pater ejus testæ Papanæ acerrimi essent assertores, & in utroque regno gratiosi, clarique familiis innexi, multisque clientelis subnixi. Res diu agitata tandem impulsæ est. Is, cum si nuptiæ cõirent, consentientibus Regina Angliæ, & nobilitate Scotica, duo suis rationibus adversa videb. t. Primum in eis conficiendis nullam suam fore gratiam : deinde religionis incolumitati cautum iri. Sin vero

(1) " Murray dissuades his sister from a foreign match, and contrives that with Darly, being the maker of the marriage. - The force of enchantment (let no one think it strange, seeing the isle of Albion has ever been infamous for witchcraft) was one of the causes that the queen complied with the will of the mothers of Dar-

ly and Murray, and governed herself according to the counsel of Murray, who called Darly out of England. Without the bastard's proposing it, the queen would never have thought on that marriage."

Innocence de Marie.

(2) The duke of Guise, cardinal of Lorraine, &c.

Regina se ad consilium Tridentinum adjungeret, ipse sibi honores, sacerdotia, sine modo pecuniam, sine æmulo potentiam promittebat. Igitur omnia moliendo tandem perfecit, ut nuptiæ præcipitarentur Scotis non satis æquis, Anglis vehementer infensis.

CVII. R.

XLIX. QUARTO Calendas Augusti (1) Henricus Stuartus Mariam Stuartam uxorem ducit : factoque silentio acclamatum est præcante multitudine, ut prospere omnia succederent Henrico, & Mariæ Scotorum Regibu : ac postridie Edimburgi iidem Reges præconio pronunciantur. Id factum non modo nobilitatem, sed vulgus quoque gravissime offenserat : nec deerant, qui indignarentur rem pessimi exempli factam. Quid enim attineret concilium de Reg. creando cogere, cuius nunquam sententiam roges ? nulla in re auctoritate utaris ? in Senatus loco præconem suppeti, qui pro Senatus consulto præconium recitet. Enimvero non consultationem jam esse, ed quomodo Scoti tyrannidem ferre possent tentationem. Eam suscionem auxit procerum absentium d. siderium. Aberant enim nobilitatis fere principes Iacobus Dux Castellerotii, Gilespicus Argatheliæ, Iacobus Moraviæ, Alexander Glencarniæ, Andreas Rothusæ Comites, compluresque alii splendore generis, & opibus clari. Ad eos fœciales missi, cum non paruisent, exilio multati, in A gatheliam majora secessere. Inimici eorum in aulam revocati. Ita rebus omnibus, quantum satis videbatur, adversus rebelles comparatis, Reges quatuor millibus comitati Glasquam venerunt. Rebelles Passeti se continebant.

L. Ibi pro partum ingeniis variæ (2) consultationes fuerunt. Reges missis fœciali arcem Hamiltoniam dedit petunt, ac re infecta reverso ad prælium se expediant. Altera factio secum ipsa discors variis sententiis distrahebatur. Hamiltonii, qui in illis locis summas habebant opes, nullam pacis firmam conditionem esse afferebant, nisi Regibus sublatis. Illis enim incolumibus nihil aliud sperandum, quam nova bella, novas insidias, & pacem simulatam aperto bello magis periculofam. Privarum injurias sæpe laborum tædio deponi, sæpe magnis emolumentis compensari. Regum inimicitias sola morte extinguui. Moravius, & Glencarnius, qui intelligebant eos non publicum

(1) Anno 1565.

(2) To draw the people into the war, they cause publish thro' all the towns of Scotland, that the lord Darnley and his father and mother were all papists, and that the queen had married him with no other intention, than to ruin the faithful, and subvert the state of the kingdom, by them established at the peril of their lives and fortunes ; and that in order to bring this design to pass, they had secret correspondence already settled and preparations made in France, a thing which they neither could nor ought to suffer, not so much for the preservation of their persons and estates, as for the maintenance and defence of the honour of God, and of the pure and sincere religion by them introduced into the country : that their persons, goods and religion depended only

on the law of amnesty made by the deputies of France and England at the siege of Leith, and afterwards confirmed by the states of Scotland, which however they had a mind to alter and annul : And that in this doing their processes were already made, as being attainted and convicted of the crime of lese majesty divine and human, and there remained nothing more for them but a rope ; that they were necessitated to prevent the danger whilst they had means of resisting, which might fail them in a short time, if the queen and her husband were ever so little aided and assisted by the foreign forces which they expected from day to day ; and because it was much better to assail than be assailed, and prevented by the storm which hung over their heads. Martyre de Marie, page 66, & suiv.

emolumentum, sed privatas opes spectare (ut qui Regina extincta proximi hæredes essent) & à cæde, & ab Hamiltonii imperio (quod crudele, & avarum non ita pridem senserant) juxta abhorrebant, mitiora consilia probabant. Dissensionem enim esse civilem, & adhuc incruentam, in qua hætenus non armis, sed sententiis esset certatum: eam si fieri posset, honestis conditionibus esse finiendam. Ad hæc consilia non defuturos in Regiis castris, qui & pacem cupientes libenter audirent: & incolumitatem tueri armis necessariis conantibus non essent defuturi. Reges autem per adolescentiam fortasse minus prospicere: nondum autem ea peccasse, quæ ad labefactionem status publici pertinerent: si qua vitia adsint, quæ ad privati dedecoris labem faciant, ea non morte aboleri, sed levioribus remediis curari oportere. Se cæm memia sse observatum, & posteris ad imitationem relictum, ut in vita Regum & moribus occultiora vitia dissimularent, dubia mollius interpretarentur, manifesta eatenus ferrent, modo ne perniciem publicam secum traherent.

LI. Hæc sententia cum pluribus placuisset, cæteri Hamiltonii præter Jacobam gentis principem sibi quiescendum statuerunt. Ille enim decem equitibus comitatus cum proceribus remansit. Hi cum ita extenuatis viribus infirmiores essent, quam ut vel congregari possent, vel ad suas quisque vires penetrare, temporibus obsecuti ea nocte Hamiltonium viderent: postmodum Edimburgum profecti, ut ibi belli gerendi consilium inirent, cum & arx urbi imminens assidue in eos jacularetur, nec amici è regionibus longinquis tam celeriter, quam resposcebat, convenire possent, & Reges prope vestigiis eorum inhærentes adventare dicerentur, multam rogante, ac pollicente Ioanne Maxuallio Hæresiano Drumfrisium versus iter ingreſſantur. Reges retro Glasquam reverſi Levinix Comitem vicarium in regionibus ad occidentem hibernum spectantibus constituunt. Ipsi Sterlinum, ac inde in mediam Fifam progressi: nobiliorum majorem partem jurare cogunt, si quis ab Anglia motus armorum ingrueret, fidelem operam se navaturos. Reliquos pecunia, aut relegatione mutant. Bona rebellium, qui in Angliam finitimam secesserant, sibi comparant, diripiunt. Conventus juridicos indictivos per omnes regiones denunciant, ad anquirendum de reliquiis conjurationis. Ad 9. Octobris exercitus Edimburgo eductus Drumfrisium versus iter capeſſit. Maxuallius, qui ad eum diem studium factionis Regibus adversantis præ se tulerat, tempus ad suas res agendas adesse ratus, velut suppliciter pro partibus obviam est progressus. Cum eis de parte patrimonii (2) focii sui, quam vehementer cupiebat, loquitur. Ea homo impiger, & consilio, manuque promptus facile impetrata, ad rebelles redit. Ostendit nihil in se opis esse, proin sibi consulant. Angliam esse propinquam: si eò secedant, se rebus compositis mox secuturum, suasque omnes fortunas cum eis conjuncturum. A Moravio interim mille libras expensæ in stipendia militum nomine extorsit. Hanc pecuniam in equites expensam ferebat. Jusſus enim paucas equitum turmas conducere, suos ministros domesticos pro mercenarii ostentabat.

LII. Reges adventu suo, & accessione Hæresiani ad suas partes, territis inimici, ac omnibus circum circa pro arbitrio constitutis, ducibusque partium expulſis, & cæteris in eorum periculi eventum in-

(1) He had married the daughter and heir of ——— lord Herries.

tentis circa finem Octobris Edimburgum rediere. In Scotia usque ad initium veris res tranquillæ fuere. Conventus ordinum totius regni promulgatus erat in mensem Martium, ut bona exulum publicarentur, & nomina ex albo nobilium eraderentur, ac insignia lacerarentur, quorum nihil absque conventus publici decreto Regibus licet.

LIII. Interea David aulam principibus procerum vacuum nactus, quò suam immoderatam potentiæ spem confirmaret, Reginam impotentibus consiliis armabat assidue hortando, ut factionum principes ferro cœceret. Paucis è medio sublatis, cæteros nihil aufuros. Sed stipatores Reginæ, quòd Scoti genere essent, in cædem nobilitatis nefariam non facile consensuros putabat. Eis igitur loco dejectis, eò totis viribus incubuit, ut exteri (quod fere omnis tyrannidis esse solet initium) ad custodiam eligerentur. Primum injecta mentio de Germanis arcessendis: quòd ea natio summa fide erga dominos fuerit. Verum David re secum diligentius expensa, commodius suis rationibus est ratus, ut Itali ad id munus adhiberentur. Primum quòd homines ejusdem gentis magis in sua potestate futuros crederet: deinde quòd nulla religione imbuti ad res turbandas aptiores viderentur: ut quos citra omne discrimen æqui, atque iniqui ad quodvis facinus facile impelli posse arbitraretur. Præterea homines egeni, & facinorosi sub tyrannis nati, & educati, bellis nefariis assueti, & qui procul domo in Britannia nihil carum haberent, ad res novas magis videbantur idonei. Igitur paulatim è Flandria, aliisque continentis regionibus milites vagi accersiri cœpti: sed prope singuli, & per intervalla, ne ea res agi videretur. Horum aliquem offendere, quam Reginam ipsam erat periculosius.

LIV. Cæterum, ut apud Reginam crescebat indies Davidis auctoritas, & potentia, ita Rex quotidie apud eam vilior fiebat. Nam ut in faciundis nuptiis Reginæ præceps fuerat temeritas, ita repente secuta est pœnitentia, & mutatæ voluntatis non obscura indicia. Cum enim a nuptiis statim sine publico consensu publicè præconis voce Regem pronunciaffet, & postea in diplomatis observatum ad id tempus fuisset, ut Regis, & Reginæ nomen exprimeretur, non multo post utroque nomine servato mutatus tantum ordo est, ut Reginæ nomen prius, Regis posterius scriberetur. Tandem Regina, ut omni gratificandi potestate spoliaret maritum, causata est per ejus absentiam, dum venationibus, & aucupiis esset occupatus multa aut non suo tempore fieri, aut omnino prætermitti: commodius fore, ut ipsa pro ambobus subscriberet: (1) hac ratione prospici posse, ut & ille suis voluptatibus frueretur, & publicas necessitates ejus absentia non moraretur. Id cum ille, ut qui nulla in re eam offendere volebat, in bonam partem accepisset, primum levibus de causis ablegatur: ut procul a consilio, & negotiorum publicorum conscientia abesset, & omnium beneficiorum gratia ad solam Reginam redundaret: ita enim secum rationem inibat, Regem, cujus nec amicitia cuiquam esset fructuosa, nec ira formidabilis, paulatim in contemptum omnium venturum. David etiam, quòd res indignior esset, ei substituitur, qui ferreo typo diplomata quædam pro Rege signaret. Ille hac fraude omni cura pub-

(1) Cum illa domesticis simultatibus fervaret, mariti nomen in actis publicis exortis, ut tumentem juvenis animum co- postponere, et in nummis signandis omnino omittere cœpisset. Camden.

lica exutus, etiam ne molestus rerum secretarum arbiter esset, hieme asperrima Peblum detrusus est, exiguo admodum, atque intra privatorum complurium dignitatem comitatu in prædam verius, quam aucupium. Eisdem diebus tanta vis nivis è cælo decidit, ut in locis non admodum copiosis, & præterea latrocinio infestis homo semper in aula educatus, & victui liberaliori assuetus ob rerum necessariorum penuriam periculum adisset, nisi casus è Orcadensem detulisset Episcopum. Is locorum gnarus, vini nonnihil, atque aliorum comestuum in suum usum attulerat.

LIV. Nec hac ratione tantum Regina Davidem è suæ obscuritatis latebris producere, & ostentare populo contenta aliam viam eum ornandi honore domestico est commenta. Cùm jam antea Regina per aliquot menses solito plures ad mensam suam adhiberet, ut in multitudine saltem locus Davidi minus invidiosus esset: hac popularitatis specie rata est fore, ut insolentia spectaculi convictorum multitudine, & quotidiana consuetudine paululum levaretur, & stomachi hominum sensim assuescerent, ut quidvis pati possent. Tandem è perventum est, ut ille cum uno, atque altero quotidianus convictor esset. Ut autem loci angustia facti quadam ex parte minueret invidiam, nonnunquam in cellula exigua, interdum apud ipsum Davidem epulæ apparabantur. Sed hæc invidiæ minuendæ remedia infamiam augebant, suspiciones alebant, & sinistris sermonibus materiam suppeditabant. Accessit ad hominum jam in pejus proclives cogitationes inflammandas, quòd supellectili, cultu corporis, equorum & genere, & numero longe Regem superabat. Quæ res è videbatur indignior, quòd non faciem (1) honestabat, sed facies cultum destruebat. Igitur Regina cum naturæ vitia non posset emendare, divitiis, & honoribus cumulandis (2) in supremum ordinem eum nititur protrahere, ut nascendæ humilitatem, & corporis vitia fortuitæ claritatis obtentu tegat: cum ob alia, tum maxime ut jus suffragii in conventu publico nactus, id consilium ad Regiæ nutum circumagere posset. Sed cum per gradus esset promovendus, ne inops, & mercenarius senator videretur, primus in agrum Edimburgo vicinum impetus est factus. Malvillium Scoti vocant. Dominus agri, & (3) domini focer, aliique qui plurimum apud eum poterant, amici convocantur. Cum domino agri agit Regina, ut prædio cederet: cum focero, & amicis, ut à domino persuaderent. Sed cum parum ex sententia res procederet, Regina eam repulsam in suam contumeliam interpretabatur: & quòd magis erat exitiale, David id moleste tulit.

LVI. Vulgus (neque enim obscure hæc agitabantur) præsentia deplorare, pejora indies ominari, si ad egeni nebulonis libidinem homines antiqua nobilitate, & fama illustres majorum sedibus extruderentur. Multi etiam è senioribus memoria repetebant, & sermonibus celebrabant id tempus, cum Cocheranus, Regis fratre per summum scelus occiso, è latomo Comes Marriæ factus belli civilis ea excitavit incendia, quæ morte Regis, & pene regni interitu sunt restincta. Hæc cum palam fierent, multoque plura clandestinus rumor (ut in re-

(1) Vocem cultus addendam censet Craf. sed potius voces ea res subintelligendæ, i. e. cultus adeo splendidus, magnificus, sumptuosus. Facies significat totius corporis formam,

(2) To make him a lord of parliament.

(3) Lord Ross of Hacket had married the heir of this barony of Melvill, being of the same surname of Melvill.

bus minus honestis fieri solet) miffaret : Rex tamen certus, nisi re explorata nemini credere, accepto Davidem cubiculum Reginae ingressum, ipse ad offiolum, cujus clavem se penes semper habebat, accessit, ac præter morem interius oppellatum invenit : cum pulsanti nemo responderet, ingentem irarum molem animo coquens, noctem eam prope insomnem egit.

LVII. Ex illo paucis è domesticis adhibitis (paucis enim fidebat, ut qui cæteros a Regina corruptos, & factorum omnium, dictorumque exploratores sibi appositos sciret) de Davide tollendo consultat. Illi consilium quidem probabant, sed rei gerendæ rationem non satis expediebant. Ea consultatio aliquot dies tenuit. Alii ministri qui extra id consilium erant, id quod erat suspicati multis prodeuntibus indiciis factum ad Reginam deferunt, atque eam in rem præsentem se pollicentur duçuros. Nec in eo fefellerunt. Observato enim tempore cùm exclusis aliis Rex solos, quibus fidebat, ministros secum haberet, Regina velut per cubiculum ejus ad suum transitura, Regem cum consiliis arcanorum oppressit. Et in eum acerbe investa domesticis ejus graviter interminata frustra eos consultare, se omnes machinationes eorum scire, & remedium in tempore adhibituram.

LVIII. Cùm in eo statu res esset, Rex dolorem suum cum patre communicat. Malorum præsentium unus eis videtur exitus, si ea pars nobilitatis, quæ aderat reconciliari, & quæ aberat, revocari posset. Sed ad id festinatione opus erat, quòd jam dies esset propinquus, quo die Regina proceres absentes damnare decreverat. Ea enim de causa conventum illum indixerat, Francorum, & Anglorum legatis multum deprecantibus : ut qui scirent nihil tam severa animadversione dignum a reis commissum : animisque etiam secuturum præceperant periculum.

LIX. Eisdem diebus literæ longissimæ ab Angliæ Regina venerant : in quibus multa benevole, & prudenter de præsentibus rerum in Scotia statu differebat : (1) leviterque, atque etiam amanter propinquæ animum ab ira ad moderationem revocabat. Eas, quia proceres venisse sciebant, neque dubitabat quisquam, qua de re erant scriptæ, civilioris animi affectum Regina erga eos simulans compluribus adhibitis legere cœperat. Cùm in medio cursu David eam palam admonuit, satis lectum esse : atque subsistere jussit : id ejus factum magis superbum, quàm novum omnibus est visum : quippe qui non ignorant, quam imperiose plærunque erga eam sese gereret : atque interdum acrius reprehenderet, quam maritus auderet.

LX. Per eos dies in conventu publico de causa exulum acriter disputabatur : aliis ut Reginae gratificarentur, pœnam perduellionis discernentibus : aliis contendentibus nihil adhuc fuisse perpetratum, quod tam severe plecteretur. David interea singulos circumibat, animosque pertentabat, quid de absentibus decreturus quisque esset, si a reliquo conventu [(2) Proboulos] legeretur : nec dubitabat ostendere aperte Reginam velle eos condemnari : qui secus fecerit, frustra niti : superque inalam gratiam apud principem initurum. Hæc agebat partim, ut infirmiores spe, & metu turbaret : partim ut firmiores e numero judicum seletorum excluderentur. Saltem ut major pars ex eo numero esset, qui omnia Reginae assentarentur. Hanc in summa improbitate hominis obscuri potentiam cum plærrique timerent,

(1) Al. leniterque.

(2) President.

omnes odissent, Rex ex patris sententia Iacobum Duglassium, & Patricium Lindesium, alterum patris, alterum matris propinquum acceperit. Hi rem conferunt cum Patricio Ruveno viro & manu, & consilio prompto : sed qui diuturno morbo ita debilitatus fuerat, ut per aliquot menses de lecto non confurgeret. Ei inter paucos de re tanta fides habita fuit, cum ob summam prudentiam, tum quod liberi ejus essent Regis (1) consobrini. Ab his Rex admonitus, quantum temporibus proximis errasset, qui propinquorum, & amicorum precipuos in gratiam nequissimi nebulonis non modo passus esset expelli, sed ipse propemodum sua manu extruserit, illumque (2) terræ filium ita extulisset, ut ipse jam ab eo contemneretur. Multa præterea cum eo de statu publico collocti, effecerunt, ut facile culpam agnosceret, & se affirmaret in posterum nihil, nisi de nobilitatis consensu gesturum. Ac homines multo rerum usu eruditi, non satis tutum rati adolescentis uxorii ætati credere, ne quando blanditiis illectus cum certa perniciæ ipsorum pacta inficiaretur : capita, in quæ consensum erat, scripta ei exhibuerunt, quibus libenter, atque etiam cupide omnibus subscripsit. Ea autem erant, de religione stabilienda, uti cautum erat in Regine reditu in Scotiam. De reducendis civibus nuper pulsis, quibus patria non facile carere posset. De cæde Davidis, quo salvo neque Rex dignitatem, neque nobilitas incolumitatem tueri posset.

LXI. His omnium chirographo confirmatis, Regeque cædis auctorem se profitente, tum ut condemnationem procerum absentium prævenirent, tum ne mora consilium palam fieret, statim facinus aggredi visum est. Igitur cum Regina in cellula angusta cœnaret, adhibitis de more ad mensam Davide, & (3) Comitissæ Argatheliæ uxore, paucique astarent ministri (locus enim non multos capiebat) Iacobus Duglassius Mortonii Comes cum magno familiarium numero in extimo cubiculo ambulabat. In area subdiali è clientibus, & amicorum fidiſſimis observare jussi erant, & tumultus, si qui orirentur, cempescere. Rex è suo cubiculo, quod infra Reginam erat, per scalas angustas, quæ ei soli patebant, ascendit : se jubeatur Patricius Ruvenus armatus cum quatuor, aut quinque ad summum comitibus. His in cellam, ubi cœnabatur ingressis, cum insolens rerum facies Reginam nonnihil commovisset, Ruvenum squalidum, & e diuturno morbo macilentum. & tamen armatum aspiciens, ecquid rei novæ esset, percunctatur. Nam qui aderant, è febre delirare, ac sui parum compostem esse credebant. Ille Davidem surgere, & prodire jubet : eum enim in quo sedebat, locum ei non esse decorum. Regina statim affurgit, & corporis objectu adversus venientes eum protegit. Rex eam complexus, bono animo esse jubet. Nihil enim esse, quod ipsa timeret : cædem unius nebulonis decretam esse. David primum in proximum, deinde in extimum cubiculum pertractus : ibi ab iis qui cum Duglassio præstolabantur, multis vulneribus confoditur : idque præter omnium, qui in cædem ejus conspiraverant, voluntatem : qui

(1) This Patrick lord Ruthven married _____ Duglass, daughter to cheeping earl Archbald of Angus, half sister to lady Margaret Duglass countess of Lennox, begotten upon a sister of the house of Traquair.

(2) A proverbial expression of one born of base parentage, as we say, sprung of a

stone : he meaneth Seigneur David Riccio.

(3) Natural daughter to king James 5. begotten upon _____ Beaton, daughter to the laird of Creich, afterwards lady Innermeath : she bare no children : his brother Colin succeeded to him in the earldom.

eum publicè strangulandum, populoque, cui gratissimum fore sciebant, id spectaculum præbere destinabant.

LXII. Constans fama est, eum a Ioanne Damicæta Gallo sacrificulo, qui magicæ artis non imperitus valgo habebatur, non semel admonitum, ut re confecta se aliò transferret: & potentiorum odio, cui par non esset, se subtraheret. Respondit, Scotos magis minaces, quam pugnaces esse. Iterum itidem paucis ante eadem diebus admonitus, ut a notho sibi caveret. Nothum illum se vivo in Scotia eam potentiam non habiturum, ut sibi timendus esset, respondit. A Moravio enim periculum sibi denunciari putabat. Verum dictione illa sive expleta, sive elusa, primum ei vulnus a (1) Georgio Duglassio Comitis Angusiæ notho fuit illatum: post id, ut quisque proxime steterat, princeps feriebat, vel dolori suo indulgens, vel in publicæ vindictæ societatem ascribi cupiens.

LXIII. Ad hæc tumultu in totis ædibus orto, Comites Huntillæ, Atholiæ, & Bothuelii, qui in diversa palatii parte cœnabant, cum prorumpere vellent, ab iis, qui in area adservabant, intra cœnacula sua sine noxa sunt cohibiti. Ruvenus è cella egressus in cubiculum Reginæ cum viribus ad standum non sufficientibus resedisset, ac bibere petiisset, Regina verbis, quæ recens dolor, & ira amat, in eum ut perfidum, & proditorem invecata, inter alia exprobravit, quod se stantem sedens alloqueretur, Ille excusat, "nulla id superbia, sed virium infirmitate factum. Ipsam vero hortatur, ut in regno gerendo nobilitatem, cujus interesset omnia salva esse, consulat, potius, quam nebulones vagos, qui nullum suæ fidei pignus dare possent: quippe qui nec in re, nec in fama quicquam haberent, quod perderent. Neque quod in præsentia perpetratum est, rem esse novi exempli. Regum Scotorum legitimum esse imperium: nec unquam ad unius libidinem, sed ad legum præscriptum, & nobilitatis consensum regi solitum. Si qui Regum contra attentassent, graves suæ temeritatis pœnas luisse. Neque nunc ita Scotos a majorum suorum institutis degenerasse, ut exteri hominis, quem vix honeste servum essent habituri non modo imperium, sed servitutem æquo animo perferrent."

LXIV. Hoc sermone cum Regina magis inflammaretur, illi discedunt, ne major aliquis tumultus oriretur locis idoneis custodibus dispositis. Interea rumor tota urbe manat: alius alibi, & pro ficto, aut vero, pro cuiusque ingenio creditus. Ad arma concurritur, ac rectà omnes ad Regiam pergunt. Ibi Rex per fenestram multitudinem allocutus se, ac Reginam incolumes esse affirmat: nullam tumultuandi causam esse: quicquid actum est, suo iussu actum. Id quale sit, suo tempore scituros. In præsentia domum suam quisque abeat. Illi iussi discedunt, præter paucos, qui ad vigiliis agendas contenti fuerant.

LXV. Postridie mane proceres ab Anglia reversi. Primum omnium in prætorio urbis iudicio se sistunt ad dicendam causam parati: nam is dies ad id præstitutus erat. Ubi nemo ex adverso apparuit, publice testati, quod non per ipsos stetisset, quod minus legitimo iudicio se committerent, in hospitia quisque sua discesserunt. Regina fratrem accersito, & cum eo satis diu collocuta, spem fecit se post id in procerum potestate futuram, ac laxiore custodia habita multis malo

(1) Commonly called George the postulat bishop of Murray, begotten upon a

sister of the old earl of Morton.

publico illam clementiam cessuram ominantibus, veteres satellites recollectit: & noctu per porticum egressa cum Georgio Setonio, qui ducentos adduxerat equites, primum in ejus arcem, inde Dumbaram profecta est. Regemque metu mortis injecto, ni obsequeretur, secum duxit. Ibi collectis viribus cum reversis nuper ab exilio se conciliatam simulans impetum in Davidis percussores convertit. Illis vero tempore cedentibus, velut rebus jam pacatis ad pristinum ingenium rediit. Primum omnium cadaver Davidis, quod ante fores templi propinqui sepultum erat, curavit de nocte transferendum, ac in sepulchro proximi Regis, & liberorum ejus collocandum. Et hoc factum ut inter pauca improbum sinistris sermonibus locum præbuit. Quam enim ulteriorem adulterii confessionem expectarent, quam ut illum terræ filium nullis honestis studiis, nulla in publicum opera impensa insignem patri, ac fratribus, quoad potuit honore supremo æquaret, & quod pene invidiosus erat, hominem spurcum prope in Magdalensæ Valesiæ paulo ante Regiæ amplexus daret. Marito inter hæc comminari, obliquis dictis alludere, operamque dare, ut omnem ei auctoritatem apud omnes detraheret, & quam poterat contemptissimum redderet. His fere diebus quæstio de cæde Davidis acerbissime exercita fuit. Multi ex iis, qui conscii dicebantur, alii aliud relegati: plures pecunia multati. Nonnulli, sed fere infantes, atque adeo securi supplicio affecti. Nam principes factionis alii in Anglia, alii in montanis Scotorum regionibus delituerunt. Magistratus, & munerum publicorum procuraciones omnibus, quos vel paulum attigerat suspitio adempti, & eorum iniunicis traditi: per præconem edictum (nec in tanta mœsticia publica sine risu) ne quis diceret Regem aut participem, aut conscium Davidicæ cædis fuisse. Hac rerum perturbatione post Idus Apriles paulum sedata, Comites Argatheliæ, ac Moraviæ in gratiam recepti: ipsa non multo post appropinquante puerperii tempore, in arcem Edimburgensem secessit: atque decimo nono die Junii (1) paulo post horam nonam æquinoctialem filium peperit, cui postea Iacobo Sexto nomen fuit.

(1) The hours whereby we divide the whole day and night into 24 parts, are equinoctial hours: there are others called planetary hours, dividing every day, however short or long, in 12 parts, and the night in as many. But to be more particular.—The ancient Romans had two kinds of hours, viz. equal and unequal, answering to their two kinds of days, civil and natural: for their natural day being the time the sun is above the horizon, or between his rising and setting, they divided it always into 12 parts or hours, both summer and winter: but their civil day, which includes also the night, being the time the sun takes to move from any point of the heavens, till he return to the same point again, and which they, as most nations in Europe do at present, computed from midnight to midnight, was divided into 24 hours. It is obvious at the first view, that the hours of the first kind, or of the natural

day, must have been unequal, since the days, which always contained 12 of them, were unequal: but their civil day being always the same and equal, the 24 hours which composed it must be equal also. The equal hours were by the Latins named æquinoctiales, from the equal motion of the equinoctial, according to some, or according to others, because they divide the equinoctial circle into 24 equal parts, so that 15 degrees answer to each part; or they may be called equinoctial hours, because they that live under the equinoctial line have such hours all the year over, even tho' they should reckon by planetary hours; or lastly, they may be so called, because at the two equinoxes all the world have such hours, computing after the said manner. Now tho' we and most nations in Europe use these equinoctial or equal hours, it is certain, that the old Romans, Greeks, and Jews

used

RERUM SCOTICARUM HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER DECIMUS OCTAVUS.

REGINA Partu levata, etsi alios omnes satis comiter, ut in publica gratulatione acciperet, tamen quoties Regem visendi causa adesse nunciabatur, & ipsa, & comites vultum, sermonemque ita componebant, ut nihil magis timere viderentur, quam ne Rex non intelligeret se fastidio, adventum, conspectumque suum omnibus ingratum esse. Contra vero Bothuelius omnia unus poterat : unus negotiis omnibus præerat : adeoque Regina sui erga eum animi propensionem intelligi volebat, ut si quid ab ea petendum foret, nemo quicquam, nisi per illum impetraret. Ac velut vereretur, ne favor is obscurus esset, quodam die cum uno, & altero comite summo mane ad portum, quem novum vocant, descendit, cunctisque insciis quod properaret, naviculam ibi præparatam conscendit. Ornaverant autem eam Gulielmus, & Edmondus Blacateri, Edwardus Robertsonus, & Thomas Dicksonus omnes Bothuelii clientes. & notæ rapacitatis piratæ. Hoc igitur comitatu latronum cum summa omnium bonorum admiratione se mari commisit, nemine, ne ex honestioribus ministris assumpto. In Alloa vero Comitissæ Mariæ arce, (1) qua navis appulit,

used commonly unequal hours, which upon that account were called vulgares. This is confirmed by the testimony of our blessed Saviour himself, Joh. xi. 9. Are there not twelve hours in the day? But the æquinoctial hours were only used by astronomers, astrologers, writers upon dialing, and such like, and never by any others, but upon particular occasions, and to avoid mistakes. From all which it is evident, That by paulo post horam nonam æquinoctialem, is to be understood, a little after nine of the clock of the forenoon. The necessity of the addition of the word æquinoctialem, appears from this, that without it every one must understand him, either according to the computation of his own country, and so an Italian shall make him born about 4 o'clock in the morning (for they begin their civil day at sun-setting) and the

like may be said of others that differ from us : or otherwise, he must be understood, with the whole train of Roman authors, to speak of unequal hours ; and so it shall be more than our three o'clock afternoon, which some have fancied to be the very time our author designed, and thereby have fallen into the mistake, which he by the word æquinoctialem intended they should avoid. But to put the matter beyond all dispute, we have the concurring testimonies of other historians, particularly of sir Peter Young, Buchanan's colleague, who in his historical notes subjoined to his life, written by Dr. Smith, has expressly, paulo ante horam decimam antemeridianam. 1566.

(1) Cr. quò. Claudian de raptu Proserpinæ, v. 238. devenere locum, Cereris quæ tecta nitebant.

per aliquot dies ita se gessit, ut non modo Regiæ majestatis, sed maritalis etiam modestiæ oblit videretur.

II. Rex audito Regiæ necopinato discessu, terra quantum potuit, est consecutus, ea spe, & consilio, ut una esset, & mutua conjugaliū officiorum communicatione frueretur. Sed is, tanquam molestus voluptatē interpellator, vix paucis horis, dum ministri cibo, & quiete reficerentur datis, redire unde venerat, jubetur. Regina post paucos dies, ubi Edimburgū rediit, turbam, ut videbatur, vitans non in suum palatium, sed in propinquam privam hominis domum in ea vicinia diveriit. Illinc in aliam transiit, ubi conventus annuus, quem Scaccarium vocant, tum habebatur, non tam (ut creditur) ædium laxitate, & hortorum, qui juxta erant, amœnitate invitata, quam quod in propinquo diversabatur David Camerius Bothuelii cliens, cujus possicum erat hortis Regiæ vicinum: qua Bothuelius, quoties lubitum esset, commearet. Interea Rex cum nullum gratiæ locum apud uxorem obtineret, injuriis, & jurgiis ablegatur: ac sæpius tentato Regiæ animo cum nulla observantia, nullis officiis assequi posset, ut ad pristinam consuetudinem admitteretur, Sterlinum velut in solitudinem secessit. Regina paucos post dies statuit Iedburgum proficisci ad conventus habendos.

III. Circiter initium Octobris Bothuelius expeditionem in Lidaliā adornat. In ea cum neque pro loco, quem amabat, neque familiæ suæ dignitate, neque hominum expectatione cogitaret, a latronculo ignobili, quem captum, & nihil metuentem spæculā plumbea pene confecerat, vulneratus in Heremitagium arcem incerta vitæ spe delatus est. Id ubi Regiæ ad Borthvicum est nunciatum, aspera jam tum hieme primum Mulrossiam, deinde Iedburgum pervolat. Eo etsi certi de Bothuelii vita rumores perferrentur, impatiens tamen moræ animus sibi temperare non potuit, quin alieno anni tempore spretis viarum difficultatibus, & latronum insidiis, se in iter conjiceret cum eo comitatu, cui nemo paulo honestior, vel mediocris conditionis homo suam vitam, & fortunas committere auderet. Inde Iedburgum iterum reversa, summo studio, & diligentia omnia ad Bothueliam eò transferendum comparat. Quod cum venisset, eorum convictus, & consuetudo parum ex utriusque dignitate fuit. Ibi, sive ob diurnos, nocturnosque labores, sive occulta quadam numinis providentia in morbum adeo sævum, & exitiabilem incidit, ut prope nulla spes de vita ejus cuiquam superesset.

IV. Rex ubi id rescivit, maximis itineribus Iedburgum contendit: simul, ut Reginam inviseret, & quibus posset officiis suum animum, & studium gratificandi testaretur: simul ut (quod in periculis gravissimis fieri solet) præteritorum pœnitentia mentem subeunte, ad sanctioris vitæ propositum inflecteret. Illa contra, non modo nullum placati animi indicium præ se tulit: sed curavit, ne quis venienti assurgeret, salutaret, hospitio ei cederet: vel ad se venientem in unam saltem noctem susciperet. Verum cum ei suspectum esset Moravii ingenium come, & humanum, egit cum uxore ejus, ut proptere domum irret, morbumque simularet, ac statim decumberet, ut saltem hoc prætextu per excusationem adversæ valetudinis Rex illinc excluderetur. Ac in eo erat, ut hospitii pœnuria discedere cogeretur, nisi quidam ex Humiorum familia pudore impulsus repentinam discedendi causam finxisset, ac suum hospitium Regi vacuum reliquisset. Postridie mane jussus inde Sterlinum rediit, qui reditus eò visus est omnibus indig-

nior, quòd eodem prope tempore Bothuelius ex ædibus, ubi antè diverfabatur, per ora vulgi in diverforium Reginae delatus est : & cum neuter adhuc satis firmus, illa è morbo, ille è vulnere foret, primum Calsone, inde Coldingamiam, mox ad Cragmillarium (ea arx ad duo millia ab Edimburgo abest) transeunt, rumorum, qui toto illo itinere spangebantur, securi : cùm interea Regina in omni sermone palam profiteretur, sibi nullam in posterum vitam fore, nisi a Rege solveretur : ac, si alia ratione non possiet, se sibi manum illaturam. Inter hæc sæpe mentionem de divortio injiciebat : neque difficile affirmabat id futurum, sublato è medio diplomate Pontificis Romani quo venia eis matrimonii adversus leges Papanas contracti facta fuerat. Sed cum hanc rem non perinde atque expectaverat, processuram videret, (multis enim è nobilitate præsentibus hæc agebantur) cæteris omissis ad eadem Regis animum convertit.

V. Paulo ante brumam, cum legati è Gallia, & Anglia advenissent, ut in Principe baptizando testes adessent, Regina non modo pecunia, sed opera etiam, & industria contendit, ut Bothuelius inter cives, & hospites singulari cultus magnificentia conspiceretur : cum interea legitimus ejus maritus in filii sacro lustrico non modo subsidio ad sumptus necessarios destitueretur, sed in conspectum legatorum prodire vetaretur. Ministris, qui ad usus quotidianos ei attributi erant, detractis : nobilitate autem observare prohibita. Sed nobilitas & hoc, & superioribus temporibus quanto Reginae animum implacabiliorem erga maritum videbant, tanto magis ad misericordiam flectebantur, cum hominem adolescentem, & innoxium tot contumeliis petitem omnia ferre non modo patienter, sed etiam omnia injustæ iræ piacula experi viderent, ut pene servilem in modum humiliiter aliquem gratiæ locum apud eam teneret. De cultu vero corporis, color impudens, & plane falsus est quæsitus, rejecta in aurifices, phrygiones, cæterosque id genus (1) opificis culpa, quam penes ipsam omnes esse sciebant : cùm contra Bothuelio exornando plæraque sua manu elaboraret. Legati etiam exteri moniti, ne cum eo colloquerentur, cum interea majorem diei partem omnes in eadem arce transigerent.

VI. Homo adolescens ita inhumaniter habitus, cum se universorum contemptui expositum, æmulum sibi ante oculos adductum ab omnibus coli videret, ad patrem, qui Glascae erat (ut quidam putant accersitus) secedere decrevit. Discedentem Regina solito prosequitur odio. Vasa argentea, quibus a nuptiis ad eum diem usus erat, universa simul aufert : ac stannea supponit : veneno etiam ante discessum dato, tanquam scelere magis occulto, si absens ab aula moreretur. Sed malum opinione eorum, qui dederant, fuit præsentius. Nam antequam mille passus à Sterlino abesset, adeo vehemens dolor simul omnes corporis partes invasit, ut eum facile appareret non casu, sed fraude humana morbum advenisse. Ut vero Glascuam venit, manifestius vis mali se prodidit : liventes etiam pustulæ tanto cum dolore, & totius corporis vexatione eruperunt, ut exigua spe vitæ spiritum duceret. Iacobus Abrenethius homo summa fide, & industria, & magno usu medendi præditus de genere morbi rogatus, statim venenum datum ei respondit. Accersitus fuerat & Reginae medicus domesti-

(1) Cicero de legib. lib. 2. & 3. quod-
cunque legis genus — genus hoc omne

scientiæ, Tusc. lib. 3. genus id orationis.
Al. opifices.

cus, sed eum ipsa ire vetuit, simul verita, ne ejus opera ægrotus mortem evaderet: simul ne a pluribus veneni indicia deprehenderentur.

VII. Ceremoniis baptismi peractis, & paulatim turba dilabente, Regina solitudinem quærens cum Bothuelio prope uno apud Drumc-nium, & Tilibardinum nobilium domos aliquot diebus transactis, circa Ianuarii initium Sterlinum rediit. Et cum quotidie se Glascuam ituram ostenderet, ac nuncium de morte Regis expectaret, in ejus rei incertum eventum filium in sua potestate habere decrevit. Id consilium quò minus suspectum haberetur, causari cœpit aedes, in quibus puer educabatur incommodas, quòd in locis humidis, & præfrigidis periculum ei a piteuta esset. Sed facile apparebat alia de causa, atque animo hæc fieri, cum & vitia, quæ vitabantur mutatione loci longe majora in illis, quòd ducebatur, ædibus essent, ut in (1) solo humido, & palustri fitis: & a sole montis objectu averfis. Puer igitur vix septimum ætatis ingressus mensem, asperrima hieme Edimburgum ducitur. Ibi cum rescitum esset, Regem convalescere, ac vim veneni ætatis vigore, & corporis firmitate naturali superatam, novum de eo tollendo consilium initur: aliquot etiam è nobilitate in consilium sceleris asciti.

VIII. Cum interea ad Reginam delatum esset, Regem de fuga in Galliam, aut Hispaniam cogitare: eaque de re cum Anglis, qui navem in æstuario Glottæ stantem habebant collocutum. Alii occasionem commodè oblatam censent, ut Regina eum accerferet, ac si venire abnuat, palam ferro trucidaretur. Nec deerant, qui operam suam pollicerentur. Alii occulte facinus exequi consulunt. Omnes festinandum, antequam plane convalesceret. Regina secura de filio, ut maritum quoque haberet in potestate, quanquam incerto adhuc de genere cædis consilio, ipsa Glascuam proficisci decrevit. Superiorum mensium suspicionibus per frequentes, et amicissimè scriptas literas (ut ipsa rebatur) satis perpurgatis, sed facta literis fidem detrahebant. Nam ejus itineris prope solos comites Hamiltonios, aliosque Regis paternos inimicos habebat. Quæ in rem interea essent Bothuelio curanda, Edimburgi committit. Is enim locus & ad patrandum, & occultandum scelus maxime visus est idoneus: quippe ubi in magno conventu nobilitatis in alium transferri, aut in multos spargi suspicio cædis posset. Cum Regina omnia, quæ odio dissimulando essent, tentasset, objurgationibus, querimoniis, lamentationibus multis ultro, citroque peractis, ægre tamen animi placati fidem fecit.

IX. Rex nondum è morbo satis validus, lectica Edimburgum ad locum per Bothuelium (qui absente Regina id munus susceperat) sceleris destinatum deducitur. (2) Erat autem is locus ædes per aliquot annos desertæ, murisque urbis conjunctæ in vasta solitudine inter duorum templorum ruinas, unde neque clamor, aut strepitus exaudiri posset: eo cum paucis ministris intrusus est. Major pars, quos Regina non ministros, sed omnium dictorum ac factorum observatores addiderat, discesserant, gnari videlicet periculi imminentis: neque qui remanserant ab hospitii paratoribus claves ostiorum extorquere poterant. Regina autem unum id maxime omnium agebat, ut omnes a

(1) The palace of Holyroodhouse.

(2) The provost's house near the kirk of St. Mary's in the fields, now a part of the college of Edinburgh, but then standing in a desert place, having the ruins

of the said kirk and the fields on the east, and the ruins of the blackfriars on the west, where now the high school standeth.

te suspitiones segregaret, adeoque ea simulatio ei processit, ut Rex de animo ejus erga se jam plane benevolo securus literas ad patrem, qui Glasvæ æger subtiliter, bonæ spei, ac fiduciæ plenas scriberet, commemoratis Reginæ erga se officiis, ac simplicis, & sinceri amoris iudiciis: ac sane asseveranter rerum in melius mutationem sibi spondebat. Hæc scribenti derepente Regina intervenit, ac literis perlectis crebro eum amplexa, ac deosculata sibi supra modum gratum esse ostendit, quod jam perspicue intelligeret, nullam in ejus animo nubeculam suspitionis subsedisse.

X. Hic cum omnia tranquilla viderentur, subiit illa altera cura, ut totum, si qua posset, crimen in alios derivaretur. Itaque fratrem suum Moravium accersit, qui accepta nuper venia, ad Fanum Andree profecturus erat, ut uxorem inviseret, quæ in summo vitæ discrimine versari nunciabatur. Nam & parturiebat, & (1) exanthemata (quæ vocant) per totum corpus cum vehementi febre eruperant. Causam fratris retinendi videri volebat, ut legatum Ducis Sabaudia, qui ad baptismum principis justo serius venerat, se honorificè velle dimittere simularet: quæ cum parum justa videretur, cur ab officio pio, & necessario avocaretur, tamen paruit. Regina interea quotidie Regem iavisebat. Eum cum Bothuelio, quem extra suspicionem esse volebat, reconciliat: liberaliter in posterum de sua in eum voluntate promittit. (2) Quæ officiorum simulatio cum omnibus vehementer esset suspecta, nemo tamen Regem de suo periculo admonere audebat: quippe qui omnia, quæ aliunde accipiebat, quo magis in gratiam Reginæ se insinuaret, ei revelare soleret. Unus inventus est (3) Robertus Reginæ frater: qui sive facinoris atrocitate, sive adolescentis misericordia motus, uxoris insidias ad eum deferre est ausus: sed ea lege, ut rem apud se tacitam contineret, ac suæ incolumitati, quam posset commodissime consulere. Id Rex cum pro sua consuetudine Reginæ indicasset, Robertusque advocatus rem constanter negaret, alterque alterum mendacii argueret, & uterque ad arma manum admovisset, Regina hoc spectaculo læta, quod sine suo labore, & molestia suorum consiliorum exitum in propinquo videret, alterum fratrem Iacobum advocat, velut ad litem dirimendam: re vera, ut ipse quoque per occasionem tolli posset. Nemo enim earum rerum aderat arbiter, præter unum Bothuelium, qui inferiorem potius in eo certamine conficeret, quam dissentientes distineret: quod adeo verbis testatus est, cum diceret nihil esse, cur Iacobus tantopere properaret, ut homines non ita pugnandi cupidus dirimeret.

XI. Hoc motu utrinque sedato, Regina, & Bothuelius toti in cædis consilium intenti dant operam, ut res quam occultissimè transigaretur. Regina ut mariti amorem, & veterum offensionum oblivionem simularet, lectum suum in cubiculum, quod infra Regem erat, è palatio portari jubet. Ibi ipsa aliquot noctes extracto in longum colloquio, conquievit. Interea non cessat omnia comminisci, ut facinore peracto, infamia in Iacobum fratrem suum, & (4) Mortonii Comitem

(1) The small-pox.

(2) Quamvis plerique de recenti reconciliatione male ominarentur, tamen neque ipse id pervidebat, homo supra quam dici possit uxorius, &c. Thuan. lib. 40.

(3) Robert afterward earl of Orkney,

father to earl Patrick: he was natural son to king James 5. begotten upon the lord Elphinston's daughter, afterwards lady Cullmalindie.

(4) He was at this time banished into England for the slaughter of seigneur Da-

derivaretur. His enim, quos ob virtutem, & auctoritatem plurimum timebat, & oderat, de medio sublatis, cætera omnia prona fore pollicebatur. Eodem etiam incitabant literæ Pontificis Romani & Caroli Cardinalis Lotharingi. Nam superiore ætate, cum a Pontifice per avunculum pecuniam petisset ad statum religionis in Britannia turbandum: & Pontifex quidem occultius, Cardinalis aperte ad eandem hortabatur eorum, per quos maxime stabat, ne Papiſmus revocaretur, eosque nominatim edebat, & præcipue quos dixi Comites (1): quibus extinctis, magnam pecuniæ vim ad bellum gerendum promittebat. Harum rerum rumusculos Regina ad proceres permanasse credebat. Itaque ipsa literas eis ostendit, ita se apud eos purgatam ab omni alieni animi suspitione rata. Sed hæc consilia tam subtiliter, ut videbatur, inita nonnihil perturbabant nuntii frequentes a Moravii uxore, eam afferentes abortum fecisse, ac in exigua spe vitæ animam agere. Hæc cum ei die dominico ad sacram concionem eunti nunciata fuissent, isque ad Reginam reversus ab ea veniam abundi petisset, illa magnopere contendebat, unum certe diem certiozem nuntium expectaret, cum neque si properaret, ejus adventus quicquam profuturus esset: sin remitteret morbus, etiam postridie satis in tempore sit venturus. Ille tamen obstinato animo iter cepit.

XII. Regina, quæ in eam noctem eandem destinasset, adeo soluto animo videri voluit, ut nuptias Sebastiani cujusdam è cantoribus suis eo die in palatio celebraret: eoque velut perludum, & læticiam transacto vespere cum satis magno comitatu ad maritum visendum ierit. Ibi cum hilarius solito per aliquot horas collocata esset, sæpe eum deosculata annulum etiam tradidit. Post discessum Reginæ, cum Rex inter paucos, qui aderant ministros illius diei dicta, factaque retractaret, inter alios sermones ad bene sperandum ejus animum erigentes paucorum verborum recordatio læticiam nonnihil turbavit. Sive enim spe admota sceleris perpetrandi impotens animus gaudium continere non potuit, sive vox temere excidit, injecta est ab ea mentio, Davidem Rizium superiore anno circa id ipsum tempus interfectum fuisse. Hæc importuna cædis recordatio cum nulli satis placeret, tamen quia multum noctis processerat, & proximum mane ludis, & læticiæ destinarent, celeriter cubitum concesserunt.

XIII. Interea in cubiculo inferiore pulvis sulfureus ad evertendas ædes collocatur. Cætera quidem circumspecte, & callide provisiva videbantur: in re tamen levi non levia vestigia ad scelus deprehendendum relinquebantur. Lecto enim, in quo Regina noctes aliquot cubitaverat, inde ablato, viliozem in ejus locum substituerant, in tanta famæ prodigalitate exiguæ pecuniæ parci. Inter hæc Paris Gallus unus è sceleris ministris Regis ingressus cubiculum, ita constitit tacitus, ut ipse a Regina conspici posset. Id enim signum convenerat, omnia jam parata esse. Illa tanquam viso Paride nuptiarum Sebastiani recordatio animum subisset, se negligentia coarguit, quod ea

vie: by the queen's letter he came to Whittenghame, where the earl of Bothwell met him; and when he could not persuade him to be partaker of the fact, he would not suffer him to return to England: so that not daring to return to his own house, he crossed the Forth at Earl's ferry, and went to St. Andrews to visit

his nephew good earl Archbald of Angus, then a student in the college, from thence he went to Abernethie, where he was the day of the committing of the murder of the king.

(1) Quorum præcipue consilio rex utebatur, Thuan. MS. Samm. lib. 40.

nocte (ut convenerat) personata non saltasset, ac nuptam de more in lecto non collocasset. Cum dicto consurgit, ac domum abit. Reversa in palatium satis diu cum Bothuelio colloquitur. Is tandem dimissus cum in cubiculum venisset, mutavit vestem, & militari clamide amictus per custodias paucis comitatus in oppidum rediit. Duæ aliæ consociorum turmæ diversis itineribus cum ad locum destinatum venissent, pauci cubiculum Regium, cujus claves penes ipsos erant (ut ante dictum est) ingrediuntur. Ipsum alto somno solutum invadunt, ac faucibus compressis, famulum item unum, qui juxta lectulum accubabat, strangulant. Strangulatos per portuam, quam in hunc usum in muris urbis ædificaverant, efferunt in hortulum propinquum: deinde ignem sulfureum admoventes domum a fundamentis (1) convellunt, tanto cum fragore, ut ædes aliquot vicinæ quaterentur, & in longinquo-ribus urbis partibus qui somno gravissimo erant oppressi, velut attoniti expergiscerentur. Quo facinore peracto Bothuelius alià, quàm venerat per muri urbis ruinas dimissus in palatium per custodias rediit.

XIV. Hic per aliquot dies rumor satis constans de cæde Regis fuit. Regina, quæ vigilans ad id noctis eventum rei præstolabatur, convocatis qui ex nobilitate in palatio erant, & in iis Bothuelio, eorum sententia velut ignara omnium, quæ acta essent, misit, qui causam tumultus cognoscerent. Eunt qui facinus inspicerent. Rex lintheo tantum indusio amictus superiorem corporis partem, cætera nudus

(1) "The king, as was said, had the small-pox; upon which, that the contagion might not endanger the queen, he retired to a house at some distance from the palace. As he began to recover he was often visited by her: one day they supped together; and after much discourse, and that they had diverted themselves till it was late, the queen pretended that she would not stay with him all night; for one of her maids of honour being married that day, she must, according to the custom of former queens, see the bride put to bed. She was scarce gone, when some gun-powder that was secretly laid under the house, was fired, so that the whole house was blown up, and the king killed: tho' some said, that he was not blown up; but that hearing some noise of armed men, he had got out by a back-door into a neighbouring garden; and that he, and one of his servants, were strangled before the house was blown up.—It is certain, that the king's dead body was found in that garden, with no other hurt, but that about his neck a blackness appeared all round it." Abbot of Pignerol's life of cardinal Laurea. Con in his life of Mary Stuart, after telling that Bothwell, whom he calls hominem ad pessima natum, crudelem, vanum, gloriæque quovis etiam facinore appetentem, taking along with him the accomplices of the parricide,

went to the house of Kirk-o field at mid-night, adds: "ac ubi singula lustrando armatos opportunis locis ad omnem introitum fugamque prohibendam disposuisset, Darlæo ex composito nunciari iussit, esse in horto quosdam ex nobilitate ipsum conveniendi, ob gravissima negotia, percupidos, quique non pœnitenda ferrent hos orare, ut priusquam dies illucesceret, sui copiam facere dignaretur; idque sine arbitris, cum a nullo nisi ipsomet agnosci cuperent, qui venerant. Prorupit ex lecto juvenili temeritate nil ultra percontatus Darlæus, nec sumpta ad vestes rite aptandas mora, in hortum descendit; venienti obviam progressus Bothuelius salutem precatur; cui ille reddita vice, solusne, inquit, mi Comes, huc venis? Mox quædam secreto mussitantes obambulant. Bothuelius interim dictis suis intentum Darlæum, nec simile quidquam metuentem, collo apprehendit, ac injecta gutturi fascia serica, quam miser humero gerebat, ex vicino arboris ramo suspensum enecavit; cadaver, ut erat, in lectum referri curat, et quo scelus facilius lateret, totam domum, suppositis tormentario pulveri, qui eum in finem erat dispositus, candentibus prunis, funditus evertit.—Hæc ex ipsius Bothuelli confessione, dum in carcere postea apud Daniæ regem detineretur, et mortem expectaret, innouere."

jacebat. Iuxta eum reliqua vestis, atque etiam soleæ. Ad eum cum vulgi factus esset concursus, aliudque alius conjiceret, nemo tamen omnium (quod Bothuelius maxime cupiebat) in animum inducere potuit, eum violentia pulveris testæ effracto fuisse ejectum: præsertim cum è toto corpore nihil (quod in tanta ruina erat necesse) fractum, contusum aut lividum appareret, vestisque juxta non modo flammis non afflata, aut pulvere conspersa jaceret, ut non vi, aut casu illuc allata, sed manu composita videretur. Bothuelius domum reversus cum velut admirandus eum nuncium ad Reginam attulisset, eam cubitum concessit, atque in multum usque diem altissimo somno in summa securitate conquievit.

XV. Rumores interea sparguntur a parcidis Regem consilio Comitum Moraviæ, & Mortonii esse interfectum, ac in proxima Angliæ ante lucem perferuntur. Tacitis tamen omnium cogitationibus Regina facinoris auctor designatur. Nec Episcopus Fani Andreæ a rumoribus fuit intactus. Multæ ad eam cogitationem conjecturæ impelebant. Nobiles, & crudeliter exercitæ inimicitæ (1) inter familias. Nec Episcopus unquam Reginæ satis reconciliatus antequam id scelus animo concepisset: & nuper eam Glascuam comitatus omnium ultimorum consiliorum particeps fuerat. Auxit hominum suspicionem, quòd tum in (2) ædes fratris Comitum Aranii divertisset, ei domui propinquas, in qua Rex occisus erat, cum semper antea in celebri urbis loco habitaret, ubi commode & salutationibus celebrari, & epulis popularem gratiam colligere posset. Item quòd è superioribus urbis locis lumen, & pervigiliæ in ejus ædibus tota nocte conspiciantur. Ac tum demum ubi ruinæ propinquæ fragor insonuit, lumina sunt extincta: & clientes, qui frequentes armati vigilaverant, vetiti egredi. Vera autem rei gestæ historia, quæ post complures menses erupit, effecit, ut horum plæraque, quæ tum pluribus suspitiosa videbantur, postea re patefacta pro certissimis haberentur indicis.

XVI. Scelere perpetrato, nuncii statim in Angliam dimissi, qui divulgarent Regem Scotorum a suis crudeliter fuisse trucidatum opera maxime, & consilio Comitum Moraviæ, & Mortonii. Is rumor statim in aulam delatus adeo animos omnium in odium totius gentis inflammavit, ut per aliquot dies nemo Scotici generis sine summo vitæ periculo in publicum prodire auderet: ac vix multerum literis ultro citroque missis demum mitigari potuerit, clandestinis consiliis jam in lucem prodeuntibus. Regis cadaver cum diu spectaculo fuisset, continuusque vulgi concursus eò fieret, Regina curat ut super scamnum inversum extentum per bajulos in palatium deferretur. Ibi & ipsa corpus omnium illius ætatis formosissimum avide spectavit, nullo in alterutram partem indicio animi secreta prodente. Proceres quidem, qui aderant funus ei amplum, & honorificum decernunt. Sed illa per bajulos de nocte sine ullo funeris honore sepeliendum curat: & (quod indignitatem vehementius auxit) prope Davidis Rizii sepulchrum, ac si hominis foedissimi manibus mariti morte parentaret.

XVII. Duo, quæ tum acciderunt ostenta operæ precium duxi hic

(1) Betwixt the houses of Hamilton and Lennox.

(2) The great lodging, which is now the particular schools of the college of Edinburgh: the town of Edinburgh got

these at the forfeiture of the Hamiltons, about the year 1580, and after their restitution bought them from the marquis of Hamilton.

exponere : quorum alterum cædem paulo antecessit. Iacobus Londinus homo Fifanus honesto loco natus cum febris diu laborasset, pridie quam Rex occideretur, circa meridiem in lecto se paulum erexit, ac velut attonitus, magna voce obtestatus est præsentem, ut Regi opem ferrent. Jam enim parricidas eum invadere. Deinde paulo post cum flebili questu exclamavit, frustra opem feretis : jam trucidatus est : nec ipse diu post eam vocem supervixit. Alterum cum cæde ipsa conjunctum fuit. Tres è familiaribus Comitum Atholiarum Regis propinui homines & virtute, & genere minimè obscuri, non procul a Regis hospitio divertebant. Iis circiter mediam noctem dormientibus, ad Dugallum Stuartum, qui proximè parietem accubabat, quidam visus est accedere, ac manu leviter per barbam, malàmque ducta, eum excitare dicens, Surgite, vim vobis afferunt. Is expectatus repente cum visum secum revolveret, alius confestim ex alio lecto exclamat, Quis me calcat ? & cum Dugallus respondisset, selem esse fortasse, qui (ut sit) noctu oberraret. Tum tertius, qui nondum expectatus fuerat, statim è lecto se coniecit in pedes rogans, quis colaphum sibi incussisset : & cum dicto per ostium visus est quispiam egredi, nec sine strepitu. Interea dum illi visa, & audita inter se conferunt, domus Regiæ cadentis fragor auditus omnes consternavit.

XVIII. Facinore perpetrato, variè prout quisque Regem oderat, aut amabat afficiebantur. Omnes boni uno consensu scelus nefarium abominabantur. Verum longe molestissimè rem ferebat (cum ob alia, tum quia princeps nuptiarum conciliator fuerat) Ioannes Stuartus Atholiarum Comes. Proxima, quæ eadem secuta est, nocte armati, ut in re trepida, cum circa palatium excubias agerent, ad exteriorem parietem cubiculi, in quo Atholius agebat, sonitus veluti leviter fundamenta demolientium est auditus. Excitata strepitu familia, eam noctem infonnem egit. Postridie Comes in oppidum emigravit, ac paulo post vitæ metuens domum discessit. Comes Moraviæ cum è Fano Andree in aulam redisset, nec ipse extra periculum fuit. Nam & armati noctu circa ædes ejus obversabantur : sed cum ob adversam ejus valetudinem totas noctes domestici ejus vigilarent, sicarii nihil attentare clam poterant, nec palam audebant. Tandem Bothuelius (qui illa se molestia liberatum vellet) ipse sua manu facinus scædum peragere decrevit. Igitur nocte concubia suos de valetudine Moravii interrogat. Cum responsum esset, eum vehementer articulare dolore cruciari : Quid si eum invisamus, inquit. Et cum dicto surgens ad ejus ædes properabat. Inter eundem admonitus est à suis eum ad Robertum fratrem, ut extra strepitum palatii & liberius, & commodius ageret, migrasse. Stetit paulum tacitus, ac dolens tantam occasionem amissam domum rediit.

XIX. Regina inter hæc domi vultum componebat, & simulatione lætus populum sibi placatiorem reddere meditabatur. Sed ea res ei æque ac reliqua conspiratio improspere cessit. Nam cum in more esset a priscis usque temporibus, ut Regiæ post maritorum obitum complures dies non modo cœtu hominum, sed lucis etiam abstinerent aspectu, simulatum quidem lætum aggressa est : sed animi superante lætitia, foribus oclusis fenestras aperit, & abjecta lugubri veste intra quadriduum cœlum, solémque aspicere sustinuit : & ante diem duodecimum confirmato adversus vulgi rumores animo, in agrum Setonium ad septem ab oppido millia passuum excurrit : cum interim Bothuelius a latere ejus nusquam discederet. Ibiq; ita egit, ut paululum

lum in corporis vestitu, nihil in animi habitu mutasse videretur. Celebrabatur autem locus magna nobilitatis frequentia : & ipsa quotidie in campum propinquum ad lusus consuetos, nec eos plane muliebres prodebat.

XX. Sed Croci Galli (qui sæpe antea legationem in Scotia obie- rat) adventus rationes eorum nonnihil turbavit. Is cum ostendisset in quanta res esset apud exteros infamia, Edimburgum est reditum. Sed Setonium tot habebat commoditates, ut cum famæ dispendio eò revertendum esset, ibi consultationis omnis summa fuit, quo pacto Bothuélius Regiæ cædis absolveretur. Tentata quidem erat antea & accusatio, & purgatio. Nam statim a cæde Regis Bothuélius cum aliquot consiliis ad Argatheliæ Comitem, quòd is rerum capitalium perpetuus esset quæstor, convenerunt. Primum tanquam omnium, quæ gesta essent ignari, rem novam, inauditam, incredibilem mirantur : deinde quæstioni paululum vacant : pauperculos aliquot è viciniâ mulierculas citant. Illæ inter spem, metumque hærent, loquuntur, an tacere magis expediat incertæ. Verùm etsi sermonem temperarent, tamen cum plus effutivissent, quam expectabatur, tanquam temere locutæ dimittuntur. Sed earum testimonia facile erat contemnere. Accersuntur domestici Regis ministri, quos calamitas nondum absumpserat. Interrogati de sicariorum ingressu : negant claves in sua potestate fuisse. Quis igitur eas habebat ? aiunt, Reginam. Differtur in speciem quæstio, re vera supprimitur : metuebant enim, ne si longius progredierentur, aulæ secreta in vulgus exirent. Ne tamen res penitus abjecta videretur, proponitur edictum. Pecunia indicibus decernitur. Sed quis auderet Bothuélium attingere ? cum idem reus, iudex, quæstor, pœnæ exactor esset futurus. Hic tamen metus, qui singulorum ora comprimebat, multitudinem continere non potuit. Nam & libellis propositis, & pictura, & nocturnis per tenebras clamoribus effectum est, ut parricidæ facilè intelligerent arcana sua nocturna in vulgus prodiiisse : ut jam nemo dubitaret, qui scelus designassent, qui operas contulissent : quantoque magis suppresseretur, tanto magis vulgi dolor inhibitus erumpebat.

XXI. Hæc etiâ sceleris consilii videri volebant contemnere, tamen interim id unum eos stimulabat, ut suam dissimulare nequirent dolorem. Ita omiſsa de Regis morte quæstione, subit altera multo acrior adversus libellorum auctores, & (ut ipsi loquebantur) Bothuélii calumniatores. Adeo severe exercebatur (1), ut neque sumptui, neque labori ulli parceretur. Pictores omnes, & qui scripturam ratiabant, convocantur, si forte ex picturis, & libellis auctores indicare possent. Additur quæstioni conveniens edictum, quo non proponere modò, sed propositum legisse capitale erat. Sed qui capitalis pœnæ comminatione populi sermones compescere studebant, nondum morte satiati odium adhuc erga mortuum Regem retinebant. Bona defuncti, arma, equos, vestem, reliquamque suppellectilem, ac si fuissent redacta in fiscum, Regina aut interfectoribus, aut paternis inimicis divisit. Hæc ut palam gerebantur, ita multorum dictis palam inceſtebantur : adeo ut quidam opificum, qui vestem Regiam Bothuéliò ad corporis modum adaptabat, ausus sit dicere, hic se jus, et morem patrium libenter agnoscere, cum spolia defuncti cedant carnifici.

XXII. Inter hæc subit altera cura, quomodo arcem Edimburger-

(1) Scil. altera quæstio.

sem Regina in suam potestatem redigeret. Eam tenebat Ioannes Maria Comes, ea lege, ut nemini nisi conventu publico reposcenti redderet. Etsi proximo mense id consilium erat futurum, tamen Reginae cupiditati omnis mora longa videbatur futura. Igitur cum amicis Comitis, (nam ipse gravi morbo tum implicitus Sterlini decumbebat) & propinquis agit, ut arcem sibi redderent, causata maximè vulgaris Edimburgense (quod tum tumultuabatur) in officio contineri non posse, nisi ipsa in sua potestate arcem haberet. Se autem maximum sui in Ioannem amoris pignus filium unicum regni hæredem ei servandum, & alendum daturam. Quo officio in multis aliis principibus, ac recenti memoria (1) in matre sua, ac avo majores ejus uti cum summa laude fuissent. Ille etsi satis intelligeret, quò illa promissa, & blanditiæ tenderent, tamen non ægrè consensit. Regina, cum eum faciliorem quàm speraverat, invenisset, tentat efficere, ut retento apud se filio arcem cum primum esset opportunum, reciperet. Id cum obtinere non posset, alia fraude eum aggreditur. Agit cum eo, ut puerum Limnuchi (quod medium est inter Edimburgum, & Sterlinum) certo die reciperet, & arcem traderet. Sed cum hic suspicio fraudis gravissima subesset, tandem conventum est, ut puer Areskino Sterlini traderetur: ipse interim è propinquis, & amicis principes obsides daret de arce reddenda.

XXIII. Et hæc quidem tum parricidas habebant sollicitos. Sed multo magis eos urebant Comitis Leviniani assiduæ querimonix. Is cum propter Bothuelii potentiam cum summa licentia conjunctam, in aulam venire non auderet, per literas Reginam continenter compellabat. Ab ea enim petebat, ut Bothuelium procul dubio cædis auctorem tantisper in custodia teneret, dum causæ dicendæ dies adesset. Illa etsi multa comminiscendo postulationem eluderet, tamen cum rei tam atrocis quæstio evitari non posset, hanc ejus habendæ rationem inivit. Instabat conventus ordinum ad Idus Apriles. Ante eum diem judicium peragi Regina volebat, ut reus judicum sententiis absolutus etiam totius conventus suffragiis purgatus discederet. Ea festinatio in causa fuit, ut nihil ordine, nihil more majorum in eo judicio fieret. Accusatores de more citari debebant proximi uxor, pater, mater, filias, ut vel adessent, vel procuratores mitterent, qui intra quadragesimum diem (nam hoc tempus legitimum erat) se sisterent. Pater adesse iussus ad Idus Apriles, idque sine amicorum advocazione cum sua tantum familia, quæ in summa ejus inopia ad paucos erat redacta. Cum interea Bothuelius cum magnis agminibus tota urbe volitaret, Comes Levinius in urbe hostium plena, cum sine amicorum, & clientium præsidio, neque se tutum fore, neque si vitæ periculum nullum esset, quicquam liberè se agere posse videret, abesse fatius duxit.

XXIV. Ad diem dictum Bothuelius idem reus, & accusator in prætorium ascendit. Citantur è nobilitate iudices, magna pars ipsius amici, nemine ex adverso, qui quenquam rejiceret. Parvam iudicio moram fecit Robertus Cunigamius unus è Levinii familia. Is veniam dicendi petita, palam testificatus est, neque more, neque legibus id iudicium exerceri, ubi reus potentior esset, quam ut pœnas legibus dare posset: accusator mortis metu abesset. Ita quicquid ibi statueretur, cum nihil jure, nihil ordine gereretur, pro non iudicato fore.

(1) Queen Mary and her father James V.

Illi nihilo minus in incepto persistunt. Gilbertus quoque Cassiliffæ Comes magis usurpandi juris causa, quàm quòd quicquam se profecturum speraret, cum iudex legeretur, se excusavit: multamque etiàm, quæ à recusantibus exigi solet, obtulit. Statim nuncius a Regina annulum ferens, eum judicare jubet: ni pareat, custodiam minatur. Cum ne custodiæ quidem metu absteritus esset, rursus a Regina nuncius perduellionis pœnam recusanti intentat. Hoc metu federe coacti pronunciant, se non videre cur Bothuclium condemnent. Si quis tamen jure, & ordine postea accuset, cavent, ne hoc iudicium ipsis fraudi sit. Nec immerito ita pronunciaffe quibusdam sunt visi, quòd quæstio eis verbis decreta erat, ut ne a severissimis quidem iudicibus Bothuclius condemnari posset. Juebantur enim quærere de cade, quæ facta fuerat nono Februarii, cum Rex decimo die fuerit occisus. Ita Bothuclius absolutus quidem, sed non infamia liberatus est. Suspicionem enim aucta, pœna tantum dilata videbatur. At Reginae ad nuptias properanti quivis color, quanvis impudens satis erat. Ad cumulum hujus absolutionis propositus est libellus celeberrimo fori loco. Bothuclius etsi legitimo iudicio a cædis reatu liberatus esset, tamen quò sua innocentia cunctis foret perspectior, se ferro paratum decernere, (1) si quis integra fama, & honesto loco natus eum Regiæ cædis insimularet. Nec defuit, qui postridie æquè ferociter per libellum publicè propositum conditionem acciperet, modò locus certaminis designetur, in quo citra periculum nomen suum proferri possit.

XXV His utcunque succedentibus, tamen Regina in conventu visa est ferocior: & quæ antea civilis animi speciem prætulera, palam tyrannidis cupiditatem ibi renudavit. Nam quod Sterlini in causa religionis promiserat, palam ibi promissum negavit. Id autem erat, ut primo quoque conventu, quæ per tyrannidem Pontificis Romani lætæ erant leges, abrogarentur: novisque legibus ecclesiæ instauratæ auctoritas stabiliretur. Præter autem id promissum, cum bina edicta chirographo ejus signata proferrentur, hic deprehensa elusit. Jussit enim qui ab ecclesia missi erant, alio die redire. Neque post id tempus unquam sui conveniendi copiam fecit. Actaque conventus, quæ ante suum in Scotiam reditum consentiente Francisco marito, edita erant, sub (2) amnestiæ legem cadere pronunciavit. Ea vox omnibus manifesta tyrannidis confessio videri. Itaque cum Scoti nullas habeant leges præter conventuum decreta, subibat illa tacita cogitatio, quæ vita futura foret sub principe, cujus arbitrium pro legibus habendum esset, promissis vero fides abesset. Hæc sub finem conventus acta.

XXVI. Eodem tempore Reginae ad nuptias festinanti libido incessit consensus publici quavis arte exprimendi, ut nihil nisi procerum voluntate gessisse videretur. Bothuclius igitur, ut publicæ auctoritatis specie nuptias honestaret, hanc rationem commentus est. Nobiles omnes supremi ordinis, qui aderant (aderant autem permulti) ad cœnam invitati. Ibi solutis ad hilaritatem animis omnium rogavit, ut studium suum, quod superioribus temporibus declarassent, in posterum quoque prætarent. In præsentia autem petebat, ut cum Reginae ambiret nuptias, libello, quem ea de re confecerat, illi subscriberent. Ib sibi & ad principis voluntatem conciliandam utile, & apud cæte-

(1) Subintellig. denunciatur. Cr.

(2) Amnestiæ, the act of oblivion.

ros homines honorificum futurum. Re tam subita, & inopinata omnes attoniti, cum neque mœstitiam dissimulare possent, nec abnuere quod petitum esset, auderent, paucis, qui Reginae animum exploratam habebant, præeuntibus: reliqui ignari quantus assentatorum foret numerus, alii aliis suspecti omnes subscribunt. Postridie, cum inter se quid egissent, retractarent, quidam ingenuè confessi sunt, nisi Reginae existimassent rem gratam fore, se nunquam assensuros. Nam præterquam quòd res parum honesta, & publicè damnosa esset, periculum quoque fore, ut si (quod in superiore marito meminerant) orta discordia Bothuelius rejiceretur, ne ipsis aliquando daretur crimini, quòd Reginae prodidissent, atque ad nuptias parum honorificas ipsam compulissent. Igitur dum res integra esset, ejus voluntatem explorandam, scriptumque manu ipsius signatum impetrandum: quo scripto sibi, quod de nuptiis actum ab illis esset, gratum esse ostenderet. Id facillè impetratum, Comiti Argatheliæ custodiendum consensu omnium traditur.

XXVII. Postridie quod in urbe fuit Episcoporum, convocatur in aulam, ut & ipsi quidem subscriberent. Hac expeditis cura incessit alia, ut filium Regina in sua potestate haberet. Nam neque Bothuelius tutum sibi existimabat alere puerum paternæ aliquando cædis ultorem futurum: neque alium esse volebat, qui suos in regno gerendo liberos præcideret. Igitur Regina, ut quæ nihil ei denegare sustineret, ipsa partes in se suscepit pueri Edimburgum deportandi. Suberat & alia Sterlinum petendi causa, de qua posterius dicam. Cum eò ventum est, Marriæ Comes quid ageretur suspicatus, puerum quidem Reginae ostendit, sed ita, ut omnia in sua potestate haberet: & Regina fraude detecta cum ad vim par non esset, dissimulato cur venisset, ad iter se accinxit: quo in itinere sive ob continuos labores, sive ob indignationem, quòd consilia ut auctoribus videbantur callida, parum prospere succederent, repentino dolore cruciata in domunculam pauperculam concessit ad quatuor ferme millia passuum à Sterlino: remittente se deinde dolore, ad iter reversa Limnuchum ea nocte venit. Inde ad Bothuelium scripsit per Paridem, quid de raptu fieri vellet. Nam antequam Edimburgo discessisset, cum eo transfegerat, ut ipse revertentem ad Almonis pontem eam raperet, ac secum quòd vellet, velut per vim abduceret. Id ita vulgus interpretabatur: quòd cum consuetudinem cum Bothuelio nec omnino cœlare, nec carere, nec sine famæ dispendio tam palam, quam volebat, frui poterat. Et longum erat divortium cum uxore priore expectare: & honesto, cujus adhuc curam simulabat, & libidini, cujus erat impatiens, pariter consuli volebat. Itaque belle ratio videbatur excogitata, ut Bothuelius gravissimo quidem suo crimine, sed cujus pœnam non metuebat, Reginae redimeret infamiam: sed altius (ut est intellectum postea) suberat huic commento consilium. Nam cum populus Regiæ cædis auctores frequens nominaret, & execraretur, illi, ut suæ securitati prospicerent, suadente (ut creditur) Ioanne Lessio Rossensi Episcopo, Reginae raptum excogitarunt. Nam cum in Scotia mos esset, ut (1) diplomata, quibus scelerum gratia fit, qui veniam petit, gravissimum facinus nominatim exprimat, ac cætera generalibus verbis adjiciat, decreverunt parricidii publici conscii nominatim de manus iniectione in principem veniam petere, deinde

(1) Scil. quod attinet ad, or circa, see note on lib. 12. cap. 54.

velut in cumulum subjicere CÆTERIS NEFARIIS FACTIS. Quæ clausula cæteram Regiam posse contineri sibi persuaserant : quam nec tutam videbatur in diplomate auctoribus nominari, aut condonanti honestum. Nec leviori crimini instar appendicis adjici poterat. Aliud crimen minus invidiosum, sed pari pœna plectendum erat excoGITANDUM, sub cujus umbra cædes Regia & tegetetur, & condonaretur. Nihil autem occurrebat, nisi simulatas ille raptu, quo & Regiæ voluptati, & Bothuelii securitati prospici posset.

XXVIII. Igitur ille sexcentis comitatus equitibus, ad Almonis (ut convenerat) pontem Reginam opperitur, ac eam non invitam secum Dumbarum ducit. Ibi dum libere animo indulgent, divortium priore uxore in jus vecata fit, idque duplici in foro : nempe apud (1) judices publice constitutos, qui de hoc genere quæstionum cognoscerent : & apud officiales, quos vocant, judices Episcopales, etsi decreto publico vetitos quicquam pro magistratu agere, aut ullam negotii publici partem attingere. (2) Gordoniam Bothuelii uxor cogitur in duplici foro litem de divortio intendere. Apud judices Regios accusat uxor maritum adulterii, quæ una justa apud eos erat divortii causa : apud judices Papanos lege vetitos, tamen ab Archiepiscopo Fani Andreae ad hanc litem cognoscendam datos accusatur idem, ante matrimonium cum propinqua uxoris stupri consuetudinem habuisse. Nulla in divortio faciendo nec in testibus, nec in iudicibus fit mora. Intra enim decimum diem lis suscepta, disceptata, & dijudicata est.

XXIX. Interea Sterlini collecta sincerior pars nobilitatis ad Reginam mittunt, qui rogarent, sponte, an invita teneretur. Nam si invita illic esset, se coacto exercitu eam liberaturos. Illa nuncio non sine risu accepto respondit, se invitam eò adductam, sed ita humaniter tractari, ut de priore injuria non habeat, quod multum queratur. Ita irriso nuncio, properantibus raptus injuriam per legitimas nuptias levare, duo adhuc restare videbantur impedimenta. Alterum si captiva nuberet, pro vitiosis haberi possint nuptiæ, atque ideo facile solvi : alterum, ut consuetæ servarentur ceremoniæ : ut videlicet publice in conventu civium tribus diebus dominicis nuptiæ futuræ inter Jacobum Heburnum, & Mariam Stuartam denunciarentur, ut si quis quid vitii, aut impedimenti sciret, quod minus legitimè coirent, rem ad ecclesiam deferrent. Hæc ut conferent, Bothuelius convocatis amicis, & clientibus, Reginam Edimburgum reducere statuit : ut ibi obtentu vano libertatis ipse libere de nuptiis arbitrato suo statueret. Comites ejus cum plerique armati essent, inter reducendum timor animos multorum incessit, ne aliquando fraudi sibi foret, quod Reginam captivam adhuc tenerent. Nam ut cætera absint, hoc unum satis argumento esse, quod armati circa eam temporibus, & rebus alioqui pacatis conspicerentur. Hoc scrupulo injecto, abjiciunt omnes hastas, & pacatiore saltem in speciem agmine in arcem Edimburgensem, quæ tum in potestate Bothuelii erat, eam ducunt. Postridie in urbem, atque in confessum iudicum eam comitantur : apud quos & ipsa se liberam, & sui juris affirmat.

XXX. Cum de nuptiis in ecclesia denunciandis ageretur, & lector, cujus id munus erat, constanter recusaret, collecti Diaconi, & Senio-

(1) The commissaries.

then divorced : she afterward married the

(2) Sister to the earl of Huntly, who was earl of Sutherland, and died long after.

res cum reluctari non auderent, jubent Ecclesiasten nuptias futuras de more edicere. Et is quidem haecenus paruit, ut se vitium quidem scire profiteretur, ac paratum seu Reginæ, seu Bothuelio cum vellent, indicare. Is cum in arcem accersitus venisset, Regina eum ad Bothuelium remisit. Qui quanquam nec blanditiis, nec minis Ecclesiasten de proposito deduceret, nec rem disceptationi committere auderet, tamen nuptias apparat. Unus (1) Orkadum Episcopus est inventus, qui gratiam aulicam veritati præferret, cæteris reclamantibus, causasque proferentibus, cur legitimæ non essent nuptiæ cum eo, qui duas uxores adhuc vivas haberet, tertiam ipse nuper suum fassus adulterium dimisisset. Ita indignantibus omnibus bonis, vulgo etiam execrante, propinquis per literas improbantibus, inchoatas, & publicis ceremoniis simulatis, (2) etiam factas detestantibus, tamen matrimonium celebratur. Qui aderant è nobilitate (nam omnes fere domos discesserant, præter paucos Bothuelii amicos, & propinquos) ad cœnam invitati, & unà cum iis Crocus Gallus legatus. Is quanquam Guisianæ factionis esset, & in propinquo diversaretur, constanter tamen venire recusavit: neque enim existimabat è dignitate legationis, quaungebatur, esse, ut eas præsentia sua nuptias probaret, quas audiebat diris execrationibus vulgo devoveri. Propinqui quoque Reginæ & inchoatas, & factas improbarunt: & Reges Galliarum, & Angliæ per legatos rei fœditatem averfabantur.

XXXI. Hæc etsi molesta erant, vulgi tamen mœsticia tacita tanto magis (3) augebat ferox Reginæ ingenium, quanto visa, quam audita altius (4) in animo penetrant. Euntes enim per urbem nemo solitis acclamationibus Reges prosequabatur. Semel una tantum muliercula cum bene Reginæ precata esset, altera astans semel, atque iterum proclamavit, ut a circumstantibus facile exaudiri posset: Ita cuique sit, uti promeretur. Ea quidem res non leviter jam Edimburgensibus ante infensum ejus animum inflammavit. Hunc animorum cum domi, forisque videret motum, cum paucis consultabat, quomodo suam potentiam stabiliret, & in posterum sibi a tumultibus prospiceret. Primum omnium decernitur in Gallias legatio, ut animos Regum, & Guisianorum præcipitatis nuptiis offensos reconciliaret. Legatus delectus Gulielmus Episcopus Dumblanensis. Mandata ei data hæc fere ad verbum.

XXXII. "Primum nos excusabis (5) Regibus, avunculisque nostris, quod matrimonii nostri peracti rumor prius ad eos permanavit, quam per ullos nostros nuncios consilium ea de re nostrum aperuisse-

(1) Mr. Adam Bothwell, who thereafter left Orkney in favour of lord Robert, who was made earl thereof, and for the same got from him the abbey of Holyrood-house, which to his son was erected in a temporal lordship.

(2) The author says, Q. Mary's relations detested her match with Bothwell, as only a confirmation of their having disapproved of it when it was a making or beginning. For what followed the match already made could not hinder it from being made. He says the thing over again a little below, as being remar-

kable and very certain. "Nec ullis rationibus adduci potuit Crocus, ut eas nuptias, quas reginæ propinquos inchoatas & jam factas improbare, Guisianos vero omnium maxime detestari sciret, præsentia sua honestaret." Thuau. lib. 40.

(3) Al. angebat. Valerii Flacci Argonautic. lib. 6. v. 279. Hinc animos acies auget.

(4) See note on lib. 15. cap. 65.

(5) To the old queen mother Catherine de Medicis, and to the young king Charles 9.

mus. Hæc excusatio velut fundamento innitetur veræ expositioni totius vitæ, ac præcipue officiorum (1) Ducis Orcadum adversum nos ad eum usque diem, quo nobis est visum eum conjugem asciscere. Ejus autem historiæ, uti res habet, explanationem aggredieris, initio sumpto ab ultimis usque spatiis adolescentiæ. Cum primum suarum rerum fuit compos, statim a morte patris hominis inter regni primates primarii, quibus posset officiis se Regibus colendis totum dicavit, & erat alioqui familia in primis illustri, cum ob veterem nobilitatem, tum ob (2) maxima regni munia, quæ jure hæreditario possidebat. Eo autem potissimum tempore matri nostræ, quæ tum imperii summam moderabatur, se penitus dedit, in eaque colenda ita perseveravit, ut quanquam brevi major pars nobilitatis, ac pene universa oppida prætextu religionis ab ea descivissent, nunquam tamen ille ab ejus auctoritate declinavit, aut ullis promissis, beneficiisve adduci posset, aut minis, rerumque domesticarum damno perterreri, ut in ulla erga eam officii parte cessaret: potiusque sit passus domum, quæ patrimonio caput erat, cum suppellectili preciosa, & ampla diripi: bonaque reliqua inimicis prædæ esse. Denique nostro, atque adeo civium omnium auxilio destitutus, Anglorum exercitu in ipsa regni viscera ab hostibus domesticis inducto, qui nullum alium in scopum tela sua dirigerent, quàm ut noster maritus (tum Bothueliæ Comes) vi coactus patria, patrimonioque relicto, se in Franciam recepit: ibique usque ad meum in Scotiam reditum, quibus potuit officiis se coluit, & observavit. Nec omittendæ erunt res ab eo bello gestæ adversus Anglos paulo ante meum reditum, ubi tale specimen & militaris fortitudinis, & senilis prudentiæ dedit, ut dignissimus sit existimatus, qui admodum juvenis natu majoribus imperaret: & supremus totius patrii exercitus dux, nosterque vicarius eligeretur. Quo in magistratu adeo spem hominum non sefellit, ut rebus fortiter gestis, præclaram suæ virtutis memoriam apud cives, & hostes reliquerit.

XXXIII. " Post reditum vero nostrum, omne suum studium contulit ad auctoritatis nostræ amplificationem: nec suis unquam perperit periculis in perdomandis rebellibus, qui proxime limites Anglorum accolunt: ac brevi rebus ibi ad summam tranquillitatem redactis, idem in cæteris regni partibus præstare destinavit. Verum ut invidia semper virtutis est comes, Scoti rerum novarum avidi nonnulli nostrum erga eum studium, & favorem imminuere cupientes, benefacta ejus male interpretando tandem perfecerunt, ut eum custodiæ committeremus: partim, ut quorundam æmulorum placaremus animos, qui futuræ magnitudinis incrementa ferre non poterant, partim ut jamjam erupturas in regni totius perniciem seditiones compesceremus. E custodia elapsus, ut æmulorum impotentiam cederet, in Galliam se recepit: ibique mansit ferme usque ad biennium proximum, quo tempore priorum seditionum omnium auctores oblitum, & nostræ erga se (3) levitatis, & sui erga nos officii bello suscepto ad arma adversus nos ierunt. Ibi ille nostro jussu revocatus, ac bonis cum pristinis honoribus ei restitutis, iterum omnibus copiis legatus est præfectus. Ejus autem ductu ita statim nostra res floruit auctoritas, ut universi rebelles subito patria relicta coacti sint in Angliam se recipere.

(1) The queen immediately before this marriage advanced the earl of Bothwell to be duke of Orkney.

(2) See the note on lib. 14. cap. 37.

(3) Gen. levitatis.

re : donec pars eorum supplices post humillimas preces fuerunt a nobis in gratiam recepti. Ob reliquos vero reductos quam perfidiose fuerim tractata per eos, quos majoribus, quam promerebantur beneficiis affecimus, non ignorat noster avunculus, ideoque paucioribus ea attingo. Nec tamen silentio prætereundum est, quanta cum solertia è manibus eorum, qui me tum captivam detinebant, liberarit : quamque celeriter ejus singulari providentia & ego è custodia evaserim, & tota factione conjuratorum dissipata pristinam auctoritatem recuperaverim. Hic equidem fateri cogor officia ejus tum mihi præstita adeo grata fuisse, ut nunquam nobis è memoria potuerint excidere.

XXXIV. “ Hæc autem cum sint per se maxima, tanta sedulitate, & diligentia ea hæcenus cumulavit, ut nec majorem observantiam, nec fidem in quoquam optari possimus, quàm in eo deprehenderimus, usque ad hæc postrema tempora, quæ Regis mariti nostri decessum sunt consecuta. Ab eo enim tempore, ut cogitationes ejus ad sublimiora niti videbantur, ita & actiones insolentiores quodam modo sunt visæ. Et quanquam eò res processit, ut omnia nobis in meliorem partem sint accipienda, gravissime tamen tum nos offenderant hæc, primum arrogantia, quòd nullam referendæ gratiæ reliquam nobis putaret superesse facultatem, nisi me ipsam ei velut officiorum præmium traderem : occultæ rationes, & consilia, ac tandem apertus (1) me contemptus, & vis adhibita in (1) me (ne conatu frustraretur) in suam potestatem redigenda. Interea tota vitæ ratio ei in hac parte instituta exemplo esse potest, quàm callide sua consilia tegant, qui magnum facinus susceperunt, donec voti compotes fiant. Ego enim hanc perpetuam ejus observantiam, & sedulitatem imperiis meis cum summa celeritate parendi non ex alio fonte manare, quàm ex vehementi studio declarandæ erga me voluntatis existimavi : neque altius ullum aut votum, aut consilium illic occultari putabam. Nec unquam fore speravi, ut paulo familiarior vultus, quo uti solemus erga homines illustres, ut voluntates eorum ad lubentius nobis parendum devinciamus, animum ejus erigeret, ut insolentioris benevolentiæ spem sibi de nobis promitteret. Ille tamen fortuita etiam in suam rem trahens, consiliaque sua clam me fovens tum quidem solita observantia & pristinum nutrieat favorem, & pensando nobilitatem novum occulte ambiebat : tantumque assidua diligentia perfecit, ut me rerum illarum inscia cum ordinum conventus hic esset, ab universa nobilitate scriptum impetraverit, omnium chirographis ad fidem faciendam appositis. Quo scripto non modo nuptiis inter me, & illum assentiebantur, (2) ac bona, vitamque in consiliis exequendis se omnibus periculis objecturos promittebant, seque omnibus, qui rem impedire conarentur futuros hostes.”

XXXV. “ Nobilitati autem, ut facilius obtineret suffragia singulorum, persuaserat, me non invita hæc a se geri. Hoc demum scripto ab illis impetrato, cœpit pedetentim accuratissimis precibus nostrum quoque consensum eblandiri. Sed cum responsa nostra ejus libidini non consentirent, cœpit ante oculos revocare ea fere, quæ in hujusmodi consiliis suscipiendis occurrere consueverunt : (3) exteriora nostræ voluntatis

(1) Gen. mei.

Plaut. Pseudol. 2. 4. 12. Te te te tyranne, te rogo, qui imperitas Pseudolo.

(2) Cic. Attic. 3. 15. ac si restitutor,

ac si per populum, in both places ac for at, or sed : So Hor. Sat. 3. lib. 2. v. 189.

(3) Exteriora voluntatis indicia, the outwardness of our own mind, or as some

indicia : rationes, quibus aut nostri amici, aut ipsius inimici ejus consilium impedire possent : & ne, qui jam subscripserant, animos mutarent : multa item alia. quæ aut objecta, aut sponte occurrentia ejus expectationem frustrari possent. Tandem secum statuit fortunæ faventi instare, atque in unius momenti aleam rem, vitam, spemque conjicere. Itaque cum apud se decrevisset gnavigator consilii sui eventum tentare, quarta fere post die, cum ab invisendo carissimo filio redirem, & locum, & tempus opportunum in via nactus, valida manu me aggressus cum summa celeritate Dumbarum duxit. Id facinus quam in partem acciperemus, ab eo præsertim, a quo ex omnibus nostris civibus tale quicquam minime expectabamus, facile secum quisvis existimabit. Ibi ei exprobravi, quanto semper eum favore fuerim profecuta, quamque ei apud alios fuerit honorifica mea de ejus moribus opinio : ejusque contra adversus me ingratitude : quæque alia facere possent, ad me ex ejus manibus liberandum. Tractatio quidem asperior, sed sermo, atque responsa molliora erant. Se enim omni honore, & observantia adversum nos usurum, operamque daturum, ne ulla in re animum nostrum offenderet. Quod autem me invitam in unam (1) ex arcibus nostris deduxisset, tam audacis facinoris veniam supplex petit : sed ad quod vi amoris, reverentiæ, & obsequii (quod ut civis mihi debebat) oblitus, impulsus fuisset. Accessit eodem, quod salutis tuendæ causæ cogeatur.

XXXVI. “ Ibi totum vitæ cursum mihi recentere cœpit, suamque fortunam lamentabatur, quod, quos nunquam læsisset, sibi inimicos gravissimos offenderat : quorum malitia nullas injuste nocendi occasiones præmitteret. Quanta Regiæ cædis invidia eum onerarent : quam impar occultis inimicorum conspirationibus esset, quos nec nosse posset, quod omnes vultu, & oratione benevolentiam simularent : nec eorum, quos non nosset, præcavere posset insidias. Tantam autem eorum esse malitiam, ut nullo in loco, nullo in tempore securus vitam queat degere, nisi de nostro immutabili erga se favore certus. Hanc autem certitudinem una ratione parari posse, si ego in animum inducerem, ut meo dignarer eum matrimonio. Sanctissime autem dejerabat, se nullam inde præcellentiam, aut supremi gradus fastigium spectare, sed illud unum, ut mihi perinde atque adhuc fecerat, pareret, atque inserviret quoad viveret. Ad hæc quantam ea causa poscebat, venustatem orationis adjiciebat. Verum, cum nec precibus, nec promissis videret nos inflecti : tandem nobis indicavit, quid cum nobilitate universa, atque ordinum principibus egerit : quid illi rursus appositis chirographis promiserint. Hæc subito, ac præter opinionem objecta (2) justum necne stuporis nobis causam dederint, Regi, Reginæ, avunculo, cæterisque amicis judicandum relinquimus. Itaque cum me perspicere in aliena potestate positam, seorsum ab omnibus, quorum uti consilio solebam : imo cum eos viderem, in quorum antè fide, & prudentia conquiescebam, quorum vires nostram auctoritatem tueri debebant, sine quibus nostræ vires perexiguæ, ac petius

read the original instructions, on towardsness, i. e. backwardness or averfeness ; according to which reading the word alienatæ, or averse, should have been added in the translation.

(1) Dunbar castle belonged to the crown,

and was kept by the earl of Bothwell as captain, until it was thrown down by the regent earl of Murray.

(2) Aliæ justam, ita Gen. it must be read, or we must suppose justum to be put adverbially.

nullæ sunt, hos cum viderem ad subserviendum cupiditati ejus sese devovisse, meque solam ei in prædam relictam, multa quidem cum animo sola versabam, sed exitum plane nullum reperiebam. Verum ille nobis non admodum longum ad consilium capiendum tempus dabat : sed continenter, & importune propositum urgebat.”

XXXVII. “ Postremo, cum neque spem evadendi ullam viderem, neque quenquam in toto regno, cui nostra libertas curæ esset (facile enim perspexeram è chirographis datis, & summo illius temporis silentio cunctos in ejus partes fuisse tractos) coacta demum fui, ira paululum, & indignatione mitigata animum ad ejus petitiones excutientas referre : atque ante oculos proponere superiorum temporum officia, & spem in eadem eum nostri observantia constanter in posterum perseveraturum. Item quàm gravate nostri cives, Regem peregrinum legibus, & institutis eorum inassuetum essent recepturi : quod non diu me cælibem esse paterentur : quod populus natura factiosus in officio contineri non posset, nisi nostra auctoritas & fulciatur, & exerceatur per virum, qui labori ferundo par sit in administranda republica, ac rebellantium insolentia coercenda : quarum rerum pondus vires nostræ ab eo tempore, quo in Scotiam redivimus, debilitatæ, ac prope modum fractæ assiduis tumultibus, ac rebellionibus amplius sustinere nequeunt. Item quòd ob has seditiones, quatuor, aut etiam plures legatos in diversis regni partibus creare sumus coactæ, quorum pars major eo colore imperii a nobis permisi freta, nostros cives arma sumere adversus nos coëgit. Ob has ego causas cum futurum viderem, ut si Regii nominis dignitatem salvam vellem, animum ad nuptias inflectere cogerer : nec cives nostri Regem externum passuri forent : nec inter cives quisquam esset, qui vel splendore familiæ, vel prudentia, & fortitudine, aliisque corporis, & animi virtutibus præferri, aut conferri etiam posset cum eo, quem nos maritum accepimus : mihi met ipsi imperavi, ut universali omnium ordinum consensui, de quo ut (1) a me dictum est, me adjungerem.”

XXXVIII. Postquam his, multisque aliis rationibus animi mei labefactata est constantia, partim a me vi expressit, partim obtinuit obsequiis, ut ei me nupturam promitterem. Nec tamen adhuc ab eo, ut qui semper voluntatis mutationem pertimescebat, obtinere ullis argumentis potuimus, ut matrimonii perficiendi tempus prorogarem, ut videlicet tantum moræ interponeretur, donec rem communicarem cum Rege, Reginaque Galliarum, cæterisque nostris amicis. Verum, ut ab audaci facinore exorsus ad primum suæ cupidinis gradum pervenerat, nunquam cessavit ad argumenta preces importunas adjungere, donec tandem, nec sine vi nos impulit, ut operi inchoato finem imponeremus, idque eo tempore, & modo, quæ illi ad id consilium exequendum visa sunt commodissima. Qua in parte dissimulare non possum, me ab eo aliter tractatam, quam aut voluissem, aut promerita fuerim. Magis enim sollicitus fuit, ut satisfaceret illis, per quorum consensum initio expressum voti compotem se putat (quanquam & illos, & me pariter decepit) quam ut mihi gratificaretur, aut expenderet, quod mihi decorum foret, quæ in religionis nostræ institutis, & ritibus fuerim educata : a qua me nec ille, nec quisquam alius vivus vivam abducet. In hac certe re etsi errorem nostrum agnoscimus, tamen libenter cuperemus, ne Rex, & Regina mater ejus, & noster a-

(1) Cr. ante.

vunculus, aut alius amicorum ea de re exposulet, aut eam vitio ei vertat. Nunc enim rebus ita transactis, ut insectæ fieri non possint, in meliorem partem omnia accepimus : & ut est re vera, ita maritus noster est existimandus, quem dehinc & amare, & colere decrevi. Quicumque autem se profitentur nostros amicos, (1) similem erga eum se profiteri necesse est, qui insolubili vinculo nobiscum conjunctus est. Quanquam nonnullis in rebus paulo negligentius, ac pene temerarie se gesserit, quod immoderatæ erga nos affectioni libenter imputamus, cupimus tamen ut Rex, Regina, noster avunculus, ac cæteri amici eum non minore prosequantur benevolentia, quam si omnia ad hunc usque diem ex eorum præscripto transacta fuissent : eumque contra promittimus in omnibus, quæ ab eo postulabuntur, semper gratificari paratum(2).”

(1) Here we may either allow an ellipse of amicitiam, as amicos nostros goes immediately before it, or understand it as put participatively, in which case the singular as well as the plural number is used, as Plaut. Amphit. 1. 1. 76, 77. pro se quisque id quod quisque potest, & valet, E dit : ferro ferit : tela frangunt : Id Pseudol. 3. 2. 93, 4. ut quisque quidque conditum gustaverit, Ipsos sibi faciam ut digitos prærodant suos.

(2) Our author has left out the two last paragraphs of these instructions to queen Mary's trusty counsellor, William Chisholm bishop of Dumblane, dated at Edinburgh the—— day of May 1567. which are as follows.

“Item, in case it shall be objected to you by the king, the queen our mother, our uncle, or any other our friends, that our present marriage cannot be lawful, in respect that he whom withal we are presently joined, was of before coupled to a wife : ye shall reply and answer according to the very truth, that albeit he was before married, yet before our marriage with him, the former contract and band was by the order of law, expressed in the canons received and practised in our realm, for lawful cause of consanguinity, and others relevant, dissolved, and the process of divorce orderly led ; so that we on the one part, and he on the other side, being both free, the marriage might lawfully and well enough be accomplished by the laws of this realm, as now at God's pleasure it is, whereby the foresaid objection, or any other the like tending to this syne [end,] may be elydit and set by.

“Furthermore, it may be that our uncle the cardinal shall object and find fault, that we made not such exact diligence in conveying hither of the Nunce Apostolic as the weight of the matter craved : In which point ye shall answer and satisfy him, by declaration and making of true

report, how this last year about Martimes, we directed toward the said Nunce our well-beloved clerk and servitour Mr. Steven Willfoun, instructed with our mind, whereof the chief intent was, how the Nunce might be most surely and conveniently transported toward our realm, and to our presence, by the conduct of our said servitour ; and yet we saw no appearance of his coming, but is partly frustrated and put by our purpose, for lack of that support which once we understood of his haliness' liberality to have been destinate for us for the maintaining of our estate, and forthsetting of our authority ; but chiefly in default of his presence, counseil and conference with him, which joined with the other thing before said, in all appearance was not only likely to have furthered and advanced the matter very highly, but also might have red [rid] us out of many thrawart [cross] accidents which sensyne we have fallen into ; one of the principal occasions whereof we must impute to the said nuncio's absence, and not resorting to us, which has proceeded on his own motion, and fore against our will, as ye shall make our uncle to understand, by all the good and honest persuasions ye can, tending to this end.”

These instructions, which are couched with much art, will be sufficiently unfolded by the following relation.

Pope Pius V. sent Vincent de Laure, then bishop of Mondovi, afterwards cardinal, to be his nuncio in Scotland, to assist and encourage the queen in her design of bringing back her kingdom to the obedience of the holy see. He sent by him 20,000 crowns to her, as an earnest of further supplies, and wrote to her with his own hand, June 16. 1566. recommending his nuncio to her confidence. Queen Mary's answer bears date the 9th

XXXIX. Hæc quidem foris aduersus famam late fusam quæsitæ remedia. Aduersus domesticos motus provisum, ut cùm donis in præ-

of October that year from Edinburgh : In it she acknowledges the pope's favour and bounty to her : she adds some high expressions of her sense of the pope's zeal and piety ; and promises to treat his nuncio with all respect and confidence. The nuncio came to Paris in the dog-days, and brought him who writes his life along with him to be his secretary. He received letters from the queen of Scots by the hands of the archbishop of Glasgow, who was then her ambassador in France : by these she expressed her desire that he might come to Scotland as soon as might be ; but wished him to delay coming, till he should hear from her once more, that she might have all things prepared for his reception. Upon that he wrote to her in a very vehement stile, pressing her to zeal and fortitude of mind, in carrying on the restoring the catholic religion in her kingdom : with that he sent her over 4000 crowns, and sent one Edmund Hay, a jesuit, and a man of a cunning and penetrating temper, to be a secret assistant to her. Three months passed before Laurea had any intimation from the queen concerning his coming over : upon which he sent the bishop of Dumblane, who was then at Paris, with copious advices to that queen, and continued to press her very earnestly by his letters, to admit of his coming over. The author of his life tells us further, that the queen held a convention of the estates, and had obtained two things of them not without difficulty : the one was, that her child should be baptized according to the rites of the Roman church ; and the other was, that the pope's nuncio should be admitted with due respect. Upon this the nuncio designed to go to Antwerp, thinking that the navigation would be safer from thence than from Calais. But then the author of his life adds, that such a barbarous and impious crime was committed in Scotland, that it gave a horror to think of it, much more to write of it, meaning the murder of the king. — When this base murder was known, continues he, all people were struck with horror : Some spoke severely of the queen herself ; libels were published upon it ; and some having discovered that Bothwell was the author of this horrid murder, they charged him as being not only an assassin, but a cruel hangman. The queen loved him desperately ; therefore he in hope to be married to her, first divorced his wife,

as if upon adultery that might be so done, that he might marry another wife, and then he cruelly contrived the murder of the king. The queen after she had born down some very wicked reports concerning herself and Bothwell, being afraid of some tumult, that might have been fatal to them, thought fit to leave Edinburgh : so she carried her son with her to Sterling, a place of defence ; having laid (as is probable) a design with Bothwell how matters were to be managed. A few days after she pretended to go out a hunting, when Bothwell with 200 horse seemed to surprize her, and to seize her by force. But the queen coming back with him to the castle, presently made him duke of Orkney, and declared him her husband. That marriage did not prove happy nor lasting : it being a conjunction that had nothing of the matrimonial dignity in it, but had sprung from a partnership in an unworthy crime. The people were universally enraged against the queen and Bothwell, and their minds wrought up to a great flame : therefore a tumultuary army being in haste brought together at Edinburgh, they marched towards Sterling. But when the queen heard that, she, with a few women, and some of her court went to them. They received her with due respect : and being asked why they came thither armed ? they answered, they came only to punish Bothwell, for the crimes committed by him, both in the base and cruel murder of the king, and in the force he had put upon her person. The queen justified Bothwell ; and said, he had done nothing but by her consent : this did provoke them to such a degree of indignation, that they cried all out, with one voice, Then, Madam, you shall be our prisoner. Thus the pope's nuncio understood this matter. There are some inconsiderable circumstances in this relation wrong told, yet the main of the story agreeing with other relations, shews how falsely this matter has been since that time represented, not only by writers in the church of Rome, but by many among ourselves, to put better colours on this odious business. Cardinal Laurea may be supposed to have had the best information that he could procure from those of queen Mary's party, and of her religion, and he would certainly have put the best face possible on that matter ; especially after her tragical fate, which raised an universal disposition in all peo-

ſentia, & in poſterum pollicitationibus eos confirmaffent, qui vel auctores, vel conſcii Regiæ cædis erant, conjurationem majoris partis procerum facerent : quibus freti reliquos facile contemnerent : aut ſi pertinaciores forent, tollerent. Igitur convocatis compluribus, ſcriptum eis proponunt, in quo capita inerant fœderis, in quod jurarent : cujus fere ſumma erat, ut Reginam, & Bothuelium, actâque eorum omnia tuerent : illique invicem fœd. ratorum ſaluti, & commodis quoad poſſent, faverent, & conſulerent. Qui præſentes erant magna pars jam antea perſuaſi ſubſcribunt. Reliqui cum flagitioſum viderent conjurare, periculoſum abnuere, & ipſi ſubſcribere. Accerſitur Moravius, ut ejus auctoritas (quæ ob virtutem ſumma erat) accederet. Is in itinere monitus ab amicis, ut ſibi conſuleret, neve in Setonii ædibus, in quibus Regina, & conjuratorum principes erant, pernoctaret : ſed ad propinquam alicujus amici villam diverteret. Reſpondit, id in ſua poteſtate non fore. Verum utcunq.ue res caderet, ſe nulli unquam flagitio aſſenſurum : cætera Deo permiſſurum. De fœdere rogatus ab aulicis, quibus id Regina dederat negotium : reſpondit ſe nec juſte, nec honeſte cum Regina (cui in rebus omnibus obtemperare debeat) fœdus poſſe facere. Cum Bothuelio ſe, Regina auctore conciliatum : quicquid tum promiſſiſſet ad unguem ſervaturum. Nec cum eo, nec cum alio quoquam fœdus, aut conjurationem facere ſe æquum, aut è republica exiſtimare. Cùm per aliquot dies Regina ſolito blandius eum alloqueretur, ac ſe polliceretur de omnibus rebus ſuam ſententiam explicaturam, nec pudor tamen eloqui ſineret, per familiares animum ejus oppugnare tentavit. Hi quoque ejus in reſto conſtantiam reveriti, quid peterent palam fateri (1) : cum nihil teſtius agendo proficerent, tandem Bothuelius eum aggreſſus, vario ſermone eò eſt progreſſus, ut diceret ſe facinus illud nec ſpõnte, nec ſibi ſoli feciſſe. Eam vocem cùm vultu alter aſpernaretur, Bothuelius ſermone gravi, & interdum convitiis propior omnia verſando cum diſcordiarum cauſas interſereret, remque ad altercationem protrahere conaretur, ille contrà moderate reſpondendo nullam litis occaſionem dare, ac ſe teſtum tenere, nec a propoſito tamen diſcedere.

XL. Cum in his angultiis aliquot dies verſatus fuiſſet Moravius, tandem a Regina veniam petiit : ut quando ſui non magnum videret uſum in aula, ad Fanum Andreæ, vel in Moraviam uſque ſecederet. A ſuſpitione enim motuum, quos orituros prævidebat, procul abeſſe cupiebat. Id cum non impetraret, nec in aula ſine ſummo, & certo periculo eſſe poſſet, tandem (2) liberam legationem expugnavit : ſed ea lege, ne in Anglia ſubiſteret, ſed per Flandriam in Germaniam, aut ſi quò alio vellet, aſcenderet. Verum cum Flandriam petere nihil aliud eſſet, quam in apertum diſcrimen ſe præcipitare, tandem ægre tenuit, ut per Angliam in Gallias, deinde illinc quò commodum videretur, ſe conferret.

XLI. Homine libero, & populari liberata Regina, cætera tyranni-

ple, to think as well of her as was poſſible; but chiefly among thoſe of that religion : ſo that, ſays Dr. Burnet (Hiſt. Ref.) I know no relation of that affair that can be ſo certainly depended on (making ſtill ſome allowances for the ſoftenings of a partial writer) as that which we find in that cardinal's life, which was

written by the abbot of Pignerol, & was printed at Bologna in the year 1599, 12 years after queen Mary had ſuffered death by the hands of an executioner, at the end of 18 years imprifonment.

(1) i. e. cum pudor non ſineret.

(2) With great difficulty obtained leave to travel.

dis impedimenta conatur amoliri. Hi autem erant, qui aut non libenter sceleri ejus subscripserant, aut non facile consiliis ejus acquiesciturū viderentur. In primis autem eos oderat, qui cum animum ejus nihilo mitiorem erga filium, quam fuisset erga maritum viderent, Sterlini conjuraverant in nullum quidem scelus, sed tantum de pueri incolumitate tuendæ. Eum enim cupiebat mater in vitrici potestatem tradere. Is autem nemo dubitabat, quin puerum primo quoque tempore per occasionem de medio tolleret : ne vel cædis Regiæ ultor superesset, vel ne esset, qui liberos suos in hæreditate regni adeunda præiret. Principes ejus conjurationis hi erant : Comites Argathelius, Mortonius, Marrius, Atholius, Glencarnius, item ejusdem ordinis, sed proximi gradus Patricius Lindesius, & Robertus Bodius : item amici, & clientes, qui se eis adjunxerant. Sed Argathelius eadem, qua consenserat levitate consilia cæterorum perendii illius diei Regiæ prodidit : & Bodius magnis pollicitationibus in partes adversas traductus est.

XLII. Proxime post hos erant suspecti, qui ad Angliæ limitem habitabant Humiorum, Carorum, & Scottorum familiæ : quorum potentiam omni ratione imminuendam existimabant. Ad id autem occasio visa est peropportuna. Nam cum Bothuelius expeditionem pararet in Lidaliam, ut & ignominiam ibi superiore autumno acceptam aboleret, & militiæ laude parva invidiam Regiæ cædis imminueret, omnes familiarum Tevotiæ principes jussi a Regina sunt in arcem Edimburgensem ingredi, ut ibi ad breve tempus in libera custodia essent, prætextu quidem, ne in expeditionem, quæ eis invitis non videbatur magno cum successu posse confieri ducerentur, remque per invidiam turbarent : & eis absentibus clientes eorum assuescerent alienis imperiis, & paulatim patronorum caritatem exuerent. Sed illi altius aliquid sub eo imperio latere rati, nocte domos discesserunt, præter (1) Andream Carum, qui parricidii non ignarus vulgò credebatur, & Valterum Carum Sesfordium hominem ob summam vitæ integritatem nihil suspicantem. Humius aliquoties a Bothuelio vocatus in aulam certus de ejus erga se voluntate abnuvit venire. Consilium nihilominus de expeditione procedit, Regina ad Borthuicum arcem, circiter octo ab Edimburgo millia substitit.

XLIII. Interea qui de Regis incolumitate tuenda conspiraverant, cum animum Bothuelii erga se non ignorarent, aliquid tentandum rati simul suæ securitatis causa, simul ut de auctore cædis Regiæ expedita pœna publicam Scotici nominis apud exterarum gentes levarent infamiam. Itaque vulgi favorem suos motus secutorum arbitrati, ad duo millia equitum ita occulte contraxerunt, ut Regina id agitari omnino non senserit, donec Humius parte exercitus Borthuicum admotus, eam unâ cum Bothuelio obsideret. Sed cum reliqua conjuratorum pars ad dictum tempus non convenisset, nec ipse tantam haberet multitudinem, ut omnes exitus clauderet : & segnius quam par erat omnia gererentur, quod rem a reliquis onissam crederent, primus Bothuelius, deinde Regina veste virili sumpta evasit : ac restæ Dumberum abierunt. Conjurati autem quominus in tempore convenirent, per Atholium stetit. Is enim vel susceptæ rei magnitudine percussus, vel ingenii cunctatione retentus reliquos Sterlini detinuit : donec occasio rei gerendæ foret è manibus elapsa. Verùm ne nihil tan-

(1) The laird of Farniketh.

to conatu patratum videretur, major pars ad Edimburgum capiendum est missa. Arcem ejus oppidi tenebat (1) Iacobus Balfurius a Bothuelio sibi creditam, ut qui parricidii particeps, & omnium consiliorum vel conscius, vel auctor ei fuerat. Sed cum nec operæ navatæ præmium accepisset, & minore, quam speraverat gratia se apud (2) tyranno esse cerneret (quippe qui arcis præfecturam adimere ei tentassent) expulsis diversæ factionis hominibus, locum suæ potestatis fecit: ac tum promiserat publici parricidii vindicibus eam innoxiam fore: tractabatque cum illis de conditionibus ejus liberandæ.

XLIV. Erant in oppido tum è factione Reginae penè principes Ioannes Hamiltonius Fani Andreae Archiepiscopus, Georgius Gordonius Huntillæ Comes, & Ioannes Lessius Rossienfis Episcopus. Hi cum sensitissent hostes suos in urbem acceptos, in forum provolantes duces multitudini sese offerunt. Sed cum rari admodum ad eos sese aggregarent, retro cedendo ad arcem usque compulsi fuerunt. Ibi a Balfurio intromissi per adersam partem post paucos dies emissi incolumes. Balfurius enim re nondum cum alteris transacta, nolebat omnem spem veniæ apud alteros sibi præcidere. Oppidum facile conjurationi nobilitatis accessit: utpote paulo ante novis a Regina tribuetis sæpe exspoliatum, & quod tum in egestate publica nihil moderatum expectabat, offensa velut communi consensu tyrannide: quodque, quoties voluntatis declarandæ locus dabatur, scelus eorum diris execrationibus prosequébantur. Cùm hoc pacto segniter ad Bothuicum procerum factio rem gessisset, Regina, & Bothuellius, qui per neglectas vigilias de nocte evaserant, cum paucis ad Dumbarum præfecti se in arcem ibi munitissimam condiderunt: unde tanta rerum commutatio consecuta est, ut qui modo in summa desperatione versabantur, confluentibus undique qui vel eorum sceleri connexi erant, vel Regii nominis umbram sectabantur, & satis firmi ad debellandos adversarios sibi videbantur. Contra libertatis vindicēs in magnis versabantur angustiis. Paucis enim, contra quàm speraverant, ad famam tam præclari facinoris accurrentibus, vulgi ardore, ut sit, cito restincto: & magna parte nobilitatis aut adversa, aut in alieni periculi eventuram suspensa. Deinde etiam similitudine vindicēs essent superiores, omni tamen oppugnandarum arcium apparatu deficiebantur.

XLV. Itaque cum consiliorum nullum in præsentia exitum invenirent, ac prope necessitate coacti de reditu re infecta cogitarent: Regina hanc eis dubitationem sustulit. Ea enim cum vires jam animum facerent, statuit cum ea multitudine, quam secum habebat Letham proficisci, ut ex propinquo fortunam tentaret: simul ad suum adventum rata majorem concursum futurum: simul audaciam terrorem hostibus allaturam. Præteriti enim temporis successus ita animos ei auxerat, ut neminem existimaret, ne primum quidem suum conspectum toleraturum: & auerant ejus confidentiam adulescentes, & in primis Edmondus Haius caudidicus. Is affirmabat omnia virtuti ejus pro-na esse: hostesque & rerum, & consiliorum inopes ad famam ejus adventus abituros: cum res tamen longe secus haberet, nihilque in rebus præsentibus ei mora fuisset utilius. Nam si illa triduum modo in arce Dumbari se continuisset, vindicēs juris publici omni belli apparatu destituti libertate frustra (3) attempta domos quisque suas disce-

(1) See the note on lib. 16. cap. 45.

(3) Malim tentatæ.

(2) The queen and earl of Bothwell.

dere coacti fuissent. Illa nihilominus a Dumbaro incertum pejore consilio, an spe vaniore impulsâ movet, sed itinere lento, dum agricolis e rure vicino collectis arma dividuntur. Tandem ad Setonium vicum sub noctem veniunt : & quia locus tantam multitudinem non capiebat, in propinquos pagos (utrique Præstono nomen est) sparguntur.

XLVI. Trepidus inde nuncius paulo ante mediam noctem venit Edinburgum, ac statim signodato conclamatur ad arma. Experrecti è somno tumultuose quam quisque potest festinanter in campos proximos sese ejiunt, ac ibi circa solis ortum multitudine satis frequenti collecta aciem instruunt. Inde ad Musselburgum profecti, ut flumen Escam transirent, antequam pons, & vada ab hostibus occuparentur. Is vicus duo tantum millia a Præstono abest. Verum cum neminem inde obviam haberent, neque quicquam moveri perspicerent, ibi dispositis vigiliis cibum capiunt. Interea qui missi fuerant ut (1) explorarentur, paucos equites conspicati eos intra pagum compulerunt, ipsi meta insidiarum non ausi ulterius progredi nil certi ad suos retulerunt, nisi hostes castra movere. Igitur vindices Musselburgo egressi vident hostes in supercilio clivi adversi acie instructa stare, ac suis se locis tenere. Cum clivus ita rectus esset, ut non sine pernicie ad eos perveniri posset, paulum in dexterum (2) deflectunt, simul ut solem haberent a tergo, simul ut molliore clivo ascenderent, & locis minus iniquis confingerent. Id eorum consilium Reginam primum sefellit, quæ eos fugere, & Dalkethum Comitis Mortonii propinquum oppidulum eos petere credebatur. Persuaserat enim sibi Regii nominis eam fore reverentiam, ut nemo ex adverso apparere auderet. Sed ibi facile apparuit auctoritatem ut bonis artibus comparatur, ita malis amitti : majestatemque virtute destitutam levi momento evanescere. In itinere populariter Dalkethenses effusi omne genus commeatus abunde attulerunt : unde refectis viribus, ac siti, qua maxime laborabant, sedata, ubi primum æquum locum occuparunt, duas in hostem dirigunt acies. Primæ præerant Mortonius adjuncto (3) Alexandro Humio cum suis clientibus. Secundam ducebant Comites (4) Glencarnius, Marrius, & Atholius.

XLVII. Ibi cum in procinctu starent, venit ad eos Crocus orator Gallus. Is per interpretem præfatus quantum semper commodis, & tranquillitati publicæ Scotorum studuerit, nunc quoque eodem esse animo, & vehementer cupere, ut si fieri posset, sine vi, sine cæde res ex utriusque partis utilitate componatur. Ad id se suam operam offerre. Reginam quoque non abhorreere a pacatis consiliis. Id quò facilius intelligant, eam in præsentia veniam, & omnium præteritorum oblivionem polliceri, ac sancte spondere, nemini fraudi fore, quò adversus supremum magistratum arma sumpserint. Hæc cum interpres retulisset, Mortonius respondit, non se adversus Reginam, sed

(1) Passives for actives are to be found in almost all the writings of the antients, see lib. 7. cap. 66. which is reckoned a kind of elegance.

(2) Scil. latus vel orbem, wheel about to the right, i. e. either to the right side of the men or of the hill.

(3) Lord Hume son to lord George

father to Alexander first earl : the first laird of Coldin Knowes (whose successor came to be earl) was this man's grand father's brother.

(4) Alexander (called the good) earl of Glencairn, John earl of Mar, afterward regent, John earl of Athol (called the good earl) afterward chancellor.

Regis interfectorem arma induisse : quem si Regina vel ad supplicium traderet, vel segregaret a se, tum intellegendam nihil sibi, reliquisque civibus fore optatius, quam ut in officio erga eam persistarent. Aliter nullam concordiam cōire posse. Nec se eō venisse armatos, ut veniam ullius admissi peterent, adjecit Glencarnius, sed ut potius darent. Hanc eorum constantiam Crocus conspiciatus, cum & vera dici, & iusta peti intelligeret, accepta abeundi venia, Edimburgum discessit.

XLVIII. Interea Reginae exercitus veteribus Anglorum castris se continebat. Locus erat & natura cæteris editior, & aggere, & fossa cinctus. Ibi Bothuelius equo insigni ante aciem provectus per præconem postulat, quo cum ipse singulari certamine decernat. Cum ex acie adversa se obtulisset Iacobus Moravius adolescens nobilis, qui antè per libellum, sed nomine suppresso se obtulerat, uti dictum est, cum eo Bothuelius congredi recusat, causatus hominem nec opibus, nec dignitate secum comparandum. Tum ex adverso prodiit (1) Gulielmus Moravius Iacobi frater natus maximus, qui affirmabat se Bothuelio (si in hoc negotio pecuniæ ratio subducenda esset) non minus esse locupletem : (2) familiæ autem antiquitate, & famæ integritate superiorem. Hic quoque recusatur, ut qui modò eques, ac secundi ordinis esset. Cum multi homines primi ordinis, & in primis (3) Patricius Lindesius se offerret : atque pro omnibus, quos in Scotici nominis incolumitate, & gloria tuendis sustinisset laboribus id modo præmium deposcebat, ut se permitterent cum Bothuelio decernere. Ibi quoque cum Bothuelius tergiversaretur, nec se honeste expedire posset, Regina suam interposuit auctoritatem, atque eo depugnare vitio contentionem diremit. Deinde aciem equo circumvecta singulorum animos explorabat. Bothuelii propinqui, & clientes confluere cupiebant. Cæteri aditi cum dicerent, in acie adversa esse homines bellicosos, & plerisque longo militiæ usu duratos : aleam prælii periculosam esse Reginae : se quidem paratos esse depugnare. Sed plebis, quorum magnum habebant numerum, animos a causa abhorrere. Multo æquius videri, ut Bothuelius suam ipse armis causam tueatur, quam ut tot homines nobiles, in primis autem Reginam ipsam in ultimum discrimen demitterent : sin ita vehementer ad pugnam animata esset, posse rem iam proximum diem differri. Dicit Hamiltonius cum quingentis equitibus adventare, nec procul abesse : his adjunctis, de summa rerum ex tuto consuli posse. Nam tum maxime Comes Huntæus, & Ioannes Hamiltonius Fani Andreae Archiepiscopus propinquos, & clientes ad Hamiltonium convocaverant, ac postridie ad Reginam erant venturi.

XLIX. Ad hæc illa fremens, ac plena lacrymarum multa in primores jacit convitia, & per nuncium ab acie adversa petit, ut Gulielmum Kircadium Grangianum ad se mittant. Cum eo se de conditionibus colloqui velle. Interea exercitus subsisteret : & acies quidem vindicam libertatis subsisterunt : sed in loco quidem humiliore, ac propiore, quam ut majores machinæ eis nocere possent. Dum Regina cum Kircadio sermones confert, Bothuelius (quod colloquii simulatione petitum erat) sibi consulere iussus Dumbarum versus ita trepide

(1) William Murray of Tullibarden, grandfather to the earl.

of king David Bruce, and is not so ancient as Waughton.

(2) For the earl Bothwell was descended of an English captive, and thereafter servant to the earl of March in the days

(3) Patrick lord Lindsay, a very stout man.

abiit, ut duos, qui sequebantur equites redire jufferit: adeo male conscius sibi animus, ne amicis quidem satis fidebat. Illa cum eum jam extra periculum esse putaret, pacta cum Kircadio, ut reliquus exercitus sine noxa abiret, ad proceres cum eo venit, tunica tantum vestita, eaque vili, & detrita, ac paulum infra genua demissa: & a prima quidem acie non sine pristinae reverentiae indicia recepta, cum peteret, ut se dimitterent, dum Hamiltonios, qui adventare dicebantur, conveniret, ac se reversuram promitteret, Mortoniumque pro se spondere juberet: (sperabat enim se blandis pollicitationibus, quae vellet effecturam) ubi non impetravit, ad orationis acerbiteriam conversa ducibus sua in eos merita exprobravit. Ibi tamen cum silentio est audita. Cum ad secundam aciem pervenisset, concursus ab omnibus clamor sublatus est, ut meretricem, ut parricidam cremarent. Erat in militari quodam vexillo depictus Henricus Rex mortuus, & juxta filius infans vindictam parricidii a Deo exposcens. Id signum duo milites inter duas hastas distantum quoque se verteret ob oculos ei objiciebant. Ad hunc conspectum animo linquente aegre ne ex equo caderet, sustentata fuit: sed resecta nihil de pristina animi ferocia remisit. Minas, maledicta, lacrymas, & caetera, quae muliebris amat dolor, profundeabat. Cum toto itinere quas poterat moras innecteret, expectans si quid alicunde auxilii appareret, è turba quidam exclamavit, nil esse quod Hamiltonios expectaret. Neminem enim armatum intra multa miliaria esse. Tandem sub noctem populo universo ad spectaculum effuso Edimburgum intrat, facie ita pulvere, & lacrymis oppleta, ut luto conspersa videretur. Cum summo silentio magnam urbis partem transit, tam angusta per multitudinem via relicta, ut vix singuli progredierentur. Cum in diversorium ascenderat, mulier una è turba ei bene precata est. Illa ad populum conversa subjecit praeter alias minas, se urbem incensuram, ac sanguine perfidorum civium incendium restincturam. Cum vero lacrymabunda per fenestram in publicum prospiceret, & concursus populi eò fieret, nec deessent, qui hanc subitam fortunae mutationem commiserarentur, vexillo, quod diximus ob oculos exposito, statim oclusa fenestra se intro proripuit. Ibi cum biduum fuisset, ex procerum decreto in arcem, quae est in lacu Levino in custodiam mittitur. Nam Edimburgensem adhuc tenebat Balfurius, qui etsi vindicibus libertatis favebat, tamen de arce tradenda nondum transegerat.

L. Inter haec Episcopus Dumblanensis, qui in Galliam legatus ad matrimonium Reginae excusandum erat missus, omnium, quae post suum è Scotia discessum ibi acta erant ignarus, per eos ipsos dies, quibus haec postrema contigerunt, in aulam appulit, ac diem ad exponenda mandata impetravit. Eodem forte die mane binæ allatae erant ad Regem, & matrem ejus literae. Alterae a Croco legato ejus Gallo, alterae a Niniano Cocburno Scoto, qui praefectus equitum aliquot annos in Gallia meruerat. Utraque rerum in Scotia nuper gestarum expositionem continebant. Igitur legatus Scotus intromissus ad Reges longam, & accuratam orationem erat exorsus, qua partim Reginae factum in contrahendo inconsultis amicis matrimonio excusabat, partim Bothuelium immodicis laudibus supra veri fidem onerabat. Regina Galla vanitate hominis interpellata, cum literas è Scotia allatas protulisset, ac ex eis Regiam Scotorum captam, Bothuelium fugatum ostendisset, ille inexpectato subito iclus malo conticuit. Qui aderant par-

tim inopinato eventu ringi, partim ridere : nec quisquam omnium ea immerenti accidisse credere.

LI. Eisdem forte diebus Bothuelius ex intimis ministris unum in arcam Edimburgensem misit, qui arculam argenteam literis undique inscriptam, quæ indicarent, eam aliquando Francisci Regis Francorum fuisse, ad se deferret. In ea inerant literæ Reginae ipsius manu pene omnes scriptæ, in quibus & cædes Regis, & cætera fere omnia, quæ consecuta sunt, dilucide continebantur : ac pene in singulis scriptum erat, ut lectæ statim cremarentur. Verum Bothuelius, qui Reginae inconstantiam nosset, ut cujus intra paucos annos plurima viderat exempla, literas conservarat, ut si quid dissidii cum ea incidisset, illo testimonio uteretur, nec se Reginae cædis auctorem, sed comitem fuisse ostenderet. Hanc arculam Bothuelii ministro Balsurius ferendam dedit : sed prius principibus adversæ partis admovitis, quid, per quem, & quò mitteretur. Ea deprehensa, multas, magnasque res etsi magnis suspicionibus jactatas, tamen nondum satis detectas in lucem protulit, universumque crimen pene oculis subjecit.

LII. Bothuelius rebus ubique male cedentibus, omni auxilio, ac spe recuperandi regni destitutus, primum ad Orcadas, acinde ad Hethlandicas insulas profugit : ibique rerum omnium inopia circumventus piraticam facere cœpit. Regina vero, multis orantibus, ut causam suam a Bothuelio separaret (supplicio enim de eo sumpto, fore, ut omnium civium summa voluntate ipsa facile restitueretur) mulier ferox, & pristinae fortunæ spiritus gerens, & malis præsentibus efferata respondit, se libentius cum illo in extremis fortunæ adversantis angustis, quam sine eo in Regiis delitiis vitam acturam. (1)

(1) " The queen sent the laird of Ormiston to desire Grange to come and speak with her under surety ; which he did, after he had acquainted the lords with her desire, and had obtained their permission. As he was speaking with her majesty, the earl of Bothwell had appointed a soldier to shoot him, untill the queen gave a cry, and said that he would not do her that shame, seeing that she had promised that he should come and return safely. He was declaring unto the queen, that all of them were ready to honour and serve her, upon condition that she would abandon the earl of Bothwell, who had murdered her husband, and could not be a husband unto her, who had but lately married the earl of Huntly's sister.— The queen sent again for the laird of Grange, and said to him, that if the lords would do as he had spoken to her, she should put away the earl of Bothwell, and come unto them. Whereupon he asked the lords, if he might in their name make her majesty that promise ; which they commissioned him to do. Then he rode up again, and saw the earl of Bothwell part, and came down again, and assured the lords thereof. They desired him to go up the hill again, and receive

the queen, who met him, and said, laird of Grange, I render myself unto you upon the conditions you rehearsed unto me in the name of the lords.—Her majesty was that night convoyed to Edinburgh, and lodged in the middle of the town in the provost's lodging.----That same night it was alledged that her majesty did write a letter unto the earl of Bothwell, and promised a reward to one of her keepers to convoy it securely to Dumbar unto the said earl, calling him her dear heart, whom she should never forget nor abandon, tho' she was necessitated to be absent from him for a time, saying, that she had sent him away only for his safety, willing him to be comforted, and be upon his guard. Which letter the knave delivered to the lords, tho' he had promised the contrary : upon which letter the lords took occasion to send her to Lochlevin to be kept ; which she alledged was contrary to promise. They on the other hand affirmed, that by her own hand writing she had declared that she had not nor would not abandon the earl of Bothwell.— In the mean time her majesty sent a letter to the laird of Grange, lamenting her hard usage, and shewing him that promises had been broken to

LIII. Inter proceres autem varii animorum motus fuerunt. Nam parricidii ultores sperabant ad tam præclari facinoris rumorem si non omnium, certe melioris partis assensum secuturum. Longe autem fecus evenit. Popularis enim invidia partim spatio temporis erat lenita, partim reputatione inconstantia rerum humanarum in misericordiam verterat: neque deerant è nobilitate, qui non minus Reginae calamitatem tum deplorabant, quàm superioribus diebus ejus crudelitatem execrabantur. Utrunque magis animi inconstantia, quam ullo in alteram partem affectu, ut satis appareret eos non tranquillitatem publicam, sed in rebus perturbatis spem privati emolumenti sequi. Plures ocii cupidi partium vires expendebant, & ad potentiorum opes inclinaturi videbantur. Validissima credebatur eorum factio, qui vel in cædem consenserant, vel re perpetrata in Reginae gratiam aliorum scelere subscripserant. Eorum principes cum ad Hamiltonium convenissent, treti conjurationis opibus neque literas, neque nuncios de communi concordia stabilienda ab adversa factione recipere volebant: nec ullis verborum contumeliis adversus eos abstinebant: eoque erant ferociores, quòd magna pars procerum, quæ fortunæ momenta, magis quam æquitatem causæ spectabant, ad liberatores se non aggregabant. Quicumque enim se non ad illos adjungebant, pro suis ducebant. Arrogantia etiam illud tribuebant, quòd parricidii ultores in urbem regni principem priores accefferant: quòd se, qui & plures, & potentiores erant, illuc accerferent. Id autem diversa factio, quanquam non imperiose jussissent, sed demisse rogassent: tamen ne quid usquam esset, quod ullam arrogantia speciem præferret, impetrant a ministris ecclesiarum, ut communiter ad omnes, singuli etiam ad singulos scriberent, ne in tempore tam periculoso concordia communi dæserent, & privatis simultatibus posthabitis prospicerent, quid ad omnium salutem potissimum expediret. Neque hæc magis, quam proce-

her. Whereunto he answered, that he had already reproached the lords for the same, who shewed unto him a letter sent by her unto the earl of Bothwell, promising, among many other fair and comfortable words, never to abandon or forget him; which had stopped his mouth, marvelling that her majesty considered not, that the said earl could never be her lawful husband, being so lately before married with another, whom he had deserted without any just ground, altho' he had not been so hated for the murder of the king her husband. And therefore he requested her majesty, to put him clean out of mind; seeing otherwise she could never get the love or respect of her subjects, nor have that obedience paid her, which otherwise she might expect. It contained many other loving and humble admonitions, which made her bitterly to weep." Sir James Melvil's memoirs. This inordinate passion for Bothwell, whose character and conversation were so vile and odious that it was a scandal for a lady even of low quality to keep his company, appears to be very unaccountable. "At the time

of his marriage with the queen, in discoursing with the gentlewomen, says sir James, he spoke such filthy language, that they and I left him." Besides that after the marriage, he treated the queen herself in a brutal manner. "She was so disdainfully handled," says the same author, "and with such reproachful language, that in presence of Arthur Arskine, I heard her ask for a knife to stab herself, or else, said she, I shall drown myself." And in another place: "Albeit her majesty was there, I cannot call it her army; for many of those who were with her were of opinion, that she had intelligence with the lords, especially such as were informed of the many indignities put upon her by the earl of Bothwell since their marriage. He was so beastly and suspicious, that he suffered her not to pass one day in patience, without making her shed abundance of tears. Thus part of his own company detested him; other part of them believed that her majesty would fain have been quit of him, but thought shame to be the doer thereof directly herself."

tum antea literæ apud adversam factionem profecerunt, omnibus eadem excusantibus, ut res ex composito acta inter eos videretur. Variis deinde locis cum Regina factio coisset, neque ullum consiliorum suorum exitum invenirent, alii aliò dilabuntur.

LIV. Inter hæc vindices parricidii publici cum Regina (quam à cordis auctoribus separare non poterant) agere, ut regnum egeret, & vel infirmæ valetudinis excusatione, vel alio quovis honesto prætextu curam & filii, & rerum administrandarum, cui vellet ipsa procerum committeret. Illa gravate tandem rectores puero nominat, Iacobum Moraviæ Comitem, siquidem is domum reversus onus non recusaret, (1) Iacobum Castellerotii Ducem, Matthæum Levinix, Gilespicum Argatheliæ, Ioannem Atholiæ, Iacobum Mortonii, Alexandrum Glen-carniæ, Ioannem Marriæ Comites. Missi item procuratores, qui curarent, ut Sterlini, aut alibi siquidem eis commodius videretur, Rex in sella Regia collocatus regnum iniret. Hæc ad octavum Calendas Augusti anno a Christo nato 1567 acta.

LV. Paulo ante eum diem Iacobus Moraviæ Comes, dum cognito rerum domesticarum statu per Galliam revertitur, in aula satis liberaliter accipitur : sed ita tamen, ut (2) ab Hamiltonio (cujus factionem Galli & firmiorem, & sibi conjunctiorem persuaserant) gratia longe vinceretur : idque maxime Gufianorum opera, qui omnibus Moravii conatibus adversabantur. Eo itaque dimisso, (3) Archiepiscopus Glas-cuensis, qui legatum se Reginae Scotorum vocabat, aulæ persuaserat, Iacobum etiam absentem tamen adversæ factionis esse principem, & superioribus temporibus omnia ex ejus sententia fuisse gesta, & nunc velut ducem a locis accersiri. Ad hæc persuasis mittuntur, qui eum retraherent. Sed ille ab amicis præmonitus solverat, antequam Discipam (nam in eo portu erat) Regum literæ perlatae essent : ac in Anglia per omnium ordinum homines honorifice habitus domum dimittitur. Ibi magno populi, sed maximo vindicum gaudio receptus omnibus vehementer instantibus, ut Rege sororis filio adhuc infante rerum gubernacula susciperet : eum enim unum esse, qui vel ob propinquitatem, vel ob multis in periculis virtutem cognitam, vel gratiam multis meritis collectam, Regina etiam poscente minima cum invidia eum honorem gerere posset. Ille, etsi quæ dicerentur vera esse intelligeret, paucos tamen ad consultandum dies impetravit. Interea ad alterius factionis principes diligenter scribit, & præcipue ad (4) Argathelium genere propinquum, & quem ob pristinam consuetudinem minime vellet offendere. Ei ostendit, quo in loco res esset, quid pupilli factio ab se contendat. Orat per sanguinis communionem, per amicitiam, & communis patriæ salutem, ut sibi conveniendi ejus fiat copia, ut ex his angustiis ejus ope & ipse, & communis patria expediat. Ad cæteros etiam pro cujusque loco, & necessitudine. Ab omnibus autem communiter petit, ut quoniam rebus ita turbatis, ut distare sine summo magistratu nequeant, quamprimum in locum, qui

(1) Et si recusaret onus to be understood. From the following words, as well from the publick records, it appears that Murray was appointed regent; and in case he refused to accept the office, the other noblemen here mentioned were named governors to the minor king.

(2) Duke Hamilton at this time was absent himself in France.

(3) James Beaton archbishop of Glasgow, who lived long after this in Paris.

(4) The good regent's mother Margaret Erskine was a sister daughter of the earl of Argile.

commodissimus eis videretur, convenirent: ac rerum summæ ex universorum sententia prospiciant. Tandem cum nec ab una factione colloquium, nec ab altera diuturniorem comitorum moram impetraret, summa omnium, qui aderant, voluntate Prorex eligitur. (1)

CVIII. R.

LVI. QUARTO Calendas Augusti post luculentam concionem habitam a Joanne Knoxio regnum iniiit Iacobus ejus nominis sextus. Jurarunt pro eo in leges Iacobus Mortonii Comes, & Alexander Humius: eam doctrinam, & ritus religionis, qui tum publice docebantur, quoad posset servaturum, & contrarios oppugnaturum pelliciti. Paucis post diebus, qui ad Hamiltonium convenerant, fremere paucos, nec eos potentissimos sine suo (quod nunquam expectaverant) assensu omnium rerum arbitrium ad se revocare. Cum circuissent nobilitatem reliquam, raros, præter eos, qui primi convenerant, in suam sententiam pertraxerunt: plærique enim spectatores potius, quam actores rerum, quæ gerebantur haberi volebant. Tandem ad Regios scribunt, Argathelium in colloquium cum Comite Moraviæ venire paratum. Hæ literæ quia ad Moravium Comitem sine ulla majoris honoris præfatione scriptæ erant, de consilii sententia sunt rejectæ. Nuncius prope sine responso est dimissus. Verum Argathelius gnarus quid in literis offendisset, ac Proregis fidei satis confusus, cum aliquot suæ factionis principibus Edinburgum venit. Ac tum satisfactione accepta nullo eorum, qui aberant, contempto, sed necessitate ita poscente festinatum in summo magistratu creando paucos post dies ad publicum ordinum conventum venit.

RERUM SCOTICARUM

HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER DECIMUS NONUS.

I. REGE creato, ac Proregis potestate prope constabilita, a vi quidem, & armis quies erat. Sed pax infida, & animis adhuc tumescentibus non occulta indignatio malum aliquod inopinatum parturire videbatur. In hoc tam incerto rerum statu omnes oculos, pariter & animos in conventum publicum intendebant.

(1) Of Murray's interview with his sister, and of his denying access to Philibert de Voyer Sieur de Lignerolles, who, after Nicolas de Neufville, sieur de Vil-

leroy, came from the king of France to visit the queen a prisoner, (which last was rather the deed of the other noblemen) our author says nothing.

Ejus habendi dies erat vicesimus quintus Augusti mensis. Is tanta frequentia est celebratus, quanta nullum ad eum diem homines meminerant. Ibi Proregis auctoritas decreto publico est confirmata. (1) De Regina sententiis est variatum. Nam cum multis iudiciis, ac testibus, potissimum vero ipsius ad Bothuclium literis tota crudelissimi facinoris ratio manifestè teneretur, quidam atrocitate rei permoti, alii in conscientiam sceleris a Regina assumpti, ut communis criminis testem tollerent, pœnas secundum leges expetendas censebant. Major pars in custodia habendam decrevit.

II. Secundum conventum transacta hiems iudiciis constituendis, & fontium pœnis exigendis. Legati Gallorum, & Anglorum auditi. Neutris permissum, ut Reginarum custodia publicæ commissam convenirent. Unus tum in armis erat Bothuclius. Missa classis, quæ eum apud Orcadas, & posteriores insulas piraticam exercentem comprehenderet: in tanta egestate publica, ut ad eam ornandam pecunia deesset, accepta mutuo est ab Jacobo Duglassio Mortonio, qui tum impendio privato publicæ necessitatis onus sustinuit. Bothuclius & sævitia maris tum maxime tempestatibus hibernis excitata, & ararii publici (quod ipse exhauserat) inopia fretus prope securus agebat. Verum repen-

Some, from whom it might have been least expected, have asserted that the interview at Lezelewin is the most unjustifiable part of Murray's conduct, and that his treatment of the queen was unbrotherly and ungrateful. Camden, who cannot be suspected of partiality to the earl of Murray, gives a short account of the interview, from which the unbiassed may be persuaded of the fallhood of the forefald charge, and that Murray's behaviour towards the queen, was both brotherly and christian and grateful, unless we can suppose that the exhorting her to repent, and implore the mercy of God, was treating her ill.

“Die vicesima à cessione (i. e. after the queen's renunciation and demission of the government) Moravius ipse in Scotiam à Gallia rediit: tertia post die, cum nonnullis è conjuratis reginam accessit, crimina plurima objecit, et tanquam confessor religiosus (like a ghostly father) pluribus egit, ut vera pœnitentia ad Deum se converteret, et illius misericordiam imploraret. Illa de anteaactæ vitæ peccatis doluit, ex objectis alia agnovit, alia extenuavit, alia ex humana fragilitate excusavit, et plura profus denegavit. Illum obsecravit, ut gubernacula rerum pro filio susciperet, utque suæ exitimationi et vitæ parceret, iterum atque iterum obtestata est. Ille hoc sibi integrum esse negavit, sed a regni ordinibus effragitandum. Si tamen illa vitæ et honori consultum vellet, hæc observanda præscripsit, ne regni et regis tranquillitatem inturbaret, ne è carcere se subduceret, ne reginam Angliæ, aut regem Galliæ excitaret ad

Scotiam externo vel interno bello infestandam, ne amplius Bothuclium adamarret, aut de ulciscendis Bothuclii adversariis cogitaret.” This is an abstract of sir Nicholas Throckmorton's letter to queen Elizabeth, dated August 20. 1567. in which there is no mention of queen Mary's absolute denial of any piece of ill conduct that was laid before her. “For your preservation,” said Murray to his sister, “these be the occasions; your acknowledging your faults to God, with lamentation of your sins past, so as it may appear you do detest your former life, and do intend a better conversation, a more modest behaviour, and an apparent shew that you do abhor the murder of your husband, and do dislike your former life with Bothwell, &c.

(1) Lord Lindsay, and a few more, out of reverence to the royal authority, were for restoring her to her former dignity, with this condition, that the parricides should be brought to trial, and religion before all things being settled, the safety of the infant king should be provided for, and she herself divorced from Bothwell. Athol and his party were for banishing her into France or England for ever, providing the king of France and Elizabeth should give sufficient surety, that she should attempt nothing in the kingdom against her son. Others were for bringing her to a trial, and being found guilty of the murder, to put her in perpetual prison. Others, lastly, for depriving her of the crown and life, as convicted by her letters.

tino adventu Gulielmi Kircadii Grangiani, qui classi præfectus erat, propè circumventus fuit. Pars sociorum capta. Ipse per averfam insulæ partem, qua majusculæ naves sequi non poterant, inter brevia, & vadosa cum paucis evasit, ac brevi post ad (1) Cimbro delatus est. Ibi cum non satis expedit, aut unde veniret, aut quam regionem peteret in custodiam, ac paulo post a mercatoribus agnitus in artissima vincula est conjectus (2) : ac fere post decennium ad fordes, aliasque miseras accedente amentia, vita turpiter acta dignum habuit exitum.

III. Primo statim vere, et res superiorum annorum tumultibus conquassatas reficeret, & stabiliret, Prorex statuit (3) conventibus juridicis habendis universum regnum obire. Ea res pro cujusque ingenio, & conditione varie animos affecit. Nam adversæ factionis homines vulgo passim Proregis severitatem, vel (ut ipsi dicebant) crudelitatem non eis modo, qui propter scelerum magnitudinem leges, & æquum jus ferre non possent post tantam proximè superioris temporis licentiam formidolosam prædicabant. Regina autem liberata, aliis præmiorum, aliis impunitatis spes ante oculos erat. Quibus rebus adducti plærique, ex eis etiam, qui præcipue ejus capiendi auctores fuerant, in diversam factionem sunt protracti. (4) Mætellanus quantum Reginæ rebus favebat, tantum Bothuelium hominem sceleratum, & perfidiosum, & in cædem suam imminentem oderat : & quia Regina incolumi illum subverti posse desperabat, in comitiis publicis facile passurus videbatur, ut secundum leges, & instituta majorum pœnæ de ea expeterentur. In eadem causa erat Iacobus Balsarius Bothuelium sibi implacabilem ratus, & uterque non alienus a consilio Regis trucidandi putabatur. Sed Bothuelio capto, & apud Cimbro in vincula conjecto, ad Reginam liberandam animum adjecerunt, non modo quòd facilius apud eam criminis communis impunitatem sperabant, sed quòd quæ maritum sustulisset, non mitiorem in filium, cujus adhuc ipsa infantia, & Regii nominis umbra eam regno exuisset, fore putabant. Et ad suam etiam securitatem facere arbitrabantur, ne filius vindex paternæ cædis ad regnum perveniret. Conjecturæ etiam non obscuræ accedebant, quæ animum Reginæ a tali facinore non abhorrens indicabant. Sæpe ex ea auditum est, eum puerum non esse vitalem. Se enim accepisse Luteciæ ex perito Mathematico affirmabat : primum suum fœtum non ultra annum victurum. Et ipsa in eandem (ut creditur) spem venerat aliquando Sterlinum, ut infantem Edimburgum secum deduceret. Quibus suspitionibus factum est, ut Ioannes Areskinus arcis præfectus puerum sibi eripi non sit passus : & nobilitatis bona pars Sterlini coacta conjuraret de pueri salute tuenda. Hamiltonii quoque ad Reginam liberandam totis viribus incumbabant, quòd puero per eam sublato, uno gradu propius ad regni spem ipsi admoverentur : nec magni deinde laboris, ac periculi fore eam quoque tollere : quippe cunctis tot criminibus invisam, & post

(1) Denmark.

(2) In artissima vincula Dracholmii trusus est ; in quibus cum accusatus esset ab amicis ejusdam nobilis virginis Norvegicæ, quam ante plures annos pacto matrimonio violatam, alia superinducta deserperat, post decennium, &c. Thuan.

lib. 40.

(3) To hold justice eyes throughout the whole kingdom.

(4) Sir William Maitland, young laird of Lethinton, secretary, much spoken of before and after this.

interpellatam tyrannidem crudelitati naturæ magis obsecuram. (1) Argathelius, & Huntlæus, quòd alter matrem, alter uxorem è gente Hamiltonia haberet, eorum spem fovebant, & successibus ravebant. Sed & illos suæ, & propiores causæ impellebant, quod neuter scelerum Reginæ inscius putabatur. Gulielmus Moravius Tilibardinus ob diversam in religionis controversiis sententiam alienus, & privata etiam de causa Proregi iratus etsi antea in Regina capienda egregiam operam navassèt, tum non ipse modo a Regis partibus discessit, sed magnam amicorum manum spe non exigua emolumentorum objecta secum traxit. Hi quidem fuerunt principes Reginæ liberandæ. Sed & alii permulti, quos vel domesticæ necessitates, vel inimicitia private, vel doloris ulciscendi, vel honoratoris loci spes eòdem impulerat, vel propinquitatibus, (2) aliique necessitudinibus iis, quos nominavi illigati in eadem causa fuerunt.

IV. In hoc rerum tam turbido statu Prorex adversus amicorum preces, & inimicorum minas juxta firmus, cum etiam libellis propositis, nec odiorum (3) causis, nec vindictæ (3) cupiditate dissimularent, & qui divinandi scientiam sibi arrogarent, ut qui non ignari conjurationum adversus eum initarum essent, diem præfinitrent, intra quem moriturus esset, tamen in proposito peritabat: ac sæpe distitabat, se fatis scire vitam sibi aliquando finiendam. Honestius autem se non posse eam deponere, quam in tranquillitate publica procuranda. Igitur conventu primum Glascuam indicto, eò venire jussit Levinianis, Renfroanis, & Glottianis, dum ibi juri dicundo, & flagitiis puniendis vacat, consilia de Regina liberanda jam diu agitata tandem ad exitum pervenere. Ejus facinoris ratio hæc fuit.

V. Erat in arce, quæ est in lacu Levino, ubi Regina custodiebatur Proregis mater, (4) tresque ex alio patre fratres, aliaque mulierum turba: neque quisquam ad eam visendam admittebatur, præter notos, aut a Prorege missos. Ex hac turba domestica Regiæ vitus est maxime idoneus Proregis frater natus minimus Georgius Duglassius adolescens non inane ingenio, & qui per ætatem blanditiis manebribus facile capi posset. Is sæpenumero per speciem lusuum, quibus oculum se aulicum oblectare solet, cum familiariter cum ea assueverat, è vulgato arcis ministerio alios muneribus, alios pollicitando devinciendos suscepit. Neque illa, cui se semel permiserat, & a quo libertatem sperabat, ei quicquam negare in animum induerat. Georgius igitur incolumitatem suorum pactus, & spe divitiarum, & potentia in posterum captus, nec matre (ut creditur) inscia nihil omittit, quod ad cœpta peragenda facere videretur. Id etsi nonnulli tenerant geri, & ad Proregem detulerant, ille adeo suorum fidei credebat, ut nihil è pristina custodia mutaret, nisi quòd Georgium ex insula emigrare jussit. Is cum in pagum proximum ad oram lacus se contulisset, per ministros arcis pecunia corruptos prope liberius quam antea consilia cum Regina de rebus omnibus communicabat. Itaque non solum Scoti, quibus præ-

(1) This Archbald then earl of Argile's mother was duke Hamilton's sister, his brother and successor earl Colin was the earl of Monteith's sister son: George earl of Huntly married duke Hamilton's daughter.

(2) Aliisque Cr. Gen.

(3) Causas, cupiditatem, Cr. Gen.

(4) William Duglass of Lochlevin, afterwards earl of Morton, Robert Duglass earl of Buchan and sir George Duglass of Elinhill, whose only daughter married George first lord Ramfay, father to the earl of Dalhousie,

fens rerum status non satis placebat, in conscientiam asciti, sed Galli quoque per Iacobum Hamiltonium, qui ante annos non adeo multos Prorex fuerat, & Iacobum Betonium Glascae Archiepiscopum sollicitati fuerunt, Scotis operam, Gallis pecuniam pollicentibus.

VI. Circa finem Aprilis legatus è Gallia venit, ac nomine sui Regis postulavit, ut sibi Reginam convenire liceret: ac, si id negaretur, præ se ferebat, se confestim discessurum. Prorex id suæ potestatis negare. Neque Reginam a se in custodiam traditam, neque quicquam inconsultis, qui primi eam custodiendam commisissent, & qui posterius factum illorum suo decreto confirmassent se statuere posse. Quoad autem posset, se & forori, & amico Regi gratificaturum, & vicissimo die proximi mensis conventum ei nobilitatis daturum. Cùm legatus eo responso videretur placatior, & Prorex juri dicundo intentus esset, Regina corrupto naviculatore, reliquisque comitibus confecta causa ablegatis è lacu educitur. Id cùm prudentibus in arce renunciatum esset, frustra tumultuatum est. Scaphis enim omnibus in sicum extractis, ita foramina, in quæ scalmi immittuntur, omnibus fuerunt obturata, ut sequendi repente facultas tolleretur. Regina ab equitibus ad ripam expectantibus excipitur, & per domos consociorum deducta magno comitatu postridie, qui erat ad quintum nonas Maii, ad Hamiltonium venit: qui pagus octo millia passuum distat à Glasca.

VII. Re passim divulgata, multi, qui vel partibus Regiis jam antea non admodum firmis dissidebant, vel quibus apud Reginam novæ gratiæ spes erat, vel quibus in veterum officiorum memoria fiducia erat collocata. In hoc tumultu partim animos palam renudarunt, partim antea factorum venia clam impetrata aleam fortunæ expectantes apud Proregem hæserunt. Et cum aliorum defectio minus admirationis habuisset, Roberti Bodii discessus, qui ad eum diem summam constantiæ opinionem comparasset, magnam tum sermonibus variis occasionem præbuit. Is in claræ familiæ (de qua dictum est a nobis in vita Iacobi tertii) ruinis sub patre viro forti, & antiquæ parsimonix æmulo parce, & tenuiter educatus eundem, quem cæteri propinqui vitæ cursum est secutus, ut videlicet ad firmiores opes se applicans sibi viam sterneret ad antiquas familiæ nuper florentissimæ vires instaurandas. Igitur & pater, & ipse ad Hamiltonios rerum potentes se primum applicuerunt. Summo autem ab illis magistratu ad Reginam viduam translato, cum de religionis controversiis tumultus esset exortus, se cum doctrinæ purioris assertoribus, a qua pater ejus fuerat alienissimus, conjunxit: quæ tum factio putabatur validissima, atque in ea permansit, usque ad Reginæ reditum è Gallia: opinionemque magnam de sua constantia, fortitudine, & prudentia excitavit: qua impulsus Gilespicus Argatheliæ Comes ab ejus prope unius consilio pendebat. Verum cùm forte Sterlini aliquot è principibus procerum conjurassent, in nullum quidem facinus, sed de incolumitate Regis tuenda ipse quidem sæderi subscripsit. Sed eadem levitate & ille, & qui ejus consiliis tum regebatur Argathelius, quid in eo conventu actum fuisset, ad Reginam rescriperunt: atque ab eo tempore Reginæ Bodius adversus veteres amicos omnium consiliorum ejus fuit particeps. Nec majerem illic constantiæ, quam apud cæteros levitatis, & inconstantia opinionem peperit. Regina autem in custodiam inclusa, ad Moravium Proregem electum se Bodius contulit: eique ingenium, & industriam ita probavit, ut ad intima consilia adhiberetur. Aliis
au

autem aliter de eo sentientibus, tamen in quæstione rerum capitalium Glasvæ apud Proregem in ferventissima erat gratia. Verum cum rem ad certamen spectare videret, clam ad Reginam est profectus. Inde autem cum literis filium ad Comitem Mortonium misit, excusans discessum, atque affirmans se fortasse non minus partibus Regiis profuturum, quam si apud eos mansisset. Ejus igitur defectio propter multorum conceptam de moribus ejus opinionem tum præcipue sermonibus hominum dabat materiam.

VIII. Interea in consilio apud Proregem acriter disputatum, illinc ne manerent, an ubi Rex erat, Sterlinum transfirent. Multi vehementer illinc discedere suadebant. Commemorabatur Hamiltonium pagus frequens in propinquo, & totius amplissimæ familiæ clientelæ undique circumfusa, & advenerant cum Regina circiter quingenti equites, & è remotioribus etiam locis multi adventare dicebantur. Cum Prorege soli prope familiares, cæteris partim ad Reginam transfugis, partim ad sua cujusque negotia, ut in rebus maxime tranquillis sensim dilapsis. Et quanquam Glasvenses satis fidi videbantur, ut ab Hamiltoniis rerum potentibus multis, & magnis incommodis affecti, tamen oppidum ipsum vastum, nec pro magnitudine frequens, & undique pervium erat. Contra alii diserebant, omnia fere è primis initiis pendere. Discessum fore infamem, & fugæ proximum, suspicionem omnem metus tum maxime vitandam, ne & hostium animos auferent, & suorum imminuerent, esse in propinquo potentes familias Cunigamiorum, & Sempliorum: esse ab altera parte Leviniam Regis peculiare patrimonium: inde proximos intra paucas horas, reliquos postridie, aut certe tertio die affuturos. Interea dum longinquiora auxilia convenirent, in his satis præsidii adjunctis præsertim oppidanis, fore.

IX. Hæc sententia in consilio vicit. Legatus Gallus ultro, citroque comiebat, magis speculator, quam id, quod simulabat pacificator. Nam cum initio copias Glasvæ exiguas, circa Hamiltonium multitudinis magnæ speciem vidisset, Reginam strenue ad fortunam certaminis subeundam animabat. Jam Prorex collectis e locis propioribus amicis, longinquiores è Marcia, & Lothiana expectabat. Hi cum advenissent circiter sexcenti lectissimorum virorum, uno eis ad quietem die dato statuerat ad Hamiltonium proficisci, ac prælio, si posset, statim decernere. Moram enim suis noxiam, hostibus utilem arbitrabatur, ut quibus remotissimæ regni partes favebant. Interea perendie illius diei de tertia vigilia fit certior, hostes è pluribus, ubi diversabantur locis cogi. Numero enim confisi, quòd supra sex millia, & quingentos in armis habebant: sciebantque apud Proregem vix plena quatuor millia esse. Decreverunt autem præter Glasvæam ducere: ac Regina in arce Britannoduni relicta, bellum suo arbitratu vel gerere, vel ducere: aut si Prorex (quod non sperabant) se in itinere objecisset, statim configere. Neque de certaminis eventu dubitabant.

X. Ille vero, ut qui ultro hostes provocare ad certamen statuerat, cum primum suos educere potuit, ante oppidum in campis patentibus quæ hostes venturos existimabat, acie instructa aliquot horas stetit. Sed cum agmen eorum ulteriore fluminis ripa agi videret, eorum consilio statim intellecto, & ipse suos pedites per pontem, equites per vada æstu maris tum libera transmisso Lanfidum petere jussit. Vicus

is est ad Cartham flumen, quà iter hostibus erat, situs in radicibus collis ad occidentem hibernum spectantibus, ab oriente, & septentrionibus declivi aditu cæteris partibus leviter in planiciem decrefcentibus. Eò tantafestinatione properatum est, ut Regiæ copiæ prope collem occuparent, priusquam ab hostibus, qui eundem locum petebant, eorum consilium intelligi posset, quanquam breviora via eò properarent. Sed duæ res illis adversæ, Regiis percommode acciderunt. Altera, quòd Gilespicus Cambellus Argatheliæ Comes, penes quem summa imperii erat, repentino dolore correptus conciderat, ac suo casu nonnihil agmen remoratus est. Altera, quòd eorum agmen in modicas valles subinde demissum nunquam totas Regias copias uno aspectu viderant. Quorum credita paucitas (ut etiam erat) fecit, ut juxta eas, atque locorum iniquitatem contemnerent. Tandem Regiæ copiæ cum propius accessissent, & locum, quem petebant, ab hoste teneri viderent, ipsi altero colle ex adverso se leviter attollente occupato, suos in duas acies dividunt. In prima quicquid erat roboris, locant. Ea si adversam hostium aciem impulissent, cæteros eorum fuga consternatos sine certamine abituros putabant. Regii quoque duces suos in duas acies dividerant. In dextera erant Jacobus Duglassius Mortonius, Robertus Semplius, Alexander Humius, Patricius Lindesius cum suis quisque clientibus. In sinistra Ioannes Marriæ, Alexander Glencarniæ, Guilielmus Taichiæ Comites, ac cives Glascuenses. Sclopetarii vicum subiectum, & hortulos juxta viam publicam tenebant.

XI. Cum utrinque acies in procinctu starent, tormentarii Regiæ a Regiis loco pulsi cesserunt. Contra equitatus Regius dimidio inferior loco cessit. (1) Illi suo prælio defuncti, ut (2) peditum quoque ordines turbarent, cum in collem aciem erigere tentarent, a sagittariis Regiis, & parte equitum, qui se ad suos ex fuga collegerant, rejecti retro abierunt. Interea sinistrum hostium cornu per viam publicam, qua clivus erat, in vallem demissior progrediens, quanquam & ipsi a sclopetariis vexarentur, tamen ex angustiis egressi aciem explicuerunt. Ibi duæ phalanges sarissarum denso utrinque vallo præ se obiecto, ad horæ instar dimidiæ spatium neutra inclinante obnixæ tanta pertinacia certabant, ut quibus hastæ prælongæ fractæ erant, pugunculos, lapides, lancearum fragmenta, denique quicquid erat ad manum, in ora hostium adversa jacerent. Sed cum ex ordinibus extremis Regiarum partium quidam, incertum metu, an parum fido erga suos animo fugerent, eorum fuga procul dubio pugnantibus perturbaret, nisi densitas ordinum sensum eorum, quæ apud postremos gerebantur ad primos pervenire non permetteret: & qui in secunda erant acie animadverso periculo cum neminem contra se venire viderent, aliquot cohortes integris ordinibus paulatim in dextrum deflectentes se cum prima junxerunt. Eorum impetum qui ex adverso erant, cum non ferrent, retro velut ruina impulsu fugam capeffivere. Nec multorum animis ira, & odio privatim incitatis victi sine insigni clade discessissent, ni Prorex missis in omnes partes equitibus cædere fugientes vetuisset. Secunda Regiarum acies cum eò usque stetisset, donec hostes profligatos passim sine ordine fugere videret, tum demum & ipsa ad persequendum abeuntes conversa ordines solvit.

XII. Regina, quæ ad mille ferme passus spectatrix pugnæ (3) cum

(1) i. e. Equitatus regiæ.

(2) Scilicet Regiarum.

(3) Subintelligit, subliterat orauerat.

equitibus suæ partis, qui integri ex acie redierant Angliam versus iter intendit. Cæteri, quæ cuique ad suos reditus commodissimus erat. Ceciderunt in acie pauci: plures per agros lassitudine, & vulneribus confecti passim jacentes inventi. Numerus omnium cætorum circiter trecenti, captivorum major. E Regiis copiis non adeo multi vulnerati. In iis primi ordinis Alexander Humius, & Andreas Stuartus. Unus modo cæsus: reliquus exercitus, præter equitum paucos, qui fugientes longius infecuti erant, læti in oppidum se receperunt. Ac ubi gratias Deo egissent, qui secundum fas, & æquum adversus tanto majores fortium virorum copiis victoriam pene incruentam dedisset, alii aliis gratulantes ad prandendum discesserunt. Pugnatum est decimo tertio die Maii, undecimo quàm e custodia Regina erat elapsa. Legatus Gallus, qui eventum pugnae expectaverat, atque animo certam Reginae spondebat victoriam, ea spe fraudatus personam exiit: ac non convento Prorege, ad quem se missum simulaverat, acceptis equis, ac ducibus qua poterat proxime ad Angliam contendit. In itinere spoliato a latronibus Iacobus Duglassius Drumlanrici comarchus, etsi eum cum inimicis stare sciret, tamen nomini legationis hunc habuit honorem, ut sua ei reddenda curaret. Prorex reliquum diei, quo pugnatum est, in recensendis captivis consumpsit. Alios liberos, alios datis vadibus dimisit. Principes retenti, & præcipue qui e familia erant Hamiltonia, & in custodias distributi. Postridie gnarus quanto ea gens apud vicinos odio laboraret, reliqua turba sequi vetita quingentis tantum equitibus comitatus in vallem Glottianam profectus omnia plena fugæ vestigiis, & vastitatis invenit, magis reputantibus incolis quid meruissent, quam in Proregis clementia etsi satis ipsis perspecta spem collocantibus. Hamiltonium, & Drethanum arces receptæ, omnium rerum vacuæ, nisi quòd in Hamiltonio è Regia Iacobi quinti supellectili nonnihil inventum. Idem terror Reginae, sive quòd nullum locum in illa Scotiae regione satis tutum sibi putaret, sive quòd Ioannis Maxuallii Heresiani fidei parum crederet, transire in Angliam coëgit.

XIII. Cæteris a Prorege domi pro tempore rebus compositis in mensem _____ conventus omnium ordinum Edimburgum est indictus. Ad eum impediendum multa ab adversa factione sunt excogitata. Rumores passim sparsi de auxiliorum Gallicorum adventu: nec tamen in totum vani. Nam cohortes aliquot ad mare descendebant duce Martigio homine impigro è familia Lucemburgica quamprimum in Scotiam trajecturæ. Et nisi bellum in Gallia civile repente fuisset exortum, transissent. Sed ea res non tam Proregi erat futura formidolosa, quam inimici rebantur: quippe quæ ab illis alienatura esset, & ipsi conjunctura arctissimè vires Anglorum esset. Argathelius quoque cum sexcentis fere propinquis, & clientibus Glascuam venit. Ibi cum Hamiltoniis, & aliis quibusdam factionis principibus collocutus de comitiis impediendis, cum nulla ratio certa ejus consilii iniri posset, diversi domum quisque suam abierunt. Et Huntillæus coactis circiter mille peditibus, ut diem comitiorum observaret, Perthum usque processit. Illic vadis Tai fluminis a (1) Gulielmo Ruveno, & nobilitate vicina, quæ in fide permanferat, obsessis

(1) William Lord Ruthwen, son to and first earl of Gowrie, execute at Strive-Patrick, afterwards thesaurer of Scotland ling 1584.

nulla re ex sententia confecta retro cessit. Et eodem tempore literæ Reginæ Anglorum ad Proregem ab hostibus publicis impetratæ de conventu differendo. Petebat enim, ne iudicium de rebellibus præcipitaretur, donec ipsa certior de tota causâ fieret. Se enim non posse honeste periculum Reginæ & vicinæ, & sanguine sibi conjunctissimæ negligere, quæ gravissimam sibi quereretur injuriam a civibus factam. Id quanquam leve videbatur, tamen si rebelles impetrassent, omnia sibi integra fore sperabant: vel quod ea mora, & iudicatio aliquid virium, & animorum suis (1) additurum, hostibus (1) detracturum videretur: præsertim cum dilatio Regionum ascribi timori posset. Præter hæc, quod ipsi sua interim comitia Reginæ nomine decreverant indicare. Sed Prorex cum videret, quantum interesset publice conventum peragi, etiam si omnes hostium vires in unum coirent, ad diem dictum convenire statuit.

XIV. In eo conventu magna contentione certatum est, an sine discrimine omnes, qui arma adversus Regem tulissent, neque postea facti veniam petiissent, damnari deberent perduellionis, ac bona eorumisco addici. Obtinuit tamen Gulielmus Matellanus, qui rebellibus adhuc occulte tantam favebat, ut pauci ad cæterorum terrorem in præsentia damnarentur. Spes clementiæ tamen cæteris, si respiscerent, ostentaretur. Ea res mirum in modum conjurationem rebellium auxit, & pertinaciam fovit: cum & pœnam sui sceleris dilatam viderent, & pro certo sibi persuasissent, neque Reginam vicinam, & sanguine junctam, neque Gufianos, quorum tum in aula Gallica tantæ vires erant, passuros, ut Rex Gallus hanc imperii imminutionem patienter ferret. Nec si ab iis etiam desererentur, se tam esse infirmos, ut sine externis auxiliis suam causam tueri non possent, cum & numero, & opibus præstarent, neque quicquam ad victoriam d. esset, præter inanem nominis Regii per vim occupati umbram. Prorex interea nihil aliud quam tranquillitatem publicam spectans è vicinioribus leviter multatos in gratiam recepit. Rothusæ Comitem deprecantibus amicis ad triennium relegavit. Alios ad respiscendum per familiares assidue sollicitabat. Sed cum plurimorum animos obstinatos, & ad vindictam pronos videret, collecto exercitu in Annandiam, & Nithiam, & inferiorem Gallovidiam est profectus. Ibi alias arces cepit, præsidii occupavit: alias, quarum domini pertinaciores erant, diruit: brevique regionem omnem domiturus videbatur, ni literæ Reginæ Anglorum cursum victoriæ interrupissent. Ea enim ab exulibus persuasa magnam quidem injuriam Reginæ Scotorum fieri, quam cives mali falsa invidia onerabant. Sed maxime nomen Regium contumelia affici, ac vilescere sacrosanctæ majestatis auctoritatem, si hominum seditiosorum libidini (2) exponerentur. Ad unam quidem atrocissimi facinoris injuriam, sed ad omnes pertinere exemplum. Itaque mature obviam eundum, ne latius contagio Reges pellendi proterperet.

XV. Cum hujus generis multa adversus Regiæ cædis vindices dicerentur, Angla per literas a Prorege postulavit, ut idoneos homines ad se mitteret, qui totius rei, ut gesta erat, ordinem exponerent: & ad ea, quæ in ipsum absentem jacerentur sive crimina, seu convicia responderent. Id cum per se grave, & molestum apparebat, res judi-

(1) See A. Gellii noctes atticæ, lib. 1. rum omnia.

cap. 7. Plaut. Trucul. 2, 4, 46. Phronesium speaking; bona sua me habitu-

(2) i. e. Nomen & auctoritas.

statas in dubium, ac prope novam judicii aleam revocari iterum apud externos Reges, ac sæpe hostes, & æmulos, & quorum animi ab inimicis jam præoccupati essent quodam modo causam dicere capitalem plenum dedecoris, & periculi videbatur. Multa tamen erant, quæ illam conditionem quamvis iniquam accipere cogebant. Foris enim Cardinale Lotharæno Reginae avunculo aulam Gallicam ad nutum versante, & domi multo maxima nobilitatis factione in Reginae partes conjurata, si etiam Anglia offenderetur, nullas sibi vires esse, quibus tot difficultatibus resisterent.

XVI. Igitur cum decretum esset legatos mittere: nec satis conveniret, qui mitterentur, primoribus id onus recusantibus, tandem ipse Prorex se iturum professus comites elegit: unum quidem renitentem, ac prope invitum Gulielmum Matellanum. Hominem enim factiosum, & quem jam in Reginae partes inclinatum videbat, parum tutum arbitrabatur in tam dubio regni statu domi relinquere. Itaque magnis & pollicitationibus, & præmiis, ut una secum proficisceretur, pellexit. Nec dubitabat, quin animum avarum donis aut vinceret, aut inficeret. Reliquos autem volentes duxit: (1) Iacobum Duglassium, & Patricium Lindesium supremi, Episcopum Orkadum, & Abbatem Fermelinoduni ecclesiastici ordinis, jure consultos è collegio judicum Iacobum Macgillium, & Henricum Balnavium. His novum adjecit Georgium Buchananum. His difficultatibus animum ejus circumventum quæ res subledebant, æquitas causæ, & postremæ Reginae Anglorum literæ, quibus affirmabat, si vera essent ea crimina, quæ Reginae Scotorum objiceretur, se eam existimaturam, quæ regnum gereret indignam. His literis Prorex paulum in meliorem spem erectus supra centum equitum comitatu iter ingressus est: etsi certis indiciis comperisset, Vestmaræ Comitem jussu Ducis Northfolciæ in insidiis fore, ut cum exciperet, prius quam Eboracum veniret. Quarto nonas Octobres urbem Eboracum conventu destinatum introiit. Eodem die, ac prope eadem hora Thomas Hauartus Northfolciæ Dux eod venit. Causa insidiandi Proregi erat, quod Dux per secretos nuncios de matrimonio cum Regina tum agebat. Igitur quod facilius Reginae cædis suspicio tolli posset, & ipsa ad suos redire, statuerat occiso Prorege literas ad Bothuelium à se scriptas, in quibus sceleris manifesta continebantur indicia, captas suppressere. Sed quia Duce tam propinquo res ita confici non poterat, ut ille cædis tam insignis infamia non aspergeretur, insidie in aliud tempus rejectæ sunt. Adjuncti erant una cura Northfolciæ ad Scotorum controversias audiendas Suffexiæ Comes, & Rodolfus Sadlerius eque. Hic ab omni dissidii veneno purus, ille (ut vulgo creditum est) in partes Hauarti proclivus.

XVII. Post paucos dies affuerunt a Regina Scotorum missi, & qui de civibus ingratis quererentur, auxiliumque ad redeundum ab Anglia sine ulla disceptationis mora postulerent. Hi seorsum a Prorege, & Comitibus auditi primum protestati sunt, se non ad eos tanquam ju-

(1) James earl of Morton chancellor, Patrick lord Lindsay, Mr. Adam Bothwell bishop of Orkney, Mr. Robert Pitcairn abbot of Dunfermling, Mr. James Macgill of Nether Rankelour clerk register, Mr. Henry Balnaves of Halhill,

(these four were lords of session) and Mr. George Buchanan abbot of Corferegal being then tutor of Drummalhill, and afterward director of the chancellery and keeper of the privy seal.

dices, qui jus ullum statuendi haberent, venire. Multis verbis injurias Reginæ a civibus factas exposuere: postularuntque a Regina Anglorum, ut vel civibus ingratis persuaderet, ut suam principem reciperent, vel si id recusarent, ipsa ei daret exercitum, qui invitis hostibus se reducerent. Prorex post aliquot hora- auditus contrà rem ad disceptationem juris apud æquos arbitros vocabat. Nihil a Regiis nisi jure, & legibus, & è vetustis gentis institutis: idque in conventu publico actum contendebat. Neque quicquam, quod publicè in conventu frequentissimo ab omnibus ordinibus esset decretum, nonnullis eorum, qui nunc hic accusarent, subscribentibus, se privatum cum paucis posse abrogare. Sed cum Angli cognitores dati sibi illis Scotorum decretis domi factis, & nunc prolatis satis factum negassent, nisi causæ proferrentur, quæ proceres ad tam severe adversus Reginam suam pronunciandum impulissent, Prorex, qui id maximè defugeret, ne & Reginam, & sororem accusaret, & fœdissima ejus flagitia apud exteros non gravate audituros evulgaret, negabat se aliter id facturum, nisi Regina Anglorum repromitteret, se, si satis dilucide Regem Scotorum ab uxore casum fuisse probaretur, causam novi Regis defensuram, atque eum velut in fidem suscepturam. Cum autem legati Angli eam se modo potestatem habere dicerent, ut utriusque partis postulata audirent, & ad Reginam suam deferrent rem integram, Prorex iterum rogat, ut a Regina sua promissum aliquod super ea re exprimerent, aut ipsi cognitores liberè de causa pronunciandi potestatem impetrarent. Id si facerent, ipse contra spondebat, se, nisi perspicuè ostenderet, Regem uxoris consilio interemptum, nullam, quæ gravissimis sceleribus irrogari solet, pœnam deprecaturum.

XVIII. Iis de rebus cognitores ad Reginam scripserunt. Illa rescripsit, ut Scoti Regiæ partis unum, aut plures è suis in aulam mitterent, a quibus de causa eorum dilucide posset edoceri. Id ubi factum esset, se, quod suum munus esset visuram. A Prorege missi Gulielmus Mætellanus, de quo multæ sinistrae suspiciones indies suboriebantur, & Jacobus Macgillius non tam adjutor in transigendo negotio publico, quàm observator earum rerum, quæ ab eo gererentur. Suspitiones in Mætellanum cum aliis multis de causis ortæ erant (1) his potissimum. Ante suum in Angliam adventum cum sedulo consilium suum cœlare conaretur, tamen ex dictis, factisque multoque usu cum hominibus adversarum partium: tum vero multo clarius ex literis ejus deprehensis (2) apparuere: quibus Reginæ persuadere nitebatur, suam operam posse adhuc ei utilem fore, exemplo Leonis, qui (ut est in apologo) aliquando retibus implicitus opera foricum animalium infirmissimorum vinculis fuit liberatus. Postea autem quam Eboracum est ventum, nullam prope noctem intermittebat, quin principes legatorum adversæ partis conveniret, consiliaque cum eis communicaret, & quid Prorex pararet, eos præmoneret. Nec Prorex tamen eos congressus prohibere voluit gnarus se nihil amplius profecturum, quam ut inhibiti secretius aliquanto coirent. Hæc cum proditæ causæ publicæ satis manifesta essent indicia, fortuna tamen certius ex inopinato attulit argumentum.

XIX. Cùm forte venandi specie Mætellanus cum Norfolcio in a-

(1) An ellipse of tum is frequent in good authors.

(2) i. e. suspitionum causæ, vel proditæ causæ publicæ indicia.

gros propinquos exisset, ibi multis ultro, citroque de tota re disputatis, convenit inter eos rem lentè tractandam, & velut ex intervallo (si fieri posset) sæpe repetendam, ita ut nihil in summam conficeretur: nec causa omnino deserta relinqueretur. Ita Proregem aut infecto cur venerat negotio abiturum, aut rebus interea domi turbatis discedere coactum iri: simul etiam cum tempore alia remedia emeritura. Nam jam tum civile bellum Norfolcius meditabatur, quò Reginarum alteram tolleret, alteram uxorem duceret. Hæc Matellanus cum retulisset Ioanni Leslio Rossiensi Episcopo secretorum omnium Reginae conscio, ille ad eam scripsit, qualiter Duci placuisset eam ad aulam rescribere, quem in posterum cursum tenere, nec ob exitum tardiorem spem de causæ successu deponere. Hæc literæ a Regina lectæ, ac deinde multorum manibus tanquam chartæ neglectæ jactatæ ad Proregem tandem delatæ sunt, atque hoc profecerunt, quòd summam consilii inimicorum ex eis cognovit. Nam jam antè Matellani perfidiam multis experimentis compererat. Legati, quos dixi cum Londini Reginam convenissent, ei, & consilio ejus commodissimum est visum, ut Prorex ipse adesset, & præsens de rebus omnibus controversis disceptaret. Igitur parte comitatus domum dimissa, cum reliquis ipse Londinum est profectus. Sed ibi eadem, quæ Eboraci difficultas ei est obiecta, dum accusationem adversus Reginam suam, & eandem sororem recusat ordiri, nisi scelere detecto Regina Angla Regis Scotorum factionem in suam fidem reciperet. Id vero si spondeat, nullam se moram accusationi facturos: eadem lege, quam apud cognitores Eboraci sibi dixerant.

XX. Dum hæc Londini geruntur, Regina Scotorum auctore Iacobo Balsurio res domi turbare conabatur. Id quòd facilius assequeretur, non modo ad exules, & Bothuelii propinquos scribit, ut quibuscunque possent rationibus adversæ factionis homines hostiliter infestent, sed & per totum regnum vicarios creat, quibus Regiam potestatem attribuit. Rumores passim spargi curat, Proregem, & comitum ejus primos in arcem Londinensem inclusos. Sed id mendacium cum non adeo diuturnam fidem habiturum videretur, fingit Proregem, ut Scotorum regnum Anglorum ditioni subjiceret, arces munitiores, & Regem ipsum obsidem promississe. Id propterea fictum ab ea creditur, ut quia per procuratores Anglis eadem promississet: eaque pollicitatio ut vana ab eis contemneretur: quando nihil earum rerum in sua potestate habebat, vulgi animis mendacio semel occupatis Proregi invidiam creari volebat: vel si ignominiam a se avertere non posset, eam saltem cum adversa factione cupiebat communicari.

XXI. Cùm his angustiis Prorex undique se videret obsessum, quam primum domum rebus utcunque expeditis redire statuit. Itaque Anglis sæpe, ac vehementer flagitantibus, ut rerum in Scotia gestarum, quibus ignoti ipsi nihil statuere possent, causas explicaret, cum & magnopere cuperet Reginae Anglorum tum satis facere, quam sine maximo causæ, quam sustinebat, damno non posset offendere, & domum redire, ut bellum civile imminens in ortu ipso extingueret, nec alterutrum facere posset, nisi ad causam adjuncta, aut certe non adversante Regina Anglorum, apud ejus consilium protestatus, se non sua sponte, sed importunitate inimicorum coactum, ut suam Reginam, & eandem sororem apud externos immanissimi sceleris accusaret. Id autem non eam criminandi libidine, sed sui expurgandi necessitate impulsus, ut faceret: invitumque facturum, ut ea detegeret, quæ sem-

piterna oblivione, si fieri posset, sepulta cuperet. Ejus facti si qua esset invidia, merito in eos verti debere, per quos non fuerit integrum, antiquum obtinere ingenium, ut bonis principibus libenter pareret, & malis invitus malediceret. Unum orabat, ut qui ipsum in id certamen invitum traxissent, adessent: objecta crimina audirent: & si quid falsi afferretur, coram consilio diluerent. Se etiam in rebus multo gravissimis ipsorum testimoniis usurum. Eam conditionem Reginae procuratores, qui parum suae fidebant causae, cum recusarent, ac unum id petere perseverarent, ut Regina vi, & armis expulsa restitueretur, dies praefinitus Proregi, quo die causas ostenderet, cur caedis Reginae ultores (nam ipse tum aberat in Gallia) arma sumpserint, & Regnam suam regni administratione dejecissent, ac caetera, quae ad id tempus constituta sunt, gesserint.

XXII. Ibi cum & rerum, uti gestae fuerant explicatus fuisset ordo, & prolata eorum, qui sceleris in Regem commissi erant conscii testimonia ante mortem expressa, ordinum item decreta, quibus multi ex Proregis accusatoribus subscripserant, arcula demum argentea in medium est allata, quam a Francisco priore marito acceptam Regina Bothuelio dederat. In ea inerant literae Reginae manu Gallico sermone conscriptae ad Bothuelium: carmen item Gallicum ab eadem non ineleganter factum: in quibus omnibus amoris ejus erga Bothuelium impotentia, consilium, ratio caedis Reginae, & post eadem raptus (1): item cum eodem matrimonii contractus tres: primus ante paricidium ipsius Reginae manu scriptus, quo velut syngrapha spondet ei, ubi primum sui juris foret, se nupturam. Alter ante divortium cum priore uxore Huntlaei manu conscriptus. Tertius sub ipsas nuptias palam factus. Haec omnia oculis exposita, & in consilio perlecta totum facinus ita subjecerunt oculis, ut nulla dubitatio de auctore amplius esse posset.

XXIII. His indiciiis etsi Angla satis credebat, tamen animo adhuc fluctuabat. Erat ab altera parte aemulatio, & odium Reginarum mutuum. Erat ea criminum magnitudo, & probationum perspicuitas, ut Scotam nullo dignam auxilio Angla existimaret. Animum tamen ad aequitatis respectum prouiore labefactabat, interdum fortunae prioris non sine commiseratione recordatio, & Regii nominis amplitudo, & formido, ne pellendorum Regum exemplum in proxima regna transfiret. Instabat etiam metus a Gallia nunquam satis inter eas gentes fida amicitia. Ac tum maxime legatus Gallorum assidue causam exulis Reginae agebat. Nam Regis Hispaniarum orator, etsi rogatus fuerat, ut preces sui Regis nomine interponeret, foeditate criminum absterritus omnino se ab ea causa abstinuit. Igitur Regina Angla, ut regressum haberet ad poenitentiam, si res in Gallia secus procederent, nec omnem eis gratificandi materiam sibi ipsa eriperet, medio responso sententiam temperavit, testata se nihil in praesentia videre, quo minus omnia, quae in Scotia gesta erant, recte, atque ordine facta viderentur. Atque ita velut dilata pronuntiatione in aliud tempus, petebat, ut quoniam res domi turbatae Proregem revocarent, aliquem e suis relinqueret, qui ad crimina, si qua eo absente jacerentur, responderet. Prorex autem, qui videbat ita rem prorogari, ut Angla ex sua commoditate, & rerum externarum eventu libere pronun-

(1) Scil. indicabantur, apparuere, or se prodidere.

diare posset, quò minus causæ nondum dijudicatæ speciem relinqueret, omnia satagebat. Si quid enim inimici adversus ipsum haberent, æquius esse homines, & jam diu ad accusandum præmeditatos tum proferre, neque tempus absentem calumniandi captare, cum disceptationem cum præsentem defugissent. Se non ignorare, quos rumores inimici non modo vulgo spargendos curarent, sed quid quibusdam à consilio, quid legato Gallo aperte affirmarent. Igitur à consilio vehementer petit, ut jubeant eos ista, quæ clam demurmurent, palam edere. Neque se domum redeundi tam cupidum esse, ut non cum magno suo privato, & publico damno se coram libens purgaret.

XXIV. Tandem accersiti Reginae exulis procuratores, ac rogati si quid haberent, quod adversus Proregem aut ejus comites, cur cædis Regiæ conscii videri possent, tum proferrent. Illi nihil in præsentia se habere respondent: sed tum accusaturos cum a Regina sua juberentur. Ad ea Prorex, se paratum semper fore rationem rerum a se gestarum reddere: neque ullum aut tempus, aut locum defugiturum. Sed interea dum Regina ordiretur istam accusationem, se ab accusatoribus suis jam præsentibus petere, ut si quis eorum quicquam haberet, quod ei objicere posset, id nunc proferret. Hoc multo æquius esse, ac honestius in illustri cœtu palam promere, quam absentis famam in conciliabulis convellere. Id quoque cum diu recusassent, tandem totius consilii succlamatione, ac pene convitiis excepti, confessi sunt singuli se nihil privatim scire, cur Moravius, aut quisquam ejus comitum cædis conscius videri posset. Ita post longam inter partes altercationem consilium est dimissum. Neque ex eo ulla de Prorege, aut ejus comitibus accusandis mentio est facta. Inter has ob causam publicam in Anglia moras quædam a Reginae factione domi, & foris magno conatu, sed sine ullo effectu sunt tentata. Iacobus Hamiltonius, qui Prorex ante aliquot annos fuerat, tædio rerum domesticarum parum ex animo succedentium in Galliam concesserat. Ibi cum paucissimis comitibus ab omni negotiorum publicorum tumultu semotus cum uno, & altero ministro latebat. Sed Regina Scotorum è custodia emissa, deinde prælio superata, ac tandem intra paucos dies in Angliam compulsa, Galli, qui Moraviæ Comitem revocatum a suis, ac per Galliam redeuntem in suas partes traducere non poterant, commodissimum suis rationibus judicant, cum ipsi rebus domi turbatis nec militem, nec pecuniam in Scotiam mittere possent, Hamiltonium ei æmulum excitari, ac eo maxime tempore, dum Prorex cum parte nobilitatis abesset.

XXV. Ille igitur è suis latebris extractus, ac pauculis aliquot scutatis aureis donatus, multisque promissis oneratus, dum per Angliam domum properat, ab amicis, & propinquis impulsus, ut favente cum sua factione Regina Scota, nec Anglia aliena, cum ea ageret, ut Moravium sua auctoritate induceret, ut sibi rei Scoticæ gubernaculum cederet: qui locus omnium prope gentium moribus, & legibus, ac potissimum instituto patrio sibi & genere proximo, & hæredi debebatur. “ Neque necesse esse in eo ab ultimis usque temporibus memoriam annalium repetere, cum omnibus adhuc regno immaturis è genere proximis rectores sunt dati: ita mortuo Roberto tertio, rebus per absentiam Iacobi primi præfuit ejus patruus Robertus: & Roberto filius Murdacus successerat. Et recenti memoria Ioannes Albinus Dux Iacobi quinti adolescentiam rexit, & ipse Hamiltonius Maria, quæ nunc est Regina, nondum aut regni, aut viri potente rei summæ an-

te paucos annos præfuerit. Nunc vero se non legitimis suffragiis, sed à rebellibus per vim, ac summam injuriam exclusum : & (quod indignius est) per legitimi sanguinis contemptum nothum in supremum locum assumptum. Qui honor, si sibi restitatur, brevi omnes motus domesticos conquieturos, & Reginam sine vi, sine armorum tumultu in pristinam dignationem restitutum iri."

XXVI. Ad ea respondent legati Regis "Hamiltonium rem non modo legibus, & veterum institutis ex adverso pugnantem, sed etiam si omnia legum auctoritate per se spectetur, longe iniquissimam postulare. Majores enim nostri ob consanguineas in Regia familia cædes post annos prope mille trecentos comitiorum in Rege creando rationem totam immutarunt. Cum enim antea, qui è familia Fergusii primi Regis non Rege defuncto genere proximus, sed regno gerendo maxime idoneus suffragiis Rex crearetur, Kennethus vero tertius, ut Regum adversus propinquorum insidias, & consanguineorum inter se cruentas æmulationes ex aula tolleret, eum, qui nunc est in regno in eundo sanxit ordinem, ut qui genere proximus esset Regi demortuo sufficeretur. Sed cum homines usu rerum edocti perspicerent vix fieri posse, ut in tanta fortunæ inconstantia non aliquando in pueros, aut alioqui regno gerendo impares hæredes jus summi magistratus incideret, instituerunt, ut rebus interea administrandis eligeretur, qui & opibus, & consilio cæteros anteiret. Atque hanc rationem sexcentis prope annis majores nostri secuti regnum incolume posteris tradiderunt. Sic Roberto Brussio vita functo Proreges deinceps suffragiis electi successerunt Thomas Randolfus Moraviæ, Donaldus Marriæ Comites, Andreas Moravius, Ioannes Randolfus, Robertus Stuartus, interim singuli, interdum a conventu publico plures in eum locum sunt assumpti. Sic Iacobo secundo puero datus est gubernator Alexander Levistonius nulla cum Rege propinquitate sanguinis junctus, ac ne supremi quidem ordinis, sed adhuc eques, ac prudentia, quàm genere illustrior. Nec illa superest excusatio, ut pœnuria Regiæ stirpis hominum id quisquam factum causetur.

XXVII. "Erat eo tempore & consilio, & vitæ integritate florentissimus Ioannes Kennèdus familiæ suæ princeps ex Iacobi primi sorore nepos. Erant ejus patrum Iacobus Kennèdus Fani Andreæ Archiepiscopus totius regni in omni virtutis genere facile primus : ejus item frater e Regis amita natus : ————Duglassius Comes Angliæ. Erat a sanguine Regio non alienus Archibaldus Duglassiæ Comes potentia prope Regi par, cæteris omnibus longe superior. Nemo tamen idcirco de comitiorum iniquitate est questus. Nec multo post Iacobo quoque tertio dati sunt tutores quatuor, & hi quidem omnes non ob cognationem assumpti, sed suffragiis electi. Nuper Ioannes Albinus Dux ad rem Scoticam moderandam Iacobo quinto puero per legatos est è Gallia accitus a nobilitate. Ab eadem publico decreto in conventu confirmatus. Neque proximitati generis id tributum. Alexandrum enim fratrem natu majorem habebat, ut ipso fortasse inferiorem, ita omni virtutis genere Iacobo Hamiltonio, qui eum locum aliquoties affectaverat facile superiorem. At Iacobo primo absente Robertus ejus patruus regno præfuit. Quo tandem jure ? num ob cognationis propinquitatem assumptus ? minime. Num a populo electus ? ne id quidem. Quomodo ergo creatus ? Cum Rex Robertus tertius nec animo, nec corpore ad Regii muneris functionem fatis esset validus, Robertum fratrem sibi vicarium suffecit, ac liberos ei

ei commendavit. Ille Davidem natu maximum inedia sustulit. Iacobi, qui minor erat, exitio imminabat, nisi fuga vitam servasset. Is autem in tyrannidis possessione jam collocatus fratre mœrore extincto sine comitiis, & populari assensione (1) ea retinuit, ac per manus Mor-dacho filio reliquit. Quæ autem fuerit Roberti Regis proxime defuncti erga fratrem voluntas, dubitari non potest. Nam quem velut filiorum carnificem decedens diris est profecutus, nunquam vivus, & valens liberorum rectorem designasset. Commemorat nobis etiam id tempus, quo post Iacobi quinti mortem rebus ipse præfuit tanquam quicquam legitime sit ab illo toto eo tempore factum. Cum Cardinalis Betonius magistratum summum per fraudem invadere conaretur, is magis odio bonorum erga Betonium, quam studio erga se populi confusus in locum vacuum irrepfit. Cum multa crudelitate, & avaritia regnavit Post annos non adeo multos magistratum vi partum, & Reginam, cujus tutelam gerebat, vendidit. Ibi studium populi erga eum apparuit, cum fœminæ peregrinæ imperium servituti, quæ sub eo fuit acerbissima, prætulit.

XXVIII. “ Vides opinor Hamiltonii petitionem & patriis legibus, & majorum institutis adversam : & ita adversam, ut ipse destitutus argumentis solis eam mendaciis confirmaverit. Quod si qua fuisset hujus generis consuetudo, neminem reor præterit, quam injusta foret. Quid enim minus esse justum poterat, quam ætatem innoxiam, atque infirmam ejus fidei committere, qui pupilli sibi crediti mortem semper aut expectet, aut optet ? cujus gens universa diuturnas, & atroces inimicitias cum Regis, qui nunc est, familia gerit, ac gesserit ? quod erit hic in sanguinis propinquitate præsidium adversus vetus odium, immanem avaritiam, & jam degustatæ tyrannidis præcipitem impetum ? Laodice Cappadocum Regina liberos suos ut quisque ad pubertatem venerat, occidisse creditur, & exiguam imperii retinendi moram filiorum sanguine redemisse. Cum liberos mater in brevem temporis usuram impenderit, quid ausuros, aut potius quid non ausuros putabimus veteres inimicos, avaritiæ facibus ad crudelitatem inflammatos adversus puerum perpetui regni spem remorantem. Hoc exemplum si cui vetus, & obscurum videatur, aut è longinquo peti-tum, propiora, & eadem illustria subjjciam. Quis enim rerum non adeo pridem gestarum tam ignarus, ut nesciat (2) Galeacium Sforti-

(1) i. e. possessione sine jure. eam, Gen.

(2) Cr. says we must read Ioannem Sfortiam. Galeacius Sfortia duke of Milan left his son John Maria Sfortia, or Sforza a child of nine years of age, in the tutelage of his mother Bonna of Savoy ; but his uncle Lodovick Sforza forcibly entered the city of Milan, and began to rule the same as tutor to his brother's son John Maria Sforza : thereafter he fortified the citadel of Milan and behaved himself as duke, keeping his brother's son in Pavia under a guard, notwithstanding he was now married to Isobel daughter to Alphonso king of Naples, who threatening to make war upon Ludovick, if he did not restore the dutchy of Milan to the young duke, to secure himself (hav-

ing cut off his nephew John Maria Sforza of the age of 26 years at Pavia by a lingring poison) by secret agents, brought Charles the 8th out of France with a great army into Italy, perswading him to recover the kingdom of Naples due unto him, whereunto he promised and gave his aid ; but Lewis 12. of France, successor to Charles 8. being righteous heir of Milan by his grand-mother Valentia (or Valentina) sent the lord Aubigney Robert Stewart, who in 15 days conquered the dutchy of Milan, anno 1499 : the Switzers, who had been brought in by this Ludovick Sforza for his aid, recovered Milan from the French, yet shortly after assisting Maximilian Sforza son to Ludovick, they were overcome by Fran-

am jam adultum, jam maritum, jam (1) Regis potentissimi generum à Ludovico patruo interemptum? aut cui calamitates ignotæ sunt, quæ tam crudele parricidium sunt consecutæ? (2) pulcherrima Italiæ regio prope ad vastitatem redacta. Sfortiana fortissimorum virorum genitrix familia deleta, (3) barbari in amœnissimos circa Padum agros introducti, quorum nihil avaritiæ esset clausum, nihil à crudelitate tutum. Quis in solo Britanno genitus non audit Richardi tertii Regis Anglorum adversus fratris filios sævitiam? aut quanto cum sanguine sit parricidium illud expiatum? Hæc cum illi in conjunctissimos sola regnandi cupiditate impulsæ perpetrare non reformidarent, homines alioqui solertissimi, quid ab eo expectabimus, cujus animi inconstantiam omnes cives norunt, imperandi imperitiam magnis claudibus experti sumus? cujus familia hujus Regis proavi cæde non contenta avum maternum quoad vixit, insidiis petiit, paternum vero cum occidere non posset, inopem regno extrusit, patrem velut victimam produxerit mactandum: matrem, regnumque ejus cum ipsi potiri non possent, peregrinis vendiderit. E qua servitute numinis providentia elapsam in has, in quibus nunc est angustias conjecerunt. De qua re publicum civium judicium vel hinc intelligi facile potest, quod homines sibi visi sunt ex ergastulo miserimæ servitutis erepti jucundissimum libertatis lumen intueri, cum ipsi, quod tractare non sciebant imperium fœminæ peregrinæ vendiderint."

XXIX. His auditis Regina per consilium Hamiltonio denunciat, "eum rem injustam petere, neque ullum a se sperandum auxilium. Se autem a Regis legatis rogatam, ne ipsum Hamiltonium, qui nihil aliud quam seditionem meditabatur, prius dimitteret, quam illi veniam abeundi accepissent, quod rem æquam postulerent, promississe. Itaque se prohibere ne ante id tempus discedere festinaret." Regina quoque exul spe propinqui reditus suorum animos implebat. Deprehensæ sunt ejus literæ, quibus suos hortabatur, ut quamplurimas arces, & loca munita occuparent, & quam latissime bellum spargerent: neque nomen induciarum vereantur. Nam si conditionibus res transigeretur, omnia superiorum temporum delicta sub umbra pacis rectorum iri. Sin in apertum bellum dissensio erumperet, quanto plura tenerent præsidia, tanto ad hosti nocendum paratiores fore.

XXX. Cum jam Prorex rebus in Anglia utcumque expeditis, redeundi veniam impetrasset, allatæ sunt à Scotia literæ Reginæ exulis nuper interceptæ, quibus querebatur apud suos, se ab Anglia secus, atque usque ab initio ipsa expectaverat, atque illa promiserat, tractatam. Id autem factum quorundam aulicorum opera, per quos stetit, quod minus cum exercitu remitteretur, uti Anglam sibi pollicitam asseverabat. Se tamen prope diem aliunde rei exitum sperare, (nam jam crebris internunciis de matrimonio cum Hauarto tractabatur) Itaque ne remitterent animos, sed factionis vires auferent: omnia turbarent, ac reditum Proregis in Scotiam quibuscumque possent artibus impedirent. Hæ literæ vulgatæ aliter alios afficiebant. Regina Angliæ moleste ferebat, se violatæ fidei argui: induciarum quoque se

cis the first of France, and Milan retaken and again lost at the battle of Pavia, where the said king Francis was taken by the army of Charles the 5. Emperor, whose successors, kings of Spain, kept

Milan, the Sforzas being quite extinguished.

(1) Alfonsi Neapolitani.

(2) Lombardy, where Milan standeth.

(3) The Switzers.

auctore factarum pacta non servari. Ac iræ stimulis incitata a favore pristino erga Reginam exulem magis, ac magis ad æquitatem inclinabat. Angli, qui Proregi bene volebant, timere, ne quid fraudis inimici ejus in itinere molirentur. Erant in regionibus, per quas iter ei erat, aut Papani magna ex parte, aut latrones, qui utriusque regni fines accolebant, & prope omnes in spem novarum rerum excitati & sollicitatos, ut Proregem interciperent, palam erat. Igitur aulici Angli certatim ei suas opes ad itineris præsidium offerebant. Ille suis comitibus contentus circa Idus Ianuarii se in viam dedit. Regina autem Angliæ è sua fide, & dignitate existimans, ut salvus domum rediret, ultro ad præfectos limitum scripserat, ut cum ad loca suspecta, & latrociniis infesta ventum esset, prospicerent, ne ex insidiis circumveniretur. Id sedulo ab eis curatum. Magno enim præsidio equitum, peditumque circa vias disposito, Bervicum venit: & proxima luce, qui dies erat postridie Calendas Februarii, cum magno amicorum gaudio, qui frequentes eò convenerant, Edimburgum velut celebri pompa deducitur. Ejus adventum inimici propter falsos rumores temere sparsos, eum Londini in arce detineri, primo vix credere. Verum ubi certis auctoribus jam Edimburgi esse est intellectum, qui vias eo absente obsederant, ut viatores exciperent, captivis relictis trepide dilapsi sunt: ac statim velut è turbulentissima tempestate subita serenitas illuxit.

XXXI. Paucos post dies Regiarum partium proceres frequentes Sterlinum conveniunt. Ibi quæ cum Anglis acta erant, recitata: & ingenti omnium, qui aderant assensu comprobata. Eisdem diebus ex Anglia Jacobus Hamiltonius familiæ suæ princeps adventit, a Regina Scotorum nova, & ante inaudita arrogatione in patrem est adoptatus, & regni vicarius factus. Is propositis edictis cum vetuisset, ne cives aliis, quam ab ipso substitutis parerent, Regii certatim pecunia in equitum stipendia collata, ut se ad ultimam (si opus esset) dimicationem compararent, ad diem dictum Glascuam convenerunt. Sed cum ad Hamiltonium non pro spe populares adessent, ab amicis ultro, citroque comitantibus concordie ratio tentata est. Hamiltonius ea lege Glascuam venire jussus est, ut Regem pro summo magistratu agnosceret. Id si faceret, cætera facile conventura. Sin id renueret, frustra venturum. Ille ex consilio, qui aderant amicorum, cum a factionis popularibus destitutus esset, & exercitus inimici terror in propinquo foret admotus, decrevit necessitati succumbere, & in præsentia omnia polliceri. Dimissis autem a Regia factione copiis, se per ocium rebus suis consulturum.

XXXII. Ubi Glascuam ventum est, prædicta dies, qua ipsi, amicique eorum se Regi subditos professi bona, & honores pristinos recuperarent. Interea ut ipsi in custodia remanerent, aut è propinquis obsides darent. Adscriptum conditionibus, si qui earundem partium vellent, eisdem legibus reciperentur. Argathelius, & Huntlaus ei fœderi ascribi recusarunt: sive Hamiltonio succensentes, quòd ipsis inconsultis se in hostium potestatem (1) dedissent: sive se metu suæ potentiae laxiores leges pacis expressuros rati: sive quòd sponte inclinabant animi, eò facilius sunt impulsus crebris ex Anglia literis. Nam dum hæc in Scotia geruntur, ab Regina exule literæ afferuntur cum magnis pollicitationibus, quibus literis hortabatur suos, ne se

(1) Al. dedisset.

vano terrore circumagi sinerent. Se prope diem cum magnis copiis affuturam. Et id quidem pronis ad credendum animis eò facilius est acceptum, quòd Regina laxiore, quam antea tenebatur custodia: & increbrescebant quotidie rumores de nuptiis Hauarti cum ea.

XXXIII. Hamiltonius cum Edimburgum ad diem dictam venisset, paulatim promissa variis postulationibus eludebat: & alias, atque alias moras necebat, dum reliqua factionis capita advenirent, atque uno fœdere omnium consensu transigeretur: item dum Reginae absentis animum explorarent. Petere ob hæc, ut res in decimum mensis Maii diem preferretur. Ad hanc manifestam Iudificationem responsum, Argathelium, & Huntlæum frustra expectari: quippe qui affirmarant seorsum suis rebus se velle consulere. Quòd autem ad Reginam attineret, si ipsa quoque transactionem non approbaret, rogati quid tum acturi essent, Hamiltonius ingenue, sed parum utiliter pro tempore respondit, se vi, ac terrore præsentis exercitus in eas conditiones consensisse, neque si liberum sibi foret, quicquam eorum probaturum. Ita detecta palam Iudificatione, Prorex Hamiltonium, & Maxuallium in arcem Edimburgensem custodiendos dedit.

XXXIV. Reliqua erat consultatio de Argathelio, & Huntlæo. Nam Argathelius, dum Prorex in Angliâ erat, ad consultandum de rebus communibus Glasquam venerat mille circiter, & quingentis comitatus. E vicinis quoque regionibus, qui eandem sectam sequebantur, eòdem accesserant. Ibi sententiis variatum, nec ulla alia de re consensum, nisi ut pacem turbarent. Ab Argathelio Hamiltonii petebant, ut Levinianos sibi vicinos, qui in causa Regia erant firmissimi, prædis agendis vexaret, & invitos in suas partes traheret, aut certe eò inopix redigeret, ut suæ factioni haud multum prodesse possent. Id ille cum ad amicorum consilium retulisset, neminem suæ sententiæ fautorem invenit. Meminerant enim a multis jam retro annis Levinianos Argathelio fuisse addictissimos, & multis necessitudinibus conjunctos. Deinde quæ magis Argathelium, quam Hamiltonii Levinianis utrisque interjectis essent vicini? aut cur in ipsum rem invidiæ plenam rejicerent? ipsos jubebant, quorum res maxime ageretur, principes esse. Id si facerent, Argathelium eis non defuturum. Sed ita non desore, ut comes, non dux in prædando esse vellet. Paucos cum dies tenuisset conventus ille, nullo operæ precio confecto solutus est. Argathelius quæ proximum erat, per Leviniam sine noxa domum est reversus. Ea modestia vulgo, & principibus etiam adversæ factionis multo eum chariorem, & veniam ei impetrabiliorem fecit.

XXXV. At Huntlæus conatus irrupendi per Merniam, Angusiam, & Ierniam frustra Prorege absente expertus, cum multa hominum vexatione, prædæque omnis generis vicina sibi loca pervagatus, cum vicarios sibi citra Deam (1) Crafordium, & Ogilvium constituisset, omniâque Regum munia tentasset usurpare, difficilior sibi concordix rationem effecerat. Hi ergo cum seorsum quisque suam negotium ageret, concilium apud Fanum Andreae utrique est datum. Prior Argathelius venit. Cum eo minime difficilis erat ratio. Nam & eo anno, ut superiore a prædando abstinerat: & Proregi cognatione propinquus, & cum eo a primis usque pueritiæ spatiis familiari consuetudine, & arcta junctus erat amicitia. Ei jusjurandum tantum

(1) The earl of Crawford and lord Ogilvie.

propositum, se in posterum Regi absque fraude paritutum. Si fallat, præter vulgatas legum pœnas, se non deprecari, quominus apud omnes homines ignominiosus, & intestabilis habeatur. Ad eandem sacramenti formulam cæteri, etsi longe diversis legibus in gratiam sunt recepti. At Huntlæi causa ante adventum ejus diu in consilio fuit agitata. Cum enim in Anglia nuptiæ Hauarti cum Regina exule, & eorum adventus in Scotiam occulte pararentur, eorum factio in Scotia paulatim sese erigebat, & rebelles ad non parendum animabat. Rebus enim perturbatis, faciliorem novo Regi aditum ad regnum occupandum sperabant. Igitur cum Proregi satis scirent persuaderi non posse, ut Regem, cui tutor, & avunculus erat, proderet, ejus potentiam arte conantur imminuere. Nam præter eos, qui aperte arma adversus Regem gesserant, magna pars consiliariorum non clam, ut sæpe antea, sed palam Huntlæo studebant. Ii summa vi contendebant, ut ei præteritorum esset impunitas. “ Id enim & tutius, & ad concordiam pronius, & ad famam honestius esse, ut sine vi civilia vulnera sanentur : neque usque ad bonorum direptionem, cædem, & sanguinem sæviatur. Ita enim & domi tranquillitatem, & foris laudem parari posse. Sin ad arma spectet res, certamen fore adversus hominem vetere potentia, & multis propinquitatibus, & clientelis prævalentem : qui etiam si vincatur, (quod adhuc incertum est) tamen ad montes, & solitudines posse confugere, aut ad Reges externos se conferre, ac deinde in tempore ex hac odiorum parva scintilla magnum belli incendium fuscitare.”

XXXVI. Contra disputabatur, “ bellum istud non tam formidabile, quàm quidam credi volunt, fore. Patrem ejus inveteratæ prudentiæ opinione integris adhuc opibus minimo conatu fuisse subversum, nedum hic juvenis auctoritate nondum confirmata, & recenti calamitate familiæ ambustus adversus regni opes, & Regii nominis amplitudinem par esse possit : qui si aut prælio victus, aut virium infirmitatis conscientia sibi metuens ad montana fugiat, posse, quos ille nuper conciliavit, paribus, aut certe majoribus donis adduci, ut eum vel occidant, vel Proregi prodant. Eisdem enim mercenariam cum fortuna mutari, florentem sequi, afflictam deserere. Apud externos vero Reges quantas quisque opes habeat, tanti fieri : neque alienam calamitatem, sed suum quenque sequi emolumentum. Quod si in Regibus ea humanitatis, & clementiæ vis esset, ut sordibus, & exulum egestate moverentur, tamen ea nunc esse tempora, quæ metum ab externis nobis demant. Angliam enim, quæ causæ nostri Regis non sit inimica, solam in Europa bonis pacis florere. Cætera regna vicina ita domesticis malis distineri, ut ad res externas respicere non sit ocium. Quod si etiam ocium abunde suppetat : tamen sperandum esse, æquitatem pluris apud eos fore, quam erga exules Regibus suis rebelles, alienis infidos misericordiam. Ex impunitate vero non quam illi prædicant clementiæ famam, sed fœcundiæ potius fecuturam : quod aut timide justis certaminis aleam defugerint, aut sub umbra pacis bellum imprudenter aluerint. Pacis inquam umbra, quæ labefactatos jamdudum animos rebellium recreet, & fidelium Regis amicorum alacritatem infringat. Quid enim animi utriusque parti fore sperabimus ? cum alteri impune sibi licuisse omnia videant, & in posterum licitum iri sperent ? Alteri penes perfidos hostes scelerum præmia spectent, sese spoliatos suis bonis, omnibus belli calamitatibus vexari, & cum præmia suæ fidei, & constantiæ sperassent, amoris erga Re-

gem, & patriam se luere pœnas sentiant? Quis igitur dubitet, quin si res ad arma posthac spectet, quod fore necesse est, nisi nunc in ortu flamma sopiatur. Quis inquam dubitet, quin ea pars firmior sit futura, in tanto præsertim malorum proventu, cui omnia impune liceant, quam cui omnia per vim, & injuriam sint patienda? quòd si hæc incommoda inanem istam clementiæ speciem non sequerentur, tamen neque Proregem, neque Regem ipsum posse ullo jure spoliatorum bona latronibus condonare. Id enim si faciant, suam ipsis personam deponendam, latronum esse assumendam. Multo enim crudelius si hæc recipiatur conditio, populum a Regibus impunitatis auctoribus, quam ab (1) hostium populatoribus spoliari." Hoc genus multa cum pro utraque parte dicta fuissent, victique fuissent paucis sententiis impunitatis auctores, Prorex pronunciavit se concordia causa damna sibi privatim, ac Regi illata condonaturum. Rem alienam condonare nec posse, nec velle. Quòd si Huntlæus, aut ejus amici, qui sectam ejus secuti fuissent, transigere cum spoliatis possent, id se lubente facturum, curaturumque ut arbitri ex voluntate partium darentur, qui damni æstimationem temperarent.

XXXVII. In has condiciones concordia, ut videbatur, stabilita secuta est alia parva in speciem contentio, sed quæ majore quam prior certamine disceptata sit. Controversia in eo erat, omnibusne promiscue, qui Huntlæum secuti erant, venia danda esset, an seorsum causæ, meritæque singulorum expenderentur. Alii, quia cum Huntlæo durius actum videri volebant, quòd damna læsis solvere cogeretur, hic aliud ei indulgeri æquum censebant: neque omnem apud suos gratiam tolli. Contra disputabatur nihil magis in hoc genere belorum spectandum, quam ut factiones solvantur. Neque alia ratione id facilius obtineri, quàm si gratiæ, & pœnæ judicium penes unum sit principem. Æquam omnibus statui multam, quorum imparia sint delicta: id quam iniquum sit, omnes intelligere. Pœnæ autem æstimationem Huntlæo minime omnium debere relinqui: qui (ut credibile est) maximorum delictorum sit lævissimas pœnas exacturus, & in minime noxios totum onus inclinaturus: quippe, qui non cujusque merita, sed operam sibi navatam sit in pœnis irrogandis expensurus. Ut enim quisque maxime crudeliter, & impie fuerit in bello versatus, ita primum gratiæ, & amicitia locum obtinebit. Contra levissimi sceleris gravissimam pœnam dependent, qui ad flagitia segniores fuerant: & suæ modestiæ, & favoris erga Regem multam solvent.

XXXVIII. Hæ rationes ita consilium in hanc partem inclinarunt, ut decerneretur, ut seorsum de singulis judicaretur. Ne tamen nihil ei datum videretur, concessum, ut domesticos judicio exemptos ipse suo arbitrio multaret. Illud vero, quod magnopere laborabat, ne Prorex cum copiis ad septentrionalem regni plagam proficisceretur obstinate negatum. Cùm hoc maxime pæcio ad Fanum Andrææ cum Huntlæo transactum esset, cum duabus mercenariorum cohortibus, & satis magna amicorum manu Prorex primum Abredoniam, deinde Elginam, demum Enernessum delatus. Accolæ ad ea oppida convenire jussi: omnes paruerunt: a quibusdam pecunia, quæ multæ

(1) Ita apud Propert. Medorum hostes, i. e. hostes Medos; equitem Parthi, i. e. equites Parthos; vel equitatum Parthi-

cum. Hunc idiotismum patitur lingua nostra vernacula. e. g. a forger of a monk, a pedant of a grammarian, &c.

nomine imperata erat, repræsentata, & ab aliis prædes dati. Ab Hunt-læo, & tribuum, ac magnarum clientelarum principibus obfides abducti. Ita nationibus, quæ ad septentriones vergunt, pacatis, cum summa bonorum omnium per totum iter gratulatione Perthum est redditum. Eò conventus nobilitatis erat indictus ob literas, quas Robertus Bodius Elginam ex Anglia ad Proregem attulerat. Erant autem literæ perlatae alteræ privatae, alteræ publicæ. Privatae quidem ab aulicis quibusdam Anglis de Hauarti conjuratione. “Eam tanta potentia subnixam, tanta prudentia dispositam, atque instructam, ut nullius viribus, nullius ingenio ei resisti posset, ne si reliquæ totius Britanniae vires adversus eam coeant. Hortabantur autem amici, ne fortunam suam florentem cum rebus aliorum perditis misceret: sibi-que pariter, ac rebus suis adhuc integris consuleret.

XXXIX. Status rerum Anglicarum (1) his nos paulum divertere cogit, quòd eo tempore adeo utriusque regni prospera, & adversa conjuncta erant, ut altera sine alteris explicari nequirent. Scoti ante aliquot annos Anglorum auxiliis è servitute Gallica liberati religionis cultui, & ritibus cum Anglis communibus subscripserunt. Ea subita rerum mutatio spondere videbatur, Britanniam universam ab omni domestico tumultu inquieturam. E continenti vero Pontifex Romanus, Gallorum, & Hispanorum Reges bellum minabantur, & consilia novarum rerum inter se clam tractabant. Et Pontifex quidem hortando, & pollicendo strenue faces animis ira tumentibus admovebat. Regibus autem inter se non satis domi concordibus, ita opes erant exhaustæ, ut magis cupere, quam suscipere bella viderentur. Superat & illa æmulatio, quòd neuter videretur æquo animo laturus tantum alteri virium accrescere, quantum Anglia devicta adjectura videretur. Inter eos interea, & suos cives hæ contentiones inciderunt, quæ animos a rerum externarum cogitationibus averterent: quamquam & novitas regni, quòd adolescens fœmina abique viro summx rerum apud Anglos præesset (quam, qui ei iniquiores erant, ex illegitimis nuptiis Henrico octavo genitam asseverabant) & superioribus tam de regno, quam de religione diffidiis magis repressis, quam extinctis, odiorum tamen scintillæ adhuc in animis vivebant, quæ mox in magnum incendium erupturæ crederentur. Multis interim conatibus a Papanis Anglis temere sumptis, & cito pacatis, cum semper fere res infeliciter succederet, exteris assidue spem quantumvis variam ostentantibus, nec auxilia ulla ferentibus, pervicaciter tamen in consilio suscepto persistebant: magisque dux multitudini, quam opes, & animi deesse videbantur.

XL. Circumspiciebat vulgus ora procerum: nec satis occurrebat quisquam idoneus, cujus fidei se, suasque omnes fortunas committerent. Turbulentiorum enim arma civilia multos absumpserant: multi in diversam sectam transierant. Nonnullos aut vivendi maturitas a gravioribus negotiis obeundis subduxerat, aut simul cum corporis viribus fractis ita animos molliverat, ut pacem modo non iniquissimam pati possent. Unus eminebat inter cæteros Thomas Hauartus, cui & animus, & opes essent, ut tantam procellam sustinere posset. Et causæ suberant, quæ animum alioqui quietum ad rerum novandarum spem impellerent. Avus enim ejus, & proavus (2) rebus præclare

(1) Scil. rebus Scoticis. al. hic. minebant,

(2) Supple per ellipsin, quanquam e-

bello, & pace gestis, tamen inter instabilis aulæ procellas ita jaclati fuerint, ut summam gloriam prope semper summa compensaret (1) ignomina. Pater majestatis postulatus publice pœnam luerat. (2) Duæ etiam propinquæ ejus Reginæ supplicio fuerant affectæ. Ipse in tanta rerum angustia liberaliter educatus familiam ab interitu vindicavit: & in ipso juventæ introitu singularis prudentiæ spem præbuerat. Patris autem annis mortibus uxorum, & novis matrimoniis ditatus Anglorum longe potentissimus post Reges evasit: ac opibus, & prudentia reliqua quidem nobilitas ei cedebat. Sed in re militari nullum adhuc sui specimen dederat. In religionis verò controversiis ita se ambiguum gerebat, ut quamvis ex animo Papismo faveret, diversarum tamen partium hominibus interim ita se dabat, ut eorum plerique pro suo eum numerarent.

XLII. Inter hæc Regina Scotorum prælio victa in Angliam se contulit, & literas de causa sui adventus ad Reginam Anglorum dedit. Ab ea jussa est apud Scrupum hominem nobilem, & limitis propinquæ præfectum interea divertere, dum de postulatis ejus agi in consilio posset. Porro Scrupi Uxor Hauarti erat soror. Per eam primum secreto tractatum est de matrimonio eam cum Hauarto copulando: & velut divinitus oblata ad id occasione, Hauartus tertiam uxorem vitam cœlebs erat. Ea consilia etsi paucorum conscientiæ commissa suppresserantur, crebris tamen vulgi rumusculis paulatim emanabant. Spei enim magnitudo angustis pectorum claustris contineri non poterat: ac immodica læticia producente statim per ora populi se diffudit. Jam ve eò progressa res erat, ut omnia belli civilis incendiis mox conflagratura viderentur. Nec deerant, qui expensis partium viribus Hauartum, quæ vellet non magno molimine sine vi confecturum affirmarent.

XLIII. In hoc statu rerum proceres Scotorum frequentes Perthum convenerant, ut duarum Reginarum postulata audirent. Scripserat enim utraque ad publicum gentis consilium. Reginæ Anglorum literæ trium conditionum unam proponebant. Prima simplex erat, ut Regina Scotiæ in pristinum locum, & auctoritatem restitueretur. Sin id impetrari non posset, ut communiter cum filio regnaret, & Regii nominis honore in literis, & actis publicis frueretur. Interea summa rerum penes Proregem esset, donec Rex annum decimum septimum expleret. Tertia erat conditio, si neutrum horum posset obtineri, ut (si quidem Regina id sibi persuaderi permitteret) privata domi viveret, eis contenta honoribus, qui salva Regis auctoritate ei concedi possent. Huic ultimo capiti facile est assensum, siquidem Regina ad eam accipiendam perduceretur: cætera obstinate negata. Melior enim, & incorruptior nobilitatis pars in eo perstabat, se nec debere, nec posse quicquam statuere, quod Regis auctoritatem imminuere videretur, præsertim cum legitime Rex creatus esset. Priora vero ca-

(1) Pro ignominia: Sic puertia, lamina, &c. apud Horat. pro pueritia, lamina, &c. melioris soni gratia. Ignomina is the foot Pæan, which Cicero thinks is fittest for the beginning, middle or end of a sentence in prose, which admits of harmonious numbers as well as verse.

(2) King Henry married six wives, 1. Catherine of Spain, mother to queen Ma-

ry, whom he divorced; 2. Anne Bullene, mother to queen Elizabeth, whom he executed. 3. Jean Seymour, who died of the birth of king Edward the sixth. 4. Anne of Cleve, whom he repudiated. 5. Catherine Howard, whom he executed. 6. Catherine Par, who escaped death by the king's sudden death.

ita non modo honorem, & auctoritatem, sed etiam vitam innocenti pupillo auferre, nisi forte matrem in maritum expertæ crudelitatis, filio inimicam, exilio exasperatam nunc existiment mitiorem fore.

XLIII. Deinde recitatæ sunt literæ Reginæ exulis, quibus petebat, ut iudices darentur, qui de suis cum Bothuelio nuptiis cognoscerent: ac si (1) compererentur contra leges factæ, peterent, ut a viri potestate libera decerneretur. Hæ literæ factionem Regis vehementer offendebant, quod & se Reginam scribebat, & velut subditis imperaret. Nec deerant, qui eas, quod Regem in ordinem cogerent, ac penes Reginam exulem omnium rerum potestatem statuerent, sine responso prætereundas esse decernerent. Ea pars consilii, quam ex Reginæ arbitrio pendere diximus, multum se mirari simulabant, "cur, qui ab ea tantopere superiore anno contendissent, ut suam causam a Bothuelio separaret, nunc cum id offerretur ultro, majore id studio impediunt, quam antea postulaverant. Quod si verbum unum, & alterum in literis eos offenderet, id vitium facile corrigi posse: nec deerant, qui sponderent (sinerent modo interea divortii causam agi) se curaturos, ut Regina procurationem, quibus vellent verbis conceptam, mitteret." Contra ab adversa parte contendebatur, "nullam se derepente ortam videre tantæ festinationis causam. Sexaginta dies esse legitimos ad Bothuelium, ut qui extra regnum esset, in jus vocandum. Intra id tempus novam posse mitti procurationem, nec debere eam moram longam videri, ei præsertim, quæ biennio rem tantam silentio transisset, ac nunc demum eas mitteret literas, quæ gratificari in hac causa volentibus impedimento esse possent, quod minus obsequerentur. Si vere divortium expeteret, nihil factu facilius. Scriberet ad Regem Danorum, atque oraret, ut in Bothuelium prioris mariti interfectorem jure animadverteret. Eo extincto invitis omnibus adversariis, quocum vellet ei potestatem nubendi fore. Id si abnueret, eam non ex animo, sed simulate de divortio agere, ut cum proximo etiam viro, si cui nuberet, in incerto matrimonio esset. Ejus rei vel hinc magnam esse suspicionem, quod de divortio ab eis iudicibus vellet pronuciari, qui nullum statuendi jus haberent. Quod enim Proregi jus in exules esse, quibuscum nihil divini, aut humani commune haberet? qui, nisi ex ipsorum voluntate pronuciaretur, statuti iudicato non essent? aut quomodo, qui sui juris non essent, alieno juri se subjicerent? atque cum fraus aliqua occulta subesse videatur, non properandum ea de re iudicium. Sed Reginam Angliæ, quæ rem vel promovere, vel impedire posset præmonendam." Missus est in Angliam juvenis nobilis ex Proregis familiaribus, qui acta conventus ad Reginam perferret.

XLIV. Mirum fortasse cuiquam videri potest, quod rebus maximis minore disceptatione transactis, de divortio tanta contentione sit actum. Ejus rei causa hæc erat. Hauartus cum Regina Scotorum de matrimonio clam per amicos transfegerat. Deinde huic conjurationi domi, forisque tantæ vires accesserant, ut vulgi sermonibus libere jactaretur, consilia de Regibus legitimis trucidandis, & duobus regnis occupandis inita esse: loca, tempora, ac totum rei gerendæ ordinem ita dispositum, ut adversus vim omnia provisæ esse viderentur. Id autem conjurationis conscii unum agebant, ac vehementer urgebant, quod matrimonio moram allaturum videbatur: quod si obtinuissent,

(1) A1, comperirentur.

de cæteris ut sponte secuturis erant securi. Contra vero, qui a Rege stabant, unum id studebant maxime, ut moram nuptiis afferrent. Interea multa consilia occulta spatio interposito eruptura, & conjurationem consensu Regum amborum opprimi posse.

XLV. In hoc rerum statu, decreto consilii Scotici ad Anglam perlato, ea quòd nec satis factum sibi eo responso diceret, & qui missus erat non satis idoneum videri, cum quo de tantis rebus tam periculoso tempore consilia conferret, amplius de iis rebus edoceri postulat. Itaque iterum conventu procerum Sterlini habito responsum, “ de ultimo superiorum petitionam capite posse conditionibus transigi. Secundum vero tale esse, ut sine summo scelere de eo consultari nequeat: quippe quòd non imminueret modo, sed omnino tolleretur Regis auctoritatem. Nam præterquam quòd omnis regni societas est periculosa, quam tandem æquam imperandi conditionem fore puero vixdum infantiam egresso cum muliere florentis ætatis, natura callida, & varietatem fortunæ experta? quæ ubi semel in partem administrationis publicæ irrepserit, vel factionis ejus viribus, quæ decreto publico a rerum gubernaculo remotam non precibus, sed minis eam studet restituere, vel corruptis Regis inimicis, vel peregrino milite, quem nunc sedulo accersit, totam imperii vim in se facile trahere possit? aut quomodo patietur infantem sibi æquari, quæ maritum non tulerit? adhæc si homini alicui potenti (quod nunc maxime tractaretur) nuberet, duplicatis Reginæ viribus, & marito ejus (quod necesse foret) in partem imperii accepto, & eo marito, qui non libenter pateretur liberos suos a privigno in possessione regni anteiri? quam pueri conditionem fore? quid si ejus amici (ut est hominum inconstantia) præsentem largitionem futuræ spei anteferentes ad potentiorum cultum se conferant? ibi quid puero in secundum, ac mox in tertium locum detruso præter præcipitium superest? cætera se tacitis cogitationibus relinquere, quam ominari malle, quid mulier irata, viribus imperii freta, impotentibus avunculorum consiliis instructa, crudelitatem in viro experta, & exilio exacerbata in puero omnibus naturæ, & fortunæ præsidiiis nudato, & velut ad iræ piaculum exposito foret ausura. Quæ vita pueri amicos maneret, a quibus gravissime se læsam existimaret? quis, cum iram superioribus temporibus metu occultam exprimeret, religionis status esset futurus? præsertim ejus crudelitatem innatam incitante notæ superbiæ marito: quàm facile vel puero extincto amici, vel puer amicorum interitu ad solitudinem redactus subverti posset? his de causis Reginam in partem imperii sine certa Regis pernicie assumi non posse. Hæc cum ita se habeant, nihil opus esse de primo capite pluribus agi.”

XLVI. Hæc qui deferret in Angliam est missus (1) Robertus Petcarnius, homo non minoris consilii, quam fidei. Is in ipso adeo tempore in aulam advenit, conjuratione de utroque regno cæsis Regibus occupando palam explorata, & divulgata. Ejus conjurationis tantæ opes erant, ut Angla de suo statu sollicita Hauarto in arcem Londinensem incluso in Reginam exulem non ausa animadvertere deliberaret de ea mari ad Proregem Scotiæ mittenda. Sed id consilium tempestate paulum sedata, fuit discussum.

XLVII. Interea Profex crescentibus supra modum factionis adver-

(1) Mr. Robert Pitcairn abbot of Dumfermling, (of whom mention was made

before) brother to the laird of Pitcairn, or Forthar in Fife.

ſæ viribus Gulielmum Mætellanum omnis conjurationis fomitem Pertho Sterlinum accerſit. Is multa ſibi male conſcius, etſi Proregis perpetuam erga omnes amicos in graviffimis etiam delictis perſpectam haberet lenitatem, cunſtabunde tamen venit : ac prius explorato, ſi quid adverſus ſe novi conſilii captum eſſet, egit cum Comite Atholio, ut una veniret : ut eo, ſi quid opus eſſet, deprecatore uteretur. Sterlini eum in conſilio ſedentem (1) Thomas Crafordius Comitibus Leviniæ cliens reum cædis Regiæ poſtulavit. Is in cubiculo ſeorſum in arce ſervari juſſus eſt. Miſſi, qui Jacobum Balfurium abſentem comprehenderent, in utrunque legibus animadvertendum cenſentibus circumſpectioribus, ut qui omnium per aliquot annos turbarum auctores fuiſſent : & velut in proximo Rege tollendo ſceleris conſcii, ita factionis adverſus filium ejus principes eſſent. Sed vicit utilitatis publicæ rationem Proregis lenitas calamitoſa patriæ, ipſi vero fatalis.

XLVIII. Nam Balfurio novæ conjurationis nuper inite gratiam per amicos exoratus fecit. Mætellanum Edinburgum ductum in hoſpitium non procul ab arce dimiſit. Adhibiti erant ei cuſtodiendõ equites aliquot, præſecto eis (2) Alexandro Hümio adoleſcente impigro, & nobili. Sed Gulielmus Kircadius arcis præſectus circa horam decimam nocturnam (3) literas conſictas Comitibus Moravii chirographum imitantes ad Alexandrum attulit, quæ Mætellanum Kircadio tradi juberent. Ille, ut qui non ignoraret, quem in amicitia gradum apud Moravium Kircadius obtineret, nihil cunctatus literis paruit. Ita Mætellanus ab arcis præſecto, qui occultius ad eum diem cum inimicis publicis ſenſerat. in arcem abducitur multum fremente nobilitate, ac prope incerta Kircadiõne tantum facinus imputarent, an Proregi, tanquam audaciæ ejus non ignaro. Ac res ad ſeditionem ſpectare videbatur, niſi totius vitæ ejus ſanctitas omnem calumniam ſuperaret. Fuerat quidem & Kircadius ad eum uſque diem & manu fortis, & in amicitia colenda conſtans habitus, & cum aliis multis Proregis beneficiis ornatus, (4) qui tum in arce cuſtodienda omnibus amicis, & propinquis prælatus, verum prudentioribus etiam tum ſuſpectus. Sed ea erat Proregis in amicos indulgentia, ut quos aliquando amaſſet, in eos in ſcelere deprehenſos durior eſſe non poſſet. Kircadius ad Proregem accerſitus poſtridie venire reſiit : atque alieniſſimo tempore cum jam Hauartus, & Regina indies expectarentur, animos adverſæ factionis erexit : peſſimis vulgo ſparſis rumoribus Proregem ab intimis amicorum in rebus dubiis deſertum, & inimicorum libidini arce alienata relictum, cæteris tam illuſtre exemplum ſecuturis. Ac fore brevi, ut præſide ſublato, Rex innoxius, ejuſque fautores in omnia, que ſæviſſimis tyrannis luberet, ſupplicia traderentur.

XLIX. Nihil tamen Prorex his ſermonibus commotus ſequenti luce in arcem aſcendit. Cuſtodem allocutus velut placatus vulu nihil immu-

(1) Thomas Crawford of Jordanhill, brother to the laird of Kilburny, commonly called captain Crawford, ſee lib. 20. cap. 27.

(2) Alexander Hume of Northberwick, thereafter provost of Edinburgh, brother to the laird of Pollwart.

(3) This ſir William Maitland being ſecretary and well acquainted with the regent's hand-writing, counterfeited a mandate as if it had been written by the

regent, commanding the laird of Grange, captain of the caſtle, and Alexander Hume to take him out of his lodging and put him in ward in the caſtle of Edinburgh ; which mandate they ſimply obeying, before the next day he drew the captain of the caſtle to the queen's faction, wherein he continued till the caſtle was taken and himſelf executed.

(4) Qui delendum cenſit Craſ.

tato rediit, & ad expeditionem, quam in latrones susceperat per Marciam profectus ad Alexandrum Humium gentis principem familiariter, ut solebat, divertit. Illic quoque (nam Humius ad rem avidior magnis pollicitationibus in diversam factionem seductus erat) nullum animi amici indicium reperit. Nam ab (1) Humii uxore scœnina arrogante propemodum convitiis exagitatus in Tevotiam abiit. Eò cum venisset cum exiguo, & prope quotidiano comitatu, latrones in illa amicorum solitudine virtutem, & constantiam ejus suspicientes fide publica accepta adeo frequentes ad eum convenerunt, ut plærunque multitudo eorum ejus familiares, & comites æquaret, interim autem antiret. Nec ille tamen quicquam de pristina animi altitudine remisit, quo minus eis e dignitate & sua, & publica responderet: eosque procul dubio sine vi pacasset, nisi e nobilitate vicina quidam in Hauartum proni, & jam arma spectantes obstitissent. Amicis ad diem præstitutum confluentibus in fines latronum duxit: quanquam vicinorum quibusdam objecta difficultate, & periculis eum detertere conatis. Lidaliam, Euiam, Esciam cum exercitu pervagatus non modo ab illis, sed ab ulterioribus etiam ultro missos obsides accepit. Paucis, qui ob maleficiorum magnitudinem veniam desperabant, aqua, & igni interdixit. Hæc ejus expeditio non modo gratiam vulgi ob securitatem publice partam confirmavit, sed summam etiam admirationem expressit, quod homo ab intimis amicorum desertus in extrema prope omnium rerum penuria paucis diebus perfecisset, quod Reges potentissimi in pace tranquilla magnis copiis, ac longo tempore efficere ægre potuerunt.

L. Inter has res certior factus est conjurationem Anglicam detectam, Hauartum in carcerem, Reginam Scotorum in arctiorem custodiam datam. Et Robertus Petcarnius confectis ex animi sententia rebus e legatione rediit: ostenditque res a Prorege gestas Reginæ Anglorum esse gratissimas, quòd limites pacasset, quòd unum e conjuratis Northumbriæ Comitem in Scotiam fugatum comprehendisset, & in custodia haberet, quòd reliquos velut hostes persequeretur, quòd præfecto Bervici ultro in omnes casus auxilia obtulisset. Horum officiorum se memorem fore pollicebatur, nec ejus periculis defuturam. Omnibus regni Anglorum copiis eum pro suis uti posse. Toto hujus expeditionis tempore cum assidue per fidos homines de maxima conjuratione domi inita multa ad Proregem deferrentur, omniumque pene literis arcis præfectus perstringeretur, Prorex veterum officiorum adhuc recente memoria, & consuetudine pristina non penitus ex animo abolita simpliciter ad eum omnium delationum exemplar misit. Ille ad ea crimina adeo frigidè respondit, ut multò quam antea se suspensiosem redderet. Negavit enim quenquam esse, qui suam subscriptionem ad ullam pactionem, quæ ad ullam conjurationem pertineret, ostendere posset.

LI. Interea appropinquabat dies rei capitalis Mætellano dictus. Nam ut est in arcem receptas velut periculum audacia discussurus maximopere petiit, ut secum iudicio experirentur. Persuasum enim

(1) This Alexander lord Hume was married 1. to the daughter and heir general of the laird of Cesford, who bare to him one daughter, married to George earl Marshal. 2. he married ——— Gray,

daughter to the lord Gray, widow of the laird of Restalrig, who bare to him Alexander lord and first earl of Hume. And 3dly he married the lady Eccles.

habebat, tantas esse conjurationis in Anglia factæ, & Scotia, cujus ipse inter principes erat, vires, ut nihil ordine, & judicio statui posset. Ad judicia enim rei capitalis magnæ advocaciones amicorum, & clientium convenire solent pro reorum vel factione, vel gratia, vel nobilitate, ut tum quoque evenit. Omnia enim in eum diem comparaverant subsidia principes factionis Regi adversæ, cujus Hamiltonii, Gordonii, & Argatheliæ Comes capita numerabantur, ea ipse, ut si armis (quod facillimum erat) judicium turbaretur, se, qui & numero hominum, & loci opportunitate, & omni belli apparatu superiores erant, rem uno conflictu finire posse sperarent. Prorex, qui juris, non virium contentionem expectaverat, ac propterea nihil ex adverso præparati habebat, simul quod tempore non necessario se supremæ fortunæ aleæ committere nollet, simul ne supremi honoris majestas in contentionem cum inferioribus demissa vilesceret, (1) diem distulit. Ipse postmodum ad Calendas Ianuarias missus in custodiam ad lacum Levinum Comite Northumbriæ Sterlinum est profectus.

LII. Adversa factio cum denuo præter spem auctoritatem Proregis, & potentiam crescere, & ad popularem bonorum gratiam Anglorum favorem accedere videret, ad id, quod diu contenderant, partim æmulatione, partim magnificis Regiæ Scotorum pollicitationibus, quæ Gallorum, & Hispanorum auxilia jamjam affore per literas affirmabant, incitati, ut Proregem tollerent: quo vivo nullum suis consiliis exitum reperiebant. Missis per omnes regiones nunciis ad suæ factionis principes scædus in eam rem ineunt. Huic scæderi subscripserunt Hamiltonii, quique ipsi, eorumve liberi in arce Edimburgensi custodiebantur: nec arcis præfectus hujus consilii ignarus fuisse creditur. Quam suspicionem quæ mox secuta sunt, magnopere auxerunt. Operam suam ad id facinus promisit (2) Jacobus Hamiltonius ex Archiepiscopi Fani Andreæ sore natus: ac locum, tempusque insidiis idoneum aucupabatur. Forte eodem tempore spes facta erat Proregi Britannodunum posse per conditiones recipi. Eò cum profectus re infecta rediret, Hamiltonius in omnem occasionem intentus primum Glasgæ, deinde Sterlini cum insidiæ parum procederent, Limnuchum statuit locum ad consilium exequendum esse commodissimum: quod oppidum esset in clientela Hamiltoniorum, & Archiepiscopus ejus avunculus non procul ab ea domo, in qua Prorex diversari soleret, ædes haberet. In ædes sceleri destinatas intentius se abdidit. Prorex, cum sæpe antea, tum eo ipso die ante lucem de insidiis certior factus, cum index ad majorem fidem adderet percussorem intra tertias, aut quartas ædes a diversorio occultari, seque si pauci comites sibi darentur, eum e suis latebris extracturum, ac totum occultæ conjurationis consilium, & ordinem explicaturum: nihil tamen de priore consilio mutavit, nisi quòd per eandem, qua ingressus erat portam regredi, & commutato itinere progredi decreverat. Nec hoc quidem propositum tenuit: sive quòd talium periculorum erat contemptor, ac suam vitam in manu Dei esse prædicabat, cui reposcenti libens eam redditurus esset, sive quòd equitum multitudo eum opperens viam oppleverat. Cum jam in equum conscendisset, & celeriter loca suspecta prætereundo periculum se putaret evitaturum, ei consilio cum turbæ

(1) Continued the action to a new day. haugh.

(2) James Hamilton of Bothwell.

referta iter morando restitisset, percussor è (1) podio ligneo, quod linteis velut in alium usum operuerat, ex insidiis globulo plumbeo paulo infra umbilicum adacto, ac prope renes transmisso, equum quoque Georgii Duglassii, qui ultra eum erat, eodem ictu exanimavit. Ipse per posticum horti, quod in eum usum diruerat, celeri equo, quem a (2) Ioanne Hamiltonio Abbate Aberbrothii ad salutem peracto scelere tuendam acceperat, magna suorum gratulatione, qui cœpti audacis eventum opperiebantur, ad Hamiltonum deductus est. Ac jam velut regno in suam familiam translato propinqui omni honore verborum profecuti præmiis cumularunt.

LIII. Limnuchi inter hæc cæteris ad sonum repentinum erectis, Prorex se percussum affirmans ex equo velut sine sensu vulneris desiliit, & pedibus in hospitium rediit. Initio cum, qui curandæ plagæ adhibiti erant, signa omnia ad salutem esse dicerent, paulatim dolore oborto, nihil omnino animo turbatus de morte cogitare cœpit. Qui aderant autem cum frequentes dicerent sua eum nimia lenitate sibi exitium peperisse, ut qui tot maleficientissimis hominibus, & in iis percussori suo perduellionis damnato pepercisset. Ad ea leniter, ut solebat, respondit, nunquam vestra importunitate efficietis, ut meæ clementiæ me pœniteat. Deinde cum de re familiari statuisset, Rege proceribus, qui aderant commendato, nullum in quenquam verbum asperius locutus ante mediam noctem decessit ad decimum Calendas Februarias, anno salutis partæ 1570.

LIV. Mors ejus omnibus bonis, sed præcipue plebi fuit luctuosa, quæ velut parentem publicum, & vivum amabat, & mortuum deflebat: quippe quæ præter plurima ab eo præclare gesta meminerant res ubique turbatas nondum expleto anno ita per omnes regni partes fuisse compositas, ut nemo domi suæ, quam per itinera, & diversoria tutior esset. Et jam decedente invidia, qui vivo iniquiores erant, mortuum veris laudibus prosequerentur. Admirabantur fortitudinem in bello cum summo studio pacis conjunctam: celeritatem in rebus gerendis, sed semper tam felicem, ut divina quædam providentia in omni negotio affuisse videatur. Tantam lenitatem in suppliciis fumendis, tantum æquitatis in rebus judicandis studium, ut quoties a bello vacaret, totum diem iudicum collegio assederet. Ea præsentis verecundia fiebat, ut neque tenniores per calumniam opprimerentur, neque in potentiorum gratiam litibus in longum dilatis exhaurirentur. Domus ejus velut sanctissimum sacrarium non solum a flagitiis, sed verbis etiam petulantioribus pura erat. Legebatur a prandio, & cœna (3) semper caput aliquod è sacris bibliis. Et quanquam ad eum usum eruditum hominem secum semper habebat, tamen si qui aderant doctrinæ nomine illustres (aderant autem fere semper, ac summo in honore apud eum erant) eorum sententias exquirebat. Neque id ambitione vana faciebat, sed studio vitam ad eam normam componendi. Liberalitatis prope nimius erat. Dabat enim & multis, & frequenter: & munus etiam in dando animi alacritate commendabat. Et præfif-

(1) Podium ligneum, a gallery made of wood, standing without the walls of the house. Such are our fore-stairs, as they call them, in many places.

(2) Second son to duke Hamilton: for the eldest James earl of Arran, overtaken with a frenzy, lived retired many years

after. This John was first created marquis of Hamilton, and married Margaret Lyon daughter to the lord Glamis, and widow of Gilbert 4th earl of Cassils, mother to the 2d marquis.

(3) Vide Corn. Nep. in vita T. P. Attici, cap. 14.

que, ne accipientium verecundiam oneraret, ipse clam sua manu donabat. Cum amicis, & domesticis simpliciter, & aperte vivebat. Si quis autem eorum deliquisset, acrius multo quam externos increpabat. (1) His moribus, & vitæ innocentia non modo civibus, sed exteris etiam nationibus & carus erat, & venerabilis. Sed præcipue Anglis, quibus in omni fortuna virtutes ejus erant magis cognitæ.

(1) He is commonly called (and in spite of envy shall be called, so long as Scotland standeth) the Good Regent : nor shall this same epitaph of Buchanan's be forgotten ;

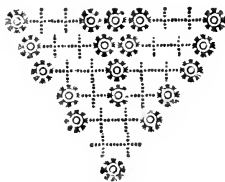
Ita licet tanto genitrix sit Scotia luctu :
Tam genitum gaudet, quam periisse do-
let.

“Dum viveret, scisso factionibus regno, sinistris rumoribus ab æmulis laceratus, sed postquam mortuus est, veris laudibus etiam ab inimicis laudatus, qui & præsentiam animi in periculis, felicitatem in præliis, in jure dicendo æquitatem, morum gravitatem cum liberalitate & humanitate summa conjunctam prædicabant.” Thuan. lib. 46. Stralochius in Moravium iniquior, in illo tamen agnoscit pleraque laude digna fuisse : “firmæ corporis vires ; nullis laboribus impar ; rebus agendis celer ; occasiones fortuitas rapere, et in rem suam vertere ; audacia quæ bel-latorem deceret, sed illa cautâ prudentiâ temperata ; amicis indulgens, unde illi causa necis : casta domus, procul luxûs, procul luxuriâ ; quanquam ipse spurius patre Iacobo quinto, qui in juventute in omnem libidinem effusus, non tam suo ingenio (parentes enim reges ex illâ familiâ non sic se habuere) sed Duglassiorum culpâ ; cui pueritiæ ejus regni que potentes, omnia ei indulgere, quibus eum obnoxium haberent. Non sic Moravius ; quem nullius unquam, præter uxorem, fæminæ consuetudine tactum satis certum erat.”

“Moravium ambitione ardentem sce-

lerate regnum appetiisse, constanter negant omnes fide digni Scoti, quoscunque mihi alloqui contigit ; etiam ii, quibus alioqui Moravius ob religionis causam summe invidus erat ; nam virum fuisse aiebant extra religionis causam ab omni ambitione, avaritia, & in quenquam injuriâ alienum, virtute, comitate, beneficentia, vitæque innocentia præstantem, & qui nisi fuisset, eos, qui tantopere mortuum exagitant, (Iacobum sextum innuit) hodie minime rerum potuitos fuisse.” Idem Thuanus in epistola ad Camdenum, Parisiis pridie Cal. Sextil. 1606.

The general assembly that met at Edinburgh in December 1567, in their last session appointed a letter to be written to Mr. Willock, in which their chief argument to persuade him to return from England, is the earl of Murray's most miable character : “And above all,” say they, “a godly magistrate, whom God of his eternal and heavenly providence hath reserved to this age, to put in execution whatsoever he by his law commandeth.” See also his character as drawn by sir James Melvil and archbishop Spotswood. “The common news that I heard,” says Mr. James Melvil in his memoirs, “during the two years I was at the school of Montrose, was of the great praises of the government, and in end, the heavy moan and pitiful regret among men in all estates for the traitorous murder of James earl of Murray, called the good regent.

RERUM SCOTICARUM HISTORIA

Auctore GEORGIO BUCHANANO Scoto.

LIBER VIGESIMUS.

I. **T**OTUM id tempus, quod Proregis postremi mortem proxime est fecutum (1), etsi a cædibus est temperatum, tamen variis factionum conatibus plærunque fuit sollicitum. Hamiltonii frequentes Edimburgum ante cædem convenerant: prætextu exorandi Proregem, ut Iacobum Hamiltonium gentis principem, qui in arce adhuc custodiebatur, (2) liberarent. Cæde vero perpetrata, ad reliquos Hamiltonios miserunt è suis, qui (3) cæteris gentibus persuaderent, (ita enim credi volebant) ne (4) parricidis publicis se conjungerent, aut eos in suam fidem reciperent: ut plurimi suspicabantur, ut eos juberent ad omnes occasiones esse paratos, & intentos. Nam proxima post cædem nocte (5) Valterus Scotus, & Thomas Carus Farnihestius Angliam ingressi ferro, flammaque omnia cædarunt, idque aliquanto crudelius, quam superioribus temporibus fieri consuetum erat. Nec eos tam prædæ cupiditas, aut vindictæ ad hanc insolitam sævitiam impulerat, quam quod jam diu ante ab Episcopo Fa-

(1) David Crawford of Drumsoy, tho' otherwise a most egregious impostor, in his memoirs published at London 1706, gives us a rhetorical and a more melancholy description of the state of the nation in the interval between the earl of Murray's murder and Lennox's coming to the regency than that of our author. Page 145, "After Murray's death all things went post to confusion and anarchy." page 153. an. 1570, "In the mean time 'tis certain the nation became so divided, whilst one half relied upon England, and the other upon France, and having no supreme magistrate at home, that the ancient records of the Scots, in so many hundreds of years past, could show no such publick distraction, or a time parallel to this: the high ways were covered with robbers, who openly and daily committed their lewd pranks, without fear of punishment; nor durst the unhappy traveller who escaped such handitti profess, or for his queen, or her young son, lest he who asked the question, should

prove his adversary, and knock him on the head, purely on the score of principle, or a mislead conscience. Nay, so utterly were men abandoned to wickedness and disorder, so much did mischief become in vogue, and oppression grow fashionable, that he was reputed a peaceable coward, and one of a low spirit, who had not injured his neighbour, and been boldly guilty of some notable robbery or murder. In short, order was wholly banished out of doors, justice lay buried and unseen, and many found now too late, that kingdoms suffer more in one year by a civil war, than by obeying in many the most barbarous tyrants."

(2) al. liberaret.

(3) The rest of the clans, the Carrs of Farnihest, the Scots, Johnstons, Maxwells, Borthwicks, &c. the earls of Castills, Eglington and Argile, &c. who were of queen Mary's faction.

(4) The murderers of the regent.

(5) The lairds of Balcleugh and Farnihest.

ni Andree, reliquisque factionis principibus decretum erat, ut Anglos cum Scotis committerent. Et si alia ratione eos ad arma sumenda nequeant adducere, injuriis inferendis ad bellum invitos pertraherent.

II. Præfectus arcis etsi multis tenebatur indiciis, omniumque oculis, & sermonibus designaretur, tamen adhuc in pristina officii simulatione erga Regem perseverabat. Ei datum est, ut Gulielmus Mætellanus è custodia educeretur. Is cum in consilio suam pluribus verbis commemorasset innocentiam, nobilitate, quæ aderat, testante sibi nullis certis indiciis constare, scelerum quorum arguebatur affinem esse, (arguebatur enim cædis Regis, ac Proregis conscius, & belli civilis in Anglia nuper excitati prope auctor fuisse) ita dimissus est, ut res in aliud tempus dilata videretur. Ipse quoque jurejurando suam innocentiam testatus, quodcumque Regis propinqui diem ei dicerent, se venturum in jus promittebat. Deinde cum de statu regni consultantibus propemodum convenisset, ut ex iis, quos mater ante quam se regno abdicarat, filio tut res nominaverat, qui id munus suscipere vellet, modo in adversam factionem postea non abiisset, administrationi rerum admoventur, Mætellanus jam tum rerum perturbationem meditatus auctor erat, uti iterum proceres absentes admonerentur, ut si vellent, adessent ad (1) comitia Proregis in certum diem indicta, ne quando causari possent, se absentibus tantam rem præcipitatum. Atholius cum paucis assensus: nec cæteri abnuerunt, magis ut adversariis omnem calumniandi occasionem tollerent, quam quòd quicquam ea dilatione comitorum profici in publicum sperarent.

III. Post hæc Thomas Randolfus legatus Anglus est auditus. Regina enim vivo adhuc Prorege legatos miserat, qui exules Anglos depocerent, qui detecta, & punita Hauarti conjuratione supplicii metu profugerant. Hos legatos Sterlini auditos Prorex Edimburgum rejecerat. Eo mortuo, rebus turbatis sine responso discesserant. Cum vero de Prorege deligendo conventus haberetur, Randolfus, qui ante aliquot annos in Scotia fuerat, quòd res, hominesque ejus nationis optime nosse videbatur, & quòd ex utriusque gentis commodo superiores legationes obiisset, omnibus bonis, ut erat, carus esse existimabatur. Is in consilium introductus cum declarasset “Reginæ suæ animus, qualis erga Scotos semper fuisset, eam, ut antea rebus eorum turbatis non defuerit, ita nunc non defuturam. Deinde commemorat incursiones in Angliam, cædes, rapinas, incendia superioribus diebus facta. Eam satis scire nihil horum consilio publico gestum. Itaque eandem in præsentia voluntatem, idem suum in eos studium manere. Atque adeo quanquam graviter, ac nullo suo merito laceffita est, se, quod jure suo posset, nec publice res repetere, nec ob delicta paucorum ab omnibus pœnas percipere. Se quidem non esse ignaram, quanta nuper oborta sit omnium rerum perturbatio: neque tamen de bonorum erga se voluntate dubitare, in eorum gratiam non modo culpam a conscientia publica separaturam: sed si ipsi propter motus domesticos pacis perturbatores ad res reddendas cogere non possent, se suas cum illis conjuncturam copias, ut communi consilio pœnas violatorum fœderum expeterent. Sin ne id quidem possent, se suo milite suas injurias persecuturam: sine maleficio exercitum per pacatum agrum iter facturum: neque quenquam, qui a culpa remotus esset, ultioni affinem fore.”

(1) i. e. comitia Proregi eligendo.

IV. Reliqua legationis capita continebant admonitiones semper quidem in omni legitimo conventu utiles, sed ad præsentem rerum statum necessarias. “ Primum omnium religionem tuendam summa cura, & vigilantia, quæ una & erga Deum, & homines officiorum rationem nos docet. Quia nulla respublica secum ipsa discors diu consistere potest, in id præcipuo incumbendum studio, & omnibus adnendum viribus, ut domi civibus inter se pax, & concordia sancte colatur. Cum Deus universi opifex Regibus huic populo indulserit imperium, Regibus parere, honore eos, & omni obsequio observare, & profecti est æquum. Pax, concordia, & amicitia cum omnibus, quoad fieri potest, hominibus Deo est gratissima, fundendique sanguinis (1) humanæ sitim (quod vitium Deus unice execratur) extinguit, aut certe inhibet. Eadem singulorum opes auget, civésque suis inimicis formidabiliores facit. Justitia omnis publicæ incolumitatis custos amplectenda : cujus præcipua pars est in fontes animadversio. Cùm proditio sit omni legitimæ dominationi maxime detestabilis, hoc hominum genus quocunque terrarum se receperint, nulla clementia, favore, & indulgentia est prosequendum.”

V. Hæc Randolfus : qui & sancte, & salubriter admonere, & æqua postulare est visus. Sed quia nemine in summum magistratum adhuc electo certum responsum dari non poterat, in Calendas Maias est rejectus. Postremo Proregis proxime cæsi fratres ex eadem matrè (2) Gulielmus, & Robertus Duglassii sunt auditi. Hi petebant, ut sui fratris indigna mors nullas ob inimicitias privatas, sed ob rempublicam, illata vindicaretur. Ibi sententiis est variatum, omnibus quidem consentientibus pœnas de parricidis expetendas, sed aliis consentibus de ea cæde suspectis diem dicendum, (nomina autem multorum deferebantur) aliis placebat dies juridicos non expectandos adversus eos, qui arma jam susceperant. ut facinus, quod scelerate patrarant, vi defenderent. Nec in eos modo statim arma sumenda : sed etiam adversus omnes, qui superiorum ordinum comitiis capite minuti erant. In eam sententiam qui aderant ex equestri ordine proni erant, nec tamen propositum tenere potuerunt, maxime dissuadentibus Atholio, quòd diceret frequentiore procerum conventum expectandum : Mortonio, quòd existimaret fore, ut si plura conjungerent crimina, vindicta Proregis periret, & res ad civile bellum prorumperet, omnibus, qui pacem timerent, se ad cædis reos aggregantibus. Igitur separanda crimina, ac jure (si fieri possit) agendum : nihilque antè Calendas Maii (qui dies ad conveniendum dictus erat) innovandum. Ita conventus ille solutus est, maxima populi parte cunctationem nobilitatis damnante : quòd ad nutum inimicorum Regis omnia acta dicerent : qui has moras innecterent, ut spatio interposito cædis invidia relanguesceret, & factio adversa interim vires assumeret.

VI. Hanc vulgi opinionem, & quædam, quæ jam præcesserant, & plurima, quæ secuta sunt confirmarunt. Nam statim cæde Proregis vixdum divulgata, Iacobus Hamiltonius oppositis pignori agris Ioan-

(1) Al. humani : forte vox gentis subintelligenda.

(2) William Duglass of Lochlevin, afterwards earl of Morton ; and Robert Duglass earl of Buchan : for he married Christian Stewart heretrix of Buchan,

daughter to John master of Buchan, slain at Pinkie ; their son, James Duglass earl of Buchan died young, leaving one daughter Mary Duglass, married to James Erskine earl of Buchan.

ni Somervallio Camaethamio pecuniam accepit, quam cum alia summa ab amicis corrogata ad militem mercenarium conducendum misit ad amicos jam ante præmonitos, ut propter subitam mutationem, quæ inimico ipsorum capitali sublato acciderat, in omnia parati essent. Nec post id a coitionibus in multis, ac distantibus locis a Regina factione est cessatum. Ad decimum quintum Calendas Martii capita fere factionis rebellis convenerunt Glascauæ. Inde Argathelius, & Bodius ad Mortonium scripserunt, se, quia Proregis percussores, & cædis conscios quinam essent, adhuc ignorarent, libenter ea de re & eruenda, & punienda cum reliqua nobilitate consilia communicaturos: verum se Edimburgum non venturos. Sin Regia factio sibi persuaderi sineret, ut Limnuchum, ad Varium sacellum, vel Sterlinum venirent, nullam se moram facturos. Res à Mortonio cum Mætellano communicata (ita enim in literis erat scriptum) nullum exitum habuit. Eodem tempore scripsit Limnucho Thomas Carus (1) ad socerum suum arcis præfectum, si à Regina Anglorum impetrari posset, ut incursiones nuper factas dissimularet, se in posterum operam daturum, ut limites pacarentur, & in officio essent: sin hanc illa conditionem recusaret, se in incæpto perseveraturum: neque enim se dubitare, quin boni cives, qui in officio erga suam Reginam perstarent, se jungerent, & auxilia Gallica mox affutura.

VII. Quinto nonas Martii Hamiltonii, Argathelius, Bodius Limnuchi convenerant. Sed cædes unius mercenarii militis omnes eorum rationes subito tumultu exorto conturbavit. Quam ob causam postridie Hamiltonios Fani Andrea Archiepiscopus domum reduxit. Reliqua rebellium factio, in primis Huntlæus, Atholius, Crafordius, Ogilvius, item ex Cisforthanis Humius, Setonius, Mætellanus convenerunt Edimburgum. Mortonius quidem in urbe erat cum paucis admodum comitibus, donec Glencarniæ, & Marriæ Comites cum suis clientibus advenissent. Ad quartum nonas Martii capita factionum coierunt ad consultandum de summa rerum. Sed ea consultatio lente procedebat propter absentiam Argathelii, cujus tum magna erat potentia, & auctoritas. Huic Huntlæus se persuasurum recipit, ut cum reliqua factione se jungeret. Verum is re infecta rediit, fraude (ut maxima pars hominum credidit) Mætellani: qui omnia in longum duci volebat, ut rebus novandis in statu regni turbulento locus esset opportunior. Erat & Argathelio in omnibus actionibus aliud impedimentum objectum, quod minus ejus vires temporum superiorum famæ responderent, quod quamvis ipse impensissime causæ Reginae faveret, tamen amici, clientisque, (2) ac ne frater quidem eum adversus Regem sequi volebant. Ea nocte, quæ secuta est repentinus nullis apparentibus causis terror totam factionem ita perculit, ut ar-

(1) The laird of Fernihest married first the laird of Grange's daughter, who bare to him his successor——Car of Fernihest lord Jedburgh and William Car: after her death he married the laird of Balcleugh's daughter, who bare to him Robert earl of Somersfet, sir James of Craiglinhall, &c.

(2) This Archbald earl of Argile, so much spoken of before, being sister's son to duke Hamilton, and having queen Ma-

ry's bastard sister to wife, was very forward on queen Mary's side, but the whole Campbells, especially his brother Colin, begotten on a sister of the earl of Montteith's, who succeeded him, (for he had no children) were favourers of the king's side: besides that this Colin lord of Lorn, grandfather to Archbald earl of Argile, married Agnes Keith, daughter to the earl Marshal, widow of the good regent, shortly after this time.

mati ad lucem usque pervigilarent, ac mane Edimburgo trepidè discederent.

VIII. Toto hujus conventus tempore id prope unum est disceptatum, quo jure tum Scoti creare Proregem possent. Alii ex diplomate Reginæ, in quo ante triennium octo e principibus procerum designaverat, è quibus unum, aut plures (si videretur) filio tutores nominaverat, unum aliquem nunc rerum summæ (1) præficerent. Alii huic diplomati Prorege jam ex eo creato nullum amplius locum esse, nullamque omnino rationem ejus esse habendam contendebant: ut quod non in perpetuum, sed in id modo tempus confectum esset. Erant qui ad conventum procerum universalem rem integram differendam censerent: sed ii fere ex Matellani factione, qui tantam rerum perturbationem expectabant, quæ multitudine sine rectore & facile exoriri, & ægerrime sedari posset. Tertia sententia utranque harum damnabat. Priorem, quòd diplomatis Reginæ, cujus ab initio (si juris disceptatio fuisset) nullum erat momentum, nunc minus ratio ducenda esset: alteram, quòd prorogatio plurimum secum afferret periculi, longioremque moram, quam præsentium rerum status ferre possit. Igitur coire jubebat, qui Regi a primordio regni ineundi fuerant auctores, eique constanter ab eo tempore obtemperarunt, quibuscunque possent rationibus prospicere, ne quod publice detrimentum capiatur, ac mature talem Proregem edant, qui & Regis salutem, & omnium incolumitati consulere & possit, & velit. Nec hæc recepta est sententia. Itaque re infecta solutus est conventus.

IX. Tot coitionibus frustra tentatis, ut populum in suam factionem pertraherent, rebelles rursus ad belli Anglici seminaria reversi eosdem, quos antea duces latronum immittunt, qui nihil sibi reliquum ad extremam crudelitatem fecerunt. Ipsa interea factionis capita Reginam Angliæ convitiis proscindunt. Proceres Scotorum calumniantur tanquam Anglorum clientes. Vulgo minantur, si Anglica accersant auxilia, se Gallorum, & Hispanorum præfidiis ufuros.

X. Eisdem forte diebus applicuit Britannodunum e Gallia Veracus quidam è cubicularibus Regis Francorum ministris, unus, qui magnificis promissis eorum animos nonnihil erexit. Secundum hæc Hamiltonii suorum popularium conventum in quintum Idus Apriles Limnuchum indicendum curarunt. Ad eum diem cum Reginæ factio frequens venisset, ibi quod jam diu ante secretis coitionibus erant meditati, palam tractari coeptum, ut suscitato adversus Anglos bello in publica rerum perturbatione privatae injuriæ, actionesque de cæde Regis, & Proregis aut omnino antiquarentur, aut saltem refrigererent. Rebus Limnuchi inter populares conjurationis modo agitatae, nec adhuc plane explicatae, quòd majorem res haberet auctoritatem, statuunt Edimburgum transire ad tertium Idus Aprilis, ac præter alias commoditates, quas locus habebat, oppidanos, in quibus magnum in omnes partes momentum ponebant, adjungere. Id per facile factu videbatur, cum Gulielmum Kircadium eundem & arcis, & urbis præfectum in suas partes jam pertraxissent. Sed quia excubias ibi fieri intellexerant, ac vulgus in alteram partem proclivius, ad oppidanos prius mittunt, ut sibi eorum voluntate ibi convenire liceat. Oppidani responderunt, se neminem tranquillitatis publicæ studio

(1) Contendebant ut to be supplied from the next sentence, in which the construction is varied, a thing common with the best writers.

sum, qui Regis imperio pareat, exclusuros. Anglos vero exules, & Hamiltonios in urbem non accepturos: ne vel Reginam Anglorum, in cujus regno negotiarentur, assidue offenderent: vel cum cædis nefariæ reis consilia communicasse viderentur: nec etiam passuros, ut nova edicta, quæ ad Regii imperii imminutionem spectarent, proponerentur: aut Juventus (uti in more est) ad arma capienda tympano convocaretur.

XI. His legibus etsi duræ viderentur, tamen eò venerunt, rati se paulatim posse simplici multitudini obrepere, & oratione commoda demulcendo universos suæ potestatis facere. Nec tamen persuadere civibus potuerunt, Kircadio urbis, & arcis præfecto adnitente, ut claves portarum cives (1) ejus traderent, vel de solita custodia cederent. Toto eo tempore ad Matellanum, qui aut podagra laborabat, aut egregie simulabat, quotidie adeo frequentes conveniebant, ut domus ejus ludus, & s. ludimagister vulgo nominaretur. Nec cessabat interea ultro, citroque commeare Atholius, ut diversæ factionis homines ad eum cœtum, qui erat Edimburgi attraheret. Illi concordēs recusabant ante diem Calendas Maii (qui communiter ab omnibus consentientibus erat dictus) convenire, nisi scirent, quæ necessitas tempus constitutum antevertere cogeret. Si qua res magni momenti incidisset, quæ nullam pateretur dilationem, cum Comite Mortonii, qui domi suæ ad quatuor millia passuum aberat, communicarent. Is reliquos faceret certiores. Tandem per Atholium dicta est dies, qua die utriusque factionis pauci ad villam Mortonii quæ est Dalkethi, convenirent. Locus factioni Regiæ non placebat: non quòd quicquam insidiarum timerent, sed ne sua vilesceret auctoritas, si ipsi ad Mortonium potius, quam ille ad eos accederet. Igitur multis conatibus sumptis, neque ulla re satis ex sententia procedente, subita intervenit solvendi conventus necessitas. Nam cum adversarios excludere urbe cuperent, neque cives in suas partes trahere valerent, statuerunt e vicinis locis majorem accersere multitudinem, ut invitis etiam incolis omnia in sua potestate haberent. Juvabat hoc consilium magnopere arcis præfectus, qui quos in custodia habebat (erant autem factionis Regiæ prope principes) liberos dimisit. Sed rumor fabitus de adventu Anglici exercitus Bervicum omnes coram rationes turbavit.

XII. (2) Alexander Humius, & Ioannes Maxuallius nuper e custodia sine auctoritate publica emissi domos ad sua tuenda profecti sunt. Humio etiam pecuniæ, quam ad militem conducendum contribuerant, ad arcem suam Humum muniendam portio est data. Thomas Carus, Valterus Scotus, qui auctore maxime Archiepiscopo Fani Andreae excursionem in Angliam fecerunt, arbitrati ex hoc initio bellum inter duo regna exarsurum derelicti a vicinis, ac trepidi rerum suarum mittunt ad suæ factionis principes rogatum auxilium, aut si id gravarentur, Lauderam saltem propinquum oppidum venirent, ac inde bellum ostentarent. Cum ne id quidem inpetrarent, ac ne pecuniæ saltem publicæ particulam aliquam ad publicum usum exprimerent, irati, quòd a quibus erant in bellum coniecti, deserti, ac proditi essent, ad sua quisque tuenda pessima cum spe in posterum abierunt. Ita tot re-

(1) Gen. eis.

Herries, commonly called the master or

(2) The lord Hume and John lord Tutor of Maxwell.

bus uno tempore præter expectationem cadentibus, omnia eorum consilia turbata fuere. Sed maxime præter opinionem accidit repentinus Anglici exercitus adventus. Ad quem remorandum duplicem miserant in Angliam legationem. Alteram ad Thomam Suffexiæ Comitem, quæ precaretur inducias, donec per literas rerum suarum statum Reginæ Anglorum indicarent. Alter enim legatus literas ad Reginam ferebat, quæ multa pro ipsorum causa, multa adversus Regiam factionem continebant. In primis suas vires supra verum augendo, contra hostiles elevando prope bellum Angliis minabantur. Mætellanus enim cæteris persuaserat, Reginam fœminam natura timidam omnia prius facturam, quàm ad arma veniretur: quippe Gallis, & Hispanis multis de causis ei infensis, rebusque domi nondum quietis. Petebant enim rebelles, ut Regina Angla velut arbitra superioris biennii scita (etsi multi ipsorum eis subscriperant) retractarentur: ac velut novo initio sumpto, novum decretum communi omnium consilio fieret. Et ut suæ factionis firmitatem magis ostentarent, procerum suæ partis nomina literis ad eam missis indiderunt. In iis, ut multitudinis speciem auferent, multos adversæ, plures neutrius factionis adscriperant: rati propter itinerum longitudinem, & eorum, quæ procul geruntur ignorationem, & quòd literæ ad Reginam scriptæ ad paucorum conscientiam erant perventuræ, eam fraudem difficiliter detegi posse.

XIII. Accidit eodem tempore res, ut ipsi existimabant peropportuna, quæ & Anglos faceret segniores, & Scotorum vulgo formidinem injiceret: nempe adventus hominis Galli, humilis quidem fortis: ut qui Lanfaci minister domesticus patroni gratia in aulam irrepserat. Is multas eodem exemplo epistolas a Rege Gallorum attulerat, non ad principes modo factionis Reginæ, sed ad multos quoque qui neutri factioni se addixerant. "Gratiæ ingentes singulis aguntur, quòd hætenus a Regina stetit. Orabat Rex, ut in eadem constantia perseverarent. Se auxilia etiam majora, quam rogabatur cum primum commode posset, missurum." Addebat etiam de suo tabellarius "omnia in Galliis jam esse pacata. (1) Gasparem Collinium, aliosque rebelles eò coactos, ut se Gallia discessuros pollicerentur, ne quietem publicam eorum præsentia interpellaret. Nec se dubitare, quin ante suum reditum, miles, qui subsidio mitteretur, conscriptus foret."

XIV. Prudentiores, etsi hæc magna ex parte vana esse sciebant, tamen iis rumoribus facile plebem falli patiebantur. Igitur cum animi multorum per hæc essent erecti, eam læticiam minuit legatorum ex Anglia rebus infectis reditus. Neque enim Suffexio è re Anglica videbatur exercitum per inducias ociosum alere, nec integrum bellum omittere nullis conditionibus ab hoste oblatis. Et literis ad Reginam scriptis (nam id ipsa jusserat, ne expectatio responsum in mora rebus gerendis esset) resignatis fraus facile detecta est: quippe cum literæ essent vanissimæ, jactationis plenæ, & nihil earum rerum, quæ in Scotia agerentur, Angli ignorarent. Legati prope convitiis abacti. Exempla literarum in Scotiam ad Regiam factionem remissa. Ea igitur spe dejecti, & adventu subito exercitus Anglorum ad finitima loca deterriti, & auxiliis suorum, qui domum ad sua tuenda abierant

(1) Monsieur Chatillon chief of the protestants in France.

constituti, & oppidanorum animis parum confisi, cum ad Calendas Maias hostes Edimburgum venturos scirent, Limnuchum discedunt, cum locum rati commodum ad suos è longinquis regni partibus accersendos: & iter aliorum ad conventum euntium impediendum, & reliqua, quæ superioribus diebus in consilio jactata erant perficienda. Ibi Hamiltoniorum amicis, & clientibus collectis totum iter, quod Edimburgum ferebat, infestum reddebant. Cum Ioannem Arleskinum Marriæ Comitem illà ducturum scirent, se in collibus propinquis ad transitum impediendum objecerunt. Ille cum loci iniquitatem cognosceret, paulo supra ad duo millia passuum flumen superavit, atque Edimburgum sub vesperum intravit ad tertium Calendas Maii.

XV. Post eum diem cum Regis factio Edimburgi, Reginae Limnuchi se continerent, atque alteri alteris seditionum causas, & initia imputarent, qui Edimburgi convenerant, ad alias quasvis condiciones se faciles fore affirmabant, ac si quis de se quereretur, bonorum virorum arbitrio satis facturos spondebant, modo incolam hujus Regis auctoritate superioris Regis, ac Proregis cædem una secum ulcisci vellet. Cum ad hæc nihil æqui responderetur, qui Limnuchi erant, edixerunt, uti cives universi Reginae legatis parerent. Comites tres, Araniae, Argathelæ, & Huntlææ comitia in tertium Nonas Augusti Limnuchi habenda indixerunt. Altera factio legatum ad Reginam Angliæ Robertum Petcarnium miserat, qui ageret cum ea de communi hoste reprimendo: quòque facilius Scotorum in se animos intelligeret, ex ejus arbitrio Proregem electuros.

XVI. Interea dum utraque pars diversi diversa agitant, Angli Tevotiam ingressi villas, & vicos Carorum, & Scotorum (qui in Angliam violata pace fecerant excursiones, & Anglos profugos ad se receptaverant) diruunt: agros populationibus vastant, & incendiis deformant. Humam arcem, in quam dominus multos comæatus intulerat, ac tota vicinia preciosissima quæque rerum suarum, ut in munimentum firmissimum seposuerat, Suffexius circumfedit. Ea cum à præsidio valido fortiter defenderetur, Anglique postridie re infecta discessuri essent, literæ, quas Alexander arcis dominus ad suos non multo ante scripserat, omnes eorum rationes irritas reddiderunt. Jufferat enim per literas præsidarios Gulielmi Drurii equitis Angli consilio uti, & quicquid is imperasset sine exceptione parère. Id cum Drurius Suffexio indicasset, ille arcem deditam diripnit, & custodibus Anglis impositis cum magna præda Bervicum rediit. Ita Humius, qui nihil ab Anglis metuebat, imo quos amicissimos existimabat, ut qui sciret Drurium, & Suffexium occulte Hauarti rebus studere, gravissimam illam sua credulitate injuriam accersivit. Tandem ab omnibus amicis, & (1) propinquis, qui prope omnes Regiis in partibus erant, relictus cum uno, & altero comite Edimburgum venit, ac se in arcem abdidit.

XVII. Nec minus ab alio limite Scrupus Anglus Annandiam ingressus agros Ionstoni (qui etiam in Angliam fecerat excursiones) omni belli injuria sædat. Ipse Ionstonus locorum noticia fretus equitum sequentium impetum paucis fugæ comitibus elusit. Ioannes Maxuallius cum tria millia hominum è propinquis agris haberet coacta, ei opitulari non ausus suis se locis tenuit. Paucis post diebus Angli, qui Bervici erant, acceptis obsidibus bona fide secum agi per-

(1) The whole name of Hume stood for the king.

suasi, equites trecentos, pedites mille duce Drurio adversus hostes communes mittunt. Ad eorum adventus famam Hamiltonii Glasceam profecti arcem Archiepiscopi diruere decreverunt, ne Comiti Levinio tum ex Anglia reverso receptaculum, ac belli sedes esset. Eam cum a paucis adolescentibus absente præfecto teneri, nec a rebus necessariis satis paratam esse scirent, rati subito suo adventu posse opprimi, tam repente oppidum ingressi sunt, ut bonam præsidii partem excluderint. Hac spe dejecti oppugnationem acriter, sed æque frustra sunt aggressi. Nam per aliquot dies præsidarii (erant autem viginti quatuor) tam acriter eos exceperunt, ut plures ex oppugnatoribus, quam ipsi erant, occiderint: reliquos cum multis vulneribus repulerint. Ex suis unum amiserunt, nemine præterea vel faucio. Sed Hamiltonii audito Anglos Edimburgi jam esse, & Joannem Arskinum Sterlinum venisse, ac mox subsidio venturum, quanquam & è longinquis regionibus auxilia accèpissent, sub vesperum obsidione soluta trepide discesserunt. Hamiltonius, & Argathelius in Argatheli- am, Huntlæus per montes prope invios domum, cæteri quæ cuique commodum erat, se contulerunt. At qui Edimburgi erant Angli post biduum Glasceam profecti toto tractu Glottiano agros Hamiltoniorum, & si qui alii in eadem Proregis consenserant, aut exules Anglos receptaverant, magna omnis generis præda abacta ruinis, & incendiis fœdarunt. Dum machinæ ad converberandam arcem non procul a pago, cui Hamiltonio nomen est, positam, Sterlino apportantur, Drurius, qui rebellibus Anglis clam favebat, hanc expeditionem prope fecit irritam. Anglos enim non soluto ad diem stipendio tumultuantes, ac statim se discessuros comminantes adeo non compefcuit, ut ipse plerisque auctor ejus motus fuisse crederetur. Sed pecunia motua repræsentata miles est retentus, & machinis admotis arx intra paucas horas deditionem fecit. In præda quidam agnoverunt vestem, aliamque Jacobi quinti Regis supellestem, quam dominus arcis cum ejeraret regnum sancte juraverat penes se non esse. Arx semidiruta relicta est. Vicum, & in ea villam Hamiltoniorum magnificam vulgus furens invitis ducibus incendit. Exercitu reducto, Angli Bervicum, Scoti ad sua quisque se receperunt. Datum Drurii precibus, ut arcis præsidium incolome dimitteretur. Illi dimissi Robertum Semplium gentis principem dum velut expeditione peracta domum securus redit, è generi sui domo captivum abstrahunt. Quæ res suspitionem de Drurio acrius inflammavit.

XVIII. His rebus vixdum peractis, Petcarnius è legatione Anglica reversus hæc fere retulit: "Reginam mirari, quòd quarto demum mense a Proregis interitu de statu rerum suarum eam certiolem facerent. Se enim ob hanc cunctationem incertam fuisse quid de eis speraret. Interea sollicitatam crebris Galli, & Hispani legati precibus nomine Regum suorum, & Reginæ Scotæ prope quotidianis querelis fatigatam promississe audientiam: sed iis legibus, ut Scota scriberet ad suæ factionis homines, ut interea dum colloquium illud finiretur, vi, & armis abstinerent. Quæ publicis edictis de rebus novandis attentarunt, ea contrariis edictis revocarent: ac res in eodem statu esse finerent, quo vivo Prorege fuerant. Exules Anglos bona fide redderent. Et si finito colloquio de cæteris rebus inter eos conveniret, ut obsidibus, & aliis fidei pignoribus caveretur, ut pacta inter eos firma, & rata manerent. His legibus colloquium promissum. Hac autem passione illigata negabat se posse consilii eorum in creando Prorege par-

participem fieri, ne causa Reginæ Scotorum nondum audita præjudicasse videretur. Cæterum curæ sibi rem Scoticam fore. Rogabat, (1) ne interim ab armis, & a Prorege creando abstinere. Sese daturam operam, ne hoc tantillum moræ sit eis damno."

XIX. Hæc renunciata Scotos varie affecerunt, cum & ratio temporis cogeret ad Anglorum voluntatem consilia sua accommodare, nec tamen ignorarent, quantum publice interesset, unum esse in summo magistratu, ad quem omnia deferrentur. In hoc superioribus mensibus creando cunctationem, spatium inimicis dedisse, ut se colligerent, & novos judicum (2) confessos facerent, nova edicta quotidie proponerent, omnia Regum munera usurparent. Contia Regiorum animos languescere, multitudinem imperio solutam non diu dicto audientem fore, cui certum non esset, cui pareret. Post reditum legati certiores facti sunt novo tumultu in Anglia excitato, Londini templorum foribus diplomata Romani Pontificis fuisse affixa, partim quæ Anglos hortarentur, ut ab injusto Reginæ imperio se liberarent, partim propositis præmiis, ut ad cultum Romani Pontificis redirent, nec ab iis consiliis Regina Scotorum aliena crederetur. Hæc quanquam sopita, & ex literis Suffexii Comitis rescissent, & idem Thomas Randolphus præsens affirmaret. ægre contineri poterant, quò minus Proregem crearent. Tandem medio consilio, ut aliquam summi magistratus speciem haberent, Interregem nominare decreverunt, cui imperium usque ad quartum Idus Iulias esset : quo spatio interposito certiores ex aula Anglica de Reginæ voluntate fieri possent. Ejus enim animum a se non esse alienum vel hinc maxime augurabantur, quòd inter conditiones induciarum posuisset, ut exules Anglos rebelles redderent. Id enim si fieret, intelligebant rebelles omnium Papanorum animos per totam Angliam a Regina Scota alienatum iri : sin negaretur, colloquium esse sublatum, & suspitiones, quæ vulgus averterent, indies incrementum accepturas. Videbant etiam cætera non facile conventura, cum ex liberatione captivæ majus Anglis, quàm Scotis immineret periculum : nec si cætera convenirent, Anglam commissuram, ut, nisi obsidibus acceptis eam dimitteret : nec eam obsides dare posse, per quos satis cautum videri posset. Iis rebus paulo erectiores Interregem creant Matthæum Stuartum Levinæ Comitem Regis Scotorum avum.

XX. Dum novus Interrex adhibito consilio, quæ superioribus tumultibus erant labefactata confirmare nititur, commodum literæ Reginæ Anglorum ad sextum Idus Iulii afferuntur : in quibus cum multa de suo erga Regem, regnumque Scotorum animo disputaret, & benignè suam opem polliceretur, nominationem Proregis, quæ sibi foret invidiosa, nec ipsi exempli satis præbandi, deprecatur. Consilium tamen suum si exquirant, neminem sibi videri avo præferendum, in eo præsertim munere, quod maxime fidem erga pupillum nondum sui potentem exposceret, & qui jam ob easdem causas prærogativam tulisset. His literis confirmati Matthæum ex Interrege Proregem creant concordibus omnium ordinum suffragiis.

XXI. Is statim ut creatus est, sacramento de more dicto de statu religionis, deque patrii legibus, & institutis observandis primum omnium edixit, ut omnes, qui per ætatem arma ferre possent, quarto

(1) Gen. ut : forte, que,

(2) Al. confessus, sessions.

Nonas Augusti Limnuchi præsto essent ad impedienda seditiosorum comitia Reginæ nomine indicta. Deinde ordinum conventum Regis nomine indixit in decimum Octobris diem. Misit quoque ad arcis Edimburgensis præfectum, qui adhuc partium Regiarum studium strenue simulabat, quanquam omnes ejus actiones animum ab oratione ostenderent alienum. Ab eo petebat machinas aliquot æneas, apparatusque ad eas tractandas necessarium, magis ut animum ejus nudaret, quam spe quod petebatur impetrandi. Ille cum initio satis liberaliter promississet, appetente comitiorum die promissa flagitantibus impudenter recusavit. Suam enim operam ad concordiam jungendam, non ad fundendum Scotorum sanguinem semper fore paratam. Nihilominus Prorex ad diem Limnuchum venit quinque millibus armatorum comitatus. Sed cum nihil ab hostibus moveri audiret, nisi quoddam Brechini ab Huntlæo centum sexaginta mercenarii collocati erant, ac edictum propositum, ut Brechinentes providerent, ut ad quartum Idus Augusti comiteus illic aliquot millibus hominum esset paratus. Præsidarii ab eo relicti non modo cives, sed omnes etiam prætereuntes itineribus infestis, spoliabant. Prorex de consilii sententia eò proficisci statuit: ut ante Huntlæi adventum locum occuparet ad multa commodum: & ibi, si necesse esset, ante quam reliquæ adversarum partium copiarum convenirent, cum eo prælio decerneret, illamque sceleratiorum, quam unam habebant, manum deleret, & factionis duces quosdam (nam audierat ibi esse Crafordiæ Comitem, & Jacobum Ogilvium, & Jacobum Balfurium) de improvviso opprimeret.

XXII. Igitur Patricio Lindesio, & Gulielmo Ruveno supremi ordinis, & Jacobo Haliburtono præfecto Taoduni præmissis, ut quanta possent celeritate assumpta juventute Taoduli, & Perthi rumores prævenirent. Hi quanquam ad celeritatem nihil sibi reliqui fecissent, ac proxima nocte sublatis in equos peditibus festinassent, cum jam in propinquo essent, ac lentiore gradu incederent, ne fatigati ex itinere ad hostem recentem pervenirent, trepidus Brechinum nuncius affertur, hostes adeste. Ogilvius, & Balfurius, qui forte aderant, militem breviter, ac pro tempore allocuti bono animo esse jubent: intra triduum se cum Huntlæo redituros, statimque equis conscensis per proximos montes ad suos contendunt. Milites relicti quod cuique ad manum erat, diripiunt. Eorum circiter viginti turrim templi propinquam occupant. Cæteri in ædes (1) Comitum Marriæ, quæ arcis instar in proximo tumulo sitæ oppido imminēt, confugiunt. Jacobus Duglassius Mortonii Comes cum octingentis equitibus longiore via ducens postridie affuit. Prorex dimissis domum Levinianis, & Renfroanis, ut suis agris præsidio essent, si quid ab Argathelia moveretur, ipse tertio die Brechinum præmissos assequitur. (2) Cum ad rumorem adventus ejus nobilitas è vicinis agris conflueret, ac jam ad septem millia armatorum in castris censerentur, qui in turri sacrae ædis erant, statim deditionem fecerunt. Reliqui cum ad paucos dies se satis acriter defendissent, ac nonnullos, qui incautius subibant, partim occidissent, partim vulnerassent, tandem audito æneas machinas admoveri, & se ab Huntlæo destitutos esse, & ipsi Proregi se permisissent. Is triginta, qui plærèque capti antea, ac dimissi fuerant, aut

(1) The barony of Brechin belonged to sir Thomas Erskine secretary to king James 5. see lib. 14. cap. 57. who excamb-ed it with the earl of Mar for the barony

of Pittodry: after that, Mar sold it to the earl of Panmure.

(2) This is commonly called the Bourd of Brechin.

in causa pertinacius perseverarant, laqueo extinctis, reliquos pene exanimis dimisit. Huntleus interea, qui ad viginti millia passuum aberat, frustra majorem manum colligere conatus (quod maxima pars hominum quoties libere voluntatem declarare audebant, a turpitudine causæ abhorrebant) trepidus ut sibi consuleret, in ultiores regiones cum paucis retro cessit.

XXIII. Prorex reversus Edimburgum, ut ex ordinum sententia res ubique turbatas componeret, ad conventum ibi indictum venit. Rebelles nulla spe salutis sibi relicta in ordinum concordia, præsertim ii, qui primum Regiæ cædis, deinde qui cæsi Proregis rei destinabantur, egerunt per Reginam Angiæ, ut quoniam ipsa promiserat legatis Francorum, & Hispanorum, se partibus auditis res si fieri possit, composituram, interea nihil novi publice statueretur. Hac mora impetrata (nihil enim in eo conventu est actum, nisi quod Proregis electio est confirmata) nunquam cessarunt rebelles Gallos, & Hispanos sollicitare, ut auxilia in Britanniam ad Reginam restituendam mitterent. Et quoniam ex ejus restitutione veterum ceremoniarum restitutionem pendere affirmabant, tentatus est Pontifex Romanus, ut quia longius aberat, saltem pecunia partes juvaret: is misso in Scotiam, qui rerum statum præfens cognosceret, cum Romanensium factionem infirmiorum ibi comperisset, nec omnes rebelles in papismo restituendo consentire, a causa abstinuit. Motum tamen aliquem interim in Anglia (quoniam ibi suam factionem adhuc præpotentem esse intellexerat) diris noctu templorum valvis affixis, ac indulgentiis, & præteritorum impunitate promissis excitare conatus est.

XXIV. Prorex in octavam Calendas Februarii indicto conventu (quoniam intra id tempus legatis exterarum nationum satis factum iri sperabat) ad res, quoad fieri poterat, legibus, & judiciis componendas Edimburgum rediit. Rebelles renovatis subinde induciis per Angliæ Reginam, donec utriusque partis legati apud eam disceptarent, non tamen adversus pacem a se petitam res novas moliri desinebant, freti (ut credebatur) maxime Comitissæ Suffexii favore, qui tum exercitui Anglorum in Northumbria præfuit. Is enim sive Ducis Northfolciæ causa nondum deplorata, sive Regiæ exulis, de cujus reditu non omnino desperabat, pollicitationibus inductus in rebellium factionem pronior erat. Ea re animadversa, Scoti sua consilia cum eo parcius communicabant.

XXV. Hieme per inducias subinde renovatas transacta, conventus, qui fuerat in octavam Calendas Februarii indictus, in Maium est dilatus. Interea Hamiltonii cum in eadem Proregis frustra multos subornassent, tandem Passeti turrin custodibus ejectis occupant: rati inter majorum rerum curas impare id sibi fore. Prorex principes legationis in Angliam ad disceptandum cum legatis exterorum Regum Mortonium, Robertum Peternium, & Jacobum Macgillium ad Noanas Februarii misit. Ipse Passetum profectus convocata tantum vicina nobilitate, quæ suæ factionis erat, turrin oppugnare est aggressus. Obsessi autem cum ab eo aqua arcerentur, coacti ditionem facere. Deinde (1) Gilberto Kennedo in Carista Regiarum partium

(1) Gilbert the 4th earl of Cassils being then a very young man: and at this time and in the age following there was great friendship betwixt the earl of Cas-

sills and the house of Hamilton: for immediately after his death 1576, his wife dame Margaret Lyon married John lord Arbroth first marquis of Hamilton, and

homines injuriis, & damnis assiduis infestante, Aëram petiit. Kennedus propinquo metu paucarum cohortium ostentato, gentiles etiam suos, qui in fide permanerant, Regiasque partes constanter tuebantur formidans (1) fratrem unicum obsidem dedit : diemque constituit, quem ad diem ipse Sterlinum veniret, & pacta confirmaret. Hanc deditionem secuti Hugo Mongomerius Eglentonii Comes, & Robertus Bodius ad Proregem venerunt, atque ab eo in fidem sunt recepti.

XXVI. Per omne hoc tempus cum Prorex in recipiendis rebellibus, & Mortonius in legatione Anglica abesset, qui arcem Edimburgensem tenebant, metu propinquo liberi non cessant militem conscribere, loca urbis idonea præsiidiis occupare, commeatus a mercatoribus Letham in vectos diripere, & quibuscunque rebus possunt, se ad obsidionem tolerandam comparare, donec sperata ab exteris auxilia adventarent. Proregi equi lapsu graviter afflicto, ac propterea Glascoam reverso per militem gregarium spes Britannoduni recuperandi est oblata. Is cum in er præsiidarios in arce mereret, uxor ad eum sæpe illuc commeare solita furti fuit accusata, ac jubente (2) Flaminio virgis cæsa. Eam rem maritus homo uxorius, & qui injuriam insignem conjugii factam existimaret, adeo ægre tulit, ut sponte ex arce discesserit, & ex illo nihil magis cogitaret, quam qua ratione posset nocere Flaminio. Igitur ad (3) Robertum Duglassium Proregis propinquum rem desert. Ei pollicetur, si det, qui se ducem sequantur, facturum, ut arx brevi in eorum potestatem perveniat. Roberto adjunctus est (4) Ioannes Cunigamius, qui diligentius de rei tantæ conficiendæ ratione percunctetur. Sed homo rudis, & militaris cum promissis minus fidei esse videret, quod dilucide expedire non posset, quæ erat pollicitus, Ego, inquit, quando verbis parum creditis, periculis me principem offero : si me sequi voletis, vos in arce sistam : sin aliud sentitis, rem omittite.

XXVII. Oratione ejus ad Proregem delata, cum & res magnitudine sua animos in spem tantam pronos accendisset, auctor autem et si fidum existimarent, tamen parum idoneus videretur, adhibito in conscientiam suscepti facinoris Thoma Crafordio viro forti, & rei militaris perito, tandem convenit, ut vel temere potius spem tantam secuti fortunam experirentur, quam per ignaviam occasione defuisse viderentur. Igitur paucis diebus in scalis, aliisque rebus necessariis parandis ei negotio consumptis, Calendæ Aprilis rei conficiendæ destinatæ, ut rumores prævenirent, quod tum induciæ rebellibus per Angliæ Regiam impetratæ exituræ erant.

XXVIII. Sed antequam hujus expeditionis eventum explicem, visum est pauca de situ, & natura arcis dicere. A confluyente Glottæ, & Levini fluminum planities circiter mille passuum ad proximorum montium radices extenditur. In ipso autem angulo ubi amnes commiscuntur, rupes biceps attollitur. Alterum ejus cornu, quod altius se exerit, occidentem respicit. In summo ejus vertice specula est lon-

since that, his son and grandchild have allied with them, but Bargany, & Barguhan were on the king's side.

(1) David Kennedy laird of Gulyean.

(2) John lord Fleming captain of Drumbarhton.

(3) The laird of Maines in the Len-

nox, sister's son to John earl of Lennox, and father to the viscount of Belhaven.

(4) The laird of Drumquhassell in the Lennox, long since decayed, father in law to Maines, a great courtier with regent Lennox.

giffimo in omnes partes profpectu. Alterum paulo humiliter ad orientem vergit. Inter duo cornua, quod in feptentriones, & agros verſam eſt latus, gradus habet per obliquam rupem hominum industria, & magno labore exciſos, per quos vix ſingulis eſt aditus. Eſt enim ſaxum illud prædurum, & vix ullis ferramentis ſuperabile, e quo ſi quid vel vi effringitur, vel ruinis collabitur, ſuſureum late odorem expirat. In ſuperiore arcis parte ingens eſt ſaxum (1), Magnetiſi quidem lapidis, ſed ita cæteræ rupi coagmentatum, & adhærens, ut commiſſura omnino non appareat. Qua Glotta ad meridiem præterfluit, rupes reliquis partibus natura præceps ſeſe paululum inclinât, & exporrectis utrinque brachiis nonnihil ſoli amplectitur, quod partim naturæ ingenio, partim opera humana ita includitur, ut & frequentibus ædificiis per tranſverſa latera locum præbeat, & ſtationem navium in flumine machinis æneis deſerberando ſuis tutam, hoſtibus infeſtam reddat: & minoribus lembis aditum prope ad ipſam arcis portam faciat: ac media, qua aſcenditur rupe ædificiis occupata velut alteram arcem a ſuperiore ſecluſam efficiat. Præter naturale rupis munimentum, duo flumina Levinus ad occaſum, ad meridiem Glotta ſoſſarum vicem ſupplent. Ad latus orientale quoties æſtu intumuit mare, rupis radices alluit. Cum reſceſſit æſtus planicies non quidem illa (ut ſere ſunt litora) arenofa, ſed cænofa pinguiore ſolo in lutum ſoluto diffunditur: eaque etiam torrentibus è propinquo monte præcipitantibus interſcinditur. Reliquum latus in campum herbidum, ac planum eſt converſum. Arx fontes perennes tres habet. Multis præterea locis aquæ vivæ ſcaturigines. Veteres Britanni (auctore Beda) locum vocabant Alclutham. Scoti, qui olim a Brittonibus Levino amne dirempti erant, quoddam in ſinibus Brittonum id munimentum poſitum erat, Britannodunum dixerunt. Adjacet eodem nomine oppidulum in Levini amnis ripa plus minus quingentis a conflente paſſibus.

XXIX. Hæc arx, ut quæ inſuperabilis videretur, in bellis externis, & civilibus sæpe magnas tenentibus commoditates, hoſtibus moleſtias exhibuit. Tum ei Ioannes Flaminius nomine Reginæ exulantis præerat. Et (2) qui per ſe Regis factioni par viribus non erat, etſi in eadem prioris Regis non conſentierat, tamen ad parricidarum partes ſe adjunxerat: ac ſuperiori toto qua triennio Regis Gallorum (cui perſuaſerat Scotos ſere omnes in Reginæ Anglorum poteſtatem clandestinis fœderibus abiſſe) facultatibus prælidium arcis ſuſtentaverat: ac magnifica in ſpeciem jactatione ei aſſeveraverat, ſe Scotiæ velut compedes tenere, & quodocunque Gallis ocium ſuppeteret ab aliis bellis, ſi modica ſibi dentur auxilia, omnia facile ſe in eorum poteſtatem redacturum. Nec diſſimili vanitate promiſſorum Gallus ejus inſaniam alebat miſſo etiam exiguo bellico apparatu per Veracum quendam, quem ibi ſubſiſtere, & Scoticas res ſpeculari juſſerat. Augebat etiam præfecti inſolentiam arx Edimburgenſis, quæ nuper cuſtodum perfidia deſecerat a Rege. Item Proregis valetudo, qui nuper lapſu equi prope afflictuſ in podagram quoque inciderat. Præterea induciæ quoque per Angliæ Reginam ad finem uſque Martii menſis impetratæ. His omnibus rebus ſecuritas, & negligentia adeo creverat inter præſidiarios, ut frequentes per luxum, & laſciviam in oppido vicino, velut in ſinu pacis pernoctarent.

XXX. In hoc ſtatu rerum paratis, quantum per feſtinationem

(1) Of the load-ſtone that draweth iron. (2) Gen. quia.

feri poterat, quæ præfens expeditio pofcere videbatur Ioannes Cunigam us cum equitatu præmiſſus, ut obvios interciperet, ne quæ de militum adventu rumor ad hoſtem permanere poſſet. Thomas Crafordius cum pedite conſequitur. Iuſſi convenire ad Dunbucum, circiter medium noctis. Is collis ab arcæ abeſt prope mille paſſus. Crafordius (uti iuſſus erat) ibi militibus demum exponit, quò ducerentur, quæque rei conficiendæ ratio eſſet, edocet. Ducem itineris oſtendit : qui primum ſe pollicebatur aſcenſurum : ſequæ, & alios, qui honore militari eminent, ſecuturos affirmat. Ita militibus facile perſuaſis, ut ſuos duces ſequerentur, ſcalas, cæterumque rupis ſuperandæ apparatus expediant, ac paulo ante lucem pedites ad arcem ducunt. Equites in eo, ubi conſiterant loco in utriuſque fortunæ eventum reſiſterunt.

XXXI. Interea dum propius ad arcem accedunt, duo impedimenta eis objecta ſunt. Nam & pons torrentis, qui campum interſecat, fractus, & ignis in proximo repente apparens ſuſpicionem iniecerunt, ne & pons dedita opera ad iter remoraandum eſſet ſolutus, & ignis ad indicandum hoſtium adventum a præſidio eſſet accenſus. Sed pons celeriter pro præſenti copia eſt ita reſectus, ut pediti pervius eſſet, & miſſi ad locum ubi flamma viſa fuerat ſpeculatores retulerunt, nullum ibi ignis veſtigium repertum. Unde intellectum eſt, ardorem illum ex eo genere eſſe flammarum, quæ in aëre genitæ interim ſubſidunt in terras, & ſubito conſpectæ vanescunt. Ille propior timor, ne cum cælum plurium ſtellarum iumine fulgeret, & dies jam appeteret, conatus eorum è ſuperiore loco a vigilibus deprehenderetur, cum ſubitò caligo denſa ita cælum textit, ut non infra mediam arcis rupem deſcenderet : ſuperiorem vero partem ita tenebris involvit, ut arcis cuſtodibus omnem rem, quæ infra gererentur proſpectum adimeret. Sed ut caligo cecidit opportune, ita alius incommodiſſimo tempore caſus intervenit, qui pene reliquos conatus fecit irritos. Nam cum pluribus ſcalis altitudo rupis eſſet ſuperanda, ac primæ propter longitudinem eſſent ad tractandum inhabiles, hæ pondere properantium conſcendere gravatæ cum nec in lubrico ſaxo facile ſtabiliri poſſent, una cum aſcenſoribus repente corruerunt. Ea res uti initio pavorem, ac trepidationem iniecit, ita brevi comperto neminem eo caſu aſſictum eſſe, ſic militum animos prope conterritos confirmavit, ut velut favente conſiliis eorum numine alacriores ad pericula repetenda eſſicerentur. Igitur ſcalis circumſpectius admotis, cum ad mediam rupem perveniſſent, naſti locum minus iniquum ubi conſistere poſſent, ibi reperiunt inter ſaxa forte enatam fraxinum, quæ magnas eis commoditates attulit. Funes enim ad eam nexos demiferunt, quibus ſocios infra relictos attollerent. Ita eodem pene momento alii funibus nixum juvantibus in mediam rupem evadebant, alii ſcalis aliis admotis in ſummam rupem nitebantur.

XXXII. Hic quoque novum, & inopinatum evenit malum, quod univerſas prope rationes conturbavit. Nam in mediis fere ſcalis unus aſcendentium ſubito ſtupore, quem medici [Apoplexian] vocant, correptus ita gradibus adhæſit, ut nec ipſe ulla ratione divelli poſſet, & ſequentibus viam præcluderet. Hoc quoque periculum militum alacritas & induſtria diſcuſſit, eo ita ad gradus alligato, ut ne remittente morbo caderet, & ſcalis ſummo ſilentio inverſis reliqui facile aſcenderent. Cum jam ſummam rupem tenerent, tertiis ſcalis murus manu factus erat ſuper-

randus. Eum cum Alexander Ramifæus cum duobus manipularibus ascendisset, vigiles eos conspicati excitato statim tumultu saxa conjiciunt. Ramifæus impari genere pugnae deprehensus, cum nec saxa, quibus hostem peteret, nec scutum, quo se protegeret haberet, e muro desiliit, & circumventus a tribus vigilibus tamen pugnam sustinuit, donec comites magis illius, quam suo periculo solliciti se præcipitarunt, & tres vigiles statim confecerunt. Interea cum reliqui quantum possent subsequerentur, murus vetustate prope solutus pondere, & conatu scandentium procubuit: ac non tantum ruina sua aditum patefecit, sed per rupem etiam intra arcem præaltam, & inæqualem faciliorem descensum fecit. Catervatim igitur ingressi magno tumultu cum Deum, ac Regem expeditionis duces, ac nomen Proregis identidem proclamarent, custodes velut attoniti pugnae obliti, quæ quisque poterat, suæ salutis consulit. Multi dum primus impetus defæviret, se intra domos concluserunt. Flaminius cum per obliquam rupem se subduceret periculis, comite, qui unus eum sequebatur isto, ac statim ruente attonitus pene per invia descendit, ac per portulam emissus flumine ob maris æstium ad muros usque effuso naviculam nactus in Argatheliam profugit. Custodes infimæ arcis, ac præterea viginti quinque ex præsidariis, qui inter popinas, & scorta in oppido pernoctaverant, tumultu excitati, ne tentata pugna qua proxime poterant fugerunt. Capti fuerunt (1) in arce Ioannes Hamiltonius Fani Andreæ Archiepiscopus, Ioannes Flaminius (2) Bogallius, juvenis quidam Anglus ex proxima Anglorum seditione profugus. Veracus Gallus, qui nomine sui Regis multo antè cum bellico apparatu, & conneatibus eò missus illic substiterat, ut Regem Gallum de statu rerum Scoticarum faceret certiozem. Alexander Gulielmi Levistonii filius, qui cultu mutato evadere tentarat, a fuga retractus.

XXXIII. Prorex de arce capta certior factus ante meridiem advenit. Milites primum collaudavit: deinde Flamini uxorem consolatus non modo mundum muliebrem, sed vasa argentea, atque omne domesticum instrumentum ei concessit: agrosque è bonis mariti, quæ multo ante in publicum redacta fuerant, unde ipsa, liberique alerentur assignavit. Reliqua præda militi concessa. His ita constitutis rebus per ocium ad arcem visendam circumiens, cum ad rupem, qua milites ascenderant, ventum est, res tam ardua cunctis est visa, ut milites etiam faterentur, se si periculum prævidissent, nullis conducere præmiis potuisse, ut illac ire tentarent. Veracus cum argueretur a mercatoribus, quos fretum Glottæ ingressus hostiliter spoliarat, multis in consilio censentibus cum eo furti agendum, tamen apud Proregem valuit legati nomen inane, quod ipse suis flagitiis violaverat. Igitur ut spoliatis ab eo sua recuperandi saltem spes injiceretur, ad iudicium servari iussus est, & ad Fanum Andreæ apud hospitem non alienum a causa rebellium diversari, unde velut vi ereptus paucos post dies (quod quærebatur) discessit. Anglus quamvis multis suspicionibus premeretur, ex literisque etiam commendaticijs Ioannis Lessii Episcopi Rossiensis ad Flamini arce capta inventis argueretur, in Angliam ad suos est remissus. Post ejus discessum inteilectum est, eum a Norfolkianis submissum fuisse, ut Regem Scotorum veneno tolleret. Bogallius in custodia retentus.

(1) The castle was won April 2, 1571,

(2) Laird of Boghall.

XXXIV. Restabat adhuc inter captivos unus, quem Prorex maxime extinctum volebat Fani Andreae Archiepiscopus, Hic & superioribus temporibus sub fratre suo Prorege ut multa crudeliter, & avarerent, author erat : & totam fere sub Regina invidiam rerum flagitiose gestarum sustinebat. Timebat etiam Prorex, ne si longior mora interponeretur, (1) aut supplicibus Reginae Anglorum literis eximeretur, & Archiepiscopi amici ne hanc quidem spem negligebant : & ne temporis angustia hunc conatum impediret, Archiepiscopus vehementer postulabat, ut iudicium (2) patrio more perageretur. Id aliquid spatii etiam quantumcumque erat, allaturum. Et hæc frustratio ita discussa est, quòd nullo novo iudicio ad hanc Archiepiscopi causam audiendam opus esset, quippe quæ in publicis regni comitiis jam esset dijudicata. Itaque, cum cædis Regiæ, & Proregis superiori, manifesto teneretur, suspendio Sterlini vitam finivit.

XXXV. Hæc fere tum magna ex parte nova sunt prolata Nam ad eum fere diem major pars latuerat. Archiepiscopus fani Andreae, qui proximè diversabatur, libenter trucidandi Regis partes sibi oblatas, & ob veteres inimicitias, & spem propinquam regni in suam familiam transferendi suscepit. Sex igitur, aut octo è facinorosissimis suorum electis, ac datis eis Regii hospitii clavibus rem commendat. Illi cum summo ingressi silentio eum sopitum opprimunt, corpusque suffocati in proximum (3) erga muros hortum per portulam (cujus ante meminimus) efferunt : ac tum demum dato signo flamma ædibus superposita est. Indicium autem ejus sceleris per Ioannem Hamiltonium principem in facinore patrando ita emanavit. Is non solum enim facti nefarii dies noctesque obversante conscientia animi inquietudine vexabatur : sed corpus etiam velut contagio animi (4) infecto cruciabatur, ac lenta paulatim tabe liquecebat. Circumspicienti igitur omnia remedia venit in mentem, ut ludimagistro Pasletensi viro minime malo, & adhuc in partibus papisticis hærenti totum rei ordinem, sociosque sceleris nominatim indicaret. Sacerdos etsi sedulo eum solaretur, divinæque misericordiæ admoneret, tamen vis mali altius penetraverat, quàm ut talibus piaculis ægritudo, quæ altius radices egerat, extirpari posset, (5) intra paucos dies mœroris mole obrutus decessit. Sacerdos rem non ita occulte textit, ut ad Regis amicos fama non permaneret. Illi multis mensibus demum post cædem Mathæo Comite Levinæ rerum potente, capto Britannoduno, & Episcopo Sterlinum ducto sacerdotem eò pertrahendum curant. Is cum quæ de cæde Regis antea dixerat, tum affirmaret, ab Hamiltonio rogatus unde hæc rescisset ? num ex confessione auriculari ? Id quoque cum ille affirmasset, tum Hamiltonius, Non ignoras, opinor, quæ pœna revelantibus confessionum arcana sit constituta : nec quicquam amplius ab eo ad id crimen est responsum. Post autem quindecim, aut amplius menses, cum idem sacerdos jam tertio inter missificandum deprehensus, atque ad supplicium ex legis præscripto duceretur, eadem omnia, quæ ante dixerat & apertius, & copiosius publice recitavit : eaque adeo brevi fuerunt divulgata, ut Hamiltoniorum clientes inter se jurgantes cædem Regis alii aliis objectarent.

(1) Cr. delet aut. alii vocem evade-
ret interferendam censent.

(2) That he should be summoned to a
lawful day to underly the law, and an as-

size summoned and holden upon him.

(3) Erga for contra, è regione.

(4) Gen. infectum.

(5) Quia or itaque subintell.

XXXVI. Interea rebelles per fratrem præfecti arcis Edimburgensis aliquid pecuniarum a Gallo corraferant : & Mortonius è legatione Anglica reversus conventu nobiliorum Sterlini exhibitò summam legationis suæ retulit, in hanc maxime sententiam. “ CUM ad decimam Calendas Martii Londinum venissemus, a Regina ad septem è consilio electos sumus remissi. Ab eis post variam disputationem (1) duo capita nobis proposita fuerunt. Primum, ut rerum a nobis gestarum proxime superioribus temporibus causas a nobis allatas tam evidentibus argumentis confirmaremus, ut eas plane fuisse iustas ipsa persuasum habeat, & aliis rationem reposcentibus honeste respondere posset. Id si minus possemus, tamen Reginam nihil prorsus omissuram, quod ad incolumitatem nostram facere queat. His de rebus commentarius a nobis fere in hanc sententiam est exhibitus. CRIMINA, quibus initio Regis nostri mater se falso gravari querebatur, adeo dilucide fuerunt a Comite Moraviæ, ejusdemque legationis sociis explicata, ut nec Reginam Angliæ, cæterosque ab ea ad earum rerum cognitionem adhibitos Regiæ cædis auctor (quo ex fonte cætera mala promanarunt) latere posset. Ea autem repetere apud Reginam, cui non dubitamus abunde in hac parte jampridem esse satis factum, non est necesse : nec nos, qui inviti in eam arenam fuimus protracti, nunc etiam libenter memoriam tantorum scelerum usurpabimus. At qui illa negare non possunt crudeliter, & flagitiose perpetrata, regni ejerationem, & jus omne imperandi a matre in filium translatum, ut rent novam, acerbam, & vi expressam calumniantur. Primum, factum ipsum nec animadvertendi in Reges vetus majorum consuetudo novum videri sinit, nec moderatio pœnæ invidiosum. Nam tot Reges a nostris majoribus morte, vinculis, exilio punitos enumerare nihil est opus. Externis autem exemplis nostrorum factum confirmare multo minus : cum tot ex antiquis historiarum monumentis ultro sese offerant.

XXXVII. “ Gens enim Scotorum cum ab initio libera esset, Reges eo jure sibi creavit, ut imperium populi suffragiis eis mandatum, si res posceret, eisdem suffragiis adimere possent. Ejus legis multa ad nostram usque ætatem remanserunt vestigia. Nam, & in circumjectis insulis, & in plerisque continentis locis, in quibus sermo priscus, & instituta hæserunt, is mos in phylarchis creandis adhuc servatur. Hujus quoque juris expressam habent imaginem, quæ in regno incundo usurpantur ceremoniæ : ex quibus facile apparet, regnum nihil aliud esse, quam mutuam inter populos, & Reges stipulationem. Idem vero apertissime potest intelligi ex inoffenso veteris juris tenore, ex quo apud Scotos regnari cœptum est ad nostram usque memoriam servato, cum nemo interea hoc jus non modo abrogare, sed nec convellere, aut ulla in parte imminuere tentarit. Cum tot Reges, quos enumerare longum esset, majores nostri regno exuerint, exilio damnarint, carceribus coërcuerint, supplicio denique affe-

(1) Here our author (but it ought rather to be the penner of the record) is blamed by some for want of exactness, in proposing and discussing but one point, before he come to the second, about which the commissioners had no instructions. The queen of England, says Spotswood, willed them to go unto the second head :

but they refusing said, that they had no commission to speak of any thing that might derogate from the king's authority ; and if such a commission had been given them, they would not have accepted it. The first was the main, if not the only point, to adduce reasons for justifying the deposition of Q. Mary.

cerint, nec unquam tamen de legis acerbitate minuenda mentio facta est : nec immerito fortasse, cum ea non sit de illarum sanctionum genere, quæ mutationibus temporum sunt obnoxia, sed in primo generis humani exortu in mentes hominum incisæ, & mutuo prope gentium omnium consensu comprobata, & una cum rerum natura infragiles, & sempiternæ perennent : ipsæque nullius imperiis obnoxia omnibus dominantur, & imperent. Hanc, quæ in omni actione oculis, & animis nostris sese offert, velimus, nolimus in pectoribus nostris habitat, majores nostri secuti semper adversus violentiam armati, impotentiam tyrannorum compresserunt. Sed nec Scotis hæc solis lex est propria, sed omnibus nationibus, & populis bene instituta est communis.

XXXVIII. “ Ut autem civitates clarissimas Athenas, Lacedæmona, Romam, Venetos silentio præteream, quæ non nisi cum libertate pariter hanc legem sibi eripi sunt passæ. Etiam illis temporibus, quibus res Romana sævisimè a tyrannide fuit oppressa, si quando forte vir bonus imperii nomine fuit honestatus, in magna sibi gloria ducendum ponebat, sicubi se populo inferiorem, & legum jussis obnoxium fate retur. Nam & præfecto urbisensem (1) Trajanus cum de more traderet, dixisse fertur, pro me, vel in me prout merebor, utitor. Et (1) Theodosius pessimis temporibus optimus Imperator testatum inter legum sanctiones relinquere voluit, vocem regnantis majestate dignam, imo majus imperio esse confiteri se esse legibus inferiorem. Sed nec gentibus barbaris, & a cultu, & humanitate longissime remotis hoc jus ignotum fuit. Plena est omnis vita, plenæ omnium nationum historia. Sed ne obsoleta conquirere videar exempla, duo modo proferam cum nostra memoria conjuncta. Nuper (2) Christiernus Danus ob intolerabilem sævitiam cum tota stirpe regno est exactus, graviore certe pœna, quam ab ullo Regum nostrorum populus unquam exegit. Nunquam enim parentum peccata in liberos propagavit. Sed ille ut omni scelerum genere inquinatissimus singulare merito supplicium luerit. Quid (3) Caroli quinti Imperatoris mater? Quid illa perpetua custodia dignum commisit? mulier ætate adhuc integra mortuo marito juvene florentissimo de secundis nuptiis cogitasse dicitur : neque sceleris ullius, sed legitimæ cujusdam (ut severiores loquuntur) intemperantiæ, ut publici mores habent, honestissimæ necessitudinis jure divino, & humano comprobata insimulata. Si conferenda jam sit Reginæ nostræ cum Christierno Dano calamitas (ut nihil amplius dicam) non levius illa peccavit, sed in eam moderatius est animadversum. Si cum Ioanna Austria Caroli matre, quid misel-

(1) Trajan was emperor about the hundredth year after Christ's birth, Theodosius about the year 390.

(2) He was king of Denmark about the year 1520.

(3) Joan heir to Ferdinand the catholic king of Arragon and Isabel queen of Castile, whose marriage brought all Spain, Portugal excepted, to an entire monarchy : this Joan married Philip duke of Burgundy, eldest son to Maximilian emperor, which marriage annexed the Netherlands and Burgundy to the crown

of Spain : she bare to this Philip Charles 5th emperor and king of Spain, of whom the later kings of Spain are descended, and Ferdinand duke of Austria emperor, progenitor to the later emperors and house of Austria. He calleth her Joanna Austria, (for Arragonia her paternal surname) from her husband Philippus Austrianus or Austrianus' son to Maximilian duke of Austria and emperor, which surname the kings of Spain still kept, and these of the Spanish and imperial families, are called Austrians.

la illa commisit, nisi quòd voluptatem legibus permissam, & remedium ætati necessarium quoad licebat, expetivit? & tamen eam pœnam innocens tulit, de qua gravissimorum scelerum convicta nunc conqueritur. Et (1) legitimi conjugis cædes, & illegitimum cum (2) parricida publico matrimonium eodem nunc habet deprecatores, qui in Rege trucidando sceleris pœnam innocentiae irrogabant.

XXXIX. “ Sed hic neque quid majorum exemplis debeant, cogitant: neque legis illius æternæ sunt memores, quam clarissimi proceres (3), qui a primis usque regni incunabulis secuti violentiam tyrannorum compescuerunt. Et nos in præsentia quid egimus aliud, quam quòd tot regnorum, & liberarum nationum vestigiis insistentes licentiam supra omne legum imperium sese efferentem compressimus, non ea quidem severitate, qua majores in hoc genere sunt usi? neminem enim, qui in tali scelere fuisset deprehensus pœnas legum illic effugere voluerunt. Eos si nos imitati fuisset, non solum a periculi metu abessemus, sed etiam calumniarum fugissemus molestias: idque ex adversariorum postulatione potest intelligi. Quoties nos apud vicinos Reges criminati sunt? quas gentes adversus nos non concitant? quid tandem ista importunitate flagitant? ut videlicet æquitate juris omnis controversia tollatur? nos istam conditionem nunquam recusavimus. Nunquam illi toties oblatam recipere voluerunt. Quid igitur postulant? ut (4) tyrannos gravissimi sceleris manifestos, spoliis civium pastos, Regum sanguine oblitos, in bonorum supplicia inhiantes auctoritate publica armemus? & parricidii perpetrati compertos, (5) cogitati gravissimis suspicionibus infames indicta causa nostris capitibus imponamus? Et tamen hic eorum petitioni improbæ largius indulgimus, quam aut mos patrius, aut legum severitas, aut juris æqui moderatio pateretur. Nulla pene res ab historiæ nostræ scriptoribus aut frequentius est celebrata, aut diligentius pertractata, quam in malos Reges animadversio. Inter tot tamen male gesti imperii reos quis unquam tantam iratorum civium in pœna irroganda sensit lenitatem? quanta in Regis nostri matre in atrocissimo facinore deprehensa punienda sumus usi? cui unquam sceleris convicto potestas est data filium, aut propinquum, suum in locum substituendi? cui aliquando libertas illa promissa est, ut quos vellent proxime regnatura curatores apponerent?

XL. “ In ipsa vero ejuratione regni quid est, quod quispiam vel pavidius factum queratur? mulier adolescens oneri imposito impar, rerum perturbatarum procellis agitata per literas petit, ut proceres non minus molesta, quam honorifica regni administratione eam liberent: impetratum est. Ut ab ea in filium jus transferant: ita ut voluit, est factum. Ut curatores nominaret, qui rerum summæ præessent, dum filius adoleret: id quoque ei datum est. Et quò plus auctoritatis res haberet, ad ordines in conventu publico de ea relatum est: a quibus recta, & ordine cuncta fuisse acta judicatum est, & decreto publico id confirmatum est: quo nullum neque sanctius, nec firmiter nobis est vinculum. At quicquid in custodia est actum, non ut sponte gestum, sed timore mortis expressum, velut alia multa, ad quæ metus

(1) Henry lord Dornly.

(2) Lord Bothwell.

(3) i. e. ii clariss. proceres qui legem istam æternam secuti sunt.

(4) Queen Mary and earl Bothwell.

(5) The cutting off king James 6.

plotted by the queen and Bothwell.

causa homines coguntur, pro infectis haberi solent, ac debent. Ista quidem timoris excusatio ut non sine causa interdum a iudicibus solet accipi, ita non semper iustam ad res iudicatas rescindendas causam affert. Nam cum sui emolumenti causa injecto timore plus actor a reo extorquet, quam per æquitatem legum assequi posset, merito, aut vi (1) coactus, aut formidine (2) impulsus hæc remedia optimo jure sunt provisæ. Contra vero, si animus male sibi conscius ex justæ pœnæ expectatione metum confinxit, aut si vitandi justî supplicii causa in conditiones aliquas consensit, nullam satis justam causam ad rescindendas res transactas is timor affert. Alioqui quò quis esset sceleratior, eò facilius ei in aliquem legum portum foret receptus, & quæ remedia sublevandis innoxiiis sunt excogitata, ad impios pœnis eximendis transferrentur: illæque ipsæ vindices injuriarum leges bonis improbitate malorum vexatis non præbebunt asylum, sed malis justum supplicium timentibus injustum perfugium. Iste autem metus qualiscunque fuerit, qua tandem in re conditionem Reginæ fecit deteriorem? Regii enim fastigii titulus, & regni administrandi potestas jam pridem ei universi populi iudicio erat adempta: & jam in ordinem redactæ vita restabat precaria: eaque ipsa non criminum innocentia, sed populi misericordia fruebatur.

XLI. " Quid igitur cum regno cessit, per timorem amisit? imperio jam dudum exuta, inane nomen imperii abjecit: & quod ab invita jure extorqueri poterat, sponte remisit. Et reliqui temporis vitam, & infamiae turpitudinem, & ipsa morte miseriorem perpetuum imminentis fati timorem vani neminis umbra redemit. Itaque miror hic neminem seu Reginæ patronorum, seu legatorum (2) prævaricationem videre. Nam qui petunt, ut quæ a Regina in custodia sunt gesta, rursus infecta fiant: hoc videlicet postulant, ut in locum, unde se metu dejectam queritur, restituantur. Quis vero locus erat is in quem tantopere flagitat restitui? Nam ante jam pridem erat a regno gubernando remota, & omni publica administratione jam adepta, legum pœnis relicta. Nempe boni illi patroni eam restitui volunt, ut de crimine non minus manifesto, quam sœdo, & detestabili causam dicat, aut verius causam jam cognita, justas pœnas luat. Et quæ nunc in misericordia propinquorum aliquo laxamento fruitur, & in re atrocissima non pessima conditione utitur, in medias iudiciorum procellas iterum conjiciatur, nulla meliore spe incolumitatis, quam quæ ex tot priorum Regum, qui se iudicum sententiis permisissent, condemnatione redundet. Quod autem ad sollicitandos simpliciorum animos seditiose jactatur ad adversariis, tyrannis puniendis bonorum Regum majestatem imminui, & auctoritatem præpmodum vilescere, id quale sit videamus. Nam contra reputando nihil honorificentius societatibus, & cœtibus bonorum esse potest, quam si malorum contagio liberentur. Quis senatum Romanum supplicio Lentuli, Cethegi, aut Catilinæ pollutum existimavit? Valerius Asiaticus tumultuantibus ob eandem Caligulæ militibus, & subinde flagitantibus, quis tam audacis facinoris esset auctor: è loco sublimiore, & conspicuo proclamavit, utinam istud vere assumere possem. Tanta fuit in unius hominis privati

(1) i. e. cum, inquam, aut vi coactus, aut formidine impulsus est; reus. Cr. coactis, impulsis, ita Gen. malè.

(2) Prævaricatio is when an advocate

betrayeth the cause which he pleadeth for, either by ignorance, mistake, or subtilty, being bribed by the opposite party.

libera voce majestas, ut tota vecors illa multitudo statim dissipata conquieverit.

XLII. "L. Iunius Brutus cum conjurationem de recipiendis in urbem tyrannis resinxit, non existimavit familiam (1) eade nefaria pollutam, sed sanguine suorum liberorum è nobilitate Romana maculam elutam. Cristerni Dani carcer ecquid detraxit de laudibus Christiani (2) proximi Regis? ecquid obstitit, ne optimus omnium suæ memoriæ Regum haberetur? Præstans enim, & virtuti suæ innixus animus neque aliena gloria crescit, neque decrescit infamia. Sed his omissis, ut ad criminis defensionem revertamur, Reginæ petitioni abunde satis factum arbitramur, quæ a nobis poposcit, ut causam nostram tam evidentibus argumentis confirmaremus, ut ipsa sibi persuadere posset, eam esse justissimam, & aliis rationem reposcentibus honeste respondere. Quod enim ad cædem attinet, adeo dilucide ejus auctor, & ratio, & causæ fuerunt a Comite Moravio, sociisque ejusdem legationis explicatæ, ut Reginam Angliæ, cæterosque ab ea ad illarum rerum cognitionem adhibitos, (3) nihil eorum exactissima judicia latere potuerit. Quæ vero post id facinus in crimen vocantur, ostendimus cum lege divina, cum lege naturæ, quæ & ipsa quodam modo divina est, cum legibus patriis, & institutis consentire, neque ab aliarum gentium, apud quas jus, fasque, & magistratum imperia valere, moribus esse aliena: nostramque causam (4) comprobent omnes divinarum, humanarumque interpretes legum, tot sæculorum exempla, tot populorum judicia, & tyrannorum supplicia, non videmus quid in nostra causa tam sit novum, ne dicam iniquum, quod Reginam remoretur, quominus & ipsa nostræ causæ subscribat, & aliis persuadere possit, nihil hic esse, cur nos a bonorum aut civium, aut Christianorum officio discessisse debeant existimare.

XLIII. "Hæc eorum, quæ pro causa tum dicenda viderentur summa literis comprehensa pridie Calendas Martii perlecta coram viris summæ virtute, & doctrina, quos Regina eis de rebus conferre sermonem juserat, descriptamque ad eam deferendam dedimus: ac posttridie, qui fuit dies Calend. Martii, mane iterum in aulam convenimus, ut si fieri posset, certiores fieremus non modo quid de nostro responso, sed de summa totius causæ sentiret. Sed quia Regina eo die profectura erat ad villam suam ad tria millia infra Londinum, cui villæ (5) Vico viridi nomen est, non fuit nobis ejus tum conveniendi potestas. Igitur quod proximum fuit, cum consili primoribus, qui nobis audiendis ab initio dati erant, collocti, ex eis intelleximus eam, etsi illa ipsa ex urbe migratio, aliæque curæ non multum vacui temporis ei concessissent, tamen nostrum legisse commentarium. Veram nondum sibi plane esse persuasum, nostram causam tam fuisse justam, ut sine ullo animi serupulo eam probare posset. Quapropter hortabatur, ut ad secundum ab initio nobis propositum rediremus, aliquamque rationem dispiceremus, qua hæc discordia conditionibus honestis

(1) Brutus's sons had conspired to bring back the tyrant Tarquinius banished from Rome, but he being consul, put them to death for it.

(2) Last before the then present; for after Christiern succeeded Frederick the 1. to him Christian 3. to him Fre-

derick the 2. then living.

(3) Hic ut alibi, subintellig. inquam, vide cap. 36.

(4) Com archaismus pro cum, Gen. cum probent.

(5) Greenwich.

conspiretur. Nos ex aduerso respondimus, nos quidem domo non esse missos cum liberis mandatis : sed certis finibus circumscriptam habere potestatem. Neque liberum nobis esse consultare de ulla omnino re, quæ ad imminuendum Regis nostri imperium pertineret. Nec si etiam oblata fuisset a nostris ea potestas, eam fuisse accepturos, aut permissa uiros.

XLIV. “ Rebus in hoc statu tum relictis, cum Regina in sua villa, nos Londini diuersarem, misimus è nostris, qui ex ea scirent numquid esset præterea, de quo nobiscum agendum existimaret. Aut si nihil esset, ut curarent veniam discedendi nobis impetrandam, ut domi reipublicæ pro virili consulere, & privatam non negligere, ac si qua in re liceret, maiestati ejus gratificari possimus : studium certe nostrum ei probare conemur, cujus declarandi major erit domi nobis potestas, quam in alieno solo degentibus. Hac nostra flagitatione id saltem perfecimus, ut juberemur quinto die mensis Martii nos in aula sistere. Ibi cum ad Reginam essemus perducti, ea nostram in tuenda opinione suscepta obstinationem graviter increpuit, quòd disceptationem, aut potius consultationem de re ad nostram securitatem spectante tam pertinaciter defugeremus. Adjecit præterea prolixam suæ voluntatis declarationem aduersus Regem, cæterosque, qui ejus causam susceperant tuendam. Nos cum æquitatem nostræ causæ satis luculenter a nobis explicatam contenderemus, illa ex aduerso respondit, suo nondum animo satisfactum exemplis, & argumentis a nobis prolatis. Nec se disputationum earum plane rudem esse : ut quæ superioris temporis partem studio legum impertisset. Quod si est ita vobis prorsus decretum, inquit, nihil præterea comminisci ad Regis, ac vestram salutem conservandam, velim tamen adhuc sermonem conferatis cum consilii mei primoribus, qui vobiscum superioribus diebus iisdem de rebus differuerunt. Respondemus, nos nequaquam nostris opinionibus esse ita pertinaciter addictos, ut non libenter, ex ipsa, consiliariisque ejus quamlibet rei expediendæ rationem audiremus, modo id caveatur, ne præsens regni status mutaretur, aut aliqua de Regis imperio fiat imminutio. Ea de re nullam nos consultationem aut velle, aut posse attingere.

XLV. “ Postridie ad villam Regiam (uti cum Regina convenerat) descendimus, initoque cum consiliariis colloquio, cum multa ab eis in medium essent proposita, quæ ad dirimendam controversiam, quæ erat de titulo regni inter matrem, & filium facerent, nos, quia & non pauca erant, nec de rebus parvi momenti rationes utrinque jactabantur, rogavimus, ut eas scripto nobis exhiberent, ut spatium de tantis rebus cogitandi nobis daretur. Nec illi consulta prius Regina moram fecerunt. Cunctis igitur per ordinem excussis, res visæ sunt tam arduæ, tamque ad Regiam maiestatem imminuendam pertinentes, extraque fines legationi suæ præscriptos positæ, ut eas nec vellent, nec auderent, nec possent attingere. Postridie Robertus Peternius in aulam cum responso remissus est. Id erat, rem ad univerforum civium cognitionem pertinere : nec tam paucorum hominum disceptationi committendam. Idem quoque ad eos nostrum responsum scriptum petentibus postridie illius diei, hoc est mensis Martii nono die ad aulam retulit : ac magnopere petiit a Regina, ut peractis, quorum causa venerant, legatis, domum abeundi veniam daret. Post decimum demum diem Regiæ conveniendæ nobis copia facta est. Delectra con-

consilio, quibuscum a nostro adventu usque nobis institutus fuerat sermo, vehementer instabant, ut adhuc una secum conditiones non incommodas rei componendæ comminisceremur: multisque verbis ostenderunt, si ad domesticam seditionem externum etiam accederet bellum, duplicatum laborem, duplicata pericula, rerumque omnium difficultatem fore: præsertim cum nostris viribus nos explicare non possemus. Nobis verò in ratione instituta perseverantibus, nec ullam pacificandi formulam accepturis, qua Regis potestas arctaretur, ille finitus est dies.

XLVI. “ Proximo die, qui fuit vicesimus Martii, in aulam fuimus revocati. Ibi Regina ad se iussos accedere in hanc fere sententiam alloquitur, se cum suis nostra responsa expendisse, satisque perspicue intelligere neminem, præter summum Scotorum consilium, qui ex conventu ordinum constat, posse ad ea, quæ postulabantur certi quicquam respondere. Itaque se rationem inisse, qua rem integram honesto colore prætento relinqueret. Sibi renunciatum esse, comitia omnium ordinum brevi in Scotia futura. Eò (quod bene vertat) proficisceremur. Ibi operam daremus, ut ex utraque factione pari utrinque numero certi homines deligerentur, qui causas controversiarum diligenter expendere. Se quoque eò legatos missuram, qui una cum eis paci reconciliandæ operam darent. Se autem petere, ut interea induciæ renoventur, dum res ad finem aliquem deduceretur. Hæc etiam se velle cum legatis Regiæ Scotorum conferre: eosque si posset, in suam sententiam adducere. Illi autem re audita se excusant: nihil enim se principe sua inconsulta in ullam partem statuere posse. Se quidem, ut resciscant, quid ad eam rem sententiæ habeat, ad eam scripturos. Nos vero redeundi ad nostros promissum comitatum flagitabamus. Verum interea jubemur brevem admodum temporis moram æquo animo ferre, dum a Regis nostri matre ad Episcopum Rossiensem, cæterosque ejusdem Regiæ legatos responsum rediret. Post id de reditu statim impetratos.

XLVII. “ Interea nihil ad festinationem nostram profuit, quòd identidem objiceremus, nihil nobis cum Rossienfi Episcopo rei esse: neque is legationi nostræ propositus esset finis. Nos quidem cur veneramus, perfecisse: mirari vero cur Episcopus Rossienfis nostrum reditum peracta legatione remorari debeat: præsertim per nostram absentiam tot novarum rerum obortis tumultibus, idque non modico partium Regis incommodò. Sed nec hac prope importuna nostra flagitatio e quicquam promovimus: res enim de die in diem prolata est ad pridie Calendas Aprilis, quo die Regina Londinum rediit. Sed quæ in conventu publico inchoata tractabantur, per triduum fere proximum ita Reginam tenuerunt, ut ad externa disceptanda nullum ei ocium relinqueretur. Quarto demum Aprilis die nobis accersitis moram injectam excusat. Ostendit matrem Regis nostri præsentem suorum audaciam graviter per literas increpuisse, quòd suam ad causam hac ratione tractandam descendissent. Itaque inquit Angla, cum a via concordie a me proposita tam vehementer (1) abhorrent, non ero diutius vobis in mora. Quod si forte pœnitentia (quod spes est) posterius (2) ducta in hanc viam redire velit, vos non dubito in officio futuros. Ita tandem benigne, & humaniter dimissi, octavo die Aprilis iter in patriam sumus ingressi.”

(1) i. e. sui, vel mater Regis sui que. (2) Maria.

XLVIII. Hæc cum Sterlini in conventu procerum recitata fuissent, magnoque omnium consensu diligentia, fidesque legatorum approbata, reliquas cogitationes in Calendas Maias intendunt: in quem diem comitia erant indicta. Interim utrique se diligenter parant: alteri ad ea habenda, alteri ad impedienda. Hæc fere palam prudentiores existimabant, Anglam nulla ratione velle Scotam dimittere: quippe quæ videret quantum ex ea re periculum universæ rei Britannicæ immineret. Injuncta interim mentio erat de Rege Scoto pro matre petendo obside, magis spe concordiæ impediendæ, quam restituendæ. Scotos enim nequaquam consensuros certo sciebat. Verum aderant in consilio ejus plerique homines potentes, qui occulte Norfolcianæ factioni studebant. Hi & Scotam restitui volebant, & factionem ei adversam temporis diurnitate frangi, & debilitari, ut necessitate ab ea exprimeretur, quod a volentibus impetraturi non videbantur. Nec dubitabant eò rem venturam: cum rebelles pecunia, bellicoque apparatu a Gallo juvarentur: Regii contra in unam Angliæ Reginam essent intenti: quæ benignè ab initio eis intellecto Reginæ Scotæ scelere, pollicita erat regnum, Regemque eorum sibi curæ fore. Sed nec Gallus sua consilia satis expedire poterat. Reginam enim restitui volebat. Regem Anglis dedi nolebat. Cum autem non ignoraret, quam valida esset Norfolciana factio, quæ res novas moliebatur, non desperabat fore, ut Regina Scota è custodia vel clam elaberetur, vel per vim educeretur. Hic fere tum rerum status in Britannia erat.

XLIX. Mortonius cum in conventu Sterlini suæ legationis acta proceribus probasset, domum reversus, quæ quatuor millia ab Edimburgo aberat, cohortem peditum centenariam cum paucis equitibus habebat, ut & se, si quid oppidani attentarent, ea manu tæeretur, & eorum excursiones prohiberet, dum majores copiæ cogerentur. Interim Reginæ factio, quæ oppidum tenebat, milites conscribit, loca idonea præsiidiis occupat: atque in id unum omnia consilia confert, ut excluso Prorege comitia, quæ Edimburgum erant indicta impediret. Ad hæc Mortonius, uti a Prorege fuerat mandatum, viginti equites, & è centuria peditum, quam com meatibus infrequentem secum habebat, circiter septuaginta Letham misit, qui edicto publice denunciant, (nam Edimburgum jam præsidio tenebatur) ne quis terra, marive rebelles com meatibus, armis, aliove quovis bellico apparatu sublevaret: qui contra fecissent, eisdem, quibus rebelles pœnis essent obnoxii. Hi, quia urbanis se copiis impares sciebant, pedites longiore via, quæ monte, quem Arcturi sedem vulgus appellat, ab urbis conspectu tegitur, equites prope muros, urbis portas nemine hostium se commovente transierunt. Peractis autem cur Letham venerant, non eadem revertentibus fortuna fuit. Pedites enim cum recusarent, qua venerant redire, & ut sui, & hostium periculum facerent prope urbis portas invitis equitibus, una tamen cum eis subjecti mœnibus transibant: cum repente duabus portis in eos facta est eruptio. In initio concursus est satis acriter. Oppidani tandem tumultuosi in urbem rejecti, levi quidem cum jactura, sed tamen ut facile appareret, inferiores virtute eos esse, etsi numero superarent.

L. Contra Prorex cum nihil haberet ad oppidum oppugnandum parati, nec instantibus comitiis ob temporis angustiam machinæ eò concludi possent, a vi abstinendum ratus, comitia tum extra portam habere statuit. Nam oppidum cum in longitudinem exprorectum esset, qui mu-

vis id primi circum dederunt, (1) magnam ejus partem extra pomeria excluderant, ita tamen ut ejus partis habitatoribus civitatis jus integrum fervaretur. Illic igitur habita sunt comitia, juris peritis interpretantibus nihil referre, in qua urbis parte haberentur. In hoc conventu cum perduelles essent denunciati, principes fere eorum, qui arcem tenebant, ac hi potissimum, qui ob conscientiam cædis Regis, ac Proregis judicia fugiebant, rebelles ordinum decreto (cujus judicii summa est auctoritas) damnati, ne vulgus, quod fere à nobilitatis nutu pendet, ab eis alienaretur, & ipsi ex ea copia, quæ apud eos erat, comitia coegerant. Pauci ab eis stabant, quibus jus suffragii erat, e quibus alii in comitium non venerunt, alii affuerunt quidem, sed ut spectatores, omnibusque officiis forensibus abstinerunt. Ita cum nec justus eis suffragatorum esset numerus, nec hi tempore legitimo, aut more majorum convocati, ut tamen speciem aliquam legitimæ multitudinis haberent, duo Episcopi, aliique nonnulli absentes (quod nunquam antea fando auditum erat) (2) suffragia sua in ancipitem comitiorum eventum scripta miserunt.

LI. Toto hoc tempore cum arx assidue in procerum conventum majoribus machinis jacularetur, ac sæpè globi ferrei in mediam turbam caderent, neminem tamen aut occiderunt, aut vulnerarunt. Damnati in utroque conventu pauci: & utrique comitia in mensem Augustum indixerunt. Alteri Sterlinum: alteri Edimburgum. Solato conventu, ac neutris alteros laceffentibus, velut in inducias consensus esset, major pars mercenariorum, qui cum Mortonio erant, domos sunt dilapsi. Qui oppidum tenebant, non ignari quanta esset circa Mortonium infrequentia, simul ignominie superioris delendæ cupiditate ducentos viginti pedites sclopetarios, equites centum emisere. Hi duas machinas æneas campestris secum avexerunt, eo consilio, ut vel oppidulum Dalkethum, ubi tum Mortonius erat, incenderent, vel si id non succederet, metu hostem intra oppidum continerent: atque ea velut timori confessione expressa, vulgo se ostentarent. Hi cum in colle adverso sese instructos ostendissent, subito Dalkethi ad arma conclamatum est. Mortoniani statim ducenti pedites, & circiter sexaginta equites per adversum collem subeuntes in planitiem demum ingressi contra ad pugnam parati steterunt. Procurrentibus deinde utrinque jaculatoribus levi certamine conferto rebelles, qui omnia apud hostem se imparata deprehensuros crediderant, spe sua decepti retro quantum integris ordinibus poterant abeuntes urbem repetebant. Interea aliis urgentibus, aliis se recipere cupientibus ad Cragmillarium arcem medio fere itinere sitam perventum est. Ibi pauci pedites Mortoniani, qui ab adversa parte arcem occulte transferant, ex insidiis confluentes in angustiis viæ subjæctæ aciem hostium aggressi, ordinibus solutis eam in fugam averterunt. Qui præsidium in arce Edimburgensi agitabant, e superiore loco cernentes fugam se versus tendere, subsidio miserunt octodecim equites, & triginta pedites: quibus freti hostes, equites Regios (qui dimidio pauciores erant) rebellium impetum non sustinentes non minus trepide, quam paulo ante secuti erant, fuga retro impulerunt. Peditum utrinque operam prope inutilem imber repente cælo effusus fecit. In fuga ex Mortonianis cæsi pauci,

(1) Betwixt St. Mary's wynd and St. John's cros on the South-side of the Cullengate, belonging to the freedom of E-

dinburgh. (2) Sent proxies to vote for her.

plures vulnerati, capti circiter viginti sex. Cæſorum numerus e rebellibus major, captorum minor fuit. Sed fortuita res utriusque partis detrimenta prope æquavit. Nam qui Edimburgo venerant, doliolum ſulphurei pulveris ſecum advexerant : inde milites feſtinantes dum inconſultius depromunt, igne temere injecto tanta vis flammæ repente erupit, ut equus, qui vaſculum vehebat, & peditum præfectus Jacobus Malvillius, compluresque militum ejus afflatu fuerint ambuſti : ac major pars eorum intra paucos dies perierit.

LII. Dum hæc, re in neutram partem inclinata circa Edimburgum geruntur, cohors una Scotorum, qui ſuperioribus annis in Dania mercede militaverant, cuique præerat Michael Vemius adoleſcens nobilis ſumma virtute, & doctrina, domum reverſa operam ſuam Regi, oppidanis fruſtra contendentibus ut eam ad ſe pertraherent, obtulit. Hi b evi ad ſuos inviſendos ſpatio impetrato, dum ad diem dictum conveniunt, certiores fiunt a rebellibus, naves ad ſe intercipiendos inſtrui. Harum inſidiarum gnarus Mortonius ipſe pro præſente copia manu armata, nemine conſcio, quò duceret, adeo feſtinanter Letham venit, ut eos conſcendentes pene oppreſſerit. Sedecim e moratoribus in ripa dum ſcaphas tardius ſolvunt, capti. In poſterum diem, quoniam citius per æſtum Oceani non poterant, naves paratæ, quæ reliquas perfequerentur, aut redeuntes interciperent. Prorex quoque ea nocte certior factus, & ipſe poſtridie ſummo mane cum tumultuariis copiis a (1) ſiniſtro Forthæ litore feſtinavit, ut rebelles egreſſos in terram invaderet. Sed militum Cimbricorum properatio hos omnes conatus fecit irritos. Major enim pars majorem naſta navem incolumis tranſmiſit. Cæteri, qui minusculam conſcenderant, procul a Letha deprehenſi circiter viginti ſex ad arcem ſunt deducti.

LIII. His ita conſectis prorex Sterlinum revertitur. Mortonius labore, & vigiliis, præterea coli dolore afflictuſus Lethæ lecto affixus tenebatur. Drurius Anglus, qui per tot dies de induciis inter factiones egerat, nihil tranſigere poterat, quòd Prorex nulla alia ratione conſenſurus eſſet, niſi quæ per priores inducias loca erant occupata, reſtituerentur. Cum diſceſſurus eſſet, Anglus rebelles velut per oſtentionem officii quicquid habebant virium cum eo produxerunt : rati decumbente Mortonio vel timoris conſeſſionem ſe ab hoſtibus numero inferioribus expreſſuros : vel ſi cum copiis ejus ſine duce congregarentur, aliquid in ſummam rei proſeſturos. Mortonius per ſtationem equitum certior factus e lecto ſtatim conſurgit, & arma capit : ſuoſque omnes in propinquum colliculum producit, atque inſtructos tenet quadringentos fere ab hoſte paſſus. Drurius Anglus inter acies curſitabat, ac utroſque invicem rogabat, ut domos redirent, neu ſpem rerum componendarum nimis calidis conſiliis infringerent. Cum de receptu conſentirent, & id modo controverſum inter eos eſſet, utri prius ſigna converterent, hanc quoque litem Drurius tollere conatus ab utriſque petiit, ut cum ipſe ſtans in medio inter duas acies ſignum dediſſet, utriſque eodem momento ſe reciperent. Mortonius non repugnabat, rebelles contra minabantur, ſe, niſi ſponte diſcederet, eum cum ignominia pulſuros. Ac jam vix contineri poterant, quo minus aciem promoverent.

LIV. Hoc reſponſo recepto Mortonius te Drurio, ac Anglis, quos

(1) The North-side, ſee the note lib. I. cap. 17.

eo tempore nolebat offendere, ac suæ moderationis testes libenter habere vellet, satis fecisse ratus repente in hostem duxit. Equites primi impetu facto statim cornua nudant. Pedites attentato tantum certamine & ipsi terga dederunt. Ibi cum (1) porta vici proximi effusè fugientes capere non posset, complures in angustiis occisi, multi proculcati, multi etiam capti, nemine resistente, præter peditum partem, qui in cœmiterio proximo confisi loco se in ordines receperunt, ac iterum ad primum hostium impetum fugerunt. Fuga adeo effusa in urbem fuit, ut relicta porta, omnes in arcem contenderent. Ac nisi hostis sequens in prædam intentus fuisset, oppidum neglectum capi potuisset. Ex rebellibus supra quinquaginta occisi, circiter centum quinquaginta capti. In his (2) Alexander Humius leviter faucibus equo labente oppressus : (3) Galvinus Hamiltonius cæsus : (4) Iacobus Cullenus Huntlæi propinquus peditum ductor ex armario pauperulæ mulieris, ubi latebram quæsierat, extractus Letham perducitur. Eo conspecto tantus vulgi clamor exortus est, ut nisi ejus morte homines sibi satis fieri non passuri viderentur. Is enim superioribus bellis civilibus avare, & crudeliter latrocinium exercuerat. In Galliis infamem militiam egerat. Regibus Danorum, & Suecorum armis contendentibus, cum ab utroque pecuniam ad militem conducendum accepisset, utrique operam pollicitus neutri præstitit. Multa facinoræ fœda patraverat. Tandem (ut dixi) captus maximo cum plausu ad supplicium est ductus.

LV. Post paucorum dierum quietem oppidani refectis viribus sese in armis ostentarunt. Quotidie fere ex eo levia certamina conferebantur varia plærunque fortuna. Pro Regiis erat virtus militum, pro rebellibus locus ad insidias commodus, & arx imminens ad specularandum, unde omnes exitus hostium conspici poterant. Nec fere se committebant certamini, extra quam ex arce tormentis globi ferrei adigî possent. Lethæ Prorex se continebat, in omnes eorum egressus intentus, & comæatus maritimos intercipiebat, terrestres omnino excludere non poterat propter urbis vastitatem, & vicinorum locorum asperitatem, quorum circuitione plærunque momenta rerum gerendarum amittebantur.

LVI. Dum hæc circa urbem geruntur, navis Gallicæ quæ nitrum, globos ferreos, tormenta ænea minuscula, & nonnihil pecuniæ ad obfessos ferebat, capta est. Pecunia in stipendium militum erogata est : globi, nitrum, ac pars tormentorum dum nullo prope comitatu Sterlinum adverso flumine comportantur, rebelles re cognita naviculis in eum usum alio in portu comparatis ad prædam convolant. Capta cum exportare in arcem nequirent, in flumen demergunt. Alia eisdem fere diebus capta est navicula aliarum quidem rerum inanis præter literas, & magnifica Regis Galliarum promissa, spemque propinqui auxilii : toto enim superiore biennio, quo bellum per occasiones

(1) The water-gate at the Canongate foot.

(2) Lord Hume father to earl Alexander.

(3) Abbot of Kilwinning.

(4) June 16, 1571, the abbot of Kilwinning was slain at the field beside the abbey, called the black parliament, with several others to the number of three-

score ; and captain James Cullen was taken with my lord Hume, with other gentlemen and soldiers to the number of four-score : And this was done by my lords Morton and Lindsay, and other noblemen and gentlemen of the king's faction. MS. of Walter Cullen vicar of Aberdeen.

BIO RERUM SCOTICARUM

in Scotia gerebatur. Angliæ Regina Regiæ partis, Galliarum rex, & Angli Papani rebellium animos exigua pecunia, sed magnis pollicitationibus sustentabant, nec tam studere videbantur Reges ut sui vincerent, quam ne vincerentur. In id enim necessitatis uterque suos adigi volebant, Angli ut Scoti tædio rerum suarum in Angliam Regem non invidi mitterent, atque ita toti ab ipsa pendere viderentur. Galilius ut rebelles Britannodunum, & Edimburgum iosis dederent, iisque præfidiis capiti semper ab utroque mari imminentibus Scotos vel invitos haberet obnoxios, sed Regiæ libertate desperata, & amisso Britannoduno, lentius in causam rebellium incumberebat. Id tantum spectabat, ne regno seditionibus domestici exhausto novum, & non necessarium unius arcis causa bellum susciperet. Sed ad præsentem rerum statum satis abunde rebatur, si non caperetur. Et Scoti certi erant Regem non dedere Anglis, cum ob antiquas controversias, tum ob Papanorum Anglorum potentiam, qui in eorum morte suarum rerum incolumitatem statuebant. Eo enim sublato Regina Angli non modo videbatur infirmior, cum Regis unius vita sui eorum moram faceret: sed Regina Scotorum totius insule indubitata hæres foret, & quæ suo matrimonio regnum cui vellet gratificari posset, & ad statum religionis per totam Europam commutandum maximum momentum afferre. (1) In aula autem Angli a versabantur non obscuri homines, qui spem rerum novarum veteribus beneficiis præferrent. Sed si vivo Rege Scotorum Angliam tollerent, (2) eorum plerique a secretis Regiæ consiliis) verebantur, ne Scotæ nota omnibus maleficia eius auctoritatem elevarent, & opes filii auferent, & metu tyrannidis eam Anglis chariorem facerent. Angli rebelles utrunque, hoc est Regem Scotorum, & Reginam Anglorum una opera tollere volebant. Et cum res parum ex sententia aperte procederet, veneno grassari statuerunt.

LVII. Cum in hoc statu res Scotorum essent, utraque eorum factio ad propinquam comitiarum diem se comparabant. Rebelles cum (2) tres modo supremi ordinis suffragatores secum haberent, e quibus duo procuratores comitiis Regiæ nomine habendis præerant. Tertius Alexander Humius unus esset, qui suffragii jus haberet: & ecclesiastici ordinis duo Episcopi, alter illud ante aliquot menses relegatus per Proregem, deinde statu urbis permutato, cum sine comite discedere non auderet, ibi invitatus permansit. Alter decoctor accisis bonis necessitate eò coactus. Illis censentibus supra ducentos damnati, horum nonnulli adhuc impuberes. Procacissimi enim militum velut victoria jam parta, patrimonium sibi aliena destinantes multos innocios, & quietos, ideoque maxime injuriæ opportunos homines in numerum proscriptorum referebant.

LVIII. Prorex Sterlinum profectus magno procerum concursu & ipse comitia habuit. Circiter triginta ex pertinacioribus in causa Regiæ damnati. Cæteri in spem veniæ dilati. Per procerum absen-

(1) Craef. In aula autem Anglica versabantur non obscuri homines, et eorum prieri ut a secretis Regiæ consiliis, qui spem rerum novarum beneficiis præferrent. Sed si vivo Rege Scotorum Angliam tollerent, verebantur, &c. But the words may stand in the order of the first edition: Most of those that were in a

plot against the government and designed to dispatch queen Elizabeth, were, notwithstanding, members of her privy-council.

(2) James Hamilton duke of Chatelherault, George earl of Huntley and Alexander lord Hume.

tiam rebelles aliquid tentandum rati, omnes ex urbe copias eduxerunt, & ad speciem multitudinis augendam omnes oppidanos cum majore parte militum in acie statuerunt, eo consilio, ut velut superioribus temporibus consueverant, leviter lacerando Regias copias Leitha elicerent. Interea dum intentos in se hostes distinaerent, reliquis longiore itinere occulte circummissis, oppidum praedidio destitutum per aversam ingressi portam incenderent. (1) Patricius Landefius Leitha praerat, homo manu, & consilio promptus. Is productis copiis cum a deprehensis insidiis sibi satis cavisset, suos recta in hostem duxit. Et cum initio satis acriter dimicatum fuisset, tandem impressione majore facta rebelles fusi, fugati, & usque ad oppidi portas non sine caede com ulsi. Magnus captivorum numerus abductus, sed major pars fuit oppidanorum. Alexander Humius captus suorum interventu est liberatus. Vespere cum Regii victoria laeti se reciperent, (2) Jacobus Haliburtonus vir bonus, ac rei militaris peritus, qui omnibus perditum copis praerat, cum ab agmine suorum, quod cogebat, longiuscule abesset, a turma equitum, cum dubia luce cujus partis esset, dignosci non posset, in compito quodam exceptus, in urbem ductus est.

LIX. Hoc incommodo accepto, rebelles animum adjecerunt ad aliud facinus, ut majoris periculi, & audaciae, ita in spem, si successisset, belli universi patranda. Nam cum per exploratores comperissent, omnes fere proceres adversae factionis Sterlini adeo negligenter, & solute agere, ut tanquam in summa pace in oppido aperto ne excubias quidem nocturnas haberent, assumptis trecentis peditibus, equitibusque ducentis eò iter intenderant: idque quod minus esset molestum peditibus, qui raptim ducebantur, pridie ejus die omnes rusticorum equos, qui ad mercatum venerant, retinuerunt. Et si quos obiter invenerant, dominis abstulerunt. Duce expeditionis ejus erant (3) Georgius Gordonius, Claudius Hamiltonus, & Walterus Scotus. Hos magnopere confirmabat Georgius Bellus cohortis peditum signifer, Sterlini natus. Is cum omnes aditus, & opportuna oppidi loca nosset, ac procerum hospitia haberet descripta, certam spem faciebat, omnia in eorum potentate futura. Illi quoque tanta confidentia proficiscebantur, ut jam designarent, quos servarent, quos perderent. Igitur mane diluculo, cum ad oppidum advenissent, omnia adeo neglecta compererunt, ut ne canis quidem eos allatraverit. Ita summo silentio ingressi, nemine obvio in forum penetrant. Aditus omnes, qui eò ferebant, armatis obsident, deinde procerum hospitia aggrediuntur, ac caeteri quidem parvo negotio sunt oppressi. Jacobi Douglasii Mortonii Conatus diversorium unum eis moram praebuit. Id cum vi expugnare non possent, ignem subjiciunt. Ille uno, aut altero è ministris, qui strenue aditus tuebantur, caesus, cum jam omnia fumo, & flamma opplerentur, aegre ex incendio sese expediens Waltero Scoto

(1) Lord Lindsay.

(2) Tutor of Pitcur and provost of Dundee.

August penult. 1571. There was a skirmish betwixt my lord Lindsay and the laird of Wormiston at the calsey at Leith, where my lord Seaton was taken, and afterwards conveyed away. On the other

side sir James Haliburton was taken by the men of Edinburgh, they being 400 horsemen, beside footmen: my lord Lindsay, not being half so many, got the victory. W. C.

(3) George earl of Huntley, Claud abbot of Paisley father to the first earl of Abercorn, and Walter Scot of Balclough.

(1) affini suo, qui ibi occurrit, se dedit. Prorex quoque eodem momento familiaribus segniter eum tuentibus, cum se armis, sed prope solus defendere tentasset, captus abducebatur. Et jam Alexander Glencarnæ, & Hugo Æglentonæ Comites adhibitis custodibus ad exitium servabantur. Claudius enim Hamiltonius suos admonuerat, ut omnes sine discrimine proceres adversæ partis simul ac portas urbis forent egressi, conficerent.

LX. Omnibus rebus ita supra spem succedentibus, cum vulgus militum ad prædam discurreret, Ioannes Areskinus arcis præfectus, qui viis obsessis in forum aliquoties frustra prorumpere tentaverat, tandem globum suorum majusculis sclopetis armatum suas novas ædes, (quæ tum maxime ædificabantur) è quibus in totum forum prospectus erat, occupare jubet. Hæ enim ut vacuæ, & nondum absolutæ ab inimicis negligebantur, & Regiis tutum præsidium, unde jaculis hostes peterent, præbebant. Rebelles ubi imparibus armis è loco superiore jam occupato se peti animadverterunt, statim sese in fugam conjecerunt, adeo trepide, ut cum ad arctiorem, quæ ad portam ducit, viam est ventum, alii alios proculcarent. Saluti eis fuit, quòd rari sequebantur: iis, qui foro eos expulerant, singulis modo per novarum ædium portulam, quæ sola, & semiclausæ in oppidum patebat, exeuntibus, ac è reliquis domibus paucis, qui intra ædes armati ad omnes casus parati stabant, egressis. Ita tota fere multitudo, quæ pridie illius diei tam audax facinus susceperat, & tum adeo feliciter prope confecerat, a sedecim hominibus tanta cum trepidatione, & tumultu ex oppido eicitur, ut captivorum omiſsa cura suæ quisque salutis confuleret. In hoc tumultu toto unus modo, quem nominare sit operæ precium ex Regiis Georgius Ruvenus summæ spei juvenis, dum ferocius quam tempus poscebat, confertos hostes aggreditur, fuit peremptus. Alexander autem Stuartus (2) Garlianus, cum captus abduceretur, incertum a suis, an ab hostibus ictus cecidit. In hac tanta, & tam late fusa trepidatione cum qui antea intra sua limina metu continebantur, passim in publicum prorumperent: qui Jacobum Duglassium, & Alexandrum Cunigamium cæperant, cum evadere non possent, se suis captivis dederunt.

LXI. Proregem ducebat David (3) Spensius equitum inter rebelles præfectus: cum sciret insidias vitæ ejus fieri, tam sollicitè eum tueri satagebat, ut ipse quoque a percussoribus avide Proregem petentibus ictus eodem illo die interierit, magno utriusque factionis mœrore. Erat enim omnibus corporis, & animi virtutibus juventutis Scoticæ nulli inferior. Nec post ejus decessum equitatus hostium quicquam memoria dignum gessit. E percussoribus Proregis duo, (4) cum ad suos evadere non possent, supplicio, quod in deditum sæviissent, affecti: cæteri adeo trepide fugerunt, ut captivi, quos retinuerant, passim ab eis dilaberentur.

(1) This laird of Balcleugh had married ——— Duglass, who lived to a great age, daughter to David earl of Angus, who was elder brother to the earl of Morton, but his mother was of the house of Creich Beaton: all the allies of this house of the Beatons, and almost they only followed the queen's faction, as Hamilton, Argile, Huntley, Crawford, Ogilvie, Innermeath, Balcleugh, Fernikest,

Johnston, Butly, Borthwick, Fleeming.

(2) Laird of Garlies predecessor to the earl of Galloway.

(3) Laird of Wormeston in Fife.

(4) September 4. 1571. Matthew Stewart earl of Lennox was slain by one captain Calder, who came out of Edinburgh with my lord Huntly and the laird of Wormeston. Calder was broken on the wheel, and George Bell hanged. W. C.

Poterant quidem omnes hostes deleri, si equitatus affuisset, qui tum fugientes sequeretur. Sed latrones Teviotici in primo ingressu oppidi equos omnes diripuerant. Id eis saluti fuit. Ex utraque parte fere par cæsarum numerus : è Regiis nemo captivus est abductus. Ex altera factione multi, quorum plerique prædæ intenti intra domos, quas diripiebant deprehensi fuerunt.

LXII. Prorex eo die ex vulnere decessit. Exequiis ut in tempore tam turbulento raptim factis, procerum, qui aderant ad successorem creandum convenerunt. Illi è suo numero selegerunt tres, qui jurejurando prius adacti se nobilitatis suffragiis parituros, velut candidati comitorum eventui permetterentur. Hi erant Gilespicus Cambellus Argatheliæ, Iacobus Duglassius Mortonii, Ioannes Areskinus Marriæ Comites. Omnium suffragia in Areskinum inclinarunt. Is nihil prius quàm de oppugnando Edimburgo egit, ad quam rem exercitus à superiore Prorege fuerat indictus in Calendas Octobris, sed repentina rerum perturbatio effecit, ut is dies prorogaretur in Idus ejusdem mensis. Ea res magnum attulit rebus gerendis impedimentum : quodd oppidanis, qui dies noctesque in opere erant, spatium ad muniendum est datum : & hiems præmatura, noctesque longiores, & cæli, ut in locis frigidis, intemperantia, & difficilior comiteuum apportatio, & apparatus bellici angustia effecerunt, ut re infecta discederetur.

LXIII. Proximis aliquot mensibus certatum est excursionibus in neutram fere partem rem inclinantibus. Prospectus enim ex arce liber in omnes partes efficiebat, ne rebelles vel ad manus venirent, vel præcipitarent in insidias. Signo enim è superioribus locis edito facile admonebantur, ut se reciperent in tempore. Semel tamen cum omnes equites, ac pedites ex oppido se eiecissent, ut paucos è Regiis interciperent, ac acriter simulantibus fugam instarent ad vexilla cohortium è valle propinqua emergentium ab arcis præsidio conspecta statim signum receptui est datum. Itaque rebelles antequam ad insidiarum locum essent perducti, se trepide recipere cœperunt : eoque fuga perturbatior fuit, quodd quanquam instantis periculi erant admoniti, tamen nec unde, nec quantum id esset, suspicari poterant. Equites pauci, qui ante fugam simulaverant, eorum tergo adeo institerunt, ut pedites solutis ordinibus qua quisque proxime poterat, urbem peterent. Multi vulnerati, & capti. In iis ex præfectis cohortium, & signiferis aliquot.

LXIV. Dum post hæc res ad urbem lentius geritur, in regionibus ad septentrionem versis clades hac maxime occasione accepta est. (1) Duæ erant in illo tractu familiæ summa potentia, & auctoritate Gordoniorum, & Forbosiorum. Sed cum Gordonii summa inter se con-

(1) Forbesii sedibus immixti Gordonii, quanquam non satis concordēs, sic tamen frequentibus conjugiiis invicem juncti, quod huc usque durat, ut mirum sit has affinitates non potuisse ferocēs animos utrinque mollire ; cum armis omnes cæteri harum regionum incolæ illis duabus familiis facile cedunt. Hi cum Huntillæo pro Iacobo secundo rege acie ad Berechinium steterant, agris & latifundiis ab eo donati. At, variantibus temporum vicibus, his nunc civilibus bellis acres inimicitiae cum

Huntillæo intercedebant ; quarum causas referre longum est ; & quanquam mihi probè cognitæ, instituti mei ratio non me patitur in illa exspatiari. Cùm hæ inimicitiae Proregi Marrio satis cognitæ essent, suscitavit eos contra Huntillæum, ad distrahendas ejus vires, quem satis notat rebus suis domi prospicere necessum habere." Robertus Gordonius a Straloch, de origine & progressu familiæ Gordoniorum de Huntlie. M. S.

cordia viverent, & vicinis aliquot gentibus Regio permiffu multos annos præfiffent, veteres opes, & auctoritatem auxerant : contra Forbofii inter fe difcordes fuis fe viribus affidue conficiebant. Sed neutra in alteram (ut qui cognationibus, & affinitatibus conjuncti effent) quicquam multis annis attentaverant : magisque occulta æmulatione, quam aperta invidia laborabant. Erat in familia Forbofiorum Arcturus, homo & ingenio, & manu promptus, & qui a primis ufque difcordiarum temporibus Regem femper fecutus erat. Is tum aliquid agitandum ratus, quo & fuum, & gentis nomen illuftraret, & partis, quam fequebatur opes augetet, primum familiam fuam in concordiam redigere conatus eft. Id fi obtinuiffet nullas in illis regionibus opes metuebat. Cum ad eam rem dies dictus fuiffet, (1) Adamus Gordonium Comitum Huntlæi frater omnibus rationibus (2) ad impediendum ratus propinquis, & clientibus occulte admonitis cum magno eorum numero (3) ad locum venit : & cum Forbonorum duo agmina in confpectu haberet, antequam conjungi poffent, alterum adortus Arcturum in procinctu cæcidit. Eo labente reliqui fufi, & fugati funt. Aliquot viri illuftræ cæfi : plures capti. Reliqui proximis diebus metu ne gravius in captivos fæviretur, nihil aufi. Eum metum auxit domus (4) Alexandri Forbofii cum uxore prægnante, liberis, & ministris cremata.

LXV. Frater (5) Arcturi Forbofii (6) major natus, qui gentis princeps erat, capta, & fpoliata fua domo, ægre elaptus in aulam venit. Ibi quantum res erat in fuma anguffia, tamen ei, & nobilibus ejus lectam fecutis ducenti pedites dati, literis vicina nobilitate admonita, ut fe eis conjungeret. Ea cum ad reliquias Forbofiorum, aliquotque familias propinquas feffe conjunxiffet, a viribus fe fatis putabat firmam. Sed deerat, quem fequeretur dux, cum juvenes fere effent familiarum principes, ac vix quifquam inter alios admodum emereret. Ita in diverfa confilia diftracti Ioannes Kethus cum quingentis equitibus domum fuam non longe diftantem difceffit : Alexander Forbofius cum fuis clientibus, & peditum centuriis duabus Abredoniam contendit, ut Adamum Gordonium inde expelleret, & fuos ex itinere reficeret. Adamus certior factus inimicum cum non adeo multis adventare fuos

(1) See the note on lib. 17. cap. 41.

(2) Cr. id imp. ratus. Gen. ad imp. paratus.

(3) It is commonly called the field of Tilliangus.

(4) Of Towie, burnt by this fir Adam Gordon of Auchindowne.

(5) October 10 1571. The field of Tilliangus was fought by Adam Gordon and Arthur Forbes brother to my lord Forbes, where the fald Arthur was flain with feveral of his kin ; and on the other fide John Gordon of Buckie, and feveral wounded on both fides. W. C. Of the occafion of this conflict Straloch gives a different account from that of our author and of archbifhop Spotfwood, (but lefs probable,) who make Adam Gordon the firft aggreffor, who, fay they, invaded the Forbefes, brought together by Ar-

thur, brother to Alexander lord Forbes, in order to reconcile their differences ; becaufe they refufed to feparate and return to their houfes. Straloch fays, that the earl of Mar regent, knowing the ancient feuds between the two clans, ftirred up the Forbefes againft the Gordons ; that as Adam Gordon was going to Huntly his brother, with a company of armed men, he was informed that the Forbefes waited his coming ; that, as he paffed by, he fent them word he was marching another way, and would go over their lands, which lay on the river Don, without doing any harm ; and that the Forbefes apprehending the contrary denied a peaceable paffage, and fet themfelves in battle array againft him.

(6) The lord Forbes.

ex oppido educit, coactis etiam sequi oppidanis, ut speciem majoris multitudinis præberet. Ibi statim (1) in agris oppido proximis acre prælium committitur. Pedites Regii pugnandi studio longius Gordonianos secuti deficiente pulvere sulfureo, nec suorum acie subsidiis firmata trepida fuga se recipiant, prementibus maxime sagittariis. Non adeo multi e victis cæsi, quod in noctem pugna erat protracta. Capti nonnulli. In iis (2) Alexander Forbosius, cum se diu pertinaciter adversus instantes defendisset.

LXVI. Hic rerum ad septentriones successus mirum quam animos rebellium ad majora aggredienda erexit. Igitur in diversa regni parte ad Jedburgum opprime adum animus adjiciunt. Oppidulum quidem more patrio immunitum, sed fortissimorum civium, & quod superioribus annis rebellium conatibus semper fortissime resisterat. Hu-

(1) At the Crabstone.

(2) November 20th 1571. The field of the Crabstone was fought by John master of Forbes, and Adam Gordon brother to my lord Huntly, where the said John loſt the field and was taken, and several of his kin and friends slain, to the number on both sides of sixty or thereby, and good Duncan Forbes ſl in the ſaid day, W. C. One circumstance of this relation viz. the townſmen of Aberdeen being compelled to follow the Gordons, is contradicted by Straloch, who tells us that Adam Gordon by ſound of trumpet forbade the townſmen of Aberdeen to meddle in theſe broils, and commanded them to keep themſelves quiet in their houſes, that there were in all but three of them in the battle with Adam, and ſeven with the Forbeſes; and that not a few of the inhabitants who were eye-witneſſes gave Straloch this information: but his information is contradicted by the publick records of the town; which bear, that December 1. 1571. David Mar one of their baillies was appointed to paſs to Leith to the regent's grace, to declare to him and to the nobility the truth, and contrary to the ſuiſter and wrong reports made of the town and inhabitants thereof, ſine the late troubles fallen out betwixt the Gordons and the Forbeſes. And Sept. 3. 1574. The regent Morton gave the town a diſcharge of their being at the conflicts of Tillangus and Crabſtone, as having been the effect of fear and compulſion. Though Straloch, as appears by his notes on archbiſhop Spottwood's hiſtory, where we are told that Adam Gordon burnt the houſe of Alexander Forbeſ of Corgarf, (ſo Straloch reads it inſtead of Tavoy) and in it his lady big with child, and his children and ſervants, to the number of 27 perſons: I ſay, though Straloch was not ignorant that Adam had committed that barbarous

piece of cruelty, yet he takes no notice of it in his hiſtory, but employs all his rhetoric in deſcribing the other exploits of his clan performed under the conduct of Adam Gordon, as follows: "Hoſtes confidenter progrediuntur: primi erant pedites: Adami autem pedites, quibus imperabat vir harum rerum probe gnarus, conductur in viam publicam aliquantum depreſſam, quæ utraque acies dividebat, monitos, ne, ante ſignum à ſe datum, loco moverent. Hoſtium pedites, parum hoc animadverſo, ſoloppetis rem gerentes, in equites longius diſſitos pilularum explodunt; iterum, iterumque tenant, donec exhanſto pyrio pulvere, Gordoniæ pedites alacres in eos feruntur, eorumque ordinibus ſolutis, magnam ſtragem faciunt: ducibus imprimis cæſis, pauciſſimi evaſere. Dum hæc ſunt, concurrunt equeſtres acies; ubi utrinque robur exercituum erat: pellunt, pelluntur, (immitti,) irâ & odiis fervidi, gladiis enſibusque rem gerunt. Ex iis quibus equi cæſi quidam lepidè percutit in galeâ magnis viribus ipſum Adamum; quo icſtu exanimatus equo provolvitur. At ſui, de illo actum potantes, in vindictam ferociter aſſurgunt, adverſam aciem perturbant, frangunt, diſſipant, magna cæde graſſantur. Adamus interea, deſtractâ galeâ hauſto aëre, redivivus, poſcit equum, ſuique ſe offendit. Jam non amplius pugna, ſed fuga immiſta cæde: multi captivi, in quibus Ioannes Forbeſius, comitis primogenitus, qui univerſis præerat. Hæc in campis ad urbem proximis acta, ſpectantibus oppidanis: vix quadraginta dies elapſi à primâ ſtrage ad hanc alteram. Hæc victoriâ, quicquid terrarum à Deâ flumine ad ultimos ſeptentriones pertinet, Mariæ reginæ partibus vendicatum eſt: nam ubi Forbeſii, fracti animis, arma poſuere, nemo poſtea quicquam auſus eſt — At Marius prorex, &c." vide infra.

ic oppido vicini erant Thomas Carus Farnihestius, & Valterus Scœtus. Hi præter veteres clientelas satis numerosas sibi adjunxerant tres vicinas regiones Lidaliam, & Euiam, & Eskiam semper latrociniiis infestas, ac tum per bellorum civilium licentiam in longinqua etiam loca libere grassantes. Erant & in ipsa Teviotia cùm harum regionum contagio, tum ob consuetudinem prædas agendi ex hostico aliquot magnæ familiæ fortis, & latrociniiis infames. Nec hi modo, sed quidam e proximis Anglis spe prædæ illecti se conjunxerunt. Accersiti præterea Edimburgo 120 sclopetarii ex omnibus cohortibus selecti. Iedburghenses quoque non ignari se peti trepidis nunciis Proregi periculum significant: & levis armaturæ tantum auxilium petunt, nec interea sibi defunt. Nam Valtero Caro (1) Sesferdio accersito, & militum satis magno numero è vicinis agris collecto, pro tempore oppidum muniunt. Et (2) Gulielmus Ruvenus centum viginti sclopetariis, & equitibus partim secum adductis, partim è Marcia vicina collectis ad Driburgum adesse nunciatur utrique parti eodem fere tempore. Sed rebelles satis copiis suis confisi (erant enim ad tria millia hominum) iter summo mane ad oppidum intenderant, ut auxiliorum adventum prævenirent. Et Ruvenus id ipsum suspicatus facturos, magno gradu eos consequitur: & postremos levibus excursionibus læcessit. Valterus quoque Carus adjunctis ad suos oppidanis, rectâ ad hostes pergit. Id illi conspicati, ne ancipiti prælio dimicarent, se confestim in loca tutiora recipiunt. Latrones, qui spe prædæ accurrebant, cum oppidum à vi tutum, & Regios ad dimicandum paratos cernerent, quâ cuique proximum erat, domos abeunt. Rebelles nihil minus rati quam hostes aliquid tentaturos cum clientibus, & peditum cohorte se Havicum recipiunt. Hanc spem augebat hiems solito asperior, nivis recens casus, quæ omnia late obtinebat. At Ruvenus occasione ratus utendum de tertia vigilia adeo celeriter agmen Havicum ducit, ut antequam hostes de adventu ejus fierent certiores, intra mille passus esset. Havici tanta erat trepidatio, ut nullus consilio relinqueretur locus, prope equites, peditesque educti flumen proximum secuti in loca tuta se recipere tentarunt, sed celeritate sequentium præventi equites, ut in regione nota se periculo fuga subtrahere: pedites prædæ relictæ silvam exiguam in rupe flumini propinqua occupant. Ibi ab equitibus undique inclusi, nec peditum adventum expectare ausi, ad unum se dedunt. Hi cum alia prævertenda essent, nec tam vehementi heme circumduci possent, fide accepta se ad diem redituros, sine armis incolumes dimissi; pauci obsidum nomine pro cæteris retenti. Reversos Kircadius levibus commentis promissa eludens ad diem statutum adesse vetuit.

LXVII. Reliquum hiemis, & proximum ver totam levibus præliis extractum: in quibus pauci cadebant, sed rebellium, quàm Regionum plures. Rebelles enim in collibus urbi propinquis cum rei bene gerendæ occasionem captarent, vix inito plærunque certamine in urbem refugiebant. Frequentes interim de concordia inter factiones facienda legationes ex Anglia venerunt: sed frustra. Nam Angla etsi Regiæ parti magis favebat, tamen pacem ita facere cupiebat, ut u-

(1) Laird of Cesford, predecessor to the earl of Roxburgh.

(2) William lord Ruthven first earl of Gowrie, afterward thesaurer: he had the

third part of the lordship of Haliburton, Fenton and Dirleton, see the note lib. 10. cap. 8.

tranque factionem sibi obnoxiam redderet. Franci in exulis Regiæ causam proni pacem impediabant: & magnis pollicitationibus eos retinebant, ne bellum omitterent. Tantum autem pecunia mittebat, quantum satis videbatur in præsentia non ad rem gerendam, sed ad spem fovendam, semperque aliqua ejus portio a portantibus prærodebat.

LXVIII. Inter hæc aliquot menses levibus incursionibus, nec ad summam rei quicquam facientibus transacti. Nec in aliis regni partibus a direptionibus, & incendiis cessabatur. Adamus Gordonius coacta manu in Angusiam ingressus domum——Duglassii (1) Glenbervii obsedit. At ubi eum abesse sensit, in ea, quæ relicta erant, ferro, & igne crudeliter seviit: tantaque formidinem Taddunanis incussit, ut illi e vicinis Fisæ locis præsidia advocarent (2). Eis enim Gordonius infensissimus erat: quod egregia in Regias partes fide, & constantia perseverassent. Blaknessum a custode Hamiltonijs proditum. Ea arx navigationem inter Letham, & Stérilinam sustulit. Prorex molas omnes circa Edimburgum confregit, nobilium aedes vicinas præsiidiis occupavit, omnesque ad urbem aditus occlusit. Multi utrinque intercepti. (3) Archibaldus Duglassius è familiaribus Mortonii unus ad suspicionem captus, quem præter reliquam vitæ sceditatem literæ apud eum deprehensæ, & postquam captus fuerat, ultro citroque ad rebelles missæ, & remissæ coarguebant & re, & consilio, & pecuniæ, & armorum transmissiones eos juvissæ.

(1) William Duglass of Glenbervie, who succeeded thereafter to be earl of Angus, grandfather to the marquis of Duglass.

(2) Al. Marius prorex, animi anxius, non se deserit; cogit exercitum, a mis, viris, equis, egregie instructum: huic prænciuntur comites Crafordius Buchanius, Glammus, Marefchälli comitis filius primogenitus. Hi in Adamum, qui omnia pro arbitrio in septentrionibus agebat, immittuntur. Ille omnia hæc edoctus, per fidos exploratores, eorum vires, consilia, itinera edoctus, cum mille dilectis equitibus obviam ire parat. Venerant illi Berechinium oppidum, quod Aberdoniâ triginta dua milliaria abest, ad situm fluminis, cui australis Eskæ nomen: abest verò oppido ad septentrionem ad quatuor milliaria aliud flumen, ponte junctum, cui septentrionalis Eskæ nomen. Adamus, omnem famam sui adventus præveniens, citum agmen rapit. Hostium duces, et quicumque ex exercitu oppido capi poterant, in eo diversabantur cæteri sparsi per omnem viciniam (hoste procul, ut illis videbatur, agente) hospitia sumpserant; pontem Escæ septentrionalis, quo ad eos aditus, firmâ custodiâ sepeferant: ita nullus illis ab hoste metus. Adamus cum suis intempestâ nocte ad pontem vim facit; vigiles re inopinatâ

territi dissiugiant: hos omnes cædit aut capit, ne nunciis in oppidum perferatur; ad quod velociter accurrit multâ adhuc nocte omnia in parata reperta oppidum apertum: nulli vigiles, nullæ excubiæ: irrumpt eorum, qui in plateis reperti aut ad tumultum assibus prodierant, frangit, facit, Duces lectis semisomnes excitati repentino pavore seminudi per posticas elapsi, pedibus dissiugiant, tenebris non armis, defensû; ac, nisi tubarum clangor intempestivus eos altum sternentes excivisset, omnes captivos habuissent. Qui extra urbem hospitabantur conquesti; quidam cæsi: omnes quibus cura salutis, amissis multâ partem equis armis omnibusque impedimentis, nunciis clam ad præterea referunt (mittant). Ille inestus deliberat quid agendum; non sane immerito: nam hæc victoria percussis omnium animis, Meriam & Angusiam victoribus addidit; ubi nihil tutum Taddolanum usque ad Tai ripam postea non amplam urbem, quæ sibi metuens, præsi iarium militem ex vicinâ Fisæ provinciâ trans amnem advocaverat.

(3) Mr. Archibald Duglass brother to the laird of Whittenghame, a very subtle man, a great favourer of the earl of Bethwell, and, after his fall, a follower of the earl of Morton.

ERRATA, plerumque levia, sic corrigenda.

Lib 1. cap. 5. ver. 14. Ptolemæum.—ibid. pag. 29. ver. 19, 20. pe-
pererat. Lib. 6. cap. 49. ver. 7. in stantium. Lib. 7. cap.
17. ver. 3. Gulielmo.—ibid. cap. 33. ver. 1. ad.—ibid. cap. 56. ver.
13. conquifiti. Lib. 10. page 271. note 1. line 3. for reftore read re-
fign.—ibid. page 275. titul. DECIMUS.—ibid. pag. 282. note 1.
line 2. Tyneman.—lib. 11. cap. 2. ver. 19. duce. Lib. 12. pag.
349. note 1. ver. 2. municipii.—Lib. 14. cap. 39. ver 11. altero.—
Lib. 16. cap. 59. ver. 1 immodicè.

Varie lectiões omiffæ.

Pag. 26. ver. 8. facras, afyla, al. facras aut afyla, Lib. 2. pag.
62. ver. 1. cœperit, al. ceperint. Lib. 7. cap. 62. ver. 17. Arb. fede-
cem. Lib. 11. pag. 298. ver. 10. Arb. inducias, al. infidias.—ibid.
page. 319. ver. 13. Arb. Comite. Gen. Comitem. Lib. 12. cap. 15.
ver. ante penult. al. Imperii Romani.—ibid. cap. 26. ver. 2. Arb.
privata, Gen. privato. Lib. 13. cap. 2. ver. penult. Arb. augebant.
al. augebat. Lib. 14. cap. 2. ver. 9. Arb. eorum. Gen. earum.—
ibid. cap. 3. ver. 7. Arb. adverfa, Gen. averfa. Lib. 19. cap. 41.
ver. 6. Gen. ea—copulanda. Lib. 20. cap. 34. ver. 10. Gen. At.
hæc.—ibid. cap. 39. ver. 8. illi.

I N D E X

Eorum quæ XX. Libris

Rerum SCOTICARUM

Continentur locupletissimus,

Et Propriorum Nominum in Buchanani Historia.
Occurrentium Interpretatio. Numeri Romani
I, V, X, Librum, Numeri vulgati 1, 2, 3, 4, &c.
Caput signant.

A.

- A** Berbrothium, *Aberbrothock*, oppidum & Cænobium Angufiæ, I, 25.
- Abercornum, (*Abercorn castle*) arx in præfectura Limnuchenli, I, 31. V, 6.
- Abernethii Macduffum Fifæ Comitum occidunt, VIII, 13.
- Abernethium. vid. Abrenethium.
- Abredea vetus Abredoniæ nomen, I, 26.
- Abredonia seu Aberdonia, (*Aberdeen.*) *Dux sunt eodem nomine Urbes, altera ad Donæ, altera ad Deæ fluminis ostium, sitæ: hæc, Nova urbs vulgo appellata, Scotiæ septentrionalis jacile prima; Civium humanitate & ædificiorum elegantia structura memorabilis, Abredeæ potius appellari debuit: illa, sede Episcopali: & Academia omnium artium studis florente nobilitata, Veteris urbis cognomine distinguitur. Utraque in regione Marrisæ ad mille passuum intervallum a se mutuo distantes. Oppidum Salmonum piscatu nobile. Ibid.*
- Abrenethium, (*Abernethy*) Ierniæ oppidum, quondam rei Picticæ Caput I, 22, 24. V, 58, & Sedes Episcopalis, VI, 3.
- Abria, (*Lochaber*) Scotiæ septentrionalis regio, I, 26. V, 8.
- Abridica, (*Erisbach*) insula ad Lornæ oram sita, I, 35.
- Abrinca, idem quod Aberbrothium, I, 25.
- Abthanus, Magistratus nomen, VII, 19.
- Achaisius Scotorum Rex, V, 52, primus Scotorum Regum cum Francis amicitiam inicit, 53. Pictis auxilia mittit, 54. Moritur, ibid.
- Achleccus & Auchinleccus, (*Auchinleck, or Afflek, cognomen Scoticum*) Ioan. pugna occidit, XI, 32.
- Achnarra, (*Achnar*) insula Leogum ab occasu spectans, I, 36.
- Acho Rex Norvegiæ prælia victus, VII, 62.
- Acmodæ insulæ, I, 32.
- Adami insula, (*Island Adam, prope Haraiam,*) I, 42.
- Adamannus Episcopus Scotus, V

- Ado Viennensis corrigitur, II, 5.
 Adrianus, vid. Hadrianus.
 Adulatio adolescentium pestis, XI, 9.
 Æcernig Monasterium, I, 31.
 V, 6.
 Æbudæ insulæ, (*The Western Isles, eo nomine appellantur omnes in Mari Deucalidonio, a Rona ad Mannam sparsæ insulæ numero fere 300, Scotiæ ab occasu obseruantes.*) I, 32.
 Ægidius, (*St. Giles, Scotus vitæ sanctitate clarus.*) Edimburgensium tutelaris Deus, XVI, 20.
 Æliotus, (*Eliot, or Elliot, cognomen*) Thomas. Ejus sententia de antiquo Britannicæ nomine refutata, I, 5.
 Ælius Pertinax in Britannia, IV, 36.
 Ænodæ insulæ, quæ & Æbudæ, I, 32.
 Æmona insula, (*Inch Colme, or St. Columb's Isle.*) in ætuario Forthæ sita. Cœnobium in ea fundatum, VII, 26.
 Æneas, (*Angus proprium viri nomen*) Gallovidianus tumultuatur, VII, 42.
 Æneia, (*vetus Angulicæ regionis nomen*) I, 25. unde nomen habet, VI, 2.
 Aera, (*Air, oppidi & fluvii ipsum affluentis in Coila regione nomen*) Oppidum, I, 20. Captum, VIII, 35. Amnis, I, 20.
 Æstii Britannice loquebantur, II, 34.
 Aetius, Consul Rom. III, 11. ab eo Britanni auxilium implorant, V, 14.
 Afulla insula, I, 42.
 Agatha Margaritæ Scotorum Reginæ mater, VII, 10.
 Agathyrri corpora pingebant, II, 19.
 Agnes Comitissæ Marciæ uxor arcem Dunbari aduersus Anglos viriliter defendit, IX, 25.
 Agnorum insula, I, 42.
 Agricola, [*Julius*] I, 22. res ejus in Britannia genæ, IV, 26.
 Ai vel Aii Ostrum, *Aymouth, oppidum ad Aium annem qua Fortham subit, situm.*
 Aidanus Scotorum Rex, V, 33. Cumbriam ac Northumbriam populatur, 35. Prælio cum Ethelfrido Saxone victor, Ibid. ab eodem victus, 36. moritur. Ibid.
 Ainia, (*Enzie or Einie, regiuncula inter Boinam & Morariam, in Præfectura Banfensijacens*) I, 28.
 Aus seu Aius, Eye, or Aye, Marciæ amnis.
 Alanus Lornensis, fratrem captivum tenet, XII, 18.
 Alanus Gallovidianus moritur, VII, 57. ejus stirps, Ibid. & VIII, 7.
 Albanactus Bruti filius, II, 4. ab hoc Albani, qui postea Scoti, dicti finguntur. Ibid.
 Albinia (*Albany, Ducis titulus, quo, qui Regem Scotorum proxime post regni hæredem sanguine attingit, insignitur.*) Inac
 Albinus, seu Dux Albinus, (*The Duke of Albany,*) Ioannes Dux. vid. Stuartus
 Albinich Scoti se vocant, I, 14.
 Albion Neptuni filius, Ibid.
 Albius sive Alti n antiquissimum Britannicæ nomen, Ibid. ejus etymon, Ibid.
 Album non modo coloris, sed altitudinis nomen fuisse, I, 14. id monstrare nomina inde derivata, Ibid.
 Album Fanum, *White Kirk, Lothianæ orientalis pagus ad Tinam annem.*
 Alectum, *vetus Taoduni nomen a quibusdam creditum.*
 Allerto, *Allerton, or North Allerton, vicus in agro Eboracensi.*
 Alexander I, Scotorum Rex, VII, 26. Acer dictus & quare, Ibid. Cœnobium quædam condit, Ibid.
 Alexander II, Scotorum Rex nascitur, VII, 49. Regnum init, 52. Angliam invadit, Ibid. iterum, Ibid. atque iterum, 53. Uxorum ducit primum Ioannam Angliam, 55. deinde Mariam

- riam Cuciani Comitis filiam, 57. moritur, Ibid.
- Alexander III. Scotorum Rex nascitur, VII, 57. Coronatur, 58. Uxorem ducit, Margaritam Henrici Angli filiam, *ibid.* a Cuminiis captus, 60. Norvegum devincit, 62. Equi lapsu extinctus, 65.
- Alexander Insularum prædonum Dux Ennernesiam populatur, X, 31. Regi se dedit, 32.
- Alfridus Northumbriæ Rex, V, 44.
- Alifa insula, (*Aijā*) I, 34.
- Almo seu Almon flavius, (*Almond*) præfecturam Edimburgensem a Lin. nuchenfi dirimens, I, 18.
- Alloa, (*Allovaay*), arx & oppidum in præfectura Ciacmanana
- Ainewicus* seu *Annewicus*, (*Ainwick*, vulgo *Anwick*) Northumbriæ oppidum.
- Alpa pro Alba a Sabinis dicta, I, 15.
- Alpes unde dictæ, *Ibid.*
- Alpinus Scotorum Rex, V, 57. Regnum Pictorum petit, 56. post secunda aliquot prælia, 57. a Pictis tandem in prælio captus & occisus, caputque conto affixum, 58.
- Altissiodorus urbs Galliæ, II, 34.
- Aluredus* vel *Alfredus*, (*Alfred*), Saxonum Rex.
- Amberkelethus, Scotorum Rex, V, 45.
- Ambianensis Episcopus, (*The Bishop of Ambianam*, *Urbs Galiciæ Amiens.*) in Scotia, XVI, 63. ejus crudelitas, *Ibid.*
- Amicus amicum prodit, X, 17. ab amicis illatæ injuriæ graves, IX, 52. amici paterni non negligenai, IV, 16.
- Amicitia Principum longinquorum quam propinquorum tutior, XIV, 20.
- Anas Hispaniæ fluv.* nunc *Guadiana* dicitur.
- Ancranium*, *Ancrum*, *Baronia*, (ut nostri loquuntur) in *Teviotia*.
- Andegavia* (*Anjou*) Galliæ provincia.
- Andegavi* & *Andes Andegaviæ incolæ.*
- Andegavus* & *Andegavensis* sciz. *Comes seu Dux.* *The Earl or Duke of Anjou.*
- Andreas Apostolus Hungo Pictorum Regi per quietem vitus victoriam pollicetur, V, 54. velut Deus tutelaris a Scotis cultus, VII, 20.
- Angli, (*The English, populus Britanniam australem incolens*) quomodo dicantur toti Britannicæ imperasse, VI, 17. Exercitus 60000 hominum ad Eduardo III. in Scotos ducitur, VIII, 52. Angli milites Gallis minus rapaces, IX, 52. a Scoto auxilium adversus suum Regem petunt, VII, 52. XI, 47. Scotorum Liberatores, XV II, 6. Scotis Regiæ cædis vindicibus subsidio veniant, XX, 12. Regis & Proregis cædis conscios aggreduuntur, 17. Angli rebelles Reginam Elisabetham, ac Scotorum Regem una opera tollere cupiunt, 56.
- Anglia, (*England, regnum longe fertiliſſimam Britannicæ majoris partem complectens*), ejus divisio, I, 17.
- Anglica nobilitas ad Normanos genus referunt, II, 37.
- Anglorum vulgus in misera servitute fuit ab usque Gulielmo I. ad Henricum VII. *Ibid.* Anglorum ingens clades, VIII, 40.
- Angusia, (*Angus*), Scotiæ regio, I, 25. unde dicta, VI, 2.
- Anguthanus, Scotorum Rex, IV, 48.
- Angustus*, (*the Earl of Angus*), Comitibus Scoti titulus.
- Annabella Regina, vid. *Dromunda*.
- Annandia, (*Annandale*), regio seu *Senescallatus* in præfectura *Drumfripenſi*, I, 17. V, 8.
- Annandus, (*Annand, fluv.* & ad ejus ostium suam oppidum, unde regioni nomen inditum,) flavius, I, 17.

- Annevicus, vid. Alnevicus, arx a Scotis obfessa. VII, 22.
- Annius [Joan.] fabulose de gentium originibus fcripfit, II, 5.
- Anselmus Normanus Cantuariæ Archiepiscopus, VII, 22.
- Antoninus Pius Lollium Urbicum in Britanniam mittit, IV, 31.
- Apolecti, (*the lords of the articles, octo viri e tribus regni ordinibus electi, quibus officium dabatur res in publicis comitiis disceptandas proponere,*) IX, 38. XII, 25.
- Apostasia a Deo punita, V, 40.
- Aqua in lapides conversa, I, 27.
- Aqueus, (*Stephen d' Aix*) Gallus legatus, XIV, 45.
- Aquitania, Aquitaine, Gallia provincia: jam fere pro Ducatu Guiennensi accipitur.
- Arania, (*Aran, insula in æstuario Glotte*) I, 34. unde
- Aranius, (*the earl of Aran,*) titulus primo principis Bediorum, deinde Hamiltoniorum, qui nunc dux Hamiltonia.
- Arboraria insula, I, 35.
- Aeturus Utrius filius ex adulterio, V, 22. Brittonum rex, 24. Saxones, vincit, ibid. Lethaliter vulneratus, 28. Ejus elogium, ibid.
- Arcturo Henrici VIII. Angli filio Catharina Hispani filia collocata, XIII, 17, 20.
- Ard-an ridir insula, I, 38.
- Ardiescra insula, I, 35.
- Ardua insula. ibid.
- Arellius, (*the earl of Errol,*) titulus comitis Scoti qui summus regni Constabularius, & Haiorum Princeps.
- Areskinus, (*Erskine, or Areskine, cog. Nonnunquam pro familiae ejus principe accipitur, qui the lord Erskine and earl of Mar.*) Joan. Areskinia dominus, & arcis Sterlini praefectus, J. c. V. educationi praepositus. XIV, 4, 30.
- Areskinus, [Joan.] Joan. F Areskinia Dom. in Galliam legatus missus, XIV, 49. in Angli-
- am legatus missus, 59. Reginae custos datus. XV, 52. eam in Galliam comitatur, 55. arcis Edinburgensis custodia ei credita, XVI, 4. veteri jure Marriae comes, XVII, 26, 34. arcem Edinb. Regina ab eo petit, XVIII, 22. Jacobo VI. puero cavere cupit, 41. adversus Reginam & Bothuelium conjurat, ibid. & 46. Hostibus invitis Edinburgum intrat, XX, 14. Cum paucis Reginenses Sterlino expellit, 60. Prorex creatus, 62.
- Areskinus [Joan.] Dunensis Comarchus Anglos profligat, XV, 58. in Galliam missus, XVI, 14. puriori religioni addictus, 23. a Regente arcessitus, 27. electus qui de concordia ageret, 30.
- Areskinus [Nic. & Tho.] Rob. filii Anglos pellunt, IX, 47.
- Areskinus [Rob.] arcium Britanoduni, Sterlini, & Edinburgi praefectus, IX, 39. Duglassio regnum petenti obstat. ibid.
- Argadus Scotiae Prorex, IV, 33. accusatus poenam deprecatur, ibid.
- Argathelia, (*Argyle Scotiae regio*) I, 23.
- Argathelias, *the Earl, qui nunc Duke of Argyle, Cambellorum Principis titulus.*
- Arii corpora pingebant, II, 19.
- Armistrangius, (*Armstrang, cognomen*) Joan. Latronum dux laqueo strangulatus, XIV, 39.
- Arne Tevotia vicus, ibid.
- Arnotus, (*Arnot, cognomen*) Michael, IX, 18.
- Arrogantia potentiae comes, XII, 26.
- Arundellius, *The Earl of Arundale, Comitum Angli titulus.*
- Asclepiodotus Allectum interemit, IV, 45.
- Askerma insula, I, 39.
- Assentatio opulenciae comes XI, 32.
- Assentatorum aulicorum supplicium, XII, 45.

- Astrologiarum prædictionum flu-
diis aulici addicti, XII, 34, 37.
Asyla, insulæ ita dictæ, I, 42.
Athelstanus Danicæ gentis impe-
rator a Pictis acie cæsus, V, 54.
Athelstani Vadum, ibid.
Athelstanus Edwardi Angli no-
thus Scotos & Danos bello su-
perat, VI, 16.
Athirco Scotorum Rex, IV, 40.
Atholia, (*Athole, præfecturæ Per-
thenfis pars*) regio fertilis, I,
25. *inde*
Atholius, the Earl of Athole, Comes
Scotus, cui Stuardo erat cog.
Atona, Ayton, Marcia oppidulum ad
Aium flu. situm.
Atrebatæ, populus & urbs Gallia
*Belgica, caput regionis, quæ recen-
tioribus Artesia, vulgo Artois ap-
pellatur.*
Attacotti, II, 22. a Scotis diversi.
ibid.
Avallonia, Glasney Island, and
*Glastenbury, insula, & in ea Cæ-
nobium in agro Somersetenfi.*
Avaricum Biturigum, Bourges, urbs
Gallia Biturigum Caput.
Auctoritas ut bonis artibus com-
paratur, ita malis amittitur,
XVIII, 46.
Aven & Avon, i. e. fluvius, I, 20.
II, 36.
Avennus, (*Aven or E-ven, multo-
rum in Scotia fluviorum nomen*)
I, 20.
Augustinus Monachus, in Britan-
niam a Gregorio Pont. Rom.
missus, V, 36. se totius Britan-
niæ Archiepiscopum edit, ibid.
Aula utile honesto plerumque
præponit, X, 14.
Aumalius, Duke d' Aumale, Ducis
Gallie familia Gufiana oriundi
titulus.
Avon, Walliæ fluvius. vid. Aven.
Avona insula, I, 35.
*Aurelia, Orleans; urbs Gallia cla-
rissima ad Ligerim sita.*
*Aureliacum, Orilbac; oppidum Gal-
lia in Arvernica superiore.*
Aurelius Ambrosius, V, 18. ejus
origo, ibid.
- Avus Lacus, (*Loch Awe, or Loch*
Owe in Argyle) & fluvius I, 23.
- B
- B**Acæ, insula parva prope Mul-
lum, (*Island Back*) I, 38.
Badenacha (*Badenoch, Scotia re-
gio in præfectura Enneruessensi*) I,
26.
Bajocensis Episcopus, The Bishop of
*Bajoux, a Bajoco Normaniæ Op-
pido.*
Balagnarum copia in Leogo, I, 43.
Balbridum, Panbride, Angustæ vicus.
Balcomum, Balcomy, arx sine villa
Lermontiorum, in orientali Fife
angulo edificata.
Baledgar, Ballegary; villa Goreæ
ab Edgardo extructa.
Balfurius, (*Balfour cog*) Hen. sal-
sum Regi testamentum subjicit,
XV, I.
Balfurius, [Jac.] XVI, 44. arcis
Edimburgenæ custos, XVIII,
43, 49. ad Reginæ partes se ad-
jungit, XIX, 3. eo auctore Re-
gina res domi turbare conatur,
20. comprehendi jussus, 47, ve-
nia donatus, 48.
Balliolus (*Balliol, nomen gentiliti-
um duorum Scotia Regum*) vid.
Joannes & Eduardus.
*Ballus, Ball, sacrificuli Angli cog-
nomen.*
Balnavius, (*Balnaves cog.*) Henr.
Moravium cum aliis in Angli-
am comitatur, XIX, 16.
Balochus, (*Baloch i. e. maculosus,*
cog.) Donaldus Abriam vastat, X,
33. ejus occisi caput ad Regem
mittitur, 36.
Balta insula, I, 50.
*Balvania Baro, The Lord Balva-
ny: ea regiuncula est in præfec-
tura Eanfensi.*
*Bamburgum, Lamborow, arx Nor-
thumbria.*
Bancho, Abriæ Thanus, VII, 3.
cum Macbetho adversus rebel-
les missus, 4. eos concidit, ibid.
Danos superat, 7. a Macbetho
interemptus, 10.
Bannatinus, *Bannatine, vulgo Dal-*
la -

- Iantine, vel Fallander, cog.*) Joa. Duglassiorum cliens, XIV, 35.
- Banus, hane, or Bayne, cognomen seu agnomen Scotticum.*
- Bannocus amnis, VIII, 37. Anglorum clade nobilis, 40.
- Barclaius, (*Barclay cog.*) David, Gul. Bullocum interficit, IX, 31.
- Bardi, qui, II, 2. in summo honore apud Gallos & Britannos, 23.
- Baireraia insula, I, 42
- Barodunum (*idem quod Dunbarum*) oppidum unde dictum, VI, 2.
- Baronia, (*The barony of Renfrew, regio seu prefectura Scotica, Glottiam, & Cunighamiam interjacens, olim Stuartorum patrimonium*) five Renfroa, I, 20.
- Barra insula, I, 40.
- Bas Alpin, locus ubi Alpinus caesus, V, 58.
- Passa, The Bass, insula seu scopulus in aestuario Forthæ, in quo arx inexpugnabilis Gulielmi III. jussu nuper exersa.*
- Bassianus Legatus Rom. in Britannia, IV, 45.
- Bassineti, alias monachi marini, pisces inter ostenta numerati, VI, 9.
- Batavi, (*The Hollanders,*) eorum Classis Dantisco rediens ab Alex. Comite Mariæ spoliata, X, 44.
- Baugium vel potius Belgium, Bauge, vicus Andegavia.*
- Beathia insula, I, 36.
- Beatrix Milcolumbi II. filia, Duncani mater, VII, 2.
- Beckethus, [Thom.] Cantuariæ Archiepiscopus, VII, 64.
- Bedfordia, Bedford, prefectura Anglica urbisque in ea præcipua nomen.*
- Beda notatur, IV, 30.
- Bei, (*nunc Bay scribitur*) Scotis finum significat, I, 31.
- Belgæ, (*olim Gallia populus, nunc Germania inferioris incolæ*) Equites ab Anglo exciti, VIII, 51.
- Belgium, the Netherlands, or Low Countries, quo nomine 17 Germa-*
- nia inferioris provinciæ appellatur.*
- Bellach insula, I, 35.
- Belli sacri prætextu Romanenses argento simpliciores emungunt, V, 64.
- Bellomontius, (*Feaumont, cog. & honoris titulis*) Henricus unus ex Eduardi Ballioli Ducibus, IX, 5, 16. captus, 24.
- Bellus, Bell, cognomen.*
- Belnahua insula, I, 35.
- Belus Orcadensium Rex sibi manum infert, IV, 19.
- Belsia, Beauce, Gallia regio in provincia Aurelianensi.*
- Benedictini, Monachi ordinis D. Benedicti, quod pulla veste utantur, vulgo, The Black Friars, dicti.*
- Berg Germanis altum significare, I, 15.
- Bergion, Gigas, Neptuni filius, I, 14.
- Bernera insula, I, 35. alia, 39. alia duæ, 42.
- Bertha, i. q. Perthum, VII, 50.
- Berthæ pars magna inundatione Tai amnis diruta, ibid.
- Berton pro Breton, I, 6.
- Berubium, (*Dunsty Head,*) Cathanensæ promontorium, I, 31.
- Bervicum, (*Berwick, Marcia oppidum ad Tuedam situm*) I, 17. a Joanne Anglo captum & incensum, VI, 52. Scotis restitutum, 54. ab Anglis captum, VII, 15. a Scotis receptum, 42. ab Anglo obsidetur, 45. arx a Scotis capta, IX, 43. iterum ab Anglis capta, ibid. Oppidum ab Henrico VI. Scotis restitutum, XII, 3. Anglis rursus deditum, 49.
- Betonius, (*Beaton cog.*) Archibaldus, XV, 48.
- Betonius [David] Cardinalis, & Fani Andreæ Archiepiscopus, in Galliam missus, XIV, 45, 53. Falsum testamentum Regi subjicit, XV, 1. se Proregen eligendum curat, 3. ac fraude detecta honore ejicitur, ibid. in castro-

- custodiam datus, ac brevi post dimissus, 4. ruinam Ecclesie Papanæ imminentem avertere conatur, 6. pecunia a Gallo missa se fraudatum indignatur, 13. Levinium inani spe laetatur, 12. a Mongomerio gravissime arguitur, 28. in purioris Religionis cultores aevitia, 29, 32. filiam suam, filio Comitis Crafordiæ despondet, 39. in sua arce trucidatus. 40.
- Betonius** [Jacobus] Glascae Archiepiscopus, Duglassio inimicus, XIV, 12. ab eo ad lateras compulsus, 30. in Galliam missus, XVI, 14.
- Bigga** insula, I, 50.
- Bilandum**, (*Byland*), *Cænobium in Agro Eboracensi.*
- Bifetus**, (*Biffet*, or *Bizet*, cog.) Gul. in Hibernia exulat, VII, 57.
- Biturigenis Archiepiscopus**, *The Archbishop of Bourges.*
- Bituriges Gallie** populus, regio autem. *Berry dicitur, cujus metropolis Avaricum, Bourges.*
- Blacaterus**, (*Blacater*, cog.) Patrius, ab Joanne Humio interceptus. XIV, 26.
- Blacaterus** [Robertus] Coldingamiæ Abbas cæsus, ibid.
- Blacknesium**, *Blacknes Castle, arx in præfectura Limmuchensi.*
- Blandium**, potionis genus, I, 33.
- Blara**, (*Blair*) regio in superiore Atholice parte, I, 25. *in qua Blarum, The Castle of Blair.*
- Bleffensis Comes**, *The Earl of Blois, comitis Galli titulus ab urbe Bleffis, Blois, ad Ligerim sita.*
- Bodius**, (*Boyd*, cog.) Bodia [Græcina] Alexandro Forbesto uxor data, XIII, 9.
- Bodiorum** contra Kennedos factio, XII, 21. regni administrationem ad se traducunt, 26. ejus familiae calamitas, 29, 31.
- Bodius** [Alex.] Regem blanditiis capit, XII, 21. Joân. Kennedum vulnerat, 22. capite luit, 29.
- Bodius** [Rob.] Jacobum Stuartum interficit, XI, 23.
- Bodius** [Rob.] Cancellarius inter alios Regis custodiae adhibitus, XII, 17. Prorex creatur, 29. exul in Anglia moritur, 29.
- Bodius**, [Rob.] ad Hamiltonis obsequium, XIV, 12. adversus Reginam & Bothucliam cum aliis conjurat, XVIII, 41. a Prorege desitit, XIX, 7. literis ad Proregem ex Anglia adfertur, 28. ad Mortoni im scribit, XX, 6. cum Hamiltonis & Argathelio consilia confert, 7. a Levinio Prorege in fidem receptus, 25.
- Bodius**, [Tho.] Cancellarii filius. Regis sororem uxorem ducit, XII, 26. Araniæ Comes creatus, ac in Daniam legatus missus, 27. hostis publicus judicatus, 29. Carolo Burgundo operam navat, 30. ejus liberi, ibid. Antuerpiæ diem obit, 31.
- Bodotria** fluv. qui nunc Forthæ, IV, 11.
- Boethius** [H. Gor] I, 17, 22, 25, 31. VII, 49. laudatur & adversus Luddum defenditur, II, 47. vindicatur, VIII, 16.
- Bogia** (*Et Bogiana vallis, Strathbogy, regio ad Bogiam fluvium sita in præfectura Aberdoniensi.*) V, 8.
- Boina**, (*Boine, regiuncula in præfectura Banjursi.*) I, 28.
- Bombardaram** vitus in Scotia, XI, 49.
- Bononia** maritima, quæ & Bononia Belgica, & Bononia Merinorum, *Bologne sur la Mer caput veteris Bononiensis, vulgo le Pougnois, in Picardie Gallie provincia.*
- Borbucum** arx Lothiana. Unde *Borbucicus, orth-wuk. cog.*
- Bota**, (*oute*) insula, I, 34.
- Bota**, oppidum Scociis deditum, VIII, 35.
- Bothuclius**, (*Boithwel*, cog.) Admus Orcadum. Episcopus Mariam Reginam I. c. Hebræo Bothuclæ Comiti consubio

- Jungit, XVIII, 30. Legatus cum aliis in Galliam proficiscitur XIX 16. *Botbuelius, item, The Earl of Botbuel, Comitiss Scoti titulus.*
- Bovius, Bowes, cog.*
- Bracari, Urbs Hispaniæ, II.
- Brabus. (*Braid, cog.*) Rob. cæsus, IX, 23.
- Braid Albin regio, I, 24.
- Brafa insula. I, 50.
- Brecantia oppidum, II. 32.
- Brechisius, (*Brechin, cog.*) David supplicio affectus, VIII. 46.
- Brechinum Brechin oppidum.*
- Bredius insulanus ab Ebro profligatus, IV, 20.
- Brema, Breme. urbs Germaniæ, ex Havsæaticis una, inde Bremenfis.*
- Brendinus in acie cæsus, V.
- Brennos duos fuisse, neutrumque Britannum, adversus Luddum probatur, II, 47.
- Bretta fœminæ Britannicæ, I, 6.
- Brettanicæ insulæ apud Stephanum pro Britannicæ, I, 5.
- In BRIA, BRIGA, & BRICA, deficiente urbium nomina, I, 31.
- Briangius, Eriargie, cog. Anglicum.*
- Briennus Lacus, (*Loch Broom, or Briar, lacus seu sinus maris, in occidentali Rossie latere,*) I, 42.
- Briantes, & Brigiani, II, 32.
- D. Brigidæ (*St. Bride, Scota vita sanctitate celebris,*) ædes incensa, II, 19.
- Brigidana, (*Bride, parva insula prope Nam,*) I, 36.
- Evistonius portus, The Haven of Rest, in Britannia minore Gallie provincia.*
- Britanniæ, (*Britain, insula Europa longe maxima, totius Orbis celeberrima*) descriptio I, 1. & deinceps, ejus nomen controversum, 2. non primum a Julio Cæsare Latinis literis commendatum, 4. quomodo a Græcis, Latinisque scriptoribus prolatum, 5. quibusdam Historicis eo nomine sola provincia Rom.
- appellata, I, 11. II, 41. magni inde errores nati, V, 17. I, 11. quo tempore a peregrinis gentibus occupata. II, 40, 41. ejus ex Cæsare aliisque veteribus descriptio, III. 2. & deinceps
- Britannia minor, Bretagne, or Little Brittany, Gallie provincia.*
- Britanni Gallorum coloni, I, 13. I, 13. Britannorum origo fabulosa, I, 4. corpora pingebant, 19. olim sexum in imperiis non discernabant, III, 3. vid. Brittones.
- Britannicarum gentium Origo, II, 1. et sequentibus.
- Britannodunum, (*Dumbarton or Dumbrition, oppidum & arx munitissima in Levia,*) I, 23. arcis situs & natura, XX, 28. a Prorege capta, 32.
- Britannus Herculis & Celtus filius, 13. II, 15.
- Britannus, (*cog. Scoticum, Farten*) Andreas, Mercator Scotus a Lusitanis cæsus, XII, 27. Andreas ejus filius Lusitanos multis damnis afficit, ibid. a Thoma Havarto cæsus, 28.
- Britannus [Joan] Richemondie Comes prælio captus, VII, 47.
- Britannus [Rob.] aulica gratia florens, XIV, 38.
- Britto, gemino, T. T. I, 6.
- Brittonnes, (*The Britains, or Brittons, præci Britannia Australis incolæ,*) a Martiale primum nominati, I, 12. Brittones [*sive Britanni*] eorum origo II, 15. quo armorum genere usi sint, ibid. 500 annis sub imperio pop. Rom. 37. a Saxonibus subjugati, ibid. Scotos laceffunt, IV, 31. a Romanis opem petunt, V, 2. Legioem unam impetrant, cujus auxilio Scotos Pictosque prælio superant, ibid. a Scotis Pictisque trucidantur, 3. aliam a Romanis legionem accipiunt, ibid. a Scotis & Pictis miserabiliter trucidati, 7, 12, 13. eorum ad Aetium consulem

- literæ, 14. Saxones arcent, 15. in peninsulam Valliam compulsi, 34. ex Joannis Evangelistæ discipulis Christianissimum edocti, 36.
- Brix, Scotis ruptura, inde diminutivum Brixac, 26.
- Drochtya, Drochty Castle, arx angustia ad Tai estuarium duo milia infra Taodunum sita.*
- Brudæus, Pictorum Rex, V, 34.
- Bruhu, Pictorum Rex, V, 57.
- Brunus, (*Brown cog.*) Richardus majestatis convictus, V, 46.
- Brullia (*Maria, vel potius Marjoria*) Roberti I. filia, Regni hæres designata. V, 42.
- Brullius, (*Bruce cog. sepius pro Roberto I. Scotorum Rege longe fortissimo, cui id cognomen fuerat, accipitur.*) Alex. Eduardi Regis Hiberniæ nothus, Carictæ Comes, se Balliolo dedit, IX, 9. a Scotis captus, ibid. ad Halidonem occisus, 14.
- Brullius [David] Roberti I. frater, VIII, 28.
- Brullius [Eduardus] Roberti I. frater prospere pugnat, VIII, 34. Sterlini arcem obsidet, 35. proximus post Regis stirpem masculam hæres declaratus, 42. ab Hibernis Rex appellatus, 43. prælio cæsus, ibid.
- Brullius [Nigellus] item Thomas, & Alex. fratres Roberti I. capite multati, VII, 30.
- Brullius [Robertus I.] Annandix Dominus isabellam Dav. Hurdintoniæ filiam uxorem ducit, VII, 4, 7.
- Brullius [Robertus II.] Annandix Dom. Regni Scotici competitor, V, 11, 3. ejus genealogia, 7. magnanimum ad Regem Angliæ responsum, 12.
- Brullius [Robertus III.] Rob. F. Rob. N. Carictæ Comes (Martha hærede uxore ducta) appellatus, VIII, 7. regnum Scotorum ab Anglo ei promissum, 15, 16.
- Brullius [Robertus IV.] Rob. F.
- Rob. N. Rob. P. Scotorum Rex. vide Robertus I.
- Brullius [Robertus] Carictæ Comes, Eduardi Regis Hiberniæ. Nothus, IX, 6. a prælo ad Dublinum cæsus, 7.
- Brullius [Robertus] Arthianus capite luit, XI, 24.
- Brullius [Thomas] Carictæ comes, alter Eduardi Regis Hiberniæ Rob. Stuardo se adjungit, IX, 29.
- Bruti Historia, II, 4. refutatur, 5.
- Buchananus [Georgius] Historia Scotiæ scriptor, Lutherani suspectus, sopitis custodibus per cubiculi fenestram evadit, XIV, 55. Moravium in Angliam commutatur, XIX, 16.
- Buchania, (*buchan, regio in præfectura Aberdoniensi.*) I, 27. unde dicta, V, 8.
- Buia, seu Bay, major & minor, insula, I, 39. item, 40. item aliæ duæ, 42.
- Bullocus, (*Bullock cog.*) Gul. Anglus ad Scotos decit, IX, 27. interficitur, 31.
- Bullus (*Bull, cog.*) Stephanus, Anglus navali prælio victus, XI, 6.
- Burbonius, Turbon, cog. & familia Regis Francorum.*
- Burdigala, Bourdeaux, Vasconiæ Galliæ provinciæ caput.*
- Burgundia, Burgundy, Galliæ provincia, unde Burgundiones, The Burgundians.*
- Burgundus a Burgo, II, 32. *The duke of Burgundy.*
- Burra insula, I, 49. aliæ duæ, 52.
- Buya, vid. Buia.

C.

CADALANUS Scotorum Prorex, IV, 21.

Caduallus Scotorum Prorex, IV, 18.

Cæcilia Eduardi IV, Angli filia, Jacobi Scoti filio promissa, XII, 40.

Cæsar non primus Britannix meminit, I, 4. ex ingenio emen-

- datus, II, 36. Britanniae ex e-
 jus comment. defuncta descrip-
 tio, III, 2.
 Calden Scotis Corylus, I, 25. II,
 22.
 Caledonia oppidum, I 25. II, 22.
 Caledonia silva, ibid.
 Caledones & Caledonii, I, 25. e-
 os fuisse Pictos, II. 22, 40. no-
 minis etymen, 22.
 Calderanus, *The Lord of Calder,*
qui nunc Lord St. John, and
Lord Torphichen, nuncupatur.
 Calenus, (*Coline*) nomen Scoticum,
*Cambellorum familiae frequentif-
 simum.*
 Calia insula, I, 18.
 Calium, Calais, Morinorum seu
ricardia oppidum.
 Calix Kelfo, oppidum & Cœnobi-
um Ieviotie.
 Cambellus, (*Campbell, cog. florenti-
 sime in Scotia familia, cujus*
*Princeps Comes Argathelius, Du-
 cum numero haud ita pridem ad-
 scriptus*) Alex. Dominicanus,
 ejus interitus memorabilis,
 XIV, 32.
 Cambellus, (*Calenus*) familiae suae
 Princeps, Rob. Stuardo Proregi
 se adjungit, IX, 19.
 Cambellus, (*Calenus vel potius*
Duncanus) Caleni F. Dominus
 Argatheliae, Regis Jacobi I.
 ad suos reducendi est Auctor,
 X, 25.
 Cambellus, (*Calenus*) I. Argathe-
 liae comes, XII, 18. Alanum
 Lornensem, fratre liberato, in
 carcerem conjicit, ibid.
 Cambellus, (*Gillespicus, seu Ar-
 chibaidus*, II. Argatheliae co-
 mes, unus e Ducibus ad Flui-
 donem, XIII, 38.
 Cambellus (*Calenus*) III. Arga-
 theliae comes unus e Scotiae
 Reſtoribus ab Albino Prorege
 constitutus, XIV, 9. 26. a Du-
 glassio alienatus, ibid. adversus
 Duglassios missus, 17.
 Cambellus (*Gilesp. seu Archi-
 tald*) IV. Argatheliae Comes,
 delectus qui cum Jacobo (p. cl-

tea Moraviae comite) coronam
 matrimonialem Delphino fer-
 re., XVI, 24. a regente ad pu-
 rioris religionis vindices missus,
 30. ad eos se adjungit, 33. exi-
 lio multatus, XVII, 49. unus e
 conjuratoribus adversus Regi-
 nam & Bothuclium, XVIII,
 41. consilia caeterorum Reginae
 prodit, ibid. eum suis partibus
 adjungere Moravius conatur,
 55. ad conventum publicum
 venit, 56. Reginae causam tue-
 tur, XIX, 3, 7. copiarum Re-
 ginae dux repentino dolore cor-
 reptus, 10. se Regi subditum
 profiteri recusat, 32. Glasquam
 venit, 34. ejus modestia, ibid.
 a Prorege in gratiam recipitur,
 35. de Matellano judicium tur-
 bare nititur, 51. Edimburgum
 venire renuit, XX, 6. ejus auc-
 toritas magna, 7. frater tamen
 ejus & clientes eum adversus
 Regem sequi nolunt, ibid. in
 Argatheliam cum Han-iltonio
 discedit, 17. se Proregi eligendo
 pariturum jurejurando pro-
 mittit, 62.
 Cambellus (*Gilesp.*) perduellionis
 accusatus, XIV, 54. dum eva-
 dere conatur, caui extinctus,
 ibid.
 Cambellus (*Hugo*) praefectus ju-
 ridicus Acrentis, Cassiliffae Co-
 nitem tollendam curat, XIV,
 70. in jus vocatus solum vertit,
 ibid. pro purioris religionis
 cultu cum aliis Regentem de-
 precatur, XVI, 25.
 Camber Bruti filius, II, 4. ab hoc
 Cambri dicti, ibid.
 Camerius (& *Camerarius, Chal-
 mers* or *Chambers, cog.*) David,
 Bothuelii cliens, XVIII, 2.
 Cameronii, *The Camerons, or Clan*
*Cameron, priscorum Scotorum fa-
 milia, cujus princeps Toparchus de*
Loch Yeal aut Loch-Jol.
 Cameronus, (*Cameron, cog.*) Joa.
 Glasgae Episcopus, XI, 25.
 ejus mors horrenda, ibid.
 Camelodunum, I, 22. IV, 37.

- Cames & Kampfos, (*Keames*, or *Cames*.) arx in Bota insula, I, 34.
- Camiskennethum, (*Cambuskenneth*.) Cœnobium prope Sterlinum.
- Cannehanus, *The Laird of Cannehan*, is autem pagus est paullo supra Hamiltonium in præfectura Glottiana.
- Campus Lapideus, I, 14.
- Camus Danorum dux a Scotis occisus, VI, 50.
- Cana insula, I, 36.
- Canabca, *Canoby*, Monasterium, seu Prioratus (quem vocant) in Scotiæ limite edificatus.
- Candida caesa, *Whitborn*, Cœnobium & sedes Episcopalis haud procul a *Wiltone* Gallovidiæ oppido.
- Canemora, (*Kenmore*) arx Muiræ, IX, 23.
- Canna insula, I, 38.
- Cantiera, (*Kintyre*, regio seu peninsula parvo Isthmo a *Cnapdulia* dirempta, *Cantieræ* promontorium, *The Mule of Kintyre*, I, 23, 35.
- Cantium, (*Kent*, Angliæ regio) II, 2.
- Cantuaria, *Canterbury*, Cantii caput, & totius Angliæ primatis sedes Metropolitana.
- Cap bretton promontorium Aquitaniæ, I, 6.
- Capraria, (*Ilan Na Luck*, insula ad oram *Lorne* prope *Kerweram*.) I, 35.
- Caraia insula, ibid.
- Caralia, (*Carail*, vulgo *Cryle*, oppidum in Orientali Fife angulo ædificatum,) I, 14.
- Carantius Athirconis filius, IV, 40. Findocum Regem fratrem suum interimendum curat, 42.
- Caratacus Scotorum Rex, IV, 23.
- Carausius Romanus Britannias occupat, & purpuram sumit, IV, 45. ab Allecto occisus, ibid.
- Cardrossia, *Cardross*, Cœnobium in *Levinia*.
- Cariæta, (*Cariæ*, regio *Coilam*, & Gallovidiam interjacens,) I, 20.
- Carlcolum, (*Carlisle*, Angliæ oppi-
- dum, & sedes Episcopalis) a Scotis captum, VII, 52. Anglis restitutum, 54.
- Carnagius (*Carnagy*, cog. antiquæ familiæ cujus princeps est *Southesquie comes*) Robertus Kinnardius a Gallo in Scotiam remissus, XVI, 1.
- Carnarivanus ita dictus est *Eduardus*, II, Angliæ Rex, ab arce *Vallie Carnarvan* appellatus, in qua natus est.
- Carnicruciu. (*Cairncross*) cog.) Robertus quæstor Regius, & V. 34. Abbas Sanctæ Crucis novo Simonie genere factus, 35. ad Aula remotus, 38.
- Carnocensis, *The Laird of Carnock*, Eques Scotus nomine *Dromundus*.
- Carolus V. Francorum Rex, vetus cum Scotis fœdus renovat, IX, 43.
- Carolus VI. Francorum Rex, filium suum exhæredat, X, 20. moritur, 24.
- Carolus V. I. Francorum Rex, tum *Delfinus* a Scotis auxilium petit, X, 20.
- Carolus V. Imperator ad Scotum de Affinitate jungenda legatos mittit, X. V, 47. mater ejus cur perpetuæ custodiæ tradita, XX, 38.
- Carolus Burgundus prælio ab Helvetiis interceptus, X, 37. mors ejus ab Astrologo prænunciata, ibid. hic tyrannidis fundamenta jecit, X, 62.
- Carolus Gufius Cardinalis Lotharingus, unus e Regiæ *Mæ* Curatoribus, & V, 3. ejus avaritia enafa, XV, 7.
- Carron, *Carron fluv.* agrum *Sterlinensem* interjecans, , 21. V. 37. 38.
- Carruderus, (*Carruders*, cog.) Gul. Stuardo se adjungit, IX, 20.
- Carthus, (*Carth*, duo sunt in Præfectura *Rensfroana* ejus nominis fluvii,) I, 20.
- Cartbusiani, Monachorum ordo vulgo *Chartreux* dictus.
- Carus, (*Ker* or *Car*, cog. unde *dua* illu-

- lustres familiae propagatae quarum Principes olim Cesfordius, & Farnihestius, nunc Rosburgi Dux, & Lotbiana Marchio*) Andreas Cesfordius, X., 22.
- Carus, (And.) Andreae N. Cesfordius patris mortem ulciscitur, XIV., 26. occisus, XIV., 27.
- Carus (And.) a Duce Norfolciae captus, XVI., 13. caedis Darleanae conscius, XVII., 42.
- Carus (And.) Farnihestius in custodiam datus, XIV., 7. effugit, 8. inter eum & Anguliae Comitum dissidiam, 11.
- Carus (Marcus) in custodiam datus, XIV., 39.
- Carus (Rob.) Cesfordius, ab Anglis interfectus, XIII., 26.
- Carus (Tho.) Farnihestius, Angliam ferro flammaque caedit, X., 1. ad focerum suum epistolam scribit, 6. Jedburgum oppugnare parans, in fugam vertitur, 66.
- Carus (Valterus) Cesfordius, XVIII., 42. XX., 66.
- Cassilissa, (*Cassils*) arx in Carida, titulum praebens Kennedorum gentis principi, qui Cassilissa comes insignitur.
- Cassivellaunus Brittanorum dux, III., 2.
- Castellerotius vel Dux Castellerotii, *The Duke of Chastelberault*, eo titulo auctus est Jacobus Hamiltonius Araniae comes & Scotiae prorex, ab Henrico III. Gallo. Est autem Chastel-berault in Pictonia oppidum.
- Castrum puellarum, i. e. Edinburgum, VI., 2.
- Catalaunum, (*Chalons oppidum Galliae in Campania ad Matronam fluv.*) X., 53.
- Catanci & Catana tribus, the Clan Chattan or Mackintoshes, celebris inter praesicos Scotos familia.
- Cathanesia (*Cathness*, regio Scotiae in Septentriones longissime porrecta.) I., 31. ejus etymon, V., 8.
- Cathanesienses Episcopum suum occidunt, VII., 56.
- Cathedra marmorea (*Scotorum Paladium*) ex Argathelia Sconum a Kennetho II. translata, VI., 3. ab Eduardo I. Anglo Londinum missa, VIII., 26.
- Cecilius Cecili, cog. Anglicum, Gal. Cecili Burlii Reguli, Angliae Thesaurarii fama celebratum.
- Cellae praesens Scotis templa dicuntur, IV., 46.
- Cella Marnock, (*Kilmarnock, oppidum unigamiae ad Irwinum fluv.*) IV., 46.
- Cella Patricii, Kirkpatrick, cog.
- Cella Patricii (Rogerus) VIII., 28.
- Cella Patricii (Rogerus a) Nithiam Scotis restituit, IX., 36.
- Celestinus Pont. Rom. Palladium in Scotiam mittit, V., 16.
- Celtiberi a Celtis, II., 13.
- Cerialis vid. Petilius.
- Cesfordius, *The Laird of Cesford*, hoc titulo olim insignitus est Princeps arorum familiae, qui nunc Dux Rosburgi appellatur.
- Cestria, Chester, urbis & praefecturae Anglicae nomen.
- Ceulinus occidentalium Saxonum Rex, V., 34.
- Christi natalis profanatio, V., 24. Julia vulgo vocata, ibid.
- Christiana religio in Scotia promovetur, IV., 46. V., 8, 16.
- Christiani foedere juncti adversus Danos, VI., 12.
- Christiernus Danus cum tota stirpe regno exactus, XX., 33.
- Chualsa (*Whalsay Insula Hethlandicarum una q. d. Lalenarum insula*) I., 50.
- Cialinus Saxonum Dux a Scotis caesus, V., 35.
- Cimbri (antiquum Danorum nomen) Gallis & Germanis Latrones dicti, II., 45.
- Cimbrica (*bersonesus, Jutland, Germaniae Peninsula, nunc regni Danici pars.*)
- Cisforthana regio, tota ea regni Scotici pars, quae inter Fortham & Hadriani Vallum seu Angliam interjicitur.
- Clackmanana, (*Clackmanan oppidulum & parva Praefectura, a*

- Fife Provincia, (cujus olim pars erat) disrupta*) I, 24.
- Clanchatan, & Clanchameron, duæ præscorum Scotorum tribus se mutuo trucidant. X, 33.
- Clarentius (*& Clarentiæ dux, The Duke of Clarence, is erat Hen. V. Angli frater*) a Scotis occisus, X, 21.
- Clarus, *Clare, cog. Anglicum.*
- Claudii Cæsaris templum, I, 22. IV, 38.
- Clemens Scotus vir doctus, V, 53.
- Clewelandia *Cleveland, regiuncula, seu Comitatus patrimonium in agro Eboracensi.*
- Cliffordus, *The Lord Clifford, nobilis Anglus.*
- Cludanus, (*Cludan, Gallovidiæ fluv.*) I, 19.
- Cnapdalia (*Knapdale, regio Argatheliæ, & Cantieræ interposita*) I, 23.
- Cobefa, (*Copins-oy, insula Orcadum una*) I, 49.
- Cocburni Saltus, (*Cockburn's Path, vta appellatus locus angustus, quæ rivulus (Cockburnus nominatus) Lothianam a Marcia determinans ac inter duos arduos colles defluens, haud procul a mari ponte transmittitur*) I, 18.
- Cocburnus, (*Cockburn or Coburn cog.*) Gul. Darfium Gallum occidit, XIV, 10.
- Cocburnus (Gul.) Henderlandius capitali supplicio affectus, XIV, 39.
- Cocburnus, (Joan.) Ormistonius a Bothuelio captus, XVI, 46.
- Cocburnus (Ninianus) præfectus equitum in Gallia, XVIII, 50.
- Cocburnus (Patricius) Dalbethi arcis præfectus, eam adversus Duglassios strenue defendit, XI, 38.
- Cocheranus, (*Cocheran or Cochran cog. cujus Princeps Duni Donaldi Comitatus titulum gerit*) Rob. ex architecto aulicus factus, XII, 37, & Marriæ comes 46. suspendio vitam finit, 45.
- Coclam, *Cocklaro, arx est Teviotia in monte ejusdem nominis sita.*
- Coila, (*Kyle, regio inter Carliam & Junigamiam media*) I, 19, IV, 5.
- Coilus Brittonum Rex, IV, 5. prælio cæsus, ibid.
- Colca, genus avis, I, 44.
- Colchonium nemus, *Colquhoun, Silva Levitie.*
- Colchoniæ (*Colquhoun or Colbour cog.*) Joan. ab Æbudanis interceptus, XI, 10.
- Coldingamia (*Coldingham, Cænobium Marcia ad duo millia ab Aii ostio*) condita, VI, 25. cremata, 52.
- Colestius (*Colefs or Colece, in quo Comarchus Balnamoniæ primas olim tenebat*) Joan. Crafordium deserit, XI, 39.
- Colla insula, I, 38.
- Collegium Judicum Edimburgi primo institutum, XIV, 43.
- Collinius (*de Colligni. Marchio de Chatillon Gallie Thala Marchus & Protestantium Gallicorum dux*) Gaspar, XX, 13.
- Collinus, Cullen, fluvii & ad eam sita oppiduli nomen in regiuncula Boina dicta.
- Colmannus Episcopus, V, 41.
- Colrossia, eadem quæ Culrossia.
- Coluansa insula, I, 36. alia 38.
- Colvillus (*Colvil, or Colvin, cog. cujus Princeps Colvillus Regulus*) Jac. ab aula remotus, XIV, 38.
- Colvillius (Rich.) Joan. Achlecum interimit, XI, 32.
- Columba (*& Columbanus perperam quibusdam Columbus dictus, St. Columb or Colm, Scotus vite sanctitate celeberrimus, Abbas ordinis sancti Benedicti, multorum Cænobiorum fundator, e quibus inter alia eminebat Jonæ monasterium, Bedæ Hy, vulgo Icolmkill dictum*) V, 33. ejus summa auctoritas, ib. Scotorum de Saxonibus victoriam eadem hora sodalibus suis renunciat, 35. moritur, 36.
- Columbæ insula I, 37. alia, 42. prior eadem quæ Jona, Icolmkill.
- Columbaria (*Ilan Calaman or Chalan*)

- man, g. d. *Insula Columbarum, Æbudarum una* I, 36.
- Colurna insula, I, 36.
- Comarchus, a Laird, Villae vel pagi Dominus.
- Comernaldiae Regulus, *The Laird of Comernald, titulus est quo primum Cuminiorum, deinde iis exactis, Flaminiorum familia aucta est, postea ad dignationem Victoriae comitum erecta. Est autem Comernaldia saltus in Praefectura Leciniensi.*
- Comes Stabulii, (*Lord high constable, Magister Equitum, quod munus apud Scotos haereditarium, per multa secula obtinuerant Areliae comites*) X, 22.
- Comitia, *The Parliament.*
- Comitium, *The Parliament House.*
- Commodus Imperator, IV, 36.
- Conanu Britto pacem suadens a multitudine seditiose confoditur, V, 11.
- Conanus Scotorum Prorex, IV, 13.
- Conarus Scotorum Rex, particeps conjunctionis in Patrem, IV, 31. cum Romanis confligit, ibid. voluptatibus se immergit, ibid. in cellam inclusus, 32. in custodia vitam finit, 33.
- Conchyliati Ordinis Eques, a knight of the cockle, Ordo militaris inter Gallos a Ludovico XI. in honorem Michaelis Archangeli institutus, ita dictus, quod ejus Ordinis Equites torque aureo in formam conchyliorum confecto utantur.
- Condeus, Princeps Gallus, the prince of Conde.
- Confratrius (*Confray, cog. Anglicum*) Radulphus Anglorum Dux devictus, VIII, 24.
- Congallus I. Scotorum Rex, V, 19.
- Congallus II. Scotorum Rex, V, 55.
- Congregationis nomen a religionis reformatæ vindicibus assumptum, XVI, 21.
- Conscientia sceleris animum quietum esse non finit, VI, 40.
- Constabilius, Constable, cog. Anglicum.
- Constantinensis concilii decretum perjuris opportunum, XV, 7.
- Constantinopolis, Constantinople, urbs Thraciae celeberrima, quondam Imp. Orientalium sedes, nunc imperii Turcici caput, olim Byzantium dicta.
- Constantinus Magnus Imperator, IV, 45.
- Constantinus I. Scotorum Rex, V, 17.
- Constantinus II. Scotorum Rex, VI, 7. disciplinam publicam instaurat, ib. Danos cædit, 8. ab iis occiditur, ibid.
- Constantinus III. Scotorum Rex, VI, 15. cum Danis foedis init, ib. Regno ejerato fit Monachus, 17.
- Constantinus IV, cog. Calvus, Scotorum Rex VI, 42. adversus legem e Kennetho III. sanctam declamat, ib. a Kennetho confectus, 44.
- Constantinus a Brittonibus dux electus, IV, 54.
- Constantinus alius Brittonum Rex creatus, V, 14.
- Constantius Chlorus Constantini Magni pater, IV, 45.
- Continens, *The Main Land ita κατ' ἐξοχην nominantur Orcadam & Hetblandicarum maximae.*
- Convallus Scotorum Rex, V, 21. vitæ sanctitate insignis, ibid. Sacerdotes proventibus ditat, ibid.
- Conventus Juridicus, a sheriff-court.
- Conventus Ordinum, a Parliament or convention of the three Estates of the Kingdom.
- Conventus Praefectus, a Sheriff.
- Conventus Publicus, a Parliament.
- Coplandus, Copland, cog.
- Corbredus I. Scotorum Rex, IV, 24.
- Corbredus II. cog. Galdus Scotorum Rex, IV, 26. primus Scotorum cum Romanis signa contulit, ibid.
- Cornavia, Cornwall, Angliae regio
Cor-

- Cornavii I, 31. II, 36. *The Cornish* or *Cornwall men*, *Cornavii incolæ*. Item antiquum nomen *Cathunefian* habitantium.
- Cornovallia & Cornovalli, I, 31. II, 26. *Corskera* insula, I, 30.
- Corylus arbor apud Caledonios frequens indeque genti nomen, I, 25.
- Coffeus, *Charles de Cofs*, *Brisaci Comes*, & *Franciæ Marefcallus*.
- Covalia, (*Cowall*, *Scotiæ regio inter Glotam fluv.* & *Lacum Tinum interjecta*, & *Argatholæ contermina*) I, 23.
- Cracoviaca, (*Kirkwall*, *urbs Orcadum præcipua*, *Episcoporum & comitum Orcadensium sedes*.) I, 48, *cremata*, XVI, 18.
- Crafordius, *the Earl of Crawford*, *Comes Scotus Lindesforum Princeps*.
- Crafordius (*Crawford* *cog. cujus Princeps Kilbirnie Comarchus*, *nunc Garnociæ Vicecomes*) *Tho. Jordonhillius*, *Gul. Mætellannum cædis Regiæ postulat*, XIV, 47. *arcis Britannoduni capiendæ focus*, XX, 27.
- Cragiæ *Comarchus*, *The Laird of Cragie*, *Eques Coilensis fortissime Vallarum familiæ Princeps*, *vulgo, distinctionis gratia, Cragie Wallace dictus*.
- Cragius, *Craig*, *cog.*
- Cragmillarium, *Craigmillar*, *arx Lothianæ, ductus ab Edimburgo millibus distans*.
- Cranstonium, *Cranston*, *arx Lothianæ, 4. a Dalketho mill.*
- Crathilinthus *Scoterum Rex*, IV, 45.
- Crathilinthus *Merniæ princeps* *Cruthinetum avum suum trucidat*, VI, 34. *morte multatus*, 35.
- Crea, (*Cree Gallovidiæ fluv.*) I, 19.
- Crepitaculis equi Anglorum terri, IX, 41. *eorum forma*, *ibid.*
- Cressinghamius (*Cressingham*, *cog. Anglicum*) *Hugo Scotiæ* *Quel-*
- tor ab Anglo constitutus*, VIII, 17. *a Valla prælio victus & cæsus*, 20.
- Crichtonia [*Margarita*] *ex Gul. Crichtonio & sorore Regis genita*, XII, 51.
- Crichtonium, *Crichton*, *arx Lothianæ*.
- Crichtonius (*Crichton*, *cog. claræ familiæ, unde Drumfriskæ comites & Frendrachiæ Vice comites propagati*) *Geo. Episcopus Caledoniæ*, XIV, 26.
- Crichtonius [*Guliel.*] *Scotiæ Cancellarius*, XI, 1. *a Regina erepto filio Rege deceptus*, 4. *Regem a Levistonio abducit*, 11. *in jus vocatus, venire recusat*, 20. *obsessus Regi se dedit, ac in pristinam dignitatem restituitur*, 22. 34. *in Galliam missus* 25. *insidias Duglassii evadit*, 35. *ejus mors*, 45.
- Crichtonius [*Gul.*] *Gul. Cancellarii nepos* III. *Crichtoniæ Regulus omnium consiliorum Alexandro Albino adversus fratrem suum Jacobum III. auctor*, XII, 50. *venia donatus, ib. iteram accusatus, atque aqua & igni ipsi interdictum, ib. sororis Regis pudicitiam violat*, 51. *Regi reconciliatus, ibid.*
- Crichtonius [*Gul.*] *Sancharius cæsus*, XV, 65.
- Cristorfinium, *Corstorsine*, *Lothianæ vicus, 2 ab Edimburgo mill. unde Cristorfinianus, The Laird of Corstorsine, qui nunc Forestariæ Regulus.*
- Crocus, (*Monsieur de Croc.*) *Gallus Legatus Regiæ nuptias cum Bothucelio improbat*, XVIII, 29, 30. *ad Gallam literas mittit*, 50. *pacem inter Reginam & conjuratos reconciliare nititur*. 47.
- Croftius, *Croft*, *cog. Anglicum.*
- Sanctæ Crucis Cænobium*, *The Abbey of Holy Rood-house, in suburbio Edimburgensi, infra vicum, qui inde Canonicorum, vulgo the Canongate dicitur; ubi nunc mag-*

- nificum Palatium postremis Scotorum Regibus gratissimum, ac in paucis Britannicorum memorabile domicilium.*
- Crudeles crudelis manet exitus, V, 61.
- Crudelitatis insigne exemplum, X, 10.
- Crulinga (*Crowling, insula Æbudarum una, prope Skiam.*) I, 39.
- Crux Regia, (*The Re Cross*) VII, 18.
- Cucianus, *The Earl of Caucy, Comitibus Galli titulus.*
- Culbrenina insula, I, 35.
- Culdei (*The Culdees, antiquissimum & sanctissimum apud Scotos Monachorum genus.*) IV, 26. i. e. Dei Cultores, VI.
- Culenus Scotorum Rex, VI, 23.
- Culenus [Jac.] captus, supplicioque affectus, XX, 54: *Callen cog.*
- Culrossia, (*Culross, oppidum ad Forthæ estuarium situm, sub Præfectura Perthensî*) unde dicta, VI, 2.
- Culrossiana Præfectura, I, 24.
- Cumbra insula major & minor, I, 34. VII, 62.
- Cumbri & Cumri, II 45.
- Cumbria (*Cumberland, Angliæ regio in septentrionalis limite sita*) Scotis reddita, VI, 12. titulus hæredum Scotiæ, ac regni Augurium, VI, 15, 36 38 Scotis adempta. 16. restituitur, 18. ea conditione, ut qui proxime successurus pro ea sacramentum Anglorum Regi diceret, *ibid.*
- Cuminiorum, (*Cuminus*) *Cumin, cog. Scoticum, nobilitate & opibus olim clarissimum,*) potentia magna, VII, 58.
- Cuminus (Alex.) Buchaniæ Comes, VII, 60, captus, 64.
- Cuminus (David) Atholiæ Comes, unus ex Eduardi Ballioli ducibus, IX, 5, 16. ab Anglo rei Scotiæ præfectus, IX, 19. in Brussii verba jurare coactus, 20. Anglo tamen se rursus adjungit, 22. pro Rege ab Anglo in Scotia relictus, 23. cæsus, *ibid.* [verum ejus nomen erat David Strabolgius.]
- Cuminus [Joan.] Buchaniæ Comes adversus rebelles missus, VII, 56.
- Cuminus [Joan] Alex. F. Buchaniæ Comes, unus e sex Scotiæ Rectoribus, VIII. 1. Cumbriam & Northumbriam populatur, 17. Scotorum Prærex electus 24. Anglos ad Rossinum devincit, *ibid.* Roberto I. adversatur 31. de induciis fraudulentè agit, *ibid.*
- Cuminus [Joan.] Badenachæ regulus, unus e sex Scotiæ Rectoribus, VIII, 1.
- Cuminus [Joan.] Badenachæ Regulus, Ruber dictus VIII, 27. ejus in Robertum I. perfidia, 28. cæsus, *ibid.*
- Cuminus [Tho.] capite multatus, IX, 23.
- Cuminus [Valterus] Tachii comes, VII, 60.
- Cuminus [Valterus] cæsus, IX, 9.
- Cuminus [Valterus] alter cæsus, IX, 23.
- Cunicularia insula, I, 35. alia, 39. alia item Sigrana magna dicta, 42.
- Cunigamia, (*Cuningham, oppidi & regionis nomen in Præfectura Aerenfî*) I, 20. Vocis etymon, VI, 2.
- Cunigamii (*Cuningamus, Cuningham, celebre cog. cujus Princeps Glencarniæ Comes*) ab Hamiltoniis superati, XV, 19.
- Cunigamius [Alex.] I. Glencarniæ comes occisus, XII, 61.
- Cunigamius [Alex.] V. Glencarniæ comes Proregi obfes pro patre datus XV, 14. ad Regentem Orator missus, XVI, 25. electus qui de concordia ageret, 30. exilio multatus, XVII, 49. a Regina arcessitus ne de Bothuelio judicium haberet, 45. unus e conjuratis adversus Reginam & Bothuelium, XVIII, 41, 46. dux in exercitu Regio, XIX.

- NIX, 10. captus, XX, 59. a suis receptus, 61.
- Cunigamius [Gul.] Kilmaurius cum aliis Scotorum ducibus Anglos in fugam vertit, IX, 47.
- Cunigamius [Gul.] IV. Glencarnia comes in pugna faucius XIV, 29. ab Hamiltoniis superatus, XV, 19.
- Cunigamius [Joan.] Drumvillæ comarchus in arce Britanno-dunensi capienda socius assumptus, XX, 25.
- Cunigamius [Rob.] Judicium de Bothuelio rite non exerceri protestatur, XVIII, 24.
- Cunigamius [Umfridus] arcem in Marini insula expugnat, X, 29.
- Cupiditas inat abilis, 1, 9.
- Cuprum, *scorper, duo sunt hujus nominis oppida, unum Fife caput, alterum Cœnobium in Angusia*) Fife, I. 24. Angustie 25.
- Currius (*Currie cog.*) Valterus, XI, 28.
- Custos Regni, A Warden or Guardian of the Kingdom.*
- D
- D** Aal, i. e. pars IV, 11.
- Dacrius, Dacres, cog. & Regali inter Anglos titulus.*
- Dalbusus, The Lord or Earl of Dalboisic, titulus Comitum Ramisærum Principis.*
- Dalkethum, (*Dalkeith, oppidum Lothianæ inter duas Efcas situm*) I, 18. arx obfessa, XI, 38.
- Dalreudini unde appellati Scoti, IV, 11.
- Damicta, Damce, Gallus.*
- Dania, Denmark, Regnum.*
- Dani, (*The Danes populus*) Angliam ingrediuntur, II, 37. in Scotiam classe transmittuntur, VI, 8. cæsi, ibid. 10. 18. 19. 49. 50. ad Loncartem vicum fuis, VI, 32. astu victi, VII, 6, 7.
- Daniæ Rex cum Legato Scotiæ tranfgit de insulis circa Scotiam, XII, 27.
- Dantiscum al. Gedanum, Dantzick, nobile ad Vistulam Emporium & Borussia Regiæ caput.*
- Dardanus Rex Scotiæ, IV.
- Darleus, Darnilaus, & Darnileur, The Lord Darnley. Hoc titulo insignitus est (proxime post Regiam) Stuartæ familie Princeps, in primis & ero memorabilis Henricæ Mariæ Reginæ maritus, Jacobi VI, pater.*
- Darius, (*D'Arfic, Monsieur de la Batis nobilis Gallus*) Antonius Marcia ac Lothianæ præfectus, XIV, 9. a Gulielmo Cockburno occisus, 10.
- David I. Scotorum Rex, VII, 27. monasteria ædificat, ibid. Episcopatum numerum auget. ibid. adversus Angliam varia fortuna bellatur, 32, 33. Summa ejus animi magnitudo, 35. ejus e-logium, 36.
- David II. Scotorum Rex inungitur, IX, 1. Angli sororem uxorem ducit, VIII, 56. ad Philippum Galliarum Regem puer adhuc mittitur, IX. 8. in Scotiam revertitur, 30. Angliam ter invadit, 32. ad Dunelmum captus, 33. Bervicum missus, 37. domum reversus, ibid. Rob. Stuartum a spe succedendi removet, Alexandro Sutherlando in ejus locum substituto, ibid. moritur, 38.
- David Hundintoniæ comes, VII, 36. Scotiam redit, 47. Ricardum Angliam in Syriam comitatur 49. in Scotiam revertitur, ibid. ejus soboles, VIII, 4.
- David Rothesiæ Dux, vid. Stuartus [David.]
- Dea, Dee, multorum fluviorum nomen : unus Valliam, alius Gallovidiam, intersecat, tertius Mariam a Mernia dirimit. Est & quartus in Angusia.*
- Deidonum, (*Dundee*) ita Taodunum Hector Boethius patriæ suæ gratulans appellat, I, 25. VII, 49.
- Delatores ab Eveno instituti, IV, 17.
- Delphinus, The Dauphine of France, Galliarum hæres.*

- Dera insula, I, 35.
Desertum, Dysert, Fife oppidum.
- Dessius (*Monfieur de Desse*) Gal-
 lus copiarum Gallicarum in Sco-
 tia dux, XV, 54. ejus res ges-
 tæ 59. & seqq. in Galliam re-
 vocatur, 62.
- Deva, (*Dee, fluvi. idem qui Dea, q.*
vide) Angliæ, I, 17. Gallovi-
 diæ, 19. Mariæ 26.
- Duncaledonium mare (*ea Oceani*
Hyperborei pars qua Scotiam ab
occasu alluit) I, 32. forte scri-
 bendum Duncaledonium, II,
 22.
- Dianæ Oraculum Bruto datum, a
 Monacho confectum, II, 8.
- Dicaledones apud Marcellum
 Duncaledones legendum vide-
 ri II, 22.
- Dicsonus (*Dickson cog.*) Tho. Sa-
 crificulus Crichtoni accusator,
 XII, 50.
- Diepa, Diep, *Normania oppidum*
maritimum.
- Diocletianus fabulosus Syriæ Rex,
 II, 4, 6.
- Diocletianus Imp. IV, 45.
- Dionethus se Brittonum Regem
 gerit, V, 2.
- Diploma Regium cum ignominia
 per vicos tractum, XI, 38.
- Dirlingtonius, *Lord Dirleton, is olim*
Haliburtonus erat.
- Doaca Macbethi mater, VII.
- Doehamus & Dorgallus Durfii
 filii fraude Gilli interempti, IV,
 18.
- Domus Magister, XII, 55.
- Dona, (*Don Marria fluvi. ad cujus*
ostium sita est Abredonia vetus)
 I, 26.
- Donachi, Dunachi vel Duncani
 Sinus, (*Dunby head or Bay, Ca-*
thanesiæ præmentorium & sinus,
Orcadibus e regione oppositus) I,
 31. 49. *est autem Donachus vel*
Dunachus viri nomen, vulg. Do-
nachie.
- Donaldina familia, *The Clan Do-*
nald, or Mackdonalds, præscorum Sco-
torum tribus potentissima, ipsis e-
tiam Regibus gravis.
- Donaldus I. Scotorum Rex, IV,
 36. primus Regum Scotorum
 Christianos ritus recepit, *ibid.*
- Donaldus II. Scotorum Rex, IV,
 43.
- Donaldus III. Insulanus Scotorum.
 Regem se constituit, IV, 44.
- Donaldus IV, Scotorum Rex, V,
 40.
- Donaldus V. Scotorum Rex, VI, 4.
 Anglos vincit, *ibid.* ab iis vic-
 tus captusque, 5. duras pacis
 conditiones accipit, *ibid.* ob ig-
 naviam in carcerem coniectus,
 6. sibi manum infert, *ibid.*
- Donaldus VI. Scotorum Rex,
 VI, 14. auxilia Alredo Anglo
 adversus Danos mittit, *ibid.*
- Donaldus VII. cog. Banus Scoto-
 rum Rex, VII, 23.
- Donaldus Banus Regem se Æbu-
 darum vocat, V, 51.
- Donaldus Insulanus in Albium
 trajicit, ac prælio vincitur, IV,
 42.
- Donaldus Insulanus Rossiam oc-
 cupat, X, 18. Moraviam in su-
 am potestatem redigit, *ibid.* ad
 Harlaum victus, *ibid.*
- Donaldus Insulanus Rossia Com-
 es, foedus cum Duglassio init,
 XI, 35. agros Regios vastat,
 44. venia supplici data, 46. se
 Regem insularum pronunciat,
 XII, 19. ejus inmanitas & a-
 nimi alienatio, *ibid.*
- Donaldus Marria Comes Prorex
 electus, IX, 3. ad Duplinum
 cæsus, 7.
- Donaldus Milcolumbi Macbethi
 filius captus, VII, 37.
- Donaldus arcis Forestæ præfectus
 Duffum Regem jugulat, VI,
 22. parricidii pœnas luit, 23.
- Donati sanum, I, 49.
- Dongallus Scotorum Rex, V, 56.
- Dongardus Scotorum Rex, V, 16.
 ad cultus Divini curam se con-
 vertit, *ib.*
- Dornacilla Scotorum Rex, IV, 8.
- Dornagilla Joannis Balioli mater,
 VII, 7, 8.
- Dorydrepana, V, 7,

- Devalus Gallovidianus Nothatum obtruncat, IV, 9. ipse in prælio cæsus, 10.
- Drefanum, Draffin, arx Glottiana.*
- Driburgum, (*Dryburgh*) Cœnobium in Teviotia ab Angiis crematum, VIII, 47.
- Drinacha insula, I, 35.
- Dromunda (*Annabella*) Roberti III, uxor moritur, X, 10.
- Dromundus, (*Drummond, familie antique cog. cujus Princeps Perthi Comes,*) Alex. Carnocensis in exiliam pulsus, XIV, 35. redeundi venia ei data, 38.
- Dromundus [Joan] Dromundiæ Regulus Matthæum Stuartum Levinæ Comitem fundit fugatque, XIII, 5. in custodiam relegatus, XIV, 5.
- Druides, Sacerdotum genus, Gallo- & Britannorum proprium, II, 23.
- Druidum Comes, The Earl of Dreux, nobilis Galus.*
- Drum Albin, regio, I 24.
- Drumfrisiem (*Drumfrise, oppidum Nitbiæ, caput præfecturæ Drumfrisiensis, cui nomen tribuit*) captum, VIII, 35 XI, 26.
- Drumilaus (*Drumilaw sands, arenæ cumulus in ostio Tai navigantibus periculosus*) VII, 7.
- Drumlanricum, Drumlanrig, arx ad dextram Nitbi amnis ripam sita, Ducum de Queensberry præcipua sedes.*
- Drurius, (*Drury cog. Anglicum*) Gul. Eques occulte Havarti rebus studet, XX, 16, 17.
- Druskenus, Pictorum Rex, V, 59.
- Dublinum, Dublin, Hiberniæ metropolis.*
- Duchtius, (*Douchty cog. Anglicum*) Tho. falsa miracula venditat, XIV, 41.
- Ducum nomina quando in Scotiam invecta, X, 4.
- Duffa insula, I, 35.
- Duffus Scotorum Rex, VI, 20. maleficarum beneficiis petitus, 21. a percussoribus jugulatur, 22.
- Dugallus Gallovidianus, V, 17.
- Duglassia (*Douglafs dale and Castle*) regio V 8. Vallis est, (*& in ea arx*) ad ripam fluvii qui dicitur *Duglassius, Douglafs Water, in Glottan devolvens.*
- Duglassius, Douglafs, cog. Scoticum in multas nobilissimas & fertissimas familias præpagatum, quarum omnium olim Princeps erat Comes Duglassiæ, eoque extincto, Angustie Comes, postea ad Marchionis, ac non ita pridem Ducis Duglassiæ dignationem erectus.*
- Duglassia [Beatrix] patrueli suo nupta, X, 18. deinde ejus fratri, 40. Atholiæ Comiti collocata, 45.
- Duglassia [Joanna] Angustii soror cremata, XIV, 54.
- Duglassia [Margarita] Angustii ex Regina filia XIV, 4.
- Duglassius [Arch.] Gallovidiæ Regulus, IX, 9. Scotorum Prorem & Dux electus, 13. prælio ad Halidonem cæsus, 14.
- Duglassius [Arch.] Arch. F. Gallovidiæ Regulus, IX, 43.
- Duglassius [Arch.] III. Duglassiæ Comes, Austerus cog. IX, 63. Ducis titulum reculat, X, 4. ejus cum Geo. Dumbario Marcix Comite inimicitia, X, 5. moritur, 6.
- Duglassius [Arch.] IV. Duglassiæ Comes, X, 6. prælio captus, 8. liberatus, 11. iterum captus, ibid. ac demissus, ibid. a Delphino in Gallia Dux Turonensis appellatus, 23. prælio cæsus, 24.
- Duglassius [Arch.] V. Duglassiæ Comes, in arcus Lacus Levini relegatus, X, 37. Regi reconciliatus, ibid. omnia miscet, XI, 2. ne quis suorum Regiis ministris pareret, edicit, ibid. ad Cancellarium superba responsio, 7. ejus mors, 9.
- Duglassius [Arch.] VI. Duglassiæ Comes, Arch. V. Duglassiæ Com. F. Delphino in Gallia oram navat X, 20. revocatus, 23.

Duglassius [Arch.] [al Jac.] Jacobi Crassi Com. Duglassiæ F. Annevicum incendit, XI, 26. fit Comes Moraviæ, ibid. prælio cæsus, 43.

Duglassius [Arch.] V. Angusiæ Comes, XII, 41. ejus ad Proceres oratio, ibid. 42. Cocheranum gula præhensum dat custodiendum, 45. Rex cum eo consilia communicat, 56. Regis consilium callida oratione eludit, 57. ejus ad Jacobum, IV, oratio, XIII, 35. domum discedit, 36.

Duglassius [Arch.] Geo. Fil. Arch. N. VI. Angusiæ Comes, XIII, 44. Jacobi IV. Viduam uxorem ducit, ibid. ab Heburno accusatur, XIV, 2. in Angliam cum Regina abit, 4. unus e Scotiæ Rectoribus 9. inter eum & Andream Carum discordia, 11. Hamiltonios in tumultu Edimburghensi devincit, 12. in Galliam relegatus, 13. ab Anglo benevole receptus, 25. in Scotiam redit, ibid. ab uxore oppugnatur, ibid. unus e Regis & Regni custodibus a sua factione electus, ibid. summa ejus in Aula potentia, 26. Valterum Scotum cum suis pugna superat, 27. Hamiltonios sibi adjungit, 28. Levinium pugna vincit, 29. ei aqua & igni interdictum, 35. in Angliam exulatum abit, 37. de eo revocando Rex cogitat, 61. post 15 exilii annum in Scotiam revertitur, XV, 2. ad sedandas controversias veniens ab Hamiltonio retinetur, atque in custodiam mittitur, 14. liberatus, 15. ejus memorabile facinus, 22. Proregi suadet, ut Cardinale relicto cum Proceribus Scotorum sua consilia communicet, 24. Anglos superat, 25. primam aciem in prælio ad Musselburgum ducit, 49.

Duglassius [Arch.] Kilspindius (Arch. V. Com. Angusiæ F.)

Quæstor Regius, XIV, 30. ei aqua & igni interdictum, 35.

Duglassius [Arch.] Vittingamii frater captus, XX, 68.

Duglassius [Dav.] cum fratre Gulielmo capite pœnas luit, XI, 17.

Duglassius (Galvinus) Comitibus Angusiæ patruus (*postea Caledoniæ Episcopus*) a Regina Fani Andree Archiepiscopus nominatus, arcem occupat, XIII, 44. ab Joan. Heburno expulsus, ibid. in custodiam relegatus, XIV, 5. ad Betonium pacis interpretatus, 12. ejus mors, & elogium, 13.

Duglassius (Geo.) IV. Angusiæ Comes ad Gul. Crichtonium adversus Com. Duglassiæ auxilia submittit, XI, 21. Anglos prælio vincit, 46. ejus memorabile facinus, XII, 5. Reginæ adversatur 6.

Duglassius (Geo.) Ormundiæ Comes, XI, 26. Scotorum Dux Anglos fundit, 29. capite luit, 43.

Duglassius (Geo.) frater Arch. VI. Com. Angusiæ cædis Darbianæ suspectus, ac in Garviam insulam inclusus, XIV, 10. indigna ejus ad Regem vox 28. 35.

Duglassius (Geo.) Arch. V. Comitibus Angusiæ F. pro patre obfes datus, XV, 14.

Duglassius (Geo.) Angusii nothus, primum Davidi Rizio vulnus infligit, XVII, 62.

Duglassius (Geo.) Proregis ex alio patre frater natus minimus, Reginam e custodia liberat, XIX, 5.

Duglassius (Gul.) Duglassiæ Regulus, in Eduardi I. Angli verba jurare recusat, VIII, 17. in carcerem conjectus, ibid. moritur, ibid.

Duglassius (Gul.) I. Duglassiæ comes, Gul. Duglassium Lidalianum interficit, IX, 34. patrimonium suum recuperat, 35. Anglos devincit, ibid. regnum Sco.

- Scotorum petit, 39. ingentem ex Anglia prædam agit, 44. Mabanum capit, 46. moritur, 47.
- Duglassius (Gul.) VI. Duglassiæ Comes patri Archibaldo succedit, XI, 9. ab adulatoribus corruptus, *ibid.* Dux Turonum appellatus, *ibid.* a Cancellario ad arcem Edimburgensem pellectus, 17. pœnas capite luit, *ib.*
- Duglassius (Gul.) VIII. Duglassiæ Comes Jacobi Crassi F. XI, 18. patrum filiam ducit, *ibid.* Regem obsequio suum facit, XI, 19. ac eo modo patruclium mortem ulciscitur, 20. Romam proficiscitur, 32. absens accusatur, 33. procurator ejus causa cadit, *ib.* reverso Rex placatur, 34. Prorex per totam Scotiam declaratur, *ibid.* in Angliam clam proficiscitur, *ibid.* Rex, quamvis graviter offensus, noxa eum liberat, magistratu tantum adempto, *ibid.* insidias Crichtonio fruit, 35. Crafordiæ & Rosfiæ Comites fœdere sibi conjungit, *ibid.* Joan. Heresium & Maclelanum supplicio afficit, 36. a Rege arcessitus, 37. Sterlinum venit, *ibid.* a Rege tandem confossus, *ibid.*
- Duglassius (Gul.) Lidalix Regulus (*Jacobi Duglassiæ Reguli notibus*) IX, 9. captus, 10. liberatus, 21. fortia ejus facta, 22, 26. in Galliam abit, *ibid.* arcem Cuprensem recuperat, 27. Edimburgensem arte capit, 28. Alex. Ramisæum inhumaniter fame mori cogit, 31. venia donatus, *ibid.* a Gul. I. Duglassiæ Com. interficitur, 34.
- Duglassius (Gul.) Archibaldi Gallovidiani F. in Hiberniam navigat, IX, 53. ejus laus, *ibid.* ei quamvis notho Rex Ægidiam filiam collocat, *ibid.* Hibernos fundit, *ibid.* cum ingenti præda domum revertitur, *ibid.* Dantisfi per sicarios occiditur, 67.
- Duglassius (Gul.) II. Angusiæ comes, ad arcem Dunbari recipiendam missus, X, 45. Scotorum dux Anglos ad Piperdeniam devincit, 54.
- Duglassius (Gul.) Arch. VI. Com. Angusiæ frater Abbas Sanctæ Crucis, XIV, 26. moritur, 35.
- Duglassius (Gul.) Proregis Moravii ex alio patre frater, ejus mortem vindicari petit, XX, 5.
- Duglassius (Gul.) Glenbervius, ejus domus ab Adamo Gordonio obfessa, XX, 68.
- Duglassius (Jac.) Gul. F. Duglassiæ Regulus, ad partes Brussianas se adjungit, VIII, 32. Rosburgum capit, 35. proxime post Tho. Randolphum Regni Gubernator designatus, 42. limitum præfectus Anglos Scotiam invadentes credit, 44. ad Joan. Balliolum missus, 50. ejus & Tho. Randolphi in Angliam expeditio, 51. Rob. I. cor Hierosolymam ferendum ei traditur, 58. a Saracenis acie interemptus, *ibid.*
- Duglassius (Jac.) Gul. F. II. Duglassiæ Comes patri succedit, IX, 47. Euphemiam, Rob. II. filiam uxorem ducit, 39, 42. Northumbriam vastat, 48. Cumbriam populatur, 49. Percium singulari certamine vincit, 57. prælio ad Otterburnum victor, 58, 59. fortiter pugnans occumbit, 59.
- Duglassius (Jac.) VII. Duglassiæ Comes, cognom. Crassus Gul. patruo succedit, XI, 18. moritur, *ibid.*
- Duglassius (Jac.) IX. Duglassiæ Comes fratri Gul. succedit, XI, 38. Regem perfidiæ accusat, *ibid.* cum suis Dalkethi arcem obsidet, *ibid.* fratris viduam uxorem ducit, 40. a suis desertus, 43. Anglum adversus Scotum incitat, XII, 40. ad Lacum Mabanum captus & in cœnobium Lindorim inclusus, 52.
- Duglassius (Jac.) Mortonii Comes (*Geo. Duglassi fratris Arch. VI. Com.*)

- Com. Angulæ F.) XVII. 39. cum aliis necem Davidis Rizii conjurat, 60, 61. Princeps conjurationis in Reginam & Bothuelium, XVIII, 41. prinæ aciei adversus Reginam Dux, 46. pro Jacobo VI, in leges jurat, 56. impendio privato publicæ necessitatis onus sustinet, XIX, 2. unus e Regiis ducibus adversus Reginam, 10. Moravium in Angliam comitatur, 16. Legatus in Angliam missus, XX, 25. ejus legationis fama, 36. & seq. varia fortuna cum Reginensibus pugnat, 49, 51. quamvis coli dolore lecto affigeretur, 53. ab hostibus tamen excitatus eos fundit fugatque, 54. ad Sterlinum captus, 59. capientes capit, 60.
- Duglassius (Jac.) Drumlanrici Regulus cum Levinianis pugnat, XV, 52.
- Duglassius (Joan.) Mortonii Comes Regi fidelis, XI, 21.
- Duglassius (Joan.) Dalkethius cæsus, IX, 14.
- Duglassius (Joan.) Balvaniæ Regulus, XI, 26.
- Duglassius (Robertus) Proregis Moravii ex alio patre frater, ejus mortem vindicari petit, XX, 5.
- Duglassius (Rob.) Britannodunum arcem capit, XX, 16.
- Duglassius flav. I, 20.
- Dumbarius, (*Dumbar, antiquissimum inter Scotos, cog. & familia, quam ducebant Marcia Comites, quibus ante aliquot secula extinctis, is honos in Regiam, ac deinde Duglassiam domum transit,*) Arch. Halim arcem capit, XI, 23.
- Dumbarius (Galvinus) Regis Jac. V. præceptor, Cancel. factus, XIV, 34.
- Dumbarius (Galvinus) Geo. Comitæ Marciani F. Rosburgum incendit X, 17.
- Dumbarius (Geo.) Pat. VI. Com. F. VIII. Comes Marcia Ed. uardum II. Angliæ Regem fugientem tutatur, VIII, 40.
- Dumbarius (Geo) X. Marcia comes IX, 40. Rosburgum incendit, ibid. Mabanum capit, 46. filiam Elizabetham Davidi Roberti Regis filio despondet, X, 5. hostis publicus denunciatus, ibid. Duglassiorum agros vastat, 6. Duglassium prælio vincit, 8. placato Gubernatore in Scotiam redit, X, 16, 45.
- Dumbarius (Geo.) Geo. F. XI. Marcia Comes patri succedit, X, 45. patrimonio antiquo exutus, ibid. Buchania donatus, ibid.
- Dumbarius [Jac.] Joan. ex filio Alexandro nepos, IV. ex ea familia Moravia Comes, moritur, XI, 26.
- Dumbarius [Joan.] Moravia Comes Randolphum Percium in prælio Otterburnensi capit, IX, 59. Duglassio occiso Scotorum dux electus, 61.
- Dumbarius (Patricius) I. Marcia Comes, latrones domat, VII, 15.
- Dumbarius (Patricius) F. Valdevi N. Pat. P. IV. Marcia Comes, Sumerledum tumultuantem devincit, VII, 57. Valterum Cuminium arcis Edimburgensis præfectum, ad deditionem compellit, 60.
- Dumbarius (Pat.) Geo. F. IX. Marcia Comes, Scotorum dux, IX, 5, 7. arcis Bervici præfectus, 10. eam Anglo dedit, 15. Geldros devincit, 22. & Davidem Cuminium, 23.
- Dumbarius (Pat.) Geo. F. Fascafellum de Anglis capit, X, 17.
- Dumbarius (Tho.) Joan. F. Moravia Comes, ad rebelles pacandos missus, X, 2. pugna ad Homeldonum captus, 8.
- Dumbarum, (*Dumbar oppidum Lothiana*) I, 18. unde dictum, VI, 2. ab Anglis captum, VIII, 16. XI, 26. ab Anglis obsessum, IX, 25. ab Agnete Com. Marciani

- ciani uxore viriliter propugnatum, *ibid.*
- Dumbarus Dux Scotus, Danis metum incutit, VI, 19.
- Dumblanum, (*Dumblain*,) oppidum & sedes Episcopalis *Taichie*, ad Alanum fluv. in præfectura *Pertbenfi*, 4 mill. a *Sterlino*.
- Dumchonel insula, I, 35.
- Duncanus I. Scotorum R. VII, 2. a *Macbetho* obtruncatus, 8.
- Duncanus II. Scotorum R. VII, 24.
- Dunbucum, *Dunbuck Hill*, mons est *Levinice* haud procul a *Britannoduno*.
- Duncaledonium, pro *Deucaledonium*, legendum videri apud *Ptolemæum*, II, 22.
- Duncaledones apud *Marcellinum* forte pro *Dicaledones*, II, 22.
- Duncalden oppidum, quod & *Caledonia*, I, 25.
- Dundalcum, *Dundalk*, *Hibernie* oppidum, in Comitatu *Louthensi*, Scotorum clade funestatum.
- Dundargum, *Dundarg*, *Buchanie* arx.
- Dundassius (*Dundas* cog.) *Jac.* & *Rob.* in custodiam dati, XI, 24.
- Dunedinum priscais *Scotis*, *Edinburgum* recentioribus, VI, 2.
- Dunelmum, *Durham* urbs *Anglicæ*, & sedes Episcopalis, Comitatus *Dunelmensis* caput.
- Duni, *The Downs*, arce cumuli, seu colles ad oram *Cantii*.
- Duni pacis, (duo colles ad *leuam Carrontis* a *Romanis* congesti, unde loco nomen, vulgo *Dunipace*,) I, 21. IV, 38.
- Dunotrum, (*Dunotter Castle*, Comitatus *Martialis* in *Mernia* arx,) I, 25.
- Dunis Bei, alias *Duncan's Bei*, promontorium, I, 31.
- Dunstanus mons, *The Hill of Dunfinnan*, 3 a *Cupro Angulicæ* oppido mill. assurgens.
- Dunfinnana arx, *Dunfinnan Castle*, in eo monte a Tyranno *Macbetho* extructa.
- Dunsum oppidum *Marcie* 6 mill. a *Bervico*.
- Dunum *Donalái*, *Dundonaldá*, arx & Domus Regia ad *Irwinum* fluv. sita nunc comiti, *Cocheranorum* familiae Principi, titulum dans.
- Dunum, a *Duno* inchoantia, & in eam vocem exeuntia locorum nomina, II, 33.
- Dunum, *Down*, arx *Taichie*, quondam Regia sedes, nunc Comitatus *Moravie* propria, cujus majores *Danenſes* Reguli inde appellabantur.
- Dunum *Fermelini*, *Dunfermline*, oppidum & cœnobium *Fife*, palatio & sepulchreto Regio celeberrimum.
- Dunus, (*Down*, Lacus & ex eo profluens fluvius, qui *Coilam* interfecans ad duo ab *Aera* oppido mill. in mare *Hibernicum* decidit,) I, 20.
- Dunum novum, vid. *Noviedunum*.
- Duplinum *Duplin*, arx *Fernicæ* ad sinistram *Ferni* fluminis ripam in præfectura *Pertbenſi*.
- Dureta, II, 34.
- Durius (*Geo.*) Abbas *Fermelino-duni*, XV, 48, XVII, 7.
- Durisdæra, *Disdeer*, oppidum *Nitbie*. *Durisdæranus*, *The Laird of Disdeer*.
- Durovartus, (*Durward*, *Anglus*) Alanus, VII, 59.
- Durſtus, Scotorum R. IV, 16. voluptatibus deditus, *ibid.* Nobilitatem ad cœnam invitatum nec opinantem occidit, *ibid.* ipse prælio cadit, *ibid.*
- Durſtus a *Pictis* Rex creatur, IV, 54. in pugna cæsus, V, 5.

E.

- E**Anfridus *Berniciorum* Rex, Christianorum disciplinam repudiat, V, 40.
- Ebbe* promontorium, *St. Ebbe's head*, ad estium estuarii *Forthæ* prope *Fascastellum*.
- Eboracum*, *York*, urbs *Anglicæ*, unde *Eboracensis* ager, *York-shire*, & Dux *Eboracensis*, *The duke of York*.
- Ebriosis* capitali supplicio multati, VI, 7.

- Ecclesiæ infula, I, 35.
*Ecclesia, Eccles, Marcie vicus prope
 Huniam arcem.*
- Ecclesiæ status miser, XII, 32.
 De Ecclesiæ Scoticæ libertate
 controversia, XII, 24.
- Ecclesiasticorum in Reges impe-
 rium, VII, 53. avaritia, 54. po-
 tentiam suam minui nolunt, 60.
 potentia Regibus formidabilis,
 64. regna administrant, VIII, 1.
 eorum vitia, X, 38. & corrupta
 disciplina, XII, 23 32. remedi-
 um iis ab Jacobo I. adhibitum,
 X, 40. Jacobum V. a colloquio
 cum Anglo avertunt, XIV, 51.
 fructuum portio illis adempta,
 XVII, 25.
- Ederus, Scotorum R. IV, 20. a
 nutrice servatus, 18.
- Edgarus, Scotorum R. VII, 25.
 ab Edgaro avunculo in An-
 gliam transportatus, 23.
- Edgarus, (*Atbelingus vulgo dictus*)
 Margaritæ Scotorum Reginæ
 frater in Scotiam venit, VII,
 16. a Gulielmo Normano in
 gratiam receptus, 18. sororis
 liberos in Angliam transpor-
 tandos curat, 23. apud Guliel-
 mum accusatus, ibid. accusator
 monomachia victus, ibid.
- Edinburgenses Anglos exules, &
 Hamiltonios in urbem recipere
 noñant, XX, 10.
- Edinburgum (*Edinburgh, Scotia
 caput, sede Regia & Episcopali,
 Comitibus item publicis, & cen-
 ventibus Juridicis, superba ad-
 um mole civiumque frequentia ce-
 leberrimum*) oppidum I, 18, un-
 de dictum, VI, 2.
- Edinum potius quam Dunedinum
 vel Edinburgum appellandum,
 ibid. Vallis dolorosa, & Castrum
 Puellarum a quibusdam appel-
 latum, ibid. Anglis deditur,
 VIII, 17. a Tho. Randulpho
 captum, 35. a Gul. Duglassio
 arte captum, IX, 28.
- Edmundus Anglorum Rex. Mil-
 columbum Cumbria & Vestma-
 ria donat, VI, 18.
- Edredus Anglorum R. Scotorum
 auxilio Danos compefcit, V,
 18.
- Eduardus Martyr Anglorum R.
 VI, 16.
- Eduardus, (*vulgo Confessor dictus*)
 Anglorum R. VII, 16.
- Eduardus I, kirpis Normanicæ
 Anglorum R. coronatur, VII,
 65. Legatos in Scotiam mittit,
 VIII, 1. arbiter controversiæ,
 de Regno electus, 9. Scotiam
 suæ ditionis facere conatur, 10.
 pro Jo. Balliolo sententiam fert,
 12. Bervicum fraude captum
 7000 Scotorum cæde funestat,
 15. bello superatos Scotos in e-
 jus verba jurare cogit, 26. mo-
 numenta omnia aufert, ibid.
 moritur, 33.
- Eduardus II. Anglorum R. patri
 succedit, VIII, 33. Scotiam cum
 ingenti exercitu invadit, 36.
 insigni clade ad Banocum am-
 nem fufus & fugatus, 40. Ber-
 vicum obsidet, 45. cum nume-
 roso exercitu Scotiam ingredi-
 tur, 47. ad Bilandum fufus, ib.
 a filio & uxore in carcerem con-
 jectus, ac sædo mortis genere
 interemptus, 49.
- Eduardus III. Anglorum R. ad-
 versus Scotos infelici exitu pro-
 ficiscitur, VIII, 52. pacem cum
 Scotis facit, 56. Balliolum in fi-
 dem recipit, ac Scotis bellum
 indicit, IX, 11. Scotos ad Ha-
 lidonem vincit, 14. in Alexan-
 dri Setonii filios sævitia, 43.
 Bervicum capit, 15. Scotiam in-
 vadit, 19, 21, 36. moritur, 23.
- Eduardus IV. Anglorum R. XII,
 2. cum Scoto pacem init, 40.
 decedit, 52. hic tyrannidis in
 Anglia fundamenta jecit, 62.
 Petrus Warbecus se ejus filium
 comminiscitur, XIII, 10, & seq.
- Eduardus V. Anglorum R. a Ri-
 chardo patruo & Tutore in cus-
 todiam inclusus, XII, 52.
- Eduardus VI. Angliæ R. mori-
 tur, XVI, 4.
- Eduardus Balliolus Scotiam cum

- numerosa classe invadit, IX, 3. Scotos ad Duplinum devincit, 6. regnum init, 8. ad Maufetum victus 9. in Angli verba sacramento adactus, 11. Rothesaïam inunit, ac Noviodunum arcem capit, 17, in Angliam abit, 19. cum Eduardo Anglo Scotiam invadit, 21. in Angliam abductus, 23. res Scoticæ ei commendatæ, 24. Scotiæ Regno cedit, 36. Educatio aulica qualis, XVII, 9, 23.
- Eduinus Northumbriæ Rex, V, 38. cæsus, 40.
- Egfridus Northumbriæ Rex, ab Eugenio Scoto superatus, V, 43. a Pictis cæsus, ibid.
- Egga insula, I, 38.
- Eglintonii Comes, The Earl of Eglinton, nobilis Scotus, familiae Mongomeriæ Princeps.*
- Eglifa insula, I, 49.
- Eidalfa insula, I, 35.
- Elbevi Marchio, (*The Marquis of Elbeuf, nobilis Gallus e Gufiorum familia,*) Reginæ Mariæ avunculus, in Scotiam veniens, metu Anglorum unde solverat est revectus, XVI, 54. eam in Scotiam comitatur, XVII, 11.
- Elphinstonius, (*Elphiston, cog. & familiae Principis titulus,*) Alex. ad Fluidonem cæsus, XIII, 40, 41.
- Elphinstonius [Gul.] Episcopus Abredonensis, XIII, 22.
- Elgina (*& Elginum, Elgin, oppidum Moraviæ præcipuum,*) I, 29.
- Elizabetha Angliæ Regina Scotis, religionis veræ vindicibus, auxilia mittit, XVI, 52. ad Mariæ Scotæ legatos gravissima responsio, XVII, 12. et postea ejus ad Proregem de conventu differendo Literæ, XIX, 13. item alteræ quæ Proregis victoriæ cursum interrumpunt, 14. ex Prorege causas expulsiæ Reginæ ob cædem mariti cognoscit, 22. literas ad Scotiæ Proceres mittit de Regina recipienda, 42. Havarti in eam con-
- juratio detecta, 46. exules Anglos sibi tradi petit, XX, 3.
- Elizabetha, Roberti I, uxor moritur, VIII, 56.
- Elizabetha, Rob. II. uxor, IX, 42.
- Emmegerda Gulielmi Scotorum Regis uxor, VII, 52.
- Enisaia insula, I, 42.
- Enner quid significet, IV, 19.
- Ennerberwium, Berwy, or Innerberwy, Mornie oppidulum ad Ostium fluminis Berwii situm.*
- Ennergorea, vicus in orientali parte regionis que vulgo, The Carse of Geowy, vocatur.*
- Ennerlothca seu Ennerlurea, (*Innerloch, oppidum Abriæ ad Lochtiæ fluminis ostium,*) ab Eveno II. condita, IV, 19.
- Ennernessa, (*Innerness, nobile emporium ad Nessi ostium, præfectura, cujus primaria urbs est, dans nomen,*) Oppidum (al. Nessus, I, 29.) ab Eveno II. conditum, IV, 19. ejus arx resecta, X, 30.
- Ennerwicum, Innerwick, arx & pagus Lothianæ, 4 mill. ultra Dumbaram.*
- Enneruria, Innerury, oppidum Gariochæ, qua Uria Donam influit.*
- Eorfa insula, I, 37.
- Episcopatus sex in Scotia, VII, 21. ad sex priores quatuor alii adjecti, ac proventibus annuistitati, 27.
- Episcopi veteres Scotorum quales, VI, 3.
- Episcopi Angli pollicitationibus corrupti jusjurandum violant, VII, 31.
- Episcopus Cathanesiæ oculis & lingua privatus, VII, 49. alter crematus, 56.
- Episcopus Caledoniarum, vid. Gul. Sinclairus, & Galv. Duglassius.
- Episcopus Dunelmensis cum suis, Scotorum alacritate territi signa convertunt, IX, 61.
- Episcopus Lismorensis, (*Finlans.*) profugus in Hibernia moritur, X, 28.
- Episcopus Menevensis, ab Anglo ad Scotum missus, XIV, 50.

- Episcopus Orcadam gratiam aulicam veritati præfert, vid. Bothuëlius.
- Equorum insula, I, 38. alia, 42.
- Era insula, I, 36. alia 42.
- Ergahelia potius quam Argathelia, I, 23.
- Erica lectis conficiendis commoda, I, 33.
- Ericæ insula, I, 35.
- Ericata insula, I, 40.
- Esca, (*Eska, multorum fluminum nomen*) cognomento Australis Angustiam mediam fecat, I, 25. alter Esca septentrionalis eam a Mernia dividit, ibid. Esciæ fluvius, I, 17.
- Esca duplex, Lothianæ flumina, I, 18.
- Escia, (*Esksdale, regio ad flumen Escam in limite Scotiæ jacens,*) I, 17.
- Etella, *The Castle of Etell, arx Northumbriæ ad Tillam amnem.*
- Etfinus Scotorum R. V, 48.
- Ethelfridus Northumbriæ Rex Scotos & Brittones devincit, V, 34. vita & regno exutus, 38. ejus filii in Scotiam profugi doctrina Christiana instituti, ibid.
- Ethodius, I. Scotorum R. IV, 34. a fidicine noctu in cubiculo occisus, ibid.
- Ethodius II. Scotorum R. IV, 36.
- Ethodius Fergusii II. avus in Scandiam appellit, V, I.
- Ethredus Gallovidianus a fratrecæsus, VIII, 5.
- Ethus Alipes Scotorum R. VI, 9.
- Eu insula, I, 42.
- Eubonia, eadem quæ Mana insula, I, 34.
- Evenus I. Scotorum R. IV, 17. primus cives in suum nomen sacramento adigit, ibid. iudices ordinarios juridicundo præficit. ibid. delatores instituit, ib.
- Evenus II. Scotorum R. IV, 19.
- Evenus III. Scotorum R. spurcissimus ipse spurcissimas leges condit, IV, 21.
- Eufemia Roberti II. uxor moritur, IX, 42.
- Eugenius seu Evenus, Scotorum, R. IV. 50. a Romanis prælio cæsus, ibid.
- Eugenius II. Scotorum R. V. 6. Brittones superat, 12. ejus laus, 15.
- Eugenius II. Scotorum R. V, 30.
- Eugenius IV. Scotorum R. V, 38.
- Eugenius V. Scotorum R. V, 43.
- Eugenius VI. Scotorum R. V. 44.
- Eugenius VII. Scotorum R. V, 46. Regum res gestas memoria mandari curat, ibid.
- Eugenius VIII. Scotorum R. V, 49. in cætu Procerum confosus, ibid.
- Evia, (*Evwsdale, regio Ewo fluvio rigata*) I, 17. V, 8.
- Evonia (*et Evonium, arx quam I octius eandem cum Stephanoduno, Buchananus vero arcem Innerluteæ ita appellatam existimat*) I, 28.
- Evus, (*Ew, or Ewse fluv.*) I, 17.
- Examum, Hexam, oppidum ad Tinam, ad 6. mill. supra Norvum Castrum in Northumbria.
- Excommunicatio injusta excommunicatum non lædit, VIII, 47.
- Exilium servitute tolerabilis, IV, 54.

F.

- FAbilla insula, I, 42.
- Falangama insula, I, 36.
- Falaum. Fanum, Falaw, or Falaw Kirk.
- Falcolandia, Faulkland, oppidum & palatium Regium in ipso fere Fife medietullo situm, ad radices montis Lominii.
- Falconarius, (*Falconer, cog. antiquæ familiæ quæ Halkertonie Regulum Principem agnoscit.*) Dav. occisus, XIV, 37.
- Falesium vel Falesia, Fallaise, Normaniæ oppidum.
- Falingama, Falingban, or Finlagan, arx in Ila insula in medio lacus, qui vulgo Loch Gurym dicitur, sita.
- Fames feroces spiritus frangit, V, 9.

Fanum Albani, St. Albans, Urbs Angliæ.
Fanum Andreæ, quod & Fanum Reguli (St. Andrews, urbs Fife, Primatis Episcopi sede, & Academia omnium artium studiis florente memorabilis) I, 24. VI, 3.
Fanum Doneti, (Donat, or Dinnat Kirk, Cathanesie vicus) I, 49.
Fanum Miniani, St. Minnans, in Fife regione ædes sacra.
Fanum Patricii, Kirk Patrick, oppidum ad dextram Glotta Ripam, 4 mill. supra Britannodunum.
Fanum Reguli, vid. Fanum Andreæ.
Fara, (Fair Isle, insula medio fore inter Orcadas & Zelandicas trajectu posita) I, 49. alia, ibid.
Farnihestius, (the Laird of Fernihest, a quo recta serie oriundus, qui Lothianæ Marchio insignitur) vide Carus.
Fascastellum, Fastcastle, arx firmissima Marciæ.
Fenella filium ad avum parricidiali ausa tollendum armat, VI, 34.
Feraia insula, I, 40.
Ferchardus I. Scotorum R. V, 39. malitiose factiones inter nobiles alit, ibid. ipse sibi mortem consciscit, ibid.
Ferchardus II. Scotorum R. V, 41. nefarie uxorem jugulat, filiasque stuprat, ibid. morbo pediculari exesus, ibid.
Feredethus Pictorum R. V, 57.
Ferelaia insula, I, 42.
Fergusius I. [Fergus] Imperii Scotici Rex primus & conditor, IV, 3. Brittones vincit, 5. Scoti ei posterisque ejus regnum jurejurando confirmant, ibid. naufragio perit, ibid. unde
Fergusii Rupes, Carrick, or Craig Fergus, al. Knock Fergus, oppidum Hiberniæ in Comitatu Antrimensi.
Fergus II. Scotorum R. puer adhuc cum patre & avo in Scandiam navigat, V, 1. in Scotiam vocatus, ibid. Rex creatur, 2.

non primus Scotorum Rex, ib. prælio cæsus, 5. secundus regni Scotorum Conditor jure appellandus, ibid. ejus elogium, ib.
Fergusius III. Scotorum Rex, V, 50. veneno ab uxore dato moritur, ibid.
Fergusius Gallovidiæ Regulus moritur, VIII, 5.
Feritharis Scotorum R. IV, 6.
Ferlegus Fergusii filius adversus patrum conspirat, IV, 6. ad Brittones confugit, ibid.
Fermelinoduni (vid. Dunum Fermelini) cœnobium fundatur, VII, 22. perficitur, 26.
Fethelmachus Scotorum R. IV, 49.
Fethercarnia, Fettercairn, oppidum Merniæ ad Grampii radices, 3 ab Esca septentrionali mill.
Fides hominum erga sceleratos fluxa, IV, 18. inter milites sanctissime culta, IX, 60. hæretico (juxta commune Papanorum effatum) non servanda, XVI, 31.
Fidicen Ethodium Regem interficit, IV, 34. item alterius fidicinis opera Fethelmachus occiditur, IV, 49.
Fidla insula, I, 55.
Fifa, (Fife, celebris Scotiæ provincia, æstuariis Forthæ & Tai, Ocellisque montibus circumvalata) I, 24. unde dicta, VI, 2.
Figuræ humanæ insula, I, 36.
Fincormachus Scotorum R. IV, 46.
Findocus Scotorum R. IV, 42.
Finelaus, (Finlarw, nomen Scoticum) Episcopus Lismorensis Scotorum consiliorum auctor, X, 28.
Finis, (Loch Fin,) I, 23. Argyllæ lacus in quem irantur.
Finus (The Water of Fin, quæ in regionis fluv.) ibid.
Finnanus Scotorum R. IV, 41.
Fisci procuratores legem æquissimam defendunt, IV, 30.
Fisci commoda, incommoda, V, 29. X, 45. XIII, 22.

- Flada insula, I, 34. alia, 35. tertia, 39. quarta, ibid. quinta, 40. sexta, 42. septima, ibid.
- Flamburgum, oppidum maritimum in præfectura Eboracensi.*
- Flaminius, (*Fleming, celebre cog. cujus Princeps Victoniæ Comes*) Jac. Comernaldia Regulus in Galliam missus, XVI, 14. moritur, 17.
- Flaminius [Jo.] Flaminiae Regulus arcis Britannoduni præfectus, XX, 26. arce capta aufugit, 32.
- Flaminius [Jo.] Bogallius captus XX, 32.
- Flaminius [Milcolumbus] arcis Britannoduni præfectus, IX, 17.
- Flaminius [Milcolumbus] in custodiam inclusus, X, 26. in Galliam a Duglassio missus, XI, 9. capite plectitur, 17.
- Flaminius [Rob.] VIII, 28.
- Flananae insulae, I, 42.
- Flandri (*The Flemings, Flandria Belgii provinciae incolae*) opifices omnis generis in Scotia vocati, X, 41.
- Flata insula, I, 49.
- Fleachus, Banchonis filius ægre Macbethi insidias evadit VII. 10.
- Fluido, Flewdon-Hill, mons in Angliæ Scotiæque confinio, Scotorum clade plus nimio memorabilis.*
- Fœciales contra jus gentium interfecti, VII, 42.
- Fœdus antiquum inter Scotos & Gallos primum initur, V, 53. renovatur, VIII, 14. X, 29. XI, 25. nova conditio ei adjecta, VIII, 48.
- Forbosius, (*Forbes cog. numerosæ familiæ quæ Forbosiae Regulum Principem agnoscit*) Alexander III. Forbosiae Regulus, Regiam interulam sanguine fœdatam ex hostili pedentem circumfert, XIII, 4. Græcinam Bodiam uxorem ducit, 9.
- Forbosius [Alex.] Tovianus seu Tollianus. Ejus domus cum uxore & liberis cremata, XX, 64. ipse a Gordonianis captus, 65.
- Forbosius [Arcturus] Joar. Forbosiae Reguli filius natu minor, contra Gordonianos pugnans occiditur, XX, 64.
- Forbosius [Joan.] filius Joannis fratris Alexandri, capite luit, XIV, 53.
- Forbosius [Jo.] VII. Forbosiae Regulus adversus Gordonios missus, XX, 65.
- Fordoni [Jo.] Scoti Chronicon, V, 17.
- Fordunum Merniæ oppidulum, (*Fordon, D. Palladii Scotorum Apostoli sepulchro, & Joan. Fordoni Historiæ Scotici scriptoris, natalibus clarum*) I, 25.
- Forestia quæ & Angusia, I, 25.
- Forestia, The Country of the Forest, regio inter Lothianam & Teviotiam media, olim saltus Regius.*
- Forestarius, Forrester, Foster, or Froster, cog. & Reguli titulus.*
- Forressa, Forres, Moraviae oppidum, 8 mil. ultra Elginum.*
- Forfara, vel Forfarum, Forfar, Angusia oppidum, ubi toti præfecturae, quæ inde Forfarensis vocatur, jus dicitur.*
- Formanus, (*Forman cog.*) Andreas Moravienſis Episcopus in Angliam missus, XIII, 24. Bituricensis Archiepiscopus creatus, 44. Fani Andreae Archiepiscopatu a Julio Pont. Rom. donatus, aliisque beneficiis Ecclesiasticis cumulatus, ibid. ab Hepburno apud Proregem accusatus, XIV, 2. 3. cum Hepburno paciscitur, XIII, 48.
- Formanus [Rob.] Rex armorum ad Religionis vindices cum mandatis a Rege missus, XVI, 43.
- Fortha fluvius, I, 17. Forthæ æstuarium, ibid. *The River of Forth, Fluvius & æstuarium Lothianam a Fifa determinans. Vid. Mareoticum.*
- Fortunæ inconstantis exemplum, XI, 22. XII, 31.
- Fotlara insula, I, 50.
- Foxius, (*Fox, cog. Anglicum*) Richardar-

- chardus, Dunelmi Episcopus summa prudentia vir, XIII, 20.
- Franci, The Franks or French, gens Germaniæ bellicosissima, quæ, re Romana inclinata, Franconia natali solo relicta, Galliam occupavit, quam & in hunc usque diem tenet, totius Europæ potentia & opibus facile prima.*
- Franciscanorum mendicantium opulentia, XVI, 28.
- The Franciscan Friars, Monachorum genus ab Institute, D Francisco denominatum : quod veste glauca sive cinerea utantur, Gray Friars, vulgo dicti.*
- Franciscus I. Gallorum R. Angli opera ex Hispanorum manibus in libertatem restitutus, XIV, 46. Levinium in Scotiam mittit, XV, 8. a Levinio alienatus, 16. Morgomerium cum Gallicis auxiliis in Scotiam mittit, 28.
- Franciscus II. Gallorum R. Mariam Scotiæ Reginam uxorem ducit, XVI, 15. Labrossium in Scotiam mittit, 41. in Gufiorum manu, XVII, 2. ejus mors, 4.
- Franciscus Gusiæ dux, Reginæ Scotiæ Curator, XVI, 3. Papanæ factionis Dux decretus, XVII, 7, 48.
- Fraferiorum familia a Reginaldinis fere extincta, XV, 26.
- Fraferius, (*Frafer, or Frisfel, cog. in varias familias tributum in quibus eminent Lovetia, Saltonii, & Fraferiæ Reguli, cum suis quifque tribulibus*) Alex. IX, 6.
- Fraferius [Gul.] Fani Andreæ Episcopus, unus e sex Scotiæ Gubernatoribus, VIII, 1.
- Fraferius [Jac. & Simon] cum Rob. Ketho Perthum capiunt, IX, 8. ad Halidonem cæsi, 14.
- Fraferius [Joan. vel potius Simon] Tuediæ Regulus, Anglos superat, VIII, 24. captus & supplicio affectus, 31.
- Fratres mendicantes curionum mercenarii, X, 39. eorum dogmata, ibid. manducantes haud inscite appellati, XVI, 28.
- Frontinus [Julius] Silures vincit, IV, 26.
- Frossardus, Froissard, Historicus Gallus.*
- Frostarius [Joan.] Cristorfinianus, Gul. Crichtonii agros populatur, XI, 20. vid. Forestarius.
- Fudaia insula, I, 40.
- Furdus, the Laird of Ford, i. e. Furdi, Comarchus, olim Heron cognominatus.*
- Furdum, Ford, oppidulum Northumbriæ ad Tillam amnem.*

G.

- G** Litera Gallis familiaris loco, V, II, 26.
- Gael, Gald, & Galle, II, 28.
- Galbrethus, (*Galbreath, cog.*) David cum aliis quinque Jacobum IV. interfecisse fertur, XIII, 40.
- Galbrethus [Patricius] arce Brittanoduni expulsus, postea expulsorem expellit, XI, 19.
- Galdus Corbredi II. cognom. IV, 26.
- Galfridus, (*Geofry, or Geofry, nomen viri proprium*) Monumentis rerum Britannicarum scriptor, I, 11. notatur, V, 26.
- Galgacus apud Tacitum idem qui Galdus, IV, 26.
- Galli se Dite oriundos prædicabant, II, 10. a Massiliensibus Græcis literarum characteres accepere, II, 1. longe lateque fines suos propagarunt, 13. eorum instituta quædam, ibid. lingua veteribus & Britannis communis fuisse ostenditur, 29.
- Gallis cum Scotis amicitia quando primum inita, V, 53. Scotis suppetias ferunt, IV, 49. eorum petitio iniqua, 51. milites subsidiarii in Scotiæ a solita rapacitate temperare non possunt, 52. ex eorum amicitia quid fructus Scotis redeat, 65. a Scotis auxilium petunt, X, 20. fœdus renovant, 29. quantum

- tum possunt, largitionibus Scotorum cum Anglis fœdus impediunt, XIV, 20. Vercam arcem oppugnant, 22. Galli milites Edimburgi præfectum ingressu prohibentem cum filio & civibus aliquot, interficiunt, XV, 60. vetus secum fœdus renovari, novum cum Anglis solvi petunt, XVII, 6. eorum superbia & rapacitas Scotorum animos a studio Gallicæ factionis avertunt, XVI, 53. consilia de tyrannide stabilienda, 63.
- Galliæ facies misera, XVII, 2.
- Gallica lingua a Britannica olim non multum diversa, II, 24, 29.
- Gallica navis cum munitionibus ad rebelles missa, a Regiis capitur, XX, 56.
- Gallogræci in Asia, II, 13.
- Gallovid. priscis Scotis Gallum significat, I, 19.
- Gallovidiæ, (*Galloway, Scotiæ regio*) I, 19. quando ita appellata, V, 8.
- Gallowidianus, The Lord of Galloway.*
- Galo, Cardinalis, Rom. Pont. in Anglia legatus, VII, 53. Scotis sacris interdicit, 54. ejus avaritia, ibid.
- Garenterius [Eugenius] Gallus, (*Eugene de Garantieres*) in Scotiam missus, IX, 35.
- Garioch, Garioch, regio, præfecturæ Aberdonensis pars.*
- Garlianus, The Laird of Garlies, titulus Comarchi Scoti, quo ortus est, qui nunc Gallovidiæ Comes (e regia Stuartorum familia) insignitur.*
- Garnardus Pictorum Rex, V, 45.
- Garvæ insulæ tres, I, 35.
- Garvia, Inch Garvy, insula olim arce munita, medio fere spatio inter australem & septentrionalem Regina portum, in aestuario Forthæ.*
- Garvellan insula, I, 42.
- Garulanga insula, I, 40.
- Gathelus princeps, Scotiæ gentis conditor a quibusdam fingitur, II, 11.
- Geldri Anglis subsidio veniunt, IX, 22. a Scotis ad Edimburgum devicti ibid, *Geldria, Guelderland, una e 7 Belgiciæ fœderatis provinciis.*
- Geloni corpora pingebant, II, 19.
- Genistaria insula, I, 25.
- Gerlochus, seu Gerloch (*Lochger, or Gherr-loch, lacus seu sinus aestuarii Glottæ*) I, 23. insula, (*Ilan Loch ger prope Skiam*) 39.
- Germanorum fabulosa origo, II, 10. in suæ gentis origine scribenda ingenui, II, 1.
- Germanica classis ad Hiberniæ litus appellit, IV, 2.
- Germanicum mare, the German Ocean, quod hinc Britanniam, illinc Norvegiam, Germaniam, Belgicamque interluit.*
- Gernico (*Girnigo Comitum Cathnesiæ arx mare Germanicum despicens, vulgo Castle Sinclair dictæ*) I, 31.
- Gerfa insula, I, 49.
- Gefforiaci, I, 13.
- Getini & Getæ, II, 14.
- Getæ corpora pingebant, II, 19.
- Gethus Pictorum R. prælio cæsus IV, 10.
- Geurastilla insula, I, 35.
- Giffardus, Giffard, cog.*
- Gigaiæ insula, I, 35. alia, 40.
- Gigarmena insula, I, 39.
- Gibertus Gallovidianus fratrem suum crudelissime necat, VIII, 5.
- Gilchristus (*Gilchrist, cog.*) Angulsiæ Comes, rebelles profligat, VII, 37. & 42. uxorem, forem Regis, adulterii comperitam, occidit, 48. in gratiam receptus, ibid.
- Gilcolumbus, Gillicholm, or Kilcolm, viri nomen.*
- Gildas Britto, 400 annos post Tacitum, II, 1. ejus de excidio Britanniciæ liber querulus, V, 14. Vaticinia, 20.
- Gildo, II, 47.
- Gillespicus (*Gilespick, viri nomen, idem qui Archibaldus, Argatheliæ Comitibus satis frequens*) Rossiam vastat, VII, 56, capite multatur, ibid. Gil-

- Gillinfa insula, I, 42.
- Gillus nothus Scotorum R. II, 18. Dochamum & Dorgallum fraude tollit, ibid. Liff. orum & Gormacum Dochami filios interficit, ibid. in Hiberniam profugit, ibid. trucidatur, 19.
- Gilpatricius (*Gilpatrick vel Kilpatrick, cog.*) rebellis caesus, VIII, 6.
- Glamms, *Glames or Glamms Comitum Kingorni arx, 4 mill. a Forfara Angusæ oppido.*
- Glammsius, & *Glammiæ Regulus, The Lord Glamms, Lesntum familiae Principis titulus, qui nunc Strathmoriae & Kingorni Comes insignitur.*
- Glascaua vel Glasgua (*Glasgow, emporium celebre ad Glottam flumen suum, urbium Scoticarum, post Edimburgum, maxima & florentissima, sede Archiepiscopali & Academia bonarum artium nobilitata*) I, 19.
- Glassie Insulae dux, I, 38.
- Glembervius, *The Laird of Glenberwy, Comarchus cognomento Duglassius, ita appellatus a fundo, seu valle Berwii Merniæ fluminis ripis circumfusa.*
- Glencarnia, *Glencairn, Ager est, siue Pateria (ut nostri loquuntur, Nithiæ, 12 a Drumfriso mill. inde Cuningamiorum familiae Princeps Glencarnius, vel Glencarniæ Comes appellatur.*
- Glenduninus, *Glenduning, cog.*
- Glensca, *Glensck, wallis Angusæ Escæ septentrionalis aquis irrigata.*
- Glocestria, *Glocester town and shire. Oppidi & praefecturae Anglicae nomen; Ducis e familia Regia dans titulum.*
- Glotta (*The River of Clyde, insignis Scotiae fluvius, qui ex Annandiae montibus prorumpens, in mare Deucaledonium effunditur*) I, 19.
- Glottæ æstuarium (*The Firth of Clyde*) ibid.
- Glottia vel Glottiana (*Clydsdale, regio Glottæ utrinque circumjec-*
- ta*) V, 8. I, 18, 19, 20. *Glottiana wallis, The Troch of Clyde, agri tractus, cum Glottæ ripis proprius continuatus.*
- Gogmagog, II, 8.
- Gomatra insula I, 38.
- Gomerius Comes, *The Earl of Montgomery, nobilis Anglus.*
- Goranus, Scotorum R. V, 21. a suis interemptus, 29.
- Gordonia [Catharina] Geo. II. Comitum Huntillæ filia, Petro Varbeco uxor data, XIII, 14, maritum in Hiberniam comitatur, 18.
- Gordonia [Joanna] Geo. IV. Huntillæ Com. filia, Jac. Bothueliæ Com. uxor, ab ea repudiata, XVIII, 28.
- Gordonius, (*Gordon, cog. clarissimæ familiae, cujus Princeps Huntillæ Comes, qui nunc Dux Gordonius appellatur*) Adamus, Achindunius. Geo. IV. Com. Huntillæ F. natu minor a Moravio captus, XVII, 40. venia ob adolescentiam donatus, 41. Forbosios prælio vincit, XX, 64. Gul. Glembervii domum obsidet, 68.
- Gordonius [Alex.] I. Huntillæ comes cum Ogilviis adversus Lindesius pugnans, ægre evadit, XI, 22. Crafordium prælio ad Brechinum vincit, 39.
- Gordonius [Alex.] Geo. F. III. Huntillæ Com. dextero Scotorum cornu ad Fluidonem imperat, XIII, 38. regionum ultra Fortha imperium ei datum, 43. unus e sex regni Rectoribus, XV, 9. Angliam ingredi renuit, 14.
- Gordonius [Geo.] Alex. F. II. Huntillæ Com. Jacobum IV. adversus patrem sequitur, XIII, 8.
- Gordonius [Geo.] Joan. F. Alex. N. IV. Huntillæ Com. ad incursiones Anglorum inhibendas missus, XIV, 59. Regis in eum odium, 60. ejus fraude (ut creditur) Praefectorum familia

- pene extincta, XV, 26. unus e Scotorum ad Musselburgum ductus, 49. Comes Moraviæ factus, XVI, 1. adversus Jo. Muderacum missus, 5. Gulielmum Catanæ familiæ principem crudelissime interficiendum curat, ibid. & XVII, 28. ob id in custodiam datus, XVI, 6. dimissus, ibid. Regenti Auctor creditus census exigendi, 10. inania ejus promissa, XVII, 10. Moravium tollere sæpius tentat, 34. ejus pervicacia, 36. Moraviam pugna aggreditur, 40. fusus & inter capientium manus exanimatus, ibid.
- Gordonius [Geo.] Geo. F. V. Huntillæ Com. perduellionis damnatus, ac in carcerem inclusus, XVII, 42. priori dignitati restitutus, 45. se ducem pro Regina offert, XVIII, 44. propinquos & clientes ad Hamiltonium convocat, 48. Hamiltoniorum spem fovet, XIX, 5. cum 1000 equitibus, Pertham progrediens, a Gul. Ruveno retro cedere cogitur, 13. pacem petere coactus, 35. variæ de ea desceptationes, ibid. & seq. judicium capitale de Metellano turbare nititur, 51. cum suæ factionis principibus Edinburgum convenit, XX, 7. præsidium Brechini collocat, 21. Prorege adveniente retro cedit, 22. Levinium Proregem comitia Sterlini agentem, nec opinum opprimit, 59.
- Gordonius [Geo.] Sutherlandiæ comes, operam suam in Moravio tollendo Huntillæo offert, XVII, 38. ejus literæ deprehensæ, ibid. ab exilio revocatus, 45.
- Gordonius [Joan.] Eques, Anglos devincit, IX, 40. Musgravum capit, 41.
- Gordonius [Joan.] Geo. IV. Comitibus Huntillæ F. Reginæ nuptias sperat, XVII, 33. in custodiam traditus, effugit, 34. in prælio ad Corichiam captus, 46. capite plexus, 41.
- Gorea, (*Gowry, regio in præfectura P. thensi, quæ humilior est, The Carse of Gowry, qua editior, The Eræ of Gowry vulgo appellata*) I, 25.
- Gerlois nefarie ab Uterio interimitur, V, 22.
- Goropius notatur, I, 13.
- Gothini, qui & Gothunni, II, 14.
- Grecina, *Grekin, fæminæ nomen.*
- Græmus Fergusii II. focer, V, 3. Eugenii II. tutor, 6. doctores institutorum Christianorum in Scotiam revocat, 8.
- Græmus Scotorum dux, VI, 19.
- Graftonus, (*Grafton, Angli Historici cog*) Rich. falsi arguitur, VIII, 16.
- Graius, [Gul.] Anglus Anglorum in Scotia adversus Gallos militantium dux, XVI, 59.
- Graius, (*Gray, cog. interdum Graia Regulus, The Lord Gray.*) Patricius Andreae I. Graiæ Reguli F. natu maximus, ad Duglassium a Rege missus, XI, 36. ei amicitiam renunciat, ibid. eum securi exanimat, 37.
- Graius [Pat.] Pat. F. And. N. II. Graiæ Regulus, inter Jacobi III. percussores, XII, 61. (aliis Andreae appellatur.)
- Graius [Pat.] Gilberti F. And. (seu Pat.) N. IV. Graiæ Regulus in custodiam datus, XV, 29. liberatur, ibid. puriori Religioni favet, 30. a Ruveno devictus, ibid. ab Angliis captus, XVI, 18.
- Grampius mons (*The Mountains of Granzber, or the Grampian hills, ingens tractus montium ab Aberdonia Britannodunum usque procurrentium*) I, 23.
- Gramus (*Graham or Grame, cog. antiquissima familiæ, cujus Princeps nunc Dux Montisrosanus insignitur*) Gul. unus e Jac. III. custodibus, XII, 17.
- Gramus [Joan.] Abercorni Regulus, Scotorum secundum Val-

- Jam longe fortissimus, in prælio ad Varium Sacellum cæsus, VIII, 23.
- Gramus [Melissus] Pat. F. Jerniæ Comes, X, 46. adolescens in Angliam obses missus, ibid. Jernia a Rege spoliatus, 48.
- Gramus (Patricius) Davidis Stuarti Jerniæ Comitissæ filiam unicam uxorem ducit, X, 46.
- Gramus (Pat.) Fani Andreæ Episcopus electus, XII, 24. a Pont. Rom. Archiepiscopus Fani Andreæ, & Scotiæ Primas creatus, 33. absens accusatus, ibid. sacris ei interdicitur, 34. multis modis ab inimicis male habitus, 35, & miseris confectus moritur, ibid.
- Gramus (Rob.) Patricii tutor & patruus in custodiam datus, X 28. Jac. I. palam injustitiæ accusat, 48. aqua & igni ei interdictum, ibid. in Regem conjurat, 55. eumque multis vulneribus trucidat, 56. horrendo quidem, sed meritissimo supplicio affectus, 58.
- Grangia, *Grange*, multa sunt hoc nomine appellata Scotiæ loca, cum præcipue Buchananus intelligit qui prope Kingornum est, Kircadiorum olim Patrimonium. Unde Grangianus, *The Laird of Grange*, i. e. Gul. Kircadius.
- Granisa, (*seu Gramisa, Gramsoy, insula, Orcadum una*) I, 49.
- Grastocus, *Graystock, Regulus Anglus*.
- Gratianus Britannici imperium invadit, IV, 54.
- Gregorius Scotorum R. VI, 10. res ejus præclare gestæ, 10, 11.
- Gressa insula, I, 35.
- Grevanus, *Griwan or Girvan Water, Cariæ fluv.*) I, 20.
- Gria insula, I, 42.
- Grifinus Scotorum dux cæsus, V, 34.
- Grimus Scotorum R. VI, 45.
- Gruinorta insula, I, 42. *Island Grunord in lacu Rossicæ.*
- Guidi oppidum, I, 21. IV, 36.
- Gulielmus Scotorum R. VII, 44.
- Northumbriam ab Anglo repetit, ibid. in Galliam tractu, ibid. ab Anglis capitur, 49. in Angli verba jurare coactus, 47. ad suos redit, ibid. a Richardo Anglo omnibus pactis absolutus, 49. ei reduci gratulatur, ib. moritur, 50.
- Gulielmus I. Normanus, Anglorum R. II. 37, adversus Milcolumbum III. Scotum bellatur, VII, 18. pax inter eos facta, ibid. moritur, 22.
- Gulielmus II. Rufus, Anglorum R. patri succedit, VII, 22. causam belli adversus Scotos ferit, Ibid. auxilia Edgardo Scoto mittit, 25.
- Gulielmus Dumblanensis Episcopus, in Galliam missus ut Reginam excuset, de præcipitatis nuptiis, XVIII. 31.
- Gulielmus Malmesburienfis Britannicarum rerum scriptor, Angliam frequentissime Britanniam appellat, I. 11.
- Gunna insula, I, 38.
- Gusæ Dux, The Duke of Guise, Gallus illustris, e domo Lotharingica.*
- Gusii & Gusiani, (*The Gufian Party, Guforum fratrum factio, inter Gallos regnantibus Henricis II. & III. potentissima.*) Eorum in nuptiis Mariæ cum Delphino accelerandis studium, XVI, 15. potentia nimia suspecta, ibid. Scotos peculiare suæ familiæ Regnum destinant, 61. Jacobum Moravium e medio tollere conantur, XVII, 33.

H.

H Abrera magna & parva, insulæ, I, 42.

Hadina, seu Hadintona, (*Haddington, oppidum Lothianæ orientalis, sive præfecturæ Hadintonanæ caput, 12 mill. ab Edimburge, ad Tinam annem situm.*)

Hadrianus imp. e Galliis in Britanniam trajecit, IV, 29. ejus vallum, I, 22. IV, 29, 30.

- Hæretico fides non servanda, XVI, 31.
- Haiia insula, I, 40.
- Haius, (*Hay, cog. antiquissima familia, in qua primas tenet Arcliaæ sive Errolia Comes*) cum duobus filiis singulari virtute Danos profigat, VI, 32. eorum laus, 33. arma gentilitia, *ibid.*
- Haius (Edmondus) Reginae confidentiam alit, XVIII, 45.
- Haius (Gilbertus) Erroliaæ seu Arrelliaæ Comarchus, Eques, Roberto I. amicus fidissimus. VIII, 30.
- Haius (Gul.) Gilberti F. cum omni fere sua gente ad Duplinum cæsus, IX, 7.
- Haius [Gul.] III. Erroliaæ seu Arrelliaæ Comes Jacobo III. alie natus, XIII, 8.
- Hakerfæta insula I, 40.
- Halenfis, & Halenfis Regulus, The Lord Hales, qui postea Northueclia Comes; ita dictus ab*
- Halis, Hales Castle, arx ad Tinam Lothianæ annem, 3 mill. infra Hadinam; Heburnorum Principis sedes.*
- Halido, Halidon Hill, mons Berwico imminens, Scotorum clade infamis.*
- Haliburtonus (*Haliburton, cog.*) Alex, cæsus, XVI, 48.
- Haliburtonus, [Jac.] cum centum Equitibus ad turbandos Anglos relictus, XV, 52. Paoduni præfectus Paulum Mesanium Regentis iussa comprehendere tergiversatur, XVI, 26.
- Haliburtonus [Jac.] Pitcurrii tutor a Reginenfibus captus, XX, 58.
- Haliburtonus [Tho.] Dirlitonius ex Anglia prædas agit, X, 8.
- Hallus, (Hall, cog.) Edwardus, scriptor Anglus notatus, X, 52.
- Hamiltonia [Magarita] [al. Elizabetha] Jacobi II. Hamiltoniaæ Reguli filia, Matthæo Stuardo postea Leviniaæ Comiti nupta, XII, 9.
- Hamiltonii cum Levinianis pugnant, XIV, 29. ad Reginam liberandam totis viribus incu-
- bunt, 3. ad Langosidum præliõ victi, 10. conjurationi in Moraviam subscribunt, 52. conventum indicendum curant, XX, 10. arcem Pasletti occupant, 25. ejecti, *ibid.*
- Hamiltoniorum familiae origo, VIII, 49.
- Hamiltonium, Hamilton Town and Palace, oppidum est, & magnifica sedes Ducis Hamiltonii, ad sinistram Glottæ ripam.*
- Hamiltonius, (*Hamilton, cog. illustri familiae, cujus princeps olim Araniaæ Comes, nunc Dux Hamiltonius appellatur*) Claudius, Pasletti Abbas, unus e ducibus Reginenfibus Proregem Sterlini opprimit, XX, 59. ejus crudele mandatum, *ibid.*
- Hamiltonius [David] Præstonianus XV, 33. ejus ad Proregem pro Georgio Sophocardio oratio, *ibid.*
- Hamiltonius [Galvinius] Abbas Kilvinini XVI, 1. Moravii occidendi partes suscepit, XVII, 30. in custodiam catus, *ibid.* cæsus, XX, 54.
- Hamiltonius [Jac.] II. Hamiltoniaæ Regulus, partes Duglassiorum relinquit, XI, 43. Maria, Jac. III. Soror uxor ei data, XII, 31.
- Hamiltonius [Jac.] Jac. F. I. ex ea familia Araniaæ Comes, in Galliam cum classe missus, XIII, 25. in Hiberniam appellit ac Rupem Fergusii oppidum incendit, *ibid.* Rex ei iratus præfecturam classis abrogat, *ib.* in Britanniam minorem appellit, *ibid.* ab Albino Prorege deficit, XIV, 5. in aulam redit, 6. unus e sex Scotiae Rectoribus, absente Prorege, deligitur, XIV, 9. ab Arch. Angustiaæ Comite pugna superatur, 12. Angustum e Gallia reversum oppugnat, 25. Angustio reconciliatur, 28. cum quo adversus Levinianos depugnat, 29.
- Hamiltonius [Jac.] Jac. F. II. A-

raniæ Comes, Scotiæ Prorex electus, XV, 3. ejus ad Angli Legatum responsio, 6. Reginam e matris potestate ad se traducere nititur, 9. viribus inferior, sententiam suam de controversis religionis capitibus mutare cogitur, 11. Cardinalis & Regina viduæ partibus se adjungit, 13. exercitu conscripto, Glasnam ducit, arcemque de ditione capit, 18. Cuningamios prælio superat, 19. ignominiosa adversus Anglos expeditio, 22. iterum in Anglos ducit, eosque a l Angramum devincit, 25. a Cardinale ad Fanum Andreae ductus, 31. a Dav. Hamiltonio permotus, 33. se in Sophocardii necem consensurum negat, 34. Cardinalis percussiores in jus vocat, 42. arcem Andreanam obsidet, 43. exercitum adversus Anglos ducit, 44. arcem Andreanam expugnat, 45. ab Anglis ad Musselburgum magno prælio victus, 49, 50. Brochteam arcem obsidet, 52. de Regina in Galliam transportanda consultat, 54. ejus auctoritas vilescit, 65. avaritia corruptus, 66. Castellerothii Dux creatur, XVI, 3. proximus regni hæres decernitur, ibid. magistratu se abdicat, 4. in castris Regentis mille Scotos ducit, 34. ad pietatis vindices se adjungit, 40. ejus imbecillitas multorum animos labefactat, 45. a consilio tollendi Moravium non abhorret, XVII, 29. filium suum in custodiam dat, 30. exilio multatus, 49. Reginae ejusque marito adversatur, 50, 51. unus e filii sui rectoribus a Regina nominatus, XVIII 54. ejus in aula Gallica gratia. 55. Reginam liberari cupit, XIX, 3. Gallos ad opem Reginae ferendam sollicitat, 5. Comitiam a Prorege indicta, impedire conatur, 13. ejus arx capta, & e supellectili Jac. V. aliquid repertum, XIX, 12. XVI,

2. in Galliam concedit, XIX, 24. gubernaculum rei Scoticae sibi cedi postulat, 25. a Regina in patrem adoptatus, & Regni Vicarius factus, 31. in custodiam datus, 33. in Argatheliam abit, XX, 17. Supellex Regia apud eum reperta, ibid. Hamiltonius [Jacobus] Proregis F. Cardinali obfes datus, XV, 31. ab ejus percussoribus in arce Andreana detentus, 42. arce capta liberatus, 45. Scotis in Gallia militantibus praefectus, XVI, 1. a Gussis morti destinatus, evadit, ac se ad pietatis vindices adjungit, 40. cum Jacobo Stuardo Ormiltonium eripere conatur, 47. a Galli superatus, 48. Sterlinum proficitur, 49. Reginam deperit, XVI, 23, 30. doctrinae evangelicae unicus assertor, 29. consilium occidendi Moravii excretur, 30. literis ad eum missis omnem rei ordinem exponit, ibid. a patre in custodiam inclusus, elabitur, ibid. mente emotus, ibid. in arce Fani Andreae asservari jussus, ibid. Hamiltonius [Jac.] Bothuelachus, ex Archiep. Fani Andreae fore natus, ex insidiis Moravium Proregem globulo plumbeo exanimat, XIX, 52. Hamiltonius (Jac.) praefectus juridicus Linnuchensis, Jacobum Hamiltonium nothum laesae Majestatis accusat, XIV, 57. Hamiltonius (Jac.) nothus, Jac. I. Comitum Araniæ frater crudeliter victoriam exercet, XIV, 29. Comitum Castilliae occidenti auctor, 30. eum Levinii servus in patiori ultionem interimere conatur, 31. Regi invisus, 52. judex adversus Lutheranos electus, 57. a patruale suo perduellionis accusatus, ibid. damnatus, capite multatur, ibid. Hamiltonius (Joa.) Jac. I. Araniæ Com. nothus, Abbas Passletensis, e Gallia revertitur, XV, 5.

- occiso Cardinale Archiepiscopus Fani Andreæ a fratre Prorege nominatus, 48. Anglorum de pace literas supprimit jubet, *ibid.* ejus crudelitas, avaritia, & libido, 64, 65, 66. in arcem Edimburgi inclusus, XVII, 42. cædis Darlæanæ conscius, XVIII, 15. e principibus factionis Reginæ unus, XVIII, 44. a Jac. Balsurio in arcem Edimburgi intromissus, & per averfam partem incolumis emissus, *ibid.* in arce Britannoduni captus, XX, 32. suspendio vitam finit, 35. cædis Regiæ comperitus, *ibid.*
- Hamiltonius (Joa.) Aberbrothii Abbas, XIX, 52.
- Hamiltonius (Patricius) conjuratione Sacerdotum oppressus, ac vivus crematus, XIV, 12.
- Hamptona, Hampton Court, Palatium Regium ad Thamesim situm.*
- Hamptona septentrionalis, Northampton, præfecturæ Anglicæ, ubiisque in ea præcipuæ nomen.*
- Hangananus Norvegiæ R. Margaritum Alex. III. Scoti filiam uxorem ducit, V I, 63, 65.
- Haraia, (*Harish, ita appellatur australis insulæ illius pars, cujus pars Borealis Leogus nominatur, Macclodii Haraiensis patrimonium*) I, 42, 43.
- Haraldus, Angliæ Rex, VII, 17.
- Haraldus Orcadum & Cathanesiæ Comes oculis orbatus, & strangulatus, ejusque stirps mascula emasculata, VII, 49.
- Harbotilla, Harbottle, oppidulum Northumbriæ, juxtaque præsidium Anglicum.*
- Hardicanutus Angliæ R. VII, 16.
- Hardinus, Harding, cog. Anglicum.*
- Hariminius, Harrington, cog. Anglicum.*
- Harlaus, Harlaw, Marriæ vicus, prælio in paucis cruento memorabilis.*
- Hartus (*Hart cog.*) Rob. prælio cæsus, IX, 59.
- Hastings, (*Hastings, cog. Anglicum*) Henr. tertiam Davidis Hundintonii filiam matrimonio accipit, VIII, 4.
- Havartus, Howard, cog. illustris familia Anglicæ, quæ Norfolkciæ Ducem principem agnoscit.*
- Haverera insula, I, 42.
- Haveskera insula, I, 41.
- Havicum, Harwick, oppidum Tevisitiæ.*
- Haura major & minor, insulæ, I, 50.
- Hea insula, I, 42.
- Hebrides insulæ, (*eadem quæ Æbudæ*) I, 32.
- Heburnus vel Heburnius, (*Hepburn cog. in quo eminebant Haleses Reguli, postea Bothueliæ comitis*) Adamus Halensis II. Bothueliæ Comes, Bodiis se adjungit, XII, 22. unus e Scotis ad Fluidonem Ducibus, XIII, 38.
- Heburnus (Jac.) Pat. F. Adami N. IV. Bothueliæ Comes, Davidem Humium interficit, XIV, 8. extra Scotiam Galliam & Angliam relegatus, 53. Levinæ Comitis rivalis, XV, 12. Ormistonio capto pecuniam eripit, XVI, 46. Moravium cum Hamiltoniis committere studet, XVII, 29. in arcem Edimburgi inclusus, 30. per funem e fenestra demissus evadit, 36. hostis publicus denunciatur, 42. ab exilio revocatus, 45. a Moravio accusatus, *ibid.* diem causæ dicendæ obire non audet, *ib.* apud Reginam omnia potest, XVIII, 1. a latrunculo ignobii vulneratus, 3. parumhoneita cum Regina consuetudo, 2, 3, 4. ejus opera Rex strangulatur, 13. Moravium tollere destinat, 18. elegans in eum scommata, 21. idem reus & Judex, 20, 24. absolvitur, *ibid.* se ferro purgaturum venditat, *ibid.* Reginam rapit, 28. cum uxore divortium facit, *ibid.* Reginam uxorem ducit, 29, 30. per præconem postu: a quocum singulari certamine decernat, 41. gloriosa ejus

- ejus vitæ ad Gallum a legato Scoto expositio, 32, & seq. cum Moraviis se offerentibus congregari recusat, 48. fuga sibi consulit, 49. ad Orcadas profugus piraticam exercet, 52. a Gul. Kircadio prope circumventus ad Cimbros delatus est, XIX, 2. captus & in vincula conjectus moritur, 2, 3.
- Heburnus (Joan.) Patricii I. Halensis Reguli F. Cœnobiarcha Andreanus, XIII, 44. a Monachis Archiepiscopus electus, ib. Humis exitium machinatur, ibid. ejus avaritia, 48. inter eum & Formanum convenit, ib. animum Proregis sibi conciliat, XIV, 2. ejus calumniis Alex. Humius concidisse creditur, 8. inde magna ei invidia, ibid.
- Heburnus (Pat.) Halensis fortissime ad Otterburnum pugnat, IX, 58. ab Anglis cæsus, X, 8.
- Heburnus (Pat.) Pat. F. Halensis strenuus bellator, IX, 58.
- Heburnus (Pat.) Halensis Regulus, arcem Dumbari tenet, se cumque Reginam viduam habet, XI, 23. ejus arx Halis ab Arch. Dumbario capta, ibid.
- Heburnus (Pat.) Adami F. II. Bothueliæ Comes, imperium ei a Rege delatum detrectat, XIV, 37. in arcem Edimb. inclusus, 39. libertati restitutus, ibid. iterum inclusus, 42.
- Helenâ Constantinî Magni mater, IV, 45.
- Hellisaia insula, I, 40.
- Hescer Vetularum, insula, I, 41.
- Hemodæ, vid. Æbudæ.
- Henderlandius, The Laird of Henderland, Comarchus nomine Cockburnus.*
- Hengistus Saxonum dux. II. 37. agri ei in Britannia a Vortigerno attributi, V, 15.
- Henricus, I. Anglorum R. moritur, VII, 30.
- Henricus II. Anglorum R. a Davide I. Scoto in militarem ordinem adscitus, VII. 34. in Scotos injuriæ ac perfidia, 38. ejus beneficiarium pro septentrionalibus provinciis Milcolumbus Scotus jurat, 39. Northumbrium Scoto adimit, 41. Gulielmum Scotum Londinum venire jubet, 44. Northumbriæ parte ei cedit, 45. Gul. & nobilitatis Scoticæ principes in ejus verba jurare coacti, 47.
- Henricus III. Anglorum R. a Legato Rom. in regno confirmatus, VII, 54. cum Alex. II. Scoto paciscitur, VII, 55. cum Alex. III. Scoto convenit eique filiam suam matrimonio collocat 58. cum Scotis inviolatam pacem colit, ib. civili bello illigatus, a Scoto auxilium impetrat, 64. moritur, 65.
- Henricus IV. Anglorum R. X, 5. Scotiam ingreditur, 7. Percium & Duglassium prælio vincit, 11. Jacobum I. captivam contra jus fasque detinet, 13, 14. moritur, 19.
- Henricus V. Anglorum R. excursiones in agros Scotorum facit, X, 16. in Gallicum bellum intentus, 19. Jacobum Scotorum Regem secum in Galliam ducit, 23. viginti Scotos dat strangulandos, 24.
- Henricus VI. Anglorum R. sprete nobilitate novos homines extollit, XI, 47. in eum conjuratio, ibid. ab Eboracensi Regulo captus, & Londinum abductus, XII, 2. in Scotiam profugus, humanissime accipitur, ibid. Bervicum Scotis restituit, 3. prælio ad Examum victus, 4. Bervicum fugit, ibid. occulte in Angliam rediens capitur, 5.
- Henricus VII. Anglorum R. Richardo a suis interempto succedit, XII, 52. fœdus perpetuum cum Scotis facere cupit, 54. regni æmulus ei excitatus, XIII, 10. expeditionem in Scotiam decernit, 15. Rich. Foxium in Scotiam mittit, 17. Petrum Var-

- becum sibi dedi postulat, *ibid* benevola ad Scotum de violatis induciis querentem responso, 19. filiam Margaritam Jac. IV. collocat, 20. Anglos percussores ad supplicium dedit, 26.
- Henricus VIII. Ang. R. bellum Gallis indicit, XIII, 23. benevola ejus ad Jac. IV. responso, 24. a Lusitano Rege persuasus Andreae Britanno insidias collocat, 28. Legatis de hac re a Scoto missis responsum, *ibid*. Tornacum obsidenti bellum a Scoto denunciatur, 30. responsum Rege dignum, 45. Surriae Comitem in Scotiam immittit, qui proxima omni belli clade devastat, XIV, 17, 19. literis ad Scotorum Proceres scriptis fœdus cum Anglis fieri, antiquum cum Gallis solvi petit, 19. Duglassium benevole accipit, 25. ad Jacobum V. Legatos de pace mittit, 38. causas belli querens oppidula quædam, cremat, Duglassiosque exules restitui petit, 44. per Legatum Gallum pacem petit, 45. Gallus ejus opera in libertatem restitutus, 46. libellos religionis dogmata continentes ad Jacobum mittit, 50. cum eo colloquium petit, *ibid*. id sibi negatum indigne fert, 51. iterum colloquium petit, 56. frustratus graviter indignatur, 59. Mariam Scotam filio sue desponderi cupit, XV, 2. captivos Scotos dimittit, *ib*. Rad. Sadlerium Legatum, qui nuptias & pacem procuraret mittit, 4. de jure gentium a Scotis violato conquestus, ad bellum se parat, 8. literas minarum plenas ad Edimburgenses mittit, 15. copias in Scotiam mittit, qui omnia ferro flammaque vastant, *ibid*. 22, 23, 44.
- Henricus II. Gallorum R. sex millia hominum in Scotiam mittit, XV, 54. Desium revo-
- cat, Paulo Termio in ejus locum substituto, 62. arte Proregem de gradu dejicit, XVI, 1. a Regente bellum Anglii indicit petit, 11. nuptias Reginae cum Delphino maturat, 13. in Gufiorum potestate, 15. moritur, 38.
- Henricus Stuartus, Darlæus. *vid*, Stuartus.
- Henricus Dav. I. F. moritur, VII, 34. ejus laus, *ibid*.
- Heretius, (*& Heretianus, Harris, cr Herreis, cog. item titulus ejus familiae, qui The Lord Herreis of Terregles, est d'Æus. Is honos in nomen Maxvallium Matrimonii jure pœtica est transfatus.*) Joan. a Duglassio suspendio extinctus, IX, 36.
- Hergultus Pictorum R. IV, 49. moritur, 54.
- Heriotus, (*Heriot, cog.*) Gul. Rob. Stuartum neci eripit, IX, 17.
- Herklaius (*And. Sir Andrew Herclay*) Carleoli Comes alienæ ignaviæ pœnas luit capite, VIII, 47.
- Hermitagium, seu Eremitagium, The Castle of Hermitage, vetustum Liâaliæ præsidium.*
- Hermodra ia insula, I, 42.
- Heron, (Heron,) cog. Angl.*
- Hethlandia insula, (*Shetland, or Zetland.*) quæ & Continens, (*the Main Land*) dicta, I, 49.
- Hethland. insulæ, (*The Shetland or Zetland Islands, Scotticarum omnium ultima in mari Neucealedonio sparsæ*) quæ & Zelandicæ, descriptæ, I, 50.
- Hiberni, (*The Irish, Hibernia incolæ. Scoti etiam inde adveſti, ita quibusdam appellantur*) ex Hispanis adeoque & Gallis oriundi, II, 16. a Gregorio Rege superantur, VI, 13. ad Rob. I. Legatos mittunt, VIII, 43. Edwardum Brussium Regem sibi præficiunt, *ib*. a Gul. Duglassio profligati, IX, 53.
- Hiberni Scoti, in Scotiam exsensionem facientes vincuntur, IV,

52. a Romano Legato pacem petunt, 53.
- Hiberniæ ex Solino descriptio, III, 6. *Hibernia, Ireland, insula Britannica, quibusdam Britannia minor dicta. Nonnulli Scriptores Scotiam eo olim nomine etiam appellatam tradunt.*
- Hibernicum cœlum Britannico & Gallico mitius, I, 1. II, 16.
- Hibernicum mare, *The Irish sea, quod hinc Hibernicum, illinc Britannicum littus interluit.*
- Hierosolyma, *Jerusalem, urbs Palestine celeberrima.*
- Hirta insula, I, 41.
- Hispani in Hiberniam colonos miserunt, II, 17. IV, 1. occidentale Britanniae latus ab eorum posteris coli affirmat Tacitus, II, 17.
- Hispania, (*Spain, regnum amplissimum, omnium Europæorum ad occasum longissime porrectum*) exterorum injuriis obnoxia, IV, 1. frequentes in eam Gallorum migrationes, II, 13.
- Historiographorum adalantium ingenium, II, 10.
- Hoia insula, I, 42. aia, 49.
- Hoia promontorium, I, 31.
- Hollandi, *The Holländers, Hollandiæ incole.*
- Hollandia, *Holland, septem Belgii federati provinciarum præcipua.*
- Holmæ (*Holms*) planities herbida aquis asita, I, 47.
- Homildonum, *Homildon, Northumbriæ vicus Scotis funestus.*
- Hominum efferatorum inter se certamen, X, 3.
- Honnega insula, I, 50.
- Horatius carmen Saliæ Numa Pompilio regnante compositum se non intelligere fatetur, II, 8.
- Horestia, (*vel Forestia, regio inter Taum ad Deam interjecta, Anguliam, Merniamque complectens*) I, 25. VI, 2.
- Hostes non contemnendi, VI, 15. VIII, 36. IX, 9. eorum subita liberalitas metuenda, XIV, 20.
- Hulmenâ insula, I, 42.
- Humber, (*The River Humber. Is non tam fluvius est quam æstuarium qua Trenta & Urus cocuntes, & in mare devoluti sinum efficiunt,*) fluv. Angliæ, I, 17.
- Hemilis insula, I, 35.
- Humia, *Humium, & Humum, Hume, or Homë-Castle, arx Marcie Humiæ Comitum sedes.*
- Humius (*Hume, or Hume, cog. vetustæ familiæ quæ Humiæ Comitum principem venerat.*) Alex. I, Humiæ Regulus, Angliam invadens funditur, XIII, 29. suos ex pugna ad Fluidonem integros redacit, 39. cædis Regiæ suspectus, 40. XIV, 7. nimia ejus potentia, XIII, 43. imperium ei datum in Regiones cis Fortham, ibid. Pont. diploma promulgandum curat, 44. Joan. Albinum Proregem creari admittitur, 46. ab Heburno apud Proregem accusatur, XIV, 2. in Angliam secedit, 4. bona ejus fisco adjudicata, 5. in Proregis fidem se dat, ibid. Comiti Araniæ custodiendus datus, ibid. Dumbari oppidum vastat, ibid. veniam impetrat, 6. magnis suspicionibus adversus eum coortis. 7. capite luit, ibid.
- Humius [Alex.] Geo. F. III. Humiæ Regulus a B. thælio in aulam vocatus venire abnuit, XVIII, 42. adversus Reginam dux, 16. pro Jacobo VI. puero jurat, 56. cum aliis dexteræ Regii exercitus aciei ad Langonidum præfectus, XIX, 10. vulneratus, 12. magnis sollicitationibus ad Reginæ partes desicit, 49. cum Reginæ factione Edimb. convenit, XX, 7. e custodia emissus Humiam suam arcem munit, 12. nimia sua crudelitate ejus arx capta & spoliata ab Angliis, 16. in rebellium comitiis Princeps, 57. captus ac suorum interventu liberatus, 58.
- Humius (Alex.) Nor. Bervici Comarchus Poleartii frater, Gul.

- Mætelliano custodiendo appositus, XIX, 48. fidei literis deceptus eum Gul. Kirkadio tradit, *ibid.*
- Humius (David.) Vederburnius. Darfium Gallum occidit, XIV, 10.
- Humius (David.) Alex. I. Humiæ Reguli frater, Coldingamiæ Prior a Jac. Heburno interfectus, XIV, 8.
- Humius (Geo.) Alex. frater II. Humiæ Regulus ab Anglis captus, XIII, 29. ob eadem in Anglia exul, XIV, 8. Duglassio se adjungit, 27, ab eo deficit, 37. Anglos in fugam vertit, 59. ut in eorum agros incurfiones facere liceret, a Prorege postulat, XV, 28.
- Humius (Gul.) Alex. frater capite luit, XIV, 7.
- Humius (Joan.) alius Alex. frater, Jedburgi Abbas, ultra Taum relegatus, XIV, 8.
- Humius (Joan.) Vederburnii frater Pat. Blacaterum interimit, XIV, 26.
- Hundintonia, *Huntingtown, Vid. Venantodunum.*
- Hundintonius, *The Earl of Huntington.*
- Hungus Pistorum R. V, 54. Andree Apostolo sibi per quietem viso victoriam de Athelstano acceptam refert, *ib.*
- Huntileus, & Huntileæ Comes (*the Earl of Huntly postea Huntileæ Marchio*) *Vid. Gordonius.*
- Hustonius, (*Houston, cog.*) Rob. X, 22.

I.

JACOBUS I. Scotorum R. dum in Galliam navigat, ab Anglis captus, X, 13. ab Henr. V. in expeditionem Gallicam ductus, 23. in Scotiam redux, 26. coronatus, 27. Scotiam pacat, 30. prædones compescit, *ibid.* fœdus cum Gallo renovat, 29. pravas consuetudines tollit, 36. leges saluberrimas condit, *ib.*

disciplinam Ecclesiasticam instaurat, 38. gemini ei nati, 37. viros literatos favore prosequitur, 38. Cœnobium Carthusianorum ædificat, 40. opifices e Flandria præmiis propositis arcessit, 41. in suorum indignationem incurrit, 42. prima ejus rei causa, *ibid.* secunda, 43. Rosburgum obsidet, 55. a perduellibus confossus, 56. ejus elogium, 57. adversus Anglorum calumnias defenditur, 52.

Jacobus II. Scotorum R. nascitur X, 37, 59. regnum init, XI, 1. in arcula a matre ex arce Edimb. exportatus, a Cancellario præhensus, & Edimb. ductus, 11. Duglassii cædi illachrymat, 17. cum Gallo fœdus renovat, 25. Angliam vastat, 28. uxorem ducit Mariam, Ducis Geldriæ filiam, 11. Duglassiæ factionis fautores in jus vocat, 33. exercitum in eos ducit, *ibid.* Duglassio placatur, 34. ob multa ejus crimina ei infensus, 36. eum ad se vocat, 37. atque ob contumaciam pugione in pectus adacto occidit, *ibid.* Duglassios hostes publicos in conventu denunciandos curat, 40. Crafordiæ Comitum venia donat, 42. Hamiltonium in gratiam recipit, 43. & Donaldum Insulanum, 46. Nobilitas Anglica ab eo auxilium adversus suum Regem petunt, 47. ab Anglis Legato suppositio deceptus, 48. Rosburgum arcem obsidet, *ibid.* cuneo Ligneo a bombardâ emisso exanimatus, 49. ejus elogium, 50.

Jacobus III. Scotorum R. XI, 49. XII, 1. proceres ejus custodiæ adhibiti, XII, 17. ejus adolescentia a Bodiis corrupta, 21. Margaritam Dani Regis filiam uxorem petit, 27. conventum publicum indicit, in quo Bodiî damnantur, 29. ejus & Margaritæ Danæ nuptiæ, 30. sororem suam Tho. Bodiî uxorem, Jac. Hamiltonio nubere cogit, 31. ejus

ejus animus a pravis ministris labefactatus, 31, 32. adversus Jo. insularum Regulum profiscitur, 36. Astrologicis prædictionibus, ac veneficis mulieribus deditus, 37. in tyrannum degenerat, *ibid.* 55. fratres ejus in eum conspirant, 38, 39. ad Anglum legatos mittit, 40. adversus Anglos exercitum indicit, 41. ejus ministri a conjuratis proceribus occisi, 45. ab Alexandro fratre in liberam regni possessionem restitutus, 50. cum Richardo III. Anglo pacem facit, 52. item cum Henrico VII, 54. Nobilitatem a publicis ministeriis excludit, 55. Nobiles ulcisci cupiens, eos inter se committere conatur, 56. ab Angustio delusus, 57. proceres, ejus filio sibi duce præfecto, in eum consurgunt, 58. prælio victus, 61. occiditur, *ibid.* ejus elogium, 62.

Jacobus IV. Scotorum R. natus, XII, 30. dux exercitus adversus patrem, 58. ejus in adolescentia moderatio, aliæque animi & corporis dotes, XIII, 9. catena ferrea, quod arma contra patrem induisset, se cingit, *ibid.* Pet. Varbecum Impostorem honorifice tractat, 14. exercitum in Angliam ducit, 14. iterum, 16. Pet. Varbecum Anglo de dero negat, 17. Margaritam Henrici VII. filiam uxorem ducit, 20. profusio, 21. novas conficiendæ pecuniæ rationes comminiscitur, 22. in Syriam proficisci statuit, 23. classẽ Annæ Franciæ Reginæ dono mittit, 24. Anglo bellum denunciat, 30. a spectro admonitus ne in incepto progredetur, 31. Angliam ingreditur, 32. captivæ amore irretitus, *ib.* in sententia pertinacia, 36. cum Anglis congressus, 38. magno prælio victus occumbit, *ibid.* de morte ejus fama dubia, 40. a perjuri nota quam Angli

scriptores ei inurere conantur, vindicatus, 41. ejus laus, 42.

Jacobus V. Scotorum R. regni administrationem suscipit, XIV, 24. in Duglassiorum potestatem cum matre venit, 25. eorum imperii pertectus, 27. se in libertatem vindicare conatur, *ib.* tandem se eorum manibus eripit, 33. Duglassiorum factioni infensus, 37. & Hamiltoniis, *ib.* latrones tollit, 39. collegium Judicum Edimb. constituit, 43. de matrimonio cogitat, 45. insulas Scoticas circumnavigat, 48. Anglus legatum ad eum mittit, 50. colloquiumque cum eo petit, *ibid.* a sacerdotibus ab eo colloquio alienatus, 51. in Gallicam quam Anglicam amicitiam promior, 52. in Galliam navigat, *ib.* Magdalenam Francisci filiam uxorem ducit, *ibid.* qua mortua ad Mariam Guesiam Longovillani Ducis viduam uxorem deposcendam legatos mittit, 53. multos perduellionis damnat, 53, 54. Mariam Guesiam uxorem ducit, 55. Nobilitatem ut ignavam accusat, 56. ad substructiones ædium animum adjicit, *ibid.* Anglus cum eo iterum colloquium petit, *ibid.* a quo sacerdotum factio pecunia promissa eum averunt, *ibid.* in somniis nocturnis turbatus, 58. duo ejus filii eodem prope momento decedunt, *ibid.* legatum ad Anglos mittit, 59. prælio cum Anglis discernere cupit, 60. Nobilitati sibi adversanti graviter infensus, *ibid.* Oliv. Sinclairum exercitus ducem constituit, *ib.* mærore extinctus, 61. ejus elogium, 62.

Jacobus VI. Scotorum R. nascitur, XVII, 65. baptizatur, XVIII, 5. a Sterlino Edimb. ductus, 7. mater eum in sua potestate habere conatur, 22. in Bothuelii potestatem eum tradere conatur, 41. pars Nobilitatis de ejus incolumitate tuenda

- etia conspirant, 41, 43. mater e-
 jus regnum egerat, ac Rectores
 puero nominat, 54. regnum i-
 nit, 56. ab Jo. Comite Marriæ
 diligenter servatus, 27. XIX, 3.
*Jari Ostium, Yarmouth, oppidum
 Norfolkæ maritimum, ad Jari
 fluminis ostium situm : al. Gari-
 anonum : fluviusque Garieus,
 vulgo Yare appellatur.*
*Iberus, Ebro, fluv. Hispaniæ maxi-
 mus.*
*Icium & Iitum & Iccius portus, an-
 tiquus Galliæ Belgicæ portus, un-
 de J. Cæsar in Britanniam tra-
 jecturus solvit, quem quidam Au-
 domaropolim, alii Calisum, alii
 denique Cononiam maritimam fu-
 isse existimant.*
*Iceni, Britannicæ Populus, Suffolci-
 ensis, Norfolkicissem, Cantabri-
 giensem, & Hundintonensem præ-
 fecturas incolens. Venta Icenor-
 rum, vetus Norfolkicæ oppidum I-
 cenorum caput, cujus vestigia ad-
 huc apparent, in loco qui Castrum,
 vulgo Caster, appellatur.*
 Idola Perthi dejecta, XVI, 28.
 Ierna, quæ Hibernia, II, 36.
 Ierna fluv. I, 24. II, 36.
 Ierna vel Iernia regio, quæ & Stra-
 thierna (*Strathern, Comitatus seu
 Palatinatus in præfectura Per-
 thensi,*) I, 24. II, 36. V, 8.
 Iernus, (*Ern fluv. Moravia, item
 alius Strathiernam interluens, qui
 e lacu ejusdem nominis erumpens,
 in Taum infra Abernethium de-
 volvitur,*) I, 24. II, 36.
 Iffurta insula, I, 42.
 Igerne Gorloidis uxor ab Uterio
 constupratur, V, 22.
 Ila insula, I, 36.
 Imerga insula, I, 36.
 Impolltores egregii, XI, 48. XIII,
 10.
 Induciæ violatæ, X, 5, 13. XI, 28,
 47.
 Induciarum inter Regentem & re-
 ligionis vindices condiciones,
 XVI, 38.
 Indulfus R. Scotorum, VI, 19.
 Danos profligat, ibid. occiditur,
 ibid.
- Indulgentia nimia nocet, XI, 36.
 Insula figuræ humanæ, I, 36.
 Insula Joannis, I, 39.
 Insulæ quæ Scotiam cingunt enu-
 meratæ & descriptæ, I, 32. ea-
 rum classes tres, ibid. a Donal-
 do Bano Norvegorum Regi
 concessæ, VII, 23, 24, 62. Sco-
 tis restitutæ, 63. Danorum R.
 omne jus in eas Jacobo III. do-
 tis nomine remittit, XII, 27.
 Insulani tumultuantur, IV, 23, 34,
 ad omnes motus parati, VII, 3.
 de iis Rob. I. consilium, VIII,
 57. Insulanorum occidentali-
 um domi bellique vivendi ra-
 tio, I, 32. et seq.
*Insulanus, The Lord of the Isles, Æ-
 budarum Regulus, Macdonalde-
 rum Princeps, qui plerumque Ilanz
 insulam suæ dominationis sedem e-
 legit.*
*Internum Mare, idem quod Mare
 Mediterraneum.*
 Inundatio Tai fluminis, VII, 50.
 Joanna Angli soror, Alex. II. nup-
 ta, VII, 55. moritur, ibid.
 Joanna Comitissæ Somerseti filia Ja-
 cobi I. uxor, X, 25. filium su-
 um Regem Cancellario fraude
 eripit, XI, 4. Jacobo Stuardo
 Lornenensi nupta, 10. in custo-
 diam inclusa, ibid. liberata, i-
 bid. moritur, 23.
 Joannes Balliolus Scotorum R. e-
 jus genealogia, VIII, 3, 7. re-
 gni quam famæ honestæ avidior,
 12. Rex declaratur, ibid. e-
 lico inferiori causam dicere co-
 actus, ibid. fœdus cum Gallo
 renovat, 14. Anglo amicitiam
 renunciat, ibid. in jus ab Anglo
 semel atque iterum vocatus, 15.
 se regnumque Anglo dedit, 17.
 in Angliam missus, ibid. Rob.
 Brusio regno cædit, 50.
 Joannes Anglorum R. cum Guli-
 elmo Scoto fœdera sæpius re-
 novat, VII, 51. Scotiam inva-
 dit, 52. jus Regni in Pont.
 Rom. transfert, 53. veneno a
 Monacho accepto extinctus, i-
 bid.

- Joannes Francorum R. ab Anglis captus, IX, 37.
- Joannes Cog. Scotus, vir doctus Caroli Magni præceptor, V, 55.
- Joannes II. Lusitaniæ R. tyrannidis fundamenta jacit, XII, 62.
- Joannes Viennensis classis Gallicæ in Scotia præfectus, IX, 49.
- Joannis insula, vid. Insula.
- Jona insula, (*Icolmkill, Æbudarum una præfe Mullam.*) Divi Columbæ cœnobio clarissima, IV, 52.
- D. Columbæ insula dicta, I, 37. multorum Regum sepulchretum, ibid. Bedæ Hy, aliis Hoia vel Huia appellata.
- Jonstonus vel Jonstonius, (*Johnston, cog. antiquæ familiæ quæ Annandia Marchionem principem agnoscit,*) Alex. cæsus, X, 54.
- Jonstonus (Joan.) Anglos crebris incursionibus vexat, IX, 41.
- Jonstonus (Joan.) ejus agri a Scrapo Anglo vastantur, XX, 17.
- Jonitonus (Rob.) a Valtero Scoto interfectus, XIV, 39.
- Josina Scotorum R. IV, 14. *Irlandus, Ireland, cog.*
- Irvinus flavius, I, 20. Coilam a Cunigamia dirimit. *Item urbs ad ejus ostium, & cognomen.*
- Isa insula, I, 39. alia, 42.
- Issidorus, urbs Gallicæ, II, 34.
- Iter subterraneum naviculis pervium, I, 42.
- Judæos imitantur Romanenses, XI, 32.
- Judicium in causa Nobilium quomodo apud Scotos constituatur, X, 29.
- Julia, i. e. Christi natalis, V, 24. ejus etymon, ibid.
- Julius Agricola, I, 22. ejus in Britannia res gestæ, IV, 26. & deinceps.
- Julius Cæsar primus Romanorum cum exercitu Britanniam ingressus, III, 3.
- Jura insula, I, 35.
- Jus Regale, The Right of Regality, privilegium quibusdam nobilibus, Episcopus & Cænobiarchis concessum, quo eis de omnibus criminibus in sua Regalitate, quam vocant, patris (perduellione excepta) judicandi potestas indulgetur, ac ipsi eorumque clientes & agri præfectus juridici ditione eximuntur.*
- Justicia plus potest quam armorum terror, VI, 13. ea nihil popularius, X, 58.
- Juti, *The Jutes, or Jutlanders, populus qui eam Germaniæ partem quæ Cambrica Gherfonesus dicebatur, vulgo Jutland, nunc sub ditione Regis Danorum, incelebat.*
- Juverna (Iverna & Juvernia) quæ Hibernia, II, 16.

K.

- K**αυψος i. e. Curvus, inde Cames Botæ arx, I, 34.
- Katharina Medicæa filio mortuo regni administrationem suscipit, XVII, 4.
- Kedualla Brittonum R. V, 40.
- Keligira insula, I, 42.
- Kellasa insula, ibid.
- Kelvinus amnis, (*The Water of Kelvin, Leviniæ fluv. in Glottam paulo infra Glasceam cadens*) I, 23.
- Kennedus (*Kennedy, cog. clarissimæ familiæ, cujus princeps Castillæ Comes,*) Gilbertus, Dav. II. Castillæ Comes, Jacobi Hamiltonii nothi fraude interemptus, XIV, 30. vir magni animi, ibid.
- Kennedus [Gilbertus] Gilb. F. III. Castillæ Comes adhuc impubes ad Arch. Duglassium confugit, XIV, 30. ejus in fide servanda constantia, XV, 7. Huntillæi dimittendi auctor, XVI, 6. in Galliam missus, 14. non sine suspitione veneni decedit, 17.
- Kennedus [Gilb.] Gilb. F. Gilb. N. IV. Castillæ Comes, cum judex in Bothuelii causa eligeretur sese excusat, XVIII, 24. Proregi se dedit, XX, 25.
- Kennedus, [Henricus] cæsus, VIII, 6.

I N D E X.

- Kennedus [Hugo] Ardflinarius, Joan. Kennedi Dunuriæ Comarchi frater, in Gallia rem strenue gerit, X, 21.
- Kennedus [Jac.] Gilb. I. Kennediæ Reguli frater, Fani Andreæ Episcopus Duglassiis aduersatur, XI, 21. omnia sua consilia ad salutem publicam refert, 25. Comititis Crafordiæ quamvis sibi antea inimicissimi salutem Regi accurate commendat, 42. Reginae matris factionem improbat, XII, 6. oratio aduersus muliebrem imperium, 10. & de inceptis ejus mors, 23. & præclarum elogium, ibid.
- Kennedus [Joan. rectius Giiberus] Jac. F. Gilb. N. I. Kennediæ Regulus, Jacobo I. avunculo suo reconciliatus, X, 37. ad Regis Jacobi III. custodiam adhibitus, XII, 17. ab Alex. Bodio vulneratus, 22. ab aula discedit, ibid.
- Kennethus I. Scotorum R. V, 37.
- Kennethus II. Scotorum R. V, 59. residens Scotos simulato spectro ad bellum Picticum accendit, 60. Pictos debellat, 61, 62. eorum regnum suo adjungit, VI, 1. tertius Regni Scotici Conditor, ibid.
- Kennethus III. Scotorum R. VI, 27. Danos ad Loncartem vicum devincit, 32. Milcolumbum Duffi Regis filium veneno tollendum curat, 37. leges novas de Regni successione sancit, 39. Fenellæ insidiis extinctus, 41.
- Kennethus, Kennethi, III. nothus & Constantinus IV. alter alterum mutuis vulneribus conficiunt, VI, 44.
- Kennethus Feredethi F. Pictorum R. V, 57.
- Kennus, (*The River Ken, Gallovidiæ*) fluvius, I, 19.
- Kentigernus Scotus, (*St. Mungo, Glasguensium Episcopus,*) vitæ sanctitate clarus, V, 16.
- Kerius, *The Laird of Keir, Comarchus in præfectura Perthensi, Sterlini cognominis dux.*
- Kerlinfordia, Kerlinford, oppidum Hibernia in Comitatu Louthensi.*
- Kerniburga major & minor, insulæ, I, 38.
- Kernici & Kernicovalli, (*The Cornish or Cornwall Men, Cornwalliæ incolæ*) I, 31.
- Kervera insula, I, 35.
- Ketha, Inch Keik, parva insula in æstuario Forthæ, medio fere inter Letham & Kingornum oppida trajectu.*
- Ketha [Agnes] Gul. Comititis Martialis filia Moravio nubit, XVII, 26.
- Kethus, (*Keith, cog. antiquissimæ familiæ cujus Principes Comites Martiales Scotiæ per multa retro secula jure hæreditario insigni*) Gul. Gul. Comititis F. ab Anglis captus, XVI, 18.
- Kethus [Gul.] Kethiæ Regulus, Talbotum Anglum delecto exercitu capit, IX, 25.
- Kethus [Joan.] XX, 65.
- Kethus [Rob.] Scotiæ Martialis, cum magno clientium numero ad Duplinum cæsus, IX, 7.
- Kethus [Rob.] Rob. F. Perthum ab Anglis capit, IX, 8.
- Kethus [ ] Comes Martialis, Jacobi IV. partes sequitur, XIII, 8.
- Kilblania silva, Kilblain Forrest, in Murria.*
- Kildrumia, arx Marriæ ad Donam, Kildrumy Castle.*
- Kilmarnocum, Vid. Cella Marnoci.*
- Kilwinium, Kilwinning, oppidum & Cænobium Cunigamiæ, 4 mill. ab Irvino.*
- Kincragium, Kincaig, Fifæ villa.*
- Kinesum, Kineff Castle, Merniæ arx mari imminens.*
- Kinfanius, (*the Laird of Kinfawns, Comarchus cognomonto Charterius cujus patrimonium prope Perthum*) Perthi prætor urbanus, a Prorege constitutus, XV, 30. cives Perthanos vexat, XVI, 36. oppido expulsus, ibid.
- Kingornum, Kinghorn, oppidum Fifæ, ad Forthæ æstuariam e regione Lethæ.*

Kinlossum, Kinlofs, Moravia Cænobium.

Kinnatellus Scotorum R. V, 32.

Kinrossia, (*& Kinrossiam, Kinross, oppidum ad Lacum Levinum*) unde dicta, VI, 7. inde

Kinrossiana præfectura (*a Fisa olim divulgata*) I, 24.

Kintera, vid. Cantiera.

Kirbius, Kirby, cog. Angl.

Kircadius, (*Kircaldy, cog.*) Gulielmus, Grangianus, Gallos devincit, XVI, 50. classi adversus Bothuelium præfectus, XIX, 2. dolo Mætellanum captivum e manibus Alex. Humii in arcem ducit, 48. a Prorege arceritus venire renuit, *ibid.* in Reginæ partes peractus, XX, 10. cum Edimburgensibus agit, ut portarum claves Reginentibus tradit, 11. captivos Reginæ factionis principes dimittit, *ibid.* machinas æneas Proregi dare recusat, 21.

Kircadius, [Jac.] Grangianus, Quæstor regis XIV, 57.

Kirchius, Kirk, cog.

Kircua, Vid. Cracoviaca.

Kirta insula, I, 42.

Knoxius, (*Knox, cog.*) Joan. ad Cardinalis interfectores venit, eosque admonet, XV, 43. multitudinem concione inflammat, XVI, 28. Luculenta concione animos eorum erigit, 49. in Jacobi VI. inauguratione concionem habet, XVIII, 56.

L.

L ABASTIUS *Monfieur de la Bastie Gallus.*

Labrossius Gallus in Scotiam missus, XVI, 41. Nobilitatem Scotticam extinguendam censet, 63.

Laia amnis, I, 36.

Lamba insula, I, 42.

Lambertus [Gul.] Episcopus Fani Andreae, VIII, 32.

Lambinus, (*Lamby, cog.*) Jac. arcem Lacus Levini strenue defendit, IX, 18.

Lamota, (*Monfieur de la Motte,*)

Legatus Regis Galliae, Scotos ad bellum adversus Anglos incitat, XIII, 30. Angulii ad ejus postulata responso, 35.

Lamyrii montes, (*Lamor Moor Hills, Marciam a Lothiana dividentes,*) I, 18. IX, 41.

Lanarcum seu Lanericum, (*Lanerk Glottiae caput, præfectura inde Lanericenſis dictæ nomen tribuens,*) I, 19. VI, 28. VIII, 35.

Lancaſtriæ Dux, (*The Duke of Lancaſter, qui & Lancaſtrius,*) Joan. in Scotiam missus, IX, 45. in Scotia dum seditio popularis conquiesceret, se continet, *ibid.* Scotiam invadit, 47. ejus clementia. *ibid.*

Lancaſtrium, Lancaſter, oppidum Angliæ ad Lunam amnem situm, præfecturæ seu Palatinatui, vulgo Lancaſhire dicto, nomen, & Ducis titulum Regiæ dans familiæ.

Langopus, Langbope, or Langham, oppidulum & arx Eviæ, qua Eſca & Ewus in unum coeunt.

Langofidum, Lang ſaë, locus in præfectura Renfroana, 2 mill. a Glajcua, prælio quo Maria Scota regno pulſa eſt memorabilis.

Lanſacus, Lewis de St. Galais, Lanſaci Regulus, Gallus.

Laodices Reginæ crudelitas, XII, 15.

Laræ, The Largs, Canigamia vicus ad æſtuarium Glottæ majori Cumbriæ inſule obverſus, Norwegorum clade nobilitatus.

Largitionum immodicarum comes inopia, VI, 52.

Largus, the Laird of Largo, Comarchus Fiſanus clariffimus, a monte Largo in orientali Fiſa parvis dictus.

Latimerus, Latimer, cog. Angl.

Latonus, Laton, Anglus.

Latrocinia nobilium punita, VI, 22, 29. X, 30, 34. XIV, 27.

Latronum efferatorum inter se certamen, X, 3, 34.

Lauderia, (*Lauderdale,*) regiuncula in præfectura Bervicenti, I, 18.

Lauderum, (*& Lauderæ, Lauder,*)

- oppidum regiuncula istius coput, ad fluvium Liderum situm,* I, 18.
- Lauderus, (*Lauder, cog.*) Joan. a Duglassio in Galliam missus, XI, 9.
- Lauderus [Joan.] Sacrificulus, Geo. Sophocardii accusator, XV, 34.
- Laurentius quidam Hethlandicus uxorem duxit, anno ætatis, 100. piscatum prodibat, anno 140. I, 51.
- Laxa insula, I, 42.
- Leſti ex erica concinnanti, I, 33.
- Legatus Romanus supposititius, XI, 48.
- Lelandus Britannus scriptor laudatur, II.
- Lenitas nimia contemptum parit, XI, 33, 36, 46.
- Leodium, Leige, or Luick, oppidum Belgii, provincia Leodiensis, inde appellata, metropolis.*
- Leogus, (*The Lewis, insula Æbudarum maxima,*) I, 43. in eo Balanæ capiuntur, ibid.
- Leon, (*Lyon, cog. vetusta familia cujus Princeps olim Glammissæ Regulus, qui nunc Strathmoræ, & Kingorni Comes,*) Gul. Joannam Duglassiam perduellionis accusat, XIV, 54.
- Leon [Joan.] Glammissæ Regulus a Comite Crafordiæ capitali supplicio affectus, XI, 23.
- Leon [Joan.] Glammissæ Regulus, capita pacificationis inter Jac. III. & Proceres profert, XIII, 8.
- Leon [Joan.] Glammissæ Regulus Joannæ Duglassiæ maritus, XIV, 54.
- Leon (Joan.) Glammissi propinquus accusatus, XIV, 54.
- Lermonthius, (*Lermont, cog.*) Jacobus, XIV, 55. familiæ Regiæ præfectus, 57. ad Anglum Legatus, 59.
- Lermonthius (Pat.) præfectus Fani Andreæ, XVI, 34.
- Leslius, (*Lesly, clarissima familia cog. cujus Princeps Rothusæ Comes*) Andreas Rothusii F. natu-
- minimus Comes vocatus, XVI, 1. exilio multatus, XVII, 49. ad triennium relegatus, XIX, 14.
- Leslius [Geo.] Rothusæ Comes in jus vocatus, & absolutus, XV, 44. in Galliam missus, XVI, 4. non sine suspitione veneni decedit, 17.
- Leslius [Joan.] Moravium ad cædem prodere renuit, XVII, 36. veniam impetrat, 38.
- Leslius [Joan.] Rosiensis Episcopus, XVIII, 44. Reginæ Scotæ legatus, secretorum omnium conscius, XIX, 19. ejus ad Flaminium Literæ, XX, 33.
- Leslius [Normanus] Geo. Comitæ Rothusæ F. XV, 25. Cardinalem interficit, 40.
- Leslius [Valterus] Rosiæ Comes, X, 31.
- Letha, (*Leith, oppidi, & amnis ad cujus ostium situm est nomen,*) fluv. I, 18. urbs, ibid. ab Anglis & pietatis vindicibus obsessa, strenueque a Gallis defensa, XVI, 54, 57.
- Lethingtonium, Lethingtown, arx Lothianæ prope Hadinam.*
- Lethingtonius, the Laird of Lethington, Comarchus cognomine Mætellanus, a quo recta serie ortus Lauderæ Comes.*
- Levinia regio, (*The Shire of Lennox, vulgo præfectura Britannodunensis.*) I, 23. V, 8.
- Levinus, (*The Earl of Lennox,*) Milcolumbus Levinæ Com. s Roberto Brussio amicus certissimus ac prope unicus, VIII, 30. caritate in Regem Levinæ Comitatu cedit, 41. *Et titulo postea cobonestatus est Dernilæ Regulus, aliquot denique ex eadem familia Duces eo nomen insigniti.*
- Levinus, (*Levin,*) amnis Levinæ (cui regioni dat nomen, e lacu Lominio oriens & cum Glotta ad Britannodunum committus eam arcem a tergo communit,) I, 23.
- Levinus Fisæ amnis, I, 24. Et
- Levinus Lacus, (*Loch Lewis, unde*

- de fluvio prorumpit*) I, 24. Ejus arx obsidetur, IX, 18.
- Levinstonius, *Livingston, celebre cog. cui præest Linnuchi Comes* Alex. regni administrationi præfectus XI, 1. Cancellarium in arce Edimburgenſi obſidet, 6. de pace inter eos conventum, 8. Reginam cum marito in custodiam tradit, 10. Rex illi veluti e manibus ereptus, 11. Cancellarium ſibi reconciliat, 14. in jus vocatus, 20. in custodiam relegatus, 24.
- Leviſtonius [Alex.] Gul. F. captus XX, 32.
- Leviſtonius [Gul.] unus e Reginae custodibus, XV, 52. eam in Galliam comitatur, 55.
- Leviſtonius [Jac.] Alex. Proregis F. capite plexus, X, 2.
- Lex antiqua de regni ſucceſſione apud Scotos, IV, 6. a Kennetho III. abrogata, VI, 37. aliæ novæ, 38, 39. confirmatæ, 47. an utiles, VII, 1. Lex pernicioſa qua damnatorum bona fiſco addicuntur, nullam in partem liberis & uxoribus admiſſis, IV, 30. lex ad furta compenſanda, a Tho. Randolpho data, IX, 1. de menſuris & ponderibus X, 36. de agrorum jure non fatiæqua XIII, 22. quæ ſacerdotia venire vetat, eluſa, XIV, 35. leges Macalpinanæ. VI, 1. leges in Scotia præter conventum decreta paucae, XIV, 43. leges venaticæ a Dornadillo datæ, IV, 8. item ab Ethodio, 34.
- Lichtonus, (*Lichton, or Leighton, cog.*) Valt. caeſus, X, 1.
- Lidalia regio, (*Liddisdale, in ipſis Scotia cum Anglia confiniiſ ſita.*) I, 17, 18. V, 8.
- Liddalianus, *The Ierd Liddisdale, eo honore dignatus eſt Guliel. Duglaſſius Scotus, bellator egregius.*
- Lidalus, (*Liddæl Water, undæ regi- oni nomen*) annis I, 17.
- Ligeris, *The Loire, fuſtorum Gal- liæ princeps.*
- Ligures, *Italiae populus, eam ſere regionem incolens quæ nunc Genæ appellatur.*
- Lilburnus, *Lilburn, cog. Angl.*
- Lilius, (*Lyle, cog. cujus Princeps poſtea Liliae Regulus, nunc extinctus.*) Alanus, Rothſaia præfectus, IX, 17. Botæ Vicerocomes factus, 19. caeſus, ibid.
- Lilius [Alex.] Jacobum Stuartum interficit, XI, 23.
- Lindoris, *Lunderes, Cœnobium Fiſac ad Taum flavium.*
- Limnuchum, (*Linlithgow, oppidum Lothianæ occidentalis, ſex præfecturæ inde Limnuchus dictæ, caput.*) I, 18.
- Lindſius, (*Lindsay, cog. illuſtris familiae, cujus Princeps Crafordiæ Comes.*) Alex. Davidis F. III. Crafordiæ Comes, Ogilvius pugna ſuperat, XI, 22. Joannem Leontem capitali ſupplicio afficit, 23. cum Duglaſſio ſcelus init, 35. a Gordonio ſuperatus, 39. Regi ſe ſuppliciter dedit, 42. venia ei data, ib.
- Lindſius [Alex.] cum 80. e ſua familia ad Duplinum caeſus, IX, 7.
- Lindſius [Alex.] Jacobi F. Anglos devincit, IX, 47.
- Lindſius [Alex.] Davidis I. Crafordiæ Comititis frater, prælio ad Vernoliura caeſus, X, 24.
- Lindſius [David] Jac. F. I. Crafordiæ Comes creatus, X, 4. ad rebelles pacandos miſſus, X, 1, 2.
- Lindſius [David.] Dav. F. II. Crafordiæ Comes occiſus, XI, 22.
- Lindſius [David.] Alex. F. IV. Crafordiæ Comes Dux Montifroſarum appellatus, XII, 56.
- Lindſius [David.] Alex. F. Dav. VIII. N. X. Crafordiæ Comes Cardinalis filiam uxorem ducit, XV, 39. cum aliis Reginentibus Edimb. convenit, XX, 7.
- Lindſius [Jacobus] Joan. Cuminium, ejuſque propinquum Robertum occiſit, VII, 28.

Lindesius [Jac.] Glencæ Regulus Matthæum Redmanum singulari certamine victor capit, IX, 60. ipse ab Episcopo Dunelmensi captus, 61. ac liber dimissus, ibid.
 Lindesius [Joan.] in prælio Otterburnensi fortiter pugnat, IX, 59.
 Lindesius [Pat.] Byriæ Regulus, in pugna ad Corrichiam adversus Huntileæanos dimicat, XVII 39. cædis Davidis Rizii conscius, 60. adversus Reginam & Bothuelium conspirat, XVIII, 41. cum Bothuelio ferro decernere offert, 48. Moravium Proregem in Angliam comitatur, XIX, 16. Lethæ præfectus rebelles fundit fugatque, XX, 18.
 Lindilla insula, I, 39.
 Lindisfarne (¶ *Lindisfarnia, Lindisfairn, or. the Holy Island, insula ad oram Northumbriæ. 7 ultra Berwicum mill. olim Episcoporum vitæ sanctitate celeberrima sedes, quæ postea ad Dunelmum a Milcolumbo III. est translata.*) XII, 4.
 Linga insula, I, 39. alia, 42. alia duæ, 50.
 Lingaia insula, I, 40.
 Linto, Lintoun, duo sunt hujus nominis vici, alter Lothianæ ad Tinam, alter Tuediæ ad Linnum siti.
 Lismora insula, I, 35. *Lismore, Episcopi Argatheliæ sedes, qui inde Lismorensis Episcopus, The Bishop of Argyle.*
 Listo, *Kirkliston vicus Lothianæ ad Almonem amnem situs.*
 Literæ Roberti III. ad Anglum, X, 13. Petri Hialæ ad Henricum VII. XIII, 17. Rich. Foxii ad Jac. IV, XIII, 20. Reginæ Margaritæ ad fratrem 45. Angli ad Scotorum Proceres XIV, 9. ad Gallum de Levinio, XV, 16. Anglorum ad Scotos ante pugnam Musselburgensem, 47. Moravii ad Mariam Reginam, XVI, 39. Regentis ad religio.

nis vindices, 43. eorum ad Regentem, 44. alia ad eandem, 56. Mariæ ad Regem Gallorum XVIII, 32. ejusdem ad suos interceptæ, XIX, 30. Utriusque Reginæ ad Scotorum Conventum, 42. eorum responsum, ib.
Lochabria regio, vid. Abria.
Lochindorea, The Castle of Lochindores, in præfectura Banfensi arr.
Lochtea fluvi. idem qui Lutea.
 Locrinus Bruti filius, II, 4.
 Loegria quæ Anglia, II, 4.
 Loganus (*Logan, cog.*) Alanus, VIII, 20. supplicio affectus, 31.
 Loganus [Rob.] a Saracenis acie interemptus, VIII, 58.
 Loganus [Rob.] Restalrici Comarchus, Edimb. præfectus. XIV, 12.
 Logius, (*Logy, cog.*) Joan. majestatis convictus plectitur, VIII, 46.
 Lollius Urbicus Antonini Pii legatus, Scotos Pictosque magno prælio vincit, ac Vallum Romanum instaurat, IV, 31.
 Lominius lacus, I, 23. *Loch Lomond, ingens Leviniaë lacus, 24 mille longus, est item Lominius montis Fifiani nomen.*
Loncartis, Loncarty, vicus Perthensis, Danorum clade memorabilis.
 Londinum, London, urbs celeberrima, Angliæ caput. Europæas omnes civium numero & opibus exsuperans.
 Londinus, (*Lundie cog. in quo Comarchus Londinius primas tenet*) Jac. Darlæi mortem prænunciat, XVIII, 17.
 Longaia insula, I, 35.
 Longus sinus, I, 23. fluvius (*Long, in sinum vel lacum ejusdem nominis defluens, Leviniamque a Cowalia disspescens*) ibid.
Lorestonium, Lawriston, Merniaë arr.
 Lorna regio (*Lorn, Argatheliæ inter & Abriam media interjecta*) I, 23.
Lotharingia, Lorrain, Galliaë provincia.

- Lotharingus, & Lothareus, The Duke of Lorain, Gasiorum Princeps.*
- Lothiana, (Lothian, regio per ampla, in tres prefecturas directa Linmuchenensem, Edimburgensem, & Hadintonensem; aliter, Lothianam occidentalem, mediam, & orientalem appellatas) I, 18. unde dicta, VI, 2.*
- Lothus Pictorum R. I, 18. V, 21. suos liberos regno Britannico fraudari conqueritur, 23.*
- Lovanium, Lovain, Brabantiae caput.*
- Lovelius, Lovel, cog.*
- Loxia, (& Loxius, Loff), Moraviae fluv.) I, 29.*
- Lubrum, lacus, I, 30.*
- Lucemburgum, Luxemburg, provinciae Belgicae, Ducatus Lucemburgensis dictae, caput.*
- Luctacus Scotorum R. IV, 28.*
- Luddus, (Ludd, or Lloid, cog. Cambriticum, seu Vallicum) Britanniam prius Prudaniam appellatam fuisse asseverat, I, 3. confutatur, ibid. 5. II, 22. ejus de Scotorum & Pictorum in Albium primo adventu errores refelluntur, II, 39.*
- Ludovicus VIII. Gallorum R. a nobilitate Anglica vocatus, ut exauctorato Joanne regnum acciperet, VII, 53. fulmine Romano ictus, 54.*
- Ludovicus IX. Gallorum R. milites ab Alex. III. ad bellum sacrum impetrat, VII, 65.*
- Ludovicus XI. Gallorum R. Margaritam Jacobi I. filiam uxorem petit, X, 29. accipit, 51. tyrannidis in Gallia fundamenta jactat, XII, 62.*
- Ludovicus XII. Gallorum R. legatum in Scotiam mittit, XIII, 30.*
- Lugubris vestis, quo primum tempore usus apud Scotos ceperit, XIV, 52.*
- Luinga insula, I, 31.*
- Lundinium, postea Augusta, III, 8.*
- Lunga insula, I, 38.*
- Luparia, sive Iuporum insula, I, 35. alia, 38.*
- Lutitania (Portugal, Hispaniae pars nunc regnum Portugalliae dicta) unde a quibusdam nominata, II, 11.*
- Luffus, (the River Luff,) Gailovidae fluv. I, 19.*
- Lutea, (Lochty, or Louchty,) Abriae fluv. I, 28.*
- Lutetia, aut Lutetia Parisiorum, Paris, urbs nobilissima, Galliae metropolis, ad Sequanam sita.*
- In Lutheranos questio exercita, XIV, 43, 49, 55. XV, 29.*
- Luthlacus Macbethi filius occisus, VII, 15.*

M.

- M**Abanum, (The town and Castle of Lochmaban, Annandae oppidum & arx. ad lacum ejusdem nominis sita.) arx capta, I, 46.
- Macaintotius, (Mackintosh, cog. celebris inter priores Scotos familia, quae tribus Catana, vulgo The Clan Chattan appellatur. cujus Princeps Macaintotiae Comarcbus agnoscitur) Gul. Cananæ familiae Princeps ab Huntileo trucidatur, XVI, 5. XVII, 28.*
- Macalpinus, (Macalpin, i. e. Alpini filius; ita dictus est Pictorum domitor Kennethus II. Alpini F.) & inde appellatus*
- Macalpinanae leges ab eo conditae, VI, 1.*
- Maccalfellanus, (Maccafland, priorum Scotorum in Levinia tribus) Alex. X, 22.*
- Macarthurus, (Macarthur, priorum Scotorum in Lorna tribus) Joan. laqueo strangulatus, X, 30.*
- Macbethus adversus rebelles missus, VII, 4. Danos concidit, 5. 7. ad Regem occidendum somnio incitatus, 8. Regem se dicit, ibid. ejus crudelitas, ibid. Banchonem interficit, 10. a Micolumbo, III. Regno, a Macduffo vita exutus, 13.*

- Macclodius Haraiensis, (*The Laird of Macleod, or Macleod of Harish, vetustum inter insulares Scotos familie cognomen, cujus Princeps Haraiæ Comarchus.*) I, 43.
- Macdonaldus, (*Macdonald or Macconel, clarissima & potentissima priscorum Sctorum gens, cujus Princeps Donaldi insulari dicti, quorum potentia jamdudum fracta, vel multum imminuta*) vid. Donaldina familiæ, & Donaldus insularus.
- Macdonaldus latro Rossienfis, ejus immanitas, X, 35. memorabile de eo sumtum supplicium, ibid.
- Macdualdus novas res moliens debellatur, sibi que mortem infert, VII, 3, 4.
- Macdoffus, Fife Thianus, (*Macdoff, antiquissimæ familiæ Princeps, ejusque posteri Fife Comites appellati; quorum hæredes Vemiarum Comites se profitentur*) Macbethi tyrannidem fugiens Milcolumbum adit, VII, 12. eumque ad Regnum recuperandum hortatur, ibid. & deinceps; tria ei privilegia concessa, 14. Macbethum occidit, 13. adversus rebelles missus, 19. rem simulatione transactionis suspendit, 20.
- Macduffus [Duncanus] V. Fife Comes, David I. filium suum ei peculiariter commendat, VII, 36.
- Macduffus [Duncanus] X. Fife Comes, unus e sex Scotiæ Rectoribus, VIII, 1. ab Abernethiis cæsus, 13.
- Macduffus [Duncanus] Dunc. F. XI, Fife Comes prælio ad Varium sacellum cæsus, VIII, 23.
- Macduffus [Duncanus] Dunc. F. XII. Fife Comes, prælio ad Duplinum captus, & in Balioli verba jurare coactus, IX, 7. Pertho præfectus captus, & in custodiam missus, 8.
- Macgillius, (*Macgildus, & Macgillus, Macgill, cog. familia, in qua principem tenet locum quæ Cranstoniæ Vicecomes insignitur*) Moravium in Angliam cum aliis comitatur, XIX, 16. cum Mortonio in Angliam missus, XX, 25.
- Maclelanus, (*Maclellan, numerosæ inter Gallovidienses familie, cognam olim ducebat Bombiæ seu Fani Cutberehti Regulus, pridem extinctus*) Pat. Bombiæ Comarchus, a Douglassio occisus, XI, 36.
- Macrobotus Struanus. *The Laird of Struan Robertson, Comarchus Atholius, gentis suæ Princeps*) occisus, XIII, 47.
- Macrorius, (*Macror, cog.*) Alex. laqueo strangulatus, X, 30.
- Madridum, *Madrid, Hispaniæ caput, & Jedis regia.*
- Mæata, II, 22.
- Mætellanus, (*Maitland, cog. antiquæ familie, quæ Lauderis Comiti Principem locum attribuit*) Gul. Lethingtonius se a Gallis subducit, 63. ad Angliæ Reginam missus, XVI, 49. iterum legatus ad eandem missus, XVII, 11. ejus elogium, 24. Reginæ rebus favet, XIX, 3, 14. Proregem invitus in Angliam comitatur, 16. ad Elizabetham Anglam a Prorege missus, 18. sinistra de eo suspiciones quibus de causis ortæ, 19. a Prorege arcessitus, cædis Regiæ postulatus, ibid. dimissus, 48. dies rei capitalis ei dictus, 51. quæstio in aliud tempus dilata. ib. dimissus, XX, 2. rerum novarum studiosus, 7. domus ejus ludus, & ipse ludimagister vulgo appellatus, 11. Elizabetham ad aram non venturam suis persuadet, 12.
- Magister equitum, X, 22. vid. Stabuli Comes.
- Magna insula, I, 35. alia, 36. tertia 38.
- Magnus lapis, The Loadstone, Magnes lapis ferrum trabens, ita dicitur à Magnesiæ Lydia regione.*

- D. Magnus, (*St. Maine, or St. Mans, Abbas vitæ sanctitate clarus*) primus Orcadensibus Christi doctrinam attulit, I, 46. ejus Scyphus, *ibid.*
- In Magus urbium nomina desinentia, II, 35.
- Major, *Mair, eo cognomine est appellatus Joannes Major Hadontianus Doctor Sorbonicus, scriptis Theologicis ac Historia Scotica clarus.*
- Mainus Scotorum R. IV, 7.
- Maius, *Maia, The Isle of May, Insula in ostio æstuarii Forthæ, in qua Pharus, sive specula igne perpetuo ardente navigantium iter dirigens.*
- Mackulliam [*Gothredus*] dux rebellium captus, VII, 50.
- Malarus, (*Malair, cog.*) Gilb. supplicio affectus, VIII, 46.
- Malavillius, seu Malavillanus, *Melvil, or Melvin, cog. antique familiæ. cujus Princeps Malavillie Comes, qui jam nunc & Comes Levinia. Aliis Melvinus appellatur*) Rich. arcem lacus Levinii oppugnat, IX, 18.
- Malavillius [*Jacobus*] peditum præfectus, afflatu pulveris sulphurei amictus perit, XX, 51.
- Malavillius [*Joan.*] Rethius capite plexus, XV, 65.
- Malduinus Scotorum R. V, 52. ab uxore strangulatus, *ibid.*
- Malmesburium, Malmesbury, Angliæ oppidum, Gulielmi Malmesburienfis Historici Angli, & Thoma Hobesii natalibus celebre.*
- Mamertini Panegyrici locus explicatur, II, 40.
- Mana, vel Manna insula, (*The Isle of Man, pari prope ab Angliâ Hiberniaque intervallo distita, Scoticæ tamen propior, ejusque olim Regibus parens, eadem quam Monam Cæsar appellat*) I, 34.
- Manim dicta, *ibid.* ab Alex. III. recuperata, VII, 63.
- Manuel, *The Nunnery of Manuel, Monacharum collegium prope Limnuchum.*
- Marcellinus citatus, II, 22. corrigitur, *ibid.*
- Marchetæ mulierum unde dictæ, VII, 21.
- Marcia Scoticæ Regio (*The Country of the Merse, or March, Angliæ confinis*) I, 17, cur sic dicta, VI, 2. inde Marcia Comes, & Comes Marcianus, *The Earl of March, antiquissimæ, potentissimæque Dumbarum gentis Princeps, quo jam pridem extincto eum honorem aliæ pfecta familiæ, jam vero Duglassiæ est adeptæ.*
- Mare Deucealedonium, Germanicum, Hibernicum, Internum, *vid. Deucealedonium, &c.*
- Mare Scoticum; ita appellatur æstuarii Forthenfis ostium (*The Scottish Sea*) quod olim Scotos Pictosque a Valentia Romanorum Provincia, inter duo varia, Hadriani sciz. & Severi, inclusæ, determinaret.
- D. Margaritæ Portus, *The Queens ferry. Duo sunt hujus nominis oppidula adverso utrinque Forthe littore posita, Australis & borealis cognominibus distincta, a D. Margarita Milcolumbi III. uxore, que e Lotbriana Fermelinodunum sedem regiam petens, eo in loco trajicere solebat, appellata.*
- Margarita Milcolumbi III. uxor, VII, 17. ejus profapia, 16. singularis ejus pietas, 21. mors, 22.
- Margarita Alex. III. filia Hanganano Norvego desponsa, VII, 63. moritur, 65.
- Margarita, Alex. III. ex filia nepotis, VII, 65. Angli filio desponsa, VIII, 1. moritur, 3.
- Margarita Jacobi I. filia Ludovico Delphino desponsa, X, 29. ad sponsum missa, 50. adventus Anglorum calumnias defensa, 53.
- Margarita Regina Angliæ Henricum VI. maritum armorum vi liberat, XII, 2. in Scotiam profugit, *ibid.* inde in Galliam 4. rursus in Scotiam appellit, *ib.*

- ibid. iterum in Galliam navigat, 5.
- Margarita, Eduardi IV. Angli soror, Caroli Burgundi uxor Petrum Varbecum impostorem Henrico VII. æmulum excitat, XIII, 10.
- Margarita Henrici VII. filia Jacobo IV. nupta, XIII, 20. post ejus mortem regni Rectorix, ex Regis testamento quamdiu cælebs maneret constituta, 43. Comiti Angusæ nubit, 44. ad Henricum VIII. fratrem scribit, 45. a magistratu per nuptias excidit, ibid. in Albini Proregis potestatem venit, XIV, 4. a Regis educatione submota, ibid. cum marito in Angliam abit, ibid. filiam Margaritam parit, ibid. Londinum proficiscitur, ibid. tædus inter Scotos & Anglos promovere studet, 19. alieno a marito animo, ibid. 9. 25. ejus, & Com. Araniæ arbitrio negotia publica geruntur, 25. maritum oppugnat, ibid. ne in mariti manum veniret, cavet, 30.
- Margarita Dani filia, Jacobo III. desponsa, XII, 27. ejus mors, 55.
- Maria Milcolumbi III. filia, Eufathio Bononiensi nupta, VII, 22, 31.
- Maria Ingelrami Cuciani filia, Alex. II. uxor secunda, VII, 57.
- Maria, Rob. I. filia regni hæres designata, VIII, 42, 50.
- Maria Arnoldi Ducis Geldriæ filia, Jacobi II. uxor, XI, 31. a sua factione Regis Tutrix declaratur, XII, 6. ejus oratio, 8. mors, 18.
- Maria, Jac. III. soror, Tho. Bodio nupta, XII, 26. deinde Jacobo Hamiltonio, 31.
- Maria Gusa, Longovillani Ducis vidua, XIV, 53. Jacobo V. nubit, 55. pro Cardinale deprecatur, XV, 4. ad Gallos omnia trahit, 8. Levinium nuptiarum spe lætat, ibid. 12. Bothuclius ejus nuptias ambit, 12. Hamiltonios suæ factioni adjungit, 13. Levinius ei infensus, 17. factionem Hamiltonio adversam in suam fidem recipit, 21. Proregem ad Cardinalis cædem vindicandam incitat, 43. Hamiltoniorum arrogantiam repressam non ægre fert, 51. ad Proregem loco dejiciendum intenta, ibid. in Galliam proficiscitur, XVI, 1. in Scotiam reversa, ibid. Proregem de gradu paulatim depellit, 2. imperii insignia suscipit, 4. Regens nominata, 5. Gordonium reconciliatum in intima consilia adhibet, 6. conventus juridicos habet, & quietis publicæ perturbatores cum multa severitate compefcit, 7. tributa nova excogitat, ibid. censum remittit, 10. bellum Anglis indici postulat, 11. purioris religionis vindicum ad eam postulata missa, 21. mens ejus ab eis alienata, 23. pristinam comitatem in arrogantiam convertit, 24. pietatis vindices persequitur, 26. in eos exercitum ducit, 29. in pacis leges convenit, 30. quas tamen violat, 31. iterum copias in eos comparat, 34. inducias cum eis init, 38. Procerum religionis vindicum ad eum legatoque Gallos responsio, 42. ejus responsio, 43. Proceres respondent, 44. magistratum ei abrogant, 45. ad eam literas mittunt, 56. in arce Edimb. decedit, 61. ejus ingenium & mores, ibid.
- Maria Scotiæ Regina, Jacobi V. filia unica, ac hæres nascitur, XIV, 61. eam Henricus VIII. Anglus filio uxorem petit, XV, 2, 4. Sterlinum traducta, 10. electi qui ejus educationi præessent, ibid. Angli literis ad Scotorum Proceres missis, ejus nuptias ambiunt, 47. Britanno-dunum seposita, 52. in Galliam mit.

mittitur, 55. curatores sibi eligit, XVI, 3. Francisco Delphino nubit, 15. Maria Angla mortua, se pro hærede gerit, 24. ut pacis legibus Lethæ initis subscriberet, Scoti petunt, XVII, 2. mortuo marito reditum in Scotiam parat, 4. astuta ejus ad astutum Cardinalem responsio, 7. in Scotiam applicat, 8. a suis summa cum gratulatione recepta, 9. in statu religionis nihil immutare promittit, 10. apparatu missæ privatæ multorum animos offendit, ib. per legatum ad Elizabetham Anglam missam, 11. se proximam regni Anglici hæredem declarari postulat, ibid. Elizabethæ ad eam responsio, 12. Comes Araniæ & Edimburgenses eam offendunt, 20. sibi satellitum custodiam adhibet, 23. quod tyrannidis initium multis visum, ibid. Aranius eam deperit, 30. de colloquio inter eam & Anglam agitur, 32. ad Proceres veræ religionis vindices tollendos a Pont. Rom. Cardinale Lotharingo, aliisque Papanis incitatur, 33. Huntilæi filius ejus nuptias sperat, 33, 34, 38. Septentrionalis Scotiæ partes invisit, 34. Gordonii eam rapere nituntur, 36. eorum manibus liberata Abredoniam redit, ibid. Huntilæus eam in suam potestatem quovis modo redigere destinat, 38. Matthæum Levinæ Comitem restituit, 43. Henricum ejus filium comiter accipit, ibid. de eo in virum asciscendo sermones feruntur, ib. summa apud eam Dav. Rizii gratia, 44. & parum decora familiaritas, 45, 55, 56. Bothuelium aliosque exules revocat, 45. Moravio exitium machinatur, 46. Proceres convocat, ut suas cum Darlæo nuptias comprobarent, 47. adversante licet Elizabetha Angla, 48. nuptiæ celebrantur, ibid. Nobilitatis

principes exilio multat, 49. a marito alienata, 54. Dav. Rizium honoribus & divitiis cumulat, 55. quem occisum, 61. honorifice sepeliendum, 65. ejusque cædem acerbissime vindicandam curat, ibid. Jacobum filium parit, ibid. maritum sibi fastidio esse ostendit, XVIII, 1. & deinceps. Bothuelii apud eam gratia, ibid. impotenti eum amore flagrat, 3, 4. a marito solvi cupit, ibid. in ejus cædem cum Bothuelio conspirat, ibid. 11, 12. jocularis quæstio de patricidis habetur, 20. Bothuelio nubit, 30. legato ad Gallum missa, matrimonium cum Bothuelio excusat, 32. Proceres in illam & Bothuelium conjurant, 41. atque Borthuici obsident, 43. copias adversus eam ducunt, 46. se dedit, 49. in arcem lacus Levini inclusa, ibid. cædis regiæ literis manifesto comperta, 51. regnum egerare cogitur, 54. variæ de ea in Comitibus publicis sententiæ, XIX, 1. ejus liberandi principes, 3. custodia elapsa, 6. exercitu ejus fuso, 10, 11. in Angliam profugit, 12. Angliæ justu conventus Eboraci legatis utrinque missis habetur, 16, 17. de matrimonio cum ea Norfolcius agit, 19. ejus a Regina Angla postulata, 17. per Balsurium res domi turbare conatur, 20. cædis Regiæ convicta, 22. variæ de ea deceptiones, 24, 25, 26, & postea. Reginam Angliæ accusat, 30. Hamiltonium Regni vicarium constituit, 31. ejus ad suos literæ, 29. secreto de matrimonio cum Norfolcio tractat, 41, 44. ad conventum Procerum literas mittit, quibus cum Bothuelio divortium facere cupit, 43. Norfolcii conjuratione detecta, in arctiorem custodiam datur, 50. machinationum Pont. Rom. adversus Elizabetham Anglam conscia.

- XX, 19. Mortonii in eam ad Elizabetham oratio, 36.
- Matia Angliæ Regina marito adversus Gallum auxilia mittit, XVI, 11. ejus crudelitas notatur, XVII, 7.
- Maria Henrici VII. filio Ludovico Franco nupta, XIV, 4.
- Marianus Scotus, VI, 17.
- Marini insula. (*Inch Merin, insularum lacus Lominii maxima*, X, 29.
- Marrìa (*Marr, regio Scotia septentrionalis præfectura Aberdonensis pars*) I, 26.
- Martius, (*Et Marriæ Comes, The Earl of Mar, ea dignatione clinico honestati ejusdem cognominis viri illustres quam nunc per retro aliquot secula Arckinorum Principes tenuere*) Donaldus, Marriæ Comes, Prorex, IX, 3.
- Martha, Caristæ Comes, & Robertus Brussius matrimonio copulantur, VIII, 7.
- Martialis Comes, (*The Earl Marshall, in Scotia, titulus Et officium honorarium antiquissima Kethorum familie Principis*) ejus jactantia, Vid. Maubraius (Tho.)
- Martigius *The Earl of Martiques, Gallus*) in Scotiam venit, XVI, 54. ejus crudele consilium, 63.
- Martina, navigium nobile, a Duglassianis direptum, XIV, 36.
- Mathildis, Milcolumbi III. filia, Henrico I. Anglo nupta. VII, 22, 25.
- Mathildis Imperatrix & Angliæ Regina, VII, 30. Angliæ proceres & Episcopi in ejus verba jurant, 31. David I. ejus causam fortissime tuetur, 32. Henricum filium ad Davidem mittit, 34.
- Matris in liberos regnandi causa crudelitas, XIX, 28.
- Matrona, *The Marne fluvi. Galliæ.*
- Massilia, *Marseilles, oppidum Provincia antiquissimum a Græcis Phocensibus conditum.*
- Maubraius, (*Maubray, or Moubray, cog.*) Alex. Joan. frater a Baliolo deficit, IX, 36.
- Maubraius, [*Joan.*] unus ex Ed. Balioli ducibus, IX, 5. cæsus, 9. de ejus hæreditate lis, 36.
- Maubraius (Philippus) arcem Sterlinensem munit, VIII, 35.
- Maubraius (Rogerius) majestatis conscius, VIII, 46.
- Maubraius (Tho.) Bucingamiæ Comes, Angliæ martialis, ejus jactantia a Prorege refutata, IX, 64.
- Maufæus, (*Moffat, cog.*) Pet. supplicio affectus, XIV, 1.
- Maufetum, (*Moffat, oppidulum Annandicæ aquis medicatis clarum*) IX, 9.
- Maurus, a Moor, Mauritaniæ incolæ.
- Maximinianus, legionis præfectus Scotos Pictosque prælio vincit, V, 4.
- Maximus legatus in Britannia, IV, 50. Scotos vincit, ibid. purpuram sumit, 53. occiditur, 54.
- Maxuallie rupes, *Maxwel Heugh, ad dextram Tweedæ ripam infra Calserem.*
- Maxuallius, (*Maxwel, cog. celebris familie, quæ a Maxuallie Regulum, nunc Nithiæ Comitum ducem agnoscit*) Joan. Herefianus a Levinio retentus, XV, 52. de ejus obsidibus pœna sumpta, 53. a religionis vindicam partibus deficit, XVII, 51. ei Regina parum fedit, XIX, 12. a Prorege in custodiam inclusus, 33. sine auctoritate publica emissus, XX, 12. tria hominum millia coactos habet adversus Anglos, 17.
- Maxuallius (Rob.) Maxuallie Regulus, Duglassios Edimburgo excludit, XIV, 34. in custodiam datus, 39. in Galliam legatus missus, 53. Olivarium Sinclairum Ducem Scotorum factum indignatur, 60. pacis interpres veniens a Prorege in custodiam datur, XV, 14. liberatur, ibid.

- Maxuallius (Rob.) Rob. F. ab
Anglis captus, XV. 29.
- Mecla infula, I, 50.
- Medici a Jofina Rege Scotorum
summo honore habiti, IV. 14.
- Mediolanum, Milan, nobilis Italiae
urbs.*
- Mefanius, (*Lethuonor* & *effen cog.*)
Paulus, nobilis verbi divini cou-
cionator, XVI. 20. dies ei a Pa-
panis dicta, ibid. exilium ei in-
dictum, ibid.
- Megala infula, I, 39.
- Megalo cephalus, Milcolumbi III.
cog. *vulgo Cammere, q. d. Capi
to, vel Great Head Μεγαλακεφα
λο, VII, 8.*
- Negata, N'egat River, Eriae amnis.*
- Aldæ & Aldensum oppidum,
Acaux, Briae provinciae Gallicae
caput olim Latinum dictum.*
- A cliffus & A alifus, A. cliffs or Aa-
lifs, viri nomen.*
- Aencusius, A encusius, cog.*
- Menavia seu Mevania infula, I,
34. *Due sunt ita appellata insu-
le, A'anna sciz, quæ A'enavia
prima, Anglesea, quæ secunda
Bedæ dicitur.*
- A enevensis Episcopus, The Bishop of
St. Davids, a A enevia St. Da-
vids, oppidum & sedes Episcopalis
Valliae, in praefectura Pembrocienfi.*
- A enevie Angulus, St. Davids Head,
promontorium prope illud oppidum.*
- Mensurarum & ponderum correc-
tio, X, 37.
- Mentethus, (*A'enteith, or A'onteith,
cog.*) Joan Gul. Vallæ proditor,
VIII, 41. Rob. I. insidias
fruit, ibid. venia impetrata, se
fortiter in prælio gerit, ibid.
- Mercatores quæstus causa navi-
gare vetantur, VII, 66.
- Mercatoris infula, I, 36.
- Mercenaria fides cum fortuna mu-
tatur, XIX, 36.
- Mercurius Teutates, II, 23.
- Merlinus vates, seu impostor, quo
tempore vixerit, V, 20.
- Mernia regio, (*The A earns, præ-
fectura, hinc Eica septentrionali,
illinc Dea fluminibus, terminata*)
- I, 25. unde nomen habeat, VI,
2.
- Mernoca infula, I, 34.
- Mertaica infula, I, 42.
- Metellanus Scotorum R. IV, 22.
- Metellanus, vid. Mætellanus.
- Lethuanium, Aethven, or A'effen,
pagus Perthensis, & in eo arx,
ad Almonem fluvium 3 supra Per-
thum mill. sita.*
- Menavia infula quæ Mana, I, 34.
- Milcolumbus, (*Malcolm, proprium
viri*) I, Scotorum R. VI, 18.
Anglos adversus Danos juvat,
ibid.
- Milcolumbus II. Scotorum R.
VI, 48. a Danis victus, 49. Da-
nos vincit, ibid. 50. agros Regi-
os suis dividit, 51. novas leges
condit, novaque magistratuum
nomina instituit, 52. trucidatus,
ibid.
- Milcolumbus III. Cammorus dic-
tus, Scotorum R. VII, 8. Mac-
bethum tyrannum devincit,
regnumque paternum recupe-
rat, 14. primus novos honorum
gradus introducit, ibid. rebel-
les compefcit, 20. Episcopatu-
um numerum auget, 21. leges
sumptuarias fert, ibid. lancea
in oculum adaecta extinctus, 22.
ejus elogium, ibid. liberi, ibid.
- Milcolumbus IV. Scotorum R.
VII, 37. ab Henrico Anglo in
Galliam tractus, 39. a suis con-
temnitur, 41. calibem vitam
amplectitur, 43. moritur, ibid.
- Ailfordia, Ailford, multa sunt hoc
nomine Angliæ leca, nullus autem,
quod sciam prope Fluidonem, aut
in Northumbria. Irvino igitur
haud invitus accessero, qui Lib.
XIII, Cap. 37. pro Ailfordia
Ailfeldiam, Ailfield, legendum
conjet.*
- Milites mercenarii, ad stabilien-
dam tyrannidem idonei, XVI,
7. XVII, 53. militum merce-
nariarum fidem cum fortuna
mutari, XIX, 36.
- Milius, (*A ill, cog.*) Valterus cre-
matus, XVI, 19.

- Mogaldus Scotorum R. IV, 29. damnatorum bona, lege lata, fisco addicit, 30. a suis interficitur, ibid.
- Molas insula, (*Lamlash, ad ortum Araniæ obiecta, priscis Scotis, Ard-na-molas dicta,*) I, 34.
- Molochasgir insula, I, 35.
- Momorancius, (*The Duke of Momorancy, or Montmorency, Dux & Comes stabuli apud Gallos, qui suam familiam omnium antiquissimam prædicabat*) Annas, Gufiorum potentiam suspectam habet, XVI. 15. ab iis cædi destinatus, XVII. 2.
- Mona insula, non eadem quæ Mana, I, 34. III. 2.
- Monachi pisces marini sine mali præfagiò non visi, VI, 9.
- Monachus Joannem Anglum veneno necat, VII, 53. item alter Thomam Randulphum, IX, 2. in fabula fingenda impudentia, II. 8. luxus, V, 14. VII, 28. X, 38. eorum Cænobia de creto Procerum diruuntur, XVII, 6. Monachus Carnelli ta prælio captus lugubre canit, *Επιμικτις*, VIII, 40.
- Monadum insula, I, 38.
- Moneta ænea, vulgo Nigra appellata, XII, 46. inde querelæ ortæ, ibid.
- Monfortius, Monfort, Gallicum ac deinde Anglicum, cog.*
- Mongomerius (*Montgomery, celebre cog. origine (ut videtur) Gallicum: eo appellati Eglentonii Comitem principem agnoscunt*) Hugo III. Eglentonii Comes in fide receptus, XX, 25. captus, 59. liberatus, 60.
- Mongomerius, [Jac.] Lorgianus, auxiliorum Gallicorum præfectus, XV, 28. in Scotiam venit, ibid. in Galliam revertitur, 29.
- Mongomerius, [Joan.] arcem in insula Marini expugnat, X, 29.
- Mongomerius, [Joan.] Hugonis I. Eglentonii Comititis filius natus maximus, in tumultu Edimburghensi cæsus, XIV, 12.
- Monimalium, Monimeal, amœna Fisa villa, 5 mill. a Falcolandia distita.*
- Monimuscum, Monimusk or Monimusk, vicus, olim Prioratus (quem vocant) ad dextram Donæ amnis situs.*
- Monlucius, (*Monsieur de Nonluc, Gallus*) Joan. Valentiaæ Episcopus in Scotia, XVI 58.
- Monrous, (*Monro, antiquæ inter priscos Scotos familiae, cog.*) Donaldus insularum decanus, laudatur, I, 32, 43.
- Monstrum in Scotia natum, XIII, 7.
- Montacuti Regulus, The Viscount of Montague, nobilis Anglus, qui nunc Dux Montacuti insignitur.*
- Montanus, Of the Mounth, ita se appellat David Lindesius Eques, Fecialium Scoticorum Rex. Est autem, The Mounth or Mout; collis sive mons, ut nomen indicat prope Cuprum Fiferium.*
- Monumetensis, Of Venmouth, ita appellatus est Galfridus scriptor Anglus, a Monumethia, Monmouth, urbs ejusdem nominis provincia præcipua.*
- Moravia, (*Murray, or Murray land, regio maritima inter Spæam & Nessum fluvios porrecta*) I, 29.
- Moravienses rebellantes cæduntur, VII, 42.
- Moravius, (*Murray cog. illustris familiae, cujus alii alios, Atholice Lux se principem appellat.*) Andreas, Gul. F. Bothueliaæ Regulus, in prælio ad pontem Sterlini cæsus, VIII, 20.
- Moravius [Andreas] And. F. Bothueliaæ Regulus, VIII, 20. ex Roberti I. sorore genitus, Scotiae Prorex creatur, IX, 8. ab Anglis captus, 10. se magna pecunia redimit, 16. ejus in fide erga Davidem II. constantia, 23. iterum Prorex creatus, 24. multas arces capit, ibid. Angliam cum exercitu ingreditur, ibid. ejus mors & e-logium, 25.

- Moravicus [Andreas] Tilibardinus, Baliolanis favet, IX, 6. supplicio affectus, 8.
- Moravicus [Gul.] Tilibardinus cum Bothaelio decernere offert, XVIII, 48. ad Reginæ partes se adjungit, XIX, 3.
- Moravicus [Jac.] Tilibardini frater, se ad singulare certamen Bothuelio provocanti offert, XVIII, 24, 48.
- Moravicus [Mauritius] And. Proregis F. arcis Sterlinensi præfectus, IX, 27.
- Moravicus [Pat.] civis Perthanus. Ejus filius globulo plumbeo extinctus, XVI, 31.
- Moravicus, The Earl of Murray, titulus Comitis Scoti, cui primum Randolpho erat cognomen: postea in Duglassium ac postremum in Stuartum familiam transit.*
- Mordacus, seu Murdacus, Scotorum R. V, 47.
- Mordacus, (*Murdo, or Murdoch, viri nomen*) vid. Stuartus.
- Mordacus Taichie Comes, ad Duplinum cæsus, IX, 7.
- Moremarusa, I, 13. II, 45.
- Morini, I, 9. a More, quod veterè Gallorum lingua mare significat, 13.
- Mors vita misera potior, IV, 51.
- Mortonius, The Earl of Morton, nobilis Scotus e Duglassiana familia.*
- Morvillius, (*Morvil, cog. vetustum, cujus Princeps olim Lauderie Regulus, & Stabuli Comes.*) Gul. Scotiæ Constabularius, VIII, 7.
- Morus, Moor, cog.*
- Mossa, Angl. terræ genus, I, 38.
- Muderacus [Joan.] latronum dux, XVI, 5. captus, 7.
- Mula Gallovidiæ, I, 19. *The Mule of Galloway, promontorium Gallovidiæ olim Norantum dictum.*
- Mulieres ania i virilis, IX, 13, 25. XI, 47. XII, 4. adversus mulierum imperium oratio XII, 10.
- Mulierum insula, I, 37.
- Mulla insula, I, 36. *The Isle of*
- Mull, inter Æbudarum maximas numerata, Abriæ ad occum ad-versa.*
- Mulmoris insula, I, 36.
- Mulrossia Monasterium, (*Mulross, or Mulross, cænobium in Tevotia vetustissimum*) ab Anglis crematum, VIII, 47.
- Murdacus, vid. Mordacus.
- Murices ferrei, VIII, 39.
- Murthblilacum, Murthblack, or Murthlick, vicus in præfectura Haisfienfi prope Ealwaniam, olim sedes Episcopalis, que postea Abredoniam est translata.*
- Murus memorabilis ad Vallum Severi a Romanis extractus, V, 6.
- Musa insula, I, 50.
- Musadilla insula, I, 35.
- Muscelburgum, Musfelburgh, oppidum Lothianæ & ab Edinb. mil.*
- Musgravius, Mulgrave, cog. Angl.*

N.

- N** Aquifoga insula, I, 35.
- Nancacum, Nancy. Lotharingiæ caput.*
- Naosiga insula, I, 36.
- Narnia regio, (*The shire of Nairn, præfectura exigua inter Elginensem, & Ennernessensem media*) V, 8.
- Narnus, Nairn, oppidulum ejus præfecturæ caput.
- Narnus, *The River Nairn, Narniæ fluv.*
- Nathalocus Scotorum R. IV, 41. primus regnum ambitiose petisse dicitur, ibid.
- Navale prælium memorabile, XIII, 6.
- Navernia, (*Strathnaver, or Strathnaver, regio Scoticarum omnium ad occidentem asivum ultima*) I, 30. V, 8.
- Navernus, (*Navern, fluv. Naverniam interfecans, ac in mare Deucaledonium non procul a Vervedro promontorio devolutus.*) I, 30.
- Navis eximie magnitudinis a Jacobo IV. ædificata, XIII, 21. cujus æmulatione stimulati Franciscus I. Gallus, & Henricus VIII. Anglus paulo capacio-

- ciores quidem, sed ad omnem usum incommodas naves extruxere, *ibid.*
- Nautas offendere navigantibus periculofum, IX, 24.
- Nectamus Pictorum R. IV, 48.
- Nefa insula, I, 36.
- Neobotellum, *Newbottle, vicus ad Escam Australem, mille passus supra Dalkethum, olim Cœnobium.*
- Nessum oppidum, quod & Ennernessa, I, 29.
- Nessus, (*Ness, lacus & fluvii ex eo erumpentis, Ennernessamque inde vocatum oppidum alluentis, nomen*) I, 29.
- Neurgum oppidum, (*Newark, ad Trentum in præfectura Nottinghamensi,*) VII, 53.
- Nicaea, Nice, urbs Gallia Narbonensis Sabaudia Duci subdita.
- Nigellus, Neil, viri proprium.
- Ninianus Scotus vitæ sanctitate clarus, V, 16.
- Nithia regio, (*Nithsdale, præf. Crumfrisenfis pars*) I, 18. V, 8.
- Nithus amnis, (*Neith, Nithiam irrigans*) I, 18.
- Nivernensis Comes, *The Earl of Newers, nobilis Gallus.*
- Noalius Legatus Gallus ad conventum Scotorum missus, XVII, 6. ejus Legationis capita, *ibid.*
- Nobiles Rex Nathalocus stranguandos curat, IV, 41. eorum cædes a Nothato facta, IV, 9.
- Nobiliores quando ab agris cognomina sumere cœperint, VII, 14.
- Nobilium (quos vocant) in plebem tyrannis coercetur, V, 21. VI, 20, 35. X, 36.
- Nobilium in Reges suos conspirationes, IV, 13, 21, 25, 28, 30, 32, 41, 47. V, 39, 41, 49. VI, 6, 9, 26. in Jacobum III. conspiratio, XII, 58.
- Nomina nova regionibus ambitio imponit, VI, 2. nomina nationum & locorum sæpe mutata, II, 3.
- Nomarcha, a Sheriff.
- Norama, Norham, oppidum Nor-
- thumbria ad confluentem Tuedæ & Tilli.
- Norfolcia Dux, *The Duke of Norfolk, nobilium Anglicorum (post stirpem Regiam) primus, Havartorum familia Princeps.*
- Normani, (*& Normanni, The Normans, populus Gallia, qui Scandinavia profecti, in regione inde Normania dicta confedere*) Saxones in Britannia iuperant, II, 37. VII, 17.
- Normanus, Norman, viri proprium.
- Northumbria, Northumberland, ampla Angliæ regio Scotia finitima, Scoticoque olim sceptro parens, in duo Regna divisa, V, 40. Scoto concessa, VII, 33. Gulielmus Scotus ejus Comes creatus, 36. Milcolumbo IV. ademta, 41. a Gulielmo repetita, 44. ejus pars ei redita, 45.
- Norvegia, Norway, Regnum, olim suis, nunc Danie fegebis subditum.
- Nostrunda insula, I, 50.
- Nothatus Scotorum R. IV, 9. a Dovalianis obruncatur, *ibid.*
- Nottingamia, Nottingham, præfecturæ Anglicæ, urbisque in ea præcipue nomen.
- Novantum promontorium, (*The Mule of Galloway, a Novantibus eam præcis temporibus regionem incolentibus,*) I, 19.
- Novidunum five Dunum Novum, II, 33.
- Noviodunum, (*Duncon Castle,*) IX, 19.
- Noviomagi nomine urbes complures, II, 35.
- Novum castrum, Newcastle, Northumbria oppidum ad Tina ostium situm.

O.

OCA Saxonum dux ab Arcuro prælio superatus, V, 25.

Occidentales Scotiæ insulæ, (*The Western Isles, quæ Æbuda & Febrides dictæ,*) I, 32. & seqq.

Oceanus Germanicus, *The German Ocean, i. q. mare Germanicum.*

Ocel-

Ocelli montes, (*The Oebel Hills, inter Ierniam, Clacmananam, & Kinrossianam præfecturas interjecta juga attollentes.*) I, 24.

Ochiltrius, Lord Ochiltrie, i. e. Ochiltrie Regulus cognomento Stuartus.

Odo, Episcopus Bajocensis, VII, 18.

Odomarus, Odomar or Aimer, viri proprium

Ogilvius, (*Ogilvy, or Ogilby, cogn. claræ familie cujus Princeps Arilæ Comes vulgo perhibetur,*) Alexander cæsus, XI, 22.

Ogilvius (*Palterus*) cæsus, X, 1.

Oraculum Bruto datum a Monacho confectum, II, 8.

Oransa insula, I, 39. alia, ibid.

Oratio procerum adversus Dovalum, IV, 10. adversus Conarum, 32. Maximi, 51. Pictorum adversus Victorini Romani tyrannidem, 54. Romanorum ad Brittones, V, 6. Brittonum adversus Scotos, 10. Conani Brittonis, 11. Gorani R. Scotorum ad Lothum R. Pictorum, 21. Kennethi III. ad suos, VI, 29. Culeni adversus legem a Kennetho de successione regni latam, 42. auctoris adversus hanc legem, VII, 1. Davidis I. in morte filii, 35. Vallæ ad Brussium, VIII, 23. Tuinæ ad Eduardum Balliolum, IX, 4. Scotorum ad Eduardi III. legatos, 11. uxoris Alex. Setonii ad maritum, 13. Scotorum adversus auxiliares Gallos, 51. Rob. Stuarti Gubernatoris, X, 9. Jacobi I. ad suos querentes, 49. Reginae ad Crichtonium Cancellarium, XI, 3. Levistonii adversus Crichtonium, 5. Levistonii ad Crichtonium, 13. Crichtonii ad Duglassium, 16. Duglassii ad Regem, 19. Jacobus Levistonii ante mortem, 24. inimicorum adversus Duglassium, 27. Regis ad Ormundiæ Comitem, 30. aulicorum adversus Duglassium, 36.

Regis ad Duglassium, 37. amicorum ad Duglassium, 41. Regis de Donaldto insulano, 46. factionis Reginae adversæ, XII, 7. Reginae pro se defensio, 8. Jacobi Kennedi adversus mulicbre imperium, 10. Angustii adversus aulicos, 42. Jacobi III. ad legatos Anglos, 54. Angustii ad Jac. III, 57. Petri Varbeci ad Jac. IV. XIII, 12. Procerum Scotorum ad Jac. IV. ante pugnam ad Fluidonem, 34. Angustii ad eundem, 35. Gul. Elphinstonii, 46. Jac. Hepburni ad Albinum Proregem, XIV, 2. Nobilitatis pro fœdere Gallico, 20. Ecclesiasticorum ad Jac. V. 56. Angustii ad Aranium Proregem, XV, 24. Hamiltonii Præstoniani ad Proregem, 33. Sandelandii ad Regentem, XVI, 8. Gul. Mætellani ad Elizab. Anglam, XVII, 11. ejusque responsio, ibid. & seq. Moravii & Glencarnii ad Hamiltonios, 50. Ruveni ad Reginam, 63. Croci Legati Galli ad Scotos, XVIII, 47. Moravii in conventu Eboracensi, XIX, 17. ejusdem, 21. Ducis Castellærotii de rei Scoticæ gubernaculo sibi cedendo, 25. Regionum legatorum ad eam responsio, 26. pro Huntillæo & contra, 35, 36, 37. Randolfi ad concilium Scoticum, XX, 3. Elizabethæ ad legatum Scotum, 18. Mortonii ad eam, ejusque responsio, 36. & deinceps.

Orbanfa insula, I, 40.

Orcadenfes in Albiu exscendunt, IV, 19. prælio conciduntur, ibid.

Orcades insulæ, (*The Orkney Islands, ultra Cathanesiam in mari Deuceledonio jacentes*) I, 32. earum descriptio, 45. & seq. incolentium mores & victus ratio, 46. eorum salubritas, & ætatis longinquitas, 51.

Orcas promontorium, (*vel Tarwedrum, Faro Head, in extremo ad*

- ad occidentem aſtrivum Navernia angulo,)* I, 31.
- Ordinis Conchiliati Eques, XVI, 43.
- Ormiſtonius, *The Laird of Ormiſtoun, Comarchus cognomento Cockburnus, in Lothiana orientali.*
- Ormundiæ Comes, *the Earl of Ormond, hoc titulo auctus eſt Geo. Duſſius, Jac. Crassi VII. Duſſiæ Comitæ F. Eſt autem Ormundia in Roſſienſi præfectura.*
- Orna inſula, I, 50.
- Oroſius [Paulus] corrigitur, III, 5.
- Oruanſa inſula, I, 36.
- Oſellius, (*Monſieur d'Oyſel,*) Gallus legatus, XVI, 1. inſignia imperii Scotici Reginæ nomine accipit. 4. cenſus exigendi auctor creditus, 7. ejus gloriæ cupiditas, 12 vir bonus, & pacis bellique artibus eruditus, 62.
- Oſſima inſula, I, 36.
- Oſwaldus Northumbriæ R. V, 40. populo conciones Scotico ſermone habitas interpretatur, ib.
- Oſioſi ſevera animadverſione caſtigati, VII, 66.
- Oſioſorum inſula, I, 35.
- Oſium omnium ſclerum fons, VII, 66.
- Otterburnum, *Otterburn, Northumbriæ vicus, Anglorum clade nobilis.*
- Ottobonus, Pont. Rom. legatus, VII, 64.
- Overſa inſula, I, 36.
- Oves feræ carnis loco arvinam habentes, I, 42.
- Ovia inſula, I, 39. alia, 40.
- Ovicularia inſula, I, 36.
- Ovicularis inſula, I, 35.
- Ovilia inſula, I, 35.
- Oxonia pro Oxonfordia, I, 10.
- Oxonium, *Oxford, urbs Angliæ, Academiæ Britannicarum omnium celeberrimæ ſedes, Muſiſque gratiſſimum domicilium.*
- P
- PABA inſula latrociniis inſamis, I, 39. alia, *ibid.*
- Pabaia inſula, I, 42. alia *ibid.*
- Pacis Duni, *vid. Duni pacis.*
- Palladius a Cœleſtino Pont. Rom. in Scotiam miſſus, V, 16.
- Palmerius, *Palmer, cog.*
- Pandulfus Pont. Rom. legatus, VII, 55.
- Panitariuſ, (*Pantar, cog.*) David. e Gallia reverſus, XV, 5.
- Panitariuſ [Pat.] relegatuſ, XIV, 5.
- Pannonia, *ampla Europæ regio, nunc fere pro Hungaria uſurpata.*
- Papa inſula, I 49. alia dux, 50, *Παραπεπύται, i, e. Aremorci, Morini, ſeu maris accolæ, I, 13.*
- Parricidia inulta non finit Deus, VI, 23, 40.
- Parſimonia ſanitatiſ mater, I, 46.
- Paſcha, *de ejus celebrandi tempore diſputatio introducta, V, 36.*
- Paſletenſis Liber, (*Annales rerum Scoticarum, a Monachis Paſletenſibus conſcripti. Is autem Liber a nigro tegumento, vulgo, The Black Book of Paſley, appellatuſ.*) V, 2. VI, 3.
- Paſletum ſeu Paſletum, *Paſley, oppidum & Cœnobium in præfectura Renfroana ad Carthum fluvi.)* X, 15.
- Patriciuſ vitæ ſanctitate claruſ, V, 16.
- Patriciuſ Gallovidianuſ una cum hoſpitiſ crematuſ, VII, 57.
- Paupertas apud Scotos non gentiſ ſed agri vitium, X, 24.
- Pax inter Angloſ & Scotoſ affinitate confirmata, XII, 40. XIII, 20. XIV, 46. XV, 4. inter Galloſ & Angloſ inita, 64. inter Scotoſ Angloſ & Galloſ Lethæ inita, XVII, 1.
- Pax otium parit, otium voluptateſ, IV, 30. V, 15. X, 42.
- Peachi, qui Piſci, II, 18.
- Pelagiana hæreſiſ Eccleſiam Scotticam turbat, V, 16.
- Penda Merciorum R. V, 40.
- Pennanguſ, (*Pennango, hoc cog. appellatur Comarchuſ Coilenſiſ.*) Simon, ab Anguſſio ad Regem Angliæ miſſuſ, XIV, 25.

Penningtonius, Pennington. cog. Angl.
Pennerum, Penrith, Cumbriae oppid.
 16 *ultra Carleolam, mill.*

Pentlandici montes, & fretum
 Pentlandicum, II, 18. Vid.
 Pieticum & Pielandici.

Percius, *Percy, ceiebre inter Anglos,*
cog. unde Northumbriae Reguli
Comitesque aliique viri nobiles
propagati.) Henricus, Northum-
 briae Comes, Scotiam invadit,
 IX, 41. equis crepitaculis per-
 terrefactis discedere coactus,
 ibid. filios adversus Scotos mit-
 tit, 56. in Henricum IV. con-
 jurat, X, 11. iterum in eundem
 conjurat, 16. in Scotiam fugit,
 17. a Rad. Rokefbio occiditur,
 ibid.

Percius [Hen.] Hen. F. Plexip-
 pus cognominatus, IX, 58. ad-
 versus Scotos a patre missus,
 56. a Jac. Duglassio singulari
 certamine victus, 57. cum Sco-
 tis ad Otterburnum congressus,
 IX, 58. capitur, 59. Scotos
 praelio Homeldonensi superat,
 X, 8. in Henricum, IV, conju-
 rat, 11. praelio Salopiensi victus
 ac caesus, ibid.

Percius [Radolfus] Plexippi fra-
 ter, captus, IX, 59.

Percius [Thomas] Northumbriae
 Comes, a Moravio Prorege
 captus, XIX, 50. in arcem la-
 cus Levini inclusus, 51.

Pertum oppidum, I, 25. prius
 Bertha dictum, VII, 50. (*Pertb,*
or St. Johnstoun, celebre Scotiae
oppidum praeseaturae dans no-
men, inter Almonem Iernumque
qua Tao commiscetur situm.) a
 Pertho viro nobili, qui solum
 urbis Regi donaverat appella-
 tum, ibid.

Petilius Cerealis Brigantes devin-
 cit, IV, 26.

Phylarcha, Gr. φύλαρχης, The
captain or Chief of a Highland
Clan. Tribus Princeps.

Picti non Saxonici generis, I, 45.
 (*The Picti, gens antiquissima,*
quae dimidiam fere Britanniae

septentrionalis partem olim ten-
bat,) a corporibus pingendis
 dicti, II, 18. eorum origo, 19.
 IV, 2. oram Britanniae Germa-
 nico mari vicinam occupant,
 IV, 2. a Scotis conjuges acci-
 piunt, ibid. oraculo moti quod
 ipsos a Scotis delendos vatici-
 nabatur, Scotos primum injuri-
 is, IV, 3. mox bello laceffunt,
 ibid. inter eos pax convenit, 4.
 inter Pictos & Scotos jactum est
 crudelissimi belli seminarium,
 45. a Scotis victi, 48. Scotos
 victores vincunt, ibid. a Scotis
 iterum devicti, 49. cum Roma-
 nis & Brittonibus adversus Sco-
 tos societatem ineunt, 50. eo-
 rum in Scotos crudelitas, 52.
 in formam provinciae a Victo-
 riono redacti, 54. ad Scotos re-
 vocandos legationem decern-
 unt, ibid. foedus cum Saxoni-
 bus faciunt, V, 17. eorum au-
 xilio Uterius ac Arcturus Brit-
 tonum Reges multas de Saxo-
 nibus victorias referunt, V, 22,
 24. Arcturum praelio superant,
 & occidunt, 28. bellum inter e-
 os & Scotos Columbae opera re-
 stinctum, 33. cum Saxonibus
 bellum adversus Scotos & Brit-
 tones renovant, 34. inter eos
 varia fortuna pugnatum, 43,
 44. Alpinus eorum regnum pe-
 tit, V, 56. inde internecinum
 bellum ortum, 57. Scotos vin-
 cunt, & Alpini caesi caput ad
 spectaculum Abrenethii propo-
 nunt, 58. a Scotis magno pra-
 elio superati, 61. eorum suprema
 clades ac deletio, 62. eorum a-
 gri Scotis divisi, VI, 2. reli-
 quiae eorum ab Anglis auxilium
 petunt, 4. spe frustrati in Dani-
 am & Norvegiam transmittunt,
 6. Danos adversus Scotos sol-
 licitant, 8.

Pieticum fretum, (*Pentland Frith,*
quod inter Cathanesiam & Orca-
des interjicitur,) I, 48. quod &
 Pentlandicum, II, 18.

Pielandici montes, (*Pentland hills,*

- montium in Lothiana tractus,) I, 18. qui & Pentlandici, II, 18.
- Piſtones, Les Poïſtovins, incole provincie Gallicæ inter Andegavos & Santones medii, regio autem Piſtævia ſeu Piſtorum ager, Poïſtou, nuncupatur.*
- Pitcarnius,** (*Pitcairn, antiquum inter Fifenſes, cog.*) Rob. Ferme-
linodum Abbas. Moraviam Pro-
regem in Angliam comitatur,
XIX, 16. a conventu Scotorum
ad Elizabetham Anglam miſ-
ſus, 46. redit, 50. ad Reginam
Angliæ iterum miſſus, XX, 15.
reſponſum ab Angla reſert, 18.
ad Reginam Angliæ tertio miſ-
ſus, 25.
- Plantagenitus, Plantagenet, eo cog-
nomine appellati ſunt Angliæ Re-
ges, ab Henrico II, (filio Gotho-
fredi Plantageniti Andegavice
Comitis) ad Richardi. II. in quo
ſtirps maſcula Plantageniterum
deſecit. Id vero cog. a planta
geniſta eſt deduſtum.*
- Platycerotas damas** falſo appella-
ri, XVII, 29. Πλατυκέρωτες,
*Fallow Deer, a Πλατός, latus,
& κέρας, cornu.*
- Plexippus,** (*Hot Spur, a πλῆξ, ſi-
mulus, & ἵππος equus, vid.*
Percius.
- Plinii locus** corrigitur, I, 15.
- Pluſcartenſis liber, The Book of Pluſ-
cardy. Rerum Scoticarum hiſto-
ria, a Monachis Cænobii Pluſ-
carti dicti ad Iocktiam annuam
Moravie 6 ab Elgino mill. con-
ſcripta.*
- Pollacæ piſces,** (*Pollacks, in ſolo
lacu Lominio reperta,)* I, 23.
- Polygamia,** pro ea Lex ab Eveno
III. lata, IV, 21.
- Pomona inſula,** Orcadam maxi-
ma (*ob id, The Main Land, ſive
continens dicta,)* I, 48.
- Ponderum correctio,** X, 36.
- Pontificis Rom. emiſſarii** in Bri-
tania, V, 36. in eum jus Regni
Anglici translatum, VII, 53.
pecuniam a Scotis exprimere
conatur, 64, 65. ejus legati Sco-
- tis ſacris interdicut, VIII, 47.
ejus permiſſu inungitur David.
- II. Scotorum R. IX, 1.** culpæ
condonationem, non vero cor-
poris pœnam ad eum pertinere,
ibid. Scotiæ Regi Sacerdotio-
rum decimas in tres annos do-
nat, 37. matrimonia illicita con-
firmat, XI, 40. aſſeclarum ejus
furor, XIV, 32. in ejus gratiam
Scotus queſtionem adverſus Lu-
theranos exercet, 43. Mariam
Scotam ad Jacobi Moravii cæ-
dem literis ſollicitat, XVII, 33.
- Pontiniaci Abbas, The Abbot of
Pontigny, id Cænobium eſt in Al-
tiſſidoreniſi tractu, in Burgundia.*
- Populi ardor** facile reſtinguitur,
XVIII, 44.
- Porcaria inſula,** I, 36.
- Portugallia** a portu Gatheli falſo
quibuſdam deduſta, II, 12.
- Portus Gatheli, Port a Port, Portus
Cale, Luſtaniae oppidum ad Lu-
rii fluminis oſtium: id Noſtri a
Gathelo conditum ſabulantur.**
- Portus ſalutifer** ſive Cromartiæ
portus, I, 30.
- Poſſeſſionem jura belli** viciffitudi-
nes confundunt, VIII, 46.
- Potentiam arrogantia** ſequitur,
XVI, 24.
- Præda** ab hoſtibus recuperata do-
minis agnoſcentibus reddita,
IV, 29. magna mali cauſſa, VI,
16. prædatori noxia, XX, 60.
- Præfectura & Præfectura juridi-
ca, a Shire, Sheriffdom, or Coun-
ty.*
- Præfectus juridicus, A Sheriff.*
- Prælium Eboracenſe,** a ſtrage Sa-
cerdotum Album dictum, VIII,
45.
- Præſtonius** [Laurentius] Monfor-
tium prælio interfecit, IX, 25.
Preſton, cog. &
- Præſtonus** [Thomas] Jacobo III.
intimus amicus, XII, 37.
- Præſtonum, Preſton, Lothianæ vi-
cus, 6 ab Edimb. mill. unde Preſ-
tonianus, The Laird of Preſton,
Præſtoni Comarchus.*
- Prætor urbanus, al. Præfectus ur-**

Eanus, The Provost or Mayor of a Town.
 Princeps Scotorum Regis filius natu max. appellatur, VI, 39. XIII, 1.
 A Principibus fidem promissorum anxie non exigendam, XV, 1, 25, 31.
Prior, the Prior of a Convent, is titulus Ecclesiasticus est, Abbate inferior.
Prisci Scoti, The ancient Scots, i. e. The Highlanders, or Isles-men, ita Buchanano appellantur Scoti montana loca & insulas colentes; quippe qui lingua & moribus antiquis utantur.
 Privilegio veteri, Scoti ad causam dicendam extra regnum non e vocantur, VII, 61.
 Procerum Scotiæ ad Elizabetham Anglam apologia, XX, 36. & seq.
 Prodigia, VI, 23. VII, 22.
 Prudantiam antiquissimum Britanniae nomen non fuisse contra Luddum contenditur, I, 2, 3.
 Frytaneiam, Britanniam olim appellatam contendit, Tho. Æliotus, I, 2. ejus opinio refutatur, 5.
 Ptolemæi locus ex conjectura commendatus, II, 22.
 Pugna ad Loncartem vicum, VI, 32. ad Almonem amnem, 44. ad Murthilacum, 49. ad Balbridum, 50. ad Allertonem vicum, VII, 32. ad Tefam amnem, quam alii prælium Standardi appellant, ibid. ad Largas, 62. ad Dumbarum, VIII, 16. ad pontem Sterlini, 20. ad Varium facellum, 22. ad Roslinum, 24. ad Methuanum & Dalree, 30. ad Enneruriam, 34. ad Deam amnem, ibid. ad Banocum flumen, 37. & seq. ad Dundalum Hiberniæ oppidum 43. ad Eboracum, sive prælium Album, 45. ad Bilandum Cœnobium, 47. ad Duplinum, IX, 6, 7. ad Maufetum, 9. ad Rosburgum, 10. ad Halidonem, 14.

ad Kilblaniam, 23. ad Dunelmum, 33. ad Cressiacum, 32. ad Pictavium, 37. ad Otterburnum, 57. ad Perthum, X, 2. ad Homeldonum, 8. ad Salopiam, 11. ad Harlaum, 18. ad Baugium, 21. ad Vernoliolum, 24. ad Belsiam, ibid. ad Piperdeniam, 54. ad Aberbrothium, XI, 22. ad Sarcam, 29, 30. ad Brechinum, 39. ad Vakefeldiam, XII, 2. ad Fanum Albani, ibid. ad Tovitonem, ibid. ad Hexamum, 4. ad Lacum Mabanum, 52. ad Sterlinum, 61. ad Fluidonem, XIII, 37. ad Solvæi paludes, XIV, 60. ad Ancrum, XV, 25. ad Pinkium seu Musselburgum, 50. ad Corrichiam, XVII, 40. ad Langosidum, XIX, 10. ad Tilliangum, XX, 64. ad Abredoniam, 65.
 Pygmeorum insula, I, 40.

Q.

Quadragesimale jejunium, XVII, 42.
 Questio jocularis de Darlæanæ cædis auctoribus, XVIII, 20, 24.
Quæstor rerum Capitalium, The Lord Chief Justice, or The Justice General.
 Quindecimviratus judicum, in rebus civilibus apud Scotos institutus, XIV, 43.

R.

Raarfa insula, I, 22.
 Raclinda insula, I, 35.
Radolphus, Ralph, viri nomen.
 Ramisæus, (*Ramsay, celebre inter Scotos cog. in quo primas tenet, qui olim Dalbusia Regulus, nunc Comes insignitur.*) Alex. rei militaris gloria clarus, IX, 22. audax ejus facinus, 25. Anglos superat, ac Rosburgum capit, 29. a Gul. Duglassio Lidaliano fame extinctus, 31.
 Ramisæus [Alex.] Gul. F. Alex. N. Bervici arcem capit, IX, 43.
 Ramisæus [Alex.] ejus in arce

- Britannoduni occupanda virtus, & singularis audacia, XX, 32.
- Ramisæus [Gul.] Alex. F. Dalhusiæ Comarchus, Noramam incendit, IX, 35.
- Ramisæus [Joan.] Balmanix Regulus, Rege exorante pœna exemptus, XII, 45. ejus superbia, 55.
- Ranalsa australis insula, I, 49.
- Ransa insula, I, 35.
- Randolphus [Tho.] legatus Anglis, auditus, XX, 3.
- Randolphus (*Randulph, or Randal, cog.*) Joan. Tho. F. natu secundus. Moraviæ, fratre extincto, Comes, IX, 9. e Galliis revertitur, 20. unus e Scotix Proregibus creatur, ibid. infidiis exceptus, 22. cum Comite Sarisburii permutatus, 29. Lacus Mabani arcem capit, ibid.
- Randolphus [Tho.] Moraviæ Comes, Edimb. arcem capit, VII, 35. Anglos superat, 38, 39. Regis tutor designatus, 43. Angliam ferro flammæque vastat, 45. Archiepiscopum Eboracensem profligat, ibid. Angliam invadit, 51. Prorex electus, IX, 1. in cædis auctores inexorabilis, ibid. furta ac latrocinia optimis legibus compefcit, ibid. a Monacho veneno dato moritur, 2, 3. ejus elogium, ibid.
- Randolphus [Tho.] Tho. F. Moraviæ Comes, IX, 6. prælio ad Duplinum cæsus, 7.
- Ratra (*Ratray*) fluv. Buchaniæ, I, 27. nulli eum salmones ingrediuntur, ibid.
- Rebellium, mortuo Moravio Prorege, coitiones variæ, XX, 1. & deinceps. Legatos ad Anglam, sed frustra, mittunt, qui inducias precarentur 12. Gallos & Hispanos sollicitant, ut sibi auxilia mittant, 23.
- Recognitio quid significat, XIII, 22.
- Redmanus [Matth.] Bervici præfectus, IX, 60. a Jacobo Lindesio captus, ibid. dimissus, ib.
- Jac. Lindesium, ab aliis captum liberum dimittit, 61.
- Regia Crux, vid. Crux Regia.
- Regia insula, I, 35.
- Reginæ collocandæ jus penes ordines cur esse debeat, VIII, 42.
- A Regina matre regi nolunt Scoti, XI, 6, 7. pricis Scotis Reginas Regum uxores tantummodo vocari, 11.
- Reginaldina familia, (*qui & Reginaldini, The Mack Ranalds, or Clan Ranald, a cognomine Reginaldo, Reynald, or Ranald, appellati*) Fratérios ad internecionem fere cædit, XV, 26.
- Regnandi cupiditas multorum parricidiorum causa, XIX, 26.
- De Regni successione apud Scotos lex, IV, 6. VI, 39. XX, 37. & seqq. ejus administratio Rege puero, cui potissimum committenda, XIX, 26.
- Regulus, a Lord Baron.*
- Reidus, (*Reid, cog.*) Rob. Abbas Kinlossensis, in Galliam missus, XIV, 49. Orcadum Episcopus in Galliam missus, XVI, 14. ejus mors, 17.
- Religio purior quomodo in Scotiam introducta, XVI, 19, 21. ejus causa in Scotia arma sumuntur, 28, & deinceps.
- Religionis sinceræ vindices cum Regente inducias faciunt, 38. illi regni administrationem per fœcilem abrogant, 45. auxilium ab Elizabetha Angla petunt, 49. eorum ad Regentem literæ, 56. cum Gallis & adversa factione pacifcentur, XVII, 1. Elizabethæ per legatos gratias agunt, 2.
- Religionis puræ vindices in Gallia a Gufianis pene oppressi, XVII, 2. Religionem reformatam se servaturos Proceres pro Rege puero spondent, XVIII, 56.
- Renatus, Rene, or Renny, nomen Gallicum, & cog. Scotticum.*
- Renfroana regio, I, 20. *ab oppido Renfroa, Renfrew, ad confluentem Glot-*

- Glottae & Cartbi, 4 mill. infra Glasquam, dicta; unde etiam Renfroana praefectura, The Barony or Shire of Rensfrew sinistra Glottae ripae contermina, Stuartorum olim patrimonium.*
- Rerigonius sinus, I, 10. (*The Bay of Glenluce*) ita Ptolemaeo appellatus, cui e regione oppositus Lacus Rianus, qui hinc atque hinc terram in angustum cogentes Chersonesum efficiunt Rinum, *The Rins of Galloway.*
- Reringa insula, I, 37.
- Res secundae hominum animos occaecant, adversae erudiant, VI, 15.
- Reslenotum, (*Reslenot, Prioratus quem vocant Angustae, mille passus a Forfara oppido*) V, 57.
- Reutha Scotorum R. IV, 12.
- Reutherus Scotorum R. IV, 10, 11.
- Rex, inconsultis Ordinibus, nihil quod totius Regni statum attinet, agere potest, VII, 41. VIII, 14. praesentia in bello ad quid valeat, X, 11. ne ejus uxor Regina vocaretur apud Saxones cautum, XII, 11. penes eum solum in Scotia non esse pacem vel inducias facere, IX, 65. Reges Scotorum olim regiones omnes ad jus dicendum obibant, IV, 17. legibus inferiores, XX, 38. eorum patrimonio publico angustiori qua arte subveniendum, IV, 32. de regum haereditaria successione lex lata, VI, 39. confirmata, 47. an utilis, VII, 1. & seqq. Regum adolescentium amicitiae lubricae, XII, 31. Regum auctoritas ut bonis artibus comparatur, ita malis amittitur, XVIII 46. in Regios mores praevidi subditi plerumque degenerant, IV, 28.
- Rhenus & Rhenum, The Rhine, ingens Germaniae fluv. eam olim a Gallia determinans.*
- Rianus Lacus, I, 19. VIII, 30. vid. Rerigonius sinus.
- Richardus I. Angliae R. cum Guilielmo Scoto foedus renovat, VII, 47. cum pactis omnibus absolvit, 49. 10000 argenti marcas a Scoto accipit, ibid. post varios casus domum redit, ibid. moritur, ibid.
- Richardus II. Anglorum R. avo succedit, IX, 43. Lancastrum in Scotiam mittit, 45, 47. in Scotos ob peregrinos arcessitos ira incensus, 49. cum maximis copiis Scotiam ingreditur, ib. coactus se Regno abdicare. X, 5. quidam pro eo in Scotia se vendit, 17.
- Richardus III. Anglorum R. duobus Eduardi fratris filiiis in custodiam conjectis, Regium nomen usurpat, XII, 52. tyrannidem inhumanissime exercet, 62. cum Scoto inducias triennales paciscitur, XII, 53. a suis interemptus, ibid.
- Richardus Eboracensis Dux, Henricum Anglum captivum Londinum abducit, XII, 2. a Regina praelio victus & caesus, ib. filius ejus se Regem edit, ibid.
- Richemondia, Richmond, oppidum & praefectura Anglica agrum Eboracensis pars.
- Riggus (*Rigge, cog.*) Hugo, caessidicus, XV, 48.
- Rinarda insula, I, 36.
- Ringravus cum tribus Germanorum peditum millibus in Scotiam missus, XV, 54.
- Rinus Gallovidiae, I, 19. vid. Rerigonius sinus.
- Rizius (*Ricio or Rycie, cog. hominis Sabaudi, vulgo Seigneur David appellati*) David, cantor Pedemontanus in Scotiam venit, XVII, 44. Reginae ab epistolis, ibid. ejus cum Darlæo familiaritas, ibid. summa apud Regnam gratia, ibid. nec pro dignitate satis decora cum ea familiaritas, 45, 61. nuptias cum Darlæo accelerandi auctor, 48. Italos ad Reginae custodiam adhibendos curat, 53. honoribus

- cumulatus, 55. ejus insolens superbia, 59. Darlæus, cum aliis, in ejus cædem conjurat, 60. multis vulneribus confossus, 61. ejus cadaver Regum sepulchro illatum, 65. quæstio de ejus morte exercita, *ibid.*
- Roadillæ monasterium a Macclodio Haraiensi conditum, I, 43.
- Robertsonus, Robertson, cog. al. Macrobertus.*
- Robertus I. Scotorum R. colloquium cum Valla petit, VIII, 23. inter eum & Joannem Cuminium secreta consilia, ac adversus Anglum conspiratio, 27. quibus a Cuminio Anglo proditis, 28. in Scotiam venit. *ib.* Cuminium interficit, *ibid.* coronatur, 30. ad Methuanum devictus, *ibid.* & ad Dalree, *ibid.* ab omnibus destitutus, *ibid.* ejus fratres trucidati, *ibid.* in Æbudis latet, *ibid.* Ennernefsam capit, *ibid.* in gravem morbum incidit, 33. Cuminium fundit fugatque, *ibid.* Angliam bis infesto exercitu ingreditur, 35. Anglos ingenti prælio ad Banocum flumen fundit, 40. Comitata ad Aeram indicit, 42. de jure regniæ successione leges sancit, *ibid.* in Hiberniam transmittit, 43. conventum indicit, 46. de conjuratis supplicium sumit, *ibid.* Angliam invadit, 47. atque iterum, *ibid.* Anglum fundit fugatque, *ibid.* ad Pont. Rom. & Galliam legatos mittit, 48. cum Anglo paciscitur, 56. testamentum facit, 57. ejus tria Scotis consilia data, *ibid.* ejus elogium, 59. & mors, *ibid.*
- Robertus II. Scotorum R. a Rob. I. deficiente stirpe mascula Regni successor destinatus, VIII, 50, 57. ad necem ab Eduardo Baliolo conquistus, IX, 17. Noviodunum occupat, 19. Prorex creatus, 20. morbo implicitus, 22. Perthum capit, 27. a spe succedendi remotus, 37. restitutus, *ibid.* regnum init, 39. Elizabetham Moram uxorem ducit, 42. vetus cum Francis fœdus renovat, 43. homo natura quietior, 54. Robertum Fife Comitem Regni Vicarium facit, 64. ejus mors & elogium, 66.
- Robertus III. Scotorum R. antea Joannes appellatus, X, 1. Annandiam Scotis restituit, IX, 36. ingenio segnis, 54, 64. equi percussu claudus, 54. primus Duces creat, X, 4. filium natu maximum Roberto fratri custodiendum tradit, 10. cum fratre de filio ejus opera extincto, expostulat, 12. Jacobum filium ad Regem Galliarum mittit, 13. quo ab Anglis capto, macerore & inedia confectus, moritur, 15. ejus elogium, *ib.*
- Robertus Fermelinoduni Abbas, Scotiæ Cancellarius, accusatus, VII, 59.
- Roffa, pro Raufchestria (*Rochester, oppidum Cantii ad Meduacum fluv. medio fere inter Londinum & Cantuariam intervallo*) I, 10.
- Rokesbuis, (*Rokesby, cog. Angl.*) Rad. Percium amicum prodit, X, 17.
- Rollandus Gallovidianus bellator egregius, VIII, 5.
- Romachus Scotorum R. IV, 47.
- Romanenses legati argenti emunctores, VII, 64. mensarii, XII, 35. Judæorum mimi, XI, 32. legatus suppositivus, 48.
- Romani, Brittones quamdiu sub eorum imperio, II, 37. Scotiam invadunt, IV, 26. Scotoium finibus prohibiti, 29. cum Scotis Pictisque vario eventu pugnant, 31, 45, 46. Scotos superant, ac vallum ad eos arcendos extruunt, 37. bellis civilibus attriti, 46 V, 1. Scotos debellant, atque insula expellunt, IV, 50, 51. a Gothis, Vandalis, &c. vexati, V, 1. legionem ad provinciam proregendam mittunt, 2. Scotos & Pictos superant, 4. murum per transversam insulam extruunt, 6.
- Romerus [Julianus] incautius agens, capitur, XV, 63.

- Rona insula, I, 39. alia, 44.
 D. Ronanus, I, 44.
 Rosa alba Eboracensis factionis
 insigne, XIII, 11.
 Rosaia arx, vid. Rothesaia.
 Rosburgum oppidum captum,
 VIII, 35. *Roxburgh, arx olim
 Teviotia munitissima, juxtaque
 oppidum, qua Teviotus aquas cum
 Tueda confundit, unde præfectu
 ra nomen, & Carorum Princeps
 Ducis Titulum adeptus est.*
 Rosmarchia, Rosmarkie, Rossæ op-
 pidum.
 Rossia regio, (*Ross, Scotiæ præfec-
 tura, a mari Germanico ad Deu
 caledonium porrecta, ab Austro.
 Moravia, ab Aquilone, Cathane
 sia & Sutherlandia terminata*) I,
 30. ejus etymor, ibid. V, 8.
 Rossia Comites (*The Earl of Ross,
 hoc titulo olim cobonestata est per-
 vetusta Rossiorum familia; qui
 postea in Lesteanam, ac deinde
 Donaldinam matrimonii jure est
 translatus, eodemque inter alios
 titulos insigniri consuevere Scoto-
 rum Regum filii natu secundi. Est
 & Regulus Rossiensis, eodem cog-
 nomato*) David Reginaldum
 Æbudarum Regulum inter-
 mit, IX, 33.
 Rossia Comites [Hugo] occisus,
 IX, 14.
 Rossius (*Ross, cog.*) Gotofridus,
 præfectus juridicus Aerenfis,
 Anglos Caricta, &c. expellit,
 IX, 20.
 Rothesaia & Rosaia arx (*& oppi-
 dulum Rothesay, or Rosay, in Bo-
 ta insula*) I, 34. inde principi
 Scotiæ titulus, (*Rothesaius &
 Rothesaia Dux, The Duke of
 Rothesay*) X, 4.
 Rothomagus, Rouen, Normania ca-
 put.
 Rothumaium, Rothemay, arx ad si-
 nisfram i overna fluminis ripam.
 Rothusius, & Rothusia Comites, *The
 Earl of Rothes, eo titulo ornatus
 est vetusta Lestæorum familie
 Princeps.*
 Rottia insula, I, 50.
- Rotunda insula, I, 36.
 Rubeus (*Monsieur de Ruby, Gallus*)
 Caussidicus Parisiensis, omnia
 ad mores Gallicos conformare
 studet, XVI, 62.
 Rubrum promontorium (*Redhead,
 rupium seu collium in mare pro-
 nientium tractus in Augusta,
 haud procul ab Aberbrothio oppi-
 do*) I, 25. VI, 30.
 Rudana insula, I, 27.
 Ruma insula, I, 38.
 Rupella, Rochel, urbs Galliæ Aqui-
 taniæ maritima, suis malis clara.
 Rupes Fergusii, IV, 5. vid. Fer-
 gusi rupes.
 Rusa insula, I, 49.
 Russellus, Russel, cog.
 Rustici militum licentiæ expositi,
 IX, 52.
 Ruvenus, (*Ruthven, cog. antiquæ
 familie, cujus Principes primum
 Ruvenia Reguli, postea Goreæ
 Comites appellati*) Geo. cæsus,
 XX, 60.
 Ruvenius, seu Ruvenus [Gul.] I.
 Ruvenia Regulus, ac Perthi
 vicecomes Gormacum Atholi-
 um prælio interficit, XI, 18.
 Ruvenus [Gul.] Pat. F. I. Goreæ
 Comes, Huntillæum cum suis
 retrocedere cogit, XIX, 13.
 Reginenses profligat, XX, 65.
 Ruvenus [Pat.] Gul. Pronepos.
 III. Ruvenia Regulus, Perthi
 prætura, Card. Betonio orba-
 tur, XV, 30. pugna inter eum
 & Kinfanium, ibid. ejus ad
 Regentem audax responsio,
 XVI, 28. præfectura Perthi ei
 reddita, 36. Moravio inimico-
 rum machinamenta patefacit,
 XVII, 46. Dav. Rizium ob-
 truncat, 61. quod Reginam
 stantem sedens alloqueretur, se
 excusat, 63.

S.

S Abaudia Ducis (*The Duke of
 Savoy, Ducatus Italiae, Galliæ
 finitimus*) Legatus ad Principis
 baptismum venit, XVIII, 10.
 Sabrina the Severn Angl. fluv. I, 17.

- Sacerdotes luxu corrupti a Constantino II. ad officium reducuntur, VI, 7. ipsa Nobilitate opibus superiores, VII, 64. nobilium calamitate fructum percipiunt, XIII, 39, 44. Regum jurisdictioni paulatim se subtrahunt, X, 38. mores corrupti, 38, 39. impostores, XIV, 41. Jacobum V. a colloquio cum Anglo avertunt, 51, 56. Sacerdorum Anglorum ingens cædes, VIII, 45.
- Sacerdotiorum nundinationes, XII, 33, 35. XIV, 35. sacerdotiorum divisio inimiciarum causa, XIV, 26.
- Sacerdotum insula, I, 42.
- Sacræ insulæ, quæ & Flananæ, I, 42.
- Sacrificulus seditionis auctor, IX, 45. alterius avaritia & crudelitas, XI, 25. alius Jac. Stuarti nobilis Equitis viduam prodit, XI, 23. alius testamentarius, XV, 1.
- Sacrofanctum asylum insula quæ & Bernera, I, 35.
- Sadlerius, (*Sadler, cog. Angl.*) Radolph. Henr. VIII. in Scotia legatus, XV, 4.
- Saga magna & parva, insulæ, I, 42.
- Saliare carmen Horatio non intellectum, II, 8.
- Salmones Ratram amnem non ingrediuntur, I, 27. salmonum piscatu Abredonia nobilis, I, 26.
- Sanctæ crucis Cœnobium, vid. Crucis Cœnob.
- Sandferri insula, I, 50.
- Sandilandius (*Sandilands, cog. cujus Princeps Torphicbini Regulus*) Jac. Calderanus, adversus latrones missus, XIV, 42. ad Regentem Orator missus, qui census exactionem deprecaretur, XVI, 8. postulata eorum qui puriorem religionem amplectebantur Regenti exponit, 21. in Galliam missus, XVII, 2. a Guis obsurgatus, 3.
- Sandelandius [*Joan.*] occisus, XI, 45.
- Sandera insula, I, 39.
- Sanguine septem dies pluuisse per totam Brianniam, V, 44.
- Saraceni, *The Saracens, Arabiæ populus, prius Agareni, postea Ismaelitæ dicti.*
- Sarca, *The River Sark, or Sars, unus vel duo potius Annandiæ fluvii, albi, & nigri cognominibus distincti, qui uno tandem alveo coeunt, in æstuarium Solvæ devolvuntur.*
- Sarisburyus, & Sarisburyensis Comes, *The Earl of Salisbury, nobilis Anglus.*
- Satrael Scotorum R. IV, 35.
- Saturnalia vetera renata, V, 24.
- Saxi insula, I, 35.
- Saxones, (*The Saxons, populus Germaniæ bellicosissimus, qui a Brittonibus adversus Scotos Pictosque accessit, ipsis quorum auxilio adveniant, aut trucidatis, aut in Valliam compulsis, totam fere Angliam occupaverunt. Eorum posterii sunt qui nunc Angli appellantur*) a Brittonibus conducti, II, 37. V, 15. eorum nobilitatem omnem trucidant, ac longe fertilissimam insulæ partem ipsi inter se in septem regna disperitiuntur, ibid. iidem a Danis, II, 37. ac postea a Normanis devicti, ibid. crudeles in bello, & in commerciis parum fidi, V, 17, 21. cum Pictis fœdus ineunt, V, 18. ab Uterio superati, 22. ab Arcture variis præliis superati, 24, 25, 26. Scoti & Brittones ab iis Pictisque devicti, 34. ipsi postea superantur, 35. Scotos vincunt, 36. variæ eorum pugnæ, & res gestæ, 38, 40, 43, 44, 53. VI, 4, 5.
- Scaliger [*Josephus*] laudatus, II, 44.
- Scalpa insula, I, 39. alia, 42.
- Scandia, & Scandinavia, regio per amplam Europæ, ubi nunc Sueciæ & Norvegiæ regna, inde
- Scandiani. 1. e. Norvegi, VI, 6.
- Scarba insula, I, 35.
- Scarpa insula, I, 39. alia, 42.
- Scar.

- Scarvaia insula, I, 42.
- Scholæ publicæ primum ad Fanum Andreae apertæ, X, 18. a Jac. I. ordinatæ, 38. a Jac. Kennedo Episcopo magnis sumptibus ædificatæ, XII, 23. ob id Fanum Andreae maxime memorabile, I, 24. Scholæ publicæ Abredoniæ, 26.
- Scelata insula, I, 35.
- Scomma elegans in Bothuelium, XVIII, 21.
- Scona, (*Scoon, oppidum ad sinistram Tai ripam, mille passus supra Perthum*) VI, 3. in ea Reges Scotorum imperii insignia accipere soliti, ibid. VII, 14, 58. VIII, 13, 30. IX, 8. Cœnobi-um Monachorum in ea extructum, VII, 26.
- Scorpiones qui & arcubalistæ, IX, 49.
- Scota commentitia Regis Ægyptii filia, II, 11.
- Scoti (*The Scots, Britannia septentrionalis incolæ.*) Eorum origo a Gathelo fabulosa, II, 11. refutatur, 12. Scotos ex Hibernia in Britanniam transisse, 17. quo tempore advenerint, 38, 39. primum in Æbudas, IV, 2. deinde in Britanniam trajiciunt, ibid. Regem sibi creant Fergusum, 3. ei posterisque ejus regnum jurejurando confirmant, 5. a Maximo legato Rom. superato, 50. & patria pulsi, 51. quam infelici ausu recuperare conantur, 52. in Scotiam redeunt, V, 1, 2. cum Francis amicitiam ineunt, 53. Monachi Scoti Monasteria in Germania condunt, ibid. ob victoriam securi ab Anglis & Pictis vincuntur, VI, 5. cum maxime Anglis conjuncti, VII, 49. VIII, 2. Eduardum Anglum controversiæ de regno arbitrum faciunt, 10. deditionem regni quam Balliolus Anglo fecerat, revocant, 14. sæpius victi, 15, 16. in verba Angli jurare coacti, 17. diris Pontifi-
- ciis feriuntur, 47. occisi supra decem milia, IX, 14. Scoti milites Gallis minus rapaces, 52. vires eorum attritæ, X, 8. multi eorum nobiles in Gallia occisi, 24. Scoti Anglorum, & vicissim Angli Scotorum rebus adversis infidiantur, XII, 54. XIII, 13. ad Fluidonem cæsi, 38. & iterum ad Musselburgum, XIV, 50. ad iram propensiores, XVI, 39. libertatis vindices ab Anglis auxilium petunt, 49. Elizabethæ gratias agunt, XVII, 2. religionis cultui & ritibus cum Anglis communibus subscribunt, XIX, 39.
- Scoti Jerni, & Scoti Albini, II, 17.
- Scotia (*Scotland regnum Britannicum*) ejus geographica descriptio, I, 17. doctos monachos habuit, V, 53. ejus nobilitas prope exhausta, XIII, 38. 43. quando primum a fœmina gubernata, XVI, 4. ejus status miser, XI, 2. Nobilitas Chirurgiæ addicta, XIII, 42. regnum legitimum, XVII, 4. proceres Reginæ Mariæ matri per fœcilem regni administrationem abrogant, XVI, 45.
- Scoticum mare, I, 18.
- Scotobrigantas apud Senecam legendum pro Scuta Brigantas, II, 44.
- Scotus, (*Scot, cog. celebris familia, quæ Balcluchiæ Comarchus Principes agnoscebat, eorum hæres est quæ nunc Balcluchiæ Ducissa insignitur*) Adamus, Tuscilaus, capitali supplicio affectus, XIV, 39.
- Scotus [Joan.] mirabilis ejus a cibo abstinentia, XIV, 40.
- Scotus [Michael] Balveriæ Comarchus, in Norvegiam legatus missus, VIII, 3.
- Scotus [Valt.] Balcluchius, Jac. V. e manibus Duglassiorum vi eripere conatur, XIV, 27. in custodiam datus, 39. liberati

- restitutus, ib. Robertum Johnstonum interficit, ibid. perduellionis damnatus, 49. adversus Anglos feliciter pugnat, *XV*, 25.
- Scotus [Valt.] Valt. F. Angliam ferro flammaque vastat, *XX*, 1. cum Gordonio, aliisque, Levinium Proregem comitia Sterlini agentem, nec opinantem, opprimit, 59. Jedburgum oppugnare destinans, repellitur, 66.
- Scrimigerus, (*Scrimger, cog. vetustum, in quo primas tenebat, qui Teodum Constabularius, postea Duddopie Regulus, ac Teoduni demum Comes; sed is titulus, de ficiente prole mascula, non ita pridem est extinctus*) eorum origo, *VII*, 20.
- Scrupus, *Scroop, or the Lord Scroop, cog. & titulus Anglicus.*
- Scutatus, *A French Crown, nomen Gallicus, Gallice Un Ecu.*
- Scyphus D. Magni, *I*, 46.
- Securitas in Duce periculosa, *VI*, 5.
- Seditiones perniciosæ, *V*, 11. *IX*, 45.
- Seila insula, *I*, 35.
- Simplius (*Semple, cog. in quo primas tenet Semplie Regulus*) Rob. Patricium Galbrethum arce Britannodum expellit, *XI*, 19.
- Simplius [Rob.] Semplie Regulus, Gul. Crichtonium occidit, *XV*, 65. unus e ducibus Regiis, *XIX*, 10. captivus abductus, *XX*, 17.
- Senecæ versus a Scaligero emendatus, *II*, 44.
- Seneciones, (*The Sanachies*) qui, *II*, 2.
- Servanus (*St. Servan, or St. Serf*) vir sanctus a Palladio institutus, *V*, 16.
- Servitute exilium levius, *IV*, 54.
- Serum lactis insulanis potio, *I*, 33.
- Sesfordius, vid. Cestordius.
- Setonium, *The Palace of Seton, Comitatus Vintonie sedes, in Lothiana orientali, 3 ultra Edimb. mill.*
- Setonius, (*Seton, inclita familiae cog. cujus Princeps Vintonia Comes*) Alex. urbis Bervici præfectus, *IX*, 10. eam desperatis subsidiis Anglo dedit, 15.
- Setonius [Alex.] Alex. F. a Balliolanis cæsus, *IX*, 5.
- Setonius [Geo.] Edimb. præfectus, in Galliam missus, *XVI*, 14.
- Setonius [Gul.] Alex. Bervici præfecti nothus, prælio cæsus, *IX*, 12.
- Setonius [Tho.] Alex. F. natu maximus Anglo obses datus, *IX*, 12. contra fidem datam in cruce strangulatur, 13.
- Severus Imp. ejus vallum, *I*, 11, 22, 31. *III*, 5, 10. *IV*, 37. adversus Britannos expeditio, *IV*, 36.
- Seveffius, (*Sivez, or Schives, cog.*) Gul. Astrologiæ studiis adductus, *XII*, 34. Archidiaconus Fani Andreæ designatus, ibid. Patricio Gramo Archiepiscopo capitalis inimicus, 35. Archiepiscopatum obtinet, ibid.
- Seuna insula, *I*, 35. aliæ duæ, 42.
- Seuta insula, *I*, 42.
- Sfortia, (*Sforza postremorum Mediclani Ducum cog.*) Galeacius a patre interemptus, *XIX*, 28.
- Siapinsa insula, *I*, 49.
- Siaus, (*Shaw, cog.*) Jac. arcis Sterlinensis præfectus Regem excludit, *XII*, 61.
- Sibardus Northumbriæ Regulus Milcolumbi III. avus maternus, auxiliis Anglicis præfectus, *VII*, 12. copias cum Scotis adversus Gulielmum Normanum, conjungit, 18.
- Sibylla Alex. I. uxor, *VII*, 26.
- Sigrama insula, magna & parva, *I*, 42.
- Silvius, (*Wood, cog.*) Andreas, Largous, classis Scoticæ præfectus, *XIII*, 1. naves Anglicas prælio superatas, Letham ducit, 3. Stephanum Bullum Anglum navali prælio vincit, 6.
- Silvius [And.] Largous, legatus

- ad Joan. Albinum missu, XIII, 47. a Rege ad deprecandam Com. Levinix necem missus, XIV, 29.
- Silures Vallix incolæ, II, 27.
- Simon Breccus, VI, 3.
- Sinclarus (*Sinclair, or St. Clare, cog. illustris familiæ, quorum Principes olim Orcadum & Cathanesix Comites; nunc Sinclarix Reguli primi existimantur*) Gul. Caledoniorum Episcopus Anglos ad naves compellit, VIII, 44. ob id facinus Rob. I. suum eum Episcopum appellat, ibid. in verba Ballioli jurare coactus, IX, 7.
- Sinclarus [Gul.] a Saracenis in prælio cæsus, VIII, 58.
- Sinclarus [Gul.] Orcadum Comes Cancellarius, XI, 33.
- Sinclarus [Joan. & Valt.] in prælio Otterburnensi fortissime dimicant, IX, 59.
- Sinclarus [Joan.] Episcopus Brechinensis, Mariam Reginam ad cædem stimulat, XVII, 7.
- Sinclarus [Oliver] dux exercitus Scotici a Rege constitutus, XIV, 60.
- Sinclarus [Rob.] Orcadum Comes unus ex Jac. III. custodibus, XII, 17.
- Siuna insula, I, 35.
- Skenix insulæ duæ, I, 50. aliæ tres, ibid.
- Skennia insulæ, I, 35. alia, 37.
- Skia insula, vel Skianacha, (*The Isle of Skie, Æbudarum, nisi forte Leogum excipias, maxima*) I, 39.
- Slegana insula, I, 42.
- Soa insula, I, 37. aliæ tres, 42.
- Soabretilla insula, I, 38.
- Sodora oppidum (*Mannæ insulæ, in quo habitabat Insulanorum Episcopus, inde Sodorensis dictus*) I, 34.
- Solanæ, marini anseres, I, 34, 38.
- Solanum somniferum, VII, 6.
- Sotra, Soltra Hill, mons est, & in eo Cærobium & Ptochodochium, 9 ab Edimb. mill.
- Solvæus, (*Solway Firth, æstuarium, seu sinus, Scotiam ab Anglia ab occasu determinans*) I, 17.
- Solvathius Scotorum R. V, 51.
- Somerfeti Dux, *The Duke of Somerset, nobilis Anglus.*
- Somervallius (*Somer-ville, or Somervail, cog. in quo primas tenet Somervallix Regulus*) Alex. Jüdex in Valt. Millum, XVI, 19.
- Somervallius [Joan.] Bodiorum partibus se adjungit, XII, 22.
- Somervallius [Joan.] Jac. Hamiltonium Nothum, pugna superat, XIV, 11.
- Somervallius [Joan.] Camnethamius, pecuniam Jacobo Hamiltonio mutuum dat, XX, 6.
- Sophocardius, (*Wisheart, or Wisheart, cog. hoc sibi vocabulum sumpsit Buchananus ex ὠπός, Ἔναρδία, q. d. corde sapiens; sed male: non enim hoc verum cognominis etymon, quippe quod origine Gallicum sit, nam qui nobis Wisheart, or Wisheart, illis Guiscard appellatur*) Geo. Evangelii concionator egregius, XV, 32. captus, ibid. condemnatus, 34, 35. Cardinali mortem prænuñciat, 37. dein igne crematur, ibid.
- Sorbonici Doctores (*Doctors of the Sorbon, est autem Sorbona celebris Schola Theologica in Academia Parisiensi*) tres in Scotiam missi, de religionis capitibus disceptaturi, XVI, 41.
- Spæa fluv. (& Spæus, *The River of Spey, fluvius Scotix e lacu ejusdem nominis ortus, qui Badenacham intermeans, a Narriamque a Narria & Banfa dirimens, in mare Germanicum se effundit*) I, 29. omnium Scotix fluminum rapidissimum, VII, 20, 26.
- Speia regio, V, 8.
- Spelunca, ex qua aqua distillans in lapidum pyramidas vertitur, I, 27.
- Spencerus, Spencer, cog. Angl.
- Spensius, (*Spence, cog.*) Dav. cæsus, XX, 51.

- Stabuli Comes qui magister equitum, X, 22.
- Stacbadis insula, I, 36.
- Stafa insula, I, 38.
- Stammeria, *Stanmore*, ericetum, inter *Richemondiaë Cumbriaëque præfecturas*) limes inter Scotiam & Angliam, unde dicta, VII, 18.
- Stamparam Dux, *The Duke d'Estamps*, nobilis Gallus, a *Stampis oppido*, 14 *Leucis a Parisiis distante denominatus*.
- Stanleus, *Stanley*, cog. Anglicum, in quo eminet *Derbiensis Comes*.
- Stephanodunum, (*Dunstaffage*, or *Dunstaffnage*, olim Regia sedes) oppidulum Lornæ, I, 28.
- Stephanus Bononiæ maritimæ Comes, Angliæ regnum occupat, VII, 31. injustum bellum Scotis infert, 32.
- Sterlina moneta a Sterlino oppido quibusdam dicta, VI, 6.
- Sterlinensis ager, (*The Shire of Sterling*) I, 20, 21. Et
- Sterlinum (*Stirling*, or *Striueling*, urbs percelebris, juxtaque arx munitissima ad *Fertham*, præfectura inde *Sterlinensi* dicta dans nomen) I, 21. Anglis deditum, VIII, 17. a Scotis receptum, 40. a Scotis oppugnatum, & captum, IX, 27.
- Sterlinus, (*Stirling*; cog. vid. *Kerius*) Geo. arci Britannoduni custodiendæ a *Levinio* appositus, XV, 20.
- Sterlinus [Joan.] arcem lacus *Levini* oppugnat, IX, 18. a *Gul. Duglassio Lidaliano* victus ac fugatus, 26.
- Sterlinus [Gul.] *Kerius*, inter *Jac. III.* percussores, XII, 61.
- Stinfiarus (*Stinfiar*) *Carietæ* fluv. I, 20.
- Strabogia i. q. Bogia, Vid.
- Strabogianus, *The Lord of Strathbogy*: is olim *Cuminius* vel potius e *A. cadufforum* familia oriundus, qui *Strabogium* sibi cog. assumfit
- Strabogium*, *The Castle and Town of Strathbogy*, oppidum ad con-
- fluentem *Lovernæ* & *Bogia* fluminum situm, juxtaque arx *Comitis Huntillæ*, qui nunc *Gordonie Dux*.
- Strabrocum, *Strabrock*, *Lothianæ* vicus, ad torrentem *Brocum* qui in *Almonem* influit.
- Stranavernia regio, I, 30. vid. *Navernia*.
- Strat, quid significet, I, 24.
- Stratagema, V, 28. VI, 16. VII, 6. VIII, 20, 37. IX, 28.
- Strathierna regio, (vid. *Ierna*) I, 24.
- Strato, (*Straton*, cog.) *Dav. crematus*, XIV, 49.
- Stroma insula, I, 42. alia, 48.
- Stronza insula, I, 49.
- Strozzius [Leon] *Gallicarum* triumvirum præfectus, in *Scotiam* venit, ulturus *Card. Betonii* mortem, XV, 45.
- Stuartus magistratus nomen, VII, 19. inde *Stuartorum* familiæ initium, ibid.
- Stuartus (*Stuart*, cog. inclita & antiquissimæ familiæ, cujus Princeps (olim *Scotia Dapiferi* seu *Senescalli*) ad summum regni fastigium jure sanguinis evelti, per multa retro secula primum *Scotis*, adjunctis deinde *Anglis*, maxima cum gloria, æquitate & clementia imperitarunt.) *Alanus*, *Jac. Scotiae Rectoris F.* prælio cæsus, IX, 14.
- Stuartus [Alanus] *Valteri Atholix Com. F. Cathanesiæ Comes*, prælio ad *Ennerluteam* a *Don. Balocho* cæsus, X, 33.
- Stuartus [Alanus] *Joan. F. Darnilæus*, seu *Darlæus*, a *Tho. Bodio* interemptus, XI, 8. (Hæc familia a *Rob. Stuarto Valteri II. Scotiae dapiferi filio* ortum ducit, hoc ordine; *Robertus*, *Robertus*, *Alanus*, *Joannes*, *Joannes*, *Alexander* ejus frater, *Joannes*, *Alanus*, *Joannes primus Darnilæus Regulus*, ac deinde *Levinix Comes*, *Matthæus*, *Joannes*, *Matthæus*, *Henricus Mariæ Reginæ maritus*.)
- Stuartus [Alanus] *Joannem* fratrem

- atrem Lornæ Regulum captivum tenet, XII, 18. a Caleno Cam bello in carcerem conjectus, moritur, ibid.
- Stuartus [Alex.] (*Filius Valteri, F. Alani, F. Valteri, F. Fleanchi, F. Banthonis Abria Thani*) Dapifer, seu Senescallus Scotiae, Norvegos prælio superat, VII, 62.
- Stuartus [Alex.] Buchaniæ Comes, Rob. II. F. natu tertius, IX, 42. Elgini ædem incendit, 67.
- Stuartus (Alex.) Alex. Buch. Com. F. Mariæ Comes, Scotorum in prælio Harlaensi dux, 8, 18. a Donaldo Balocho victus, X, 33. ejus adolescentiæ vitia, 44. virtutes, ibid.
- Stuartus (Alex.) Valt. F. Mordaci Gubernatoris N. in Hiberniam profugit, X, 28.
- Stuartus (Alex.) Alani Darnilæi frater, Tho. Bodium occidit, XI, 8.
- Stuartus (Alex.) Dux Albinus, Jac. III. frater, XII, 17. ab Anglis captus & liberatus, 18. in arcem Edinb. raptus, 39. post astu elapsus in Franciam abit, ibid. in Angliam transectus, 40. cum Duce Glocestriæ Scotiam invadit, 47. summa imperii ad eum defertur, 49. Jacobum fratrem in liberam regni possessionem restituit, 50. Dumbaram Anglo tradit, ibid. in Gallia moritur, 55. ejus progenies, ibid.
- Stuartus (Alex.) Alex. Albinæ Ducis F. Moraviæ Episcopus, XII, 55. XIX, 27.
- Stuartus (Alex.) Jacobi IV. nothus, Fani Andreæ Archiepiscopus in pugna ad Fluidonem cum patre cæsus, XIII, 44.
- Stuartus (Alex.) Mordaci Gubernatoris F. capite plectitur X, 28. 29.
- Stuartus (Alex.) Garlianus cæsus, XX, 60.
- Stuartus (And.) Jacobi Lornensis ex Joanna Regina Jacobi I. vi-
- dua filius, Moraviensium Episcopus, XI, 23.
- Stuartus (And.) I. Evandalie Regulus, Valteri (al. Jacob.) F. Mordaci gubernatoris N. in Hiberniam profugit, X, 28. Scotiae Cancellarius, in Dani- am Legatus missus, XI, 27. arcem Dumbari capit, 39.
- Stuartus (And.) Ochiltriæ Regulus, (*And. IV. Evandalie Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.*) Reginae cum Darlæo nuptiis ad- versatur, XVII, 47. in pugna ad Langosidum vulneratus, XIX, 12.
- Stuartus (Arcturus) Valteri Gubernatoris filii nothus in Hiberniam profugit, X, 28.
- Stuartus (David) Ierniæ Comes, Rob. II. F. IX, 42. moritur, X, 46.
- Stuartus (David) Rob. III. F. ac hæres, Rothesaia Dux creatus, X, 4. Eliz. Dumbaria ei desponsa, 5. Mariam Duglassiam uxorem ducit, ibid. in arce Edimb. ab Henrico IV. Anglo obsessus, 7. ejus effrenis libido, 10. a Gubernatore patre suo in carcerem inclusus, fame perit, ibid. XIX, 27.
- Stuartus (Dugallus) viso nocturno turbatus, eo ipso tempore quo Darlæus trucidatus est, XVIII, 17.
- Stuartus (Duncanus) prædonum dux, X, 1.
- Stuartus (Gul.) prælio ad Belsiam cæsus, X, 24.
- Stuartus (Gul.) Lornensis in carcerem conjectus, XI, 10. (*Hæc familia originem traxit ab Alex. Stuartho filio minore Rob. Stuarti Darnilæi, regnantis Alex. III.*)
- Stuartus (Gul.) Episcopus Abredoniae, legatus in Galliam missus, XIV, 49.
- Stuartus (Hen.) Darlæus, Matthæi Levinia Comitis F. ex Anglia in Scotiam venit, XVII, 43. a Maria Regina comiter

- acceptus, *ibid.* Dav. Rizii cum eo familiaritas, 44. qui discor- diarum semina inter eum & Mo- ravium ferit, *ibid.* 46. Elizabetha Angla, & Gulii, ejus cum Maria nuptiis adversantur, 48. Dux Rothefaius ac Rossia Com- es appellatus, *ibid.* Sectæ Pa- panæ acerrimus assertor, *ibid.* Mariam Reginam uxorem du- cit, 49. Rex præconis voce pro- nunciatus, *ibid.* Reginæ ani- mus ab eo alienatus, 54. omni cura publica exutus, *ibid.* Da- videm Rizium interimendum curat, 61. quamvis multitudini Dav. Rizii cædem suo jussu pa- tratam testaretur, 64. edictum tamen ne quis eum cædis con- scium diceret, 65. a Regina in- humaniter habitus, 54. *XVIII*, 4. venino petitus in morbum incidit, 6. convalescit, 7. infid- iæ in ejus caput structæ, *ibid.* Regina cum eo simulate recon- ciliatur, 9. misere strangulatur, 13. ostenta circa ejus mortem, 17.
- Stuartus (Jac.) Dapifer, seu Senef- callus Scotiæ, Alex. F. unus e- fex Scotiæ custodibus, *VIII*, 1. (Hunc Buchananus Joannem perperam appellat.
- Stuartus [Jac.] Durifderanus, Ja- cobi unius e Scotiæ Rectoribus F. prælio ad Halidonem cæsus, *IX*, 14.
- Stuartus [Jac.] Mordaci Guber- natoris F. X, 25. Britannodu- num cremat, 28. in Hibernia profugus, moritur, *ibid.*
- Stuartus [Jac.] Gul. Lornensis frater, Jacobi I. viduam uxorem ducit, *XI*, 10. in carcerem con- jectus, *ibid.* prædibus datus li- beratus, *ibid.* in exilium a Du- glassio pulsus, 24. moritur, *ib.*
- Stuartus [Jac.] Eques, ab Alex. Lilio & Rob. Bodio cæsus, *XI*, 23.
- Stuartus [Jac.] Jac. Lornensis & Joan. Reginæ F. Buchaniæ Co- mes, *XI*, 23.
- Stuartus [Jac.] Jac. IV. nothus, Moraviæ Comes, *XIII*, 40. e- jus elogium, *XIV*, 1. Humium de cæde patris accusat, *XIII*, 40. *XIV*, 7. regni Vicarius fac- tus, 39, 44. in Galliam missus, 49.
- Stuartus [Jac.] Jac. V. nothus, Reginam in Galliam comita- tur, *XV*, 55. Anglos magna cum cæde ad mare compellit, 57. in Galliam missus, *XVI*, 14. veneno, ut creditur, peti- tus 17. delectus qui cum Ar- gathelio coronam matrimonia- lem Delphino ferret, 24. ad Dominos congregationis a Re- gente missus, 30. ad Fanum Andreæ concedit, 31. Reger s ei pœnam, ni redeat, intermi- natur, 32. ad purioris Religio- nis cultores se adjungit, 33. Reginæ in patriam reditum sua- det, *XVII*, 4, 5. ipse in Scotiam redit, 6. ad latrones compescen- dos missus, 22. Marriæ Comes creatus, 26. Agnes Ketha co- mitis Martialis filia uxor data, *ibid.* pro Marria Moravia do- natur, *ibid.* ab Huntillæo af- fectatæ tyrannidis accusatur, 28. Bothuelius eum cum Ha- miltoniis committere studet, 29. cum his de eo tollendo conjurat, *ibid.* eorum consilium ab Aranio ei detectum, 30. Gordonius eum obtruncare de- stinat, 31. latrones supplicio af- ficit, 33. Pont. Rom. & Card. Lotharingus Reginam per lite- ras ad ejus necem incitant, *ib.* inimicorum conatus eludit, 35. Joan. Lessius eum ad cædem prodere renuit, 36. Huntillæus eum quovis modo tollere sta- tuit, 38. Huntillæum pugna ad Corrichiam superat, 40. Bo- thuelium accusat, 45. Regina ab eo alienata exitium ei ma- chinatur, 46. infidias evadit, *ibid.* a Reginæ cum Darlæo nuptiis averius, a publico con- ventu se abstinet, 47. exilio cum.

cum aliis Proceribus multatus, 49. Hamiltoniorum consilia damnat, 50. Maxuallius ab eo pecuniam extorquet, 51. a Regina in gratiam receptus, 65. Reginae jussu uxor ejus morbum simulat, ut hoc pretextu Darlæus ipsius ædibus excluderetur, XVIII, 4. ad uxorem visendam invita Regina proficiscitur, 13. rumores sparguntur Darlæum ejus ac Mortonii consilio esse interfectum, 15, 16. in aulam redit. 18. a Bothuelio petitus, ibid. a Regina arcessitus, fœdere inter ipsam & suæ factionis Proceres subscribere renuit, 39. Bothuelii dolos evadit, ibid. peregre proficiscendi veniam impetrat, 40. domum revertitur, 55. ac Prorex eligitur, ibid. ejus auctoritas decreto publico confirmatur, XIX, 1. conventibus juridicis operam dat, 3. ejus constantia, 4. copias contrahit, 9. Reginae copias ad Longosidum profligat, 10. conventum indicit, 13. rebelles compescit, 14. in Angliam proficiscitur, 16. ad suos revertitur, 30. cum copiis ad septentrionalem regni plagam proficiscitur, 38. conventum Procerum Perthi habet, 42. ab amicorum intimis desertus, 48. adversus latrones ducit, 49. ac limites pacat, 50. a Jac. Hamiltonio occisus, 52. ejus elogium, 54.

Stuartus [Joan.] Jacobi Scotiae Custodis frater, prælio ad Varrum Sacellum cæsus, VIII, 22.

Stuartus [Joan.] ejusdem Jacobi F. prælio ad Halidonem cæsus, IX, 14.

Stuartus [Joan.] Caristæ Comes, postea mutata nomine Rob. III. Scotorum R. quem vide.

Stuartus [Joan.] Alex. F. Darnlæus diadema Duci Clarentiæ detractum emit, X, 22. equitum Scotorum in Gallia præfectus, 29. ad Jac. I. a Carolo

VII. Franco legatus missus, ib.

Stuartus [Joan.] Roberti Gubernatoris F. Buchaniæ Comes, Scotorum in Gallia dux, X, 20. Anglos ad Baugium superat, 21. Magister equitum in Gallia creatus, 22. domum revocatus, 23. rursus in Galliam navigat, ibid. pugna ad Vernolium cæsus, 24.

Stuartus [Joan.] Rufus, Rob. III. ut videtur, nothus, a Jac. Stuarto Mordaci filio cæsus, X, 28.

Stuartus [Joan.] Jacobi Lornensis ex Regina Joanna F. I. Atholiæ Comes, XI, 23. Beatricem Duglassiam uxorem ducit, 45. a Donaldo Insulano captus. XII, 19. dimissus, ibid. pacis inter Regem & suos interpres & pignus, 59.

Stuartus [Joan.] Jac. III. frater, Marriæ Comes, XII, 17. vena rescissa mori coactus, 38.

Stuartus [Joan.] Dux Albinus, Alex. F. Jac. II. N. Prorex electus, XIII, 47. in Scotiam appellit, XIV, 1. Heburnus in ejus familiaritatem obrepit, 2. Reginam matrem in suam potestatem redigit, 4. legatos in Angliam mittit, ibid. Humium capitali supplicio afficit, 7. in Galliam abit, 9. in Scotiam redit, 13. adversus Anglos exercitum cogit, 14. cum iis pacificatur, 15. in Galliam rursus proficiscitur, 16. in Scotiam revertitur, 18. exercitus ab ipso conscriptus Angliam ingredi renuit, 22. Vercam arcem oppugnat, ibid. tertium in Galliam abit, 23.

Stuartus [Joan.] Matthæi F. III. Levinæ Comes, Proregi rebellis, XIV, 6. in gratiam receptus, ibid. Duglassio se adjungit, 25. unus e regni custodibus a sua factione electus, ibid. a Duglassiis alienatus, 26. ab aula discedit, 27. ab Hamiltoniis prælio cæsus, 29.

Stuartus [Joan.] Joan. Levinii F.

- satellitum Scoticorum in Gallia præfectus, in custodiam inclusus, XV, 28.
- Stuartus [Joan.] Jac. V. nothus Calsonis Abbas. Ejus de stipulatoribus Reginæ corpori assumendis commentum, XVII, 23.
- Stuartus [Joan.] Joan. F. Joan. N. Joan. P. IV. Atholiæ Comes, Darlæi cædem molestiffimæ fert, XVIII, 18. adversus Reginam & Bothuelium conjurat, 41, 46. sua cunctatione occasionem rei gerendæ amittit, 43. a Reginæ partibus stat, XX, 7.
- Stuartus [Matthæus] Joan. F. II. Levinia Comes, a Joan. Drummondio victus, XIII, 5. Margaritam Hamiltoniam uxorem ducit, 9. unus ex Jac. IV. ad Fluidonem ducibus, 38.
- Stuartus [Matthæus] Joan. F. Matthæi N. IV. Levinia Comes a Regina & Cardinale e Gallia excitus Hamiltonio æmulus, XV, 8. quatuor millibus hominum comitatus ad Reginam venit, 10. inani spe nuptiarum Reginæ viduæ delusus, 8, 12. fraude intellecta vindictam meditatur, 13, 14. cum Prorege paciscitur, 14. Franciscus Gallus ab eo alienatus, 14, 16. ad Gallum epistolam scribit, 16. Angli animum explorat, 19. in Angliam profectus a Rege honorifice suscipitur, 20. Margaritam Duglassiam uxorem ducit, ibid. ad Gallum a Proregis legato accusatur, 27. in Scotiam reversus, 52. Jac. Duglassium Drumlanricensem, multis captis, in fugam vertit, 52. remisso exilio patriæ restitutus, XVII, 43. ab Elizabetha Angla revocatus, 48. redire renuit, ibid. ad Reginam de nece filii conqueritur, XVIII, 23. ex Anglia reversus, XX, 17. primo Interrex, 19. mox Prorex creatur, 20. conventum indicit, 21. adversus Huntillæ-
- nos ducit, ibid. Britannodunum arcem recipit, 32. erga Flaminii arcis præfecti uxorem liberalitas, 33. de Archiepiscopo Fani Andree supplicium sumit, 34. conventum Edimb. extra pomeria habet, 30. dum Comitiam Sterlini agit, 58. a Reginentibus inopinatus opprimitur, 59. atque ex vulnere decedit, 62.
- Stuartus [Mordacus] Fifæ Comes, Rob. Ducis Albinæ F. in prælio ad Homeldonum captus, X, 8. patriæ redditus, 19. patri in gubernatione suffectus, 23. filios suos regere nequit, 23, 25. Jac. I. ab Anglis repetendum curat, ibid. quem reversum in sede Regio coronandum collocat, 27. in custodiam inclusus, 28. capitali supplicio affectus, 29.
- Stuartus [Rob.] Valt. F. vid Rob. II.
- Stuartus [Rob.] Rob. II. F. Fifæ Comes, regni Gubernator factus, IX, 64. Angliam populatur, ibid. Dux Albinæ creatus, X, 4. Davidem Rob. III. filium fame mori cogit, 10. regni Gubernatio ei confirmata, 15. Rex de morte filii cum eo expostulat, 12. adversus Donaldum insulanum copias parat, 18. Petræ Lunæ, qui se Pont. Rom. ediderat, favet, 19. ad Delphinum auxilia mittit, 20. moritur, 22.
- Stuartus [Rob.] Jac. F. Durisderanus in Hibernia militat, IX, 53.
- Stuartus [Rob.] Rob. Ducis Albinæ F. prælio ad Vernolium cæsus, X, 24.
- Stuartus [Rob.] Jac. V. nothus, insidias Darlæo structas ei indicat, XVIII, 10.
- Stuartus (Tho.) Joan. F. Alex. N. Joan. ad Varium Sacellum occisi P. II. ex ea familia Angusæ Comes, Bervicum capit, IX, 36.

- Stuartus (Valt.) Fleanchi F. Banchonis N. Gallovidianos rebelantes compefcit, VII, 19. Stuartus (*feu Senefcallus*) Scotiæ constitutus, *ibid.* a quo initium familiæ Stuartorum, *ibid.*
- Stuartus (Valt.) Jacobi, unius e sex Scotiæ custodibus, F. Mariam (*feu Marjoriam*) Rob. I. filiam uxorem ducit, VIII, 42, 50. moritur, 56.
- Stuartus (Valt.) Rob. II. F. Atholiæ Comes, IX, 42. in Jacobum I. conjurat, X, 46, 55. ejus supplicium, 58.
- Stuartus (Valt.) Mordaci Gubernatoris F. X, 25. ejus in patrem insolentia, *ibid.* 43. Calenum Cambellum injuria afficit, 25, accusatus, 26. in custodiam inclufus, 28. capitali supplicio affectus, 29.
- Stupra inulta non manent, X, 10.
- Suardi (*Seward, or Pſeward, cog. Angl.*) Rich. perfidia, VIII, 16.
- Sueno Regnum Anglorum adipiscitur, II, 37. in Scotiam venit, VI, 48. ad verſus Scotos exercitum mittit, *ibid.* quo deleto, 50. Canutum filium cum novo delectu mittit, 51. cum Scotis pacificatur, *ibid.*
- Sueno, Suenonis, F. Scotiam invadit, VII, 5. majore fuorum parte cæſa ipſe ægre evadit, 7.
- Suffragiorum vis imminuta, VI, 15.
- Suillkeraia infula, I, 44.
- Suintonius, (*Swinton, cog.*) Joan. Ducem Clarentiæ vulnerat, X, 21.
- Suintonius (Tho.) prælio ad Ver-nolium cæſus, X, 24.
- Sulius, (*Soules, or Lord Soules, cog. & Souliæ five Lidaliæ Regulus.*) Gul. Bervici præfectus majestatis damnatur, VIII, 46.
- Sumerledius, (*Sumerled, vulgo, Sorley Bay, vir clarus e Donaldina familia*) Argatheliæ Thanus, in ſpem regni erectus, VII, 37. a Gilchriſtio Comite Anguliæ profligatur, *ibid.* captus, 43.
- Sumerledus, Sumerledi F. novum tumultum ciens vincitur, VII, 57.
- Suna infula, I, 49.
- Supplicio exquisita ſpectantes efferant, X, 59.
- Surrius, & *Surria Comes, The earl of Surry, nobilis Anglus.*
- Suffexius, & *Suffexia Comes, The Earl of Suffex, nobilis Anglus.*
- Sutherlandia, (*Sutherland, regio Scotiæ ſeptentrionalis, Roſſiæ, Na-vernæ, & Cathaneſiæ conſuis*) I, 30.
- Sutherlandiæ Comes, *vid. Gordonius.*
- Sutherlandus, (*Sutherland, celebre & per-vetustum cog. in quo principem locum tenet, qui Sutherlandiæ Comes inſignitur*) Alex. Gul. F. Kennethi N. regni hæres declaratus, IX, 37. moritur, *ibid.*
- Sutherlandus (Kennethus) VI. Sutherlandiæ Comes prælio cæſus, IX, 14.
- Sylvius, *vid. Silvius.*
- Symphoniaci pœnis compreſſi, IX, 1.

T.

- TAICHIA, (*The Stewartry of Monteith, regio in occidentali præfecturæ Perthenſis latere*) I, 23. V, 8.
- Taichus, (*The Water of Teith, & inde Taichia regioni nomen*) fluv. I, 24.
- Talbotus (Rich.) unus ex Eduardi Balioli ducibus, IX, 5. (*Talbot, cog. Anglicum*) ab Eduardo Anglo in Scotia relictus, 15. captus, 16, 25.
- Taliferreus, (*Tailfer, cog.*) Laurentius ſe Jacobum IV. Tuedam tranſeuntem Buchanano vidiffe narrat, XIII, 41.
- Tameſis, (*The River Thames, fluviorum Angliæ nobiliſſimus, a Tamo & Ifide fluminibus, ad Dorceſtriam in unum coeuntibus, denominatus*) I, 17.
- Tanaſta infula, I, 36.
- Taodunum, (*Dundee, urbs Anguliæ primaria, ad Taurum unde no-*

- men traxit sita,) I, 25. ejus etymon, VII, 49.
- Taranfa insula, I, 42.
- Tarcheria insula, I, 36.
- Tarvedrum promontorium (*idem q. Orcas q. vid.*) I, 31.
- Tatii, (*Tate, or Tait, cognomen*) duo Starhedum Anglum interficiunt, XIII, 26.
- Taurinum caput olim apud Scotos cædis tessera, XI, 17.
- Taus, (*The River Tay, fluviorum Scotiæ maximus, qui e montibus Carn Drum dictis oriens, prius Aven Dochart appellatus Lacum Taum pertransit, ejusque nomine assumpto præfecturam Perthensem pervadit, tandemque mari commistus in æsuarium Fifum ab Augusta dirimens se exporrigit.*) I, 25. ejus inundatione Bertha diruta, VII, 50.
- Taus lacus, I, 25.
- Templum Claudii Cæsaris, I, 22.
- Tentallo, *The Castle of Tantallon, Lothianæ arx Bossæ insulae opposita.*
- Termini Templum, I, 21. IV, 38.
- Terminus, (*Monfieur de Terms, Gallus*) Paulus, auxiliorum Gallicorum præfectus, in Scotiam missus, XV, 62.
- Tesa, *The Teise, Northumbriæ fluv.*
- Teviotia, *Teviotdale, Scotiæ regio Angliæ contermina in præfectura Rosburgenfi, cui nomen dedit,* I, 17. V, 8.
- Teviotus fluv. (*The River Teviot or Tiet, Teviotiam interfecans,*) I, 17.
- Texa insula, I, 36.
- Textoris Insula, I, 36.
- Thanatos insula, III, 6.
- Thani, i. e. regionum præfecti, VI, 52. VII, 19.
- Thereus Scotorum R. IV, 13. ad Brittones confugit, *ibid.*
- Thiana insula, I, 35.
- Thomas Gallovidianus, Alani notus cæsus, VII, 57.
- Thorintonius, (*Thornton, cog.*) Pat. Joan. Sandelandium occidit, XI, 45.
- Throgmortonius, (*Throgmorton, cog. Angl.*) Nic. Reginæ Angliæ legatus, nuptias Mariæ Scotæ cum Darlæo impedire conatur, XVII, 48.
- Thyle insula, III, 3.
- Tilibardinum, *Tillibardine, arx Fereniæ, olim sedes Comarchi, qui inde dictus Tilibardinus, the Laird of Tillibardin, cognomento Moravianus; unde ortus qui nunc Comes Tilibardinus, & Atholiæ Dux.*
- Tillus, *the River Till, Northumbriæ fluv.*
- Tina fluv. (*the River Tine, in Lothiana orientali, Hadinam præterfluens. Item alius Northumbriæ.*) I, 18.
- Tinmuthum, (*Tinmouth, q. d. Tinæ ostium, cænobium & arx Regia in Anglia ad Tinæ ostium, sita*) VII, 22.
- Tireia insula, I, 38.
- Tora insula, I, 42.
- Tolutum, *Toledo, urbs Hispaniæ, Castelli novæ caput.*
- Tolosa, *Thoulouse, urbs Gallie, Languedocii caput.*
- Tornacum, *Tournay, or Dornick, Flandriæ oppidum ad Scaldim.*
- Trajani dictum, XX, 38.
- Trajectus insula, I, 35.
- Tralius, (*Trail, cog.*) Valt Fani Andreæ Episcopus moritur, X, 10.
- Trentus, *Trent, Angliæ fluv. in Humbrum cadens.*
- Triarcha insula, I, 35.
- Tributorum impositio periculosa, X, 27. eorum coactores partem avertunt, *ibid.* tributum exactum restitutum, 54. belli causa, XIII, 15. coactores occisi, *ib.* Regens novorum tributorum excogitatione, suorum animos offendit, XVI, 7. tributa remittuntur, 10.
- Tridentum, *Trent, urbs Italiae Concilio ibi indicto famosa.*
- Trimarchia, II, 45, 47.
- Trojani genere Græci, II, 9.
- Trondra insula, I, 50.
- Tueda, (*The River Tweed, fluv. Sco-*

I N D E X.

- Scotiae notissimus, eam ab Anglia dividens*, I, 17, 18, 19.
- Tuedia**, (*Taveddale, a fluvio eam rigante nominata, Glottiana, Lothiana, Lauderia, saltu Atrico, & Annandæ circumclusa*) I, 18. V, 8.
- Tuemen insula**, I, 42.
- Tuilmena insula**, I, 39.
- Tuina**, (*Tuine, cog.*) Laurentius, Eduardum Balliolum ad Scotiæ regnum occupandum hortatur, IX, 4.
- Tuisilus**, *Taisel, Northumbriæ fluv.*
- Turgotus Episcopus Fari Andreae VII**, 22.
- Turones**, & *Turo, The City of Tours, urbs Galliae, caput regionis quæ dicitur Taronia seu Turonensis agr., Tourain. Dux Turonum seu Turonensis, The Duke of Tourain, is titulus erat aliquot Duglassiæ Comitum.*
- Turstanus Archiepiscopus Eboracen.** ad Dav. I. pacificator missus, VII, 33.
- Tyrannis diu stare non potest**, VII, 1. ejus radices quomodo reciderit Finnanus, IV, 15.
- Tyrannorum avaritia opulentiores ad supplicia trahit**, IV, 21.
- V.
- VALAIA insula**, I, 42.
- Valentinus** (*Vallange, cog.*) Odomarus, Pembrocæ Regulus, Scotiæ prorex, VIII, 26.
- Valensis**, *De Valois, cog. Regiæ apud Gallos familie ante domum Burboham.*
- Valis insula**, I, 49.
- Valla insula**, I, 50.
- Vallas**, (*Wallace, cog. antiquæ familie, in qua insigniter emicuit*) Gul. Scotorum Dux longe fortissimus, ob singularem fortitudinem Scotorum Prorex appellatur, VIII, 18. Anglos variis in locis superat, ac multas arces expugnat, 19. Cressinghamum devincit, 20. in Angliam exercitum ducit, 21. ejus com
- Bruffio colloquium**, 23. magistratu se abdicat, ibid. in patriam amor, ibid. 25. a familiari suo proditus, ac Angli jussu foedissime laniatus, 29. ejus elogium, ibid.
- Vallas** ( ) Cragiæ Comarchus (q. vid.) fortissime pugnat, XI, 29. e vulneribus moritur, 30.
- Valli**, *The Welsh, Valliæ incolæ priscorum Brittonum progenies.*
- Vallia**, (*Wales, Angliæ provincia olim regnum, in parte Hibernicum prominens, Sabrina & Dea fluminibus a reliqua Anglia quodammodo disjuncta*) I, 17. unde dicitur, II, 27. ejus pars Rossia vocata, ibid.
- Vallis Bogiana**, *Strathbogy, vid. Bogia.*
- Vallum Hadriani** vid. Hadrianus.
- Vallum Severi**, vid. Severus.
- Valterus Fleanchi**, F. vid. Stuartus.
- Vanora Arcturi Brittonum Regis uxor**, V, 28.
- Varar olim dicta quæ nunc Moravia**, I, 29.
- Varbecus**, (*Warbeck, cog. insignis impostoris, vulgo Peter or Perkin Warbeck appellati*) Petrus, in Scotiam appellit, XIII, 10. ficta ejus ad Regem oratio, 12. ab eo honorifice tractatus, 14. Catharina Gordonia uxor ei data, ibid. laqueo vitam finit, 18.
- Vardilaus**, *Wardlaw, cog.*
- Varenia Comes**, *The Earl of Warren, nobilis Anglus.*
- Varenus** (Joan.) Surriæ Comes, Scotiæ Prorex, VIII, 17.
- Vascones**, *The Gascoigners, Vasconiæ Gallie provincie incolæ, olim Navarræ regnum complectentes.*
- Vaterfa insula**, I, 39.
- Vaticinium maleficarum implementum**, X, 58.
- Vausius**, (*Vaus or Vaux, cog.*) Laur. a Gul. Duglassio superatus, IX, 26.
- Uderga insula**, I, 35.
- Vecturiones Pictorum gens**, I, 25.
- Vedderburnus**, *the Laird of Wedderburn,*

- burn. Comarchus *Stotus* ex *Humierum* familia.
- Vemium, *Weems*, duo sunt ejus nominis in *Fifa* oppida, hoc occidentale, illud orientale, cognominata.
- Vemius, (*Weems*, cog. *vetustæ* familiae, cujus Princeps *Vemiarum Comes*, ad *Magnum Macduffum Fife Thani* genus referens.) David cum aliis lacus *Levini* arcem oppugnat, IX, 18.
- Vemius (Joan.) ad Regentem missus, XVI, 8.
- Vemius (Mich.) in *Norvegiam* legatus, VIII, 3.
- Vemius (Mich.) cohortis in *Dania* præfectus, in *Scotiam* rediens Regis partibus se adjungit, XX, 52.
- Venantodunum, *Huntington*, urbis & præfecturæ *Anglicæ* nomen.
- Veneficarum ad Regem *Duffum* tollendam artificium, VI, 21.
- Venetia, *Venice*, nobilis urbs *Italiae*, *pervictæ Venetorum* Reip. Metropolis.
- Vera insula, I, 49.
- Veracus, *Monsieur de Verac*, Gallus.
- Verca, (*The Castle of Werk*, arx *Northum.* ad *Tuedam* fluvi.) ejus forma, XIV, 22.
- Vernoliam, *Verneil*, *Galliæ* urbs, *Scoterum* clade memorabilis.
- Vervedrum promontorium, I, 31.
- Verulamium, *Verulam*, urbs *Angliæ* in præfectura *Herefordiensi*, olim municipium Romanum.
- Vestis legubris primus in *Scotia* usus incipit, XIV, 52.
- Westmaria, *Westmoreland*, *Angliæ* regio *Scotiæ* fere contermina, e jusque olim Regibus subdita, a *Scotis* occupata, V, 19. adempta, VI, 16. restituta, 18.
- Vestra insula, I, 49.
- A Veteri ponte, (*Wepont*, cog.) *Alanus*, arcem lacus *Levini* impigre propugnat, IX, 18.
- Vetustum castellum insula, I, 42.
- Vexaia insula, I, 42.
- Via insula, I, 50.
- Viccoilla insula, I, 42.
- Vicesima rerum mobilium in *Scotia* imperata, X, 27.
- Vici *Fabrorum* insula, I, 35.
- Victo, & *Victoria*, *Wigton*, *Gallodiæ* oppidum præfecturæ *danis* nomen.
- Victorinus in *Britanniam* missus, IV, 54.
- Vicus viridis, *Greenwich*, *Essæxiæ* oppidum 3 mill. infra pontem *Londinensem*.
- Vidogara, (*vid. Lacus Rianus*) finis, I, 19.
- Vienna, *Vienna*, celebris *Germaniæ* urbs *Austriæ* caput. Est & altera *Vienna Galliæ*, in *Delphinat*.
- Viennensis, (*Monsieur de Vienne Gallus*) Joan. in *Scotiam* missus, IX, 49.
- Vigiliæ in castris necessariæ, VIII, 55. IX, 6, 44.
- Vikerana insula, I, 35.
- Vindocinensis Comes, *The Earl*, nunc *Duke of Vendome*, nobilis *Gallus*, *Regio sanguine* ortus.
- Viniramus, (*Windram*, cog.) Joan. de hæresi concionator, XV, 34.
- Vino e frugibus corruptis confecto *Britanni* utuntur, I, 1.
- Vinum a *Scotis* succo *veneficæ* herbæ infectum, VII, 6.
- Viridis insula, I, 35. aliæ quatuor, 38.
- Vistus insula, I, 41.
- Vitellius Saxo a *Scotis* cæsus, V, 35.
- Vituli marini, I, 41.
- Vitulina insula, I, 35.
- Ulva insula, I, 35.
- Ultionis importuna cupiditas perniciofa, IV, 45. 54.
- Voadica fœmina *Britannorum* dux *Romanos* in vadit ac trucidat, III, 3.
- Vodius, *vid. Silvius*.
- Volfæus (*Cardinal Woolsey*, *Archiepiscopus Eboracen.* & *Cardinalis Rom.*) *Thomas*, ambitiosus, XIV, 20.
- Volfingamus, *Walsingham*, cog. *Angl.*
- Vonneda insula, I, 50.
- Vortigernus *Monachum Brittonum* Regem creat, V, 14. quem postea obruncandum curat, 15.

I N D E X.

ipse regnum occupat, *ibid.* ac
Saxones sibi conciliat, *ib.* quo-
rum auxilio Scotos Pictosque
ultra vallum Hadriani repellit,
ibid.
Vortimerus Brittonum R. cum
Scotis & Pictis fœdus renovat,
V, 16.
Yottonus, Wotton, cog. Angl.
Ura insula, I, 50.
Urbium plurimarum nomina in
BRIA, BRICA seu BRIGA de-
finitia, II, 31. item in DU-
NUM, 33. & DURUM, 34.
& in MAGUS, 35.
Urus fluv. I, 19.
Ufabrastra insula, I, 36.
Uterius fratri in Britannia regno
succedit, V, 20. fœdum ipsius
flagitium, 22.
Utile honesto nonnunquam in
aulis principum præponitur,
X, 14.
Vulgi ardor facile restinguitur,
XVIII, 44.
Vulsta insula, I, 50.

Uxellum apud Cæsarem forte pro
Ocello, II, 36.
W.

W. Geminum non facile nisi
a Germanis profertur,
I, 8. II, 26.

Wallia, *vid.* Vallia.

Wallowithia. II, 27.

Walsch seu Welch, Germanis
quid significet, II, 27. IV, 21.

X.

X. Litera Hispani pro duplici
SS. utuntur, II, 26.

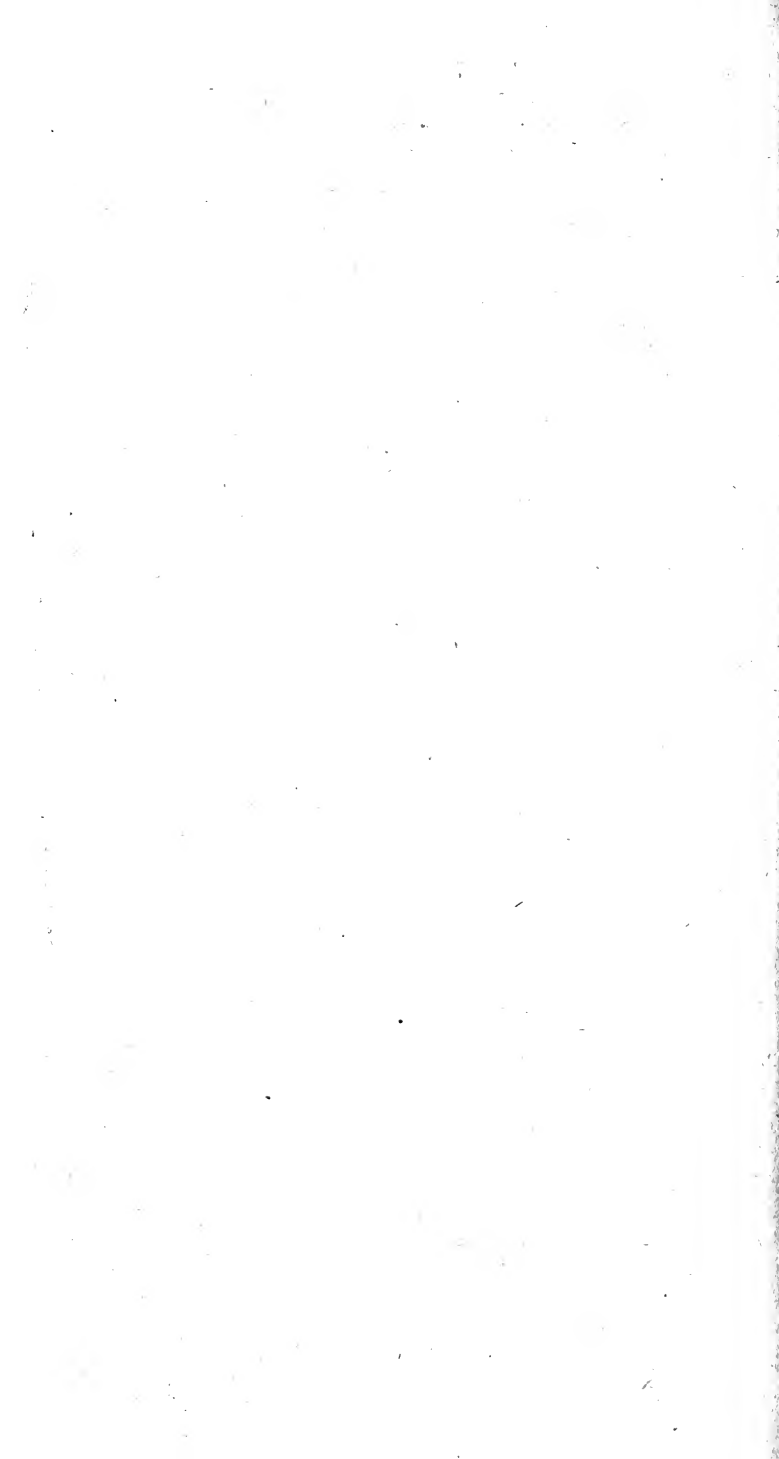
Z.

ZEAL, (*The Island Yell, insula
Hethlandicarum una,* I, 50.

Zelandicæ insulae, I, 32. alias
Hethlandicæ dictæ 49, 50.

Zeviota mons, (*The Cheviot Hills,
montium tractus in medio inter
Angliam & Scotiam limite,*) I,
17.

F I N I S.

D E

JURE REGNI

A P U D

S C O T O S,

D I A L O G U S.

A U C T O R E

Geo. Buchanano Scoto.

Georgius Buchananus

JACOBO VI.
SCOTORUM REGI

S. P. D.

SCRIPSERAM ante annos complures, cum apud nos res turbulentiſſimæ eſſent, Dialogum de Regum Scotorum jure: in quo ab incunabilis iſſis (ut ita dicam) quod jus, quæve poteſtas ſit Regibus & civibus inter ſe, explicare ſum conatus. Is liber cum pro tempore profuiſſe nonnihil ſit viſus, ut occluderet ora quibusdam, qui clamoribus importunis magis, qui tum erat rerum ſtatum inſectarentur, quam quid rectum eſſet ad rationis normam exigerent; rebus tamen paulo tranquillioribus, ipſe quoque arma depoſita concordia publicæ libens consecravi. Nuper autem cum in eam diſputationem inier ſchedas repertam incidiſſem, ac viſus eſſem in ea multa videre, quæ ætati tuæ (in ea præſertim rerum humanarum parte collocatæ) eſſent neceſſaria, eam publicandam cenſui, ut & mei in te ſtudii eſſet teſtis, & tui erga civis officii te admoneret. Multa autem mihi faciunt fidem hunc meum conatum non inane fore: in primis ætas nondum pravis opinionibus corrupta, & ſupra ætatem indoles ad præclariffima quæque capeſſenda ſponte properans, & non modo præceptoribus, ſed omnibus recte monentibus in obtemperando facilitas, & in rebus examinandis judicium & ſolertia: quo in genere nullius apud te magnopere pollet, auctoritas, niſi probabili ratione confirmetur. Video etiam te naturæ quodam inſtinctu ab adulatione, quæ & tyrannidis eſt nutricula, & legitimi regni graviffima peſtis, adeo abhorrevit, ut ſolæciſmos & barbariſmos aulicos, non minus oderis, quam qui ſibi omnis elegantiaæ cenſores videntur, eos ament & affectent, & velut ſermonis condimenta paſſim Majeſtates, Dominationes, Illuſtritates, & ſi qua alia magis ſunt putida, adſpergant. Ab hoc te errore quanquam & naturæ bonitas, & inſtitutio Rectorum in præſentia vendicent, tamen nonnihil ſubvcreri cogor, ne blanda vitiorum altrix, prava conſuetudo, animum adhuc tenellum in pejorem partem detorqueat: præſertim cum non ignorem, quam reliqui noſtri ſenſus facile ſeſe præbeant ſeducendos. Hunc igitur ad te non modo monitorem ſed etiam flagitatorum importunum, ac interim impudentem miſi: qui in hoc flexu ætatis trans adulationis ſcopulos te comitetur: nec moneat modo, ſed in via ſemel inita contineat, & ſi quid deflexeris, reprehendat & retrahat. Cui ſi parueris, tibi tuiſque in præſentia tranquillitatem, & in futurum ſempiternam comparabis gloriam. Vale, Stertini, Anno ſalutis humanæ. M. D. LXXIX. die decimo Januarii.

D E

JURE REGNI APUD SCOTOS, DIALOGUS,

Personæ

G. BUCHANANUS, T. MÆTELLANUS.

CUM nuper è Galliis Thomas Mætellanus rediisset, eumque diligenter de statu rerum Gallicarum percontatus essem, cœpi pro meo in illum amore hortari, ut in curriculo ad gloriam instituto perseveraret, spemque optimam de progressu studiorum suorum conciperet. Nam si ego mediocri ingenio, re familiari prope nulla, sæculo inerudito, ita tamen cum temporum iniquitate confixerim, ut aliquid præstitisse videar: certè quibus felice sæculo natis ætas, opes, ingenium abundè suppetunt, hi neque labore ab honesto instituto deterri debent, neque tot adminiculis adjuti desperare possunt. Pergerent igitur pro virili rem literariam illustrare, ac se suisque cives memoriæ posteritatis commendare. Quod si paululum conniterentur, fore, ut eam opinionem ex animis hominum tollerent, in frigidis orbis regionibus a literis, humanitate, omni que ingenii cultu homines tantum abesse, quantum à sole abessent. Nam ut Afris & Egyptiis, aliisque plerisque nationibus celeriores animi motus, acrimoniamque majorem ingenii natura indulserit nullam tamen gentem ita prorsus damnavit, ut ad virtutem & gloriam aditum ei præclusit.

II. Hic cum ille de se (qui est ejus pudor) modicè, de me vero magis amanter quàm verè locutus esset; eò tandem sermonis cursus nos pertraxit, ut ubi ille me de perturbato patriæ statu rogasset, & ego ei quantum commodum mihi pro tempore videbatur, respondissem cœperim invicem eum rogare, quænam vel Gallorum, vel aliarum quas in Galliis convenisset gentium, de rebus nostris esset opinio. Non enim dubitabam, quin ipsa rerum novitas (ut solet) omnibus esset occasionem & materiam sermonum data. Quorsum (inquit ille) id ex me petis? Nam cum & rei gestæ ordinem teneas, nec

ignores quid maxima pars hominum loquatur, omnes propemodum sentiant; facile conjicere potes ex animi tui conscientia, quæ sit, vel saltem debeat esse, omnium opinio. *B.* At enim quanto longius exteræ nationes absunt, eoque minores causas iræ, odii, amoris, aliarumque perturbationum, habent, quæ animum à vero deflectere possunt, tanto plerumque & sincerius judicant, & liberius quid sentiant eloquuntur: eadem illa loquendi & conferendi cogitationes libertas multa eruit obscura, impedita explicat, dubia confirmat, & improbis os occludere & infirmiores docere potest.

III. M. Visne tecum ingenuè loquar? *B.* Quidni? *M.* Quamquam vehementer efferebat cupiditate videndi ex longinquo intervallo patriam, parentes, propinquos & amicos; nihil tamen æque hoc desiderium inflammabat, atque voces imperitæ multitudinis. *Etsi enim vel consuetudine me confirmatum vel præceptis doctissimorum hominum, existimaram: tamen, cum in rem præsentem ventum est, nescio quomodo animi mei mollitiem coclare non potui. Nam cum scædum illud facinus non adedè pridem hic editum omnes uno ore detestarentur, auctórque incertus esset, vulgus, quod impetu magis fertur, quam consilio regitur, paucorum culpam in omnes conferebat: & privati maleficii commune odium adedè in totam gentem redundabat, ut qui etiam a suspitione erant remotissimi, sceleris alieni infamia conflagrarent. Igitur dum hæc velut calumniæ procella conquiesceret, libenter in hunc portum confugi: in quo tamen vereor ne in scopulum impegerim. *B.* Quamobrem vero? *M.* Quia recentis criminis atrocitas animos omnium jamdudum accensos adeo inflammata mihi videtur, ut nullus jam defensione locus superfit. Quis enim non imperitorum modò, sed eorum, qui sibi plus sapere videntur, impetum suslinere poterò? qui non innoxii adolescentis in cædè crudelitate inaudita nos contentos fuisse clamitabant, nisi in scædinas (cui sexui etiam captis urbibus hostes parcunt) novum immanitatis ederemus exemplum. A quo verò facinore dignitas ulla, aut majestas eos deterrebit, qui in Reges ita faviant? Aut quem misericordiæ locum relinquent, quos neque sexus imbecillitas, nec ætatis innocentia represserit? Jus, mos, leges, respectus imperii, reverentia legitimi magistratus, quem post hæc vel retinebunt pudore, vel coercebunt metu, ubi summi imperii vis infimorum patet ludibrio? ubi sublato æqui iniqui, turpis, honesti discrimine, publico prope consensu in immanem degeneratur barbariem? Hæc & his atrociora scio me cum in Gallias rediero, auditurum: oclusis interim omnium auribus, nec defensionem nec satisfactionem admissuris.*

IV. B. At ego te facilè hoc timore, nostramque gentem falso crimine liberabo. Nam si prioris atrocitatem sceleris tantopere execrantur, qui convenit severitatem in eo vindicando reprehendere? Aut si Reginam in ordinem redegi molestè ferunt, prius est necesse ut præbent. Igitur tu elige utrum è duobus atrox videri velis. Nam utrumque nec illi nec tu (modò vobis constare velitis) aut laudare, aut vituperare potestis. *M.* Ego vero cædem Regis utique abominor & detestor: gaudeoque ejus invidiam à publica conscientia remotam, & in paucorum improbitatem esse collatam. Hoc verò posterius facinus neque omnino vituperare, nec laudare possum. Nam quòd scelus, ab omni hominum memoria maximè nefarium consilio & industria eruerint, sceleratos bello & armis persequantur, facinus præclarum & memorabile mihi videtur. Quòd autem summum magi-

tratum in ordinem redegerint, nomen Regium, quod magnum atque sanctum semper apud omnes gentes fuit, contempserint : nescio quomodo accepturæ sint omnes Europæ nationes : illæque in primis, quæ sub imperio Regio vivunt. Me certè, quanquam non ignorem quid ex adverso prætendatur, vel facinoris magnitudo, vel novitas vehementer movet, eoque etiam magis, quod ex autoribus ejus nonnulli mecum arcta consuetudine sunt conjuncti.

V. B. Jam propemodum videor videre quid non tam te fortasse commoveat, quàm istos alienæ virtutis iniquos judices, quibus satisfaciendum existimas. Eorum ego tria potissimum genera statuo, qui manus istam injectionem sint vehementer exagitaturi. Unum genus est perniciosissimum : In eo (1) sunt tyrannicarum libidinum administri, qui nihil non justum & honestum sibi credunt, in quo Regibus gratificari queant : quæque non ex sua quamque rem vi, sed dominorum libidine metiuntur. Hi sese alienæ cupiditati adeo addixerunt, ut nullam sibi neque dicendi, neque faciendi libertatem reliquerint. Ex hac secta prodierunt, qui adolescentem innoxium nullis inimicitarum causis, sed lucri, honoris, aulicæque potentie spe libidini alienæ crudelissimè mactaverunt. Isti autem cum Reginæ vicem se dolere simulant, non illius ingemiscunt miseriis, sed suæ securitati prospectum volunt, præmitumque sceleratissimi facinoris quantum spe devorarunt, ægrè sibi de faucibus ereptum ferunt. Hoc igitur genus hominum, non tam oratione, quam legum severitate, & vi armorum reor castigandum. Alii toti rerum suarum sunt. Hi homines alioquæ minimè mali, non publica (quod videri volunt) injuria, sed damnis anguntur domesticis, ideoque mihi magis egere videntur consolatione, quàm vel rationum vel legum remediis. Reliqua est imperita multitudo, quæ omnia nova miratur, plurima reprehendit ; neque quicquam rectum putat, nisi quod ipsa aut facit, aut fieri videt. Quantum enim a consuetudine majorum receditur, tantum a justo & æquo recedi putat. Hi quia non malitia & invidia, neque respectu ullo rerum suarum ducuntur, ferè doceri & de errore se deduci patiuntur ac plerumque vi rationum convicti sese dedunt : quod in causa religionis sæpenumero his temporibus experimur, & superioribus sumus experti : nec fere quævisquam

—adeo ferus est, qui non mitescere possit,

Si modo cultura patientem commodet aurem.

M. Istud certè verissimum esse non semel sumus experti.

VI B. Ut igitur cum hac multitudine agas, si clamosissimum & importunissimum quemque roges quid de supplicio Caligulæ, Neronis, aut Domitiani, sentiat, neminem eorum tam addictum Regio nomini fore puto, ut non jure pœnas eos luisse fateatur. M. Fortasse verum dicis. Sed iidem confestim clamitabunt eos non de Tyrannorum suppliciis queri, sed justorum Regum indignas calamitates iniquo animo ferre. B. Vidésne igitur, quàm facile multitudo placari possit ? M. Nondum, nisi tu quid aliud dicas. B. At paucis faxo intelligas. Vulgus (ut ais) Tyrannorum cædem probat ; erga Regum adversam fortunam commovetur. Nonne igitur si intelligat planè, quod sit inter Tyrannum & Regem discrimen, posse fieri existimas, ut in plerisque sententiam suam mutet ? M. Istud si omnes faterentur, Tyrannos jure occidi, magnus ad reliqua aditus nobis esset

(1) 2d edit. sint.

patēfactus. Sed video quosdam nec spernendæ quidem auctoritatis viros, qui cum legitimos Reges legum pœnis subjiciant, tamen sacrosanctos esse velint Tyrannos : præpostero certè, nisi fallor, judicio : sed tamen pro eorum imperio quam libet immoderato & intolerabili, tanquam pro aris & focis depugnare sunt parati. *B.* Ego quoque in complures, nec semel quidem, incidi, qui istud ipsum pertinaciter defendant : sed rectè an secus, commodius alio loco expendemus. Interea, si vis, hoc nobis sit positum ea lege, ut nisi posterius satis confirmatum tibi videatur, tuo arbitrio id ipsum retractare liceat. *M.* Ista quidem lege non repugno. *B.* Pugnancia igitur hæc duo statuemus, Regem & Tyrannum esse. *M.* Statuamus.

VII. *B.* Qui originem ergo, causasque Regum creandorum, quæque sint Regum in populos, populorum in Reges officia explicaverit, nonne ex adverso quæ ad naturam Tyranni pertinent, propemodum explicuissè tibi videbitur ? *M.* Ita arbitrator. *B.* Et imagine utriusque proposita, nonne vulgus etiam intellecturum putas quoddam sit suum erga utrunque officium ? *M.* Verisimile est. *B.* Contrà verò in rebus dissimilimis, quæ sub eodem genere continentur, similitudines quædam inesse possunt, quæ imprudentes facilè queant in errorem inducere ? *M.* Possunt procul dubio : in eoque potissimum genere, ubi qui deterior est, præstantioris personam facile assumit, nihilque magis studet, quam ut imperitis imponat. *B.* Habesne aliquam in animo descriptam Regis & Tyranni imaginem ? Nam si habes, magno labore me levabis. *M.* Ego profectò utriusque quam habeam in animo imaginem facilè possem explicare : sed vereor ea ne sit impolita & informis. Itaque ne dum tu me refutes longior instituatur oratio, malo audire quid tu sentias, qui & ætate & rerum usu prior es ; nec aliorum modo sententias teneas, sed ipse etiam multorum & mores, & urbes videris.

VIII. *B.* Ego verò id faciam, ac libens, nèque tam meam, quam veterum sententiam explicabo ; quo major sit autoritas orationi : ut quæ non temporis causa conficta sit, sed ex eorum opinionibus excepta, qui cum extra præsentem controversiam fuerint, non minus disertè quam breviter suum judicium protulerunt sine odio, sine favore, aut invidia. quorum causæ procul ab illis aberant eorumque potissimum sententiis utar, non qui in umbris & otio consenuerunt : sed qui domi forisque in civitatibus benè constitutis virtute & consilio floruerunt. Sed priusquam eos proferam testes, pauca ex te exquirere volo, ut cum in rebus quibusdam, nec iis exiguis, consenserimus, non sit mihi necesse de cursu instituto digredi, & in perspicuis, & prope notis, vel explicandis, vel confirmandis immorari. *M.* Ita faciendum censeo : ac si quid vis, roga. *B.* Putasne tempus quoddam fuisse, cum homines in tuguriis atque etiam antris habitarent ; ac sine legibus, sine certis sedibus palantes vagarentur ; congregarenturque prout vel animi libido ferebat, vel commoditas aliqua, utilitasque communis eos conciliabat ? *M.* Ego verò istud credo : cum sit & ordini naturæ consentaneum, & omnibus prope omnium gentium historiis testificatum. Ejus vitæ rudis, & incultæ Trojanis etiam temporibus, in Sicilia describit imaginem Homerus :

*Nec fora consiliis fervent, nec iudice : tantum
Antra colunt umbrosa : aliis in montibus ædes
Quisque suas regit, uxorem natosque : nec ulli
In commune vacat socias extendere curas.*

Eisdem etiam temporibus Italia nihilo cultior fuisse dicitur, ut ex fertilissimis propè totius orbis regionibus facile sit conjecturam facere quanta tum solitudo & vastitas in ceterioribus fuerit.

IX. *B.* Utrum vero existimas naturæ magis consentaneum, vitæne illam vagam & solitariam, an consilia cœtusque hominum concordēs? *M.* Cœtus hominum procul dubio,

Quos ipsa utilitas justæ prope mater, & æquæ
 primum congregavit, ac jussit

Communi dare signa tubæ, defendier iisdem:
Mæribus, atque una portarum clæve teneri.

B. Quid? tu utilitatem, primam ac summam conciliatricem hominum fuisse arbitraris? *M.* Quidni? qui hominum causa homines fuisse generatos audierim ex hominibus doctissimis. *B.* Magnam profectò videtur quibusdam utilitas habere vim ad societatem publicam humani generis & constituendam & continendam. Sed est, nisi fallor congregandorum hominum causa longè antiquior, & communitatis eorum inter ipsos multo prius & sanctius vinculum. Alioquin si commodi sui privatim quisque velit habere rationem, vide ne illa ipsa utilitas solveret potius quàm conjungeret humanam societatem. *M.* Fortasse istud verum sit. Sed quæ sit altera illa communionis hominum origo, audire cupio.

X. *B.* Ea est quædam naturæ vis, non hominibus modò, sed mansuetioribus etiam aliorum animantium indita, ut si etiam absint utilitatis illa blandimenta, tamen cum sui generis animantibus libenter congregentur. At de cæteris in præsentia nihil attinet disputare: homini certè à natura hanc vim tam videmus altè impressam, ut si quis omnibus eis rebus abundet, quæ vel ad incolumitatem tuendam, vel ad voluptatem & animorum oblectationem comparatæ sunt, sine hominum commercio vitam sibi insuavem sit existimaturus. Quin & illi ipsi, qui cupiditate scientiæ, & studio veri investigandi se à turba removerunt, & in secretos abdiderunt recessus, neque perpetuam animi contentionem ferre diutius potuerunt; nec, si quando eam remississent, in solitudine se continere poterant: sed illa ipsa secreta sua studia libenter proferebant: & velut in communem utilitatem elaborassent, in medium conferebant sui laboris fructum. Quod si quis est qui omnino solitudine capiatur, cœtusque hominum fugiat, ac devitet, id magis animi morbo, quàm vi naturæ fieri existimo: qualem Timonem Atheniensem accepimus, & Corinthium Bellerophonem;

Qui miser Elæis errabat solus in oris,

Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

M. Non admodum hic abs te dissentio. Sed unum est abs te hic positum naturæ nomen, quod & ego sæpe magis consuetudine loquendi usurpo, quàm intelligo: & ab aliis ita variè, & in tam multas res accommodatur, ut plerunque dubitem ad quam potissimum eam referam.

XI. *B.* Ego profectò nihil aliud in præsentia intelligi volo, quàm lucem animis nostris divinitus infusam. Nam cum Deus

Sanctius hoc animal, mentisque capacius altæ,

— — — — — & quod dominari in cætera possit,

formavit, non modo corpori ejus oculos dedit, quibus ducibus adversa quæ euent suæ conditioni, fugeret; quæ commoda, sequeretur: sed animo etiam velut lumen quoddam prætulit, quo turpia ab honestis fecerneret. Hanc vim aut naturam, alii naturæ legem vocant.

Ego profectò divinam existimo, planèque illud habeo persuasum, quòd

Nunquam aliud natura, aliud sapientia dicat.

Ejus porro legis velut compendium, quod totam paucis complecteretur, Deus nobis tradidit, *Ut ipsum scilicet ex animo diligeremus, ac proximos velut nos ipsos* Hujus legis omnes sacrorum voluminum libri, qui ad mores formandos pertinent, nihil aliud quam explicationem continent. *M.* Igitur humanæ societatis non tu oratorem aliquem aut jure consultum, qui homines dispersos colligeret, sed ipsum Deum autorem putas. *B.* Ita profectò est: ac juxta Ciceronis sententiam, *Nihil quidem quod in terris fiat, principi illi Deo qui hunc mundum regit, acceptius puto, quàm cæus hominum jure sociatos, quæ civitates appelliantur.* Harum civitatum partes similiter inter se junctas esse volunt: atque cuncta corporis nostri membra inter se (1) cohære, mutisque constare officiis, & in commune elaborare, pericula communiter propellere, utilitates prospicere, eisque communicandis omnium inter se benevolentiam devincire. *M.* Igitur non utilitatem tu, sed legem illam divinam ab initio rerum nobis insitam conveniendi in unum cœtum multo augustiorem & diviniorem causam statuis. *B.* Non quidem illam ut justî & æqui matrem, ut quidam voluerunt, sed potius ancillam, & civitatis bene constitutæ è custodibus unam. *M.* Hic quoque facilè tibi assentior.

XII. *B.* Jam velut in corporibus nostris, ut quæ inter se pugnantibus contant principiis, morbi, hæc est perturbationes, & intestini quidam existunt tumultus similiter in his majoribus corporibus, id est civitatibus, fieri necesse est: ut quæ ex diversis & quodammodo pugnantibus hominum generibus, ordinibus conditionibus, naturisque, coeant; & eorum etiam hominum qui non

lidem eadem possunt horam durare probantes:

brevi certè eas dissolvi, & interire necesse est, nisi adhibeatur velut medicus perturbationum sedator, qui temperamento æquabili, & salubri, infirmiores partes fomentis confirmet, redundantes humores compefcant, & ita singulis membris consulat, ut neque partes imbecilliores inopia alimenti tabescant, neque validiores plus æquo luxurient. *M.* Ita planè necesse est. *B.* Qui in corpore civili hoc præstabit, quo nomine eum appellabimus? *M.* De nomine non sum admodum sollicitus. Quocunque enim censeatur, virum præstantissimum, ac planè Deo simillimum eum judico: qua in re sapientia majorum multum prospexisse mihi videtur, qui rem per se pulcherrimam nomine etiam splendidissimo decorarunt. REGEM enim opinor intelligis, cujus vocabuli ea vis est, ut rem quidem per se maximam & excellentissimam, pene oculis cernendam subjicit. *B.* Rectè sentis; ea enim voce Deum compellamus. Nullum enim aliud habemus angustius vocabulum quo naturæ illius excellentis declarem præstantiam: neque convenientius, quo paternam erga nos curam & studium significemus. Quid alia colligam, quæ ad munus Regis significandum transferimus? qualia sunt *Pater Æneas, Agamemnon populorum Pastor*; item *Dux, Princeps, Gubernator*? Quibus omnibus ea significatio subest, ut ostendant Reges non sibi, sed populo creatos esse. Jam quod de nomine satis inter nos convenit; si viaetur, de officio disseramus, iisdem quibus ingressi sumus insistentes vestigiis. *M.* Quibus tandem?

XIII. *B.* Meministi quid nuper dictum sit? civitatem corpori nostro per similem videri, motus civiles morbis, medico Regem? Si igitur officium medici quale sit intellexerimus, non longè, opinor, aberimus ab officio Regis. *M.* Fieri potest: nam cætera quæ tu enumerasti, per similia ac pene germana mihi sunt visa. *B.* Noli expectare ut minima quæque hic excutiam. Neque enim temporis angustia id patitur, nec ipsa res exigit. Sed si in summa hæc inter se conveniant, cætera facilè tibi subjicies. *M.* Tu verò perge ut facis. *B.* Scopus etiam idem videtur utrique propositus. *A.* Quinam? *B.* Corporis (cui adhibentur curando) incolumitas. *M.* Intellego. Alter enim humanum, alter civile corpus incolume in suo statu tueri, quatenus rei natura fert, & morbo affectum ad justam valetudinem reducere debet. *B.* Rectè intelligis. Duplex enim est utriusque officium: alterum in tuenda valetudine bona, alterum in restituenda si morbo fuerit labefactata. *M.* Assentior. *B.* Utrinque enim morbi sunt similes. *M.* Ita videtur. *B.* Nam & sua quædam nocet utrique redundantia rerum noxiarum, & necessariorum inopia. Et utrumque corpus prope pari ratione curatur: nempe vel extenuatum nutricando, & leniter fovendo, vel plenum & redundans supervacuorum egestione levando, & moderatis laboribus exercendo. *M.* Ita est. Sed hoc interesse videtur, quod in altero humores, in altero mores ad justam quandam temperiem sunt reducendi.

XIV. *B.* Rem tenes. Civilis enim corporis velut & naturalis suum quoddam est temperamentum; quam rectè, opinor, *Justitiam* appellabimus. Ea enim est quæ singulis prospicit partibus, & curat ut in officio consent. Ea interim sanguinis missione, interim noxiorum exilio, velut egestione, redundantia egerit: interim animos demissos, & meticulosos excitat, & diffidentes consolatur, & ad illam quam dixi temperiem totum corpus reducit; reductumque commodis laboribus exercet, & certo laboris & ocii præscripto temperamento restitutam valetudinem quoad ejus fieri potest conservat. *M.* Cætera tibi facilè assentior, nisi quòd civilis corporis temperamentum in justitia collocas: cum vel ipso nomine & professione temperantia has partes sibi vindicare jure suo videatur. *B.* Nihil admodum referre puto utri hunc honorem deferas. Nam cum omnes virtutes, quarum vis in actione cernitur, in mediocritate quadam, & æquabilitate sint positæ, ita quodammodo inter se connexæ sunt, & cohærent, ut unum omnibus officium esse videatur: id est cupiditatum moderatio. Ea quocumque in genere versatur, non admodum refert utro nomine voces: quamquam illa moderatio, quæ in rebus communibus, & hominum inter se commerciis posita est, commodè mihi nomine *Justitiæ* intelligi posse videatur. *M.* Hic tibi facillimè assentior.

XV. *B.* In Rege autem creando hoc opinor veteres fuisse sequutos, ut si quis inter cives esset singulari præstantia, reliquosque omnes æquitate & prudentia antecellere videretur, ut in apum alvearibus fieri traditur, regnum ad eum ultro deferebant. *M.* Credibile est ita factum. *B.* Quid si nemo unus qualem diximus, in civitate inveniretur? *M.* Jure illo naturæ, cujus antè meminimus, par imperium in pares usurpare non potest, nec debet: natura enim justum opinor, ut inter eos, qui cætera sunt pares, imperandi & parendi etiam vices sint pares. *B.* Quid si populus annuæ ambitionis tedio unum aliquem non planè omnibus virtutibus Regiis præditum, sed vel nobilitate, vel divitiis, vel rebus bello gestis insignem, Regem velit eligere? nonne & hunc optimo jure existimabimus Regem? *M.* Optimo. Po-

pulo enim jus est, ut imperium cui velit deferat. *B.* Quid si hominem acutum non tamen eximia artis peritia præditum, adhibeam ad morborum curationem? huncne statim medicum, ubi ab universis fuerit electus, arbitramur? *M.* Minimè: Doctrina enim & multarum artium experientia, non suffragiis fit medicus. *B.* Quid in cæteris artibus artifices? *M.* Eandem rationem esse omnium reor. *B.* Regnandine aliquam artem esse putas? *M.* Quidni? *B.* Potestne rationem reddere cur ita credas? *M.* Videor mihi posse. Nempe quæ in aliis artibus reddidi solet. *B.* Quam dicis?

XVI. *M.* Omnium enim artium ab experientia profecta sunt initia. Nam cum plerique temere ac nulla ratione multa aggredierentur, alii autem propter exercitationem & consuetudinem eadem illa callidius facerent, animadversis utrinque eventis, & perpensis eventorum causis, homines acuti præceptorum quendam ordinem digesserunt, eamque descriptionem *Artem* appellarunt. *B.* Potest ergo simili animadversione ars aliqua Regia describi, ut medicinae? *M.* Opinor posse. *B.* Quibus ex præceptis ea constabit? *M.* Non habeo in promptu dicere. *B.* Quid si ex aliarum artium collatione id invenire gemus? *M.* Quo pacto? *B.* Hoc pacto. Grammaticorum quædam sunt præcepta, & medicinae, & agriculturæ. *M.* Intellego. *B.* Nonne præcepta illa grammaticorum & medicorum, artes ac leges etiam appellabimus: & ita in cæteris? *M.* Ita profus videtur. *B.* Quid civiles leges? Regiæne artis præcepta quædam tibi videntur? *M.* Videntur. Has igitur tenere decet eum qui Rex censei velit. *M.* Ita videtur. *B.* Quid qui non tenet? etiam si populus eum regnare jusserit, Regem eum appellandum censes? *M.* Hic facis ut hæream. Nam si consentire cum superiore oratione velim, populi suffragia non magis Regem, quam alium quemvis artificem facere possunt. *B.* Quid hic agendum censes? Nam nisi Regem suffragiis electum habeamus, vereor ne legitimum ullum habituri simus. *M.* Ego quoque idem istud vereor.

XVII. *B.* Visne igitur, quod in artium comparatione postremo nobis positum est, diligentius excutiamus? *M.* Fiat, siquidem tibi ita videtur. *B.* Præcepta artificum nonne in singulis artibus leges vocavimus? *M.* Factum. *B.* At vereor ne satis circumspectè id a nobis sit factum. *M.* Quamobrem? Quia absurdum videretur, qui artem quamlibet teneret, eum tamen artificem non esse. *M.* Absurdum. *B.* Sed quod artis officium est præstet, eum artificem existimabimus, sive id sponte naturæ, sive perpetua constantique ratione & facultate quadam faciat. *M.* Ita reor. *B.* Qui hanc igitur rectè quidvis facienda vel rationem vel prudentiam teneat, eum artificem appellabimus, modò exercitatione facultatem comparaverit. *M.* Rectius quam illum alterum, qui nuda præcepta abique usu & exercitatione habeat. *B.* Præcepta igitur illa non existimabimus artem esse? *M.* Minime: sed artis quandam similitudinem, aut verius umbram. *B.* Quæ est ergo facultas illa civitatum gubernatrix, quam civilem sive artem, sive se entiam vocabimus? *M.* Prudentiam mihi velle dicere videris: ex quo, velut fonte, leges omnes, si modo societati hominum conservandæ sint ut les, proficisci ac derivari oportet.

XVIII. *B.* Rem attigisti. Hæc igitur si summa & perfecta in quopiam esset, tum natura, non suffragiis Regem esse diceremus: liberamque rerum omnium potestatem ei traderemus: sin talem non reperiamus, qui proximè ad illam excellentem naturæ præstantiam ac-

cesserit, similitudinem quandam in eo veri Regis amplexi, etiam Regem appellabimus. *M.* Appellemus si ita videtur. *B.* Et quoniam adversus animi affectiones, quæ possunt & plerumque solent, avertere a vero ne fati firmitas sit timemus, legem ei velut collegam, aut potius moderatricem libidinum adjiciemus. *M.* Non censens igitur rerum omnium arbitricam penes Regem esse debere? *B.* Minime. Nam eum non solum Regem sed etiam hominem esse memini, multa per ignorantiam errantem, multa sponte peccantem, multa prope invitum; quippe animal ad omnem favoris & odii auram facile mutabile. Quod vitium naturæ magistratus augere etiam solet: adeo ut hic potissimum sententiam illam ex comœdia veram esse comperiam, *Omnes licentia deteriores fieri.* Quamobrem legem ei adjungendam censuerunt homines prudentissimi, quæ vel ignorantiam viam ostendat, vel aberrantem in viam reducat. Ex his, opinor, intelligis, *ὡς ἐν τύπῳ* quodnam ego verè Regis officium esse rear. *M.* De causa creandorum Regum, de nomine, deque officio, plane mihi satisfecisti. Neque tamen si quid adjicere velis repugnabo. Etsi vero animus ad ea quæ restare videntur properat, unum tamen quod in tota oratione tua non nihil offendeat, non puto silentio prætereundum: quod videlicet subiniquus Regibus mihi videaris. Idque ipsum etiam antea de te frequenter, eram suspicatus; cum te Respublicas antiquas, Venetorumque civitatem adeo profuse laudantem sæpe audivissem.

XIX. *B.* Non tu recte hic de me sentiebas: neque enim ego apud Romanos, Massilienses, Venetos, & si qui alii fuerunt, apud quos potentiora fuerint legum quàm hominum imperia, tam suspicio diversam civitatis administrandæ rationem, quàm æquitatem: neque multum referre puto Rex, Dux, Imperator, an Consul, vocetur, qui præsit, modo illud teneatur, eum æquitatis tuendæ causa in magistratu esse collocatum. Imperium enim modo sit legitimum, non est quod de nomine ejus contendamus. Nam & quem hos Venetorum Ducem vocamus, is nihil aliud est, quàm Rex legitimus: & Consules primi non modò Regum insignia, sed imperium etiam retinuerunt. Id modo intererat, quod non unus, sed duo præerant: (quod etiam in perpetuis Lacedæmoniorum Regibus fieri solitum non ignoras) qui non in perpetuum, sed in annum creabantur. Illud igitur quod initio diximus, tenere semper oportet, Reges primum tuendæ æquitati fuisse constitutos. Id illi si tenere potuissent, imperium quale acceperant, tenere perpetuo potuissent; hoc est liberum & legibus solutum. Sed (ut humana sunt omnia) statu rerum in pejus prolabente, quod publicæ utilitatis causa fuerat constitutum imperium, in superbam dominationem vertit. Nam cum libido Regum pro legibus esset, hominesque in potestate infinita & immoderata collocati sibi non temperarent, sed multa gratiæ, multa odii, multa privatis commoditatibus indulgerent, Regum insolentia legum fecit desiderium. Leges igitur hac de causa inventæ sunt a populis, Regesque coacti non sua in judiciis licentia, sed quod populus in se dedisset jure uti. Multis enim edocti erant experimentis, melius libertatem legibus quam Regibus credi: cum alteri multis de causis à vero deflecti possent, alteræ adversus preces & minas furdæ unum & perpetuum tenorem servarent. Regibus igitur cætera liberis hic unus imperio modus est præfinitus, ut suas actiones, & orationem ad legum præscripta conformarent: & præmia pœnasque, maxima societatis continendæ vincula, ex earum sanctionibus dividerent. Denique quemadmodum

ait fummus administrandæ Reipublicæ magister, ut *Rex esset lex loquens, lex Rex mutus*. A. Statim ab initio ita Reges laudaveras, ut eorum majestatem prope augustam & sacrosanctam faceres. Nunc verò velut pœnitentia revocatus, nescio quibus angustiis eos concludis, & in legum prope dicam ergastula conjectis ne liberam quidem orationem permittis. Me autem ex magna spe dejecisti: sperabam enim fore, ut *rem* (juxta clarissimum historiæ autorem) *inter Deos hominesque pulcherrimam*, vel tua sponte, vel a me admonitus, in orationis cursu in suum splendorem restitueres: quam tu omnibus ornamentis spoliata in ordinem redegeisti: & qui primus in orbe terrarum fuit magistratus, eum angustiis circumseptum cancellis prope contemptibilem, nulli certè sano reddidisti optandum. Quis enim sanæ mentis non in mediocri fortuna subsistere privatus malit, quam in perpetuis molestiis aliorum intentus negotiis suæ rei negligens totum vitæ cursum ad alienas rationes componere? Quod si ista regnandi ubique proposita sit conditio, vereor ne major penuria Regum sit futura, quam in prima nostræ religionis infantia fuerit Episcoporum. Nec miror, si ad hanc formulam spectentur Reges, olim è pascuis, & ab aratro petitos, qui præclarum illum honorem acciperent.

XX. B. Vide quæso quanto in errore verferis, qui non fruendæ justitiæ, sed voluptatis causa Reges a populis & nationibus expetitos putes: neque honori locum esse existimes, ubi divitiæ & voluptates non affluant. Qua in re quantum eorum amplitudini detrahas, cogita. Id que facilius intelligas, confer mihi aliquem ex iis quos tu videris Regem velut puellarum puppam vestitum, & ad inæm pompam magno cum fastu, ingenti turba stipatum, produci, cujus tu similitudinem in eo quam describimus Rege desideras. Confer, inquam, istorum aliquem cum eis qui olim clari fuerunt: quorum etiam nunc vivit, vigetque & ad posteros celebratur memoria. Illi profectò tales fuerunt, qualem ego modò designavi. Audistine unquam fando Macedonem illum Philippum, cum vetulæ, *Ut suam causam audiret*, roganti, respondisset, *Sibi non esse otium*: illaque subjecisset, *Igitur ne sis Rex*: audistine, inquam, ab anu pa. percula Regem tot bellorum victorem, tot gentium dominatorem, sui admonitum officii paruisse: & quod Regum esset munus agnovisse? Confer igitur hunc Philippum cum Regibus non modo maximis qui nunc in Europa sunt, sed cum omni vetustatis memoria: nullum profectò comperies prudentia, fortitudine, laborum patientia parem: paucos magnitudine ditionis æquales. Agefilaum, Leonidam, cæterosque Lacedæmoniorum Reges si enumerem, (at quantos viros!) obsoleta videbor exempla proferre. Unum tamen Lacænx puellæ dictum silentio præterire non possum. Ea est Gorgo Cleomedis filia. Hæc cum videret servum hospiti Asiatico foccos detrahentem, accurrens ad patrem exclamavit, *Pater, hoc pes manus non habet*. Quo ex puellæ dicto de tota Laconica disciplina, Regumque domestica consuetudine facile judicare potes. At qui ex hac rustica sed virili disciplina prodierunt, hæc qualiacunque sunt pepere- runt: ex ista vero Asiatica, qui maxima regna per manus a majoribus tradita per luxuriam & ignaviam amiserunt. Et, ut veteres omitteram, talis fuit non adeo pridem apud Galæcos Pelagius, qui in Hispania Saracenorum opes primus labefactavit, apud hunc quamvis

— ignemque, laremque,

Et pecus, & dominos communis clauderet umbra:

adeo tamen Hispanes Reges ejus non pudet, ut in maxima gloria ponant quod ab eo sint oriundi. Sed cum hic locus longiore non possu-

let disputationem, unde sumus digressi redeamus. Nam quod tibi sum pollicitus, ostendere quamprimum cupio, non a me consistam fuisse hanc regnandi formulam, sed clarissimis omnis memoriæ viris idem visum fuisse: breviterque unde hæc hauserim fontes monstrabo. Libri sunt. *M. Tullii Ciceronis omnium consensu laudatissimi qui De officiis inscribuntur.* Horum è secundo libro hæc ad verbum sunt: *Mibi quidem non apud Medos solum, ut ait Herodotus, sed etiam apud majores nostros justitiæ fruendæ causa videntur olim bene morati Reges constituti. Nam cum premeretur inceps multitudo ab iis qui majores opes habebant, ad unum aliquem confugiebant virtute præstantem, qui cum prohiberet injuria tenuiores, æquitate constituenda summos cum infimis pari jure retinebat. Eademque constituendarum legum fuit causa, quæ Regem. Jus enim semper acquisitum est equabile neque enim aliter esset jus. Id si ab uno justo & bono viro consequerentur, eo erant contenti: cum id minus contingeret, leges sunt inventæ, quæ cum omnibus semper una atque eadem voce loquerentur. Ergo hoc quidem perspicuum est, eos ad imperandum deligi solitos, quorum de justitia magna esset opinio multitudinis. Adjuncto vero ut iidem etiam prudentes haberentur, nihil erat, quod homines his autoribus non posse consequi se arbitrarentur.* Vides ex his verbis, opinor, quam & Regum & legum expetendarum Cicero causam fuisse existimet. Possem hic testem & adstipulatorem laudare Xenophontem, non minus rebus bello gestis quam Philosophiæ studio nobilem, nisi eum tam familiarem tibi esse scirem, ut ejus omnes sententias notas habeas. Platonem vero & Aristotelem, etsi non ignoro quanti eos facias, in præsentia omitto. Malo enim e mediis rerum actionibus homines illustres, quam e gymnasiorum umbris, accedere in subsidium. Stoicum vero Regem, qualis a Seneca in Thyeste describitur, multo minus sum arbitratus tibi a me producendum: non tam quod illa veri Regis imago perfecta non sit, quam quod illud Principis boni exemplar magis animo informari, quam aliquando sperari posset. Sed & ne in iis quos produxi calumniæ locus esset, non e solitudine Scytharum Reges proposui, qui vel suos distringerent equos, vel aliud operis, quod multo magis a nostris moribus abhorreret, facerent; sed e media Grecia: & qui illis ipsis temporibus, quibus omnibus honestis artibus Græci fuerunt florentissimi, aut maximis nationibus, aut bene moratis præerant civitatibus: & ita præfuerunt, ut & vivi apud suos in maximo fuerint honore, & mortui posteris præclaram sui memoriam reliquerint. *M.* Hic ego si postules quid sentiam, vix audeo fateri tibi vel meam inconstantiam, vel timiditatem; vel si quo alio nomine tibi libeat id vitium appellare. Nam quoties ista, quæ a te modo recitata sunt, apud historiæ præstantissimos lego scriptores, vel a sapientissimis hominibus quorum autoritatem non ausim defugere, laudari audio, & ab omnibus bonis probari, non modo vera, recta, sincera, sed etiam fortia, & splendida mihi videntur. Rursus quoties oculos ad nostri temporis munditias & elegantiam refero, antiquitas illa sancta & sobria, sed horrida tamen, & nondum satis expolita fuisse videtur. Sed hæc fortasse alias per otium: nunc vero, siquidem videtur, quod instituisi perge prosequi.

XXI. *B.* Visne igitur ut breviter quæ dicta sunt colligamus? Ita maxime intelligemus, quod sit præteritum: & si quid temere sit concessum, facillime retractabimus. *M.* Maxime. *B.* Primum igitur convenit inter nos, homines a natura ad societatem & vitæ communionem esse factos. *M.* Convenit. *B.* Ejus quoque societatis cus-

eadem Regem electum. virum summa virtute præstantem. *M.* Ita est. *B.* Et velut hominum inter ipsos discordiæ necessitatem Regis creandi attulerunt, ita Regum in subditos injuriæ in causa fuerunt ut leges desideraremus. *Fateor.* *B.* Leges igitur specimen artis Regiæ, ut præcepta medicinæ, artis Medicæ, censuimus. *M.* Sic est. *B.* Tutius autem esse, (quoniam in neutro singularem, & exactam suæ artis peritiam posuimus) ut uterque ex artis illis præscriptis quam temere curet, videtur. *M.* Tutius certe. *B.* Artis autem Medicæ præcepta non unius generis visa sunt. *M.* Quo pacto? *B.* Quædam enim sunt tuendæ valetudinis: alia instaurandæ. *M.* Recte. *B.* Quid Regiæ artis? *M.* Totidem, opinor, sunt genera.

XXII. *B.* Proximum ergo videtur, ut consideremus illud. Putesne medicos omnes morbos, & eorum remedia ita exacte tenere posse, ut nihil præterea ad eorum curationem requiri posset? *M.* Minime. Nam & multa morborum genera nova omnibus seculis fere supputantur: & nova item singulorum remedia singulis prope annis aut hominum industria reperiuntur, aut e regionibus longinquis apportantur. *B.* Quid civitatum leges? *M.* Eadem certe videtur earum ratio. *B.* Igitur nec omnes morbos medici, nec civitatum Reges ex artium suarum, quæ scripta quidem traduntur, præceptis, vel vitare vel sanare possunt. *M.* Non posse arbitror. *B.* Quid si igitur vestigemus quibus de rebus leges in civitatibus sanciri possunt: quæ vero legibus comprehendendi non possint? *M.* Operæ præcium faciemus. *B.* Permultæ & permagnæ mihi res videntur, quæ nullis legibus contineri queant. Primura omnia quæ in deliberationem futuri temporis cadunt. *M.* Omnia. *B.* Deinde multa præterita: qualia sunt eo in quibus veritas conjecturis quæritur, testibus confirmatur, aut tormentis exprimitur. *M.* Scilicet.

XXIII. *B.* In his igitur quæstionibus explicandis quæ erunt Regis partes? *M.* Non longo hic opus esse video sermone, cum Reges in iis quæ in provisione futuri temporis posita sunt, adeo sibi non arrogant summam potestatem, ut ultro prudentiores in consilium sibi advocent. *B.* Quid in his quæ conjecturis colliguntur, testibus convincuntur? qualia sunt cædis, adulterii, veneficii crimina? *M.* Ista cauditorum ingeniis excutiuntur, eruuntur solertia, (1) eaque fere judicum sententiis permitti video. *B.* Et recte fortasse: nam si Rex privatas singulorum civium causas audire velit, quando ei vacabit de bello, de pace, de iis negotiis quæ Reipublicæ incolumitatem continent & conservant, cogitare? Denique quando licebit nihil agere? *M.* Nec ego rerum omnium cognitionem ad unum Regem velim deferri: neque, si deferatur, unus omnibus omnium causis sufficere poterit. Itaque placet mihi magnopere consilium illud non minus sapiens, quam necessarium, quod Mosis fover dedit, de onere judicandi in multos partiendo: de quo non dicam pluribus, quando historia omnibus est nota. *B.* Sed & hi judices, opinor, ex legum prescripto jus dicent. *M.* Dicent profecto. Sed ut video, pauca sunt de quibus legibus caveri possit, præut illa sunt, de quibus non possit. *B.* Accedit alia res non minoris difficultatis; quod nec ea omnia de quibus leges rogantur, præscriptionibus certis contineri possunt. *M.* Quo pacto? *B.* Jurisprudentes qui plurimum suæ arti tribuunt, cuique se justitiæ sacerdotes haberi volunt, negotiorum tantam esse mul-

(1) Alii legunt ac fere

itudinem confitentur, ut prope infinita videri possit : quotidieque in civitatibus nova flagitia, velut ulcerum genera, provenire aiunt. Quid hic ager legum lator, qui leges ad præsentia & præterita accommodat ? *M.* Non multum, nisi divinus quispiam sit. *B.* Accedit & alia, nec ea parva, quædam difficultas, quod in tanta conditionis humanæ inconstantia nihil ulla fere ars in universum stabile & firmum præcipere potest. *M.* Nihil verius.

XXIV. *B.* Tutius igitur videtur esse, & perito medico de salute ægrotantis, & Regi de statu civitatis credi. Nam & medicus, præter artis præscriptum, infirmum vel consentientem, vel interim invitum sæpe sanabit : & Rex novam, & tamen utilem legem, civibus aut persuasis, aut etiam invitis imponere potest. *M.* Non video quid vetet. *B.* Hæc autem uterque cum facit, num tibi videtur præter legem quisque suam facere ? *M.* Mihi quidem ex arte uterque. Nam ante posuimus, non illam, quæ præceptis constat artem esse, sed vim animo comprehensam, qua in materia pertractanda quæ artibus est subjeta artifex uti solet. Illud autem (siquidem ex animo loqueris) gaudeo, te veritatis ipsius velut interdicto coactum, ut Regem unde vi dejectus erat, eo restitueres. *B.* Mane : nondum omnia audisti. Est enim in legum imperio aliud incommodum. Lex enim quasi pertinax & imperitus quispiam officii exactor, nihil rectum putat, nisi quod ipsa jubet : apud Regem vero infirmitatis & temeritatis est excusatio ; & veniæ in errore deprehenso locus. Lex furda, inhumana, inexorabilis est. Adolescens lubricum ætatis causatur, mulier infirmitatem sexus, alius paupertatem, ebrietatem, amicitiam. Quid ad hæc lex ? *T. lictor, colliga manus, caput obnubito, verberato, arbori infelici suspendito.* Non ignoras autem quam sit periculosum in tanta hominum fragilitate in sola innocentia spem salutis habere collocatam. *M.* Rem procul dubio periculi plenam narras. *B.* Hæc certe quoties in mentem veniunt, quosdam nonnihil commoveri video. *M.* Nonnihil, mihi narras ? *B.* Itaque cum quæ supra nobis posita sunt, diligentius mecum expendo, vereor ne in hac parte medici & Regis collatio satis commode introducta videatur. *M.* Qua in parte ? *B.* Cum utrumque a præceptorum servitute liberavimus, & prope liberam curandi potestatem dedimus. *M.* Quid hic te potissimum offendit ?

XXV. *B.* Ubi audieris, tam ipse judicabis. Duæ a nobis positæ sunt causæ, cur non expediat populus, ut Reges legibus solverentur ; amor videlicet & odium, quæ animos hominum in judicando transversos agunt. At in medico timendum non est, ne quid per amorem peccet, quippe qui ab ægroto valetudine restituta etiam speret mercedem. Quod si medicum ægrotus præcibus, pollicitationibus & pecunia, adversus caput suum sollicitari intelligat, alium accerere medicum licebit ; aut si alterius copia non erit, tutius esse reor a libris quantumvis furdis remedium, quam a medico corrupto petere. Quod autem de legum immanitate questi sumus, satis nobis constemus. *M.* Quomodo ? *B.* Regem optimum, qualem magis animo quam oculis videre possumus, nullis legibus adstringendum censuimus. *M.* Nullis. *B.* Quamobrem ? *M.* Opinor quia juxta Paulum ipse & sibi, & aliis esset lex : ut cujus vita exprimat, quod legibus jubetur. *B.* Recte judicas, &, quod tu magis tortasse mirearis, aliquot ante paulum seculis hoc ipsum viderat Aristoteles, naturam sequutu ducem. Quod ideo dico, ut quod ante probatum fuerat, manifestius videas, eandem scilicet Dei & naturæ vocem esse. Verum ut

quod instituimus agamus, qui leges primi condiderunt, quid eos spectasse dicemus? *A.* Æquitatem, opinor; ut antea dictum est. *B.* Ego nunc non id quero, quem finem spectarint: sed potius quod exemplar sibi proposuerint. *M.* Istud etsi fortasse intelligo, velim tamen explices, ut si recte sentio, meum iudicium confirmes: sin secus, emendes errorem. *B.* Scis, opinor, quod sit animi in corpus imperium. *A.* Scire videor.

XXVI. *B.* Nec illud etiam ignoras, quæcunque non temere gerimus, eorum prius in animis nostris quandam inesse imaginem: eamque longe perfectiorem operibus, quæ ad illud exemplar summi etiam artifices effingunt & velut experimunt. *M.* Equidem hoc mecum ipse & in dicendo & scribendo plærunque experior: sentioque non minus animo verba, quam rebus animum deesse. Nam neque noster animus in hoc obscuro & turbido corporis carcere conclusus rerum omnium subtilitatem perspicere potest: neque in animo rerum utcunque prævisas imagines ad alios oratione possumus ita perferre, ut non multo sint inferiores illis quas noster sibi conformavit intellectus. *B.* Leges ergo qui tulerunt, quid spectasse eos dicemus? *A.* Prope videor intelligere quid velis: nempe perfecti illius Regis imaginem eos in consilio habuisse: & ad eam quam proxime poterant simulachrum quoddam expressisse non corporis sed cogitationum: idque pro legibus esse voluisse quod ille bonum & æquum fuisset arbitraturus. *B.* Recte intelligis: hoc enim ipsum dicere volui. Nunc vero velim consideres qualem illum ab initio Regem constituerimus. Nonne firmum adversus odium, amorem, iram, invidiam, cæterasque animorum perturbationes? *M.* Talem certe nos eum finximus, aut hominibus illis priscais etiam fuisse credidimus. *B.* Leges vero ecquid ad imaginem ejus latæ videntur? *A.* Nihil similius. *B.* Durus igitur & inexorabilis nihilo minus bonus Rex quam bona lex. *A.* Æque durus. Sed cum neutrum mutare queam, aut velle debeam; tamen utrumque, si queam, non nihil inflectere velim. *B.* Atqui Deus ne pauperis quidem vult ut in iudicio misereamur, sed id unum quod rectum est & æquum, non jubet intueri, & secundum id unum pronunciare. *M.* Agnosco sententiam, & veris vincor. Quando igitur Regem solvere legibus non licet, quis tandem erit legislator, quem ei tanquam pædagogum dabimus?

XXVII. *B.* Quem censes potissimum huic muneri præficiendum? *M.* Ego si me interrogas, ipsum Regem. Nam in reliquis fere artibus ab artificibus præcepta earum tradi videmus: quibus & ipsi memoriæ confirmandæ causa velut commentariis utantur, & alios sui commoneant officii. *B.* Ego contra nihil interesse video, Regemne liberum & solum legibus relinquamus, an ei tribuamus legum iudicandarum potestatem. Nemo enim se sponte vinculis induet. Ac nescio an præstet solum relinquere quem circumdare vinculis nihil profuturis, quippe quæ ubi volet exuat. *A.* At tu quando legibus potius quam Regibus regni gubernacula credis, vide quæso ne huic, quem verbo tenus Regem facis, Tyrannum imponas, qui eum

Imperio premat; ac vinculis & carcere frenet:

ac tantum non compedibus oneratum in agrum mittat, aut in pistrinum dedat. *B.* Bona verba; neminem ego ei dominum impono: sed populo, qui ei imperium in se dedit, licere volo, ut ejus imperii modum ei præscribat: eoque jure, quod populus in se dederit, ut Rex utatur postulo. Neque has leges per vim, ut tu interpretaris,

imponi volo : sed communicato cum Rege consilio, communiter statuendum arbitror, quod ad omnium salutem communiter faciat. *A.* Populo igitur vis hanc provinciam tribuere ? *B.* Populo sane, nisi tu fortasse aliter sentis. *M.* Nihil minus æquum videtur. *B.* Quamobrem ? *A.* Nosti illud, *Belluam multorum capitum*. Scis, opinor, quanta sit populi temeritas, quanta inconstantia. *B.* Ego nunquam existimavi universi populi iudicio eam rem permitti deberi : sed ut prope ad consuetudinem nostram ex omnibus ordinibus selecti ad Regem in consilium coirent. Deinde, ubi apud eos *προβλέψα* factum esset, id ad populi iudicium deferretur. *M.* Tuum quidem consilium satis intelligo : sed nihil hac tam diligenti cautione mihi proficere videris. Regem non vis legibus esse liberum. Quamobrem ? Quia, opinor, intra hominem duo sævissima monstra cupiditas & iracundia, perpetuum cum ratione bellum gerunt : expetitæ sunt leges, quæ licentiam eorum comprimerent, & nimium exultantia ad iusti imperii respectum revocarent. Quid isti consultores e populo dati ? nonne & ipsi eodem illo intestino bello vexantur ? nonne eisdem quibus Rex malis conflitantur ? Quanto igitur plures adjunxeris Regi velut assessores, tanto major flustorum erit numerus : a quo quid expectandum sit vides.

XXVIII. *B.* At ego longe aliud ac tu opinaris ex isto. Id autem cur expectem dicar. Primum non omnino verum est, quod tu putas : nihil ad rem facere multitudinis advocationem, quorum e numero nemo, fortassis erit excellenti sapientia præditus. Non enim solum plus vident ac sapiunt multi, quam unus quilibet eorum seorsum, sed etiam quam unus, qui quemvis eorum ingenio & prudentia præcedat. Nam multitudo fere melius quam singuli de rebus omnibus iudicat. Singuli enim quasdam habent virtutum particulas, quæ simul collatæ unam excellentem virtutem conficiunt. Quod in medicorum pharmacis, ac in primis in antidoto eo, quod Mithridaticum vocant, perspicue cerni potest. In eo enim pleræque res per se noxiæ ubi confusæ fuerint, salutare adversus venena remedium afferunt. Similiter in hominibus aliis tarditas & cunctatio, aliis præcepta temeritas obest : hæc in multitudine commixtæ temperamentum quoddam, & quam in omni genere virtutis quærimus mediocritatem pariunt. *M.* Sit quando ita vis, penes populum ut leges ferat, & perferat : sint Reges velut tabulariorum custodes. At cum leges inter se pugnare videbuntur, aut non satis diserte aut perspicue cavebunt, nullasne Regis partes esse voles ? præsertim cum si omnia e scripto dijudicare velis, necesse sit multa sequi absurda ? Et, ut vulgatissimo utar exemplo, legis illius in scholis decantatæ, *Peregrinus si in murum ascendat, capite luito* : hic quid absurdius fieri potest, quam salutis publicæ auctorem qui hostes subeuntes dejecit, ipsum tanquam hostilia ausum ad supplicium rapere ? *B.* Nihil. *M.* Probas igitur vetus illud, *Summum jus summa injuria*. *B.* Equidem probo. *M.* Si quid hujus generis in iudicium veniat, miti interprete opus est, qui leges ad utilitatem omnium latas viris bonis & nullo in scelere deprehensis calamitosas esse non patiat.

XXIX. *B.* Recte sentis. Neque si satis animadvertisti, aliud a me in tota hac disputatione quæsitum est, quam ut illa Ciceroniana lex sancta & inviolabilis esset ; *Populi salus suprema lex esto*. Igitur si quid tale in iudicium venerit, ut non sit obscurum quid bonum & æquum sit, Regiæ partes erunt prospicere, ut lex ad illam quam dixi regulam dirigatur. Sed tu mihi Regum nomine plus postulare videris, quam

qui eorum imperiosissimi sunt, sibi sumant. Scis enim ad iudices rejici solere hoc genus questionum, cum aliud lex dicere, aliud legis autor voluisse videtur: perinde atque illas quæ de ambiguo jure aut legum inter se discordia oriuntur. Itaque his de rebus gravissimæ sunt patronorum in foro contentiones, & rhetorum præcepta diligentissime tradita. *M.* Scio ista fieri quæ dicis. Sed mihi in hac parte non minor injuria fieri videtur legibus quam Regibus. Satius enim puto ex unius viri boni sententia statim litem (1) finire, quam ingeniosis hominibus & interdum veteratoribus obscurandi potius quam interpretandi leges potestatem dari. Nam dum non solum de causis litigantium, sed de gloria ingenii inter patronos contenditur, interim lites aluntur, jus, fas, æquum, iniquum, in discrimen vocatur: &, quod Regi negamus, hominibus inferiorum ordinum permittimus, plerumque non tam veri quam litigandi studiosis. *B.* Oblitus mihi videris quidnam inter nos nuper convenit. *M.* Quidnam id est? *B.* Regi optimo qualem initio descripsimus, adeo libera omnia permittebat, ut ne legibus quidem ullis opus esset. At cum uni e multitudine is honor habetur, qui non multo sit aliis excellentior, aut etiam quibusdam inferior, periculosam esse liberam istam & solutam legibus licentiam. *M.* Hoc vero quid ad legum interpretationem? *B.* Plurimum. Nisi forte non animadvertis quod aliis verbis infinitam illam & immoderatam potestatem, quam antea Regi negaveramus, ei restituamus: nempe, ut pro anitilibidine omnia sursum deorsum verteret. *A.* Istud ego si facio, certe imprudens facio.

XXX. *B.* Dicam ergo apertius, ut intelligas. Cum Regi legum interpretationem concedis, hanc tribuis ei licentiam ut lex non dicat quod lator sentit, aut quod in commune sit æquum & bonum; sed quod in rem sit interpretis: utque is ad omnes eam actiones commodi sui causa velut Lesbiam regulam inflectat. Ap. Claudius in Decemviratu legem tulerat æquissimam, *Ut in liberali causa vindiciæ secundum libertatem darentur.* Quid apertius dici poterat? At interpretando idem auctor legem suam fecit inutilem. Vides, opinor, quantam uno versu des Principi licentiam: nempe ut quod volet ille, dicat lex: quod nolit, non dicat. Id si semel recipiamus, nihil proderit bonas leges condere, quæ Principem bonum sui officii admoneant, malum circumscribant. Imo, ut dicam apertius, nullus omnino leges habere præstaret, quam liberum latrocinium, atque etiam honoratum, sub legis prætextu tolerari. *A.* Putasne Regum aliquem fore tam imprudentem, ut famæ opinionisque omnium de se nullam sit prorsus rationem habiturus; aut tam sui suorumque oblitum, ut in eorum pravitate degeneret, quos ipse ignominia, carceribus, bonorum publicatione, gravissimis denique suppliciis coercuerit? *B.* Non credamus ista fore, nisi jam pridem facta sint, idque totius orbis maximo malo. *M.* Ubi tandem hæc facta narras? *B.* Ubi rogas? Tanquam non omnes per Europam nationes non modo viderint, sed etiam senserint, quantum rebus humanis invexerit mali non dico immoderata potestas, sed effrena Romani Pontificis licentia. Ea quam ex modicis & in speciem honestis, occeperit initiis, quam nihil minus potuerit ab incautis timeri, nemo ignorat. Primum leges erant nobis propositæ non modo è penitissimis naturæ arcanis erutæ, sed ab ipso Deo latæ, a Spiritu ejus per prophetas explicatæ, postremo a Dei Filio, eodemque Deo, confirmatæ, tot laudatissimorum hominum scriptis

commendatæ, vita expresse, sanguine consignatæ. Neque alius in tota lege locus aut diligentius, commendatius, aut explicatius traditus, quam is qui est de officio Episcoporum. Illis autem legibus cum nulli sit fas quicquam adjicere, abrogare, derogare, immutare, una restabat interpretatio. Eam Romanus Episcopus cum sibi arrogasset, non modo reliquas oppressit Ecclesias, sed tyrannidem savissimam omnium quæ unquam fuerunt, sibi vindicavit; nec hominibus tantum, sed Angelis etiam imperare ausus, Christum planè in ordinem redegit: nisi id non est in ordinem redigere, ut quod tu velis, in cælo, in terris, apud inferos sit ratum: quod Christus jussit, ita demum sit ratum, si tu velis. Nam si in rem tuam parum videatur lex facere, ita interpretando poteris desistere, ut non modo per tuum os, sed ex animi tui sententia loqui cogatur Christus. Christo itaque per os Pontificis Romani loquente, Chilperico (1) Pipinus, Joanni Navarro Ferdinandus Arragonius est substitutus: filius in patrem, cives in Regem arma impia sumpserunt. Christus veneno imbutus, deinde ipse veneficus fieri coactus est, ut veneno tolleret Henricum Luxemburgium. *M.* Hæc ego non nunc primum audio: sed de ista legum interpretatione apertius audire aeo.

XXXI. *B.* Unum tibi proponam exemplum, è quo totum hoc genus quantum valeat facile intelligas. Lex est, *Oportet Episcopum esse unius uxoris virum*: qua lege quid apertius, quid explicatius dici potest? *Unam uxorem* ille *Unam Ecclesiam* interpretatur. Quasi ea lex non libidini sed avaritiæ Episcoporum reprimendæ sit posita. Hæc autem explicatio etsi nihil ad rem facit, tamen sententiam sane honestam & piam continet, nisi eam rursus idem alia interpretatione vitasset. Quid ergo hic Pontifex comminiscitur? Variat, inquit, personis, causis, locis, temporibus. Quidam ea nobilitate sunt, ut eorum fastu nullus Ecclesiarum numerus possit sufficere. Quædam rursus adeo pauperulæ sunt Ecclesiæ, ut ne monacho quidem nuper mendico, nunc mitrato, suppetat inde victus, si nomen Episcopi tueri velit. Inventa est ratio ex illa callida juris interpretatione, ut unius Ecclesiæ Episcopi dicantur, aliæ eis commendentur, omnes expolientur. Dies me deficiet, si fraudes colligere velim, quæ adversus unam legem quotidie excogitantur: sed hæc etsi indigna sint & nomine Pontificio & homine Christiano, tyrannis eorum ibi non constitit. Ea est enim omnium rerum natura, ut ubi semel in præceps ire cœperint, nusquam ante consistant, quam ad interitum labantur. Vis illustri exemplo tibi hoc commonstrem? Meministine cujusquam inter Imperatores Romani sanguinis, qui fuerit aut crudelior aut nequior quam C. Caligula. *M.* Nullus, quod sciam, fuit. *B.* Quod autem nequissimum ejus facinorum putas? Non illa dico, quæ Pontifices in casibus reservatis numerant, sed in reliqua ejus vita. *M.* Non succurrit. *B.* Quale tibi illud videtur, quod equum nomine Incitatum ad cœnam invitavit? quod hordeum aureum apposuit? quod Consulem designavit? *M.* Omnino nequiter factum. *B.* Quid illud, quod eundem sibi collegam in sacerdotio adscivit? *M.* Serione hæc narras?

XXXII. *B.* Serio certè. Neque adeo miror tibi hæc videri conficta. Sed noster ille Jupiter Romanus hæc ut vera posteris videantur perfecit: Juliam dico Tertium Pontificem, qui mihi videatur

(1) Leg. Childerico. See the note on cap. 72.

certamen de principatu nequitiae cum homine nequissimo. C. Caligula sibi instituisse. M. Quid is fecit ejus generis? B. Simiae tuæ custodem hominem prope nequiores bestia nequissima collegam sibi in sacerdotio cooptavit. M. Alia legendi fortasse causa fuit. B. Narrantur & alia: sed ego selegi honestissimam. Igitur cum tantus non modo sacerdotii contemptus, sed etiam humanitatis oblivio ex ista leges interpretandi licentia sit nata, vide ne istam potestatem exiguam putes. M. At mihi veteres non videntur tam magnum existimasse hoc interpretandi minus, quam tu id videri vis. Quod vel hoc uno argumento intelligi potest, quod Imperatores Romani jurisconsultis id permisissent. Quæ una ratio tam istam verbosam tuam disputationem evocit. Neque solum id quod de magnitudine istius potestatis dixisti refellit, sed illud quoque quod tu maxime vitas perspicue declarat, quam aliis potestatem de jure respondendi dederunt, eam ipsis non fuisse negatam, si id munus exercere voluissent, aut per occupationes potuissent.

XXXIII. B. Quod ad Imperatores Romanos attinet, quos nullo neque judicio neque utilitatis publicæ respectu milites sibi praeficiebant, hi sub hanc Regum, quam descripsimus, formulam non veniunt: ut qui à genere hominum scelestissimo, & fere scelestissimus quisque, eligebantur, aut ipsi per vim in eum locum irrumpebant. Quod autem jurisconsultis potestatem respondendi de jure dederint, non reprehendo. Etsi enim ea maxima est, ut ante dixi, tutius iis tamen creditur, quibus tyrannidis instrumentum esse non potest. Deinde pluribus credebatur, quos mutua reverentia continebat in officio: ut si a recto declinassent, alterius responso refellerentur. Qui si etiam in fraudem consensissent, supererat iudicis auxilium, cui non erat necesse pro lege habere quicquid responsum a jureconsulto fuisset. Supererat & Imperator, qui legum violatarum poenas expetere poterat. Tot vinculis cum tenerentur astricti, poenamque graviolem timerent, quam expectarent fraudis præmium, vides, opinor, non adeo magnam ab isto genere hominum timendum fuisse periculum. M. Estne præterea quod de Rege dicas? B. Primum, si tibi videtur, paucis colligamus quæ dicta sunt: ita facilius si quid prætermisum sit intelligemus. M. Ita censeo faciendum. M. De origine & causa creandorum Regum & legum satis convenire videbamur: de autore legis, non item. Sed visus es mihi tandem etsi subinvitus, tamen vi ipsa veritatis coactus consensisse. M. Certe non modo potestatem legum jubendarum, sed etiam eas interpretandi, & quidem me patrono strenue reclamante, Regi abstulisti. Qua in re vereor ne si res palam fiat, aliquando prævaricationis coarguar: adeo facile bonam, ut ab initio videbatur, causam mihi de manibus extorqueri sum passus. B. Bono animo es: nam si quis in hac causa te prævaricationis insimulet, ego tibi gratuum patrocinium polliceor. M. Istud fortasse brevi experiemur.

XXXIV. B. Multa etiam negotiorum genera nobis visa sunt, quæ nullis legibus comprehendendi possint: quorum partem ad iudices ordinarios, partem ad consilium Rege non invito rejecimus. M. Factum quidem memini. Atqui id cum faciebas, scisne quid mihi in mentem veniebat? B. Qui possum, ni tu dixeris? M. Videbaris mihi Reges quodammodo similes effingere sigillis lapideis, quæ plerumque in capitulis columnarum ita niti videntur, ac si totam structuram sustineant: cum tamen re vera nihilo plus oneris ferant quam quivis alius lapis. B. Quid, bone Regum patrono? quereris me parum oneris

neris eis imponere, cum illi dies noctesque nihil aliud agunt, quam ut socios oneri ferendo quærant, aut in quos omnino se exonerent? Et tu interim indignari videris, quod laborantibus subsidium feram. *M.* Ego quoque libenter istas auxiliares copias recipio, sed tales velim quæ serviant, non quæ imperent; quæque viam præmonstrant, non quo velint ducant, aut verius pertrahant, vel tanquam machinam impellant: nec aliam potestatem Regi relinquunt, nisi ut eis assentiat. Itaque jamdudum expecto, ut, absoluto de Rege sermone, ad Tyrannos, aut quoquam alio divertas. Regem enim tam angustis finibus inclusisti, ut verear ne, si diutius immoremur, è maximis opibus ac summa dignitate velut in desertam aliquam insulam eum releges, ubi omnibus exutus honoribus in egestate & miseris confenescat. *B.* Tu metuebas, ut præ te fers, prævaricationis crimen. At ego metuo ne Regi, quem defendere conaris, calumniando noceas. Primum ego eum non otiosum esse volo, nisi tu architectos otiosos esse sttuas. Deinde bonis ministris & amicis, quos ego non velut custodes adjeci, sed ab ipso in partem laboris acciri volui, eum spoliis; eisque abactis cohortem nebulonum circumdas, qui metuendum eum suis reddant: neque formidabilem fore putas, nisi magnam nocendi potestatem ei relinquamus. Ego amari a suis eum volo: nec terrore civium, sed benevolentia, septum esse: quæ sola arma Reges inexpugnabiles efficiunt. Id, nisi tu repugnes, brevime effecturum spero. Nam ex iis quas tu vocas angustias, in lucem eum educam: unaque lege tantum ei autoritatis & amplitudinis adjiciam, ut eo si amplius optet, impudens tibi videri possit. *M.* Istud quidem audire aveo.

XXXV. *B.* Igitur, ut quamprimum cupiditati tuæ satisfaciam, rem ipsam aggrediar. Paulo ante confessi sumus nullam legem in a deserte ulla de re cavere posse, ut malitiosa calliditas locum fraudi non inveniat. Id fortasse exemplo proposito facilius intelligetur. Cautum est legibus, ne patres sacerdotia sua spuriiis suis traderent. Hic in re, ut videtur, aperta, fraus tamen inventa est: ut pater alium substituat; isque spurio prioris domini idem sacerdotium tradat. Deinde cum esset diserte adscriptum legi, ne quod pater aliquando sacerdotium tenuisset, filius ulla ratione teneret: neque hac cautione quidquam profectum est. Reperta est enim adversus eam illa coitio inter sacerdotes, ut uterque alterius filium sibi substitueret. Id quoque cum vetitum esset, etiam novo genere fraudis lex elusa est. Adversus patrem litigator supponitur, qui fingat sibi in id sacerdotium jus esse. Dum pater cum supposito sycophanta umbratili pugna velitatur, filius a Pontifice Romano sacerdotium petit, si neutri litigantium in illud sit jus; utrunque litigatorum volentem ac cedentem ultro vincit, & paterno sacerdotio per paternam prævaricationem potitur filius. Vides in una lege quot fraudum genera sunt inventa. *M.* Video. *B.* Nonne tibi legum latores hic prorsus idem facere videntur quod medici, qui cum eruptiones pituitæ aut alterius humoris noxii, adhibito emplastro compescere nituntur, humor uno inhibitus loco pluribus simul exitam quærit; ac velut hydra quædam uno reciso capite multa renascencia profert? *M.* Nihil similis.

XXXVI. *B.* Quod medico fuerat isitio faciendum, ut totum simul corpus noxiis humoribus levaret, nonne idem hoc loco civilis medicus facere debet, ut civitatem universam levet malis moribus? *M.* Istam etsi difficilem, tamen veram esse reor curandi rationem. *B.* Et hoc si obtineri queat, paucis arbitror opus esse legibus. *M.* Ita pro-

sum res habet. *B.* Hanc medicinam qui adhibere poterit, nonne tibi videtur solus plus in publicum collaturus, quam omnes omnium Ordinum conventus ad legum rogationem coacti? *M.* Longe plus procul dubio. Sed ut Comici verbis utar, *Quis erit hic tam potens cum tanto munere?* *B.* Quid si has partes Regi mandemus? *M.* Lepide profecto; quæ prona erant & facilia, ea populo universo commisisti: si quid arduum est & asperum, id Regi etiam soli mandabis, tanquam non satis habeas eum vinculis constrictum tot claustris circumdare, ni onus gravissimum, sub quo etiam subcumbat, imponas. *B.* Non est ita, sed rem ab eo facilem non contendimus, sed ut exorari se sinat oramus. *M.* Quid id tandem est? *B.* Ut quales patres erga liberos esse debere censeat, talem se erga cives (quos liberorum loco habere debet) in omni vita se præstet. *M.* Quid istud ad rem?

XXXVII. *B.* Hæc profecto una, certe summa, adversus mores corruptos est medicina. Ac, ne meum putes hoc commentum esse audi Claudianum:

*Tu civem, patremque geras: tu consule cunctis,
Non tibi: nec tua te moveant, sed publica vota.
In commune jubes si quid, censesque tenendum,
Primus iussa subi. Tunc observantior æqui
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
Auctorem parere sibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum. Nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita regentis
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.*

Noli existimare poetam summo ingenio & doctrina præditum frustra credere tantam in hac re vim esse positam: est enim vulgus ad eorum imitationem adeo compositum, in quibus aliqua probitatis imago elucet, adeo mores eorum exprimere conatur, ut quorum admiratur virtutem, eorundem etiam quædam vitia in sermone, vestitu, incessu reddere conetur. In Regum vero cultu, moribus, oratione assimulanda se exercent, non solum imitandi studio, sed etiam ut per adulationem in potentiorum animos sese insinuent; & rem, honores, potentiam, his artibus aucupentur: quippe qui natura comparatum sciunt, ut modo nos nostraque amemus, sed similitudinem nostri licet vitiosam in aliis amplectamur. Hoc autem quod non improbe & superbe flagitamus, sed precario impetrare conamur, majorem longe vim habet, quam legum minæ, quam suppliciorum ostentatio, quam militum copiæ. Hoc populum sine vi reducit ad modestiam, Regi civium benevolentiam conciliat, publicè tranquillitatem, privatim singulorum spes auget & tutetur. Cogitet igitur assidue Rex, se in orbis teatro positum, omnibusque ad spectaculum propositum, nullum dictum aut factum suum latere posse,

— *Nec posse dari regalibus usquam
Secretum vitiis. Nam lux altissima fati
Occultum nihil esse finit: latebrasque per omnes
Intrat, & abstrusos explorat fama recessus.*

XXXVIII. Quanta igitur Principibus in utranque partem adhibenda est cautio? cum neque vitia, neque virtutes eorum latere queant; neque sine magna rerum mutatione vulgari? Quod si quis adhuc dubitat, quantum in vita Principis momentum sit ad emendationem disciplinæ publicæ, is ponat ante oculos Romæ nascentis primordia. Populus ille rudis bonarum artium, è pastoribus & conveni-

nis, ne quid dicam durius, collectus, ipse natura ferox, Regem nactus ferocissimum, cum velut castra posuisset ad vicinarum gentium pacem sollicitandam, & arma laceſſenda, quantum potest vicinorum odium quantum pavorem fuisse? Idem ille populus cum Regem piū & justum sibi præfecisset, ita repente mutatus est, ut eum cultui deorum & justitiæ deditum prope nefas violare vicinis sit visum: iis, inquam, vicinis, quorum agros antea vassaverat, urbes incenderat, liberos & propinquos in servitutem abduxerat. Quod si in illa morum immanitate & temporum incultu tantum Numa Pompilius e gente inimica paulo ante Rex accitus potuit: quid expectabimus, aut potius quid non expectabimus ab eis Principibus, qui propinquitatibus, & clientelis & vetustis opibus subnixi, imperium accipiunt? qui in eam spem nati & educati sunt? Quantum autem in eorum animos ad virtutem accendere debet, quod non unius diei laudem, ut histriones fabula bene acta, sperent; sed ætatis suæ benevolentiam & admirationem, & perpetuam ad posteros celebritatem, & honores divinis proximos sibi paratos esse intelligant? Ejus honoris utinam quam animo concepi, verbis imaginem exprimere possim. Sed ut aliqua ex parte primis lineamentis informatam tibi eam proponam, cogita tecum serpentem illum æneum in Arabia deserta a Mose erectum, solo aspectu vulnera ab aliis serpentibus facta sanantem. Cogita e multitudine numerosi alios a serpentibus ictos, & ad remedium præfens concurrentes, alios rei novæ miraculo attonitos, omnes imensam & incredibilem Dei beneficentiam omni laudis genere celebrantes: cum videant lethiferi vulneris dolores non medicamentis cum cruciatu ægri, labore medici, & amicorum assidua sollicitudine tolli; non longinquitate temporis, sed uno momento ad sanitatem reduci. Jam confer mihi cum serpente illo Regem: sed ita confer, ut & Regem bonum in maximis Dei beneficiis numeres: qui solus sine tua impensa, sine tuo labore, omnes regni molestias levet, perturbationes sedet, & vetusta etiam animorum ulcera ad cicatricem brevi perducatur: nec iis modo sit salutaris, qui eum cominus intuentur, sed qui eam longe absint, ut nec ejus videndi spem ullam habeant: cujus in imagine animis oblata tanta sit vis, ut id facile perficiat, quod nec jurisperitorum prudentia, nec Philosophorum scientia, nec tot seculorum in artibus colligendis experientia præstare unquam potuerit. Qui vero honor, quæ dignitas, quæ amplitudo aut majestas major in homine ullo dici aut excogitari potest, quam ut sermone, congressu, aspectu, fama tacita denique specie animis oblata, luxu dissidentes ad modestiam, violentos ad æquitatem, furiosos ad sanitatem reducat? Potesne, si velis, majus hoc a Deo rebus humanis propitio beneficium postulare?

XXXIX. Hæc est vera, nisi fallor, imago Regis; non illa circumsepti armis, semper metuentis, aut metum facientis; ex odio in populum suo populi in se odium metientis. Hanc imaginem quam posuimus, expressit pulcherrimis coloribus Seneca in Thyeste: Quod carmen, cum sit elegantissimum, tibi notum esse non ambigo. Ecquid tibi nunc humiliter & contemptim de Rege sentire videor? & eum (quod nuper dicebas) oneratum compedibus in legum ergastulum compingere? Annon potius in lucem & hominum cœtus, & publicum humani generis theatrum eum produco? non superbo spiculatorum & μαχητορῶν actu, sericatisque nebulonibus stipatum; sed sua tutum innocentia: nec armorum terrore, sed populi amore

munitum : nec modò liberum & erectum, sed honoratum, sed venerabilem, sacrosanctum, & augustum : cum bonis omnibus & faustis acclamationibus prodeuntem ; & quocunque progrediatur, omnium ora, oculos, & animos in se convertentem ? Quæ ovatio, quis triumphus cum hac pompa quotidiana comparari potest ? Aut si Deus humana specie delaberetur in terras, quis ab hominibus major honos ei haberi posset, quam qui vero Regi, hoc est vivo Dei simulachro, exhiberetur ? Hoc enim majorem honorem nec amor largiri, nec metus exprimere, nec adulatio posset comminisci. Hæc tibi Regis imago ecquid videtur ?

XL. *M.* Splendida sane, & adeo magnifica, ut nihil dici aut excogitari magnificentius posse videatur. Sed in his temporum nostrorum corruptis moribus, difficile est ut hæc animi magnitudo existat, nisi ad honestam indolem & naturæ bonitatem diligentia educationis accedat. Animus enim ab adolescentia bonis institutis & artibus informatus, ubi & ætate & usu rerum confirmatus ad veram gloriam virtute nititur, frustra voluptatum tentatur illecebris, & rerum adversarum labefactatur impressionibus. Ita enim

Doctrina—vim promovet insitam,

Restique cultus pectora roborant ;

ut in ipsis voluptatum avocamentis virtutis exercendæ occasionem inveniat, & quæ infirmiores terrore solent difficultates, in iis materiam laudis sibi oblatam virtus exilimet. Itaque cum ad omnes vitæ partes tantum sit in liberali educatione momentum, quanta cura & sollicitudine prospiciendum est, ut tenelli Regum animi recte a primis initiis usque imbuantur. Nam cum multa bonorum Regum in suos cives sunt beneficia, multæ contra calamitates a malis Principibus proficiscuntur, tum nihil in omnem partem majorem mihi vim habere videtur, quam & Regum ipsorum, & aliorum qui summum imperium una administrant studia & mores. Quod enim a singulis bene vel secus sit, plerunque multitudinem latet : aut propter hominum obscuritatem, exemplum ad paucos pertinet. At eorum qui Reipublicæ gubernacula tractant, dicta factaque omnia velut in *votiva tabella*, ut inquit Horatius, conscripta latere non possunt ; sed omnibus ad imitationem sunt proposita. Neque enim studio placendi modò, sed utilitatis blandissimis invitamentis animos omnium ad se convertunt : ac perinde ut Regum ingenia impelluntur, disciplinam publicam secum circumagunt. Sed illud metuo ne Reges nostri se exorari patiantur, ut hæc præstent, quæ modo abs te posita sunt. Adeo enim voluptatum illecebris fracti sunt, & falsa specie honoris decepti, ut idem propemodum eos facere existimem, quod Trojanis qui cum Paride navigarunt, quidam Poëtarum evenisse narrant. Vera enim Helena in Ægypto apud Prothea hominem sanctum ac plane divinum relicta, de simulachro ejus per annos decem ita pertinaciter contenderunt, ut idem finis belli perniciosissimi, & regni illorum temporum opulentissimi fuerit. Tyranni enim impotentes falsam istam regni speciem amplexi, cum per fas nefasque eam semel adepti fuerint, nec sine scelere eam tenere, nec sine pernicie amittere possunt. Quod si quis eos admoneat, veram Helenam de qua se dimicare putant, alicubi absconditam cæleri, pro insano eum haberent.

XLI. *B.* Gaudeo equidem te, si non illam vere Jovis filiam videris, saltem ex hoc qualicunque simulachro ejus pulchritudinem aliqua ex parte intelligere. Quod si isti falsæ illius Helenæ magno cum suo

malo amatores veræ hujus perfectam imaginem a Protogene aliquo vel Apelle depictam suis coloribus viderent ; non dubito quin eam & admirarentur & deperirent : ac nisi continuo illam alteram res suas habere juberent, in illas gravissimas inciderent pœnas, quas in Satyris Persius imprecatur Tyrannis :

*Magne pater divum, sævos punire Tyrannos
Haud alia ratione velis, cum dira libido
Aoverit ingenium ferventi tincta veneno,
Virtutem ut videant, intabescantque relicta.*

Atque adeo, quando in Tyrannorum mentionem incidimus, visne ut hinc recta ad eos progrediamur ? *M.* Nisi quid prævertendum putas. *B.* Minime autem, arbitror, aberrabimus, si eisdem vestigiis quibus in Rege quærendo inslitimus, ad Tyrannum reperiendum ire pergamus. *M.* Ita censeo. Nam eo pacto quod sit inter eos discrimen facillime intelligemus, si ex adverso compositi inspectentur.

XLII. *B.* Ac primum, ut a Tyranni nomine incipiamus, id cujus linguæ sit, incertum arbitror. Itaque supervacuum nobis puto Græcum aut Latinum *τύραννος* in eo quærerere. Quid vero veteres appellarunt tyrannidem, non opinor obcurum cuiquam qui paulo diligentius in studiis humanioribus sit versatus. Tyranni enim & Græcis & Latinis vocabantur, penes quos erat libera omnium rerum potestas, nullis legum vinculis astricta, aut judicium cognitionibus obnoxia. Itaque in utraque, ut scis, lingua non modo heroes & hominum præstantissimi, sed & deorum maximi, atque adeo Jupiter ipse, Tyrannus vocatur : idque ab eis qui de diis honorifice & sentiunt & loquuntur. *M.* Istud quidem non ignoro : eoque magis miror unde factum sit, ut id nomen tot jam seculis odiosum atque etiam inter gravissima convicia habeatur. *B.* Id certe in hoc vocabulo evenisse videtur, quod in plerisque aliis contigit. Verborum enim per se naturam si consideres, noxia caret. Et quamvis alia levius, alia asperius ad audientium aures accidunt, tamen nihil omnino ex sese habent cur animos ad iram, odium, aut hilaritatem excitent, aut alioqui voluptatem aut molestiam creent. Si quid autem tale nobis accidat, id non a verbo, sed a consuetudine hominum, & imagine ab audientibus concepta evenire solet. Igitur quod verbum apud alios honestum est, apud alios sine honoris præfatione audiri non potest. *M.* Memini quiddam simile in Neronibus & Judis factum : quorum alterum apud Romanos, alterum apud Judæos nomen, in summis viris amplissimum atque honoratissimum existimabatur. Postea vero nulla ipsorum nominum, sed duorum hominum culpa factum est, ut ne sceleratissimi quidem hæc nomina suis liberis dari velint ; adeo inter infamia delituerunt.

XLIII. *B.* Idem quoque in Tyranno evenisse perspicuum est. Primos enim magistratus, qui ita appellabantur, viros bonos fuisse credibile est, vel hinc, quod nomen id aliquando tam fuerit honorificum, ut ad deos etiam transferretur. Posterius suis sceleribus ita reddiderunt infame, ut omnes tanquam contagiosum & pestilens id fugerent, leviusque putarent convicium, carnificem quam Tyrannum appellari. *M.* Idem fortasse hic evenit, quod Regibus Romæ post Tarquinius exactos : quod in Dictatoris nomine post *M.* Antonium & *P.* Dolabellam Consules. *B.* Rem tenes. Contra vero humilia & plebeia nomina, virtute hominum quibus ea contigerunt, facta sunt illustria : ut apud Romanos Camillus, Metellus, Scrofa : apud Germanos Henricus, Gensericus, Carolus. Id adeo magis intelliges, si animadver-

tas nomine Tyranni sublato rem tamen atque hoc imperii genus apud multas nationes illustres in honore pristino permanisse : ut apud Græcos Æsymnetas, apud Romanos Dictatores. Utrique enim Tyranni legitimi erant : sed Tyranni quidem, (1) quia legibus potentiores erant ; legitimi autem, (1) quia populi consensu electi. *M.* Quid ego audio ? legitimos etiam esse Tyrannos ? Ego longe aliud certe a te expectabam. Nunc vero confundere videris omnium Regum & Tyrannorum discrimina.

XLIV. *B.* Reges profecto & Tyranni apud veteres, idem plane fuisse videntur, sed diversis opinor temporibus. Tyrannorum enim nomen opinor, antiquius fuit. Deinde ubi ejus nominis est pertæsum, successerunt in eorum locum Reges, nomine blandiore & mitiore imperio. His quoque degenerantibus, legum adhibita est moderatio, quæ fines imperii infinitis eorum cupiditatibus (2) statuerent. Homini- bus vero pro ratione temporum & moribus hominum nova remedia expetentibus, & veterum imperiorum eos pertæsum est, & nova quæsitæ. Nobis vero ne duobus generibus principatum in præsentia institutas est sermo ; de eo in quo legum quam Regum fortiora sunt imperia, deque pessimo Tyrannidos genere, in quo omnia Regno sunt contraria : eaque inter se comparanda suscepimus. *M.* Ita est : ac vehementer expecto ut isthuc venias. *B.* Igitur initio inter nos convenerat, Regem societati humanæ tuendæ fuisse creatum. Officium vero ejus esse statuimus, ut ex legum præscripto jus suum unicuique redderet. *M.* Memini. *B.* Primum igitur, qui eum magistratum non populi voluntate accipit, sed vi invadit, vel fraude intercipit, quo eum nomine appellabimus ? *M.* Tyrannum, opinor.

XLV. *B.* Sunt & alia multa discrimina, quæ quia ex Aristotele facile quis colliget, ideo breviter ea percurram. Regium enim imperium secundum naturam est : tyrannicum contra. Rex volentibus, Tyrannus invito imperat. Regnum, liberi inter liberos est principatus, Tyrannis domini in servos. Regi cives excubant ad salutem ejus tuendam, Tyranno peregrini ad cives opprimendos : alter enim civibus, alter sibi gerit imperium. *M.* Quid eos qui per vim, & citra populi consensum summum imperium sunt adepti, ita tamen multos annos civitatibus suis præfuerunt, ut eorum administrationis populum non pœnituerit ? Quantulum enim est quod in Hierone Syracusano potuit : aut in Cosmo Medice Florentino potest ad justii Regis functionem præter legitima suffragia desiderari ?

XLVI. *B.* Istos quidem è Tyrannorum numero eximere non possumus. Præclare enim ab historico egregio dictum est, *Vi quidem regere patriam aut parentes quanquam & possis, & delicta corrigas, tamen imperium est.* Deinde isti mihi perinde facere videntur ac latrones, qui male parta commode dividendo, ex injuria, justitiæ, & e rapina, libe alitatis laudem quærunt ; neque tamen quod petunt assequuntur. Nam unius maleficii odio omnem illam ostentatæ beneficentiæ gratiam amittunt : eoque minus civilis animi civibus fidem faciunt, quod non eorum commodis, sed dominatu suo id præstant, ut videlicet securius suis voluptatibus fruantur, & posteris odio populi paulum lenito imperium stabiliant. Id autem ubi perfecerint, ad mores veros redeunt, Fructus enim qui sit sequuturus, e semente facile potest intelligi. Ad suum enim unius nutum omnia revocare, & omnium vim legum in se

(1) 2d edit, qui : ita Gen.

(2) Al. Statueret.

transferre eandem vim habet, ac si omnes leges abroges. Sed hoc Tyrannorum genus fortasse tolerandum fuerit, si absque publica perniciæ tolli non possit; velut quosdam corporis morbos potius perferimus, quam vitam in ancipitem dubiæ curationis aleam conjiciamus. At qui palam non patriæ sed sibi gerunt imperium, neque publicæ utilitatis, sed suæ voluptatis rationem habent, qui stabilimentum suæ autoritatis in civium infirmitate collocant, quique regnum non procurationem a Deo creditam, sed potius præ-am sibi oblatam credunt, hi non civili nobiscum, aut aliquo humanitatis vinculo juncti sunt, sed Dei & hominum hostes maxime omnium capitales judicari debent. Omnes enim Regum actiones non suas opes privatim sed publice civium incolumitatem spectare debent: quantoque supra cæterorum hominum fastigium Reges sunt evecti, tanto magis imitari cælestia corpora debent, quæ nullis officiis nostris conciliata, vim sui caloris & luminis vitalem & beneficam rebus humanis infundunt. Hujus munificentiae vel tituli ipsi, quibus Reges honestavimus, (si meministi) admonere poterant. *M.* Videor meminisse: nempe ut paterna uterentur indulgentia erga cives liberorum loco sibi commissos: in utilitate procuranda, pastoris diligentia: in salute tuenda ducis; virtutum excellentia, prætores: quæ ex usu essent jubendo, imperatores sese præstarent.

XLVII. *B.* Paterne igitur is dici potest, qui cives habet pro servis? aut pastor, qui gregem non pascit, sed deglubit? aut gubernator, qui jacturam bonorum semper facere studeat? quique (quod dicitur) navem perforet, in qua ipse naviget? *M.* Nequaquam. *B.* Quid, qui non quæ in rem populi sunt imperat, sed sibi studeat uni? qui non de virtute certet cum bonis, sed vitiis flagitiosissimum quemque superare contendat? qui suos in manifestas insidias ducat? *M.* Profecto nec mihi dux, nec imperator, nec prætor habebitur. *B.* Si quem ergo conspexeris qui Regium nomen usurpet, nec ullo virtutis genere quemvis e multitudinæ præcellat, multis etiam sit inferior, qui cives non amore patrio prosequatur, sed superba dominatione premat, qui gregem sibi commissum existimet non ad custodiam sed ad quæstum; hunc tu Regem vere putabis, etiamsi magno satellitum numero stipatus incedat, magnificoque corporis cultu se ostendet, supplicia repræsentet, præmiis, ludis, pompis, insanis etiam substructionibus, quæque alia magnifica esse creduntur vulgus conciliet, ejusque applausum capet? nunc tu, inquam, Regem existimabis? *M.* Non, si mihi consentire velim, sed omnis humanæ societatis expertem. *B.* Quibus tu finibus humanam hanc societatem circumscribis? *M.* Eisdem illis, quibus tu superiore sermone visus es eam velle concludi: juris videlicet septis: quæ qui transfiliunt latrones, fures, mœchi, eos video puniri publice: eamque causam pœnæ justam haberi, quod societatis humanæ limites sint transgressi.

XLVIII. *B.* Quid, qui septa illa nunquam ingredi voluere? *M.* Deo & hominibus habendos inimicos: eosque in luporum, aliove noxiorum animalium genere potius quam hominum habendos putem: quæ qui alit, & sibi perniciem alit & aliis: qui occidit, non sibi modo sed publice universis prodest. Quod si mihi legem ferre liceret, juberem (quod Romani in monstris procurandis facere solebant) id genus hominum in solas terras deportari, aut in alto procul a conspectu terræ demergi, ne contagio etiam mortuorum hominibus officeret: interfecto-ribus autem præmia decerni, non ab universo tantum popu-

lo, sed a singulis : quemadmodum vulgo fieri solet iis qui lupos aut ursos occiderunt, aut catulos eorum deprehenderunt. Neque enim si quod hujuscemodi monstrum nasceretur, etiamsi vocem humanam funderet, faciemque hominis, cæterarumque partium similitudines haberet, mihi cum eo societatem esse crederem. Aut si quis hominem exuens in talem immanitatem degeneraret, nolletque cum cæteris hominibus nisi in eorum perniciem convenire, hominem appellandum censeo, nihilo certe magis quam satyros, simias, aut ursos : quamlibet vultu, gestu & sermone hominem mentiretur. *B.* Jam, ni fallor, intelligis qualem Regem, qualem item Tyrannum sapientissimi veterum esse statuerunt. Visne igitur quod in Rege informando fecimus, Tyranni quoque tibi qualecunque specimen proponamus ? *A.* Imo, nisi molestum est tibi, vehementer id cupio.

XLIX. *B.* Non oblitus es, opinor, quæ apud poëtas de furiis, apud nostros de cacodæmonum natura dicuntur : esse videlicet spiritus humani generis hostes, qui cum ipsi in perpetui cruciatibus versentur, hominum tamen tormentis gaudeant. Hæc profecto vera est tyrannidis imago. Sed quia cogitatione modo & sine ministerio sensus hæc imago cerni potest, aliam tibi proponam, quæ non modo animum sed sensus etiam feriat, & velut in oculos incurrat. Finge te navem in mari procellis vexatam videre, littora omnia circumcirca non modo importuosa sed hostium infestissimorum plena ; ejus vero navis dominum mutuo cum vectoribus odio certantem, nec ullam tamen aliam, quam in nautarum fide, spem salutis habentem ; nec hanc quidem certam, ut qui non ignoret se maxime barbaro generi hominum & ab omni humanitate alieno vitam suam credere : quos pecunia sola conciliatos retineat, quique lucro majore objecto adversus eum ipsum conduci possint. Talis profecto est vita illa, quam velut beatam Tyranni amplectuntur. Foris hostes, domi cives metuunt : nec cives modo sed domesticos, propinquos, fratres, conjuges, liberos, parentes. Itaque cum vicinis externum, cum civibus civile, cum suis domesticum bellum semper aut gerunt, aut metuunt, nec usquam auxilia sperant, præter mercede conducta, neque bonos conducere audent, neque malis fidere possunt. Quid istis tandem in vita jucundum esse potest ? Dionysius filias virgines adultas cum novaculam admittere ad guttur timeret, a barbæ radendæ ministerio removit : a Timoleante frater, ab uxore Alexander Pheræus, a patre Sp. Cassius est interemptus. Qui hæc ante oculos exempla proposita semper habet, quam tu eum carnificinam in pectore circumferre credis ? Cum cogitet sese universo mortalium generi tanquam signum in quod jaculentur propositum : neque solum vigilans his conscientiæ tormentis crucietur, sed terrificis etiam vivorum & mortuorum simulachris è somno excitetur, & furiarum facibus agitur. Tempus enim, quod omnibus animantibus ad quietem, hominibus etiam ad curarum laxamentum natura tribuit, illi in horrore & supplicia convertitur. *M.* Non inscite sane ista a te sunt explicata, ac nescio an etiam vere. Sed tamen, nisi fallor, ad nostrum institutum non adeo multum faciunt. Nam quibus in manu est eligere quos velint Reges, penes eosdem est, electos quibus velint constringere legibus. Nobis vero scis Reges non eligi, sed nasci : quibus ego semper hæreditarium non minus quam ipsum regnum existimavi, ut voluntas eorum pro legibus esset. Neque temere in hanc opinionem sum inductus, sed magnis autoribus, cum quibus errare (si modo in errore sum) non me pudeat. Nam, ut

rum est lata, omnem populi potestatem ita in eos transmissam, ut eorum placita pro legibus haberi debeant. Ex hac nimirum lege nate sunt illæ Imperatoris eujusdam minæ, se jureconsultis omnibus omnem suam, qua tantopere gloriantur, scientiam uno edicto ablaturum.

L. B. Bene abs te factum est, quod cum rei maximæ pessimum citares auctorem, nomen ejus supprimendum duxeris. Is enim fuit C. Caligula, qui etiam toti populo Romano unam cervicem optabat. In illo autem Imperatore nihil hominis, ne dicam Regis, præter formam fuit. Itaque quanta illi debeatur auctoritas, non ignoras. Quod autem ad legem Regiam attinet, qualis illa fuerit, quando, a quo, quibus verbis, lata, nec ipsi jurisperiti expediunt. Regibus enim Romanis nunquam ea potestas fuit : quippe a quibus provocatio ad populum erat. Rogationem vero, qua L. Flaccus libertate populi Romani oppressa, per aliarum legum silentium stabilivit L. Syllæ tyrannidem, nemo unquam pro lege habuit. Ejus autem rogationis ea vis erat, ut quæcunque L. Syllæ fecisset, ea rata essent. Quod jus nullus unquam populus liber tam excors fuit ut volens in se permitteret : aut si quis fuit, dignus profecto fuit, qui perpetuo serviret Tyrannis, stultitiæque suæ pœnas lueret. Sed si qua talis fuit lex, exemplum nobis ad cautionem non ad imitationem propositum existimemus. M. Recte profecto mones. Sed ista admonitio tua ad eos pertinet, quibus in manu est, quales sibi Reges creent. Ad nos vero nihil omnino pertinet, qui non suffragiis optimos eligimus, sed sorte oblatos accipimus. Illud etiam jureconsulti nos proprie videtur respicere, qui majoribus Regum nostrorum id jus in nos posterosque nostros dedimus, ut ipsi posterique eorum imperium in nos perpetuo tenerent. Illos utique (majores dico nostros) vellem admonuisses, quibus integrum erat, quos vellent sibi Reges adsciscere. Nunc vero serum istud tuum consilium eo valet, non ut quæ in potestate nostra non sunt ea corrigamus : sed ut majorum stultitiam depioremus, & nostræ conditionis miseriam agnoscamus. Quid enim reliqui esse potest in servitutem deditis, nisi ut alienæ stultitiæ pœnas luamus ? & ut levi ores fiant, eas patientia leniamus : nec importane tumultuando iras eorum provocemus, quorum nec imperium rejicere, nec potestatem imminuere, nec vim & impotentiam effugere possumus ? Lex autem illa Regia cui tu tantopere es inimicus, non est in Tyrannorum gratiam, ut tu videri vis, conficta ; quippe quæ a Justiniano Principe justissimo fit comprobata : apud quem adulatio tam aperta locum non fuisset habitura : nam in Principe stolido valet illud ;

Falsus honor juvat, & mendax infamia terret ;

Quem, nisi mendosum & mendacem ?——

LI. B. Fuit quidem Justinianus, ut prædicant historiæ, vir magnus : etsi quidam in Belissarium fuisse crudeliter ingratum narrent. Sed fuerit ille qualem tu eum fuisse existimas, meminisse tamen potes ab illius ætatis fere æqualibus traditum Tribonianum præcipuum inter illarum legum latores hominem fuisse longe nequissimum : & qui facile potuisset adduci ut Principi quoque pessimo gratificaretur. Sed nec boni Principes ab hoc adulationis genere abhorrent. Nam,

———*& qui nolunt occidere quenquam,*

Posse volunt :——— &

———*nihil est quod credere de se*

Non possit, cum laudatur diis æqua potestas.

Sed redeamus ad nostros Principes, ad quos tu ais hæreditare non sus-

fragiis regnum pervenire. De nostris autem solis loquor. Nam si ad exteros degrediar, vixit ne longior quam institueramus fiat oratio. *M.* Ita facias censeo. Res enim externæ non magnopere ad præsentem disputationem pertinent. *B.* Igitur, ut a primis ordiar initiis, illud satis convenit, Principes nobis ob virtutis opinionem delectos qui cæteris imperarent. *M.* Ita tradunt rerum nostrarum scriptores. *LII. B.* Nec minus illud constat, multos qui crudeliter & flagitiose eum magistratum gesserunt, a civibus in jus vocatos: quosdam perpetuis carceribus damnatos: alios partim exilio, partim morte multatos: quorum cum vel filii vel propinqui in eorum locum assumerentur, nulla unquam questio adversus interfectores decreta fuit. At qui bonos violassent Reges, nusquam gentium in eos severius vindictum est. Et quia longum esset singulos percerere, è postremis quarum recentior est memoria, paucos proferam. Jacobi Primi eadem cum puerum sex annorum hæredem reliquisset, adeo graviter nobilitas punivit, ut homines clarissimis familiis natos, divitiis & clientelic primarios novo & exquisito genere supplicii extinxerit. Contra Jacobi Tertii hominis flagitiosi & crudelis mortem quis doluit, ne dicam ultus est? In filii vero ejus Jacobi quarti morte, suspicio sceleris morte punita est. Neque pii erga bonos Reges tantum majores nostri fuerunt, sed in malos etiam lenes & misericordes. Nam Culenum ad causam dicendam venientem cum ex inimicis quidam in itinere occidisset, gravissimas ex Ordinum sententia pœnas dedit: & Evenum, perpetuis vinculis damnatum cum itidem inimicus in carcere occidisset, itidem pœnas dedit; & ejus vitam nefariam omnes oderant, mortem per vim illam ceu patricidium sunt profecuti. *M.* Ego non tam quid interdum factum sit, quero in præsentia, quam quo jure apud nos regnetur. *B.* Igitur, ut eò redeamus, quemadmodum in primis Regibus usque ad Kennethum Tertium, qui primus regnum in sua familia stabilivit, perspicuum est, quæ fuerit potestas populi in Regibus creandis, & in ordinem redigendis: ita necesse est ut is aut populo invito id fecerit, aut à persuaso impetraverit. *M.* Negari non potest. *B.* Porro si vi coegit populum sibi parere, populus quoque ubi primum suis viribus cœperit consistere, violentum illud imperium poterit excutere: cum à Regibus & populis recepta jura pronunciant, & natura clamet, quicquid per vim fiat, simili vi solvi posse. *M.* Quid si populus vel fraude circumventus, vel metu coactus, in servitutem sese dederit? quid causæ prætendi potest quin in quod servit conventum est, in eo perpetuò maneat?

LIII. B. Si tu mecum ex convento agis, quid causæ est quin ego ex adverso eas causas pœnam cur pacta & conventa solvi possint? In primis autem quæ vi metusque causa sunt, apud omnes civitates de his certata jus est, è naturæ fontibus haustum. Per fraudem etiam circumventis jura dant restitutionem in integram, idque maximè in pupillis, eisque personis servandum putant quas optimo jure esse volunt. Quis igitur cœtus justius restitui, quam populus universus potulet? Cui cum sit injuria, ea non in unam aliquam civitatis partem, sed in omnia civilis corporis membra latè permanat. *M.* Scio in privatorum causis hoc jus usurpari, nec in ullos esse iniquum. Sed non est quoddam de hac re magnopere contendamus, cum illud sit longè credibilius, (quod ab historicis etiam traditur) id jus populi voluntate Regibus datum. *B.* Credibile est etiam non sine magna causa rem

tantam fuisse impetratam. *M.* Facile assentior. *B.* Quam igitur causam potissimum fuisse arbitraris? *A.* Quam aliam, nisi quæ narratur? tædium ambitionis, tumultus, cædes, bella intestina sæpe cum interfectione alterius partis, semper cum utriusque maximo damno: Nam qui regnum obtinebant, quo id peccatius liberis relinquerent, fratres & fere proximum quinque extinguere conabantur: quemadmodum apud Turcas fieri audimus, & apud Phylarchos in nostris insulis & Hibernia fieri videmus. *B.* Uris igitur istam contentionem putas magis fuisse perniciosam, populo an Principibus? *M.* Regibus certe: cum populi major pars secura sui, Principum soleat spectare certamina, & semper victoribus in prædam cedat. *B.* Principes scribitur (ut videtur) sua potius causa quam ex utilitate populi in sua familia stabilem regni sedem constituere voluerunt. *A.* Creabile est.

LIV. *B.* Ut autem rem ad perpetuum honorem, opes & incolomitatem suæ familiæ tantopere pertinentem impetrarent, verisimile est eos aliquid invicem de suo jure remisisse: & ut facilius populi voluntatem & studium tenerent, & consensum impetrarent, aliq. id ex adverte laxamenti dedisse. *M.* Credo. *B.* Illud certe mihi fateberis incredibile, ut pro tanto beneficio Regibus impenso, pejore se jure esse paterentur quam antea fuerant. *M.* Incredible prorsus. *B.* Neque Reges, si id noxium, & liberis suis & populo inutile scissent futurum, tanta ambitione id petissent. *M.* Nequaquam. *B.* Fuge ergo aliquem e media concione liberi populi libere Regem interrogare; Quid si cui Regem filius sit illud? quid si infans? eosne nobis constitues rectores, qui (1) seipso regere non possunt? *M.* Nihil opinor opus fuisse ut hac exceptione uterentur; cum hujus generi legibus sit prospectum. *B.* Probe sane. Illud ergo videamus, si liberam legum potestatem Reges a populo impetrassent, num ea inutilis fuisset, eis præsertim qui familiæ suæ in posteram prospectam volebant. *M.* Quamobrem vero inutilem futuram censebimus?

LV. *B.* Quod nihil æque ad diuturnitatem dominationis faciat, ac temperamentum illud imperii, cum & Regibus est honorificum, & populo moderatum & salutare. Habet humanus animus sublime quoddam & generosum natura insitum, ut nemini parere velit, nisi utiliter imperanti: neque quicquam est valentius ad continendam humanam societatem quam beneficiorum vicissitudo: ideoque sapienter visus est Theopompus respondisse exprobranti uxori, *Quod adjectis Ephoris vim imminuisset imperii, ac minus quam acceperat, filiis reliquisset regnum: Tanto, inquit, firmitus.* *M.* Quod de diuturnitate narras video esse verissimum. Nam Scotorum & Cimbrorum regna longe omnium quæ in Europa sunt antiquissima reor: neque alia re id mihi consecuti videntur, quam summi imperii moderatione: cum interiorum Francorum, Anglorum, Hispanorum regna toties ex aliis ad alias familias transferint. Sed nescio an Reges illi nostri tam sapientes fuerint quam Theopompus. *B.* Ut illi tam providi non fuerint, populumne putas tam stultum fuisse, ut occasionem tam opportunitam oblatam negligeret? aut timore adeo percussum aut seductum blanditiis, ut se sponte in servitutem daret?

LVI. *M.* Non fuit fortasse. Sed fuerit (quod fieri potuit) adeo cæcus, ut quod in rem suam esset non viderit; aut cum videret, tam

(1) Alii legunt se ipsi.

commodi sui negligens ut contempserit, nonne merito suæ stultitiæ pœnas luet? *B.* Non est verisimile aliquid istorum factum esse; cum uique ad nostram ætatem contra observatum fuisse videamus. Nam præterquam quod mali Reges quoties tyrannidem in cives moliti sunt, semper coerciti fuerint, etiam in antiquis familiis vetusti moris quædam vestigia adhuc remanent. Scoti enim prisca ad nostram usque ætatem suos eligunt Phylarchos, & electis consilium seniorum adhibent: cui consilio qui non parent, honore privantur. Quid igitur in partibus adhuc summa diligentia servatur, in omnium salute negligerent? & qui in beneficii loco habiturus erat regnum legitimum, ei se sponte in servitutem traderent? & libertatem virtute partam, armis defensam, tot seculis non interpellatam, eam sine vi, sine bello, nec expectanti condonarent? Istam enim potestatem Regibus nostris nunquam fuisse, præter supplicia male administrati regni toties expetita, Joannis Balioli calamitas ostendit: qui fere CC.LX. abhinc anno a nobilitate rejectus est, quod se regnumque suum Eduardi Angli imperio subjecisset; inque locum ejus Robertus primus est successus. Ostendit id etiam perpetuus ille mos a primis usque temporibus continuatus. *M.* Quem tu morem dicis?

LVII. *B.* Reges nostri cum publice inaugurantur, populo universo sancte promittunt, se leges & majorum ritus veteraque instituta servaturos: coque jure quod a majoribus acceperunt, usuros. Ostendit totus ille ceremoniarum ordo, primique Regum adventus in singula oppida. E quibus omnibus facile intelligi potest, qualem a majoribus acceperint potestatem: non aliam videlicet, quam qui suffragiis electi in leges jurant. Hanc regnandi conditionem Davidi & posteris ejus Deus proposuit; tamdiu eos regnaturos promittit, quamdiu illi legibus ab eo datis parent. Hæc quidem faciunt, ut verisimile sit non immensam, sed intra certos terminos constrictam & finitam, potestatem Reges nostros a majoribus accepisse. Accessit præterea longi temporis confirmatio, & perpetui juris a populo usurpatio, nullo unquam decreto publico reprehensa. *M.* Sed vereor ut a Regibus facile possit impetrari, ut ista verisimilitudine abducti in has leges utcumque juratas aut a populis usurpatas concedant. *B.* Ego quoque credo non minus esse difficile ut populo persuadeamus, ut, jure a majoribus accepto, tot seculorum usum probato, uno perpetuo tenore usurpato, decedat. Neque puto necesse conjecturis persequi quid sit facturum, cum videam quid fecerit. Quid si utriusque obstinata pertinacia res ad arma veniat, victor quidem quod volet jus victo dabit; sed tamdiu dabit, donec qui in certamine erit inferior, arma recollectis viribus resumet: quibus in contentionibus cum populi pernicie semper, sed cum exitio Regum fere decertari solet. Ex hoc enim fonte omnes omnium regnorum interitus promanant. *M.* Ita fieri necesse est. *B.* Hæc ego altius fortasse quam opus erat repetivi: ut perspicue intelligeres vetus regnandi apud nos jus quale fuerit. Nam si summo jure tecum egissem, multo breviori compendio quo volebam pervenire potuissem. *M.* Quanquam mihi jam propemodum satisfaceris, tamen & istud quale sit libenter ex te audiam.

LVIII. *B.* Hoc igitur primum mihi velim respondeas, probesne definitionem legis a jureconsultis positam; qui legem esse aiunt quod populus scivit, ab eo rogatus cui rogandi jus est? *M.* Probo equidem. *B.* Consensus autem legum vitiis deprehensis, ab eisdem earum latoribus eas vel corrigi vel abrogari posse. *M.* Consensus.

B. Illud autem, opinor, vides, qui nascuntur nobis Reges, eos & legibus & populi suffragio creari, non minus quam quos ab initio diximus electos : & adversus non modo vim & fraudem sed negligentiam quoque in legibus accipiendis non defutura populo legum latori remedia. *M.* Video plane. *B.* Id modo interesse, quod lex de nostris Regibus ante aliquot secula sit lata : regnum vero cum initur, non ferri nova, sed vetus lex approbari, solet. Apud eos vero qui singulis Regibus eligendis habent comitia, simul lex ferri, Rex fieri & probari, regnum iniri solet. *M.* Sic est.

LIX. *B.* Nunc ab initio si videtur, quid inter nos convenerit, breviter colligamus : ut si quid temere sit probatum, sit & pœnitentiæ locus. *M.* Placet. *B.* Primum omnium visum est nobis Regem populi causa creari ; neque bono Rege quidquam præstantius divinitus nobis dari, neque malo pestilentius. *M.* Recte. *B.* Malum etiam Regem diximus vocari Tyrannum. *M.* Diximus. *B.* Et quia non est tanta bonorum copia, ut semper probi suppetant quos eligamus ; nec tanta nascendi felicitas, ut fors illa semper bonos offerat : si non quales optaremus, at quales vel consensus approbavit, vel casus obtulit, pro Regibus habemus. Ea autem quæ est vel in eligendis novis, vel in oblati forte nascendi approbandis alea, in causa fuit, ut leges cuperemus quæ Regibus imperii modum facerent. Eæ autem leges nihil aliud esse debent, nisi expressa (quatenus assequi possumus) boni Principis imago. *M.* Id quoque sumus confessi.

LX. *B.* Jam restat, opinor, ut de pœna Tyrannorum differamus. *M.* Id unum mihi reliquum videtur. *B.* Igitur si Rex omnia legum vincula perfringat, planeque hostem publicum se gerat, quid hic faciendum censes ? *M.* Hæreo profecto. Nam etsi rationes a te expositæ videantur convincere, nullam nobis esse cum eo Rege societatem, tamen diuturnæ consuetudinis tanta vis est, ut apud me legis vigorem obtineat. Ea adeo pertinaciter in animis hominum hæret, ut si quem aliquando invexerit errorem, eum tolerare præstet, quam dum morbum assuetudine lenem, curare contendimus, totius corporis statum labefactare. Ea enim quorundam morborum est natura, ut dolorem quem afferunt præstet perferre, quam ancipitia remedia quære : in quibus experiundis, ut cætera succedant, ita tamen acres dolores in medicando afferunt, ut ipso morbo morbi cura sit perniciosior. Deinde, quod me magis movet, video istam quam tu vocas tyrannidem divino confirmatam oraculo : & quod tu velut legum interitum execraris, Deus legem regni vocat. Ejus loci me magis movet auctoritas quam omnia Philosophorum argumenta. Irde me nisi explicaveris, non erunt apud me tanti hominum commenta, ut non confestim ad hostes deficiam.

LXI. *B.* In communi, ut video, errore versaris, eoque gravissimo, qui tyrannidem tyrannide confirmare coneris. Quanta enim sit consuetudinis tyrannis in animis hominum ubi altius radices egit, & nimium sæpe hoc seculo sumus experti, & historiæ scriptor vetustus Herodotus vetusto nos monet exemplo. Sed mihi veteribus exemplis non est opus, tete ipse consule. Cogita tecum quot sint res, nec hæ exiguæ, in quibus rationem secutus ab inveterata tot seculis consuetudine desciveris : ut jam domesticis experimentis didicisse potueris, nullam magis periculis esse plenam, quam sit ista quam nos sequi jubent, via publica. Eam te jubeo diligenter circumspicere : quot ruinas, quantas strages in ea videbis ? Sed si ipsa (quod dicitur) luce

clarius est, non est quod in re perspicua vel probanda vel illustranda diutius immorer. Quod autem ad eum attinet locum quem ex historia Regum magis significas, quam explicas, vide quæso ne quæ in Tyrannorum vita Dominus execratur, tu Regibus ab eo concessa putes. Id ne fiat, primum te jubeo expendere quid populus a Domino petierit: deinde quas novæ petitionis causas habuerit: postremo quid populo Dominus responderit. Primum Regem petunt. At qualem? legitimum? At habebant. Erat enim Samuel eis a Domino, penes quem jus præficiendi erat, datus; jus eis legitime ex legum divinarum præscripto multos annos dixerat. At filii ejus, cum jus eo seniore dicerent, multa flagitiose faciebant, & adversus leges judicabant. Nondum video causam cur status publici mutationem, sed emendationem potius exposcerent; aut certe a Domino expectarent, ut qui non adeo pridem totam Heli familiam a stirpe evertit, ob causam prope similem. Quid igitur petunt? Regem, qualem vicinæ gentes habebant, qui domi judex, foris imperator esset. Erant autem re vera Tyranni. Nam ut Asiæ populi magis servili animo sunt quam Europæi, ita Tyrannorum imperiis facilius parebant; neque usquam quod sciam, ab historicis mentio fit legitimi Regis in Asia. Præterea Tyrannum non Regem hic describi vel ex eo facile apparet, quod in Deuteronomio formulam eis ante præscripserat, non modo ab hac diversam, sed etiam plane adversam: ex qua formula Samuel, cæterique judices tot annos jus dixerant: quam cum rejicerent, Dominus se rejectum ab eis conqueritur. *M.* At non Tyrannum, sed Regem Dominus eum ubique vocat.

LXII. *B.* Vocat quidem Regem: nam Domino peculiare est, quoties alloquitur populum, populari uti sermone. Itaque vocabulo utitur cum vulgo communi, sed ne quem ambiguus ejus usus deciperet, hic diserte exponit, quis esset ejus vocabuli usus apud gentes vicinas. *M.* Ista ut vera sint, illa tamen Pauli propius nos urgent, qui pro salute Principum nos jubet orare: tantum abest ut detrectare imperium, multo minus detrahere de folio, detractosve trucidare permittat. At quos Principes commendat ille nostris precibus? omnium qui unquam fuerunt crudelissimos, Tiberios, Caligulas, Claudios, Neronos: nam iis fere æquales sunt Pauli Epistolæ.

LXIII. *B.* Quod auctoritatis tantum in Paulo esse statuas, ut apud te omnium Philosophorum & jure consultorum scriptis una ejus sententia præponderet, recte mihi facere videris. Sed vide ut satis ejus sententias expendaris: non enim verba solum examinare operet; sed quibus temporibus, ad quos, & cur scripserit. Primum igitur videamus quid Paulus scripserit. Scribit enim ad *Titum*, cap. III. *Admonet Principibus & Potestatibus subditos dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.* Vides, opinor, quos hic parendi constituat fines. Idem ad *Timotheum*, cap. II. scribit, *Ut oremus pro omnibus, etiam pro Regibus & cæteris magistratibus; ut, inquit, tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate.* Vides & hic quem orandi finem statuatur: nempe non salutem Regum, sed Ecclesiæ tranquillitatem: ex quo non erit difficile orationis quoque formam concipere. In *Epistola* autem ad *Romanos* Regem etiam definit prope ad dialecticam subtilitatem: *Esse enim, ait, ministrum cui gladius a Deo sit traditus, ut malos puniat, ac bonos foveat & sublevet. Non enim de Tyranno, inquit Christus, haec a Paulo scribuntur, sed de vero & legitimo magistratu, qui veri Dei vicem in terris gerit: cui qui resistit, certe Dei ordinationi resistit.* Sed nec statim.

rim si pro malis Principibus est orandum, hinc colligere debemus eorum vitia non esse punienda ; non magis certe quam latronum pro quibus etiam orare jubemur : nec si bono Principi parendum est, ideo malo non erit resistendum. Quod si etiam causam quæ Paulum ad hæc scribenda impulerit respicias, vide ne vehementer hic locus contra te faciat. Scripsit enim hæc ut quorundam temeritatem castigaret, qui negabant imperia magistratuum Christianis esse necessaria. Nam cum potestas magistratuum adversus malos sit comparata, ut omnes æquo jure viveremus, & exemplam justitiæ divinæ inter homines remaneret, nullum ejus usum esse contendebant, inter homines adeo a vitiorum contagio alienos, ut ipsi sibi lex essent. Non igitur hic Paulus de iis qui magistratum gerant agit, sed de ipso magistratu, hoc est, de functione & officio eorum qui aliis præsumt : nec de uno, aut altero genere magistratus, sed de omni legitimi magistratus forma : nec ei contentio est cum eis qui malos magistratus coercendos putant, sed cum hominibus omne magistratus imperium detrectantibus : qui libertatem Christianam absurde interpretantes, affirmabant indignum esse ut qui a Dei Filio essent emancipati, a Dei Spiritu regerentur, sub ullius hominis potestate essent. Eorum errorem Paulus ut refelleret, ostendit magistratum rem esse non modo bonam, sed etiam sacram, nempe Dei ordinationem : & ad id institutum ut hominum cœtus & civitates ita continerentur, ut & Dei beneficia in se agnoscerent, & alii ab aliis injuriam abstererent. Qui in honore constituti essent, Deus legum suarum jussit esse custodes.

LXIV. Quod si leges (ut sunt) bonas esse fateamur, & custodes earum honore dignos, & custodum munus rem bonam & utilem fateri cogemur. At terribilis est magistratus : quibus tandem ? bonisne, an malis ? Bonis terrori non est, ut qui ab injuria eos tueatur : sin malis est terrori, nihil ad te qui Spiritu Dei rezeris. Quid ergo mihi opus ut magistratui sim subiectus, inquires, si Domini sum libertus ? Imo ut te Domini libertum probes, pare ejus legibus : Spiritus enim Domini a quo te regi jactas, idem & legum est lator, & magistratum probator, & parendi magistratibus auctor. Igitur & in hac parte facile inter nos conveniat, magistratu in optimis etiam civitatibus opus esse, eumque omni honoris genere prosequendum. Quod si quis contra sentiat, eum insanum, intestabilem, atque omni supplicio dignum existimamus : repugnat enim aperte Dei voluntati per Scripturas nobis revelatæ. Quod autem ad Caligulam, Neronem, Domitianum, & reliquos ejus generis Tyrannos attinet ; cur violati juris divini & humani pœnæ non debeant exigi ? nihil hic apud Paulum habes, qui de ipsa magistratuum potestate, non de malis male potestatem eam gerentibus differat. Nec si ad Pauli regulam id genus Tyrannorum examines, omnino magistratus erunt. Quod si quis contendat malos etiam Principes esse a Deo ordinaros, vide ne captiosa sit hæc oratio. Deus enim ut malo nodo malum (quod aiunt) cunæm adhiberet, malum hominem malis puniendis interim præficit : sed humanæ malitiæ Deum auctorem esse, nemo sanus audebit affirmare : quemadmodum animadvertendi in malos eundem esse auctorem nemo ignorat. Magistratus quoque bonus fere malum hominem eligit, qui sit carnifex in pœnis noxiorum repetendis. Hunc quidem carnificem etsi magistratus ad id munus assumit, non protinus ei impunitas omnium scelerum tribuitur ; nec superiorem esse vult, quam ut legibus interrogari possit.

LXV. Non commorabor diutius in hac similitudine, ne adulatores aulici parum honorifice me de magistratu summo loqui clament. Sed utcunque clamabunt. certe illud negare non possunt, carnificis functionem partem esse muneris publici, ac fortasse etiam Regii, vel ipsorum Regum testimonio : qui quoties aliquis e ministris publicis violatur, se suanique majestatem atque corpus violari querantur. Pœna autem sceleratorum ut si quid aliud, ad munus Regium spectat. Quid præfesi urbium ? quid castrorum ? quid Prætores ? quid ipsi Consules ? Iisne etiam Paulus nos subditos esse jubet ? an pro privatis habet ? At ab omnibus non modo minoribus magistratibus, sed ab eis etiam qui sunt Regibus æquales, ratio male obiti imperii solet exigi. Velim ergo, qui ex Pauli verbis tantam Regibus potestatem datam somniant, aut ostendant ex eodem Paulo solos Reges Potestatis nomine hic accipiendos, idcoque solos legum pœnis eximendos : aut si, cum Potestates dicimus, intelligantur, etiam alii magistratus ab eodem auctore Deo in eundem usum instituti ; illud quoque velim ostendant, ubi omnes magistratus legibus soluti, & a pœnarum metu liberi pronuncientur : aut solis Regibus ista immunitas sit concessa, cæteris qui in potestate constituti sunt, negata. *M.* At Potestatibus sublimioribus omnes vult esse subditos. *B.* Jubet quidem : sed isto nomine Potestatis necesse est ut & cæteros magistratus comprehendat ; nisi forte Paulum credamus existimare in civitatibus quæ Regio careant imperio, nullam potestatem, sed plane ἀναρχίαν esse. *M.* Istud ego neque credo, nec est verisimile : coque magis in hac sum sententia, quod omnium hujus loci interpretum doctiorum consensus tecum facit, qui istam Pauli disputationem adversus eos institutam putant, qui omnes prorsus leges & magistratus nihil ad se pertinere contendebant. *B.* Quid autem illud, quod nuper dixi ? credisne Tyrannos illos omnium sævissimos ad Pauli formulam pertinere ? *M.* Imo : quid tu asfers, cur id non credam ? præsertim cum Hieremias tam sollicitè moneat Judæos, idque divinitus, ut Regi Assyriorum pareant, nec ulla ratione imperium ejus rejiciant. Atque inde colligunt pari ratione cæteris quoque Tyrannis quantumvis immanibus esse parendum.

LXVI. *B.* Ut prius ad id quod posterius a te positum est respondeam, illud oportet animadvertas, Prophetam non jubere ut omnibus Tyrannis pareant Judæi, sed uni Assyriorum Regi. Quod si tu, ex eo quod uni singulariter jussum est, legis formulam colligere velis, primum non ignoras, (docuit id te enim dialectica) quam absurde sis facturus : deinde periculum tibi erit, ne paribus te armis oppugnatores tyrannidis aggrediantur. Nam aut oportet ostendas, quid sit in hac re singulare, cur eam omnibus ubique imitandam proponas : aut si id non potes, consistendum erit, ex aliis singularibus Dei mandatis, quicquid de uno aliquo sit jussum, id ad omnes ex æquo pertinere. Hoc si semel (quod tibi necesse erit) admiseris, statim tibi objicietur, Dei quoque jussu Achab occisum : præmium quoque divinitus interfectori & promissum & præstitum. Itaque ubi tu eo refugies, omnibus Tyrannis ideo parendum, quia Deus per Prophetam jusserit populum suum uni Tyranno parere ; statim tibi occinetur, omnes Tyrannos etiam a suis occidi debere, quia Achab jussu divino a copiarum suarum præfecto sit interfectus. Igitur te admoneo ut firmius aliquod propugnaculum Tyrannis e Scriptura pares : aut ea in præsentia relicta ad Philosophorum scholam revertaris. *M.* De isto quidem cogitabo.

tabo. Sed interim, unde fumus digressi, eo redeamus : quid tandem e Scripturis profers, cur liceat Tyrannos impuæ occidere ?

LXVII. *B.* Primum id affero, quod cum diserte præceptum sit de scelere & sceleratis e medio tollendis sine ulla exceptione gradus aut ordinis, nusquam tamen in sacris literis Tyrannis quam privatis magis est cautum. Deinde quod definito Potestatis a Paulo tradita ad Tyrannos nihil omnino pertineat : quippe qui imperii vim accomodent non ad populi utilitatem, sed ad suas libidines explendas. Præterea animadvertendum diligenter, quantum Paulus tribuerit Episcopis, quorum functionem miris & veris laudibus afficit, ut qui quodammodo Regibus compositi ex adverso respondent, quatenus materiæ utrique substratæ natura patitur. Sunt enim alteri internorum, alteri externorum morborum medici : neque tamen alteros ab alterorum imperio solutos & liberos esse voluit. Sed quemadmodum Episcopi in civili communione vitæ exercenda sunt Regibus subditi, ita & Reges Episcoporum spiritualibus admonitionibus parere debent. Horum autem, Episcoporum dico, cum tanta sit amplitudo & dignitas, eos neque lex ulla divina aut humana scelerum pœnas eximit. Et, ut cæteros omittamus, Papa ipse, qui quasi Episcoporum Episcopus habetur, qui ita super Regum omnium fastigium assurgit ut deus quispiam inter homines haberi velit, nec a suis quidem Canonistis, genere hominum ei addicissimo, legum pœnis eximitur. Nam cum absurdum existimarent deum (non enim dubitant hoc nomen eum appellare) hominum animadversioni esse obnoxium, & injustum putarent, maxima scelera & sceleratissima flagitia cuiquam impunita fore, rationem excogitarunt, qua & scelera plecterentur, & Papa tamen sacrosanctus & inviolatus haberetur. Aliud enim Papæ, aliud ejus hominis qui Papa esset, jus existimabant : & cum Papam, quem errare posse negant, legum cognitioni eximant, eum tamen hominem qui est Papa, vitii & vitiorum pœnis obnoxium esse fatentur, neque magis differendi subtilitate, quam animadvertendi severitate, suam sententiam declararunt.

LXVIII. Longum esset explicare, qui Pontifices, sive (ut eorum more loquar) qui homines qui Pontificum personam gesserint, non modo vivi magistratum egerare sunt coacti, sed mortui etiam sepulchris eruti, & in Tiberim projecti sint. Sed, ut vetera omittam, Pauli Quarti memoria recens in animis adhuc heret : in hunc odium publicum sua Roma novi generis decreto nuper testata est. Iram enim cui ille erat ereptus, in propinquos, in statuas, in pictas ejus imagine, exercuit. Nec debet hæc interpretatio subtilior tibi videri, qua potestatem ab eo qui præest separamus, quam & Philosophia agnoscit, & veteres interpretes probant, nec vulgus illud ineruditum & a disputandi subtilitate alienum ignorat. Neque enim opifices sellularii in suæ artis probum factum accipiunt, si quis vel faber vel pistor ob latrocinium pœnas luit : sed gaudent potius collegium suum facinorosis hominibus esse purgatum. Quod si quis contra sentiat, vendum reor ne potius hominum pœna, quibus conscientia scelerum est conjunctus, quam collegii infamia, dolere videatur. Neque Reges, opinor, si seorsum a facinorosis & adulatoribus consilia caperent, suamque magnitudinem potius virtutum officiis quam impunitate scelerum metirentur, ægre ferrent Tyrannorum supplicia, aut ex eorum qualicumque interitu majestatem Regiam imminui existimarent, quin repurgatam potius a turpissimæ labe sceditatis eam gauderent : præ-

sertim cum latronibus vehementissime, idque optimo jure, soleant i-
taschi, si qui Regium nomen suis maleficiis prætendunt. *M.* Nec in-
juria certe. Sed his jam omissis velim ad cætera capita quæ a te pro-
posita sunt pergas. *B.* Quæ tandem capita dicis? *A.* Nempe, qui-
bus temporibus, & ad quos Paulus ista scripserit. Aveo enim scire
quid ista cognitio ad præsens argumentum faciat.

LXIX. *B.* Mos hic quoque tibi geretur. Ac primum ut de tem-
pore agam, scripsit hæc Paulus in ipsa nascentis Ecclesiæ infantia,
quibus temporibus non solum crimine vacare, sed injustas etiam cri-
minandi causas quærentibus locum maledicendi neminem dare oport-
tebat. Deinde ad homines scripsit e diversis gentibus, atque adeo
e toto Romani imperii corpore in unum cœtum collectos. In iis au-
tem pauci erant opibus insignes: qui magistratum gererent, aut ges-
sissent, prope nemo: qui inter cives censerentur, non adeo multi, &
hi fere inquilini, aut etiam magna ex parte libertinæ conditionis: cæ-
teri fere epifices & servi. In his non deerant qui libertatem Christi-
anam latius protenderent quam Evangelii simplicitas pateretur. Hæc
igitur multitudo e promiscua plebis turba, quæ magno labore tenu-
tum victum quærebat, non tam sollicita esse debebat de Republicæ sta-
tu, de imperii majestate, de Regum vita & officiis, quam de tranquilli-
tate publica & otio domestico: neque jure amplius sibi vindicare po-
terat, quam ut sub imperii qualiscunque umbra lateret. Ea si quam
publicæ administrationis partem capessere tentasset, non modo stul-
ta, sed infana prorsus existimari debebat: nedum e latebris suis pro-
dired, & rerum gubernacula tenentibus negotium facefferet. Com-
pescenda etiam erat luxuries immatura, Christianæ libertatis incom-
moda interpret. Quid igitur Paulus ad eos scribit? Nullum procul
dubio novum præceptum, sed illa tantum vulgata, ut cives magistra-
tibus, servi dominis, viris uxores parerent: neque existimarent jugum
Domini quamlibet leve nos officiorum vinculis liberare: sed animo
quam antea intentiore nos esse debere, ut per omnes officiorum gra-
dus nihil omitteremus quod ad hominum benevolentiam honestis ar-
tibus comparandum facere posset. Ita demum futurum, ut nomen
Dei propter nos inter gentes bene audiret, & gloria Evangelii latius
propagaretur. Ad hæc præstanda pace publica erat opus, cujus cus-
todes erant Princepes & magistratus, etsi mali.

LXX. Visne hujus rei manifestam ante oculos tibi ponam imagi-
nem? Finge, ad Christianos qui sub Turcis vivunt, aliquem e nos-
tris doctoribus scribere, ad homines, inquam, re tenues, animo demis-
sos, & inermes, & paucos, & ad omnem omnium injuriam expositos.
Quid, rogo, aliud consuleret, quam quod Paulus Ecclesiæ quæ tum
Romæ erat, quam quod Heremias in Assyria exulantibus consulebat?
Illud autem certissimum est argumentum quod Paulus eorum homi-
num ad quos tum scribebat, non autem universorum civium rationem
habebat, quod cum maritorum erga uxores, uxorum erga maritos, pa-
rentum in liberos, liberorum erga parentes, servorum in domino, do-
minorum in servos, mutua diligenter persequatur officia: quod sit
magistratus officium etsi scribat, non tamen eos nominatim (quemad-
modum in superioribus ab eo factum est) compellat. Quam ob causam
nulla eum ad Reges magistratusque alios dedisse præcepta putabimus:
præsertim cum eorum libido multo magis esset legum vinculis constrin-
genda, quam privatorum? quam aliam causam arbitremur, quam quod
nulli tum essent in Ecclesia Reges & magistratus ad quos scriberet?
Finge

Finge Paulum his temporibus vivere, quibus non modo populus, sed Principes etiam Christianum nomen profitentur. Sit eodem tempore Princeps aliquis, qui non modo leges humanas, sed etiam divinas suæ libidini censeat obnoxias esse debere : qui sua non modo decreta, sed etiam nutus, pro legibus haberi velit : qui, ut inquit ille in Evangelio, *Neque Deum timeat, neque revereatur homines* : qui Ecclesiarum proventus scurris & balatronibus, ne quid nequius dicam, dividat : qui sincerioris religionis cultores irrideat, & pro stolidis & infanis habeat : quid de his Paulus ad Ecclesiam scriberet ? Si sibi consentire volet, eum se pro magistratu habiturum negabit : Christianis omnibus interdicit, ne convictu, ne colloquio, ne consuetudine ejus utantur. Civilium legum pœnas civibus relinquet. Nec præter officium eos facere existimabit, si cum quo lege divina nullam est ipsis commercium, eum ne suam esse Regem arbitrentur.

LXXI. At non deerit ex aulica servitute, qui, quando perfugium honestum non suppetet, eo impudentiæ perveniat ut dicat, Deum populi iratum Tyrannos immittere : quos velut ad pœnas expetendas carnifices constituat. Quod ut verum fatear, tamen illud æque verum est, Deum plerunque de plebe infima homines tenues & prope ignotos excitare tyrannicæ superbiæ & impotentæ ultores. Deus enim (uti ante dictum est) malum e medio tolli jubet : neque ordinem aut sexum aut conditionem, ac ne hominem quidem excipit. Neque enim acceptiores illi sunt Reges quam mendici. Itaque vere asseverare possumus, Deum omnium ex æquo patrem, et jus providentiam nihil latet, potentiæ nihil resistit, nullum scelus impune relicturum. Porro existet alius qui poscet e literis sacratoribus exemplum Regis a civibus puniti : quod si proferre non possem, non protenus effectum erit, ut quod illic factum non legamus, id pro scelesto ac nefario confessum habeatur. Possum apud multas nationes, plurimas ac saluberimas recensere leges, quarum in sacris libris nullum est exemplum. Nam ut omnium rationum consensus approbavit, ut quæ lex jubet justa, quæ vetat, injusta, habeantur ; ita nulla unquam hominum memoria vetitum est, ut quod legibus non contineretur, id ne omnino fieret. Servitus enim ita nec unquam recepta est, nec rerum natura tam fecunda novorum exemplorum eum recipi patietur, ut quicquid lege aliqua jussum non sit, aut illustri exemplo proditum, pro nefario & scelerato sit habendum. Itaque si quis ex me requirat exemplum e factorum voluminum libris, ubi malorum Regum pœna probetur, ego vicissim ab illo petam ubi reprehendatur. Quod si nihil sine exemplo geri placet, quota civilium institutorum pars nobis restabit ? quota item legum ? Maxima enim earum pars non ex veteri exemplo est desumpta, sed adversus novas & sine exemplo fraudes sancita.

LXXII. Sed jam plura quam necesse erat, exemplorum postulato-ribus respondimus. Quod si Judeorum Reges a civibus puniti non sunt, hi non magnopere ad nostrum institutum faciunt. Non enim ab initio a civibus creati, sed a Deo illis dati fuerunt. Itaque optimo jure, qui honoris eis erat auctor, idem & pœnarum fuit exactor. Nos autem id contendimus, populum a quo Reges nostri habent quicquid juris sibi vindicant, Regibus esse potentiorum : jusque idem in eis habere multitudinem, quod illi in unguis e multitudine habent. Omnia altarum gentium quæ sub legitimis Regibus degunt jura nobiscum faciunt : omnes nationes quæ Regibus a se electis parent, hoc communiter testantur, quicquid juris alicui populus dederit, idem eum

justis de causis posse rescere. Hoc civitates omnes semper jus retinuerunt. Itaque Lentulus quod cum Catalina de evertenda republica conjurasset, se Prætura coactus est abdicare : & Decemviri legum Romanarum conditores cum in summo magistratu essent, in ordinem sunt redacti : & Venetorum duces aliquot, & (1) Chilpericus Rex Francorum, depositis imperii insignibus, in monasteriis privati confuerunt : & non adeo pridem Christiernus Cimbrozum Rex post vicesimum fere annum quam exutus est regno, in custodia vitam finivit. Sed ne Dictatura quidem (quod tyrannidis erat genus) non in populi potestate erat. Semperque id jus observatum est, ut beneficia publica male collocata repeti, & libertas (cui jura maxime favent) libertis ingratis adimi posset. Hæc de exteris nationibus hæcenus dicta sint, ne soli videamur jus novum adversus nostros Reges usurpasse. Quod autem ad nos proprie pertinet, res paucis verbis transigi poterat. *M.* Quo pacto ? hoc enim libens audire cupio.

LXXIII. *B.* Possem enumerare duodecim, ut etiam amplius Reges, qui ob scelera & flagitia aut in perpetuos carceres sunt damnati, aut exilio vel morte voluntaria justas scelerum pœnas fugerunt. Sed ne quis vetera & obsoleta me referre causetur, si Culenos, Euenos & Ferchardos commemorem, è patrum nostrorum memoria paucos proferam, Jacobum Tertium omnes ordines jure cæsum in conventu publico judicarunt, ob summam erga suos crudelitatem & flagitiosum turpitudinem : caveruntque in posterum ne cuiquam eorum qui coierunt, consenserunt, pecuniam operamve contulerunt, ea res fraudi esset. Quod igitur re gesta recte atque ordine factum judicarunt, non est dubium quin ad exemplum in posterum proponi voluerint : nihilo certe minus, quam L. Quintius, qui Servilium Ahalam laudavit pro tribunali, quod Sp. Melium tergiverfantem & renuentem in jus venire, in foro trucidavisset, nec civili sanguine pollutum, sed Tyranni cædi nobilitatum ille eum existimavit, & universa posterorum series affirmavit. Qui civis affectantis tyrannidem cædem probavit, quid putas eum de Tyranno, in civium bonis latrocinium, in sanguine carnificinam exercente, facturum fuisse ? Quid nostri homines ? nonne qui facinus perpetratum sunt publico decreto impunitate profecuti, de eo si quando posterius acciderit, legem statuisset tibi videntur ? Nihil enim ad summam interest, de eo quod factum est judices, an de futuro statuas : utroque enim modo de facinoris genere, & auctoris pœna vel præmio judicatur. *M.* Ista fortasse apud nostros homines valebunt : foris autem nescio quomodo aliæ gentes hæc accepturæ sint. Illis mihi satisfaciendum vides : non ut in judicio de crimine, sed in publica luce de fama, nec mea, (qui a suspitione procul absum) sed civium meorum. Vereor enim ne decreta, quibus te satis protectum putas, magis culpaturæ sint exteræ nationes, quam facinus ipsum plenum atrocitatis & invidiæ. De exemplis vero quæ proposuisti, scis, ni fallor, quid pro cujusque ingenio & judicio in utramque partem dici soleat. Velim igitur (quoniam cætera non tam ex hominum decretis quem e naturæ fontibus mihi visus es expedisse) si quid habes quod pro legis istius æquitate dicas, paucis exponas.

LXXIV. *B.* Etsi hoc iniquum videri potest, pro lege a primis usque temporibus regni Scotici tot seculorum usu probata, populo necessaria, Regibus nec iniqua, nec parum honesta, nunc demum *καρπνομίας* accusata causam dicere apud exteros, tua tamen causa id

(1) Leg. Childericus,

experiar. Actanquam cum illis ipsis qui tibi negotium faceſſere volent, agerem, primum illud rogo, quid eſt quod hic reprehensione dignum arbitramini? cauſamne cur quaerita eſt? an legem ipſam? quaerita eſt enim ad coercendum injuſtas Regum libidines. Hoc qui damnat, eadem opera omnes omnium gentium leges damnet oportet, eandem enim ob cauſam omnes expetita ſunt. An legem ipſam reprehenditis, Regesque ſolvi legibus æquum exiſtimatis? id quoque an expediat videamus. Ac populo quidem ut non expedire probem, non multis opus eſt verbis. Nam ſi recte ſuperiore ſermone medico Regem comparavimus; ut non expedit populo, impunitatem quem velit occidendi medico permitti, ita nec publice eſt utile, in omnes promiſcuam graſſandi licentiam Regibus donari. Populo igitur, cujus eſt in legibus ſerundis ſumma poteſtas, non eſt quod ſuccenſeamus, ſi quemadmodum Regem bonum ſibi, ita Regi non optimo legem præeſſe velit. Quod ſi Regi hæc lex non ſit utilis, videamus an agi cum populo debeat, ut aliquid de ſuo remittat jure, & de ea abroganda non in trinundinum, ſed more noſtro in quadrageſimum diem indicamus comitia. Interim, ut de eadem hic inter nos differamus, dic mihi, Qui inſanum vinculis liberat, commodumne inſanientis tibi reſpicere videtur? *A.* Minime. *B.* Quid, qui febre laboranti ita ut non multum abſit ab inſania, frigidam aſſidue petenti det: eumne bene mereri de ægotante putas? *M.* At ego de fanis Regibus loquor. Et recte valentibus medicina, & fanis Regibus opus eſſe legibus nego. Tu vero Reges omnes malos videri vis, omnibus enim leges imponis.

LXXV. *B.* Minime quidem omnes: ſed nec univerſum populum exiſtimo malum, & tamen lex univerſum una voce alloquitur. Eam autem vocem mali formidant; boni ad ſe nihil attinere putant. Ita nec Reges boni quod indignentur huic legi habent; & mali ſi ſaperent, legiſlatori gratiam haberent, qui, quod ipsis inutile futurum intelligebat, id ne eis liceret, ſtatuit. Quod proſecto facient, ſi ad ſanitatem aliquando redibunt: non ſecus ac morbo levati medico gratias agunt, quem quod ægotantium cupiditatibus non obſequeretur, ode-rant. Sin in ſua perſeverent Reges inſania, qui maxime eis obſequitur, is maxime judicandus eſt inimicus. In hoc genere ſunt adulatores; qui dum eorum vitia blandiendo fovent, morbum augent, ac tandem una ſere cum Regibus præcipites ruunt. *A.* Negare certe non poſſum, quin tales Principes legum vinculis fuerint & ſint conſtringendi. Nullum enim monſtrum eſt violentius & magis peſtiferum homine, ubi (ut in poëtarum fabulis eſt) ſemel in belluam degeneraverit.

LXXVI. *B.* Hoc tu multo magis dicas, ſi animadverteris quàm multiplex animal ſit homo, & quàm è variis monſtris compoſitum. Quam rem veteres poëtae & acutè perviderunt, & eleganter expreſſerunt, cum Promethea tradunt in homine fingendo è ſingulis animantibus aliquam particulam in eum contuliſſe. Omnium ſigillatim referre naturas infinitum eſſet: certè duo monſtra teterrima in homine perſpicuè apparent, ira & libido. At leges quid aliud agunt aut expetunt, quàm ut hæc monſtra pareant rationi? utque rationi dum non obtemperant, ea ſuarum juſſionum vinculis coercant: Qui ſolvit igitur vinculis ſive Regem ſeu quemvis alium, non unum ille hominem ſolvit, ſed duo monſtra longè crudeliſſima adverſus rationem inmittit, & ad legum clauſtra perfringenda armat: ut rectè ac verè mihi dixiſſe

se videatur Aristoteles. *Qui legi pareat, eum Deo & legi parere, qui Regi, homini & bellua.* *M.* Et hæc satis concinnè dici videantur, dupliciter a nobis erratum arbitror. Primum, quod postrema cum prioribus mihi non satis convenire videantur. Deinde quodd, ut cætera nobis consent, nihil mihi profectum adhuc videtur ad summam nostræ disputationis. Superius enim concessimus eandem Regis & legis vocem esse debere hîc cum legibus facimus obnoxium. Hoc autem ut concedamus maximè verum esse, quid tandem hac conclusione promovimus? *Q*uis enim Tyrannum è Rege factum in jus vocabit? Jus enim sine viribus vereor ut per se satis sit potens ad Regem sui muneris oblitum coercendum, aut invitum ad causæ dictionem trahendum.

LXXVII. *B.* Vereor ut satis animadverteris, quæ de Regia potestate sunt superius disputata. Nam si animadvertisses, facile intellexisses ista quæ modo recitasti non esse inter se pugnantia. Id quo facilius accipias, primum mihi responde: Cum magistratus vel scriba præit verba præconi, nonne eadem est utriusque vox? præconis, dico & scribæ? *M.* Eadem prorsus. *B.* Uter tibi major videtur? *M.* Quæ verba præit. *B.* Quid Rex edicendi auctor? *M.* Major utroque. *B.* Ad hanc igitur imaginem componamus Regem, legem, & populum. Regis & legis eadem est vox. Uter auctoritatem habet ab altero? *R*exne a lege, an lex a Rege? *M.* Rex a lege. *B.* Unde id colligis? *M.* Quia non Rex legi, sed lex Regi coercendo quasita est. Et a lege id ipsum habet, quod Rex est: nam absque ea Tyrannus est. *B.* Lex igitur Rege potentior est; ac velut reatrix & moderatrix & cupiditatum & actionum ejus. *M.* Id jam concessum est. *B.* Quid? populi & legis nonne eadem vox est? *M.* Eadem. *B.* Uter potentior, potius an lex? *M.* Universus, opinor, populus. *B.* Cur id opinaris? *M.* Est enim velut parens, certe auctor, legis; ut qui eam, ubi visum est, condere aut abrogare potest.

LXXVIII. *B.* Igitur cum lex sit Rege, populus Rege potentior, videndum non sit, ad quem Regem in jus vocemus. Hoc item excutiamus, quæ alterius causa sunt instituta, nonne sunt minoris illis quorum causa quasita sunt? *M.* Illud velim apertius. *B.* Hac igitur sequere. Frænum non equi cauta comparatum est? *M.* Equi scilicet. *B.* Quid Ephippia, phalaræ, calcaria? *M.* Eadem causa. *B.* Equus autem si nullus esset, nullus harum rerum foret usus. *M.* Nullus. *B.* Equus igitur omnibus his præstantior est. *M.* Quidni? *B.* Quid equus? in quem utum expeitur? *M.* In plurimos: in primis autem ad victoriam bello parandum. *B.* Pluris igitur victoriam equis, armis, cæterisque rebus quæ in usum belli parantur, æstimamus. *M.* Pluris profecto. *B.* In Rege creando quid potissimum spectarent homines? *M.* Populi, ut opinor, utilitatem. *B.* Quid si nullus hominum cæsus esset, Regibus non foret opus? *M.* Nihil prorsus. *B.* Populus igitur Rege præstantior. *M.* Necessè est. *B.* Si præstantior est, etiam & major. Rex igitur cum ad populi iudicium vocatur, minor ad majorem in jus vocatur. *M.* At enim quando sperabimus itam felicitatem, ut populus universus in id quod rectum est consentiat? *B.* Id quidem vix est sperandum. Expectare certe necessè non est: alioqui neque lex ferri, nec magistratus creari posset: neque enim vix fere lex iatis æqua est omnibus: nec hominum fere quæquam est ea populari gratia, ut neminem habeat aut inimicum aut invadum & obiectatorem. Id meo quæritur, ut lex majori parti sit

fit utilis, & de candidato major pars bene sentiant. Quod si major populi pars legem jubere & magistratum creare potest; quid vetat quo minus & ipse de magistratu judicare, & iudices ei ferre quærat? aut si Tribuni plebis Romani, & Ephori Iace Lemonii ad leniendam vim imperii sunt quæstiti, iniquumne cuiquam videri debet, si liber populus aut simili aut etiam diversa ratione in reprimenda tyrannidis acerbitate sibi prospexerit? *M.* Hic ego propemodum videre videor, quid populus possit: quid autem velit, aut ferat, difficile est judicare. Major enim pars fere vetera & consueta requirit, a novitate abhorret: quod eo magis mirandum est, cum in cibus, vestitu, ædificiis totoque suppellectilis instrumento tanta si inconstantia.

LXXIX. *B.* Noli putare hæc a me dicta esse, quod quicumque novi in hoc genere fieri velim, sed ut ostenderem id vetus fuisse ut Rex apud iudices causam diceret: quod tu propemodum incredibile, nedum novum credebas. Nam ut omittam quoties id factum sit apud majores, uti ante a nobis aliqua ex parte dictum est, & tate ex historia facile colligere potes, audistine unquam ab eis qui de regno contenderent, itum esse ad arbitros? *I.* Apud Persas quidem id factum aliquando audivi. *B.* Et nostri scriptores idem a Grimo & Milcolumbo Secundo factum narrant. Sed, ne id genus cognitorum a litigantibus ipsorum consensu assumi solere causeris, ad iudices ordinarios veniamus. *M.* Hic vereor ne propemodum idem facias, ac si quis in Oceano captandis balænis tendat retia. *B.* Quamobrem n vero? *M.* Quia omnis prehensio, coercitio, animadversio potentioris est adversus inferiores. Regem vero ad quos iudices adesse jubebis? Ad eosne in quos ipsi summa judicandi est potestas? quos uno illo verbo, VETO, possit compercere? *B.* Quid si major aliqua potestas reperiat, cui id juris sit in Reges, quod Regibus est in cæteros? *M.* Audire istud cupio. *B.* Hanc, si meministi, in populo diximus esse potestatem. *M.* In universo quidem populo, aut in majore ejus parte. Illud etiam amplius tibi largior, in iis in quos populus aut major pars populi eam potestatem transmiserit. *B.* Bene facis, qui me isto labore leves. *M.* Sed non ignoras majorem multitudinis partem vel metu vel præmiis vel spe largitionis & impunitatis corrumpi, ut sua commoda & voluptates, publicæ utilitati atque etiam incolumitati præferant: qui autem iis rebus non moveantur, non adeo multi sunt:

*Rari quippe boni; numero vix sunt totidem, quot
Thebarum portæ, vel divitis ostia Nili.*

Omnia autem reliqua colluvies sanguine & rapinis faginata suam libertatem habet venalem alienæ invidet. Ut etiam eos præteream quibus malorum quoque Regum nomen est sacrosanctum: omitto etiam illos, qui etsi non ignorant quid liceat & æquum sit, tamen honestis periculis quietam inertiam præferunt, & in eventus expectationem animo suspensi sua consilia componunt; aut fortunam partium non causam sequuntur. Hæc quanta sit futura multitudo vides.

LXXX. *B.* Magna profecto: nec tamen maxima. Nam Tyrannorum injuriæ ad multos, beneficia ad paucos pertinere possunt. Cupiditas enim vulgi inexplebilis, velut ignis adjecta materia vehementius accenditur: quod vero a multis aufertur per vim, paucorum magis alit famem, quam faciat libidinem. Deinde talium fere hominum fluxa est,

Et cum fortuna statque caditque fides.

Quod si etiam in sententia maxima peritarent, tamen in civium nu-

mero non essent habendi. Violatores enim sunt humanæ societatis, aut certe proditores : quod vitium si in Rege ferendum non est, multo minus in privato est tolerabile. Qui igitur cives habendi sunt ? Qui legibus parent, societatem hominum tuentur, qui labores omnes, omnia pericula malunt pro suorum salute obire, quam in otio ab honestate sejuncto per ignaviam consenescere : qui non præsentis fructus, sed æternitatis memoriam ante oculos propositam habent. Quod si quos timor & rerum suarum respectus a periculis revocat, tamen & facinoris præclari splendor, & virtutis pulchritudo animos dejectos eriget : & qui auctores, qui duces esse non audebunt, comites fieri non recusabunt. Itaque si cives non e numero, sed dignitate censeantur, non solum pars melior, sed etiam major, pro libertate, pro honesto, pro incolumitate stabit. Quod si etiam tota plebs dissentiat, nihil istud ad præsentem disputationem facit : non enim hic quid futuram sit, sed quid jure fieri possit quærimus. Sed jam ad ordinaria judicia veniamus. *M.* Istud jamdudum expecto.

LXXXI. *B.* Si privatus quispiam prædium, aut agri sui partem contra quam æquum est a Rege teneri contendat, quid hic privato faciendum censes ? cedetne agro, quoniam Regi judicem ferre non poterit ? *M.* Minime. Sed non Regem, sed procuratorem ejus adesse jubebit. *B.* Jam istud per fugium, quo tu uteris, quam vim habeat vide. Mea enim nihil refert, an ipse Rex aderit, an ejus procurator ; utroque enim modo Regis periculo litigabitur : ei, non procuratori, ex eventu judicii damnum aut lucrum accedet. Ipse denique reus est, id est, is cujus res agitur. Nunc tu velim consideres, quam non modo sit absurdum, sed etiam iniquum, de prædiolo, de luminibus, de stillicidiis adversus Regem judicium dari : parricidii, veneficii, perduellionis nullum esse judicium : in minoribus rebus severitate juris uti, in maximis flagitiis summam licentiam & impunitatem permitti : ut plane verum esse videatur antiquum illud, *Leges aranearum telis esse persimiles, quæ muscas detineant, animalia majora trarsummittant.* Neque justa est illa quorundam querela & indignatio, qui dicunt neque honestum nec æquum esse ut de Rege ab inferioris ordinis homine pronuncietur, cum in lite de pecunia vel agro jam id videant receptum : & summi secundum Regem viri plerunque causam dicant apud iudices, neque divitiis, neque nobilitate nec rebus gestis pares : ac neque adeo multum supra vulgus eminentes, longeque majore intervallo infra reos quam supremi ordinis homines sint infra Reges. Nec ea tamen te optimates illi ac viri primarii de sua dignitate quicquam detractum existimant. Quod si semel illud recipiamus, ut nemo apud judicem nisi omnibus rebus superiorem sibi possit, expectandum erit tenuioribus donec Regi aut libeat aut otium sit ut de nobili reo cognoscat.

LXXXII. Quid, quod istorum querela non modo injusta sed etiam falsa est ? Nemo enim qui ad judicem venit, ad inferiorem venit : præsertim cum tantus honos a Deo ipso judicum ordini habeatur, ut eos non Reges modo sed etiam Deos vocet, suamque, quoad fieri potest, dignitatem cum eis communicet. Itaque Pontifices illi Romani qui Regibus pedes suos gratiose indulgebant osculandos, qui advenientibus ad se mulas suas obviam honoris causa mittebant, qui pedibus Imperatorum cervices conculcabant, in jus vocati parebant ; a iudicibus coacti se magistratu abdicabant. Joannes Vicefimus secundus e fuga retractus, etiam in carcerem conjectus, ac vix tandem pecunia

liberatus, alium in suum locum arrogatum adoravit: atque illa adoratione iudicum sententiam approbavit. Quid Synodus Basiliensis? nonne communi omnium Ordinum consensu statuit, atque sanxit, Pontificem subiectum esse senatui sacerdotum? Quibus autem rationibus ut id facerent, patribus illis persuasum sit, e conciliorum actis repetere potes. Reges igitur, qui Pontificum maiestatem tanto super se fatentur eminere, ut suæ celsitudinis fastigio omnibus eis obumbrat, nescio quomodo in eo suæ dignitatis imminutionem positam censeant, quo Pontifex e tanto altiore solio descendere se non putavit indignum: ut videlicet causam in concilio Cardinalium diceret. Quid quod falsa est eorum querela qui indignantur se ad inferioris tribunal fisci? Non enim in iudiciis damnat & absolvit nescio quis Titius, aut Sempronius, aut Stichus, sed lex ipsa cui ut Reges parerent, honorificum iudicantur clarissimi Imperatores Theodosius & Valentinianus. Eorum verba, quoniam dignissima sunt omnium seculi nostri memoria, hic apponam. *Digna (inquit) vox maiestatis regnantis, legibus se alligatum Principem sateri. Et vetera imperio majus est submittere legibus principatum: & oraculo presentis edicti quod licere alii non patimur, indicamus.* Hæc optimi Principes & fecerunt, & sanciverunt: neque pessimi eadem non vident. Nemo enim in morem eucharædæm cultus, non modo gestus & motus eorum observasse dicitur, sed etiam cum in iudicium est ventum, inter spem timoremque sollicitus de victoria stetit: etsi enim se victorem declaratum in sciret, tamen victoriam honestiorem fore existimabat, si non adulatione iudicantium, sed legitimo certamine esset adertus: legisque observationem non ad in nationem auctoritatis, sed ad victoriæ splendorem facere opinabatur. *M.* Non est, ut video, tam insolens tua oratio, quam initio putaram cum Reges parere legibus volebas: nititur enim non tam Philosophorum quam Regum, Imperatorum & Conciliorum Ecclesiæ auctoritate. Sed quod hic dicis non hominem sed legem esse quæ iudicet, non satis assequor.

LXXXIII. *B.* Revoca paulum superiora in memoriam. Nonne Regis & legis eandem esse vocem diximus? *M.* Factum. *B.* Quid scribas, & præconis, cum legem pronunciat? *M.* Eadem. *B.* Quid iudicis, cum legem decreto suo prætexit? *M.* Eadem. *B.* Utet vero ab utro auctoritatem habet, iudexne a lege, an lex a iudice? *M.* A lege iudex. *B.* Vis igitur sententiæ, a lege est, sola vero verborum pronuntiatio iudicis. *M.* Videtur. *B.* Imo nihil certius, iudicum enim sententiæ secundum legem pronuntiatæ ratæ sunt, si quis rescinduntur. *M.* Nihil verius. *B.* Vides igitur ex lege iudici, non e iudice legi auctoritatem esse. *M.* Video. *B.* Nec pronuntiantis humilitas dignitatem legis imminuit, sed legum dignitas: sive Rex, sive iudex, sive præco eam pronunciet, semper est eadem. *M.* Prorsus. *B.* Lex igitur semel sancita primum vox est Regis, ac deinceps aliorum. *M.* Ita est. *B.* Rex igitur cum a iudice damnatur; (1) lege damnari videtur. *M.* Plane. *B.* Si (1) a lege, igitur sua ipsius voce damnatur: siquidem eadem est legis & Regis vox. *M.* Sua, ut videtur, non minus quam si literis sua manu scriptis teneatur.

(1) Ita Cic. pro S. R. pro Cl. de orat. I. A. à turpi iudicii damnari causa, quæ ipsa opinione nominum tacita propè conjuncta & damnata sit. — Jam Q. Varius sua lege damnatus excesserat. — Ergo

ille quoque damnatus est, non solum primis sententiis quibus &c. se et am illis, quas, &c. Cicinius lege ea, quæ est de a-lea, condemnatus.

LXXXIV. *B.* Quid est ergo, quod de iudice tantopere laboramus, cum Regis ipsius confessionem, hoc est legem, teneamus? Quin & hoc inspiciamus, quod modo mihi venit in mentem. Rex cum in quavis causa pro iudice sedet, nonne omnes alias personas deponere debet, fratris, patris, propinqui, amici, inimici? solamque iudicis personam retinere? *M.* Debet. *B.* Eiusque unius meminisse personæ quæ actionis propria est? *M.* Vellem istud magis perspicue diceres. *B.* Adverte igitur: cum quis rem alienam ciam involat, quid eum facere dicimus? *M.* Furari, opinor. *B.* Quod nomen ei damus ob hanc actionem? *M.* Furis videlicet. *B.* Quid, aliena uxore qui utitur tanquam sua? *M.* Mœchari. *B.* Quem eum vocabimus? *M.* Mœchum. *B.* Quid, qui iudicat. *M.* Iudicem vocamus. *B.* Cæteris quoque ad hunc modum ab actionibus quas tum agunt, nomina recte dari possunt. *M.* Possunt. *B.* Rex igitur cum jus dicet, alias omnes personas exuet. *M.* Exuet profectio: & eas maxime quæ in iudicando alteri litigantium officere possunt. *B.* Quid de quo iudicatur? quod ei nomen ab actione dabimus? *M.* Reum vocare possumus. *B.* Et is nonne æquum est ut personas quæ iudicio possunt officere, exuat? *M.* Certe is etiam si quas alias personas quam rei gerat, eæ tamen nihil ad iudicem pertinent: cum ne pauperis quidem in iudicando Deus rationem haberi velit. *B.* Igitur si quis qui pictor est & grammaticus, iudicio contendat de arte pingendi adversus eum qui pictor est, grammaticus vero non est, nihil ei grammaticæ scientiæ hic prodesse debet? *M.* Nihil. *B.* Nec pingendi perit a, si ei de grammatica sit contentio? *M.* Nihilo magis.

LXXXV. *B.* Igitur in iudicio iudex unum agnoscet nomen, criminis videlicet, de quo rerum adversarius accusat. *M.* Unum. *B.* Quid si Rex fiat parricidii reus, nomen Regis an quicquam ad iudicem attinet? *M.* Nihil: sed parricidæ tantum, non enim in controversiam de regno venit, sed de parricidio. *B.* Quid si duo parricidæ in jus vocentur, alter Rex, alter pauper: nonne par cognitio iudicis erit de utroque? *M.* Par nec minus vere quam eleganter mihi dictum videtur a Lucano,

——— *Rbeni mihi Cæsar in undis*

Dux erat, hic socius. Facinus quos inquinat, æquat.

B. Vere profecto. Non igitur de Rege & paupere hic iudicabitur, sed de parricidis. Tum enim de Rege iudicaretur, si quæreretur de duobus uter esse debeat Rex: aut si in questionem veniat, Rexne sit Hero an Tyrannus; aut si quid aliud in questionem veniat: quod proprie ad Regis functionem pertineat: veuti de pictore sit iudicium, cum quæritur equid sciat artem pingendi. *M.* Quid si Rex sua sponte nolit, nec vi cogi possit, ut in jus veniat? *B.* Hæc ei causa cum omnibus facinorosis est communis; nullus enim aut latro aut veneficus ultro in jus veniet. Sed scis, opinor, quid lex permittat; furem nocturnum quovis modo, diurnum, si telo se defenderit, interficere. Quod si aliter quam vi in jus protrahi non possit, meministi quid tum fieri soleat. Latrones enim potentiores quam ut jure cum eis agi possit, bello & armis persequimur. Nec alia fere bellorum omnium causa prætenditur inter nationes, populos & Reges, quam injuriæ, de quibus cum iudicio non potest decerni, ferro cernitur. *M.* Adversus hostes quidem ob istas causas bella geri solent: cum Regibus alia ratio est, quibus jurejurando sanctissimo interposito ad parendum sumus

obstricti. *B.* Obstricti quidem sumus: sed illi contra priores promittunt se ex æquo & bono jus dicturos. *A.* Ita res habet.

LXXXVI. *B.* Mutua igitur Regi cum civibus est pactio. *A.* Ita videtur. *B.* Qui prior a conventis recedit, contraque quam pactus est facit, nonne is pacta & conventa solvit? *A.* Solvit. *B.* Solutus igitur vinculo, quod Regem cum populo continelat, quicquid juris ex pactione ad eum qui pacta solvit pertinebat, id, reor, amittitur. *A.* Amittitur. *B.* Is etiam cum quo erat conventum, æque fit atque ante stipulationem erat, liber. *A.* Eodem plane jure, atque eadem libertate. *B.* Rex autem si facit, quæ sunt solvendæ societati humanæ, cujus continendæ causa fuit creatus, quid eum vocamus? *A.* Tyrannum, opinor. *B.* Tyrannus autem non modo non justum habet imperium in populum, sed etiam Populi hostis est. *A.* Hostis profecto. *B.* Cum hoste, ob graves & intolerabiles injurias est justum bellum. *A.* Justum sane. *B.* Quid in eo, quod cum totius humani generis hoste, hoc est Tyranno, geritur? *A.* Justissimum. *B.* Bello autem cum hoste justa de causa semel suscepto jus est non modo universo populo, sed singulis etiam hostem interimere. *A.* Fateor.

LXXXVII. *B.* Quid Tyrannum hostem publicum, quocum omnibus bonis perpetuum est bellum? nonne singuli e tota generis humani multitudine jure omnes bellorum pœnas ab eo expetere possunt? *A.* Video nationes fere omnes in ea fuisse sententia. Nam & Thebe laudari solet, quod maritum & Timoleon, quod fratrem, & Cassius, quod filium interfecerit; & Fulvius, quod filium ad Catilinam proficiscentem: & Brutus, quod filios & propinquos, cum reducendi Tyranni consilia eos rescisset inisse, necaverit: & publice præmia erant tyrannicidæ, & honores a multis Græciæ civitatibus instituti: adeo (quod ante dictum est) nullum ne humanitatis quidem vinculum cum Tyrannis esse existimabant. Sed quid singulorum assensum colligo, cum possum universi prope orbis testimonium præferre? Quis enim Domitium Corbulonem non graviter reprehendit, quod adeo generis humani salutem neglexerit, ut Neronem cum facile posset, imperio non dejecerit? Nec a Romanis modo esse reprehensus, sed a Tyridate Persarum Rege, nihil minus metuente quam ne id exemplum ad se aliquando pertineret. Sed nec pessimorum hominum animi crudelitate efferati ab hoc publico in Tyrannos odio ita sunt liberi, ut non aliquando invitis erumpat, & ad imaginem veri & honesti eos terpere & obstupescere cogat. C. Caligulæ crudelissimi Tyranni paræ crudelitate ministri cum cæso domino tumultuarentur, & cædis auctores ad supplicium deposcerent, subinde vociferantes *Quis imperatorem occidisset?* Valerius Asiaticus homo consularis e loco conspicuo unde audiri & cerni posset, exclamavit, *Utinam ego eum occidissem!* Ad hanc vocem homines prope omnis humanitatis expertes velut attoniti, a tumultu cessarunt. Tanta enim vis est honesti, ut levissima specie ejus animis oblata impetus violenti conquiescant, & furor incitatus relanguescat, & rationis imperium amentia velit nolit agnoscat. Neque isti qui nunc cælum terræ clamoribus miscent, aliter sentiunt. Id autem vel hinc facile intelligimus, quod quæ nunc gesta reprehendunt eadem, aut in speciem atrociora, e veteri historia cum recitantur laudant, & probant: ex eoque aperte demonstrant se magis privatis affectionibus obsequi quam publico aliquo damno commoveri. Sed quid certiores testes quærimus, quid Tyranni mereantur, ipsorum

conscientia? Inde ille perpetuus ab omnibus, & potissimum a bonis, metus: & gladius, quem in alios districtum semper habent, suis certibus semper impendentes videntur, suo in alios odio aliorum in se animos metuntur. Contra vero boni nunquam metuendo saepe creant sibi periculum, dum non ex vitiosa hominum natura, sed è suo in alios merito, aliorum in se benevolentiam expendunt.

LXXVII. *B.* Verum igitur illud existimas, Tyrannos in saevissimum belluarum numero habendos: tyrannicamque violentiam magis esse contra naturam quam paupertatem, quam morbos, quam mortem, ceteraque mala quæ possunt hominibus ipse natura accidere. *M.* Equidem cum rationum momenta mecum expendo, non possum negare quin ista vera sint, sed cum pericula & incommoda occurrunt, quæ hanc sententiam subequantur, continuo velut injecto freno animus nescio quomodo labat, & a recto illo nimium Stoico & severo ad utilitatem se inflectit, & prope desicit. Nam si cuivis Tyrannum occidere licebit, vide quantam ad nequitiam fenestram hominibus improbis aperias; quantum bonis periculum crees; malis libertatem permittas; omnibus omnium rerum perturbationem immittas! Quis enim, cum Regem bonum, aut certe non pessimum occiderit, non istam novelli sceleris sui secleri prætereundum poterit? aut si etiam quisvis e civium horum numero dignum omni supplicio Principem vel occidere frustra tentarit, vel etiam cogitatum facinus peregerit, quantum omnium rerum confusionem sequi necesse est? cum & mali tumultuabuntur indignati ducem sibi ereptum, nec omnes boni factum probabunt: nec qui probabunt omnes auctorum libertatis adversus scelestam factionem defendent, & plerique obtentu honesto pacis suam segnitiam velabunt, aut potius virtutem alienam calumniantur, quam suam fatentur ignaviam? Hæc profecto utilitatis private recordatio, publicæ causæ desertæ excusatio, & periculorum metus, animum plerisque si non frangit, certe debilitat, & tranquillitatem, etiam non certissimam, cogit incertæ libertatis expectationi præponere.

LXXXIX. *B.* Tu si memoria teneas superiora, facile metus hic tuus discutietur. Diximus enim quasdam esse tyrannidas populi liberis suffragiis comprobatas, quæ ob administrationis moderationem Regibus nominibus dignam. Nemo me auctore, non modo quenquam horum, sed nec eorum qui per vim vel fraudem dominatum sibi pepererunt violabit, si modo civilis animi temperamentum in gubernando adhibuerint. Tales fuerunt apud Romanos Vespasianus, Titus, Pertinax: Alexander apud Græcos: Hiero Syracusis: qui licet vi & armis Imperium pepererint, tamen iustitia & æquitate meruerunt ut inter justos Reges censeantur. Præterea ego in hoc genere quid fieri jure possit aut debeat explicò, non ad rem suscipiendum exhortor. In nilo enim satis est rei notatio & dilucida explicatio: in hoc vero, & in suscipiendo consilio opus est, in aggrediendo prudentia, in efficiendo virtute. Hæc cum temporibus, personis, locis, cæterisque rei gerendæ instrumentis, aut juventur aut evertantur, si quis temere attentaverit, nihilo magis ejus erroris culpa ad me pertinet, quam medico qui remedia morborum commode descripsit, ejus culpa est præstanda qui alieno tempore ea ægrotantibus dederit. *M.* Unum mihi adhuc ad absolvendum hanc disputationem deesse videtur: id si adjeceris, cumulatam abs te beneficium accepisse me existimabo: nempe si quæ sit Ecclesiæ censura de Tyrannis ex te intelligam.

XC. *B.* Eam cum voles ex *Epist.* priore Pauli ad *Cor.* tibi sumere licebit : ubi Apostolus vetat *Cum palam facinorosis aut flagitiosis illum convictus aut sermonis habere commercium.* Id si inter Christianos observaretur, sceleratis, nisi resipiscerent, fame, frigore, & nuditate pereundum esset. *M.* Gravis profecto sententia : sed nescio an populus, qui tantum solet magistratibus ubique tribuere, sub hac formula Reges etiam complectendos credet. *B.* Certe veteres Ecclesiastici scriptores ita ad unum Pauli sententiam intellexerunt. Nam & Theodosium Imperatorem Ambrosius e cœtu Christianorum exclusit, & Theodosius Episcopo paravit. Nec ullius, quod sciam, Episcopi factum antiquitas majoribus est laudibus profecuta : nec ullius Imperatoris modestia magis est commendata. Ad rem autem quantum interest, an extra civitatem Christianam pellaris, an igni & aqua tibi interdicitur ? Magistratibus enim omnibus adversus eos qui facere imperata recusant, hoc gravissimum est decretum : & illud Ecclesiasticorum. Utriusque autem imperii sprete pœna mors est ; sed alter corporis, alter totius hominis interitum denunciat. Igitur Ecclesia (quæ multo leviora crimina morte puniendâ censet) quem vivum e cœtu bonorum expellit, mortuum in cœtum cacodæmonum relegat, non eum morte dignum existimabit ?

XCI. Pro æquitate causæ satis multa mihi dixisse videor : quæ si exterorum quibusdam minus placeant, considerent, roge, quam inique nobiscum agant. Nam cum permultæ per Europam sint nationes & magnæ & opulentæ, suæque cuique leges, arroganter faciunt, qui formulam regnandi quam ipsi habent, omnibus præscribunt. Helvetii rempublicam habent : Germania nomine imperii, regno legitimo utitur : civitates (ut audio) nonnullæ per Germaniam Optimatibus parent : Veneti dominatum ex his omnibus habent temperatum : Moscovia tyrannide gaudet. Nos regnum exiguum quidem, sed jam bis mille annos ab exterarum gentium imperio liberum tenemus. Reges legitimos ab initio creavimus ; leges & nobi & illis æquas imposuimus : utiles fuisse temporis diuturnitas demonstrat : earum enim observatione magis quam armis adhuc hoc regnum stetit. Quæ tandem iniquitas est hæc, velle ut leges, quarum utilitatem tot seculis experti sumus, aut abrogemus, aut negligamus ? aut quæ est ista impudentia, ut qui suum imperium tueri vix possunt, alieni regni statum & ordinem labefactare conentur ? Quid, quod nostra instituta non modo nobis, sed vicinis etiam sunt utilia ? Quid enim ad pacem cum finitimis retinendam utilius esse potest, quam Regum moderatio ? Ex eorum enim immoderata libidine injusta bella temere plerunque suscipiuntur, scelerate geruntur, turpiter deponuntur. Quid porro inutilius ulli civitati, quam malæ apud finitimos leges, quarum sæpe contagio serpere latius solet ? Aut cur nobis unis molesti sunt, cum tot circumcirca nationes aliis atque aliis legibus & institutis utantur : penitus eisdem nullæ ? Aut cur nunc demum molesti sunt cum novi nihil statuamus, sed in vetere jure perseveremus ? cum nec soti, nec primi, nec nunc primum his institutis utamur ? At non placent quibusdam nostræ leges : Fortasse nec suæ. Non inquirimus curiose in aliorum instituta. Nostra nobis relinquunt tot annorum experimento perfecta. Num eorum consilia turbamus ? aut qua tandem in re illis molesti sumus ?

XCII. At seditiosi estis, aiunt. Possem libere respondere : Quid ad illos ? nostro periculo, nostro damno tumultuamur. Possem eni-

merare seditiones non paucas & civitatibus & regnis non inutiles. Non utar illa defensione. Nego ullam gentem minus esse seditiosam. Nego ullam unquam in seditionibus fuisse moderatiorem. Inciderunt multæ contentiones de legibus, de jure imperii, de regni administratione, sed semper summa rerum salva : nec certatum est, ut apud plerisque populos, cum plebis pernicie, neque Principum odio, sed amore patrio, studio legum tuendarum. Quoties nostra memoria itererunt in procinctu magnæ ex adverso acies ? quoties non modo sine vulnere, sed sine noxa, sine convicio discessum est ? quoties similitates privatas publica sedavit utilitas ? quoties intestina odia de hostium adventu rumor extinxit ? Nec in seditionibus tamen magis modesti, quam fortunati fuimus : cum semper fere quæ pars erat justior, eadem fuerit felicior : & velut civilia moderate exercuimus odia, ita utiliter consensimus in concordiam. Hæc in presentia occurrunt, quæ sermones malevolorum compefcere, pertinaciores refellere, æquioribus satisfacere posse videntur. Quo autem jure apud alios regnetur, non putavi multum nostra interesse. Nostrum morem paucis recensui, sed pluribus quam institueram tamen, aut quam res expetebat : quia tibi uni hunc laborem suscepi : qui si abs te comprobetur, satis habeo. *M.* Mihi quidem, quod ad me attinet, abunde satisfecisti : quod si ego item aliis satisfacere potero, magnum ex hoc sermone fructum cepisse, & molestia maxima levatum esse me existimabo.

F I N I S.

R E X

* * * * *

R E X S T O I C U S E X S E N E C A .

REGEM non faciunt opes,
 Non vestis Tyriæ color ;
 Non frontis nota regiæ ;
 Non auro nitidæ trabes.
 Rex est qui posuit metus ;
 Et diri mala pectoris :
 Quem non ambitio impotens,
 Et nunquam stabilis favor
 Vulgi præcipitis movet.
 Non quicquid fodit occidens ;
 Aut unda Tagus auræ
 Claro devehit alveo :
 Non quicquid Libycis terit
 Feruens arena messibus.
 Quem non concutiet cadens
 Obliqui via fulminis :
 Non Eurus rapiens mare ;
 Aut sævo rapidus freto
 Ventosi tumor Adriæ.
 Quem non lancea militis,
 Non strictu domuit chalybs :
 Qui tuto positus loco
 Infra se videt omnia :
 Occurritque suo libens

Fato : nec queritur mori.
 Reges convenient licet,
 Qui sparsos agitant Daas ;
 Qui rubri vada littoris,
 Et gemmis mare lucidam
 Late sanguineum tenent :
 Aut qui Caspia fortibus
 Recludunt juga Sarmatis.
 Certet, Danubii vadum
 Audet qui pedes ingredi ;
 Et quocunque loco jacent
 Seres vellere nobiles ;
 Mens regnum bona possidet.
 Nil ullis opus est equis ;
 Nil armis, & inertibus
 Teiis, quæ procul ingerit
 Parthus, cum simulat fugas :
 Admotis nihil est opus
 Urbes sternere machinis,
 Longe saxa rotantibus.
 Rex est, qui metuit nihil.
 Rex est, qui cupiet nihil.
 Hoc regnum sibi quisque dat.

* * * * *

I N G E O R G I I B U C H A N A N I Dialogum de ju-
 re Regni apud Scotos, & Rerum Scoticarum
 Historiam ab eodem conscriptam, A N D R E Æ
 M E L V I N I Epigramma.

QUI Regi pia jura, & legum frena Tyranno,
 Lege & naturæ, & numinis imposuit,
 Ut regerent jussu Reges, ut vincla Tyranni
 Horrerent sævi, vel fera fata truces ;
 Nunc Reges miti ingenio, crudosque Tyrannos
 Æterna pingit doctius in tabula.
 Ut laude exornet Reges, ut labe Tyrannos
 Adspergat late postera fama volans.
 Quos æquo obstrinxit, nunc solvit legibus ævi :
 Et facit æternos, quos dedit ante neci.

E J U S D E M A D R E G E M .

DUM tu, magne puer, patribus das jura vocatis,
 Et populi pensas crimina lance pari ;

Jura tibi, tuus ille Solon, tuus ille Lycurgus,
 Quæ recti è puris fontibus hausta dedit,
 Nobilium Regum exemplis obsignat avitis,
 Hic, ubi quid fugias, quidve sequaris habes.
 Felix, si fugias fugienda, sequenda sequaris !
 Felix cum populo tuque patrefque tuo.

E J U S D E M A D G. B U C H A N A N U M.

S I Regi placuisse est displicuisse Tyranno,
 Cui, quicquid Regi displicet, usque placet :
 Nunc odiis sævit tantum VIS EFFERA, quantum
 Officio gestit Rex, Buchanane, tuo.

A D E U N D E M.

Q U I in Latium Solymam, in patriam Latium omne tulisti,
 Orbi infers patriæ resque ducesque tuæ.
 Quo Solyma, ac Latio major stat maximus orbis :
 Hoc major tu te es, se quoque nunc patria.

A D E U N D E M.

M U L T U M oro Phœbi numen, doctasque sorores,
 Dent mihi, dem quæ te carmina digna tibi.
 At Phœbus nequicquam audit, mutæque sorores :
 Et concreta rigent mollia corda gelu.
 Nil Phœbus sine te, sine te nil turba fororum :
 Unus tu des te carmina digna tibi.

F I N I S.

7/6 m

73.15

